

Hugo, Charles Louis

Sacrae Antiquitatis Monumenta Historica, Dogmatica, Diplomatica

Bd.: 1

Stivagii 1725

Regensburg, Staatliche Bibliothek -- 999/2Hist.pol.498

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11055397-9

Copyright

Das Copyright für alle Webdokumente, insbesondere für Bilder, liegt bei der Bayerischen Staatsbibliothek. Eine Folgeverwertung von Webdokumenten ist nur mit Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek bzw. des Autors möglich. Externe Links auf die Angebote sind ausdrücklich erwünscht. Eine unautorisierte Übernahme ganzer Seiten oder ganzer Beiträge oder Beitragsteile ist dagegen nicht zulässig. Für nicht-kommerzielle Ausbildungszwecke können einzelne Materialien kopiert werden, solange eindeutig die Urheberschaft der Autoren bzw. der Bayerischen Staatsbibliothek kenntlich gemacht wird.

Eine Verwertung von urheberrechtlich geschützten Beiträgen und Abbildungen der auf den Servern der Bayerischen Staatsbibliothek befindlichen Daten, insbesondere durch Vervielfältigung oder Verbreitung, ist ohne vorherige schriftliche Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig und strafbar, soweit sich aus dem Urheberrechtsgesetz nichts anderes ergibt. Insbesondere ist eine Einspeicherung oder Verarbeitung in Datenbanken ohne Zustimmung der Bayerischen Staatsbibliothek unzulässig.

The Bayerische Staatsbibliothek (BSB) owns the copyright for all web documents, in particular for all images. Any further use of the web documents is subject to the approval of the Bayerische Staatsbibliothek and/or the author. External links to the offer of the BSB are expressly welcome. However, it is illegal to copy whole pages or complete articles or parts of articles without prior authorisation. Some individual materials may be copied for non-commercial educational purposes, provided that the authorship of the author(s) or of the Bayerische Staatsbibliothek is indicated unambiguously.

Unless provided otherwise by the copyright law, it is illegal and may be prosecuted as a punishable offence to use copyrighted articles and representations of the data stored on the servers of the Bayerische Staatsbibliothek, in particular by copying or disseminating them, without the prior written approval of the Bayerische Staatsbibliothek. It is in particular illegal to store or process any data in data systems without the approval of the Bayerische Staatsbibliothek.

M

H

I. CON
A. A
E. E
E. E
II. A. N
C. H
L. E
III. A
L. S
D. A
IV. D
V. O
C. S
N. P
C. T

A

SACRÆ
ANTIQUITATIS
MONUMENTA
HISTORICA, DOGMATICA,
DIPLOMATICA.

TOMUS I.

<p>I. CONTINENS GERVASII
ABBATIS PRÆMONSTRATI
ET EPISCOPI SAGIENSIS
EPISTOLAS.</p> <p>II. ANTIQUITATES AR-
CHI-PRIORATUS HIREEVAL-
LENSIS.</p> <p>III. ANTIQUITATES VAL-
LIS-GALILÆÆ, vulgò S. DEO-
DATI.</p> <p>IV. DIARIUM ET MEDULLA
VOTORUM PATRUM CON-
CILII TRIDENTINI, AUTORE
N. PSALMÆO ABBATE SAN-
CTI PAULI ORDINIS PRÆ-</p> | <p>MONSTRATENSIS ET EPIS-
COPO VIRDUNENSI.</p> <p>V. ELUCIDATIONES NON-
NULLORUM LOCORUM SA-
CRI CONCILII TRIDENTINI
A S.R.E. CARDINALIBUS DI-
CTI CONCILII INTERPRE-
TIBUS, COLLECTORE NIC.
PSALMÆO.</p> <p>VI. CHRONICA B. EMONIS
ET MENCONIS, ABBATUM
WERUMENSIUM, SIVE FLO-
RIDH-ORTI, ORDINIS PRÆ-
MONSTRATENSIS IN FRISIA.</p> |
|--|--|

NOTIS ILLUSTRATA

A R. P. ac Domino

CAROLO LUDOVICO HUGO,
Abbate Stivagii, & Fontis - Andreæ Doctore Theologo,

SUÆ CELSITUDINI REGIÆ

A Consiliis & Historiis, Tractûs Stivagiensis Prælato Ordinario &c.

STIVAGII,

Litteris JOANNIS MARTINI HELLER, Typographi & Bibliopolæ.
MDCCXXV.

Et veniunt

Stivagii, apud JOANNEM MARTINUM HELLER.

Nanceii, apud FRANCISCUM MIDON, Bibliopolam.

In Oppido S. Deodati, apud DOMINICUM BOUGHARD, Bibliopol.

Grand Porteur
Bureau

ILLUSTRISSIMO CELSISSIMOQUE
SACRI ROMANI IMPERII PRINCIPI
MARCO
DE
BEAUVAU-CRAON,
REGIÆ CELSITUDINI
A SANCTIORIBUS CONSILIIS, SUPREMO
LOTHARINGIÆ ARMIGERO, MARCHIONI D'HAROUÉ,
COMITI DE GOURNAY, BARONI DE TURQUESTAIN,
LIBERO DINASTÆ DE MÛLHAUSEN AD NEKRUM,
DOMINO DE BAZEMONT, TOMBLAINE,
JARVILLE &c.

P RINCEPS CELSISSIME,

Prima nascentis Typographiæ nostræ specimina, Nomini Tuo devovimus, *PRINCEPS CELSISSIME*, Patronum in Te nacti & Judicem, qui artem promoveat, & nitentem ad arduâ scriptorem censoriâ dirigat benignitate. Utrique sustinendo muneri parem Te fecit auctoritas quâ polles, varia quâ repletus es eruditio, ingenitus Tibi erga litteratos amor, & in evolvendis veteris ævi monumentis ardor indefessus, quem liberali & Christianâ educatione excultum non imminuit turbulenta Bellonæ exercitatio, non restinxit incumbens humeris publicarum, domesticarum-ve rerum curâ ingens quâ distringeris; imò ut Patriæ & Principi natus, sic Tibi per furtiva otia consulens, avidissimam discendi cupidinem, assiduâ lectione explēs, & animum melioribus imbuis disciplinis.

Hinc **Politices** praeceptis ornatum Principem , moribus suavissimis instructum , sermonis amoenissimi & docti leporibus feracem , in consiliis providum , expeditum in difficillimis , suspexit in Te Gallia , Germania laudavit , experitur in dies Lotharingia.

Constans hæc est Nominis Tui fama , **PRINCEPS CELSIS-
SIME** , & major inde assurgit Tuæ laudis seges , quàm si ex proavo-
rum imaginibus antiquissimis , aut ex Tui Sanguinis , cum Borbonio , priscâ
coniunctione , ad seros Gallici throni hæredes sceleriter porrectâ , aut ex
Heroum Gentis Tuæ stupendis belli facinoribus , laudabilem Te prædi-
cavero. Aliena est quippe , licet paterna Tui generis inclyti , hæc gloria ,
quam vindicare sibi immerenti , usurpare est , quàm factis propriis non
assequi , piaculum est nepotibus , degeneri vitâ , virtutis avitæ simulacra
deturpantibus.

Refulgent in Te , **CELSISSIME PRINCEPS** , Majorum
tuorum imagines , & virtutibus conjuncta Nobilitatis semina , redivivos
in Te offerunt belli pacisque Heroes , generosum Te , generosæ stirpis
furculum attestantes. Regale LEOPOLDI I. iudicium , præjudicata est
sententia. Quis enim argutos Ducis Regii oculos novit , qui tutam in
probandâ hominum indole , sagacitatem illius non agnoverit , cui nec
fucata virtus , nec larvata probitas possunt illudere. Dum Te igitur ,
CELSISSIME PRINCEPS , arcanorum LEOPOLDI conscium ,
benevolentiae , amoris , gratiae ejus effusè participem videmus , quis am-
bigat , id non esse cæcutientis dilectionis munus , sed exploratae vir-
tutis præmium.

Cæsaris calculo consecratus est LEOPOLDI sensus. Vix enim Tuo
alloquio , Tuis consiliis fructus est Imperator , cum ecce ingenii Tui per-
spiciacîa & morum suavitate delinitus , Collegio Principum Imperii , Te
Principem ascribi voluit. Applausere proceres Cæsaris edicto , & Te
novis redimitum honoris insignibus , ampliori dignum honore conclama-
runt , si natalium attendatur dignitas , vel ingenio sua rependatur merces.

Quid mirum , **CELSISSIME PRINCEPS** , si tantam in
Te reverentes meritorum sublimitatem , Te quoque defensorum ambia-
mus. Exere ergò protectionis Tuæ dexteram , & accipe munusculum
istud , in argumentum inveteratae necessitudinis & venerationis intimæ
quâ Tibi devinctus est

CELSISSIME PRINCEPS

CAROLUS LUDOVICUS HUGO,
Abbas Stivagii & Fontis - Andreæ
Sacrae Theologiae Doctor.

PRÆFATIO
 IN
EPISTOLAS GERVASII,
 IN
HERCULANI HISTORIAM,
 IN
NICOLAI PSALMÆI DIARIUM
CONCILII TRIDENTINI,
 IN
CHRONICON EMONIS ET MEN-
CONIS, ABBATUM FLORIDI-HORTI.

GERVASIUS, cujus Epistolas offerimus tibi, Benevole Lector, erat 1.
 natione Anglus, origine Lincolnienſis, ſanguine clarus. Poſt de- *Episto-*
 curſum humanioris & politioris litteraturæ ſtadium, Pariſios pe- *la Ger-*
 tiit, ut celeberrimæ Facultatis Theologicæ Magiſtros audiret & *vasii.*
 doctorem adipiſceretur lauream. Quantum in Sacris litteris profecerit, vir
 à naturâ inſtructus ingenio perſpicaci, teſtantur laudati à coevis Scriptoribus
 commentarii, quos in Prophetas minores, & in Pſalmos edidit; Teſtantur
 homiliæ & conciones quas ad populum habuit, aut in conſeſſibus Ordinis
 dixit è ſuggeſtu; quin & ipſæ Epistolæ, quas orbi litterato tradimus,
 hominem profundioris doctrinæ, in verſandis Scripturæ, Patrum, Cano-
 num-ve textibus ſagacem, diſciplinæ veteris indagatorem oculatiſſimum an-
 nuntiant. Lauream Theologiæ adeptus, Religionis ſtatum ambiit, in quo
 ſe totum Deo & Sacris impenderet. Præmonſtratenſem Ordinem, magno
 pietatis odore tum fragrantem ingreſſus, in Abbatîâ Sti. Juſti, Bellovacenſis
 Dioceſis, ſchema Præmonſtratanum induit. Votis de more nuncupatis,
 paulatim ad diſciplinæ & ſollicitudinis monaſterialis partes à Balduino Ab-
 bate vocatus eſt. Morum & ſtudiorum præfectus, juventutem candidam
 informavit præceptis regularibus, ſcientiis ornavit, & Bellovacenſis Dioceſe-
 ſeos quaſi publicus Magiſter, extraneos perindè ac domeſticos erudit.

Ad Ordinis Præmonſtratenſis verticem promotus Petro S. Juſti Abbate, &
 ſucceſſore Balduini, in locum & dignitatem Abbatialem S. Juſti omnium ſub-
 lectus eſt ſuffragiis anno 1195. Gervafius. Proprio paſtore quaſi viduata
 Eccleſia Bellovacenſis, ſuum Præſulem Philippum de Drocis, propinquitatem
 Regiâ, ſed magis militari arte inclitum, gemebat ereptum ſibi, & Aleman-
 nicis & Anglicis alternatim vinculis, poſt fatales armorum conſictus ſucce-
 daneâ captivitate conſtrictum; gemebant, & diſciplinæ leges, proſtrato ca-
 pite vix enectæ, nec erat qui clerum, aut populum ſui juris factum, monitis
 revocaret, terreret verbis, authoritate compeſceret. Querulos clamores ad
 Celeſtinum III. detulit paucorum compatiens pietas, illos ingeminavit Ger-
 vafius, afflictæ Dioceſis, iniquius ferens mores diſſolutos: ſtatimque ad
 ſaniorum & meliorum vota, regundo clero, erudiendæ plebi deputatus eſt
 à Summo Pontifice Gervafius magiſter.

Immenſos pro reſarciendâ diſciplinâ in clero, labores inſumpſit, totus
 primorum temporum ſpirans fervorem Abbas. Inveteratam licentiam nullo

P R Æ F A T I O.

Vita Ger-
vas. Mfs.
Vico-
nien.

pridem arctatam timoris, aut religionis repagulo, in concionando tentavit infringere rationum momentis & censurarum pondere conquassavit. Sed ne in concreditâ sibi provinciâ, defuisse videretur, aut in eâ complacuisse suprâ modum culparetur, mutatiâ honoris haud cupidus, imò propriæ dignitatis impatiens Abbas, non cessavit Celestinum pulsare precibus, ut pro suâ benignitate, proscriptum præfulem, & à Richardo Anglorum Rege detentum, revocari procuraret ad ovile, luporum incurſibus circumquaque patens. Moveatur, inquit, Vestra Beatitudo miserabili statu Ecclesiæ Belvacensis, nec rectorem habentis, qui eam gubernet, nec Ducem qui præeat, nec pastorem qui deſſendat. Si Sanguinis Regii claritas, si civitatis squalor diuturnus, ad compassionem non emolliunt cor Vestræ Sanctitatis, saltem non obturet aures vocibus incantantium, non dulciter, sed lamentantium flebiliter ovium balatibus, & jugi oratione libertatem sui Episcopi implorantium. Sperant enim, speramus & nos, flagellis justitiæ Dei emendatum, tantò rediturum meliorem, quantò majori novimus tribulatione tentatum. Cæterum imposito nobis oneri à Beatitudine Vestrâ, succumbunt impares humeri, turbat tenuitatem nostram, non tam laborum magnitudo, quàm operis & officii periculosa sublimitas. Quærat obsecro, Vestra Beatitudo, non obedientiorem, sed doctiorem administrum, ne fortè obedientiæ meæ obsequium vertatur in peccatum & in ruinam Ecclesiæ cedat.

Non acquievit Pontifex humili Abbatis supplicationi, imò auxit sollicitudinum pondus & in Ambianensis Dioeceseos ardua negotia, jussit extendere providentiam suam, præesse Abbatum electionibus, lites intricatas dirimere, invigilare Canonum observationi, concordia disſidentium. Pro conciliandâ Monachorum Corbeia tumultuantium pace, & in Joannis eorum Abbatis electionem frementium, quam Pontificiâ authoritate moderatus fuerat, ut præses Gervasius, quantum insudaverit, nunc ut mediator, aliquandò ut judex prolixum foret dicere. Rebelles in Vilipendium superioritatis insolenter arreptos domuit, & pro eâ quam à Celestino acceperat supremi Judicis potestate, finali judicio domum scissam discordiis pacavit, revocavit ad unitatem.

Thenoliensis interim vacavit Abbatia, per obitum Goberti. De successore deligendo ancipites Canonicos flexit Petrus Abbas Præmonstrati, ut quem in San-Justo hæredem habuerat suæ dignitatis, laborum in Ordinis regimine, consortem haberet tantò utiliorem, quantò viciniorem sibi. Itaque in personam Gervasii fecit eligentium vota confluere, sicque omnium suffragiis postulatus est Thenolii Abbas anno 1199. Gervasius. Postulationi annuit Petrus, Pater Abbas à quo fors pendebat electionis, & gratulatoriâ Epistolâ, Gervasium fortè reluctaturum invitavit ad obedientiam. Oportunam se subducendi ab onerosis occupationibus occasionem nactus Gervasius, promptum suadenti Petro præstitit obsequium. Migravit Thenolium gaudens, Laudunensis Dioecesis Abbatiam. Illic vivendi genus tenuit, quale in San-Justo sectabatur, hoc solo diversum, quod alienis negotiis minus distentus, propriis fervidius incubuit. In hoc enim pacifico secessu, Scripturæ & Patrum lectioni jugiter intentus, Commentarios litterales in Psalmos & Minores Prophetas composuit, docuit Theologiam, prædicationi institit, Petrum Abbatem Præmonstrati juvit consiliis, Ordini simul & Dioecesi perinde utilis, & ad utriusque necessitates Doctor accommodus.

P R Æ F A T I O.

Hujus consiliis vix triennio usus Petrus Præmonstrati Abbas, magno omnium luctu anno 1201. humanis exemptus est. In ejus locum Baldwinus ex Carthovorensi Abbatiâ ad Præmonstratensem assumitur. Dignus optimo decessore successor, qui cum Gervasio familiaritate conjunctus, communi zelo, Religioni promovendæ allaborarunt. In brevi consummato Balduino successus est Vermundus, qui laborem & dolorem prohedriæ uno expertus anno, ipsam spontè resignavit anno 1204. In apertum ovile mercenarius se illicò intrusit per abusum sæcularis potestatis, Willelmus de Sto. Audomaro, Abbatiarum Cuissiaci & Viromandiæ helluo vorax. Invasionis scelestæ crimen Gervasius horrens, ad expulsionem immeriti Patris, Canonum autoritate sollicitavit Capitulantes. Parent illi monitis, & ad Sanctam Sedem provocarunt usurpatorem. Romam ille petit oraturus. Coram Innocentio III. causam luculenter dicit, facundiâ pollens orator, ad innocentiae suæ vindicias; sed minùs efficaciter. Gervasius enim nomine Ordinis fucatos larvatosque eloquentiæ lepores rationum evidentiâ sic fregit, & fugavit, ut intrusione probatâ, Willelmus famam Rhetoris, cum depositione reportarit. Amoto igitur Willelmo, successerunt Robertum, ex Ardennensi, Neustriæ Abbatiâ secùs Cadomum, plenario Fratrum consensu evocatum, & longævæ administrationis laudabili famâ probabilem. Anno 1206. apicem conscendit Ordinis Robertus & toto triennio, degenerate maculavit vitâ. Luxui, vanitatibus, prodigalitati, homo mediocris inserviens, spem fraudavit, quam vita anterior ingesserat. Sævierunt in eum censuræ Capitulorum Generalium, & ad Gervasii tonantis animadversionem, deturbatus est è cathedrâ, procerum Ordinis æquissimo judicio, anno 1209. Nec morâ coeuntes Canonici conciliariter, Gervasium proclamarunt, Præmonstrati Abbatem. Electioni obstitit Gervasius, cunctantem cogunt Patres, renitentem urgent domestici, exteri compellunt, rapitur denique concordî Capitulantium suffragio & communi prece victum, imponunt cathedrâ. Ut primùm Norberti sedem adiit, de instaurando Norberti spiritu passim languente cogitavit, manumque strenuam admovit operi.

Circumstantes Provincias lustravit, emarcidam excitavit Ordinis disciplinam, ad remotas deindè regiones progressus, nec labori parcens nec sumptibus, se totum superimpendit rescuscitandæ observationi statutorum, ædificandis Cœnobiis, sacrarum litterarum studio promovendo, sopiendis Canonorum dissensionibus, eliquandis dubiis, & unicuique monasterio sic invigilavit, quasi singula immediato regimine gubernaret. Hinc magnam zeli, doctrinæ, Religionis famam sibi peperit, toti notissimam Europæ; Hinc Pontifices, Episcopi, Reges & Principes, arctam amicitiae, litterarum & orationum necessitudinem iniere cum illo, & in difficillimis negotiis adiutorem invocaverunt, interpellarunt ut Consiliarium, maxime Innocentius III. & Honorius itidem tertius. Dum enim vel causas majores in Galliæ partibus Apostolicâ autoritate dissolvendas habuerunt, vel dum sacræ expeditionis accelerare voluerunt militiam, modò judicem, modò præconem publicum & Ducem Cruciatî exercitûs in Franciâ, delegerunt Gervasium Pontifices ambo. Aptiorem designare vix poterant. In eo quippè eminebat dicendi facundia, dicentem suffulciebat vitæ morumque integritas, flagrabat dilatandæ fidei zelo Apostolico, & Comites Apostolatûs sibi adjunxerat Ordinis sui Prælatos, eruditione spectabiles, ut loca quæ personaliter invisere &

P R Æ F A T I O.

in quibus crucem prædicare nequibat, per socios pari ferventes spiritu visitaret, armaretque ad ultionem crucis Christi.

Frequens & reciprocus manavit indè Epistolarum commeatus Pontifices inter & Abbatem, ut negotium Terræ Sanctæ, communi consilio regeretur. Indè amicabile cum Joanne Briennensi, Jerosolimorum Rege litterarum consuetudo, & assidua cum Monfortio Albigensum terrore & maleo societas prodiit.

Propagandæ fidei ardore magis ac magis succensus Innocentius III. Concilium Romæ indixit. Speciali mandato Gervasius à Beatissimo Patre invitatus advolat. Inter numerosos proceres Judex sedet, non quâ Generalis Abbas tantum, sed etiam ut Pontificis protopœnitentiarius; hoc enim honore adventantem insignivit Innocentius, ut de Sanctâ Sede benè merentem muneraret. Magnam in sancendis decretis fidei, morum, disciplinæ & Cruciatæ partem habuit Gervasius, majorem retulit ex confidentibus Patribus celebritatem nominis, majoremque benevolentiam captavit, quam postmodum vel auxit contubernio, vel mutuis fovit Epistolis.

Quantam verò Summus Pontifex ex convictu Gervasii æstimationem conceperit, ex donatione Monasterii Sti. Alexii in Urbe Sti. Quirici in Dioecesi Reatinâ & Parvi-Pontis secus Brundisium, conjice. Has enim Abbatias Gervasio contulit, amotis prius Monachis, à tramite Religionis deviantibus. Qualem ab Innocentio gratiam obtinuerat, talem ab Honorio successore consecutus est. Potissimorum enim Regni Gallici negotiorum Judex, aut Sequester Apostolicus extitit, belli sacri indefessus præco & promotor renunciatus est, ut provincias ad arma potenti voce provocaret, & scripto. Injunctum munus per incredibiles pœnas dum exequitur, publicæ utilitati intentum & proprii commodi immemorem, impetiverunt Præfules Gallicani, privilegia corrodescentes Ordinis, & Ordinis Caput lacerantes. Tempestatem precibus averruncare voluit, & humilibus litteris sedare cominus, sed implacatos hostes ipsa precantis demissio, audaciores effecit. Honorium continuò vindicem læsus appellavit Abbas, & ad Romanam Sedem, tutum oppressæ Ecclesiasticæ libertatis perflugium, provocavit olores. Causam deffensurus, Romanum iter aggreditur, blandè advolutum pedibus suis, Pontifex excipit, exaudit orantem, & litis, per sinuosos deductæ cuniculos, finem optatum imponit. Privilegia Ordini Præmonstratano pridem concessa roborat, nova adjicit & inquietos antistites adigit ad reverentiam & restitutionem.

Binis à regressu Gervasii annis, anno scilicet 1219. Honorius nolens ministrum tot cumulatam meritis, & Ecclesiæ tam providum, debitis fraudari præmiis, Henricum III. Angliæ Regem per Legatos obsecravit, ut datâ occasione Gervasium redimiri procuraret Episcopalibus infulis, dignum insigniri Nobilioribus, quem generis nobilitas, juncta virtutibus illustrabat. Commendabilem per se, & de facie, magis autem de famâ notum Gervasium, Rex lætatus est commendatum sibi à Pontifice. Spondet memorem se fore tanti viri, ut primùm vacabit Episcopalis sedes. Vacavit Sagienfis per obitum Silvestri. Rex ocyùs Gervasium jussit assumi ad Episcopalem Cathedram. Applausere Capitulantes regali judicio, aggratulatus est Pontifex, & medias inter Cleri & populi acclamations Gervasius in Cathedrâ collocatur.

Nihil de pristinâ consuetudine, nihil de mediocritate assuetâ, vir frugi,
humilis.

PRÆFATIO.

humilis, modestus remisit, in dignitatis culmine constitutus, pompatilem apparatus, suppellectilem fastuosam dedignans, de patrimonio Christi fecit alimoniam pauperum. Silleienses Canonicos frequenter invisebat, ut sepositâ ad tempus rerum Dioeceseos curâ, totum se dederet interiori vitæ. Alternis vicibus vitam exegit, Marthæ & Mariæ studiis, tam aptè temperatam, ut Religiosum in Episcopo, & Episcopum in Religioso mirareris.

Anno 1228. 1v. Kal. Octobris vitam laboriosam cum morte, seu potius cum vitâ foelici commutavit. Testamentum nullum fecit, quia unde faceret pauper Christi, & sui legislatoris imitator, non habuit. Sepulturam elegit inter Fratres Silleii qui venerabiles optimi Patris exuvias, eâ decentiâ condiderunt, quæ Sanctum decebat. Illius monumento epigraphen hanc inscripserunt.

*Anglia me genuit, nutrit Gallia, Sanctus
Justus, Thenolium, Præmonstratumque dedere
Abbatis nomen, sed mitram Sagia, tumbam
Hic locus, oretur ut detur spiritus astris.*

Mortuum flevit Ecclesia Sagiensis, flevit Præmonstratensis Ordo, ut hominem magni consilii, „ lucernam positam super candelabrum, lucentem & „ ardentem, famâ & operibus veritatis micantem, columnam firmissimam „ domus Dei, decorem & honorem Ordinis ereptum extinctumque indoluit. In superstitute spiritu solatium lenimentumque doloris quaesierunt moesti filii, opera Patris manibus terentes, mente contemplantes, calamo transcribentes. Quo fato horum pars maxima interierit, nescio, nisi calamitatem istam favienti vel Marti, vel Vulcano imputemus; utrumque enim passâ sunt Coenobia penè omnia Ordinis Præm. bellorum, hostiumque incurribus obvia, nullis munita præsidis, in silvarum positâ plerumque abditis, aut in camporum apertâ planitie, consistentia. Adde quod edacitati temporis, & Martis, solitariorum oscitantia accessit, quæ ut potè, veterum monumentorum despiciatrix, obviare neglexit illorum interitui. Quisquillas nihilominus operum Gervasii in scriniis latitantes, & ab utràque ereptas clade foeliciter reperimus, easque à timore cladis vindicatas, tibi subicimus amice lector, ad elucidationem antiquitatis & Reipublicæ litterariæ ornamentum.

Anno 1663. P. Norbertus Cailleu Facultatis Parisiensis doctor Theologus, Archi-Monasterii Præmonstratensis Prior, & privilegiorum Ordinis adversus Launoium vindex acerrimus, typis evulgarat Valencenianis septuaginta Gervasii Epistolas ex Bibliothecæ Viconiensis manuscripto codice excerptas quas otio favente, notis promiserat adornaturum, sed morte præoccupatus, rem in medio reliquit conatu. Ex illarum lectione, suborta est mihi voluntas exolvendi promissum demortui fratris. Cumque in San-Marthanis Fratribus legissem easdem Gervasii litteras extare apud Steinfeldenses propè Coloniam Præmonstratenses Canonicos, rogavi Rmum. D. Michaelem Küel ejus loci Abbatem, Vestphaliæ, & tractûs Rheni Vicarium Generalem, ut pro suâ humanitate, & in viros litteratos officiosâ benevolentia, mihi manuscriptum commodaret. Precibus annuit Præsul Doctissimus, & triginta quinque suprâ centum Epistolas in autographo reperi quas publici juris facere audeamus. Quo successu, penes lectorem sit judicium. Quo animo novit Deus qui cordis scrutatur penetralia, quo fine, dicam ingenuè ut venerandæ antiquitatis monumenta quæ ad nostram doctrinam scripta sunt, ad seros tran-

P R Æ F A T I O.

seant nepotes, ibique hauriant disciplinæ formam, historiæ fontem, morum regulas, & scribendi methodum. Singulis enim facem præferunt & lumen Gervasii Epistolæ; paucosque hac ætate scriptores invenias qui poliori stylo, compendiosiori volumine, rerum transiniserint eventus.

Tumultuario Ordine confarcinatas in manuscripto litteras, ad chronologicum ordinem revocare nec debui, nec plerumque potui; sed illas cum eâ serie restituimus quâ Amanuensis digessit, intemeratam ubique mei autographi servans scriptionem; Animadversionibus verò nostris, tempus, occasionem personas, & locum explicans, pro tenuitatis nostræ modulo, & quantum per furentis podagræ intermissiones licuit. Incautum, minùsve attentum decepit Ughelli lectio, dum Epistolam 25. notis adornaremus. Restituendum igitur Bartholomæi nomen, quod ex Tranensium Episcoporum elencho expunxeramus, huncque anno 1206. electum, fatis concessisse circa annum 1257. profiteamur.

Cæterum Romanæ Sedi, Petrique successoribus religiosè addictum Gervasium, sapiunt passim scribentis Epistolæ. Nec mirum; hanc à Fundatore B. Norberto per traducem acceperat obedientiæ formam, hanc debebat primæ Cathedræ cæterarum Ecclesiarum matri & magistræ reverentiam. Hanc debebat gratitudinem Ordinis Protectoribus, largitoribus, & vindicibus privilegiorum, qui vagientem à cunabulis Ordinem, indefinenter benignitate foventes, ab ingruentibus adversariis illæsum strenuè tutabantur.

II.
*Hercu-
lani Hi-
storia.*

QUOD pridem in votis habuerat eruditus & illustris Riguettus, Sti. Deodati præpositus, hoc ego liberandi voti causâ exequor, amicus, fideiussor amici. Ecclesiam & Vallem Galileæ variis ab eo elucubrationibus illustratam, editione Herculani adornare parabat, dum mors incumbens operi, eripuit orbi litterario. Manuscripta historia Herculani, brevibus ad marginem passim observationibus inspersa, ad me jubente Riguettio devenit, ut quod ipse auspicatus erat, per otium absolverem.

Distentus aliundè negotiis manum consignato operi admoveere prohibitus sum; imò nec tentatus, cum viderem ad vulgi fabulas, aut ex fontibus turbidis pleraque ab autore mediocris criterii esse congesta in historiam. At postmodum sponsonis conscius, mentem de repente mutavi, ratus in multis rectè narrantem debere autorem auscultari, in aliis deficientem emendari utiliter posse ad veritatis elimpidationem.

Herculani ergò historiam crassâ elaboratam minervâ, stilo nihilominus scriptam sat eleganti, non tam perpolire, quàm ad critices regulas exigere aggressus sum, ut sanctæ & Sanctorum hospitio celeberrimæ Vosagiensis Provinciæ antiqua monumenta referarem. Non ex incertis aut æquivocis autoribus, deviantem Herculani correximus, sed ex diplomatum inconcussâ & irrefragabili autenticitate chronologiam, & historiam emendavi, ut tuto pede remotioris ævi obscura tempora, sacrasque subiret obscuritates, avidus antiquitatis scrutator.

Vix in Europâ invenies foecundius Sanctis solum, vix theatrum nobilius ipsâ Vosago, monasteriis, cellis, asceteriis nullibi insigniorem, à primis monasticæ vitæ crepundiis, secessum. Præpositura S. Deodati, à suo autore nomen obtinens, omnibus antiquitate prævalet, si excipias Stivagium. Nunc omnibus nobilitate præit ex Summorum Pontificum liberalissimâ largitate & Principum beneficentiâ. Floruit olim præsidentium inclytis

P R Æ F A T I O.

natalibus , floruit Eruditorum famâ , Sanctorum pietate , & quamvis grassans in Clero segnities , alibi in otio Canonicos torpentes detineret , æmulus quidam scribendi ardor incessit sæculo decimo sexto ineunte , istius collegii alumnos , politiori litteraturâ , Marone non inferiores.

Horum prior extitit Petrus de Blaro-rivo , gallicè *de Blaru* , qui anno 1518. Renati II. Lotharingiæ Ducis bellica facinora , heroicasque virtutes , heroico cantavit carmine in sex libris sub nomine *Nanceidos* evulgatis. Historicæ veritati , nihil detraxit artis poëticæ indulgentior libertas , nec veritas quidquam immunit de leporibus poëscos. Carolum audacem , Ducem Burgundiæ , opibus , potentiâ , victoriis insolentem sic pingit , & per omnes audendi , tentandi-ve ardua , deducit cuniculos , sic Renatum in ambitiosi Principis conatus temerarios assurgentem , resistentem , triumphantem denique , repræsentat , ut bellantium artes , pugnantium virtutem , vincentis modestiam velut oculis subjectas contempleris.

Haud absimili elegantia Laurentius Pilladius ejusdem Ecclesiæ Canonicus , sub titulo *Rusticiados* , Illustrissimi Principis Antonii Ducis Lotharingiæ & Barri gloriosissimam de seditiosis Alsatiæ Rusticis victoriam metricè sex libris celebravit & publici fecit juris anno 1548. Utrique coequalis Herculaneus noster alio scribendi genere , aliam delibavit materiem , suis ut putavit profuturam Concanonicis , & in Ecclesiæ suæ cessuram ornamentum. Quo duce , quibus-ve auxiliis in abditos antiquitatis recessus penetrare tentaverit , mihi prorsus incompertum est. Richerium Senonensis Abbatiae historiographum de fide historicâ suspectum , in chronologiâ insolentem , in rerum narratione improvidum exhibilat. Joannis à Bayono tanquam ignoti auctoris non meminit. Joannes Ruyrius S. Deodati Canonicus & Cantor , necdum *Antiquitates Vosagiensis Provinciae* emiserat in lucem , scrinia San-Deodatenſis Ecclesiæ vix credam ab Herculano lustrata , aut si illa adiit , summâ tantum tetigisse manu suadent obvii errores quos diplomatum lectio correxisset.

Ergo ex populari traditione , ex agiologis , ex vitâ Sti. Deodati mendis scatente , & recentioris ævi referente autorem metaphrasticum , maximam historiæ suæ partem deprompsit vir credulus sæculo vivens censoriam ignorante virgulam , quam nos sobriè in Herculaneum distrinximus , ut nævos dilueremus veritatem obtenebrantes. Quin ut in majori luce veritas ipsa quandoque claresceret , dicta & gesta quædam compendiosè aut raptim ab Herculano recitata , fusiori calamo distendimus. Non gravabitur lector in Notis ad calcem rejectis , Historiæ Ecclesiasticæ eventus memorabiles strictim in textu recensitos , uberiori elucidatione explanatos legere. Præsertim illos qui Monasteriorum , aut Ecclesiarum fundationes spectant , aut Prælatorum seriem attingunt , cum ex illorum notitiâ potissimum pendeat Historiæ certitudo & Traditionis autoritas.

NICOLAUS PSALMÆUS anno sæculi decimi sexti octavo decimo III. natus est Calvomonte ad Erram (*Chaumont-sur-Aire*) in Barrensi *Opera* Ducatu , Diœcesi Tullensi , propè Benedictam Vallem permultis cœ *Psalmi.* lestibus prodigiis , votivisque peregrinationibus illustrem. Parentes habuit Petrum Psalmæum , & Desideriam Morel , tenuis fortunæ , sed probatæ virtutis , ex asse hæredes. A primâ surgentis pueritiæ vitâ , educandum filium , germano fratri , Francisco Psalmæo S. Pauli Viridunensis Ordinis Præmonstratensis Abbati , submiserunt.

P R Æ F A T I O.

- Virtutis & litterarum semina, benè nato & ad majora anhelanti nepoti, inseruit assidua avunculi instructio, ac subindè ad Universitates Parisiensem, Aurelianensem, & Pictaviensem, studiorum causâ dimisit. Annis pluribus jam exactis, ad patrum revertitur. Ille cum nepotis ingenium & indolem ad summa quæque nitentem, magnisque rebus gerendis parem agnosceret, anno sæculi duo-de-quadragesimo, suam ei Abbatiam beneficiariâ fiduciâ transcripsit, Paulo III. approbante. Paucis post mensibus, ad candidissimam religionem Psalmæus accessit, atque ex Abbate commendatario, regularis effectus est, vota excipiente Nicolao Goberti suffraganeo Ludovici à Lotharingiâ Episcopi Virdunensis, & spectante toto in lacrymas effuso patruo. Annum ætatis suæ vigesimum secundum vix absolverat, cum ecce sacerdotali unctione inauguratus, Lutetiam raptim petiit, ut extremam studiis theologicis manum apponeret. Theses propugnavit eâ eruditione, ut maximum ingenii ediderit specimen, magnamque sui nominis fecerit famam apud Carolum Cardinalem à Lotharingiâ, Guillelmum du Prat Claromontensem, Carolum de Bourbon Nivernensem, Episcopos, testes doctrinæ, & Doctorali laurea aggratulatores.
- 1538.** batiam beneficiariâ fiduciâ transcripsit, Paulo III. approbante. Paucis post mensibus, ad candidissimam religionem Psalmæus accessit, atque ex Ab-
- 1540.** bate commendatario, regularis effectus est, vota excipiente Nicolao Goberti suffraganeo Ludovici à Lotharingiâ Episcopi Virdunensis, & spectante toto in lacrymas effuso patruo. Annum ætatis suæ vigesimum secundum vix absolverat, cum ecce sacerdotali unctione inauguratus, Lutetiam raptim petiit, ut extremam studiis theologicis manum apponeret. Theses
- 1541.** propugnavit eâ eruditione, ut maximum ingenii ediderit specimen, magnamque sui nominis fecerit famam apud Carolum Cardinalem à Lotharingiâ, Guillelmum du Prat Claromontensem, Carolum de Bourbon Nivernensem, Episcopos, testes doctrinæ, & Doctorali laurea aggratulatores.

Novo redimitus honore, monasterii sui regimen arripuit, novo zeli fervore æstuans Prælati. Dilapsam disciplinæ severitatem instauravit, & quantum ferebant tempora, mores Ordinis antiquos, tam in se, quam in suis rescuscitavit.

- Interim miserabiliter de Ordinis Præmonstratensis aucupando regimine dissidebant avidi competitores, post fata Virgilii de Limoges. Horum ambitionem, rarâ ambitionis arte prævertens Franciscus Cardinalis Pisanus, Abbatiam potitur, ex concessione Pauli III. Insolitum usque modò, & regundo ordini minùs aptum caput hoc exturbare pro viribus ordo ingemiscens statuit in comitiis generalibus Lauduni habitis, Psalmæumque uno calculo deligunt oratorem ad Franciscum primum, Regem Galliarum. Legationem obiit eâ sagacitate, tantâ peroravit facundiâ in sanctiore Consilio, ut regali judicio Abbas & Generalis fuerit conclamatus.
- 1542.** miscens statuit in comitiis generalibus Lauduni habitis, Psalmæumque uno calculo deligunt oratorem ad Franciscum primum, Regem Galliarum. Legationem obiit eâ sagacitate, tantâ peroravit facundiâ in sanctiore Consilio, ut regali judicio Abbas & Generalis fuerit conclamatus.

Verum initam compositionem Psalmæum inter & Pisanum Cardinalem, elusit Pisanus ex domesticis Galliarum tumultibus, opportunam nactus recantandi occasionem. Romam ut Procurator generalis ocus ablegatur, ut negotium in Galliâ susceptum, Sanctæ Sedis patrociniis conficiat, & publicum Sancti Norberti cultum jam à sæculis in coelitus tabulas relati, revocet. In illo mundi theatro, tum alios præstantissimos sæculi sui viros, intimâ sibi benevolentiam devinxit, tum imprimis S. Ignatium, Alphonsum Salmeronem, & Guillelmum Postellum coluit, à quibus vicissim unicè diligi meruit & honorari. Extant Postelli ad eum litteræ quibus nomine totius societatis, confitetur, perindè à primis Patribus honorari, & amari, ac sic in eadem familiâ censeretur. Hunc unum penè ex negotiationibus suis fructum reportavit Psalmæus; usque adeò Cardinalis Pisani autoritas aditum omnem occluserat intrudenti se passim oratori, ut Pontificem alloqueretur. Timebat suæ causæ diffusus Cardinalis, ne rationum pondere Pontificem moveret, Psalmæus, litteris Cardinalium Lotharingæ & Borbonii præoccupatum.

Ad propria redux Abbas, communi Ordinis voto sublegitur, qui Ecclesiæ & Ordinis incolumitati, apud Tridentinos proceres personaliter advigilet.

Provinciam

P R Æ F A T I O.

provinciam excipit, sed itineri dum se accingit libens, sistitur à Cardinale Lotharingo præconceptæ benevolentiae & amoris in Psalmaum memore. Virdunensem Episcopatum quasi exuberantem, Psalmo, transcribit, jure regressus sibi reservato. Cunctantem parere jubet Cardinalis, & diplomate Apostolico munitum, in possessionem immittit duodecimo Julii 1548.

Applausere omnes electioni, & festivis laudibus exhilarata civitas, præfulem suscepit, diuturnæ viduitatis experta amaritudines; ex longævâ pastorum absentia. Ad filium in sublimitate positum, humilis mater Desideria Morel, gratulabunda advolavit, & ne vestitu rustico, nati obscuraret dignitatem, bombycinâ veste, crinibus mutuatis, iisque calamistro vibratis, accessit. Hanc frigide, velut alienam, sibi que penitus ignotam admisit Psalmæus. Indignanti non-nihil, atque se matrem affirmanti subjecit, Benedicti XI. modestiæ æmulator, habere se matrem rusticanam & pannosam, ac proinde persuaderi sibi non posse, eam parentem esse, quæ & mundo muliebri niteret, & vestibus sericis uteretur. Atque ita matrem à se dimisit, quæ subinde amicorum usa consilio, pannis obsita, cum ordinario corporis cultu, paganicoque ricinio rediisset, exclamavit eam demum suam esse matrem, & magnâ cum honoris & pietatis significatione, amplexu peramanter excoepit.

Innovatam Virdunensem insulam, se incio, conqueritur Imperator Carolus V. & quasi illatam Imperio injuriam, vindicare volens, minacibus litteris terret Virdunenses magistratus, in Episcopum paratus favire atrociter. Cæsarem iratum illicò convenit Psalmæus Bruxellis, sermonibus mulcet, humilitate placat, eloquio rapit, & investituram Comitatus Virdunensis, & Principatus clientelaris solemnî ritu recipit 5. Octobris 1548. Regali potestate cinctus, inveteratæ tyrannidis jugum à subditis excutere, excussis è subsellio magistratibus, populorum libertati & fortunæ imminentibus pridem, tentabat; verum ab audendo deterrebat religio Sacramenti quod præstiterat, de non movendis suo loco civitatis primoribus. Angebat piam animam, ille scrupulus, quem melioris boni intuitus frangere non potuerat. Nuntium Bruxellensem consulit anxius, anxietatem resolvit, relaxatione juramenti concessâ; statimque Psalmæus exautorat senatores exosos civibus, 1549. probos substituit, legibus publicam quietem firmat, publicæ utilitati & paci totus consulens.

Joannes Comes ab Isenburg, Archiepiscopus Trevirensis, pro reformatione Cleri Synodum indixerat provincialem. Psalmæus, unâ cum Hocedio Præfule Tullensi, & Legato Cardinalis à Lotharingâ, Episcopi Metensis, Trevirim accurrit. Accessere Abbates, Archipresbiteri, & in æde metropolitana congregati, de summâ Christianæ doctrinæ & officio hominum Ecclesiasticorum accuratè tractarunt, & decreta saluberrimis referta documentis promulgarunt die decimâ tertiâ Maij. Quantam in dicendo laudem pepererit sibi Psalmæus in hoc Patrum congressu, quanto zelq rei Christianæ negotium promoverit, qualem in condendis canonibus habuerit partem testantur vitæ illius diaria, quæ Amanuensis ejus intemerata fides posteritati consignavit. Haud minorem assequutus est gloriam in propagandâ Decretorum observatione per suam Diocesim. Etenim ne quem de clero lateret quod ad cleri reformationem providè fuerat sancitum, in synodali conventu, leges à provinciali concilio constitutas curat evulgari, ac postmodum mandari typis.

P R Æ F A T I O.

Spiritualibus intentum, non-nihil avocavit temporalium sollicitudo. Caducas Episcopalis Palatii ædes à fundamentis excitat, splendidiore quàm antea ornatu & arte. Avulsas à dominio suo, per prædecessorum incuriam, aut necessitatem, dinastias, refuso pretio restituit. Wimbeum, gallicè *Wimbee*, tutissimam ad Mosæ ripas, vagientis hærescos arcem, recuperat. Oppignoratas passim toparchias pari zelo repignerare aggreditur, frementium undique populorum minis nil territus præsul; nequidem amicabilibus Abbatibus de Chminione litteris periculum vitæ præsagientibus, & Episcopatum Bajonensem offerentis, à propositi prosecutione dimoveri potuit. Animum omni periculo superiorem, Imperatoris præceptum, ad comparandum Concilio Tridentino, divertit ab incepto opere, dum magno molimine operi incumbit perficiendo.

1550. Vix primam sessionem à Concilii restitutione Patres erant auspicari, dum Psalmæus posthabitis utilitatibus privatis, festino cursu Tridentum ap- pulit. Pro eâ quam sedi & doctrinæ Psalmæi reverentiâ, debebant Patres, in confessum assumptus est. Obvias & seriatim appositæ quæstiones, non eloquenter modò, sed profundè, sic versabat, dicendi eruditus Theolo- gus, ut os & mens Concilii diceretur. In sessione decimâ tertiâ, dum ad Reformationis materiam velitando deventum est, multa luculenter & op- portunè dixit, præsertim adversus Commendas nuper invectas in Ecclesiam, ad Ecclesiæ & Monasteriorum extitalem ruinam. Non placuit liberior opi- nantis dissertatio, præsertim quod dixisset Commendas, instar baratri, dis- ciplinam Ecclesiæ, & bona crucifixi deglutire; sed homo, hominibus pla- cere non ambiens, fortiùs institit, & tentatam ab aliquibus Commenda- rum approbationem, tam nervosè confutavit, ut nullus deinceps in me- dium revocare agitandam, fuerit ausus. Uti præceps, inconsideratus, ju- venculus palàm à non-nullis in confessu sugillatus est, & rem monacho- rum, tamquam monachum viriliter agere increparunt. Verùm ille patien- ter & modestè obloquentium dictæis, Gratiani & Canonistarum opposuit sententias, veritati consulens, suæ famæ ac nominis prodigus. Fertur dis- putanti contra Commendarum abusus impropertum à non-nullis proceri- bus, & quasi sublannando dictum. *Audite quomodo Gallus iste cantat*, ad quod frontis æneæ præsul respondit: *O utinam ad Galli cantum Petrus resipisceret*, Commendas nimirum proscribendo edictis.

- 3.7bris 1551. Perrenoto Atrebat Episcopo concertationis totius eventum, litteris declaravit, ne ab alio præoccupatus, traduceretur apud Cæsarem ut jurgio- rum autor, vel quasi assertor errorum, subindeque rogavit, ut reditum ad suam Ecclesiam, Magistratum impunè grassantium facinoribus dilaniatam impetraret à Cæsare. At nihil obtinuit iterata pro regressu ad suos instantia, Psalmæus, imò urgentem jussit Imperator Tridenti se continere, & publi- cam causam suâ præsentia juvare & provebere sub poenâ privationis ho- norum & jurium. Paruit Episcopus, & magno animi robore, liberio- rem quam sectatus erat opinandi formam hanc pro vindiciis fidei, & disciplinæ tenuit, & probavit denuò Legatus qui ut impactam Psalmæo labem elueret, Canonum confectionem ei in provinciam dedit die 2. Januarii 1552. At propter ingruentes tum temporis Reip. Catholicæ calamitates, inducias po- stularunt Episcopi.

Mauritius quippè Saxonum Dux, junctis cum Marchionis Brandebur-

P R Æ F A T I O.

gici, & Hassiæ Landgravii, copiis, Augustam Vindelicornum expugnat, & Tridentum, victoriâ insolens, velle dicebatur invadere. Patres ad fugam rumor publicus convertit, & induciæ à Legatis datæ sunt, donec pace aut securitate restitutâ tutus foret accessus ad Tridentinam Civitatem.

Virdunum illicò repetiit Psalmæus, & inflicta tam Ecclesiæ, quàm temporali jurisdictioni plagas, potenti manu curavit. Rebelles compressi, Imperatorem appellarunt, & iniquiorem Episcopi potentiam, in immeritos cives, & Imperio intimius devinctos furere calumniati sunt. Æquivocam Psalmæi fidem, fucata delatorum fides, non-nihil reddidit, & patronos nacti accusatores, æmulos, accusatus in problema abiit apud Imperatorem, vir antehac Cæsari carissimus. Audiit eminus structas sibi insidias Episcopus, invisum sibi Cæsarem ex malevolorum relatu audiit, & apologiam adornat pro refellendis delatoribus. Cardinalem à Lotharingiâ, antequam aggredia-
tur iter submonet causæ itineris breviter arripiendi, Consiliumque ab eo præstolatur, à quo totam agendi volebat pendere rationem. Rem cum Hen-
rico Galliarum Rege libravit Cardinalis, & ad Regis votum rescripsit, absti-
nendum esse ab omni apologiâ, & itinere Germanico, satius fore ad Galliæ
partes venire, ut propius tractaturi negotium in sinu, de tempestivo re-
medio aptius convenirent.

Credit suadenti Cardinali Psalmæus; ad montem Sancti Joannis ubi Regia tum versabatur, se confert, Regis alloquio, inducente Cardinale, fruitur, & protectionis beneficio plectus, protectorem habere Regem, modo salva sint Imperatoris jura, consentit. Quod, quâ fide, quâ arte conciliare potuerit vir argutus, penes eum sit resolutio. Spe gaudens, & Regiis pollicitationibus exuberans dimittitur Episcopus. Revertentis vestigia terebat Cardinalis, qui civitatem ingressus, Regi proxime secuturo ingressum assecuravit. Die Junii duodecimâ, rebus ritè dispositis, è proximo quasi è la-
tebris profiliens Rex, cum suo comitatu, nullo cive conscio, nullo resiste-
te, portas subit, civitatem pervadit, & ad Episcopale Palatium descendit. Cardinalis cum Episcopo, hospitem quanto possunt honore excipiunt, & magno bellicorum tormentorum fragore, adventanti aggratulantur. Accur-
runt ocus cives, confluunt Magistratus, & magna populorum stipante ca-
tervâ, Rex ad Ecclesiam voti causâ pergit. Antè maximam templi portam, oratione officiosâ Regem salutavit Psalmæus. Tum Rex vultu ad populum verso, dixit, Virdunensem denuò civitatem, sub meâ speciali
tutelâ, tamquam Imperii Vicarius, suscipiam, vestræ fortunæ & foelicitati
consulam, municipales leges, jura vestra, & libertates tuebor, inimicus
ero inimicis vestris, & pro incolumitate & salute vestrâ totum me super-
impendam. Si quid aut in moribus, aut moenibus vestris innovandum ad
tranquillitatis vestræ stabilimentum, fuerit, id præstabit Cardinalis à Lo-
tharingiâ cui nihil antiquius est, quam ut vos & vestra promoveat. Ade-
rit consiliis & auxiliis suis D. de Tavannes quem vestræ civitatis præficio
gubernatorem.

Faustis adeò ominibus, infausta successerunt præfagia. Gubernator sub publicæ securitatis specie, suburbanas ædes & muris adjacentia templa, præcipit æquari solo. Celebrem & totius Galliæ primariam Ecclesiam Sti. Pauli Ordinis Præmonstratani, artis miraculum, majoribus fenestris quin-
quaginta suprâ trecentis collustratam, fornice eleganti, Mausolæis procerum,

P R Æ F A T I O.

aris marmoreis splendens, decimo nono Septembris, ad architectonis bellici, & Calvinistæ jussionem admotis machinis, fabri demoliuntur, totumque diruunt monasterium, tanto impetu, ut vix exscribendi monumentorum lemmata spatium dederint impatientes Calvinistæ. Haud dissimilem experta est sortem Dominicanorum domus. Ecclesiæ navis, & claustralium ædium pars maxima concidit. Quod residuum fuit, cessit vagis Præmonstratensibus ad azilum, & in hospitale, seu Xenodochium urbis, sequestrati sunt Dominicani Patres.

1553. Lugebat super desolatione Monasterii sui Psalmæus, in rusticano prædio de *Vanau-les-Dames*, propè Vitriacum exul voluntarius & gemens. Lacrimabilibus litteris Cardinalem à Lotharingiâ, velut autorem calamitatis suæ pulsabat jugiter, solatium quærens, efflagitans remedium; sed non erat qui consolaretur eum. Imò majorem videt in dies crescere miseriarum segetem. Hinc Tavanneus Palatium Episcopale invadit, ut spem reditus, adversanti Episcopo præcludat. Illinc magistratûs Psalmæo infensi, prodicionis insimulant apud Imperatorem. Quid ageret utrobique vexatus Præsul, & penè in desperationem actus. Ad Deum qui fons luminis est & charitatis, effuso coram aris corde, convertitur. Animum altum, pristinasque vires resumit, Virdunum revertitur, dispersos fratres adunat, manum mittit ad ædificia, Ecclesiam struit, claustrum cingit & officinis, ornat domum, eâ celeritate, ut ad monasterium ritè aptatum migraverint anno sequiore, Canonici Præmonstratenses. Parem Dominicanis impendit beneficentiam, quasi hospitalitati accomodatæ stipendium daturus. Ecclesiæ restauravit navim, prostratas erexit ædes religiosorum, & à Xenodochio transtulit ad primitivæ habitationis locum. Postea Synodum indicit ut obrepentem hæresim præfocet. Exerit adversus hæreticos arma suæ potentiae, eosque à Principatûs sui limitibus præcipit fieri extorres, alioqui refragos, perpetuo damnatos exilio, bonis forè spoliandos. Visitationem suæ Dioeceseos, instituit per se, ut fidem subditorum propius exploratam habeat, & promulgatæ legis urgeat executionem. Vires addidit zelo, Nicolai Vademontani Principis Lotharingiæ, & Caroli Minorennis, administri pietas, & promptum adjutorium. Sicque Psalmæus armis domuit, aut exilio ejecit, quotquot invenit perduelles.

1553. Unum supererat, illudque gravis momenti negotium, eluenda nimirum prodicionis labe, qua famam ejus, apud Cæsarem, insperferant Magistratus Virdunenses. Arduum opus, sed celso ingenio minus. Trevirensis Archiepiscopum Cæsari gratum, & sibi amicissimum captavit, eoque mediatore sic prudenter usus est, ut intactum Imperii jus, ex Galliae tutelâ suaferit, vel si in aliquo violatum, id non sibi, sed prævalenti potentiae imputandum, cui resistere piaculum fuisset, sola eluendum obsidione, & stitæ civitatis. Verba factis confirmavit. Cum enim Virdunum, Rarecuriam, Rambercuriam, & Wimbeium, gallicanis legibus, & vectigalibus subdere tentassent Regis ministri, Psalmæus omni molimine, tam in senatu, quam in Regis consistorio, Principatûs sui regalia jura propugnavit & evicit, & quidem maximis laboribus & impensis, ipsoque vitæ periculo. Quibus Imperator motus, omnem à se suspensionem non modò amovit, sed & tributa remisit ex parte, miseratus angustiatî præsulis conditionem.

Anno sequenti coegit Synodum, in quâ disciplinæ Ecclesiasticæ vigorem strinxit,

P R Æ F A T I O.

strinxit, novis Canonibus, & librum pro veritate sacrificii Missæ, adversus oblatrantes Calvinistas, sub hoc titulo, evulgavit *Exposition de la Messe*. Mirum quomodo inter obstrepentes armorum, vexationum, laborumque tumultus, scribendi, visitandi, prædicandi otia sibi fecerit. Nec mirum minus videbitur, qualiter inter corrodescentes substantiam Episcopalis mensæ vicinos, potuerit, salvâ sui statûs reverentiâ, tot piis sufficere operibus. Orphanotrophium, in San-Jacobi hospitali domo fundavit, dotavitque proventibus amplis, & hanc foundationem laudavit Trivulcius Sedis Apostolicæ Legatus.

1558.

Vallatam legibus & providi pastoris vigilantia civitatem, subiit subdolos hæreticus Joannes Poincignon, Metis cum manipulo librorum transmissus Viridunum, ut veneno Calvinisticæ pravitatis inficeret cives. Corruptionis proposito faverat corruptus, & ipse urbis gubernator Boucardus, ejusque opitulante auxilio ostiatim libros seminabat. Rescit Psalmæus, nec mora, circumforaneum propolam jubet in vincula conjici. Muslat Boucardus, captivum reclamation, ingeminat minas; non terretur præsul, sed Cardinalem consulit, ut zeli temperet, aut comprobe æstum. Respondit Cardinalis libertati restituendum esse Poincignonium, & sub tutâ manu remittendum Metas, ne suplicio donatus, ulticem Metensium iram armaret in Catholicos.

Obtemperavit Psalmæus, sed in fotorem Boucardum piè exasperatus, omnem movit lapidem, tum in Germaniâ, tum in Galliâ apud Franciscum II. Regem, ut exautoratus loco moveretur. Ferdinandi II. ad Franciscum II. vivaces litteræ, Cardinalis à Lotharingiâ jugis intercessio, id tandem obtinuerunt, quod in votis habebat Episcopus. Boucardo sufficitur de Losse, vir apprimè Catholicus, & Psalmæo addictus reverenter. Illo coadjutore recreatus & roboratus præsul, formulam fidei edidit, & viritim singulos de populo & clero, ad subscriptionem compulit, ut posset oves ab hœdis secernere. Primus ille apposuit signaturam, hunc excepere Canonici, secuti sunt Magistratus & cives, nec quisquam effugiis suis, aut artibus potuit hanc suæ fidei tesseram declinare aliter, quam per spontaneam ad alienigenas secessionem. Fremuerunt in eum profugi, ad Cæsarem provocaverunt, ad Cæsarem ivit Psalmæus, & delatores Edicto Imperiali, religionis Catholicæ assertore, approbatore rationis agendi quam tenuerat Episcopus Viridunensis, confregit Ferdinandus obloquentium detractiones.

1561.

18. Apr.

1562.

Pragâ redux, ad redintegratam Tridenti Synodum à die decimâ octavâ Januarii 1562. reverti pro injuncto sibi à Cæsare mandato, dum deliberat, & itineri se accingit, moram imposuit Cardinalis à Lotharingiâ, & ad decimum quintum Octobris dilationem rogat, ut comitem possit habere, & viæ solatium. Distulit Psalmæus & ad conditum diem, occurrit Cardinali in Abbatia Claræ-Vallis. Ambo Tridentum pervenere decimâ tertiâ die Novembris, & communi Patrum applausu in Synodum admissi, ille Legati insignibus, iste secretarii munere, decorati. Quàm eruditè, quàm laudabiliter suas ambo obierint provincias, testes appello Concilii Patres, & Concilii historiographos. Diligenter & enucleatè perscripsit Psalmæus, quidquid in Congregationibus Patrum, tractatum est, & concinnato operi, hunc dedit titulum *Medulla votorum & sententiarum Patrum Concilii Tridentini super propositis materiis ab adventu Cardinalis Lotharingi*. Latebat ille liber Mss. in scriniorum latebris, luce publicâ dignus. Hunc è pulvere

P R Æ F A T I O.

1563. fuscitatum Reipublicæ litterariæ offerimus. Huncvolvendo stupebit lector, audiens Psalmæum conficiendis Canonibus, exscribendis Theologorum velitationibus, sententiis, opinionibus occupatissimum, frequentibus Ecclesiam suam visitasse Epistolis, quibus nunc paterno affectu, ad constantiam in fide, ad integritatem morum, ad hæreticorum devitationem adhortatur; nunc de conditis pro reformatione Canonibus admonet Clerum, ut suos mores universalis Ecclesiæ regulis accomodet; Nunc decretum pro institutendis collegiis, & seminariis transmittit, ut tam salubri sancito benevolum præstet assensum, & efficaces præbeat executioni manus. Quid plura, volumen integrum exaravit, ut titubantes in fide populos confirmaret, & typis editum sub hac epigraphe, *Preservatif contre le changement de Religion*, Viriduni civibus, & suburbanis plebibus, ad defectionem instigatis vehementer, trajecit. Usque adeò suas oves, bonus pastor, ab eis licet longè positus, gerebat in corde, & sinu complectebatur.

Mense Ecclesiæ suæ redditus, post Concilii solutionem, Psalmæus, omnes
Decem. animi nervos, ad Canonum observationem intendit. Hinc primo quoque
1563. tempore, Canones, qui antea sparsim, & absque ullo ordine, prout occurrebant negotia, diversis temporibus propositi fuerant, revocavit in artem, & in certa capita convenienti methodo digessit, prelo typographico subjecit apud Bagnetium anno 1564. & Cardinali à Lotharingiâ nuncupavit, obtestans eum per viscera misericordiæ Dei, ut dum expectatur Concilium provinciale, decreta reformationis morum, publicare & exequi non differat. Addit constituisse se tentare in suâ Diœcesi quidquid conferre possit in plenam, integram & absolutam decretorum Synodi executionem, præsertim verò in tribus capitibus; Horum inquit, primum est, ut qui parochialibus Ecclesiis præfecti sunt, resideant & sibi demandatas oves, bonæ vitæ exemplo, Sacramentorum administratione, & verbi divini prædicatione pascant, & enutrient. Deindè ut parochialibus Ecclesiis, animarumque regimini præficiantur viri graves, scientiâ, moribusque idonei, idque servatâ formâ, quam in Sessionis octavæ, Canone 18. Sacro-Sancta Synodus præscripsit. Postremò ut in hac nostrâ Diœcesi, quæ Franciæ, Lotharingiæ & Germaniæ confinis est, profugis disciplinis, aliquod veluti azilum aperiatur, & adversus illiteratam, & plusquam ipse vellem, in his terris sævientem barbariem, optimorum studiorum veluti stationes collocentur, & seminaria erigantur, ex quibus clerici scientiâ, omnibusque pietatis, & Religionis officiis instituti, ad Ecclesiæ gubernacula evocari possint. Hæc ille & quidem viriliter prosecutus est: sed pastoralis officio sedulè intentum, abduxit temporalium intempestiva sollicitudo.

Arcem intra claustrum ambitum, ad civitatis munimen exstruendam censuit gubernator, & ad inventtoris desiderium, ædificationis curam mandat Lossio Carolus IX. Rex Galliæ. Vallorum & fossarum circumductiones architectus delineat. Ecclesia Sti. Vitonii extra muros, & Canonialium domorum pars maxima, intra propugnaculi circuitum comprehensæ, concidunt, aut concidere debent; Jam jamque muris domorum diruendis lapidarios admovet, spretâ Episcopi conquerentis admonitione, Lossius. Ecclesiæ suæ excidium plorantibus monachis, miscentur lamentationes Canonicorum; Præsulem obsecrant, suorum ejulatibus fractum, tantæ occurrere calamitati. Sed precibus geminatis Episcopi, obturat aures Lossius, supre-

P R Æ F A T I O.

mæ autoritatis mandato obsequens. Quid agat Psalmaus? De repente cur-
rum conscendit podager, Regiam adit, & famulantium manibus & officio
subvectus, in Regis, & Reginae matris conspectu sistitur. 1567.
Causam Ecclesiae suæ dicit, & imminentem templi Sancti Vitonii stragem artis elegantiam, &
Sanctorum sepulturam venerabilis lugens, exorat lacrimabili voce Regem, ut
parcat Sanctorum cineribus, & ne det Sancta in prædam hostibus Religio-
nis. Episcopi oratione, concussi Regis & Reginae animi læta spondent, ora-
tori & fausta. Superseffuros ædificatione Arcis, pollicentur, idque volupta-
bilis nuntii jubent deportare ad suos. Hac spe erectus præsul Virdunum pe-
tit: at contra spem videt prostratis domibus, impositos aggeres, solique
parcitur templo Sancti Vitonii, cui parcendum, Regina præceperat.

Calamitas, calamitatem excipit. Germani Equites vulgò *Reistres* dicti, in
confoederatorum ac perduellium Gallorum opem accerciti, Casimiro Principe
Palatino ductore, Virdunensis Comitatus agros populandi ingrediuntur, 1568.
ferro & flammæ donant omnia, & vastatis rusticis, civitatem inhiant, ut
devorent. Impendenti malo it obviam Psalmaus, & Palatinum Comitem
copias admoventem mœnibus, de solvendâ obsidione civitatis Imperialis,
admonet, rogatque ut in alios convertat vires Imperii, quàm in Princi-
pem clientelarem Imperatoris. Ad saniora consilia reversus Comes, Virdu-
nensem Comitatum deserit, sævienti pestilentiae locum cedens.

Hoc enim flagellum consumptis prius rusticanarum villarum incolis,
Virduni subiit muros, & cives largè messuit. Stabat interea Psalmaus me-
dia inter mortuorum, & morientium cadavera, intrepidæ charitatis obse-
quia cuique bonus pastor exhibens, animam dare paratus pro ovibus suis.
Fugam suadebant amici, suadebant & cives, patrem malentes servare incolumem,
quàm vitæ discrimini, ad reipublicæ discrimen, cernere jugiter expositum.
At ille, mercenarii perhorrescens timidos spiritus, veritus aliundè ne dis-
cessu suo, lupus fureret in gregem, Calvinistarum insidiis patentem, nec
precibus cessit, nec periculis. Remissa post rabiem peste, languidas oves
pabulo refecit, sublevavit beneficiis. Dein ad supplicationem Cardinalis à
Lotharingâ, Metensem peragravit lustravitque Diocesim, cum plenariâ po-
testate emendandi, corrigendi & statuendi, quidquid ad spirituale & tem-
porale bonum judicaret conducere. Innumera sunt quæ ad Ecclesiae utilita-
tem, multa quæ ad justitiæ dispensationem præscripsit. 1569.

Interea Gallicani exercitus Duce hinc Andegavensi Principe; Illinc
Thalassiararchâ Coligneo Calvinistarum Prorege, coeunt ad Moncontorii pla-
nitium, pro aris & focis dimicaturi. Die tertiâ Octobris, collato pede con-
gressi sunt, & multorum virorum fortium morte, multorum sanguine, &
vulneribus Calvinistarum, victoriam eripuit Andegavensis Princeps, rei Chri-
stianæ foelicissimam. Actis pro tam optato armorum exitu, gratiis, egit
Psalmaus pro Religionis stabilimento, ut providus præsul. Edicto publico
indixit, imperavitque omnibus hæreticis, egressum ex agro Virdunensi
infra mensem, & refractores tanquam lezæ majestatis postulatos, vindici
sindico puniendos committit. Quia verò non-nullis datis antehac ad resi-
piscentiam induciis, abutentes, hæresim sub larvâ Catholicitatis contexe-
rant, mandat unicuique, ut intra octiduum fidem suam in manibus pasto-
rum, astante loci justitiâ, profiteatur, sub ejusdem majestatis crimine & pœ-
nâ. Hoc sancito terrefacti Calvinistæ, ex Comitatu Virdunensi discesserunt,

P R Æ F A T I O.

alii ad Catholicæ Religionis transire castra. Periclitantem intra frementium belluarum rugitus, gregem circumdare munimento, sollicitius quàm antea satagens, de instituendo Virduni Patrum Jesuitarum Collegio efficaciter deliberavit. Horum docendi, & vivendi normam, viderat Romæ, Ingolstadii, Tridenti, & probarat, ardebatque desiderio tales habendi operarios juventuti instituendæ aptissimos. Oliverium Manare Provinciam Gallia, & suis & Magistratum Virdunensium litteris, ad deducendos Patres qui palestram aperiant litterarum, exorat; Sed Cardinalibus Borbonio & Strotio, & Episcopo Apamienfi, ad collegia Rothomagense, Albigense, & Apamienfe, eodem fundanda tempore, idem expetentibus, non licuit præ operariorum paucitate, facere satis Virdunensi Episcopo. Ad Germaniam tum feracem Jesuitis, spem convertit Psalmaus. A Rectore Florentis Collegii Colonienfis petiit religiosos, & continuo obtinuit. Itaque anno sæculi 1570. jam in Autumnum devexo, Patres ad conditum in Xenodochio Sti. Nicolai Collegium immisit, iisque Hospitalis proventus, cum mille Barrensi francorum dote annuâ, simul cum domo quam in vico Sti. Pauli habebat, contulit, ad sustentationem. Tabulis solemnibus Collegii erectionem, & suæ concessionis donum consecravit 23. Septembris 1570.

In opere suo complacens Psalmaus, frequens invisebat Patres. Recurrente, quot annis Festo Sti. Nicolai, prandebat cum illis, & piacularia sacra faciebat in Templo, quod ipse extruxerat & ornat. Eodem quoque die, ad patroni sui exemplum tres puellas à se dotatas, honesto collocabat matrimonio. Cardinali Lotharingæ prosperos suæ novellæ plantationis progressus alacri transcribens stylo, ad sui imitationem exhortatur, talique subsidio Metensem suam civitatem, hæresibus scaturientem indigere plurimum, suadet. Sed Cardinalis, contradictionibus dominantis sectæ attentis & prævisis, temperandum à zelo & ad tempora mollia differendum opus respondit. Iisdem instantiis apud Carolum Lotharingæ Ducem legit, secundiore exitu. Illo enim moderatore, illo promotore, surrexit anno 1574. Collegium Mussipontanum, nec penes eum stetit, quin Abbatia Gorziensis, perpetuâ unione incorporaretur illi. Supplevit aliundè, variorum Prioratuum adjectionibus amplis, quas autoritate Legationis suæ confirmavit Cardinalis Lotharingus.

Invidebat inimicus homo piis Episcopi laboribus, timebat hæreticus sibi, & fortunæ suæ, sub Principe Catholico, inclementer & aperto bello errores & erraticos prosequente. Hinc perduelles Tilliaci (*Tilly*) ad Mosam, uno impetu adversus Principem seditionem commoverunt, & excusso dominationis jugo, Vitriaci præfecturam insigne hæreseos perfugium, implorarunt. Porrexit dexteram, reclamantibus opem, & originariæ Tilliaci servitutis nomen abradens, cives & villam, Provinciæ Campanicæ metis acclusit. Ad Caroli IX. Regis Gallia tribunal, causam provocavit Psalmaus. Causam per seipsum egit fervidius. Multiplicis documentis, ac perennatæ possessionis probatione superavit in iudicio rebelles, obstinatæ infidelitatis arrogantia attrita est.

Sibi, suisque restitutus Præsul victor, novam laborum segetem reperit. Cardinalis à Lotharingâ reformationis cupidus & tenax, rescriptum à Pio V. acceperat, quo monialium monasteria, intra legationis suæ fines constituta, ad professionis tenorem & Ordinis statuta revocare præcipiebatur.

Impositum

P R Æ F A T I O.

Impositum sibi munus, in Psalmaum exoneravit Cardinalis Romam coactus ire. Obierat Pius V. & citatoriis litteris, ad futuram electionem Pontificis invitatus, proficiscebatur. Non abnuvit Psalmaus oneri succollare humeros. Annum integrum visitandis parthenonibus, moribus reformandis, abrogandis abusibus insumpsit, tam prospero eventu, ut enectam, aut elanguescentem passim disciplinam, emortuam paupertatem excitavit, publicis nihilominus Ecclesiæ commodis studiose vacans.

Quippè ut sub conspectum poneret omnium Ecclesiæ ordinum necessariam reformationem, singulorum remissos mores, in genuino prospectu delineavit, & remedia corruptelis eluendis suggessit opportunissima. Huic operi titulum præscripsit. *Portrait de l'Eglise*. Amicissimo suo Cardinali à Lotharingiâ nuncupatum, & sub initium Januarii 1574. transmissum Parisios. Acceptum perlegit Cardinalis, & legendum tradidit Episcopis, & Doctoribus qui curiam in San-Germano de Layo comitabantur. Omnes auctoris eruditionem, & zelum uno prædicarunt ore, & nomine omnium Psalmaus rescripsit in hæc verba.

„ Monsieur de Verdun j'ai reçu votre Livre du *Portrait de l'Eglise*,
 „ qui m'a été merveilleusement agreable, & à plusieurs doctes personna-
 „ ges de cette Cour, auxquels je l'ai communiqué &c. Ce 14. Janvier 1574.
 „ Votre meilleur frere & amy C. Cardinal de Lorraine.

His verbis, his intimioris amicitiae protestationibus, suas ad Psalmaum epistolas concludere Cardinalis solebat. Et re verâ arcanorum omnium, & cogitationum cordis sui participem faciebat Psalmaum, quem ab inveteratâ consuetudine, providum consiliis, secreti tenacem, vindicem fidei, gratitudine nulli secundum noverat. Verùm antiquæ necessitudinis foedus, mors invida dissolvit. Mortuo enim Carolo IX. & in defuncti thronum evocato Henrico III. Poloniæ Rege, obviam revertenti Principi occurrit Cardinalis à Lotharingiâ, & per diversas provincias divertenti, comitem se præbuit. Improvisò morbus Cardinalem oppressit Avenione, & ibidem Sacramentis saginatus, animam efflavit 23. Decembris 1574. magno Galliae Catholicae luctu, majore nutantis Ecclesiæ infortunio. Columnam Religionis, fidei fulcimentum, virum naturæ dotibus, omnigenâ eruditione, dicendi eloquentiâ, regimine politico, & Ecclesiastico incomparabilem flevit Gallia, Flevit Psalmaus amicissimum cui strictissimo gratitudinis, amoris, zeli vinculo, quasi alteri sibi conjunctus erat.

Testamenti curator institutus Psalmaus, pro morientis voto, Remos corpus Cardinalis devehî, quanto potuit apparatu, adlaboravit. Funebrem curram, comitante Ludovico Cardinale à Guisiâ, Avenione Remos adventantem excepit Psalmaus 22. Januarii. Clerus populusque Remensis, funus lacrimabili rugitu prosequentes, & exsiccatum Ecclesiæ suæ verticem lamentantes amare, ad tumulum quem sibi vivens foderat Cardinalis, Psalmaus parentante, deduxerunt.

Supremas Serenissimi Principis voluntates, multis, assiduisque laboribus adimplevit religiosissimus curator, vitæ pertæsus, & imminentis mortis, si non impatiens, saltem conscius, à separatione sui Davidis, Jonathas alter. Lutetiâ redux, supplicationibus instat publicis. Adcundis nudo pede templis, distribuendæ populis quotidie cœlesti dapi, aliisque bonis operibus incumbens, ad avertendas divinâ ope Germanorum equitum turmas,

P R Æ F A T I O.

quæ cum Principe Condæo , magnâ manu Lotharingiæ ferro , flammâque mirabantur , morbo correptus est vigesimâ septimâ Junii. Testamentum prius à se conditum novissimis conditionibus auget , & decimâ Augusti anni MDLXXV. sanctissimè in Christo moritur.

Funus à clero & populo Viridunensi , non solum ingenti mœrore , sed etiam tenerrimo pietatis sensu celebratum est. Corpus sepulchro , quod sibi vivus extruxerat præsul , hac epigraphæ ornatu intulerunt.

*Nicolaus Psalmaus è Calvo-Monte
Ad fluvium Erram , humilibus quidem
Sed piis parentibus ,
Prius Sti. Pauli ad Viriduni mœnia Abbas ,
Postea ad Episcopatum Viridunensem vocatus ,
Sanctè & religiosè
De futurâ resurrectione cogitans ,
Sepulchrum hoc , cum adhuc in vivis ageret ,
Sibi extruendum curavit
Anno Domini MDLXII.*

Hæc ille de seipso , sed quàm modestè ? quibus superstites addiderunt.

*In eo verò mortui corpus ,
Clerus Populusque Viridunensis mœstissimi
Posuerunt*

Anno Domini MDLXXV. die x. Augusti.

Cor suum Patribus Jesuitis legatum , & solemni pompâ delatum , sub marmoreâ laminâ , ad infimum principis aræ gradum , cum hac inscriptione inhumari voluit.

*Nicolaus Psalmaus amicus vester
dormit*

Orate pro eo.

Obiit die x. mensis Augusti

Anni MDLXXV. ætatis suæ LVII.

Altera grandior marmoris lucullei crusta , parieti ad cornu sinistrum immissa est , his verbis inarata.

*Psalmæo Episcopo , qui Deum , Religionemque jugiter colens ,
temporibus periculosis Episcopatum , & Civitatem servavit , ornavitque quibus potuit , ædificiis , documentis & legibus Christum
spirantibus , raptò suis morte inopinata , N. Campomuseus ex sorore nepos , mœstissimus posuit. Vixit annos LVII. præfuit Episcopatu xlvii. Obiit x. Augusti MDLXXV.*

Vivum elogiis celebrarunt docti , celebrarunt mortuum , etiam indocti. De illo Mamerotus in præfatione sermonum super Jonam Prophetam , sic loquitur. „ Vir verè humani appellationem promerens ; Vir cujus est tanta „ ingenii suavitas , tantus animi candor , tantaque erga hominum mores „ communitas & comitas , ut omnibus natus , omnia omnibus factus videatur , ut omnia Deo lucrifaciat ; Vir inquam moribus aureis erga homines doctrinâ ac pietate , elogio commendandus. In summâ vir hujus sæculi locupletissimum ornamentum.

De illo Sachinus l. 7. n. 85. plura ad ejus laudem scripsit , majora scripturus , nisi modestiam viventis , rubore timuisset perfundere. Ast liberalius

P R Æ F A T I O.

defuncti laudes cecinit Historiographus Virdunensis. Ad lemma cordi ejus Huston
in vitâ
Psalm. impositum alludens, hæc habet Gallico sermone.

Re verâ *amicus vester dormit*, & dormiens amititiam vobis successoribus suam tacitus probat, dum pingues Episcopatus possessiones, vel oppignoratas redemit, vel usurpatas à proceribus recuperavit, potentum faciem & minas nil veritus. Quanto ardore, impetitam fidem deffensare debeatis, suo commonstravit zelo, dum post obitum Francisci II. Calvinianus furor, quasi receptis viribus, præfractisque legum repagulis, per totam Galliam impunè volitans, ac decretoriâ religioni Catholicæ perniciæ, instare videbatur Virduno, & suis inficere erroribus velle moliebatur, procùl à vigile Episcopo amandatus est, eo studio & labore, ut Civitas in fide steterit incolumis.

Amicus vester dormit, O Canonici, quibus virtutum præluxit exemplo, quos paternâ fovit charitate, informavit eloquio, cumulavit beneficiis, & ad Venerabilis Sacramenti cultum, impenfa liberali dote, animavit.

Amicus vester dormit, O Canonici Præmonstratenses, quibus cum religionis pari voto conjunctus, non cessavit intimum fraternæ necessitudinis vinculum, multiplici amoris testimonio roborare. Vos enim spoliatos ædificiis, & quasi exules, decenti habitatione suis structâ sumptibus excepit, & fortunæ vestræ angustias, prodigâ refarcivit manu.

Amicus vester dormit, Patres Jesuitæ, Ordinis vestri promotor magnificus, familiaritate cum fundatore vestro B. Ignatio connexus, collegiis propagandis, dilatandæ fidei & pietati, sedulâ vobiscum sollicitudine intentissimus amicus; cujus contubernio recreati, cujus parcimoniâ locupletati, cujus eruditione edocti, amicum omni tempore sensistis.

Dormit amicus vester, Patres Dominicani, quos inimicus prorex è monasterio expulerat, & dirutis ex parte claustrî & Ecclesiæ moenibus, ad secessionem coegerat, nisi ultronea Psalmæi pietas, hospitio invitasset profugos, ædes restaurasset, & paternæ subventionis præstitisset obsequia.

Dormit amicus vester, Patres Minimi, quos ad suam civitatem evocatos, benignè suscepit, & in domum suis constructam impensis, assignatâ prius ad quindecim religiosorum sustentationem, dote, introduxit.

Dormit amicus vester, Cives Virdunenses, quorum puellas dote cassas, liberaliter dato auro, honestè collocavit; quorum fidem, rugientis hæreseos tentatam blandimentis, servavit integram; quorum inopiam abundantia suâ, imò parcitate, magno divitiarum suarum vectigali, sublevavit, Ermenfredo Archidiacono Virdunensis Ecclesiæ haud dissimilis, qui Berthario teste, patrimonii carens, Regibus obsequendo, Principibus adhaerendo, omnibus se submittendo, addam, sæculi fastum calcando, sobriè vivendo, multa acquisivit.

Talem ac tantum, ex paucis Psalmæum intellige, majorem intelliges dum opera illius, vel aliorum opinationes referentem, aut refellentem audies. Miraberis virum profundioris doctrinæ, vindicem disciplinæ veteris, in dicendo celerem, in scribendo expeditum, pro Ecclesiâ & fide deffensandâ indefessum pugilem. Miraberis etiam quomodò per discordes sententias, in concordiam & unanimiorem fidei adduxerit Concilii Patres, Spiritus Sanctus, conciliorum moderator, attingens à fine ad finem fortiter, & omnia suaviter disponens, ut columna veritatis quæ est Ecclesia, nullis oblatantium, irruentiumve errorum fluctibus conquassetur.

P R Æ F A T I O.

Non habebit ultrà hæreticus , præclusæ in opinando libertatis suffugium , quo perduellionem suam obnubilet , dum peregrina , & plerumque à fidei critério devia sensamenta audiet , jactata in medium , patienter audita , & confutata pacificè.

Cæterùm , reipublicæ litterariæ placebit , quantum auguror , munus quod ex intuitu promovendæ fidei , eliquandæ veritatis & historiæ , offero , de virorum litteratorum , & præsulum Ecclesiæ consilio & hortamento. Ita in votis habui , & utinam votis exitus respondeat.

*Chroni-
con E-
monis
& Men-
conis.*

PAUCIS ab hinc annis , Clarissimus Vir Dominus *Mathieu* , de viris litteratis benè meritis , *Chronicon Emonis & Menconis* , prelo subjecit. Sed exemplarium paucitate novam aspirante editionem , hanc eò libentiùs eruditorum concessimus votis , quò rerum Frisiæ , nullibi descriptionem sive historicam , sive chorographicam invenient , ab exordio sæculi decimi tertii , ad finem usque perductam accuratiùs.

Ne verò editoris nudi & jejuni incurreremus nomen , curavimus ad exemplaria Mss. Bibliothecarum quas lustravimus , castigare passim lectiones D. Mathieu , supplere hiatus , emendare textum , & notis geographicis dilucidare. Pace indefessi veterum monumentorum collectoris dixerim , in eo potissimùm deliquisse , quòd nullas ad historiæ & locorum intelligentiam apposuit notas , superfluâ canonum allegatione , quasi juris canonici tyrones edoctrurus , limbos & calcem paginarum commaculans. Fortè lectori suo , vel sudantis preli celeritas , vel exterarum curiositati non satis indulgens obsequentia non tulit hominem poligraphum , id præstare officii , quod concivibus Frisiis judicabat non profuturum. Absit enim ut in rerum locorum-ve provinciæ , quam ut patriam terit , cognitione peregrinum suspicer , minùs gratum potius æstimabo , qui quod nullo labore exequi poterat incola , reliquit advenæ exequendum laborioso conatu. Utinam non casto.

Cum verò narrationis auctoritatem , ex narratoris scientiâ & probitate soleamus metiri , juvabit paucis vitam , & mores Emonis delibare , ut lectoris non cespitet fides , erga autorem , cujus in dicendo sinceritatem , in discernendo sagacitatem exploraverit.

Emo Frisius origine , post emensa humanitatis studia , Parisios se contulit , ut audiret Theologos. Hinc Aurelianum profectus in juris canonici peritorum disciplinam transiit. Oxonium indè liberalium artium , & Theologiæ magistis eâ ætate Florentissimum petiit , & in utrâque facultate adeptus lauream , versùs natale solum relegit gressus. Presbyterii insignitus caractere informandæ juventuti totum se addixit , eo successu , ut Monasteriensis Episcopus Otto , hominem ad majora natum , majoribus destinandum officiis , ad regimen parochialis Ecclesiæ Husdingi vulgò *Husinge* vocaverit. Impositum suscepit onus , cui se subducere , licet studiorum & privatæ vitæ amantissimus , nefas esse putabat.

Dum pastoris optimi , tam exemplo quàm doctrinâ prælucentis ovili , munia obiret , ad eum accessit cognatus ejus vir nobilis nomine Emo de *Romerswerf* , quem post uxoris fata , inceserat amor solitudinis. Propositi sui censorem & consciùm Emonem facit , cui non modò arrisit conversionis votum , sed & seipsum comitem velle esse laudabilis instituti declaravit. Nec morâ ambo vestitum Ordinis S. Benedicti induunt in *Fildwert*. Consuetæ probationis stadium in oratorio de *Romerswerf* , solitarii decurrentes , de repente

P R Æ F A T I O.

pentè Consilium habitumque mutant, & Ordini Præmonstratano postulant aggregari. Varlariæ Abbatem adeunt, & jam Ordinem schemate profiteres, obsecrant votorum nuncupatione consociari. Supplices, & religionem moribus ut habitu spirantes ad Capitulum venire jubet, fraternitatem concedit, & solenni professione vinctos, ad pristinam sedem præcipit reverti, curâ nihilominus & regimine *Novi-Claustri* adjudicatis Emoni plebano.

Romerwerfensem Villam, candidæ militiæ inscripti repetunt tyrones disciplinam Ordinis in se susceptam, cum efflagitantibus avidè neophitis communicant. Crescit fratrum numerus, & magnæ gentis Emo factus Pater magnâ sollicitudine, magnâ gubernavit providentiâ gregem. Moribus effor- mandis ad Ordinis apices, sic invigilabat, ut excolendæ scientiæ sedulus adlaboraret. Scholarum quippè non minus quam monasterii præfectus, & suis, & exteris quos fama magistri alliciebat, nunc politioris litteraturæ, modò Theologiæ arcana explanabat, ad utrumque paratissimus doctor.

Accesserunt Virgines cum viduis zelo religionis æstuentes & Emonem voluerunt habere magistrum. Non potuit spiritu Dei impellente actas, non admittere ad Ordinis consortium virgines. Habitaculum struxit illis, virorum habitationi adhærens, donec anno 1215. ad Werumensem villam translatis canonicis, tota cessisset virginibus Romerwerfensis domuncula, quæ *Campus Rosarum* nomen obtinuit. Utriusque familiæ curam gerebat minister providus, quem licet invidorum torquerent vexationes, vel Ecclesiæ generalis necessitates quandoque avocarent, tamen suis consiliis tam prudenter occurrebat impendentibus malis, tam sapienter consulebat virtutibus, *vir Dei plenus spiritu sapientiæ*, ut quod ædificaverat præsens, eo absente in melius consurgeret.

Vaticinâ mente prænuntians futura, eventus prævertebat finistros, aut ad sinistrorum tolerantiam, tantâ dicendi & suadendi energiâ animabat oppressos, ut lætificaret consolatione patientes. „Habebat enim, inquit Men- „co, specialem gratiam consolandi per auctoritates sacrae paginae, quam „semper gerebat in pectore, & in ore nec-non & in opere.

Pollebat quoque prædicationis dono, quoquidem utiliter vel ad dissidentium concordiam, vel ad peccatorum conversionem, vel ad sacrae militiae expeditionem, mirantibus Frisiis, usus est. Indè amorem, indè confidentiam suæ gentis assecutus cunctatum penè in provinciâ litium arbiter, expetebatur. Nulli defuit, omnium precibus amicabiliter se inclinans & tennerrimâ commotus miseratione medebatur singulorum miseriis. Charitatis assiduæ labores, ab assiduitate poenitentiae Emonem non abducebant. Vigiliis redimens, diurnæ occupationis tempora, partim in oratione, partim in lectione, aut librorum compositione noctes transigebat ut plurimum insomnis.

Obvelabat tanti viri virtutes & scientiam intima animi demissio, & ad vilia quæque tam foris, quàm domi factitanda, proclivitas. Superbiæ virus bonis operibus subtiliter insidians, & blandè irrepens, sic cavebat humilitatis præco, ut sub alieno, vel tertii nomine libros ederet, & gesta referret laudabilia. Non emolliebat Christianæ generositatis vires, humilis modestiæ sensus, quoties vel pro causâ Dei, vel pro Ordinis vindiciâ audendum, tentandumve aliquid se offerebat. Legimus quàm celso animo, quàm heroico corde Herdricum præpositum *Schilwoldiæ*, Religionis & canonum leges audacius calcantem, compresserit, ipsumque Theodoricum

P R Æ F A T I O.

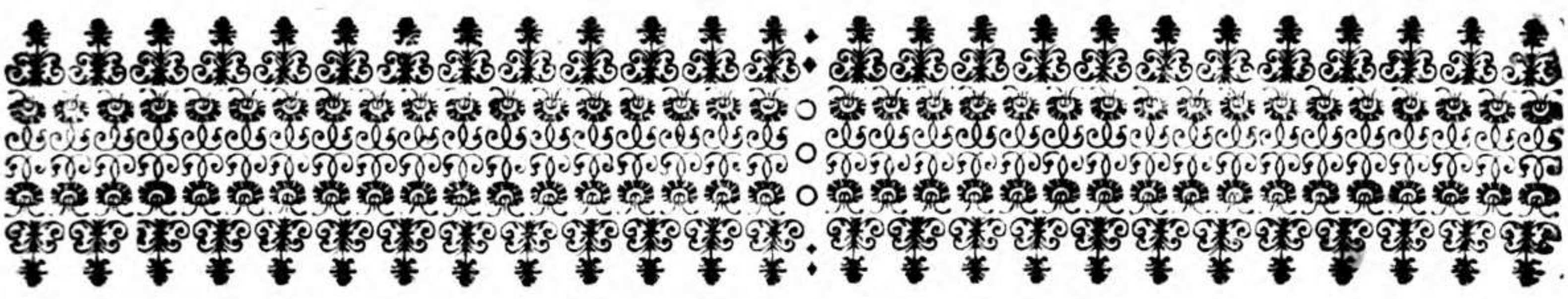
Monasteriensem Episcopum Herdrico patrocinantem iniquiùs ad Ordinem coegerit; Legimus qualiter ut Phinees alius, zelo Ordinis acensus, pro defensione jurium *Floridi-Horti*, per incredibiles corporis labores, nunc Romam, postea Coloniam pedes ivit causam dicturus, pro domo Dei fremen-
tium undique hostium laniatibus discerpta. Legimos denique quàm impa-
vido corde oblatrantes ordini, & corrodes ejus privilegia impetiverit,
dum parochiales Ecclesias de *Emetha*, & *Schiramme* traditas Florido-Horto,
excute quidam malevoli attentarunt, quasi illegitimè concessas Ordini,
quem à beneficiorum possessione & animarum curâ penitus exclusam con-
clamabant. *Per non modicas offensas, per varios malignantium insultus,*
injuriam illatam ordini absterfit, & multiplici canonum displosione contudit
adversariorum cavillos.

Alternis pacis & belli probatum fortibus, mors pacifica senilem, &
sanctum reddidit cœlo Emonem, Anno Incarnationis Domini 1237. „ in no-
„ cte B. Luciae Virginis quam semper dilexerat, ac ei servierat vigiliam ejus
„ jejunando. Accedente festo ejus, supplicaverat eidem Virgini, morbo in-
„ valescente, ut si eo anno secundum Dei ordinationem esset moriturus,
„ eâ nocte, ipsius precibus, ad requiem transfret. Eâdem igitur, dictis ma-
„ tutinis, coram positis Fratribus, & Sororibus in *Novo-Claustro*, cui ipse
„ tamquam rigator nomen *Campus Rosarum* imposuit, de laboribus, &
„ ærumnis carnis ereptus dormivit cum patribus suis. Mortui sanctitatem
miracula protestata sunt. Coeca mulier, visum ad invocationem ejus recu-
peravit Damæ. Mutus loquelam, contracta gressum, meritis & precibus
Emonis obtinuerunt. Portentis similibus celeberrimum Patrem, Frisii vene-
rantes, Beatorum fastis & patronorum albo ascripserunt.

Emoni successus est Paulus, quo viam universae carnis ingresso tertiâ
Augusti 1242. in ejus locum, præside Elgero Abbate Horti Mariae, vocatus
est Menco. Scientias ille excoluit, & gymnasium ad juventutis Frisiae insti-
tutionem aperuit in Florido-Horto. Affluentium undequâque scholarium
concurfus, tranquillitatem religiosae domus sic turbavit, ut Capitulum Ge-
nerale Ordinis, palæstram decreverit in *Emethâ* transferendam. Emonis
chronicon prosecutus est Menco ad annum 1276. qui fuit supremus vitae
ejus. Anonymus ejusdem loci Canonicus ad finem penè sæculi, sed tempo-
rum non satis servato ordine opus deduxit.

EPISTOLÆ

EPISTOLÆ GERVASII **PRÆMONSTRATENSIS ABBATIS,** **POSTEA** **SAGIENSIS EPISCOPI.** **PROEMIUM.**

*Hugo Gervasii Secretarius has Abbatis sui Epistolas dirigit ad Amicum,
cui & eas maximopere commendat.*

DILECTO & dignè diligendo, olim socio, nunc amico, (a) Simoni Canonico Sanctæ Mariæ de Sancti Eligij-fonte, Frater Hugo Præmonstratensium Fratrum minimus, salutem, & modicum id quod ipse est in orationibus, & dilectionis affectum.

Nuper cum ab Ethnicis sæcularium scholarum fabulis, ad excellentioris Philosophiæ studium transissemus ego & tu adolescentuli, in diversis claustris Religionis habitum assumentes: accidit quod ego post probationis meæ dies professus Regularem vivendi modum, & stabilitatem in loco, & factus Canonicus, vocatus sum pluries à Reverendissimo & amantissimo Patre Domino Gervasio Abbate meo, *qui me genuit in Evangelio*: ut quia scribendi usum assueveram puerulus, sicut nosti, litteras coram eo scriberem, quas dictabat: quæ, tum quia sapiebant mihi, licet ignoranti discernere de eisdem: tum quia audieram à pluribus quod idem Abbas meus in modo dicendi, pariter ac dictandi commendaretur à multis, quasdam ab ipso me scribente dictatas, & quasdam alias, quas ante tempus meum recenter projectas inveni, litteras compilavi: ut sicut ipse erat adolescentiæ meæ Doctor pius, & benignus instructor; ita & ego essem ipsius tam in moribus, si concederetur à Domino, quàm in dictandi scientiâ humilis & diligens imitator.

Verum quoniam nullum oblectamentum meum, quod non participaret mecum tua dilectio, integrum arbitrarer: compilationem à me factam, & Summam unam à sanctæ recordationis Gregorio Papâ VIII. (sicut dicitur) editam *de stylo Romani dictaminis*; & quandam aliam Summam, quæ intulatur Magistri Transmundi, *de arte dictandi*, quas acquisivit mihi dictus Abbas meus, tibi censui transmittendas: ut degustans approbes, si tibi sapit hoc, quod mea jam approbavit esuries degustatum: licet satietas tua fortè ex ingenii singularis perspicuitate proveniens, nuces reputare debeat avellanas, quod dicta esuries mea delicias reputat pretiosas.

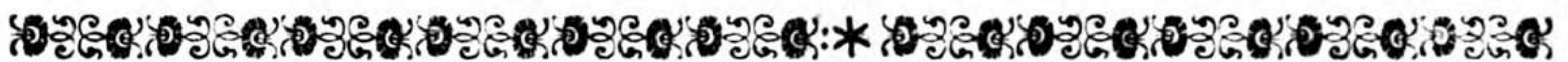
A

Noverit

(a) Forte ille Simon est Abbatum ordine tertius, qui ad An. 1240. regimen Abbatiale S. Eligii fontis protelavit. Est autem hæc Abbatia Ordinis S. Augustini uno lapide ab oppido Calniaci, gallicè *Chauny* in Picardia, distans, & An. 1130. fundata.

Noverit autem dilectio tua, quod aliquas litteras missas supradicto Abbati meo, in præsentis libello censui inferendas; non tam propter elegantiam dictaminis, quàm propter mittentium dignitatem. Rogo igitur ex intimæ dilectionis affectu, & sub periculo ejusdem, quatenus dictam compilationem, quam jam plures viderunt, & ex parte lectam desiderant perlegendam, & forsitan transcribendam, tractes mundè, serves honestè, sed & remittas maturè: ne forte David, si aliter fiat, suum cogatur Jonathan non curare: vel (ut secundum Ethnicorum fabulas tibi loquar) ne Theseus abjuret Pirithoum, Pilades ignoret Orestem, Tisbe nesciat Pyramum.

Vale, Frater optime, & apud legentis animum ita valeant quæ transmittito, ut inveniantur & animæ commodum attulisse, dum occupatus in illis mundum nescias, quem liquisti. Datum Præmonstrati Anno gratiæ millesimo ducentesimo octavo-decimo, non multum post Festum B. Joannis Baptistæ.

EPISTOLA I.

Gervasius Innocentio III. scribit, qualiter fuerit celebrata Electio Fulconis Abbatis Corbeiensis, cui præfuerat anno 1199. ex commissione Legati Apostolici.

REVERENDISSIMO Patri & Domino Innocentio, Dei Providentiâ Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici, humillimus ejus servus Frater Gervasius, minimus Præmonstratensium Fratrum (a) cum orationum instantiâ devotum obedientiæ famulatum.

Rogatus à viro Religioso Domino Joanne (b) Abbate Corbeienti, ut super electione ipsius, cui ego interfui, vestræ scriberem Sanctitati, timore duplici sum concussus; hinc nimirum metuens præsumptionis notam, si Apostolicæ scriberem Celsitudini super negotiis alienis: illinc flagellum conscientiæ reformidans, si denegarem testimonium veritati; maximè ubi fraterna charitas pulsabat ad ostium, postulans non injusta. In eam demum partem judicium meæ deliberationis inclinans, pro quâ veritas & charitas allegabant, excusso timore, *quem perfecta charitas foras mittit*, Sanctitati Vestræ, cujus clementiam sæpius sum expertus, humiliter censui intimandum, quòd vacante dudum Monasterio Corbeienti Reverendus Pater & Dominus Guala, (c) Sanctæ Mariæ in Porticu venerabilis Diaconus Cardinalis, Apostolicæ Sedis Legatus, quem alia negotia occupabant, *existimans ex me aliquid amplius fortassis quàm esset in me*, commisit mihi (qui tunc temporis Thenoliensem Ecclesiam ministrabam) ut ad Monasterium ipsum accedens personaliter electionem Abbatis celebrandam ibidem regerem sub hâc formâ; quatenus Fratres Monasterii, si essent discordes consilio, vel rigore justitiæ ad eam concordiam revocarem, ut in aliquam personam idoneam convenirent; quia multas honestas personas aut facie, aut per famam mihi credidit esse notas.

Cùm igitur ad Monasterium ipsum cum honestis & Religiosis personis, sicut injunctum mihi fuerat, accessissem, Fratres Monasterii petitâ (sicut moris est) & obtentâ à Domino Rege licentiâ eligendi, adventum meum tanquam obedientiæ filii benignissimè admittentes, in hunc, habito tractatu, consenserunt electionis modum:

ut

(a) Hæc epistola scripta fuit à Gervasio à limine adeptæ Abbatie Præmonstrati an. 1209.

(b) Joanne electo Abbate Corbeienti anno 1199., contra cujus electionem nonnulli juniores Monachi tumultuantes ad Innocentium 3. querulam apellationem intenterant.

(c) Guala, alio nomine Walo Cardinalis Diaconus tituli S. Mariæ. Anno 1208. Concilio Parisiensi præfuit, tanquam Legatus Apostolicæ Sedis.

ut ego, adhibito mihi teste, viro Religioso Radulpho, (a) quondam Abbate Sancti Joannis Ambianensis, examinarem singulos sigillatim, & confirmarem electionem illorum, quibus esse crederem melius revelatum. Quippe cum crederetur quod, licet vota eorum essent in plures personas divisa, omnes tamen utilitatem communem intenderent & optarent.

Factâ igitur examinatione ipsâ, cum constaret quod tres partes Conventus, vel circiter, virum Religiosum Dominum Joannem Latorem præsentium, Monachum Beati Dionisii postularent: quartâ parte Conventus, in quâ erant adolescentes multi, & circiter sex aut septem maturæ personæ, divisâ per partes: conveni illos qui maturiores erant, & quæsi ab ipsis, utrum pro bono pacis, majoris partis Fratrum desiderio assentirent? ipsis vero assentientibus, & petentibus instanter ut ad nominationem ipsius procedere festinarem: ego, qui de personâ ipsius audieram multa bona (utpote qui in Monasterio Beati Dionisii ab ineunte ætate conversatus fuerat laudabiliter & honestè, & commissa sibi frequenter Monasterii bona fideliter ministrarat) convocatis in capitulo Fratribus universis, nemine prorsus contradicente, electionem factam de ipso, authoritate mihi traditâ confirmavi, & ipsum feci nominari solemner in Abbatem. Si qua autem zizania superseminata sunt postmodum ab homine inimico, Monasterio, quod plurimum est afflictum, fraternâ condoleo charitate. Sed confortor in eo, quod Vestræ Sanctitatis examen, cum innotuerit vobis veritas, medicinam dolori celerem adhibebit.

EPISTOLA II.

Gervasius Innocentium III. super subsidio Terræ Sanctæ consulit.

SANCTISSIMO Patri & Domino Innocentio, Dei Providentiâ Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici, humillimus ejus servus Frater Gervasius, minimus Præmonstratensium Fratrum, cum orationibus devotam obedientiam, & pedum oscula.

Zelus pro subsidio Terræ Sanctæ, & devotio quâ Vestræ teneor Sanctitati ita comedunt me, quòd licet quasi in mortis januis constitutus, tamen tacere non possum. Sanè misistis nuper in Franciam venerandum in Christo Patrem S. Tyrensem Archiepiscopum, cui dedistis potestatem promovendi Christi fidelibus verbum Crucis, & commutandi vota humilium personarum, quæ vel propter infirmitatem, vel nimiam paupertatem sunt inutiles subsidio Terræ Sanctæ. Interrogatus autem idem Archiepiscopus à pluribus, utrum Magnatibus Franciæ Cruce-signatis dederitis usque in annum futurum licentiam remorandi? respondit, Vos nihil mutasse circa majores vel minores de ordinatione Concilii Generalis (b). Interrogatus etiam, utrum cogendi essent omnes ut irent hoc anno? respondit se nec recepisse, nec scire quòd aliquis alius recepisset à Vobis super hac coactione aliquam potestatem.

Dixit autem mihi idem Dominus Archiepiscopus quod Vobis super his quæ egerat cum Domino Rege & cum aliis de negotiis sibi commissis scripsisset statim post Concilium Meludini in ejus adventu solemner celebratum: sed ego non curavi quærere quid scripsisset, credens quod per eum de omnibus negotio necessariis essetis sufficienter instructi; nec ego aliud optare debebam. Verum quia quædam postmodum eruperunt, de quibus (quia tunc temporis non innotuerunt ei) Vestram non potuit mansuetudinem præmunire, ea Vobis duxi breviter intimanda.

Magistri

(a) Radulphus vivere desiit anno 1205.

(b) Generalis, Lateranensis, anno 1215. habiti per quod sancitum fuerat, ut cruce signati, ad Kal. Junii, Siciliam, Brundisium, vel Messanam transfretandi causa, convenirent.

Magistri Parisienses asserunt quòd omnes peccabunt mortaliter, qui, ex quo nihil relaxatis de ordinatione Concilij Generalis, non ibunt hoc anno, & cadent à privilegio Cruce-signatorum, & etiam à peccatorum remissione, & indulgentiâ privabuntur, licet ad executionem voti redierint in futurum. Magnates autem [de quibus pro majori parte constat quòd non ibunt] non multum curant de assignatione Parisiensium; quia nec spirituales poenam à Vobis, nec à terrenis Dominis temporalem in se metuunt descensuram. Inferioribus verò personis [utpote Burgenfibus & rusticis, quorum magnus est numerus] intentatur occasione verborum istorum temporalis poena; quia dicunt Nobiles & Potentes & etiam Communiæ Civitatum, quòd statim post Nativitatem B. Joannis Baptistæ recipient ab eis exactiones & tallias sicut prius.

Ipsi autem inferiores Cruce-signati, qui numero sunt non pauci, in multâ amaritudine & angustia cordium constituti respondent, se paratos esse stare Apostolicæ ordinationi, si fuerit eis denunciata expressè, ut-pote qui præparaverunt sibi expensas, & ardentè prosequi disiderant votum suum: sed subjungunt, se omnino nescire quomodò, aut quò vadant: quia, in quantum humano patet judicio, inutiles erunt prorsus subsidio Terræ Sanctæ, nisi habuerint de terrâ suâ, & de idiomate suo milites præcedentes.

Super his igitur, Mansuetissime Pater tale, si placet, festinanter consilium habeatis, unde proveniat desolatorum solatium & subsidium oppressorum: ne fideles Christi, quos cum tantâ devotione vidi suscipere signum Crucis, & adhuc paratos esse prosequi quod voverunt fideliter sine fraude, in desperationis foveam prolabantur, si crediderint se astrictos esse voto peregrinationis, & nihilominus propter hanc remotionem, quam inducit necessitas, non voluntas, ab omni privilegio & peccatorum indulgentiâ cecidisse.

Dico autem confidenter [& credo quòd multi mecum sentiant in hac parte] quòd multum expedit negotio, quod Teutonici non vadant cum Francis, qui nunquam leguntur fuisse in aliquâ solemni societate concordēs. Credo tamen, & plures credunt, negotio expedire, ut Dux Burgundiæ [a] & Dux Lovaniæ, (b) & alij, qui alicujus videntur esse nominis in Franciâ & in viciniâ Franciæ; quibus hætenus pepercistis aliquantulum, aliquantulum arctius astringantur ad arripiendum iter in anno futuro, ita-ut tam majoribus, quàm minoribus tempus arripiendi iter denuntiatur expressè sub poena.

Super quibus omnibus [si Vestræ placuerit Sanctitati] poteritis scribere Bituricensi, Rhemenfi, Rothomagensi, Turonensi, & Senonensi Archiepiscopis, & eorum suffraganeis & etiam pluribus, si volueritis, secundum quod Beatitudini Vestræ ab Omnipotenti Domino fuerit revelatum.

Nec arctetis, si placet, Francigenas ut ad portus Apuliæ & Siciliæ laborent: sed ascendant naves ubicumque voluerint & potuerint commodius navigium invenire.

Nec Vos lateat quod aliquis apud nos Episcopus, omissis Nobilibus, arctat inferiores per interminationem excommunicationis, ut vadant: non tam [ut creditur] ad negotium promovendum, quàm ut emungat bursas eorum.

Hoc autem negotium, cum ad Sanctitatem vestram præcipuè pertinere noscatur, non erit qui procuret, nisi vel Latori præsentium, vel Notario, vel cuilibet alii illud expressè apud Vosmet-ipsos injunxeritis procurandum.

Cæterum cum sint multi in Franciâ excommunicati, pro eo quòd cum Do-
mino

(a) Dux Burgundiæ, Odo, filius Hugonis III. qui anno 1192. ducatum adiit, Patre ejus in expeditione sancta satis functo Tyri.

(b) Dux Lovaniæ, Henricus filius Godefridi III. & Matthildis Bononiensis.

mino Ludovico (a) in Angliam transierunt, cum quibus ego & alii periculossimè conversamur, de voluntate quorundam Vestræ suggero & supplico Sanctitati, quatenus (si placet) præcipiatis, ut tantò in defensione Albigenensium Ecclesiæ commorentur, quantò in Angliâ sunt morati; ut sic absolutionis gratiam mereantur. Sciatis etiam quod multi eorum, magis abstinent se ab ingressu Ecclesiæ ex timore Dei, & ob reverentiam mandatorum ejus, quàm per aliquam diligentiam Prælatorum. Valeat in Domino Sanctitas Vestra, quam Deus Ecclesiæ suæ conservet incolumem.

EPISTOLA III.

Innocentio III. pro præstitis Ordini Præm. beneficiis gratias agit, ipsumque rogat ut à præstandis non absteineat, licet immerenti. Anno 1214.

BEATISSIMO Patri & Domino Innocentio, Dei providentiâ Sacro-Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici, devotissimus ejus servus Gervasius Præmonstratensium Fratrum minister humilis, pedum oscula & cum orationum instantiâ devotam obedientiæ voluntatem.

Ex protestatione Sanctitatis Vestræ comprehensâ in principio literarum, quas nuper ad convocandum Sacrum Concilium (b) destinâstis, didici, cum legerentur Remis, & gavissus sum, ex quo divina providentia vos vocavit ad apicem Apostolicæ Dignitatis, circa duo præcipuè, vestra semper intentio versabatur, ut subveniret scilicet Terræ Sanctæ, & ut Ecclesia Dei tam in moribus, quam etiam in personis incrementum semper susciperet honestatis. Commendabile quoque est sanctæ pietatis propositum, & devotarum orationum suffragiis ab universali Ecclesiâ prosequendum. Ego verò pro modulo humilitatis meæ, semper desideravi hoc ipsum, velut intentionis vestræ sanctæ & in desiderio humilis imitator, & in orationibus devotus adjutor. Unde cum jam pluries accessimus ad vestræ præsentiam sanctitatis, quia non inerat mihi prudentia, quâ vobis obsequeretur in consulendo universali Ecclesiæ, imo orbi, seu devotus, quod potui consilium pandens fidele pro parte, pro Præmonstratensi videlicet Ordine suscitando, qui modico auxilii vestri flatu, & excuteret cinerem, sub quo dormit, & flammam gravissimæ Religionis cum bono odore eminenter effunderet, atque latè.

In principio siquidem promotionis vestræ, exaudistis me in multis, quæ universitati Ordinis non mediocriter profuerunt, (c) & scio quòd abundantius profuissent, nisi disceptatio quorundam, privata quærentium commoda, & inter se altercantium, gratiam vestram ab ipsis, & ab aliis avertissent. Absit tamen ab Apostolicâ pietate, ut pro peccatis paucorum universis iras-

B

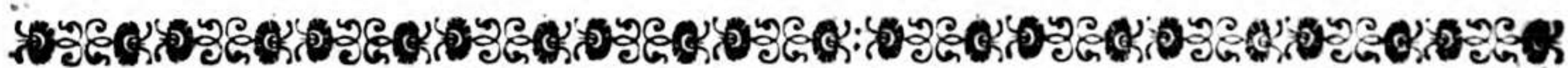
(a) Domino Ludovico VIII. qui anno 1216. Londinum ingressus, Rex Angliæ salutatus est, & pulso fugatoque rege Joanne regnum invasit. Walo Legatus Innoc. 3ⁱⁱ ipse demum Innocentius 3. proscripti regis & sibi nuper reconciliati, infortunium miserantes, usurpatorem Angliæ Ludovicum & illius affectas anathemate confixerunt.

(b) Sacrum Concilium, Lateranense.

(c) Profuerunt ordini quem an. 1193. 1198. 1200. 1209. variis privilegiis exornavit, ad disciplinæ regularis fulcimentum, extant in Bibl. Præm. pag. 644. & seq.

camini in æternum, sicut videmini fecisse jam dudum, durum mihi præbentes auditum in pluribus, quæ vobis pro communi utilitate suggesti per humiles quidem nuntios, cum non potuimus habere solemnes. Super hoc etiam ad pedes Sanctitatis vestræ, cum devotissimâ gratiarum actione humiliter me prosterno, quod paterno, sicut referunt mihi nuntii redeuntes, inquiritis semper affectu, quid agam, & qualiter respondeat mihi labor meus in fructu. Ad hoc autem respondeo vobis planè, quod nisi Sanctitatis vestræ solatium expectassem, onus mihi injunctum, jam pridem ab humeris excussissem, utpote qui multum laboro & fatis parum proficio, nec proficere potero, nisi vestra pietas mihi, & conprofessoribus meis subvenerit abundanter. Credo etiam pro constanti, quod si gratia vestra usque modò perdurasset circa Præmonstratensem Ordinem, sicut cœpit, & illi qui rexerunt Ordinem ipsum medio tempore, cum dignâ humilitate & devotione, oblata sibi gratiæ respondentes, operati fuissent in eo, non esset Professio Religionis ad præsens, ad quam & à Clericis & à Laicis devotius curreretur.

Supplico igitur Sanctitati vestræ, sicut servus, licet inutilis, tamen devotissimus, ut credo, cum eâ instantiâ & humilitate, quâ possum, quatenus mansuetudo vestra circa Præmonstratensem Ordinem, ad pristinos revertatur affectus, & in eo pergat, quod incepit. Specialiter latorem præsentem Jonam Canonicum Sancti Stephani Vuradiensis in Hungariâ Sanctitati vestræ commendo, supplicans humiliter & devotè, quatenus in suis justis petitionibus obtineat exaudiri; Sed in hoc præcipue, ut ad suæ, & aliarum Ecclesiarum Præmonstratensis Ordinis, quæ sunt in Hungariâ defensionem, generale privilegium dudum à vobis concessum Ordini (a) habeat innovatum.

EPISTOLA IV.

Gervasius Honorio III. Pontifici multa pro recuperatione Terræ Sanctæ scribit & suadet.

SANCTISSIMO Patri & Domino Honorio, Dei Providentiâ Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici F. Gervasius, Præmonstratensium Fratrum minimus, cum orationibus devotam obedientiam, & pedum oscula.

Si *zelus* Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ non *comederet me, & opprobria exprobrantium* ei non *caderent super me* tanquam super Filium qui diligit Matrem suam, possem fortassis dissimulare cum aliis, sustinens negligenter opprobria tantæ Matris; cujus utinam universi ita curarent conservare honorem, sicut desiderant ejus lacte potari. Diu siquidem est, quod de præsumptione argui reformidans, Vestræ distuli scribere Sanctitati, expectans de die in diem, ut secundum ordinationem editam in Concilio Generali, aliquis post decessum (b) venerandæ memoriæ Domini Innocentii prædecessoris Vestri Legatus aut Nuncius (c) destinatus à Vobis ad partes descenderet Gallicanas, dispen-

(a) *Dudum concessum ordini privilegium* ab Innoc. 3.tio. Forte illud est quo procurationes, vetatur Episcopis, ex grangiis Præmonstratensibus exigere, vel aliud quo usus Pontificalium prohibetur Abbatibus ordinis, ad votum generalis Capituli.

(b) *Post decessum Domini Innocentij*, contigit xv. Kal. Augusti anni 1216. Perusii.

(c) *Nuntius destinatus ad partes Gallicanas descenderet*, Nullum ab Honorio Nuntium fuisse ablegatum in Galliam, pro accelerando Negotio Terræ Sanctæ in-

faturus cum Cruce-signatis, quos videret inutiles Terræ sanctæ; & profectio-
nem tam majorum, quàm minorum concitato discretorum consilio ordinare
curaret. Sperabam autem quòd id maximè deberet fieri per Virum vene-
rabilem Magistrum Jacobum (a) Acconensem Clericum, cujus in Franciam ob
idipsum de die in diem reditum expectabam.

Sed cùm audissem postmodum, quòd & ille in partes secesserit trans-
marinas, & Vos personis tantum sublimibus Cismontanis scripseritis pro ne-
gotio Crucis Christi; nesciens utrum pusillus grex Domini (qui adhuc non
minùs devotè, quàm nobiles Crucem gerit) in litteris vestris fuerit obmissus,
crebras ejus & multiplices querimonias Vobis censui præsentibus intimandas.

Conqueruntur enim milites inferiores & pauperes universi, quòd, cùm
ad admonitionem eorum, qui Ecclesiæ Dei præsunt, assumpserint signum
Crucis, parati per omnia abnegare seipsos, & omnia sua ad tempus relin-
quere pro Terra sancta in statum debitum reformanda; jam nec in Poten-
tibus sæculi (qui non curant) nec in viris Ecclesiasticis, (qui signandis eis
promiserant pecunias, consilium, & ducatum) inveniunt qui jam signatis præ-
stet aliquatenus vel consilium, vel solamen, vel etiam justitiæ complemen-
tum, quando contra privilegium peregrinationis, à Potentibus opprimuntur.

De hoc ipso quoque non silent, quod pecunia Truncorum, qui fue-
runt in singulis Ecclesiis instituti, & vigesima Clericorum, vel à Templariis
in quibusdam locis; in quibusdam verò ab Archiepiscopis, vel Episcopis,
vel Officialibus eorundem, exigitur importunè: & quando quæritur, quid
inde fieri debeat? respondetur, quod debeat mitti N. Pauci autem inve-
niuntur, quando sonat in eorum auribus nomen N. qui non insurgant in
Clerum, vel clandestinis detractionibus, vel objurgationibus manifestis, col-
lectam dudum quinquagesimam recensentes; quam, quia non viderunt in
usus tunc ordinatæ peregrinationis fuisse expensam, clamant tanquam in-
discreti, quibus non redditur ratio de omnibus quæ fiunt; à N. fuisse absorptam.

Ex hoc autem jam contigit in plerisque locis, quod Trunci à quibus-
dam Ecclesiis viliter sunt projecti; & vigesima aut omnino non colligitur;
aut sic colligitur, quòd parùm prodest Terræ sanctæ. Interpretantur enim omnes
quòd quando verbum prædicationis pro subventionem Terræ sanctæ à Sacro-
sancta Romana Ecclesia primò descendit, promissum fuit Cruce-signandis, quòd
pecunia sive per Truncos, sive modis aliis per singulas Regionem, sive Pro-
vincias colligenda, in pauperiorum refunderetur expensas, qui assumerent
signum Crucis.

Præterea cùm scripseritis, ut prædixi, quibusdam Nobilibus, utpote
Duci Burgundiæ, & Gualtero Domino Avennarum, ut ad arripiendum iter
peregrinationis suæ in Pascha proximo sint parati: & ipsi Vobis rescripse-
runt supplicando, ut detis eis, sicut dicitur, inducias anni unius: oritur
confusio circumquaque, quia nescitur utrum debeant exaudiri.

Ut igitur super his omnibus salubre consilium apponatis; assumens ex
necessitate cor grave, non sine deliberatione habitâ cum quibusdam, qui
quid expediat scire creduntur, Vestræ humiliter & verecundè suggero Sancti-

venimus ante annum 1225. sive propter incumbentem Albigensem hæresim,
cui opprimendæ tota & diu adlaboravit Gallia, sive ob fervens inter Anglos
& Gallos bellum contumax, pro quo sopiendo Honorius Philippum, & suc-
cessorem ejus Ludovicum 8. frustra precibus & litteris convenit.

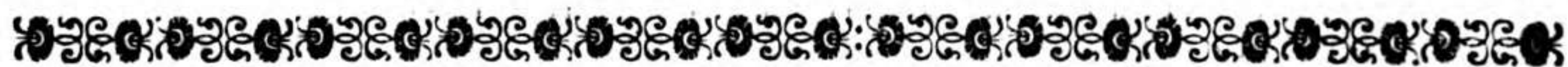
(a) Hunc crederem esse Jacobum de Vitriaco, factum postea Aconensem Episco-
pum, Gervasio, necessitudinis sœdere conjunctissimum.

tati, sine præiudicio consilii melioris, quatenus detis dictis petentibus inducias quas requirunt.

Interim autem; si propter Ecclesiarum gravamen, non miseritis in Franciam Nuncium vel Legatum; litteras saltem tempestivè dignemini destinare, per quas instituatis ordinatores per singulas Provincias, sive Dioeceses, quibus ista quatuor committantur. In primis, ut in privilegio suo defendant Cruce signatos. Secundò, ut dispensent circa inutiles. Tertiò, ut pecuniam ex commutatione voti, ex Truncis, & ex vigesima (si collecta fuerit) proveniente sub testimonio colligant competenti. Quartum quidem, erit officium eorundem, (si volueritis scandalum amovere) ut collectam pecuniam distribuunt militibus jam signatis, vel adhuc signandis, vel etiam aliis, qui utiles esse creduntur negotio promovendo. Scio autem quod vigesima, non deductis expensis omnibus generalibus, Religiosis & etiam aliis erit quasi impossibilis ad solvendum, illis solis exceptis qui habent certos redditus unde vivant.

Ad prædicta verò per se, & per alios exequenda fideliter & prudenter, idoneas esse credo personas inferius denotandas. In Remensi Provincia, Decanum & Scholasticum Noviomensensem, I. Archidiaconum Cathalaunensem, Decanum S. Petri Laudunensis. In Senonensi Provincia, ipsum Archiepiscopum Senonensem & Episcopum Altiissiodorensem. In Rothomagensi provincia, ipsum Archiepiscopum Rothomagensensem, Bajocensem, & Lexoviensem Episcopos. In Turonensi Provincia, Cenomanensem Episcopum. In Bituricensi Provincia, Decanum & Magistrum Petrum Canonicum de vico Bituricensi. In Burdegalensi Provincia, ipsum Archiepiscopum Burdegalensem, & Episcopum Pictaviensem. In aliis Provinciis paucos novi, quos ad hoc negotium exequendum audeam commendare: (a) maximè cum Albigensum vicinia quasdam earum satis detineat occupatas.

Si igitur in his suggerendis visus fuero præsumptuosus alicui, qui non attendat neglectum negotii satis manifestum, & suggerentis affectum; à Vestra mansuetudine, Beatissime Pater, veniam peto humiliter, conscientiam teste sciens, quòd in his dicendis filialem devotionem habui erga Patrem; & erga Fratres ac conservos meos fraternæ charitatis affectum. Valeat semper in Domino Sanctissima Paternitas Vestra, quam Deus Ecclesiæ suæ conservet incolumen.

EPISTOLA V.

Gervasius apud Honorium III. conqueritur de Stephano Noviomensis Episcopo, qui procuraciones de Grangiis Præmonstratensium exigebat.

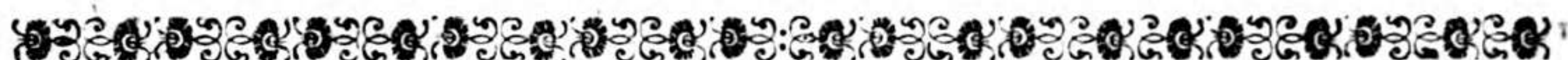
SANCTITATI vestræ in multa amaritudine cordium conqueruntur humillimi servi vestri Abbates nostri Præmonstratensis Ordinis, in Remensi Provinciâ

a) Anno 1217. hanc Gervasii Epistolam scriptam fuisse ex his verbis conjicio, tunc enim temporis, domandæ huic sectæ ut plurimum studebat Ecclesia, annitebantur Episcopi, & ad Summi Pontificis hortamenta, incumbabant Doctores facultatis Parisiensis, quibus comites adjunxit Patres Dominicanos,

Provincia constituti, quod licet in eorum Privilegiis inhibita sit expresse, ne quis Archi-Episcopus, vel Episcopus, nisi in manifesta necessitate in eorum grangiis hospitetur, quidam tamen Episcopi Remensis Provinciae & Archi-Diaconi, ac ipsorum Officialis, in singulis Grangiis eorundem fratrum, in suis Dioecesibus constitutis procuraciones (a) exigant annuatim. Quae si eis forte aliquando negantur, ministri eorum, de animalibus vel de bonis ipsorum fratrum praedas violenter abducunt, quas vel pignori obligant, vel alienant omnino, nec fratribus ipsis restituunt, donec pro requisita procuracione, certa pecunia persolvatur, qui ut avaritiam suam & exactionem excusent, frivolas exigendae procuracionis causas assignant, vel quia ipsi, vel praedecessores eorum ibi quandoque fuerint hospitati, vel quia in grangiis ipsis decimae colligantur, vel quia Canonici, qui Parochialem Ecclesiam in vicinis locis obtinere noscuntur, aliquando commorantur in grangiis, vel quia in eis claustrum Sororum habetur, quae ex accessu quorundam non multum proficiunt in his, quae ad salutem pertinent animarum. Specialiter autem Abbas Praemonstratensis Ecclesiam suam super his & aliis à Domino Stephano Noviomensi Episcopo & Philippo Archi-Diacono suo importunius conqueritur aggravari, idem namque Episcopus praeter alia damna, & multiplices injurias dictae Ecclesiae erogatas nuper, cum mandasset sibi in quadam grangia ipsius Ecclesiae, quam nomine Ecclesiae duo tantum cum familia modica custodiebant Laici saeculares, de procuracione & hospitio provideri, & quidam Canonicus custos alterius grangiae in vicino, cui hoc mandavit, respondisset, quod hoc sine Abbatis, sui licentia facere non auderet, dictus Episcopus non expectato responso Abbatis per quendam Decanum suum ruralem, & satellites grangiam ipsam de nocte ingressos, novem vaccas & duos equos inventos in domo, pro pastu, ut dicebant, suo Domino denegato, per violentiam abduxit, quia idem Episcopus reddere contradicit, donec de pastu sive procuracione praedicta, & de expensis animalium detentorum ei fuisset satisfactum. Supplicant igitur Sanctissimae Paternitati vestrae omnes conquerentes praedicti, quatenus oppressiones eorum pietate Apostolica miserrantes, detis iudicibus in mandatis, & districtè precipiatis eisdem, ut Episcopus & Archi-Diaconos Remensis Provinciae, nec non & officiales eorum monitione praemissa, per censuram Ecclesiasticam appellatione remotà districtè compellant, ut fratres praedictos contra indultam sibi à Sede Apostolicà libertatem, nec in praedictis, nec in aliis aggravare praesumant, nec aliquas eis exactiones imponere cujusquam ausu temeritatis attentent. Specialiter eundem Noviomensem Episcopum ad reddendam praedictam praedam, quam capi fecit, & ad satisfaciendum de damnis & injuriis illatis Ecclesiae Praemonstratensi, Autoritate vestra, remotà nihilominus appellatione compellant, ne ipsius arrogantia, si remanserit impunita, aliis subministret fiduciam, similia praesumendi. Iudices petunt Decanum, Magistrum Gerardum, & Fromundum Canonicum, Remenses.

C

(a) *Procuraciones exigant*, hanc querelam Honorio 3. detulit Gervasius anno 1217. adversus Stephanum de Nemours Episcopum Noviomensem, electum anno 1188. & denatum anno 1220. privilegium verò quod sua exactione impetebat, ab Innocentio 3. concessum erat anno 1200. xiiii. Kal. Junii in gratiam totius Ordinis Praem.

EPISTOLA VI.

Rescriptum Honorii III., quo Decanum Remensem, Gerardum & Fromundum Canonicos Remenses deputat iudices in causa Gervasii adversus Noviensem Episcopum anno 1217.

HONORIUS Episcopus Servus Servorum Dei, dilectis filiis Decano & Magistro Gerardo, ac Fromundo Canonicis Remensibus salutem & Apostolicam benedictionem.

Gravem quorundam Abbatum & Fratrum Præmonstratensis Ordinis, Remensis Provinciæ recepimus quæstionem, quòd licet in eorum privilegiis inhibitum sit expresse, ne quis Archi-Episcopus vel Episcopus nisi in manifestâ necessitate in eorum Grangiis hospitetur, quidam tamen Episcopi vel Archi-Diaconi Remensis Provinciæ ac officiales eorum, in singulis Grangiis eorundem fratrum in suis Dioecesibus constitutis, Procuraciones exigunt annuatim, quæ si eis aliquando fortè negantur, ministri eorum de animalibus & bonis aliis eorundem prædas violenter abducunt, quas pro pignore obligant, vel alienant omnino, nec fratribus ipsis restitunt, donec pro requisitâ procuratione certa pecunia persolvatur, qui ut avaritiam suam & exactionem excusent, frivolas exigendæ procurationis causas assignant, vel quia ipsi aut prædecessores eorum, in Grangiis fuerunt hospitati, sive quia in Grangiis ipsis decimæ colligantur, seu quia Canonici, qui Parochialem Ecclesiam in vicinis locis obtinere noscuntur, aliquando commorantur in grangiis, aut quia in eis claustrum fororum habeatur, quæ quidem ex accessu quorundam non multum proficiunt in his, quæ ad salutem pertinent animarum. Super his autem & aliis, dilectus filius Præmonstratensis Abbas specialiter asserit Ecclesiam suam à venerabili fratre nostro Episcopo & Archi-Diacono Noviomensibus importunius aggravari, proponens, quod cum dudum idem Episcopus peteret in quadam ejusdem Ecclesiæ grangiâ in procuratione sibi & hospitio provideri, & quidam Canonicus Abbatis ipsius, cui hoc Episcopus ipse mandaverat, se non posse hoc facere sine Abbatis sui licentia, respondisset, quidam ejusdem Episcopi Decanus ruralis eandem grangiam de nocte cum quibusdam complicibus suis ingressus, novem vaccas & duos equos eorum pro pastu, sicut dicebat, suo Domino denegato violenter abduxit. Quos non prius Episcopus memoratus restituit, usquequò ei fuit pro procuratione petita, & detentorum expensis animalium pro suæ voluntatis arbitrio satisfactum. Nolentes igitur Præmonstratenses fratres contra indulta eis à sede Apostolica privilegia molestari, discretionem vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus Episcopos & Archi-Diaconos Remensis Provinciæ ac Officiales eorum, ut prædictos conquerentes contra indultam eis à sede Apostolicâ libertatem aggravare super his & aliis non præsumant, nec imponant aliquas indebitas exactiones eisdem, moneatis attentius, & efficaciter inducatis ipsos ad hoc, si necesse fuerit, districtione quâ convenit, appellatione postpositâ compellentes prædictum Noviensem Episcopum, ad restituendam prædam eandem, & satisfaciendo congruè de damnis & injuriis conquerenti, districtione simili, veritate cognita coercendo, quod si non omnes his examinandis potueritis interesse, duo vestrum ea nihilominus exequantur. Datum Lat. Pontificatus nostri anno 2do.

EPISTOLA VII.

Honorius III. Sueffionensem Episcopum & Gervasium Abbatem Præmonstrati deputat, ut pallium Remensi Archiepiscopo tradant & fidelitatis ab eo Sacramentum excipiant.

HONORIUS Episcopus servus servorum Dei, venerabili fratri Hamardo (a) Sueffionensi Episcopo & dilecto filio Gervasio Abbati Præmonstratensi salutem & Apostolicam benedictionem.

Licet Apostolica sedes pallium plenitudinis, scilicet officii Pontificalis insigne destinare soleat per suos Nuntios speciales, qui tradentes illud ab his, quibus traditur, recipiant juramentum, nos tamen plenam de fide ac diligentia vestrâ fiduciam obtinentes, pallium à nobis pro venerabili fratre nostro Wilhelmo Remensi Archi-Episcopo (b) cum debitâ instantiâ postulatam vobis de corpore Beati Petri sumptum, per dilectos filios V. Cantorem Remens. & V. Lingonensem Canonicum mittimus, ut illud vice nostrâ cum congruâ solemnitate tradatis, ac recipiatis fidelitatis juramentum nostro nomine ab eodem; formas autem juxta quas debetis ipsum pallium tradere, ac fidelitatis recipere juramentum, vobis sub bullâ nostra destinamus inclusas, devotionem vestram rogantes attentius, ac per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus formas ipsas observantes per omnia, in ipso negotio procedatis, sic fideliter & prudenter, quod fidem & prudentiam vestram debeamus merito commendare: quod si quid humanitus interim alicui vestrûm, quod absit, accidit, reliqua, quæ præmissa sunt, nihilominus exequatur, quidquid autem inde feceritis, nobis per litteras veraciter intimetis. Datum Romæ apud Sanctum Petrum 2.do nonas Maji, Pontificatûs nostri anno tertio.

Forma dandi pallium Archi-Episcopale.

Ad honorem Dei omnipotentis & Beatæ Virginis & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & Domini Papæ Honorii & Romanæ Ecclesiæ, nec non Ecclesiæ tibi commissæ tradimus tibi pallium de corpore Beati Petri sumptum, plenitudinem videlicet Pontificalis officii, ut utaris eo infrâ Ecclesiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in privilegiis ab Apostolicâ sede concessis.

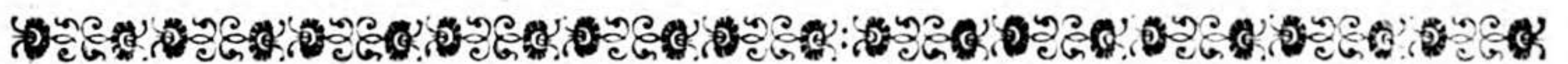
Forma Juramenti.

Ego W. Remensis Archi-Episcopus ab hâc horâ in antea fidelis & obediens ero Beato Petro, sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ & Domino meo Papæ H. suisque Successoribus Canonicè intrantibus, non ero in

(a) *Hamardo*, lege Haymardo, cognomine de Provins, ex Canonico & Cantore Remensi fit Sueffionensis Episcopus anno 1207. Episcopatum abdicavit anno 1219. ut Canonicam S. Augustini Regulam profiteretur in monasterio Sti. Joannis de Vineis.

(b) *Willelmo Remensi Archiepiscopo*. Villelmus de illustri prosapia Dynastarum de Joinville satus, ex Lingonensi Episcopatu ad Remensem transfertur, mortuo Alberico Antistite, in Urbe Papiensi ad quam appulerat, post expletos aliquot in bello sacro menses, anno Christi 1218. in Vigilia natiuitatis Domini. Pallium Willelmo successoris transmisit Honorius 3. anno 1219. juxta modernum computum.

Consilio aut consensu, vel facto, ut vitam perdant aut membrum, aut capiantur malâ captione. Consilium verò, quòd mihi credituri sunt per se, aut per Nuntios suos, sive per litteras, ad eorum damnum me sciente, nemini pandam. Papatum Romanum & regalia Sancti Petri adjutor eis ero ad retinendum, salvo meo Ordine contra omnem hominem. Legatum Apostolicæ sedis eundo & redeundo honorificè tractabo, & in suis necessitatibus adjuvabo. Vocatus ad Synodum veniam, nisi præpeditus fuero Canonica præpeditio. Apostolorum limina singulis bienniis visitabo aut per me aut per meum Nuntium, nisi Apostolicâ absolvar licentiâ. Possessiones verò ad mensam nostri Archi-Episcopatus pertinentes non vendam, neque donabo, neque impignorabo, neque de novo infeudabo, neque aliquò modo alienabo inconsulto Romano Pontifice, sic me Deus adjuvet & hæc sancta Dei Evangelia.

EPISTOLA VIII.

Gervasius Honorium III. certiores facit de executione mandati Apostolici & de traditione Pallii facta Wilhelmo Remensi Archiepiscopo.

BEATISSIMO Patri & Domino H. Dei providentiâ sacro - sanctæ Romanæ Ecclesiæ summo Pontifici G. fratrum Præmonstratensium Servus humilis cum orationibus devotam obedientiam & pedum oscula.

Recepi litteras Sanctitatis vestræ Venerandæ memoriæ H. Sueffionensi Episcopo & parvitati meæ in hæc verba transmissas. Honorius Episcopus Servus Servorum Dei & *ut supra*. Licet igitur ante susceptionem præsentium de morte præfati Episcopi, qui erat, in quantum humano patebat iudicio, vir Sanctus & timens Deum, plurimum doluissem, in susceptione tamen vestri Mandati dolui acrius, eò scilicet, quòd in executione commissâ duobus, habere non potui, tantum Patrem, non solum Collegam, sed & Dominum & Rectorem, cum multâ namque festinatione vocatus occurrere Domino Remensi Archi-Episcopo apud Ecclesiam Sancti Theobaldi de Castro-Portuensi, (a) ubi occurrerunt nobis viri Venerabiles V. Cantor Remensis & V. Lingonensis Canonicus, postulatum pro eodem Archi-Episcopo & obtentum de gratiâ dignationis Apostolicæ pallium apportantes, qui & quasi pavore concussi dixerunt, quòd Clerici quidam; qui post ipsos recesserunt à curiâ, retulissent ipsis in via, quòd Sanctitatem vestram in infirmitate gravissimâ reliquissent, ita quòd diceretur, quòd infra biduum, cibum minimè sumpsissetis. Propter quòd rogavit idem Archi-Episcopus nunc nos, & quidam de majoribus Ecclesiæ Remensis, qui ob hoc venerant, & multi alii, ut devolutum ad me negotium exequi non tardarem, ne superveniret aliquis, qui nuntiaret de vobis aliquid humanitus accidisse; & sic oporteret ad curiam denuò laborare. Ego autem in angustia non modicâ constitutus; utpote qui de negligentia

(a) *Ecclesia Sti. Theobaldi de Castro Portuensi*, gallicè *Château - Porcien*, oppidum ad Axonæ ripas positum, binis à Regiteste horis, octo à Remensi Civitate distantum; arce sive castro imminente munitum olim, nunc diruto.

gligentiâ redargui posse timebam à vobis , si extra Remensem Ecclesiam pallium assignarem , licet non esset in litteris vestris expressum ; vel in publica peccare commoda , si per tarditatem meam differretur Pontificalis officii plenitudo , cujus executionem multi in proximo exspectabant. Demum de consilio multorum bonorum virorum , qui aderant , elegi potius , si esset alterutrini culpa mea , corripì & flagellari à vobis , quam ab eorum , qui maligna loquuntur , detractationibus , quasi fimbrias meas magnificans Crucifigi. Attendens igitur , quod nec per sacros apices vestros docebar , nec etiam per jus scriptum , ubi pallium esset reddendum , & quod etiam locus ille sollemnis esset infra ipsam Remensem Dioecesim constitutus , clero & populo , Abbatibus videlicet , nec non & Canonicis Remensibus , Lingoniensibus & multis aliis , qui aderant , convocatis , pallium sæpe dictum nuptiali veste indutus , cum processionali solemnitate susceptum detuli ad altare , finitoque processione cantu , imprimis feci sacros apices vestros legi , & ipsum Archi-Episcopum ad præstandum fidelitatis juramentum , postmodum evocavi. Ipse autem veste indutus nihilominus nuptiali , humiliter & reverenter ad altare accessit , & clarâ voce , nec non & altâ , sub Notâ in formâ data à vobis verbo ad verbum , petitum fidelitatis præstitit juramentum , ego etiam nihilominus clarâ voce tradidi ei pallium per eadem ipsa verba , quæ sub bullâ vestræ Sanctitatis inveni inclusa , ut à loco illo ad Ecclesiam Remensem , cum debitâ exultatione transiret , sicut et fecit. Cum itaque de illis nihil prorsus omissum , sicut credo , quæ in mansuetudinis vestræ litteris inveni expressa , si in eo deliqui , quod in ipsâ Remensi Ecclesiâ prædicta non feci , tanquam servus humilis ad flagellum me humilio , volens & gratum modis omnibus habiturus , quod alii poena meâ docente , si opus fuerit , in consimili casu , futuris temporibus instruantur. Formas autem tradendi pallium , ac recipiendi fidelitatis juramentum præsentibus litteris censui nihilominus includendas , sicut eas inveni sub bullâ Sanctitatis vestræ inclusas.

EPISTOLA IX.

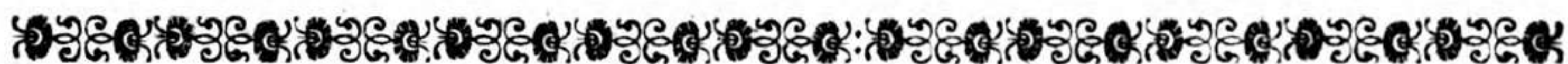
Gervasius apud Honorium III. intercedit pro absolutione excommunicationis & irregularitatis quas incurrerant Canonici Capellæ ex convictu & Colloquio cum Albigenſibus.

IN præcedentis anni Capitulo Generali , venit ad me piæ recordationis Joannes (a) Abbas Ecclesiæ Cappellensis , quæ est juxta Tholosam , vir potens , dum viveret , in opere & sermone , qui non solum causa visitandi Capitulum in partes venerat gallicanas , sed ut subveniret cum aliis Episcopis videlicet & nuntiis , qui laudabile ei testimonium perhibebant , per salubrem exhortationem Ecclesiæ Albiganensi , quæ tunc temporis affligebatur graviter , nec adhuc credo , quod afflictio ejus cesset. De statu autem Ec-

D

(a) *Joannes Abbas Ecclesiæ Capellensis* : Capella est Monasterium Ordinis Præm. à Casa Dei filiali jure dependens , in eminenti monte positum , cujus radices allambit Garumna. B. Dominicum fundatorem Ordinis Prædicatorii , hospitio excepit Abbas Joannes dum apud Tholosates versaretur status.

clesiæ suæ interrogatus, dixit, quod in bono statu esse non poterat, quæ erat ita vicina Tholosæ, quia oportebat fratres suos pro repetendis ablatis, & pro relevatione oppressorum suarum civitatem intrare frequenter & communicare tam hæreticis, quàm Defensoribus eorundem, sicut faciebant Hospitalarii, Templarii, & Cistercienses contra Generalem inhibitionem Domini Cardinalis (a) super quo quia credebant prædictos privilegiatos, & se ipsos, per generalia privilegia suorum Ordinum esse tutos, divina, contra generalem excommunicationem Domini Cardinalis, officia celebrarunt. Quod cum Abbas ipse non fecit, quia si bene memini, per duos annos & dimidium factus exul, Ecclesiam propriam non intrarat ego autem abhorruì, & præcepi, ut quidquid alii facerent, ipse fratribus suis mandando præciperet, ut cessarent à sæpe dicto Domino Cardinali absolutionis & dispensationis beneficium petitori. Cum itaque ab ipso Abbate ad fratres suos super hoc litteræ emanassent, portitor earum vix pervenit ad Ecclesiam Cappellensem, quando secutus est alius, qui Abbatem factum esse de medio nuntiavit, unde contigit, quod quando fratres accedentes ad Dominum Cardinalem, qui Abbatem dicebatur plurimum dilexisse, invenerunt eum post mortem Pastoris sui, minus propitium, itaque non nisi duo, qui personaliter accesserant ad eum, absoluti fuerunt ab excommunicatione tantum, irregularitate manente aliis etiam universis & singulis excommunicatione ligatis, ita quod eis in Abbate provideri non potest. Cum igitur ad causam afflictionis hujus, per ignorantiam, & ad ipsam afflictionem, quæ est intolerabilis, per suam scilicet, quæ prædicta est, confessionem spontaneam sint diducti supplico Sanctitati vestræ cum omni devotione, quâ scio & possum, quatenus latorem præsentium fratrem Wilhelmum dicti loci Priorem, quem Abbas suus, adhuc vivens cum duobus aliis, Joanne videlicet provifore & Ervaldo Sacristâ mihi specialiter ac præcipue de fortissimâ in tribulationibus patientia commendavit, misericorditer dispensetis, & aliis, qui sunt domi, per aliquam, quæ sit sine suspitione, Personam beneficium absolutionis & dispensationis faciatis impendi, si inventi fuerint secundum ante acta, hoc beneficio non indigni, ne locus ille jam quasi ad extrema deductus, omnino vastetur & pereat in populo infeliciores cum suâ familiâ, domus una.

EPISTOLA X.

Gervasius scribit Honorio III. in gratiam Philippi Cancellarii Parisiensis pro defensione suæ famæ romam citati & proficiscentis.

HUMANITATIS officium est velle præstare auxilium proximo in angustia laboranti, & si ipsa voluntas non semper transeat in Effectum.

(a) Domini Cardinalis, Bertrandi tit. S. S. Joannis & Pauli, quem Honorius III. Legatum submisit ad conciliandos hæreticos Albigenfes an. 1217.

Nuper sanè occurrit mihi ad quædam Præmonstratensis Ecclesiæ negotia properanti, vir honore perspicuus, Philippus Cancellarius (a) Parisiensis, qui habito inter nos Sermone de pluribus, cum multâ, ut videbatur, amaritudine cordis, inter cætera dixit mihi, quod fecissetis eum citari in octavis Sancti Michaëlis, famam suam in vestrâ præsentia defensorum. Propter quod rogavit, ut ei apud Clementiam vestram, si possem vel precibus, vel testimonio subvenirem. Nec attendit instantia supplicantis, quod inter Reverendos Patres, Wilhelmum Remensem Archi-Episcopum, Stephanum Decanum, & alios quam plures præclaræ opinionis Viros, qui per suas patentès litteras, quas inspexi, celebre de ipso testimonium perhibebant, non plus humilitatis meæ parvitas apparet, quàm inter cedros libani, modica & arefacta myrica deserti. Obstupui, nec mirum imprimis de eo, quod vir tanti nominis, tam instanter rogabat, ut rogarem pro ipso; Sed & hoc ipsum sine admiratione non fuit, quod rogandi causam intulerat ei, citatio supradicta, cum enim ab antiquis temporibus apostolicæ constantiæ familiare fuisse dicatur, quod non exaltet nisi defœcatæ opinionis viros, quos, postquam semel susceperit exaltandos, non solum exaltat in dies, sed & viriliter contra adversantium defendit insultus. Admirandum est meritò, qualiter fama ipsius apud vos potuerit obfuscarì, qui eum nuperrimè in tantam gratiam recepistis, quanta non nisi præclaris meritis & integræ famæ videtur potuisse competenter impendi. Verùm enim verò, quia ex humanâ fragilitate omnes proni sumus ad lapsum, & ipse post susceptam à vobis gratiam, quæ ipsum à præteritis omnibus emundasse videtur, potest tanquam homo in aliquo deliquisse, mei semper erat consilii, ut à fonte Apostolicæ pietatis, à quo hausit gratiam abundantem, amaram, si opus fuerit, disciplinæ corripientis & corrigentis humiliter & reverenter suscipiat potionem; sperans firmiter & constanter, quod accusatores sui, si verba eorum inventa fuerint carere pondere veritatis, quantum moverunt ei discriminis, tantum ei laudes acquirerent, quando experti fuerint in eo suam impiam voluntatem, & innocentiam suam, si inventus fuerit innocens, reddiderint clariorem. Ego autem sciens, quod sit homo affabilis & benignus, & eminenter litteratorum virorum iudicio litterarius, illos quoque, qui testimonium perhibent famæ suæ, maximè Dominum Remensem Archi-Episcopum nostrum, & Decanum & Capitulum Parisiense integræ famæ esse, & tales, quod dignè debeat eis credi, licet peripsa aliorum, qui intercedit pro ipso, ad

(a) *Philippus Cancellarius Parisiensis*, de Philippo Parisiensi academix Cancellario narrat Raynaldus ad an. 1228. Episcopo suo Willelmo eunti de nocte ad Ecclesiam apparuisse, lugubrique voce exclamasse, æternis se inferorum incendiis damnatum quod ex sacerdotii sui redditibus egentes non levasset an ille idem sit Philippus pro quo Guillelmus de Joinvilla Remensis & Haymardus de Provins Sueffionensis Antistites, & Gervasius Præmonstati Abbas intercesserunt apud Honorium, dicere non ausim licet ad dicendum moveat me Philippi eruditio, cujus monumenta refert Trithemius ante an. 1226. pro accusati Apologia Epistolam suam scripsit Gervasius cum Ordinis clavo sederet adhuc, quem an. 1220. deseruit ut Sagiensem adiret Episcopatum, imo cum Haymardus an. 1219. Schema Augustinianum induerit & pro Vindiciis Cancellarii scripserit Episcopatu gaudens, necesse est an. 1218. nec serius provocatum fuisse ad tribunal Honorii Philippum.

pedes tamen Sanctitatis vestræ corde prostratus humiliter supplico & attente, quatenus eum, in quantum Apostolica permittet honestas, suscipiatis benignè tranctando, ita ut si fieri potest, intercessorum suorum preces sibi sentiat & gaudeat profuisse.

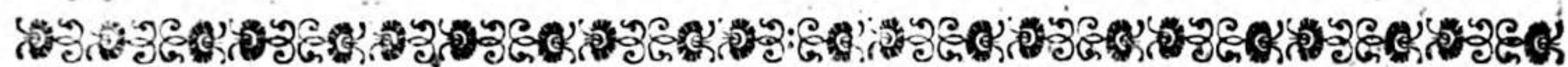
EPISTOLA XI.

Gervasius implorat Honorii III. auxilium adversus Clarholtensem Abbatem depositum, Abbatia & fratribus insidiantem.

OPORTET, ut ea, quæ vires parvitatæ meæ transcendunt, ad vestram referam Sanctitatem, & quandoque forsitan, secundum quod urgent necessitates, importunior esse compellor. Sanè accidit olim, quod generosus quidam de illustri prosapia Ortus Fridericus (*) nomine, in Clarholtensi Ecclesia Præmonstratensis Ordinis, in Prælatum est promotus, cui cum non sufficeret professionis suæ paupertas, coepit in brevi aspirare ad Monasteriensem Ecclesiam, quæ vacabat. Cum autem à quibusdam, qui adversabantur ei, & meritò, fuisset turpiter cum suæ tenuitatis confusione repulsus, datâ iterum occasione, quia non potuit esse Episcopus, voluit esse Abbas mitratus, de ordine nigrorum Monachorum electus à quibusdam seditiosis in Corbiensi Monasterio in Westphalia, quòd Pastore carebat. Verùm quia adversabantur ei viri fortes jus suum viriliter defendentes, de bonis pauperis Ecclesiæ Clarholtensis conatus est tamdiu procurare intrusionem suam, quòd ex delegatione vestra, nec non à generali Capitulo Præmonstrati, pro eo, quòd desistere noluerit, licet admonitus diligenter, sententiam excommunicationis suscepit: & quia nec sic potuit coërceri, tandem à parvitate meâ. & à capitulo prædicto generali, sententiam depositionis incurrit. nunc autem sicut homo datus in reprobum sensum, & derelictus à Deo, quia non potest in alios utpote fortiores, suam malitiam exercere, in Religiosum virum Luggerum Abbatem Clarholtensem successorem suum & fratres ei subditos exacuerè dentes suos tanquam in pauperes indefensos & diripere bona eorum per satellites consanguineorum suorum, ita quod fratres Ecclesiæ, qui Deo servire deberent, nudi remanent, & paupertate afflicti, expectantes quasi de die in diem, nec non solum quasi in rebus, verum etiam in personis contumelias & injurias patiantur. Cum igitur his omnibus obviari non possit, secundum quod meretur, nisi per materiale gladium, in quo Dominus Monasteriensis Episcopus majorem, quam aliquis alius, habere dignoscitur potestatem, supplico sanctitati vestræ, ut vel scribatis ipsi Monasteriensi Episcopo, ut coërceat malefactores prædictos, vel quod magis desidero, Osnaburgensi Episcopo, ut ipsum Monasteriensem

(*) *Fridericus quidam de illustri prosapia in Clarholtensi Ecclesia in prælatum est promotus, Clarholtum præpositura est Nobilium Ordinis Præmonst. in Diocesi Osnaburgensi, sub dynastia Rhedana à Rudolfo de Stenfort instituta anno 1133. Fridericus ille oriundus de Stirpe Comitum de Tecklenburg Episcopatum Monasteriensem vacantem per Hermannii obitum ambiit, sed prævaluit Otto Comes de Bentheim Ecclesiæ Bremensis Præpositus. Vide infra Epist. 104. & 105.*

riensem ad hoc vestra autoritate compellat, ita quòd sapediçtus Apostata, vel Ordinis sui obediat institutis, vel transferat se ad alios Religiosos, qui sunt excellentiores Præmonstratensibus, quibus eligat obedire.

EPISTOLA XII.

Gervasius Honorium III. de imposito sibi Visitationis & correctionis munere erga Abbatem & Monachos S. Amandi informat.

ACCEPIMUS dudum litteras Sanctitatis vestræ, ad instantiam Monachorum Sancti Amandi (a) in pabula, de Abbate, quem habebant tunc temporis, conquerentium, impetratas, ut ad prædictam Ecclesiam personaliter accedentes, ex officio visitationis corrigeremus & reformaremus ibidem ea, quæ lima correctionis & reformationis egerent tam in capite, quàm in membris; nos autem mandato vestro, sicut debuimus, obtemperare volentes, emisimus litteras continentes, ut Abbas & Conventus nostrum certâ die expectarent adventum, cumque die statuto venissemus ad locum, exhibita sunt nobis quædam litteræ Præpositi (b) Warinensis, & conjudicum ejus delegatorum à vobis, prohibentes sub interminatione excommunicationis, ne procederemus in officio nobis injuncto, nec dicti Monachi nos susciperent ad idem Officium exequendum; pro eo videlicet, quod Abbatem Sancti Amandi cruce signatum, & Monasterium sibi commissum suscepatis sub Beati Petri protectione & vestrà, & ipsum Warinensem & conjudices suos constituatis, per litteras vestras protectionis Apostolicæ defensores. Inspectis itaque litteris, quæ emanarant ad ipsos, licet non videretur quam pluribus discretis viris, & jure peritis, quòd protectio ipsa adversaretur visitationis officio nobis injuncto, quia tamen citatio nostra non apprehenderat Abbatem, qui tanquam sibi conscius, secundum quod postea clarum, in suis absconditis latitans nostram declinabant tam præsentiam, quàm examen, præfiximus diem alium, & præcepimus, ut Abbas interim citaretur, citavimusque nihilominus conservatores prædictos, ut in castro Balpamenfi occurrerent nobis, si vellent, de jurisdictione suâ & nostra amicabiliter tractaturi. Ad quem locum cum ipsi minimè accessissent, reversi sumus ad Ecclesiam Sancti Amandi Officii nostri executionem iterum offerentes; eo verò die venit Prior Aquicincti (c) & quidam alii subdelegati cum eo à judicibus memoratis, fulminantes verbis & comminationibus intonantes, ne præsumeremus procedere, nec Monachi nobis aliquatenus obedire. Sed & ex parte alterâ venit Nuntius cum litteris totiens dicti Abbatis patenter continentibus, quod Prælationem Ecclesiæ Sancti Amandi penitus resignasset, & habitum Cisterciensium in Clare-Valensi Monasterio suscepisset. Perpensis itaque cum deliberatione circumstantiis negotii videntes,

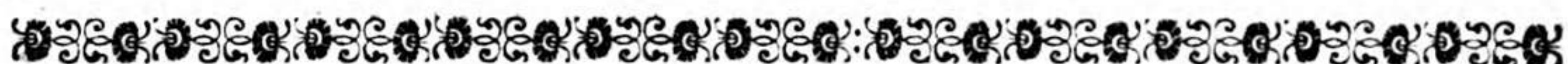
E

(a) *Sancti Amandi* Abbatia, tribus à Valencenis distita leucis, in pago & Diocesi Fornacensi secus Scarpam posita.

(b) *Warinensis*, Waren.

(c) *Prior Aquicincti*, gallice *Ansin* Abbatia Pagi Hannoniensis, ad fluvium Scarpam, binis infra quantum horis.

quòd Ecclesia Pastore careret, consuluimus Monachis, ut eligerent sibi Abbatem, & nos, si opus esset, postmodum exequeremur officium nostrum tempore opportuno. Cùm igitur Monachi ipsi virum Religiosum, sicut credimus, commendabilem & ab omnibus commendatum dictum Walterum ejusdem Ecclesiæ Monachum sibi elegerint in Abbatem, & nos officii nostri executionem suspenderimus usque modò, non tam formidantes vesaniam Præfati Warinensis & conjudicum suorum, qui adhuc proterviunt & instigant Monachos contra Abbatem, ut dicitur, quàm instrui desiderantes à vobis ea quæ sunt necessaria, de processu vobis fideliter duximus intimanda, Sanctitati vestræ humiliter supplicantes, quatenus exoneretis sollicitudinem nostram, & secundum justam petitionem Abbatis Sancti Amandi, & Monachorum ibidem residentium, qui pacem quærunt, finem optatum negotio imponatis.

EPISTOLA XIII.

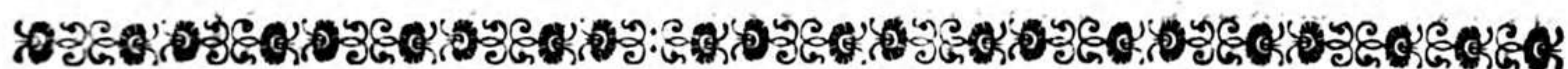
Gervasius Stephanum Cantuariensem Archiepiscopum interrogat super statu Regni Angliæ & monita insinuat quibus irati Regis placetur animus.

GERVASIUS Stephano (a) Episcopo Cantuariensi. Sine sollicitudine nescit esse dilectio, nec permittit charitas quiescere cor amantis, donec de dilecti statu aliquid certi cognoverit, unde debeat vel in adversis compati, vel in prosperis collætari. Solebant sanè sciscitanti mihi valdè læta de vobis ab intermeantibus responderi, quod illa videlicet dilectionis aurora, quæ post longam irarum caliginem illucescens dudum erga vos serenavit cor Regis, jam in perfectum diem profecerit, adeò, ut non auderet quis casum ponere, quo, qui videbatur fervor, deberet in vesperam declinare. Lætatus sum satis hinc non immeritò, quòd inde fuit nacta oportunitas, unde data facultas, ut in multitudine populorum, quæ vestræ sollicitudini est commissa, verbi Dei semina spargerentur, & lucra fierent animarum. Sed dum sustinui pacem, ut multiplicaretur in dies, dum quæsiui desiderio mentis bona, ut scilicet lætis lætiora succederent, ecce quidam auribus meis nuper inter alleluja paschaliū gaudiorum triste aliquid infuderunt, videlicet, quod suscitata dissensio inter Regem (b) & Principes pacem regni turbasset, & iratis invicem, qui

(a) *Gervasius Stephano Episcopo Cantuariensi.* Stephanus cognomine de *Langeton* S. R. E. Cardinalis procurante Innocentio 3. electus est Archiepiscopus Cantuariensis anno 1207, & Viterbii ab eodem Pontifice consecratus, obiit vir eruditione conspicuus 4. idus Julii 1228.

(b) *Suscitata dissensio inter Regem & Principes,* Regem scilicet Henricum 3. & Comites ac Barones Regni sibi inensos, quos expugnata Lincolnia in acie superatos edomuit, unde pax secuta est anno eodem 1217. inter Henricum & Ludovicum 8. Galliæ Regis filium incentorem perduellionis. Ab hujus tamen pacis Beneficio exclusit Anglus, Episcopos, Abbates, Priores qui Ludovico consilium præstiterant & auxilium maximè vero Simonem de Langeton, Cognatum Stephani Cantuariensis Archiepiscopi quod vehementer angebat Archiepiscopum velut sceleris conscium, sic enim audiebat apud Regem cui fides suspecta erat ex anteriore discordia quam sub Joanne Patre Henrici Regis 3. excitasse incusabatur in Conventu Lateranensi, Rege ipso Joanne per suos oratores de crimine rebellionis Archiepiscopum impetente.

regere videbantur, in discrimen tribulationis & angustiae, qui Regi debuerant offendissent. His igitur auditis incommodis non potui, fateor, non sollicitari pro vobis, attendens nimirum, quia paternè curaretis tumultuantes filios mitigare, hinc plebium pusillanimitatem erigere, quæ præ timore consolationem vix rapiunt, hinc effrænes Principum motus reprimere, qui præ feritate consilium non admittunt. Non enim potui de vobis præsumere, quòd sine mentis perturbatione possetis videre mala gentis vestrae, nec sine animi cruciatu majorum discordias, minorum formidines, & quod amplius est, intermissa animarum negotia sustinere. Sed postquam iratus fuerit, recordabitur misericordiae suae Deus, & rebus per gratiam suam, & laborem vestrum compositis, excocto jam semine lachrymarum, fructum vos faciet colligere gaudiorum, curretque, ut coepit, velociter sermo ejus, per quem in coelestes recubitus gregatim animae inferentur. Sanè cum, sicut didici, desiderata pax inchoata sit, congratulor non immeritò non modicum ipsi paci, quæ licet nondum consummata sit pro voto, quia tamen, ut ait Philosophus, dimidium habet facti, qui coepit, ipsam pacem inchoatam, non censui sine congratulatione debita relinquendam, plenam concipiens ex Dei benignitate fiduciam, quod qui coepit in vobis, ipse perficiet, firmabit, solidabitque, & pacem desideratam jamdiu, concludet exitu glorioso. Sanè quia culpa est, sicut scitis, persequi culpam totam, necesse est propter malitiam dierum praesentium, & frigescentem in pluribus, & fere in omnibus charitatem, ut cum moderamine exerceatur severitas, & aliquid habeat admixtum mansuetudinis rigor Ecclesiasticae pietatis, ne peccator cogatur contemnere, cum venerit in profundum, & qui delinitus potuit invitari ad veniam, exacerbatus provocetur ad culpam. Prorsus cum jam Regis ferocitas in parte non modicâ mitigetur, per quod dignè potest præsumi de eo, quòd Sanctae Ecclesiae sit satisfactorius ad plenum, si tamen tractetur non asperè; Sanctae Paternitati vestrae consulo, quatenus in causâ Ecclesiae, pro qua vos Dominus murum opposuit contra eum, in quantum permiserit justitia, & honestas, mansuetudinem exeratis, quæ si fuisset, ut credimus, exerta, jam pridem Ecclesia, pro quâ statis, non inferiorem fuisset gloriam consecuta. Valete.

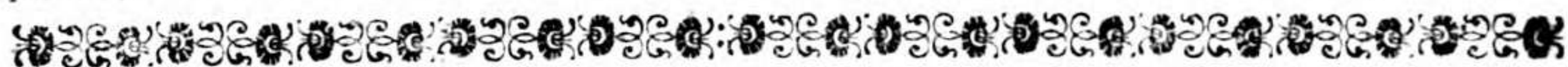
EPISTOLA XIV.

Gervasius Honorii III. protectionem confirmationemque postulat pro Ecclesia de Heiligberg recens fundata.

SANCTISSIMO Patri & Domino Honorio, & cætera ut in præcedentibus. Vestrae insinuandum censui Sanctitati, quòd Illustris ac Deo devotus G. (a) Comes de Werningerotâ in Terræ sanctae subsidium profecturus ex assensu quinque Fratrum suorum Præmonstratensi Ordini contulit quemdam locum, vocabulo Heiligbergh, in Bremensi Dioecesi constitutum, pro fundandâ ibidem ipsius Ordinis Abbatia, prout ex litteris dicti Comitis, quæ factam donationem confirmant, Vobis constare poterit evidenter.

(a) G... Comes de Werningerotâ... Gebhardus Comes Werningerodanus Senior cognominatus, anno 1260. satis functus, cujus posteritas in Gebhardo 3. desinit anno 1325.

Attentissimè igitur Vestræ supplico Sanctitati, quatenus sub eâ protectione, quâ Clementia Vestra Præmonstratensium Ordinem suscepit, locum illum novellum velitis suscipere, & donationem dicti Comitis, prout ab eo facta est, per Apostolicas litteras confirmare: ut Fratres Domino servituri eò possint multiplicari ibidem, quò locellus ille Apostolici Culminis favore fuerit ac protectione munitus. Hoc addito; ut Dominum Adulphum (a) Osnaburgensem Episcopum præfati loci & habitatorum ejus constituatis autoritate Apostolicâ defensorem, si quis eis post recessum dicti Comitis injustè voluerit adversari. Valeat in Domino Sanctitas Vestra, quam Deus Omnipotens Ecclesiæ suæ conservet incolumem.

EPISTOLA XV.

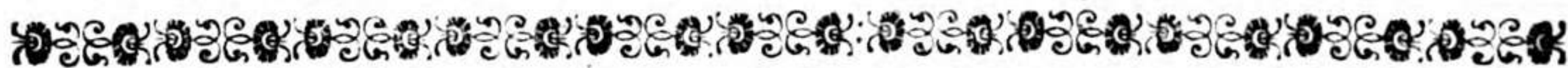
Honorio III. gratias agit Gervasius, ejusque protectionem implorat adversus Archidiaconum S.

SANCTISSIMO Patri & Domino Honorio, Dei Providentiâ Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici, Frater Gervasius dictus Præmonstrati Abbas, & ejusdem loci Conventus, cum orationibus devotam obedientiam, & pedum oscula.

Recepimus nuper nuntios nostros à Sanctitatis Vestræ clementiâ redeuntes, quibus ex consuetâ Sedis Apostolicæ benignitate abundantem gratiam impendistis. Gratiam autem ipsis impensam non eâ quâ debemus, sed eâ quâ possumus, cum devotione & humilitate, omnimodâ gratiarum prosequimur actione; agentes in nostris orationibus apud Deum, ut, quod parvitas nostra non potest, retribuat piæ Paternitati Vestræ bonorum omnium Retributor.

Verùm quia dicti Nuntii narrationem nostram in quâdam petitione nostrâ minùs sufficienter contra S. Archidiaconum expresse runt: supplicamus Sanctitati Vestræ, quatenus mandatum vestrum in majorem, si placet, rigorem, auditâ plenius narratione, mutetis; ut ab oppressione, quas idem Archidiaconus infert nobis, sub protectionis vestræ præsidio respirare possimus.

Super ipsâ verò querelâ constituimus Procuratores dilectos in Domino Fratres nostros Bartholomæum & Paganum Presbyteros, raturum habituri quidquid super eâdem querelâ coram vobis fecerint, vel ambo simul; vel alter eorum (si alterum contigerit quocumque casu abesse.) Valeat in Vero Sanctitas Vestra, quam Deus Ecclesiæ suæ conservet incolumem.

EPISTOLA XVI.

Gervasius conqueritur apud Honorium III. de ablata Canonicis S. Joannis Ambianensis Parochia S. Germani.

SANCTISSIMO Patri & Domino Honorio, Dei Providentiâ Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici, Frater Gervasius, Fratrum Præmonst. servus humillimus, cum orationibus devotam obedientiam, & pedum oscula.

Tribu-

(a) *Adulphum Osnaburgensem Episcopum.* Gerardo ad Bremensem Ecclesiam translato anno 1211. Adolfus vir singularis industriæ, & devotionis non vulgaris inquit *Crantzius* l. 7. metrop. c. 19. Episcopus electus est, de Leprosi curatione per eum facta dum viveret, narrat & instar miraculi portendit idem Author & chronicon Osnaburg. apud Meimbomium; obiit anno 1232.

Tribularer & timore concuterer vehementi, quando turbato per fraudem & malitiam petitorum aëre Apostolicæ lenitatis tonitruosa descendunt ab illâ Eminentî Sede mandata, ni scirem quòd etiam ipse Vicarius Jesu Christi, remigem Petri tenens, in similibus potest decipi tanquàm homo: cujus diem serenandum esse non dubito, quando discusso per Solem Justitiæ nubo falsiatis, veritatis radius elucescet.

Nuper sanè cùm Magister Bartholomæus Custos Peronensis esset in Curiâ Romanâ, occasione illorum Nobilium Virorum de consanguinitate (ut dicitur) foelicis recordationis Domini Celestini Papæ tertii atque Vestrâ (quos reduxit ad propria, cùm de manu Illustris Regis Francorum militare cingulum accepissent) à Vobis, sicut asseritur, mediantibus prædictis nobilibus impetravit, ut Ecclesiam S. Germani Ambianensis, (a) quam Canonicè acquisitam Abbas & Conventus Sancti Joannis Ambianensis per suos diu Canonicos procurarunt, Bernardo pauperi Clerico præciperetis per Archidiaconum Atrebatensem, & ejus Conjudices sub conditione conferri.

Iidem verò Judices conditiones litteris appositas non sequi, nec mentem (sicut certissimè creditur) mandatoris: præfatam Ecclesiam per definitivam sententiam adjudicaverunt Clerico memorato; nec ob reverentiam appellationis, quam interposuerunt ab ipsâ sententiâ tanquàm iniquâ prædicti Abbas & Fratres, executionem sententiæ suspendere voluerunt. Creditur etiam quòd Dominus N. faveat Judicibus ipsis occultè, & Clerico pro quo agunt: utpote qui Regulares omnes à Curis Parochialibus libentissimè amoveret, & ad hoc, in Generali Concilio plurimùm laboravit; non attendens honestatem quæ creditur esse in Religiosis, (qui etiam cùm delinquant, possunt facillè amoveri) nec paupertatem quarundam Ecclesiarum Conventualium, quæ sine Parochialibus Ecclesiis antiquitùs sibi datis, unde viverent, non haberent.

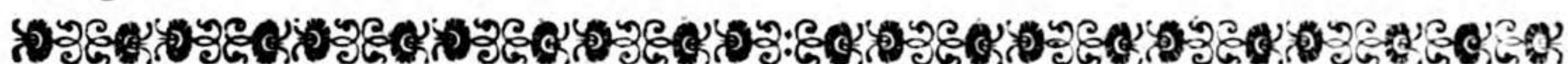
Dicti siquidem Abbas & Fratres Sancti Joannis (qui in hospitibus recipiendis magis onerantur, quàm aliqui Religiosi qui sùnt in Ambianensi Diocesi, sive Cistercienses, sive alii) attitulaverunt obventiones Ecclesiæ S. Germani, fabricæ cujusdam Ecclesiæ, quam inchoaverant in sede Conventuali, ut Deo in eâ commodius deservirent, & exirent de quadam Capellâ veteri & obscurâ, in qua utcumque latitant modò tanquàm sub caprinis pellibus veteris Testamenti.

Quia igitur non credo quòd membrum tam utile auferre intenderitis Fratribus memoratis, quorum magna est multitudo, ut provideretis uni tantùm pauperi Clerico, cui potestis in qualibet unâ de multis & quasi innumerabilibus providere: ad pedes Sanctitatis Vestræ corde, quia non possum corpore, humillimè provolutus, affectuosè supplico & instanter, quatenus provisionem dicti Clerici in partem aliam convertatis, ne exterminetur de Præmonstratensi Ordine Tribus una, quæ huc-usque in statione suâ firmiter figens pedem, viriliter & fortiter per gratiam Dei repulit Jebusæos, & Israëliticum populum confortavit: in cujus læsione, si nullum aliud fuerit vobis damnum, scire potestis quòd quantò rariores, Tribus illa, spirituales per depauperationem suam habuerit bellatores, tantò pauciores habebitis, qui pro

F

(a) *Ecclesia S. Germani Ambianensis.* Hæc parochia intra muros Ambiani, collata est à Widone Comite Ambianensi & Domino Flessicurtis in dotem Abbatiz, eamque donationem ratam habuit Guarinus Ambiani Episcopus anno 1139. cum jam ab anno 1137. Innocentius 2. illam suo confirmasset diplomate.

Vobis manus & corda elevent apud Deum. Valeat in Domino Sanctitas Vestra, quam Dominus Omnipotens Fratribus nostris placabilem faciat & benignam.

EPISTOLA XVII.

Pro eadem causa Honorium III. litteris supplicibus conveniunt Abbates.

SANCTISSIMO Patri & Domino Honorio, Dei Providentiâ Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici, devotissimi Filii ejus J. (a) Sancti Petri antiquæ Corbeia, P. Sancti Martini de Gemellis, & Sancti Fuffiani in nemore, Ambianensis Diœcesis Abbates, cum orationibus devotam obedientiam, & pedum oscula.

Divinæ Providentiæ Majestatis eâ confœderatione compegit membra Ecclesiæ quam fundavit, ut, læso quolibet uno eorum, doleant universa. Cum igitur de unitate illâ esse velimus, quæ secundum Apostolum *omnes Fideles efficit unum corpus in Christo Jesu*: de læsione charissimorum in Christo Fratrum nostrorum Abbatis & Conventus Sancti Joannis Ambianensis non possumus non dolere; quos Bernardus Clericus, tenuis, (ut dicitur) in litteraturâ, & moribus affligit graviter his diebus occasione quarundam litterarum Sanctitatis Vestræ, per quas ipsis Ecclesiam Sancti Germani Ambianensis auferre contendit.

Dolendum siquidem nobis est; nec mirum; quia propter charitativam cōpassionem quâ Fratrum nostrorum compati debemus & compatimur læsioni, timere possumus ne si in ipsis, quos inter alios Religiosos Ambianensis Diœcesis quasi lignum viride reputamus, levi suggestionis malitiôsæ impulsu, talia admittuntur, in nobis, quasi in ligno arido facîle fiat idem.

Attendimus præterea quod nec famâ eorum fœtet (quod absit) apud eos qui foris sunt, sed fragrat suavi Religionis odore: nec latera pauperum eorum velleribus maledicunt: nec panem suum comedunt soli, propter quod debeant sic affligi: quin potius semetipsos in consolatione, & sua in sustentatione largè & liberaliter erogant pauperibus Jesu-Christi.

His itaque rationibus animati, Clementissime Pater, ad pedes Sanctitatis Vestræ cum ipsis, & pro ipsis, cordis genibus provoluti, cum omni humilitate quâ possumus & instantiâ supplicamus, quatenus dicto Clerico, secundum quod Vobis est facile, provideatis alibi, si tamen curatis promotionem ipsius: & præcipiatis ut pauperes Fratres pacificâ Ecclesiæ suæ possessione gaudeant in futurum, & in tranquillitate cordium suo serviant Creatori, & devotius orent pro vobis; & nos ipsi etiam, necnon & alii plenius confidamus, quod Religiosa loca & personas ad exemplar Venerandæ recordationis vestrorum Prædecessorum, quos temporibus nostris vidimus regere Navem Petri, contra malignantium insultus protegere & defensare velitis. Valeat in Domino Sanctitas Vestra, quam Dominus conservet incolumem, & placabilem nobis reddat.

(a) *Filij ejus J. Sti. Petri antiquæ Corbeia, P. Sti. Martini de Gemellis & Sti. Fuffiani in nemore*, primus horum Abbatum Joannes vocabatur, ex priore Argentolii eligitur Abbas, an. 1219. obiit anno 1223. alter Abbas Petrus dicebatur, anno 1209. electus, moritur anno 1249. tertius Radulfus dictus, fuit Abbas S. Fuffiani anno 1215. denascitur anno 1221. hinc collige epistolam hanc ante annum 1219. scriptam Honorio.

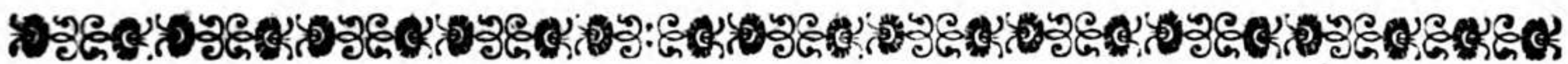

EPISTOLA XVIII.

Abbates octodecim pro eadem causa intercedunt apud S. R. E. Cardinales.

REVERENDISSIMIS in Christo Patribus ac Dominis Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus universis, J. Sancti Petri antiquæ Corbeix, P. Sancti Martini de Gemellis, Sancti Fuffiani in nemore, Ambianensis Diocesis Abbates, & alii inferius notati, salutem & cum orationibus devotissimæ reverentiæ famulatum.

Divinæ Providentiæ Majestatis, & cætera, ut in præcedenti epistolâ. Ego Hugo Sancti Richarii in Pontivo Abbas supplico, & sigillum meum appono. Ego Richerus Abbas S. Walerici. Ego Guido Abbas Sanctæ Mariæ de Augo. Ego Hugo de Ulteriori Portu. Ego Erardus Sancti Luciani Bellocensis. Ego Rogerus Hamensis. Ego Petrus S. Quintini Bellocensis. Ego Gualterus de Monte Sancti Quintini. Ego Reinaldus Sancti Projecti. Ego Mathæus Sancti Quintini de Insulâ. Ego Baldwinus Sanctæ Mariæ de Humblieres. Ego Mathæus Sancti Nicolai de Ribemont. Ego Eustachius Sancti Petri de Honcourt. Ego Hugo Sancti Sepulchri in Cameraco. Ego Bertinus Sancti Auberti in Cameraco. Ego Rogerus Sancti Joannis Morinensis. Ego Odo Sancti Vedasti Atrebatensis. Ego Desiderius de Monte Sancti Eligii, Abbates. Omnes isti apposuerunt sigilla sua litteris supra scriptis.

EPISTOLA XIX.

Gervasius rursus Honorium precibus laceffit pro restitutione Ecclesiæ S. Germani.

SANCTISSIMO Patri & Domino Honorio, & cætera, ut in præcedentibus. Scripsi Sanctitati Vestræ dudum juxta quod scivi & potui humillimè supplicando, ut Abbatem & Fratres Sancti Joannis Ambianensis misericorditer & piè respiceretis tanquam graviter & injustè afflictos, liberaretis eosdem ab impetitione Bernardi Clerici, qui ipsos super Ecclesiâ Sancti Germani Ambianensis non mediocriter damnificavit laboribus & expensis, occasione quarundam litterarum, quas per subreptionem impetravit à Vobis, usque adeò (sicut dicitur, & ego credo) quòd Ecclesia deducta in litem usque ad septennium, non solveret expensas jam factas, præter illas quæ jam imminent faciendæ. Multi siquidem boni viri (inter quos inserui preces meas, licet aliorum peripséma) supplicaverunt Pietati Vestræ per litteras suas pro Abbate & Fratribus memoratis: nec video sufficientem causam, quare Clericus valde tenuis (pro-ut dicitur) in litteraturâ & moribus, tantam apud Vos debeat gratiam invenisse, ut tot Religiosis viris ad serviendum Deo congregatis in unum, plagam incutiat Indignationis Vestræ tam duram; ut in favorem unius personæ, quam multipliciter potestis ditare, si vultis, tot bonos viros depauperare velitis.

Cum igitur eidem Clerico in Ecclesiâ Sancti Germani, de qua agitur, nihil omnino Juris accedat, nisi tantummodò ex litteris vestris, & ex Vestræ Beneplacito Sanctitatis; nec aliquis de intentione Vestra judicare possit vel debeat melius, quàm Vos-ipsi: nesciens quomodò attentius supplicem, quàm

hactenus supplicavi, preces jam factas replico, reitro, & inculco: ut sanetis plagam & contritionem eorum, quos Apostolicæ Authoritatis gladius fauciat: de meo namque consilio, ex quo semel cum adversario suo, in Vestra fuerint præsentia constituti, nunquam amplius litigabunt, disceptantes quam intentionem habueritis in hoc facto, qui percussistis quando voluistis, & statim cum volueritis, sanare potestis. (a) Valeat in Domino Sanctitas Vestra, quam Deus Omnipotens Fratribus nostris placabilem faciat & benignam.

EPISTOLA XX.

*Gervasius conqueritur apud Honorium III. de violatione exemptionis
& privilegiorum Ordinis Præm. attentata per
Archiep. Brundusinum.*

SANCTISSIMO Patri, & piissimo Domino Honorio, & cætera, ut in præcedentibus. Suus minimus, Frater Gervasius, dictus Abbas Præmonstratensis, cum orationibus devotam obedientiam, & pedum oscula.

Sicut omnia flumina de mari exeunt, & in mare revertuntur, ut iterum fluant: Ita omnes Ecclesiæ quasi ab utero Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ derivantur, & in necessitatibus suis revertuntur ad ipsam.

Olim sanè circa salutem animæ studens bonæ memoriæ Margaritus Illustris Maritanorum Comes, ad honorem Beatæ Virginis in Parvo Ponte Brundusii quandam Ecclesiam construere, & de bonis à Domino sibi datis satis competenter dotare curavit, volens ut eidem Ecclesiæ ab Ordinis Præmonstratensis Fratribus serviretur. Sed & hoc-ipsam firmavit venerandæ recordationis Dominus Innocentius Papa tertius prædecessor vester, *ut Ecclesia ipsa ab Archiepiscopali jurisdictione exempta, ad Apostolicam Sedem haberet immediate respectum.*

Nuper autem circiter primos dies promotionis (b) vestræ, cum eadem Ecclesia Pastore careret, & tam Abbas S. Samuelis de Barolo (qui est prædicti loci Pater Abbas) quàm ipsius Ecclesiæ Fratres mihi per litteras, & per certum nuntium supplicassent, ut mitterem eis Abbatem & aliquas personas de partibus Gallicanis, Ego de eorum provisione sollicitus misi eis Abbatem, virum Religiosum, cum quo iverunt tres aliæ personæ honestæ & Religiosæ, sicut dicitur, non sine multo gravamine expensarum.

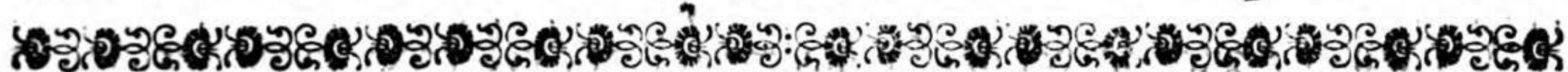
Personis autem, quæ cum Abbate iverant, viam universæ carnis ingressis, & ipso Abbate per ægritudinem gravem in lectum projecto, cœperunt inolescere dissoluti quidam nutriti in loco; & procuraverunt apud Dominum Archiepiscopum Brundusinum, quòd idem Archiepiscopus *contra Sedis Apostolicæ privilegia & contra Præmonstratensis Ordinis libertates*, abstulit præfato Abbati

(a) *Sanare potestis*, revera Honorius subrepticam gratiam revocando, sanavit plagam quam intulerat Ambianensi Abbatia, Clericus falso titulo intrusus ejectus est anno 1218. & restituta Ecclesia, abhinc usque modo, gaudent S. Joannis Canonici pacifice.

(b) *Circa primos dies promotionis vestræ* Honorius 15. Kal. Augusti 1216. Pontifex renuntiatus est; ergo sub his temporibus in Ecclesiæ Parvi Pontis immunitates attentavit Brundusinus antistes contra tenorem privilegii ab Innocentio 3. indulti à limine foundationis & contra jus paternitatis acquisitum Abbati S. Samuelis.

Abbati infirmitate oppresso totam administrationem in temporalibus, & commisit eam cuidam Capellano suo Clerico seculari, & dissolutis prædictis: qui non sine gravi scandalo inordinate viventes & dilapidantes Ecclesiæ bona, Abbati suo & Abbati Sancti Samuelis, qui est Pater Abbas loci, omnimodam obedientiam & reverentiam denegarunt: confortati nimirum à dicto Archiepiscopo, qui gerit se procuratorem vestrum, ut Jura vestra conservet, asserens Ecclesiam illam Vobis tantum debere obedientiam, & Præmonstratensi Ordini in nullo penitus respondere.

Cum igitur eadem Ecclesia à primâ fundatione suâ obedierit & Ordini & Ecclesiæ Præmonstratensi; & receperit, tam ordinationem, quam correctionem ab ea per Abbates Sancti Samuelis de Barolo successive; & ordinatibus, necnon & correctoribus suis onerosa fuerit non mediocriter in expensis; nec temporalem, nec spirituales fructum reddiderit usque modò: Sanctitati Vestræ humiliter supplico & devotè, quatenus, si placet Vobis, ut per Præmonstratensem Ordinem de cætero gubernetur, prædicti Archiepiscopi sua potius, ut videtur, quam ea quæ sunt Vestra quærentis, Apostolicâ severitate reprimatis insultus: & Abbati Sancti Samuelis de Barolo firmiter injungatis, ut Ecclesiam prædictam (eliminatis Belial, qui jugum obedientiæ dedignantur) ordinet in personis, quæ sacrificent Deo sacrificium laudis; & illorum, qui modò sunt, foetorem in suavis odoris oblectamenta commutent. Valeat in Domino Sanctitas Vestra, & cætera ut in præcedentibus.

EPISTOLA XXI.

*Gervasius rogat Brundusinum Archiepiscopum ut ab illato gravamine
Abbatiae Parvi Pontis abstineat & emendet.*

REVERENDO in Christo Patri & Domino P. (a) Dei gratiâ Venerabili Archiepiscopo Brundusii, Gervasius, ejusdem patientiâ Præmonstrati dictus Abbas Salutem & cum orationibus sinceram ad obsequia voluntatem.

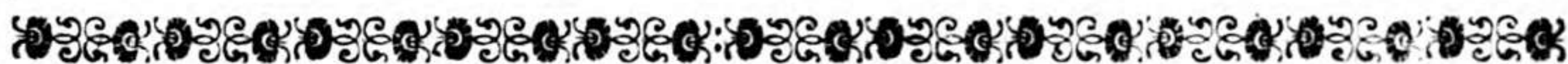
A primis diebus quibus vestram in notitiam veni, hanc habui de vestra honestate fiduciam, quòd ad altiora promoti semper æquitatem deberetis diligere, & illis præcipuum impertiri favorem, qui morum curarent, atque Ordinis honestatem. Specialiter autem (ut aliquid pro me loquar) eam me credebam apud vos invenisse gratiam, quòd non-nisi ex magna & evidenti causa meam offenderetis personam; nec Ecclesias vel personas, quæ meæ sollicitudini sunt commissæ, aliquatenus læderetis.

Nuper sanè mihi est significatum, quòd ad suggestionem quorundam, qui in Ecclesia S. Mariæ de Parvo Ponte (quæ est Præmonstratensis Ecclesiæ Filia specialis) dissolutè viventes pacem ipsius non modicum turbaverunt, fecistis in res ipsius Ecclesiæ quasi pro Sedis Apostolicæ reverentiâ manum mitti, eripientes Abbati loci omnimodam in temporalibus potestatem.

G

(a) Reverendo in Christo Patri ac Domino P... Dei gratia Venerabili Archiepiscopo Brundusii... Peregrino qui ex Canonico Astensi creatus est ab Honorio 3. Brundusinus Archiepiscopus anno 1216. obiit anno circiter 1223. post cujus mortem diu vacavit Ecclesia Brundusina. Habetur Epistola Honorii inscripta Peregrino qua prohibet omnibus ad portum Brundusii venientibus, ne cum Theodoro excommunicato communicent.

Cùm igitur Réverendæ memoriæ Dominus Innocentius Papa III. nunquam intenderit eam eximere ab Ordinis disciplina, licet eam habere voluerit in quibusdam ad Apostolicam Sedem immediatè respectum, ut per hoc fortior esset adversus malitiam sæcularem: venerandæ Paternitati vestræ affectuosè supplico & attentè, quatenus ad exemplum pii Patris prædicti (qui dictum locum suâ protectione munivit, ut in eo tantò amplius vigor & rigor Ordinis haberetur, quantò ab insultibus malignorum suâ esset defensione securus) à cæpto gravamine per gratiam vestram desistatis; foveatis in loco Ordinem Præmonstrati, & prædictos dissolutos à sua sustineatis malitia per eundem Ordinem coerceri.

EPISTOLA XXII.

Pro eadem causa interpellat Gervasius protectionem Cardinalis tituli S. Adriani.

REVERENDISSIMO Patri & Amantissimo Domino St. Dei gratiâ S. Adriani venerabili Diacono (a) Cardinali Gervasius, Fratrum Præmonstratensium servus humillimus, Salutem & cum orationibus sinceram ad obsequia voluntatem.

Cùm me aliquod vel pulsat incommodum, vel urget necessitas, nescio ad quem potius tribulatus confugiam, quàm ad eum, quem auxilium ferre & posse scio, & velle cōfido. Meum est enim Ecclesiis, quæ Præmonstratensem Ordinem profitentur, & compati universis, ac subvenire pro posse; & reputare me læsum, quoties illarum alicui vel infertur læsio, vel injuria irrogatur.

Nuper sanè significatum mihi, quòd Reverendus Pater P. Archiepiscopus Brundusinus (quem credebam Ordini Præmonstratensi multum ob mei gratiam parcere ac deferre) ad suggestionem quorundam, qui in Ecclesia Sanctæ Mariæ de Parvo Ponte Brundusii (quæ est Præmonstratæ Ecclesiæ Filia specialis) dissolutè viventes, pacem ipsius non modicùm turbaverunt, in res ipsius Ecclesiæ fecit, *quasi pro reverentia Sedis Apostolicæ*, manum mitti, eripiens Abbati loci omnimodam in temporalibus potestatem.

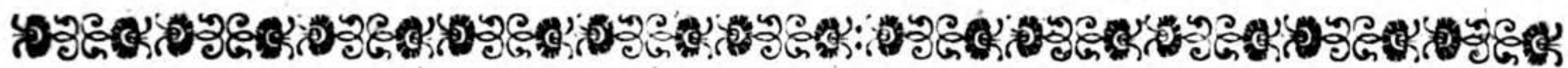
Cùm igitur Reverendæ memoriæ Dominus Innocentius Papa III. nunquam eam intenderit eximere ab Ordinis disciplina, licet eam voluerit in quibusdam habere ad Apostolicam Sedem immediatè respectum, ut per hoc fortior esset contra malitiam sæcularem: venerandæ Paternitati vestræ affectuosè supplico & attentè, quatenus per litteras vestras (quas in hac parte credo multam esse efficaciam habituras) dictum Dominum Archiepiscopum moneatis, ut à præfati loci vexatione desistat; & in protegenda Ecclesia illa, se pii Patris memorati constituat adiutorem, permittens, imò & cooperans, ut in ea &

(a) Reverendissimo Patri & amantissimo Domino Dei gratia S. Adriani Venerabili Diacono. Stephanus vocabatur, & titulo S. Adriani post obitum Gerardi, ad Fridericum Siciliæ Regem quondam ablegati, sufficitur ab Innocentio 3. variis diplomatibus ab Honorio 3. datis Ordini Præm. apographum apposuit.

Sub iisdem verbis, & pro eadem causa scripsit Gervasius Raynero S. Mariæ in Cosmedin Cardinali Diacono, variis in Hispania legationibus pridem perfuncto, ad pacis Reges inter procurandæ finem, sicut & in Vasconia, ad compressionem Hæreseos Albigenium.

bonorum foveatur Religio, & dissolutè viventium malitia compescatur: moveor enim eò ampliùs super afflictione loci indebita, quò rariùs ei possum à tam remotis partibus subvenire.

Idem per omnia scripsit Domino Reinero Sanctæ Mariæ in Cosmidin Diacono Cardinali.

EPISTOLA XXIII.

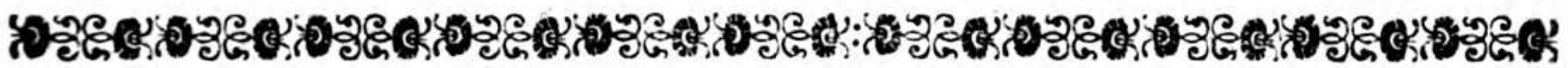
Gervasius Abbatem de Parvo Ponte graviter increpat de subinducta in domum suam regula laxiori.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, Venerabili in Christo Fratri R. Abbati Sanctæ Mariæ de Parvo Ponte Brundusii, salutem & sinceram in Domino charitatem.

Scribimus tibi tanquam homini, de quo nescimus utrum mortuus sit, an vivat? verumtamen, quia mortuis non scribitur, præsumentes utcumque de vita, Fraternitatem tuam attentè monemus, quatenus si convaluisti de infirmitate corporis, quâ (sicut dicitur) laborasti, in majorem solito animi vigorem consurgas; ut observantia Religionis in domo tuâ vacillans per tuam, si fieri potest, sollicitudinem reformetur, secundum quod sperabamus de te quando te misimus *sicut sagittam electam* ad sagittandos adversarios Jesu Christi, non sine multo (quod meminisse deberes) gravamine expensarum.

Quid fecisti, homo miserrime? quid fecisti, quando (si tamen verum est) visitationem & correctionem recepisti ab Archiepiscopo Brundusino, & coram eo de inquisitione faciendâ præstitisti corporaliter juramentum? quis unquam Prædecessorum tuorum hoc fecit? nunquid ad hoc missus fueras à nobis? nunquid timebas ne tibi deesset panis Ordinis, si rediisses? vel quod te incarceraret Archiepiscopus Brundusinus, qui in te nihil juris habebat? siquidem super his omnibus eras meritò gravissimè puniendus; sed parcimus infirmitati tuæ, parcimus & incolatui tuo, parcimus etiam tibi, dilecto nostro, quem dileximus à multis retro temporibus affectione sincerâ.

Tu ergo si videris quòd consurgere possis ad pristinas vires corporis atque cordis; ita quod sufficias ad Ecclesiam defendendam, & ad recuperandas pristinas libertates, viriliter age, & esto robustus & neminem reformides. Verùm si tanta aut corporis aut animi infirmitate laboras, quòd Ecclesia tibi commissa abeat in deteriore statum, pro eo quòd ei subvenire non potes; consulimus discretionem tuam & monemus eandem, ut in manus venerabilis in Christo Fratris Abbatis Sancti Samuelis de Barolo, Prælationem tuam resignare procures, vel reversurus ad nos, vel apud Sanctum Samuelem, si volueris, moraturus. Valeas in Domino, qui Spiritum consilii cordi tuo infundat.

EPISTOLA XXIV.

Gervasius committit Abbatem S. Samuelis de Barolo pro visitanda abbazia Parvi Pontis.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas Venerabili in Christo H. Abbati Sancti Samuelis (a) de Barolo salutem & sinceram in Domino charitatem.

(a) *Abbati S. Samuelis de Barolo.* Hæc Abbatia in diocesi Tarentina & Ducatu Apuliæ sita, à Præmonstratensibus ad alienos transiit.

Attulit nobis exultationis non modicum, vestrarum prima facies litterarum; quarum, si finis respondisset principio, non deesset nobis in hac parte lætitiæ plenitudo. Exultavimus enim & lætati sumus; sed & grates egimus Deo Patri, audientes quòd unanimes habitetis in domo, & sit vobis in Domino anima una & cor unum: & quòd, licet foris fatiget vos mundus (utpote qui senescens in malo, semper in deteriora se porrigit) intus tamen spe mercedis æternæ gaudetis circa Divina obsequia intenti pariter ac devoti.

Adauxit autem nobis lætitiā, quòd, sicut dicitis, nihil de Ecclesiā Sancti Petri de Camerot (a) nobis scribere scivistis, nisi bonum. Verum nulla fides Cœlo quod mane rutilat; sed nec litteris, quarum frontem serenam textus subsequens decolorat. Subjunxistis siquidem quòd nihil nobis scribere poteratis super statu Ecclesiæ S. Mariæ de Parvo Ponte Brundusij, nisi malum &c.

Licet igitur rogaveritis nos, ne committeremus vobis negotium correctionis, utpote quod longè excedit & superat vires vestras: quia tamen non videmus ad præsens quomodò à partibus tam remotis possimus occurrere tanto malo, nec notæ sunt nobis aliquæ personæ Ordinem nostrum in Apuliā profitentes, quarum humeris audeamus imponere tantum onus: Fraternitatem vestram rogamus, ac mandamus vobis, sed & in obedientiæ virtute præcipimus, & in remissionem injungimus peccatorum, quatenus ad dictum locum personaliter accedentes, cum nostrā & Ordinis autoritate omnimodā, & plenitudine potestatis, modis omnibus videritis expedire, subveniat Ecclesiæ laboranti, non aliter compescentes malitiam perversorum, quàm ut eliminati omnino nullum de cætero recursum habeant ad afflictam Ecclesiam, quàm infamant.

Porro si creditis quòd sibi cornua sumant dissoluti ex defectu Abbatibus, qui (ut dicitur) est remissus corde, infirmus corpore, invalidus in utroque: moneri eum faciatis ut cedat: cujus demissione susceptā, instituatis alium loco ejus, qui pro malis reprimendis cor habeat, & pro Ordine reformando, resistenti cuilibet se opponat.

Ad hoc, quia pravi quilibet facilius insolescunt quando repressorem à remotis expectant, & sollicitius sibi cavent quando correctorem è vicino reformidant: volumus ut Ecclesiam illam reputetis vestram filiam specialem, sicut à principio noscitur extitisse: ut in vicino positi immineatis cervicibus malignorum, si fortè contra Ordinem eos coluber lividus assumere voluerit in ministros: illos autem qui digni inventi fuerint, ut in loco resideant, faciatis jurare super Sancta; quòd nunquam Paternitatis vestræ jugum, vel successorum vestrorum à se tentabunt excutere quoquo-modo. Flagitiosos siquidem, si vestræ ordinationi restiterint, autoritate Ordinis atque nostra, excommunicationis sententiæ supponatis, & denuntietis publicè eos eadem sententiā involutos, donec satisfacturi veniant Præmonstratum: nisi ita tolerabilis fuerit eorum rebellio, quòd vos volueritis circa eos misericorditer dispensare.

EPISTOLA

(a) *Sancti Petri de Camerot*, est etiam abbatia Ordinis Præmonst. diœcesis Policastrensis in Regno Neapolis.

EPISTOLA XXV.

*Gervasius Archiepiscopum Trentinum exorat, ut Abbatem S. Samuelis
in executione commissi muneris confortet.*

REVERENDO in Christo Patri & Amantissimo Domino Bartholomæo (a)
Dei gratia Venerabili Tranensi Archiepiscopo Gervasius, dictus Præmon-
strati Abbas salutem & cum orationibus sinceram ad obsequia voluntatem.

Paternitati vestræ, de cujus Religione ac sinceritate confido plenius, at-
tentè & obnixè supplico, quatenus virum Religiosum Abbatem Sancti Samue-
lis de Barolo in procurando viriliter quodam, quod injunximus ei, negotio
confortetis: ne per ejus pusillanimitatem in castrum Domini Sabaoth irrup-
tionem faciat inimicus ille homo, qui debellat virtutes, introducit propagines
vitiis. Qualitatem autem negotii, quod vobis videretur fortassis narratione
prolixum, exponet vobis memoratus Abbas Sancti Samuelis, qui negotium
totum novit.

EPISTOLA XXVI.

*Gervasius à Friderico II. Imperatore postulat confirmationem cessionis
Monasterii Sti. Quirici in Umbria.*

ILLUSTRI & Excellentissimo Domino Frederico Dei gratiâ Serenissimo Ro-
manorum Regi semper Augusto ac Regi Siciliae, Gervasius, ejusdem patien-
tiâ Præmonstrati dictus Abbas, salutem & cum orationibus paratam ad obse-
quia voluntatem.

Discretionem Regiam arbitror satis nosse, quòd qui suo confirmat as-
sensu & munit privilegio, quod ab aliis noverit esse concessum, ex confirma-
tione præstitâ in se trahit meritum concedentis: nec eo apud Deum inferior
æstimatur in præmio, licet posterior videatur in dono.

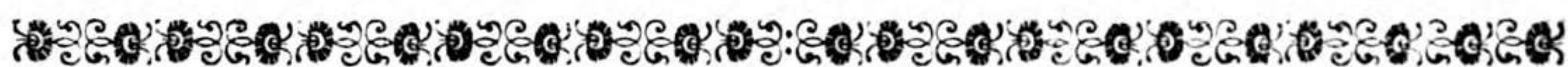
Sanè, cum anno præterito (b) essem in Lateranensi Concilio constitutus,
venerandæ memoriæ Dominus Innocentius Papa III. Monachos à Monasterio
Sancti Quirici in Trodoco, pro eo quòd Abbatem suum necaverant & luxuriosè
viviennes dissipaverant bona loci, fecit expelli, eisque per diversa Monaste-
ria collocatis, commisit Ecclesiam illam mihi, ut ei facerem per Fratres
Præmonstratensis Ordinis deserviri.

H

(a) Bartholomæo Tranensi Archiepiscopo. In Elencho Archiepiscoporum Tarentin.
apud Ughellum, non occurrit Bartholomæus, nisi ille sit quem tacito nomine,
post Gualteri 2. obitum anno 1216. contra juris formam electum refert ab
Honorio 3. amotum fuisse anno 1218. in cuius locum Nicolaus 2. anno 1219.
Archiepiscopus subiectus est.

(b) Sane cum anno præterito, anno 1215. in quo Lateranense concilium coit, Gerva-
sius Abbatiam Sti. Quirici pulsus inde monachis patricidis, accepit ab Inno-
centio 3. hæc in Umbria, & diœcesi Reatina sita est. Licet verò Ecclesiastica
potestate, in eam Præmonstratensium agmen immisisset Gervasius, voluit & sæ-
culari Imperatoris autoritate à quo Spoletanus pendebat ducatus, in possessione
adita confirmari, ita suadente Honorio Pontifice.

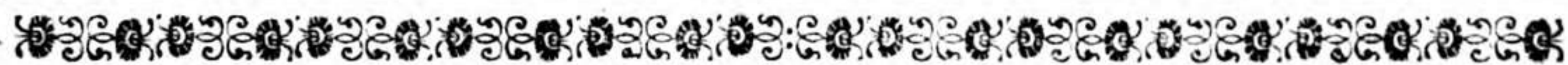
Cùm igitur miserim Fratres conversatione honestos, ac Religione probatos, & Reverendus Pater Honorius, qui in Apostolicâ Sede nunc agit, Serenitati Vestræ scribendum duxerit pro iisdem: precibus tanti Patris annectendas censui preces meas, Magnificentiae Regiæ supplicans humiliter & attentè, quatenus Monasterium memoratum sub Vestrà velit Protectione suscipere, & concessionem Apostolicam Vestro Privilegio roborare: ut Fratres ibidem commorantes tantò sint apud Deum pro Vobis in oratione devoti, quantò à malitiâ sæculari, Vestrà fuerint defensione muniti.

EPISTOLA XXVII.

Fridericus II. Imperator translationem Abbatiae Sti. Quirici ad Præmonstratenses laudat & approbat suo diplomate anno 1217.

FREDERICUS Dei Gratiâ Romanorum Rex semper Augustus & Rex Siciliae, per præsens scriptum notum facimus tam præsentibus, quàm futuris quòd Nos Divinae pietatis intuitu, & pro remedio animarum Divorum Augustorum Patris & Matris nostræ foelicis memoriae; pro nostrâ quoque salute, de gratiâ & consuetâ benignitatis clementiâ, Monasterium Sancti Quirici in Dioecesi Reatinâ, Abbatem ipsius, & Fratres cùm hominibus & obedientiis, Castellis, villis, & omnibus possessionibus suis, tam mobilibus, quàm stabilibus sub Nostrâ speciali Protectione ac defensione recepimus: Ordinem quoque & habitum, in quem olim Dominus Innocentius Papa ipsum Monasterium commutavit, ratum habemus, & ipsum præsentis scripti robore perpetuo confirmamus: mandantes & firmiter statuentes, ut nullus de cetero prædictum Monasterium de prædictis omnibus quæ nunc habet & possidet, & de his quæ dante Domino poterit justis titulis adipisci, impedire aut molestare præsumat. Ut autem hæc rata & firma permaneant, præsens scriptum fieri curavimus, & sigillo nostræ Celsitudinis roborari. Datum apud Hagenovue Anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo septimo-decimo, mense Aprilis, Indictionis quintæ, regnante Domino nostro Frederico, Dei Gratiâ Magnifico Romanorum Rege semper Augusto & Rege Siciliae: Anno Romani ipsius Regni in Germaniâ quinto, & in Siciliâ nono-decimo, foeliciter Amen.

EPISTOLA XXVIII.

Respondet Gervasius ad interrogata Abbatis Sancti Quirici.

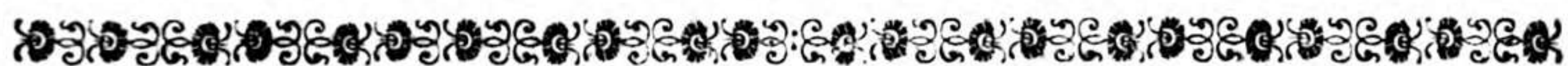
GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, Venerabili in Christo Fratri G. Abbati S. Quirici salutem & sinceram in Domino Charitatem.

Quid actum sit de pecunia quam minùs sapienter asseritis Ecclesiæ vestræ fuisse collatam, tam per litteras nostras, quàm per Fratrem Richardum Canonicum vestrum, latorem præsentium poteritis & debetis plenius edoceri.

Ad hoc autem quòd quæritis, utrum consilio Domini Leonis in omnibus acquiescere debeatis? respondemus quòd ita, cùm sit vir consilio providus, & vestræ domui bona volens. Videatis tamen ne ignem in sinu vestro minùs providè abscondatis: absconderetis etenim, si vel ex ejus,

vel ex alterius consilio reciperetis in claustrum vestrum Monachos Abruchiae, (a) qui nostrum voluerint Ordinem profiteri : sunt etenim Longobardi, astutissimi supra modum, & à diebus antiquis exercitati in adulationibus fraudulentis.

Præterea quia quæstistis, utrum vobis liceat distrahere libros vestros? No-
veritis quòd satis nobis placet & benè volumus quòd libri Ecclesiastici, & Monachorum Ordini congruentes (si quos habetis) vendantur ita, ut in alios libros vel comparandos, vel scribendos eorum pretium convertatur.

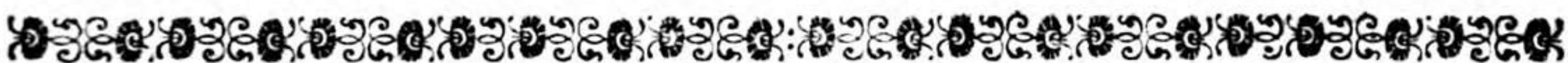

EPISTOLA XXIX.

Gervasius Fratrem Bartholomæum Visitatorem Sancti Quirici deputat.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, Venerabili in Christo Fratri G. Abbati Sancti Quirici & charissimis Filiis ejusdem loci Fratribus, salutem & sinceram in Domino charitatem.

De vestro tam spirituali, quàm temporali statu paternam, prout tenemur, gerentes sollicitudinem, Fratrem Bartholomæum, nobis & vobis in Christo charissimum, ad Ecclesiam vestram cum authoritate præsentium, gratiâ faciendæ Visitationis, & impendendæ vobis ex parte nostrâ consolationis, duximus destinandum : mandantes & præcipientes quatenus ad ejus consilium, si quæ in vobis corrigenda fuerint, salvo statu Capituli, corrigantur : & quæ secundum Deum, & Ordinis instituta fuerint reformanda, prout ipse ordinaverit, à vobis tanquam obedientiæ filiis firmiter observentur.

EPISTOLA XXX.

*Gervasius Cardinali Leoni secretum cordis aperit super revocatione
Abbatis Sancti Quirici.*

LEONI (b) titulo Sanctæ Crucis in Jerusalem Venerabili Presbytero Cardinali Gervasius. Cum præsentium lator frater Bartholomæus consanguineus meus per me transitum faceret ad Apostolicam Sedem supplicandi gratia processurus, rogavit, ut scriberem vobis pro eo, quem habuistis semper in gratiâ, ultra quam ego petere præsumpsissem. Ut igitur non solum satisfaciam postulanti, verùm etiam ut habeam occasionem salutandi humiliter Paternitatem vestram, & suggerendi vobis meæ memoriam parvitatatis, scribo vobis pro eo, hoc solum petens

(a) *Monachos Abruchia*, hoc est Aprutii, gallicè *Labrousse*, provincia Neapolitani Regni, vetat Gervasius ut ad professionem in Ordine Præm. & in Abbatiam Sti. Quirici admittantur, sunt enim, inquit, *Longobardi*. Quid velit hoc epiteto innuere Gervasius, ambiguum est : an quia ex Mediolanensi ducatu, aut Pedemontana dictione erant oriundi ? an quòd sæneratores & usurarii, aut usurariorum filii erant ? haud scio. Putarem hoc nomine, quòd convitium sapit, aut morum accusat pravitatem, innuere voluisse, monachos tales, quales è Sancto Quirico expulit Innocentius 3.

(b) *Leoni titulo Sanctæ Crucis in Jerusalem Venerabili Presbytero Cardinali Gervasius*. Iste Leo ex Capellano Innocentii 3. in Senatum Cardinalium cooptatus est anno 1216. cum antea ab eodem Pontifice ad Calo-Joannem Regem Bulgarorum deinde in Germaniam annis 1204, 1206, 1207 & 1208. ablegatus fuisset.

& sufficere arbitratus abundanter, ut solitâ gratiâ non privetur. Cæterum quia de Ecclesia Sancti Quirici, quam scio vos diligere plurimum, non possum non esse sollicitus, utpote circa quam aliquantulum laboravi, & feci expensas, anxietatem cordis mei, quæ surgit ex eâ, vobis censui detegendam, ut vos, si placeat, & fieri potest honestè, consilium apponatis. In principio siquidem cum ordinaretur locus ipse, præcipua intentio mea fuit, ut personæ Religiosæ ponerentur in loco, & Abbas saltem esset aliqualiter litteratus. Hac autem intentione ductus de consilio plurimorum de mittendis ad locum personis, secundum quod prius conceperam, ordinavi. Abbas in rei veritate litteratus est & secundum quod certissimè credo, valdè Religiosus, sed sicut nunc credo certius, quàm solebam, ita simplex, ut videatur esse quasi planta vitis infixæ terræ, quæ virorem suum tantummodo retinens, nec in latum extendit palmites, nec in profundum extendit radices sine fructu & sine propagine, moritura, maximè cum nec in fratribus recipiendis, quod pertinet ad spirituale ædificium, nec in officinis construendis, quod pertinet ad temporale commodum, proficere asseratur, nec in negotiis Ordinis sui in Romanâ curiâ promovendis in aliquo fructuosus existat. Proin si procurari posset honeste vellem ut persuaderetur Abbati ostensâ ei insufficientiâ suâ, ut infra instantem Nativitatem Beati Joannis Baptistæ in Franciam remearet, relaxationem super Prælationis suæ officio petiturus, turpè namque videretur mihi pro eo, quod familiaris meus est, & Primus Abbas loci per innovationem, ipsum à partibus tam remotis, & quasi de sub alis Sacro-Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, datæ mihi authoritatis imperio turpiter revocare: Si autem contigerit, quod Paternitas vestra consilium istud acceptet, & quod idem Abbas de resignandâ administratione suâ vestro consilio acquiescat, ne Ecclesia periclitetur per diutinam sive absentiam, sive carentiam præsentis, misi vobis litteras in cedula corii sigillatas, in quibus committo vestræ mansuetudini vices meas in recipienda resignatione ipsius Abbatis.

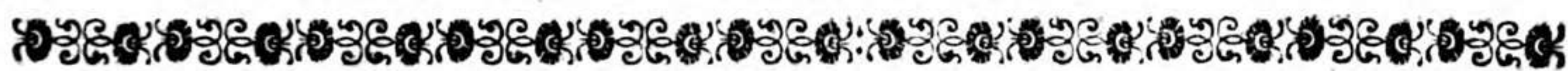

EPISTOLA XXXI.

*Gervasius morem & modum quem tenuit in administratione Abbatia
S. Quirici apologeticè exponit Leoni Cardinali.*

LEONI titulo Sanctæ Crucis in Jerusalem presbytero Cardinali, Gervasius. Respondistis nuper humilitati meæ per litteras vestras super quibusdam pertinentibus ad Ecclesiam Sancti Quirici, de quibus scripseram vobis olim & satisfactum est mihi, quas vobis porrexì, licet desiderarem, quod aliter eveniret, quia, ne haberent effectum, verecundia, quæ est valdè favorabilis, impedivit. Verum, quia in calce litterarum vestrarum erat expressum, quod circa curam prædictæ Ecclesiæ mea videbatur diligentia tepuisse, vellem si placeret, qualiter ipsi Ecclesiæ prodesse possem, per vos expressius edoceri. In primâ enim susceptione loci, feci expensas magnas, & misi personas libris, & vestibus & expensis honestè munitas, quas loco imposterum credidi profuturas, & postmodum plures misissem, nisi Abbas dissuasisset, paupertatem suam allegans, cum eum de mittendis pluribus præmonuissem. De spiritualibus autem credo, quod non possim justè culpari, cum destinaverim ad eam visitatores idoneos, & corrigi fecerim ea,
quæ

quæ credidi corrigenda. Vidi siquidem Monasterium Sancti Martini de *Viterpio*, & Monasterium de *Cathacumbis* in spiritualibus, & in temporalibus languere diu à multis temporibus retroactis, & vos ipsi, sicut credo, vidistis hoc ipsum, donec Sanctæ recordationis Innocentius Papa tertius, & Dominus Cancellarius, (a) & etiam Reverendus Pater Stephanus titulo duodecim Apostolorum presbyter Cardinalis loca ipsa in statum erigerent meliorem suâ sollicitudine & expensis, nec in aliquibus aliis locis vidi, quòd Patres Abbates Cisterciensis Ordinis, qui multò plus abundant in rebus, quàm Præmonstratenses, magnas fecerint expensas, ut subditas sibi filias Ecclesias promoverent, nisi ipsas expensas reciperent aliundè, quàm de suo. Quod autem prohibui, ne Abbas Sancti Quirici nova construere attentaret, eâ feci intentione pariter & cautela, ne per simplicitatem suam immergeret se in pelagus debitorum, quod evadere nec sciret, nec posset; attamen si creditis, quod eidem loco, vel in prædictis, vel in aliis, quæ usque ad tempora in meam memoriam non venerunt, possim aliquatenus subvenire, paratus sum ea reverenter audire à vobis, & humiliter obedire.

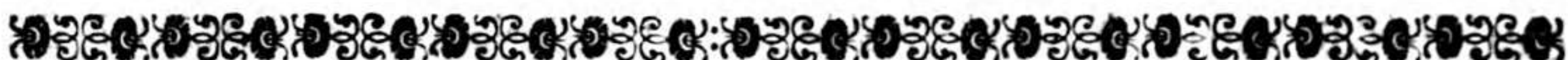
EPISTOLA XXXII.

Eidem Cardinali commendat Abbatiam Sancti Quirici &c.

LEONI Cardinali, Gervasius &c. Susceptis Paternitatis vestræ precibus dilectum in Domino Gerardum Abbatem Sancti Quirici super eo, quod non venit ad generale Capitulum Præmonstratense, & apud me ipsum habui excusatum, & eum apud alios excusavi. Porro quia idem Abbas longè positus est à me; ita, quod nec ei possim aptatum præstare solatium, nec Ecclesiam suam, sicut oportet, personaliter visitare, supplico vobis humiliter, & instanter, quatenus pia Paternitas vestra in negotiis suis, in quantum honestas vestra permittet, contra malefactores suos tam Abbati, quàm fratribus esse dignetur defensio & munimen, & stimulus quandoque, si placet, exhortantis pariter & imbuentis, ut benè agendo viriliter se accingant. Cæterum quia Præmonstratenses contra plerosque alios, & alii licet pauci, contra Præmonstratenses, quasi exasperati de privilegiorum suorum decurtatione protervè contendunt ad retinendas decimas laborum, quas per longum tempus, ante Concilium, & alicubi etiam post Concilium pacificè possederunt, sciatis, me velle, quod tam nostris, quàm aliis in perpetuum super decimis laborum usque ad Concilium sine contradictione solutis, imponeretur silentium. Licet nulli magis quàm Præmonstratenses damnificari debeant in hac parte, maximè cum constet, quòd nulli moderatius ipsis, fuerint hoc privilegio temporibus retroactis.

I

(a) *Dominus Cancellarius*, Joannes qui ex Capellano Innocentii 3. creatus est ab eodem Pontifice Cardinalis Diaconus tituli S. Mariæ in Cosmedin, & Cancellarius S. R. E. Eo nomine ab anno 1207. Innocentii bullas scripsit, ut videre est apud Balasium in collectione Epistolarum hujus Pontificis anno 1682. edita Parisiis.

EPISTOLA XXXIII.

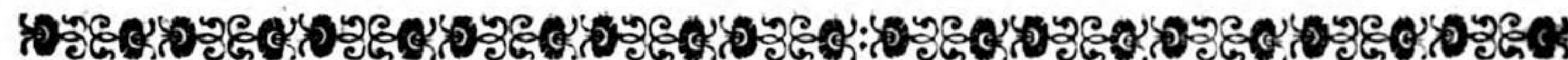
*Archiepiscopus Tyrensis Gervasium rogat, ut collectas ipsi ab Apostolica
authoritate commissas pro sacra expeditione fieri procuret
quàm citius per se vel per vicarios.*

REVERENDO in Christo Fratri & amico speciali Gervasio Abbati
Præmonstratensi, S. (a) Dei gratiâ Tyrensis Archiepiscopus Salutem in
vero Salutari.

Revertentes à Flandria per oppidum Peronenſe, multos audivimus con-
querentes super eo, quòd nec in propria persona, nec per Vicarium ali-
quem, negotium vobis Authoritate Apostolicâ à nobis commissum fueritis
executi. Id ipsum audivimus à Noviomensibus & Cathalaunensibus Ca-
nonicis, quòd nec in partibus suis negotium prædictum consummatum fue-
rit, vel etiam inchoatum.

Veruntamen cum corporali aegritudine, sollicitudo vestra fuerit impe-
dita (unde plurimum dolemus) & negotium istud non capiat dilationem:
discretionem vestram rogamus attentius & hortamur, quatenus vel in pro-
pria personâ, vel per vicarios ad hoc sufficientes & idoneos, ad Novio-
mensensem & Cathalaunensem Dioeceses accedatis; & ibidem ordinetis per-
sonas prudentes & fideles atque omni suspicione majores, quæ negotium
ipsum prudenter & celeriter exequantur (Episcoporum tamen consilio me-
diante) cum enim in aliis Dioecesebus Episcoporum consiliis usi fuerimus,
turpe esset & absonum, istos solos ab executione negotii excipi & excludi: sed ita
eos in partem sollicitudinis volumus evocari, ut ipsi nihil sine suis con-
sistentibus, sed illi possint exequi sine iis.

Cum autem istud negotium in aliis Dioecesebus ferè jam fuerit ter-
minatum, necessarium est in istis quoque Dioecesebus, ut infra mensem, vel
paulò post, executioni demandetur, si tamen fieri potuerit competenter.
Renuntiate nobis de salute corporis vestri, quam tanquam nostram propriam
exoptamus.

EPISTOLA XXXIV.

*Gervasius rationem reddit Archiepiscopo Tyrensi de collectis pecuniis
in subsidium Terræ Sanctæ.*

REVERENDISSIMO Patri & amantissimo Domino S. Dei gratiâ Ve-
nerabili Tyrensi Archiepiscopo, Frater Gervasius Præmonstratensium Fra-
trum servus humilis, Salutem & cum orationibus sinceræ devotionis affectum.

De eo quod dispensationem voti circa Sacerdotes, & Clericos, & ma-
tronas inutiles subsidio Terræ sanctæ, parvitati meæ (secundum quod accepi
à viro Venerabili Magistro Gerardo Capellano vestro) committere voluistis;
cum multiplici vobis gratiarum actione assurgo; attendens non impendendum

(a) S. Dei gratia Tyrensis Archiepiscopus. Simon, successor Theobaldi in Archiepis-
copatu Tyrensi.

mihi honorem, sed honorare volentis affectum. Verùm centuplo plures refero vobis grates de eo, quòd ab hoc proposito recessistis, considerantes nimirum necessitatem aliter ordinandi, quàm forma Apostolicæ commissionis diligenter inspecta vobis indixit.

Sanè de pecuniâ in voti commutatione receptâ, sicut injunxit mihi dictus Magister Gerardus ex parte vestrà, ordinare curavi: excepto quòd litteras Episcoporum & Capitulorum testimoniales super hoc nec quæsi, nec quæsiturum me credo: maximè cum quidam eorum sint indignantis naturæ, nec interfuerint personaliter (licet eorum intervenerit consilium & assensus) dispensationibus faciendis. Credo autem quantum ad faciendam fidem, & ad suspicionem tollendam sufficere debere, si pecunia singularum Dioecesum in aliquo Religioso loco deponatur cum testimonialibus litteris collectorum, continentibus quid, & quantum, & à quibus personis nominatim & sigillatim expressis receperunt in singulis Decanatibus, & in singulis Parochiis decanatum singulorum.

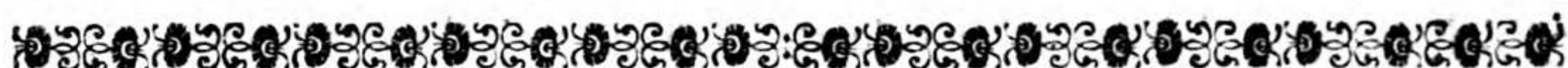
Cæterùm doleo plurimùm de pace Angliæ, (a) quæ, quando fuit quasi in januis, impedita est occasione tantummodò quatuor Clericorum, qui utinam nunquam litteras didicissent. Ad hoc, doleo de infirmitate vestra, desiderans salutem vestram atque meam; nam & *ego vobiscum infirmor*: Flagellum autem Domini cum gratiarum actione suscipiens, quo insolentiam carnis in illis, quos diligit, reprimit & castigat.

Ad hoc: in Alemanniam iturus in proximo, libenter loquerer vobis in reditu meo (si fieri posset) circa octavam B. Dionisii, antequàm recederetis à partibus Gallicanis.

Pecuniam autem collectam in Noviomenſi Dioceſi de commutato Crucis voto; ſciatis eſſe apud Eccleſiam Sancti Bartholomæi Noviomenſis: & eam quæ collecta eſt in Laudunenſi Dioceſi, apud Eccleſiam Sancti Martini Laudunenſis: & eam quæ collecta eſt in Cathalaunenſi Dioceſi, apud Monasterium Sancti Petri-in-Montibus; niſi à venerabili viro Magiſtro I. Archidiacono Cathalaunenſi fuerit aliter ordinatum. In illâ autem Dioceſi, quamvis pauciſſimi reſpectu aliarum Dioceſum (ſecundùm quod didici) ſint Cruce ſignati, non ſatis commendo obedientiam collectorum.

Licet autem negotium ipſum dicto Archidiacono & aliis Venerabilibus perſonis, cum eo veſtrâ dudum à me fuerit authoritate injunctum, & vos-ipſi (ſecundùm quod ipſe Archidiaconus dixit mihi) ſuper hoc ei locuti fueritis vivâ voce; metuens tamen murmura & detractiões hominum, nihil adhuc in feſto Sancti Laurentii ſecerat de negotio memorato, ſed ſe in proximo facturum eſſe promiſit. Valeat in Domino Paternitas veſtra.

(a) *Doleo plurimùm de Pace Angliæ, quæ impedita eſt occasione tantum quatuor Clericorum.* Pax illa tentata, forte illa eſt quam Walo Legatus Innocentii tertii tentavit, dum in Galliam miſſus Philippum Regem Franciæ advocare conatus eſt à præſtando auxilio & conſenſu in expeditionem, quàm Ludovicus filius ejus parabat in Angliam. Legati rationibus, teſte Pariſio, Rex motus, nec conſilium, nec auxilium filio ſuo contra Romanam Eccleſiam, dare velle aſſeruit: nihilominus renitente patre, ſuadentibus Magiſtro Simone de Langeton, Magiſtro Gervasio de Hobrugge præcentore Eccleſiæ S. Pauli Londinenſis, Euthachio Monacho, qui ſexcentas naves ad Caleti portum pro transfretandis Gallis militibus advexerat, iter Ciſmarinum aggreſſus eſt Ludovicus anno 1216. & ita pacis tentatæ ſpes omnis evanuit.

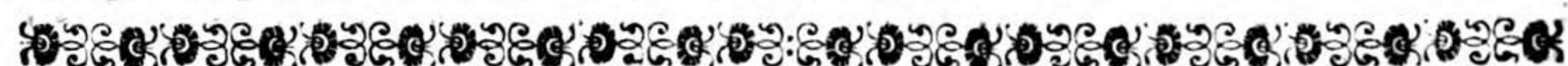
EPISTOLA XXXV.

Archidiacono Catalaunensi mandat Gervasius, ut collectam faciat pro subsidio Terræ Sanctæ.

VIRO Venerabili & specialissimo amico I. Archidiacono Cathalaunensi, Gervasius, Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, salutem & sinceræ constantiam charitatis.

Dominus Tyrensis Archiepiscopus nuper significavit mihi & per litteras, & per Capellanum suum, ut pecuniam (si quæ recepta est à Cruce signatis) simul collectam per singulas Dioeceses, facerem in loco tuto reponi, ubi infra festum Sancti Remigii sine ulteriori dilatione à suo possit nuntio inveniri.

Cùm igitur in Alemanniam profecturus, ad vos personaliter accedere non possim ad præsens, supplico vobis in Domino Jesu Christo, quatenus in negotio vobis commisso, vel de consilio Domini Episcopi (quem super hoc nuper credo recepisse mandatum) vel cum aliquo collegarum vestrorum procedere festinetis, ne peccetis in negotium Crucifixi, & in pauperes Cruce signatos, quibus potest per vestram sollicitudinem subveniri.

EPISTOLA XXXVI.

Joannes Jerosolimorum Rex statum Terræ Sanctæ describit Gervasio.

JOANNES (a) Dei gratiâ Jerosolimorum Rex, & Comes Brenensis, Gervasio Abbati Præmonstrateni totique Conventui, Salutem in eo, qui est Salus.

Discretionis vestræ statum Terræ sanctæ duximus intimandum. Scitis itaque quòd de die in diem sit deterior, cùm nos summâ paupertate & defensorum paucitate laboremus. Treugas enim adhuc habemus, sed ex parte Saracenorum claudicantes: verùm cum nos eisdem simus viribus impares, & ipsi nostram attendant debilitatem, præsumimus & timemus quod treugas debeant interrompere, & illud quod speramus auxilium prævenire. Unde vestram in Domino exoramus Humanitatem, ut Terræ Crucifixi, & nostri, prout & Filie nostræ in vestris orationibus sitis memores.

Præterea sciatis nos sanos esse & hilares, unâ cum Filia (b) nostra: quòd de vobis audire peroptamus.

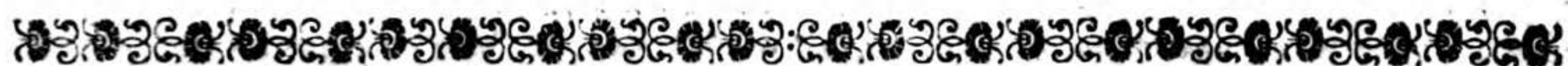
Caterùm vobis significamus, nos de consilio Prælatorum & Baronum nostrorum, Filiam Illustris Regis Armeniæ (c) duxisse in uxorem; quo videlicet interveniente matrimonio magnum auxilium est nobis acquisitum.

EPISTOLA

(a) *Joannes* erat filius Erardi 2. Brenensis Comitis & Agnetis de monte Bellicardo, gallicè *Montbeliard*, Comitatum Brenensem rexit & Comitis assumpsit nomen ad annum 1220. donec Gualterus ejus nepos majoritatem attigisset.

(b) *Filia nostra*, Jolandis quam susceperat ex matrimonio primo, quod contraxerat cum Maria de Montferat.

(c) *Filiam illustris Regis Armenia duxisse in uxorem*. De his nuptiis ne verbum quidem, Brenensis familiæ scriptores, sed tantùm de Berengaria sorore Ferdinandi Regis Castellæ, in uxorem assumpta post Mariæ obitum loquuntur; in idque conjugium anno 1222. involasse Regem Joannem scribunt; sed de istis nuptiis informare

EPISTOLA XXXVII.

Joannem Jerosolimorum Regem solatur Gervasius, salutaria ei suggerit monita, Canonicos Sancti Samuelis commendat.

ILLUSTRI Domino & in Christo Charissimo Joanni, Dei gratiâ Jerosolimorum Regi, Gervasius Fratrum Præmonstratensium servus humillimus & Conventus, Salutem, & cum orationum instantiâ sinceram ad obsequia voluntatem.

Receptis ac lectis in Capitulo nostro litteris Magnificentiæ vestræ, gavissimus & egimus grates Deo super eo, quod (sicut eadem litteræ asserebant) vos unâ cum Illustri Adolescentula Filia vestra, incolumitate gaudetis. Sed & de matrimonio, per quod magnum vobis est auxilium acquisitum, sumus plurimum (pro-ut decuit) jucundati; Iperantes quod per illud disposuerit Dominus Terræ suæ in parte aliqua subvenire.

Verumtamen verbum illud, quod in primâ facie litterarum audivimus, non potuimus sine moerore animi ac dolore cordis audire: videlicet, quod status Terræ sanctæ sit de die in diem deterior, & laboratis præcipuè penuriâ defensorum; & vos insuper summâ gravamini paupertate: Treugæ quoque, quas adhuc habetis, ideò claudicant ex parte populi infidelis, quia sibi videtur & rebus & viribus adversus populum Domini debere prævalere.

Sed quia *maledictus est*, secundum Prophetam, *qui confidit in homine, & in propriæ virtutis multitudine gloriatur*: habeat sibi gens incredula currus & equites, & in servos Dei minas & blasphemias jaculetur: Vos verò totam confidentiam vestram conferatis ad illum, qui de Cælo præsidens eò promptius adversas conterit potestates, quò sperantes in se videt ad se devotius confugisse, & in brachio virtutis humanæ minùs confidere vel sperare.

Proinde Serenitatem vestram monemus attentius & exhortamur in Domino, quatenus attendentes quibus Regibus disponente Deo successistis (David scilicet & Ezechiae quorum vellemus coram vobis historias recitari) illos vobis sumatis in exemplum, maximè in hac parte; ut in omni tribulatione, quam pro defensione Terræ sanctæ, & liberatione populi fidelis sustinetis, auxilium velitis à supernis sedibus præstolari. *Nec aliquatenus formidet cor vestrum*, aut *concidat vultus vester*, quantumcumque hostes Dei & vestri, fortes fuerint, sive multi, quia, *si Deus pro vobis, quis contra vos poterit* (ut ait Apostolus) prævalere? Scire autem debetis (& satis credimus) quod Terram illam sanctam, quoties in diebus antiquis jugo infidelium premeretur, solet semper Omnipotens eò potentiori miraculo liberare, quò ad eam liberandam manus fuerit infirmior præliantis, & minor hominum fortitudo.

Sanè ad hoc quod rogastis nos, ut Terræ Crucifixi, & vestri, nec-non & Filiae vestræ memores simus in orationibus nostris, scire vos volumus quod

K

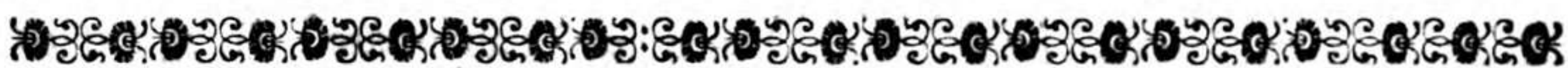
informare Gervasium Abbatem Præmonstrati non potuit Rex, ab annis duobus factum Sagiensem Episcopum. Ergo ignotam historicis secundam Principis uxorem, ab ipso-met addiscamus Principe, cui suffragatur testimonium Marini Sanuti lib. 3. p. 11. c. 9. referentis conjugii tabulas, asserentisque post expugnationem Damietæ & Regis Lievonis soceri sui mortem, anno 1219. se contulisse ptolemaidem ut inde peteret Armeniam adeundi Regni causa, quod hæreditario jure obtigerat filio suo, sed interea, hoc est anno 1226. uxorem & filium interiisse ait.

jam anni aliquot transierunt, ex quo ad petitionem vestram (quam tunc, sicut & modo devotè suscepimus) illi orationi, quæ pro Terrâ sanctâ ab universâ frequentatur Ecclesia, unam in Ecclesiâ Præmonstratenfi collectam adjecimus specialiter pro vobis dicendam in perceptione Hostiæ salutaris: & nunc nihilominus Fratribus nostris injunximus pro vobis, & vestris orationem de Spiritu sancto specialem.

Porro quia de salute & hilaritate nostrâ veritatem desideratis audire: noveritis nos sanitate mentis, & corporis incolumitate gaudere, paratos pro posse & facultate nostrâ ad vestræ obsequium Dignitatis.

Pro reliquis autem Ordinis nostri, Fratribus scilicet Sancti Samuelis (quos ut in Terrâ sanctâ, memoria nostri Ordinis haberetur, voluit Dominus apud Accaron (a) residere) Excellentiam vestram affectuosè rogamus, quatenus foveatis eos in statu præsentis, & promoveatis, cum Dominus locum dederit, ad antiquum.

De hoc autem vobis referimus grates multas, quod quoties in partes Gallicanas litteras destinatis, humilitatem nostram dignamini per litteras & nuntios visitare.

EPISTOLA XXXVIII.

Gervasius Hillinum Floressiæ Abbatem Comitem Aconensis Episcopi & sacra petentem loca commendat Jerosolimitano Patriarchæ.

REVERENDO in Christo Patri & dilecto Domino (b) C. Dei gratiâ sanctæ Resurrectionis Venerabili Patriarchæ, Frater Gervasius Fratrum Præmonstratensium servus humillimus, salutem & cum orationum instantia devotam ad obsequia voluntatem.

Licet sollicitudo omnium Ecclesiarum tam ipsius Præmonstratensis, cui specialiter præsidemus; quàm totius Ordinis, cui insufficientes præficimur, animum nostrum detinuerit multipliciter occupatum: interno tamen affectu semper de Terræ sanctæ destitutione doluimus: & ut viderent oculi nostri diem, quo eam audiremus Christiano cultui restitutam, studiosè pro-ut permiserint negotia nostra, quæ nec differri poterant nec omitteri, interposuimus partes nostras; videlicet aut personaliter disseminando in populis verbum Dei, aut injungendo hoc-ipsam Fratribus Ordinis nostri, quos ad hoc credebamus & superiores vitâ, & clariores doctrinâ.

Sanè cum Dominus Papa scripserit Venerabili & dilecto Fratri Hellino (c) Abbati Floressiæ Latori præsentium pro suscipiendo ad petitionem

(a) *Accaron* quæ & Cæsarea Palestina ab Herode dicta est; proscriptis è Campestri Abbatia S. Samuelis Canonicis Præmonstratensibus, ab irrupentibus Turcis, assignata est in refugium locum, ab Joanne Rege.

(b) *Dilecto Domino Alberto* de Castro Valteri, antea Vercellensi Episcopo, deinde anno 1205. ad Patriarchatum Jerosolimitanum assumpto, ad quem prius Soffredus Cardinalis & Sedis Apostolicæ in transmarinis legatus communi cruce-signatorum suffragio fuerat electus, sed cui succollare humeros noluit. Erat Albertus Parmensis origine, Canonicus Regularis Murtariensis professione, ex Bobiensi Episcopatu, ad Vercellensem translatus anno 1184.

(c) *Hellino*... Hujus meminit Leodiensis Ecclesiæ Hystoriographus Fisen ad annum 1213. meminerunt & fasti Floressienses à Petro Herentalio conscripti, & Hillinum scientia, probitate, facundia insignem claruisse in Gallia & in Palestina floruisse referunt.

Domini Acconensis (a) Episcopi peregrinationis onere transmarinæ: & idem Abbas laboriosâ peregrinatione susceptâ ad præsentiam vestræ Paternitatis accedat: vestræ pro eo Præminentia supplicamus, quatenus ipsum habeatis in Domino commendatum; ut-pote virum vitâ commendabilem, & qui multos labores in terra sustinuit, ut ad liberandam hæreditatem Domini fidelium mentes & exemplo moveret, & verbo.

Specialiter siquidem vos rogamus, ut cum regratiatus populo suo Dominus funiculum hæreditatis suæ reddiderit adoratoribus crucis suæ, possessiones Ecclesiarum Ordinis nostri (videlicet Sancti Samuelis, & Sancti Abacuc, (b) quarum prima est Præmonstrati, secunda Floressiæ filia specialis) eidem Abbati restitui jubeatis: ut, cum fidelis populus gaudebit gentium incredulitatem confusam, & terram debito cultui restitutam; nos quoque eò plenius possimus congaudere gaudentibus, quò prædictis possessionibus reversis ad Ordinem, nihil nostro deesse gaudio sentiemus.

Concessimus autem memorato Abbati tam in reconciliandis fugitivis, cum opus fuerit, quàm in aliis operationibus, quæ ad Ordinem pertinere noscuntur, nostræ plenitudinem potestatis.

EPISTOLA XXXIX.

Bellovacensem Episcopum submonet Gervasius ut stet promissis factis Cardinali Gualæ.

REVERENDISSIMO Patri & amantissimo Domino Ph. (c) Dei gratiâ Bellvacensium Episcopo F. Gervasius Præmonstratensium Fratrum servus humillimus salutem, & cum orationibus sinceram & constantem ad obsequia voluntatem.

Cum Paternitatem vestram magnis & multis negotiis frequenter implicatam esse sciam, nescio utrum ob multiplicatam eorum à memoriâ vestrâ exciderit, quòd Romæ in Generali Concilio nuper præterito constituti, Reverendo Patri Gualæ, titulo S. Martini Presbytero Cardinali promissistis secundam præbendam, (d) quæ in Ecclesia vestra vacaret. Proinde hoc ipsum per præsentem litteras vobis censui ad memoriam revocandum, satis admirans quòd, cum in Ecclesia vestra plures postmodum præbendæ vacasse dicantur, hujus promissi vestri non fuistis memores cum effectu: maxime cum inter dona gratiarum plurima quæ habetis super hoc præcipue vestra soleat Paternitas commendari, quòd habeat & fidem in verbis, & constantiam in promissis.

(a) *Domini Aconensis Episcopi*, Jacobi scilicet, de Vitriaco, qui Hellinum utpote verbo & opere efficacem, socium transmarinæ peregrinationis sibi junxit, Innocentio 3. ad opus excitante Hellinum, profectus est autem Abbas anno 1213. suæ prælationis primo.

(b) *Sti. Samuelis & Sti. Abacuc Ecclesias*, quarum prima est Præmonstrati, secunda Floressiæ filia. Hinc emendandus Lairuelius qui Sti. Samuelis Abbatiam, facit filiam Sanctæ Mariæ in Nemore, nunc Mussipontanæ.

(c) *Domino Philippo de Dreux*, filio Roberti Comitis Drocarum & Branæ, Nepoti Ludovici 7. Galliæ Regis, electo in Episcopum Bellovacensem anno 1177. denato die 2. Novembris 1217.

(d) *Promissistis secundam præbendam*. Audi Cardinalem non dedignari Canonicatum, imo sollicitationibus suis, stante Lateranensi Concilio, præoccupasse vacantem.

Porro non dubito, quin apud omnes bonos, vestro nomini non modicum debeat derogari, si apud tam Venerabilem virum in uno & eodem promisso vestro inveniatur *est & non*: nec eidem aliquatenus gratum erit, cum audierit, quod in conferendis præbendis, quæ postmodum vacaverunt, nullus nominis sui fuerit recordatus; præsertim cum Dominum Regem ac personam nostram ac Regnum Francorum, in Romana Curiâ plus honoraverit, quàm aliquis, quem viderimus legatione fungi in Francia usque modò: unde Paternitati vestræ benignè consulimus, quatenus quod hucusque distulit, explere non differat cum se tempus obtulerit oportunum.

Licet enim idem Dominus Cardinalis modo agat in partibus Anglicanis, non idcirco Anglicus semper erit: imò adhuc & Francos fovere poterit & fovebit pro meritis personarum, & vobis utilis esse poterit atque vestris: ut-pote qui (quidquid dicatur de eo) & *fuit* semper, & erit *potens in opere & sermone*.

EPISTOLA XL.

*Gervasius commendat Gualæ Cardinali & Legato in Angliâ Ecclesias
Ordinis Præm. in eodem Regno constitutas.*

INTER Patres Reverendissimo, & inter Dominos Amantissimo Gualæ, (a) Dei gratiâ titulo Sancti Martini Venerabili Presbytero Cardinali, Sedis Apostolicæ Legato, Gervasius, ejusdem patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, Salutem, & cum orationibus sinceram ac devotam ad obsequia voluntatem.

Dudum habui, & adhuc habeo pro constanti, quod semper debeatis viros bonos diligere, & eorum negotia, in quantum honestas permiserit, promovere. Sanè quia rogaverunt me Fratres Ordinis nostri de Romana Curia revertentes, ut vestræ Paternitati cum ipsis supplicarem, tam pro suis Ecclesiis, quàm pro aliis Ordinis Præmonstratensis in Angliâ constitutis: nolens eis debitum precum mearum auxilium denegare (licet alias Paternitatem vestram pro iisdem rogaverim) Sanctitati vestræ affectuosè supplico & attentè, quatenus in memoratas Ecclesias pietatis vestræ curet sollicitudo protegere, & salvas ab insultibus malignantium (si qui apparuerint) conservare.

Specialiter autem vos rogo, quatenus cum satis vobis constet (ut credo) quod à solutione Vigesiinæ dicti Ordinis Professores per venerandæ recordationis Dominum Innocentium sint exempti, eos ab exactione ejusdem faciatis securos pariter & immunes, si fortè super hoc ab aliquibus Episcopis fuerint molestati. Si quid autem in mea possibilitate habetur, unde vestræ possit Beatitudini obsequium exhiberi, paratus sum & ero semper vestræ obsequi beneplacito voluntatis.

EPISTOLA

(a) *Amantissimo Gualæ.* Ab Innocentio 3. in Angliam missus Legatus anno 1216. Gualæ, vel Wualo, Ludovicum 8. Joanni Anglorum Regi ejusque Diademati invidentem, & armis tentantem surripere, anathemate confixit. In Legatione ab Honorio 3. confirmatus, Henrici 3. causam strenuè defendit, Anglos perduelles Regi reconciliando, pacis velut arbiter, condiciones sanxit inter Henricum & Ludovicum anno 1217. ad Fridericum 2. Imperatorem anno 1225. ab eodem Honorio Legatus destinatus est, intra primæ legationis spatium, suam scripsit Gervasius litteram, subindeque anno 1216. vel 1217.

EPISTOLA XLI.

*Gervasius Gualæ Cardinali suum erga Rom. Ecclesiam affectum
prodit & de Pace Anglicana ei aggratulatur.*

REVERENDISSIMO in Christo Patri & Domino G. Dei gratiâ tituli S. Martini Venerabili Presbytero Cardinali, Sedis Apostolicæ Legato, Gervasius, Fratrum Præmonstratensium servus humilis, salutem & cum orationum instantiâ sinceram ad obsequia voluntatem.

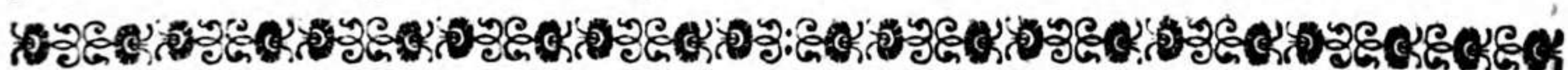
Inter flagella quibus visitavit me Dominus his diebus, lætatus sum plurimum, quòd idem Dominus castigatorem meum quasi licentiam mihi dedit, ut Præminentiae vestrae scribam, aperuitque litteris meis viam, quâ ad vestram perveniant Sanctitatem. (a)

Sanè nullatenus est credendum, quòd in causâ fuerit vel negligentia, vel charitas tepesacta, quare Sanctitati vestrae non scripserim usque modò: quin potius com meatum transitus interclusus & suspicio, à cuius nota servandam censui sicut conscientiam, sic & famam: nihilominus tamen sollicitus semper fui pro honore Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ & vestro: & tunc maximè, cum renunciaretur mihi de triplici formâ pacis, (b) quæ (ut dicitur) à Sede Apostolicâ emanavit: quarum quælibet (si fuisset ad effectum perducta) in totius Ecclesiæ & vestram nihilominus ignominiam redundasset.

Verùm quoniam ultra spem omnium operatus est Dominus contra homines Ecclesiasticæ censuræ contemptores, & per sollicitudinem vestram Ecclesiæ suæ victoriam contulit insperatam: & gaudeo, & gaudebo; non quòd alicui quæram malum, vel quòd alicujus confusione congratuler: sed quia meum reputo quidquid Sacro-sanctæ Romanæ Ecclesiæ laudis accesserit & honoris.

Porro quia desiderare vos credo de statu meo cognoscere veritatem: noverit Paternitas vestra quòd, ex quo recessi à vobis, multa invenerunt me mala, & maximè his diebus, quibus ita detineor, quòd nostro non possum Generali Capitulo præsidere.

Cæterum quia multi Ordinis nostri Professores in Angliâ contra inhibitionem meam expressè factam inciderunt in canonem, timentes hominem plusquàm Deum, vestrae eos voluntati expono: hoc solum rogans, ut simplicitas mitius, quàm malitia puniatur.

EPISTOLA XLII.

*Narbonensis Archiepiscopus, Gervasii implorat auxilium pro extir-
pandis Albigenensium reliquiis.*

VENERABILI Fratri & in Christo dilecto Gervasio Præmonstratensi Ab-
bati F. A. (c) Dei gratiâ Narbonensis Archiepiscopus, Apostolicæ Sedis
Legatus, salutem in vero Salutari. L

(a) *Ad vestram perveniat Sanctitatem.* Hic Sanctitatis titulus passim Episcopis quandoque Imperatoribus & Regibus addici solitus, ad summos Pontifices ex privilegio dignitatis nec dum ætate Gervasii restrictus erat.

(b) *Forma pacis,* inter Henricum 3. & Ludovicum Principem, Galliæ Regis primogenitum, conclusæ anno 1217.

(c) *F. A. Dei gratia Narbonensis Archiep.* Hoc est frater Arnaldus cognomine Amalric

Olim Petri naviculæ sapientissimus Gubernator ad extirpandam pestem Hæreticorum, quæ per Provinciam Narbonensem vicinalque partes multiformium dogmatum suorum urentissimum virus effuderat; ita quod à *planta pedis usque ad verticem vix ulla sanitas remansisset*, operarios destinavit *potentes in opere & sermone*: qui cum apud illud genus damnatissimum, quorum erat oculus obturatus & exorbitatus, & *insipiens cor eorum*, verbo prædicationis parùm proficere potuissent: autoritate illius, qui eos miserat, vocati sunt ad subsidium negotii hujus *gens sancta, genus electum, & populus acquisitionis* Regni Franciæ, Principes & Barones, aliique fideles Catholicæ fidei Zelatores.

Venientes itaque Christi exercitus, & miraculosè incipientes caput conterere inimici; tandem consilio sibi divinitus inspirato præfecerunt huic negotio, tanquàm specialiter ad hoc missum à Deo, nobilem virum Simonem, Dominum Montis-fortis, obedientiæ quippe filium, atque *montem in quo beneplacitum est Deo habitare in eo*; fortem quidem in eo, qui est *fortis & potens in prælio*: per cujus Signatorum sudores virtus Dei altissimi, suæ incomprehensibilis dispositionis clementiâ, tot & tanta est mirabiliter operata, quòd exclusis & destructis pro magna parte hæreticis, & fautoribus, & defensoribus eorundem, maxima pars terræ, quam ipsorum spurcitia longo defœdaverat tempore, data est in manu fideli, & divino cultui restituta.

Cum autem de perditissima gente illa restent adhuc reliquiæ, quæ, sicut latens vipera serpit humo, per occulta & abdita incedentes insidiantur calcaneo hujus negotii, & intendunt quòd lassetur Catholicorum devotio, & zelus Cruce-signatorum tepescat, necesse est ut nos, qui (aliis de locis ad sollicitudinem istam nobiscum à Sede Apostolica deputatis jam coronatis martyrio, & aliis in sancta confessione vocatis) in onere Legationis soli remansimus, ad elidendam perversorum intentionem totâ vigilantia intendamus.

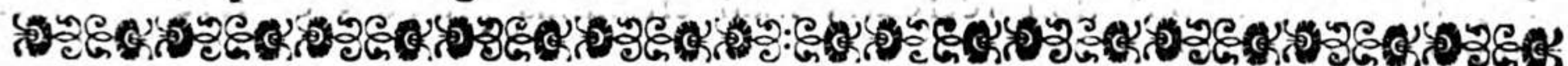
Quo-circa rogamus discretionem vestram in Domino, quatenus tam per vos personaliter, quàm per alias personas idoneas sedulis exhortationibus Episcopos, & alios Clericos, Milites, & cæteros Christi Fideles, ut in subsidium præfati negotii contra hæreticos & fautores eorum veniant, moneatis attentius, & inducere procuretis; exponentes eisdem in prædicationibus vestris, quod illis, qui se accinxerint ad opus hujusmodi pietatis, eadem remissio peccatorum à Deo, ejusque Vicario est indulta, quæ transfretantibus in Terræ sanctæ subsidium indulgetur. Personæ quoque ipsorum, & terræ, possessiones & homines, & cætera bona eorum, ex quo crucem susceperint in pectoribus, in subsidium præfati negotii donec de ipsorum reditu vel obitu certissime cognoscatur, sub protectione Sedis Apostolicæ existant.

Speramus autem in Domino Jesu Christo, cujus est ipsum opus, quòd per ejusdem gratiam, & succursum Fidelium Signatorum, consummationem prædictum negotium fortietur in brevi: nam si caput draconis contritum fuerit, Tholosa videlicet civitas, in qua se ferè totæ vires inimicorum col-

ex Abbate Populeti & grandis Silvæ, factus Cistercii Abbas anno 1202. ab Innocentio 3. Legatus Pontificus & hæreticæ pravitatis inquisitor adversus Albigenes designatus anno 1206. duodecim secum adduxit Abbates socios prædicationis. Anno 1212. Narbonensis Archiepiscopus constituitur, strenuus pugil fuit adversus Albigenes & ad quisquilias eorum extinguendas, Gervasii imploravit auxilium anno 1212. Tolosâ necdum subactâ moritur Arnaldus 1225.

legerunt (quæ olim à Clodoveo Rege Francorum propter hæresim Arrianam legitur fuisse destructa ; & nunc in angustia multâ ob simile vitium esse dignoscitur constituta) tunc vel nihil, vel modicum de prædicto negotio supererit faciendum.

Ut autem plures tam libentius, quàm liberius ad Dei servitium memoratum accedant, concedimus discretioni vestræ, ut tam per vos, quàm per alios idoneos injectoribus manuum in Ecclesiasticas seu Religiosas personas, (nisi eorum excessus extiterit difficilis & enormis, ut-pote si fuerit ad mutilationem membri, vel sanguinis effusionem processum, vel in Episcopum aut Abbatem violenta manus injecta) necnon & incendiariis valeatis absolutionis beneficium secundum formam Ecclesiæ impertiri, ut sic eos in succursum prædicti negotii transmittatis.

EPISTOLA XLIII.

Encyclica Gervasii Epistola per quam ex delegatione Archiepiscopi Narbonensis fideles ad expeditionem sacram contra Tolosates exhortatur.

UNIVERSIS Christi Fidelibus ad quos litteræ præsentis pervenerint Gervasius, Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, salutem in Domino.

Noverit Universitas vestra quòd litteras Reverendi Patris A. Archiepiscopi Narbonensis, Sedis Apostolicæ Legati suscepimus in hæc verba : Venerabili Fratri, & in Christo dilecto Gervasio Abbati Præmonstratensi, & cætera ut supra.

Cùm igitur propter occupationes domesticas (præter negotia totius Ordinis, pro quo nos sollicitari oportet) non possimus personaliter circumquaque discurrere : & idem Archiepiscopus non nobis tantummodò, sed & aliis, quòs ad hoc negotium duxerimus evocandos, officium commiserit prædicandi : & indulserit etiam (prout ex litterarum suarum potest tenore perpendi) ut injectores manuum in Clericos seu in Religiosas personas, & incendiarios absolvamus, dummodò accingi velint ad injurias fidei propulsandas in partibus Tholosanis : dilectum in Domino Guidonem Fratrem & Canonicum nostrum ad vos mittimus, Universitatem vestram rogantes attentius & exhortantes in Domino Jesu, quatenus illum eâ curetis devotione suscipere, quâ nos-ipsos : & attendentes quòd, cùm sola jam Tholosa refugium sit perversis, labor quem indicare vobis intendimus est non grandis, & remuneratio copiosa ; tempus peregrinationis non multum, & ipsa peregrinatio non longinqua ; & super hæc omnia, fides in causâ ; in succursum fidei memoratæ signum salutis nostræ (videlicet signum Crucis) assumere non tardetis : ut dum ipsa in pectoribus vestris assumitur, ita semper vobis præ oculis habeatur, ut & vobis sit jugiter ad munimen, & hostibus ad terrorem. Datum Præmonstrati mense Februario, Anno gratiæ millesimo ducentesimo duodecimo.

EPISTOLA XLIV.

Gervasius apud Noviensem Episcopum conqueritur de violentiâ Decani Hamensis.

REVERENDO in Christo Patri & Domino St. (a) Dei gratiâ Noviensi Episcopo Frater Gervasius, Præmonstrati dictus Abbas, salutem & tam devotum, quàm debitum reverentiæ famulatum.

(a) Domino St. Stephano de Nemours de quo Epist. 5. apud Honorium fuerat graviter conquestus Gervasius, de eodem geminat querelas pro causa pari.

Decanus Hamensis, sicut quandoque novistis, Fratres nostros in vestram Diœcesi commorantes frequenter, valdè ignominiosè tractavit; & nos ejus impetum sustinuimus patienter, credentes quòd aliquo tempore, cùm haberemus apud vos gratiam, vestram compressus autoritate cessaret.

Nunc autem, quia de novo cœpit ab hominibus vestris adjutus prædam & vecturas nostras, & etiam farinam in usus Fratrum & Sororum Bonolii (a) convertendam: & quædam istorum detinet occupata, quæ etiam per plegium reddere dedignatur: rogamus Paternitatem vestram, quatenus faciatis nobis cum debitâ & condignâ satisfactione reddi ablata: & nos, (si ipse erga nos aliquid habuerit questionis) parati erimus stare juri ubi debemus. Scitis enim quod secundum consuetudines Gallicanas (à quibus ratio non discordat) qui alienum capit, & requisitus vel non reddit præcisè, vel per plegium non recedit, manifestissimus prædo, & fere deterior ruptario reputatur.

Unde volumus ut sciatis quod, nisi per vos nobis fuerit satisfactum, justitiam quæremus apud illos qui habebunt in ejus coërcitione per gratiam Dei plenariam potestatem: cùm non minùs ignominiosum reputetur apud quoslibet bonos viros à tali hoste sic gravari, quàm ignominiosum aliquid sustinere.

EPISTOLA XLV.

Gervasius apud Honorium III. pro afflictâ Ecclesia Veromanduenſi intercedit.

SANCTISSIMO Patri & piissimo Domino Honorio, Dei Providentiâ Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici, humilis ejus servi, Frater Gervasius, dictus Præmonstrati Abbas, & Ecclesiæ V. Conventus (b) cum devotis orationibus, obedientiam, & pedum oscula.

Quotiescumque pungimur ab ignitis serpentibus malitiæ sæcularis, quæ contra Religiosos quotidie invalescit, unicum habemus refugium, Apostolicam Sedem, in quam quasi in serpentem æneum aspicimus, ut sanemur.

Ad hoc devenit hodie Ecclesia Dei, quod inter illos qui habent nomen & officium pastorale, non meritum, mercenarii sunt non pauci, de quibus multum gaudendum esset, si tantummodò mercenarii essent: ita ut non plus nocerent, quàm quod lupo fugerent veniente: cùm constet quod gregem Domini-

(a) *Sororum Bonolij.* Bonolium, Parthenium erat Canonissarum Ordinis Præm. non longè ab oppido Hami, gallicè *Ham*; Primùm in Præmonstrati Archicœnobio habitabant, uno tantum à Canonicis muro sejunctæ, deinde Roserias translatae sunt anno 1141. locum suppeditante Radulpho Dynasta Cociaci, gallicè *Coucy*; postmodum Fontenellam transmigrarunt; denique Bonolium ab Alardo Domino de Ham evocata. Illic ultimam fixere sedem, & funestam monialibus cladem subierunt.

(b) *Ecclesia V. Conventus.* Ecclesia Veromanduenſis in eadem Noviomensi Diœcesi constituta, iisdem Stephani Episcopi extorsionibus gravata ingemiscebat. Gervasius, ut patrem & caput ordinis decebat, summi Pontificis invocat protectionem ad sublevamentum attriti membri. Est autem Veromandia binis à Sancto Quintino horis distans, fuitque antiquitus primariæ Veromanduorum civitatis sedes, cujus extant hodiè rudera. Præmonstratenſes habent illic Abbatiam suo situ, & ædificiis sat splendidam.

Dominicum, quem pascere deberent ex officio sibi injuncto, verbo pariter & exemplo, & contra malignantium defensare insultus, gravius & crudelius quam ipsi Laici sæculares dissipant & discerpunt: ad hoc solum, ut videtur, modis omnibus laborantes, ut gloriantur in domibus laqueatis; ut incedant in Regio apparatu; ut splendide procurentur in mensa; ut thesauros de rapina pauperum acquisitos, quos vita eorum licet voluptuosa non sufficit absorbere, congregent & conservent in loculis & in arcis: ut sic tanquam Principes accincti gladio timeantur, non ut amentur tanquam Pastores & Patres.

Cum igitur inter alios, & quasi præ aliis N. oppressioni immineat Ecclesiæ N. ita-ut indignatio ejus, redemptionibus licet pluries repetitis, nequeat saturari: imò ex ipsa assuetudine rapiendi videatur crescere fames prædæ, usqueadeò, quòd flagellum persecutionis ejus sustinere ulterius non possimus; ad pedes Sanctitatis vestræ cum lachrymis & afflictione cordis humiliter provoluti, cum omni, quâ possumus, affectione & instantiâ supplicamus, quatenus extendatis virgam Vestræ Directionis in eum, & humilibus servis vestris, nihil querentibus nisi justum, exhibeatis justitiæ complementum.

EPISTOLA XLVI.

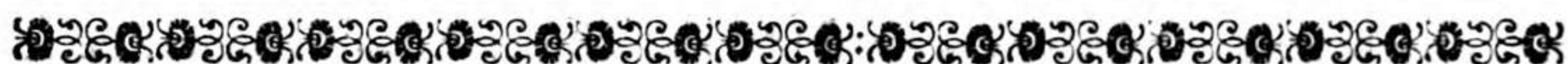
*Gervasius obstinatas Noviomensis Episcopi vexationes exponit Honorio III.
& promptam ab eo reposcit satisfactionem per Judices à
sua Sanctitate designatos.*

SANCTISSIMO Patri ac Domino Honorio, & cætera, ut in præcedentibus, Calamitas quam patior ad supplicandum propellit & incitat me invitum: metuentem nimirum ne petitiones & preces toties repetitæ fastidium generent audienti: verum quia qui pungitur & torquetur non clamare non potest ad Apostolicam Sedem, cui pietas deesse non solet; clamabo afflictus: & licet non multam ex merito, aliquantulam tamen fiduciam retinebo in eo, quòd à prima juventute mea Sacro-sanctam Romanam Ecclesiam diligere cœpi, & gessi me ejus servum in omnibus, in quibus se obtulit oportunitas serviendi: & certè (quod confidenter dico) pluries locum habui saltem inter vasa fictilia domûs Dei.

Nuper fanè cum Sanctitas Vestra commisisset Judicibus causas quasdam, quæ inter Noviomensem Episcopum & Præmonstratensem Ecclesiam vertebantur; & ego, sicut decuit, ob reverentiam Episcopalem fecissem eum, antequam à Judicibus citaretur, per duos Coabbates meos, ut à vexatione Ecclesiæ mihi commissæ desisteret, humiliter admonere: oblatis ei ab iisdem Abbatibus sacris apicibus Vestræ, in quibus continebatur inhibitiō Apostolica de procurationibus in grangiis Præmonstratensis Ordinis minime requirendis: idem Episcopus non solum non acquievit precibus & admonitionibus cum humilitate porrectis, sed Apostolicas litteras inspicere vel audire contempsit; & postmodum in ira indignationis suæ misit satellites suos, qui infra octo dies exturbaverunt omnia, quæ ad Præmonstratensem Ecclesiam in Noviomensi Diocesi pertinebant: alicubi annonam quæ Præmonstrato debebatur: alicubi decimas; alicubi ipsas grangias falsiendo.

Cum igitur quotidie, ut-pote vir potens, possit & velit damna & injurias

innovare, supplico Paternitati Vestræ cum pauperibus Fratribus meis, in omni humilitate quâ possumus atque scimus, quatenus manum Protectionis Vestræ validius extendentes, præcipiatis Judicibus inferius exprimendis, ut nos ab ipsius Episcopi & suorum, quotiescumque fuerint requisiti, molestatione defendant, Justitiâ mediante: ne per defectum Justitiæ probrosè succumbamus sub homine, qui tam parum videtur aut timere Dominum, aut hominem revereri. Valeat in Domino Sanctitas Vestra, & cætera, ut in præcedentibus epistolis.

EPISTOLA XLVII.

Judices à Pontifice delegati Noviomensem Episcopum monent, adhortantur & peremptoriè citant in causa Abbatis Gervasii.

VENERABILI & dilecto in Christo Patri St. Dei gratiâ Noviomensis Episcopo, H. Decanus, & Magister G. Goin, & F. Canonicus Remensis, salutem & sinceræ dilectionis affectum.

Receptis dudum Apostolicis litteris per Viros Religiosos Abbatem & Conventum Præmonstratensem, qui inter Vos & ipsos asserabant, & adhuc asserunt (unde dolent) controversiam agitari, emisimus litteras simplicis citationis, ut satageretis feriâ secundâ post festum B. Egidii Remis vestram nobis præsentiam exhibere, vel mittere Procuratorem idoneum, dictis Abbati & Fratribus ad ea quæ objicerent responsurum.

Verùm quoniam ad præfatum diem non venistis, nec misistis alium loco Vestri: monemus Paternitatem vestram & exhortamur in Domino, sicut & per primas litteras meminimus nos fecisse, quatenus altâ magnanimitate cordis, motum indignationis omnimodè reprimentes cum pauperibus Jesu Christi, qui vobis non dubitantur esse impares in conflictu, amicabiliter convenire velitis, & satisfacere ipsis de datis injurijs atque damnis; attendentes quòd ignominia sit Potentis pauperes opprimere indefensos, quos sola necessitas miserrimæ fortunæ ad resistendum impellit; non quòd sperent victoriam, sed quòd miserrimo, miserior non expectetur eventus.

Verùm si exhortatio nostra (quod absit) non capit in vobis, peremptoriè vos citamus autoritate Apostolicâ, quâ fungimur in hac parte, quatenus feriâ sextâ proximâ post Festum Beati Dyonisii Remis coram nobis vel personaliter vel per procuratorem sufficienter instructum, comparere velitis, dictis Conquerentibus responsuri.

Hunc autem diem propter hoc vobis peremptoriè assignamus, quia spatium duorum vel trium continet edictorum; & quia vos quandoque agitis extra Dioecesim vestram, & non potestis faciliè conveniri. Datum Remis feriâ tertiâ proximâ post Festum Beati Egidii MCCXVIII.

EPISTOLA XLVIII.

Stephanus Noviomensis Episcopus exemptionem Ordinis Præm. agnoscit & pro illatis injurijs & damnis satisfactionem offert.

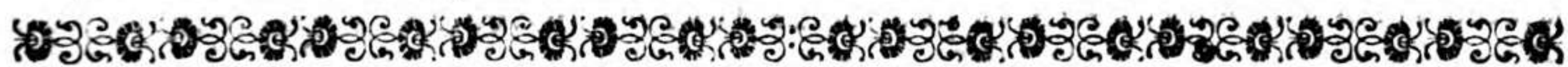
VIRIS Religiosis & Amicis in Christo charissimis Gervasio Abbati & Conventui Præmonstratensi, St. Noviomensis Ecclesiæ Minister humilis, salutem & sinceræ dilectionis affectum.

Non ignorat discretio vestra, quòd divites & Potentes sæculi aut seducti consilio alieno, aut errore decepti, à via plerumque deviant æquitatis, & multa faciunt, quæ postmodum poenitet eos fecisse, quando reversi sunt ad cor & ad notitiam veritatis.

Sanè suggestum fuit nobis olim, quòd in grangiis Præmonstratensium, quæ sitæ sunt in Noviomenſi Diœcesi, debebantur nobis annuæ procurationes, ut-pote quæ Prædecessoribus nostris à pluribus retrò annis fuerant persolutæ. Nos verò nolentes ut temporibus nostris deperirent aut minuerentur jura Noviomenſis Ecclesiæ, cui, licet immeriti, præsidemus: institimus acriter & frequenter petendo procurationes jam dictas. Et molestè ferentes quod nobis penitus negabantur, intulimus vobis molestias atque damna: & plura (ut verum fateamur) intulissemus, nisi motum iræ & indignationis nostræ timor scandali temperasset.

Nunc verò cùm intellexerimus quòd muniti sitis privilegiis Apostolicis, quæ à solutione procurationum in grangiis Ordinis vestri eximant vos aperte, & Ordinem vestrum totum: nolentes indultæ vobis à Summo Pontifice libertati temerè contraire, sinceritatem vestram attentè rogamus, quatenus assignetis nobis aliquem certum diem, ad quem in certo loco possimus convenire vobiscum, ad tractandum de pace reformanda inter nos & vos, quam tantò propensius desideramus habere vobiscum, quantò estis nobis vicini, & novimus vos esse pacis & concordie amatores: nec aliquatenus dubitetis, quin parati simus ad satisfaciendum de injuriis & ad restituendum damna quæcumque à nobis occasione sæpe-dictarum procurationum vobis fuerunt irrogata.

Hoc autem volumus vos scire pro certo, quòd ad petendum procurationes ipsas non induxit nos, vel desiderium comedendi alienum panem, (cùm per gratiam Dei benè sufficiamus nobis) vel etiam intentio opprimendi aut gravandi Ecclesiam Præmonstrati, quam sincerè diligimus, & intendimus diligere ac fovere; sed solummodò zelus tuendi & conservandi Jura Noviomenſis Ecclesiæ, quæ nollemus aliquatenus per defectum nostrum minui, ut prædiximus, aut perire.

EPISTOLA XLIX.

*Capitulum Cathedralis Ecclesiæ Adurensis, Abbatem Case-Dei in
Episcopum postulat sibi dari.*

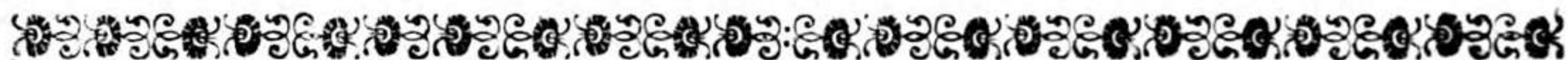
CHARISSIMO in Christo Patri ac Domino Gervasio Abbati Præmonstratensi, Universitas Capituli Audurnensis, Salutem in eo qui est omnium vera salus.

Cum Pastoralis Regimine destituitur grex ovilis, non est per quem errantes oviculæ ad pabula revocentur: imò dilaniandæ luporum dentibus potius exponuntur, nisi gregi provisum fuerit in Pastore, qui eas revocet ad ovile.

Sanè cùm Adurnensis Ecclesia honestissimæ conversationis & fidei religiosæ Pastorem habuerit virum (a) profectò providum & discretum, qui nunc peccatis populi exigentibus (quod non modico puncti doloris aculeo recitamus) diem clausit extremum: propter quod Ecclesia nostra procellis maris hinc-inde fluctuantibus periclitari compellitur, nisi mors Pastoris nostri, Successoris beneficio sit redempta.

(a) Virum profecto providum, Vitalem, nomine, humanis exemptum anno 1215.

Ad hæc sciatis (Pater charissime) quòd cum Abbas Casæ-Dei, (a) subditus vester, præditus sit sanctitate & moribus, & laudabilis testimonii extiterit longis retrò temporibus; ipsum à vobis unanimiter & concorditer postulamus: vos modis quibuscumque possumus deprecantes, quatenus ipsum miseratione Divinâ & pietatis intuitu, Ecclesiæ nostræ orbatæ Pastore, dignemini concedere in Prælatum. Scriptum enim est, *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.* Quapropter vos Ecclesiæ nostræ doloribus compatiamini, onus ejus alleviantes per concessionem Pastoris, ut Ecclesiæ moeror & lamentatio in exultationem & gaudium convertatur.

EPISTOLA L.

Gervasius Capitulo Adurenfi postulatum Episcopum concedit.

VIRIS Venerabilibus & in Christo dilectis Decano & Capitulo Adurnensi, Frater Gervasius, Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, salutem & orationes in Domino salutares.

Receptis litteris Universitatis vestræ, nobis cum multâ devotione porrectis, non potuimus non moveri pietate, visâ primâ facie litterarum, pro eo quod scilicet Prælatus vester, qui in vitâ suâ vir fuit profectò providus ac honestate probatus, viam universæ carnis (sicut Domino placuit) sit ingressus; & quod Ecclesia Adurnensis tanto sit viduata Pastore, quæ (ut verbis vestris utamur) procellis maris hinc-inde fluctuantibus periclitari compellitur, nisi mors ejusdem Prælati, Successoris beneficio sit redempta.

Verùm, cum ex voluntate Domini, non ex meritis personarum, apud vos ita vigeat Ordo noster, ut ex ipso vobis assumere velitis Pastorem: Venerabilem in Christo dilectum Fratrem Abbatem Casæ-Dei (quem vobis unanimiter postulastis) amicabiliter concedimus (b) & benignè: rogantes ut serenitas vestra, & devotio quam erga Ordinem memoratum cognoscimus vos habere, in posterum non tepescat. Supplicamus etiam vobis quatenus Ecclesiam Casæ-Dei, cum sit pauper in rebus, foveatis in quantum vestræ discretio permiserit honestatis. EPI-

(a) *Abbas Casæ-Dei subditus vester.* Casæ-Dei, Abbatia Ordinis Præm. Auxitanæ Diœcesis, cæterarum Vasconiarum, imò & Hispaniarum mater, filia est Sancti Martini Laudunensis, proinde Præmonstrati Abbati non nisi mediâtè subjecta, ut Capiti Ordinis. Abbas ab Adurenti, *Ayre*, capitulo postulatus in Episcopum, vocabatur Joannes, vir laudabilis testimonii, præditus sanctitate & honestis moribus, qui Ecclesiam Adurentem sanctè & laudabiliter rexit ad annum 1222. Prædecessoris mediati & confratris sui Martini, ex Abbate Sti. Joannis de Castella in Episcopum Adurentem assumpti anno 1188. vestigia secutus. Sic porro in Vasconiarum partibus florebat Præmonstratanus Ordo, ut non tantum ex ejus gremio Episcopos eligeret, sed & Episcopi post aliquot regiminis annos valedicentes dignitati, ad Monasteria se reciperent, horumque antesignanus fuit Raymundus de *St. Martin* Adurentis Antistes, qui spretis infulis, Canonicam in Sto. Joanne de Castella regulam vovit anno 1266.

(b) *Amicabiliter concedimus.* Vides non licuisse, imò nec licere Præmonstratensi Canonico, prælaturam sibi ultro oblatam, sine Superioris consensu acceptare, quantominus ei licitum est in illam, per artes aut per abusum sæcularis potestatis procuratam involare, aut per sinuosos ambitionis cuniculos in illam se introducere.

EPISTOLA LI.

*Gervasius & Capitulum generale precum participationem concedunt
Reginæ Franciæ.*

ILLUSTRI & Amantissimæ Dominæ Ing. (a) Dei gratiâ Reginæ Franco-
rum, Gervasius, Dei Providentiâ Præmonstrati dictus Abbas, & ejusdem
Ordinis Capitulum Generale Salutem, & cum orationibus devotam ad obse-
quia voluntatem.

Licet Religiosas omnes personas sincerè amplectamini & devotè, credi-
mus tamen quod spirituali quâdam affectione moveamini erga Ordinem Præ-
monstrati, quam potius excitavit in Vobis (ut credimus) zelus vester, quàm
aliud quod ex meritis nostris emanaret. Cum igitur omnibus teneamur
astrikti, qui se nobis propitios exhibent ac devotos, tantò magis Vobis esse
volumus & debemus obnoxii, quantò vestra dilectio nobis esse poterit am-
plius fructuosa.

Sanè petiistis ut orationes nostras dudum Vobis concessas curaremus
per novas litteras innovare; quia fortè priores litteræ non fuerunt eâ quâ
deceret diligentiam custoditæ. Nos autem parati Vobis obsequi, non solum
in hoc quod petitis, verum etiam in omni eo quod nos possemus, & vestra
gratum haberet devotio vel acceptum: participationem orationum, & omnium
spiritualium beneficiorum, quæ perpetuò fient in Ordine Nostro secundum
quod Vobis ante annos aliquot est concessum, præsentibus litteris duximus in-
novandam: addentes quod, cum obitus vestri dies innotuerit nostro Capitulo
Generali, sub præsentium testimonio litterarum tantum fiet pro vobis, quantum
pro quolibet uno nostrum fieri consuevit in Missis, orationibus, & in Psalmis.

EPISTOLA LII.

*Episcopus Bambergensis postulat à Gervasio & à Capitulo Generali
participationem orationum Ordinis.*

REVERENDIS in Christo Fratibus & Amicis Præmonstratensis Ordinis
Abbatibus Universis, in suo Generali Capitulo ad honorem Domini con-
gregatis, E. (b) Divinâ miseratione Bavembergensis Ecclesiæ Minister humilis
salutem & Spiritu consilii & fortitudinis abundare.

N

-
- (a) *Illustri & amantissima Domina Ing...* Ingeburgi filiæ Valdemari i. Daniæ Regis
& Sophiæ, Philippo Augusto deponsata est die 14. Augusti 1193. Ambiani;
sed tribus necdum à connubio rato & consummato, evolutis mensibus repu-
diata, resumpta postmodum à Rege excommunicationis fulmine percusso, ma-
ritalem thorum repetiit anno 1201. Improbis moritur, 29. Julii 1236. Corbolii.
- (b) *E. . . .* id est Echertus Meraniæ Dux, post obitum Contadi electus Bambergensis
Episcopus anno 1203; verum electionem ejus ob ætatis defectum, improbane
Innocentio 3. Romam petiit, & à Pontifice placato rationibus, confirmatio-
nis & consecrationis gratiam impetravit & jus pallii. De Crimine læsæ-Majesta-
tis in Comitibus Augustanis infimulatus anno 1207. quod cum Andrea Rege

Cùm adeò, sicut scitis, inundaverit malitia & iniquitas super terram, quòd & servos Dei negotiis oporteat sæcularibus immisceri, quæ vix aut nunquam sine peccato geruntur: valde nobis timendum est, pariter & dolendum, quibus cùm creditum sit Divinæ dispensationis officium, ut *mensuram tritici familia Christi demus*, super quam sumus, licet immeriti, constituti, nostrum tamen ministerium non implemus; unde *in illius manus timemus incidere*, cujus justo iudicio *servus inutilis plagis vapulabit multis*, & *durum fiet iudicium his qui præsumunt*.

Inde equidem est (Fratres mei) quòd cum nobis apud Deum quasi nulla suppetant suffragia meritorum, *nec ex operibus iustitia qua fecimus nos*, aliquam ad ipsum fiduciam habeamus, ad vestras & aliorum virorum Religiosorum orationes assiduas, qui per vitæ celsitudinem montibus comparantur, *ad quos cum levaverimus oculos nostros*, speramus quòd *veniat auxilium inde nobis*, duximus recurrendum: ut per ipsorum orationes & merita nobis Divina propitiatur pietas, quæ per offensiones nostras continuas modis pluribus irritatur.

Sanè nuper existentes Romæ in concilio Generali, Venerabilem in Christo Dominum Gervasium Præmonstratensem Abbatem suppliciter exoravimus ac devotè, ut in orationes vestras, & participium beneficiorum Ordinis recipere nos misericorditer dignaretur: quòd cum nobis liberaliter concessisset, consuluit & suggestit quatenus idem curaremus à vobis diligentius postulare.

Licet igitur de nullis nostris meritis confidamus, ut vos super aliquo debeamus rogare; quia tamen de benignitate vestrà, bona plurima referuntur, sumpsimus nobis fiduciam exorandi vestrùm singulos & pariter universos, quatenus eam nobis liberalitatem & gratiam, per vestrarum concedatis testimonium litterarum, quam à dicto Domino Præmonstratensi Abbate, licet immeriti, meruimus obtinere: & nos inde vobis & toti Ordini Vestro tenebimur ad gratias, & ad id faciendum pro vobis, quod vestræ utilitati cedit & honori. Valete in Domino.

Hungariæ affine suo fœdus pepigisset, Imperio & Philippo Imperatori funestum, suspicionem conspiracy eluit, quam anno 1208. auxit, dum testis, fortè & minister extitit, aut saltem approbator nefariæ mortis illatæ Philippo Imperatori per Othonem Vuitellesbachium. Tanti sceleris autores, publico edicto proscripsit Otto 4. Hungariam ad sororium suum præcipiti fuga se contulit Ecbertus. Ad annum usque 1214. exul mansit, spectator intereà infœlix mortis cruentæ, quam Banchanus Regina Gertrudi Siccariorum more intulit, Ecberto, ut creditur, inhumano facinori ansam præbente. Fridericum Imperatorem habitu supplicantis assumpto, sic movit lacrimis pœnitens Ecbertus, ut in Principis gratiam, postea in Ecclesiam Bambergensem redierit. Vitam in melius cœpit emendare, res Ecclesiasticas singulari cura instaurare, monasteria cumulare possessionibus. Concilio Lateranensi convocatus interfuit. Gervasium doctrina & pietate celebrem illic novit de convictu, & fraternitatis sacre petiit ab eo fœdere consociari, stante Capitulo generali ordinis anno 1217. ut voti fieret compos suam Patribus submisit supplicationem. Anno sequente expeditioni sacre cui se devoverat, se committit, unde anno 1220. reversus, magis politicæ & rei militari incumbens, (in utraque enim peritissimus evaserat) quam pascendo gregi, obiit 32. sui Episcopatus anno, Christi autem 1235. & Bambergæ in Basilica Cathedrali tumultatus est. V. Aventin. & annal. Bamberg. apud Ledwig.

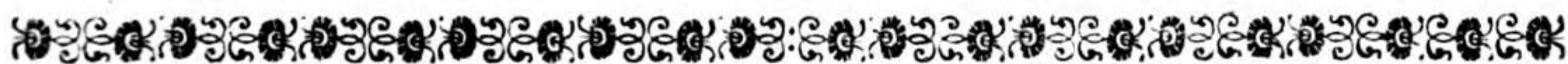
EPISTOLA LIII.

*Laudunensis Episcopus petit admitti in participationem
orationum Ordinis.*

VIRIS Religiosis, & Venerandis in Christo Presbyteris & Amicis Gervasio Abbati Præmonstratensi, & sacro Coabbatum suorum Collegio, in suo Generali Capitulo congregatis, A. (a) Laudunensis Ecclesiæ Minister humilis salutem & Spiritu consilii abundare.

Cum ex necessitate oporteat nos terrena negotia procurare, & Marthæ sollicitudinem gerere in hoc mundo; variis & multiplicibus eorundem negotiorum curis tanquam quibusdam laqueis præpedimur, ne expeditè possimus *currere ad propositum nobis bravium*; & mundanæ sollicitudinis pondere incurvati; vix valemus aliquando erigere cor ad cælum, & quasi dimisso ad horam onere, respirando cælestia meditari: unde necessarium valde nobis est, ut sub pressurâ ponderis titubantes, eorum precibus & meritis fulciamur, qui à strepitu sæculari & mente & corpore separati, quotidie *sedent ad pedes Domini* cum Mariâ, ut *audiant verbum ejus*, ac tantò puriores apud Altissimum fundunt preces, quantò habent mentes terrenarum cogitationum foetulentiam non infectas.

Cum igitur sit credendum, quòd sicut exteriùs nitidi apparetis candore habitus, ita nitore mundæ devotionis intrinsecùs fulgeatis: & quod eò- ipso *vestra conversatio sit in cælis*, quò vobis nihil cum sæculo est commune: Sinceritatem vestram affectuosè rogamus, quatenus intuitu Dei, & habito respectu ad hoc, quòd Ordinem vestrum cunctis aliarum Religionum Professionibus semper in amore prætulimus, humilitatem nostram in participationem sanctarum orationum vestrarum colligere procuretis. Debetis autem credere, imò scire pro certo, quòd per hanc participationem, & nobis fructus non modicus acquireretur, & vestris meritis nihil penitus deperibit; ac inde nostra ditari poterit inopia, unde vestra in nullo abundantia minuetur.

EPISTOLA LIV.

Conceditur Episcopo Laudunensi præcum petita participatio.

REVERENDO in Christo Patri & Domino A. Venerabili Laudunensi Episcopo, Gervasius, Dei patientiam Præmonstrati dictus Abbas, & ejusdem Ordinis Abbatum Generalis Conventus, Salutem, & cum orationibus sinceram ad obsequia voluntatem.

Lectæ sunt nuper in auribus nostris litteræ Paternitatis vestræ, in quibus instanter & humiliter postulastis, ut Vos orationum nostrarum partici-

(a) A.... *Laudunensis Ecclesiæ minister.* Anselmus de Bercenaix, Roberto de Chacillon successus est anno 1215. illius mortem assignat Albericus in anno 1238. errorem detegit sepulchralis Anselmi inscriptio, quam ex tumulo ejus exscripsimus in monasterio Vallislucensis Ordinis Cistercii, *hic jacet Anselmus de Bercenaix natus, quondam Laudunensis Episcopus, qui obiit 3. nonas Septembris anno 1248.*

pes faceremus, respectum ad hoc habentes, quòd prerogativâ quâdam dilectionis amplectimini Ordinem Præmonstrati, & promotionem eius spirituali desiderio affectatis.

Cùm igitur pietas nos invitet ad orandum pro aliis, qui pro nostris nequaquam sufficimus exorare peccatis: spem ponentes in ipso, *a quo sufficientia nostra tota*, & credentes quod per vestra & aliorum pro quibus oramus merita debeat orationibus nostris, aperiri via pertingendi ad aures Dei, quam interclusimus propriarum mole culparum: Paternitatem vestram in participationem orationum, & omnium spiritualium beneficiorum, quæ terrarum ubicumque de cætero fient in universo Ordine nostro, hilari ac devota vobis concedimus charitate.

Attendentes verò fervorem devotionis, quam protestati estis in litteris vestris vos gerere spiritualiter erga Ordinem Præmonstrati, pro qua præeminentiæ vestræ cum intima & multimoda gratiarum assurgimus actione: speciali devotione censuimus annectendum, ut cum nobis de obitu vestro constiterit, tantum fiat pro vobis, quantum pro unoquoque nostrum fieri consuevit in Missis, Orationibus, & in Psalmis.

Rogamus autem Sinceritatem vestram attentè, quatenus affectio memorata, quam erga nos & Ordinem nostrum, non ex meritis nostris, sed ex mera liberalitate animi concepistis, suscipiat in dies incrementum. XIV. Oct. MCCXVII.

EPISTOLA LV.

Anselmus Laudunensis Episcopus commendat precibus Gervasii & Conventus ejus animam defuncti nuper Episcopi Bellovacensis.

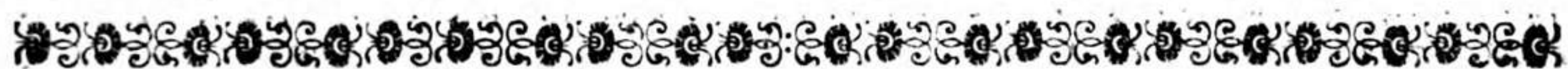
VIRIS Religiosis & Amicis in Christo charissimis, Gervasio Abbati & Conventui Præmonstratensi, A. Laudunensis Ecclesiæ Minister humilis, Salutem & sinceræ dilectionis affectum.

Meminisse potestis quòd constituti nuper in Capitulo vestro rogavimus vos attentè, ut Venerandi Patris (a) Domini Bellovacensis Episcopi, qui tunc

(a) *Domini Bellovacensis Episcopi.* Is erat Philippus de Dreux, regio Roberti Drocarum Comitis, & Agnetis de Brana oriundus sanguine, quem Helinandus in Chronico, Guillelmus Tyri Archiepiscopus l. 21. c. 30. Mathæus in hist. Angliæ sub an. 1196. Hovedenus, Rigordus, Neubrigenfis, Guillelmus Brito & alii passim celebrarunt. Sacræ militiæ nomen dedit & Babilone carceri mancipatus redemptionem suam pretio paciscitur anno 1180. rursus crucem assumpsit cum Philippo Augusto Rege Franciæ an. 1187. & obsidione cinxit Acconam. Hoc tyrocinio, ad sæcularem militiam provocatus, Anglos Galliam depopulantes aggressus, medios subiit hostium cuneos, & ab illis captus est, homo, inquit Walsinghamus, Marti plus deditus, quàm cultor martyrum. In vinculis positus Cælestinum 3. liberatorem invocavit, increpavit mediatorem lentum, poterat & culpæ jocosum subsannatorem. Quod Richardus Rex ad mollem Pontificis intercessionem negavit, Joannes, Richardi successor sub pacto sex millium marcarum argenti, captivo concessit. Infelici armorum exitu, neutiquam fractus antistes Bellicosus, tertio arma in Albigenes movet anno 1210. Deinde in Bononiæ Comitem anno 1212. insurgit, Bovinensi pugnæ, militari clava indutus, feroci pugnans animo, manus cruentavit in sanguine Comitis Sarisberienfis.

tunc gravi ægritudine laborabat, vestris orationibus memoriam haberetis. Nunc verò quoniam idem Dominus Episcopus (quod cum dolore intimo recensemus) in fata concessit: charitatem vestram monemus, pariter & rogamus in Domino, quatenus cum devotis orationibus funus prosequamini tanti patris: & instetis nihilominus piis supplicationibus apud Deum, ut vacanti Ecclesiæ, talem suâ ineffabili provideat pietate pastorem, qui subditum sibi gregem & à luporum moribus tueatur, & ad virentia sempiternæ vitæ pascua verbo dirigat & exemplo.

Dolendum sanè est non modicum de morte Præfulis memorati, in quo concussa est proculdubio una de firmioribus columnis Ecclesiæ Gallicanæ: nec apparet (unde magis gemendum est) quomodo possit facile restaurari. Licet enim in pompâ sæculi gloriari videretur, ut-pote vir præclarus & dives; Ecclesiam tamen sibi commissam regebat prudenter, pariter & potenter; & in eminenti ac prospero statu conservabat: & quamvis *in multis offenderet* ut homo; multa tamen laudabiliter faciebat, quæ creduntur fuisse accepta in oculis Dei, qui solus librator est & censor operum humanorum.

EPISTOLA LVI.

Gervasius Cistercienses Monachos ad amicabilem pacem invitât.

REVERENDIS in Christo Patribus & Amicis C. Cistercii Abbati & sacro Coabbatum suorum Collegio, in suo Generali Capitulo congregatis, Frater Gervasius dictus Præmonstrati Abbas salutem & Spiritu consilii abundare.

Desiderantes habere pacem cum omnibus quantum in nobis est, pacem annuntiamus iis qui propè sunt, & iis qui longè: & utinam quidam non minus longè essent loco, quam videntur esse affectu. Vobiscum siquidem tantò propensius desiderantes habere pacem, quantò celebriori famâ & excellentiori Religione pollētis.

Scripsimus vobis jam pluries pro vicissitudine temporum, secundum emergentes causas: & aliqua de quibus conquesti sumus nos & Fratres nostri, sed pauciora quam necesse esset, gaudemus esse correctâ; sed quædam esse dolemus, quæ sunt majoris ponderis, indecisa: ita etiam quod veteribus injuriis atque damnis nova frequenter addantur.

Cum igitur & nos-ipsi, & quidam fratrum nostrorum conquerantur de angustia pascuorum & de grangiarum limitibus non servatis, & maxime de claustris Sororum, quæ quasi in januis Conventualium Ecclesiarum nostrarum fundantur: (a) ad pedes vestros cum omnimodâ humilitate cordis geni-

O

Tot facinoribus bellicis, nullis Ecclesiæ obsequiis inclitus Præsul, maximâ prorsus indulgentiâ, potentique intercessorum suffragio indigebat apud Deum, in cujus conspectu, haud scio, an elogium valuerit *tanti Patris*, quo mortuum prosecutus est Laudunensis Episcopus die 2. Novembris anni 1217. regiminis quadragenarii, non Episcopalis, sed militaris, rationem redditurus ad suum Judicem Philippus.

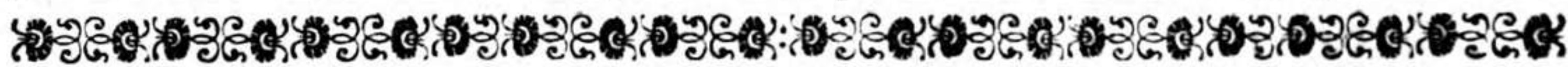
(a) *De claustris Sororum, quæ quasi in januis Conventualium Ecclesiarum nostrarum fundantur.* Occurrerat uterque Ordo huic querelæ, & quasi præverterat suis concordatis anni 1142. quæ à generalibus Capitulis consecrata, omnem videbantur præcidisse litem. Sic enim legitur, „ Nullus in utroque Ordine locum

bus provoluti Sinceritatem vestram obnixè & affectuosè rogamus, quatenus parcatis paupertati nostræ in pascuis conducendis, juxta quod in litteris Apostolicis, quas vobis mittimus, videbitis contineri: ne oporteat nos multiplicare & specificare querelas adversus quosdam vestrum quos sincera diligimus charitate.

De grangiis autem & claustris Sororum, etsi non petamus ut ea diruantur, quæ jamdudum constructa sine gravi scandalo & enormi dispendio dirui non valerent, petimus tamen, ut ab illis (si placet) promovendis amodò desistatis, quæ à quadriennio, vel circiter inchoata nunc primum quasi à suis exeunt fundamentis.

Verum si vestræ placuerit bonitati, ut computatio illa quæ inter Prædecessores vestros & nostros concepta fuit & redacta in scriptis, pro eo quod multipliciter est concussa tam ex parte vestrâ, quàm nostrâ, expiret omnino: super hoc-ipso libenter habebimus consilium cum Fratribus nostris in Capitulo nostro Generali.

Specialiter autem supplicamus vobis pro paupere Fratre nostro Abbate Janduriæ, (a) cum cuius Ecclesiâ à viris discretis Abbate & Conventu Trium Fontium, (b) necnon & à viro Venerabili Abbate de Chiminon (c) & Fratribus suis (secundum quod ex parte credimus, & ex parte scimus) agitur minùs justè. Benè valete in Domino, & orate pro nobis. Anno 1218.

EPISTOLA LVII.

Gervasius Scholastico Remensi commendat juris Professore.

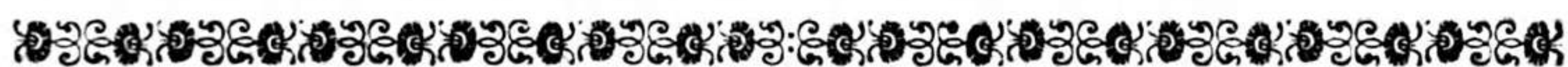
VENERABILI & in Christo dilecto Patri Magistro G. (d) Scholastico Remensi, Frater Gervasius dictus Abbas Præmonstrati, Salutem & cum orationibus promptam ad obsequia voluntatem.

„ recipiat ad Abbatiam constituendam nisi infra quatuor leucas, ad mensuram „ uniuscujusque provincie, præterquam in Anglia, ubi duæ leucæ pro una com- „ putantur, in Longobardia, duo milliaria pro una leuca, nisi forte antiqua loca „ sint, quorum redditus & possessiones ad tenendum Conventum sufficiant. „ De Grangia ad Grangiam, sive de Grangia ad Abbatiam ad minus una sem- „ per intersit leuca. „ Istud sædus Apostolicis litteris roboratum fuisse constat ex Gervasii Epistola; attamen nullibi tales in Pagio reperias, forte temporum edacitate perierunt.

- (a) *Pro paupere Abbate Janduria.* Janduria Ducatus Barrensis Abbatia ad Salicis amnem posita, filia Regiæ Vallis anno 1140. fundata est, primumque illuc Abbatem, immisit Herbertus, Theobaldum. Pauper verò ille Abbas de quo Gervasius loquitur nomen habebat Gerardus.
- (b) *Trium Fontium,* Abbatia Ordinis Cisterciensis in Diœcesi Catalaunensi, unâ à Janduriis horâ distans, exordium habuit anno 1118. à Guillelmo de Campellis Episcopo Catalaunensi, dotem subministrante & fundum.
- (c) *Abbate de Chiminon,* filia trium fontium, primitus Regularibus Canonicis addita, fundatorem habuit Hugonem Comitem Campaniæ anno MCX. Ad Cistercienses transiit anno 1137. Canonicis se suumque locum devoventibus Regulæ Cisterciensi. Innocentius 2. hanc innovationem suo diplomate sanxit.
- (d) *Magistro G...* id est Garnerio, in Scholasticum Remensem electo anno 1192. Sedem Archiepiscopalem tenente tum Willelmo, Theobaldi 3. Campaniæ filio, qui ob eruditionis præstantiam quæ in Garnerio fulgebat, dignitatem dotis incremento decoravit, ut legitur in Cartha quam Marlotius retulit, t. 2. p. 418. metrop. Remens.

Lator præsentium Magister P. de Norhant, dilectus & familiaris noster, qui rexit scholas Parisius aliquanto tempore in Decretis, intendit facere moram Remis, & in facultate suâ legere, si à vobis potuerit obtinere licentiam, ne marcescant otio dies sui.

Quoniam igitur desiderium ipsius honestum credimus & favorabile; nec videmus quod alicui esse debeat onerosum: pro ipso & cum ipso vobis supplicamus, quatenus ei docendi licentiam concedatis. Super quo ut preces nostræ (quæ non confidunt in meritis peccatoris) apud benignitatem vestram faciliorem obtinere mereantur accessum, in ore Virorum H. Decani Sancti Petri Laudunensis, & Magistri G. Goin Concanonicorum vestrorum, quibus sumus notiores, quàm vobis, posuimus verbum nostrum.

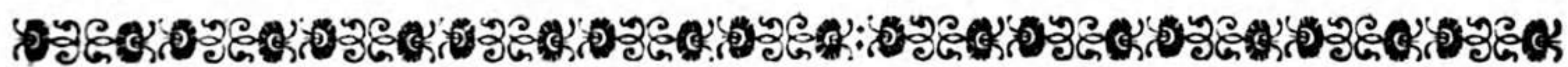
EPISTOLA LVIII.

Scholastico S. Quintini commendat Gervasius Professore.

VIRO Venerabili & discreto Magistro I. Scholastico S. Quintini, Gervasius Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas Salutem & sinceræ dilectionis affectum.

Attendentes quantam utilitatem Ecclesiasticæ conferat unitati diligens agricultura litteralium studiorum, per quam ab agro Domini Sabaoth vepres hæresum & alia *hominis inimici zizania extirpantur*, atque è contrario triticea fidei Christianæ veritas elucescit: pium esse credimus intendere promotioni eorum, qui dies suos in scholis ponentes, pro lucro thesauros scientiæ effoderunt, de quibus absque ulla diminutione sibi facta, alienam possunt & sciunt reficere paupertatem.

Cum igitur præsentium lator à puerilibus annis sub scholastica desudans ferula in tantum profecisse dicatur, ut jam per biennium Parisiis sederit cum Magistris in cathedra Magistrali, ea, *sine fictione didicit, absque invidia communicans* atque docens; ipsum benignitati vestræ attentè duximus commendandum; affectuosè rogantes quatenus scholarum Sancti Quintini, quarum donatio ad vos spectat, ad annum instantem, ei regimen concedatis, ea videlicet intentione, ut loci profit scholaribus, (quorum utilitatem procurare debetis) & ipse nihilominus fructum aliquem percipiat ex labore, unde habeat initiales expensas ad sacram paginam audiendam, ad quam (ut dicitur) ferventi desiderio suspirat.

EPISTOLA LIX.

*Gervasius rogat Episcopum Leodiensem, ut permittat Juvenculæ
Clastrum ingredi.*

REVERENDO in Christo Patri & Domino H. (a) Dei Gratiâ Leodiensi Episcopo, Gervasius Fratrum Præmonstratensium servus humillimus salutem & cum orationibus sinceram ad obsequia voluntatem.

(a) Domino H... Hugoni Petrapontis, gallicè de *Pierrepont*, electo Leodiensi Episcopo anno 1199. vivis autem exempto, anno 1229.

Cum omnino pium sit, omnium in bono provehere voluntates; eorum maximè pium esse creditur desideria promovere, qui ita se volunt à tumultu mundi abscondere, ut sola possint cœlestia cogitare: & sic elongare hujus sæculi dies malos, ut *annos licité meditentur æternos*.

Sanè significatum est nobis, quod mulier quædam, dilecti in Christo B. Prioris nostri ex Sorore neptis, ætate quidem juvencula, sed moribus præmatura, adhæsit jamdiu quarumdam vestigiis foëminarum, quæ & nomen habent Religionis, & vultum exhibent pietatis: ex quarum salubribus documentis ita crevit in eâ semel cœpta devotio, ut mandatis earum aliquid velit adjicere, & traditiones suarum supergredi Magistrarum. Consideravit enim sibi, ut dicitur, in Dicecesi vestrà quomodò inclusa nihil habeat commune cum sæculo, & orationi intenta vacet ac serviat soli Deo.

Cum igitur didicerimus à Venerabili & dilecto Fratri H. (a) Abbate Floreffienfi, qui dictam juvenculam satis novit, quòd in conversatione ejus nihil habeatur impurum, nihil resideat foetulentum, sed mera versetur sinceritas & honestas: Paternitatem vestram affectuosè rogamus, quatenus attendentes devotionis ejus affectum, pariter & fervorem, quo sexum superat, ætatem vincit, magnanimitatem etiam antecedit virilem, pium ejus propositum habere velitis effectum: ut cum gratia & benedictione vestrà desideratum sibi latibulum concedatur, quo semel inclusa (b) soli suo de cætero serviat Conditore, & de numero sit eorum, quorum orationibus mundo pereunti Dominus miseretur.

EPISTOLA LX.

Gervasius ad postulationem Monasteriensis Episcopi, Canonicum Præm. & Parochiali Ecclesia revocatum, remittit ad Pastoratam & vicissim Episcopum rogat ne sit in posterum onerosus Varlariæ.

REVERENDO in Christo Patri & Domino O. (c) Dei Gratiâ Venerabili Episcopo Monasteriensi, Gervasius Fratrum Præmonstratensium servus humillimus Salutem & cum orationibus sinceram ad obsequia voluntatem.

Litteras vestræ Paternitatis recepimus continentes, quòd Venerabiles Fratres (d) A. Cappenbergensis, H. Knechtledensis, & F. Hamburnensis Abbates, fungentes

(a) *Fratre H...* Abbate Floreffienfi. Littera initialis H. Hillinum insinuat, neque enim in sillabo Abbatum Floreffie, quem Petrus de Herantal conscripsit, alius occurrit Abbas ætate Gervasii, cujus nomen à littera H incipiat, hinc argue Epistolam anno 1213. nec serius esse scriptam, siquidem hoc anno Hillinus transmarinam peregrinationem arripuit.

(b) *Inclusa*, quænam illa fuerit reclusa Virgo, incertum est, an Juetta celebris eo tempore Virgo Nosocomii Hoiensis institutrix, quæ Floreffienfis Abbatis Disciplinæ suberat? an Christina cujus sanctæ vitæ exitum laudat Leodiensis Chronographus Fizen?

(c) *Domino O.* Ottoni de Lippia qui post Ludolfum præfuit Ecclesiæ Monasteriensi, cui successit Willelmus de Holte.

(d) *Venerabiles Fratres, A. Cappenbergensis, H. Knechtledensis, & F. Hamburnensis Abbates.* Andreas Cappenbergensis Ecclesiæ Abbas, electus anno 1210, vivere desiit anno 1232. Concilio Lateranensi generali 4. nomine Cleri Westphaliæ interfuit.

fungentes officio Circatorum (a) in Ecclesia Warlarenſi (b) Fratrem Brocardum Canonicum ipſius loci, qui remiſſus fuerat ad curam Parochiæ Coſveldenſis, revocaverunt in Clauſtrum, inſtituentes ejus loco dilectum in Chriſto I. quondam Abbatem, quem propter inſufficientiam ſuam amoveri fecimus ab adminiſtratione Eccleſiæ N. per cenſuram noſtri Capituli Generalis.

Postulatis igitur ut eundem B. memoratæ Parochiæ reſtitui faciamus, utpote utilem illi loco, & à Civibus caſtri illius cum multâ inſtantiâ poſtulatam. Cùm ergo neque hoc, neque aliud, quod cum honeſtate poſſimus, veſtræ velimus Præminentiae denegare: noverit Paternitas veſtra nos in mandatis dediffe memorato A. Cappenbergenſi Abbati ut dictum B. remittat ad Parochiam ſupra-ſcriptam, dummodò poſſit ibidem Deo & proximo utiliter laborare.

Ad hoc; ſicut ad ea quæ petitis, eſſe deſideramus alacres & devoti, ita confidenter à veſtrâ Paternitate petimus quæ ſcimus conſona rationi: unde cum occasione guerrarum quas habuiſtis temporibus retro-actis, fueritis & Vos & Veſtri, ut didicimus, ſupra-dictæ Eccleſiæ Warlarenſi non mediocriter oneroſi; Sanctitati veſtræ attentiffimè ſupplicamus, quatenus deinceps non tantum parcatis eidem, imò & defendatis eam ab inſultibus malignorum, habentes ſpem firmam, quòd & in guerris & in aliis occupationibus quas habetis, plus vobis poſſint & debeant Religioſorum orationes prodeſſe, quàm quodlibet emolumentum temporale & modicum, quod perciperetis ab eis violenter extortum.

EPISTOLA LXI.

Commendat Gervasius Bartholomæum Episcopo Tusculano.

REVERENDISSIMO Patri & amantiſſimo Domino N. Dei Gratiâ Venerabili Episcopo Tuſculanenſi (c) Frater Gervasius, Fratrum Præmonſtratenſium ſervus humillimus, ſalutem & cum orationibus paratam ad obſequia voluntatem.

P

interfuit. In Arduis tum Eccleſiæ, tum reipublicæ negotiis expeditiſſimus miniſter, utrobique ſibi nomen grande fecit.

H. *Kneſtedenſis*. ignoro Abbatem cujus nomen ab H. incipiat, & qui ætate Gervasii floruerit. Godeſcalcum invenio qui ab anno 1216. poſt Fortlini obitum, prælaturam geſſit ad annum 1227. an catalogo Kneſtedenſi turò danda ſit fides, dicere nec auſim, nec licet. Eſt porro Kneſtadium Diœceſis Colonienſis florens Abbatia, paludibus circumcincta, & ſplendens ædificiis.

F... *Hambornæ Abbas*; ne de nomine quidem notus eſt nobis Prælatus ille Abbatiae Hambornenſis. Eſt autem Hamborna filia Steinfeldiæ, in Ducatu Cliviæ, medios inter acatholicos ſita juxta Duſsburgium, & quaſi per miraculum ſubſiſtens. Nobiles tantum, iique Ordinis Equeſtris, ad inſtar Capenbergæ, ad eam habent acceſſum.

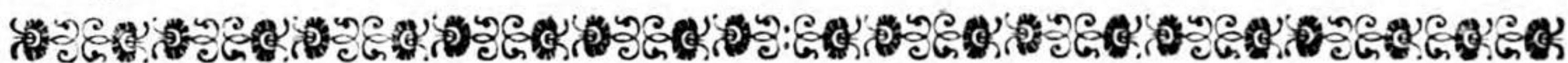
(a) *Officio Circatorum*. Sic ſolent apellari Viſitatores Provinciæ, à Capitulis generalibus deputati, Etymon trahentes à circummeundo, quia tanquam exploratores per Monasteria circummeunt, unde & Provinciæ quæ eis in ſortem viſitationis obtigit *Circaria* ſolet nominari.

(b) *In Eccleſia Warlarenſi*, præpoſitura eſt celebris Virorum nobilium, unius horæ ſpatio diſtans à Coeſfeldia, fundatur anno 1123. à Comitibus Capenbergæ Godefrido & Ottone. Præpoſituram regebat Jordanus anno 1216.

(c) *Episcopo Tuſculanenſi*. Nicolao nomine. Is fuit electus Episcopus & Cardinalis Tuſculanus anno 1205. in Angliam miſſus ſacrum promovit bellum, anno 1219. deceſſit, ſucceſſorem habuit Nicolaum de Claromonte Monachum Ciſterciienſem, variis in Germania legationibus perfunctum.

Licet satis timidè vobis scribam, pro eo quòd nulla se offert opportunitas, quâ beneficiis vestris respondeam secundum meæ devotionis affectum: attendens tamen quòd intuitu Dei, non personarum respectu, & mihi & aliis, secundum quod honestas sustinet, subvenitis; Sinceritatem vestram præsentibus interpellare præsumo, confidens plenius quod solitam bonitatem vestram, mea nunquam importunitas fatigabit.

Sanè cum dilectum in Christo Fratrem Bartholomæum Canonicum latorem præsentium, ad Sedem Apostolicam curaverim destinare pro quibusdam negotiis Ordinis Præmonstratenis, & ipsius specialiter Ecclesiæ Præmonstrati, multis his diebus injuriis laceffitæ: Paternitati vestræ supplico humiliter & attentè quatenus eidem B. cum ad vos accesserit aliquando gratiâ supplicandi, Paternitatem vestram, in quantum permittet honestas, inveniat affabilem & benignam.

EPISTOLA LXII.

*Gervasius Præpositum & Præposituram de Heinelberg commendat
Abbati Steinfeldensi.*

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, Venerabili in Christo Fratri M.(a) Abbati Steinfeldensi salutem & sinceram in Domino charitatem.

Scripsistis nobis pro Viro Venerabili Præposito de Heinelberg (a) latore præsentium, ut absolveremus eum à curâ & onere pastoralis: sed & ille hoc-ipsum cum multa instantia personaliter postulavit. Verum cum idem apud vos subditorum alleget paucitatem, & credat se posse ac debere proficere in futurum, si haberet fideles in administratione sibi tradita adjutores: gratum nobis esset admodum & acceptum, & rogamus vos etiam, quatenus attendentes quàm sit pium ad hoc instantius laborare, ut locus ille in statum debitum suscitetur, aliquos ei ex Fratribus vestris, quos idem utiles sibi fore crediderit, concedatis, ut eorum patrocinio possit ibidem aliquid ordinare, quod expediat & ipsi domui, & Ordinis honestati. Sin autem, cum non possit solus regiminis onus sustinere, gratius nobis est ut autoritate nostrâ eundem absolvatis, quàm ille in provisione domus expendat inutiliter dies suos: & cum aliis prodesse non possit, sibi videatur obesse, cum sit vir Religiosus & qui libenter æterna cogitet ac mansura.

Ad hoc, cum locus ille sit à nobis remotus, & indigeat visitatione frequenti, Fraternitatem vestram rogamus obnixè, insuper & mandamus vobis, atque præcipimus quatenus, cum requisiti fueritis, attendatis ad locum, & corrigatis quæ ibi apparuerint corrigenda, cum nostræ plenitudine potestatis.

Sanè cum superius vos rogaverimus de Fratribus eidem concedendis, ut apud vos effectum habeant preces nostræ, ipsis precibus præceptum duximus annexendum.

(a) *Fratri M. . . Abbati Steinfeldensi*, Macario, qui anno 1211. Everardo subrogatus, ad annum 1247. Abbatiam tenuit.

(b) *Præposito de Heinelberg*. Hujus Præposituræ non meminit Pagius in Catalogo Monasteriorum Ordinis Præm. illam omisit Lairuelius in suo indice; si ab Amanvenis erratum fuit, putarem legendum Heinsberg, Præpositura Virginum Nobilium Diœcesis Leodientis, intra circariam Steinfeldiæ constituta, geminum olim habens Monasterium, sed virile ab aliquibus sæculis extinctum est.

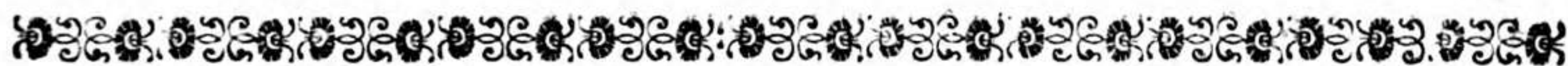
EPISTOLA LXIII.

Abbatem Fusniaci rogat Gervasius, ut procuret justitiam sibi fieri.

VENERABILI & dilecto in Christo Patri N. Abbati Fusniaci (a) Frater Gervasius, Præmonstrati dictus Abbas, salutem & sinceram in Domino charitatem.

Credentes olim quòd in viris Religiosis, qui non solum sua, sed & se ipsos Domino obtulerunt, verior & sincerior deberet justitia inveniri, Apostolicas impetravimus litteras ad Dominum Abbatem, & Priorem B. (b) & Virum Venerabilem Decanum Guisæ contra quemdam militem, qui nobis in quodam homine nostro injuriam inferebat. Idem vero Abbas & Prior, invito Collegâ suo, negotium ipsum valdè turpiter & intolerabiliter protelarunt. Præfixerunt namque plures dies; atque aut veniendo, quasi nihil penitus faciebant, aut non veniebant omnino, dicentes pluries, non quòd venire non possent, sed manifestè quòd nollent.

Nos igitur, teste scripturâ, credentes quòd (ut salvâ pace vestrâ, & Ordinis vestri reverentia liceat nobis verum loqui) scelus sit idololatriæ mandatis Domini Papæ, qui sedet loco Jesu Christi, minimè obedire; & admirantes non modicum quâ conscientia dicti Abbas & Prior audeant sic tractare libram justitiæ sibi commissam: Paternitatem vestram affectuose rogamus, quatenus eos monendo, exhortando, & mandando ad exhibendam justitiam taliter adhortemini, quòd non oporteat nos ex necessitate coactos suspendere principale negotium, & agere contra ipsos: tantum autem inde faciatis, quantum in consimili casu pro vobis, aut pro vestris fieri optaretis.

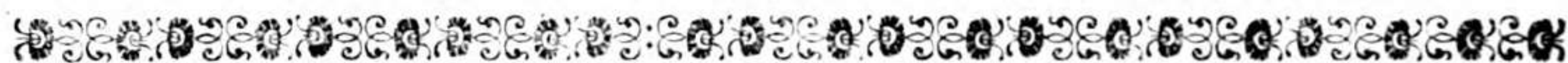
EPISTOLA LXIV.

Abbas Romersdorffii Fratrem Hugonem Gervasio commendat.

REVERENDO in Christo Patri Gervasio, Dei gratiâ Præmonstratensi Abbati Frater B. (b) dictus Abbas in Rumestorp, promptam obedientiam cum debita & devota reverentia.

-
- (a) *Abbatem Fusniaci.* Gallicè *Foigny*, Abbatia Cistercensis Ordinis, Diœcesis Laudunensis, in agro Terasciæ. Nullus in Elencho Abbatum, Abbas legitur qui tempore Gervasii nomen à littera N. incipiat, Simonem lego cui proximè successit Mathæus, qui anno 1232. reformationem invexit in Monasteria Benedictinorum Provinciæ Remensis.
- (b) *Ad Abbatem & Priorem B.* . . . Haud dubito esse Bonifontis Abbatem, est vero Bonusfons Monasterium Ordinis Cisterciensis, Provinciæ Remensis & Dynastiæ de Ruminaco, cujus fundator fuit anno 1152. Nicolaus Dominus Ruminaci.
- (c) *Frater B. dictus Abbas in Rumestorp*, alias Patrio nomine Romersdorff, Abbatia Ordinis Præm. Provinciæ Trevirensis, tribus infra Confluentiam horis, quondam Benedictini Schematis & ad Præmonstratenses translata anno 1135. procurante Alberone Trevirorum Archiepiscopo. Monasterium regebat ab anno 1214. Bruno de Braunsberg Prædicator Crucis ad Partes Rhenanas ex Apostolica commissione deputatus, vir pietate & doctrina spectabilis, qui ad annum 1136. magno Reipublicæ bono vitam & Regimen protraxit.

Frater Hugo præsentium lator non valens ulteriùs mansionem extra patriam suam cum patientia sustinere, & nimis durum sibi reputans locum nostrum, in tantum nostro Conventui se gravem exhibuit & molestum, ut vicî importunitate ipsius, & Fratrum nostrorum consulentes commodo & quieti, permiserimus eum ad præsentiam vestram redire cum præsentium testimonio litterarum. Rogamus autem benignitatem vestram attentius, (sicut vos præsentibus rogavimus vivâ voce) ut si nequaquam restitutionem in Ecclesia sua potuerit obtinere, saltem alicubi intra patriam suam eum locare velit.

EPISTOLA LXV.

Conradus ex Abbatia Augiæ in Vallem-Secretam translatus, Fratres suos solatur super elongatione sua.

FRATER Conradus (a) peccatis suis exigentibus, dictus Abbas Vallis-Secretæ, suis in Christo dilectissimis & semper diligendis Priori & Fratribus, nec-non & Sororibus Augiæ, salutem & gaudium in Spiritu Sancto.

Virtus obedientiæ, quæ Jonam trajectum per fluctus maris & per ventrem ceti misit in Ninivem ad prædicandum, misit me nescio ad quam Vallem-Secretam, ac si in Augiâ peccata mea sufficienter deslere non possem. Super quo, licet adhuc non possim sufficienter confortare me-ipsum, vellem tamen dilectissimam Congregationem vestram in Domino confortari, de quâ magis doleo, quàm de me-ipso.

Rogo igitur Discretionem vestram, & moneo, & exhortor in Domino Jesu Christo, quatenus elongationem meam corporalem velitis æquanimiter sustinere; quia per Dei gratiam, affectu & devotione cordis, vobis in perpetuum præsens ero.

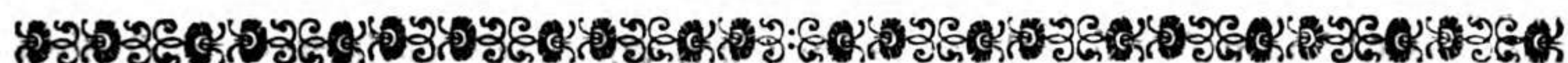
Hoc autem ante omnia rogo, ut unanimes habitetis in domo, nec ab invicem discedatis; sed & in Pastore alio eligendo exhibeatis vos Venerando in Christo Patri Alberto (b) Præposito Rotheni tractabiles & benignos.

Sufficiant vobis pauca, quia præ angustia cordis, ad præsens multa loqui non possum. Valete in Domino, & orate pro me.

EPISTOLA

(a) *Frater Conradus*, ex Abbatia Adelbergensi ubi vota emiserat, ad Præposituram minoris seu Candidæ Augiæ vocatus est anno 1203. est autem Augia minor germanicè *Weissnau*, Circuli Suevici Imperialis Abbatia, semi horæ spatio distans à Ravensburgo, fundatorem habens Gebizonem de Wisemburg. Ab hac Præpositura translatus est Conradus ad Abbatiam Vallis-Secretæ anno 1217. post demigrationem Petri de Orcheio ad Cuißiacensem Abbatiam. Vallis-Secreta à Castro-Theodorici, gallicè *Chateau Thierry*, sesqui horâ distat, primitus in ipsomet Castro erat condita à Theobaldo Comite Campaniæ fundatore, anno 1133. ob tumultuantes curiæ sollicitudines, quibus interior quies Monasterii turbabatur, ad secessum solitarium deportata fuit anno 1140. Conradus Gervasio ad Sagiensem Episcopatum sublecto, successus est in Abbatem Præmonstrati anno 1220.

(b) *Patri Alberto Præposito Rotheni*. Albertus in Præpositorum Rothi Catalogo undecimus est, & Præpositorum antepenultimus; in Abbatiam quippe sub Conrado 2. sublimata fuit Præpositura Imperialis, Suevici Circuli insignis Cœnobium, Regalia jura exercens, haud procul à Memingen situm in Diœcesi Constantiensi.

EPISTOLA LXVI.

Gervasius consolatur Augienses de translatione sui Abbatis eosque hortatur, ut de alio sibi per electionem provideant.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, suis in Christo charissimis Priori & tam Fratribus, quàm Sororibus universis Augiensis Ecclesiæ, salutem & sinceram in Domino charitatem.

Recepimus litteras devotionis vestræ pietate plenas, & affectum scribentium (sicut veraciter credimus) exprimentes; quibus sicut præbuimus aurem libenter, ita & concessissemus eis suæ petitionis effectum, si possent ratione aliquâ exaudiri. Verùm quia scripsimus vobis dudum, nec est modò necesse sigillatim eas repetere, quas tunc ostendimus, rationes: oportet ut adhuc iisdem rationibus innitatur, nec debet pueriliter sperare Discretio vestra, quòd factum nostrum, Ordinis autoritate suffultum, & à multis bonis viris solemniter approbatum, debeamus aliquatenus revocare: maxmè cùm translationes Abbatum nec sint insolitæ, neque novæ, neque nostris temporibus introductæ.

Monemus igitur devotionem vestram in Domino, & attentissimè exhortamur; quatenus translationem charissimi nostri Conradi Abbatis vestri, qui generaliter toti Ordini utilior esse poterit, quàm prius, æquanimiter sustinentes, alium in Domino eligatis, sub cuius regimine probare possitis, utrum doctrina, quam plantavit & irrigavit in vobis per annos quatuordecim dictus Abbas, radicem adhuc alicujus habeat firmitatis.

EPISTOLA LXVII.

Gervasius Priorem Sancti Mariani Altissiodorensis monet, ut remissum Canonicum recipiat.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas dilecto Filio O. Priori Sancti Mariani Altissiodorensis (a) salutem & sinceram in Domino charitatem.

Cùm ante dies aliquot scripsissemus Venerabili Fratri L. Abbati Dei-Loci pro recipiendo Stephano quondam Canonico loci vestri, si non demerisset in perpetuum domum suam: rescribens nuper insinuavit nobis, quòd cùm venisset in Capitulum vestrum, nostrum executurus mandatum, & interrogans nihil invenisset peremptorium contra eum, & ob hoc præcepisset ut idem Stephanus restitutione gauderet; vos, cùm Venerabilis Frater Norber-

Q

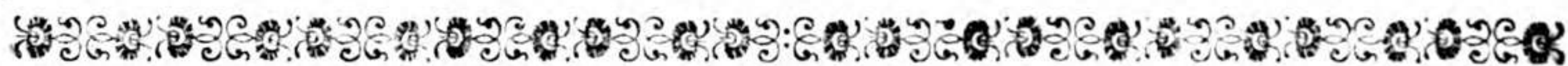
(a) O... Priori S. Mariani Altissiodorensis. S. Mariani Abbatia anno 1139. fundatur ab Iterio, cui Consilium & auxilium in operis consummatione subministrarunt Hugo Episcopus, Guillelmus Nivernensis, Theobaldus Campaniensis Comites. Varias translationes passum est hoc Monasterium, quas Robertus Canonicus S. Mariani & Chronographus recenset. Nunc populari lingua Sta. Maria extra muros, *Ste. Marie de dehors*, & per sincopen, *Ste. Marie de la dors* dicitur.

tus (a) Abbas vester sponderet se mandato voluntariè pariturum, ducti fortè zelo Ordinis, Obedientiæ vestræ renunciaſtis continuò, sedem ipſi obedientiæ debitam relinquentes.

Et quidem quia de vestrâ multùm præſumimus honeſtate, zelum facti in parte aliqua commendamus, factum verò, non ita; pro eo quòd videtur aliquatenùs ex impatientia proceſſiſſe. Proinde, licet hoc fortè ea de cauſa feceritis, quod aliqua de eo novistiſtis occulta, quæ ad repulſionem ejus proferre non poteſtis in publicum: conſulimus vobis quatenus ita taceatis, quòd decet, ut nihilominùs faciatis quòd expedit, & occultorum examen ſummo Judici committatis; qui, cùm ventilaverit aream ſuam, *ſeparabit à grano paleam, & à tritico zizania*: maximè cùm idem Stephanus receptus expelli poterit, ſi fortè voluerit incorrigibilis (b) apparere.

Cæterùm cùm domus veſtra (prout didicimus) debitis teneatur, & aliqui vos urgeant ad ædificandum reſectorium Converſorum: monemus vos, quatenus patienter ſuſtinere velitis, ut debita penitus exolvantur, & poſtmodum (ſi invenerit manus veſtra unde ædificetur reſectorium memoratum) faciatis in nomine Domini & illud & alias officinas, quibus Eccleſia videbitur indigere, ædificari de novo, & veteres reſarciri.

Volumus autem & præcipimus ut in officium & locum Prioris ſicut obedientiæ filius redeatis; ne & dictum Stephanum innuatis infamem, & perſonam veſtram faciatis credi in impatientia pertinacem.

EPISTOLA LXVIII.

Suppriori & Conventui Sancti Mariani Altiſſiodorensis pro eadem cauſâ ſcribit Gervasius.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonſtrati dictus Abbas, dilectis in Chriſto Filiis I. Suppriori & Conventui S. Mariani, ſalutem & ſinceram in Domino charitatem.

Cùm ante dies aliquot ſcripſiſſemus Venerabili Fratri L. Abbati Dei-Loci pro recipiendo Stephano quondam Canonico loci veſtri, ſi non demeruiſſet in perpetuùm domum ſuam: reſcribens nuper inſinuavit nobis, quòd, cùm noſtrum executurus mandatum in Capitulum veſtrum veniſſet, & interrogans, nihil inveniſſet peremptorium contra eum, & ob hoc præcepiſſet ut idem Stephanus reſtitutione gauderet; omnes aſſidentes devotum præbuiſtis aſſenſum, præter dilectos Priorem, & duos Proviſores; quos non credimus receptioni ejus velle obloqui, niſi eam ſuſpicarentur vel ſcirent debere rationabiliter impediri; licet non velint ſcandalum facere de occultis.

Porro quia in occultis vel dubiis debemus eſſe benigni, & ad meliora ſemper ſperanda proclives, favori quem impendiſtis, eidem noſtrum impertientes

(a) *Venerabilis Frater Norbertus Abbas veſter.* Bernoaldo ſucceſſit anno 1207. & obiit anno 1222.

(b) *Expelli poterit.* Incorrigibiles ex præſcripto Regulæ S. Auguſtini & Statutorum Ordinis Præmonſt. debent ejici ex Societate fratrum, non per excommunicationem tantùm quâ ſegregentur à convicſtu fratrum, ſed etiam per emiſſionem ad ſæculum, ne Contagione peſtifera plurimos perdant. Incorrigibilitas autem qualis eſſe debeat, & quibus argumentis probari, declarant Statuta Ordinis.

assensum, mandamus eum recipi, ut vestro aggregatus consortio, conscientiae suae labefacta restauret, & dies perditos devotione recuperet innovatâ.

Vobis autem districtè præcipimus, ne pro contradictione interpositâ aliquatenus molesti sitis, vel Provisoribus, vel Priori; quin potius honoretis eosdem sicut sincerissimos & ferventissimos claustralis munditiæ zelatores: scituri quòd si fuerit secus factum, in eum aggravabimus manus nostras, quem didicerimus reum esse.

Cæterum quia domus vestra (prout didicimus) debitis detinetur, & aliqui vestrum instant ad ædificandum refectoryum Conventorum: monemus vos quatenus bono & æquo animo sustineatis ut debita primitus exolvantur, & postmodum (si in vestris potuerint loculis inveniri unde ædificetur refectoryum memoratum) faciatis in nomine Domini & illud, & alias officinas, quibus Ecclesia videbitur indigere ædificari de novo, & veteres si opus fuerit relarciri.

EPISTOLA LXIX.

Gervasius dispensat cum vidua habitum Religionis postulante.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, Venerabili in Christo Fratri G. (a) Abbati de Nehus Salutem & sinceram in Domino charitatem.

Non debet calamitas animum patientis obruere, quæ spei plena ad statum meliorem viam aperit, & dolori diutino finem parit. Sanè significastis nobis quòd, cum ad partes aquilonaris Angliæ transiretis, executuri vestræ visitationis officium, dilectam in Christo N. quam sincerè diligimus intuitu suæ prolis, invenistis in Domo de Ghines mœrore confectam, & animo consternatam; defunctoque Marito, ac perditâ substantiâ suâ, consilio destitutam? Petitioni igitur vestræ, quam nobis porrexistis pro ea, Discretionis vestræ consilium adjunxistis; ut secundum desiderium cordis sui, quod per instantiam lacrimarum & precum satis supplex exponit, in domo illa, ei Religionis habitus concedatur, dispensatione habitâ circa illam.

Porro attendentes quòd Dominus *circa horam undecimam venientes* à cultura vineæ suæ non repellit; imò æquat eos in præmio, his *qui pondus diei & æstus* ab adolescentia *portaverunt*: ejus commendamus propositum, volentes ei assistere in hac parte in quantum cum honestate possumus; ut effœcto jam corpore, Deo serviat jam annosa, & *immolet ei saltem sacrificium vespertinum*.

Verum quia domus illa de Ghines (b) nobis est omninò ignota; nec aliquid scimus de numero illo, quem (ut dicitis) in instituendis Sororibus non licet supergredi, cum jam sit integer & perfectus: Fraternitati vestræ committimus in hac parte omnimodas vices nostras, ut dispensetis secundum quod

(a) *Fratri G. Abbati de Nehus.* Hæc est prima Ordinis Præmonst. Abbatia in Lincolnensi Episcopatu à Petro de Golsa anno 1147. fundata, & cæterarum mater quæ in Anglia pullularunt, matrem ipsa habuit Liskam, gallicè *Liques*, quatuor à Caletto leucis separatam Abbatiam.

(b) *Ghines.* Hujus Parthenonis non meminit Monasticon Anglicanum, illum præterit Harpsfeldius in Catalogo Religiosarum Ædium. Non legitur in Præmonstratenfi, neque in Sillabo Lairuelii. Est porro ille Parthenon situs in Agro Northumbrensi & Diœcesi Dunelmensi, matrem habens Alnewik.

vobis visum fuerit circa eam; quatenus à sæculi impedimentis jam libera, in orationibus & colloquiis divinis claudat vesperam vitæ suæ; & dolorem, qui ex morte mariti & damno rerum accidit, moderetur & temperet adepta quies corporis, & ampliata animæ spes salutis.

Videtur autem nobis quòd ei satis competenter concedi potest habitus regularis: ita tamen quod ab usu veli suspendatur usque ad Capitulum Generale, in quo curabimus ei super hoc per Dei gratiam providere.

EPISTOLA LXX.

*Supprior Præmonstrati, Benedicto Abbati de Alnewick fratri suo
salutaria scribit anno 1212.*

REVERENDO in Christo Patri ac Domino Benedicto, Dei gratiâ Abbati de Alnewic (a) Frater R. dictus Supprior Præmonstratensis, Salutem & dilectionis Fraternæ debitam firmitatem.

Recepi litteras vestras, quæ utinam crebriores existerent, ne videretur ex parte vestra Fraternalitatis affectio deperisse: quia, licet vulgariter dici soleat *omne rarum charum*, illas tamen non facit earum raritas, chariores: nec si sufficiunt vestra vobis, (unde refero grates Deo) ideò deberetis vestros negligere; eos maximè, qui nullum à vobis expetunt commodum temporale: quia (ut aliquid pro me loquar) nec ad vos fortasse veniens in manus vestras respiciam, ut à vobis subascellatus recedam; nec, si veneritis Præmonstratum, curabo ut dextera vestra exeniis repleatur. Absit igitur ut in vobis naturam vincat tenacitas: quia apud me non est pretiosa dilectio concinnata muneribus: quoniam favor emptus ad interiora non penetrat, nec per eum voluntates consentiunt, corda simul non veniunt, animi non cohærent.

Sanè legens in litteris vestris quòd sedet in tristitia Mater vestra, mortuo jam marito: fateor (& indulgeat mihi Deus) quod parum dolui de dolore quo premitur, pro eo quod lætificavit me ampliùs mors mariti, quem & durè flagellatum (ut didici) ex longo langore transiisit ad requiem (sicut credo) & Matri vestræ, cui languens, fuerat onerosus, ad statum meliorem viam aperuit; & dolori diutino finem fecit.

Gratanter siquidem hoc accepi, quod ab omnibus sæculi impedimentis jam libera, religionis Propositum, quod ante hos triginta annos concepit me confcio, jam sexagenaria vult ad effectum perducere, & laxatis pellibus, consumptâ jam carne, immolare vult Domino rugas suas, & effoetum corpus in obsequiis divinis fatigans, diem ultimum expectare. Super hoc noveritis quod factum est verbum Domini Præmonstratensis ad Venerandum Patrem G. Abbatem de Nehus committentis eidem plenariè vices suas, ut autoritate suâ dispenseret prout ei visum fuerit circa eam: quatenus in domo de Ghines habitum desideratum suscipiens, in vitæ suæ vespera sacrificio redimat vespertino, quod omisit junior, ex laudibus maturinis.

Caterùm si subjectis fas esset consilium dare majoribus & Prælati, benignè vobis consulerem & fraternè, ut Præmonstratensem Ecclesiam Matrem vestram

(a) *Benedicto Abbati de Alnewick.* Est prima Nehusis proles in agro Northumbrensi Diœceseos Dunelmensis, fundatorem agnoscens Eustachium de Vescy.

vestram sæpiùs, quàm huc-usque feceritis, vestro honoraretis accessu, vel litteris saltem per nuntium specialem, vel per aliquem sine expensis vestris intermeantem directis, quod quidem Præmonstratenſes pro loco & tempore sufficiens reputarent: quoniam si vos movet carnalis affectio ut Matrem carnis vestræ secundum litteram legis, quæ attentè hoc præcipit, honoretis, & ex hoc mereri vos creditis apud Deum; proculdubio tempore gratiæ revelatæ quo jubemur spiritu ambulare, si spiritualem Matrem vestram debito frequentetis honore, tantò ampliùs meritorium vobis erit, quantò non erit in causa caro & sanguis, sed qui ab alto hoc inspicit solus Deus.

Præterea cum (ut didici) multa sit dissolutio domûs vestræ (sed in aure hoc dixerimus, non prædicaverimus super tecta) ex familiaritate habitâ cum Domino Præmonstratensi Abbate incuteretur vobis ad eam reprimendam tam sufficiens, quàm necessaria fortitudo: fumeretis enim ab eo cornua, quibus efficaciter & confidenter possetis in omnes, quantumlibet fuerint vehementes in malo, impetum facere; & omnem, si qua est, subjectorum proterviam ventilare. *Possent audacter arripere iudicium manus vestræ, & gladius oris vestri viventes in carne devoraret.*

Nunc autem dicitur quòd Abbas de Alnewic comparatur subjectis insipientibus & similis factus est illis, fatagens ut inter eos cum honore & pace transigat dies suos. Sed verba hujusmodi, quæ fortè disseminavit relator incertus, vaniloquus, & mentitor, refellunt evidenter litteræ Patris-Abbatis vestri de vobis sic loquentes in fine: *homo vitâ laudabilis bonique testimonii, & apud eos qui foris sunt gratiam multam habens.* Cui testimonio tanti Patris subjungo: utinam; adeò ut (sicut desidero & sicut forsitan res se habent) in parte sollicitudinis vestræ erexeritis labefacta Ordinis ruinosi, & lucra feceritis animarum, ac reddideritis domum vestram debitis liberam, temporalibus opulentam, religione famosam.

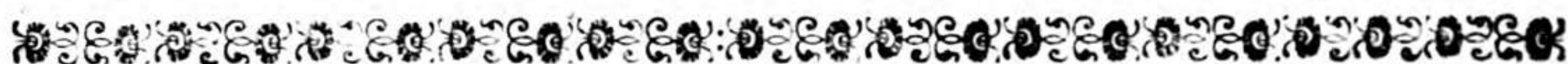
Ad hoc: videtur mihi secundum rationes neque invalidas neque paucas, quòd deberet vobis cedere ad gloriam & honorem, quòd *de stirpe vestra suscitaverit Dominus sibi virum*, cui sedenti in Cathedrâ Præmonstrati inclinentur cervices omnium, quicumque Præmonstratensem Ordinem profitentur, non tantum à *Dan usque Bethsabæe*, imò *usque ad terminos Orbis terræ*: cui si ita noti essetis devotione & familiaritate, ut nomine; *scio cui credidi & certus sum* quòd magnum esset hodie nomen vestrum, non tantum in aquilonari Anglia, imò in ipso Capitulo Generali; ubi multi qui magni in se creduntur & prominent apud suos, præ multitudine & respectu majorum modici reputantur.

Sanè si in scribendo ista nimius vobis fui, indulgete obsecro, quia factus sum quasi plenus rimis, verbis affluens ex vestræ desiderio honestatis: *astuavit in me spiritus meus*, cum multi multa de Fratre meo aliter, quàm volui, loquerentur; & *defeci ferre non sustinens*, cum nuntium invenissem, qui cogitationes cordis mei vobis per præsentis litteras præsentaret.

Valeatis in Christo, & super commissis vobis filiis hominum bonam possitis coram Deo reddere rationem.

Hoc autem inter modica præcipuè caveatis, ne, quoties Abbati Præmonstratensi scribendum fuerit, in salutatione præmissâ nomen *obedientiæ* taceatur, ut videlicet sic dicatur: *Salutem & devotam obedientiæ voluntatem*: possent ob tacitum verbum illud litteræ tam vestræ, quam Patris vestri Abbatis indignanter suscipi, sed Matris vestræ negotium non debuit remorari.

Salutetis, obsecro, & attentè & intimè Matrem meam, quæ jam nihil habens commune cum sæculo, sit apud Dominum memor mei, ut quæ mundo me peperit filium iræ & virum dolorum, charitatis visceribus & orationum instantiâ pariat Christo in adoptionis filium & gloriæ possessorem.

EPISTOLA LXXI.

*Pro reparatione Ecclesiarum Sancti Joannis Ambianensis fideles
ad Eleemosinam provocat.*

UNIVERSIS Christi Fidelibus, ad quos litteræ præsentēs pervenerint Gervasius, Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, & Abbatum ejusdem Ordinis Generalis Conventus salutem in omnium Salvatore.

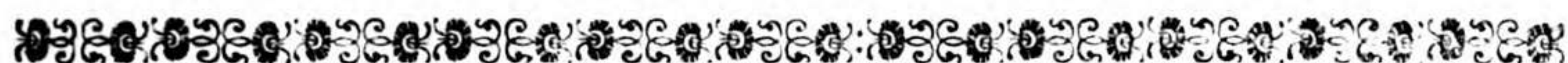
Cum ex Evangelio moneamur *dare eleemosynam, ut omnia munda sint nobis*; æquum est & salutare, ut fidelis quisque, qui ipsius veritatis, quæ Christus est, magisterium recognoscit, eleemosynas faciendo vocem Domini monentis ita obedienter audiat, ut in executione mandatorum ejus, & ipse honoretur instructor, & mundationem promissam consequatur auditor.

Verum cum inter opera charitatis illud credatur esse præcipuum, quod Ecclesiis fuerit reparandis oblatum: ad Ecclesias Dei vel faciendas de novo, vel reparandas post lapsum, quisque ex eo se debet exhibere devotum, quo munus ejus coram Deo creditur pretiosum: quia nimirum si grata est Deo eleemosina quâ reædificatur domus proximi, proculdubio gratissima erit illa, quâ reparatur diruta domus Dei: & tantò potest quis expectare securius mercedem à Domino, quantò quod Ecclesiis reparandis contulerit, impensum creditur ipsi Deo.

Sanè cum Ecclesiæ, quæ ad Ecclesiam Sancti Joannis Ambianensis, quæ est nostri Ordinis, pertinebant, in illo incendio, quod nuper magnam partem Ambianensis Civitatis involvit (a) (quod sine dolore non dicimus) redactæ sint in favillam: condolentes plurimum Sanctæ Ecclesiæ, quæ in duarum Ecclesiarum suarum conflagratione dignoscitur non mediocriter læsa esse: Universitatem vestram cum ipsa & pro ipsâ cui ad reparandas illas non suppetunt facultates, affectuose rogamus & exhortamur in Domino, quatenus intuitu & amore illius, qui Ecclesias manufactas constitui sibi decrevit in terris, ut cultoribus suis longè gloriosiores redderet non manufactam in cælis, ex bonis ab ipso collatis ad reparationem dictarum Ecclesiarum aliquam velitis transmittere portionem, copiosam ab Altissimo percepturi mercedem, cui inter homines præparaveritis mansionem.

Nos verò, ut devotionem Fidelium, qui obtentu retributionis æternæ aliquam illuc miserint pecuniæ portionem, eâ quâ possumus gratitudine compensemus, communicationem omnium spiritualium beneficiorum, quæ in Orationibus, Missis, Psalmis, vigiliis fiunt, vel fient, per Ecclesias Ordinis nostri universas, devotâ eis concedimus charitate, obsecrantes humiliter ut devotionis suæ percipiant ibi fructum, ubi est & veritas Beatitudinum & æternitas præmiorum.

(a) Incendio quod magnam partem civitatis involvit. Hoc incendio, quod tempore Everardi Episcopi accidit, & ipsa conflagravit Cathedralis Ecclesia, quam à fundamentis, & in ingentem, sicut nunc visitur molem, erigere cœpit, perficere non potuit morte præventus præsul.

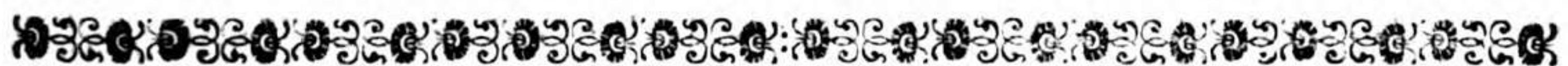
EPISTOLA LXXII.

Gervasius Cancellario Wellensi amico suo quadam salutaria scribit.

VIRO Venerabili & speciali Amico Magistro L. Cancellario Wellensi (a) Gervasius, Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas salutem & sinceræ constantiam charitatis.

Jucundum est nobis & dulce, sed & solatium reputamus vestræ scribere charitati, cum nobis vel offertur nuntius, vel oportunitas commendatur. Sanè credentes non immeritò quòd in desiderio habeatis, ut de statu nostro vobis veritas intimetur, hoc vos ad præsens scire volumus, quòd præter incolumitatem corporis, quâ gaudemus, illa mortificatio statûs nostri, de quâ vobis aliquando conquesti sumus, jam per Dei gratiam (prout nobis videtur) in meliùs convalescit, & quasi post langorem diutinum jam sanitatem recuperat & resurgit: in multis enim Ecclesiis Ordinis divinâ operante clementiâ (quæ sollicitudinem nostram & prævenit & comitata est usque modò) Ruinosa Ordinis restaurari incipiunt; quæ plenam in brevi restitutionem reciperent, si haberemus in spiritualibus & in temporalibus adjuutores.

Porro quia ex litteris vestris didicimus, quòd plurimos habeatis litteratissimos auditores, cum quibus & in quibus multum proficitis; desideramus scire quis sit ille profectus, quem habetis in illis, pariter & cum illis? quia, cum illi sint litteratissimi, docendo illos quid aliud agitis, nisi quòd mari rivus infunditis, & solem facibus adjuvatis? Sed & illi audiendo, quid aliud faciunt, quàm quasi pleno stomacho cibos ultra satietatem intrudunt? Multò ergo salubriùs & vos doceretis indoctos, & illi quasi per Orbem diffusi ex abundantia litteraturæ, quam habere eos dicitis, jacerent semen bonum, ut viderentur didicisse, non sibi ad gloriam, sed aliis ad salutem. Credimus igitur pro constanti, quòd is est profectus, quo debent proficere litterati.

EPISTOLA LXXIII.

Gervasius Canonicum Tuamensem in Hibernia Viconiam ad tempus mittit.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, Venerabili in Christo Fratri W. (b) Abbati Viconiæ salutem & sinceram in Domino charitatem. Lator præsentium Isaac Canonicus Ecclesiæ Sanctæ Trinitatis (c) in suburbio

(a) *Cancellario Wellensi*, Cathedralis Wellensis, quam Joannes Episcopus, de Consensu Willelmi Regis, Bathoniam transtulit anno 1092, teste Parisio.

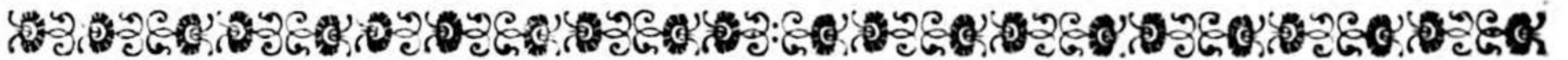
(b) *Fratri W. Abbati Viconia*. Walterus, Radulpho sponte cedenti successit anno 1211. Prælaturæ Viconiæ. Est autem Viconia Cœnobium insigne in Hannoniæ partibus, bino à Valencenis milliari distitum, cui Guido, Præmonstrati quondam incola, initium fecit & Præmonstratensibus transcripsit anno 1129. primumque illic Abbatem constituit Garinum è Laudunensi submissum Monasterio, Gualterus.

(c) *Isaac Canonicus Ecclesiæ Sanctæ Trinitatis*. Hæc Ecclesia in suburbio Metropolis Tuamensis fundatorem habuit Clarum Mac-Mailin Archidiaconum Elphinensem circa annum 1215. juxta Varæum lib. de *Antiquitatibus Hiberniæ* p. 263. Quæ sequuntur verba Gervasii, æquivocationem pariunt. *Subdit enim in sub-*

Metropolis Tuamensis, quæ sola nostrum Ordinem in Hiberniâ proficitur, venit nuper ab extremis illius terræ finibus Præmonstratum, ab Abbate suo missus in Franciam causâ gallici idiomatis addiscendi, & videndi disciplinam Ordinis & rigorem, quem in Ecclesiâ suâ fortè propter raritatem Fratrum, & gentis illius barbariem non videret.

Placuit autem nobis satis hæc illius intentio: quæ tamen multò amplius placuisset, si competenter vestitus nobis oneri non venisset. Anno siquidem præterito circa Adventum Domini, quando hiems erat asperior, venerunt ab eadem Ecclesiâ Præmonstratum tres Fratres, singuli singulas tunicas habentes, & illas quidem vetustate tenues, texturâ subtiles: venerunt autem, ut libros Ordinis & Ecclesiasticos & secundum usum nostrum conscriptos, ad propria reportarent. Oportuit igitur ut curaremus eorum succurrere nuditati, & multiplici eorundem indigentia subvenire.

Cum igitur hoc anno fuerimus gravati & illis, & aliis septem hospitibus, quibus omnibus provideri oportuit in vestitu; nec sufficiant nobis vellera ad omnes, qui veniunt, vestiendos: non valentes soli onus Ordinis sustinere, dictum Isaac ad vos mittimus, rogantes ac mandantes vobis, quatenus illum detineatis ad tempus, supplentes ex reliquiis Fratrum vestrorum suarum vestium paucitatem, & solantes eum nihilominus tanquam hominem in claustrum arctitudine vel Ordinis rigore non nutritum.

EPISTOLA LXXIV.

*Gervasius Abbatem Antuerpiensem committit pro visitandis
Ordinis Monasteriis.*

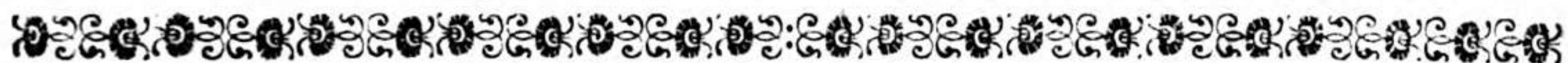
GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, Venerabilibus Fratribus &c.

Licet non solum Ecclesias nostras Filias speciales, sed & alias extraneas & remotas, quæcumque Præmonstratensem Ordinem proficitur, ex nostro teneamur officio visitare: quia tamen tam domesticis negotiis, quàm aliis causis imminentibus præpediti, ad præsens visitare non possumus nec prope positas, nec remotas; Viro Religioso & discreto ac speciali amico Venerabili Fratri A. (a) Abbati Antuerpiensi hac in parte commisimus vices nostras, ut in cunctis Ecclesiis

urbio Metropolis Tuamensis, quæ sola nostrum Ordinem in Hiberniâ proficitur. Si enim ad Ecclesiam quæ in suburbio existeret, verba hæc intelligas, falsitatis conviciantur; siquidem testante Varæo, aliud præexisteret cœnobium cognomine, sub exitum Regni Joannis 1. id est anno 1207. vel sub initium Henrici 3. hoc est anno 1208. erectum in quo ordinem & regulam Præmonstratensem Canonici profitebantur, antequam in suburbicano Tuamæ cœnobio vigeret. Si verò ad Metropolim Tuamensem hæc Gervasii verba referas, inuenient, solam Metropolim Tuamensem profiteri Ordinem Præmonstratensem in tota Hiberniâ. Ita interpretandam esse Gervasii phrasim suadent Pagius, & Miræus, asserentes in Cathedrali Ecclesia istud cœnobium processu temporis fuisse immutatum, stante nihilominus regulâ Præmonstratensi.

(a) *Venerabili Fratri A. Abbati Antuerpiensi*, Arnolfo de Erpste, Hugonis successor anno 1208. translato postea per viam postulationis ad Abbatiam Bonæ spei anno 1221. ex quâ deinde avulsus, iterum ad Antuerpiensem reversus est anno 1234. ibique fatis cessit anno 1242.

Ecclesiis Ordinis nostri, ad quas venerit, autoritate Ordinis & Nostrâ, & suâ etiam ubi locus & opus fuerit, corrigat quæ invenerit corrigenda. Vobis igitur præsentium autoritate præcipiendo mandamus, quatenus ei in omnibus, quæ in locis vestris ordinanda viderit aut mutanda, obediatis per omnia tanquam nobis. Cæterum est quoddam verbum secretum, quod de consilio, & pro utilitate ipsius Ordinis posuimus in ore ipsius, in quo ei similiter volumus & præcipimus obediri.

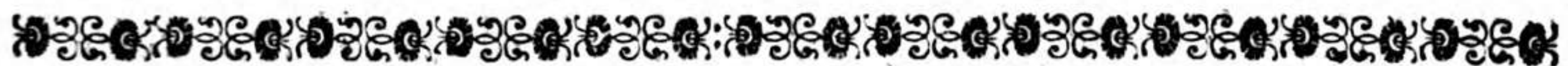

EPISTOLA LXXV.

Archidiaconum Parisiensem rogat ut inducias peregrinationis Cruce-signato concedat donec Edicto Apostolico cæteri milites iter arripiant.

REVERENDO Patri & speciali Amico Archidiacono Parisiensi (a) Frater Gervasius Fratrum Præmonstratensium Servus humilis, salutem & cum orationibus sinceræ dilectionis affectum.

Cum lator præsentium G. serviens Ecclesiæ nostræ, olim signatus Cruce ut iret in Terram-sanctam, propositum suum non fuerit aliter executus, nisi quod ivit in partes Constantinopolitanas cum illo solemni exercitu, qui ibidem posuit itineri suo metam; consulimus ei ut in partes Albigensum proficiscens, indultam aliis pro peregrinatione illuc factâ indulgentiam obtineret cum induciis prosequendi votum suum, donec solemne edictum proficiscendi in Terram-sanctam à Sede Apostolicâ emanaret: maximè cum non credamus expedire ad præsens, ut partes adeat transmarinas. Proinde Paternitatem vestram rogamus, quatenus secundum quod Parisiis loquuti fuimus vobis nuper, tam super indulgentiâ, quàm super induciis Patentes ei litteras concedatis.

EPISTOLA LXXVI.

Gervasius Abbatem de Perrodio præsidem nomine suo ablegat, qui cessionem Abbatis Stellæ admittat, & successionem ei designet.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstratensis dictus Abbas, Venerabili in Christo Fratri D. (b) Abbati de Perreio Salutem & sinceram in Domino charitatem.

(a) *Archidiacono Parisiensi.* Credo esse Guidonem, qui & Guillelmus appellatur in historia Albigensum sub annum 1210. c. 58. „Tempore illo Guillelmus Venerabilis Archidiaconus Parisiensis, & quidam alius Magister Jacobus de Vitiaco, de mandato & ad preces Episcopi Uticensis, quem D. Papa pro negotio fidei contra hereticos Legatum præfecerat... prædicationis officium assumpserunt. „Biterrensem Episcopatum ad quem communi Canonico- rum suffragio adlectus fuerat recusavit.

(b) *Venerabili in Christo Fratri D. . . Abbati de Perreio.* Nullum reperio Abbatem in serie Abbatum Perreii, gallicè *Perray-neuf*, qui nomen suum à D. auspicetur, usque adeo mutilus est catalogus, neque enim illud D. Dominum indicat, titulum ætate Gervasii prorsus inusitatum in Ordine Præmonstratensi, Perreium pagi Andegavensis cœnobium primitus in Bosco-Ranulphi situm, Robertum dynastam Sabolii, gallicè *Sable*, fundatorem habuit, translato- rem verò Guillelmum de Rupibus Senescallum Andegaviæ.

Venerabilis Frater Abbas de Stella (*a*) *laborem & dolorem* in administratione *considerans*, quos jam experimento cognoscit, cum multâ nos rogavit instantiâ, ut relaxaremus eum ab onere, quod fastidit: & ut efficacius quod postulat assequatur, quasdam causas allegat, quarum intuitu dignum & justum est eum exaudiri.

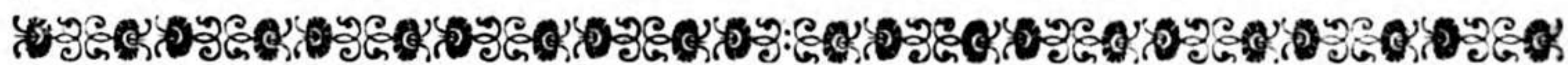
Cum autem hæc Abbatis voluntas non lateat Fratres loci; illi de successore solliciti in quendam personam (ut didicimus) unanimiter consenserunt, quam postulant in Pastorem.

Verum attendentes quod, si mulier viro suo vivente postulaverit aliquem in maritum; cum ille decesserit, non potest legitimè contrahere cum petito, prout in Ecclesiastico Jure plenius est expressum: petitioni dictorum Fratrum nequaquam censuimus annuendum, ut Abbate suo adhuc agente concedamus eis quem postulant in Rectorem.

Quia tamen preces eorum nolumus nec omnino repellere, nec penitus exaudire; mittimus vobis tribus clausa sigillis trium nomina personarum, quarum, una est persona, quæ est à Fratribus postulata.

Fraternitati igitur vestræ præcipiendo mandamus, quatenus ad locum illum personaliter accedentes, Abbatis dimissione susceptâ, faciatis in Conventu Missam de Sancto Spiritu solemniter celebrari; & in Capitulo postmodum eodem Spiritu invocato, habeatis in manu tria sigilla prædicta, ut accedens unus è Fratribus, coram cunctis unum accipiat quodcumque voluerit ex sigillis, & cujus nomen inventum fuerit illo fracto, ille indubitanter & sine refragatione aliquâ suscipiatur ab omnibus in Abbatem. (*b*)

Factâ ergo obedientiâ ei quem Dominus taliter suscitaverit in Rectorem, frangantur & alia sigilla, ut cognitis nominibus aliorum, quos Dominus in hac parte videbitur reprobasse, comperiatur à cunctis cum quanta sinceritate processerimus in hoc facto.

EPISTOLA LXXVII.

Gervasius Huberto Angliæ Supremo Judici gratias agit de protectione ab eo data Ecclesiæ S. Radegundis, pro aliis Ecclesiis partem rogat protectionem impendi.

ILLUSTRI & amantissimo Huberto (*c*) de Burgo Justic. Angl. Frater Gervasius, dictus Præmonstratensis Abbas, Salutem & cum orationibus sinceram ad obsequia voluntatem.

(*a*) *Venerabilis Frater Abbas de Stella*, quintus ordine erat, isque Michaël vocabatur. Cessionem fecit anno 1218. de consensu Gervasii, ad eam excitatus sanè ob devastatam incendio Domum, cui reparandæ imparem se sentiens, in alium transmisit onus, est autem Stella filia Præmonstrati, in Pago Vindocinensi posita, tribus à Castro-Reginaldi milliaribus.

(*b*) *Suscipiatur in Abbatem*. Insolita prorsus eligendi forma, quæ nec juri Communi, nec Statutis Veteribus, neque novis Præmonstratensibus concordat, imitatus nihilominus Apostolicæ electionis normam, quam fortè secutus est Gervasius, de concurrentium merito æquali certus, & de præponendo ambiguus, electionem forti commisit.

(*c*) *Huberto de Burgo*. Factus est magnus Angliæ Justitiarius anno 1205. post obitum Huberti Cantuariensis Archiepiscopi. Anno 1232. ab Henrico 3. amoveatur ab officio per Consilium & artes Petri Vintoniensis Episcopi.

Gaudemus plurimum quòd *Justus Dominus diligens*, imò & remunerans *aequitatem*, respexit ab alto constantiam atque fidem, quam inter varios eventus habuistis; & vos *super principes exaltavit*, ut in Angliæ Regno *Judicium & Justiciam faciatis*, ac per Strenuitatem & Discretionem vestram quiescant semitæ perversorum, & bonorum simplicitas sit secura: & quidem hoc semper obtinet apud Deum fides constans & veritas perseverans, ut à magno provehatur ad majus, & ascendens in altum sedem habeat inter summos.

Sanè super eo quod domum Sanctæ Radegundis (b) (quæ ab initio pauper fuit, & post direptiones quas nuper sustinuit, nunc, ut didicimus, quorundam calumniis lacescit) sub vestra Protectione voluistis intuitu pietatis suscipere, & favorem ei impendere specialem; grates vobis referimus copiosas, rogantes attentius, ut à gratia eidem impensa non sint aliæ Ecclesiæ nostri Ordinis alienæ, sed quod cœpit benevolentia vestra circa illam, piè velitis profequi circa omnes: scituri quod dum studium vestrum exercueritis circa illam, Ecclesias Dei contra insultus malignantium protegendas, retributor omnium bonorum Deus honorem vestrum ampliabit in terris, longè ampliorem vobis reservans in cœlis.

Porro licet ex favore domui memoratæ præstito, debeantur vobis non immeritò orationes & spiritualia beneficia Ordinis Universi, & eadem petieritis Vobis per patentes litteras concedi: quia tamen non solemus uti sigillo nostri Capituli Generalis, nisi in ipso Generali Capitulo, non sit Vobis molestum aut grave, per Abbatem aliquem vel nuntium, qui venturus est Præmorsuum hoc anno, hanc petitionem vestram ipsi Capitulo præsentare. Nos enim ut exaudiatur petitio ipsa adhibebimus dante Domino operam efficacem.

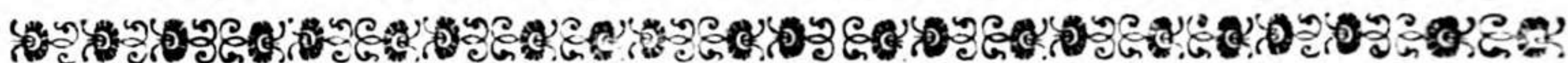
Cæterum quia *bonum est & jucundum Fratres in unum habitare*, & securius pugnat contra hostem visibilem, & invisibilem, qui habet à latere adiutorem: desideravimus dudum pro animarum salute, & nostri Ordinis honestate, ut Ecclesia Sanctæ Radegundis & Ecclesia Langhedonæ (quarum utraque tenuis est & pauper) in unam Ecclesiam conflarentur, & conferrentur ad commodiorem locum, qui haberet aquam officinis Ecclesiæ servituram.

Rogamus igitur Discretionem vestram, quatenus attendatis diligentius, quanta salus animarum, & quanta custodia honestatis ex hoc facto valeat provenire: & laboretis ut desiderium nostrum hâc in parte consequatur effectum. Nec reformidetis difficultatem operis inchoandi, scituri pro certo quod gratiam Omnipotentis Dei in hâc parte habebitis adjutricem.

Valete in Domino: & Venerabilem Amicum nostrum Lucam Capellanium vestrum ex parte nostrâ præcipite salutari.

De Fratre autem Thomâ, quem pro Domini Regis servitio retinetis, satis patienter sustinemus, dummodò non faciat aliquid, quod non conveniat Religioni, & quod non deceat honestatem Ordinis.

(b) *Domum Ste. Radegundis*, in Cantia Provinciam non longè ab oppido Dubriæ sitam, & à Galfrido Comite Pertici fundatam tempore Richardi primi Regis. Tenuem Monasterii fortunam auxit Hubertus collatione Parochialium Ecclesiarum de *Porteslade* & de *Adelstone*. Benefactores alii miserantes sortem exiguum loci præverterunt ejus casum, & incorporationem cum *Langdona* postulantes.

EPISTOLA LXXVIII.

*Abbates Teplensem & Lutomissensem Visitatores Monasterii
constituit Gervasius.*

GERVASIUS Dei Patientiâ Præmonstratensis dictus Abbas, Venerabilibus in Christo Fratribus Wilhelmo de Teplâ & Hermannno de Lutomissel Abbatibus, (a) salutem & sinceram in Domino charitatem.

Quàm sincero affectu Venerabilem in Christo Fratrem A. Abbatem N. dilexerimus usque modò, novit Deus cui nihil occultum, & ipsa etiam operis exhibitio comprobavit: ipsi scitis.

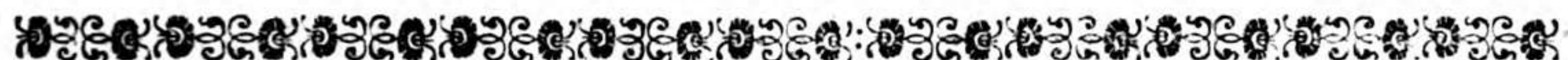
Nuper autem venit ad nos Frater Wilhelmus ejusdem loci Canonicus, cum litteris testimonialibus fide dignis: & conquestus est, quod prædictus Abbas ipsum de servitio Domini P. Episcopi (*qui persecutionem patitur propter justitiam*) & cum litteris ipsius Episcopi revertentem recipere recusabat: propter quod & supplicavit, ut eum recipi faceremus.

Cum igitur scripserimus eidem Abbati & Conventui suo, rogando, monendo, mandando, præcipiendo, ut prædictum Wilhelmum Collegio suo aggregare curarent. Fraternitati vestræ mandamus, & in virtute obedientiæ districte præcipimus, quatenus si idem Abbas & Conventus mandato nostro contempserint obedire, vos sæpe-dictum Wilhelmum Autoritate Ordinis atque Nostrâ recipi faciatis, & charitative tractari, injunctâ ei aliquâ moderatâ satisfactione propter Ordinis honestatem, si inveneritis eum in aliquo deliquisse.

Cæterùm licet dictum Abbatem diligamus plurimùm, sicut prædiximus, & honoraverimus usque modò, & intendamus eum in posterum in quantum cum Deo poterimus honorare: quia tamen *Deo* præcipuè *sumus debitores*, volumus, & sub præfatâ distictione præcipimus, quatenus ad Ecclesiam N. personaliter accedentes inquiratis de statu interiori & exteriori, plenariè veritatem & depositiones Fratrum redactas in scriptis, sub sigillis vestris nobis ad Generale Capitulum transmittatis inclusas: ut habeamus unde vel possimus excusare & absolvere innocentiam hominis accusati injustè; vel unde debeamus (quod absit) gladium ultionis exerere contra ipsum: ne Dominus Papa, qui est Caput Universalis Ecclesiæ, negligentiam Ordinis atque nostram corrigi faciat per diligentiam aliorum. Datum Præmonstrati anno Gratiae millesimo ducentesimo decimo-octavo, quarto nonas Maji.

EPISTOLA

(a) *Wilhelmo de Tepla & Hermannno de Lutomissel Abbatibus.* Iste Wilhelmus deficit in Elencho Abbatum Teplæ, ejusque loco Joannem commentitium subrogarunt, quem primum Monasterii in tota Bohemia, ex sui Regii fundatoris *Hroz-nata* stemmate, insignis, Abbatem fingunt. Nec est scrupulus in hac nominum emendatione: cum temporibus Gervasii, anno scilicet 1200. hæc Abbatia nata promovente Gervasio adoleverit. Hermannus Abbas Lutomislenis Monasterii ab Henrico Episcopo Olomucensi in Bohemia fundati anno 1145. Historiam narrant Dubravius & Hagetius, ipsamque ajunt in sedem Episcopalem suffraganeam Pragæ fuisse subvectum, servato tamen ibidem Ordine Præmonstratensi, eamque immutationem accidisse referunt sub annum 1324.

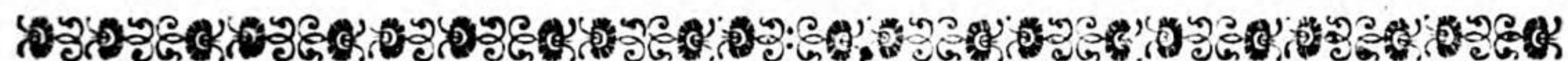
EPISTOLA LXXIX.

*Gervasius rogat Episcopum Roffensem, ut confirmare dignetur
Donationem de Grenviz.*

REVERENDO in Christo Patri & Domino Benedicto, (a) Dei Gratiâ Venerabili Roffensi Episcopo, Gervasius, ejusdem patientiâ Præmonstrati dictus Abbas salutem &c.

Insinuatum est nobis, quod Vir Nobilis Galfridus de Sai (b) intuitu Dei & suæ salutis obtentu, Ecclesiæ de Begeam, quæ est Ordinis nostri, contulit in perpetuam eleemosynam Ecclesiam de Grenviz, quæ est vestræ Diocæsis, & cujus donatio spectabat jure patronatus ad ipsum.

Cum igitur operi charitatis præmineat Religiosarum domuum fundatio; nec sit inferioris meriti apud Deum fundatis locis collata firmare, quàm bona conferre, Paternitati Vestræ supplicamus attentè, quatenus dictam donationem Nobilis memorati vestro confirmare velitis assensu pariter & sigillo, ut eleemosyna Nobilis sæpe-dicti, quæ ex donatione est sua, ex confirmatione vestra fiat, & pares sint conferens & confirmans in præmio. Valeat in Domino Paternitas Vestra.

EPISTOLA LXXX.

Begehami Abbatem deputat Visitatorem Ecclesiæ Sanctæ Radegundis.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, Venerabili in Christo Fratri Abbati de Begeam, Salutem & sinceritatem in Domino charitatem.

Cùm Ecclesia Sanctæ Radegundis, quam habemus solam in Angliâ filiam specialem, (c) indigeat consolatione frequenti, utpote novella, & pau-

T

(a) *Domino Benedicto ... Roffensi Episcopo.* Successit Gileberto de Glanville anno 1216. cum esset antea præcentor Sti. Pauli Londinensis, consecratus est anno eodem 7. Kal. Martii, moritur anno 1227, ei successit Henricus de Stanford Cantuariensis Archidiaconus.

(b) *Vir Nobilis Galfridus de Sai ... Ecclesiæ de Begeham contulit Ecclesiam de Grenviz.* Ecclesia de Begeham in Comitatu Suffexiano & Diocæsi Cicestrensi, surrexit tempore Henrici 2. Regis fundum & dotem concedente Radulpho de Dene, in loco qui *Ottham* dicebatur, unde Canonici ob soli & cæli intemperiem transmigrarunt in *Begeham*, multos à translatione, eosque beneficos sensit proceres, quos inter eminuit Galfridus de Say miles, qui præter varia donaria, tradidit Ecclesiam de *Grenviz*, de assensu Gileberti Roffensis Episcopi, sed quoniam scripto non approbatam istam unionem, Benedictum successorem Cathedræ interpellavit Gervasius, ut ipsam diplomate suo roboraret.

(c) *Ecclesiæ Sæc. Radegundis quam habemus in Angliâ solam filiam specialem.* Miror tot filias Præmonstratensi Ecclesiæ à Pagio ascriptas in Circaria Angliæ, cum unicam prolem sibi vindicet Gervasius, eamque novissimam. Sed mirari desino, attendens ad immutationem paternitatum, quam anno 1294. Capitulum generale, ad cautionem disciplinæ & regiminis accuratiorem providentiam, invexit, post habito plerumque originis & filiationis naturæ, titulo.

per, & minùs quàm expedit informata Ordinis disciplinâ: Fraternitati vestræ præsentium auctoritate mandamus, quatenus eam singulis annis loco nostri visitetis, correcturi in eâ, quantum ad merum jus Paternitatis attinet, quod apparuerit corrigendum, donec mandatum nostrum præsens per nos, vel alium fuerit revocatum.

Porro de omnibus pro quibus ad vos recursum fuerit, quoties vocati fueritis, agatis plenariè vices nostras, hoc solo excepto, quòd ad abscissionem Capitis (a) nunquam manus extendatis.

EPISTOLA LXXXI.

*Brabantia Ducem rogat Gervasius, ut faveat translationi
Parthenonis Postellensis.*

ILLUSTRI Domino & in Christo charissimo H. (b) Marchioni Romani Imperii ac Duci Brabantia, F. Gervasius dictus Præmonstratensis Abbas, salutem, & cum orationibus sinceram ad obsequia voluntatem.

Cùm ad petitiones nostras (quas videbatis ratione niti, & fulciri honestate) multoties invenerimus vos paratos, & desiderare quandoque ut aliqua corrigerentur in Ordine, quæ secundum zelum vestrum limâ videbantur correctionis indigere: concepimus fiduciam, ut vestrum non tantum assensum, sed & auxilium postularem ad Ordinis honestatem in aliquâ parte promovendam.

Sanè cùm Venerabilis Frater N. (c) Abbas Floreffiæ piâ (ut credimus) intentione ductus intendat Sorores, quæ nunc apud Postellam (d) commorantur, ad alium locum transferre, ubi earum & honestas & fama melius conservetur. Strenuitatem vestram affectuosè rogamus, quatenus eidem velit Abbati assistere in hoc factò, non tantum annuentes, ut expleat quod proponit, verum etiam compescentes sæculares quoslibet vestræ jurisdictioni submissos, qui pro arbitrii sui motu ordinationibus Ecclesiarum Ordinis nostri se immiscent.

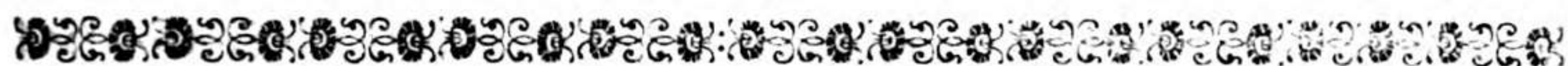
Credimus autem quòd, si dictus Abbas perfecerit quod intendit de Sororibus transferendis, honestas inde Ordinis, & salus proveniet animarum.

(a) *Abscissionem Capitis.* Hoc est depositionem Abbatis, quam sibi Gervasius, ut causam majorem reservavit.

(b) *H. Henrico.*

(c) *Frater N.* Nicolaus Hellini successor, Vivis exemptus anno 1220.

(d) *Sorores quæ nunc apud Postellam commorantur.* Postella est Monasterium Virginum Ordinis Præm. cum celeberrimo hospitali, in mediis Campaniæ Brabantinæ Ericetis, ubi omnibus diu noctuque venientibus, hospitium præbetur. Primus loci hujus fundator extitit Fastradus vir nobilis anno 1173. accesserunt postea alii Benefactores, qui largissimæ hospitalitatis contulerunt fundos, quorum administrationem, sicut & hospitum curam gerebant Virgines, nullis proinde strictioris clausuræ legibus tunc addictæ. Nunc verò Floreffienses Canonici soli, in Cœnobio Postellæ agunt, monialibus extinctis. Quo anno esse desierint necdum mihi compertum est. Suspicio Walteri Abbatis ætate, anno 1278. Sensim emortuis Virginibus, nullisque suppositis, quæ speciem propagarent, abisse in nihilum virgineam sobolem, in cujus ruinam generale Capitulum anni 1270. conjurarat, instigatore præcipuo Waltero de Obbais Abbate Floreffiensi.

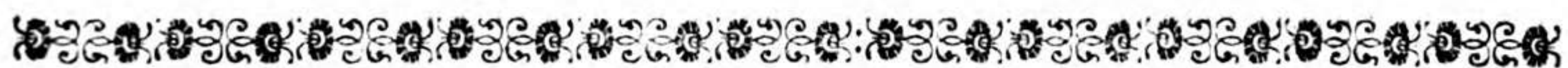
EPISTOLA LXXXII.

Abbati executori apostolicæ commissionis mandat Gervasius, ut emendet quod contra juris ordinem fecit.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas, Venerabili in Christo Fratri H. Abbati de F. (a) salutem & sinceram in Domino charitatem.

Scripsit nobis acerbè nimis & crudè Vir Illustris R. (b) Comes Sueffionensis, conquerendo insinuans, quòd Petrum Filium Hugonis de Amblegny Ballivi sui, Canonicum S. Petri in foro Laudunensi, quâdam præbendâ suâ spoliaveritis, juris ordine prætermisso.

Quia igitur de præbendâ illâ multa audivimus, quæ & famam totius Ordinis generaliter, & quarundam personarum in Sueffionensi & Laudunensi Diocæsis, specialiter denigrarunt: mandamus vobis, quatenus (cum in causâ ipsâ collegas habeatis, qui sicut & vos habeant cognoscere de eodem) sustineatis ut ipsi exerceant vices suas: & si quid fuerit à vobis contra juris ordinem attentatum, non erubescatis corrigere incunctanter: nec ex pronitate subveniendi aliquibus familiaribus vestris in causâ, vobis arrogetis in officio Judicis, præ collegis vestris aliquid singulare, unde notari possitis, & unde innocentia gravetur: maximè cum non solum dictus Comes, verùm etiam Petrus (c) Tristanus, Camerarius Domini Regis (qui se gerit cognatum dicti Clerici) nobis scripserit pro eodem: nec credimus quòd minùs possit nobis nocere in hoc statu suo, quàm Comes.

EPISTOLA LXXXIII.

Gervasius pro Abbate iniquius vexato apologeticam scribit Epistolam Episcopo præjudiciis affecto.

REVERENDO in Christo Patri ac Domino Dei Gratiâ Venerabili A. Episcopo, Frater Gervasius dictus Præmonstratensis Abbas, Salutem & cum orationibus sinceram ad obsequia voluntatem.

Litteras sinceritatis vestræ suscepimus, quibus quorundam Fratrum V. voluistis conamina prævenire; qui (prout vobis suggestum esse comperimus) in Abbatis sui gravamen intendunt, & ut discurrentes licentiùs mores exerant juveniles, in dejectionem senis aliquid machinantur.

Sanè non est nostræ consuetudinis aurem rumusculis inclinare, nec de Abbatum gravitate malè sentire, de facili ad suggestiones varias subjectorum; nec in Ecclesiâ memoratâ aliquem credimus ita ausum, qui contra honestatem

(a) *Abbati de F. Salutem.* Nullam lego in tota Circaria Franciæ Abbatiam, cujus initialis littera ab F. incipiat, nullam video in Pontini Circaria, nullam in Floressiæ, si Floressiam exceperis, sed Abbatem non invenio, cujus nomen ab H. auspicetur, si Hellinum demas. Putarem Abbati Fusniaci inscriptam Epistolam, nisi præceptiva vox *mandamus*, adhiberetur à Gervasio, superioritatem innuens, quam nullatenus in extraneum Abbatem exercere poterat.

(b) *Vir illustris R...* Radulphus 2. Comes Sueffionensis.

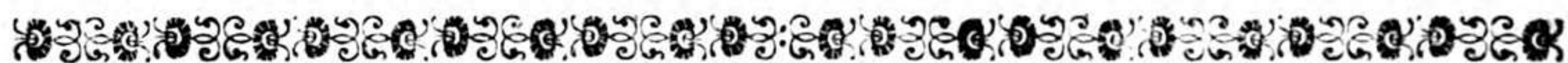
(c) *Petrus Tristanus*, erat ille filius Gervasii Tristani, Camerarii Philippi Augusti, Regis Franciæ.

Abbatis nobis aliquid persuadere præsumeret : cùm liquidò constet universis, quod partes ejus foverimus usque modò , & contra omnes obloquentes exaltaverimus cornu ejus.

Scire tamen vos volumus, quòd longo fractus senio, & ætate decrepitâ fatigatus, in debilitatem jam incidit corporis atque mentis; ita quòd apud subjectos nec reverentiæ sit nec timori: unde licet olim litteratus fuerit & honestus: licet in diebus suis exteriùs benefecerit Dominus loco illi, & interiùs vigere fecerit Ordinis disciplinam: quia tamen anni ejus recedentes secum, hæc omnia adimere jam cœperunt, expedire credimus dictæ domui, secundum utrumque statum, ut emeritus jam cingulum militiæ solvat, & de futurâ vitâ cogitans privatus vivat, qui huc-usque publicis commodis militavit.

Verumtamen ne videamur aut suggestionem adversantium moti esse: aut vestro interventui (cui devotè assurgimus) adversari, ipsum in administratione sibi creditâ censuimus sustinendum, ut ex detrimento Ecclesiæ vobis constet, quòd amoto eo oporteat alium subrogari, cui adsit plenius & robur mentis, & ad benè operandum efficacia voluntatis.

Sanè si fortè cesserit, curabimus Deo dante, ut institutur alius, qui Ecclesiæ supra-dictæ sufficiat, & honorificè eum tractet, prout decuerit tantum virum. Super prædictis autem rescriptum Vestræ Beatitudinis præstolamur.

EPISTOLA LXXXIV.

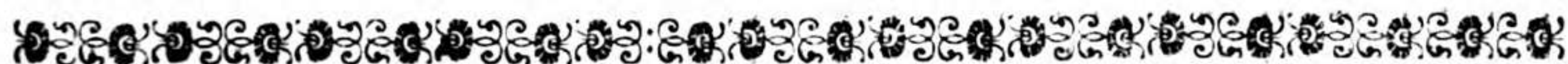
Gervasius unâ cum Capitulo Generali aggratulatur Joanni de Brenna super exaltatione ad Jerosolimæ Coronam, & suffragia Ordinis spondet pro felici armorum successu.

GENERALE Capitulum Jerosolymorum Regi. (a) Oblata nobis ex parte vestrâ petitio inter curas multiplices, quibus circa negotia nostri Ordinis occupamur, exhilaravit nos plurimum, & ex promotione vestrâ in Regem, (b) lætitiâ attulit cordi nostro. Licet enim in vobis refulgeat probitas militaris, & multos potentes ac nobiles, sicut generositate natalium, ita etiam virtute militiæ transcendatis, ex eo tamen, quod non intenditis in gladio vestro possidere terram, sed jactatis cogitatum vestrum in Domino, & de cœlo auxilium postulatis, ex eo quidem fiduciam cœpimus, & spem bonam, quòd per manum vestram disposuerit Dominus, & gentium incredulitatem confundere, & nostræ fidei injurias vindicare. Proin postulationibus vestris hilarem præbentes assensum, participationem omnium spiritualium beneficiorum, quæ in Ecclesiis Ordinis nostri fiunt, & futuris temporibus sunt facienda, devotâ vobis concedimus charitate, statuentes, ut illi orationi, quæ solet fieri pro subsidio Terræ Sanctæ, una specialis collecta pro vobis, per omnes Ecclesias nostri Ordinis adjungatur. Vestræ igitur Præminentiae affectuosissimè supplicamus, ut cum confirmaverit Dominus vos in regno, ad quod suâ providentiâ vos vocavit, loca illa, in quibus Ordo noster ante subversionem Terræ Sanctæ antiquitus

(a) *Generale Capitulum Jerosolymorum Regi Joanni Brennenfi.*

(b) *Promotione vestra in Regem.* Anno 1209. in Regem assumptus est unanimi procerum voto, & à Regno amotus anno 1223. Friderici Imperatoris ambitione & potentiâ.

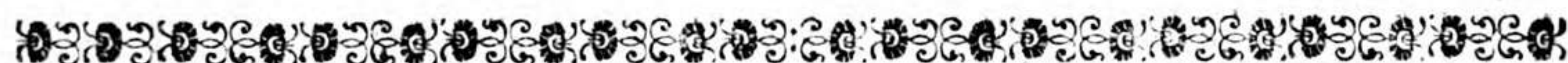
antiquitùs habebatur, personis Ordinis nostri per vestram gratiam restitui faciatis, recepturi pro gratiarum munere tanto uberius ab eisdem orationum suffragia, quantò per munificentiam vestram se sentierit locis suis restitui, & restitutos vestrà magnanimitate protegi pariter ac defendi.

EPISTOLA LXXXV.

*Episcopo Bellovacensi Concambium petenti, locum & diem offert
pro ejusmodi permutatione ineunda.*

GERVASIUS Bellovacensi electo (a) Episcopo. De domo vestrà de Nauvel, de quâ locuti estis nobis pluries, non possumus vobis per nuntium sufficienter respondere, sed si volueritis, ut concedatur vobis, assignetis nobis aliquem diem, & locum distantem per diatam unam ab Ecclesiâ Præmonstratensi, infra quindenam, quæ præcedit ascensionem Domini, vel infra quinque dies sequentes ipsam ascensionem, & nos ad præsentiam vestram libentissimè accedemus, Vobis pro utilitate vestrà, & honore nostro de hoc & de aliis locuturi. Notetis etiam diligenter dies vacationis nostræ superius memoratos, ne videamini hoc, quod mandamus vobis, quasi in speculo inspexisse, & propter occupationes vestras statim tradidisse oblivioni, ferè quidquid vobis duximus intimandum, quod ex litteris vestris videtur posse colligi manifestè, quæ insinuationi nostræ nunquam plenè respondent.

EPISTOLA LXXXVI.

*Scribit Gervasius Episcopo Tullensi Ecclesiam non esse alligatam debitis
alterius Ecclesiæ, nec unam alterius esse vadem in
Ordine Præmonstratensi.*

GERVASIUS Tullensi Episcopo. (b) Super eo, quod vestra nobis insinuavit Paternitas, ut quibusdam vestris civibus, qui se dicunt Ecclesiæ de Belleval (c) pecuniam credidisse, satisfieri autoritate & potestate nostri Ordinis faceremus, id vestræ discretionis volumus esse notum, quod dudum ex parte Generalis Capituli, vestræ civitatis hominibus fuit per litteras denunciatum; ut nullus eorum aliquam crederet summam pecuniæ Ecclesiæ supra-dictæ. In nostro enim ordine hæc consuetudo habetur, ut unaquaque Ecclesia per se

V

(a) *Gervasius Bellovacensi electo Episcopo.* Miloni de Chastillon de Nantueil, qui anno 1217. Philippo de Dreux subrogatus est. Priusquam sacraretur Episcopus, in Terram Sanctam profectus anno 1219. captivus abducitur ante Damietam. Libertate restitutâ Galliam repetit anno 1220. qui fuit supremus regiminis Gervasii.

(b) *Tullensi Episcopo.* Reginaldo Boutilliet de Senlis, destituti per Innocentium 3. Mathæi à Lotharingia, successori anno 1210.

(c) *Ecclesiæ de Belleval.* Pagi Argonensis, anno 1133. ab Alberone Episcopo Virdu-nensi fundatæ in Diocesi Remensi. Præerat Abbatiz anno 1214. & 1218. Odo, ille idem est forsân, qui mutuo pecuniam accepit à Tulli civibus, ut villam Belli Clari (*Beau-clair*) ædificaret communibus expensis, cum Goberto Dynastâ Asperi montis.

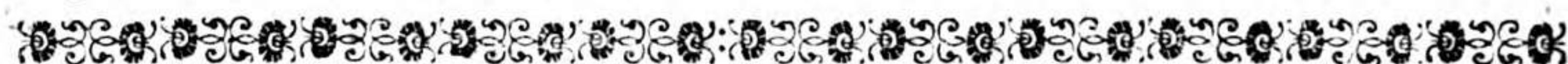
teneatur propriis debitis obligata; nec reliquæ teneantur super aliarum debitis respondere. Inde est quod à vobis petimus & rogamus, quatenus à civibus vel hominibus vestris, occasione, quâ dicta est, non permittatis alicui personæ, vel Ecclesiæ nostri Ordinis gravamen inferri, vel pecuniam, nisi ab his, quibus fuit credita nominatim, aliquatenus extorqueri, cum sit justum & omni consentaneum rationi, ut ab eo, cui quidquam creditur, vel committitur, idipsum principaliter & non ab alio exigatur.

EPISTOLA LXXXVII.

Commendat Gervasius Cancellarium Parisiensem Cardinali Reginaldo.

GERVASIUS Magistro Reginaldo Diacono Cardinali. (a) Vir Venerabilis Philippus Cancellarius Parisiensis (b) dum olim Cathedralium Ecclesiarum Provinciæ Remensis, tanquam Generalis Procurator, in Romanâ curiâ negotia procuraret, mihi & Ecclesiis insufficientiæ meæ commissis, & quibusdam aliis devotis vestris, non solum, sicut vos meminisse credo, fuit inutilis, sed damnosus, propter quod indignationem vestram extunc incurrisse se credit, & eam adhuc non esse omnino deletam. Super quo, cum ex suscepto procurationis officio, cui honestè deesse non poterat, apud quemlibet discretum virum sufficienter possit & debeat excusari, vellem, ut si ego, vel aliqui ad humilitatis meæ regimen pertinentes, occasionem dederint, quia affectus vester obligaretur ab ipso, reconciliationis impetrandæ essemus apud vestram clementiam adjuutores, maximè cum ego eum in omnibus suis locis & causis invenerim satis amicabilem & benignum. Cum igitur nuper irruerit super eum, sicut ipse retulit mihi vivâ voce, inopinata quædam & repentina tempestas ex suggestione quorundam, qui famam suam apud Dominum Papam plurimum obfusasse dicuntur, & propter hoc teneatur coram ipso Domino Papâ certo tempore comparere, suam innocentiam defensurus, Paternitati vestræ obnixis precibus supplicamus, quatenus deletâ, intuitu Dei & precum mearum instantiâ, præteritorum memoriâ delictorum, ipsum in affectionem paternam & gratiam admittatis, ita ut manus protectionis vestræ, in quantum sustinebit honestas, in hac afflictione suâ dignetur esse eum eo. Videtur enim ei, ut asseritur, nec credo quod fallat, quod pro foelicitate præcipuâ reputabit, & cum universis hostibus suis audebit congredi confidenter, si tantummodo gratiam vestram habuerit adjutricem, qui per misericordiam Dei, & subventionem à fornace tribulationis hujus ereptus, vestris, tanquam devotus filius, de cætero acquiescet consiliis & mandatis.

EPISTOLA LXXXVIII.

Inquirat Gervasius de conversatione & moribus suorum Religiosorum apud Episcopum Thebanum, rogatque ut bonos protegat & corrigat malos.

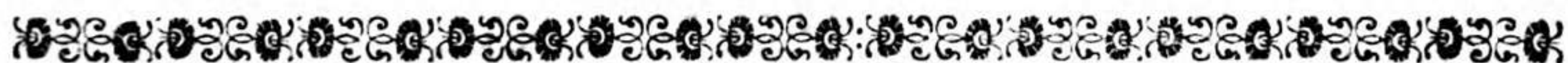
DOMINO Hardumunio Episcopo Thebano (c) Gervasius. Sicut jucundum esse consuevit plantare vites, quæ extendunt palmites suos latè,

(a) *Magistro Diacono Reginaldo Cardinali.*

(b) *Philippus Cancellarius Parisiensis.* Vide quæ diximus de hoc Philippo in Epistola X.

(c) *Episcopo Thebano*, id est Thebæ Philippi Urbis Thessaliæ in Græcia, quondam Episcopalis & suffraganeæ Larissæ, nunc verò Archiepiscopatu gaudens, nomine *Zetton*.

& reddunt suis temporibus fructum bonum, ita in fastidium verti solet, quando propagantur tales, quæ propagatæ latius degenerant in labruscas. Dudum sanè significatum est nobis, quod fratres quidam Præmonstratensem Ordinem profitentes in Diœcesi vestrà (a) sortiti sunt locum, ut ibidem Domino famularentur, secundum Ordinis instituta, de quorum conversatione, quoniam diversa audivimus à diversis, non possumus solliciti non esse de ipsis, utpote qui desideramus, ut universi & singuli ad humilitatis nostræ regimen pertinentes, regia viâ incedant, & sic currant in stadio, ut æternæ beatitudinis bravium apprehendant. Verum quia singulas Ecclesias, ad Præmonstratensem Ordinem pertinentes, non possumus personaliter visitare, nec subvenire eisdem, nisi vestrum, & aliorum Patrum & Dominorum vestrorum, auxilium sentiamus, Paternitati vestræ humiliter supplicamus, quatenus intuitu Dei, & respectu orationum ac Spiritualium beneficiorum totius Ordinis, quorum participationem devotâ vobis concedimus charitate, prædictos Fratres, si videritis, quod habeant facies euntium in Jerusalem, & quod habeant quasi cor unum & animam unam, ad serviendum Domino Jesu Christo, protegere, ac manutenere velitis, & contra insultus malignantium, si qui fuerint, defendere. Porro si videritis, quod conversatio eorum limam correctionis exposcat, super hoc ipso ut corrigerentur, vellemus, dummodo non esset vobis molestum, quod vestræ Paternitatis diligentia vigilaret: nollemus enim ut Præmonstratensis Ordinis Professores, sive nobis vicini, sive remoti à nobis, essent aliquibus odor mortis in mortem, sed odor vitæ in vitam. De statu autem eorum desideramus, & petimus certificari per vestræ litteras sanctitatis, cum vel à vobis, vel à nobili viro Thoma Domino Salone, aliquem ad partes nostras contigerit nuntium destinari.

EPISTOLA LXXXIX.

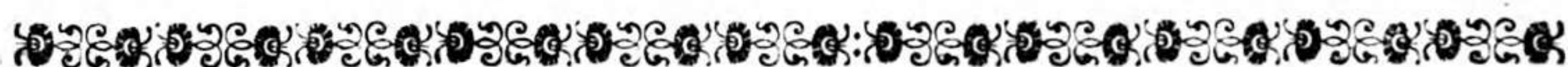
Willelmum Archiepiscopum Remensem pro resarcienda pace inter Episcopum Viridunensem & Abbatem Sancti Pauli implorat.

DOMINO Wilhelmo Remensi Episcopo Gervasius. Dominus Viridunensis Episcopus, à primâ promotione suâ, pauperculæ Ecclesiæ Sancti Pauli Viridunensis (b) cœpit esse valdè molestus, & adhuc ad eam gravandam sumptâ qualibet levi occasione, cum minori, quam deceret honestatem suam, gravitate movetur: Ego autem personaliter accedens ad locum, aliquando eam reconciliavi gratiæ suæ, quam cum crederem diutius esse duraturam, nescio, quis Borealis ventus eam, tanquam non habentem, unde erubesco,

(a) *Præmonstratensem Ordinem profitentes in Diœcesi vestra.* Nomen filet Monasterii Gervasius, quod in Thebanâ Diœcesi consistebat. In Catalogis Pagii & Lauerelii nullum invenio cœnobium in hac Diœcesi positum, usque adeo lacunis abundant.

(b) *Ecclesia S. Pauli Viridunensis.* Cœnobium antiquitus Ordinis Sancti Benedicti, quod prius anno scilicet 973. Clericis Regularibus mancipatum erat, Alberone de Chisneio, ad Episcopalem Cathedralē subleto, pulsus procul monachis, rursus ad primigenium statum rediit anno 1135. dum Canonicos Præmonstratenses invexit è Præmonstrato accersitos Episcopus, Ordinis zelator, quem postea abdicata dignitate professus est.

radices, leviter exsufflavit. Significatum namque est nobis, (a) quod nuper farfierit ferè omnia bona Ecclesiæ, quæ sunt in Dioecesi suâ, & ea per interdictum detineat occupata, pro eo solo, quòd Abbas & Fratres Sancti Pauli, ipso irrequisito, associaverunt Illustrem Virum H. Comitem Barriducis ad Villam in quodam territorio faciendam, quæ nec est de Dominio Domini Episcopi nec de Dioecesi Virdunensi. Cum igitur & ratione consanguinitatis & obligatione familiaritatis, vestra dicatur aliquantulum, licet fortassis non quantum deberet, consilia revereri, Paternitatem Vestram affectuosè rogo, quatenus scribatis ei, rogando pariter & monendo, ut à Pauperum Fratrum molestatione desistat, qui se ipsum in aliquo offenderint, de satisfactione præstandâ me, si opus fuerit, compellente, vestro stabunt per omnia consilio & mandato.

EPISTOLA XC.

Gervasius cum Capitulo generali gratias agit Episcopo Vintoniensi ob fundatam Abbatiam de Halle, eique in gratitudinis testimonium offert preces, & spiritualium bonorum participationem quæ fiunt in Ordine.

DOMINO Petro (b) Wintoniensi Episcopo Capitulum Generale. Significatum est humilitati nostræ, quod inter quotidianas curias Regis & Regni, quæ vobis incumbunt, de salute animæ, quod pauci faciunt, his diebus sollicitè cogitantes, fundaveritis ad honorem Dei, & Beatæ Mariæ & omnium Sanctorum, quandam Præmonstratensis Ordinis Abbatiam. Laudabile siquidem fecistis opus & pium, & providè ordinastis, ut sicut habetis, quando incumbit necessitas, pro defensione Fidelium Jesu Christi tales, qui sciunt materialem gladium contra hostes Visibiles exercere, ita & habeatis milites Spiritales, qui contra invisibiles inimicos, jugi eleemosynarum & orationum instantiâ, sciant & velint habere conflictum. Super hoc autem, quod in abbatiâ construendâ humilitatis nostræ Professores præ cæteris Professoribus elegistis, grates vobis cum omni devotione, quâ possumus, & gratiarum referimus actiones, Paternitati vestræ humiliter supplicantes, quatenus laudabiliter inchoastis, intuitu illius, cui hoc præstitistis obsequium, laudabiliore fine prosequi studeatis. Nos autem ut beneficio nobis impenso, cum aliquâ gratitudine occurramus, præter Generales Orationes & Eleemosynas, quæ in perpetuum in Ecclesiis Ordinis nostri fient, quarum participationem devotâ vobis concedimus charitate, statuimus, ut quantumcunque temporis, & ubicunque terrarum obitus vester innotuerit nobis, sub præsentium testimonio littera-

(a) *Significatum est nobis.* Summum discordiæ Caput inter Robertum de Grandpré Episcopum, & Joannem 2. Abbatem Sancti Pauli, hoc fuit quod Abbas irrequisito Episcopi consensu, Henricum Comitem Barri associaverat dominio & fructibus Villæ, quam Comes in fundo Abbatie construxerat, qui nullatenus clientelari jure ab Episcopali mensâ pendebat.

(b) *Domino Petro Vintoniensi Episcopo.* Petrus de Rupibus Godefrido successit anno 1204. procurante Joanne Rege. Vir fuit bellicis rebus eruditus, zelo fidei & crucis propagandæ flagrans, ob pacem restitutam inter Summum Pontificem & Imperatorem Fridericum de Republicâ Christianâ benè meritis, plurimorum tam in Angliâ quam in Palestinâ Cœnobiorum magnificus fundator, obiit anno 1236.

litterarum, tantum in singulis Ecclesiis Ordinis nostri fiat pro vobis, quantum pro singulis fratribus in loco suo fieri consuevit; brevia autem obitus vestri distribuenda per singulas Ecclesias, continere debent hæc verba. Tali die obiit Venerandæ recordationis Dominus Petrus Venerabilis Wintoniensis Episcopus, Fundator Abbatiae de (a) Hales, Præmonstratensis Ordinis, cui in eodem Ordine debetur in singulis Ecclesiis, quidquid in orationibus & eleemosynis debetur Fratri, qui in loco suo decedit. Vos igitur tanquam discretus Pater provideatis, si placet, dum licet, ut animæ vestræ negotium fidelibus executoribus & nuntiis committatis. Datum in translatione Beati Augustini. Anno gratiæ 1219.

EPISTOLA XCI.

*Capitulum Generale participationem suffragiorum Ordinis concedit
Archiepiscopo Senonensi.*

DOMINO Senonensi Episcopo (b) Capitulum Generale. Cum omnibus, qui Ordini nostro vel beneficia conferunt, vel collata conservant, simus non immerito, in communicandis orationibus debitores, vos tamen inter præcipuos computamus, quibus in communicandis orationibus tenemur astricti, pro eo, quod, prout litteræ vestræ perhibent, & res ipsa testatur, Ecclesias nostri Ordinis, quæ in vestrâ potestate consistunt, diligitis, & in dilectionis ejusdem argumentum, illas a pravorum vexationibus conservatis. Petistis igitur tam vos, quàm amicos vestros commendatos orationibus nostris haberi. Proin petitioni vestræ, cui devotâ mente censuimus assurgendum, benigno animo faventes & prompto, participationem omnium orationum & spiritualium beneficiorum, quæ in Ecclesiis nostris fiunt, vel futuris sunt temporibus facienda, vobis eâ devotione concedimus, quâ vos eam credimus postulasse, optantes, ut concessio vobis orationum participio, eundem fructum consequi valeatis, quem nobis optamus retribui, qui in illis transigemus dies nostros. Sanè ad hoc, quod pro Nepote vestro H, qui de medio, ut didicimus, est sublatus, postulastis vobis concedi, ut quilibet presbiter nostri Ordinis celebret missam unam, & ab alio quolibet ipsius Ordinis Professore aliquod ei orationis suffragium impendatur, respondemus, quod tam pro ipso, quàm pro aliis omnibus jam defunctis, pro quibus rogamur in nostro Capitulo Generali, celebrari statuimus, infra instans Dominicum natale, tres missas à quolibet nostri Ordinis non emerito Sacerdote, ab aliis autem, qui vel non sunt Sacerdotes, vel ab hoc officio aut debilitate, aut senio sunt exempti, psalterium unum infra terminum memoratum, præter alia totius Ordinis benefacta; hoc ipsum autem & vobis concedimus, cum per præsentem litteras nobis constiterit de obitus vestri die, statuentes, ut tantum fiat pro vobis in missis, orationibus, & in psalmis, quantum pro defuncto Abbate Ordinis fieri consuevit.

X

(a) *Abbatia de Hales.* Filia de Welbeck, in Diocesi Wigornienſi fundatur anno 1218.

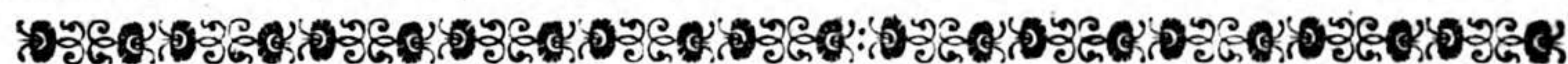
(b) *Dominus Senonenſis Episcopus,* Petro de Corbeil, à Cameracensis Ecclesiæ Cathedrali ad Senonensem translato, anno 1199. obiit Junii 3. 1222. omnium ſui temporis, & poſterioris ævi ſcriptorum elogiis conſecratus.

EPISTOLA XCII.

*Gervasius commendat Waltero Episcopo Candidæ Casæ, religiosos
Ecclesiæ Cathedralis Canonicos.*

DOMINO Waltero Episcopo Candidæ Casæ, Gervasius. Fratres nostri, qui viderunt faciem vestram, quam & nos utique vidissemus, annuntiaverunt humilitati nostræ multa bona de vobis, & dederunt nobis spem certam, quòd religiosas personas diligere debeatis, quas merito vitæ & morum honestate credideritis diligendas. Cum igitur pauperibus Fratribus nostris, & illis maximè, qui sunt remoti à nobis, non compati non possimus, pauperes Fratres illos, qui in Ecclesiâ vestrà Deo deserviunt, (a) Paternitati vestræ humiliter & attentè in Domino duximus commendandos, rogantes, ut exhortemini eos paternâ benignitate ad bonum, & ipsos in Domino confortantes, effectum probantes, quod velitis, ut sine offendiculo perturbationis cujuscumque observent sui Ordinis instituta. In hoc enim honori vestro nihil decrescet, sed accrescet potius meritum apud Deum, in cujus domo mansiones multæ sunt, & ad eam per diversas, licet non adversas vias & semitas pervenitur, nec impedit professionum varietas, sicut scitis, quin sicut diversa membra unius corporis unum corpus, ita & diversæ professiones unius Dicecesis, in Episcopalis apice Dignitatis, habeant unum Patrem, cujus faciem venerantur. Nos autem & Fratres nostri, licet in quantum ad disciplinam Ordinis pertinet, innitamus privilegiis nostris, Episcopos tamen nostros, tanquam Patres & Dominos reverenter & humiliter intendimus honorare, quibus per privilegia nostra non honorem subtrahimus, sed laborem.

EPISTOLA XCIII.

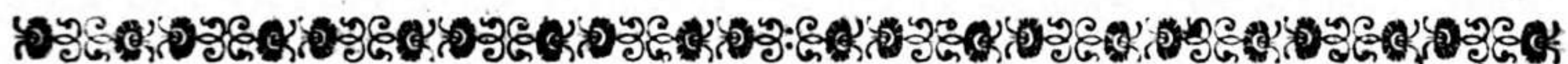
*Ivoni Cracoviensi Episcopo reddit gratias Gervasius de affectione quâ
Ordinem Præmonstratensem prosequitur, ejusque
perseverantiam enixè rogat.*

GERVASIUS Ivoni Episcopo Cracoviensi. (b) Audivimus & lætati sumus plurimum in his quæ dicta sunt nobis, videlicet quod reversi à scholis Pari-

(a) *In Ecclesia vestra . . . Domino deserviunt.* Cathedralis Candidæ Casæ Ecclesia, in Galluveyæ provincia Regni Scotiæ, tempore Christiani Episcopi, anno 1177. Præmonstratensibus cessit, è Viridi-stagno evocatis, primusque post Christiani obitum Episcopus præfuit Walterus, qui antea sub Prioris titulo fratres regebat, & cui Adamus Præmonstratensis soliloquiorum *libros duos* nuncupavit, nunc primum luci editos in *Thesauro anecdotorum Patris Pez* tom. 1. par. 2. pag. 337. ex codd. mss. Carthusiæ Gemnicensis & Monasterii Mellicensis. En tibi verba, „Dominis suis venerandis & amicis in Christi visceribus, dilectis viris „illustri Domino Waltero priori, & universis Fratribus in Ecclesia Sancti Andree Christi servitio mancipatis, frater Adam, Dei & servorum Dei servus „inutilis & indignus. „Waltero mortuo, ad Episcopatum Candidæ Casæ assumptus est ipse Adamus, unde & in fronte *soliloquiorum*, à coæquali scriptore hæc fuit apposita Epigraphes, *Adami Præmonstratensis Candidæ Casæ in Scotia Abbatis & Episcopi, Soliloquiorum libri duo.* Dempsterus tres in Candida Casa extitisse Ecclesias Ordinis Præmonstrat. asserit, Cathedralem, Abbatialem, & Prioralem.

(a) *Gervasius Joanni Episcopo Cracoviensi.* Gervasius tam strictè necessitudinis vincu-

fiensibus, ad regimen Ecclesiæ Cracoviensis divinâ fueritis, sicut certissimè credimus, vocatione assumpti, super quo duplici nobis ratione gaudendum esse censemus, quia scilicet talem constituit Dominus in Ecclesiâ suâ Pastorem, qui creditur, imò scitur esse fidelis & prudens, & quia indubitanter speramus, quod pauperes Fratres nostros benigniori affectione debeatis complecti, quàm vester fuerit antecessor, qui licet fuerit pluribus commendandus, non tamen erga nostros, in quantum potuit per exteriora perpendi, nam, quam debuit, non habuit charitatem. Cum igitur divinâ gratiâ per promotionem vestram, saltem ex conceptâ spe bonâ serenaverit diem nostrum, Paternitati vestræ attentissimè supplicamus, quatenus intuitu Dei, & orationum totius Ordinis Præmonstratensis, quarum participationem devotâ vobis concedimus charitate, pauperes Ecclesias nostri Ordinis, in Poloniâ constitutas, paternâ recipiatis affectione fovendas, & animetis Prælatos eorum, ut ad exercendam regularis disciplinæ virgam in subditos fortius solito convalescant, discretâ tamen pietate admixtâ, quam excludere non volumus, nec debemus. Sanè quia rogastis in concilio Generali de Sororibus in Plocheta (a) constitutis, & promissistis, cum formidaremus curam earum, quod ad fundandum & construendum claustrum Canonorum Conventuale, quorum Prælatus regeret eas, impenderetis bonâ fide, si commodè fieri posset, studium & operam diligentem, rogamus discretionem vestram obnixè, quatenus pro diligentiori observantiâ Ordinis, nec non & honestatis, memores sitis illius promissi, & ad hoc laborare velitis, in quantum honestas vestra permittet, ut promissio procedat in effectum; cæterum quia devotus noster ac fidelis Randolphus, quondam Supprior noster, circiter illud tempus, quo recessistis à Franciâ, concessit in fata, rogamus, ut faciatis rogari pro ipso.

EPISTOLA XCIV.

Excusationem Præpositi Scheidenfis admittit Generale Capitulum ex intuitu intercessoris Engelberti Archiepiscopi Colonienfis, cui Capitulum commendat Clarbøltensem Abbatiam.

ENGELBERTO (b) Episcopo Colonienfi, Capitulum Generale. Sanctæ Paternitatis vestræ litteras recepimus continentes, dilectum in Domino Fratrem nostrum Præpositum Skeidensem (c) occasione quorundam nego-

lum nexuit cum Ivone, dum Parisiis studiorum causâ degeret, ut vix ad propria redux Ivo benevolentiae signa, quæ Gervasio exhibere absenti non poterat, præsentibus Hebdøvicensibus Canonicis Præm. Ordinis in Polonia dederit, decimas illis patrimoniales concedendo, ut referunt Cromerus & Bielscius.

(a) *De sororibus in Plocheta constitutis.* In civitate scilicet Plocensi constitutis anno 1190. Istud Parthenium fundatum est à Vito Episcopo Plocensi. Ab Ivone autem additum est Parthenio virorum cœnobium, præposituræ titulo gaudens, & utrique Monasterio præsidet præpositus.

(b) *Engelberto Episcopo Colonienfi* de Altena, filio Comitis Adolphi de Berg. Ex primicerio Colonienfis metropoleos, ad Archiepiscopatum assumptus, anno 1216. pro deffensione libertatis Ecclesiasticæ trucidatur 16. idus Novembris 1225. à Friderico Isemburgi Comite cognato suo.

(c) *Præpositum Skeidensem*, erat ille Volmarus rerum agendarum peritissimus, doctrinâ præcipuus, & in regendâ Diœcesi Colonienfi Engelberti administer, eo præsertim tempore quo Fridericus secundus Cæsar moderatorem Henrici Filii

tiorum vestrorum, quibus exequendis ipse multis aliis peritior habebatur, à nostro Capitulo Generali remorari, & humiliter petiistis, ut haberemus, intuitu vestri, ejus absentiam excusatam. Nos autem petitionem vestram hilariter & benignè duximus admittendam, utpote qui Præeminentiæ vestræ nihil penitus negaremus, quod cum nostrâ possemus concedere honestate. Cæterum Reverendæ Paternitati vestræ cum affectione multimodâ supplicamus, quatenus Ecclesiam Clarholtensem, quæ graves & multas afflictiones jam longo tempore toleravit, nec non & Abbatem ejusdem loci nuper promotum, quem credimus esse virum providum & prudentem, ac zelum religionis habere, piâ & paternâ benevolentia protegere, ac fovere velitis, & consilium adhibere, ut Ecclesia ipsa diutinis adversitatibus flagellata, diu desideratæ respirationis solatium assequatur. Valeat vestra Sanctitas. 1218.

EPISTOLA XCV.

Willelmum de Rupibus Senescallum Andegaviae rogat, ut favorem non impertiatur ultra Abbati Perrodi-inovi, pro quo amovendo commissarios ablegavit Gervasius.

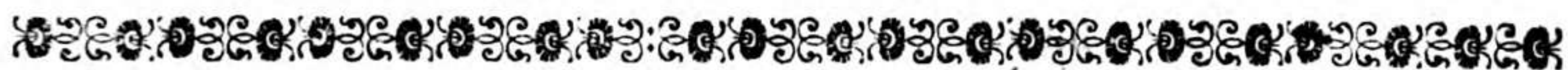
WILHELMO de Rupibus Senescallo Andavia, Gervasius. Scripsimus vobis olim, & rogavimus cum affectu, ut pauperem Ecclesiam de Bosco Ranulfi, (a) quæ in vestrâ ditione consistit, vestro foveretis auxilio, & illis præcipuè solatium præstaretis, qui in eâ & virtutes inferere, & vitia satagerent extirpare; ita ut labor, quem impenderetis ad illud, & Ecclesiæ fieret incrementum Ordinis, & vobis cederet ad augmentum salutis. Verùm cum nuper nobis significatum sit, quod illum Pastorem (b) reprobum foveatis, qui in eâ nomen Rectoris occupans, bona Ecclesiæ, quæ pauca, efficit pauciora per hoc, quod ad captandum favorem sæcularium delitiosè & frequenter convivatur cum ipsis; miramur plurimum, si tamen hæc vera sunt, quod vos, qui tanti estis nominis & tantæ discretionis & famæ, ad hoc aliquatenus potuistis vel mentem vestram inducere, vel animum inclinare, ut illum aliquâ ratione revocaretis in gratiam, cui vos ipsi exprobrando objecistis in faciem quoddam verbum, quod dignum memoriâ nullatenus esse debet. Proin cum à longis retro temporibus constet nobis,

fui & Germaniæ pro-Regem constituit Engelbertum. Skeida in Comitatu Markano, non procul à Civitate Unna & in Diœcesi Colonienfi, filia nobilis est illustris Capenbergæ, fundatores habens anno 1143. Dominos de Ardeya.

(a) *Ecclesiam de Bosco Ranulfi*, Gallicè *Boisrrould*, nunc verò *le Gault*, Diœcesis Andegavenfis, anno 1189. illic fundatum, & anno 1209. ad Perrerium secus Ripas Sartæ translata à Guillelmo de Rupibus Senescallo Andegavenfi, & Sabolii, (*Sable*) Toparchâ, cui ex hoc Capite accessit Fundatoris Titulus ab Innocentio 3. assertus, in suo diplomate anni 1209. Hunc quoque assumpsit Guillelmus ipsemet in Carthâ translationis ab eo conscriptâ anno eodem, nihilominus primam nativitatem & dotem suam debet Cænobium Roberto Domino Sabolii, & Petro de Brion. Primigeniæ suæ originis appellationem, multis à translatione suâ annis retinuit Monasterium.

(b) *Illum reprobum Pastorem foveatis*, Stephanum Abbatem Perrerii ordine quintum, Epulis frequentibus & delitiosis captantem sæcularium benevolentiam, Christi & pauperum bona convivii decoquentem, & ob id criminis, à sua dignitate amotum anno 1216. primo regiminis dilapidatorii anno.

nobis, quod sitis vir bonus faciens justitiam & promovens æquitatem, cum etiam è contrario per multorum relationem veridicam nobis constet, quòd Abbas ille ob multimodam insufficientiam non tantùm inutilis, imo & damnosus sit loco illi, cujus bona plus dilapidat, quàm dispensat, magnanimitatem vestram affectuosè rogamus, quatenus cum nuntii nostri, quibus ordinationem loci commisimus, injunctum sibi negotium exequuntur, si opus fuerit, in auxilium sitis eis, ut à vite, quam plantavit dextera Domini, amoveatur ille ficulneus inutilis, ille spurius oleaster, & institutur Abbas alius, qui sicut oliva in Domo Domini, ita bonorum operum ubertate fructificet, ut & exemplo ipsius informetur subjecti, & bonis temporalibus promptuaria repleantur.

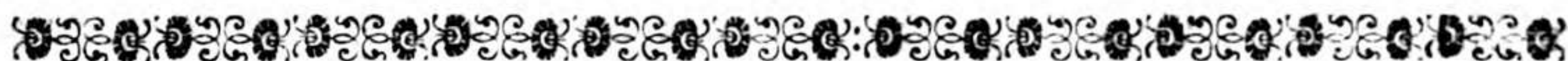
EPISTOLA XCVI.

Blancham Comitissam Campaniæ informat de excessibus Canonici Bellilocensis, eamque rogat ne pro flagitioso, suam protectionem intercessionemve interponat.

BLANCHÆ Comitissæ Campaniæ, Gervasius. Cum ad Ecclesiam Belli-loci, quæ ratione Ecclesiæ, cui permittente Domino præsidemus, nobis subjecta est, (a) personaliter accedentes quosdam ipsius Ecclesiæ Fratres, tum pro suis excessibus, tum pro necessitate Ecclesiæ invenissemus emittendos, & illos vellemus emitte-
tere in aliis claustris pro tempore moraturos, Frater H. jam dictæ Ecclesiæ Canonicus, pro quo vestras ad nos litteras direxistis, ut Ordinis justitiam eluderet, & censuram, quosdam sæculares de suis, ut dicebatur, consanguineis, quos nobis præparaverat, eduxit ab insidiis, qui manu armatâ in Capitulum venientes, tam nobis, quàm Abbatibus & aliis Fratribus, qui nobiscum erant, crudelissimè minabantur. Nolentes igitur, quòd aliqui, qui dicunt, quod nihil fecerit, pro quo ei debeat venia denegari, vestram circumveniant excellentiam verborum composita falsitate, rogamus vos divinæ miserationis intuitu, quatenus si ipse filius Belial in suæ nequitiae nutrimentum ad vos accesserit, ipsius preces nullatenus admittatis, scientes quòd cum non excludimus à veniâ, licet ad propriam Ecclesiam non remittamus eundem, quam perpetuò demeruit secundum Ordinis instituta, sed parati sumus ob vestri gratiam, eum ad aliam Ecclesiam destinare.

Y

(a) *Cum ad Ecclesiam belli loci, qua ratione Ecclesia, cui permittente Domino præsidemus, nobis subjecta sit.* Bellus-locus Filius Præmonstrati in Campaniæ agro, ad Albæ ripas & à Barrensi oppido septem milliaribus distans, in Diocesi Trecenti positus, anno 1112. in Monasterii formam sub B. Augustini Regulâ coaluit. Anno 1140. ad Præmonstratenses eorumque vivendi normam spontè transierunt Augustiniani, quibus Hugo Præmonstrati Abbas præfecit Odonem Abbatem. Tempore Petri Abbatis Belli loci accidit illa tumultuantium fratrum rebellio, quam Gervasius describit.

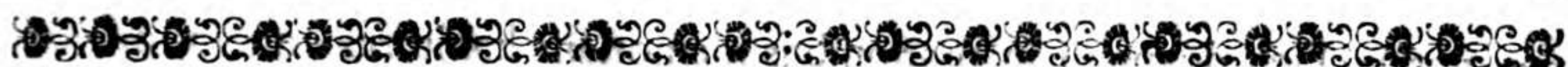
EPISTOLA XCVII.

Aleidis uxor Simonis Montfortii Gervasium de sui conjugis morte certum facit, ejus preces & auxilium implorat.

ALEIDIS Comitissa Tholosæ, & Filii ejus Amauricus & Guido (a) Abbati & Conventui Præmonstratensi. Venerabilibus in Christo Patribus Dominis suis charissimis & amicis specialibus Gervasio Abbati, totique Conventui Præmonstratensi A. mulier miserrima quondam Domini Simonis montis-fortis & A. & G. montis-fortis filii orphani miserabiles, & miserorum miserrimi salutem, quam non habent, & paratam ad obsequia voluntatem.

Lucus, dolores, suspiria, angustias & lamenta, quæ pro infœlici morte, imo glorioso Martirio clarissimi Patris & Domini nostri, & amici vestri specialissimi, totiusque cleri, dum viveret, singultibus verba nostra intercipientibus, vobis, voce vel litteris non possumus explanare. Cum enim hæretici Tholosani, Scismatici, Apostatæ cum filiis perditionis, ruptariis, qui omnes venerant ibidem, ex improvise insultum facerent in exercitum Jesu Christi, dictus Pater noster more solito dicti hostis viribus præ aliis se opponens, & ipsos usque ad fossata sua potenter repellens, tandem pro dolor! percussus fuit in capite super galeam quodam lapide de quadam machinâ Tholosanâ emisso, & paulò post peccatis nostris exigentibus, vel occulto Dei judicio, percurso vitæ stadio ad cæleste bravium evolavit, pro labore martyrii promissam recepturus coronam. Nos igitur in moerore tanto positi, & ferè omni consilio desolati, ad vos tanquam ad fontem scientiæ, consilii, & virtutis recurrimus universitatem vestram exhortantes, obsecrantes per viscera Dei nostri, quatenus sacris orationibus, exhortationibus, prædicationibus vestris in Jesu Christi & subsidium nostrum, consilium vestrum & auxilium apponatis. Confidimus enim in misericordia Jesu Christi, & in potentiâ virtutis ejus, quod si nobis consilium & auxilium exhibueritis, terram multorum Martyrum sanguine acquisitam, ad Honorem Dei & Sanctæ Ecclesiæ poterimus retinere. Sin autem sciatis, quod nos moriemur cum eo, & quòd hucusque tantis laboribus est promotum, totaliter destruetur, & in chaos revertetur antiquum. Cæterum super omnia vos rogamus quatenus pro dicti Patris nostri anima, qui sicut vos non latet, pro pace, fide & Ecclesia tuendis laboravit fideliter, quoad vixit, tanquam pro uno fratrum vestrorum mortuorum faciatis officium celebrari, in omnibus bonis, quæ per domos vestras fient, ipsius memores existentes. Datum in obsidione Tholosæ in vigilia Apostolorum Petri & Pauli Anno Domini 1219.

(a) *Aleidis Comitissa Tholosæ & Filius ejus Amauricus & Guido.* Aleidis filia Bochar-di de Montmoranciaco & Lauræ de Hannonia, nupserrat Simoni 3. filio Almaurici Comitis de Monteforti & Amiciæ Comitissæ Leycestrensis. Iste Simon Machabæus Evangelicus, facundiâ disertus, affabilitate comis, contubernio amabilis, castitate mundissimus, humilitate præcipuus, sapientiâ præditus . . . in militiæ exercitiis sedulus, in suis actibus circumspexit, in incipiendis arduus, in perficiendis indefessus, totus Divinis Servitiis mancipatus, inquit Petrus Vallisfarnensis, dum urgeret Tolosæ obsidionem, ac perduelles illic in perfugio constitutos vellet edomare, Tholosanis ex Urbe erumpentibus, totoque impetu in Castra penetrantibus cum eos repulisset, staretque fortiter ad novos eorum Conatus excipiendos, lapide à balistâ contorto, ictus corruit, ac

EPISTOLA XCVIII.

*Gervasius consolatur Aleidem & pro sponsi animâ orationum suffragia
spondet, jam ex parte præstita, temporalibus quoque auxiliis
superstitem juvare paratum esse profitetur.*

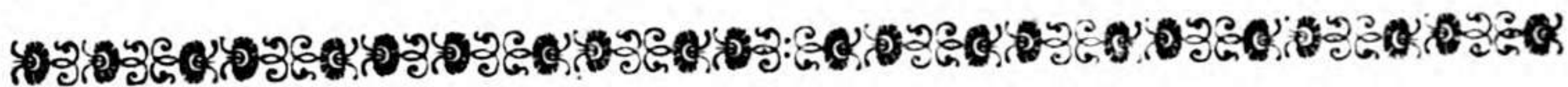
GERVASIUS *Personis supra.* Amantissimæ in Christo Dominæ Ducissæ Narbonensi, & Comitissæ Tholosæ, & illius tribus viris, ac dilectissimis in Domino filiis ejus A. Duci Narbonensi; & Comiti Tholosæ, nec non & G. Comiti Bigorensi, frater Gervasius & in eo, qui est salus omnium sperantium in se, solatium atque salus.

Litteras sigillis vestris munitas recepinus in hæc verba: Venerabilibus in Christo Patribus, Dominis suis Charissimis, & amicis &c. *ut supra.* In spectis itaque litteris Excellentiæ vestræ, & suscitata memoriâ illius invictissimi athletæ Christi, non potuerunt non innovari suspiria dudum concepta de morte ipsius, quem, dum viveret, tenerrimè dileximus, sed & ipse, secundum quod credimus tenerrimè nos dilexit. De morte siquidem dilectissimi nostri nec potuimus, nec possumus, quia hoc habet naturalis affectio, non dolere, sed solatium percipimus in eo, in quo & vos confortari debetis, quia pretiosa est in conspectu Domini mors Sanctorum ejus, quod autem rogastis, ut in auxilium, & consilium vestrum, imo Ecclesiæ Dei & fidei christianæ orationibus, exhortationibus, & prædicationibus consurgamus, secundum quod intelligimus nobis esse concessum à Domino, libentissimè faciemus. Sed Apostolica, sicut scitis, autoritas, vel saltem litteræ Domini Cardinalis, qui apud vos est, super hoc valde necessariæ vobis essent, in eâ scilicet formâ, quod vel Dominus Papa, vel saltem, sicut dudum dixit, Dominus Cardinalis (a) mihi Abbati destinaret litteras, ut per Fratres & Coabbates meos super hoc negotio prædicari facerem, & indulgentiam Apostolicam recitari. Verum quia & hoc adjecistis, ut pro inclitæ recordationis Domini Comitissæ animâ oraremus, & faceremus de ipso, sicut de uno fratrum nostrorum, sciatis, quod ante receptionem litterarum vestrarum feceramus hoc ipsum, & ego Abbas post solutas tres missas, quæ eis à singulis Sacerdotibus debebantur, & alias orationes, nec non & eleemosinas secundum consuetudinem Præmonstratensis Ordinis faciendas, obsequium iterum in ipsâ Præmonstratensi Ecclesiâ, & in multis aliis Ecclesiis tam imperii, quàm regni, quas visitavi, postmodum feci solemniter innovari, & in illis quas visitabo, infra nostrum Generale Capitulum, & in ipso Generali Capitulo innovabo, ipsius dum vixero,

mox vulneribus quinque à sagittariis confossus, ut Christo morienti similis, Christi miles moreretur, sælicem animam cœlo exhalavit anno 1218., & juxta Parisium 1219., cui concordare videtur Epistolæ Aleidis, chronologicus character. Ex matrimonio susceperat Almauricum V. militiæ Christianæ Ducem post fata Patris. Guidonem Bigerrensem Comitem, qui unâ cum Matre, Gervasio lamentabilem Patris occasum litteris transmittunt. Præter illos filios habebat Simonem Leycestrensem Comitem, Amiciam Galterio de Joigny deponfatam, Lauram uxorem Gerardi de Pequineio, Vicedominum Ambiani, denique Petronillam Monialem Sti. Antonii in Campis Parisiorum.

(a) *Dominus Cardinalis.* Bertrandus tituli S. S. Joannis & Pauli presbyter Cardinalis Legatus ab Honorio 3. missus contra Albigenes anno 1217.

per gratiam Dei, devotam in orationibus memoriam habiturus, quem, dilectus ab ipso à tenerâ suâ juventute, dilexi. Valeat & confortetur in Domino dilectio vestra.

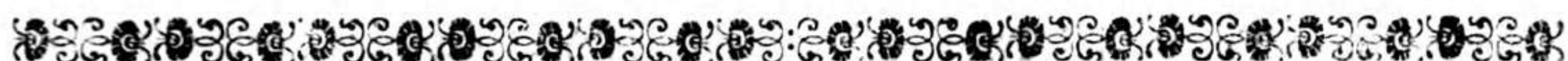
EPISTOLA XCIX.

*Ottocaro Regi Bobemiæ pro Abbate Montis - Syon intercedenti
respondet Gervasius.*

PORRECTAS nobis litteras Serenitatis vestræ per quendam Nicolaum Canonicum Montis-Syon suscepimus eâ reverentiâ & veneratione, quâ decuit, & quæ continebantur in illis, legimus ac notavimus diligenter: siquidem commendastis in eisdem dilectum in Domino Adam Abbatem Montis-Syon, (a) utpote virum providum, mansuetum, benignum, & domui suæ utilem provisorum, sed à subjectis suis, qui malevolè quærunt eludere Ordinis disciplinam, apud nos ideò falsis accusationibus impetitur, quia propter distantiam terrarum facilius potest rei veritas nos latere, quàm illos, qui habitant in vicino. Ad quod vestræ Præminentiae respondemus, quòd cum Dominum Papam, qui homo est sicut & nos, lateat veritas super multis, quæ etiam in regionibus diversis ac remotis aguntur, qui tamen in loco suo habitat fidem adhibens referentibus fide dignis, non debetis mirari, si nobis licet modicis respectu ipsius constet de veritate multorum, quæ fiunt in Ordine Præmonstratensi, licet ad singula loca, quorum statum facimus inquiri per alios, nequaquam personaliter accedamus, speramus autem in Domino, quòd cum cognoveritis, quàm sincerè dilexerimus personam Abbatis, & quamdiu percerimus ei, compescentes omnes obloquentes eidem, donec nos vinceret conquerentium multitudo, & honestas referentium, quibus oportuit dignè credi, favorem vestrum & illustri viri H. Marchionis Moraviæ Fratris vestri, quem dicitis domui illi, & aliis nostri Ordinis subtrahendum, nisi detrahentibus illi silentium imponatur, non modò non subtrahetis, sed ampliabitis Deo dante, cum videritis Ordini nostro tantum inesse vigoris, rigoris, & zeli, ut quantumlibet magnos puniat, si inventi fuerint Ordinis transgressores, nec tamen hoc dicimus ideò, quòd dictum Abbatem gravare citra justitiam intendamus, sed potius ad preces vestras deferre eidem, in quantum poterimus salvâ conscientia & Ordinis honestate: volumus autem Præminentiam vestram nosse, quòd licet sæpe dictus Abbas à vobis fuerit plurimum commendatus, multum tamen & famæ & causæ ejus detrahit vestrarum portitor litterarum, qui comparentibus contra eum duobus de domo suâ Fratribus coram nobis, disparuit, quia malè sibi conscius, & recessit nec datâ sibi licentiâ, nec petita.

EPISTOLA

(a) *Adam Abbatem Montis Syon.* Adamus Abbas Strahoviæ, seu Montis-Syon, in Urbe Pragensi, ordine quintus, ab authore *Montis Syon incliti* ubertim laudatur, & de propagatione Norbertinæ Religionis & de proventuum incremento, nullatenus autem veræ aut falsæ accusationis aliquando labe aspersum fuisse refert. Mons-Syon insigne & primarium est totius Bohemiæ Monasterium Ordinis Præm. filius Stinfeldiæ & Seminarium Episcoporum Olomuci & Pragæ, ab Henrico Zdik Olomucensi Episcopo fundatum.

EPISTOLA C.

*Respondet Gervasius Henrico Marchioni Moraviae Fratri Ottocari II.
Regis, pro eodem Abbate Adamo, intercedenti.*

GERVASIUS, Henrico Marchioni Moraviae Fratri Otacri Regis Bohemiae. Porrectas nobis litteras Serenitatis vestrae per quendam Nicolaum Canonicum Montis-Syon, suscepimus eâ reverentiâ & veneratione, quæ decuit, & quæ continebantur in illis, legimus ac notavimus diligenter. Siquidem commendastis in eisdem dilectum in Domino Adam Abbatem Montis-Syon, utpote per quem ritè & rectè administratur Ecclesia sibi commissâ, sed à Domino Pragensi Episcopo (a) gravibus ideò injuriis laceffitum, quòd apud Illustrem O. Regem Bohemiae Fratrem vestrum, cujus fideles idem Episcopus gravat ubique, propterea prout potest, gratiam creditur invenisse. Noverit igitur Præminentia vestra, quòd si dicti Rex & Episcopus sint discordes, nos in neutrius favorem interponimus partes nostras, sed oramus pariter pro utroque, ut pax Christi exultet in cordibus eorundem; ita ut & de charitate mutuâ & de subjectis sibi bonam possint coram Deo reddere rationem, sed cum de dicto Abbate nobis aliqua referuntur, quæ vel tangunt Ordinem, vel in suâ cedunt Ecclesiæ læsionem, non permittit nos conscientia nostra furdas auribus præterire, quin de auditis faciamus inquiri diligentius veritatem, & puniamus secundum Deum & Ordinem vel prævaricatorem Abbatem, vel relatores mendaces, cum nos, qui sumus omnibus Præmonstratensem Ordinem profitentibus debitores, non deceat habere pondus & pondus in dictandis sententiis, vel judiciis proferendis. Cum autem dictum Abbatem &c. *ut supra.*

EPISTOLA CI.

*Agneti Abbatisse Sancti Georgii & Sorori Regis in gratiam ejusdem
Abbatis intervenienti respondet Gervasius.*

AGNETI (b) Abbatisse Sancti Georgii Sorori Regis Bohemiae. Recepimus Nobilitatis vestrae litteras, in quibus pro Abbate Montis-Syon nos rogastis, quem utique virum bonum creditis & honestum, continebatur autem in ipsis

Z

(a) *Domino Pragensi Episcopo.* Andrea, qui anno 1214. Danieli Milik successus est. Graves cum Rege Ottocaro 2. discordias, ex zelo vindicandæ libertatis Ecclesiasticæ habuit, & teste Jaroslao Regem & Regnum anathemate perculit anno 1216. septem annis sub interdicto gemuerunt. Anno 1221. Gregorius Cardinalis illud relaxavit. Favebat Regiæ factioni Abbas Montis-Syon, unde ab Episcopo postulatus est reus apud Gervasium Abbatem & Ordinis Caput; pro causâ accusati steterunt fortes apologistæ, qui quod rationibus non potuerunt evincere, nominis pondere obtinuerunt & Abbatem firmaverunt in suâ sedentem.

(b) *Agneti Abbatisse Sti. Georgij Sorori Regis.* Agnes Vladislai Regis & Gertrudis Filia, Præmonstratense institutum professa est Doxanæ donec anno 1200., Ottocaro Rege & fratre Germano agente ad Sti. Georgij Abbatisatum promota est. Vide Cruregiam & Balbinum tomo 2. hist. Bohem. p. 53.

litteris, quod Fratres illi Theobaldus, scilicet, & Conradus, qui apud nos accusaverant Patrem suum, alter de vestro, alter verò de alieno quodam clau- stro duas abduxerint Moniales; sustineat itaque Reverentia vestra, ut, si vera sunt, quæ asseruntur à vobis, ex evidentissima ratione minùs commendabilem judicemus, quem nobis attentius commendastis, Abbatem prædictum, de quo quidem manifestum se porrigit argumentum, quod cæterorum subjectorum suorum malè alligaverit alas vinculis disciplinæ, aut custodiâ Magistrali, qui transgressoribus memoratis tam perniciosè evagandi tribuit libertatem, ut passim per claustra Religiosarum Fœminarum discurrant in dispendium honestatis. Verùm licet administrationi sibi creditæ in spiritualibus & temporalibus ipsum inutilem noverimus, & insufficientem omnino, ne tamen putetis quod illustrium Dominorum O. Regis Bohemiæ, & H. Marchionis Moraviæ Fratrum vestrorum, vestrasque simul preces & litteras admittere recusemus, intuitu vestræ Magnificentiæ & gratiæ noveritis vos, noverint & illustrissimi Fratres vestri, nos tantùm pro nominato Abbate facturos, dummodò non sufficienter, imo mediocriter, valeat excusari, quod in parte, ut credimus, lædi oporteat & nostram & Ordinis honestatem; vellemus autem summo opere, quod ad Fratrum vestrorum non ambigimus pertinere præsens commodum & futurum, quatenus quæ ex liberali eorum munificentia Ecclesiæ Montis-Syon sunt collata, aut instanter expeterent, aut saltem cum benevolentia sustinerent prudenti ac discreto dispensatori committi.

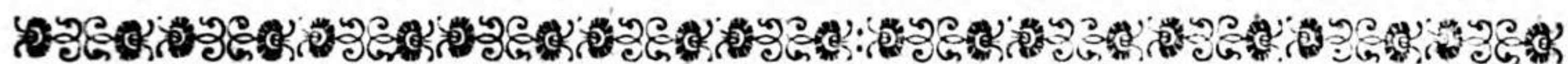
EPISTOLA CII.

Gervasius Abbati Teplæ præcipit, quæ ab eo utpote suo commissario sint agenda in Monasterio Montis-Syon circa Priorem & Suppriorem amotos &c.

GERVASIUS Wilhelmo (a) Abbati de Tepla. Cum significatum sit nobis, quod in Ecclesia Montis-Syon quidam Fratres à suis obedientiis sint amoti occasione inquisitionis quam per vos & collegam vestrum fieri fecimus in eadem, discretionis vestræ præsentium autoritate mandamus atque præcipimus, quatenus ad dictum locum personaliter accedentes, Priorem & Suppriorem, qui dicuntur amoti, & omnes alios perturbatos occasione prædictâ in gradum pristinum restitui faciatis, nec non & dilectos filios Theobaldum & Conradum, qui ad nos venerunt ex parte Conventus, faciatis benignè recipi, & charitativè tractari, omnes quoque illos, quos cognoveritis in obedientiis suis damnosos, amoveri ab eis, & institui alios in eisdem, donec nobis super dicta fuerit inquisitione responsum; specialiter autem præcipimus Fratrem Nicolaum Cellarium amoveri, quem intelleximus loco suo non tantùm esse inutilem, sed damnosum; ipse verò veniens Præmonstratum, ut Abbatem suum super impositis sibi ostenderet innocentem, in hoc & causam & famam dicti Abbatis non modicè pejoravit, quod comparentibus contra eum dictis Theobaldo & Conrado Fratribus coram nobis, evanuit ab oculis nostris velut malè sibi conscius, & disprensus recessit nec datâ licentiâ, nec petita. Cum eo etiam

(a) *Gervasius Wilhelmo Abbati de Tepla.* De hoc Wilhelmo Consule quæ observavimus in Epist. 78.

præcipimus amoveri Fratrem G. qui moratur apud sorores de Dochan, (a) si tamen intellexeritis, quòd se & famam suam custodierit minùs cautè: sanè omnes illos quos in his vel in aliis horum contradictores inveneritis, vel rebelles, excommunicationis sententiæ districtissimè supponatis nullius formidantes personam, nullius metum habentes præ oculis, nisi Dei.

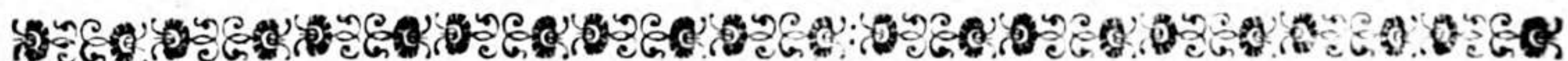
EPISTOLA CIII.

*Priori & Suppriori Montis-Syon à suo Abbate motis officio scribit
Gervasius, quid lite pendente agere debeant.*

GERVASIUS Priori & Suppriori Montis-Syon. Recepimus litteras devotionis vestræ, quas nobis per dilectos vestros Th. & C. Concanonicos vestros mittere curavistis, & eas penes nos conservamus tempore opportuno, si opus fuerit, proferendas; ut autem taceamus multa in ipsis litteris comprehensa, quæ non habent locum ad præsens, hoc solum volumus memoriter vos tenere, quod in calce earum petebatur ex parte vestra, ne adhiberemus fidem quibusdam litteris præterito anno dictatis, donec reciperemus vel certos nuntios Venerabilium in Christo Fratrum Wilhelmi de Tepla, & Hermannii Lutomisel Abbatum, vel ipsos Abbates facie ad faciem videremus, qui ad inquirendum de Ecclesiæ vestræ statu constituti fuerunt examinatores à nobis, quia verò petitio ipsa videbatur esse conveniens rationi, admisimus eam benignè, & suspendimus totum negotium usque ad instans Capitulum Generale, nec acquievimus Fratri Nicolao, qui prævenerat nuntios vestros cum litteris memoratis, nisi in eo solo, quòd per ipsum & per litteras Illustribus & Charissimis in Christo Domino O. Regi Bohemiæ, & H. Marchioni Moraviæ, qui nobis pro dilecto nostro Adam Abbate vestro scripserant, voluimus respondere, si idem Nicolaus ipsas litteras voluisset expectare, qui visis nuntiis vestris, subito & clanculò à facie nostra disparuit & recessit. Nunc verò quia solliciti sumus de statu Ecclesiæ vestræ diu, & adhuc sumus, & etiam erimus, donec veritas illucescat, ita ut eâ cognitâ possimus reprimere malè agentium potestatem, & illos absolvere, qui opprimuntur injustè, devotionem vestram monemus, & attentius exhortamur in Domino, quatenus insistatis attentis & devotis orationibus apud Deum, ut concedat nobis in Spiritu Sancto recta sapere, & ea, quæ iusta fuerint de fratrum & Coabbatum nostrorum consilio judicare, nec aliquis vestrum contra Ecclesiæ vestræ Prælatum irreverenter interim insolescat, salvo tamen eo, quòd bona Ecclesiæ vestræ, quantum in vobis erit, & in quantum vestra possibilitas se extendet, interiùs & exteriùs conservetis illæsa. De Ordinis observantia sitis solliciti, ita ut omnes tam obedientiarii, quàm alii, simul jaceant in dormitorio, comedant in refectorio, & sedeant etiam quandoque legentes in clauistro, restrictius se habentes, quasi Ecclesia vestra plenâ pace gauderet, ne obiciatur vobis ab æmulis vestris, quòd ad hoc suscitatis lites, ut possitis excutere obedientiæ jugum, & effugere Ordinis disciplinam. Præterea si prædicti nuntii vestri pro necessitate supplendi expensas

(b) *Qui moratur in Dochan.* Dochan scribendum esset: Parthenium insigne Ordinis Præm. in Bohemiâ & in Diœcesi Pragensi fundatum, anno 1144. à Gertrude Conradi Cæsaris sorore & Vladislai 2. Bohemorum Regis conjugè piissimâ ibidem anno 1152. tumultata.

necessarias viæ suæ contraxerint aliquod debitum moderatum, faciatis illud sine difficultate persolvi. Porro si qui fuerint inter vos usque adeò inordinatè ambulantes sive Canonici, sive Laici, ut etiam portent arma, vel de nocte vel de die exeant extra terminos sibi præfixos, vel extra infirmitorium, cum infirmi fuerint, & licentiam habuerint, vesci carnibus (a) non formident; tales omnes haberi volumus à vobis tanquam ethnicos & publicanos, & vel ab Ecclesia omnino expelli, vel ut misericorditer agatur cum eis, infra Ecclesiam arctiori custodia deputari & debitâ poenâ puniri. Ad hoc si aliqui fuerint, qui faciant de incontinentia sua, vel aliquo alio criminali scandalum, volumus ut sicut fit apud nos, ita apud vos genetaliter observetur, videlicet, ut tales omnes sive convincantur, aut confiteantur, sive non, dummodò scandalum sit de ipsis; emittantur à domo ad Ecclesias remotas, ut in illis sub gravi poenitentia moraturi per longum tempus, utpote per biennium aut triennium ad minùs, donec totum scandalum conquiescat. Verùm si fuerit tam grave, quod factum non possit sine aliquâ tergiversatione negari, & apud honestas personas & graves fuerit divulgatum, ejiciantur ab Ecclesia in habitu seculari; (b) nec recipiantur de cætero sine præcepto Capituli Generalis, aut nostro. Valete.

EPISTOLA CIV.

Gervasius Arnulfo Episcopo Osnaburgensi & Abbatibus Hambornæ & Arnsbergæ mandat depositionem Friderici Præpositi Clarholtensis.

GERVASIUS Arnulfo Osnabrugensi Episcopo & Hamburgensi & Arnsbergensi Abbatibus. (c) Recepinus nuper litteras Reverendis Patribus
Conrado

(a) *Extra infirmitorium vesci carnibus non formident &c.* Vides strictam, ætate Gervasii, carnis abstinenciam floruisse in Ordine Præmonstratensi, solisque infirmis, & quidem in infirmitorio tantùm, licuisse vesci carnibus, adeò ut prævaricatores æquipararentur Ethnicis. Nunc aliis vivunt moribus Præmonstratenses Canonici, si paucos exceperis, qui Reformationem sequuntur à Layruelio Abbate S. Mariæ Mussipontanæ inveciam, cæteri ex dispensatione Pontificia carnes comedunt.

(b) *Ejiciantur ab Ecclesia in habitu seculari.* Ex antiquâ Ordinis disciplinâ grande facinus, idque pervulgatum, projectionem è societate operabatur, & incorrigibilitas constans ex frequentiore lapsu, quem coercere non potuit medicinalis poenitentia.

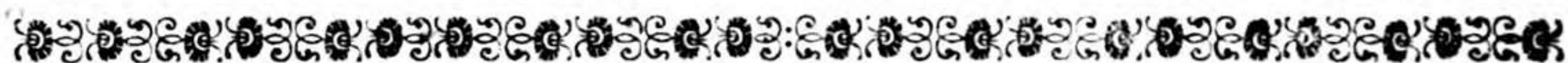
(c) *Gervasius Osnaburgensi Episcopo & Hamburgensi & Arnsburgensi Abbatibus.* Nul- lum in Crantzio & in Chronico Episcoporum Osnaburgensium apud Meimbo- mium Episcopum reperi *Arnulfum* nomine, Arnoldum invenio anno 1186. humanis exemptum. Adulphum lego Gerardi successorem, qui tempore Ger- vasii Episcopatum gerebat, & huic credo inscriptam Epistolam, mutilato per amanuenses nomine & converso in Arnulfum.

Abbas Hamburgensis, Fridericus vocabatur à Gervasio Circator Provinciæ depu- tatus, magnam in Ordinis Regimine partem habuit, & in negotiis publicis obeundis dexteritate pollebat. Anno 1227. obiit.

Abbas Arnsbergæ Hermannus de Stophenberg dictus anno 1219. Prælaturam adiit anno eodem à Gervasio Judex in Causâ Friderici Clarholtensis delegatus est. Passim Arnsbergæ, dicitur & Windeghusa à Philippo Arnsbergæ Comite fun- data anno 1170. in Diœcesi Colonensi.

Conrado Abbati de N. Præposito de N. & Th. Scholastico de N. nobis per dilectum in Domino L. Corbejensem Monachum destinatas, quibus iidem Patres insinuare curarunt, quod cum ex mandato Domini Papæ causam Ecclesiæ Corbeiensis, quæ inter Abbatem Sancti Michaëlis in Hildesem, & dilectum olim Fridericum Præpositum Claholtensem vertitur, suscepissent, & ipsi auctoritate commissionis sibi factæ eum sæpe ac legitime in iudicium evocassent, ipse nec personaliter venire, nec pro se curavit procuratorem idoneum destinare, unde juris tandem necessitate coacti, eum licet inviti pro absentia contumaci, excommunicationis sententiæ subjecerunt, denuntiantes, eum nobis eadem sententiâ innodatum, & instituentes memoratum Abbatem Sancti Michaëlis in plenam & omnimodam administrationem Ecclesiæ Corbeiensis, contradicente quolibet, excommunicationis vinculo involuto. Recepimus nihilominus litteras Paternitatis vestræ, Reverende Pater Episcope, continentes, quod cum ex parte Ecclesiæ Claholtensis deferrentur ad vos querimonie & multiplices & frequentes super eo videlicet, quod pestilentes quidam damna intolerabilia eidem inferrent, insuper & annonam & certa victualia, nec non & pannum ad Fratrum vestituram paratum, imò etiam & ornatus Ecclesiæ, calices scilicet, thuribula & casulas, & alia ad æstimationem marcarum quingentarum & amplius, fustulissent, vos cum Abbatibus, quibus super hoc scripseramus, accedentes ad locum, & causam dilapidationis Ecclesiæ diligentius inquirentes, ex confessione dicti F. Præpositi loci ipsius, qui & electus Corbeiensis dicitur, didicistis, quod omnia damna hæc de mandato ipsius & per eum Ecclesiæ eadem incurrisset, unde rogavit humiliter, & ut videbatur, devotè, quatenus veniam sibi dignaremini super tot excessibus impertiri, quam ut à vobis plenius impetraret, promisit firmiter, quod si posset usque ad pascha præteritum, tolerari ex tunc aut omnino ad Corbeienſe Monasterium se transferret, aut illâ intentione deposita, in loco suo residens restitueret damna, quæ intulerat, prout posset. Impetrato igitur, quod petebat, ex indulgentiâ sibi præstitâ pejor factus, velut promissi immemor provisorem laicum, qui omnia pro voluntate suâ ordinet, & disponat, instituit, & damnis prioribus, nova super addere non formidat, unde cum citatus à vobis secundo & tertio minime compareret, excommunicationis sententiam in eum protulistis. Rogastis igitur nos ut Ecclesiam Claholtensem ferè usque ad exinanitionem exhaustam respicientes pietate paternâ, secundum rigorem justitiæ, consuleremus eidem. Quocirca intelligentes subversum esse hominem hujusmodi, quem ita cæcavit ambitio, ut nec Deum timeat, nec censuram Ecclesiasticam vereatur, de correctione ipsius, si amplius toleretur, spem aliquam non habemus, nisi supernus inspector auferat lapideum cor ab eo, & det ei cor carneum, quod tremat ad minas, quod & flagella sentiat, quod denique igne S. Spiritûs coqui possit, proin cum correptus totiens, nec correctus à suâ nequaquam ambitione desistat, per quam Ecclesiam suam lædit vehementer, de consilio Coabbatum nostrorum sententiam in eum depositionis protulimus, excommunicationibus prioribus nostram & Ordinis adjungentes, si forte timore Dei postposito, huic nostræ sententiæ præsumpserit contraire. Denuntiavimus ergo eum vobis non velut inutilem, sed damnosum, & Petri gladium contemnentem, & extra Ecclesiam per latas in eum sententias constitutum, auctoritate Ordinis atque nostra depositum & fratres Claholtenses ab ejus obedientia penitus absolutos. Rogamus igitur affectuosè Paternitatem vestram Reverende Pater Episcope,

vobisque Fratres F. Hamburnensis & Arnesbergensis Abbates præciendo, quatenus vice nostrâ, cum sit Ecclesia illa nostra filia specialis, accedentes ad locum, alium instituatis Præpositum loco ejus, qui cum gratiâ Dei & auxilio vestro, Domine Pater Episcopo, dispersa congreget & congregata conservet, durum etenim videbatur ob gratiam unius hominis, licet eum satis dilexerimus usque modò, ad tot querimonias porrectas nobis tam à vobis, quàm à delegatis nostris, quorum litteras similes vestris recepimus, quàm etiam delegatis à Domino Papâ judicibus supra dictis aures claudere, & præsumptiones ejus, quas novit populus ignorare. Datum Præmonstrati &c.

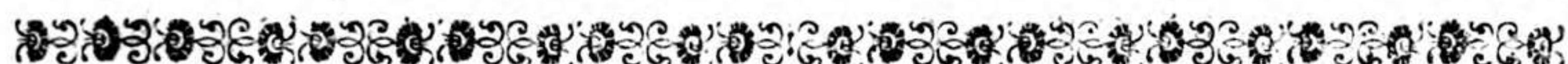

EPISTOLA CV.

Gervasius Episcopo Monasteriensi scribit in causa Friderici Claholtensis.

OTHONI (a) Monasteriensi Episcopo, Gervasius. Ad notitiam Paternitatis vestræ satis credimus pervenisse, quàm indiscretè Frater Fridericus dudum præpositus Claholtensis nobis olim valde dilectus & adhuc utinam diligendus, ad Corbeiensis Monasterii regimen aspiravit, cujus occasione facti, tam ipsum Corbeienſe Monasterium, quàm Ecclesiam Claholtensem debitis quasi insolubilibus oneravit, & tam mirabiliter, quàm miserabiliter depauperavit utramque. Cum propter præsumptuosam temeritatem suam, & multos excessus, à quibus desistere noluit, licet admonitus diligenter, depositionis sententiam susceperit contra ipsum in nostro Generali Capitulo solemniter promulgatam, & Fratribus ejusdem loci potestas data fuerit eligendi, Venerandus Pater & Dominus Adolphus Osnaburgensis Episcopus, & dilecti Fratres nostri de Sceida & de Arnesberg Præpositi, quibus commiseramus vices nostras in electione regendâ, prorogaverunt electionis diem usque ad feriam sextam ante Lætare Jerusalem; sed quâ intentione hoc fecerint, ignoramus. Licet igitur credamus, quod dilatio ista Ecclesiæ Claholtensi esse debeat valde damnosa, quia tamen non est malè opinandum de hominibus tam discretis, nolentes confusionem inducere super ipsos, sustinemus utcunque, ut datus ab ipsis terminus expectetur. Verùm quia non est nostræ intentionis, ut dictus F. institutur ibidem, quin potius volumus, ut ipse & consanguinei sui, si ita futurum est, Ecclesiam destruant manifestè, quàm quod umbram habeant qualiscunque nostri assensus, Paternitati vestræ flexis genibus supplicamus, quatenus elapso termino memorato, si à Fratribus loci fueritis requisiti, dilecto in Christo Fratri Præposito Arnesbergensi securum detis conductum, quo accedere possit ad Ecclesiam Claholtensem, & electionem regere celebrandam secundum quod ei commisimus, si Dominus Osnaburgensis Episcopus secundum quod nobis dudum promisit vivâ voce, noluerit interesse, scimus siquidem, quod super hoc faciendo habeatis per gratiam Dei plenariam potestatem, & credimus, quod supplicatio nostra apud vos assequatur effectum, & intuitu Dei, qui est omnium bonorum Retributor, & respectu orationum ipsius Ecclesiæ, & totius Ordinis Præmonstratensis, quarum participationem devotâ vobis concedimus charitate. Valete.

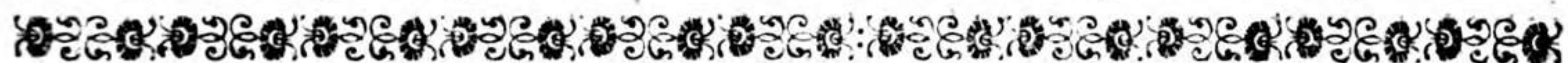
(a) *Ottoni Monasteriensi Episcopo Gervasius. Otto de Lippia, ejus nominis secundus post Ludolphum præfuit Ecclesiæ Monasteriensi.*

EPISTOLA CVI.

Monet Gervasius Priorem & Conventum Claholtensem, qualem debeant Abbatem eligere, qui Friderico destituto succedat.

GERVASIUS Priori & Conventui Claholtensi. Intelleximus ex quibusdam litteris vestris, quæ non erant sigillo munitæ, quibus tamen satis credidimus & ex aliis, quæ habebant sigilla, quod Venerandus Pater A. Osnaburgensis Episcopus & Collegæ ipsius, videlicet de Sceida & de Arnesberg Præpositi, quibus commiseramus electionem in Ecclesiâ vestrâ, vice nostra regendam, electionis diem usque ad quintam feriam ante Latare Jerusalem propagârunt, eâ fortassis intentione, ut Fridericus olim Præpositus vester, interim à vobis obtineat restitui in prælationem Ecclesiæ vestræ quam ad majoris Prælationis culmen nimis avidè aspirando, amisit, hinc volumus ut sciatis pro certo, quod non est nostræ intentionis, quidquid contingere debeat, ut eum vobis restituamus invitis. Volumus autem, ut ob reverentiam supradicti Osnaburgensis Episcopi, præfixus ab eo & Collegis suis terminus expectetur, quo completo, sinè dilatione qualibet procedatis in electione Pastoris, adjuti à Reverendo Patre Monasteriensi Episcopo, cui super preces & litteras duximus dirigendas. Monemus igitur vos attentè, & exhortamur in Domino, quatenus præsentis temporis malitiam attendentes, talem vobis eligatis personam, qui non sit in exteriorum providentiâ nimis simplex, cum dicat Beatus Gregorius quod tales præficiendi sunt in Ecclesiarum regimine his diebus, qui non solum de cura cogitent animarum, verum etiam in administratione temporalium sint providi & prudentes, sciant quoque à contemplatione Mariæ, ad Marthæ sollicitudinem se transferre. Hoc autem, quod petitis vobis concedi sigillum, (a) sciatis esse contra Ordinis instituta, nec vellemus temporibus nostris novas in Ordine consuetudines introduci, quæ imposterum Ecclesiæ vestræ & aliis præjudicium generarent.

EPISTOLA CVII.

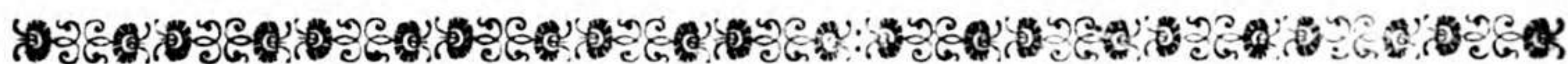
Abbatess Capenbergæ, Hamburgæ & Varlariæ hortatur Gervasius, ut Claholti Abbati electo & afflicto subveniant.

GERVASIUS Cappenbergeni, Hamburgensi, Varlariensi Abb. Si considerassetis verbum illud Ethnicum sed & ethicum: *Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet*, non reliquissetis virum religiosum Fratrem & Coabbatem vestrum de Claholto (b) solatio & consilio destitutum, pro quo nullus vestrum,

(a) *Petit vobis concedi sigillum.* Petebant Claholtenses, vacante Ecclesiâ, sigillum concedi sibi, illud negat Gervasius, quia in Ordine Præmonstratensi solus Abbas sigillum habere antiquitus consuebat, suum postea habuit quisque Conventus idque perpetuum, præsertim à tempore quo commendæ invaluerunt, aut mensarum separatio inducta fuit.

(b) *Non reliquissetis religiosum virum fratrem vestrum & Coabbatem de Claholto solatio & consilio destitutum.* Electione factâ Henrici in locum Friderici, illico provinciæ illius Magnates & consanguinei Friderici vexaverunt neo-electum Abbatem, in personam ejus attentarunt & ex insidijs appetitum, tractarunt inhumanitus, circumvicinos Abbates, oppresso confratri minus compatiens, ad vindictam & auxilium stimulat Gervasius.

ut dicitur, movet pedem, ut saltem pro eo supplicet, vel apud illos qui eum gravant, ut cessent, vel apud illos, qui eum juvare possunt, ut subveniant homini indefenso. Quia igitur alter alterius onera portare debemus, rogamus discretionem vestram, & exhortamur in Domino, nec non & in meritum obedientiæ, sed & in remissionem injungimus peccatorum, quatenus ad subveniendum ei, magnanimitate debitâ consurgatis & adeatis cum eo & pro eo Episcopos & terræ vestræ Magnates, adhibitis obsecrationibus tam importunis, quam oportunis, ut reprimat hominem derelictum à Deo, videlicet Fridericum, qui benefactorum nostrorum oblitus, prædictum Abbatem, qui, quantum in eo est, desiderat pacem habere cum omnibus & sincero corde Domino famulari, per se & per alios conturbare non timet. Timere quidem possunt & meritò idem Fridericus & omnes fautores sui, ne vox sanguinis fratris sui clamet contra eos de terrâ, & inducat super eos maledictionem Cain, qui sine causâ fratrem suum Abel justum & simplicem interfecit. Si enim de similibus idem judicium, qui pares sunt in flagitiis, pares in suppliciis esse debent, & dignum est, ut potenter peccantes, tormenta potentiùs aliis patiantur.

EPISTOLA CVIII.

*Præpositum & Conventum Burgalensem informat Gervasius de statu
& itinere Eskili Canonici.*

GERVASIUS Præposito & Conventui Burgalensi. (a) Porrectas nobis litteras vestras recepimus, quibus nos rogastis, ut siquid certum haberemus de Fratre Eskilo, qui dudum ad Sedem Apostolicam profectus pro negotio domûs vestræ, necdum ad vos, ut asseritis, est reversus, nostro vobis significarem rescripto; super quo scire vos volumus, quod idem E. in Lateranensi Concilio nuper præterito ad nos venit nudus & pauper, & ita egenus, ut videretur, quasi de manibus non hominum sed Damonum evasisse. Super quo scire vos volumus, quòd idem etiam bene vestitis videretur, quasi miser & inops. Venit idem E. tunicâ solâ contentus & pallio, vel cappâ, sublato caputio (b) in modum pallii transformatâ, unde nos afflictionum & miseriæ condolentes, dedimus ei statim cappam & scapulare nostrum, sed & quidam amicorum nostrorum ob gratiam nostri dedit ei viginti solidos pruviniensium pro tunicâ comparandâ. Expensas, quas fecerat seu pro victu, seu pro hospitio, quod nimirum
tempore

(a) *Præpositio & Conventui Burgalensi.* Burgalensis Præpositura, in Lundensi Archiepiscopatu, & in Regno Daniæ, nunc verò Sueciæ sita, vix habet rudera, quibus illustris Monasterii typus cognoscitur, fundatorem habuit Eskilum Archiepiscopum Lundensem anno 1178.

(b) *Tunicâ solâ contentus & pallio, vel Cappâ sublato caputio.* Incedentes Præmonstratenses cappam gestare solebant cui adhærebat caputium, hanc habitus formam itinerantes Dominicani retinuerunt, veterum Ordinis Præm. statutorum sequaces, hoc solo excepto, quod dissutum & cappæ superpositum caputium amplum habeant. Ut moribus vivunt diversis, sic vestitu diverso quoad formam & usum incedunt modo Præmonstratenses. Cappam divinis deputarunt per hiemem officiis, cui propensum penè ad talos quædam Provinciæ imponunt caputium, aliæ verò brevius: & ut Canonicos sæculares æmulentur, subtus utrumque, rochetum lineum gestant Flandrica & Gallicana Circariæ, limbos caputii ornantes pellibus Armenicis.

tempore Concilii carum fuit, nos integrè solvimus atque planè. Sed & Notario, qui petitionem ejus habebat, cum quo nihil habebamus omnino, jussimus solidos C. dari rogantes quendam alium Notarium amicissimum nobis, ut si ille Notarius tepidus esset in ejus negotio promovendo, ille intuitu nostri illud celerius promoveret. Cùmque postmodum discessissemus à curiâ & ille adhuc moraretur ibidem, remisimus ei viginti solidos à Viterbio Civitate. Porro cum in anno jam ferè præterito proficisceremur, ad colloquium habendum in octavâ Apostolorum circa Saxones apud Confluentiam super Rhenum, invenimus eum Calendis Julii apud Helencinas (a) Ecclesiam scilicet nostri Ordinis in Hasbano, ubi didicimus ab eodem macie & languore confecto, quod multam moram fecisset tum ibidem, tum apud Steinvelt, ubi ei una tunica data fuit, pro eo, quòd illuc venerat compassione egens, & miseratione dignus, utpote qui in reditu, ut dicebat, inciderat in latrones. Ostendit autem nobis litteras quasdam obtentas à Curia, de Domo vestrà in loco idoneo transferendâ, quæ aliquantulum bonæ erant, excepto quod in eis de Ecclesiâ vestrà nulla mentio facta fuit, quod esset Ecclesia Catholica. Postmodum verò veniens Præmonstratum circiter Calendas Septembris, moram fecit nobiscum usque ad Capitulum Generale. Sanè, quia tunica, in quâ venerat, dura ei & aspera videbatur, & verè sic erat, data sunt ei apud nos & tunica & alia, quibus eum vidit vestiarius indigere. Verùm quia quondam Reverendus Pater Innocentius Papa jam fuerat factus de medio, consulimus ei, licet esset duri animi vix consilium admittentis, ut pro innovandis litteris suis, quæ alias non haberent effectum, ad Sedem Apostolicam laboraret. Recedens igitur à nobis tulit secum privilegium Ordinis transcriptum, & quoddam aliud de non recipiendis Sororibus, (b) quorum utrumque muniri fecimus Sigillo Capituli Generalis. Hæc ut præscripta sunt, de eo novimus, quò postea devenerit nos nescimus.

Bb

(a) *Apud Helencinas*, vulgò *Helissem*. Abbatia Ordinis Præm. in confinio Leodiensis pagi, Dormaliæ præfecturæ membrum, à Tenis, gallicè *Tillemont* oppido Brabantiae, altero lapide distitum, fundatur anno 1130. à Renero de Setru.

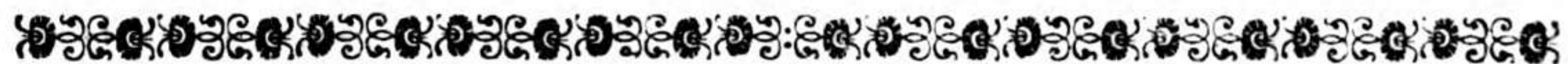
(b) *De non recipiendis sororibus*. Istud Pontificium diploma aut ignoravit, aut dissimulavit Pagius Bibl. p. 354. absolutum enim decretum de non recipiendis sororibus manasse negat ab Apostolica Sede, sed modificatum, hoc est de non recipiendis simul, & in idem contubernium cum viris, sicut primitus fuerat constitutum. Sed pace auctoris dicam, absolutum penitus fuisse illud Apostolicæ Sedis sancitum, de quo loquitur Gervasius, cui Synchronus Gervasio, Jacobus de Vitriaco concinit, Capituli Generalis statum referens, quo unanimi Patrum suffragio firmatum est, quod scemina de cætero in Ordine non reciperentur, in cujus decreti vim prodiit Pontificia Sanctio, illud idem decernens, ad instantiam Ordinis. Quo tandem evanuerit istud decretum Romanum haud scio, fortè in Archivis Præmonstrati latitat, nec placuit Pagio, erga sexum scemineum indulgentiori, evulgare, scio equidem, sive per intercessionem Principum, sive per monialium resistantiam, in plerisque Europæ provinciis, irritam cassamque abiisse Pontificum Sanctionem: unde Marchtallenses, Stingadenses, & alii Prælati, ut robur restituerent enervato Pontificis statuto, solemniter se ligarunt Sacramento, de non admittendis ad habitum monialibus, ut paulatim deficientibus Canonissis, earum Monasteria interirent.

EPISTOLA CIX.

Excusat se Gervasius apud Abbatem Sancti Auberti à concessione gratiæ quam pro moniali relapsâ postulabat.

ABBATI S. Auberti Cameracensi (a) Gervasius. Solemus plurimum & non possumus non confundi, quòd cum erubescentiâ compellimur non admittere preces urgente causâ peremptoriâ sed occultâ, quæ vobis non potest sine dedecore nostro & Ordinis aperiri. Veruntamen cum illa, pro quâ nuper rogastis, non desistat pro reversione ad domum, per Viros Venerabiles & Nobiles nos rogare, ipsa instantia precum compellit, ut causâ repulsæ in medium deducatur. Sanè cum ante paucos annos oportuisset eam à Domo suâ, culpâ exigente, emitti, & ad preces multorum & magnorum Virorum permissâ esset in Domo sine titulo loci cum Sororibus habitare; de peccato suo fecit ibi scandalum, ob cuius peccati scandalum etiam Fratres loci infamiâ sunt respersi. Postmodum verò cum ad interventum multorum & magnorum Virorum ex multâ dispensatione & gratiâ illuc permitteretur reverti, iterum incidit in idipsum, propter quod oportuit eam emitti secundò, etiamsi fuisset ipsius loci conversa. Emissâ autem illâ, facta est occasione ipsius institutio in nostro Capitulo Generali, quod si aliqua conversa nostri Ordinis totiens & taliter deliquisset, emissâ de cæterò nullum reversionis suæ beneficium expectaret. Verum cum nec adhuc multi & magni Viri desisterent intercedere pro eâdem, licet ei nihil ex ordine deberetur, ex multâ tamen gratiâ & abundanti pietate obtentum est, ut ad Domum de Harcies, (b) ubi nunc habitat, mitteretur, in quâ honestè poterit, nisi per eam steterit, conversari, eo quòd ei suppeterent & temporalia ad corporis victum, & sororum conversatio ad honestatis exemplum, ita ut ex peccato, propter quod coacta est domum relinquere, videatur non tam poenam, quàm præmium reportare. Proin discretionem vestram attentè rogamus, ut inspicientes diligentius & factum ipsius, & impensam ei gratiam & institutionem factam, contra quam non est licitum sine Generali Capitulo dispensare, addiscatis ex ipsis, utrum debeatis in eo, quod rogastis, vel desistere, vel instare. De eo autem, quod ad Domum reverti desiderat, sic argumentamur vobiscum, quod si bona est, illuc erubescet, imò & nolet omnino reverti, ubi constat eam tam enormiter & toties deliquisse. Si mala: illuc reverti non debet, ne reversa ad locum revertatur pariter ad peccatum.

EPISTOLA CX.

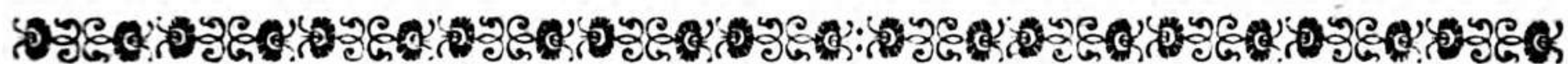
Mandat Gervasius Priori Præmonstrati nihil posse relaxare de sententiâ quam tulit adversus Priorissam & socias ejus criminis reas.

GERVASIUS Ruperto Priori Præmonstratenfi. Vitare non possumus, quin scandala quandoque eveniant, sed si per præsumptionem nostram aliqua-

(a) *Abbati S. Auberti Cameracensi.* Abbatia Canoniorum Regularium S. Augustini, quæ prius erat sæcularium, quos Lietbertus Cameraci Episcopus amovit anno 1066. ut regulares mystas induceret.

(b) *Ad Domum de Harcies.* Harcia olim Monasterium Virginum pendens ab Abbatia Viromandiæ, nunc autem prioratus simplex & regularis, de jure patronatus Abbatis Viromanduenfis.

tenens evenirent, deberet nos nostra super hoc conscientia remordere. Sanè quod petitis, ut Priorissam & socias delicti sui à latâ in eas sententiâ, timore scandalì absolvamus, nobis nec honestum videtur, nec justum, cum melius sit, ut oriatur scandalum, quàm veritas relinquatur. Nobis autem videtur & evidenter est verum, quod justitiæ veritas deperiret, si absolveremus eas, nisi per interpositum juramentum, maximè cum jam contempto mandato nostro, quod virtute obedientiæ fuerat & pœnâ excommunicationis subnixum, non videamus restare, nisi juratoriam cautionem, quâ eis absolvendis credere debeamus; Porro cum ad immoderatam & inordinatam satisfactionem post præstitum juramentum processerimus contra eas, poterunt cum favorabili colore excusationis ad Dominum Noviomensem (a) Episcopum, vel ad Consanguineos suos recurrere, vel potius ad Patres ordinis, ad quos est, cum fortè excesserimus, recurrendum. Verùm ne aliæ sorores vel fratres etiam contaminentur ex societate illarum; in hoc latam sententiam temperamus, ut licitè eis ubique communicent, præterquam in Ecclesiâ, & in mensâ, & in consilio dando, ut in suâ contumaciâ non perseverent; Quod si fecerint eadem sententiâ induantur. Proin mandamus vobis, quatenus illuc personaliter accedentes, eis & rationes nostras & temeritatem suam attentius exponatis, & moneatis easdem, ut de salute suâ sollicitè curent, & humiliter obediant, quia etsi absolveremus eas non præstito juramento, cum præcipiamus eis ut jurent, scire debent, quia imaginaria absolutio nihil prodest. Unde & vos & eas scire volumus, quòd cum inobedientes absolvi non possint, & in hoc inobedientes se exhibeant manifestè, quòd indictum juramentum præstare detrectant, eas nisi præstito juramento ipso, nullatenus absolvemus, quantumcunque inde debeat scandalum exoriri. Porro ut etiam servorum Naamani verbis utamur, etsi rem grandem præcepissemus eisdem, certè facere debuissent, maximè cum satis parvum sit in actu, licet magnum in virtute, hoc ad petitionem nostram facere, ad quod de jure sine juramento tenentur.

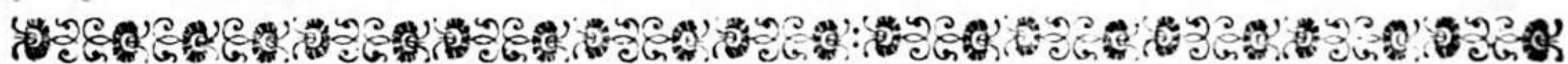
EPISTOLA CXI.

*Abbatem Laudunensem pro resignatione acceptandâ Viconiensis Abbatis
& electione successoris regendâ deputat Gervasius.*

ABBATI Sancti Martini Laudunensi. (b) Transmissæ nobis litteræ Venerabilis in Christo Fratris Abbatis Viconiæ (c) insinuare curarunt, quòd idem

- (a) *Nisi ad Dominum Noviomensem.* Stephanus de Nemours, intra cujus Diœcesim erat Parthenium, in quo Priorissa deliquerat, quòd aliud esse non potest à Bonolio, seu Fontanellâ matricis Præmonstrati Ecclesiæ filiâ, aut Harchiâ filiâ Viromandiæ, hæc enim gemina tantum habebat Ordo Præm. Virginum asceteria, in Diœcesi Noviomeni, quibus postea accessit Genliacum.
- (b) *Abbati Sti. Martini Laudunensi.* Reinaldo de Ribemonte, qui ex Canonico Sti. Martini, monachus Sti. Vincentii evasit, postmodum verò facti pœnitens, ad prima vota rediit de Consilio metropolitæ. Sui levitatem animi, virtutis constantiâ, morum gravitate & doctrinâ abstergens, in Abbatem eligitur anno 1206.
- (c) *Abbas Viconia,* Radulfi Canonici Viconiensis, primi Abbatis Castelli super Moritaniam, unde ad Viconiensem anno 1197. mortuo Arnulpho, evocatur. Vitam egit virtutibus & miraculis illustrem, sed humilitate præsertim admirandam. Anno 1211. ex animi demissione prælaturam abdicavit, & anno 1217.

longo fractus senio, & confectus ætate, ita debilis est effectus, quòd ad regimen sui non sufficiat, nec ad res Ecclesiæ ministrandas, quam ut didicimus, & diu & strenuè gubernavit. Quapropter discretionis vestræ præsentium auctoritate mandamus, quatenus ad dictum locum personaliter accedentes, eum à Prælationis onere absolvatis, & ipsius resignatione susceptâ, alium instituatis ibidem, de quo debeat spes haberi, quod tanti Patris imitator devotus Ecclesiæ debeat præsidere ad commodum, & subditis ad salutem. Præterea volumus, ut Abbati & Capitulo Ecclesiæ memoratæ ex parte nostrâ dicatis, quod circa Jordanum, qui à Domo suâ vestes & libros Ecclesiæ secum ferens, fugitivus abscessit, bene in memoriâ habeamus preces suas, decernentes ut si quæ litteræ à nobis fuerint impetratæ, præsentium litterarum non habitâ mentione, robore careant firmitatis.

EPISTOLA CXII.

Rogat Priorem Montis-Dei, ut currus ad lignorum vecturam pro reparandis Præmonstratensis Ecclesiæ stallis accommodet.

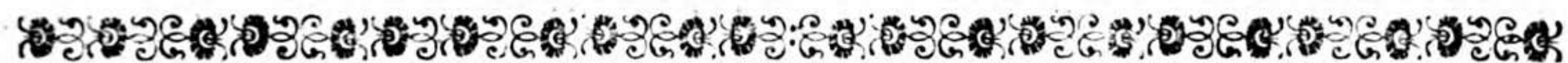
PRIORI Montis-Dei (a) Gervasius. Quàm sincero affectu vestram veneremur professionem, quam novimus excellentem, & diligamus personam, quam religiosam didicimus & honestam, honoris exhibitione propensius testemur, si locorum distantia non obstaret. Velle quidem nobis adjacet, & parata devotio vestram obsequiis notitiam promereri, perficere autem non invenimus, eò quòd à nobis remotus est locus vester, nec aliqua in partes nostras negotia vos adducunt. Sanè cum materiam lignorum, quæ pro reparandis stallis nostris veteribus pridem cæsa, servatur nobis in Ecclesiâ quadam bellæ vallis, oporteat usque ad Axonam fluvium adduci, ut inde ad nos per prona fluvii decurrentis enatans deferatur, nostras illuc vecturas sine immoderato sumptu mittere non valemus, nec in partibus illis conductitias invenimus, quæ ad quasdam materias grossiores

fine beato quievit; in navi Ecclesiæ sub lapide marmoreo & prominente tumulatus est sub hac epigraphe: *A judiciis tuis timui Domine. Ad pedes: Vir fuit hic lenis, parcus sibi, largus egenis.*

- (a) *Priori Montis-Dei*, Engelberto, qui ab anno 1197. prioratum adiit. Celebris Carthusia Montis-Dei in Pago & Diœcesi Remensi constituta, fundatorem habuit, ut vulgi fert fama, Odonem Abbatem Sti. Remigii Remensis, quem honorem ei eripit Innocentii 2. Diploma confirmativum dotis & statûs Monasterii anno 1136. ubi hæc legi: „Terminos autem loci vestri propriis terminis „duximus exprimendos, ab eodem scilicet Monte-Dei, usque ad montem qui „est juxta Seronam, versus orientalem plagam, sicut dederunt ipsam terram „Nicolaus de Burgo & Wilhelmus. Versus occidentem usque ad aquam *Bairone*, „*rone*, à meridie usque ad antiquum aggerem, qui vadit de Ponte *Bairone* usque ad Mosomense Castrum; à septentrione usque ad fagos in fundo vallis „sylvæ, quæ est Comitum *Regiteſtensis*, cujus voluntate & concessione hoc „donum factum atque firmatum est.

De Odonis beneficentiâ ne quidem verbum invenias in totius diplomatis contextu, sed totus quantuscunque Monasterii fundus, à Nicolao de Burgo & Wilhelmo, nec non à Comite Regiteſtis donatoribus, processit. Eugenii 3. Bulla posterior, Odoni foundationis & dotis honorem, prius adjudicatum aliis, restituit, penes quem veritas stet, esto judicium sanius sapientis, si antiquitas præscribit contra novitatem, causa finita est.

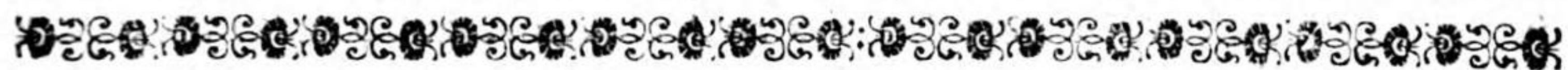
grossiores sufficerent transvehendas. Proin cum vos carros habeatis, qui ad hoc opportuni creduntur, sinceritatem vestram affectuosè rogamus, quatenus duos nobis vel tres carros ad hoc urgens negotium concedatis, & quia in instanti Pascha iter estis, ut audivimus ad Cartusiense Capitulum arrepturi, dilectionem vestram iteratò rogamus, quatenus si apud vos locum habuerint preces nostræ, ante recessum vestrum taliter ordinetis, ut cum fratres nostri in partes illas venerint ante Penthecosten, quod instat, eos habere possint pro negotio memorato.

EPISTOLA CXIII.

Encyclicas litteras & exhortationes scribit Gervasius.

GERVASIUS Abbas, Omnibus fidelibus. Quoniam, ut ait Apostolus, omnes stabimus ante Tribunal Christi, recepturi, prout in corpore gesserimus, sive bonum fuerit, sive malum, oportet nos diem messionis extremæ, misericordiæ operibus prævenire, & ea piè seminare in terris, quæ Domino reddente, fructu multiplici colligamus in Coelis. Quoniam qui parcè seminat, parcè & metet, & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet vitam æternam. Cum igitur Vir religiosus Walterus Prior Ecclesiæ in quâ corpus Beati Cobani Martyris requiescit, (a) secundum quod quibusdam nostrum aperuit vivâ voce, quibusdam per nuntium insinuare curavit, corpus ipsius Martyris, quod ligneo vase repositum requievit, ob révérentiam ipsius Martyris, in pretiosiori vasculo, collocare disponat, nec ad perficiendum, quod pio concepit intuitu, propriæ suppetant facultates, universitatem vestram rogamus, monemus & exhortamur in Domino, quatenus ad opus tam commendabile cosummandum, ex bonis vobis à Deo collatis, secundum quod inspiraverit vobis ipse bonorum omnium Retributor, partem aliquam destinetis, ut ex honore impenso Beato Martyri possitis ad ejus consortium in cœlestibus sublimari. Nos verò omnibus, qui memoratum opus rerum suarum largitione promoverint, plenam participationem orationum, & spiritualium beneficiorum, quæ in Ecclesiis nostris vel nunc fiunt, vel perpetuis sunt temporibus facienda, devotâ concedimus charitate, ut nos ipsi Beati Martyris intercessione ac meritis adjuvemur, qui concessione orationum nostrarum ad locum requisitionis ejus honorandum alios adhortamur.

EPISTOLA CXIV.

Permittit Gervasius Abbati Bellipodii & quibusdam Religiosis ingredi Ordinem Cartusianum.

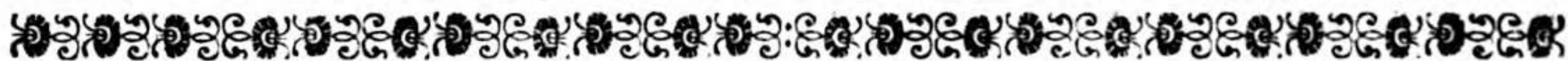
ABBATI Casæ - Dei, Gervasius. (b) Scripsit nobis W. Bellipodii Abbas arroganter & temere, ut ipsum à Prælationis suæ onere absolutum cum qui-

Cc

(a) *In quâ Corpus Beati Corbani requiescit.* In nullo biographo invenire potui Sanctum qui vocetur hoc nomine, fortè Corbicanum scribere voluit, cujus festum die 17. Junii occurrit. Invaluerat pridem in Ecclesiâ mos circumcursandi per vias & civitates, & per manticularios emungendi fidelium Bursas, ad Ecclesiarum aut ipsanarum instaurationem; hac arte, vallata à Normannis templa resurrexerunt, atque ut efficacius ad liberalitatem Girovagi questuarii emoverent fideles, sacra secum pignora deferebant, quandoque etiam supposititia, ut testatur Guibertus de Noviento.

(b) *Abbati Casæ - Dei.* Vasconix Monasterium & cæterorum parens, est Casæ - Dei,

busdam fratribus suis Ordinem Carthusii permetteremus intrare, (a) alioquin licentiâ non obtentâ nihilominus pertransiret, tutus venerandæ recordationis Innocentii Papæ tertii decretali, per quam allegat denegato sibi etiam superioris assensu, ad vitam se posse arctiorem transferre; attendentes igitur, quod Ecclesiæ, cui præest, non multum, sicut dicitur, fuerit utilis usque modò, & præterea, quod nolimus super prædictæ decretalis juribus disputare, quam inclytæ memoriæ prælibatus Pontifex promulgavit, cujus anima in benedictione sit, qui nos dilexit in vitâ suâ & plurimùm honoravit, mandamus vobis atque præcipimus, quatenus prædictum W. denuntietis depositum, & fratres Ecclesiæ Bellipodii ab ipsius obedientiâ penitus absolutos, ne idem forte W. materiam habeat conquerendi de nobis, quod impediremus votum suum. Inhibeatis autem tam eidem W. quàm fratribus, qui secum decreverunt exire, sub poenâ excommunicationis, ne ultra triduum, postquam depositus fuerit, in Domo morentur, sed statim effectui mancipent, quod voverunt, hoc proviso sub poenâ latæ sententiæ pariter & adjecto, quod nec equos ducant secum, aut domus mobilia deferant, nisi tantum singuli cappas singulas, scapulare unum, & tunicas duas, ut ipsius habitûs mediocritate prætendant, quod vitæ melioris frugem in veritate expetant sub titulo paupertatis. Quod si post ipsum exire triduum recusarint, de cetero pro non fratribus habeantur in loco, sed ab omnibus tanquam Ethnici & publicani districtiùs evitentur.

EPISTOLA CXV.

Regi Jerosolimorum plura ad ejus laudem, & ad acuendum animum ejus rescribit Gervasius.

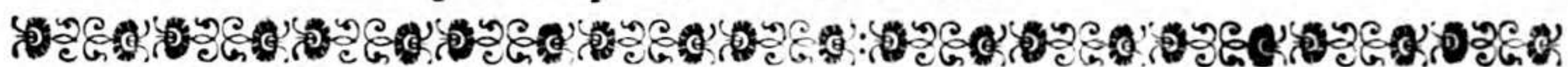
JEROSOLIMORUM Regi, Gervasius. (b) Serenitatis vestræ benigna mansuetudo dedit nobis fiduciam scribendi vobis, quia humilitatem nostram in benedictionibus dulcedinis prævenistis, scribentes nobis affectuosè pariter & attentè, nec non & rogantes, ut pro vobis & pro Serenissima Domina Regina Uxore vestra, & pro inclytæ indolis Regiâ prole Filiâ vestrâ, quam de priori suscepistis Uxore, preces effunderemus ad Dominum, qui omnem disponit & continet Principatum. Fecimus siquidem, quod rogastis, & fecisse gaudemus,

gallicè *la Case-Dieu*, anno 1135. à Frelone fundatum in Diœcesi Ausciensi episcopante Wilhelmo, primum Abbatem primosque inquilinos ex Abbatîâ Sancti Martini Laudunensis eduxit, paternitatis jus ex hinc consecuta.

- (a) *Ordinem Carthusii permetteremus intrare.* Wilhelmus Abbas Bellipodii fretus Decretali Innocentii 3. demigrationem istam primus in Ordine Præm. tentavit, vetitam usque modò Summorum Pontificum decretis, ut videre est apud Pagium in bullis ab eo recensitis. Qualis porro fuerit itinerantis Religiosi Præm. habitus, præscribit iterum in hac suâ Epistolâ Gervasius, Cappa nempe, Tunica, & Scapulare. Bellipodium in Cataloniæ Principatu, & Diœcesi Urgellensi locatum, binis à Balagar leucis, patrio idiomate *Bellquig* dictum filius est Casæ-Dei, fundatores habens Armengaudum Comitem Urgellæ & Dulciam ejus Conjugem anno 1154, Congregationi Hispanicæ unitum fuit illud Cœnobium anno 1577. sed unitatis rupit paulo post vinculum, suis ut viveret legibus.
- (b) *Regi Jerosolimorum.* Joanni de Brienna, de quo superius actum est epist. 36. ubi ex primo matrimonio cum Maria Montis-ferrati inito, prolem habuisse advertimus, Iolandem scilicet nuptam Friderico Imperatori.

credentes firmiter & constanter, non quod meritis nostris, qui ultimi sumus aliorum, & quasi peripsa religionis, sed sanctis intercessionibus aliquorum, qui majores sunt nobis, & gratiores forsitan apud Deum, in hac parte sumus cum aliis exauditi. Ostendit namque Divina Potentia probabilibus argumentis, quòd Rex Regum & Dominus Dominantium, qui pendens in cruce Joanni Virgini Matrem Virginem commendavit, in his diebus novissimis, novum sibi Joannem elegit, in quo, quia Joannes interpretatur gratia Dei, Divina gratia resideret. Videtur enim Terræ Sanctæ, quam suo sanctissimo sanguine consecravit, cum videret eam foedatam spurcitiis Paganorum, & quasi stantem & lugentem juxta crucem illius, qui natus est, & secundum hominem nutritus in ea, dixisse: terra Juda, quam elegi in hæreditatem mihi, ecce tuus filius hæres meus, & vobis nihilominus dixisse videtur: ecce non Francia, non Campania, non Brena, sed Jerusalem mater tua, contra contumelias volo, ut vindices, & à loco, à quo cum victoria ad patrem meum ascendi, tu quoque post triumphatas ignominiosæ gentilitatis exprobrationes ad me victor ascendas, nec dubitandum de solutione promissi, cum ipse, qui verax est, & solvere potest, in apocalipsi, primo Joanni promiserit, nec deficiet in secundo, adhuc quotidie clamans & dicens: qui vicerit, dabo illi sedere mecum in Throno meo, sicut & ego vici & sedi cum Patre meo; audivimus siquidem non ratione unius, sed omnium, qui redeunt de partibus transmarinis, quàm legitimè & quàm viriliter certetis die & nocte in negotio vobis commisso, pro corona quàm Deus diligentibus se promisit, quantum profit providentia vestra in consiliis, quantum valeat manus vestra in præliis, quæ non educit gladium otiosè, nec eductum reponit sine confusione & diffusionem gentilium, in vaginam. Gaudemus itaque & exultamus in Domino, & cum jucunditate gratias agimus bonorum omnium Largitori, qui sicut speramus, per vos perficiet, quod incepit: nec deerit prævenienti gratiæ, gratia quæ conservat; nostræ autem humilitatis devotio, licet cum materiali gladio non possit in prælio stare vobiscum, offert tamen, sicut hucusque fecit, cum intimâ devotione cordis, sacrificium labiorum, nec cessabimus clamare ad ipsum, manus cum Moyse elevantes, donec ipso miserante, cujus miserationes multæ, & misericordiæ ejus super omnia opera ejus, cedat cum gloria sui Athletæ infatigabiliter certantis pro ipso, adversitas præliorum. Verùm ne occupatis auribus fastidium importemus hucusque locuti ex abundantia cordis, cum conceptum gaudium non cohibeatur de facili, quin erumpat in vocem, eruptioni exultationis nostræ ponemus modum, Serenitatem Regiam rogantes pariter & monentes, ut cor vestrum in Domino confortetur, & nos interim repulsâ exclamatione exterius, ad clamorū orationis silentium interius convertemur. Ceterum de fratribus Sancti Samuelis, qui Præmonstratensem Ordinem profitentur, nec unquam per aliquam adversitatem, quantumcunque eis gravis fuerit, à suâ potuerunt professione divelli, mansuetudini vestræ cum omni, quâ possumus affectionis instantiâ supplicamus, quatenus eos, ubicunque inventi fuerint, dignos protectione regiâ censeatis, ita ut saltem jure suo gaudeant, cum Dominus restituerit hæreditatem suam cultui Christiano, & propagent, si placet, palmites vitis suæ, secundum quod Dominus dignatus fuerit vestræ Dominationis terminos dilatare in fine. Latorem præsentium Magistrum O. qui in Ordine nostro sub quodam avunculo suo Ordinis nostri Canonico, Viro religioso & artifice glorioso in adolescentiâ suâ, quæ secundum modum scholarium fuit laudabilis & honesta, nutritus fuit, & de vobis prædicat multa bona,

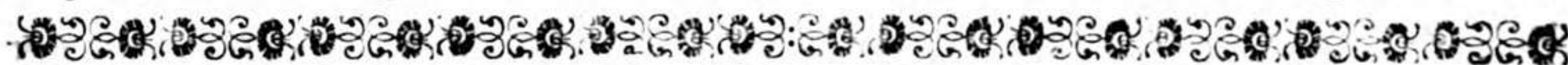
Serenitati vestræ plurimum commendamus, rogantes ut intuitu Dei & precum nostrarum habeatur commendatus à vobis, cum tamen credamus satis eum esse commendabilem per se ipsum. Datum &c.

EPISTOLA CXVI.

*Acontium Subdiaconum Honorii III. rogat, ne ad solutionem
vicesimæ cogat Abbates Hungariæ.*

MAGISTRO Acontio Domini Papæ Subd. Cum à multis retroactis temporibus in Sacro-Sanctâ Romana Ecclesiâ geram fiduciam, quod eam quam inveni, & me gaudeo invenisse gratiam semper in Capite, debeam invenire in Membris, quia membra tanti Capitis non consueverunt à suo capite dissentire, maximè cum rerum natura hoc exigat, & ratio sic exposcat, ut membra sequantur caput & gubernentur ab eo. Dudum sanè cum sanctæ recordationis Dominus Innocentius Papa tertius in generali Concilio statuisset, ut Ecclesiæ omnes & Ecclesiasticæ personæ solverent vicesimam de universis proventibus Ecclesiasticis, quos haberent, refundendam in subsidium Terræ Sanctæ, quibusdam religiosis exceptis, quos ipse meritò duceret eximendos, & soluto Concilio, virum religiosum Abbatem Cisterciensem & me, qui eramus præsentēs, & Dominum Cluniacensem Abbatem, (a) cui pro solutione debitorum suorum dedit vicesimam Ordinis sui, cum omnibus Ecclesiis Cisterciensis & Præmonstratensis Ordinum, à vicesimâ solvendâ exemit, & in litteris, quas misit per diversas regiones, pro vicesima colligendâ, hoc ipsum manifestè & evidenter expressit, quarum litterarum transcriptum usque in hodiernum diem pro rei gestæ memoriâ observatur: cum igitur nec credam, nec credere debeam, quod pauperes Fratres & Coabbates meos quatuor tantummodò cum locis sibi subiectis in Hungariâ constitutos, contra præfatam relaxationem à Sanctissimo etiam Patre nostro Honorio tertio approbatam scienter gravare velitis, supplico discretioni vestræ omni affectione quâ possum, quatenus intuitu Dei & orationum, nec non & spiritualium beneficiorum Ordinis Præmonstratensis, quorum participationem devotâ vobis offero charitate, tam paupertati, quàm paucitati prædictorum Abbatum Hungariæ deferentes, à vexatione ipsorum super petendâ vicesimâ desistatis, ne ultra omnes alios, quod absit, quibus idem negotium in aliis regionibus est commissum, de immisericiordiâ redargui debeatis.

EPISTOLA CXVII.

*Abbatibus Hungariæ notificat adventum Rabodonis in Galliam, conqueritur
de eorum absentia à Capitulis Generalibus.*

ABBATIBUS in Hungariâ. Lætati sumus plurimum in adventu dilecti nostri & fidelis vestri Rabodonis Clerici, per quem fraternitatis vestræ recepimus literas

(a) *Religiosum Abbatem Cisterciensem . . . & Cluniacensem.* Arnaldus 2. anno 1212. Abbas effectus Cisterciensis, Concilio Lateranensi quarto interfuit anno 1215. ad Philippum Regem Franciæ Legatus missus est ab Honorio 3. decessit 3. Kal. Augusti 1217.

Abbas Cluniacensis Girolodus, Guillelmi successor Abbatiam adiit anno 1214. ad Episcopatum Valentiniensem promotus est anno 1220. inde anno 1230. ad Patriarchatum Jerosolimitanum postulatus ibidem obiit.

literas plus angustiae, quam gaudii continentes, unde non potuimus post subitum gaudium, subito non dolere, maxime cum non haberemus penes nos, unde vobis subvenire possemus. Cum enim habuimus de relaxata nobis à Domino Papâ vicesimâ, quinque paria testimonialium literarum, in Generali Capitulo proximè præterito dedimus ultimas literas in Pictaviam deferendas, quæ propter emergentes casus usque ad ipsum Capitulum fuerant reservatæ, nunc autem quia nescivimus aliam viam subveniendi vobis, nisi, quod Romam misimus dictum Rabodonem, consulimus & etiam mandamus vobis, quatenus sustineatis patienter & fortiter, donec idem R. de præfatâ Curiâ redierit Domino annuente. Super hoc autem non estis sine culpâ, quod nunquam aliquis vestrum veniat Præmonstratum, ut vel ipsam Ecclesiam, & nos, vel ut Generale Capitulum visiteret, cum jam à tempore Concilii quadriennium sit elapsum; parcimus tamen vobis & parcemus ad præsens propter afflictiones instantes, sed mandamus vobis atque præcipimus, quatenus vos & alii fratres nostri Abbates Hungariæ, anno sequente venire curetis, nisi legitimâ fueritis excusatione detenti, eo etiam tenore, quod de impedimento singulorum, qui non venient, constet nobis per literas patentes & per nuntium competentem. Valete in Domino & orate pro nobis, & Spiritus Consilii sit vobiscum.

EPISTOLA CXVIII.

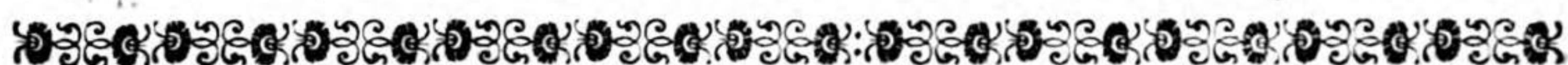
Commendat Rabodonem Cardinali.

GERVASIUS . . N. Diacono Cardinali. Malitia hominum, quæ invalescit in dies, compellit me, Sanctitatem vestram precibus importunis tantò crebriùs fatigare, quantò frequentius à pauperibus fratribus meis opem postulantibus, ego ipse fatigor. Sanè in Hungariâ, sicut credo, quatuor tantummodò Abbatiae Præmonstratensis Ordinis, & non plures, & illæ etiam satis de novo plantatæ, nec mirum, cum & ipsa Præmonstratensis Ecclesia ab eo die, quo fuit primùm primo fundatori suo à Sede Apostolicâ confirmata, non habeat adhuc integrè nonaginta quinque annos, quæ tum propterurbationes Regis & regni, tum propriam paupertatem suam & impotentiam resistendi, damna frequenter gravia patiuntur. Inter alias siquidem angustias, quas patiuntur ad præsens, imminet eis Venerabilis Dominus Acontius Domini Papæ Subdiaconus, & ejusdem aut nuntius, aut legatus, qui ex inopinato petit ab eisdem vicesimam attritulatam subsidio Terræ Sanctæ. Cum igitur literas, quas misistis mihi, dudum in diversas destinaverim partes olim, & eadem literæ licet cum multâ difficultate, locum tamen demum habuerint apud omnes, præterquam apud quem, nescio, Romanum, qui colligit vicesimam in Hispaniâ, & apud Episcopum Tullensem, (a) Paternitati vestræ supplico eâ devotione, quâ possum, quatenus latori præsentium, qui ad me venit, ut auxilium postularet, quem etiam ad vos mitto, auxilium, quod

Dd

(a) *Episcopum Tullensem.* Odontem nomine qui Gerardo de Vadanomonte successus est anno 1218. juxta Albericum, ad illum ergo spectat querela Gervasii, quam quadriennio à Lateranensi Concilio instituit, ut habet Epistola præcedens, anno igitur 1219.

ego non possum, & consilium impendatis, ut vel cum literis apostolicis, si eas habere potuerit, vel cum vestris, si creditis, quod sufficere debeant, lætus ad Dominos suos & ad propria revertatur.

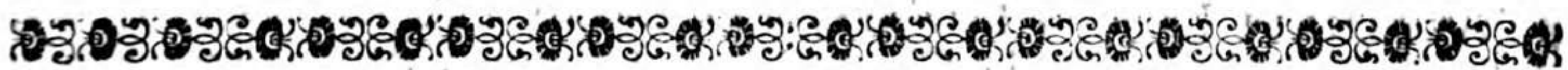
EPISTOLA CXIX.

*Abbatem Milovicii visitatorem & reformatorem monasteriorum
Bohemiae, Moraviae & Hungariae constituit.*

ABBATI Milovicensi, Gervasius. (a) Rumores, quos audimus frequenter de Personis & Ecclesiis nostri Ordinis in Bohemia, Moravia & Polonia constitutis, grave super nos doloris & sollicitudinis onus inducunt, eo quòd pauci inveniantur, aut nulli, qui adhibitas infirmitatibus, admonitionis, & obsecrationis & correctionis sentiant medicinas. Misimus visitatores & correctores non semel, sed pluries, de quibus ita contigit, si fideles habuimus relatores, quòd vel commissum eis officium neglexerunt, vel ab illis, ad quos fuerunt missi, cum condignâ admissi reverentiâ non fuerunt. Proin omnibus aliis commissi-
onibus, quas fecimus temporibus retroactis, quarum executio adhuc pendet, penitus revocatis, fraternitati vestræ mandamus, & in meritum obedientiæ districtè injungimus, quatenus accito vobiscum aliquo nostri Ordinis Abbate, quem ad hoc judicatis idoneum, Ecclesiam vestram propriam in primis, & postmodum singulas Ecclesias Ordinis nostri in Bohemiâ & Moraviâ constitutas singillatim personaliter visitare curetis, & corrigere in eisdem quæcunque secundum Deum & Ordinis honestatem judicaveritis corrigenda, potestatem super hoc, autoritate Ordinis atque nostra plenariam habituri, tam in capite, quam in membris, nec respiciatis, gratiam personarum, sed quantò diutius expectata est infirmantium in moribus correptio, quæ non venit, tantò severiorem, ubicunque opus fuerit, sentiant disciplinam, ita quòd diligentia vestra in omnipotentis Dei honorem & honestatem Ordinis convertatur. Quod ipsum etiam in Ecclesiis Poloniae & Hungariae per vos fieri vellemus si posset eo tenore; quod si de finibus vestris nequiveritis sine gravi dispendio exire, liceat vobis sub præsentium litterarum testimonio committere cuilibet alii vices vestras, dum tamen persona sit talis, quòd de ipsius zelo & discretione sufficienter fidere debeatis. Sanè quia crimen proprietatis in partibus vestris usque adeò invaluisse asseritur, ut quidam dicunt, non esse proprium, si quid datum fuerit eis vel à Parentibus, vel à familiaribus, vel quod laboribus manuum suarum acquiritur, vel quod mercimoniis augmentatur, miramur plurimum quâ cœcitate seducti aliqui nutriti in Ordine ad tantum errorem devenerint, ut hoc dicant, cum audierint in Regulâ B. Augustini, quæ legi debet eis singulis septimanis, hæc verba: *Nemo sibi* &c. & alibi: *Omnia opera vestra in unum fiant majori studio & frequentiori alacritate, quàm si vobis singulis propria faceretis*, & in sequenti Capitulo, quod sic incipit: *Consequens ergo est* &c. de rebus collatis prohibet manifestè,

(a) *Abbat Milovicensi.* B. Gerlaco primo Milovicii Abbati visitationis munus committit Gervasius, meliori & sanctiori non poterat committere, quem virtutes, doctrina, regularis disciplinæ zelus exornabant, quique ob crebra curationum miracula, ad sacros ejus cineres patrata, sanctorum fastis ascriptus est. Anno 1200. fundatæ Milovicensi Canonice in Diocesi Pragensi, haud procul ab Arce Przibenicensi, à Bavore Comite de Strakowitz, immissus est Abbas à Siloensi Abbate, Gerlacus.

ne recipiantur occultè, subjungens, quod si aliquis rem sibi collatam telayerit, furti judicio condemnetur, & in actibus Apostolorum legitur de Anania & Saphira, quod quia priùs acquisita, cum coram Apostolorum Principe renuntiarent propriis, temerè occultarunt, subitanè morte ad increpationem Petri sunt percussi. Per prædictas autem auctoritates & multas alias satis patet, quòd undecunque res proveniant ei qui renuntiavit propriis, intelligendum est, quod acquiritur Ecclesiæ non personæ, & reduci debet protinus in commune, ut à Prælato, cui necessarium fuerit, tribuatur; cum igitur fures & proprietarii singulis annis excommunicentur in Generali Capitulo, & denuntiari debeant in singulis Ecclesiis Ordinis cum infamatoribus, conspiratoribus, falsariis & incendiariis eidem vinculo subiacere, advertant miseri & miserabiles, in quanto periculo versati fuerint usque modò, qui vel in excommunicatione susceperint sacros ordines, vel præsumpserint fungi susceptis, qui omnes procul dubio irregulares sunt, & in criminali peccato, nec celebrare debent aut possunt, nisi dispensetur misericorditer circa ipsos. Cum autem contineatur in institutionibus, quod proprium dicimus, quidquid habetur contra vetitum, vel sine debitâ licentiâ, mandamus vobis, quotquot inveneritis præfato crimine irretitos, denuntietis excommunicationis vinculo innodatos, nec ipsos, nisi valdè humiliter petierint veniam, absolvatis, irregularitate mansurâ, donec circa eos fuerit dispensatum. Credimus autem, quod circa eos, qui non fuerint in erroris sui defensione hætenus pertinaces, à nobis possunt absolvi ex indulgentiâ Domini Honorii, cujus transcriptum, cum transcripto cujusdam alterius indulgentiæ vobis duximus transmittendum. Ceterum, quia claustra sororum à quibusdam tam clericis, quàm conversis, in partibus vestris nimis licitè frequentantur, ita ut discurrant per officinas & confabulentur cum eis seminantes verbum Diaboli, & non Dei, mandantes vobis, in virtute obedientiæ districtè præcipimus, quatenus familiaritatem illam omni sollicitudine, quâ potueritis extirpetis, sub interminatione gravis poenæ districtius inhibentes, ne aliquis frequentet Grangias, sive curtes, in quibus sorores habitant, nisi ipsum ad hoc alicujus negotii exequendi necessitas manifesta deducat. Illi autem, qui pro diversis officiis certam habent in sororum domibus mansionem, claustrum earum non intrent, nisi duabus de causis, videlicet ut vel administrent infirmantibus Ecclesiastica Sacramenta, vel ut ordinent ædificia reparanda vel facienda de novo. Vestram itaque fraternitatem obsecramus in Domino & coram Domino, cujus conspectum opera vestra latere non possunt, quatenus circa prædictorum executionem eam diligentiam impendatis, unde possitis & debeatis justis judicis, qui non decipitur, & etiam hominum Deum diligentium gratiam promereri, habituri in prædictis perpetuam potestatem, donec fuerit revocata vel à Generali Capitulo, vel à nobis. Datum &c.

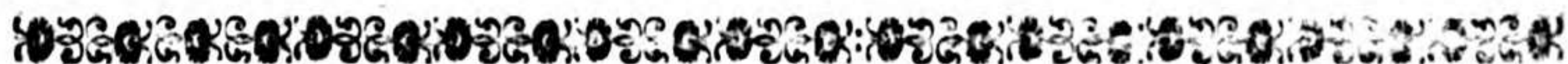

E P I S T O L A C X X .

De relaxatione Pœnarum indulgenter concessa Wilhelmo Canonico Sanctæ Mariæ Brundusii, monet Abbatem S. Samuelis.

GERVASIUS Abbati Sancti Samuelis apud Barolum. Licet multo terrarum spatio sitis remoti à nobis, propinqui tamen estis nobis sollicitu-

dine & affectu, nec minori, imò tantò majori curâ & affectione sollicitamur pro vobis, quàm parati sumus ostendere in tempore oportuno, quantum propter interjacentium distantiam regionum difficilius & rarius nobis potest de statu vestro, aut Ecclesiæ vestræ certum aliquid nuntiari. Sanè minimus vobis olim diversis temporibus, si bene meminimus, duo paria literarum, unum scilicet per quendam Laurentium negotiatorem Treccarensem, de quo quia non rescripsistis, nescimus, utrum ad vos fortè pervenerit, aliud per quendam Rog. nostri Ordinis Professore, qui quasdam à vobis literas reportavit, quas quidem licet susceperimus satis lætè & perlegerimus multò lætiùs, intelligentes ex illis, quòd institutiones Ordinis & servetis veteres & novas insuper postulatis, tamen latissimum Nobis esset & Ecclesiæ vestræ, si quas fortè sicut & illæ, quæ in circuitu vestro sunt, tribulationes sustinet aut pressuras, cedere possent, ut credimus, ad munimen, & Ordini nihilominus ad profectum, si quando vel per vos, vel per aliquem ex vestris visitaretis matrem vestram Ecclesiam Præmonstrati, sicut fecerunt nuper quidam ex remotis finibus Hybernæ, & alii, qui nobiscum morantur, adhuc tam ab occidente Arragones, quàm ab oriente Irliones, qui pro conscribendis his, quæ sive in spiritualibus, sive in temporalibus suis creduntur Ecclesiis profutura, in Præmonstratensi Ecclesia conveniunt, visitati frequenter à Dacis, Polonis, Anglis, qui omnes Præmonstratense magisterium recognoscunt, solos Appulos expectamus, ut eorum adventum fraterno suscipientes affectu, eis statu illorum cognito, & congaudeamus, si gaudent, & feramus auxilium, si eorum aliter res se habent. Ceterum latorem præsentium W. Canonicum Sanctæ Mariæ Brundusii, sicut dicit, qui ad nos laboravit à partibus Brundusinis cum multâ difficultate itineris & periculo sanitatis, ad vos duxi destinandum mandantes vobis, quatenus attendentes, quòd si quid in Ecclesia sua deliquit, dummodò eam demeruerit per excessum enormem, totum expiasse debet tam longi itineris difficultas, & laboris plurimi magnitudo, curetis eum vel restituere loco suo, vel penes vos, si malueritis, retinere, vel apud S. Stephanum in nemore collocare, nec tepidiùs aut remissiùs mandatum nostrum exequamini circa eum, si deferentes vobis, hoc vobis simpliciter & mansuetè mandamus, quod vicinis Abbatibus solemus dare arctiùs in præceptis, & in vestræ præterea salutis periculum redundaret, si mandato præsentis tepidiùs effectui mancipato, ad nos cogeretur denuò laborare.

EPISTOLA CXXI.

*Super irregularitate quondam contracta ab Abbate de Tumpthol
respondet Gervasius Episcopo Lundensi.*

CARDINALI Episcopo Lundensi, (a) Gervasius. Accessit ad nos lator præsentium venerabilis in Christo Frater H. Abbas de Tumpthol proponens, quòd cum olim, in apostasiâ Diaconatus ordinem suscepisset, & postmodum

(a) *Cardinali Episcopo Lundensi.* Is erat Andræas Sunonis, susceptus anno 1201. Absaloni, cujus è fratre fuit pronepos, à Regibus genus ducens. Cardinalitia purpura insignitum ignorarunt Ciaconius, Pontanus, discimus ex Gervasio Legatione Apostolicâ, & Archiepiscopali dignitate, apud Danos claruit. Cessit anno 1222. Abbatia Tumpthol, seu potius *Tumptholp*, in Archidiecesi Lundensi sita est.

modum à quodam apostolicæ sedis legato circa ordinem susceptum, fuisset misericorditer dispensatum, processu temporis à vobis fuit in Presbiterum ordinatus ad petitionem pariter & ad preces nostri Capituli Generalis; cum autem nuper promotus fuerit canonicè in Abbatem, dicitis vos mirari, quare prohibeatur in majori altari divina officia celebrare, cum ipsum sufficientia & honestas, Ecclesiæ suæ necessarium esse probent, quia igitur, quod si ei prohibitum, penitus ignoramus, quidquid à Paternitate vestra circa ipsum actum est, habemus humillimè & gratantissimè approbatum, ex quo sufficienter dispensatum est cum eo, & vos possetis adhuc, si opus esset, cum ipso ex vestræ legationis officio dispensare, & quoniam ipsum tam de sufficientiâ, quàm de fidelitate administrandi habetis in literis, quas ex parte vestrâ recepimus, commendatum, volumus ut administrationis suæ officio pacificè gaudeat atque plenè, & tam in majori altari, quàm ubicunque necesse fuerit, cum eâ solemnitate, quâ decet Prælatum, Divina officia celebrare, non obstante aliquo constituto edito in nostro Capitulo Generali contra ordinatos in apostasia, vel aliquibus literis per surreptionem à nobis, vel à nostro Generali Capitulo impetratis. Valete.

EPISTOLA CXXII.

*Scribit Archiepiscopo Coloniensi causas extraordinarias & criminales
Ordinis, non nisi à tribunali Ordinis debere examinari
& judicari.*

DOMINO Archi-Episcopo Coloniensi, (a) Gervasius. Ex concordì testimonio Fratrum & Coabbatum nostrorum, nec non & ex humilitate, quam in scribendo nobis, servastis, aliquando præsumimus vehementer, quòd omnes illos diligere debeatis pariter & fovere, qui honestatis & religionis procurant & diligunt incrementum. Nec est dubium, quin discretio vestra satis attendat, quòd omnes, qui piè volunt vivere, persecutionem patiuntur pro nomine JESU CHRISTI. Nuper sanè significatum est nobis, quòd viri Religiosi M. (b) Steinfeldensis & B. de Romersdorff, Abbates, H. Saynensis, Ee

(a) *Domino Archiepiscopo Coloniensi*, B. Engelberto de Altena.

(b) *M. Steinfeldensis*, Macario qui anno 1211. Prælaturam iniit, anno 1247. vita defungitur.

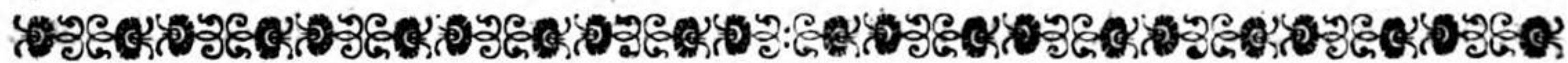
B. de Rumerstorp. Brunoni de Braunsberg Abbati Romersdorffii electo anno 1214. denato anno 1236. sacræ expeditionis per Rheni tractum famoso prædicatori, Ludovico Landgravio Hassiæ & S. Elizabeth ejus conjugi à conscientie & statûs Consiliario.

H.... Saynensis, Hermannno primo Abbati Seynæ in Diœcesi Trevirensi, non longè à Confluentia Abbatie, ab Henrico & Everhardo Seynæ Comitibus fundatæ anno 1202.

J.... Hinsbergenfi Joanni, primo Hinsbergæ præposito, insignis ut dictum est, Canonissarum, Ducatus Juliacenensis, parthenonis.

Magistram de Vossenich, vulgo *Fassnich*, Virginum Ordinis Præm. Cœnobium Hambornæ filiale, in Diœcesi Coloniensi, prope Tulpetum, gallicè *Tolbiac*, constitutum anno 1146. ab Hermanno & Petra ejus conjugè civibus Coloniensibus. Hæc Magistra, quam falsæ accusationis temeritas impetiverat, vocabatur Imza, ab anno 1180, ad annum 1226. prænobilis Cœnobii, gubernio præfecta, quod-

& J. Heinsbergensis Præpositi, excitati à vobis ad claustrum Sororum de Vossenich personaliter accedentes inquisierunt diligenter, sicut debuerunt veritatem de quibusdam querelis, quæ inter Abbatem Haburnensem & Magistram de Vossenich ex unâ parte, & quasdam Sorores adjutas ab omnibus fere conversis Laicis de Vossenich, ex parte alterâ versabantur: qui cum in inquisitione suâ manifestissimè comperissent, quod præfatæ Sorores cum ipsis Conversis ab hoste antiquo seductæ famam Abbatis, quem certissimè credimus esse virum religiosum, nec non & Magistræ niterentur malitiosis infamationibus in crustare, pepercerunt accusantium multitudini propter scandalum, & denuntiaverunt Abbatem, nec non Magistram habere zelum Dei & religionis, & esse super his, quæ eis imponebantur, penitus innoxios & immunes. Verum quia consuetudo est hostis antiqui, nec non ministerialium suorum, per quos operatur, ut licet sæpe confusi & victi, ad prælium tamen reverti minimè reformident, dictum est nobis, quod quidam prædictorum accusantium in suâ malitiâ adhuc persistentes obtinuerunt à vobis, ut inquisitio jam facta, personis aliis committatur, licet memorati Abbates & præpositi omni sint exceptione majores, & in negotio longè majori debeat eis credi, ne tamen Paternitati vestræ quisquam suspicionis scrupulus relinquatur, sustinemus ut secunda inquisitio rursus fiat. Rogamus tamen discretissimam benignitatem vestram, quatenus secundi inquisitores de Ordine Præmonstratensi existant, & ut adjungatur eis Venerabilis in Christo frater dictus Abbas de Rumerstorp, apud quem non est, sicut publicè creditur, acceptio personarum. Causas enim Ordinis nostri extraordinariis personis apostolica committi privilegia non permittunt. Præmissis autem adjicimus humiliter supplicando, ut coercetis tam conversos, quàm sorores, qui contempserint sui ordinis disciplinam, sustineatis etiam si placet, ut sororum numerus determinatus ad vestram petitionem in nostro Capitulo Generali tam in præfato Claustro, quàm alibi observetur. Valete.

EPISTOLA CXXIII.

*Episcopus Tornacensis petit sibi in Socium & Contubernalem concedi
Canonicum Clari - fontis.*

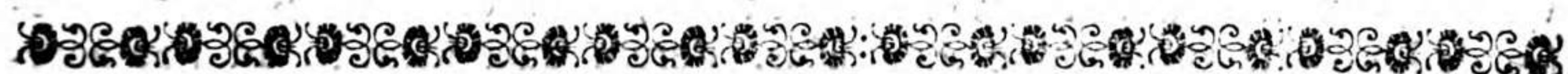
EPISCOPUS Tornacensis Abbati Præmonstratensi. Viro venerabili amico in Christo charissimo Abbati Præmonstratensi, W. (a) divinâ gratiâ & miseratione Tornacensis Ecclesiæ minister humilis, salutem & paratam ad obsequia

que tam laudabiliter rexit, ut Adolphus Colonienſis Archipræſul illud in ſuam protectionem ſuſceperit anno 1194, *Monasterium inquit Dominarum in Wusnich, in quo ſandè & religioſè Deo ſervitur ſub noſtram &* anno 1216. S. Engelbertus Adolphi ſucceſſor, Canoniffarum Fuſſnichii converſatione ſancta motus in ampliacionem dotis, contulit illis jus patronatus Eccleſiæ in *Bettenhoven*. Tale donum arguit bonos magiſtræ mores, necdum calumnioſa inſperſos labe, ergò hoc tempore poſterior debet eſſe Gervafii Epiſtola.

Abbas verò Hambornenſis de crimine inſimulatus, erat Fridericus qui innocentia ſua in diverſis tribunalibus abundantius probata, Circator Provinciæ à Capitulo Generali fuit renunciatus anno 1220.

(a) *W. . . divina miſeratione Tornacenſis Eccleſiæ miniſter.* Walterus de Marvis anno 1218. Goſcelino ſucceſſus, fundator Abbatix monialium de Pratis, è vivis eximitur 16. Febr. 1251.

voluntatem. Qui me segregavit de utero matris meæ, ut essem initium aliquod creaturæ ejus, eidem placuit nos nuper vocare in gratiam suam, videlicet, constituere caput populi sui, ut simus non salus illi, sed saluti, nam ipse de se solo dicit: salus populi ego sum, credita sanè est mihi dispensatio. Ascendi in montem, non propterea tutiorem, sortitus sum locum, sed difficiliorem, sed periculosiorem: cum itaque difficultatibus & periculis circumdatus sum & tenebris, quid restat, nisi ut invocem de tribulatione, & loquatur os meum in amaritudine animæ meæ, & advocem non solum à sinistris fideles dispensatores rerum temporalium, verum etiam à dextris viros probatos in sanctimonia & conversatione, viros religiosos, qui orationum sint focii, sint invitatores, sint denique suâ præsentia mihi memoriale, quoniam Maria optimam partem elegit, idcirco eam me debere summopere imitari. Ego igitur, quem quasi opem argumentosam esse deceret, & expediret, de ordine vestro & re & superficie florido, unum de Canonicis Ordinis vestri non excerpere, sed quasi mutuare cupiens, vestram dilectionem, quo possum, exoro, affectu, quatenus Fratri Nicolao Canonico Clari-fontis, (a) quem in socium & collateralem meum mihi elegi, mecum commorandi licentiam benigne concedatis, sic autem has primitias precum nostrarum exaudiat, ut toti ordini vestro me meritò efficiatis familiariorum & loco & tempore favorabiliorem. Valet.

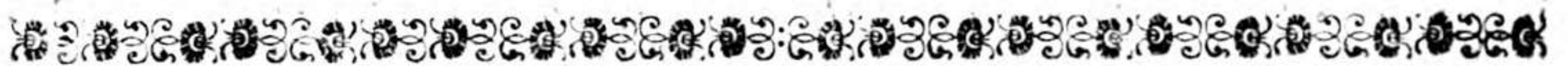
EPISTOLA CXXIV.

Episcopo Fornacensi concedit Nicolaum Clari-fontis Canonicum.

EPISCOPO Turnacensi, Gervasius. Recepinus literas Paternitatis melleam devotionis dulcedinem sapientes, & ea quæ continebantur in ipsis, notavimus diligenter. Postulastis autem, ut fratri Nicolao Canonico Clari-fontis concederemus licentiam morandi vobiscum in officio Capellani, ut idem ipse tanquam vir contemplationi addictus, sollicitudini vestræ inter discurrentes Marthæ turbationes, Mariæ sedentis ad pedes Domini, quandoque memoriam repræsentet. Laudabile siquidem Propositum, & omni acceptione dignum, ut Patres in Pontificatûs apice constituti quarant & faciant sibi latera bona, per quæ possint in sui statûs rectitudine sustentari, ne declinent ad dextram vel sinistram. Et utinam idem Nicolaus talis esset, qui in alterutro vobis prodesse posset, videlicet vel in contemplationis studio, vel in discursibus actionis. Verùm quia non semel accidit, quòd fratres nostros à magnis viris cum instantiâ magnâ petitos, & cum integritate famæ decenter emissos, cum confusione & scandalo quandoque recepinus reverentes, formidamus, nec mirum, plures rerum eventus, utpotè, qui experti sumus, quòd, quamvis lucerna non debeat poni sub modio, sed super candelabrum, cautè tamen providendum est, ne ventorum discursibus exponatur. Tutus sanè locus est claustrum, ubi quot oculi, tot custodes, ubi claustralis viri non aduritur fama de facili uredine boreali. Ad has itaque rationes circa subditos nostros habentes sollicitâ consideratione respectum,

(b) *Canonici Clari-fontis.* Abbatia est in Pago Terasciæ & Laudunensi Diœcesi anno 1130. Ordini Præmonst. transcrita, quæ prius à Clericis solitariam sub Alberico Magistro vitam profitentibus incolebatur, nunc autem ad Villeriam, gallicè *Villers-Coste-Rez*, translata subsistit languens.

vellemus, dummodò placeret mansuetudini vestræ, ut dictus Nicolaus resideret in Claustro, & vobis prodesset orationibus licet absens, ac fratribus suis præsens, utilis esset religionis exemplo, attamen quia non solum primitias, sed & decimas precum vestrarum magni pendendas esse censemus, utpote qui de vobis famâ referente multa bona audivimus, eligentes potius ex devotione & causa exponere nos periculo, quàm prudentiæ nostræ, quòd absit, temerè innitentes, deesse Patri & Domino postulanti, scripsimus viro Religioso Abbati Clari-fontis, ut concedat vobis Canonicum sæpe dictum, nisi placuerit vobis ab hac petitione desistere, & aliundè eligere meliorem. Valete.

EPISTOLA CXXV.

Abbates Angliæ docet quales falsario literarum suarum, pœnitenti imposuerit pœnam.

ABBATIBUS de Alnevic, de Vellebec &c. (a) Gervasius. Mandavimus vobis nuper, ut Fratrem R. Canonicum de Eglestone (b) denuntiaretis excommunicatum, & faceretis eum ab omnibus evitari, pro eo, quòd falsaverat litteras nostras ad te Frater de Neuchus, & ad collegas tuos super Ecclesiæ de Eglestone ordinatione transmissas. Verum quia idem R. ad nos accedens humiliter veniam postulavit, licet turbasset nos ultra modum, sed minus fortassis, quàm excessus qualitas exigebat; attendentes, tum quoniam misericordia superexaltat iudicio, tum ad petitionem Fratris P. de Welbec de Romana curia venientis, tum ne confusionem induceremus insolitam super capita gentis nostræ, commissum facinus punivimus mitius iusto, & remisimus ei de pœna debita non modicam quantitatem. Ne tamen hujus excessus impunitas aliis subministret audaciam delinquendi, injunximus ei, ut omni sextâ feriâ usque ad septennium jejuset in pane & aqua, nisi festum duplex occurrerit, vel ipse minutus fuerit vel infirmus. Singulis etiam septimanis dicat psalterium unum, & recipiat correptionem unam, & usque ad Assumptionem Beatæ Virginis

(a) *Abbatibus de Alnwick, de Wellebec, de Neuhus, de Croxtone.* Quatuor Abbatia Ordinis Præm. in Anglia. Harum prior est in agro Northumbrensi, intra fines Diocesis Dunelmensis anno 1147. ab Eustachio de Vescy, Barone de Alnwick fundata.

Wellebec. Filia Neuhusii Diocesis Eboracensis Abbatia, authorem habens Thomam de Flemmangh anno circiter 1167.

Neuhus. De illis actum est in antedictis. *Croxtone*, Filia Neuhusii in Diocesi Lincolnensi, tempore Henrici 2. Regis à Wilhelmo Parcario de *Linus* fundatore manavit.

(b) *Canonicum de Eglestone*, meminit Pagius in Abbatiarum sillabo, *Englestone* in Eboracensi Diocesi, posita, talem in Catalogo Religiosarum ædium, non recenset Harpsfeldius sub ista Diocesi, sed in Comitatu Suffolciæ, *Leystone* appellat Albarum Canonicarum Præmonstratensium Monasterium. Nullibi verò Eglestone invenias, quare emendandos puto & Gervasium & Pagium qui *Eglestone* pro *Leystone* scripserunt, non vacat etiam errore Harpsfeldius, qui quod Viris deputatum erat cœnobium, Virginibus adjudicavit. Cartha Richardi 2. Regis quæ jacet in Monastico Anglicano, falsitatem revelat Harpsfeldii, est enim Abbatii non Abbatissæ locus traditus à Radulpho de Granvill, temporibus Henrici 2.

Virginis abstineat à divinis. Præterea volumus & mandamus vobis, quatenus ipsum in Ecclesia aliqua nostri ordinis, in qua faciat obedientiam, collocetis, salvo eo, quod nec in Ecclesia de Wellbec, nec in Ecclesia de Croixtone, aliquatenus commoretur. Sanè si ad Cisterciensem Ordinem duxerit divertendum, sufficere poterit poena illa pro omnibus supra dictis. De Ecclesia verò de Eglestone, quia videtur, quod tu Frater de Neuhus & collega tui de Croixtone, de Wellbec Abbates in hoc concordetis, quod Ecclesia de Eglestone maneat Abbatia, ea quæ ibidem facta sunt de restitutione Abbatis, & de aliis, sustinemus & sustinebimus patienter, nisi nobis contraria, quod absit, de eadem Ecclesia fuerint nuntiata, alia verò quæ per falsatas litteras facta fuisse noscuntur, ut irrita esse censemus. Adhæc quia Helias quondam Canonicus Sanctæ Agathæ (a) falsavit sigillum nostrum, sicut confessus est Frater R. propriâ manu suâ, mandamus vobis, quatenus si in partes vestras venerit, faciatis eum ab omnibus arctius evitari, donec vel absolutionis sententiam à nobis receperit, vel se super objecto crimine purgaverit competenter.

E P I S T O L A C X X V I.

Præcipit Suppriori Sancti Mariani Altissiodorensis electo Abbati Dei-loci de Jardo acquiescere suæ electioni sub pœna excommunicationis.

ABBATI Dei-Loci, (b) Gervasius. Si attendissent dilecti nostri, & utinam diligendi Abbas (c) & J. Supprior Sancti Mariani Antissiodorensis, quod primus sit humilitatis gradus, secundum beatum Benedictum, obedientia sine mora. Si iterum in memoria habuissent, quod quasi peccatum sit ariolandi, nolle obedire, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere; neuter eorum contexuisset occasiones vel excusationes, per quas perturbarent sollicitudinem nostram multipliciter occupatam, vel Ecclesiæ Dei-Loci in Jardo, (d) quæ vacat, negotium retardarent; alter siquidem eorum, videlicet Supprior, injunctum sibi in virtute obedientiæ administrationis onus stultè, ne verò parcamus, & pertinaciter recusavit; alter verò Abbas scilicet, & Fratres Loci-Dei, qui ad eum de longinquo venerant, misit ad nos, quasi ruptis loris modulum quæsituros, ut Præmonstrati consulerent sapientiam Salomonis, qualiter Supprior, quem præceperamus cogi, si contradiceret electioni suæ, per ipsum Abbatem cogi deberet, mirabilis quæstio, & utinam nunquam facta, cum satis constet religioni & discretioni suæ,
Ff

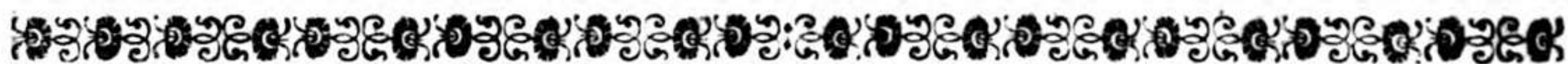
(a) *Canonicus Sanctæ Agathæ*, hæc Abbatia secus Richmundiam in Diœcesi Eboracensi, Roaldum habuit fundatorem Regis Angliæ Constabularium.

(b) *Abbati Dei-Loci*, gallicè *Dilot*, Diœcesis Senonensis Abbatia, à metropoli quinque distans horis, filia Vallis-secretæ anno 1132. à Ludovici cognomento Crassi liberalitate sumpsit initium. Præerat tempore Gervasii isti Abbatix Petrus.

(c) *Abbas & J. Supprior Sti. Mariani Altissiodorensis*. Abbas ille Norbertus erat, qui ex prioratu ad prælaturam ascendit anno 1207, quam anno 1222. fato urgente dimisit.

(d) *Dei-Loci in Jardo*. Abbatia Ordinis Præm. Diœcesis Pictaviensis, cujus foundationem & dotem sibi vindicat Richardus Angliæ Rex in suo diplomate dato sub annum octavum Regni sui, id est sub annum 1196.

quod nec per mutilationem membrorum, nec per incarcerationem compellimus ad obediendum subditos nostros, sed per virtutem obedientiæ, quæ debet esse cuilibet religioso quasi tuba de cœlo sonans, & per excommunicationis sententiam, quæ rebelles & obstinatos afficit tædio, donec ab errore suo consultius resipiscant, maximè cum vexatio stolidis, & indurati cordis hominibus dare consueverit intellectum. Quia igitur neuter eorum, unde gravissimè conturbamur, ea quæ Dei sunt, in hoc facto ostendit, nec suum aliqua autoritate, vel exemplo potest excusare peccatum, quantumcunque abundant scientiâ litterarum. Fraternitati vestræ præsentium auctoritate mandamus, & in virtute obedientiæ districtè præcipimus, quatenus ad Ecclesiam Sancti Mariani personaliter accedentes sæpeditum Suppriorem, sive præsens fuerit, sive absens, excommunicetis in Capitulo publicè, & faciatis eum tanquam excommunicatum ab omnibus arctius evitari, donec electioni de se factæ humiliter acquiescat, sciturus pro certo, quòd nunquam à nobis per alterius, vel per aliquorum quantumcunque potentium preces absolutionis beneficium obtinebit, donec susceperit onus sibi injunctum, & ierit ad Ecclesiam Loci-Dei, & receperit obedientias Fratrum, & administraverit in officio suo ad minus usque ad proximum Capitulum Generale, & interim à Domino Pictaviensi Episcopo, vel ab alio per ipsius, vel Ecclesiæ suæ mandatum receperit, quantum in eo erit, benedictionem Abbatis, nec speret aliquatenus, quòd ad nos veniens animum nostrum, de cujus mollitie plusquam deceret, plerique confidunt, ab hujus executione mandati debeat revocare.

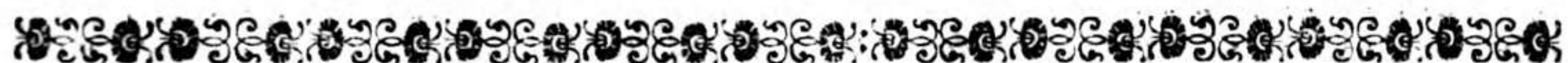

EPISTOLA CXXVII.

Rogat Abbatem Branæ, ut Clericum secularem ad Religionis habitum admittat.

ABBATI Branensi, (a) Gervasius. Cum exigente charitatis affectu nulli Ecclesiæ gremium debeat esse clausum, profectò manifestum se porrigit argumentum, quòd non debet illis claudi, qui sibi columbæ pennas assument, ut volent, & elongent hujus sæculi dies malos, & in solitudine claustrali manentes exspectent eum, qui cor humiliatum nunquam despicit & contritum; sanè cum lator præsentium B. Clericus ad nos veniens roga-verit nos humiliter & devotè, ut ei religionis habitum concedere curare-mus, nos attendentes piam ejus devotionem, quam in modo petendi præ-tendere videbatur, nos recepissemus eum, sed sumus satis onerati receptis, & vellera nostra non sufficiunt ad omnes, qui ad nos venerint, vestiendos. Nos tamen ipsius B. devoto proposito nolentes omninò deesse, ipsum Frater-nitati vestræ, de quâ plurimum confidimus, duximus transmittendum, rogan-tes attentè, quatenus tum charitatis intuitu, tum precum nostrarum inter-ventu ipsum recipiatis in Canonicum, & in Fratrem, ut in Ecclesiâ vestrâ an-nos suæ immolans juventutis sicut oliva fructifera in domo Dei, bonorum operum fructificet ubertate, & nos inde vobis teneamur ad gratiarum uberes actiones.

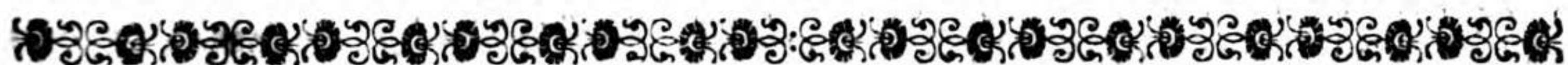
(a) *Abbati Branensi* Stephano, qui Abbatiam adiit anno 1214. postquam, Benjamin ejus prædecessor Moncellum postulatus migravit.

EPISTOLA CXXVIII.

*Abbati d'Alnewic scribit Gervasius pro admissione Clerici
ad habitum Religionis.*

ABBATI de Alnevic, Gervasius. Si secundum Apostolum mutuam inter nos volumus charitatem habere, non debemus avertere manum nostram ab his, qui consilium nostrum in animâ suâ ponunt, & sic dum tempus habent, illuminare curant oculos mentis suæ, ut relictâ Ægyptiacâ servitute confugiant in desertum, ubi vacent ac serviant soli Deo. Sanè lator præsentium Philippus clericus, quem, secundum quod dictum est nobis, esse credimus vitæ ac conversationis honestæ, hujus mundi vanitates attendens ac cupiens ad exemplum pueri Samuelis sub tunica ad mensuram suæ humilitatis parva, tabernaculo deservire, nobis humiliter supplicavit, ut ipsum in Ecclesia vestra recipi faceremus, in qua possit secundum ordinem suum Domino famulari. Nos verò attendentes, quod debemus devotis non solum viam ostendere, quâ possint in Jerusalem proficisci, verum etiam aperire portas ut ingressi confiteantur ac serviant Jesu Christo, ipsum Philippum ad vos duximus transmittendum, rogantes, quatenus intuitu Dei & nostri, eidem religionis habitum concedatis, tantum inde facientes, quod preces nostras sibi sentiat profecisse, & nos vobis teneamur ad gratiarum uberes actiones. Valete.

EPISTOLA CXXIX.

*Archiepiscopus Rothomagensis Epistolam Portuensis Episcopi sibi inscriptam
suis suffraganeis notificat, ut comprimendis Albigenisibus
auxiliatrices manus suppeditent.*

G. ROTH. Episcopus Suffraganeis suis. (a) G. Dei gratia Archiepiscopus Roth. Venerabilibus Fratribus omnibus Suffraganeis suis salutem, gratiam & benedictionem. Litteras Venerabilis Patris C: (b) Portuensis & Sanctæ Rufinæ Episcopi Apostolicæ Sedis legati recepimus in hæc verba. Venerabilibus Patribus Dei gratia Archiepiscopo Rothom. & ejus Suffraganeis, Abbatibus, Prioribus, Decanis, Archidiaconis, Capitulis in Rothom. provincia constitutis C: ejusdem miseratione Portuensis & sanctæ Rufinæ Episcopus Apostolicæ Sedis legatus salutem in Christo Jesu. Dum pro sponsa veri crucifixi vestrum cogimur auxilium postulare, potius compellimur lacerare singultibus, & plorare. Ecce enim derelicta est filia Syon ut umbraculum in vinea, sicut tugurium in cucumerario, & sicut Civitas quæ vastatur. Dicere compellimur cum

(a) *G. Roth Episcopus suffraganeis suis*, Gaufridus Rothomagi Archiepiscopus creatus anno 1111. eloquentia pollens, clerum & populum catholicè docuit, Ecclesiæque Dei septemdecim annis præfuit, inquit Goffridus Brito. Obiit 4. Kal. Decembris 1228.

(b) *G. Portuensis Episcopi* Conradi, qui anno 1210. Legatus Apostolicæ Sedis adversus Albigenes ab Honorio transmissus, concilia indixit anno 1223. Parisiis & Senonis pro extirpatione hæreseos Albigenium, & Epistolam hanc scripsit, quam ex parte transcripsit Parisius & post Parisium Raynaldus sub annum 1223.

Propheta: Noli incumbere ut consolemini me super vastitate filiae populi mei. Dies enim est interfectionis, conculcationis & fletuum, non est, qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit &c. Ecce annus retributionis Syon, possidet eam onocratalus, hericius, & ibix. Ecce extenditur super eam mensura in desolationem, & perpendicularum, ut redigatur in nihilum. Ecce pro foribus in facie nostra lamiae nudatis mammis catulos suos lactant, irruunt in Dominum, servis videntibus & praesentibus vespiliones & ysaurae perfidiae, nec est qui arripiet gladium ultionis; qui derident Sabbatha nostra, & Dominum dereliquerunt, blasphemant sanctum Israël, nec est, qui causam astruat crucifixi. Clamat Propheta, sed altissimus per Prophetam: surdi audite, & caeci intuemini ad videndum, qui caecus, nisi servus meus, & surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? quem non moveat, quod Dagon erectus est contra arcam, conculcatur & confringitur. Ecce quod vidimus loquimur, & quod audivimus testificamur. Ille homo perditus est, qui extollitur super omne quod colitur, aut quod dicitur Deus, jam habet perfidiae suae praebulum haesiarcha, quem haeretici Albigenes Papam suam vocant, habitantem in finibus Burgarorum, Croaciae & Dalmatiae juxta Hungarorum nationem: ut per Antipapam de caetero moras Anti-christi breviores esse minimè dubitetur, dum novus Lucifer novis arrogantiae foliis intumescens sedem suam contendit ponere in lateribus aquilonis, non tam ut sit similis altissimo, Apostolorum principis successor, quàm ut ipsum cum universali Ecclesia deprimat, & annulet. Hinc est, quod Papa perfidiae, qui maceriam vineae Domini Sabaoth jam magna parte dedit in direptionem, & singularis ferus vineam depascitur & conculcat; ad eum confluunt haeretici Albigenes ut ad eorum consulta respondeat, ejus inhiantes doctrinis, & ejus damnatae sectae judicia complectens. Iste Sathan quendam suae perversitatis hominem usque in Agensem Dioecesin destinavit nomine Bartholomaeum Cartes, (a) est enim de Carcassona oriundus, vices illius Antipapae agentem, ut illis corruptis partibus propinet uberius fel Draconis in calice Babilonis. Cui Bartholomaeo Vigoroso de Barcelona Episcopus funestam exhibendo reverentiam, sedem & locum suum concessit in villa, quae dicitur Poreus, & se ipsum transtulit in partes Thosolanas. Iste est Bartholomaeus, qui in litterarum suarum undique discurrentium pio salutationis alloquio se intitulat in hunc modum: Bartholomaeus servus servorum hospitalis sanctae fidei, tali salutem. Ipse etiam, quod est detestandum dictu, & horrendum auditu, creat Episcopos, & Ecclesias perfidiae ordinare contendit. Et inter has & alias enormitates nullus profilit Mathathias, qui irruat in Judaeum idolis sacrificantem; nullus est Othoniel, qui velit liberare Israël à jugo Chusan Rasathaim; nullus ascendit Samgar, qui vomere percutiat Philistaeos; non est Gedeon, qui liberet Israël de manu Madian. Ecce vir levites concidit in duodecim frustra uxorem, quam acceperat de Bethlehem Juda, & misit in terminos Israël, quâ habitatores turpiter Gabaa sunt abusi; sed heu filii Israël pariter non congregantur, ut hujus perpetratores flagitii persequantur. Queritur fides Jesu Christi, & non est, & qui opponat se murum pro domo Israël, non est, qui ex adverso ascendat, & tandem sanguis perditorum de manu negligentium requiritur. Hinc est, quod vos monemus instantius,

(c) *Bartholomaeum Cartes*, hic Albigenium pseudopapae vicarius, Barcinonensem Episcopatum, ex cessione Reverentissimi titularis Episcopi invasit. Mutilatam hinc agnosce, à Parisio relationem Epistolae Portuensis Episcopi, in qua fusior ista nominum & rerum narratio omissa est.

instantiùs, rogamus attentius, & per aspirationem Sanguinis Jesu Christi propensius obsecramus, atque autoritate Domini Papæ, quâ fungimur in hac parte, districtè præcipientes, quatenus veniatis Senonam in octavis Apostolorum Petri & Pauli proximè futuris, ubi & alii Prælati futuri favente Domino congregabuntur, parati consilium dare negotio prædicto, & cum aliis, qui tunc aderunt, providere super negotio Albigeni, alioquin inobedientiam vestram Domino Papæ curabimus significari. Datum VI. Nonas Julij 1223.

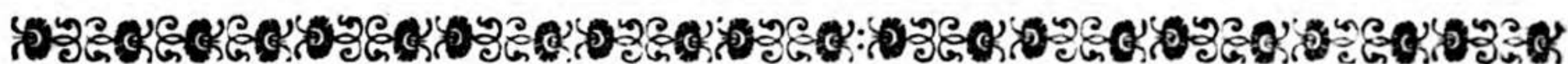
EPISTOLA CXXX.

Fridericum Imperatorem pro restitutione Sancti Samuelis & Sancti Abacuc exorat.

DOMINO Imperatori Gervasius Præmonstrati Abbas. Magnifico & Serenissimo Domino F. Dei gratiâ Romano Imperatori semper Augusto, Regi Jerusalem & Sicilia illustri, Gervasius, Dei patientiâ Præmonstrati dictus Abbas salutem, & cum orationibus paratam ad obsequia voluntatem. Congratulari & gaudere debet meritò devotio populi Christiani, pro eo, quòd in negotio peregrinationis transmarinæ providit Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem, qui ante multitudinem signatorum possit intrare & exire, scilicet vos, (a) qui, secundum quod speratur de gratiâ conditoris, sub cujus potentiâ omnes nationes existunt, posuit vos quasi alterum Josue, ut in terram promissionis introducatis populum Christianum dexterâ Domini adjutrice, & ab eadem spurcitiis gentilium extirpetis, ut effugatâ idololatriæ foeditate inseratur ibidem & servitus & religio JESU CHRISTI, & mater nostra Jerusalem, quæ peccatis exigentibus sub jugo infidelium permansit ancilla, restituatur pristinae libertati. Sanè cum inter alias religiones, quas in orbe terrarum summus agricola mirâ varietate plantavit, professionis nostræ semen fuderit in terrâ, quam proprio sanguine consecravimus, in duabus Ecclesiis, videlicet Sancti Samuelis & Sancti Abacuc, quæ fundatæ fuerunt ibidem & destructæ postmodum, cum gentes venerunt in hæreditatem Domini, & templum sanctum suum ex spurcitiis suis polluerunt, Magnificentia vestrae attentissimè in Domino supplicamus, quatenus intuitu Dei, & totius Ordinis orationum, in hoc per gratiam vestram sentiamus auxilium & consilium vestrum in tempore opportuno, cum dexterâ illa sanctâ expulsi fuerint Chananæi gentium incredulitate fusa, quòd illæ dux prænominatæ Ecclesiæ, quarum alteri, videlicet Ecclesiæ Sancti Samuelis præfecimus latorem præsentium virum venerabilem Magistrum Ægidium Capellanum vestrum, Ordini nostro reddantur, ut quasi Jordane transitò Fratres nostri quasi duodecim lapides in testimonium & memoriam ipsius Ordinis de arcâ professionis reponantur, & collocentur ibidem.

Gg

(a) *Providit Dominus Deus Spirituum . . . qui ante multitudinem possit intrare & exire, scilicet vos.* Hæc Epistola anno 1220. scripta est, dum Fridericus I. Imperator in Norimbergicis Comitibus pollicitus est Honorio 3. velle incunctanter transmarinum iter aggredi, quod usque modò variis fucatisque coloribus distulerat arripiendum.

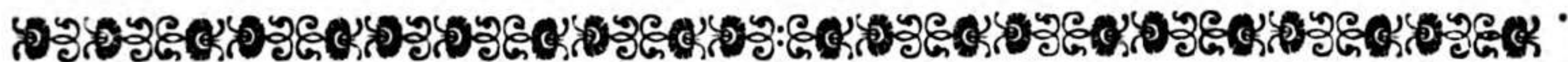
EPISTOLA XXXI.

Gregorius nonus suam promotionem Archiepiscopo Remensi, ejus Suffraganeis & Provinciæ Abbatibus denunciat, ac cruce signatos ad sacram peregrinationem suscipiendam cogendos esse suadet.

GREGORIUS Papa Remensi Archi-Episcopo. Gregorius servus servorum Dei Venerabilibus Fratribus Archiepiscopo Remensi & Episcopis ac dilectis Filiis Abbatibus, Prioribus, Decanis, & aliis Ecclesiarum Prælati, & eorum Capitulis in Remensi provincia constitutis salutem & Apostolicam benedictionem. Alto illius, qui est sacerdos in æternum secundum ordinem melchisedec, concilio agitur, ut cum ejus Vicarii sibi succedentes vicissim morte prohibeantur diutius permanere, interdum ad sponsæ ipsius regimen infirmitate circumdati assumantur, ut ex seipsis cognoscant, qualiter infirmis compati debeant, & his qui ignorant & errant, valeant condolere, non sibi sumentes honorem, sed tanquam Aaron divinitus evocati, ac manifestè appareant, quòd non ab homine, nec per hominem, sed ab ipso solo, qui est benedictus in sæcula, regatur sponsa sua. Sanè bonæ memoriæ H: Papa prædecessore nostro, decimo quinto calendas aprilis (a) soluto debito carnis de præsentis sæculo nequam erepto, & in crastinum juxta morem ejus celebratis exequiis, & ipsius corpore ad tumulum deportato, unà cum Fratribus nostris ad eligendum convenimus successorem, & Missâ, ut moris est, in honore Sancti Spiritûs devotè & solemniter celebratâ, post aliquantulum tractatum de substitutione pontificis, omnes pariter ad imbecillitatem nostram quasi divinitus inspirati oculos direxerunt, & nobis renitentibus & invitis cum multâ instantiâ & etiam violentiâ conati sunt humeris nostris imponere onus istud, cujus gravitatem pertimescendo non modicè non posse portare; licet suscipere fuerimus plurimum reluctati; metuentes tamen, ne videremur inspirationi Divinæ resistere, tandem submisimus humeros ad portandum, sperantes in eo, qui jugum suave misericordiâ suâ facit & onus leve præduce charitate; quòd ipse qui vota Fratrum aspirando prævenit, adjuvando etiam prosequetur: fiduciam enim talem habemus per ipsum ad Deum, non quòd sufficientes sumus aliquid cogitare à nobis, quasi à nobis, sed nostra sufficientia ex Deo, qui nos suos voluit esse ministros. Sollicitudine igitur Ecclesiasticæ provisionis susceptâ & de vobis plenâ conceptâ fiduciâ, quos nobis providentia conditoris ad tanti oneris gravitatem faciliùs perferendam, ad participium nostræ sollicitudinis evocavit, universitatem vestram rogandam duximus & monendam exhortantes in Domino, quatenus insufficientiam nostram apud Deum, qui dat omnibus affluenter, & non impropert, orationibus adjuvetis, ut quod possibilitas nostra non obtinet, suâ nobis gratiâ largiatur, & sic susceptum ministerium peragamus, qui ad Dei cedat honorem, nostram salutem, & totius populi Christiani. Vos ergò Fratres Archiepiscope, & Episcopi circa commissam vobis Dominici gregis curam diligenter & utiliter vigilantes nostrum fatagatis

(a) *Quinto Calendas Aprilis soluto debito carnis.* Anno autem 1227. moritur Honorius 3. & Hugo Cardinalis tituli Sti. Eustachii natione Campanus de Anagnia & de Comitibus Signiæ, Pontifex assumitur feria sexta hebdomadæ quintæ Quadragesimæ.

humiliter supplere defectum, & injunctam nobis pastoralis oneris gravitatem vigilantia studio comportetis; nos enim vos tanquam principalia membra Ecclesiæ honorare intendimus, & in quantum concesserit Dominus, in vestris necessitatibus adjuvare. Ad hoc volumus & mandamus, ut singuli vestrum cruce signatos suarum Dioecesum efficaciter moneant & inducant, si necesse fuerit, sublato appellationis obstaculo, Ecclesiasticâ censurâ compellant, ut se viriliter & potenter ad iter peregrinationis transfretantes ad Terræ Sanctæ subsidium in instanti passagio disponant, & sic reddituri Domino vota sua, quod in oculis Divinæ Majestatis complacent, & præmium vitæ recipere mereantur ab eo in retributione justorum. Valete.

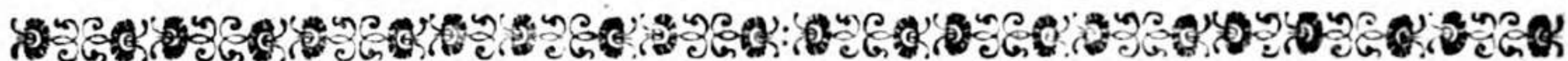
EPISTOLA CXXXII.

*Parcensis Abbas pro avertenda calamitate imminente suo
Monasterio Gervasium interpellat.*

PARCENSIS Abbas (a) Abbati Præmonstratensi. Reverendo Patri & Domino suo in Christo charissimo Domino G. Dei providentiâ Abbati Præmonstratensi Frater H. Parcensis Ecclesiæ dictus Abbas, salutem & cum debitâ obedientiâ devotissimam reverentiam. Viri illustres & magnifici Principes Dux Brabantiae, & Comes Flandriae (b) collecto exercitu, sicut pro certo tenetur, præparant se ad bellum mutuum, & ad sæviendum in terram alterutrius propter vecordiam conceptam inter eos, quæ ex negotiis Domini Engelberti de Algeren, & Domini Sigeri filii ejus maximâ ex parte processit. Cum autem idem Dominus Sigerus indignationem suam effuderit super nos, eo quod à Domino Duce ad virum nobilem Comitem Flandriae pro legatione suâ fuerimus destinati, timemus utique, ne fortè, si Dominum Comitem cum virtute exercitus in terram Brabantiae intrare contingat, Dominus S. occasione acceptâ sæviat in res & bona Parcensis Ecclesiæ, abducendo prædia de ipsis rebus, vel ædificia & domos per incendium penitus subvertendo. Inde est, quod quasi de ventre inferi & de tribulatione ingruenti clamamus ad vos, venerande Pater, vestram clementiam humiliter implorantes, quatenus à Domino Ingelrammo obtinere dignemini, ut litteras suas ad Dominum Sigerum & ad Dominam de Ninive dirigat, ne per eos, vel suos fiat violentia in rebus Parcensis Ecclesiæ, sicut nec fieri debet, cum à nobis, vel à Fratribus Ecclesiæ nostræ nihil prorsus sit actum vel dictum, quod in eorum sit contumelia convertendum. Valete.

(a) *Parcensis Abbas.* Hivanus, sive Ivuanus claro Bierbacensium Baronum Genere fatus, ad Abbatiam Parcensem promotus anno 1212, illam morte interveniente deservit anno 1226.

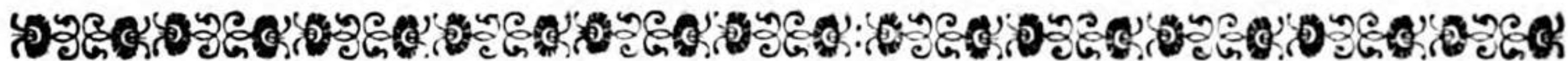
(b) *Viri Illustres Dux Brabantia & Comes Flandria.* Henricus I. Brabantiae Dux, & Ferrandus ex Joanna Coniuge, Flandriae Comes, quos inter bellum sæviisse, dum narrat Abbas, ex negotiis Engelberti de Algeren procedens, factum refert, quod in Chronicis Flandrensibus & Brabantinis nusquam legi.

EPISTOLA CXXXIII.

Abbas Sancti Judoci in Nemore excusatorias absentiae suae à Capitulo Generali litteras scribit Gervasio.

ABBAS Sancti Judoci (a) Abbati & Capitulo Præmonstratensi. Reverendo Patri & Domino G. Dei gratiâ Præmonstratensi Abbati, cæterisque Abbatibus ad Generale Ordinis Capitulum in Christi nomine congregatis, Th. ejusdem patientiâ Sancti Judoci in Nemore qualiscunque dictus Abbas, salutem in Domino & filialis obedientiæ humilem in omnibus famulatum. Quamdiù & quam libenter vestrum Capitulum nostra parvitas frequentare sategit, Vestram Sanctitatem non credimus ignorare. Nunc autem disponente Domino de nobis, in manu cujus mors & vita hominum, qui flagellat omnem filium, quem recepit, tam gravi & tam periculosa corporis invaletudine laboramus, quòd vobis ad præsens nostræ parvitatæ præsentiam non possumus exhibere. Unde dilectum Suppriorem nostrum P. latorem præsentium ad vos procuravimus destinare cum ipso & pro nobis vestram misericordiam exorantes, quatenus causâ tam rationabili præsentiam nostram sufficienter excusatam absentiam habeatis. Nos enim per gratiam Dei semper fuimus, & vitâ comite semper parati erimus unitati Ordinis obedire. Valete.

EPISTOLA CXXXIV.

Gervasius prohibet ne quisquam immutare præsumat formam cantûs & cæremoniarum, nec non constitutiones quas Emo Abbas Floridi-Horti ex Præmonstrato exscriptas, invexerat in suum Monasterium.

GERVASIUS Dei patientiâ Præmonstratensis dictus Abbas. Venerabilibus in Christo Fratribus Ordinis Præm. Abbatibus universis, has litteras inspecturis, salutem & sinceram in Domino charitatem. Non facilè debet convelli, quòd cum labore conficitur, nec à filiis immutandum, cui patrum auctoritas suffragatur, quin potius in sua debet semper integritate persistere, quòd constat esse, & multâ diligentia comparatum, & providâ patrum sanctione statutum, sed & propriâ insuper honestate subnixum. Sanè dilectus in Christo Emo (b) Floridi-Orti Provisor nuper veniens Præmonstratum, multo sategit studio,

-
- (a) *Abbas Sti. Judoci*, postea Domni Martini à translatione sedis, Abbas dictus, Thomas erat Joannis I. successor factus anno 1210, mortuus mense martio anni 1214. Est autem Abbatia hæc in Artesiæ agro. Primum rectorem habuit B. Milonem Taruanensem anno 1131. electum antistitem. Anno 1124. in Sti. Judoci eremo fundamenta Canonice locata sunt, & anno 1163. ex Sti. Judoci nemoroso secessu, ad Domni Martini prædium ædes transtulit Adamus Abbas.
- (b) *Emo Orti-Floridi Provisor*. Emo primum plebanus fuit Husdingi, hodie *Husinge*, uno à Groninga milliari, vitæ solitariæ succensus desiderio, cum æquivoco Emone de Romerswerf, in Werumensem secessum, dimisso pastoratu se recepit, & factus

studio, multâ curavit instantiâ, ut in Ecclesiâ suâ, quæ adhuc nova est libri Ecclesiastici haberentur secundum usum omnino & ordinem quo ipsa Ecclesia Præmonstratensis utitur in cantu. Ordinarium quoque ad exemplum nostri, & Institutiones conscripsit, & quas in scriptis non invenit expressas. Quoniam ergo omne totum pulchrius elucescit, si partes à se ipsis non discrepant, & membra eò rectius disponuntur, quò suo capiti cohærentia, conformantur, Nos ipsum Emonem, qui ad hoc sollicitius laboravit, ut Ecclesia sua, suo toti, hoc est Ordini conveniret, & suo capiti, videlicet Ecclesiæ nostræ per identitatem consuetudinum cohæreret, attentius in Domino commendamus, præcipientes districtius in virtute Spiritûs Sancti, & sub poenâ excommunicationis, quatenus usus legendi, pariter & cantandi, quem ad uniformitatem Ordinis conservandam, secum tulit à nobis, in Ecclesia Floridi-Orti, perpetuò modis omnibus habeatur. Nec Priori, Abbati, nec alicui Ordinis nostri Professori aliquatenus liceat, omnium eorum quæ notavit, aut scripsit, jota unum, vel unum apicem immutare: sciturus qui hoc fecerit, se ex eâ horâ sententiam excommunicationis incurrisse, quâ aliquid prædictorum omnium immutare præsumpserit, nisi mutationem illam in Præmonstratensi Ecclesiâ factam esse noverit & receptam. Datum Præmonstrati vi. Idus Junij anno M CC XIV.

EPISTOLA CXXXV.

*Gervasius Hortum-Floridum ut Filiale Monasterium in se suscipit
& Præmonstrato adjicit.*

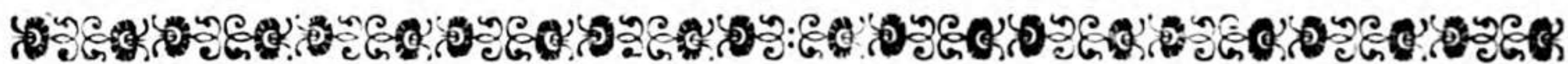
GERVASIUS Dei patientiâ dictus Abbas Præmonstratensis, omnibus in perpetuum. Notum esse volumus tam præsentibus quàm futuris, quòd cum Ecclesia Floridi-Orti in Frisiâ per gratiam Dei dilatari coepisset, ita quòd surgens de paupere fundamento, jam haberet incrementum, quoniam vir religiosus Emo ejusdem loci præpositus, qui fuit unus de duobus primis habitatoribus & fundatoribus dicti loci, idem præpositus tandem veniens ad Generale Capitulum Præmonstrati, se obtulit, & locum suum, Ecclesiæ & Ordini Præmonstratensi, quem elegit & professus fuerat, à primis Ecclesiæ sibi commissæ fundamentis, ipsamque Præmonstratensem Ecclesiam immediatè matrem elegit, ut Ecclesia Floridi-Orti, tanquam filia specialis Præmonstrati, (a) per Præmonstratensem Abbatem, tanquam per Patrem regatur, secundum
Hh

& factus est multorum discipulorum Pater, quos secum normæ Præmonstratensi ascripsit. Florebat ingenio, eruditione, pietate & doctrinâ Emo. Chronicon scripsit à Clar. D. Mathieu typis vulgatum. Multis post mortem miraculis refulsit, à continuatore Chronici relatis. In beatorum albo locum Emo obtinuit etiam apud externos, qui ante subversionem Floridi-Horti ad tumulum supplices concurrebant, gratias sanitarum sæpius experti.

Floridus-Hortus patrio idiomate, & à villa in qua situs erat, denominationem repetens, *Werum* dicebatur, Groningam inter & Dammonam positus, anno 1214. Ordini Præm. attitulatus est, & anno 1561. in vim diplomatis Pii 4. Collegio Cathedralis Ecclesiæ Groninganz cessit. Paulò post & Monasterium & Cathedralē deglutivit hæresis.

(a) *Tanquam filia specialis.* Ratione paternitatis, acquirit Abbatia paterna jurisdi-

quòd Ordinis exigunt instituta. Nos autem devotionem ipsius & suorum, in Domino commendantes, sicut erat meritò commendanda, recepimus eum in filium & Ecclesiam suam in filiam spiritualement. Ne igitur futuris temporibus super hoc possit aliquis scrupulus suboriri, præsentes litteras, in testimonium rei gestæ conceptas, sigilli nostri appensione duximus roborandas. Actum anno gratiæ MCC XVII.

EPISTOLA CXXXVI.

*Honorius III. Cives Flandriæ & Brabantiae ad auxilium
Terræ Sanctæ adhortatur.*

HONORIUS Papa, Flandriæ & Brabantiae Fidelibus. Honorius Episcopus Servus Servorum Dei universis Christi Fidelibus per Flandriam & Brabantiam constitutis salutem & Apostolicam benedictionem justus Dominus in omnibus viis suis, qui unicuique pro meritis condignâ retributione respondet, circa negotium Terræ Sanctæ spem populi Christiani fovit aliquando prosperis, & aliquando debilitavit adversis. O quantum Christicolis videbatur arridere prosperitas; O quantum illuxisse videbatur Fidelibus foeliciū aura successuum, quando cruce signatorum exercitus Ægyptum aggrediens post turrim captam, post transitum fluminis, post hostes exterritos, in adversariorum stationibus castra fixit, & Damiatam quæ robur censebatur Ægypti, duris obsidionibus & angustiis coarctavit. Res quidem agebatur mirabilis, cum Dominus, qui elegit infirma mundi, ut confunderet fortia, civitatem expugnationi difficilem eo tempore tradidit gentibus belli ejus, quo invaluerat multum partis adversæ potentia, & abbreviatus erat non modicum nostrorum numerus bellatorum, habebat autem in his universitas Christiana, unde protenderet quasi certæ spei fiduciam in futurum. Verum succedentibus prosperis victores obliti nomen Domini post triumphum; dato virtutibus libello repudii sic contraxere cum vitiis, quod detrahebatur fidei, ubi convertendi fuerant infideles, & major erat peccatorum commissio, ubi major remissio sperabatur. Quapropter provocatus Dominus dexteram in sinistram, & gratiam mutavit in iram, citharam nobis vertit in luctum, & gaudium transtulit in moerorem, cum nostris in manu hostili conclusis & prædictâ Damiatâ, brevi dierum numero sic exinaniti sunt temporis longi labores, quòd non solum blasphemorum injuriis nomen est expositum Christianum, verum etiam quod ad aliquos, qui aliquando communicaverant fidei, contemptui datus est ipse Christus; unde facta est durior post prosperitatem adversitas, & eo minus habuit consolationis afflictio, quò minus argumenta prosperitatis præteritæ subsecutæ jacturæ pati poterant esse jacturam. Sed licet iniquitates nostræ quandoque dividerint inter nos, & Deum nostrum, non est tamen aggravata ejus auris, ut non exaudiat, nec abbreviata manus ejus, ut salvare non possit, misericordiam quippe non continebit in ira, quia saltem propter nomen suum, ne ulterius blasphemetur in Gentibus, potenter exurgens judicet causam suam, & exaltans humiles in sa-

tionem & præminentias in filiale monasterium; jus nempe visitationis, correctionis morum, præcedentiæ, appellationis, & alias prærogativas quæ tam in veteribus, quàm in modernis constitutionibus Ordinis Præm. exprimuntur.

lutare, iniquos abigat & consternat elatos. Ecce ipsius inspiratione, ut firmiter credimus, charissimus in Christo filius noster Fridericus illustris Romanorum Imperator semper Augustus, & Rex Siciliae emissis multis arduisque negotiis, quorum onus honorem imperialis celsitudinis sequebatur, venit ad nos Campaniam nobiscum de praedictae terrae subsidio tractaturus, ibique praesentibus venerabili Fratre nostro Patriarcha, atque aliis, quos ad tractatus huiusmodi de diversis partibus mundi vidimus adhibendos, singulis quae natura negotii requirebat, diligenti meditatione pensatis, idem Imperator ad nostrum beneplacitum, & consilio praedictorum transfretandi terminum in festo S. Joannis Baptistae post biennium proximè secuturo paratâ voluntate suscepit corporale super hoc exhibens spontaneus juramentum. Denique ut ad id plenius suum manifestaret affectum, & plus fidei daretur negotio, ac omnis suspicionis contrariae scrupulus tolleretur, ad instantiam Patriarchae praedicti se ducturum in uxorem legitimam filiam Regis, eidem jusjurandi religione firmavit. Sanè probabili praesumptione probamus, quod à Domino factum est istud, & ut vobis fidelium optatae rei successus exsolvat. Sanè quia tempus, ut tollatur confusio, quâ filii ancillae insultant in filios liberae, terram nostri principis detinendo miserabiliter occupatam, tempus est, ut hi, qui aere peccatorum se diabolo vendiderunt, amissam recuperent libertatem, & per salutaris redemptionis remedium animas redimant à fraude Diabolicae captivatis. Exurgat nunc, qui dormit, & ab operibus mortis excitetur, ut illuminet eum Christus. Nos autem juxta generalia statuta Concilii personas & bona eorum, qui crucis caractere insigniti, recipientes sub protectione sedis Apostolicae speciali, omnibus qui laborem istum in propriis personis subierint, & expensis, plenam suorum peccaminum, de quibus corde veraciter fuerint contriti, & ore confessi, veniam indulgemus, & in retributionem istorum salutis aeternae pollicemur augmentum. Eis autem, qui non in propriis personis illuc accesserint, sed in suis duntaxat expensis juxta facultatem & qualitatem suam viros idoneos destinarint, plenam suorum concedimus peccatorum remissionem. Hujus quoque remissionis volumus esse participes juxta quantitatem subsidii & devotionis affectum, omnes, qui ad subventionem ipsius terrae, de bonis suis congruè ministraverint, aut circa praedicta consilium & auxilium impenderint opportunum. Valete in Domino. (a)

Sed & Filia exigere potest & debet ex paternâ Abbatiâ auxilium, consilium, defensionem, protectionem &c.

Porro jus paternum procedit ex multiplici fonte, nunc ex collatione fundi in quo structa est filialis Abbatia; aliquando ex transmissione coloniae primorum fratrum; quandoque ex spontanea deditione acephali coenobii, aut quod erat alterius Ordinis. Alias ex recuperatione amissi, aut restauratione ruentis aut lapsi monasterii, sive in disciplinâ, sive in aedificiis. Sub finem saeculi 13. Capitulum Generale plerarumque Abbatiarum paternitates, spreto originali earum jure, attento meliore & commodiore Ordinis bono, transtulit in alias Abbantias.

(a) Hoc breve Apostolicum scripsit Honorius anno 1223, postquam Fridericus 2. Jolandem Comitis Brennae & Jerosolimorum Regis filiam desponsaturum promisit, & tabulas matrimonii approbante Honorio 3. Rege Jerosolimorum praesente & laudante, firmavit suo sacramento & apographo Romae existens Imperator in mense Julio.

EPISTOLA CXXXVII.

De Morte Gervasii.

DIRI vulneris novitate perculsi & tacti dolore cordis intrinsecus in effusione lacrymarum, & cordis amaritudine vestræ scribimus charitati, (a) nimirum, cum, sicut nobis nuper veraciter est relatum, sublatus sit de medio venerandus Pater, homo magni consili, vir honestus, Dominus videlicet Gervasius, Episcopus Sagienfis, in cujus siquidem occasu vergit decor Ordinis ad occasum, & honor ejusdem pro parte maximâ detrimentum fortitur; dum hic, qui tanquam lucerna sub modio non absconsa, sed posita super candelabrum lucens & ardens, lucebat in mundo famâ & operibus veritatis, extinctus est tam subitò, & subtractus est à nobis, & qui nuper conversabatur inter homines potens in opere & sermone, assumptus ex hominibus, imò raptus nunc tanquam abortivum, quod de vulva projicitur, reputatur. Cecidit, cecidit corona capitis Ordinis Præmonstratensis, concussa est una de columnis firmissimis domûs Dei, unde non immerito cythara convertatur in luctum, & organum Ordinis in moerorem. Heu, heu, quis dabit capiti nostro aquam, & oculis nostris fontem uberrimum lacrymarum, ut in lachrymis absque mensurâ lugere possimus Dominum & amicum, virum prudentem, servum fidelem, quem constituerat Dominus super familiam suam, tanquam dispensatorem strenuum & fidelissimum suo gregi, & valeamus funus prosequi tanti Patris. Furtim sublatus, & nusquam comparet, ut vel saltem exanimi debitas exequias impendamus, & defuncto corpori congruis honoribus assistamus. Suscipiat eum Christus, qui vocavit eum, cui devotissimus, dum viveret defervivit; & animam ejus cum sanctis ac fidelibus collocet in excelsis, ubi laborum suorum fructum recipiat centuplò cumulatam. Verè confidimus, quòd à Deo, apud quem est misericordia copiosa, misericordiam consequetur, quia etsi mors peccatorum pessima, mors tamen bonorum in conspectu Domini pretiosa. Verùm quia non possumus non dolere defuncto charissimo, difficile lachrimas cohibemus; unde & sollicitudo maxima sollicitat mentem nostram, ut Ordinem rei gestæ plenius cognoscamus, qualiter videlicet obiit dictus Pater, & de rebus suis, priusquam moreretur, qualiter ordinavit, quare Fraternitatem vestram attentè rogamus, & mandamus vobis, quatenus per litteras vestras speciales, & per latorem præsentium nos de prædictis abundantius instruatis, videlicet qualiter & ubi obierit, & quâ die, & quomodo de rebus suis ordinaverit, & quale fecerit testamentum, & si fortassis, dum legaret aliis, memor fuerit Ecclesiæ Præmonstrati, quam plurimum diligebat, & quæ eundem etiam honoravit non modicum & dilexit. Valete.

ARCHI-

(a) Hujus Epistolæ author est Conradus Abbas Præmonstrati & Gervasii successor. Ad Silleienses, aut Falesienses Præmonstratenses intra Diocesim Sagiensem constitutos scripsisse illam suspicor, utpote eventus jam divulgati certiores, & à quibus certitudinem requirit obitus & circumstantiarum mortis Gervasii, hanc subiit anno 1228. & in Ecclesia Silley sub hac Epigraphe tumulatus est:

*Anglia me genuit, nutrit Gallia, Sanctus
Iustus, Thenolium, Præmonstratumque dedere.
Abbatis nomen, sed mitram Sagia, tumbam
Hic locus, oretur ut detur spiritus astris.*

ARCHI-PRIORATÛS
HYREEVALLIS,

ORDINIS
CANONICORUM
REGULARIUM

S. AUGUSTINI

IN VOSAGO,

SACRÆ

ANTIQUITATES.

ANTIQUITATES HYREEVALLENSES.

HYREE-VALLIS, sive Aspera-Vallis, gallicè *Hérival*, Prioratus est Canoniorum Regularium Ordinis Sti. Augustini, intra Vosagi montium fauces, uno, ultra Romaricomontum lapide, bino à Plombiarum Thermis, positus est, suo situ solitudinem spirans, imò horrorem incutiens suo aspectu. Hinc enim à Septentrione, incumbentis proceri montis, (a) jugo constringitur. Illinc ab imminente cacumine montis alterius, (b) clauditur ab Oriente. Ab Meridionali plaga, confurgit mons alius (c) minaci fastigio nubibus illudens. Ab Occidente verò, sinuosos inter collium flexus, panditur iter angustum ad Vallem Ajonensem, gallicè *Val d'Ajo*.

Mediis hisce in montibus, porrectis in amphitheatrum, vernantibus abietibus, & gracili aquarum dilabentium murmure, foecundis, quæ piscinas efficiunt, & ferrata molendina in suo vertunt decursu, assurgit lepida domus, dormitorio eleganti & templo venusto instructa, sed ex aquis passim scaturientibus, uliginoso fatis. Primus solitudinis hujus horridulæ incola extitit Eugibaldus patriâ Romaricomontensis, nobilis genere, qui spreto stemmate sæculari, opibus & vitæ commodis post habitis, totum se contemplationi & poenitentiae tradidit, in secessu, hominibus impervio.

Monasterio Sti. Romarici præerat Gisle, & Tullensem regebat Episcopatum Pibo, dum Eugibaldus latebras Hyreevallis petiit, sæculi decimi anno supra septuagesimum quarto currente, & Theodorico Lotharingiæ moderante Ducatum. Laudabilis propositi primos conatus, Gisle probavit, & ad ardua nitentem Eugibaldum provocavit verbis, fovit beneficiis, largâque manu, sub proprietatis titulo, allodium Hyree-Vallis transcripsit religioso solitudinis accolæ. Socios illicò instituti sui sectatores, non paucos adunavit Eugibaldus, quos inter claruerunt Wichardus Eugibaldi germanus frater, & Constantinus collecti gregis futurus aliquando Dux & Magister.

Austeram poenitentium vitam, laboribus temperatam & orationibus, nulli speciali regulæ attitulatam inierunt ab origine in tuguriolis abditi fratres, patris sui æmulatores fervidi, charitate concordēs, hominibus ignoti, absconditi in Christo. Wichardus congregationis nomine, fratrem submonuit ut Oratorium strueret, in quo sacris operaretur, & sodales divino reficeret pabulo, in quod suspirabant omnes. At Eugibaldus humilis ultra mensuram sacerdos, indignitatis suæ conscius, & quasi alienæ interpretēs, nec sacra facere, nec sanctis participare voluit fratres, quibus desiderium sufficere communionis, aiebat, manducationem verò corporis Christi præsumere, temerarium putabat esse & arrogantiae scelus. Delirantis devoti errorem Pibo Episcopus increpavit, sed, ut ejusmodi hominum pietas cæca, & proprii consilii

Ii ij

tenax ferre affolet, frangere contumaciam non potuit; quare Wichardus fratris consortium dissolvens in eremum vicinam se recepit, cui Comites se junxerunt nonnulli, sicque paulatim diffuens multitudo, de deferenda Hyree-Valle cogitabat, donec Riquinus de Commercy anno 1107. Episcopatus Pibonis successor, *multo consilio* & frequenti concertatione domuisset pervicaciam superstitiosi hominis. Tum enim ad sanam reversus fidem, se suosque pavit Eucharistiae Sacramento, & dilapsam ex parte tyronum turbam revocavit.

Ægritudine paulò post correptus, vivendi fecit finem Romaricomonte Eugibaldus, qualem anteaetæ vitæ labores, jejunia, humilitas spondebant, utique plebis oraculo, beatum, & promissum humilibus. Successorem quanto cyùs mortuo patri suffecerunt fratres Wichardum, quem excepit Constantinus presbiteratùs honore insignis, genere clarus, socialis & Augustiniani contubernii sectator. Impositi sibi oneris partes, quas non licuit suffugere, humiliter suscepit ad instantiam fratrum: sed ne fluctuans congregatio ad rectoris arbitrium, per incertas vivendi, agendive regulas traheretur imposterum, Henricum à Lotharingia Tullensem Episcopum & Lambertum Abbatem Cisterciensem adiit, à quorum consiliis voluit pendere vitæ & regulæ genus quod profiteretur.

Judicarunt ambo, standum esse Apostolicæ vitæ quam gesserant, & Augustini adharendum regulæ, certis modificandæ constitutionibus quas usus invexerat. Horum approbatione munitus, erexit Oratorium, leges conscripsit, partim ex S. S. Basilii, Benedicti & Norberti regulis decerptas. Stuperes ad aspectum severioris disciplinæ, rigorem monachilis statûs, longè transcendentis, nisi in Victorinis & Sti. Petri-Montis in Lotharingiâ, constitutionibus, similem austerioris vitæ formam legeres, si tamen pedum nuditatem excipias, Hyree-Vallis canonice specialem, & ab Honorio III. suppressam, à festo S. Martini ad Kalendas Aprilis.

Abstinentiam carniû, etiam infirmis præscriptam, sine ullâ relaxatione, & sub quocunque infirmitatis prætextu interdictam, ad annum usque 1245. strictim observarunt Hyree-Vallenses Canonici. Votum quoque paupertatis tam arctis strinxerant limitibus, ut pecorum, animalium-ve greges possidere in communi, nequidem auderent: & ex utroque hoc capite, in temporalibus patiebatur ordo grande dispendium, cui ut tempestivè per oportuna occurreretur remedia, ad Innocentium IV. ablegarunt Willelmum Presbiterum, Joannem Diaconum Hyreevallis Canonicos, qui coram Pontifice Lugduni constituto, pro fratribus & pro suâ causâ orantes, dispensationem reportarunt 4. Kalendas Novembris, anni 1245. quam veteribus statutis, ad rigoris lenimentum, inserverunt recentiori manu, dispensationem.

Quanto tempore religionis ille fervor vigerit apud Hyree-Vallem, vix dicere auserim, conjectare tamen liceat, cadente sæculo decimo quarto, ad laxiorem defecisse regulam, cui se ultrò manciparant coenobitæ, primitivi spiritûs impatientes & oneris, quod vix patres eorum portare potuerant. Reformationem à Patribus Tridentinis præstitutam, seriùs amplexati, in Congregationem coalescere, cæteris Lotharingiæ Canonis, minimè id postulanti-
tibus, non cogitarunt; specie quadam melioris observantiæ contenti, quam Sebastianus Valdenaire, Prior, sive ut antiquatæ consuetudines loquuntur, Magnus Hyree-Vallis Magister, in solemnî fratrum omnium Capitulo, de Capitulantium consensu evulgavit 20. Aprilis, Anni M D LXXIV. Verùm
qualis-

qualiscunque reformatio hæc inducta, degenerem omninò spiritum, & nihil de pristinâ severitate referentem, exprimit. Usus carnis per anni curriculum, solo Mercurii dempto die, & Adventu Domini excepto, indulget. Laborem manuum abrogat, vel saltem non præcipit. De observatione silentii, & aliis praxibus quas primarum legum conditores, ad Ordinis decus, & Religionis munimentum providè imposuerant, nil penitus renovatum erga posteros. Visum est satis Valdenario, consuluisse essentialibus votis, posuisse in tuto divini officii pensum, Regulam S. Augustini, formam habitus Ecclesiastici & civilis; de reliquo parum sollicitus, nihil omninò decrevit.

Quod fuerat incautè, vel indulgentius prætermissum à Valdenario, rescarcire aggressus est, æqui bonique amator Cardinalis à Lotharingia Episcopus Argentinensis & Metensis, ratione legationis suæ, septima mensis Julij 1595. Omnes Abbates & Priores Monasteriorum Ordinis S. Augustini in Dicecesibus Tullensi, Metensi & Virdunensi consistentes, pro restauratione & stabilimento disciplinæ regularis, passim collapsæ aut elanguidæ, Nanceium ad indictam superius diem, convenire jussit, & citatoriis convocavit litteris. Comparuerunt singuli per se, aut per procuratores, in Capitulo fratrum minorum, ibique præhabitâ solemnî Missæ de Spiritu Sancto, in negotium reformationis totus incubuit Cardinalis eminentissimus per tres sessiones, in quibus varia sanxit, tum pro rescandis abusibus, tum pro instauranda disciplina, eoque rem provexit, ut sub uno capite generali, Patre Joanne Mario Abbate Petri-Montis, canonicè electo, omnes & singulas Abbatias, nec non Prioratus, intra legationis suæ terminos, existentes, supposuerit, ad formam congregationis gubernandos.

Comitiorum decretis applausit Carolus III. Lotharingæ & Barri Dux, suoque diplomate, commissam Abbati Petri-Montis provinciam approbavit 22. Octobris 1595. Geminâ suffultus autoritate Marius, Hyree-Vallem pro sui muneris debito, visitavit canonicè tertia die Novembris anni ejusdem. Edidit statuta & discretionem, & pietate, præcipua, in eo capite non laudanda tamen, quòd distributiones & peculium permiserint Canonicis. Equidem læsæ paupertati ut medelam adhiberet qualitercunque legislator, possessionem ejusmodi proventuum subjecit superiorum discretioni, & ad ostensionem paupertatis, voluit ut in die Coenæ Domini, congregati capitulariter fratres, se suæque resignarent Priori quotannis per traditionem clavi-um, & indicem bonorum suorum mobilium.

Die 8^a. Novembris anni 1604. Cardinalis idem à Lotharingia, propagandæ ac promovendæ reformationis ergo, Generale Capitulum rursus in Abbatia S. Remigii Lunevillaris congregavit, ibique ad pleniorum votorum, & canonicæ vitæ observantiam, multos edidit canones, qui faciem generali reformationi præferentes, & referantes viam planiorem, tentandæ & auspicandæ Congregationis incentivum subministrarunt Venerabili Viro & Sanctorum fastis dignissimo Petro Fourier, cujus zelum Cardinalis Lotharingus subjecto protectionis suæ munimento sic succendit, ut interriti animi heroicam constantium, nullâ potuerit frangere perduellium contumacia. Congregationi adultæ, omnia trium Episcopatum Monasteria ultrò dedere manus. Sola Hyree-Vallis, velut acephala, seu potius sibi sufficiens, nunquam in unionem corporis convolare voluit. Se etenim velut congregationis caput,

in Prioratûs d'*Abjey* & Bonæ-Vallis exercens magisterium, putavit dedecere, alieno subesse capiti. Urgebat renitentes Concilii Tridentini auctoritas irrefragabilis, at Hyree-Vallenses pondus auctoritatis elevabant, objecto capitis nomine quo gloriabantur, & sub istius tituli umbraculo stetit ad novissima tempora Hyree-Vallis, summum Pontificem venerans ut caput supremum, Priorem uti subalternum & ministeriale agnoscens. Proprii honoris & præminentiarum ultrix usque modò Hyree-Vallis, ad vocem D. Francisci Blouet Episcopi Tullensis, aut conterrita, aut emollita, Tullenses præfules, amotis Pontificibus, imposuit sponte super capita sua. Sedem Apostolicam cui immediate à tot sæculis & tam strictim se addixerant, jure an injuriâ postponentes, Episcopali ferulæ se subdiderunt tertiâ die Julii Anni MDCCX. inconsulto Clemente XI. de cujus causâ agebatur potissimum; immemores jactatæ pridem verticis & capitis, gloriæ, quam ultroneâ deditioe obscurarunt.

Ex duplici enim Prioratu *Abjey* & Bonæ-Vallis, tamquam ex membris compaginatam congregationem venditabant, quibus accesserat Prioratus in *Rombec*, qui & Sanctus Mons dicitur. Est autem *Abjey*, latinè Abierium, Prioratus sat insignis ad Castrum secus Mosellam, gallicè *Chasté sur Moselle*, consistens, & Hyree-Valli transcriptus ab Juditha Romarici-Montis Antistita, de consensu Monialium Anno 1078. sub annuo censu unius libræ Thuris, & viginti quinque solidorum Tullensium. Bellis Lotharingiam infestantibus sæculo decimo quinto mediante, in prædam data est Hyree-Vallis phalangi acatholicæ, & depauperata adeò, ut pro salute matricis Ecclesiæ, Ecclesias filiales oppignorare debuerit. Abierium cessit in pretium redemptionis matris suæ; sed à Renata de Dintheville Abbatissa Romarici-Montis, penso creditoribus auro, iterum Hyree-Valli restituitur anno 1570.

Bona-Vallis primitus Eremitorium, postea Prioratus, prope S. Basoli-Montem, vulgò *Saint Basle-Mont*, villam præfecturæ Mirecurii, gallicè *Mircourt*, Wichardo, Eugibaldum minùs christianè opinantem de participatione Eucharistiæ, fugienti, præbuit habitaculum, quod paulatim ex fidelium largitionibus crescens redditibus, crevit & habitantium numero, & in Prioratum evasit, nunc tenuis fortunæ, & vix uni Cano-nico victum suppeditantis.

Hisce Beneficiis quæ claustralia nuncupamus, & quorum rectores ex designatione Magni Prioris Hyree-Vallensis pendebant, accedere Pastoralia beneficia in remedium subventionis paupereuli Monasterii, collata à Romaricomontensibus Abbatissis. Anno 1421. Isabella de Dominica-Villa, gallicè de *Demengevelle*, tam suo, quàm sui Monasterii S. Petri de Romaricomonte Ordinis S. Benedicti nomine, Parochialem Ecclesiam Vallis d'Ajo, Diocesis Bisuntinæ, & Lotharingiæ Ducatûs, concessit, & ad instantiam gemebundi Patris Bonvoisin Prioris, super desolatione sui Monasterii, perpetuis univit temporibus. Unionem ratam habuit Theobaldus Bisuntinensis Archipræsul, die 5. Februarii; eam Martinus V. quarto Idus Aprilis anni ejusdem, suo firmavit diplomate. Anno 1394. Joana de Acrimonte, vulgò d'*Aigremont*, Abbatissa totusque Conventus Monasterii sive Ecclesiæ Romaricensis Ordinis S. Benedicti, Parrochiam Belli-Fontis, cum Plombaria succursali contulerunt Hyree-Vallis Fratribus, & ne unquam tali dono fraudarentur Canonici, Plombariano Xenodochio, cujus Magisterium penes Priorem Hyree-Vallis stabat, legali unionem junxerunt utrumque simul; Porro Xenodochium illud anno 1390. ab Ancello Toparcha de *Darnieulle* & Aloisia de *Montjustin* nobilissimis

conjugibus , ad pauperum solamen & hospitium piè fundatum est, ut quotquot Plombarianas Thermas recuperandæ sanitatis causâ affluerent , illic & refugium invenirent & victum. Publicæ utilitati ; institutum isthoc providè consulens , privilegiis magnificè cumularunt Lotharingiæ Duces. Inter quæ illud primarium esto ; quòd spolia extraneorum in oppido Plombariensi decedentium ; cedant Xenodochio. Intactum ad nostram usque ætatem, voluit Leopoldus I. Dux, 25. Julii 1717. ad quartam spoliiorum partem , jus illud hæreditarium reduci , ne à salutaribus aquis arcerentur forenses ; ob periculum amittundæ fortunæ.

Licet verò Hyree-Vallis Abbatissas Romaricomontenses tamquam suas fundatrices beneficas colat , non tamen eripere laudes & negare gratitudinem debet munificis benefactoribus , qui collatione prædiorum rem auxere domesticam. Talis extitit Joannes de *Fougerolles* , qui atavi sui Alardi de *Fougerolles* carpens vestigia , decimas in nonnullis Comitatus Burgundiæ villis, Hyree-Valli tradidit , & paterno advocatiæ juri succedens , potenti manu , invasores bonorum Hyree-Vallis oppressit. Optimo protectori sepulturam in Ecclesiâ suâ dederunt grati Canonici, & ad latus sinistrum inclinata ad parietem tumba, hominis cataphracti effigiem exhibens, hoc lemmate ornatur :

CY GIST MESSIRE JEHAN DE FOUGEROLLES ET GRANS, QUI TREPASSA L'AN DE JESUS CHRIST M CCCC. ET XXV. LÔU VI. JOUR DOU MOIS D'HAOUST. PRIEZ POUR LY QUE DIEU AIT L'AME. C'EST LE SIRÉ GUILLAUME DE FOUGEROLLES QUI AURE'S FAIT BASTIR CETTE TOMBE.

Scutum sinistro brachio appensum, ancoraria cruce, gentilitium stemma representante, instructum est. Proceræ & gigantææ mollis fuisse Johannem de *Fougerolles*, seriatim in sepulchro composita ossa nuper explorata testantur. Dentes binos molares longitudine & diametro portentosos, ex ejus capite recens avulsos ipse contrectavi 6. Junii 1724. dum versarer Hyree-Valli, scriniis evolvendis incumbens, & obstupui, fraudem suspicari paratus, ni structura dentium ; & quod majus, ipsa R. D. Prioris, oculati testis assertio, omnem hæsitantis animi abegissent scrupulum.

Proloquio finem impositurus, pauca dicam de moderno statu Hyree-Vallis. Ad Augustinianæ regulæ apices, vivunt Canonici, vitam communem sectantur, uno cellario pasti, uno vestiario induuntur. Pastorales curas regunt, divino vacant assidue officio. More Canoniorum toga candida, cingulo nigro, & Rochetulo linteo à dextro humero, subtus sinistrum defluente, procedunt induti, pallium & pileum coloris nigri foras cundo, gestant. Constitutiones quasdam sibi per traducem transmissas strictè sequuntur, Superioris Ecclesiastici subnixas approbatione.

Jam verò venit indagandum, an habitus forma & color, ab antiquo tales fuerint Hyree-Valli, quales nostris temporibus usitantur. Statuta primitiva omnem religiosi suppellectilem sic definiunt „ Si loci sufficientia permiserit, liceat unicuique fratrum, tres tunicas habere, pellicium, pelles, „ mantellum simplicem, duo paria caligarum, & duo scapularia Clericis, „ conversis autem duo caputia & duo paria caligarum, pedules & sotulares. „ Clericis concessum à Domino Papâ calceis uti à festo S. Martini usque ad „ Kál. Aprilis.

De colore tunicarum, aut pelliciorum, nihil definiunt hæc statuta, formam verò satis explicant. Tunicam talarem, & pro temporis, aut loci opportunitate, pellibus assutas gerebant vestes, scapulari superimposito semi-

tectas , ne labori & operibus manuum constanter addicti Canonici , vestes deteriorarent. Mantello super humeros dilabente, tegebant capita sua Canonici , quæ stricto & scapulari adherente , conversi operiebant caputio.

Canonicus Hyree-Vallensis , qui sæculo quinto decimo , rubricis & postillis statuta illustravit , nullam adhuc sua ætate innovationem in forma vestimentorum accessisse , innuit , & æquivocæ latinitatis articulum , gallico sic reddit idiomati. *Si la maison y peult suffire, il est licite à chasque frere d'avoir trois robes, scavoir un saye ou pelice, une grande robe, & un manteau simple, deux paires de chauses, & deux scapulaires ou amicts, & ceux-cy sont pour les clerics. Car pour les convers & laicz, suffiront deux capuces, deux paires de chauses, avec les bas de chauses & les souliers, puisqu'il a ete permis de nôtre S. Pere le Pape aux clerics d'user de souliers depuis la fete S. Martin d'hyver jusqu'aux Kalendes d'Avril.*

Postea sequitur commentarius sub his verbis : *Encore n'est pas beaucoup different cette rubriche, de la reigle de S. Augustin, ou il ordonne qu'on soit vetuz d'un meme vestiaire, toutefois les fraires, par la permission de leur propre se doivent vestir deçamment & comme la coutume l'a depuis obtenu. Mais je vous prie lisez icy comme l'origine de cet Ordre d'Herival approchoit la vie apostolique.*

Joannes Marius in visitationum cursu pleraque edidit decreta 3. Novembris 1595. De vestitu Heree-Vallis Canoniorum pauca hæc , & ad elucidationem quæstionis parum conducentia habet. „ Habitum , inquit , monasterii deferant semper & ubique , tam Prior , quàm Canonici , tam in curiis Principum , quàm aliis in locis , ut per delationem ejusmodi vestium „ dignoscantur professores Ordinis S. Augustini. Omnes autem Canonici ferrent habitum secundum constitutiones loci.

Ex epistola quam Joannes Perini Secretarius & visitationum Marii comes scripsit ejus nomine 7. Novembris , anni ejusdem , ad Priorem Hyree-Vallis , mandat & præcipit ex Visitatoris jussu , ut imposterum scapulate lineum deferant. *Mr. le General vous commande de prendre un scapulaire de toille, à la façon des notres, & de quoy il vous baille à tous permission.* Laneum igitur antea , scapulare portabant , quod à Marii tempore in lineum commutarunt. De colore vestis nihil decernit , sed ad tenorem & usum loci , retinendum imperat. Ita certè , nec aliter poterat definire vir sagax , propter variantes in Ordine , imo in eadem Provincia , Canoniorum in vestitu colores. Anxiam , & in antiquitatis indagine avidam mentem , nulla veteris ævi monumenta , etiam muta , explere potuerunt. At vivæ traditionis oraculo , didicimus , quod ex tacitis testibus inquisieramus frustra. Ergo traditione autore pannus coloris albi , à limine foundationis assumptus est ad vestitum , tantò congruentior , quantò familiarior discipulis Augustini. Sequitur Priorum sive magnorum Hyree-Vallis Magistrorum series , prout ex Carthis & Chronicis eruere licuit.

1. Eugibaldus , ad Riquini Episcopi Tullensis tempora vitam & regimen produxit , & circa annum 1112. mortuus est.
2. Wichardus Eugibaldi germanus frater , ob reverentiam prædecessoris , & laudabilis vitæ conversationem , quam in Bonævallis Eremitorio agebat , communi fratrum suffragio , in Priorem sublectus est. Obiit anno 1145.

3. Con-

3. Constantinus congregationis minister, ejusdem legislator extitit. Ad annum 1245. interpolatus est Priorum elenchus, hiatum claudit
4. Vincentius, qui rigorem abstinentiæ, & paupertatis votum arctiori limite constrictum relaxari ex parte obtinuit ab Innocentio IV. anno 1245. Successit
5. Stephanus, qui anno 1287. exemptus est à vivis
6. Clemens abalienatum Prioratum Abierii redemit anno 1300.
7. Guillelmus de Fougerolles ab anno 1302. præfuit ad annum 1316.
8. Varnerus obiit anno 1324.
9. Guericus excepit anno 1329. tabulas donationis quas Guillelmeta à Sancto Lupo conscripsit, in favorem Xenodochii, in villa S. Lupi ab anno 1301. fundati ab Helvide de Jeinvillè, Domina de Montigny & Joannis Domini de Faucogney piissima conjuge. Magisterium hujus Hospitalis à fundatrice collatum Priori Hyree-Vallis, penes eundem perseverat hodie.
10. Hugo floruit usque ad annum 1351.
11. Vinetus in vivis agebat anno 1357.
12. Clemens 2us. obiit anno 1361.
13. Joannes Durandi moritur anno 1368.
14. Varnerus Paget obiit anno 1379.
15. Dominicus de Vicherey Magisterium Xenodochii Plombariensis ab Ancello de Darnieulle erecti, dotati, & uniti monasterio Hyree-Vallis anno 1390, à fundatore suscepit. Moritur Dominicus anno 1402.
16. Guillelmus Bonvoisin, patriam Romaricomontensis, Parochialem Ecclesiam Vallis-d'Ajo obtinuit ab Isabella de Demangevelle Abbatissa Romarici-Montis, anno 1421. Obiit anno 1439.
17. Joannes Gerardi de Chastel, novo jure, electionem suam Bullis Apostolicis roboravit. Disciplinam regularem paululum imminutam, ejusdem Apostolicæ Sedis interventu, & per præpositum S. Deodati, commissarium ad id specialiter delegatum, resarcivit anno 1450. & fecit vivendi finem anno 1463.
18. Joannes Scutifer, alias Thouvenin, more prædecessoris sui confirmationem electionis suæ obtinuit à Pio II. Obiit anno 1497.
19. Gerardus Marius de Castro, instar decessorum à Summo Pontifice confirmatus, Coadjutorem postea sibi assumpsit anno 1502. Hilarium Petrum d'Agécourt, de concessione Alexandri VI. Vivere desuit anno 1507.

20. Hilarius Petrus d'Agecourt decimo administrationis anno fungitur vita 1517.
21. Sebastianus Valdenaire, monasterii sui annales gallico idiomate conscripsit, & dignitati cessit anno 1543.
22. Nicolaus Tocquart obiit anno 1556.
23. Sebastianus Valdenaire moritur anno 1592.
24. Remigius Valdenaire electionis suæ confirmationem obtinuit à Carolo Cardinali Lotharingiæ anno 1592. triennio tantum rexit.
25. Theodorus Remy ab eodem Cardinali & Legato confirmatus anno 1595, obiit anno 1608.
26. Claudius Remy Theodori frater, obiit anno 1639.
27. Sebastianus Conat, coadjutorem sibi procuravit Tuffanum Moulin anno 1647. Prioratum dimisit anno 1658.
28. Tuffanus Moulin obiit anno 1677. In perennem gratitudinis memoriam hoc illi monumentum posuit Successor.

Piis manibus
 Honorandi admodum Domini, ac Rmi.
 in Christo Patris Domini Tuffani Moulin,
 hujusce domus olim Prioris vigilantissimi,
 regularis observantiæ studiosissimi,
 Heryvallis restitutoris indefessi,
 nec non integerrimæ vitæ lustrorum
 duodecim
 sanctitate multum conspicui.
 Unde & pretiosæ mortis III. Kal. Martij
 Anno Domini MDC LXXVII.
 foelici examine summe laudabilis
 Patru benemeriti,
 nepos & successor haud obliviosus
 Jacobus Moulin,
 æternum amoris & mœoris monumentum
 posuit.

29. Jacobus Moulin obiit anno 1682.
30. Sebastianus Moulin, Jacobi frater, Prioratum urgente ægra valetudine abdicavit, anno 1722.
31. Paulus Barbier, pastorali officio dudum probatus, integerrimæ vitæ, & morum candore clarus, regularis disciplinæ ultor, & exemplar, Fratrum votis expetitus, Prioratum nunc moderatur & honestat.

VETERA HYREEVALLIS STATUTA.

Incipit Prologus in Regulam Hyree-Vallis.

OPTIMUS Ordo est, ut totius aut verbi, aut operis & à Deo sumatur origo: & ad Deum consummatio referatur. Igitur de exordio Ordinis hujusce Vallis, cooperante Deo, differamus.

Temporibus Domni Pibonis, præclari Tullensium Episcopi, Sacerdos quidam Eugilbaldus nomine, de locis Vosagensibus oriundus, multis sæculi pressus adversitatibus, magnis rerum suarum afflictus incommodis, fluctibus, ut ita dicam, ad portum impellentibus heremum quandam, Hyree-Vallē scilicet, juxta Romarici-Montem petiit. Sed in portu magis timuit ne otiositate, quæ inimica est animæ, torpesceret, quàm antea timuerat ne procellis obrueretur. Licet enim mare transierit, licet Pharaonem & Ægyptios jam submersos cognoverit, quamdiu tamen per desertum hujus sæculi ad cælestem Jerusalem tenditur, novit hostes latere in insidiis: Ad hos itaque inimicos superandos, quosdam tyrones animis fortiores quàm corpore, sibi sociat: armat aciem spiritalibus telis, famem, sitim, laborem, frigus, nuditatem & cæteras angustias quas in Dei militiâ sustinere necesse est, & desiderantur cum suis commilitonibus amplectitur. Sanè quemdam fratrem nomine Wichardum in seculo habebat, quem mundum postponere & bajulare crucem, Christumque sequi & verbis hortatus est & exemplis edocuit. Animavit germanum ad certamen, stipendia certaminis innotuit, ut qui carnali propagine jungebantur, jungerentur & præmiis. Verumtamen in aliquibus zelum Dei habuit, sed non secundum scientiam. Judicans enim se indignum Sacramentis ecclesiæ, contra morem ecclesiasticum instituit, in suo loco ecclesiam non construere, non celebrare missam, nusquam communicare, nec cantare psalmodiam juxta ritum ecclesiæ. Hujus, ut putabatur, Erroris scandalo motus venerabilis Riquinus qui Domino Piboni decedenti, in episcopatum successit, Domnum Eugilbaldum ab hujusmodi proposito multotiens revocare temptavit. Domnus autem Eugilbaldus monita præsulis & multorum scandala parvi pendens, ab hoc quod proposuerat per annos aliquot noluit immutari. Quapropter Wichardus frater ejus ab eodem dissensiens ad aliam secessit heremum, in quâ sub vitæ heremiticæ disciplinâ conversatus est, quoadusque Domnus Eugilbaldus divinâ præventus gratiâ, multo Domni Riquini consilio, & labore, ab illo suo respiceret instituto. Sacram namque communionē perceptâ apud oppidum Romaricense occumbens vitæ æternæ beatitudinem quam quotidie ut ita dicam moriendo, dum viveret, emeritus fuerat, adeptus est. Sicut scriptum est: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Ad videndum quippe Deum timore cor mundatur, scilicet à cupiditatibus divitiarum, honorum & possessionum quæ sunt quasi pulvis injectus oculis cordis; & à carnalibus voluptatibus ferculorum exquisitorum, & poculorum exquisitè delicatorum ac vestimentorum prætiosorum, atque mulierum

quæ sunt velut humor superfluous oculis cordis nocivus, & ab iniquitatibus malarum cogitationum quæ sunt quasi pili oculis cordis infixi. His enim omnibus oculi cordis foedantur, obscurantur, excœcantur. Sicut enim impossibile est in foedato speculo, vel in aqua scœnulentâ & turbida imaginem aspicientis posse intueri, sic nultanus videbitur Deus ab hominibus, nisi mundentur corda à supradictis voluptatibus & desideriis & cogitationibus immundis. Quod perpendens Dominus Constantinus ardentissimus amator extremæ paupertatis & tranquillæ pacis, precibus & jussis Domini Lamberti Cystericiensis Abbatis, (a) & Domini Henrici Tullensis Episcopi instinctu & benedictione remansit Hyree-Valli, loco utique pacis & quietis, ac ydoneo penitentiae & satisfactioni; satagens se suosque commilitones à supradictis vitiis emundare, & ad videndum Deum, mundando corda præparare. Proponit itaque sicut Apostolus & patres antiqui labore manuum victando secundum regulam S. Augustini, Hyreevalli, mores suos, & fratrum suorum artius solito corrigere, & animas sibi commissas, suamque pariter, spiritali medicamine sanare, præstante Domino nostro Jesu Christo qui habitare facit unanimes in domo, Qui vivit & regnat &c.

De horis canendis & de silentio & jejunio.

Omni tempore quando clerici surgunt ad vigilias, pulsato signo surgant, & Conversi. Qui Ecclesiam ingressi, divina officia sicut injuncta sunt ita persolvant. Finitis Matutinis conversi possunt recedere, si tamen volunt, quia licentiam inde habent. Clerici verò statim post Matutinas, de beata Virgine cantare incipient, & postea laudes pro defunctis. Nam quæ ad defunctos pertinent, post Nonam licentius cantabunt. Hoc expleto redibunt ad lectos suos ut modicè pausent. Inde pulsatur prima, & post primam Missa. Inde conversi exeunt ad labores, & ibidem horas suas cantant flectentes genua sua ad *Pater noster*. Similiter qui laborant intra curiam, si voluerint, ibi cantent. Clerici verò nunquam in curiâ cantabunt, nisi forte aliquis à Priore jussus ibi cantet. A festo Sanctæ Crucis usque ad Pascha post Tertiam exeunt ad laborem. Ad Nonam redeunt. Hoc tempore jejunant & post vespervas cœnant. Si quis alienus supervenit dum fratres sunt in labore, nemo colloquatur illi, præter eum qui prior est in labore. Iste etiam breviter loquatur & seorsum. Item magister laboris nullum fratrem mittere præsumat ad villam pro qualicumque causâ sine licentiâ magni Magistri. Item, magister laborum suggerere potest magno Magistro, vel clericis ejus quid operandum est, & quando. Cogere verò nec satis æquum est, neque in aliquâ domo Canonici Ordinis unquam consuetum.

De genu-flexione.

A die Natalis Domini usque ad octavas Epyphaniæ & à Pascha usque ad *Deus omnium*, & omnibus diebus novem lectionum vel trium solemniū, genua non flectuntur ad orationes. Ordo verò dierum tribus lectionibus solemniū à vespervis incipit, & die crastinâ, post Nonam desistit. Dies autem novem lectionibus solemnis, incipit à Nonâ, & deinceps tota die crastinâ persistit.

De

(a) Lambertus Gosvino successit anno 1153.

De Confessione.

In Ebdomadâ vident omnes semel ad minùs ad confessionem, hoc est in omni sextâ feriâ, nisi solempnitas novem lectionum obstiterit. Item quotiens fratres laici recipiunt disciplinas, nisi in Coena Domini. Item quotiens fratres communicare debent, unâ die ante, currere tenentur ad confessionem. Sunt autem isti dies quibus generaliter omnes communicant, Nativitas Domini, prima Dominica Quadragesimæ, Coena Domini, Pascha, Pentecostes, Assumptio S. Mariæ, solempnitas omnium Sanctorum; si quis in viâ directus fuerit primâ Dominicâ quæ competenter occurrerit post festum quo communicare debuerat, præsentet se & communicet.

De observatione silentii.

Silentium ubique tenere debemus, ut nunquam & nusquam loquantur fratres, nisi prærequisitâ licentiâ Magistri. Sunt etiam sacro-sancta loca in quibus talis licentia neque peti debet, neque dari, nisi suprema necessitas exegerit, qualis est in comportandis trabibus, aut sublevandis, & in huiusmodi. Qui enim in monasterio, in claustro, in dormitorio, in refectorio silentium suum fregerit, dignum est ultro poeniteat & dignæ disciplinæ subiaceat.

De hospitibus supervenientibus.

Si necessitas hospitum supervenerit post completorium, Magister provideat quis fratrum loquatur cum hospite, si fortè Cellerarius non fuerit præsens, cui de procurando hospite cura generalis incumbit.

De Lectione prandii.

Dominicis diebus & festis quibus non laboramus propter pacis & charitatis custodiam simul omnes congregati prandeamus, & ab uno Clericorum in libro uno brevis lectio recitetur: ut sicut beatus Job sanctificabat filios suos, sic nos comedentes de lectione sacrae paginae sanctificemur.

De paupertatis amore.

Nulla animalia licet nobis possidere præter apes & catos, & canem unum, & equitaturam unam five duas.

De proprio.

Cuiquam non liceat aliquid proprium habere præter simplicem vestem quam sibi Magister & suus Ordo contulerit, & præter instrumentum suæ artis, quæ tamen ad numerum recipiet, & ad numerum resignabit: quotiens requisitus fuerit, vel quotiens labor ejus aut mutabitur ei, aut completus erit. Item quicumque sine iussione Magistri dat aliquando, licet nummum, excommunicatum se noverit, usquequò manifestaverit, & inde satisfecerit. Item, si quis fuerit cum proprio defunctus, ipse & res ipsa quæ circa ipsum reperiata est, foras extra atrium ejiciantur.

De eodem.

Si loci sufficientia permiserit, liceat unicuique fratrum tres tunicas habere; pellicium, pelles, mantellum simplicem. Duo paria caligarum, scapu-

larium, Clericis. Conversis autem duo capucia, & duo paria caligarum, pedules & sotulares. Clericis concessum est à Domino Papâ calceis uti à festo Sancti Martini usque ad Kalendas Aprilis.

Fratres in dormitorio dormiant singuli per singulos lectos, qui strati sint panno uno & cervicali. Jaceant autem vestiti tunicâ, & caligis, & cingulo, ut ad opus Dei paratiores surgant. Coquinarius jaceat in coquinâ, quia servat ostia. Idem adjuvat in pistrino, sicut constitutum est.

Furnerius manè prandeat, quod ei Cellarius ministrabit, & ad panem tornandum Clerici adjuvabunt, cum eis licebit; & si ante Tertiam furnus coquit, eâ die parcitur clericis de alio labore.

De Segete.

Conversi qui servant segetes, caveant ne cadant in illam sententiam quæ prohibet dare vel accipere, sine Magistri jussione, quia graviter punirentur.

De numero Fratrum.

Fratres laici usque 20. recipi possunt, & de litteratis quantum redditus & proventus se extendunt.

De Novitiis.

Frater qui noviter venit ad Ordinem & pulsatur ut recipiatur, audiat prius austeritatem Ordinis, & si firmavit propositum suum, adducatur in Capitulum, misericordiam petat. Sæculo & voluntati propriæ renunciât. Obedientiam junctis manibus faciat, postea à deputato ei Magistro, tondeatur & de observatione Ordinis instruitur.

De modo excommunicationis.

Secundùm modum culpæ debet extendi vindictæ mensura, & hic modus correptionis, in Prioris pendeat arbitrio. Si quis publicè peccaverit, coram omnibus arguatur. Qui pro levioribus culpis sæpe correptus non emendatur, quandiu Prior judicaverit à fratrum consortio segregetur, aut singulis diebus verberetur, donec ejus humilitas veniam mereatur. Si autem frater qui culpæ gravioris nexu constringitur, non solum à fratrum consortio, sed ab Oratorio sequestretur. Denique qui verbis usque quater ammonitus in contumaciâ suâ persistit inobediens, penitus excluditur à totâ domo. Projectus autem si reverti voluerit, & omnem emendationem sponderit vitii pro quo egressus est, aut ejectus, tertio potest recipi. Si deinceps ejici meruerit, aut sponte exierit, omnis ei obstruatur introitus. Si quis autem frater præsumpserit fratri excommunicato, vel expulso foras, se conjungere, vel loqui, vel mandatum dirigere, similem fortiatur excommunicationis vindictam.

De excommunicatis.

Omni sollicitudine curam gerat Prior circa delinquentes fratres, quia non est opus sanis medico, sed malè habentibus, & ideò vel per seipsum, vel per alium sapientem & discretum virum consolari properet, & revocare ad humilitatem, fratrem fluctuantem, ne tristitiâ absorbeatur, orari faciat pro eo, & ei ministrari in aquâ & pane solo. Similiter & ei qui ad portam redit, ministretur die unâ, sed non ulterius, nisi de Prioris consilio, vel imperio.

De infirmis Fratribus.

Ad Magistri reflectitur curam, id quod à discipulis delinquitur, & ideo provideat Magister diligentem servitorem qui de infirmis curam gerat, & quicquid domus ministrare sufficit, huic Cellarius hilari pietate procuret: ut à Domino audiat, *infirmus fui & visitastis me*. Nam qui assidet decumbenti, vel qui necessaria perquirat ei, non tam infirmo, quam Christo veraciter servit, Christum comportat, Christum pascit & ungit. Ipsi verò infirmi nec inordinata, nec superflua requirant. A carne & à sanguine semper abstineant. Sextâ feriâ cibo quadragesimali vescantur.

De removendâ mulierum suspicione.

Mulieres neque sub curâ nostrâ recipere debemus, neque per cœnobîa sacrarum monialium visitationes facere. Sed aspectus earum & loca confinia evitare. Fœminæ curtem fratrum non ingrediuntur, & quæ vicinæ sunt nosse debent consuetudinem portæ nostræ, ut de vespere non veniant, quia neque beneficium, neque responsum à portâ reportarent.

De Officiis Solempnibus.

In majoribus Solempnitatibus, Prior pro reverentiâ diei festi faciat officium, incipiens à Vesperis & Completis, usque post majorem Missam, fratribus per omnia ministrantibus & adjuvantibus, sive canentibus solempniter, quantum possunt. In quibus diebus Sacrista provideat de altaribus festiviùs paulò adornandis. Item Prior in capite jejuniî, cineres benedicat & distribuat, & tam ipse, quam cæteri exsolvant orationes quæ ante Missam fiunt. In ultimâ illarum Prior præparat se ad Missam, similiter & ministri ejus, & isti calceant se, & parati lotis manibus procedunt ad altare. Alii fratres sustinent usque post Evangelium, & tunc se recalciant, & manus lavant, & Missas suas celebrant. Si autem festum aliquod vel in hac die, vel in diebus aliis inciderit, prima Missa fit de jejunio, secunda de festo, quæ duæ sine intervallo sibi continuantur. In Coenâ Domini Prior debet Missam & in parasceve, & in Sabbatho.

De his quæ plus bono usu fiunt, quàm scripto.

Scriptum est, *Omnia fac cum consilio, & post factum non pœnitebis*. Consilium recepimus à viris discretis & benè litteratis conferendo cum eis, de usu nostræ parvæ domûs & usibus aliarum domuum quæ sunt numerosæ multitudinis gentium, & magni apparatus & expensarum, qui viri ferè uno ore responderunt, usum nostrum potius nobis æmulandum fore, quàm aliquod scriptum. Scilicet ut teneamus idem quod tenere consuevimus de rasis capitem, de diebus processionum, de lege solempnitatum, & communionis fratrum, vel confessionis eorum, de temporibus minutionum, de pitanciis infirmorum, sive hospitum, de cibis & vestibus & numero, vel mensurâ, vel horâ distribuendorum, & edocti sumus ut omnia fiant qualiter hoc anno fiunt; sed tantummodò consideremus in administrando necessitudines indigentium, non malas voluntates invidentium. Nam ideo quorundam improbitas & inexpleta cupiditas castiganda est. Quia infernus, & os vulvæ, & ignis, tria insaturabilia sunt. Qui legit intelligat quia non sufficimus omnibus dare, quod omnes petunt.

De Pitanciis.

Solent habere solemnitates anni pitancias suas. Solent boni vicini sæpe quasi cogere nos ut de oblationibus suis aliquam pitanciam faciamus in generali. De quibus visum est aliquando laïcis fratribus, ut qui vellet reservare partem suam, liceret ei. Non mirum, qui nesciunt scripturas, neque usus aliarum congregationum didicerunt. Si suâ simplicitate sunt decepti. Si stultâ pietate gulæ sunt impii. Si ignorant quia venter quasi novus Deus est. Qui tale requirit Sacrificium quod de unâ die transferatur in alterum. Igitur contra se audiant illud Moyfi. Sacrificium quâ die conficitur, consumatur. Neque enim Moyfes contra Aaron. De hedi partibus non comestis frustra causatur. Quod si ad spiritalem sensum referas, fides & scientia & linguæ cessabunt, & prophetiæ evacuabuntur. Si autem ad simplicem litteram hoc accipis, de cibis reservatis intellige, quantus pudor est aliquos fratres, venter tribus suis offerre quod die illâ in generali non habetur. Unde ad probationem hujus rei sufficiat saltem ille versiculus : *omnia tempus habent*, sed non habet omnia tempus. Cellerario præcipitur ut omni die ministret fratribus quod manus ejus invenerit. In serò recolligat quod de cœna remanserit, ubi si quid viderit integrum & reservabile, in communes expensas id redigat. Quod imminutum erit, vel in eleemoniam devolvat, vel in usus alios fideliter expendat : & sicut facit de rebus aliis secundum nutum Prioris, ita ut de ista re faciat, ut nihil reservet ipse cuiquam, neque patiaturs ante aliquem quicquam inordinatè poni.

De eligendo Priore.

Quando Prior decesserit, præmissis orationibus, completoque jejuniio triduo, eligatur à fratribus quis ei succedat. Vitæ autem merito & sapientiæ doctrinâ eligatur, qui ordinandus est, etiamsi fuerit ultimus congregationis. Et sicut fit in omni electione, quemcumque major pars fratrum meliore zelo elegerit & saniori consilio, huic assentire debet cætera multitudo. Fratres appellamus non solum illos qui serviunt in Hyree-Vallibus, sed qui in Abyé & qui in Bona-Valle, qui omnes debent interesse novæ spiritualis Patris sui electioni, quia istæ tres domûs, sunt una cura animarum, & non tres curæ.

De Officio Electi.

Electus aliquis & ordinariè promotus, caveat elationem & servet bonum nomen Ordinis hujus qui heremiticam, seu anachoreticam vitam redolet, & favorabilem simplicitatem. Igitur Magister hujus Heremi, contentus erit cibis communibus, & libris & vestibus & utensilibus universis, ut ex hoc ipso humilis ipse, alios humiliet, & quæcunque discipulos docebit esse contraria, in suis operibus magis indicet non agenda. Necesse est ei necessaria domui providere, præsumptiones & novitates noxias, in ipsa radice principii, sicut inutiles propagines vitis evellere, & dicere, tempus putationis advenit. Debet & discretè labores temperare, simulationes & invidiam cautè deprehendere, benignè consolari pusillamines, rebelles potenter conterere, alacriter inertes exhortari, misericorditer fessos, vel infirmos, beneficiis refovere, ut omnibus omnia factus, nunc ut pater, nunc ut magister, uno mediocritatis vestigio, viam mandatorum Domini currat expeditius. Dirum magistri

magistri, pium patris prætendat affectum ut sit pater humilium, quod est contra immoderatæ severitatis periculum, ne fugiant eum omnes & dicant, Ursus insidians, princeps malus super populum. At magister sit indisciplinatorum, quod est contra remissæ lenitatis vitium. Ne licentiosa insolentia, vel dissolutio, vel risus habeat locum suum, ne dicatur de subditis: *Vaccas-Bethaven* adoraverunt. Id est stultè, impudenter & insolenter se habuerunt. Igitur qui pater est, percutiat filium suum virgâ, & liberet animam ejus à morte. Sciat culpæ pastoris incumbere, quicquid minùs utilitatis ille magnus pater familias cui ratio reddenda est, poterit in suis ovibus invenire. Semper ergo se præparet pro eâ quam redditurus est, de sibi creditis ovibus, rationem.

De querelis & accusationibus.

Philosophus admirans super diversis moribus hominum, & super murmure, vel querelis, vel causis istorum, exclamat & ait, nemo sine crimine vivit. Nam vitiis nemo sine nascitur; optimus ille est qui minimis urgetur. Et quod sacra pagina dicit, devorabunt homines linguas suas, ad murmuraciones & clamores hodierni temporis, tam in hoc ordine, quàm in aliis referri potest. Nam si homines appellantur qui terrena sapiunt: viri religiosi qui sicut Dii inter homines esse debuerant, jam nomine hominum appellandi sunt. Jam alii alios causis & plagis involvunt, quorum propositiones magis terram sapiunt, quàm aliquid terrenum. Unde si inimici hominis sunt domestici ejus, si contra eos quos defendere, vel à quibus defendi solebant, armis iracundiæ debacchantur, si necesse est venire scandala ut electi probentur: completa est prophetia, & homines manducant linguas suas: at contra beati sunt qui persecutionem patiuntur propter justiciam. Si crescente pugna, crescit pugnantium gloria, si quis palam arguit, pacem facit: si contra Balaam sua loquuta est asina: forsan utile erit Hyreevalli, si proponit aliquis in Magistrum ejus aliquid quod dignum censuerit emendatione magnâ, quia nec importabile dedecus Ordinis, nec detrimentum inemendabile rei familiaris, nec violentam oppressionem alicujus innocentis, nec odibilem avaritiam quæ austeritas vocatur, & non est, nec cœcitatem nescientem quæ sæpe simplicitatis nomine se tuetur, quisquam ferre potest aut debet. Igitur qui proponit in tantum virum calumpniam, servet semper humilitatis formam, verborum modestiam, reverentiam Capituli, honorem Ordinis, timorem Dei, testimonium sanæ conscientiæ, zelum justiciæ & disciplinæ. Hoc est, ut nichil moveat propter inanem gloriam & contentionem, nichil per insidias & de suspensione, nichil per invidiam & detractionem, nichil propter turpe lucrum, vel aliam abusionem. Ne quando more stulti reperta sit virga superbiæ. Ne quis repercutiat eum virgâ quam intenderat super judicem suum, & confundatur propheta malus à suâ visione. Igitur præcedat ordinariè negotium & magister respondeat ad Capitulum simul, & clamantem suum; & si reus est, humiliet se eo modo quo debet, vel si nescit se conscium, purget sicut debet & decet, aut probationes, aut testes si se contra eum offerunt, questionem deferant ad Episcopum, & ad ejus officiales, qui auditis utrisque partibus dignè puniant culpam, & dignè absolvant innocentiam. Si aliter non possunt, & tanta est culpa, deponant eum qui declinavit Capituli sui judicium, & sustinuit fatigare fratres suos, tam procul, quàm intra Hyreecam domum, & alium dispensatorem constituent in ejus locum.

*De concordia fraternitatis & de intentione fundatoris Hyreevallis
& Abyè.*

Qui legit Machabæos & pugnas eorum, unam judicat verè trium fratrum intentionem & parem sollicitudinem, & mutuum auxilium, vel charitatem, quòd ideo dicimus, quia nos de Hyree-Valle, & qui in Abyè, & qui in Bona-Valle sunt, unum sumus, unum penitus & in Domino & in sæculo, licet diversis in locis pugnemus, nunc contra spirituales hostes, nunc contra terrenos persecutores, nunc contra corporeas passiones, hoc bene intelligit si quis est qui sciat nos habere unam solam curam animarum, quia ibi pugna est contra spirituales inimicos & unam sententiam excommunicationis pro quolibet de fratribus illis qui in Abyè & in Bonâ-Valle sunt, sicut pro nobis fieri debet per sigillum nostrum, quod est contra terrenas potentias & persecutores, & nos cum illis esse familiam unius panis, unius vestis, unius possessionis, ut sicut vulgò dicitur, familia nunquam partita, semper fuerimus & simus, quod est contra corporeas importunitates, id est famem & sitim & nuditatem. Nam quotiens aliquo indiget aliquis auxilio, sive sit prope nos, ut in Hyree-Valle, sive procul ut in Abyè, & in Bona-Valle, ad eum regreditur à quo exiit, hoc est ad Magistrum Hyree-Vallis, & Magister quod pro seipso faceret, hoc pro discipulo illo, facere semper studet. Jussus etiam ille abire, ibit, jussus facere hoc, faciet, una est per omnia disciplina, & compassibilis necessitatum omnium cura. Unde si quis non est nobiscum, contra nos est. Inobediens enim videbitur qui resistet, juxta eum qui ait, Si quis non colligit mecum, hic dispergit. In primâ Dominicâ Quadragesimæ debet legi & in Capitulo exponi sententia de observatione quadragesimæ & injungi peculiæ orationes quæ singulis diebus ante Tertiam privatè in Ecclesiâ fiant à singulis fratribus. Hac ipsâ Dominicâ judicamus utile fore ut cum stolâ & candelâ ardente excommunicentur conspiratores & incendiarii, & qui proprietatem habent, & fures usque dum poenitentiam receperint à Magistro; & sciendum quòd de criminalibus culpis, nullus alius quàm Magister debet dare poenitentiam. Sed si quis petit eam, Confessor remittat eum bene instructum usque ad Magistrum, & dicat ei, frater, nos minores Sacerdotes non habemus in criminalibus potestatem.

Incipit sententia de observatione Quadragesimæ.

Licet omni tempore, viri religiosi vita debeat habere observationem Quadragesimæ, tamen quia paucorum est ista virtus, ideò suademus istis temporibus Quadragesimæ, omni puritate vitam suam custodire, & omnes pariter negligentias aliorum temporum in diebus sanctis diluere, quod tunc dignè fit, si ab omnibus vitiis nos temperemus, orationi cum fletibus, lectioni & compunctioni cordis, atque abstinentiæ operam demus. Igitur unusquisque supra mensuram sibi indictam aliquid propriâ voluntate cum gaudio Spiritûs Sancti offerat Deo, id est, subtrahat corpori suo de cibo, de potu, de somno, de loquacitate, de scurrilitate, & cum spiritualis desiderii gaudio sanctum Pascha expectet. Hoc ipsum tamen quod Deo offert, Magistro suo suggerat. Nam quod sine assensu Patris spiritualis fit, præsumptioni deputabitur & vanæ gloriæ, non mercedi. Ergo cum voluntate & oratione Prioris omnia facienda sunt.

Quando sit exeundum Clericis.

In Quadragesimâ non exeant Clerici extra Claustrum, nisi per licentiam Prioris, sed vacent lectioni & orationi usque ad Tertiam plenam.

De Mandato pauperum.

In Coena Domini, cantatâ jam Missâ, discooperiuntur altaria, & eadem die post refectiorem fratrum, vino lavantur, sed primò lavantur aquâ. Provideat magister laboris, ut circa meridiem festinanter redeant de labore, ut temperiùs circa Nonam cum Clericis faciant Mandatum pauperum. Isti ergo quibus Prior injunxerit, adducent tot pauperes in Claustrum, quot Fratres in toto Monasterio esse sciunt. Interea Cellerarius providet de vasis & lineis abundanter, ut cum Clerici de Nonâ exeunt, lavent pedes pauperum, laicis ministrantibus vasa & lintea. Prior autem tribus lavat. Interea cantantur Antiphonæ, & ad ultimam Cellerarius parat nummos pro singulis pauperibus, singulos, & distribuit lavatoribus, à Priore incipiens & per cæteros dividens. Hi nummi flexis genibus dantur, & manus pauperum osculantur, & cum omnibus dederint, tunc omnes fratres simul ante pauperes veniam petunt super genua, dicant hunc versum, *Suscepimus Domine misericordiam tuam in medio templi tui*, tunc surgentes, & inclinantes discedunt, pauperes autem ducuntur in refectorium & ministratur eis & comedunt. Et notandum quòd de silentio fratribus ignoscitur die isto, dum serviunt pauperibus, aut sibi invicem in Claustro, quod fit & pro mandati sancti lætitiâ, & pro simplicitate eorum qui non intelligunt signa. Item notandum quòd omnes supervenientes hospites, vel pauperes reficiendi sunt die isto pane & pulmento, pro sancto mandato, & dum alii pauperes quibus pedes loti fuere comedunt, Prior mittit aliquam partem fratrum, qui ad portam reficiant alios, & qui portent panem & pulmentum largum & copiosum.

De Mandato fratrum & parasceve.

Post lavationem altarium pulset Sacristarius pro Mandato fratrum, & paratis omnibus quæ expediunt, resident laici fratres & Prior duobus Clericorum lavat pedes, focii ejus cæteros, percutrunt omnes, lavantes & tergentes. Inde sibi invicem lavant, ad ultimum manus lavant & resident. Prior autem aliquem sermonem de Scriptura Sancta propter ædificationem laicorum tenet: inde exhortatur eos de devotione parasceve, ut tota parasceve parati sint ad horas omnes. Docet eos ne unus alium orantem juxta se inquietet, & per omnia quæ agere debent singula prædicat, ut præinstructi possint omnia seriatim & laudabiliter complere. Ipsi Clerici, sicut in libris suis est notatum, Officium de parasceve sic tenent. In parasceve cum jam crux adorata est, pulsatur tabula propter vespas & inde propter refectiorem. Nullus à refectorio se subtrahet. Si non vult comedere, saltem ibi sedet & ibidem gratias omnes solvant, propter formam Ordinis, quia sic ubique faciunt omnes Congregationes.

De Annuntiatione Domini, vel de alio Festo.

Annunciatio Domini si venerit à Ramis Palmarum & deinceps, cum deinceps locum vacuum habere non possit ut fiat, debet ante Palmarum Ramos

per prævenientiam locari , ut in Sabbato ante Ramos Palmarum fiat. Ambrosius & Benedictus dimittuntur.

De Fæstorum transportatione.

Singulæ Dominicæ de Adventu , & singulæ à Septuagesimâ & deinceps usque ad Pascha , propria servitia habent , & transponi non possunt , nec differri , nisi pro solo Purificationis Fæsto , si die Dominicâ venerit. Igitur si aliquod Fæstum , vel in Adventu , vel in Septuagesimâ , vel in aliquâ Dominicâ venerit , transponetur in crastinum , & Dominica fiet.

De Præbenda non promittenda.

Distriçtè præcipimus , ut nulli hominum promittatur Præbenda Ordinis nostri , neque pro gratiâ , neque pro servitio , neque pro munere , quoniam si tardat aliquis accipere quod petit sæpe mutantur res in contrarium , & honorosus postea venit. Et etiam aliquam speciem simoniæ promissio talis respicit , quando qui repetit quasi per vim & non per ostium gratiæ domum subit.

De dispensationibus Prælatorum.

Dispensatores per similitudinem dicuntur aliquando ministri minores , quasi strenui portitores , vel paratores ciborum. De istis enim est modò sermo. Item dispensatores dicuntur officiales , quia liberaliter & alacri vultu quibus videtur dandum , citò donant , & quibus negandum est rationabiliter , negant , ut Cellerarii & infirmarii. Sed modò de istis nichil.

De vera dispensatione.

Vera dispensatio est certè , causæ consideratio , ut aliquid de communi consuetudine , vel Ordinis constitutione necessariò relaxetur. Certa causa dispensationis triplex est. Fit enim dispensatio pro supremâ necessitate , vel afflictione , vel discretionem. Necessitas est ut in *insulis* aquarum , vel Alpium , vel alterius *Nivosi* loci , unde non potest aliquis fugere , vel moveri , ibi vel dispensabitur ei , vel comedet carnem in Quadragesima si eam invenerit , deficiente omni alio cibo. Induet & Monachus clamidem auream nudus , si nudatus est omni indumento. Causa supremæ afflictionis est , si quis ad mortem gravatur , & carnes desiderat , dantur ei pro reparationis usu , etiam contra propositum suæ religionis. Si Conventus jejunit in pane & aquâ , & lassitudine laboris , & continuatione jejunii fatiscere videbitur , Prælatus eorum de pulmento dispensabit , vel de pitantia. Hoc etiam faciet aliquis Abbas vel Episcopus , si transeat per domum illam , pari misericordiâ. Suprema dispensationis est causa , ut si quis in festo Natalis Domini carnes comedat , etiam si venerit in feriâ sextâ , quod est contra superstitiosos , quales sunt Populicani , vel Albigei. Isti enim non putant per virtutem obedientiæ posse jejunium relaxari , vel posse de carnibus dispensari , unde supremâ discretionem fit ut quod superstitiosus aliquis voverat se nunquam contingere , hoc cogatur si captus fuerit in plenâ Ecclesiâ manducare & erubescere multâ confusione. Ecce quomodo cogi potest aliquis etiam in Quadragesimâ jejunium frangere , si ita infirmi sit capitis ut non debeat jejunare , sed bis reficere. Igitur si quis ista bene consideraverit , pauca dispensabit suo ventri , pauca fociis & cognatis , multa laboriosis & afflictis , plurima decrepitis & infirmis.

CAPITULUM GENERALE
CANONICORUM REGULARIUM
ORDINIS
S. AUGUSTINI

Ab Eminentissimo Cardinale Lotharingæ convocatum
& eo Præside habitum Nanceii, pro reformatione eorundem
Canonicorum, anno MDXCV.

ANNO Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto septimâ Julii, Abbates & Priores Abbatiarum Canonicorum Regularium Ordinis Sancti Augustini in Diœcesibus Tullensi, Metensi & Virdunensi constitutarum, Mandato Illustrissimi & Excellentissimi Domini D. Cardinalis à Lotharingâ, Sanctissimi D. D. nostri Papæ Clementis octavi, & Sanctæ Sedis Apostolicæ Legati, convenerunt Nanceii, videlicet Reverendus Dominus Joannes Marius Abbas Petri-Montis, Dominus Franciscus Pasticier Abbas de Calmonfia, Dominus Jacobus Magnien Abbas de Lunarivillâ, Dominus Christianus Malriot Abbas Sancti Salvatoris in Vosago, Dominus Nicolaus Laurent Abbas de Atreïo, Dominus Theodorus de Lunevillâ, Abbas Montis Sanctæ Trinitatis, aliàs Beatæ Mariæ de Bello-Campo, D. Albericus Nicolaus Prior Sancti Leonis in Tullo, D. Florentinus la Niepce Prior divi Nicolai à Pratis, extra muros Virdunensis civitatis, in absentia Dominorum Priorum Sancti Montis & Eri-vallis citrà Romaricum-Montem sitorum, pro quibus dicti Domini Abbates de Calmonfia & Bello-Campo nomen dederunt, qui omnes in unum in eodem Nanceii oppido congregati, auditâ de Spiritu Sancto Missâ celebratâ in Capitulo Monasterii Fratrum Minorum à Reverendissimo D. D. Episcopo Basilitano, nomine Antonio Fornier, ejusdem Illustrissimi & Excellentissimi Legati Vicelegato, & Primicerio Metensi, causam suæ convocationis audierunt, videlicet, ut dicti Abbates & Priores media convenientia diligenter perquirerent, ad Canonicam regularem disciplinam in multis Monasteriis collapsam restaurandam & stabiliendam, nullumque expeditius videri, quam si omnia prædicta Monasteria in unam congregationem adunarentur juxta decretum reformationis Conc. Tridentini Sess. 15. Cap. 8. quibus auditis dicti Abbates & Priores, quorum aliqui superioritatem Reverendissimi D. D. Episcopi Tullensis non subterfugientes, alii suorum Monasteriorum Patrum, rogarunt sibi tempus concedi, consulendi illis. Et sic finita est prima Sessio.

SECUNDA SESSIO.

Die verò sequenti, octavâ nempe dicti mensis Julij, non sine maximâ in dictum Ordinem benevolentia, affuit in dicto Capitulo prædictus Illustrissimus & Excellentissimus D. D. Cardinalis, cui cum supplicem libellum prædicti Abbates porrexissent ac dictum tempus dilationis efflagitarent, tandem

eò ventum est, ut præfatus Illustriss. Dominus sit protestatus, neque Summum Pontificem, neque dictum Concil. Trid., neque se velle cujusquam juribus præjudicare, solum eo tendere ut disciplina regularis & canonica in integrum restituatur. Ad cujus protestationis instrumentum sibi faciendum jussit dictam congregationem nominare Secretarium, quem & eâ de causâ fecit Notarium Apostolicum, ad cujus nutum & mandatum præfata congregatio libenter & humiliter dilectum confratrem & Canonicum Dominum Joannem Perrin, aliàs Grezille Monasterii Sti. Leonis Tullensis nominavit, ac ejusmodi instrumentum publicum per eundem liberè concessit.

Qui Dominus Secretarius & Notarius continuò jussus est suffragia & voces prædictorum Abbatum excipere, ad affectum Generalis & visitatoris triennalis dictorum Monasteriorum eligendi, quorum pluralitas, eodem referente Secretario, in personam prædicti Domini Joannis Marii Petri-Montis Abbatis cecidit. Cui electioni concorditer ab omnibus applausum est. Protestatum tamen ab omnibus commendatarios Abbates vocem nec activam, nec passivam in dictâ Congregatione habituros.

TERTIA SESSIO.

Horâ verò pomeridianâ præfate Illustrissimo & Excellentiss. Cardinale, eadem Congregatio Canonorum Regularium divi Augustini protestata est libenter amplexuram omnem reformationem canonicam, juxta regulam professam, præcipuè votorum essentialium observationem.

Quoad obedientiam, R. D. D. Joannis Marii Abbatis Sti. Petri-Montis electi Generalis & Visitatoris in triennium mandatis & constitutionibus de consilio confratrum Abbatum, & Priorum ejusdem Congregationis faciendis, se per omnia submittit.

Item quoad castitatem quam intendunt Deo volente, non solum servare, sed etiam suspicionem omninò mali evitare, cupiunt nullas omninò foeminas ad sua loca regularia, videlicet Claustrum, cellas & dormitorium admittere.

Quoad paupertatem, professione factâ non posse fieri hæredes bonorum paternorum & maternorum.

Se aliquid testamento non posse instituere.

Item nullius rei dominium sive mobilis, sive immobilis se habere non posse fatentur, at usum cum licentiâ Superioris necessariorum sibi prohibitum non existimant, cum sint Canonici non Monachi.

Ita tamen quòd unusquisque Canonorum claustralium singulis annis, die Coenæ Domini, ante, vel post Confessionem in Capitulo existentes tenebuntur omnia quæ sibi ad tales usus concessa fuerant, voluntati ac potestati Superiorum per traditionem suarum clavium, ac scedulam, eadem in veritate continentem exhibere. Foris autem in parochiis degentium, & eisdem deservientium idem quique præstabunt in die divi Augustini.

Supplicat humillimè eadem Congregatio, velit sua Illustrissima & Excellentiss. Dominatio, eandem & omnes Canonicos, tam Abbates Claustrales, quàm Parochos ejusdem Ordinis in suam protectionem & patrocinium suscipere, & se esse talem palàm declarare.

Item ut Domino Domino Visitatori seu Generali potestas absolvendi omnes prædictos Canonicos ab omni crimine, irregularitate, & apostasiâ concedatur.

In quolibet Monasterio præfatæ Congregationis divinum Officium verè, devotè & reverenter secundùm veteres cujuslibet Monasterii constitutiones, donec aliter provisum fuerit, celebrabitur.

Deputentur ab Abbatibus, vel Prioribus in Abbatiis commendatariorum; unus vel plures casibus Conscientiæ imbuti, qui audiant omnium confessiones, nec cæteris fas sit fungi officio.

Silentium in Oratorio, Dormitorio & Refectorio, idquè potissimum lectionis tempore observetur.

Omnes unam & communem mensam habeant, nec cuiquam seorsum vel prandere, vel coenare liceat, licentiâ à Superiore non obtentâ, nec sæculares ad eam admittantur, nisi mediante eadem licentiâ.

Eleemosinæ quæ ab antiquo in Monasteriis fieri consueverunt, de cætero fideliter fiant.

Fiat lectio quotidiana, vel à religioso, vel ab alio quolibet ad arbitrium Superioris.

Non liceat in receptione novitiorum quidquam accipere quod Sacris Canonibus improbari possit, potest tamen exigì à novitiorum parentibus & amicis promissio & fidei-jussio de illis alendis, & vestiendis, promovendisque ad studium, quoadusque grammatici & rethorici efficiantur, & Sacrorum Ordinum capaces existant.

Ad professionem nullus admittatur ante sextum decimum ætatis annum.

Non tantùm Abbatix sed etiam Prioratûs in quibus degunt Canonici, ab eadem Congregatione dependentes visitabuntur.

In qualibet Abbatiâ ubi necesse erit constituatur domus curationi infirmorum apta.

Nullus septa Monasterii absque licentiâ Superioris impunè egrediatur interdiù, nocte verò incarceretur.

Cætera hic minus specificata supplebit, Deo volente, Reverendus Dominus Generalis in constitutionibus cum tempore faciendis, qui consensum Domini Prioris Sanctæ Mariæ Beau-Champ nuncupati, requiret ac in præfatam Congregationem non sine ejusdem habitûs & regulæ professione si fieri potest, inducet.

Sequens autem nostra Congregatio in Monasterio Beatæ Mariæ Calmonfiensis conveniet, post triennium, in feriis Translationis beati Patris nostri Augustini, quæ incidunt in undecimam mensis Octobris.

In quorum omnium fidem & testimonium manu propriâ subscripserunt præfati Domini Abbates & Priores, sub protestatione & expressis conditionibus quòd non intendunt præjudicare suis immunitatibus, privilegiis & juribus quibus hætenùs canonicè, & secundùm consuetudines Canonorum Regularium legitimè antiquitùs observatas, nec aliorum quorumcunque præcipuè Reverendissimorum Episcoporum, in quorum Dioecesibus degunt.

Ego quoquè subscriptus prædictus Secretarius & Notarius Apostolicus prædicta omnia fuisse sic facta, lecta & ordinata testor, nonâ ejusdem mensis Julii 1595. Sic signatus

JO. PERRINI.

De mandato R. D. Generalis.

„ CAROLUS, miseratione divinâ Sanctæ Agathæ S. R. E. Diaconus Cardi-
 „ nalis à Lotharingiâ nuncupatus, & in Lotharingiæ ac Barriducis Ducatibus,
 „ nec non Metensi, Tullensi & Virdunensi Civitatibus & Diœcesibus San-
 „ ctissimi Domini nostri D. Clementis Papæ octavi & Sanctæ Sedis Apostolicæ
 „ à latere Legatus, Episcopus Argentinensis & Metensis. Ad perpetuam rei
 „ memoriam. Decorî Domûs Dei & divini ejus cultûs augmento, pro lega-
 „ tionis nostræ munere meritis licet imparibus, quantum cum Deo possumus
 „ intenti, in iis per quæ Monasteriorum omnium cujusvis Ordinis in districtu
 „ nostræ legationis sitorum status feliciter dirigatur, & regularis vitæ institutio
 „ conservetur, incessanter elaborandum esse duximus, ut si quid temporum
 „ injuriâ & iniquitate in dictis Monasteriis & Ordinibus & eorum personis re-
 „ ligiosis, sub suavi religionis jugo Domino famulantibus, contra regulæ suæ
 „ puritatem & morum integritatem deperiisse, aut correctione & emendatione
 „ indigere dignoscatur, in suum pristinum statum reflorescat & antiquo can-
 „ dori, divinâ opitulante gratiâ restituatur. Sanè cum ad effectum piæ hujus-
 „ modi nostræ intentionis & propositi salutaris, hoc opus in Ordine Sti. Au-
 „ gustini prosecuti simus, illiusque Monasteriorum in districtu nostræ legatio-
 „ nis sitorum Abbates & Priores, à nobis ad hoc Nanceii convocati, & per-
 „ sonaliter coram nobis in Ædibus Sacris Franciscanorum ibidem constituti
 „ ad mandatum & instantiam nostram, sese juxta Sacro-Sancti Concilii Tri-
 „ dentini præscriptum in Congregationem redeiissent, eam deinceps juxta for-
 „ mam constitutionis Innocentii tertii felicitis recordationis quæ incipit: *In sin-*
 „ *gulis* firmiter observaturi; tandem-que divinâ opitulante gratiâ, hinc inde
 „ secutum sit ut dicti Abbates & Priores multa ad sui Ordinis, voti, regulæ
 „ & instituti restaurationem, manutentionem & augmentum pertinentia statue-
 „ rint, quæ articulis his annexis continentur. Rogantes nos suppliciter quate-
 „ nus eisdem & electioni Reverendi in Christo Patris Domini Joannis Marii
 „ Abbatis Monasterii Sti. Petri-Montis ejusdem Ordinis, Metensis Diœcesis in
 „ generalem Abbatem & visitatorem dicti Ordinis per districtum nostræ lega-
 „ tionis factæ, autoritatis nostræ Apostolicæ robur adjicere dignaremur. Hinc
 „ est quod nos desiderantes laudabilem eorum intentionem & proposita, eo-
 „ rumque electionem prænominati Generalis, de cujus singulari pietate vitæ &
 „ morum probitate & doctrinâ, nec non Religionis zelo sufficienter infor-
 „ mati sumus, favore prosequi gratiæ specialis dictam electionem, nec non
 „ supradictos articulos, quatenus in iis nihil sit quod Sacro-Sancti Concilii
 „ Tridentini decretis repugnare dignoscatur, confirmavimus, laudavimus, &
 „ approbavimus, confirmamus, laudamus & approbamus illisque approbatio-
 „ nibus nostræ & perpetuæ ac inviolabilis firmitatis Apostolicæ robur adjici-
 „ mus, præfatumque Generalem & successores ejus ad effectum præsentium in
 „ peculiarem nostram protectionem recepimus, Abbatibus verò, Prioribus &
 „ Religiosis Monasteriorum dicti Ordinis Sancti Augustini, per districtum le-
 „ gationis nostræ sitorum, sub excommunicationis latæ sententiæ & priva-
 „ tionis, tam activæ, quàm passivæ vocis poenâ districtius inhibentes, ne visi-
 „ tationes in posterum à prænominato suo Generali, aut personis ab eo de-
 „ putatis, juxta Regularis Ordinis instituta liberè faciendas per se, vel inter-
 „ positas personas, directè vel indirectè, aut aliàs quoquo modo impedire, au-
 „ deant vel præsumant: sed eum, seu eos, visitare volentes toties quoties ex-
 „ pedire videbitur, & dicti Ordinis bonum aut necessitas postulabunt, benignè
 „ recipiant,

„ recipiant, eisque & eorum mandatis ad ejusmodi visitationis officium perti-
 „ nentibus pareant & humiliter obediant. Decernentes extunc appellationes
 „ aut quascunque alias reclamaciones Abbatum, Priorum aut Monachorum
 „ pro tempore interpositas, vel interponendas, ac processus desuper habitos,
 „ vel habendos, vel inde secuta & sequenda quæcunque nullius forè roboris,
 „ vel momenti, ac dictum Generalem Abbatem ad correctionem & punitio-
 „ nem delinquentium Monachorum & personarum Ordinis hujusmodi, appel-
 „ lationibus, provocationibus & réclamationibus nequaquam obstantibus pro-
 „ cedere posse & debere. Nonobstantibus contrariis quibuscumque. In quo-
 „ rum omnium majorem fidem præsentibus hisce litteris manu nostrâ propriâ
 „ subscriptis & à Secretario nostro infra-scriptis sigillum dictæ legationis nostræ
 „ appendi curavimus. Datum Nanceii die duodecimâ Julii, anno salutis Mille-
 „ simo quingentesimo nonagesimo quinto, Pontificatûs Smi. in Christo Pa-
 „ tris & Dni. nostri Dni. Clementis Papæ octavi anno quarto. Legationis verò
 „ prædictæ nostræ anno quinto. Signatum Carolus Cardinalis Legatus.

De par le Duc de Calabre, Lorraine,
 Bar, Gueldre &c.

„ **A** Tous nos Baillyfs, Prevosts, Lieutenans, Procureurs Généraux, leurs
 „ Substituts & autres nos Officiers & Justiciers qu'il appartiendra Salut.
 „ Il nous a été remontré de la part de Reverend nôtre très cher & bien
 „ amé Damp Jean Marius Abbé de St. Pierremont de l'Ordre de St. Au-
 „ gustin, qu'il auroit été élu & commis, par les autres Abbés & Prieurs &
 „ Religieux dudit Ordre, pour Général Abbé & Visiteur d'iceluy par tous
 „ les Monasteres en dependans & situez au district de la legation de nôtre
 „ très cher & bien aimé Fils le Cardinal Legat de sa Sainteté, lequel au-
 „ roit agréé & confirmé icelle élection par ses patentes données en cette nôtre
 „ Ville de Nancy le douzieme de Juillet presente année. Comme par l'exhi-
 „ bition desdittes patentes ledit de St. Pierremont nous auroit fait voir,
 „ suppliant très humblement lui permettre l'exécution de telle commission &
 „ charge. Nous ayant ces choses meurement considéré & désirant non seule-
 „ ment la permission requise accorder, mais aussi de nôtre part y apporter
 „ tout ce que nous estimerons convenable pour l'effect d'un si saint sujet.
 „ pour la reparation des deffauts que le temps, la misere, ou licence des
 „ guerres pourroient avoir causés. Vous mandons & à chacun de vous or-
 „ donnons bien expressement, que vous n'ayez à empêcher aucunnement le-
 „ dit Marius, Abbé de St. Piermont, en procedant aux visitations des Ab-
 „ bayes, Prieurés & autres lieux en dépendans, ains qu'en ce faisant & afin
 „ qu'il y puisse vaquer avec tant plus de liberté & assurance, vous lui don-
 „ niez aydes, secours, assistance, main forte & tous autres remedes & fa-
 „ veurs de justice si besoin fait, & en êtes requis, sans souffrir lui être fait
 „ ou donné aucun ennuy, trouble ou détournier au contraire. Car telle est
 „ nôtre volonté & intention. Donné audit Nancy le vingt-deuxieme jour
 „ d'Octobre mil cinq cents nonante cinq.

Signé Charles & contresigné du Secretaire d'Audenet.

Indictio Visitationis Hyrëevallis.

JOannes Marius, Generalis electus monasteriorum Ordinis Sancti Augustini, humilis Abbas Sti. Petri-Montis, Reverendo Domino Priori de *Erivalle* & Canonicis ejus Salutem in Domino. Noveritis quod nos secundum provinciam susceptam die tertiâ mensis Novembris præsentis anni, visitandi initium facere volentes, ad vos venire cogitamus ad visitandum Ecclesiam vestram, Fratres & Canonicos vestros, eo animo, eoque consilio, ut quantum in nobis est divinâ benignitate adjuti, omni diligentia, sollicitudine & pietate ac pastoralis officio iis potissimum incumbamus, ac sedulam nostram operam navemus quæ ad cultûs Dei rationem, animarumque salutem spectare judicabimus, in eâque visitatione nostrâ quam statuto die jam aggrediemur, etiam si eo ipso die absolvere non poterimus, tandiù adesse pergemus, quod omnibus iis quæ ad eam pertinent, quæque nos necessaria & opportuna censuerimus, perfectis, illam omninò absolverimus. Itaque ut nihil omittamus, volumus omnes Concanonicos, Parochos aliosque vobis subditos vestrâ diligentia & monitione, indictâ die, ad nostram visitationem convenire. Et ut hæ nostræ litteræ notarii nostri manu scriptæ & sigillo nostro munitæ, quas edicti publici vim ac robur habere decernimus, omnibus iis quibus prædiximus, ac aliis quorum id interest vel intererit, notæ & manifestæ planè esse possint, volumus præsentibus valvis monasterii vestri affigi & vigore earum ita teneri, ac si ipsi personaliter moniti ac citati fuissent. Datum Calmoussiæ secundâ supradicti mensis anni millesimi quingentesimi nonagesimi quinti.

Signatum Jo. Perini de mandato Domini mei Generalis.

Statuenda in Visitatione Monasteriorum.

Monasteria & Prioratûs in antiquum statum quantum fieri poterit restituantur.

Nullus Abbas aut Prior recipiatur ad capiendam professionem, nisi prius editâ in manibus superioris pro tempore existentis confessione fidei Catholicæ, ex formulâ à Sanctâ Sede præscriptâ.

Abbates & Priores regulares atque etiam exempti & commendatarii, si ætatem præscriptam à jure ad suscipiendos Sacros Ordines attigerint, intra annum promoveantur, tonsurâ utantur ampliori quàm sacerdotali, habitu proprius ad regularem accedente, nec existiment sibi commendatum Monasteriorum & Prioratum regimen ad luxum & prodigalitatem, aut ad augendam rem suam & consanguineorum familiam, sed ad piam & justam alienarum rerum dispensationem, Deoque de omnibus reddendam esse rationem.

Visitator inquireat & provideat de his omnibus quæ ad Dei cultum & servitium spectant in Monasteriis & Prioratibus, ut totum, & debitis horis cum decenti reverentiâ fiat, surgaturque mediâ nocte ad matutinas, si fuerit loci aut regulæ constitutio, postea videat si saltem ad satisfaciendum divinis officiis, numerus religiosorum sufficiat pro fundatorum institutione, aut saltem pro facultatum copiâ.

Deinde an suppetant in Ecclesiâ omnia quæ ad serviendum sunt necessaria, an ipsius Ecclesiæ & locorum regularium sint facta tecta.

In quâcunque religione professio non fiat ante decimum sextum ætatis annum completum, neque qui minori tempore quàm per annum, post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur.

Professio antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicujus regulæ, vel religionis, vel ordinis observationem.

Finito tempore novitiatus, Superiores ipsi novitios quos habiles invenerunt, ad professionem admittant, aut monasterio ejiciant.

Abeuntibus, ad regulæ quam sunt professi præscriptam vitam instituere & componere debent, atque in primis observare obedientiæ, paupertatis & castitatis vota, ac præcepta, ad communem vitam, victum & vestitum pertinentia, neque enim possunt à Superioribus ea quæ ad substantiam regularis vitæ pertinent, relaxari.

Abeuntibus verò ante professionem omnia restituantur quæ sua erant, deductis alimentis & vestimentis.

Constituto, in regulari vitâ cujuscunque qualitatæ fuerit, non licet bona mobilia, vel immobilia etiam quovismodo acquisita, tanquam propria, aut etiam nomine Conventus possidere, vel retinere, sed statim ea tradere Superiori, Conventuique incorporari.

Sit in omnibus religiosis mensa, vestitus, cohabitatio & clausura communis.

Omnes officarii Monasteriorum & Prioratum teneantur singulis annis rationem reddere de suis officiis & coram visitatore, vocato Abbate etiam commendatario, vel ejus procuratore, seu vicario ne quid reticeatur quod in administratione fuerit perperam gestum.

Nullus in eodem clastro plura exerceat aut possideat officia, est enim æquum ut omnes pro suâ antiquitate honorentur & invitentur ad benè agendum.

Nullus tamen teneatur beneficium obtinere, aut clastrum egredi ad beneficiorum regimen, nisi cujus spectata aut probata fuerit fides & sanctitas, ut laicis potius ædificationem, quàm scandalum afferat.

Abbas vel Prior nulli religioso det licentiam egrediendi monasterium sine urgente necessitate, nunquam autem, ut ad nundinas, vicinorum pagorum festa, vel consanguineorum nuptias, vel ad Missas per parochias aut pagos celebrandas, nisi ob maximum defectum presbiterorum rogati vadant.

Mensa & victus, regularium statui paupertatis quem sunt professi non deroget, sed si quid frugali sumptui super fuerit, colligatur & detur pauperibus.

Et ut paupertatis publicæ erga omnes, sed maximè pauperes, maneat in monasteriis aliquod vestigium, admoneantur Abbates & Priores ut hospitalitatis & pauperum curam habeant, & non tantum seipsos, sed & pauperes pascant quotidianis eleemosinis.

Ad Prioratus in quibus vigere debet regularis observantia, ut regulares mittantur ad divinum explendum officium, quot ex fundatione requiruntur, aut quot ferre possunt eorum facultates.

Quicumque regularis prætenderit se per vim, aut metum ingressum esse religionem, aut etiam dicat professum fuisse ante legitimam ætatem, velitque habitum dimittere quâcunque de causâ, aut etiam cum habitu discedere sine licentiâ Superioris, non audiatur nisi infra quinquennium tantum à die professionis, quod si prius habitum dimiserit, nullatenus ad allegandam quamcunque causam admittatur, sed ad monasterium redire cogatur & tanquam apostata puniatur.

Abbates & Priores, etiam de monasterio suo, minores aliquos emittant ad famosas universitates, qui tamen in conventibus, si fieri potest habitent, eisque assignent portionem congruam ad victum & vestitum ut postea benè instituti, prosint monasterio; cæterisque in clastro remanentibus provideatur de Magistro.

Constitutiones Prioratûs Herivallis, editæ die 3^a. mensis Novembris anni Domini millesimi quingentesimi nonagesimi quinti, in Visitatione factâ per Reverendum Dominum Joannem Marium Generalem electum Canonorum Regularium Ordinis Sancti Augustini.

Incipiunt Statuta Prioratûs Herivallis.

Quia non potest continuari congregatio religiosorum, nisi ex frequenti novitiorum introductione in eadem familiâ, ideò incipiendum erit à novitiorum receptione, secundum regulam D. Augustini.

Ad quorum receptionem scribitur cap. 15. sess. 25. Concilii Tridentini quod in quacunque religione, tam virorum, quàm mulierum, professio non fiat ante decimum sextum annum expletum, nec qui minore tempore, quàm per annum post susceptum habitum in probatione steterit, ad professionem admittatur. Professio autem antea facta sit nulla, nullamque inducat obligationem ad alicujus regulæ, vel religionis, vel ordinis observationem, aut ad alios quoscunque effectus; siquidem Concilii Tridentini decreto cavetur.

Forma autem admittendi & recipiendi novitios secundum constitutiones loci quæ in Ordinario reperiuntur, diligenter observabuntur.

Qui receptus non statim ad professionem admittetur, sed ei probationis assignabitur annus.

De Professione Novitiorum.

Novitius probatus volens facere professionem, factâ generali confessione peccatorum suorum, post Offertorium veniat ante majus altare, & conventus in circuitu, & dicat Novitius genibus flexis, Priore Missam celebrante, hunc versum ter: *Suscipe me Domine secundum eloquium tuum & vivam, & non confundas me ab expectatione meâ.*

Fratribus respondentibus: *Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui.* Consulatur ordinarius.... Forma autem in professione hæc est:

Ego Fr. N. offerens trado meipsum Ecclesiæ S. N. & promitto obedientiam secundum canonicam regulam Sti. Augustini, Domino N. Præfatæ Ecclesiæ Priori & successoribus ejus canonicè electis.

De Officio divino & horis canonicis.

Totum Officium divinum pariter & nocturnum, secundum formam in Ordinario descriptam, maturè cantetur à Canonicis simul congregatis, qui valentes interesse poterunt, nullo modo se absentent sine expressâ licentiâ à Superiore obtentâ, quæ nec nisi magnam ob causam admittatur quolibet prætextu remanente.

Et quia in aditis ipsis templi & penitioris sacrationeque loco decantantur horæ Canonice, illic & summâ honestate & modestiâ opus est, ut & habitus ille oris, & gestus corporis, & tenor vocis nihil indecorum habeat, nihil inconcinnum, nihil inhonestum: sed omnem religiosam moderationem, reverentiam in Deum atque pietatem præferant & sapiant.

Caveant

Caveant à variis colloquiis & confabulationibus, nec minùs vereantur eam gesticulationem scænicam more mimorum agere in conspectu Dei, coram sancto altari, ne Psalmistæ talibus vox aptetur: *Non est timor Dei ante oculos eorum.*

Horis verò & temporibus constitutis, officii ordo observetur.

Ab officio nundùm absoluto nullâ ratione recedant, si autem causâ graviter urgente aliquem è choro exire oportuerit, exhibitâque reverentiâ altari, reverenter licentiam à Priore poscat & patienter expectet.

Prostrationes & genuflexiones integrè ab omnibus absolventur in choro, potissimùm in Missâ, in quâ ab Offertorio ad Communionem usque, nullatenus surgatur.

Quantùm ad Missas ordinarias, præscriptum ordinem, pro ratione loci & fundatorum intentione observent.

De eo qui est rebellis.

Si aliquis post admonitionem Abbatis, & duorum, vel trium Canonorum testimonium, rebellis inventus fuerit, admoneatur diligenter à Senioribus, & secundùm Superioris arbitrium emendatoriam subeat vindictam, quam si ferre recusaverit, Prior de consilio discretorum & majoris partis Capituli rebellem & contumacem & incorrigibilem poterit ejicere.

De Canonorum confessione.

Ne temerè quispiam Canonorum nostrorum & impræparatè accedat ad reverendum istud & summè venerandum Sacrificium Deo offerendum, arcam inprimis conscientiæ perscrutentur. Propterea hortamur omnes ut in qualibet hebdomadâ bis ad minùs sacramentaliter constantur. Nullus tamen absque Prioris sui licentiâ quorumcunque confessiones, aut è contrario alteri cuilibet confiteri præsumat, quàm eis qui fuerint ab eo deputati, qui quantùm poterunt casibus conscientiæ & pro diligentia invigilabunt.

De suffragiis mortuorum.

Benefactorum jugis memoria habeatur.

Statuit Dominus Generalis & præcipit ut inposterùm admoneantur Abbates & Priores, diei obitus cujuscunque Canonorum, ut eâ ratione pro animâ illius defuncti fratris in quolibet monasterio fiat anniversarium generale.

De votis, ac primùm de obedientiâ.

Memoriâ jugi teneant nostri Canonici omnes obedientiam esse fundamentum Religionis, quâ non perseverante, tota corruat necesse est, quemadmodùm Deo omnipotenti nihil æquè gratum offerri potest quàm propriæ voluntatis abnegatio, sic & ejusdem philapsiâ & amore nihil indecentius; quare, juxta sententiam beati Patris Augustini, Præposito tanquam patri obediatur, ut parens diligatur & quidquid ille præceperit salutare credatur.

Jubet ergò Dominus Generalis inobedientes ad arbitrium Superiorum & Capituli graviter puniri, non resipiscentes autem ejici.

Superiore absente pareant seniori & subjiciantur illius jussis, & ad unguem obtemperent.

Cum sibi obviaverint, nudato capite mutuò sibi reverentiam exhibeant.

De Castitate.

Mundamini qui fertis vasa Domini, inquit Propheta. Non ad vasa materialia deferenda: sed ad vas illud admirabile deferendum in quo omnes virtutis & gratiæ thesauri reconditi sunt, & non modò ad deferendum; sed ad offerendum Domino atque sumendum.

Itaque & ratione voti cui astringimur & ratione patrum decreti, volumus nullas omninò foeminas ad loca sua regularia, videlicet claustrum, cellas & dormitorium admitti, ut hac ratione omnis mali suspicio tollatur.

Neque verò eam animi castitatem & munditiam observari volumus in claustro, dormitorio & cellis tantum, verum etiam in oratorio & ubicumque foeminae sunt; ait enim regula: quando estis in Ecclesiâ, aut ubicumque foeminae sunt, invicem pudicitiam servate; Deus enim qui habitat in vobis, etiam isto modo custodiet vos. Ex quo non tantum factum impudicitiae improbatur, sed etiam appetitus. Appetere enim foeminas & ab ipsis appetiti velle, criminofum est.

Caveant Canonici, quamvis officarii, conversari cum famulabus Prioratûs, sub poenâ quæ videbitur Priori infligendâ.

De Paupertate.

Ut ratio habeatur cap. 2. in quo prohibetur ne quid dicatur proprium, Canonici distributiones suas, ac bona quæ ab officiariis accipiunt, ita possideant ut semper, pro discretionem superiorum, iis uti parati sint.

Nullius rei mobilis, sive immobilis dominium habeant, sed solummodò usum rerum necessariarum quarum de indulto Prioris concedetur usus.

Ne quis tamen abusus irrepât, statuimus ut quolibet anno in die Coenæ Domini quo in capitulo solent congregari Canonici, quilibet Canonico regularium teneatur per traditionem suarum clavium, ac scedulam sua omnia in veritate continentem resignare; foris autem degentes in parochiis idem præstabunt in die Sancti Augustini.

Priori verò aut Canonici non licebit testamento aliquid instituere.

Cæterum lex communis est quòd quidquid acquirant Prior & Canonicus, Monasterio & Superioribus, acquirunt, ut Conventui incorporetur, sibi verò nihil proprium habere queat.

Jubet intereà Dominus Generalis deinceps summam viginti francorum cuilibet religioso, ut sibi vestimenta comparent, distribui.

De jejniis, abstinentiâ & sobrietate.

Attendite vobis, inquit Salvator noster, ne fortè graventur corda vestra crapulâ & ebrietate, omnes enim qui ebrietatem sectantur, filii Belial vocantur, nam venter mero æstuans facilè despumat in libidinem, propterea licet Canonicis nostris nihil detrahi velimus ex præbendâ consuetâ, intelligamusque unicuique distribuendam eandem & eo modo quo institutam à prædecessoribus accepimus, hortamur tamen omnes, in quantum possumus, ut Canonici nostri toto tempore Adventûs Domini, non solum à carnibus abstinere, sed etiam jejunare teneantur.

In Quadragesimâ verò continentiae vela pandenda sunt & tota aurigæ reticula equis laxanda properantibus. Jejniis quatuor temporum, omnibus

denique aliis vigiliis quæ sunt de præcepto Ecclesiæ, & nonnullis quæ non sunt, videlicet Purificationis & Nativitatis, in quibus omnibus tantum semel reficiantur in die, collatione serotinâ antiquitus observatâ contenti. Diebus autem Veneris quibus ex laudabili consuetudine jejunatur, præcipimus observari.

Quod pertinet ad portionem consuetam, volumus quantitatem & qualitatem panis & vini, æqualiter omnibus distribui, idque secundum formam & regulam antiquitus à prædecessoribus observatam & quorum omnium extant instrumenta.

De modo & ordine sumendi refectiorem.

Cum Apostolus præcipiat, ut omnia honestè & secundum ordinem fiant, non solum nos cibo & potu temperatè uti, sed etiam constitutas horas observare debemus, ne cuiquam de vitâ nostrâ præbeamus offendiculum. Igitur singulis diebus refectiorem paratâ, ad signum campanæ omnes conveniant horâ assignatâ, nempe decimâ pro prandio, horâ vero quintâ pro cœnâ.

Omnes unam & communem mensam habeant, nec liceat cuiquam seorsum vel prandere vel cœnare, licentiâ à Superiore non obtentâ, nec seculares ad eam admittantur nisi mediante eadem licentiâ.

Omnes nisi qui ex licentiâ Superioris fuerint occupati, postquam manus abluerint benedictioni mensæ intersint, quæ ad signum Prioris fiat.

Ad mensam quotidie legatur, lectioque fiat vel ex regulâ Patris nostri, vel ex Bibliâ ex ordine, quæ non terminetur priusquam visum fuerit Superiori, omnesque ita audiant, secundum verbum Patris Augustini, ut magis aures verbum Dei, quam alimenta fauces esurire videantur.

Diebus autem Sabbathi legatur regula integra.

Denique tamdiu sederint, quamdiu signo accepto à Priore surgant ad habendas gratias more consueto, curabitque Prior, ut mora prandii, vel cœnæ horam non excedat.

De iter agentibus.

Canonici nostri iter longum aggressuri prius confiteantur peccata sua ac celebrent, nec omnino exeant, si eos, quod absit, in statu gratiæ non esse contigerit. Deinde obedientiam ac licentiam eundi habeant, secus si fecerint ac monasterii sceptrâ egressi fuerint, severe puniantur.

Habitu monasterii deferant semper & ubique, tam Prior quam Canonici, tam in curiis Principum, quam aliis in locis, ut per dilationem ejusmodi vestium, dignoscantur professores Ordinis Sti. Augustini.

Fugiant Canonici omnes congressus & nimias laicorum familiaritates, eorum studia & vanitates ne imitentur, ne vagentur per plateas, sed domi potius se contineant, ut in Ecclesiâ.

Comestiones diurnas, sive nocturnas, & publica fugiant convivia, præsertim quibus mulieres, mimi, hystriones intersunt, idque sub poenâ gravissimæ culpæ.

Canonicos omnes & singulos, per Christi Domini, cui inserviunt, viscera misericordiæ, obsecramus & monemus, ut se in ejus sortem assumptos esse meminerint, non ut ipsi modò cultum præstent fidelem, sed alios etiam ipsorum exemplo ac vitæ sanctitate Deum ritè colere, atque in ejus præceptis ambulare doceant, & quas esse muneris sui partes intellexerint, omni ejus studio ac diligentia implere studeant & contentur.

Omnes coronam in capite gerant secundum Ordinem, barbam autem per totam rasam gerere precipimus.

Ceterum omnes unanimiter vivite & lites omnino, aut nullas habeatis, aut quam celerrimè finiatis, ne ira crescat in odium & trabem faciat de festuca & animam faciat homicidam.

Si quis autem gladio, pugno, aut baculo, aliquem irâ accensus offenderit, Prior illum incarcerabit, absolvere autem non poterit sine Generali.

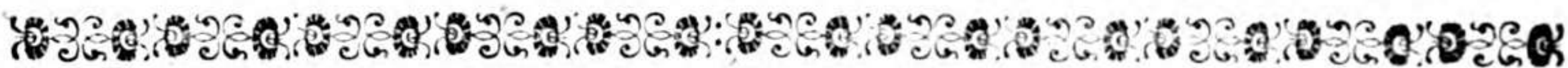
Provideat Prior de infirmariâ faciendâ; infirmi autem sint ab officio immunes donec sanitati restituantur, & nihilominus distributiones pro victu & vestitu suo ordine & tempore integrè recipiant, quod & sentimus de aliis qui senio confecti sunt.

Mortuo autem parentur exequiæ ut moris est.

Caveant Prior, sive Canonici aliqua Prioratûs bona alienare; indicem autem sive libellum reddituum præparent in primâ visitatione offerendum.

Atque si hæc numero pauca, suo tamen momento hac nostrâ primâ visitatione statuenda judicavimus, plura ut se se offeret occasio sequentibus visitationibus ordinaturi.

Acta in Prioratu Herivallis tertiâ mensis Novembris 1595. Sic signatum Jo. Perrini.

CAPITULUM GENERALE

Canonicorum Regularium Sti. Augustini, habitum Lunarivillæ die VIII. Novembris MDCIII. de Mandato Eminentissimi Principis Caroli à Lotharingâ Cardinalis & Episcopi Argentinensis.

Die octavâ Novembris 1604. de Mandato Illustrissimi & Rmi. Cardinalis à Lotharingâ, S. Sedis Apostolicæ Legati à latere, facta est convocatio Reverendorum Dominorum Abbatum & Priorum Ordinis Canonicorum Regularium S. Augustini in loco de Lunarivillâ, in hos maximè fines.

Primò, ut juxta sacras institutiones, facerent inter se Congregationem perpetuis temporibus duraturam, quo in supradicti Ordinis monasteriis si uspiam defecerit, pristinus restitueretur nitor & status.

In quam quidem Congregationem unanimi consensu convenerunt & ut melius coalescerent, sequentes Constitutiones in omnibus & singulis Monasteriis observandas ediderunt & amplexati sunt.

De Receptione Novitiorum.

Servabitur in recipiendis Novitiis modus & ritus inscriptus in Pontificali Romano.

Dominus Abbas recipiat Novitios de consensu Capituli, nisi quid derogetur ex causâ rationabili: utrum autem causa sit rationabilis an non; Standum erit arbitrio duorum Abbatum vicinorum ejusdem Ordinis.

Ferent Novitii toto tempore noviciatûs pileum quadratum, & ut habitu distinguantur à Professis, superpellicium sine manicis.

Non

Non recipientur ante decimum quartum annum saltem inchoatum, eis-
que tempore novitiatus assignabitur instructor aliquis, qui eos Ordinis insti-
tuta, constitutiones & cæremonias doceat, & circa humilia Monasterii opera
exerceat.

Liberum autem erit Abbati annum probationis protrahere, ac tem-
pus professionis differre, prout expedire judicaverit, qui illud maximè ad-
vertat, ne quem admittat incapacem, & qui non attigerit (si hoc fieri po-
test) saltem Rhetoricam.

Servetur forma Professionis quæ in Pontificali Romano describitur.

Nihil autem à parentibus Novitii quocunque prætextu exigatur, nisi fortè
victus & vestitus tempore novitiatus in monasterio, sive in scholis versetur.

Monebuntur omnes parentes novitiorum, nullo tamen exacto juramento,
ut pro suo virili studeant prodesse monasterio, & curare ne quis ei quacun-
que ratione incommodet.

De officio divino & horis canonicis.

Quia uniformitas maximè necessaria est, ut hæc Congregatio semel inita
nunquam deficiat: in posterum unus & idem persolvendi divinum officium
modus in omnibus & singulis Monasteriis & Prioratibus servabitur; atque
adeò ex præscripto Ordinarii Romani, tum horæ canonicæ, tum etiam Missæ
celebrabuntur, cæteræque cæremoniæ servabuntur.

Ne tamen sumptus in hanc rem necessarij cuiquam graves esse possint,
statutum est ut nemo id ante proximum Capitulum quod post triennium celebra-
bitur, complere teneatur, ita tamen ut dicto tempore id omnes compleverint.

Dabitur signum ad matutinum horâ quartâ, vel aliàs prout expedire ju-
dicaverint Domini Abbates, quorum etiam erit cæteris horis tempus præfi-
gere: qui autem hætenus matutinum mediâ nocte persolverunt, servabunt lau-
dabilem consuetudinem.

Horæ autem & reliquum officium persolventur cum debitâ devotione & at-
tentione, juxta caput *Dolentes* de celebratione Missarum.

Curabit Sacrista ut sacra Ecclesiæ suppellex debitè & ut par est conservetur,
& ut ea semper munda sit à pulvere & sordibus.

Curabit item ut perpetuus ignis alatur de more coram Sanctissimo Sacra-
mento, & ut statutis semper horis pulsetur ad officium divinum, neque id
unquam prætermittat, nisi ex mandato Abbatis vel Prioris.

Superpelliciis decenter induti, iisque mundis, horis diurnis & nocturnis
aderunt singuli, ac modestè & religiosè, sese in Ecclesiâ continebunt.

De Capitulo.

Ad minus fiet semel in hebdomadâ Capitulum, feriâ verò sextâ, qui ta-
men solent sæpiùs adesse hujusmodi Capitulo, servabunt ejusmodi consuetu-
dinem, & singulis hebdomadis legetur saltem semel Regula in Ecclesiâ, vel
Capitulo, aut choro. Quotidiè legatur Martirologium.

De pœnis delinquentium.

Quia pro mensurâ delicti debet esse plagarum modus, neque omnia de-
licta ejusdem sunt gravitatis, visum est ea in quatuor ordines distinguere, juxta
quos pœna delicti proportionata assignabitur.

Primus ergò est peccatorum levium, quorum hæc est pœna, ut qui aliquid eorum commiserit, dicat in Capitulo coram Prælato aut Priore flexis genibus altâ voce: *Confiteor Deo* &c. quod si emendatus non fuerit, gravius in eum postea pro ratione culpæ & negligentiae animadvertetur.

Secundus ordo est gravium, qui verò unum ex iis commiserit, vino abstinebit uno die, si perseveraverit, gravius deinceps ad arbitrium Prælati punietur.

Tertius ordo est graviorum, sub quo comprehenduntur peccata mortalia, leviora notoria & sine scandalo: qui aliquod eorum commiserit ad arbitrium Superioris in nuda humo, sine vino & cum pane crassiore manducabit uno die vel pluribus, & continebit se cum silentio in claustro.

Quartus ordo est gravissimarum culparum, sub quo comprehenduntur omnia peccata carnis notoria, omnes ingressus & egressus de nocte absque licentiâ, omnes conspirationes adversus Superiorem, & cætera id genus: pœna autem horum delictorum erit incarceration in pane & aquâ: advertetque Dominus Abbas ut pro ratione culpæ & scandali, modò plures, modò pauciores dies, hebdomadas, aut menses imponat. Curabitque ut ea pœna infligatur quâ & peccans ad meliorem frugem revocetur, & scandalum tollatur è populo.

Exempla autem delictorum his ordinibus attributorum infra in fine Constitutionum reperientur.

De Confessione Canonorum & Sacrà Communione.

Hortamur omnes Canonicos ut quàm frequentissimè poterunt confiteantur, quod omnes Sacerdotes singulis septimanis saltem facturos confidimus, juniores autem decimo quinto quoque die idipsum esse facturos speramus, eique, qui excipiendis à Superiore confessionibus expositus fuerit, confiteantur.

Sacerdotes quàm crebrò & devotè poterunt, Missas celebrabunt, Diaconi & Subdiaconi octavo quoque die, juniores quolibet mense & festis celebrioribus communicent.

Nullæ omninò Missæ præscriptæ aut ex fundatione debitæ omittantur.

De silentio servando.

Servetur silentium in Ecclesiâ & mensâ dum lectio fiet, in cæteris locis licebit colloqui tempore à Superiore præscripto, extrâ quod servetur omninò silentium.

Ab eodem Superiore hora præscribatur in quâ quisque ad cellam suam recedere debeat, sese quieti daturus.

De Officiariis.

Abbas Officiarios puta Priorem, Sacristam, Thesaurarium & cæteros adhibito consilio Conventûs curabit & instituet.

De votis & primò de obedientiâ.

Præposito juxta regulam tanquam Priori obediatur, & ut parens diligatur, & quidquid ille præceperit, salutare credatur, nec de majoris sententiâ judicet, is cujus officium est implere quæ jussa sunt.

Deinceps autem Priori cæterisque Senioribus pareant & subjiciantur, seque invicem, juxta Apostolum, honore præveniant.

Nullus extra septa Religioforum egrediatur sine licentiâ tacitâ, aut expressâ Abbatis, aut Prioris, aut in eorum absentia deinceps Senioris.

De castitate.

Nullæ omninò mulieres quocunque prætextu in septa Religioforum, hoc est, in ea loca quæ Religiosi habitant & frequentare solent, admittantur, nisi fortè in claustrum tempore processionum.

Curabitur autem ut cubiculum aliquod decens paretur pro hospitibus suscipiendis, in quo cum mulieribus cognatis extra septa Religioforum colloqui de licentiâ Superioris poterunt Religiosi.

Mulierum omnium familiaritatem; tanquam sibi maximè noxiam, devotent diligentissimè omnes Canonici.

De paupertate.

Optandum erat ut in hac congregatione restitui posset in monasteriis ordinis perfecta communitas victûs & vestitûs, & hæc quidem faciuri erant Domini Abbates, si tempora & hominum consuetudo id paterentur, ut suæ conscientie securitati consulere. Interea tamen dum voluntates à Domino præparabuntur, & Domini Abbates modum invenient quo legitimè fieri possit; statutum est, ut nullus in posterum rebus sibi ad utrum concessis utatur sine dependentiâ à voluntate Superioris. Idque tantum in usus pios, necessarios, utiles & honestos, & ut teneantur omnes earum exactam rationem reddere coram Superiore, quando id is expedire judicaverit. Atque singulis annis saltem semel ad nutum Domini Abbatis referre claves superiori, simulque schedulam omnia quæ penes se habent in veritate continentem tradere, ut hac ratione profiteantur se iis omnibus uti de licentiâ & dependenter à voluntate Superiorum. Viderint autem Religiosi ut in eadem schedâ describant verè omnia debita activa & passiva. Quod ipsum etiam intelligitur de Religiosis beneficiatis.

De jeuniis & abstinentiâ.

Servabuntur diligenter & studiosè præcepta ab Ecclesiâ jejunia, quòd autem attinet ad abstinentiam aut jejunium Adventûs & Ferie sextæ, aliaque id genus, quod hætenus quantum ad ea servatum est in singulis Monasteriis, servabitur etiam in posterum, donec aliter statuatur.

De mensâ, tonsurâ &c.

Habeatur ex aliquo libro pio, ad arbitrium Superioris, lectio in mensâ, legentem nemo interturbet.

Non prius à mensâ surgant, quàm surgendi à Superiore signum acceperint.

Omnes unam & communem mensam habeant, neque liceat cuicumque seorsum prandere aut cœnare, sine licentiâ Superioris, neque sæculares ad eam admittantur absque eadem licentiâ, quod rarò fieri debet, neque propterea intermitteri lectio, nec tempus prandii, aut cœnæ horam excedat.

Barbam recenter resectam, præcipuè in labio superiore semper ferant, neque in eâ aliquid contra honestatem religiosam irrepât.

Curet etiam quisque ut tonsura, seu corona pro more Religioforum appareat.

De eleemosinis faciendis.

Eleemosinæ aliaque charitatis & pietatis opera quæ à prædecessoribus fieri solita sunt, & ea maximè quorum instituta extant, eorumque voce probantur, in Monasteriis fideliter fiant. Secus Canonorum erit rem ad Congregationem referre.

De habitu religioso.

Solito habitu semper utantur, neque eum, nisi necessitas urgeat, exuant, iter autem facientes, eam tunicam quæ ad genu usque saltem extendatur fiant; & quia uniformitas difficilè servatur in moribus, si ea non adsit in habitu, curabitur ut de eorum ad quos id spectat licentiâ, hæc in omnibus Monasteriis ac Prioratibus inducatur, maximè cum indecorum sit ejusdem regulæ Ordinis & Congregationis Canonicos, diversum habitum gerere.

Promiserunt autem ii Domini Abbates diligenter curaturos & prout fert eis impositi oneris ratio, laboraturos, ut in posterum in suis monasteriis tum maximè à se ipsis, tum etiam à suis subditis omnia statuta observentur & ad unguem executioni demandentur.

Id verò ut fiat melius, neque qui speratur inde fructus retardetur, statuerunt iidem Domini Abbates & Priores, quòd in posterum fiet de triennio in triennium eo loco & tempore quæ designabuntur ab eisdem, Congregatio: cui interesse tenebuntur omnes & singuli per se, ibique diligenter perquirent, num supradicta observentur: ubi verò non observari compererint, modis omnibus congruis curabunt ea restitui, animadvertentque pro ratione delicti in negligentes au contumaces.

In eâ etiam Congregatione omnes quærimoniæ tum superiorum, tum inferiorum excipientur, terminabuntur, & componentur pro more & consuetudine Canonorum regularium; Curabiturque diligenter ne cuiquam impunitas materiam præbeat delinquendi.

De Seminario erigendo.

Cum perpenderent Patres, fulciri Sacros Ordines maximè industriâ & beneficio virorum litteratorum, si ii non solum scientiâ, sed pietate præcipue sunt instructi, se ultrò ad erigendum in Universitate Mussipontanâ seminarium pro religiosis suis, qui imbuendi erunt litteris, obligaverunt & astrinxerunt communibus expensis.

Atque adeò infra Festum proximum Paschatis si commodè fieri poterit, omnes suos qui in eadem Universitate vel alibi student, cogent sub aliquo ejusdem Ordinis Canonico, eique id muneris imponetur qui & pietate & scientiâ zeloque disciplinæ restituendæ plurimum polleat, eique omnium studentium in eodem Seminario, sumptibus necessaria subministrabuntur.

In eodem Seminario alentur pretio, pro ratione annonæ, rationabili, studentes, sumptibus Monasteriorum aut parentum.

Interea dum conqueratur domus aliqua venalis omnium Monasteriorum sumptibus comparanda & pecuniis, in eam rem spontaneè & liberaliter à Dominis Abbatibus & Prioribus oblatis, aliqua locabitur quantò fieri poterit commodissima. Ad quod deputatus est in præsentì Congregatione Reverendus Dominus Abbas de Bello-Campo qui hujus negotii curam gerat, & oblatas pecunias

pecunias colligat, Seminariiue erectionem curet quàm fieri poterit citissimè.

Quia autem ægrè scolaribus Seminarii regulæ in præsentì præscribi possent, hujus rei cura relinquetur usque ad proximam Synodum, præfecto Seminarii, qui adhibito Consilio præfectorum aliorum Seminariorum Religiosorum, eas statuet & observari curabit; ita tamen ut eæ regulæ sint conformes Divi Augustini, & supradictis hujus Congregationis Constitutionibus.

Liberum verò erit unicuique Monasterio tot in eodem seminario ex suis alere, quot ei videbitur expedire, ita tamen ut unumquodque teneatur unum saltem in eo educare, si sint in eo aliqui capaces & idonei.

De janitore Monasterii.

In singulis Monasteriis sit unus fidelis & diligens janitor loci regularis, religiosus vel sæcularis, cujus erit diligenter advertere, num sint aliqui ex Canonicis qui exeant septa Monasterii sine licentiâ, quod ut adverterit statim referat Abbati aut Priori.

Protestantur tamen omnes Domini Abbates & Priores se nullâ ratione intendere derogare juribus, consuetudinibus, libertatibus, immunitatibus, privilegiis aut exemptionibus suis & suorum Monasteriorum, aut obedientiæ debitæ Superioribus suis ordinariis, sed ea omnia non obstantibus supra dictis Constitutionibus, remanere salva & integra, atque cum eâ protestatione se iis submiserunt, easque omnes amplexi sunt; in quorum omnium fidem iidem supradicti Domini Abbates & Priores manu propriâ subscripserunt. Acta sunt hæc omnia in domo Abbatiali de Lunevillâ diebus octavâ nonâ, & decimâ Novembris, anno Domini millesimo sexcentesimo quarto.

Supplicat etiam humillimè eadem Congregatio ut velit sua excellentissima & illustrissima Dominatio eandem & omnes Canonicos, tam Abbates, Priores, cæterosque omnes sive Claustrales, sive Parochos, in suam protectionem & patrocinium suscipere, & se talem palàm declarare.

Item constitutum est, ut in posterum conservetur numerus Canonici regularium in singulis Monasteriis & Prioratibus, donec aliter statuatur à Congregatione, habitâ ratione facultatum cujuscunque loci.

Leves culpæ sunt.

Signo dato statim ad Ecclesiam non accedere, aut sine licentiâ ante peractum officium egredi.

Malè in choro legere.

Divino officio non esse intentum, vagis oculis, vel motu irreligioso.

Inquietudinis aliquid facere in Ecclesiâ, aut alibi.

Lectionem aut cantum statuto tempore non prævidere.

Legere vel cantare aliquid quàm communis approbat usus præsumere.

Ridere, vel alios ad risum provocare in Choro & Ecclesiâ.

Ornamenta Altaris vel Ecclesiæ negligenter, aut irreverenter, aut im-mundè tractare.

Dormire in Ecclesiâ, aut negligenter cantare.

Juramento aliquid negare, vel affirmare.

Sermonem scurrilem dicere, aut vaniloquium.

Oculos vagos per plateas & vicos avidè ad vanitates dirigere.

- Capitulo, seu collationi, vel refectiōni ex negligentia non interesse.
- Librum in quo legendum est negligenter omittere.
- Utenfilium aliquid frangere, perdere, vel non apportare ad locum proprium.
- Vestes aut libros sibi ad usum concessos statuto tempore non reportare, vel negligenter tractare.
- Lectioni statutis temporibus non interesse.
- Reprehensus à Superiore petulanter, arroganter, aut irreverenter loqui.
- Negligere officio deputatum.
- Contendere & in contentionem pertinacem esse.

Graves culpæ sunt.

- Absentem esse ab horâ integrâ.
- Contendere inhonestè cum aliquo.
- Opprobrium alicui dicere.
- Mendacium dicere ex deliberatione.
- Improperare culpam satisfactam aut vitium naturale.
- Defendere protervè culpam suam vel alienam.
- Minas vel maledicta in quemlibet proferre.
- Moram trahere ultra tempus sibi assignatum à Superiore.
- Confessiones excipere absque Superioris licentiâ.
- Susceptoris in confirmatione aut baptismo, munus suscipere.
- Testamentorum executorem se præbere, aut testem in processibus.
- Contractibus aliisque id genus secularibus negotiis.

Graviores culpæ sunt.

- Non obedire Prælato, aut cum eo contendere.
- Peccare mortaliter.
- Jejunia Ecclesiæ sine causâ excusante frangere.
- Obedientiam vel potestatem Prælati defugere.
- Revelare secreta Ordinis vel Capituli.
- Oblatum & quæ accipi prohibentur, recipere.
- Celare rem sibi oblatam.
- Legere aut penes se retinere libros hæreticos, aut impudicos.
- Erigere se adversus Prælatum per conspirationem, vel conjurationem, seu malitiosam concordiam.

Gravissima culpæ sunt.

- Incorrigibilem se præbere & non formidare culparum commissionem & recufare pænas injunctas.
- Peccatum carnis committere.
- Furtum committere.
- Litteras clausas & fallaciter imitando adulterare.
- Sigilla fallaciter imitando adulterare.
- Sigillis adulteratis scienter uti.
- Prælato manus violentas injicere.
- Percutere aliquem lætaliter, seu graviter & atrociter.
- Actus venereos committere.
- Peccatum mortale proprietatis ad unum ex his quatuor ordinibus revocetur, *pro materiæ quantitate.*

B U L L A

Honorii III. approbantis & confirmantis Bona Hireevallis,
nec non Canonicos à nuditate pedum ex parte dispensantis.

Anno 1216.

Honorius Episcopus, Servus Servorum Dei, dilectis filiis Prioribus Prioratum Ordinis Sti. Augustini Yrevallis & Abiey salutem & Apostolicam benedictionem. Avolantis in solitudinem columbæ desiderium æmulati, mundi vos delectationibus subduxistis, ut liberè sedere possitis circa pedes Domini cum Maria, attenditis enim gloriam supernorum, & pro utroque irriguo deplorantes incolatum vestrum prolongari, diutius suspiratis. Sanè optimam partem elegistis, qui calcatis divitiis & honoribus hujus mundi, abjecti estis in domo Domini.

Nos autem pium vestrum propositum in Domino approbantes, personas vestras & locum, in quo divino estis obsequio mancipati, cum omnibus bonis, quæ impresentiarum rationabiliter possidetis & in futurum justis modis præstante Domino poteritis adipisci, sub Apostolicæ Sedis & nostrâ protectione suscipimus. Possessiones quoque quas infra statutum à nobis terminum acquisistis, decimas etiam terrarum acquisitarum à vobis ante Concilium Generale, quas propriis manibus, aut sumptibus colitis, sicut à quadraginta annis possedistis canonicè & quietè, vobis & personis Ecclesiæ vestræ, autoritate Apostolicâ confirmamus & præsentis scripti patrocinio communimus. Ad hæc illam rigoris austeritatem quâ Clerici vestri consueverunt, semper nudis pedibus ambulare, temperare volentes, autoritate præsentium, vobis duximus indulgendum, ut à festo S. Martini, ad Kalendas Aprilis, Clericis de Collegio vestro liceat calceamenta portare. Nulli ergò hominum omninò liceat hanc paginam nostræ protectionis & confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire &c. Datum Laterani nonis Novembris Pontificatus nostri anno primo.

*Breve Apostolicum quo Canonicis Hyreevallis conceditur usus carniū
in infirmitate constitutis, cum facultate possidendi &
nutriendi animalia. Anno 1245.*

W Miseratione divinâ Sabinensis Episcopus (a) dilectis in Christo Fratribus, Priori & Conventui Yrevallis, Tullensis diocesis, salutem in nomine Jesu Christi.

Seriatim nobis confratres nostri Willelmus Presbiter & Joannes Diaconus Latores præsentium ex parte vestrâ exponere curaverunt, quòd præter Beati Augustini regulam quam professi estis in Ordine regulari, quibusdam constitutionibus statuistis, quòd nunquam aliquis vestræ Congregationis, etiam infirmitate depressus carnibus vesceretur, nec præterea vobis liceret unquam ullo tempore animalia possidere: propter quod in temporalibus enormiter destitutus Ordo

(a) Guillelmus S. R. E. Vicecancellarius, & Episcopus Mutinensis anno 1222. ad Prussiam Livoniamque ablegatus est ab Honorio 3. ubi fructus uberes fecit. Redux, ab Innocentio 4. Sabinensem Episcopatum obtinuit anno 1244. Lugduni decessit Anno 1251.

vester est & non sine animarum periculo subtrahitur, quod debetur. Unde super his salutaris consilii remedia humiliter postularunt. Nos igitur in Summi Pontificis præsentiâ quæstionem hujusmodi referentes, de ipsius licentiâ speciali, licet vobis id de jure aliàs liceat, ad cautelam vobis duximus concedendum, ut & vestris infirmis carniû subsidia ministretis, ac greges valeatis & armenta animalium possidere. Datum Lugduni Decimo quarto Kalendas Novembris Pontificatûs Dni. Innocentiî Papæ quarti anno tertio.

Carta traditionis & unionis Pastoratûs Vallis d'Ajo cum Prioratû Hyreevallis. Anno 1421.

NOs Isabella de Dominicavilla, (*Demengevelle*) cateræque in Christo religiosæ Dominæ totius Conventûs sive Monasterii B. Petri de Romaricomonte Ordinis S. Benedicti Tullensis diœcesis, ad Romanam Ecclesiam sine medio pertinentis. Notum facimus universis præsentes inspecturis, & præsertim Rmo. Patri in Christo ac Domino patientiâ divinâ D. Bisuntinensi Archiepiscopo, seu ejus in spiritualibus Vicario, aut locum tenenti. Quod Venerabilis ac Religiosus in Christo Frater Guillelmus Bonivcini Prior, suo ac aliorum fratrum suorum Ecclesiæ & Prioratûs B. Mariæ Virginis Yrevallis Ordinis S. Augustini, prædictæ Tullensis diœcesis, nomine seu nominibus, nec non discretus Vir D. Walterus de Rancuria presbiter curatus, sive rector Ecclesiæ Parochialis recolendæ Virginis Mariæ, Vallis de Ajo Bisuntinensis diœcesis, in nostrâ personaliter constituti præsentiâ, dictus Prior oculis quasi gementibus, lamentando exposuit, piæ recordationis nobilem Eugebaldum Venerabilem presbiterum, Christi sequentem vestigia sub honore & ad laudem memoratæ Virginis gloriosæ, intra metas, & jurisdictionem dicti nostri Monasterii Romaricensis, in loco qui ab antiquis Vallis-Aspera vocitabatur, nunc verò à modernis Yrevallis nuncupatur.... Potentiâ laicorum incurso malignantium.... in nihilum redigi, seu quasi. Cum quibus asseruit suam & fratrum suorum inopem non posse deffendere vitam.... In quâ quidem Ecclesiâ sive Prioratu causantibus præmissis, tamdiu obmutuit, laus in divinis quod dolenter referebat, nihilominus tamen novissimè diebus istis nutu divino, in dicto Prioratu supercrevit zelo Religionis gerendæ fratrum pluralitas, jugi desiderio quod in divinis filuerat officium recitare cupientium. Idcirco ad id nostras de iis quæ gratis accepimus, eis gratis daremus, & cum charitate primâ, manus deposcebat adjutrices, quatenus videlicet Ecclesiam Parochialem Vallis de Ajo, quæ circa seu prope fines dicti Prioratûs existit, cum suis Annexis fructibus, Juribus, & Emolumentis, cujus Parochialis Ecclesiæ provisio, præsentatio, ac omnimoda dispositio quando vacavit aut vacabit ad nos Abbatissam & Conventum prædictos communiter dignoscebatur pertinere, ad Ecclesiam & Prioratum fratrum prædictorum committeremus ac uniri perpetuò concederemus atque nostrum præberemus assensum. Hinc fuit quod nos Abbatissa & Conventus prælibati condigno relatu præmissâ reperimus veritate fulciri. Scientes igitur in longè benefamatam regionibus vitam & laudabilem fratrum in Christo affectum, cupientesque gregem dominicum & ejus cultum augere in Domino, credentes ex devotis fratrum ipsorum precibus ad æternam felicitatem participes effici, vocem precantem in gemitum, pauperiemque oculis intuentes, & auribus piis, charitate præviâ exaudivimus, non denegando assensum, sed consilio ac deliberatione maturâ

maturâ præhabitis, ne prædicta Ecclesia Parochialis cum suis Annexis diu foret orbata pastore, aut in suis valeret defraudari obsequiis, prælibatis Priori & fratribus tanquam bene meritis dictam parochialem Ecclesiam cum suis annexis tenendam, habendam, regendam & possidendam, curamque sollicitudinem & administrationem cum regimine animarum totius gregis christiani ipsius parochialis Ecclesiæ, prædictos Priorem ac fratres ad hoc idoneos communiter gerendam, & exercendam more bonorum partorum commisimus, ac committimus vices nostras sæpe dictamque parochialem Ecclesiam cum suis annexis & Juribus quantum in nobis fuit & esse potest, dictis Prioratui, Ecclesiæ atque fratribus præsentium tenore litterarum donavimus & etiam contulimus, quotiescumque vacare contigerit; volentes insuper & concedentes pro tunc & in perpetuum quòd omnia bona, res & jura elapsis temporibus, curatis sive rectoribus prælibatæ parochialis Ecclesiæ ab antiquo pertinentes & pertinentia, Ecclesiæ ac Prioratui in augmentum vitæ fratrum supradictorum uniantur sive incorporentur; verum propterea nec intendimus quòd officium in divinis cum aliis administrationibus super gregem pastoribus iisdem commissis quovis modo negligatur, sed potius augmentetur, ac etiam juribus, redditibus, & emolumentis nostris, nobis Abbatisæ & conventui communiter seu divisim olim debitis ac in futurum debendis, omnibus, nec non aliis solemnitatibus ac obedientiis per rectores & parochianos dictæ parochialis Ecclesiæ hætenus fieri consueris, reservatis & reservandis quibuscumque; ad quæ præmissa dictus Dominus R. Walterus rector sive curatus præfatæ parochiæ quantum in eo fuit sponte, scienter ac providè suum præbuit consensum, omni dolo & fraude penitus exclusis. Voluimus etenim quòd cedente, vel decedente dicto rectore ut ex nunc prout extunc, & extunc prout exnunc per sæpe dictam parochialem Ecclesiam cum suis annexis acceptare & pacificè obtinere Prior ac fratres sæpe dicti possint & valeant absque aliâ provisione à nobis de novo faciendâ. Supplices prælibato Reverendissimo Patri seu ejus in spiritualibus vicario aut locum tenenti, quatenus in præmissis suum præbeant assensum & quantum in eis fuerit ad perpetuum ratificare & approbare sæpe dictisque Priori & fratribus quos eidem paternitati Reverendissimæ ad hæc præsentamus, omnia & singula quæ suæ dignitati seu suo incubuerit officio in præmissis & etiam præmissa impartire dignetur generosè, suamque auctoritatem & decretum velit in præmissis interponere cum effectu, prout in talibus est fieri consuetum. In quorum omnium & singulorum fidem ac testimonium præmissorum subscriptum & signatum scribi præsentis litteras & fieri fecimus, sigillique prælibati nostri Monasterii appensione unâ cum signeto jamdicti Notarii communiri sub anno Nativitatis Domini millesimo quadringentesimo vigesimo primo, die vigesima mensis Januarii præsentibus discretis viris Nicolao Rolland de Vezelisiâ magistro hospitalis, Alberto de Domna-Libaria, Joanne Turmeti Canonici, Laurentio Ferati de Plomberis, Roberto Walteri beneficiatis in dicto monasterio presbiteris & pluribus aliis testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Carta redemptionis & restitutionis Prioratûs Abierii. Anno 1570.

REnée de Dintheville, par la permission divine humble Abbessè, Marguerite de Choiseulx, Doyenne & tout le Chapitre de l'Eglise Saint Pierre de Remiremont, au St. Siege Apostolique immédiatement sujette, A tous ceux qui

ces présentes lettres verront, salut en nôtre Seigneur. Comme ainsi soit que feu d'heureuse memoire Judith, Abbessé de nôtre Eglise, du consentement & aveu du Chapitre d'icelle, meüe de bon zele & sincere devotion, pour & afin de donner meilleur moyen au Prieur & Religieux du Prieuré d'Herival, Ordre Saint Augustin, Diocèse de Toul, de vivre & vacquer plus librement au service divin en iceluy, dès la premiere fondation dudit Prieuré, ou bientôt après leur auroit baillé, donné & concedé à perpetuité pour eux & leurs Successeurs en augmentation de leurs revenus, la Maison d'Abiey, avec toutes ses dépendances & appartenances jadis auparavant appartenants à nôtre Eglise, & ce sous condition que lesdits Prieur & Religieux d'Herival, en reconnoissance de cette donation, payeront tous les ans à la Dame secrete de nôtre ditte Eglise le jour de fête St. Romary au lieu de Remyremont un cens annuel d'une livre d'encens, & aussi que lesdits Prieur & Religieux, ny leurs successeurs audit Prieuré, ne pourroient pour l'avenir en maniere que ce fût alier, ny transferer laditte Maison, sans le consentement & volonté de l'Abbessé & Chapitre de nôtre ditte Eglise, & ce nonobstant après quelque laps de tems, aucuns Religieux dudit Prieuré ayans pour lors le gouvernement de laditte Maison entre leurs mains, mal conseillés, de leur plaine autorité, sans le consentement desdittes Abbessé & Chapitre, eussent fait transport de laditte Maison d'Abiey en autrui Religion & icelle translation indüement faite, venue à la connoissance desdittes Abbessé & Chapitre de nôtre Eglise, nos prédecesseurs à la poursuite du Chancelier d'icelle auroit été par voye de justice non sans grands frais & dépends revoquer, & laditte maison reduitte en son premier état & depuis par nosdits prédecesseurs, avec confirmation desdits donation, bail & concession restitué au Prieur & Convent dudit Prieuré pour eux & leurs successeurs sous conditions toutesfois que lesdits Prieur & Convent & leurs successeurs en recompense des frais & dépends faits à la poursuite de laditte revocation, seroient tenus à l'avenir payer chacun an à nôtre Eglise, avec la livre d'encens avant ditte, les jours de fête Saint Romary vingt cinq sols & demy, Toullois de cens annuel avec certaines autres conditions contenües aux lettres sur ce expediées, que nous voulons avoir & avons en cet endroit pour toutes expresses, & tant desdittes lettres de donation & concession, & celle de confirmation & restitution de laditte Maison par divers transports & remüemens des lettres & chartes dudit Prieuré, fait à cause des guerres & autres inconveniens que le tems amène avec soy depuis quelques ans en ça se seroient égarées, & aussi le payement desdits cens, tant par la négligence des receveurs de nôtre Eglise, comme par l'inadvertance desdits Prieur & Convent par quelques années passées intermis & delaisés, & pour ces causes & autres lesdits Prieur & Convent se seroient retirés près nous & nous auroient requis pour & affin que nul ne puisse douter pour l'avenir des choses devant dittes en nous payant tous les ans lesdits cens comme d'ancienneté, de vouloir confirmer, ratifier & approuver laditte donation, bail, concession, confirmation & restitution devant dittes, faite comme dit est par nos prédecesseurs : sçavoir faisons que nous capitulairement en la maniere accoutumée au Chœur de nôtre Eglise, qui est le lieu de nôtre Chapitre, deüement assemblées en consideration de la bonne & sincere affection desdits Prieur & Convent, qui de leur plain gré en reconnoissance du bien reçu, s'offrent à payer pour l'avenir lesdits cens annuels, en suivant les vestiges de nos prédecesseurs, avons loué, confirmé & approuvé, & par ces présentes louons, confirmons & approuvons

pour nous & nos successeurs non seulement la premiere donation & concession, mais aussi la confirmation & approbation d'icelle, avec la restitution de laditte Maison, faite comme dit est par nos predecesseurs, tout ainsi qu'elles se contiennent aux lettres & chartes sur icelles depêchées, lesquelles nous avons en cet endroit pour toutes expressees & au cas que metier soit pour mieux asseurer lesdits Prieur & Convent, nous avons de nouveau donné, baillé, octroyé & concedé & par ces présentes donnons, baillons, octroyons & concedons audit Prieuré, Prieur & Convent pour eux & leurs successeurs à toujours-mais ladite Maison d'Abiey pour par eux ou leurs Commis icelle tenir, regir & gouverner & des fruits & émoluments en provenants jouir & disposer à leur bonne & franche volonté, comme ils ont fait du passé, & ce moyennant que lesdits Prieur & Convent & leurs successeurs payeront à l'avenir lesdits cens, à sçavoir tous les ans une livre d'encens, ou de cire bonne, à leur choix, à laditte Dame sacrette, & vingt cinq sols & demi Toullois au clerc & receveur des aumônes de nôtre Eglise au lieu de Remyremont le jour de fête St. Romary, & que pour le bien venu, tant de nous que de nos predecesseurs, toutes les personnes de nôtre Eglise, de quel état quelles soient, seront participantes en tous bienfaits & oraisons qui se feront audit Prieuré & autres lieux en dépendans & à iceluy sujets, & seront tenus lesdits Prieur & Convent étants requis d'envoyer un ou deux de leurs Religieux aux exequies & funerailles de chacune des personnes de nôtre Eglise, pour y assister personnellement, comme ja d'ancienneté ils étoient obligés & pour observation des choses susdittes seront tenus lesdits Prieur & Convent nous bailler leurs lettres en bonnes & authentiques formes depêchées pour nous en servir quand metier sera. En témoignage desquelles choses, Nous Abbessse, Doyenne & Chapitre susdits avons fait faire & signé lesdittes présentes par le Notaire sousscrit & icelles sceller du scel de nôtre dite Eglise, qui furent faites & passées l'an de nôtre Seigneur mil cinq cens septante, le quatorzième jour de Décembre, en présence des venerables & discrettes personnes Messire Nicolas Brisouni, Protonotaire du St. Siege Apostolique, Chanoine en nôtre dite Eglise, & Maître Jean Cholet, Prêtre dudit Diocèse, demeurant à Remyremont, témoins à ce spécialement appelés & requis.

Par le commendement desdittes Dames, Abbessse, Doyenne & Chapitre-Thierry Bled Notaire.

*Transactio inter Priorem & Canonicos Hyreevallis, ex unâ parte,
& Episcopum Tullensem ex alterâ, quâ se Episcopali
jurisdictioni tradunt. Anno 1710.*

PAR devant les Notaires Royaux Apostoliques Héréditaires de l'Evêché & Diocèse de Toul, résidents en cette ville, soussignés sont comparus en personne l'Illustrissime & Reverendissime Seigneur Monseigneur François Blouët de Camilly, Evêque, Comte de Toul, Prince du Saint Empire, d'une part, & les Reverendd. PP. Sebastien Moulin, Prêtre, Chanoine Regulier, Prieur Titulaire du Prieuré Nôtre-Dame d'Herival, ancien Ordre de St. Augustin, au Diocèse de Toul, & Pierre Barbier & Anthoine Verny, aussi Prêtres Chanoines Reguliers dudit Prieuré, comme ayant charge & se portants forts des autres Religieux leurs Confreres faisant & composans le Corps & la Communauté du Prieuré d'Herival, d'autre part, lesquels pour terminer les difficultés meües entr'eux, au sujet de la jurisdiction gracieuse & contentieuse que mondit Sei-

gneur soustenoit être en droit & possession d'exercer sur ledit & les Religieux y residants, sont demeurés d'accord de ce qui s'ensuit, sçavoir

Primò. Que ledit Prieuré, lesdits Prieur & Religieux d'Herival & ses dépendances seront soumis à l'autorité & juridiction contentieuse & gracieuse de Monseigneur l'Evêque Comte de Toul & de ses Successeurs, ainsi & de même que Messieurs les Chanoines Reguliers de S. Victor de Paris, sont soumis à Monseigneur l'Archevêque de Paris.

Secundò. Que mondit Seigneur l'Evêque de Toul & ses Successeurs pourront visiter ledit Prieuré, lesdits Prieur Religieux d'Herival & ses dépendances, toutesfois & quantes que ledit Seigneur Evêque & ses Successeurs le jugeront à propos, & y faire toutes lesdites ordonnances & réglemens nécessaires, suivant les règles & les statuts observés d'ancienneté dans ledit Prieuré, qui y seront toujours gardés, à moins qu'il ne s'y trouvât quelque abus à reformer.

Tertiò. Que mondit Seigneur Evêque & lesdits Successeurs feront laditte visite en personne, & ne commetteront pour la faire que dans les cas, ou ne pouvant la faire eux-mêmes, ils en feront priés & requis par les Religieux, ou par quelqu'un d'entr'eux.

Quartò. Que moyennant les articles cy-dessus convenus, toutes les difficultés muës entre mondit Seigneur l'Evêque & lesdits Prieur & Religieux d'Herival, demeureront terminées & comme non avenues, & que lesdits R. Peres Moulin, Barbier & Verny feront ratifier incessamment capitulairement & dans six semaines au plus tard le présent concordat & transaction, par les autres Religieux dudit Prieuré leurs Confreres, & qu'ils en fourniront un acte en bonne forme à mondit Seigneur. Le tout que dessus a été ainsi convenu, conclud & arrêté entre lesdites parties qui ont promis d'y satisfaire, & de s'y conformer, tant pour eux que pour leurs Successeurs. Fait double à Toul au Palais Episcopal, en présence des Notaires Apostoliques Royaux, soussignés ce jourd'huy troisième Juillet mille sept cens dix, François Bloüet de Camilly, Evêque Comte de Toul, F. N. Moulin, Prieur d'Herival, Barbier, A. Verny Monnaës avec parafse, Peignier aussi avec parafse N. R. Apostolique.

Au Chapitre d'Herival légitimement convoqué cejourd'huy dixième Juillet mille sept cens dix, par Reverend Sr. Messire Sebastien Moulin, Prieur Titulaire du Prieuré dudit Herival à la maniere accoutumée & au son de la cloche, les Srs. Prieurs Religieux & Convens desdits Chanoines Reguliers dudit Herival, Diocèse de Toul, ayant pris communication & lecture du Concordat fait le troisième Juillet dernier par les Srs. Moulin, Prieur titulaire dudit Prieuré & Barbier & Verny aussi Chanoines Reguliers dudit lieu, avec Monseigneur l'Illustrissime & Reverendissime François Bloüet de Camilly, Evêque Comte de Toul, au sujet de la juridiction qui appartient à mondit Seigneur sur nôtre Maison, nous ayant eus sur cela une meure deliberation, l'avons reçu, agréé, approuvé & confirmé, l'agréons, acceptons, approuvons & ratifions selon sa forme & teneur, & consentons qu'il soit son entier effet, promettans de n'y faire oppositions, ny contradictions, reconnoissants à cet effet mondit Seigneur Evêque, Comte de Toul & ses Successeurs pour nôtre véritable Supérieur Ecclesiastique. Fait audit Herival les an & jour susdits, Double, S. Moulin, Prieur d'Herival, Barbier, Curé de Fougerolle, F. L. Richard, F. A. Verny, Fr. C. I. Nurdin, P. A. Roussel, F. M. Dechaseaux.

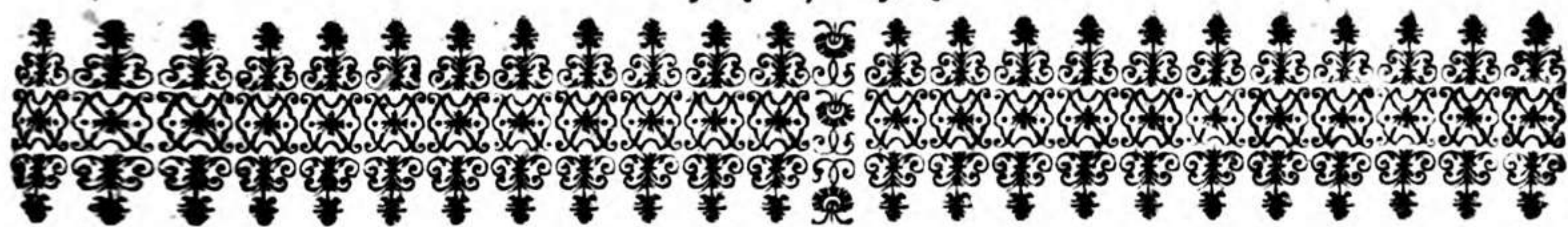
JOANNIS HERCULANI
PLEINFISINI
HISTORIA
DE
ANTIQUITATIBUS
VALLIS-GALILEÆ.

1055597

1055597

1055597

1055597

ANTIQUITATES VALLIS-GALILEÆ.

VENERABILIBUS, AC DOCTISSIMIS VIRIS
DOMINIS
DECANO ET CANONICIS SANCTI DEODATI,
DOMINIS SUIS ET FRATRIBUS COLENDISSIMIS,
JOANNES HERCULANUS
PLEINFISINUS
PERPETUAM FOELICITATEM OPTAT.

QUONIAM antiquitas venerandam majestatem, & energiam ad excitandos humi jacentes hominum affectus in se habet, & continet, & juxta Catonem, otii reddenda ratio est: ipsa etiam vitæ ratio à nobis jure exigere videtur, ut rerum origines, ex quibus commoda ad nos perveniunt, minimè negligamus, operæ-premium mihi visum est, DOCTISSIMI VIRI, Vallis-Galileæ, quæ me non genuit solum, (a) sed & alit, & fovet, locorumque adjacentium antiquitates, & origines, jam olim ignorantia tenebris propemodum consopitas, seu, ut ita loquar, letheis obrutas undis, ad hominum memoriam revocare, & illustrare. In eam rem autem eò liberius & alacrius operam haud mediocrem insumpsi, quòd cernerem commentarios cujusdam fratris Richerii, (b) nullâ certè rerum coherentiâ, nullo ordine, nullâ annorum rectâ supputatione, iis antiquitatibus non parvas ef-

V v ji

- (a) *Vallis-Galileæ qua me genuit.* Pleinfesinum, undè oriundus erat Herculanus, Vallis-Galileæ vicus est ad radices montis, qui *Bonus homo* nuncupatur, quo iter est in Alsatiâ, & in *Casaris Urbem*, germanicè *Kaisersberg* dictam. Tribus à Sandeodato horis distat Pleinfesinum, vulgò *Pleinfain*, Matricis Ecclesiæ *Frasæ*, gallicè *Fraise*, membrum succursale, ubi Murtha originem habens, per flexuosos vallium sinûs in Sandeodati oppidum, cursu rapido illabitur. Hercularia familia quæ patrio idiomate *Herquel* dicitur, subsistit adhuc hodiè Pleinfesini, sicut accepimus à Clarissimo D. Perrotey, Sactorum Canonum & Theologiæ Doctore, Agri Sandeodatenfis Officiali, & *Frasæ* Pastore optimo.
- (b) *Cujusdam fratris Richerii Commentaria.* Richerius Monachus Senonensis, historiam Abbatiz Senonensis in Vosago, tribus à Sandeodato horis distatæ, scribebat anno 1263. Hanc Dacherius in spicilegiis, tom. 3. curavit inferere, & pro more suo, nullis adornavit notis, quibus tamen egebat, ut errores passim obvi emendarentur. Multa enim ad vulgi famam autor nullius criterii, multa ad votum conficta scripsit, vel, ut Herculari verbis utar, *nullâ certè rerum coherentiâ, nullo ordine, nullâ annorum rectâ supputatione.*

fundere tenebras. Quanquam non usque adeò ingratus esse velim, aut malignus ingeniorum interpretes, ut non maximas etiam gratias Richerio habeam, qui acta tot incendiis concussa, maluit mutila & impolita nobis relinquere, quàm omninò non eripere ab interitu. Ex illius autem mole indigesta profectò, à rudi, quò gratiâ, & oblectatione lectorem retinerem, eâ potissimum narrandâ selegi, quorum cognitio antiquitati addens decus, pro ingenioli tenuitate non solum jucunda, sed etiam utilis mihi visa est. Nam ejus sententiæ sum, ut nihil existimem jucundum, quòd utilitate vacet; porrò cum habeam compertum, rerum ignaros, non tutiore modo, verum & commodius narranti vera audituros; historiæ veritatem in rebus tam remotis à patrum memoriâ, quoad licuit, sum sequutus. Hos autem industriæ meæ labores existimavi vobis & dicandos, DOCTISSIMI VIRI, quòd in locum eorum successeritis, qui potiores partes in hac narratione tenent. Et certè ut est vestra devotio ergà paternum nobis communem gloriosum Dei Confessorem Deodatum, & ejus piam & sanctam conversationem propensa, favore & gratiâ vos prosequuturos hanc laborum illius narrationem non diffido, quò & illius major surget gloria, & mihi animus alacrior ad honestissima quæque studia capeffenda addatur. Valete, DOCTISSIMI VIRI, & studioso eò usque favere velitis, quoad honestatis studia & amare, & sequi possit. Ex Lacydio nostro (a) III. Kal. Decemb. 1541.

*Descriptionis, sitûs, locorum, & montium terræ Vallis-Galileæ
& locorum vicinorum adjacentium.*

CAPUT I.

SCRIPTURUS antiquitates Vallis-Galileæ & locorum adjacentium, à re haudquaquam alienum putavi, à montis Vosagis descriptione, in quo praesentia jacet, ducere initium. Qui enim totius cognitionem animo complectuntur, partium sitûs & descriptiones facilius multò percipiunt. Quare nobilitatem & præstantiam Vosagi, tum hujus rei gratiâ paucis repetendam duxi, tum ut nostris hominibus appareat, Vosago suam celebritatem nunquam defuisse, si pulcherrimarum rerum simul & honestarum admiratores non defuissent, sed scriptorum penuriâ, potius quàm rei, evenisse, ut res præclaras & dignas, quæ nunquam à memoriâ hominum excidant, tempus, rerum sepulturâ exesas, & oblivione obductas, è memoriâ & celebritate sustulerit: quarum tenebras illuminare, etsi laboriosum & difficile sit, tamen per antiquis Commentariorum fragmentis, & sedulò inquirendi labore adjutus, neque patriæ, (quàm ab interitu vindicare honestissimum est,) neque rerum antiquarum studiosis, per ignaviam, & desidiam deesse volui.

Mons itaque Vosagus, ut traditum est ab antiquis, & nos oculis percepimus, in finibus Lingonum incipit, & protenditur in Septentrionem usque ad fines Trevirorum, separans Lotharingiam, & vastum regnum, à Germaniâ

(a) Ex Lacydio nostro 3. Kal. Decembris 1541. Temporibus ergò Ducis Anthonii suam concinnavit historiam Herculanus, Sandeodati Canonicus, præposituram gerente tum Friderico de Cleisenteines, ad quam fuerat assumptus anno 1426, quamque anno 1456. fatis urgentibus dimisit.

maniâ Cis-Rhenanâ; ad Orientem quidem Alsatiam, ab Alsâ fluvio denominatam, & ad Occidentem Lotharingiam respiciens. Præterquàm autem quòd situ, fertilitate, amœnitate, accolis & oppidis ad utrumque latus positis, mirum in modum exornatur, etiam varietate fluminum, quæ diversis in locis varia effundit, nobilitate metallorum quæ indè oriuntur, & Thermarum quoque, ut interim non commemorem loca pietati dicata, quæ multa restant ab Eremicis, & Deo vacare cupientibus constructa, abundè meretur scriptis & litterarum custodibus illustrari, etiam magis quàm Parnassus, quàm Olympus, quàm Cinthus, & cæteri montes à Poëtis celebrati. In finibus enim Lingonum, Matronam & Mosam, versùs Austrum Ararim, non longè à Luxovio supra Romaricum-Montem, Mosellam; in exordio Vallis-Galileæ, non longè à Plinseo patriâ meâ, Murtham, & paulò inferiùs ad Septentrionem Saram, fluvios non postremi nominis effundit. Matrona Celtas à Belgis definiens, per Catalaunum rapido cursu in Sequanam festinat, cui miscetur parùm supra Lutetiam. Mosa placidis undis Verodunensium, Eburonum & Menapiorum fines irrigans, in Oceanum influit; Arar Cabillinum, ac Mariscum, Heduarum oppidum intersecans, Lugdunum prolapsus Rhodano jungitur. Mosella amœnis per Leuchorum, Mediomatricum & Trevirorum fines tacito rumore in Rhenum labitur. Quid referam limpidissimos fontes, quorum aquæ nonnullæ sunt potu suaves; aliæ amaræ & salæ, undè sal candidum in vasto regno conficitur; aliæ calidæ, inter quas Plomberianæ notissimæ sunt: (a) nam hominum corpora cujuscvis morbi diuturnitate, lan-

X x

(a) *Inter quas Plumberiana aqua...* *Plumberia*, gallicè *Plombieres*, oppidulum intra sinus arcuos Montium Vosagi, tribus à Romarico-Monte leucis, versùs Orientem positum, Thermis salutaribus, ab omni ævo celebre. Temporibus Augusti restitutas Plumberiarum Thermas testatur monumentum lapide incisum, ab aliquot annis in rudibus Plumberianis effossum, & in Clariss. Viri D. Bagard Regii Ducis Lotharingæ Archiatri, musæo asservatum, in quo hæc leguntur: *Therma Plumberiana ab Augusto Casare restituta*. Ad tutamen affluentium infirmorum, arcem illic erexit Ferricus Dux Lotharingæ, eamque Ferrico filio suo, unâ cum Bremonis-curiâ contulit in feodum, cui accessit ex Gerardi Abbatis Stivagiensis placito, dimidiatum dominium Villæ-Eginonis, gallicè *Einvaux*, jure concomitantia, ad posteros derivatum & anno 1291. tabulis assertum autenticis. Hinc Dominum de *Plombieres*, de *Bremoncourt* & d'*Einvaux* passim in diplomatibus voluit inscribi. Ferricus ille, Ferrici 2. Ducis filius, Canonicatum in Cathedrali Ecclesiâ Tullensi adeptus à crepundiis, ad Præposituram Sandeodati postulatus est Minorennis, post mortem Joannis de Fontenois. Postulationem laudavit Joannes 21. his verbis. „Exhibita nobis „vestra petitio continebat, vacante nuper Ecclesiâ vestrâ, Præposito, vos pro „futuri substitutione Præpositi sollicitè cogitantes, ad dilectum filium Ferric- „cum, natum Nobilis Viri Ducis Lotharingæ, Canonicum Tullensem, gene- „ris nobilitate conspicuum & laudabilem, meritorum titulis insignitum, ocu- „los direxistis, sperantes quod eadem Ecclesia multis dispendiis jam depressa, „ipsius Canonici & Consanguineorum potentiâ relevetur à noxiis. Verùm „quia idem Canonicus patitur in Ordinibus & ætate defectum, nos attendentes „... vestris supplicationibus inclinati, ut ipsum eligere in Præpositum possitis... „plenam concedimus auctoritate præsentium potestatem. Datum Viterbii Idibus „Januarii Pontificatûs nostri anno primo (1276.)” Hanc dignitatem ætate provectus, in æquivocum fratrem, postea Aurelianensem Episcopum, transmi-

guida, dum his fovetur sine morâ sanitatem recuperant; nec solùm usibus hominum, sed etiam avaritiæ subservire videtur & luxui, dum diversi generis metalla subministrat. Et quidem in Comitatu Ferretensi, in loco *Planchier* nuncupato, argentum; in Valle-Galileæ & ibidem in Valle-Labro (a) haud procul ab Echerio, non solùm argentum, verùm, & æs, & plumbum; apud Grandefontem, ferrum; apud Valderphingam, quod oppidum in vasto regno situm est ad ripam Saræ, colorem illum cæruleum & pretiosissimum, *Affrium* vulgò vocant.

sit, ad nuptiarum vota involans, ex quibus Jacobum suscepit Dominum Plumberiarum, Bremonis-Curiæ, & Eginonis-Vallis, nuptum Isabellæ de Puligny. Hi anno 1317. Dominium Eginonis-Vallis & Calvimontis vendiderunt Mathæo à Lotharingiâ, nepoti, toparchæ de *Teintru*, de *Passavant* & de *Flornes* improli mortuo, nupto licet Mathildi de Bethuniâ.

(b) *In Valle-Labro haud procul ab Acherio.* Vallis-Labri, five Vallis-Leporum, gallicè *Val de Liepures*, unâ penè ab Oppido Stæ. Mariæ in Fodinis, gallicè *Ste. Marie aux-Mines*, tribus à Scelestadio horis distans, nomen suum protensæ valli indidit. Prioratus filialis Abbatiae Sti. Dionisii in Franciâ à Fulrado Abbate S. Dionisii illic fundatus est, ex concessione Stephani Papæ, circa annum 757. Extant in regio Lotharingiæ scrinio diplomata Caroli Magni, anni 801; alterum Lotharii Imperatoris anni 855. Tertium Lotharii junioris, anni 866, in gratiam Prioratûs constituti in *Valle-Lebratk*, sic dictâ à præterfluente Amne *Leberâ*, nunc mutato nomine *Liepvre* nuncupato. Theodoricus Lotharingiæ Dux quondam Cellæ Leporensi infestus, restitutionem vovit, & hoc sequenti diplomate executus est. „ Ecclesiæ Christi fidelibus tam futuris quàm præsentibus gratia, & pax & communicatio S. Spiritûs. Quamquam terrenæ potestatis principibus regni ad hoc concedi credatur sublimitas, quatenus horum tuta suffragiis, nihil adversi patiatur Ecclesiastica facultas. Tirannicæ tamen cupiditatis, tanta exarsit violentia, ut ab ipsis quoque defensoribus, mira & intolerabilis, irrogetur sævitia. Præpositi siquidem homines, toto conamine studentes obesse, quibus ne deviant à veritatis proposito, debuerant prodesse; Infœlicis itaque hominis obstinata cæcitas, creatoris persequens domicilium, unde meritorum adipisci præmia poterant, incurrit æternæ damnationis supplicium. Ego igitur Theodoricus Lotharingorum Dux & Marchio, divinæ ultionis metuens sententiam, Deo & Sanctis ejus condignæ satisfactionis propono efficaciam. Decimam namque de S. Mariâ & de S. Blasio, dicam seu collectam & forum quod est in Valle-Leporis, imprimis à Patre meo, postmodum à me quoque hætenus injustè pervasum, nunc autem fœliciori usus consilio, S. Dionisio, & Abbati ejus Ivoni, nec non Præposito qui vocatur Manasses, restituo perenniter habendum, ac ne quis ulterius nostræ occasionis exemplo, auferre præsumat, legali stipulatione manere dispono inconcussam, hujus etiam cartæ trado munitionem, ad deffendendam infra signatorum testimonio veritatis, intensionem. Pibo Tulen. Episcopus, Theodoricus Virdun. Episc., Comes Rembaldus, Comes Hugo, Comes Quascelo, Gerardus, Valterus, Drogo, Adelardus, Richerus, Eglaiustus, Hommoneio, Vultoldus, Eglaiustus S. Deodati Præpositus, Fulcherus presbiter, Stephanus presbiter. Anno ab incarnatione Domini 1078. Epactâ 1. indiēt. 4. Actum est autem hoc apud Sandeodatum, regnante Rege Henrico, Hildebrando Romanæ Sedis Apostolico.

Appensum est autographo sigillum exhibens hominem cataphractum, & ad limbos hæc legitur inscriptio. *Theodoric. D. G. Lothoringorum Dux.* Asservatur in Carthophylacio S. Georgii Nanceiani, cui prioratus ille unitus est.

*Quòd Beatus Maternus , Belgarum Apostolus , Alsatas primò
convertit , & de situ terræ & montium.*

CAPUT II.

ET quanquam inter juga , faxis arcuum instar erectis , ardua conspicuæ , profundissimæ pateant valles , abietibus , sapinis , & fagis ita consitæ & densæ , ita ut etiam audacissimo horrorem incutiant ; tamen utrumque latus habitabile est , orientale ob naturam soli vitium feracis , occidentale quod pascuis abundet : tam & si non inficias , non fuisse æquè habitata ut nunc sunt , quod facilè colligitur ex cœnobiis quæ multa restant passim ædificata ab eremicis , qui solitudinis gratiâ huc confluxerunt , quorum antesignanus & princeps fuit Maternus ille , Belgarum Apostolus , (a) qui in eâ parte quæ Alsatiâ respicit , Novietum vulgò Eberminster eo tempore occupavit , quo prædicatione , & miraculis Alsatas initiabat Christo , nimirum circiter annum humanæ salutis sexagesimum quartum.

*De Sancto Columbano & Vergavillâ , ubi reliquiæ Sancti Eustasii
venerantur , & Romarico Sancto ædificatore.*

CAPUT III.

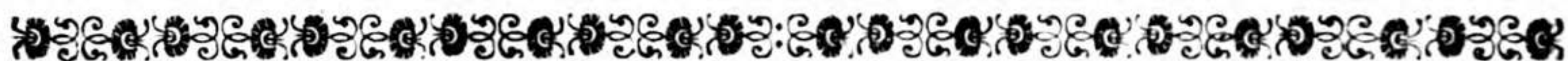
Longo tempore post Columbanus Vir doctrinâ , & pietate insignis , genere Scotus , Luxoviense Cœnobium in ejusdem montis parte quæ Burgundiæ Comitatu adjacet , construxit , cujus doctrinâ & vigilantia Eustasius pietate insignis , & Deicolus , Lurensis Cœnobii primus erector , suave Domini jugum susceperunt. Eustasii reliquiæ hoc tempore apud Vergavillam vasti Regni pagum repositæ (b) circum-adjacentibus populis magno sunt solatio. Nam ibi ejus

(a) *Maternus ille Belgarum Apostolus miraculis Alsatas initiabit Christo circiter annum . . . sexagesimum quartum.* Popularem errorem de missione apostolicâ B. Materni Trevirensium , Tongrorum , & Colonienſium Episcopi , sequutus est Herculanus ; venialem culpam , communis effecit fides , nec dum præjudiciis expedita : at mirum quòd Trevirensis historiæ Patres , sagacioris ingenii , & ætate depuratâ scribentes , eandem fabellam exambierint , ut antiquitati Ecclesiæ suæ patrocinaſentur , quam Apostolicis temporibus voluerunt esse cœqualem : certè Maternum ex monumentis ecclesiasticis non novimus , ante annum 314 , dum Conciliis Romæ , & Arelati convocatis in causâ Donatistarum & Cæciliani interfuit iudex. Quidquid ultrâ hanc epocham evehitur , gratis fingitur.

(a) *Eustasii reliquia hoc tempore apud Vergavillam vasti regni pagum reposita.* Vergavilla , gallicè *Vergaville* , Abbatia Monialium Ordinis Sti. Benedicti in Lotharingiâ , haud procul ab oppido Decempagi , sive *Dieuze* , salariis aquis percelebri , fundatur à Sigerico Comite Salinensi & ejus uxore Berthâ in Diœcesi Metensi , anno 966. Theodoro i. tum Episcopante. Abbatissas nobilitate conspicuas ad nostra usque tempora habuit ; Sanctimoniales , non ita pridem , admittere eas tantum solebat , quæ essent equestris ordinis. Ast ubi Deodata de Ligniville regimen adiit , & invexit reformationem , natalium splendorem noluit ampliùs inter condiciones voventium desiderari , jam jamque ab anno 1636. promiscuè plebeias & nobiles ad habitum & professionem recipiunt.

In vasto regno positam esse Vergavillam , ait Herculanus , ad Austrasiæ regnum attendens , cujus primaria olim urbs erat Mediomatrix.

meritis ingens dæmoniacorum turba in dies sanatur. Columbano Contemporanei fuerunt Sanctus Amatus, Patricii romani filius, etiam apud Luxovium professus monachum. Sanctus Romaricus quondam Dux, cujus corpus in æde Beato Petro dicata apud Romaricum-Montem locatur. Sanctus Arnulphus ex Mediomatricum Episcopo factus anachoreta, & Sanctus Adelphius Romarici nepos qui omnes habitarunt apud Romaricum-Montem, in jugo ad Mosellam, quod olim vocabatur Rhombech nunc autem Sanctorum-Mons.

*De Sancto Gundelberto, Ecclesie Senoniensis Fundatore; item
de Abbatie Stivagiensis narratione.*

CAPUT IV.

PRætereà & Gundelbertus Senonensium apud Sequanos Archiepiscopus, (a) relicto Archiepiscopatu, relictis honoribus, & dignitate, hac quoque vivendi ratione delectatus, ad vallem excelsis circumvallatam jugis, quæ citra Murtam, orientem respicit, anno restitutæ salutis sexcentesimo vigesimo (b) pervenit, quam à Rege in Austrasiæ tunc temporis regnante impetratam, civi-
tatis

(a) *Gundelbertus Senonensium apud Sequanos Archiepiscopus.* De Episcopatu Sti. Gundelberti apud Senonensium Sequanorum tabulas nihil invenies, nec illi locum dedere in Archiepiscoporum serie, fratres San-Marthani. Monumenta sexti sæculi & sequioris ætatis episcopalem illi insulam non imposuere. Richerius Senoniensis Abbatie monachus & historiæ parens, & Hugo Altissiodorensis itidem monachus, primi Senoniense Archiepiscopatu fundatorem Senoniarum monasterii, decorarunt. Præceptum Childerici Regis filii Clodovei junioris anno 661. editum pro monasterio Senoniensi, Gundelbertum, *Episcopum sive Abbatem* appellat, cujus verò sedis extiterit Episcopus, non explicat. Dubium evolvit Richerius, antiquitatis taciturnæ, liberior interpret, sed modestior Mabillonius. l. XV. annal. p. 462. rem in bivio reliquit, & Hugonem monachum Antissiodori, assertorem Episcopatus Gundelberti damnat de inversâ serie Archipræfulum Senonensium, ut suo Gundelberto locum faceret, in eamque proclivis esse videtur Mabillonius sententiam, ut magis in Chorepiscoporum, quàm Episcoporum Senonensium albo reponatur Gundelbertus.

(b) *Anno salutis sexcentesimo vigesimo, pervenit Gundelbertus.* Malè exordia Abbatie Senoniensis, & adventum Gundelberti assignat Herculanius. Neque enim anno 620, sed 660. Vosagi petiit montes, nec ante annum 661. monasterii fundamenta locavit. Cum enim ex concessione Childerici 2. Regis, situm & prædia ad constructionem Abbatie obtinuerit, anno tantum 661, non potuit antè ædificiis admove manu & discipulos adunare. Prætereà, Gundelbertus Sto. Deodato cœqualis fuit, & vix Senoniensis Cœnobii prima surrexerant mœnia, dum Deodatus Juncturæ monasterium condidit, at non nisi anno 669, huic operi se accinxit, impetrato prius Childerici 2. diplomate. Demum quis necessitudines intercisse somniaret inter utrumque sanctum, sicut reverâ intercessisse, easque diuturnas protestantur historici, si adventum Deodati, adventu Gundelberti posteriorem supponamus quadraginta sex annis; prorsus ante abdicationem Episcopatus, provectæ, & ad minùs quadragenariæ ætatis erat Gundelbertus, quibus si junxeris annos quadraginta sex, in Senoniensi cremo jam exactos, ante Deodati ad partes Vosagi accessum, octoginta sex efficient, & consumptum annis & laboriosâ pœnitentiâ Gundelbertum supponunt.

tatis in quâ Archipræsulem egerat memor, Senonias vocavit, ibi oratoria, & cellas sibi, & fratribus ædificavit. Nam ad eum confluebant viri sanctioris vitæ cupidi, quos collectos secundum Divi Columbanî institutum vivere edocuit. Porro antequam Gundelbertus ad Senonias se contulisset, fanum ædificatum erat ad occidentalem Murtæ ripam in vastâ, & horridâ solitudine. Eum locum ut fertur monachi Columbanæ Familiæ, deindè Vestales, tum sæculares Canonici, postremò Ordinis Præmonstratensis Regulares Canonici incoluerunt, hodieque incolunt, & Stivagium vocatur. (a) Quo tempore vel à quibus fuerit

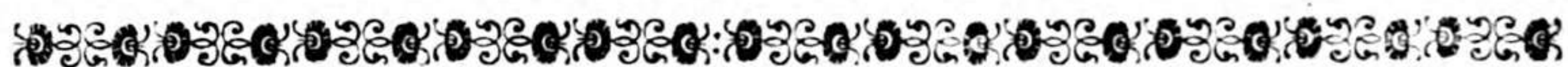
Yy

(a) Porro antequam Gundelbertus Senonias se contulisset, fanum ædificatum erat... & Stivagium vocatur. Stivagium, gallicè *Estival*, *Estivai* & *Stivai* dictum, ultrà Murtham, ad orientem, in monticulo consistens, fluviolo desuper alluente irriguum, cui imminet ad septentrionem mons confusus abietibus, ad meridiem agros latè fufos habet, quos nemorosa montium juga in semicirculi modum cingunt. Antiquissimum totius Vosagi Monasterium est Stivagium, autorem, nulla sinceræ antiquitatis monumenta exhibent, nequidem ipsa Stivagii scrinia, quæ supra nonum sæculum, nihil offerunt. Scriptor nec dum editus Vitæ Episcoporum Tullensium, cui Mabillonius plus æquo fidem dedit, integrum Bodoni honorem foundationis detulit, quo titulo, quâ autoritate, suppar anonimus scriptor id evulgarit, haud scio? scio tamen naniis & anachronismis scatere opus anonimi, fidem quoad reliqua elevantibus. Scio ad Apostolorum tempora revexisse originem Episcopatus Tullensis, & alias intrusisse posteriorum temporum fabellas. Adde quod duodecim Canonicos aggregatos fuisse à Bodone in Stivagiensi Cænobio narrat, quod efficere non potuit, nisi ante adeptionem Episcopatus initam anno 664. Si enim seriùs rem gestam supponamus, actum est de prioritate originis Stivagii, assertæ ab omnibus: at quis suspicabitur Bodonem antehac Monachum in Cænobio Laudunensi, Canonicis addixisse conditum à se monasterium, qui Bodonis-monasterium, vulgò *Benmoutier*, in asceterium Monacharum crexerat.

Successionem variorum Ordinum in Stivagio per Herculanium & Richerium inductam, nulla testantur antiquiorum temporum vestigia. Si Canonicos Regulares exceperis in Ottonis 1. diplomate recensitos, quibus ex textu Bullæ Lucii 3. Præmonstratenses subrogati sunt 1146. Si Monachos præcessisse quis dicat, illos Columbanos non Benedictinos fuisse, suadet regula Lexovii tum florens, & per Austrasiam propagata. Nono sæculo labente, Richardis Caroli Crassi conjux Stivagium in dotem & possessionem obtinuit. Quales tunc temporis fuerint ascetæ non explicat Imperatricis diploma, quos sub ambiguis, *Servientium Domino* vocibus exprimit, clarius postmodum expressos in Ottonis primi præcepto anni 965, dum Canonicos appellat, *sub regulâ B. Augustini, Deo deservientes*.

In Præposituram decussata tunc erat illustris pridem Abbatia. Honorem & Bonam ejus, Richardis ex parte suppresserat, ut Eleonis Abbatiam, sive Andelacum, apud Alsatas Parthenium, dotaret fundatrix. Detruncatis enim & avulsis à Stivagio prædiis & præminentis, Regalia jura in Tractum Stivagiensem Abbatissæ transtulit, quæ posteriorum sæculorum æquiores Prælatæ restituerunt, sub approbatione Friderici 1. Imperatoris. Jurisdictionem temporalem ex Principum beneplacito exercent Stivagienses Prælati, in villas quindecim, & gradualî ordine lites à Præfecto, quem Galli *Maire* nuncupant, diremptæ, ad Judicem Camerae Abbatialis, vulgò *Juge du Buffet de l'Abbé*, provocantur per appellationem, & inde ad Senatum supremum Lotharingiæ devoluuntur. Spiritualis jurisdictio in pagos septemdecim diffusa viget integra. Tribunal habet à sæculis Abbas, Ecclesiasticum. In gratiosis & contentiosis rebus plenâ gaudet potestate, soli Summo Pontifici subjectâ, & ab eodem tantum reformabili.

erectum non liquet. Gundelbertus autem post multos & varios sui incolatûs labores, quos assumpsit, dum cellas diversis in locis construeret, ad vitam nullis turbatam molestiis vocatur, sed quo anno tum ætatis, tum relictî Episcopii, parum constat.

Deodatus Romonum venit cum suis, ubi miraculum fecit.

CAPUT V.

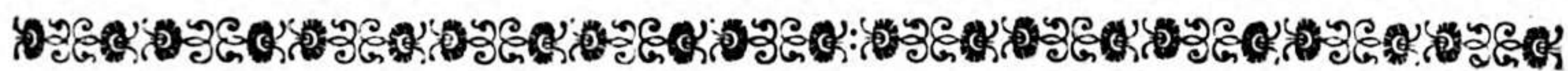
CÆterum & Deodatus ex generosâ Francorum Occidentalium Familiâ ortus, (a) Nivernensem Episcopatum in Arverniâ, quem doctrinâ singulari, & morum pietate meruerat, ad hanc quoque commigraturus Eremum, reliquit, quò pietati quam à teneris imbiberat, satisfacere, unâ & Deo optimo maximo purius inservire posset. Igitur anno à partu virgineo, sexcentesimo vigesimo nono, octavo autem Dagoberti, qui in Franciâ mortuo patre Clotario secundo, regnavit quatuordecim annis, ipse assumptis Vuiligodo & Donniolo itineris Comitibus, cum magnâ alacritate patriam relinquens iter aggressus est ad Vosagi solitudinem. Eo autem tempore quo Gerbaldus apud leucas Episcopum agebat, venerunt ad plana adjacentia Vosago, atque in viculo qui Romonum dicitur pedem sistunt, (b) paululum se recreantes. Itineris enim labor ac molestia eos aliquantulum mœstos, ac fessos reddiderat. Et ecce se se obtulit occasio quæ declararet, viros sanctos, charitatis opera proximis sedulò exhibere. Viculi Dominus Asclas domum ædificabat, & trabs modò tortitudine, modò brevitae fabris lignariis non parvum negotium facefferat, quod postquam Deodatus rescivit ex puero, fabrorum supellectilem, interim dum ipsi pranderent, custodiebat, supremo numine invocato trabem retortam ædificio aptavit, ac se mox itineri accinxit. Asclas autem re cognitâ abeuntem revo-

(a) *Deodatus ex generosâ Francorum occidentalium familiâ ortus anno à partu Virgineo 629, octavo autem Dagoberti, qui in Franciâ, mortuo Patre Clotario 2. regnavit, iter aggressus est ad Vogesi solitudines.* Author noster in hac narratione dupliciter peccat. Sti. Deodati, cujus Pontificatum Nivernensem, magis traditione authore, quàm Ecclesiasticis monumentis evincimus, asserit adventum in Vosagi solitudines anno 629, quem ante annum 660. ponere non debuit. Licet enim lustrasse Vosagi secessus constet, & inde ad Alsatas migraverit, steteritque illic aliquantulum, regressurus postea ad Galileæ Vallem, iter istud paucis confecit annis, nec longiores protaxit moras, primæ solitudinis amore captus, quam repetiit, sedem ibi fixurus permanfuram. At quia locus ille de fisco erat Regio, proprietatem ejus à Childerico 2. impetravit, Jurisdictionem verò spiritualement à Numeriano Archiepiscopo Trevirenfi circa annum 664. accepit. Non Geribaldus tum præerat Leucorum Ecclesiæ, sed Eborinus.

Errat quoque Herculanus, dum annum 629 in actavum Dagoberti incidisse refert. Quippe Dagobertus subiit regni fasces anno 628, & mortem optulit, juxta Henschenii computum, anno 638.

(b) *In viculo, qui Romonum dicitur pedem sistunt.* Romonum, gallicâ *Romont*, villa ab oppido Rambervillaris unâ horâ distans, Prioratu Ordinis S. Benedicti nobilitata, fortè ex occasione patrati ibidem à Sto. Deodato miraculi, quamvis ex Bezuana Abbatiâ nunc pendeat Prioratus, ubi asservabatur Corpus S. Villigodi comitis peregrinationum S. Deodati, & quantum conjicere fas est, primi incolæ Prioratûs vel Cellæ quam Deodatus ad petitionem Asclæ illic erexit.

cans diligenter sciscitatus quis esset, & peregrinationis causas. Perspectâ viri sanctitate, hunc apud se retinere studuit, sed cum Deodatus votis illius obsequi recusaret, liberalis Asclas in miraculi memoriam, eidem quinque argenti siclos annuatim persolvendos super fundum suum assignavit. Ipse verò Deodatus ad Argentillam vulgò Arantellam cum suis progressus, (a) quietis cupidus, in saltu conquisitis expensis modici tugurioli, fundamenta jaciebat, cum incolarum injuriis offensus (militari enim libertate quidvis audebant) per omnia avia, & montes nemorosos, foelicem & fertilitate beatam petiit Alsatiam.

De peregrinatione Beati Deodati ad diversos Eremicolas in diversis locis existentes, item de Sanctis Hunone & Huna ejus amicis apud quos multa egit stupore digna.

CAPUT VI.

Pervenit autem ad Eremicolas commorantes non longè ab Oppido Hagnovix, locus Silva Sta. vocatur, (b) germanicè autem *Hellenald*, ex quo iterum invidorum contumeliis propulsus, ad Novietenses Eremicolas se contulit (c) qui sub Clodoveo Rege Francorum primo Christiano Novietensis fani quondam à Beato Materno Belgarum Apostolo instructi, explosis ibidem Idolis Mercurii, & Dianæ ex ruinis iterum excitaverant circiter annum Domini quingentesimum. Ibi replantatam sub Clodoveo Rege christianam religionem salutaris sapientiæ aqua irrigans, cujus sanctitate & doctrinâ per Alsatiam divulgatis, ne dum rudis plebecula, verum & primores hujus regionis, cibo vitæ & intellectûs cibari cupientes, Novietum advolant; inter quos & Atticus tunc Germaniæ & Alsatiae Dux Stæ. Othiliæ Parens, cujus ditioni Novietum suberat, una cum conjuge suâ, verbum Dei auditurus, Novietum ire sapiùs frequentabat. Nobilis item Huna Attici cognata, cum Hunone thori consorte, Domini verbi semen in fertilem pectoris sui agrum Deodato ferente exceperunt. Hujus nempè mellifluo Domini verbi præconio pectus

(a) *Deodatus ad Argentillam, vulgò Arantellam progressus.* Vicus ille omninò nunc deletus est; ad cognominis rivuli ripas situs, qui rivulus infra oppidum Bruyeriæ, gallicè *Bruyeres*, originem habens, vicos Granvillaris, Petræ pontis, & Stagni alluens in Villam Stæ. Helenæ, haud procul ab Abbatia Alti-riaci, vulgò *Autrey* illabitur, & in Mortaniam, *la Mortagne*, se exonerat Rembervillare paulò infra festino cursu intrantem.

(b) *Pervenit autem ad Eremicolas commorantes non longè ab oppido Hagnovia, locus, Sylva Sancta vocatur.* Locus ille ad ultimos Alsatiae fines existens, hodie *Heiligenwaldt* dicitur apud Germanos.

(c) *Ad Novietenses Eremicolas se contulit, qui sub Clodoveo Rege Francorum primo Christiano, Novietensis fani à B. Materno quondam extructi &c.* En tibi juxta Herculanium prima Novietensis Monasterii incunabula. Antiquitatem B. Materno coævam, hoc est Apostolicis temporibus æqualem invehit. Quâ fide, penès authorem sit fides. Ætate S. Deodati confluisse illuc Eremicolas, palàm est; sed in Monasterium non adolevit solitudo, nisi ex munificentia Ducis Attici, patris Stæ. Odiliæ. Est porro Monasterium illud in Alsatia ad Illam fluvium, binis penè infra Schelestadium leucis positum, vulgò Apri-monasterium, germanicè *Ebersheim-Munster* appellatum, ex quo S. Arbogastus evocatus est ad Episcopatum Argentinensem.

Hunæ jampridem à teneris annis virtutum rore imbutum, adeò inflammatur, & continuè Deodati appetentis, Huna quò illum crebriùs viseret, eundem sollicitarit: cujus sanctæ postulationi vir Dei obsequutus sapiùs ex Novieto cui præerat, ab Huni-villati duobus lapidibus distante (a) Hunam adire solebat, quem tam gratum hospitem nullo non hospitalitatis officio devotissima Huna excipiens, nunc velut anxia Martha, cibo, potu-ve refocet, nunc in Magdalenæ morem ab ore prædicantis contemplando pendet. Quocircà divini amoris fervore in dies reddita cumulator, opera misericordiæ sedulò pauperibus exhibebat. Et quanquam aquarum inopiâ fonticulum longè à domo suâ distantem, pauperum sordes lotura quotidie fermè adiens, ut mente capta, plebi suæ ludibrio haberetur, nunquam tamen à charitatis officio fuit averfa. Cui Deodatus compatiens, ut proximè domum aquas haberet, intruso baculo vicinioris colliculi saxo, divina opitulante gratiâ, vivas & uberrimè scaturientes aquas mox elicuit, quibus nedum beata Huna dum viveret, usa, verùm & variis ægritudinibus affecti, eisdem se proluentes, interventu ejusdem matronæ salutem experiuntur. Sed cum hæc scriberemus, anno post salutiferam mortalium reparationem 1540. Lutheranae factionis pernicies, animos & plebiculæ, & Magistratum quorundam Germaniæ & Principum ita invaserat, ut neglectâ verâ religione, calcatis S. S. reliquiis, quorum mors pretiosa est in conspectu Domini, loca ubi eduntur miracula per Sanctorum intercessionem non solum prophanare, sed & destruere, temere, & crudeliter ipsi religionis Christianæ desertores ausi sunt, undè factum est, ut veluti bello cælitibus indicto, crudelitatem quam exercere non poterant in eos, quos egregia probitas in cœlum transvexit, in eorum statuas, simulacra, reliquias, & memorias mote belluino transtulerint. Quare obstruserunt, & obfignarunt hunc fonticulum, de quo nobis est sermo, Dominicæ pietati, majestati & potentiæ per quam miracula eduntur, obstinatâ malitiâ veluti resistentes, & beatæ Hunæ reliquias quas antè annos viginti, Leo decimus Pontifex, precibus Uldarici à Wirtemberg motus, jussu erat è sepulchro transferri; quæ quidem translatio facta est in magnâ Cleri & populi utriusque sexûs præsentia decimo sexto Calendas Maji. Ipsi præposterè Evangelici, ex ædiculâ Hunni-Villaris sublatas, calcatas, & spretas nescio quò projecerunt. Sæviant autem quantum velint, atque ut sunt improbi, improbè in Sanctos agant, & sæviant, tamen suâ improbitate non efficient, ut is mentiatur qui dixit, memoria justi cum laudibus.

~~~~~
Quomodo Beatus Deodatus ad Arbogastum Episcopum, & ad Florentium Argentinensem, & ad vicum Wilræ venerit.

CAPUT VII.

CÆterùm ut ad inceptum redeamus à quo Lutheranae Sectæ innovationis perversitas nos abduxit, cum bonus odor probæ vitæ Deodati undique sparge-

(a) *Ex Novieto . . . ab Hunivillari duobus lapidibus distante &c.* Sanctus Deodatus accurrentium populorum multitudine fessus, Novietum deservit, & in vico, qui *Wilra* dicitur, duobus supra Colmariam lapidibus, non longè ab Almarici-villa, secus montis radices, secessum sibi fecit, in quo ab Hunnâ Nobili Comitissâ invisitur, vitæ Christianæ regulas à tanto magistro exceptura. Villa Hunnivillaris, Comitissæ sedes, *Hunneweiler* germanicè, gallicè *Honniville* dicitur, à suo conditore Hunno habens ethymon. Distat ab oppido *Marivilla* & à *Wilra* duabus leucis.

spargeretur, fragrantia ad Arbogastum (a) Ecclesiæ Argentinensis Episcopum pervenit, quare motus S. Antistes Deodati familiaritatem & necessitudinem percupidè amplexus est, ac magni fecit. S. quoque Florentius Arbogasti successor, Deodato familiariter usus est. Boni namque ad bonorum convivia, etiam non vocati, juxta parcemiam accedunt. Hic è Scotiâ egressus, in loco qui dicitur *Haselach* / in introitu Brusæ-Vallis, anachorita vixit, antequam ad Episcopatum vocaretur: ubi hoc tempore corpusculum ejus conditorio exceptum veneratur. Cernens autem Deodatus tumultum sæculi quem in Episcopatu reliquerat, se denuò incurrisse, relicto Novieto, locum à tumultu remōtiorem petiit. Fuit eo tempore viculus inter (b) Almarici-villam, & Hungaris-villam, Vuilra nuncupatus, apud quem fons etiam hoc tempore perspicuus, & potu salubris est. Ibi erecto sibi habitaculo consedit. Sed Sanctitatis osor Diabolus repentino furore adversus Sanctum Virum quasi alienarum rerum pervasorem (nam fideles & pii, Viro Dei aliquid de prædiis propriis conferebant ad victûs supplementum) eò usque instabile vulgus concitavit, ut hunc dirè & inhumaniter expulerint. Suæ autem inhumanitatis præmium tulerunt, Deo Sanctum suum vindicante, nam ab eo tempore, quotquot in Wilrâ nati sunt infantes, strumulos in gutture habuerunt, quæ res destructionis Wilræ causa fuit, ut reor.

Hic Deodatus ad Hunonem se per tempus recipit, & filium eorum à baptismo levavit.

CAPUT VIII.

DEodatus igitur, ingratos inhumanosque relinquens ad Hunonem & Hunam sibi familiares & amicos, in Hunavillare appulit, quo in loco perhumaniter acceptus aliquot egit annos. Interim Huna ex conjuge suo uterum ferens, filiolum peperit, quem Deodatus ad parentum instantiam, ex salutaris lavacri undis levans, suo quoque nomine Deodatum appellavit: quem nonnulli adultiorem factum, Monasticæ vitæ in Novieto operam dedisse, nihilque à maternâ sanctitate degenerantem, foelici fato ibidem functum ferunt. Porro Deodatus perpendens se non reliquisse, tum patriam,

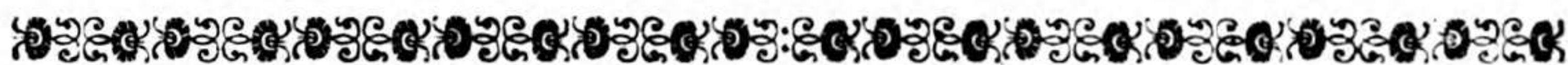
Z z

(a) *Ad Arbogastum Ecclesiæ Argentinensis Episcopum pervenit.* Arbogastus & Florentius Scotiâ oriundi, ut fama fert, in Alsatiæ agrum se receperunt, monasticen profitentes in Novieti Cellulis. Ad Episcopatum Argentinensem successivè sublimati sunt, Arbogastus, juxta Guillimanum, anno 641. Florentius autem anno 668. defuncto sodali suffectus est ex Hazelacensi (*Haselach*) monasterio assumptus, cui originem dederat, Dagoberto Rege fundum suppeditante & locum, ubi Hasela fluviolus, Brusæ inlabitur, multâ tum Silvâ circumseptum. Jam pridem ad Sæculares Canonicos defecit Hazelacum, sui nihilominus fundatoris corpore ornatum, quod à Rhecone Episcopo divinitus admonito, translatum est ex Ecclesiâ D. Thomæ Argentinensis, octavo sæculo desinente.

(b) *Viculus inter Almarici-villam, & Hungaris-villam.* Almarici-villa, *Mariville* à Gallis, ab Alsatis dicitur *Almerschwir*. Hungaris-villa, *Hingersheim* / oppidula superioris Alsatiæ in agro Colmariensi.

tum Episcopatum, nisi eâ re, ut à curis mundi avocatus, soli Deo vacaret, (a) clanculùm Alsatiâ discedens, in Voségi montana, nemine conscio, secessit. Et quanquam abstinentiâ & ætate, corpore fatigato esset, tamen per juga montium scopulosa, per squalidorum montium concava, tandem infracto animo fuit, donec in vallem spatiosam (b) quam postea Galilæam vocavit, anno restitutæ salutis sexcentesimo sexagesimo nono, qui fuit Regni Childerici, perveniret. Hæc vallis ante Deodati adventum nullo nomine erat insignita, utpotè quæ deserta esset, quanquam multum amœnitatis habeat, tum ex eo quòd irrigatur Murthâ piscoso, tum quod undique cingitur montibus, & nemoribus, & nec usque adeò infertilibus. Nam ad orientalem plagam, Vrimontem, seu ut alii volunt, Auremontem (*Ormont*) habet, & montium juga quibus separatur Lotharingia ab Alsatiâ; ad septentrionem Aufontem. Liberior autem planities fertilissimis collibus inæqualis apud Austrum diffunditur, cui ab occidente imminet Clarus mons (*Claimont*) & Quemberg (*Kamberg*) (c) in cujus sinu quem Murtha alluit, cum Vir Dei omnia lustrasset, amœnissimum fontem, & speluncam frondibus contextam reperit, ad quam accedens, herbis & radicibus, Sanctorum Anachoritarum exemplo, ad aliquot dies vixit.

Beata Huna, per vocem cœlitus edocta, mittit ad Sanctum Deodatum necessariis egentem, annonam.

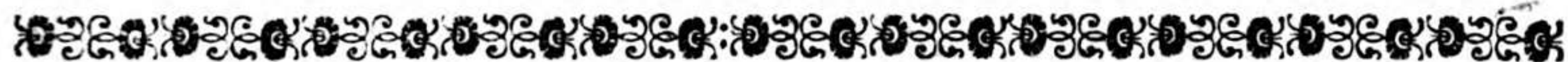
CAPUT IX.

INtereâ Dominus, nunquam justum derelinquens, religiosam Hunam de Doctoris salute, & incolumitate anxiam, voce cœlitus lapsâ admonet, O Huna, inquit, cur Deodato tuo, panem dare negligis, cui quo loco inveniri possit se ignorare respondens: (d) Impone, inquit, asino, annonam liberumque abire sinas, gressus namque illius dirigentur. Huna his mandatis obtemperans, asinum alimentis oneratum, itineri præparat, adjuncto Agasone, qui tantum locum quo asinus divertat, observet. Nullo igitur humano ductu asinus Hunivillare exiens, per deserta & inculta Voségi montana, rectâ tamdiù gradiebatur, donec in eam vallem in quâ famelicus Deodatus morabatur, tandem perveniret. Deodatus actis Deo gratiis, de cujus bonitate ista provenerant, asinum commeatu exoneratum, cum famulo domum

- (a) *Clanculùm Alsatiâ discedens*, &c. Inter concava montis, qui nunc *Bonus homo*, germanicè *Dietels-Haus* vocatur, iter arripuit, ibique per aliquot dies substitisse ferunt, unde & à Sancti Viri mansionem nomen obtinuit mons ille.
- (b) *In vallem spatiosam, quam postea Galileam vocavit*. Vallis ista, septem in longitudine, quinque in latitudine suâ leucas habens, nomen Galilææ sortita est, ex recepto tunc temporis usu, qui stationem ultimam consueverat appellare Galilæam. Fallitur Herculanus, adventum B. Deodati in Vallem Galilææ assignans sub annum 669. regnante Childerico. Childerici supremus annus 667. fuit, & Numeriani diploma seriùs dari non potuit anno 665, cum Gisloaldus Viridunensis Antistes, anno eodem fatis functus, Numeriani carthæ subscripserit.
- (c) Aliàs Mons Sancti Martini ex condito illic oratorio nuncupatus.
- (d) *Impone asino annonam*. Hujus miraculi historiam litteris mandatam, lapideis sculpturis in Ecclesiæ Sandeodatenfis frontispicio expresserunt nuper Canonici, dum veteri protyro, novum idque elegantius addiderunt.

remittit, quem postea nemine comitante singulis septimanis annonâ onustum ab Hunâ, in Sancti Eremitæ sustentationem transmissum fuisse, atque illæsum rediisse constans asseverat fama. Verum à lupo inediâ laborante, eodem asino post aliquot menses devorato, Huna raptori imperat, ut vice necati asini defungens, Deodato victum apportet, quod munus animal rapax more jumenti mansuetissimè multos dies executum est. Sic Viro Dei reperto, non solum Huna, sed & aliquot religiosi viri, necessaria ad vitam tuendam ministrarunt.

*Qualiter Rex Childericus Vallem-Galileam Beato Deodato donavit,
in quâ divinitus Ecclesias Beatæ Mariæ Virginis &
Beati Mauritiî edificavit.*

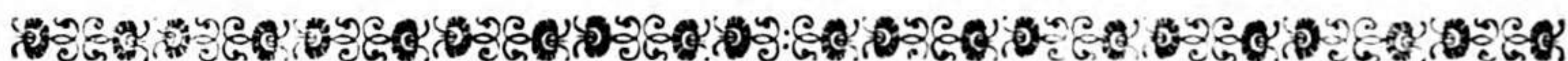
C A P U T X.

CUM autem sanctitatis ejus fama ad hujus regionis homines pervenisset, commigrarunt ad sanctum virum & pietatis studiosi quò ejus vitæ imitatores fierent, & opulenti, & magnates quoque prædia & expensas ad Cœnobii ædificationem conferentes. Præterea & Childericus Rex Vallem-Galileam ab exortu amnium cam rigantium, usque ad, ipsorum ab eâ exitum, Deodato, successoribusque donavit, quò inibi commodius cellas fratribus erigeret. His rebus fretus, oratorium Beato Martino Turonum Antistiti dicandum, & cellulas sibi & fratribus erigebat. Cum unus ex discipulis præfectus fabris lignariis, materiam in Urimonte parantibus ad ædificium, singulis noctibus ad cellam redire solitus, aliquando fessus in colliculo quem postea *Juncturas* vocaverunt, quoniam Murtha & Robachus ad illius radices junguntur, pernoctavit. Ibi dormiens, per oraculum admonetur de erigendâ ibidem æde in honorem Dei-Paræ. Die etiam noctem sequente ad Deodatum rem defert, locum erecto lapide signavit; nec mora absoluto Beati Martini oratorio, Virgini Dei-paræ ædem ponunt in quâ etiam hoc tempore sex Vicarii sacris operantur. Ad hanc versùs austrum non longius decem aut duodecim passibus Beato Mauritio, & sociis similiter ædem ponunt, sed formâ paulò augustiore, nunc ornatur tum Beati Patris Deodati reliquiis, tum collegio viginti septem Canonorum Sæcularium. Has, cellulis fratrum ac discipulorum destinatis cinxit, quæ cum multitudini non sufficerent (nam quotidie quàm plurimi Deo & sibi vivere cupientes confluebant) duodeviginti cellulas in Valle-Galileæ spatiosa, & habitationi non incommoda construi curavit, quæ nunc mutatae in vicaria delubra, ob incolarum frequentiam (a) sollicitu-

(a) *Sollicitudini Præpositi Ecclesiæ Sancti Deodati commiserunt.* Episcopalem enim jurisdictionem in omnes Vallis-Galileæ Ecclesias exercet Præpositus Sti. Deodati, eamque potestatem à Numeriano Archiepiscopo Trevirensi impetrasse Deodatum & successores ejus gloriantur, confirmatam postea à Sergio & Leone 9. Summis Pontificibus. Ne autem ex Numeriani concessione quis suspicetur Tractum Sandeodatensem in finibus Tullensis Dioceseos esse constitutum; opinatur cum Masenio Doctissimus Vir Riguetius, quondam hujus Ecclesiæ præsul & ornamentum, fuisse tunc temporis Trevirensium Metropolitam ad Belgas, Gallos, Alsatas diffusam. Unde non qua Tullensium Metropoli id juris indulgit Stø. Deodato, potius id præstitisse credas, quâ Argentinen-sis aut Batileensis Ecclesiarum Archipræsul, cum extremos utriusque Diocesis

ſini Præpoſiti Eccleſiæ Sancti Deodati commendata ſunt, in quæ jura Episcopalia exercet. Proponebat autem Beatus Deodatus omnibus ad ſe conſuentibus rationem vivendi à Beatis Patribus Columbano & Benedicto præſcriptam, & obſervatam atque ita ex parvis initiis res crevit in eam quæ nunc eſt, magnitudinem, & copiam. Cæterum rebus ita compoſitis Deodatus cupiens ſuos diutiùs in pietatis ſtudio, ſine ullis Episcoporum moleſtiis perſeverare, Romam petiit atque à Sergio Pontifice diploma impetrat, quo miniſtri tum hujus Eccleſiæ, tum Vallis-Galileæ, à cæterorum Episcoporum poteſtate exempti, ſoli Romano Pontifici, immediatè ſubjiciuntur. Ex cujus contextu liquidò patet totius Vallis - Galileæ dominium debere eſſe penes hujus Eccleſiæ miniſtros, ſi noſtræ ætatis Principes eâ religionis obſervantiâ Eccleſiæ facultates tuendas ſuſciperent, quam à ſuis majoribus traditas antiquiſſimæ tabulæ teſtantur.

De Sancto Hydulpbo & de obitu Sancti Deodati. Item de miraculo muscarum in ruſticum avarum compungentium.

CAPUT XI.

INtereà Hidulphus (a) Vir clarus & moribus integris, Patris in his Voſagi ſolitudinibus degentis famâ attractus, non aliter atque ferrum adamante, relicto Trevirenſi Archiepiſcopatu venit, eam vallem habitaturus, quæ ſita jacet inter Stivagium & Senonias, ibique ædificavit Monafterium, quod uſque hodie Medianum vocatur. Magna autem inter noſtrum Deodatum & Hydulphum neceſſitudo & familiaritas, cum ob locorum vicinitatem, tum ob utriuſque par vivendi inſtitutum, conciliata eſt; morum enim ſimilitudo amicitie conciliatrix eſt, & conciliatæ firmiſſimus nexus, ſed ſexennio poſt initam hujusmodi amicitiam, Deodatus emeritâ ſenectute gravis, quadrageſimus enimolvebatur annus poſt relictum Episcopium, mortem ac diſceſſum ex hac vitâ multis inſignitâ miſeriùs, ſentire cœpit. Itaque convocatis fratribus ac diſcipulis in cellam ſuam apud divi Martini oratorium, in quaquidem perſeveravit uſque ad mortem, de perſeverantiâ rectæ vitæ, copioſè & prudenter multa diſſervit, ad quam eos confortabat. Interim Hydulphus harum rerum ignarus, per viſum admonetur. Quare citato gradu ad intimum amicum ſupremum dicturus accurrit. Hujus præſentiâ recreatus Deodatus, hos, inquit, (diſcipulos ſignificans) tibi commendo, jam pro foribus natura adeſt debitum repetens,

---

limites immediatè contigat Sandeodatenſis ager, à Tullenſi per intermedios Abbatiarum Stivagii, Senoniæ, & Mediani Monafterii Tractus ſatis amplos diſterminatus, eoſque nullius Diœceſis.

(a) *Hidulphus . . . relicto Trevirenſi Archiepiſcopatu, venit in eam vallem, qua ſita jacet inter Stivagium & Senonias.* Anno 671. Hidulphus ſeceſſum hunc incoluit, non ex conſilio Jacob Tullenſis Episcopi, ut in libro geſtorum Sti. Hidulphi legitur, cum eâ ætate non Jacob, ſed Bodo, ſive Leudinus præſeſſet Tullenſi Eccleſiæ, ſed pellectus opinione ſanctitatis Deodati, quem de facie noverat, & cujus contubernio pridem uſus fuerat Treviris, hunc ſibi delegit locum, ut neceſſitudinem foveret cum Deodato. Medianum Monafterium, gallicè *Moyenmoutier*, ratione ſui ſitûs inter Stivagium & Senonias, hoc vocabulo donatum eſt, & ex utriuſque fundis coaluit in Abbatiam.

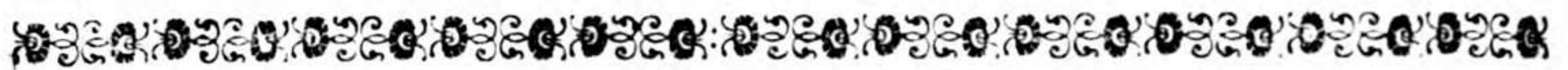

repetens, & migrandum est ex hoc luteo habitaculo, quare horum te patrem relinquo. Tum levi febre correptus, (a) beatam animam multo cum fervore Deo reddidit XIII. Kalendarum Julii, anno autem à salute restitutâ sexcentesimo octogesimo, & ab ingressu in hanc Vallem-Galileam (b) decimo. Hydulphus autem & discipuli beata Sancti Patris membra, ad Sancti Mauritiî ædem deferentes, Hymnos & Psalmos de Christianâ traditione decantarunt. Deinde in tumulo faxeo locata, ante altare Sanctæ Crucis, quod nunc est parochiale, in humum recondunt. Sic vir decorus aspectu (procerâ enim staturâ fuit) moribus facillimis, alloquio affabilis & humanus, pietatis & religionis Christianæ studiosissimus cultor, suæ peregrinationis scopum attigit, nempe beatam immortalitatem in quâ vivere, miracula à morte illius edita certò comprobant. Nam variis affecti ægitudinibus, ad hujus mausoleum precibus patrocinia implorantes, præsentissimam senserunt opem, quorum catalogum, & seriem recensere, longum esset, & fortassis à nostro instituto alienum, qui tantum antiquitates, non miracula scribere conamur. Unum autem ex multis adscribere non gravabit, quod multis exemplar esse poterit, ad liberalitatem paulò studiosius excolendam. In viculo Alsatiæ, qui (c) Sigolsheim vocatur, erat vir quidam prædives, qui pietate motus, Deodato, dum in Alsatiâ degerat, prædium contulerat, unde ipse cum suis viveret. In eo prædio erat vinea suavissimi feracissima vini. Hic aliquantò post Deodati decessum, charitatis tam sanctæ ductus poenitentia, prædium prius elargitum, avaritiâ stimulante occupavit. Evenit autem ut convocatis aliquot amicis, celebrè convivium ageret, quod volens exhilarare, vinum ex eâ vineâ, utpotè excellens, jussit afferri. Sed mirum dictu! famulus vinum afferre quidem non potuit, verum muscarum examen, quæ dominum eò usque vexarunt, adduxit, ut ipse nil prius habuerit, quàm in se redire, & recissam donationem denuò sarcire, quod ubi factum est & se à diris muscarum redemit vexationibus, & suæ cupiditatis veniam invenit. Quod certè prodigium satis superque declarat maximas poenas, cruciatuque dirissimos Ecclesiasticorum prædiorum invasoribus parari, tametsi summa supremi Numinis bonitas, & clementia non statim puniat turpiter, & sceleratè admissa: sed & eodem anno quo noster Deodatus obdormivit, beata quoque Huna ex hac procellosi maris navigatione in portum salutis deducitur. Anima corporis ergastulo liberatâ, hujus corpus in ædiculâ Hunnevillari sepelitur.

A a a

- (a) *Levi febre correptus Deodatus, beatam animam . . . Deo reddidit 13. Kal. Julij, anno . . . 680.* A veteribus historiis Sancti Deodati, discordat Herculanea, in quibus annum 679. ultimum vitæ assignant Biografi, diem decimum nonum Junii & indictionem septimam.
- (b) *Ab ingressu in hanc vallem decimo.* Si de primo ingressu loquitur Herculanus, errat. Si ab instituto Cœnobio computum facit, hallucinatur pariter. Siquidem anno 663. jam Cellas & Cœnobium erexerat Sanctus Deodatus, testante Numeriani diplomate. Si autem de ultimo ingressu sermo sit, post foundationem scilicet Apri-Monasterii, quam per seipsum ordinavit Deodatus, verum dixit Herculanus, siquidem exordia hujus Cœnobii anno 668. auspiciatus, consummavit anno sequenti.
- (c) *Sigolsheim* / est oppidulum Alsatiæ, uno quadrante ab oppido Rünzheim distans, semi-horâ à Cæsaris-monte, vulgò Rünzersberg. Jus patronatus Ecclesiæ Parochialis, fundatæ in Allodio Stivagiensi, pendet ab eadem Abbatiâ, uti patet ex Carthâ Richardis Imperatricis anni 884. in quâ hæc leguntur, *Ecclesiam de Sigolssem, cum Allodio in quo sita est Ecclesia.* Item ex diplomate Ottonis Imper. anno 973. Henrici 4. anno 1104. Ex Bullâ Innocentii 2. anno 1140.

Quod Hydulphus viginti octo annis rexit Deodati, & de statu Medianensium in Canonicos verso.

CAPUT XII.

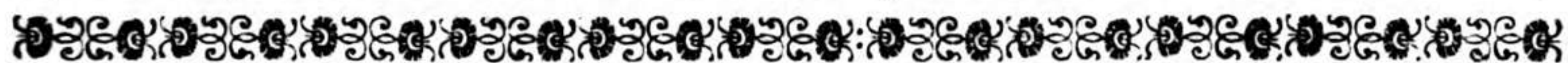
Post decessum autem Sancti Patris Deodati, Hydulphus commendationis sibi factæ memor, curam fratrum ad Juncturas commorantium, suscepit, atque viginti octo, quibus post obitum Deodati superfuit annis, sedulo ac diligenter, non solum hos in officio pietatis continuit, verum & trecentos quos apud Medianum-Monasterium collegerat. Ex quibus memorandæ pietatis cultores extiterunt, hi tres videlicet, Spinulus, Joannes, & Benignus (a) in Cellâ Bergonis conversans, beatæ felicitatis præmia etiam ante Hydulphum adeptus est Spinulus, cujus reliquiæ translatae sunt ad Cellam Bellevallis, anno, à Christo nato, millesimo centesimo quarto. Joannes & Benignus uterini fratres, & uno editi partu, mirabile dictum, ac si una anima infusa esset in duo corpora, idem vivendi institutum secuti sunt, & altero mortuo, ne quidem unum diem alter supervixit. Quapropter uno & eodem die mortui, in unum tumulum conditi, nullam separationem, neque in utero parientis, neque in vitâ, neque in morte, neque in sepulchro, perpeffi sunt. Quamdiu autem Monachi tum Juncturarum, tum Mediani-Monasterii sanctorum fundatorum Deodati & Hydulphi vestigia sequentes, lectioni, parcimoniæ, pietati, & orationi strenuè vacaverunt, ipsa innocentia eos reddebat charos Deo & hominibus. Verum postquam recedentes à vetere religionis disciplinâ, otio & luxui indulgere cœperunt, & pro lectione ignaviam, pro parcimoniâ profusionem, & luxum & crapulam & ebrietatem, pro pietate, neglectum Dei & religionis, pro oratione detractionem, & murmur, & invidiam, pro innocentia, inexplabilem habendi cupiditatem amplexati sunt, ipsi quotidie in deterius prolabentes; non solum iram Dei, sed & ludibria hominum in se concitaverunt & odium. Quam ob rem circiter annum octuagesimum sextum supra centesimum (b) à discessu Hydulphi, Dux Lotharingiæ Gondebaldus perpendens Mediani

(a) *In Cellâ Begonis.* A Begone prædii donatore sic denominata, nomen commutavit in vicum Sti. Blasii, propter Sti. Blasii Reliquias, illic à B. Gerardo Episcopo Tullensi depositas. Jam à multis retrò sæculis Prioratus ille, territorii & proventus angustioris, ad Murthæ ripas, semi-leuca à Stivagio, versus Ravonum positus, defecit.

(b) *Circiter annum octuagesimum sextum supra centesimum . . . Hillinus . . . Abbatem cum Monachis expulit.* R. P. ac D. Humbertus Belhomme, Medianensis Abbas, in editâ Argentinæ *Historiâ Mediani-Monasterij* pag. 170, immutationem istam ex autographo suo contigisse refert anno 896. sub Zuendeboldo Lotharingiæ Duce, filio Imperatoris Arnulphi, & Hillino Abbate-Comite. Depravatos cœnobarum mores subticet scriptor Herculano antiquior, & in Abbatis avidi, non in Monachorum luxuriantem vitam, rejicit totius innovationis causas. Richerius, Joannes Bayonensis supparis ævi autores, in corruptionem morum apud Medianenses tum sævientem refundunt cum Herculano, statûs pristini extinctionem. Miratur eruditus Abbas undenam posteri argumenta licentioris vitæ Monachorum hauserint. Mirarer & ego, si gratis contestam à Richerio proprii schematis vindice historiam possem suspicari; vel si nescirem Joannem à Bayono Medianensis-Monasterii hospitem & Historiographum, exceptum humanitus, inspectis tabulis consecisse narrationem suam. Forfan ex vulgi famâ scripserunt ambo, aut ambos fugit Codex Mss. quem publici juris fecit laudatus Abbas.

Monasterii Monachos à germanâ pietate & simplicitate refrixisse, Monasterium & census omnes Hillino Comiti de se benè merito, jure beneficii donavit, qui statim Pipinum tum temporis Abbatem cum Monachis expulit, indignum ratus Abbatem & vix decem Monachos inscitiâ notabiles, opes trecentis datas occupare. Canonicos autem sæculares in Monachorum locum reponit, qui studiosius Monachis, sacris operarentur.

Continet caput sequens miseram rerum annonam, famem, vastationes, mortes, & minorationes devotorum Monachorum.

CAPUT XIII.

CÆterum per idem tempus cum non solum in Monachis charitas, & verus pietatis cultus refrixisset, sed & pietate contemptâ, vulgi malitia quotidie invalesceret, nec ullus modus, aut finis nequitiae poneretur, Dominus Deus, ut est bonus & clemens, servos nequam & minus fide stantes, & quos luxus, ebrietas & commessatio in omne nefas præcipites egerat, agrorum sterilitate, annonæ penuriâ, & fame ad frugalitatem, & virtutes frugalitatis comites, more indulgentissimi parentis paulatim erigebat, & in viam revocabat; sed ut est hominum obstinata malitia intractabilis & flecti nescia, ipsi, Dei præsens flagellum, mite proculdubio & salutiferum, nihili facientes, sibi perniciem ex obstinatione compararunt. Nam fames quæ à principio utcumque tolerabilis erat, è vestigio in rabiem versa est; & quidem eò usque, ut, quod est execrandum, carne humanâ homo vesceretur, quemadmodum in Jerosolimitanâ obsidione Josephus factum memorat. Huic malo accessit, quòd Huni, gens Scithica, ereptionem ex propriis agris facientes per Hungaros in Germaniam hostili agmine moventes, ad Belgicam usque Galliam pervenerunt, ferro ac flammâ omnia vastantes, quæ dira fames reliqua fecerat. Quorum rabida feritas, nullâ prorsus habitâ ratione neque ætatis, neque sexûs, neque conditionis, non infantium sanguine, non virginum stupris, non matronarum injuriis, non senum jugulatione, non templorum spoliatione, & incendiis, non Cœnobiorum ruinis, non Monachorum, in quos potissimum crudeles apparuerunt, cruore & mortibus ullo modo satiari poterat, aut mitigari. Unde hac regione planè depopulatâ lachrymis undique sese offerebat. Quid multis opus? Cœnobia prius numerosa Monachorum multitudine corruscantia, spoliationibus, ruinis, & solitudine, neglecta jacebant. Sed ita ut apud Jûcturas, Styvadium & Senonias vix sex Monachi remanserint.

Quod Fridericus Dux Lotharingæ Canonicos expulit & Benedictinos restituit in Medianum - Monasterium.

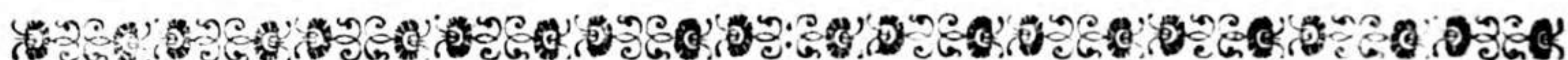
CAPUT XIV.

PORRò sexagesimo anno (a) postquam Canonici sæculares Medianum - Monasterium inhabitare cœperant, Fridericus Lotharingæ Dux à Benedictinis

(a) Porrò sexagesimo anno postquam Canonici sæculares Medianum Monasterium inhabitare cœperunt, Fridericus Dux Lotharingæ . . . Benedictinos revocat. Ergò non ante annum 959. restituti sunt Benedictini, cum Friderici Principatus hoc anno incœperit in Lotharingiâ. Anonimus Medianensis, redintegratos fuisse Benedictinos scribit, anno 962.

sollicitatus Canonicos amovens, Benedictinos revocat & reponit (a) omnia restitui jubet, quæ prius habuisse constabat, præter corpus Sancti Joseph Arimatensis, olim allatum ad Medianum-Monasterium à Fortunato Patriarchâ Jerosolimitano Sarracenos Palæstinam & Syriam vastantes, fugiente: quodque tempore persecutionis Hunorum à peregrinis Monachis sublatum fuerat, restitui non potuit. Sic itaque restitutos cupiens ad antiquam eorum religionis disciplinam revocare (b) Adelbertum Gorgiensem Monachum cum primis eruditum, & pium, atque in his, longo versatum tempore quæ Benedictinos decent, Mediano præficit Monasterio. Hic cum prudentiâ haud vulgari polleret, nihil eorum neglexit, quæ ad antiquæ & puræ religionis decus spectabant.

De Blydulpho & Acherico Eremiticis in Valle-Lebrach, ubi Ecclesiæ fundatæ sunt, & de Argenti fodinis inventis.

CAPUT XV.

EO tempore quo hæc agebantur, Bidulphus, Ecclesiæ Mediomatricis primicerius, vir purioris Christianismi appetens, impios mores Christianorum

tum

(a) *Omnia restitui jubet, præter corpus S. Joseph Arimatensis, olim allatum ad Medianum-Monasterium à Fortunato Patriarchâ Jerosolimitano.* Ex Richerio id commenti hausit Herculanius, quod prius ebiberat Richerius in ipsâ Medianensi historiâ. Series Patriarcharum Jerosolimitanorum accuratè diducta per succedaneos præfules, Fortunatum expungit, totamque facit nutare corporis S. Joseph Arimatensis advectionem in Medianensē Monasterium. Si Caroli Magni sæculo invaluisset mos in Ecclesiâ Latinâ creandi Episcopos, ut ajunt, *in partibus*, fortè intrusum hunc Patriarcharum albo Fortunatum, bullæ beneficio, veneremur, at certè suffugium istud occludit inventionis novitas. Ut rationibus istis occurrat utcunque Medianensis historiæ nuperus autor, erratum fatetur in designatione sedis Fortunati, & Amanuenses per oscitantiam scripsisse Jerosolimitanum, loco *Gradicensē*, vel *Gradensē*. Ingeniosis conjecturis opinionem suam firmat, nullâ autoritate suffulgit. Nos veritatem quærimus, non pascimur conjecturis.

(b) *Adelbertum Gorziensem Monachum Mediano præfecit Monasterio.* Gorziense cœnobium, à rivo *Gorzia*, gallicè *Gorze* denominationem petens, tribus à civitate Metensi horis, totidem Mussipunto distitum, inter angustias duorum hinc inde pendentium montium, fundatur à Chrodegango Metensi Præsule anno 761. non 661. ut scribit Meuricius Annalista Metensis, non satis attendens ad cartham quam ipsemet exscripsit ex Carthulari Gorziæ, quod nos in Musæo nostro asservamus, & in quo hæc leguntur. *Acta sunt hæc omnia in conspectu gloriosissimi Regis Pipini secundi XVII. Kal. Julij, anno quoque D CC LXII. ab Incarnatione Domini.*

Seriùs foundationem Gorziæ ex posteriori Carthâ Grodegangi posuerunt San-Marthani fratres, anno 765, in hunc anachronismum lapsi, ob ignotum antè Grodegangi diploma. S. Gorgonio martyri templum Gorziense dedicatum est, sacrumque ejus corpus Româ advectum, in Basilicam illatum est, Episcopis viginti quatuor, ipsoque Rege Pipino astantibus.

Carolus Magnus, ad petitionem Theomari Abbatis, Ludovicus pius ad instantiam Abbatis Magalfi, Otto I. ad preces Alberonis Metensis Episcopi, ingentibus bonis & honoribus Gorziam locupletarunt. Horum privilegia publici facerem juris, necdum edita, nisi præoccupare vereretur Virum Doctissimum, fastis Lotharingæ

tum temporis degentium detestatus, in (a) Vallem-Lebracensem, solitudinis gratiâ, secessit, atque in clivo montis ad meridionalem plagam cellam erexit, loco nomen imponens Bellimontis. Non defuerunt qui viro pio, ducti religionis & puritatis amore, se adjungerent, inter quos cum genere, tum virtute nobiles Wilhelmus & Achericus sine controversiâ fuerunt. Horum alter Wilhelmus clarere miraculis fertur. Achericus Wilhelmi successor tantâ probitatis famâ circumfulsit, ut loco nomen dederit, nam Achericus vocatur. Decursis indè aliquot annis, viri potentes & nobilitate clari, in eadem valle argenti fodinas reppererunt, ex quarum quæstu & proventu Arx Acherica constructa est. Verùm cum ad excoquendum argentum ligna non sufficerent, relictæ sunt putei, quos nostro tempore Germani iterùm fodere coeperunt, nempe circiter annum Domini 1536. Præterea in eâ vallis parte quæ vergit ad Septentrionem Carolus Magnus Germanorum Imperator, & Gallorum Rex, jampridem fanum in honorem Beati Dionisii, Galliarum Apostoli, ædificaverat, quod magnificè constructum & donatum corpore Sancti Alexandri, primi Papæ & Martyris decoravit, exornavitque. Locus vocatur *Lebrach*, unde vallis nomen accepit.

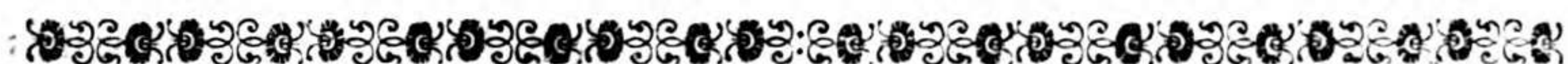
Bbb

Lotharingæ & trium Episcopatum illustrandis incumbentem, cui officiosè cartophylacium Gorziense commodavi. Quo tempore ad Principatûs titulum sublimata sit Gorziensis Abbatia, necdum mihi constitit. Carolus de Remencourt, Caroli 2. Lotharingæ Ducis filius spurius, Principem Gorziæ in monestis ibidem cufis, se inscripsit. *Carolus à Lotharingiâ Dei & S. Sedis Apost. gratiâ supremus Dominus Gorziensis Abbas.* A parte autem sinistrâ, *Moneta nova Gorziæ cufa.* Illo possessore & consentiente, unita fuit Abbatia, neo-erectæ Primatiali Nanceianæ, Bullis Apostolicis, ad Primatis dotem: sed cum unio finem suum sortiri non deberet ex pactis, nisi post decessum possessoris Caroli, ad effectum non fuit deducta, obfistentibus victoris Ludovici 14. armis post subactam Gorziam, & Lotharingiam occupatam; sed ne Primas Nanceianus omni dote spoliaretur, ex concordatis Ludovicum 14. inter & Carolum 4. Ducem initis, Mensa Abbatialis Insulæ, Ordinis Cister. in Agro Barrensi, substituta est Gorziensi Abbatia, & ista unio & commutatio fundi, nullo interveniente Sedis Apostolicæ consensu, solo Principum suffragio, perseverarunt ad Regii Ducis Leopoldi novissima tempora. Nuper enim, ex famâ didicimus, egisse apud Summum Pontificem Innocentium 13. P. M. & impetrasse audivimus canonicam unionem Insulensis Abbatia cum dignitate Primatis.

Carolus Cardinalis à Lotharingiâ, re & nomine magnus, Archiepiscopus Remensis & Metensis Episcopus, extinctionem Abbatia Gorziensis, & omnium ejus proventuum annexionem Mussipontano Collegio tentavit ab anno 1570. Sed casso conatu. Fœliciore sæcularitatem monasterii prosequutus, monachilem statum in Canonicorum Sæcularium vitam, favente Pontifice Gregorio 13. convertere, aggressus est anno 1574. Paulò post mortè præventus, successorì suo æquivoco, Cardinali à Lotharingiâ, Episcopo Metensi & Abbati Gorziæ, opus transmisit infectum. Absolvit successor anno 1580. & monachos superstites ad vicina monasteria secedere cogens, cum vitalitiâ pensione, quantocyus Canonicos induxit, quibus præfecit Decanum, servata nihilominus Abbatis dignitate, & ejus Mensâ. Hinc Gorziensis Ecclesia, Abbatem ab eâ ætate semper obtinuit, cui subest Decanus, & Capitulum.

(a) *In Vallem Lebracensem secessit Bidulphus.* Eadem quæ supra *Val de Liepore* dicta est, & ad quam Bidulphus, paucis à restituto monachatu in Medianensi Abbatia, annis, se recepit, cellamque instruxit, ad quam concurrerunt discipuli, quos inter emicuit Achericus, qui nomen Cellæ, & circumpositæ villæ imposuit. Ad

*Qualiter & quo tempore Monachi Sancti Deodati facti & mutati
sunt in Canonicos Sæculares.*

CAPUT XVI.

VERUM & redeamus ad Mediani - Monasterii & Junciturarum Monachos , anno quinto postea quàm Fridericus Benedictinos ad Medianum revocavit, ipse considerans Cœnobium Sancti Deodati ad Juncturas Abbate viduatum, pro pietate quam gerebat ergà Numinis cultores, illud Adelberto Gorgiensi quem Mediano præfecerat, moderandum commisit. Primò verò obnixè recusanti tantum munus, blandè persuadens id non incommodè posse agi beati Patris Hydulphi exemplo, Adelbertus provinciâ assumptâ, id aggressus est agere quod Principi placere compertum habebat; verum cum res non succederet, ex animi sententiâ, diffidens se posse tanto oneri sufficere, Encherbertum Mediani - Monasterii monachum prudentiam præ se ferentem, quam in recessu minimè habebat, Monasterio Junciturarum, Friderico minimè reclamante, præfecit. Is tantum, post suscepta gubernacula cœpit manducare, & bibere cum ebris, quemadmodum servus ille apud Matthæum, & Cœnobii facultates per imprudentiam & prodigalitatem turpiter dilapidare, quod post-quàm Fridericus rescivit, ipse rei indignitate commotus, monachos cum dedecore & cum decoctore Abbate expulit, & Cœnobium (ut multa paucis comprehendam) in Collegium Canonorum Sæcularium instituit, (a) qui usque in hanc diem Sacris maximâ cum Religione, & sedulitate operantur. Erat autem annus quo hæc acta sunt, quinquagesimus quartus supra nongentesimum à Christi

---

Medianum - Monasterium Prioratus ille, filiali dependentiâ spectabat, & ut primùm Monasterialis Ecclesia *Escherich*, in Parochialem evasit, jus obtinuit Patronatûs Abbas Medianensis, à quo per vastatorem hæreticum excidit sæculo decimo sexto desinente.

(a) *In Collegium Canonorum Sæcularium instituit.* Fridericus primus, Lotharingæ Dux istam immutationem statûs & ordinis in Sandeodateni Ecclesiâ effecit. An verò ad sæcularitatem, ut ajunt, Canonicos redegerit, planè mihi videtur falsum, & falsitas eruitur ex Bullâ Leonis 9. anno 1049. concessa San-Deodateni Ecclesiæ, ab ipso inibi commorante Pontifice, & propius explorante statum & regimen vitæ Canonorum, in monachorum hæreditatem nuper vocatorum. Atqui in hac Leonis Bullâ, *Monasterium* appellatur, congregatio Canonorum illic degentium, vetaturque cuivis Episcopo, sine permissione aut invitatione totius congregationis, *Monasterij ipsius septa intrare*. Præterea Regulæ addicti erant quam profitebantur fratres hujus Monasterii; *Si autem*, inquit B. Pontifex, *aliquam transgressionem Regula sua fecerint fratres, & à proprio pastore objurgari noluerint, nec non Prælatus qui & idem eorum Episcopus, seditionem congregationis sedare per se nequiverit, tunc alios sub eadem regulâ Deo servientes, ad ipsum Monasterium convocet, qui sententiâ regulari scandalum deprimere curent.*

Bulla ejusdem Leonis, anno 1061. ad confirmationem jurium & bonorum San-Deodateni Ecclesiæ, indulta, *Cœnobij*, & *fratrum* voces passim adhibet. Si non illudit nobis Pontificium diploma, nemo est qui, terminorum significatione perpensa, non agnoscat, Regulares Canonicos in San-Deodateni Ecclesiâ extitisse, Monasterii septis, & regulæ professione arctatos, an Chrodegangi, an Sti. Augustini? incertum. Nisi ex viciniâ Stivagii regulam B. Augustini anno 965. sectantis, conjicias eidem regulæ San-Deodatenes fuisse mancipatos.

Iesu incarnatione, & ab obitu divi Patris Deodati septuagesimus quartus supra ducentesimum. Quam ob rem facile colligitur Monachos hic habitasse ducentos & septuaginta quatuor annos.

Bosserium construitur à Gauzelino, Episcopo Tullensi, cui successit Beatus Gerardus, ipsi donatum Galileæ - Vallis Monasterium.

CAPUT XVII.

SED tribus annis ab hujus Collegii institutione lapsis, Gauzelinus, Leucorum Antistes Monasterium Sanctimonialium, quod Bosserianum (a) vocant,

(a) *Gauzelinus Leucorum Antistes Monasterium Sanctimonialium quod Bosserianum vocant . . construxit.* Buxeria in montis vertice, cujus radices Murtha alluit, uno ab urbe Nanceianâ lapide, versùs Mussipontum, sita, Fundatorem agnoscit Gauzelinum, Tulli Episcopum. Primam instituto cœnobio Abbatissam præfecit Rhotildem anno 936. Foundationi accessit, beneficiorum largitate Adelaidis. Hujus interventu confirmationis majestates litteras Otto Imperator unâ cum conjugē dedit Gauzelino, anno 960. Cujus ordinis illæ sanctimoniales fuerint, non liquet ex primigeniis diplomatibus. Benedictinum professas esse institutum vix ambigo, quod anno 1453. penitus abjecerunt, assumptis Canonissarum Sæcularium habitu, & moribus. Francisca de Ludres ad Abbatissatum profecta, sæculo decimo sexto mediante, pristinum revocare vivendi genus adlaboravit, sed arduam rem laudabiliter ab eâ tentatam, irritam fecit Petrus du Chastelet Episcopus Tullensis, & normam vivendi sæcularem inveteratâ consuetudine firmatam, judicio suo firmavit. Ab hinc nullius voti vinculo constrictæ, cœlibatum sine necessitate servantes, mundano circumamictæ vestitu in publicum prodeuntes, Canonissatum angustiori & linteâ fasciâ pendente ab occipite ornato, annuntiant. Assiduâ chori frequentatione mercantur sportulam, generis equestris & probatæ nobilitatis virgines. Ottonis diploma en tibi subijcio Lector.

In nomine sanctæ & individue Trinitatis. Otto divinâ clementiâ Imperator semper Augustus. Notum sit omnibus fidelibus nostris præsentibus scilicet & futuris, quod Venerabilis Tullensis Ecclesiæ Pastor Gerardus unâ cum fratribus nostri Brunonis Archiepiscopi subventu, nostram adiens præsentiam pro quodam loco Buxerias dicto, ubi constructum in honorem Sanctæ Dei-Genitricis Mariæ constat Monasterium, in quo divinos cultus sanctimoniales sub regularibus institutis Domino exhibere videntur, petiit, ut res quas pro amore Dei eidem loco contulit, & ab aliis Christianorum fidelibus collatæ sunt, nostræ Imperialis munificentia authoritatis firmaremus. Quod nos benignè annuentes nostræ authoritatis præcepto, quod fidelibus præsentibus & in futuro succedentibus firmum ac stabile permaneat, signavimus. Loca siquidem ad ipsum Cœnobium pertinentia & ab ipso Episcopo, seu ab aliis Dei cultoribus in sustentationem victûs ipsis sanctimonialibus quæ ibidem Deo militant, concessa, nulli aut in beneficium dentur, aut aliquo modo subtrahantur, volumus & ideò quæ in præsentibus videntur habere acquisita loca quæ sunt in futuro acquirenda, firmiter possideant subrogari jussimus. In Comitatu Eccerponensi (*Charpeigne*) Ecclesiam Leverdunensem (*Liverdun*) & quæ ad illam pertinent, tam in terris, quàm in pratis, vineis, mancipiis utriusque sexûs. Ecclesiam etiam in eodem Comitatu in villa Sasiriaco (*Saissey*) & quicquid ad eam pertinet, cum quâdam vineâ. Prædictus quoque Gerardus Pontifex dedit Ecclesiam in villâ Pompanio (*Pompey*) & Ecclesiam villæ quæ dicitur Rosariis, & in ipsâ villâ octo mansos & dimidium. Ecclesiam quoque de Torreio-villa & capellam Bodonis-villæ dicatam in honore

singulari ductus pietate, à fundamentis construxit. Sexto autem anno post absolutum opus, ipse tum senio, tum abstinentiâ & laboribus confectus, ad immortalitatis gaudia evocatus, Gerardum patriâ Agrippinensem, virum sine controversiâ, & sanctimoniâ & morum pietate insignem successorem reliquit. Cujus temporibus, cum Comes Campaniæ Belgicæ incursionibus & rapinis Lotharingorum agros popularetur, Fridericus Dux Lotharingorum nihil prius habuit quàm in prædio Episcopi Tullensis, cum nullus commodior locus se offerret, propugnaculum sibi construere, & forti munire præsidio, quò non tam facilem aditum, ut prius, Comes ad Lotharingos haberet, quod postea ampliatum, & in oppidum redactum, etiam hoc tempore *Barrum-Ducis* vocatur. Verùm Gerardus prædium Episcopi ademptum agrè ferens, sæpe de eâ re conquestus apud Othonem Imperatorem; tandem Fridericus ab Othone compulsus restitutionis titulo Collegium Canonorum Vallis-Galileæ, (a) & Medianum-

Sancti Desiderii, & capellam de Blanziac (Blanzey) Ecclesiamque de Domna-Maria (*Damme-Marie*) ibidemque quatuor mansos terræ & dimidium, & unam fortem sitam in Cirseio, & unum mansum in Villare. Similiter etiam aliam Ecclesiam in villâ Angeliaco (*forte Aingeville*) Berhardus Primicerius dedit Ecclesiam quandam in Girunnivillâ (*Girnoville*) in Comitatu Bedensi super fluvium Mosam, quam emit à Botberto, & quicquid ad eam pertinet, & quandam vineam sitam in monte Barrifino, in Comitatu Tullensi. Dedit etiam quandam Ecclesiam Gerberga filia Framberti, in quodam monte in honore S. Remigij (*St. Remy-mont*). Dedit etiam Ecclesiam in Comitatu Sanctensi cum pratis, terris & domibus ibidem pertinentibus. Et ad Acia-cum (*Essey*) dedit Frambertus terras, prata, vineas, servientes utriusque sexus pro filiabus suis Emma & Tinedrada. Prædium autem dedit Wilhelmus nobilis vir, jacentem in Dahervilla (*Doherville*) cum terris, pratis & unam vineam cum deservientibus utriusque sexus. Odericus Abbas dedit Ecclesiam in Comitatu Sanctensi nomine Wixiliensem (*Vezelize*) & quidquid ad eam pertinet, tam in terris, quàm in pratis & servientibus utriusque sexus, & quoddam farinarium & omnia quæ Heredo Presbyter possidebat in villâ Buxerensi. Prædium quoque dedit Herfindis in Porteriaci-curte (*Portcieux*) Urso dedit prædium in Muricurve (*Mircourt*). Humbertus dedit prædium in villâ Besangiâ (*Bézange*). Hedemarus mansum cum vineâ in Comitatu Salnensi dedit. Walterus dedit prædium Woldefinguesilla (*forte Vaudrevange*) Teutbertus Comes dedit prædium pro sepulturâ uxoris suæ Judittæ & oblatione filiae suæ nomine Rotlindis, scilicet Haveringivillam (*Haveranville*) & quidquid ad eam pertinet, sitam in Comitatu Hornense, cum pratis, sylvis, pascuis, terris cultis & incultis, mancipiis utriusque sexus. Siricus & uxor ejus Herta dederunt duos mansos cum vineis, terris, in loco qui dicitur Sutfolingas. Immo dedit dimidiam Ecclesiam & Medietatem alodij in loco qui dicitur Canaverias (*Cheneviere*) quod partitus est cum fratre suo Wlfrado cum pratis, sylvis, terris cultis & incultis. Stephanus dedit prædium in Lusciacovillâ (*Luxeville*). Abbatissam etiam eligendi liberam habeant secundum Regulam S. Benedicti facultatem. Ut autem hujus nostræ institutionis auctoritas firmius pro succedentiâ temporis conservetur, manu nostrâ eam subterfirmavimus & annuli nostri impressione insigniri iussimus.

Jussu Domini Ottonis Maximi & Inviçissimi Imperatoris Augusti.

Willigisus Cancellarius.

Bruno Archicapellanus.

Data 4. Nonas Junij anno Dominicæ Incarnationis 965. indictione 8. Anno regni Ottonis 31. Imperij scilicet 4. Actum Colonia palatio, in Domino feliciter.

(a) *Fridericus ab Othone compulsus, restitutionis titulo Collegium Canonorum Vallis-Galileæ & Medianum-Monasterium Gerardo donavit. Penè verbis iisdem eventum*

Medianum-Monasterium Gerardo donavit, atque cessit. In cuius cessionis fidem baculos Pastorales utriusque loci secum detulit Gerardus, quo utriusque loci Sacerdotes alium in pastorem quàm Antistitem Tullensem eligendi sibi jus ademptum intelligerent. Sed quo tempore hæc cessio fuerit infracta, & baculi redditi, hætenus non potui reperire. Hic Gerardus Ædem Sti. Protomartyris Stephani apud Leucum, reparavit, Beato Gengulpho templum construxit, divi Apri Reliquias exhumavit, & in translatione beati Goerici apud Spinalium adfuit, cum à Theodorico, Mediomatricum Episcopo, solemnî pompâ perageretur.

C c c

eventum hunc memorat Joannes de Bayono, Mediani-Monasterij Historiographus, eumque sub annum 967. contigisse asseverat, sed falsò. Chiffletius in Commentario Lothariensi refert ex libello Successorum S. Hydulphi à B. Leone, ut credit, conscripto, seriem historiæ, qualem ex Bayono audivimus relatam. Accedit ad narrationis confirmationem Diploma Ottonis 2. 15. Kal. Aprilis 974. sub hoc tenore.

- „ Otto . . . . noverit omnium industria . . . quod adierint nostram celsitudinem fideles nostri, Eppo videlicet & Lezzo, cum quibus Echbodo noster dulcis nutritus, & Benno Dux Saxonum egregius, condolendo & compatiendo, deplangentes, paupertatis onus, apud nostram Serenitatem, Stæ. Tullensis Ecclesiæ cui præest venerabilis Gerardus Episcopus, ad cuius molem inopiæ subveniendam, totis nisibus orando, consulerunt forè decentissimum ac justissimum . . . quòd pro supernæ mercedis intuitu, jam dictæ Tullensi Sedi, Abbatiam Sti. Deodati reddemus, quam olim *Jacob Episcopus ipsius Sedis, Apostolicus vir acquisierat à Pipino antiquo Rege Francorum*, sed postea pro incuriâ, violenter præsertim injustâ invasione malignorum, à loco sublata fuerat, de quâ tamen adhuc temporis præfati Regis præceptum pro testimonio, in ipsâ urbe retinetur. Quorum consiliis & petitionibus consensum benevolentiae nostræ præbentes . . . pro perpetuâ delegatione, delegamus jam-dictam Abbatiam Sti. Deodati, quæ de Galilæâ nuncupatur, sitam ex omni parte infra Diocesim ejusdem urbis Tullensis . . . . Folgriarus Cancellarius vice Villegisi Archicapellani subscripsi. Data 15. Kal. Aprilis anno Incarnationis Domini 974. Indiçt. 2. anno regni Domini Ottonis XIV. Imperii VII. Actum in civitate Bunna juxta fluvium Rhenum.

Simile profertur Ottonis ejusdem præceptum anni 979. his verbis.

- „ Otto divinâ favente clementiâ Rex. Noverit omnium fidelium nostrorum . . . . industria, quòd adierit Serenitatem nostram venerabilis Gerardus Tullensis Episcopus, reposcens reddi suo loco quandam Abbatiam S. Deodati, quæ & Galilæa dicitur, sitam in Volago saltu, in territorio undique Tullensis Ecclesiæ, debitam funditus à primo fundo ex antiquitate ipsius constructionis, suæ sedi, Stæ. scilicet Mariæ & Protomartyris Stephani, quam olim *sui prædecessores cum omni integritate tenuerant*, habente ad hæc jamdicto Episcopo regale ex hoc præceptum & Apostolicum Romanæ Sedis privilegium, licet per incuriam & odium, & maximè Lotharii Regis excommunicati tyrannidè & violentiâ, à loco, usurpativâ fraude sublata fuerit, tenentem eam in beneficio, tempore genitoris nostri Ottonis, Friderico Duce cum conjuge suâ Beatrice, Nepte nostrâ, post mortem autem Ducis, eadem nostra Neptis, quæ ipsam Abbatiam ut senior suus tenebat, cognoscens & perpendens

„ veram rectitudinem jam-dictæ Tullensis sedis in assiduâ reclamatione
 „ persistens, existens benevola circa Tullensem locum, noluit nec nobis
 „ si non redderemus, nec sibi, si ultrâ teneret, peccatum & offensam Dei
 „ incurrere, *licet loco cui competens, & pertinere videbatur habere eam*
 „ *peroptavit*, (*textus obscurus*) dignamque adjudicavit. Postea jam-dictus
 „ Episcopus pro benevolentia eidem Dominæ indominicatum Monaste-
 „ rium & quidquid pertinet ad præbendam Canonorum, & totum al-
 „ tare, decimasque minæ argenti, censusque hominum ad Altare perti-
 „ nentium, cum decem mansis vestitis in ipsâ valle, cum omni eorum di-
 „ stricto ad ipsos mansos pertinente in investiturâ retinens, reliquam par-
 „ tem Abbatia, nostræ nepti Ducrici tempore vitæ ejus, & post se uni
 „ filio suo, quem ipsa & Episcopus elegerit, habere consensit. Similiter
 „ de Abbatia Mediani-Monasterii, quam prædecessor suus *Gauzelinus*
 „ *Episcopus* ad relevandam paupertatem Tullensis Ecclesiæ acquisierat
 „ ab avo nostro, cum regali præcepto, de quâ prius jam-dictus genitor
 „ noster ipsi venerabili Gerardo Episcopo imperiale fecit præceptum, eâ
 „ ratione, ut post obitum jam-dicti Ducis, cum omni integritate, Tul-
 „ lensi deserviret fedi... Nos denique residentes Spiræ ad colloquium,
 „ quia rata & condigna fideles nostri hæc censuerunt per interventum
 „ genitricis nostræ Theophaniæ & Ducum nostrorum Henrici & Cononis,
 „ Archiepiscoporum *Willigisi Moguntinensis, Novarini Coloniensis, Er-*
 „ *chebaldi Strasburgensis Episcopi*, consensum nostræ autoritatis, justis
 „ præbuimus Tullensis Episcopi petitionibus, constituentes & regali de-
 „ creto sancientes, ut sicut suprâ dictum est, Episcopus Monasteria, &
 „ quæ suprâ sunt, in investiturâ retineat, & jam-dicta Ducrix, ejusque
 „ filius, ab ipsis nominatim exprimendas cæteras partes Abbatiarum jam
 „ dictarum similiter possideat, & rationis tenore, ut per obitum jam
 „ dictæ Dominæ ejusque filii, Tullensis Sedis tam dictus Episcopus,
 „ quàm omnes successores sui eas Abbantias in dies sæculi cum omni in-
 „ tegritate & sine diminutione & contrarietate, tam nostra quam omni-
 „ um successorum nostrorum, principum & mediocrium possideat....
 „ Anno Incar. Dominicæ. DCCCCLXXIX. Regni autem Domini Otho-
 „ nis 2. primo. Datum Spiræ.

Regalibus Ottonianis præceptis, Ecclesiam S. Deodati asserentibus Tullensi Eccle-
 siæ, suffragatur judicialis sententiâ Friderici Ænobarbi, cujus epocha ex sub-
 scribentium apographis, nec prior anno 1173. nec posterior anno 1176. esse
 potest. Nam Theodoricus, renunciatus est Metensium antistes anno 1173, &
 anno 1176. humanis eximitur, Mathæus verò, Lotharingiæ Dux, anno 1176.
 vitâ defungitur, ambo testes Imperialis Edicti, quod apponimus.

„ Fridericus Dei gratiâ Romanorum Imperator Augustus... Noverint uni-
 „ versi quod nos familiari nostro Egeloni, multiplici rogatu ipsius dede-
 „ rimus feodum S. Deodati & ei manutenere volebamus, quia ipse nobis
 „ insinuaverat, quod Leucorum Episcopus nullum penitus in eo jus ha-
 „ bebat. Veniens autem ad nos dilectus Leucorum Episcopus Petrus in
 „ curiâ nostrâ quam in Civitate Metensi habuimus, contra prætaxatum
 „ Egelonem de præfato feodo causam subiit, & quod prædecessores sui
 „ Tullenses Episcopi ab antecessoribus nostris Rom. Imperatoribus, &
 „ à nobis prædictum feodum, ab antiquissimis temporibus tenuerant,
 „ sicut curiæ nostræ judicium edictavit, factâ probatione ibidem in nostrâ

„ præsentiâ , prænominatum feodum in quietam possessionem suam &
 „ Ecclesiæ suæ legitimè retinuit. Quod ut de cæterò pacificè possideat ,
 „ ut nullam inde ab aliquo vexationem sustineat , volumus , & sigilli
 „ nostri munimen ei , & Ecclesiæ suæ in perpetuum conferimus. Testes
 „ adfuerunt Theodoricus Metensis electus, Richardus electus Virdunensis,
 „ Dux Lotharingiæ Mathæus, Comes de Castre Folmatus, Comes de
 „ Vardenne Guerlardus.

Quantacunque sit tot diplomatum congesta autoritas, quid de illis, quid de eventu in eis relato sentire debeamus, salvo sanius sapientis iudicio, liberè dicam. Ac primò quantum ad primum Ottonis 2. præceptum, observare iuvabit, non à Gerardo Episcopo Tullensi initium sumpsisse unionem Ecclesiæ S. Deodati, & Mediani-Monasterij, sed à Jacob Episcopo, qui è vivis excesserat anno 767. Hoc verò stare non potest cum historicorum narratione, affirmantium ad indemnitate[m] Barrensis castri, in territorio Tullensis Ecclesiæ exstructi à Friderico 1. Lotharingorum Duce anno 951. teste Flodoardo, transcriptas fuisse Gerardo Episcopo, Ecclesias S. Deodati & Mediani-Monasterij, ab eodem Friderico. Rem ita contigisse scribunt autor Fundationis Abbatiae S. Michaelis, Du Chesnii in suâ Barrensi Ducum Historiâ, P. Benedictus Picard Franciscanus in Hist. S. Gerardi, & Episcoporum Tullensium. Ergò jam ex hoc capite erroris arguendum venit diploma Ottonis, unionem utriusque Abbatiae revocans ad Episcopatum Jacobi, bino ante Gerardi inaugurationem sæculo.

2. Doubletius pag. 704. & Mabillonius *Annal. Bened.* l. 14. Ex diplomate Caroli Magni probant *Monasterium* S. Deodati in Vosago situm, donatum Basilicæ S. Dyonisij anno 769. Quis collatum paucis ab hinc annis Monasterium Tullensi Ecclesiæ, Jacobo Episcopo ereptum putabit à Carolo Magno ut Dyonisianæ faciat Ecclesiæ, defurto donatium.

3. Willegisus successus est Archicancellariatus & sedi Moguntinæ anno 977. post obitum Ruperti. Ita post Trithemium, Lambertum, Marianum, Serrarium, Malinkrot, docet Wenckerus l. de *Archicancellariis Rom. Imp.* à quibus Christianus Joannis scriptor nuperus Hist. Moguntinæ T. 1. p. 450. dissentiens, ad annum 975. exordia Archiepiscopatus Willegisi revocat. Sed etsi indulgeamus hanc epocham, necdum obtinebit suam Ottonis diploma, quod anno 974. conscriptum dicitur subindeque antequam Willegisus Archiepiscopatu potiretur. Nisi fortè dicas annorum initia à festo Annuntiationis consuevisse computari. At non evacuatur difficultas, tali solutione. Etenim Willegisus non debuit adire munus Archicancellarij, antequam Archiepiscopus consecraretur, uno quippe pede procedebant hæc munia, atqui non ante annum 975. inauguratus est, siquidem eo tantum anno, juxta veterem computationem, Pallium à Benedicto 7. ei submissum est, referente Historiographo Moguntino, non igitur anno 974. Archiepiscopalem inaugurationem acceperat, non ergò Archicancellariatus officio defungebatur.

In secundo diplomate occurrunt & menda quæ ejus autenticitatem elevant. Nam si primum manavit ab Ottone præceptum anno 974. Secundum, cur ab eodem Principe, pro causâ eadem, anno 979. prodiit? An Fridericum rebellem, iterato mandato cogere voluit? at quis suspiciabitur Ducem clientelarem ausum esse reluctari Imperatoris præcepto? Certè alterutrum falsitatis notam præfert, si obedientem supponamus Fridericum, voluntati Otthonis restitutionem Ecclesiæ San-Deodati, imperantis.

Deinde Abbatiam S. Deodati, in territorio undique Tullensis Diocesis sitam dicit, & improvidè dicit, cum Basileensem & Argentinensem ab oriente & meridie contingat Dioceses, San-Deodati districtus.

2. A Prædecessoribus suis San-Deodatensem Ecclesiam cum omni integritate possessam ait querulus Gerardus in diplomate. Ergò in commutationem & indemnitate[m] territorii arcis Barrensis, Donatam futiliter allegant Abbatiam S. Deodati.

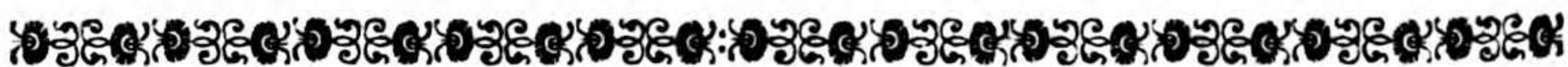

4. Fridericum Ducem supponit mortuum, *post mortem*, inquit, *Ducis Friderici*. Attamen ad annum 984. dies protraxit suos, nec quisquam ante hujus diplomatis concinnatorem, annum obitus Friderici ausus est prævertere.
5. Beatricem Ducis sponsam, inscribit neptem Ottonis 2. Erat illa filia Magni Hugonis Ducis Franciæ & Hadevidis de Saxoniâ sororis Ottonis primi, Imperatoris, cognata ergò non neptis erat Ottonis 2.
6. Donationem Mediani-Monasterij factam fuisse, ait Gauzelino, ab avo Ottonis 2. Henrico nempe primo, ex intuitu & commiseratione paupertatis Ecclesiæ Tullensis. Non igitur ut gannunt, scriptores, ex intuitu indemnitis usurpati territorij arcis Barrensis.
7. Nullus in Archiepiscoporum Colonensium Catalogo, Novarinus invenitur, sed *Varinus*. Erchebaldus, quem suppono eundem esse cum *Erkanboldo*, vocatur Episcopus *Strasburgensis*, prorsus in totâ re diplomaticâ, illius & posterioris ævi, Strasburgi nomen non offendens, sed Argentinæ; seriùs enim invaluit apud scriptores rei diplomaticæ in Germanica gente, vox illa Strasburgum, ex idiomate Germanico etymon derivans.

Denique Falsarii digitus & ignorantia se produnt manifestè in caractere chronologico quem apposuit regno Ottonis. Non enim primus regni annus concurrat cum anno 979. sed septimus, cum patri sublato è vitâ, mense Majo anni 973. successerit, jam ante patris fatum proclamatus Cæsar. Quod spectat ad Friderici 1. Imperatoris cartham, multiplici ex capite suppositionis insimulatur. Etenim ex Bullâ Leonis IX. pro immunitate Ecclesiæ San-Deodatenfis, inscripta Udoni Tullorum Episcopo, anno 1051. in universum San-Deodati tractum, Præposito reservatur, *providentia temporalium & regimen animarum*. Advocato & Deffensori Theodorico, partes suæ supremæ jurisdictionis definiuntur, quæ Præpositi auctoritatem relinquunt integram. Quæ cum ita sint, arduum est designare qualem in Ecclesiâ San-Deodati potestatem exercuerint Tullenses Episcopi, *ab antiquissimis temporibus*. Nullam sanè in præbendas fratrum, nullam in feodum advocati ab imperatoria derivatum potestate, nullam in regimen parochiarum, Præpositi censuræ & jurisdictioni à Numeriani temporibus assertum.

A Theodorico ad Leopoldi 1. ætatem, Lotharingiæ Duces per traducem, advocatiam S Deodati tenuerunt, & sacramento ad aras nuncupato, istud deffensionis officium & beneficium adierunt. Quærat nunc Petrus Tullensis Episcopus anno 1174. feodum S. Deodati injustè sibi ademptum? sed alium quærat præter eum qui Advocato competit, alium ab eo qui penes Præpositum & Canonicos ab omni ævo residet.

Hinc dubiam Richerii & Herculani Historiam, utpote dubiis, dicam apocriphis monumentis innixam exsufflamus.

*De translatione Sancti Hydulphi per Adelbertum Abbatem. Pariter de
relevatione Corporis Sancti Deodati, per Beatricem Ducissam
Lotharingiæ, quæ ædificavit ejus Ecclesiam.*

CAPUT XVIII.

ANno Domini nongentesimo septuagesimo tertio Adelbertus Abbas Mediani-Monasterii, in magnâ populi frequentia, & magno cum apparatu, Corpora Sanctorum Confessorum, Hydulphi, Joannis & Benigni, extumulari fecit, & in capsulis ligneis honestè reponi. Sed & vigesimo sexto anno post hanc reliquiarum Beati Hydulphi translationem, Fridericus Lotharingorum Dux, quem diximus Benedictinis Medianum restituisse, ex hac vitâ decedens,

cedens, Theodoricum filium suum Ducatûs hæredem reliquit. Verùm cum, ob ætatem nondum his rebus instructus esset, quæ Ducatui regendo necessariae sunt, Ducissa mater pueri, nomine Beatrix, (a) ex illustri Austriacorum Archiducum stemmate orta, vice pueri Ducatum studiosissimè administrabat. Anno autem quarto post hujusmodi administrationem susceptam, ipsa muliebri audaciâ & temeritate succensa, ad hanc Vallem-Gallicam se contulit Canonicos vexatura, si quomodo ansam arripere potuisset: Quo autem faciliùs id, quod animo conceperat, ad effectum perduceret, Canonicos minatur abrogationem immunitatis, quâ gaudebant, nisi Patris Deodati, in cujus favorem ista immunitas à Principibus elargita fuerat, sancta membra ostendant, quæ latere in sarcophago faxeo constans fama erat, id quod vanum & fatile arbitrabatur. His minis perterriti Canonici, convocatis undique Viris Religiosis, triduanoque jejuniò indicto, vigiliis, orationibus & multis lachrymis sese expiantes, à Deo piis precibus audaciæ veniam, & tantæ rei successum postularunt. Deus autem omnipotens pro suâ clementiâ, quâ piorum vota exaudire dignatur, piæ petitioni annuit. Igitur Anno restitutæ salutis millesimo tertio, decimo Kalendas Juliæ, Stî. Patris Deodati Corpus in medio ædis divi Mauritiî, ante altare Stæ. Crucis, ubi sepultum delituerat annos trecentos, & viginti tres, Dei nutu inventum, reverenter, & cum magnâ exultatione, & lætitiâ exhumarunt, atque in capsam ad hoc paratam decenter conditum in loco reponunt, unde pie venerari possit.

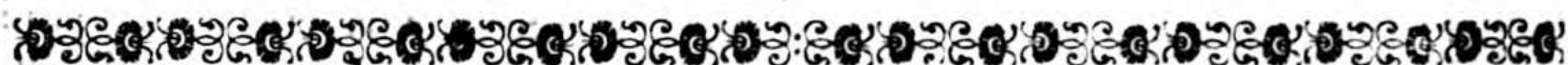
D d d

(a) *Beatrix . . . ex illustri Austriacorum Ducum stemmate orta . . . Ducatam administravit.* Originem Austriacam frustra in proavia Beatricis finxit sibi Herculæus. Hugo Beatricis pater, Adelaidem, vel Hadewidem de Saxoniâ sibi desponsarat; Henricus Adelaidis pater, Mathildi item Saxonicæ junctus fuit matrimonio, & quo plures maternæ lineæ gradus ascendimus, tantò minus Austriacæ gentis sanguinem in Beatrice confluisse reperias. Ex patris capite, Hugone Magno, Duce Franciæ, vix guttam sanguinis Austriaci deduces. Hugo patrem habuit Robertum Regem Galliæ, matrem verò Beatricem de Castillione, vulgò *de Chastillon*. Robertus ex cognomine Roberto, nuncupante *Forti*, & Burgundica Principe satus, avos habuisse fertur in Galliâ; aliundè si quæras, nullibi invenies.

Beatrix Ducatum rexit ad annum 1005. teste Chronographo Senonensi. Filios habuit Theodoricum Ducatûs hæredem, Fridericum & Adalberonem Metensem Episcopum. Nuptam postea Comitî Rinsfeldensi, docet Doctissimus Eccardus, de eruditione laudandus, sed de conversione ad Catholicam fidem nuperà, laudabilior. Joannes de Bayono administrationem Ducatûs ad annum 1011. gestam à Beatrice sic memorat cap. 46. „Friderico Lotharingiæ Duce defuncto, Beatrix uxor ejus aliquanto tempore, et dictum est, „Ducatum rexit. Qui Deodoricus à Beatrice matre, anno millesimo undecimo, cum non posset petitione, regimen violentiâ extorsit. & anno „1017. Deodoricus Dux prædictus, contra Vidricum Comitem Castri, cui „nomen est Clarimons, qui cum Almarico fratre suo, Lingonicæ urbis „Archidiacono qui villicos populabatur famosissimus, cum paucis contra „ingens agmen penes Barrense oppidum dimicavit, ubi inter multas strages, Dux ipse à prædicto satellite, non clerico, qui hujus conflictûs autor erat, licet fuerit crudeliter vulneratus, illum tamen cum improprio „illico extinguens, victoriam sumpsit. Et cap. 48. Deodoricus Dux obiit „anno MXXIX. cui Fridericus ex filio nepos, quia filius æquivocus ante „obierat, succedens, paucis diebus Lotharingiæ præfuit . . . anno MXXXI. „obiit admodum adolescentulus.

Hujus translationis festivitas, eo die quo acta est à clero, & populo Sti. Deodati, singulis annis recolitur. Beatrix autem postquam divi Patris Deodati sanctas vidit Reliquias, non solum à molestiis clero Sti. Deodati inferendis cessavit; verum & pro satisfactione audaciæ, quâ temerè, & muliebriter nullâ pietate, aut Religione ductâ, venerandas Reliquias effodi jussarat, ædem Sti. Mauritii, unde effossæ fuerant, vetustate collapsam restauravit, & in augustiorem formam redegit. Sed & Bertoldus Leucorum Antistes, & Ludovicus Comes à Dasbourg, avus Sti. Leonis noni Papæ, hujus instaurationis adjutores fuerunt.

De Sancto Leone, Tullensi Episcopo & Papâ, & Sancto Theobaldo.

CAPUT XIX.

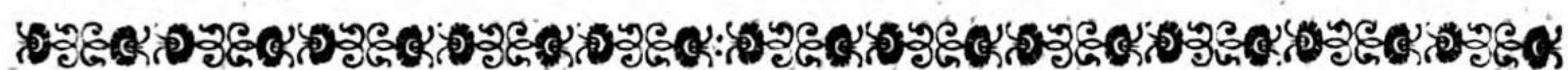
CÆterum quoniam hunc Leonem Ecclesiæ Sti. Deodati Præposituram gessisse fama est, res postulare videtur, ut de ejus vitâ, singulari laude dignâ aliquid in medium afferamus. Bruno vocabatur ante Pontificatum, & cum esset Tullensium Episcopus, circa annum, ab orbe redempto, millesimum quadragesimum tertium (a) Cœnobium Portus-suavis, à suo prædecessore Hermanno inchoatum, absolvit, (b) & Vestalibus inhabitandum concessit. Verum circiter annum Domini quadragesimum octavum supra millesimum in Episcoporum & procerum apud Maguntiam ab Imperatore Henrico, Legatis Romanæ Ecclesiæ optimum Pontificem postulantibus, offertur. Vir certè pie-

(a) *Cum esset Episcopus Tullensium circa annum 1046.* Bruno Episcopus factus est anno 1026. post obitum Hermanni.

(b) *Bruno . . . cum esset Tullorum Episcopus . . . Cœnobium Portus-suavis à suo prædecessore Hermanno inchoatum absolvit.* Portus-suavis, gallicè *Poussay & Poursa*, Cœnobium in monticulo, ad præterlabentis Madonis amnis, vulgò *Madon*, ripas structum est, non ab Hermanno, ut scribit Herculanus, sed à Bertholdo Episcopo Tullensi. Ultimam Bruno, adhibuit incepto operi, manum, pietatis Bertholdi haud degener hæres. Factus postea Romanus Pontifex & Lotharingiam lustrans, munimine Apostolico Parthenonem confirmavit anno 1049. Quamvis instituti illic ordinis, & invecæ regulæ non meminerit Pontifex, Benedictinam à principio vovisse sequioris Papæ Lucis 3. Bulla explicat. Ad sæculum decimum quintum isthoc vitæ genus floruit in Portu-suavi, donec paulatim elanguescente spiritu fervoris, ad sæculares defecit mores, & monachico habitu spreto, popularem assumpsere vestem sanctimoniales, nec ultra professæ regulam S. Benedicti, Canonicis se ritibus, Canonicorumque laxiori regulæ, ad arbitrium effictæ, devoverunt. Ne tamen viderentur pristinæ religionis desertrices, curaverunt in actibus publicis, statûs profligati nomen affectare. Claudia d'Anglurre Abbâtissa, tentavit anno 1578. vetus institutum renovare. At Canonissæ, liberioris vitæ jugo levissimo assuetæ, causam ad Caroli 3. Lotharingiæ Ducis provocarunt tribunal. Exitu fortunato, irritas fecerunt Abbâtissæ conatus. Judicio Principis necdum fracta Abbâtissa, appellavit vindicem Carolum à Lotharingiâ Cardinalem Vadani-Montis & Episcopum Tullensem. Partibus hinc inde auditis, Canonissas defectionem suam à primigenio statu fatentes, sed præscriptionis longevæ titulo defectionem excusantes, protectorem nactæ sunt, qui quod in moribus inverecundum, quod in disciplinâ informe, emendans, permisit quoad statum manere integras, usque dum à Sta. Sede aliter foret ordinatum. Tali sententiæ 28. Augusti 1582. provisionaliter datæ non acquievit Abbâtissa, majoribus inde

tate, innocentia, benignitate, gratia, hospitalitate insignis, cujus domus peregrinis & pauperibus semper patuerat; & ut refert Platina in vitis Pontificum, cum semel ad fores suas leprosum pauperem invenisset, cum ipse misericordia collocari in lectulo suo mandasset, apertis mane à janitore foribus, nusquam pauper inventus est, Christum autem pauperis nomine, eo loci recubuisse creditum. In rebus præterea ad Religionem pertinentibus, tantâ diligentia & solertia usus est, ut & in Concilio Vercellensi, Berengarium Hæreseos authorem damnaverit, & Constantinopolitanum Imperatorem suis monitionibus impulerit, sepulchrum Domini Jerosolimis à Barbaris dirutum, restituere, eo maxime tempore, quo & Theobaldus nobilis Francus sanctitate vitæ apud Vincentinos in pretio fuit. Moritur autem Leo, Pontificatus sui anno quinto.

*Qualiter Sanctus Romaricus Cœnobium in Romarico - Monte edificavit,
& de combustione ejusdem, & vitâ monialium. Item de
edificatione Cellæ Longi-maris.*

C A P U T XX.

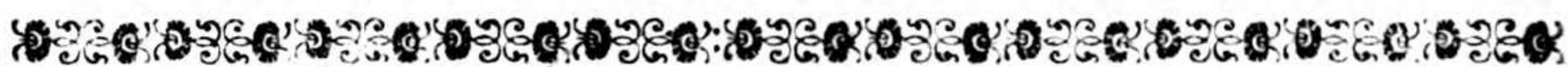
Romaricus, de quo in præcedentibus mentionem fecimus, ædi Beato Petro Apostolorum Principi apud Romaricum-montem à se positæ, Cœnobium Vestalium adjunxit, ubi nobiles Virgines, pudicitia Deo consecratâ sanctè & castè viverent. Harum autem incuria, Cœnobium cum æde sacrâ combustum est, anno Domini millesimo quingentesimo septimo. Ædes sacra postea reparata, hujus conflagrationis nullum aliud vestigium retinet, nisi quod paries, qui ad austrum vergit, exustis lapidibus idipsum testatur. Ab eo tempore Vestales, (a) cum Cœnobitæ essent, hoc est in communè viverent, & nec

zeli stimulis percita, Romani Pontificis interpellavit judicium, litem intentavit, cui mors imposuit finem anno 1586. à posteris necdum instauratam. Et ita placidæ possessionis beneficio, sæcularitate fruuntur impavidæ quatuordecim nobilitatis antiquæ & ordinis equestris Canonissæ, quibus præest Elizabeth de Gramont, filia illustris viri Philiberti, Comitis de Gramont Ruppellæ Gubernatoris, & Elizabethæ d'Hamilton, virgo & genere, & eruditione, magis adhuc pietate, incluta.

(a) *Ab eo tempore Vestales cum Cœnobitæ essent, hoc est in commune viverent, . amotâ communitate . . . singula singulares sibi domos adificare ceperunt.* Igitur anno 1517. in Romarico-Monte, vulgò *Remirmont*, vitium proprietatis & regularis observantiæ despectus invalescere ceperunt. Testis oculatus, narrator tutus est, cui denegare fidem, crimini infidelitatis, par crimen est. Antiquitus sub B. Columbani, dein sub S. Benedicti Regulâ militasse Romarici-Montis Moniales, nullus est qui ambigat, tenaces sui instituti ad decimum sextum sæculum persistere, nec ante illud tempus Canonissarum usurpavere nomen & insignia. Immutationi statûs applausit Lotharinga nobilitas facilem ex laxiore vitâ inveniens locum in quo puellas, velut in honorifico azilo segregarent expectaturas sponso. In comitiis generalibus anni 1614. timentes ne Abbatissa primævum religionis rigorem inveheret, supplices obsecrarunt Henricum Ducem, ut non pateretur quidquam attentari in splendorem & sæcularitatem Collegii Romarico-Montani, quod quia Dux per se exequi non poterat, per Romanæ autoritatis approbationem id præstiturum spondit. Nihilominus Abbatissa Catharina, Ducis Germana soror, pro conscientie suæ debito, nihil Romæ & Nanceii intentatum relinquens, totam se superimpendit pro rescussitandâ monasticâ disciplinâ. Tantæ Principis zelum & zeli exitum

possessionum proprietas, nec sententiarum dissentio, aut pugna, nec turbatio, aut lis aut contentio esset ulla, sed communia haberent omnia, & animi sententias & corpora nutrent, atque curarent, sicque firmissimum tutamen ex morum ac mentium conspiratione concepissent, amotâ communitate & commodis inde provenientius spretis, singulæ singulares sibi domos ædificare cœperunt, in quibus quantâ libertate vivant, nolo in præsentiarum persequi. Octo annis ab hac conflagratione exactis, itidem sacre Juncturarum ædes à quibusdam peregrinis incensæ arserunt, ut difficile fuerit & operosum eas restaurare. Per idem tempus Bilonus servus Gerardi Ducis Lotharingiæ, vitæ pertæsus aulicæ, & semetipsum corripiens ob vitam absurdè actam, in solitudinem secessit, atque in saltu, qui *Longum-mare* (gallicè *Gerard-mer*) vocatur, sacellum Divo Bartholomæo, & sibi Cellulam erexit ubi mirabili constantiâ Vir in aulâ præcipuus, emeritus perseverasse fertur. Est ibi lacus, unde Volturna Fluvius originem habet, qui præterfluens Vallem Camporum, in Mosellam paululum infra Docellas (*Docelles*) labitur. Hic fluvius Baccas, five uniones fert magnitudine & colore subrubro, orientalibus non inferiores.

De sterilitate terræ, & frigore nimio. Item de Regnerio Anachoretâ & fundatore Celle-maris.

CAPUT XXI.

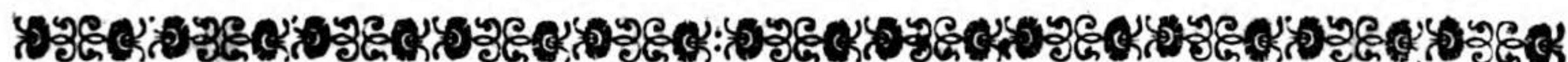
ANnus ab incarnato Verbo millesimus septuagesimus multum calamitosus extitit, tum ob sacrum ignem, quem constat per hominum corpora in hoc tractu Voségi dirè grassatum: nam multis exustis, truncata alia reliquit; tum ob sterilitatem, nullos enim fructus, nullum annonæ proventum, aut admodum pusillum terra studiosissimè culta produxit. Annus sequens prioris miseras, inopiamque auxit, ex eo-quod æquè propemodum sterilis, ob frigorâ vehementiâ supra quàm quis credere possit, inopes eluserit Colonos. Relatum est Mare mediterraneum eo anno alicubi rigore frigoris congelasse. Cæterum temporibus Bertheri Abbatis Senoniensis, fuit quidam Monachus Senoniensis, nomine Regnerius, qui cum studiosius, quàm cætera omnia, vitam anachoreticam expeteret, impetratâ à Berthero abundi licentiâ, in vastâ solitudine, supra Senonias, ad parvum lacum sibi cellulam & sacellum, quod *Mare* dicitur, ædificavit. Sacellum nominis Maji, in honorem Stæ. Trinitatis, à Pibone, Tullensi Episcopo, dicatum est. Erat autem annus à Natali Domini millesimus nonagesimus.

De

---

reformidans equestris nobilitas, supplici libello Ducem, comitiorum anni 1619. præsidem convenit, & tam suo, quàm Capituli Romarico-montensis nomine, obtestata est, ut à novitatibus inducendis in hoc insigne Canonissarum Collegium, Abbatissam dimoveret, suâque autoritate, ut protectorem Collegii decebat, compesceret. Promisit indulgentior Princeps, procerum suorum suffragiis, ut ferebant tempora, indigens. Fraternalis precibus victa Abbatissa, à proposito urgendo abstinuit, & reformationem quam persuadere aliis, nec cogere potuit, amplexata est, schemate & professione religionis assumptis in monasterio monialium Sti. Benedicti in urbe Nanceianâ.

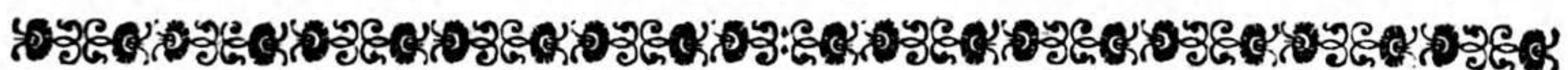

De articulo Digiti Sancti Nicolai deportato ad vicum Portus per militem Lotharingum, ubi miracula operantur.

CAPUT XXII.

PORRÒ excursis inde octo annis, negotiatores Barri, quæ civitas est Apuliæ, quæstûs gratiâ ad Antiochiam tendentes, cum navibus frumento oneratis, ad Myram Liciæ civitatem, ubi Corpus Divi Nicolai, septingentis septuaginta quinque annis sepultum delituerat, præter spem appulerunt. Considerantes autem Myram habitatoribus prope destitutam, ob Sarracenorum incursiones, qui omnia populabantur ac vastabant, nullo negotio se sacras divi Nicolai Reliquias adepturos existimarunt. Igitur, ut rem in pauca referam, ex ædituo Ecclesiæ semi-dirutæ, de loco ubi condebantur, edocti, magnâ cum lætiâ beata membra emunt, atque in suam patriam Barrum secundis ventis transferunt. Hujus translationis miles quidam Lotharingus factus certior, ut erat speciali obsequio huic Divo addictus, statim Religionis gratiâ Barrum petit, votoque salutari multis precibus contendit, ut in solatium obsequii, aliquid ex Reliquiis Sti. Nicolai obtineat. Reliquiarum custodes, ut viderunt viri relligiosam assiduitatem, unum ex articulis digitorum Beati Nicolai depromptum, religioso militi dederunt, qui lætior, quàm si ingentem thesaurum accepisset, pretiosum munus in patriam detulit, atque in fanum vici ad Murthæ ripam positi, qui dicitur *Portus*, reponit; ubi interventu ejusdem Divi multa ac magna quotidie eduntur miracula.

De fundatione Cellæ Bellæ-vallis per Gerardum Comitem Vadani-montis, prius inceptâ per Hugonem Mediani-Monasterii Anachoretam.

CAPUT XXIII.

SED & eodem fermè tempore Mathæus, Ducatûs Lotharingiæ, & Comitatus Vadani-montis hæres, & possessor, fraternâ motus pietate, fratri suo Gerardo Comitatum Vadani-montis cessit, quò haberet unde vitam honestè tueretur. Gerardus autem singulari ductus pietate, ut qui à teneris Deum revereri & colere didicerat, Cellam Bellæ-vallis in (a) dominio Castrensi à Hugone Mediani monacho, sed factò anachoretâ, inceptam ampliavit, absolvit, atque tot redditibus dotavit, quot necessarios sex monachis alendis existimavit, in quâ postea sepultus est. Fuerant etiam eo tempore viri fideles, & divini cultûs amantissimi, qui Cœnobium Calmosiacum (b) non

E e e

(a) Gerardus . . . Cellam Bellæ-vallis in dominio Castrensi . . . inceptam ampliavit.

Cella Bellæ-vallis, nunc Prioratus, haud procul à Castro ad Mosellam, gallicè *Châté-sur-Moselle*, Abbatix S. Leopoldi Nanceiani unitus anno 1616. Gerardum Comitem Vadani-montis fundatorem habuit anno 1107. unâ cum Helwide uxore suâ & filio eorum Hugone. Gerardus, ille secundò genitus erat Gerardi Alsatici filius, & Vademontanæ gentis origo, facinoribus bellicis & pietate conspicuus. In Bellæ-vallis Ecclesia tumulatus jacet, & in ea posteri ejus plerique, hæreditarium sibi effodere sepulchrum.

(b) Eo tempore viri fideles . . . Cœnobium Calmosiacum non procul à Spinalo inchoarunt.

procul à Spinalo inchoarunt, quod postea absolutum & dotatum Virgini Dei-
paræ dicatur, atque colendum datur Canonicis Regularibus Ordinis Sti. Au-
gustini. Erat præterea & tunc temporis in his regionibus magnus pavor ob
luporum voracium & copiam & rabiem; undique enim oberrantes, nulli
obviam factò parcebant, imò in ædes penetrabant pueros voraturi, quo-
rum sanguinem imprimis appetebant. Cæterum annus à salutiferâ mundi
restitutione quinquagesimus quintus supra millesimum & centesimum, me-
morabili insignitus calamitate, luctuosam infœlicitatem cum populo, tum
clero Sti. Deodati attulit. Namque ædes tam sacras, quàm profanas & pri-
vatas incendium deformavit, vastavitque, ita ut miseri cives ad ultimam ino-
piam, egestatemque redacti, vix collapsas restaurare potuerint.

*Quomodo Maherus, Præpositus Sancti Deodati, Episcopatum Tullensem in-
vaserit, de vitâ & morte ejus, & de fine hujus Libri.*

CAPUT XXIV.

PORRò annus quinquagesimus primus post hanc memorabilem cladem vol-
vebatur, cum Maherus ex illustri Ducum Lotharingiæ prosapiâ ortus,
(Matthæi enim Ducis ex secundâ uxore filius fuit) (a) Præpositurâ in Colle-
gio Canonorum Sti. Deodati donaretur: in quâ administrandâ tantam pro-
bitatem & modestiam præ se tulit, ut defuncto Leucorum Episcopo, (b) votis
omnibus ad Episcopatum adscisseretur. Eo munere assumpto improbos mo-
res, quos prius modestiæ prætextu occultaverat, ampliùs dissimulare non po-
tuit: libertas enim & opes inseparatæ, hominem certò comprobant, & pro-
dunt. Ita voluptatibus, sumptuosis conviviis & libidinibus, Episcopii facultates,

Calmosiaci historiam anecdotis P. Martene insertam, & à nobis erutam è
tabulario Abbatiae, consulere quisque potest. Non à viris fidelibus, sed à no-
bili viro Theodorico & Hadelvide ejus consorte piissimâ, initium sumpsit.
Calmosiacensis Canonica in donatorum nemoroso allodio, anno 1093. Primus
cœnobio præfuit Seherus. Modò præest Reverendissimus D. Verlet Congre-
gationis Canonorum regularium nostri Salvatoris, Generalis vigilantissimus,
piissimi Patris le Gagneur, piissimus hæres.

(a) *Maherus ex illustri Ducum Lotharingiæ prosapiâ ortus (Matthæi enim Ducis ex
secundâ uxore filius fuit.)* Hunc errorem hausit Herculanus ex Joanne de
Bayon, qui cap. 96. parentes eosdem assignat Machero, seu veriùs & rectiùs
Mathæo à Lotharingiâ, Præposito S. Deodati & postmodum Tulli Episcopo.
Hic enim, inquit, Macherus ex secundâ uxore Ducis Mathæi quæ ex lum-
bis processerat Ducis Poloniæ, dicto Mathæo genitus fuit unâ cum Domino
Theodorico *Diaboli*, Domino Castelleti &c. Nullus ante & post Joannem de
Bayon aliam à Berthâ, filiâ Imperatoris Friderici, uxorem dedit Mathæo i.
Lotharingiæ Duci. Nullus Ludomillam Poloniæ Ducis filiam junxit Mathæo,
Duci, sed Friderico Mathæi Ducis Germano fratri, & Dynastæ de *Bitch*, qui
ex Ludomillâ prolem suscepit, Fridericum Ducem, Mathæum S. Deodati præ-
positum, Theodoricum de Inferis, sive Diaboli, Philippum toparcham Gelli-
villaris, Judith deponsatam Henrico Comiti de Salmis, & Agatham Abbatissâ-
rum Romarico-Montis catalogo ascriptam.

(b) *Ut defuncto Leucorum Episcopo votis omnium ad Episcopatum ascisceretur.* Odoni
à Lotharingiâ, filio Hugonis i. Comitis Vadamontani & Agelinæ de Burgun-
diâ, vivis exempto, anno 1197. suffectus est Mathæus anno 1198.

id est opes, frugalitati & pauperum alimoniam consecratas dilapidans, ac prophanans, non solum à Canonicis, penes quos Episcopi electio est, ludibrio & contemptui habitus est. Verum malae dispensationis apud Innocentium tertium Pontificem maximum delatus, ab eodem visus est se abdicare Episcopatu, in cuius locum subrogatur Regnaldus filius pincernae Regis Franciae, (a) homo cum eruditione, tum morum probitate excultus. Caeterum Maherus dissimulatae irae quam conceperat ex huiusmodi abdicatione, ad praeposituram Sti. Deodati relictam ob Episcopium, sese conferens domum inter duas Basilicas, & lapidibus turris lapsae per incendium, cuius mentionem fecimus in praecedenti Capite, erexit. Ibi genio & libidini indulgens, etiam propriae filiae, quam ex Spinalensi Vestali susceperat, commiscebatur. Quod nefandum facinus, postquam frater ejus Fridericus Dux rescivit, fratrem tam impie se suamque familiam polluentem detestatus, mulierculam quam abutebatur, in carcerem conjecit, domumque impuritatis & sacrilegii consciam funditus evertit. Sic Maherus non solum ope, verum etiam & certa destitutus habitatione, ara enim, quam in rupe Clari-montis extruxerat tempore Simonis patris sui, optimatum consilio jampridem fuerat eversta; saepius se conferebat ad Eremitas commorantes in cellis sacelli divae Magdalenae, quas in jugo Clari-montis Hugo Anachoreta ex Mediani Monacho factus, circiter annum Domini millesimum nonagesimum, construxerat. Quo in loco Maherus venationi & rapi-

(a) *In ejus locum subrogatus est Regnaldus.* Richerius in chron. Senonensi, & Ruyr l. *Antiquitatum Vosagi*, depositionem Mathaei referunt sub annum 1205. Albericus anno 1210. factam scribit ab Innocentio 3. ad quem Clerus Tullensis graves querelas contra dilapidatorem, & lascivum praesulem, per Archidiaconum Fridericum detulerat. Regnaldus ille non ex Guidone de Turri, ut somniavit Ecclesiae Tullensis nuperus scriptor, furculum fingens sibi Turritanae Gentis fuisse Reginaldum, sed ex Guidone Silvanecto tertio, Domino de Chantilly, d'Ermenonville Franciae Pincernae, & Margaretae de Claromonte factus erat. Quae quidem Margaretæ, teste Chesnio in historia Barrensi p. 25. Reginaldi Claromontani apud Bellovacos Comitis & Clementiae de Barro erat filia. Subindeque Regnaldus Episcopus Tullensis, non Reginaldi 2. Comitis Barri cognatus, sed nepos dicendus venit, cum Clementia & Regnaldus 2. ex eodem patre & matre eadem fuerint progeniti. Quare Tullensis historiograus emendandus est, qui ad instantiam Reginaldi 1. Barri Comitis, Reginaldum de Senlis ejus cognatum pervenisse scribit ad Episcopatum Tullensem. Certè Regnaldus 1. Clementiae Pater, Margaretæ de Clermont avus, proavus esse debuit Episcopi Reginaldi, non cognatus, ut ex hoc schemate perspicuum est.

Regnaldus 1. Comes Barri.

Regnaldus 2. Barri Comes.

Clementia Barri nupta Reginaldo
Comiti Claromontano apud Bel-
lovacos.

Margareta de Clermont uxor Guidonis 3.
de Silvanecto Franciae Pincernae.

Regnaldus de Silvanecto Episcopus Tul-
lensis renunciatus anno 1198.

Et ut amplius mendum Tullensis historici elucescat, observare juvabit Reginaldum primum Barri Comitem, debitum mortis solvisse ante annum 1151. Hoc enim anno Regnaldus 2. Ducatum regebat, & multis diplomatibus probatur patris defuncti adiisse hereditatem.

nis operam dabat. Intereà Regnaldus, Leucorum Antistes, viris doctis & religiosis comitatus visitationis gratiâ, monasterium Sti. Salvatoris in Vosago adiit, (a) quod enim à Bertholdo Tullensi Episcopo constructum, & dotatum, cum prius Bodonis Monasterium (b) paulò inferius à Bodone etiam Tullensium Episcopo

(a) *Monasterium Sti. Salvatoris in Vosago adiit, à Bertholdo constructum.* Sæculo undecimo ineunte, Abbatia S. Salvatoris à Bertholdo Episcopo Tullensi fundata, Monachis Ordinis S. Benedicti addicta est; ad canonicos regulares paulò post translata, usque modò ab eis possidetur. Anno 1569. dum Lotharingia bellicis hæreticorum irrumpentium ex Germaniâ & Galliâ tumultibus quateretur, Dux militiæ De Genly in Vosagi fauces hostiliter irruens, Monasterium S. Salvatoris appposito igne consumpsit. Securior sibi mansionem & inimicorum insultibus minùs obviam Canonici quærentes, ad vicum Domni-apri, gallicè *Domp-eure*, primordialis donationis patrimonialem villam, ab oppido Albi-montis (*Blamont*) uno separatam lapide, secesserunt, & in monticulo prominente Ecclesiam, & officinas circumposuerunt.

(b) *Bodonis Monasterium*, gallicè *Bon-Moutier*. A Leuduino, seu Bodone, de quo supra, Tullensi Episcopo, erectum & sanctimonialibus dedicatum, ab autore suo Bodone, nomen sortitum est. Thietbergam filiam suam anno circiter 656. Abbatissam Bodo præfecit. Cum verò sæculis labentibus, à fervore antiquo lapsæ sanctimoniales, in degenerem vitam abiissent, Bertholdus Tullensis Præsul non modo Moniales extinxit, sed & Cœnobium in superiori loco ædificavit à fundamentis, & S. Salvatoris indita appellatione, innovavit per omnia Monachos, profligatis sanctimonialibus substituens; sed non diù substiterunt. *Inde expulsis Monachis*, inquit Richerius, *Ordinis Sti. Augustini Canonici, sicut usque nunc ibidem permanent, sunt inthronisati.* Ergò Bodonis Monasterium à Monialibus ad Monachos, & à Monachis ad Canonicos Regulares migravit. Trinæ hospitem mutationi triplex loci respondit mutatio. A Bodonis Monasterio, ad S. Salvatorem, & à S. Salvatore ad Domnum-Aprum factus est successivè inquilinorum transitus. Displicet Canonicis Regularibus Domni-Apri narratio Richerii & Herculani. Nolunt expulsis successisse Monachis, sed ab origine suâ, Monasterium S. Salvatoris à Bertholdo Tullensi antistite institutum & destinatum fuisse Canonicis Regularibus, anno sæculi undecimi, decimo asserunt, & quasi ad aspectum recentioris coloniæ, pravos Monachorum mores, regulari disciplinâ suâ, condemnantis, suffusos pudore Bodonis-Monasterii ascetas, à S. Salvatore uno vix lapide distitos, aufugisse ajunt, loco cedentes & bonis. Ita autore traditione, foundationis suæ historiam concinnant Canonici, & certè, si pauca excipias quæ in primitivo suo Vosagi secessu possident prædia, cætera ex Bertholdi patrimonialibus allodiis processisse palàm est, unde fundatoris honorem cum Bodone non dividunt grati filii, nec dividendum putant ratione fundi in quo Ecclesia primitùs erecta est, cum alius fuerit & discretus à Bodonis-Monasterio locus, quem vel ad Episcopalis mensæ dominium pertinuisse, vel de paternâ hæreditate manasse suspicantur.

Ut ut sit, inductos in S. Salvatoris domum Canonicos dotavit villis Domni-Apri, Barbessii, Aracuriæ, Bartholomæi-montis, gallicè *Barthelemon*, Bassi-montis, *Basemont*, *Fouscré*, Bertricuriæ, *Burthecourt*, Lupi-curia, *Lupcourt*, & Azeloti, quas de proprio patrimonio possidebat Bertholdus cum *bannis, fundis, omni jurisdictione . . . absque aliquorum dominorum temporalium aliquâ reclamatione.*

Munifici dotatoris æmulata pietatem Agnes Comitissa, quam de Salmis dicunt, & utinam probarent, medietatem Ecclesiæ & villæ de Ravono ad aquas, gallicè *Ravon lez l'eau*, contulit Canonicis pro remedio animæ suæ, & successorum suorum, Prætereà, inquit, confirmo ea quæ ab antecessoribus
„ meis

Episcopo constructum, circiter annum à Christo nato millesimum decimum, Sanctimonialium in eo versantium improbitate & lasciviâ motus, evertisset. Regnaldus igitur Paschali solemnitate apud Sanctum Salvatorem celebratâ, Senonias profectus est; Cujus profectiois Maherus factus certior, duos ex his qui sibi adhærebant Senonias misit, qui clam sciscitarentur quâ viâ inde esset discessurus: nam invidiæ virus in Regnaldum jam pridem animo conceptum injustè & præter meritum, effundere decreverat. Qui missi fuerunt, negotio fideliter peracto redeuntes, Mahero significant Regnaldum iter facturum per Medianum-Monasterium, Styvadium, & Cœnobium Altreia-

„ meis Principibus Salms & Dominis hujus meæ terræ donata sunt eis.
 „ Confirmo quoque eam medietatem Ecclesiæ de Raoum quæ data est eis
 „ pro animâ Godefridi Comitis mariti mei, nec non medietatem ejusdem
 „ villæ, cum banno quam dedi similiter pro filio meo Willelmo qui illuc
 „ jacet... saltus verò ejusdem villæ perducitur usque ad locum qui dicitur
 „ *Loudamont*... Datum xi. Kal. Aprilis anno ab incarnatione Domini MCXXXIV.

Temporalibus auctam bonis canoniam, spiritualibus auxere Bertholdi successores Petrus anno 1185. & Odo anno 1195. Tullenses Episcopi, jurisdictionem ordinariam & quasi Episcopalem impertiendo Abbatibus S. Salvatoris in Ecclesias parochiales de *Harbouey*, de *Cirey*, de *Valmoutier*, de *Petit mont*, de *Chastillon*, de *Dom-Evre*, de *Ravon les l'eau*, de *Barbas*, & donum istud ab Archidiacono Tullensi Gerardo irreverenter impetitum, strenuè à delegatis judicibus Pontificiis anno 1245. vindicatum est, & ipsemet aggressor audacioris facti pœnitens, ultroneæ impetitionis temeritatem scripto protestatus est his verbis.

Notum fieri volumus universis quòd cum nos impeteremus coram judicibus à Domino Papâ delegatis, virum honestum & religiosum Abbatem S. Salvatoris Vogienfis & conventum ejusdem loci, pro vicariis nobis repræsentandis, & à venerabili Patre Episcopo instituendis, ad Ecclesias de *Barbas*, d'*Harbouey*, *Dom-Evre* & de *Cirey*, & quasdam alias in confinagio dictorum locorum sitas, quæ ad ipsos ab antiquo spectare dignoscuntur, nos eorum privilegiis, carthis ac monumentis, ac ipsorum possessione pacificâ quinquagenariâ videlicet & amplius, quæ iidem super his habebant, diligenter intellectis, & inspectis, querelam ipsam iisdem remisimus, confitentes tam coram ipsis judicibus, quàm coram venerabili Patre Tullensi Episcopo & etiam quibuscunque, de consilio bonorum & jurisperitorum recognoscentes, quòd secundum quod ipsi per sua legitima documenta, quæ ab ipsis Episcopis, & à Decano & Capitulo, & etiam à Domino Papâ habebant, docuerunt, & probare curarunt, nullum jus pro repræsentatione & institutione talibus, habeamus, & si quid juris, etiam & facti habebamus, illud piè & devotè, & sine conditione qualibet, in perpetuum contulimus & concessimus. In cujus rei testimonium &c. Datum anno Domini 1245. mensè Decembri.

D. Franciscus Bloüet, Episcopus Tullensis, Pontificum & antecessorum suorum decreta, nec veritus, nec veneratus, Abbatem S. Salvatoris Petrum Collin ad Metensem provocavit senatum, jurisdictionis spiritualis causam, acturus. Abbas ratus non licere sibi ad tribunal ejusmodi confugere, salvis conscientiæ & Ecclesiæ suæ S. Sedi immediatè subjectæ, juribus, abstinuit à comparitione, & inde reus & indeffensus spoliatur jure antiquo tot titulis acquisito sibi, per sententiam sævientem an. 1708. in parœcias à parte Galliæ, in alias sævire nequcuntem. Romam apellavit Abbas & Pontificem; sed apellationi obturavit aures suas Episcopus, & ita parto per sæcularem potestatem jure fruitur litigatoris hæres pacificus.

Quo tempore Lutherana hæresis Lotharingiam populabunda subiit, Monasterium S. Salvatoris ferro donavit & flammæ, anno 1524. Dirutam domum excitavit è ruderibus impiger Abbas Gerardinus Jacob. Sed iterum reviviscens

hæresis & Calvinistas facibus armans, irrupit in Lotharingiam, anno 1565. iteratisque incendiis Abbatiam concremavit. Ad tutiorem locum, ædes monasterii transferendas, salutem suorum consulens Nicolaus Malriat Abbas, censuit. Ad Domnum-Aprum, profugos colligit Canonicos, situm suam naturam gratum, præterlabente Vezouziâ utilem, Albi-montis viciniam securum judicans, Pontificis Pii V. consensum efflagitat, & obtinet pro translatione, anno 1569. Festinâ manu Ecclesiam struxit, aptavit officinas, instruxit loca regularia, quæ Dux Bullonius anno 1587. veluti turbo Lotharingiæ vastator decoxit. Templum & Claustrum, invito hoste, salva evaserunt è flammis. Dudum prostrata domus, gravata alieno ære, non potuit surgere ex ruinis. Reformatis Canonicis tantus debebatur honos. Ut primum enim Canonici Domni-Apri accessit spontanea deditione sua, ad congregationem Nostri Salvatoris, hoc est anno 1625, protinus ab excidio convaluit, & viri fortes ex favillis monasterium excitaverunt, quod quia pro temporis hujus angustiis, Canonicorum parvo cœtui sufficiebat, arctius structum fuit. Modernus Abbas, majus & majori numero continendo, commodius ædificare incipit.

Ab origine suâ, an per Abbates regi solitum fuerit S. Salvatoris monasterium dubitant aliqui, eo maximè nixi fundamento quod Sigibaldus, quem Abbatum catalogo præponunt, rexisse dicant ad annum 1085. At quis facile crediderit, hominem ætate maturum, (neque enim alius nascenti congregationi destinandus erat rector) per annos septuaginta quinque gessisse administrationem? Sigibaldo successit

Sigebertus anno 1117. denatus.

Hugo obiit anno 1130.

Bertramus anno 1133.

Ottho anno 1140.

Imerinus anno 1170.

Theobaldus anno 1206.

Claudius anno 1223.

Richerus anno 1239.

Ægidius de Vendieres anno 1260.

Petrus anno 1276.

Henricus anno 1282.

Simon anno 1305.

Reginaldus anno 1330.

Lietardus anno 1332.

Thomas anno 1334.

Gerardus anno 1343.

Valterinus anno 1355.

Joffridus anno 1383.

Joannes Aubertin anno 1414.

Joannes de Vaxenville anno 1425.

Joannes Stephani anno 1456.

Joannes Desiderii anno 1470.

Joannes Gadetti anno 1486.

Claudius Hozelet anno 1515.

Gerardinus Jacob anno 1540.

Nicolaus Malriat anno 1570.

Sebastianus Malriat anno 1574.

Christianus Malriat anno 1594.

Christianus Fabri anno 1614.

Joannes Marchal anno 1630.

Clemens Philippe anno 1668.

Carolus le Begue anno 1689.

Mathias Allaine anno 1704.

cenſe. (a) Die autem ſequentē Regnaldus à Senoniis diſcedens per Styvagiū properabat ad Cœnobium Altreiacenſe, cumque Bergonciam trans-

Petrus Collin anno 1722.

Joannes Baptiſta Piart Abbas modernus, Procurator Generalis in Curiâ Romanâ, & pridem Theologiæ Profeſſor, vir acris ingenii, & rerum agenda-
rum ſagacitate commendabilis, electus eſt anno 1722.

(a) *Cœnobium Altreiacenſe*. Abbatia Canoniorum Regularium Ordinis S. Auguſtini, cujus muros allambit amnis Mortania, vulgò *la Mortagne*. A Ramberti-
villâ, gallicè *Ramberviller*, diſtat uno lapide, tribus à Stivagio verſus Occi-
dentem. Stephanum à Barro, Metenſem Epiſcopum habuit fundatorem anno
1144. confirmatorem Theodoricum anno 1176. Eccleſia Monafterialis ele-
ganti ſplendet architecturâ, & fenestris, mirabiliori adhuc arte pictis coruſcat.
Alia, Chriſti genealogiam à Jeſſe deduſtam, ad Chriſtum uſque, per heroum
imagines appictas repræſentat. Secunda, Annuntiationis miſterium exhibet, &
ad tabellam adgeniculatus ſiſtitur Ludovicus de Dom. Martin, Baro Fonteneti.
Tertia, Chriſtum cruci, medios inter latrones appenſum, ſtipante cinctum ca-
tervâ, in ſanctuarii meditullio, offert introeuntibus in Templum. Quarta na-
tivitatem Chriſti, quinta aſſumptionem Beatæ Mariæ Virginis, vivaci penicillo
delineatas exprimunt. Sanctuario adhærent ſacella Sti. Huberti & Nicolai.
Horum prius, columnis fultum lapideis, fornice lapideâ & planâ clauditur,
fenestris micans eximiè pictis, hiftoriam referentibus S. Huberti, inter Alte-
riaci Patronos aſcripti à fundatione ſuâ, & ditati articulo digiti illius, à fun-
datore Stephano. Inſignibus miraculis, magnum, apud exteras etiam na-
tiones, nomen ſibi fecit, hæc reliquia, & frequenti rabidorum curatione,
æmulum quodammodo Arduenenſi Abbatîæ, evaſit Altreiacenſe Monafterium.
Vaſtatam à Burgundo Principe Carolo audaci, Eccleſiam ſuam, reſtaurarunt,
ſacri pignoris circumlacione, Canonici Altreiacenſes. Fœlicibus quæſtuariis
bellum indixit Arduenenſis Abbas, & coram Epiſcopo Tullenſi Olrico de Albo-
monte, poſteâ coram Lotharingiæ Ducibus Renato 2. & Antonio, velut pa-
trimonii ſui ſuffuratores, ſub obtentu exuviæ ſuppoſuitiæ, credulæ plebis
emungentes donaria, provocavit. Litem ad utrumque tribunal, maximo utrinq-
ue æſtu ventilatam, ſelecti hinc inde iudices, Hugo dez Hazards Tullenſis Epiſ-
copus, & Olricus Witz de Gillivillari, gallicè *Gerbeviller*, Baillivus Nanceii,
amicâ compoſitione terminarunt, anno 1513, ſancientes, nullam ab hinc lici-
tam fore Altreiacenſibus, ſacræ reliquiæ per Provincias deportationem, præ-
terquam in vallem S. Deodati; oblationes tamen à peregrinis adventantibus
recipere, juxta mores antiquos, permiferunt, & in compensationem quæſtua-
riæ ſubventionis, ſtatuerunt, ut Arduennenſes quotannis penderent Altreia-
cenſibus quadraginta ſupra centum francos Barrenſes. Nicolaus de Maleze, Ar-
duennæ, & Nicolaus Mercier Altreiaci Abbates, arbitrale iudicium venerati,
ſucceſſoribus ſuis tranſmiferunt, legis reciprocæ inſtar, auſcultandum.

Aroaſiæ congregationi ſuberat Altreiacum, ejuſque ritibus & moribus vixit, donec
Nicolaus Seranville Abbas, ſe ſuumque monafterium ſubdidiffet congregatio-
ni noſtri Salvatoris, anno 1656. Præſuerunt ad noſtra tempora, Altreiacenſi
monaſterio Abbates ſequentes.

1. Anſelmus.
2. Milo, cui Lucius 3. Bullam inſcripſit anno 1182. confirmativam bonorum &
ſtatûs Altreiaci anno 1182. Villam Wapriæ (*la Voivre*) ab Ottone milite de
Damelicure, collatam Altreiaco, Milone ſupplicante approbavit Petrus Leuco-
rum antiſtes anno 1183.
3. Widricus collata ab Epiſcopis Metenſibus bona, Bertrandi diplomate munivit,
anno 1187, & is ſupremus fuit vitæ aut regiminis Widrici, nam ſequiore anno
floriſſe legitur.
4. Ancelinus, cui anno 1208. ſubrogatur.
5. Rodolphus qui hoſtium paſſus incurſiones & incendia, fundatoris hæredes ad

- pietatem & miserationem sic movit, ut anno 1209. tria prædia in *Monte gauduri*, loco nunc ignoto, obtinuerit ad solatium afflicti monasterii. Ab hoc Abbate, ad annum 1290. hiatus intercurrit, quem domesticæ carthæ non suppleant.
6. Dominicus super jure pascui in Villâ S. Gergonii, pasciscitur cum Abbatisa Spinalli, anno 1294.
  7. Joannes Gerson, à Gerardo Metensi Præsule, novam impetrat donationum penè antiquatarum, confirmationem, anno 1299.
  8. Gerardus agebat in vivis anno 1307.
  9. Joannes obiit anno 1340.
  10. Mathæus impetitus in privilegiis & bonis, Ademarum Episcopum Metensem, illatæ injuriæ ultorem interpellans anno 1347. defensorum probavit, & benefactorem expertus, quippe qui ab eo duos salis modios, ex Medii-vici salinâ prensandos annuatim obtinuerit anno 1352.
  11. Jacobus fati cessit anno 1389.
  12. Jeannes de Pontretrin moritur anno 1417.
  13. Joannes Gemel obiit anno 1439.
  14. Desiderius Chailley abiit è vivis anno 1469.
  15. Joannes Du Chastel Coadjutor electus, & ab Abbate Stivagij, per deputationem Abbatis Araosiæ confirmatus 19. Octobris 1468. Abbatiam rexit ad annum 1481.
  16. Joannes Renaud, ad promovendum S. Huberti cultum, indulgentias concurrentibus ad festum illius procuravit anno 1483. apud Sixtum 4.
  17. Nicolaus Mercier Abbatiam adeptus ab anno 1500, pro defensionandâ autenticitate reliquæ S. Huberti, vividè & efficaciter pugnavit adversus Arduennenses monachos, & litigatores. Salvâ prius certitudine sacri pignoris, per amicabilem concordiam, compescuit litem anno 1513.
  18. Claudius Steveney, Ecclesiam vastatam reparare aggressus, à Sanctuario, & cohærentibus illi Capellis, auspicatur anno 1537. hortante & auxiliatricem subministrante manum Nicolao Episcopo Metensi. Nicolaus Thirion, & Desiderius Marsault, cives Spinallenses & architectonici eximiam quam spectamus structuram absolverunt anno 1545. & in stipendium & pretium operis acceperunt viginti resalia tritici, totidem siliginis, duo pisorum resalia, & fabarum totidem unum resale salis, Francos quatuor ad comparisonem casei & butyri, sexdecim vini mensuras, porcos septem & bovem unum, vel eorum loco, francos duodecim monetæ Barrensis, libras calibis duodecim; & mille francos Barrenses. Fenestris ornavit Templum, in quibus ad vivum effigiatus cernitur. Obiit 4. Septembris 1548. mortuo hoc Epitaphium appendit gratus successor.

Cy gist le corps d'un Prélat sans faintise,
 Qui plus aime Dieu, son Cloître & son Eglise
 Qu'oiseaux, ni chiens, ou chevaux somptueux.
 Cy gist le corps d'un Prélat vertueux,
 Qui plus aime charité pure & monde,
 Que les honneurs & la gloire du monde.
 Las! c'est l'Abbé tant notable en surnom,
 Dit Steuveney, & Claude en propre nom,
 Lequel dressa. sans grand support avoir
 Le Chœur icy tel comme tu peux voir,
 Plus par bon sens, que par grand revenu,
 Et si l'esprit se fût encor tenu
 Avec le corps, quelques ans d'avantage,
 Il eût parfait le surplus de l'ouvrage;
 Mais celle mort qui les bons fait revivre,
 Voulant du tout rendre l'esprit delivre

Du grand travail qu'il avoit jour & nuit,
 L'an mil cinq cents avec quarante huit
 Posa le corps sous cette basse lamme,
 Pour élever dessus les neuf cieux l'ame,
 Et lui donner avec son Seigneur lieu,
 Où il connoit qu'il fait bon aimer Dieu.
 Si reciter je voulois, & toy lire
 Les grandes vertus qu'en ce corps on voit luire,
 Possible n'est que premier en disant,
 Las je ne fusse, ou toy en les lisant,
 Mais les grands cousts & peines qu'il a mises
 A ériger cette tant belle Eglise,
 Te donneront, ô passant, temoignage
 Du demeurant de ce bon personnage.
 Celui qui a dressé ce Chœur icy tant beau,
 N'a point dressé pour lui quelque riche tombeau,
 Pourquoi? il est couvert d'une vive memoire,
 Plus riche qu'un tombeau de fin marbre ou d'ivoir.

*Ante pavimenti renovationem, extabat Claudij Berlandier epitaphium, ab eodem
 poëta gallico, his conscriptum versibus.*

Cy gist Claude Berlandier,
 Qui n'eût science, ni métier,
 Néanmoins vequit longue vie
 Joyeux, contant, & sans ennuie.
 Passant, ce fût un fol plaisant,
 Fol, qui souloit donner à rire,
 Fol, sans malice, ou pour mieux dire,
 Ce fût un tout simple innocent.
 Il fût grand, robuste, homme fort,
 Qui fit paroître sa vigueur
 En l'érection de ce Chœur,
 Par son laborieux effort.
 Il portoit charge double & triple,
 S'il étoit flatté dextrement,
 Mais ne faisoit rien autrement,
 Ni pour maistre, ni pour disciple.
 Il continua son service
 A quatre Prélats de ce lieu,
 Puis rendit sa belle ame à Dieu,
 Nette de pechés & de vices.
 C'est la vie & mort, c'est l'histoire,
 De ce fol, mais fol nullement,
 Car Dieu l'a reçu en la gloire
 Qu'il donne aux sages seulement.

Il décéda l'an MDLVI. le iv. Septembre.

19. Thomas Pierrel morbo & morte correptus Ramberti-villæ, ibidem tumulatur anno 1554.
20. Joannes Chastelain, Abbatiam dimisit anno 1577.
21. Claudius Chevalier ex resignatione Abbas factus, ex cessione, desiit esse Abbas anno 1593.
22. Nicolaus Laurent, cognomento Malote candidam vestem, concedente Clemente 8. in nigram commutavit, anno 1608. Abbatiam nepoti suo Nicolao Seranville transcripsit anno 1634. quem sibi coadjutorem asciverat anno 1631.
23. Nicolaus Seranville, monasterium suum congregationi Nostri Salvatoris junxit anno 1656. Tanto bono, junxit malum, dum Abbatiam Midotio Canonico Tullenfi, restaurationem ædificiorum, & alia mira spondenti resignavit anno 1660.

24. Carolus Midot, Bullas provisionis obtinuit die 1. Aprilis 1660. sub hac clausulâ, ut ipso cedente, vel decedente, aut aliâs dictum monasterium quomodo-libet dimittente, illud amplius non commendetur, sed in pristinam tituli naturam reverti, eique de personâ regulari & idoneâ provideri debeat. Humanis exempto Midotio 20. Augusti 1699, per diuturnioris commendæ spatium, pristinæ pollicitationis immemore, in defuncti locum immissus est.
25. Joseph Sulpitius Pastoret, Canonicus Regularis, Augustâ Prætoriâ oriundus, vivis ereptus 1. Aprilis 1721.
26. Claudius Franciscus du Val, Canonicus Regularis, Coadjutor electus & confirmatus 16. Novembris 1720, ex San-Ludovici Argentinensis Pastoratu, quem per annos 27. summâ cum laude rexit, Abbatîæ Alteriacensis clavum ascendit anno 1721. diu, si fata votis respondeant, moderaturus.

Diploma Theodorici, Episcopi Metensis, pro Abbatîâ Alteriaci.

IN nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego T. Dei gratiâ Metensis Electus. Domui de Alteriaco eam libertatem quam Stephanus beatæ memoriæ Prædecessor noster Metensis Episcopus, in pratis, campis, nemoribus & pascuis concessit, & confirmavit, eidem concessimus & confirmavimus. Et insuper tres serfas quas apud vicum prædicta domus possidet, liberas ab omni reddito & exactione concessimus in perpetuum. Testes sunt Dominus Barnerdus Sacerdos, Magister Albricus, Magister Driamicus, Dominus Carolus, Dominus Teodoricus Advocatus de Rambervillâ, Widericus frater ejus, Dominus Poncio Dapifer, Bertrandus miles de Merlat, Balduinus miles de Danubrio. Anno ab incarnatione Domini 1176. indictione 9. epacta 7. concurrente 4.

Bulla Lucij III. pro Abbatîâ Alteriaci.

Lucius Episcopus servus servorum Dei. Dilectis filiis Miloni Abbati Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Alteriacensis cæterisque fratribus, tam præsentibus, quàm futuris omnibusque aliis, Apostolicam benedictionem in perpetuum. Religiosam vitam eligentibus Apostolicum convenit adesse præsidium, ne fortè cujuslibet temeritatis incursus, aut eos à proposito revocet, aut robur (quod absit) sacrae religionis confringat. Ea propter dilecti in Domino filii vestri, justis postulationibus clementer annuentes, & præfatam Ecclesiam Sanctæ Mariæ Alteriacensis, in quâ divino participati estis obsequio sub beati Petri & nostrâ protectione suscipimus, & præsentis scripti privilegio communimus. Imprimis siquidem statuentes, ut Ordo Canonicus qui secundum Deum & beati Augustini regulam, in eadem Ecclesiâ institutus esse dignoscitur, perpetuis ibidem temporibus inviolabiliter observetur. Præterea quascunque professiones, quæcunque bona eadem Ecclesia impræsentiarum justè & canonicè possidet, aut in futurum concessione Pontificum, largitione Regum, vel Principum, oblatione fidelium, seu aliis justis modis, præstante Domino, poterit adipisci, firma vobis, vestrisque successoribus, & illibata permaneant, in quibus hæc propriis duximus exprimenda vocabulis. Locum scilicet qui nuncupatur Alteriacum, in quo Ecclesia præfata fundata est, cum decimis, & omnibus appenditiis suis, in terris cultis, & incultis, pratis,

aquis, sylvis, per terminos designatos, scilicet per duos Chillimontes, (*Chillemont*) per montem Alteriaci, per Chelmini guttam, (*La goutte ou source de Chillemont*) usque Mortaniam, & ex aliâ parte per Vadum sapinei (*Le void du sapiné*) usque Mossur, (*Mossoux*) & cunctas terras de Nunfai, censum minimè solventes, cum pasturis totius banni Rambertivillæ; locum de Guandeborzoch, (*la Souche*) cum decimis & pasturis totius banni de Nozuncurt (*Nozuncourt*) perpetuo jure tenendas, sub tali conditione quòd prædicta Ecclesia duodecim nummos Metensis monetæ capitulo Sti. Stephani singulis annis in synodo post festivitatem omnium Sanctorum persolvat, ita tamen quòd si aliqua in finibus Alteriaci ad ædificationem Ecclesiæ Dei sint in usibus utilia, nullo prohibente sive contradicente sumantur. Theodorico de Danubrio ejusdem loci Advocato, & cæteris ministerialibus annuentibus & laudantibus. Dimidium molendini de Anglemont, sub censu unius nummi à Stephano quondam Metensi Episcopo vobis concessum. Allodium quod Theodoricus Advocatus Rambertivillæ habebat apud Vicum, terram apud Nozuncurt quam Widericus miles de Spinis, consensu Widerici filii sui vobis dedit, cum decem jornalibus terræ, pro quibus & pro reliquâ terrâ sex nummos singulis annis villico ejus in festo Sancti Remigii persolvitis. Decimas de propriis laboribus vestris quos fratres vestri in horreo in prætaxatâ terrâ sito colligunt. Piscariam aquæ quæ Mortania dicitur inter Mossur (*Mossoux*) & Baldincham, (*Baldonchamp*) quam Theodoricus quondam Metensis electus quietè & absque omnium circummanentium inquietatione, possidendam vobis dedit. Ea libertate quod nullus infra metas, contra vestram voluntatem piscari præsumat, ita tamen quòd prædictus Electus castores & bannum ipsius loci in manu retineat. Sedem Molendini in banno de Nuzuncurt à prædicto Electo cum conductu aquæ per pratum suum quantum molendino necessarium fuerit vobis concessam. Tres fersas quas apud Vicum liberas ab omni redditu & exactione possidetis. Pasturas in banno de Volmecurt quas Theodoricus ejusdem Villæ advocatus sub censu unius nummi Tullensis monetæ vobis concessit, ita quòd in festivitate Beati Martini sive infra octavas villico de Volmecurt annuatim persolvitis. Decimas laborum vestrorum quas Guarinus sacerdos Rambertivillæ, & Albricus nepos ejus sub censu septem nummorum singulis annis in Kalendis Octobris persolvendorum vobis concessit. Decimas laborum vestrorum quas Cono presbyter Dillonis-villæ assensu Petri Leucorum Episcopi tam in segetibus quam in pratis & nutrimentis imperpetuum vobis concessit, sub censu duodecim nummorum Tullensis monetæ in Kalendis Octobris persolvendorum, & quidquid Wilhelmus miles Rambertivillæ in decimis Ecclesiæ vestræ & grangiarum vestrarum se fatebatur habere. Et quidquid fratres vestri ab Atrio de Joanmesni (*Jeanmenil*) & de Thiarmenni & supra elaboraverint, uxore sua laudante cum liberis suis, & Raynaldo clerico fratre suo, assensu Petri Leucorum Episcopi imperpetuum sub censu sex nummorum in festo Sancti Remigii persolvendorum, vobis concessit. Terras & decimas ad Ecclesiam Dillonis-villæ (*Glonville*) pertinentes quas Hermannus quondam Mediani Cœnobii Abbas assensu capituli sui tali conditione vobis concessit, ut in festo depositionis Sancti Idulphi pro decimis uniuscujusque carrucæ singulis annis duos solidos Tullensis monetæ Ecclesiæ suæ persolvitis. Deci-

mam quam habetis à Gerardo Abbate Cœnobii Senonienſis , aſſenſu Capituli ſui à Villâ de Berrue & ſupra, & à Villâ de Thiarneſnil & ſupra, tam in nutrimentis quàm in agriculturâ ſub cenſu duorum ſolidorum in nativitate Beati Joannis ſuper altare Sancti Stephani in cellâ Danubrii (*Deneuvre*) perſolvendorum fundum qui in communitatibus duarum Parrochiarum Diſtorchii (*Deſtord*) ſcilicet & ſanctæ Helenæ includitur, quem Galterus quondam Decanus Sti. Deodati aſſenſu Capituli ſui, ſub cenſu decem & octo nummorum Tullenſis monetæ annuatim in feſto Sancti Deodati perſolvendorum vobis conceſſit. Et quidquid Albertus miles de Froville habebat in paſturis nemorum Sti. Stephani, & in toto banno Rambertivillæ, & partem nemorum banni Danubrii præfixis terminis ſuis ab aquâ quæ Mortenia dicitur, uſque ad alteram quæ dicitur Murz. Libertates prætereà quas bonæ memoriæ Stephanus quondam Metenſis Episcopuſ, & Theodoricuſ ejuſdem Eccleſiæ quondam electuſ domui veſtræ in pratis, campis, ſylvis, paſturis in eleemoſinam conceſſerunt vobis, nihilominuſ confirmamus. Sanè novalium veſtrorum quæ propriis manibus aut ſumptibus colitis, ſive de nutrimentis animalium veſtrorum, nulluſ à vobis decimas exigere præſumat. Liceat quoque vobis clericos vel laicos è ſæculo fugientes liberos & abſolutos ad Eccleſiam veſtram recipere & eos abſque contradic-tione aliquâ retinere. Prohibemus inſuper ut nulli fratrum veſtrorum poſt factam in eodem loco profeſſionem faſ ſit abſque Abbatis ſui licentiâ de eodem loco niſi arctioris religionis obtentu diſcedere, diſcedentem verò abſque communium litterarum cautione, nulluſ audeat retinere. Cùm autem generale interdictum terræ fuerit, liceat vobis, clauſis januis, excluſis excommunicatis & interdictis, non pulſatis campanis, ſuppreſſâ voce divina officia celebrare. Inhibemus inſuper ne Eccleſias aut terras ſeu quodlibet beneficium Eccleſiæ veſtræ collatum liceat alicui perſonaliter dari, ſive alio titulo alienari, ſine totiuſ Capituli conſenſu, aut majoris & ſanioris partis ejuſdem. Si quæ verò donationes, vel alienationes aliter quàm dictum eſt factæ fuerint, eas irritas eſſe cenſemus. Ad hæc autem adjicimus, ne aliqui Canonici, ſeu Converſi, ſub profeſſione Domûs veſtræ adſtricti, ſine conſenſu & licentiâ Abbatis & majoris & ſanioris partis Capituli veſtri pro aliquo fide jubeant, vel ab aliquo pecuniam mutuò accipiant ultra pretium, Capituli ſui providentiâ conſtitutum, niſi propter manifeſtam Domûs veſtræ utilitatem. Quod ſi facere præſumpſerint, non teneatur Conventuſ ſine cujuſ licentiâ & conſenſu hoc egerant pro his aliquatenus reſpondere. Prætereà licitum ſit vobis in cauſis veſtris fratres veſtros idoneos ad teſtificandum adducere, atque ipſorum teſtimonio ſi rectum fuerit, & propulſare violentiâ & juſtitiam vendicare. Pro Crismate verò, oleo ſancto, conſecrationibus Eccleſiarum, ordinationibus Clericorum, qui ad ſacros fuerint Ordines promovendi, ſive Abbate deducendo ad ſedem, ſive ponendo, vel quibuſlibet aliis Eccleſiaſticis Sacramentis, nulluſ à vobis, aut ſub obtentu conſuetudinis, aut quolibet alio modo, quicquam audeat poſtulare. Si quiſ autem contra hoc venire præſumpſerit, portionem cum Giezi ſe noverit habiturum, cujuſ factum exactione turpis muneris imitatur. Sepulturam prætereà ipſiuſ loci liberam eſſe decernimus, ut eorum devotioni & extremæ voluntati qui ſe illic ſepeliri

isset, (a) venit ad viam arctam, cui ex unâ parte mons, arborum densitate equitibus invius imminet, ex alterâ palus. Ibi Maherus ex insidiis erumpens Regnaldum nil tale suspicantem invadit, ipsum crudeliter trucidat, & comites
H h h

sepeliri deliberaverint, nisi fortè excommunicati, vel interdicti sint, nullus obsistat, salvâ tamen justitiâ illarum Ecclesiarum à quibus mortuorum corpora assumuntur. Paci quoque & tranquillitati vestræ paternâ sollicitudine providere volentes, auctoritate Apostolicâ prohibemus, ut infra clausuras locorum, seu grangiarum vestrarum, nullus violentiam, vel rapinam, furtum committere, ignem apponere, seu minimè capere, truncare, vel morti dare præsumat. Decernimus ergò, ut nulli omninò hominum fas sit, præfatam Ecclesiam temerè perturbare, aut ejus possessiones auferre; vel ablatas retinere, minuere, seu quibuslibet vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur, eorum, pro quorum gubernatione ac substantiatione concessa, sunt usibus omnimodis profutura, salvâ Sedis Apostolicæ auctoritate, & Diocesani Episcopi canonicâ justitiâ. Si qua igitur in futurum Ecclesiastica secularisve persona hanc nostræ Constitutionis paginam sciens, contra eam temerè venire tentaverit, secundò tertiove commonita, nisi reatum suum dignâ satisfactione correxerit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino judicio existere, de perpetrata iniquitate cognoscat, & à sanctissimo corpore & sanguine Dei crucifixi Redemptoris nostri Jesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine divinæ ultioni subiaceat. Cunctis autem eidem loco sua jura servantibus sit pax Domini nostri Jesu Christi, quatenus & hic fructum bonæ actionis capiant, & apud districtum judicem præmia æternæ lucis inveniant. Amen.

Ego Lucius, Catholicæ Ecclesiæ Episcopus.

Ego Petrus, tituli Sanctæ Susannæ presbiter Cardinalis.

Ego Vivianus, tituli Sancti Stephani in Celio-monte presbiter Cardinalis.

Ego Cynthius, presbiter Cardinalis tituli Sanctæ Cæcilie.

Ego Arduinus, presbiter Cardinalis tituli Sanctæ Crucis in Jerusalem.

Ego Matheus, presbiter Cardinalis tituli Sancti Marcelli.

Ego Laborans, presbiter Cardinalis S. Mariæ Trans-Tiberim tituli Calixti.

Ego Petrus, presbiter Cardinalis tituli Sancti Laurentii in Damaso.

Ego Theodinus, Portuensis & Sanctæ Rufinæ Sedis Episcopus.

Ego Petrus, Tusculanus Episcopus.

Ego Paulus, Prenestinus Episcopus.

Ego Jacobus, Diaconus Cardinalis Sanctæ Mariæ in Cosmedin.

Ego Arditio, Sancti Theodori Diaconus Cardinalis.

Ego Gratianus, Sanctorum Cosmæ & Damiani Diaconus Cardinalis.

Datum Velletri... per manum Alberti, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbiteri

Cardinalis & Cancellarii 14. Kalendas Julii, indictione 15. Incarnationis

Dominicæ 1182. Pontificatus verò Domini Lucii Papæ tertii anno primo.

(a) *Cumque Burgonciam transiret (Reginaldus) venit ad viam arctam . . . ibi Maherus ex insidiis erumpens.* Burgoncia, gallicè *la Burgonce*, villa tractus Stivagienfis, horâ & sesqui à Stivagio distat. In proximo, & qua iter est Alteriacum, imminet montes abietibus feraces, ad quorum radicem paludosa vallis dilabentes è montium jugis, aquas excipit. Eò loci paravit insidias Maherus, illic Reginaldum ex insidiis petiit interfecit, & in perenne necis cruentæ monumentum crucem lapidem erexere posterius, nunc extantem. Richerius scribit, non à Mahero, sed à Joanne servo Maheri, *cultello arrepto quem penes se*

spoliat. Quo perpetrato facinore ad arcem Domini à Horbourg, (a) quæ *Bilistein* in Alburii appellatur, aufugit, ibique cum militibus impietate sibi similibus ad sequentem Pentecosten usque latuit.

Verùm cum animus sibi malè conscius nusquam tutus, aut quietus sit, de suâ salute sollicitus anxie occasiones impetrandæ veniæ disquirebat. Intereâ autem dum has animo verteret curas, Theobaldum Ducem, Friderici successoris Religionis gratiâ, Pentecosten apud S. Deodatum acturum accepit. Eô autem se clam conferens, rumores captabat, an aliquâ occasione veniam, tam nefandi facinoris apud Ducem & juvenem, & suum ex sorore nepotem impetrare posset. Sed postquam intellexit Regnaldi parentes Duci improperare, suo veluti consensu hoc perpetratum facinus, nisi ulcisceretur, ratus nullam spem veniæ sibi relictam, ad Clarum-montem, ubi solitus erat commorari, clanculum se contulit. Theobaldus solemnitate peractâ, feriâ tertiâ Pentecostes discedens à Sto. Deotato per Bellum-montem equitabat cum suis, & ecce Maherus factus ei obviis apud viculum, qui *Nompatelize* (b) vocatur, veniam supplex orabat. Theobaldus vehementi percitus irâ, cum imperasset proximo Simoni à Iglovillâ, hunc perfodere, & Simon manum in Christum mittere recusaret, ipse arrepto telo supplicem patrum perfodit, atque relicto ibi cadavere abiit, quod postea ad Sanctum Deodatum sepulturæ gratiâ à fautoribus & amicis delatum, Christianorum sepulturâ indignum judicatum est. Quam ob rem deportatum ad Clarum-montem, quem vivens incoluerat, sub tectum sacelli Divæ Magdalænæ in ligneo sarcophago appensum, aliquandiu permansit. Tandem in fossam, in quâ feræ præcipitatae capiuntur, projectum, lignis & lapidibus obrutum est. Talem meretur exitum impietas.

Atque hæc hæctenus, nam nequaquam ulterius progredi in pervestigatione antiquitatum hujus Vallis eô mihi visum est, in primis quòd existimem, hæc utcumque digesta, & rudiora fortassis, quam ut teneræ aures ferre possint, abundè sufficere ad favores eorum, qui antiquitates admirantur ac magni faciunt, mihi conciliandos. Deinde quòd iniquum reputem ita desperare de ingeniis nostrorum, ut eorum sedulitati nihil reliquum fiat. Ne itaque conqueri possint occasionem sibi peremptam, præter eâ quæ studiosè omisi acta, gesta que trecentorum penè annorum vestiganda & exornanda studiosius multò quàm mihi licuerit, relinquo. Lectores interim orans, ut nostrum hunc laborem boni consulant, ut eô loci apud se sinant esse, quæ suæ utilitatis gratiâ parata sunt.

---

habebat, Episcopum ter, in tribus locis, fuisse perfossum, in pectore, scilicet, & bis à tergo. Rem ita gestam narrat Joannes de Bayon c. 100. Quare Herculanus qui actorem & autorem facinoris Maherum efficit, emendatione indiget. Corrigendus quoque, in eo quod Theobaldum 1. Ducem Lotharingiæ nepotem dicit Maheri ex sorore: non ex sorore, sed ex proprio capite Maherus erat Theobaldi patruus, quippe qui frater Friderici, patris Theobaldi Ducis primi.

(a) *Ad arcem Domini de Horbourg quæ Bilistein in Alburii vocatur, aufugit.* Est arx eadem, ad quam Dux Fridericus concubinam Maheri compedibus attrictam misit, referente Joanne Bayonensi, cap. 97. *Erat autem castrum in Alsatiâ, juris sui filij Theobaldi ratione uxoris filia Comitis de Dasporch unica, quam desponsaverat Fridericus.*

(b) *Apud viculum qui Nompatlise vocatur.* Nompatelise, latinè *Neopardus*, vicus est Stivagiensis agri, sicut & Bellus-Mons, hodie vocatus *S. Michael*, ab Ecclesiâ in ejus honorem illic consecrata. Ex Richerii chronico, non in villâ Neopardi, sed in rivulo decurrente secus Neopardum Maherus à Theobaldo, confossus est lanceâ. Rivulus ille patriâ linguâ *Void de Paru* appellatur.

COLLECTIO
ACTORUM
ET
DECRETORUM
SACRI OECUMENICI
CONCILII
TRIDENTINI
IN DUAS PARTES DIVISA

P R I M A

CONTINET ACTA ET CANONES AB ANNO MDLI.
AD ANNUM MDLII.

S E C U N D A

MEDULLAM VOTORUM ET SENTENTiarUM
PATRUM CONCILII SUPER PRÆCIPUIS MATERIIS PRO-
POSITIS IN CONGREGATIONIBUS AB ADVENTU EMI-
NENTISSIMI CARDINALIS LOTHARINGICI CUM EPIS-
COPIS GALLIS, AB ANNO MDLXII. AD FINEM CONCILII.

A U T O R E

NICOLAO PSALMÆO

Canonico Præmonstratensi, Abbate Sancti Pauli, & Virdunensi
Episcopo, ejusdemque Concilii Secretario & Canonum Redactore.

1. The first part of the report

describes the general situation

and the results of the survey

conducted in the field

and the results of the survey

conducted in the field

and the results of the survey

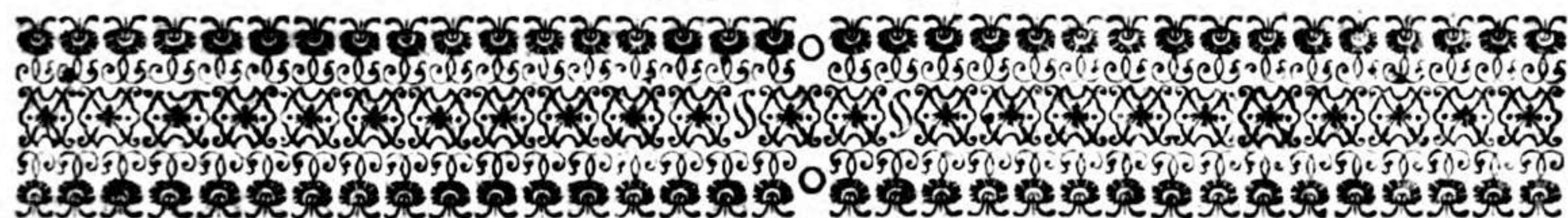
conducted in the field

and the results of the survey

conducted in the field

and the results of the survey

PRIMA PARS
A C T O R U M
E T
D E C R E T O R U M
S A C R I C O N C I L I I
T R I D E N T I N I

Ab anno MDLI. usque ad 28. Aprilis MDLII.

---

*Copia Litterarum quas Dominus Psalmaeus recepit à Metropolitano suo
ad comparendum in Concilio Tridentino.*

Reverendo in Christo Patri Domino Nicolao Episcopo Viridunensi
Amico nostro Charissimo.

SALUTEM & mutuæ benevolentiae incrementum. Reverende in Christo Pater, amicè charissime, Cum alias Superioribus annis, sicuti dilectio vestra novit, foelicis Recordationis Paulus Papa tertius, ad tollenda Religionis nostræ dissidia, quæ potissime in Germaniâ longo jam tempore, non sine totius Christiani orbis perturbatione & scandalo viguerunt, sacrum œcumenicum universale & Generale Concilium ad Civitatem Tridentinam indixerit, in quo plures publicæ & solennes habitæ Sessiones, pluraque tam in causâ fidei, quàm reformationis promulgata decreta fuerint, & tandem dictum Concilium, ob certas legitimas causas suspensum, & prorogatum, nec sine debito consensu, extitit. Quapropter Sanctissimus in Christo Pater & Dominus noster Dominus Julius Papa tertius modernus, summoperè affectans Ecclesiam ad perfectam, & integram unitatem pacis, ac veram, sinceram & orthodoxam doctrinam reducere, & reponere, & nationis Germanicæ tranquillitati quantum potest consulere, dictum œcumenicum Generale Concilium continuandum, & in eo statû, in quo reperitur, resumendum & proseguendum ad ipsam Civitatem Tridentinam reduxit, & reposuit, atque ad proximas Calendas Maji rursus indixit, nec-non in proximis habitis & celebratis Comitibus Imperialibus Augustanis, omnibus & singulis Principibus, cæterisque

Sacri Romani Imperii Proceribus, & Statibus præsentibus intimavit & notificavit, Nunciusque ejusdem Sanctissimi Domini nostri, ad Cæsaream Majestatem cum potestate Legati de latere destinatus, nobis Bullas indictionis & reductionis ejusdem Concilii porrexerat, ac injunxit, & demandavit, ut hoc Concilium œcumenicum latius suffraganeis nostris insinuaremus. Præterea ex injuncto nobis à dicto Nuncio Apostolico, officio, & uti ex jure Metropolitico astringimur, exemplar dictarum Bullarum Apostolicarum collationatum, & manû Notarii publici subscriptum, præsentibus annexum dilectioni vestræ mittimus, eandem plurimum adprecantes, ut pro communi reipublicæ orthodoxæque nostræ Religionis utilitate, tranquillitate, & observantiâ ad proximas Calendas Maji in Tridentinâ Civitate, hujusmodi sacro universali Concilio continuando, & ad optimum finem deducendo, sub jurisjurandi, quo Sedi Apostolicæ astricta est, & sanctæ obedientiæ pænâ, personaliter adesse, & interesse non postponat. At ubi justo & legitimo aliquo detenta fuerit impedimento, suos nuntios & procuratores probatos, & graves viros sufficienti mandato instructos, ad dictum Concilium, tempore & loco prædictis, mittat & deleget, ac se de personali comparitione excusari faciat, ac impedimenta deducat. Et si qui Prælati sub diœcesi dilectionis vestræ resederint, qui de jure, aut consuetudine, vel privilegio Conciliis Generalibus interesse debent, & sententias in eis dicendi, ipsis permessa fuerit potestas, iisdem, & eorum singulis Concilium hoc Generale denunciari ac insinuari quàm primùm procuret, in hoc faciet dilectio vestra quod suo officio pariter incumbit. Quòd autem hæ nostræ litteræ dilectioni vestræ tardè afferantur, in causâ est noster à Comitibus Imperialibus Augustanis tardus recessus. Hæc volumus dilectionem vestram scire, ne de præmissis imposterum ignorantiam aliquam prætereundum possit. Quæ valeat foelix & incolumis. Data ex arce nostrâ Crenbreitstein die quartâ mensis Aprilis Anno millesimo quingentesimo & quinquagesimo primo. Joannes Dei gratiâ Archiepiscopus Trevirensis ac Princeps Elector.

Cæsaris Litteræ, quibus eos ipsos ad Concilium invitat, quos Papa vocavit. Ergo ad Pastores Ecclesiarum nostrarum non pertinent, quia hi non fuerunt à Papâ vocati.

NOs Carolus &c. Electoribus, Principibus, & Venerabilibus omnibus Archiepiscopis & vocatis ad Generale Concilium indictum Tridentum 1. Maji aut qui ratione aut laudabili consuetudine eò venire debent, Salutem. Conspectum habemus Sanctitatem Papalem suâ paternâ & bonâ voluntate secundum officium quo novissimè functus est, per litteras & per Legatos in ultimis Comitibus Imperialibus destinasse suos Legatos, ad incipiendum in nomine ejus Sanctitatis, Concilium Generale qui debeant ad eum diem comparere, ut rem aggrediantur. Et quanquam non dubitamus quin probè considerare sciatis paternas & mites admonitiones, quibus ob eam rem usi sumus tum ad vos, tum ad statûs Sancti Imperii in istis Comitibus, & quod nobis considerandum sit, quantum momenti habiturum sit, cum ad universam Christianitatem, tum ad hanc laudabilem nationem Germaniæ, ut componantur negotia & diffidia quæ nunc sunt in nostrâ Sanctâ Religione, Ideoque sine dubio, sitis in illo comparituri Concilio ad diem, & negotia tractaturi ad id Concilium pertinentia, ad Dei gloriam & Christianæ doctrinæ,

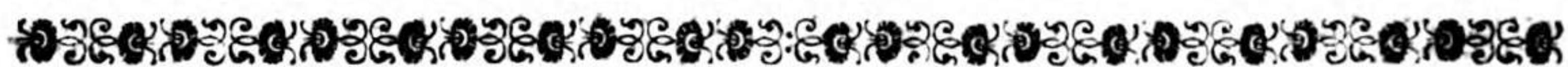
ad omnium salutem & pacis conservationem, & tranquillitatem ac concordiam Sancti Imperii: Volumus tamen pro autoritate & officio nostro, & propter Christianam affectionem, quâ meritò cupimus promoveri tam sanctum & divinum opus, ut id primùm ad honorem omnipotentis Dei, deindè ob Christianam tranquillitatem, & concordiam, possit ad exitum perducì, Christianè & laudabiliter concludi, & difficultates & dissidia Christianæ Religionis secundùm veram Apostolicam doctrinam ac intelligentiam componi & explicari, & omnes Sectæ, malæ institutiones aboleri & extirpari: noluimus omittere, ut nos admoneremus vos omnes paternè & humanè, ut quisque vestrum suo fungatur officio, utque ad id Concilium compareatis ad diem, ad Concilii negotia tractanda, & ad consultandum & tractandum de omnibus punctis & articulis, propter quos id Concilium instituendum est, ita ut nichil affectioni privatæ indulgeatis, sed negotium tractetis secundùm veram intelligentiam & doctrinam antiquorum Patrum & Sanctorum Apostolorum, ut Christianè omnia dissidia foeliciter componantur, quâ quidem in re, nos vobis plenè confidimus. Nam si non faceretur, & propter absentiam vestram hæc negotia differrentur, non conveniret istud cum vestro & Statuum consensu; sed esset contra officium & obedientiam, quam quisque vestrùm debet Sancto Petro & nobis, id quod nobis valde displiceret. Itaque hac de re admonitos unanimiter volumus, ut deliberetis, & ita vos uti decet geratis, si enim istud facietis, unusquisque vestrum ex officio suo, nostræ voluntati parebit. Datum Augustæ Martij 23. 1551.

Alia Cesaris Litteræ quibus mandat suis subditis, ut ad Concilium accedant, & illis omnibus saluum conductum & securitatem largitur.

CArolus Quintus, Dei gratiâ Romanorum Imperator semper Augustus &c. Mandamus omnibus & singulis nostris Electoribus, Principibus & Statibus sæcularibus Imperii, & omnibus dilectis fidelibus nostris subditis cujuscunque statûs & dignitatis sint, qui huc usque observarunt nostram Sanctam Religionem, qualem leges & statuta veteris Catholicæ Ecclesiæ præscripserunt; Sed & iis quoque qui ab eo tempore admiserunt & tenuerunt mutationem aliquam prædictæ Religionis, salutem & benevolentiam. Certò edocti sumus, Sanctitatem Papalem paternâ & propensâ voluntate exequendi promissâ sanctitatis suæ, tam litteris quàm per Legatos in postremis Imperii Comitibus oblata; deputasse Legatos qui Sanctitatis ipsius nomine inchoent Concilium Generale Tridentinum indictum ad Calendas Majas, quo die Legati prædicti comparere debebunt & procedere in negotio Concilii, & quamquam non dubitamus quin omnes nostri Electores, Principes, & Prælati, spirituales & alii, qui vocati sunt ut compareant in illo Concilio Generali, aut qui alioquin jure vel laudabili consuetudine interesse tenentur, sine omni difficultate obedientes sint futuri, & certò comparituri prædicto die, ut operam naven in his quæ concernunt ipsius Concilii actionem, maximè quia postremis Comitibus, hic actis, vobis & aliis electoribus Principibus & Statibus Sancti Imperii obtulimus, & adhuc offerimus omnem operam & diligentiam nostram: ut juxta Comitiorum anni 1548. decreta, Concilium procedat, statusque mutationem Religionis experti, & Confessioni Augustanæ adhærentes, possint comparere, Legatos ad Concilium mittere, eoque ire, venire & securè liberèque redire, ac causam suam abundè (ut æquum est) exponere,

quo hæc negotia ad foelicem finem perducantur, ipsique Electores, Principes & Status Sacro-Sancti Imperii & alii qui Religionis mutationem admiserunt, sollicitè monerentur, ut sese ad futurum Concilium præparent uti decet, ne in posterum conqueri aut prætexere possent, commoditatem, aut tempus sibi defuisse, & ad opiniones suas proponendas, quemadmodum hæc omnia fusiùs in actis utrorumque Comitiorum habentur: tamen quia & officii nostri Imperialis est & Christianus affectus noster impellit, ut tam divinum opus in gloriam primùm Dei Omnipotentis, deindè ad pacificationem & concordiam reipublicæ Christianæ promoveamus, ut ad Christianum & laudabilem exitum perducatur; Noluimus omittere quin vos paternè & clementer moneremus, eos maximè qui de Religione suâ ambigunt, & mutationem admiserunt, simulque omnes quos suprâ attigimus, cujuscumque statûs ac dignitatis sint, ne parcatis labori, & diligentia, quin potius omni sollicitudine necessariâ incumbatis, ut exoneretis & tranquilletis conscientias vestras, proponendo intrepidè & liberè, vosmetipsi præsentès aut per Legatos coram Concilio. Virtute etiam officii, authoritatis & potentia nostræ, vobis omnibus & nominatim iis qui sibi non satis in Religione constant, & Concilio interesse voluerint, dedimus & permisimus, damus & permitimus comitatum tutum & liberum, eundi & redeundi sectæ & liberè, sine cujusque contradictione & impedimento, id quod clementer vobis significare volumus, ut secundùm hæc vos gerere non dubitetis. Valete. Augustæ nostræ Vindelicorum 23. Martii 1551. Imperii nostri 31. & Regni nostri 36.

SESSIO PRIMA CONCILII TRIDENTINI.

Die Veneris primâ Maji anno MDLI. celebrata fuit Sessio in Æde Cathedrali Tridentinâ, in quâ Reverendissimus D. Marcellus de Crescentiis S. R. E. Cardinalis ad Sacrum œcumenicum Concilium Legatus, celebratâ de Spiritu Sancto Missâ, & invocatione ejusdem Spiritûs Sancti factâ cum Litanis & orationibus solemniter dictis, jussit mandatum suæ Legationis perlegi. Deinde decretum sessionis per R. dum Archiepiscopum (a) Turritanum ex suggesto pronunciatum fuit; quæquidem sessio futura ad Calendas Septembris prorogata fuit, ob penuriam Episcoporum. Interim nihil ibi gestum est præterquam quòd habitæ fuerunt orationes à Doctoribus Hispanis diebus solemnibus, quibus Capella congregata fuit, ut penè deplorata essent Concilii negotia, nisi interim paulò antè Calendas Septembris advenissent præter multorum expectationem, Maguntinus & Trevirensis Archiepiscopi Principes Electores.

Die Lunæ ultimâ Augusti congregati sunt Patres in ædibus residentia Domini Legati, ubi tractatum fuit de loco sessionis Principum Electorum; & conclusum ut præcederent omnes Archiepiscopos, sine ullo tamen præjudicio aliorum. Deinde cum nihil esset huc usque in Congregationibus agitatum quod in sessione proximâ decidendum & publicandum foret: visum fuit Patribus prorogationem denuò faciendam ad quadragesimam usque diem tantum; & interim discuterentur materia de Sacramento Eucharistiæ & de residentia Prælatorum.

SECUNDA

(a) Salvatorem Alexo.

SECUNDA SESSIO.

Die Martis, prima Septembris celebrata fuit Sessio in Æde Cathedrali, in quâ Archiepiscopus (a) Calariensis celebravit Missam de Spiritu Sancto. Post Evangelium habita fuit Oratio exhortatoria ad benè beatèque vivendum, per Secretarium Concilii. Finitâ Missâ Reverendissimus Legatus, post invocationem Spiritûs Sancti, inchoavit Sessionem cum caremoniis & precibus adhiberi solitis. Deindè decretum prorogationis ad quadragesimum diem, qui erat dies undecimus Octobris, in ambone per dictum Calariensem lectum fuit, quod omnibus placuit, nisi quòd Dominus Calagurritanus dixit sibi placere, exceptis his quæ in Congregatione matutinâ antè Missam factâ, proposuerat coram Patribus: nempe quòd in decreto adjicienda foret clausula *Sacra Synodus universalem Ecclesiam repræsentans*, (b) non tamen sine contradictione Legati, qui quidem Papam esse caput, nos verò membra allegavit, & quod pendente Concilio Constantiensi non erat Pontifex, saltem erat schisma; Insuper Generosus Comes de Monfort (c) exhibuit cum omni modestiâ & oratione in scriptis habitâ, eaque per Secretarium Concilii lecta, Mandatum Cæ-

Kkk

(a) Balthasar de Erodia.

(b) Hæc clausula stante Concilio, & in variis Congregationibus, à Patribus nonnullis desiderata sæpe fuit, præsertim in Congregatione habita 22. Jan. 1546. à Baccio Marcello Episcopo Felusano & pluribus Episcopis expetita fuit, ad majorem Concilii auctoritatem, & à Conciliis Constantiensi & Basileensi usitatam. Augustinus Bonuccius generalis magister servorum, expungendam potius dixit ex novitate suâ, & veteribus Synodis ignotam. Favit opinioni Pighinus Rotæ auditor, addens superfluam fore, cum *Synodus universalis & œcumenica*, paris essent significationis, majoris auctoritatis, & propter consuetudinem, minoris invidiæ. Joannes Maria Cardinalis de Monte, Concilii Protopræses, utraque sententiâ humaniter laudatâ, ad posteriorem accessit, tum quia Lutheranorum obtreccionibus non pateret, tum quia tempori oportuna non esset, ob Patrum paucitatem, & absentiam Oratorum. Subdidit non debere trahi in exemplum quod à Synodis Constantiensi & Basileensi gestum erat, cum ambæ in schismâ abierint, & fortè ob incertum schismatis tempus, hanc judicaverint apponendam esse clausulam suis canonibus, ut major eis conciliaretur auctoritas. Abstinuere pro tunc Patres, ab urgendâ appositione hujus clausulæ quæ alteram inferebat ab iisdem Conciliis adjectam, qua Papalis dignitas tenebatur obedire sancitis à Synodo Ecclesiam universalem repræsentante. Sed paulò post auctâ Patrum frequentiâ, vehementiùs institerunt Episcopi Galli, Hispani & Itali, ut canonibus hæc clausula præfigeretur. Magno inde æstu agitata fuit quæstio, cui supersedendum dixit Cardinalis Paceco, ne calumniandi occasionem inde arriperent hæretici. Medius inter litigatores surrexit Hyeronimus Scripandus Augustinianæ religionis magister, dixitque pro tunc non agi, an perpetuò esset excludenda hæc clausula, sed an seponenda ad numerosiore & florentiore Concilii statum, & iis tantum præponenda decretis, quæ altiora dogmata complecterentur. Hoc temperamento deliniti Patres quieverunt. Recruduit nihilominus iterum in Sess. 3. diei 4. Februarii. Rursus eam instauravit in Sess. 18. anni 1562. Archiepiscopus Granatensis, sed irritò conatu, & sub universalis & œcumenicæ Synodi titulo, canones prodierunt.

(c) Hugo Comes de Monteforti, Hermannii Comitum, & Cæcilie de Liechtenstein filius, Veronicam de Sonnenberg desponsarat, & improlis moritur.

faris, quo deputabatur Orator Imperii ad Concilium : post cujus lectionem humanissimè exceptus fuit. Subindè lectum fuit Mandatum Regis Romanorum quo R. D. Federicus Nauceri Episcopus Viennensis Orator ad idem Concilium deputatus fuit, qui pari modo admissus fuit. Deinceps intervenit Generosus quidam Prothonotarius Reverendissimi Cardinalis Turnonii, ex parte Regis Francorum, qui litteras regias Legato præsentedavit, & petiit se admitti ad declarationem nonnullorum articulorum nomine Regio, prout idem jam exposuerat Smo. D. N. Julio & Senatui Cardinalium. At verò cum Litteræ Regiæ nonnullis Episcopis Hispanis primâ facie viderentur Concilii auctoritatem minuire, propterea quòd in litteris Concilium vocaret Conventum, non sine contradictione & tumultû admissæ tandem fuerunt, & lectæ sine tamen præjudicio dictionis Conventûs, deindè declaratio Regia per eundem Oratorem lecta fuit, & Synodus respondit prout dictum est sine præjudicio, & quod responsum daretur Regi ad futuras Sessiones, & sic post Benedictionem Legati soluta fuit Synodus.

Nomina Cardinalium, Oratorum, Archiepiscoporum, qui aderant in hujusmodi Sessione, sequuntur.

- R. mus Marcellus de Crescentiis, Cardinalis Legatus.
- R. mus Cardinalis Tridentinus.
- R. dus Episcopus Sypontinus, Præsident.
- R. Episcopus Veronensis, alter ex Præsidentibus.
- R. mus Sebastianus Archiepiscopus Maguntinus, Elector.
- R. mus Joannes Archiepiscopus Trevirensis, Elector.
- Generosus D. Comes de Monfort, Orator Imperii.
- D. Franciscus de Toledo, Regis Hispaniarum Orator.
- R. Federicus Nauceri, Episcopus Viennensis, Orator Regis Romanorum.
- R. Archiepiscopus Turritanus.
- R. Archiepiscopus Antiberensis.
- R. Archiepiscopus Panormitanus.
- R. Archiepiscopus Calarritanus.
- R. Archiepiscopus Granatensis.
- R. Episcopus Segobricensis.
- R. Episcopus Majoricensis.
- R. Episcopus Castellarianensis.
- R. Episcopus Laucianensis.
- R. Episcopus Algarensis.
- R. Episcopus Miciensis, Suffraganeus Maguntinus.
- R. Episcopus Siracusensis.
- R. Episcopus Pzarenis.
- R. Episcopus Auriensis.
- R. Episcopus Pacensis.
- R. Episcopus Constantinensis.
- R. Episcopus Oscensis.
- R. Episcopus Soloniensis, Suffraganeus Episcopi Herbipoliensis.
- R. Episcopus Calagurritanus.
- R. Episcopus Elnensis.
- R. Episcopus Monopolitanus.
- R. Episcopus Leczionensis.

R. Episcopus Onetenfis.
 R. Episcopus Tudenfis.
 R. Episcopus Lacorienfis.
 R. Episcopus Cadinenfis.
 R. Episcopus Astoricenfis.
 R. Nicolaus Pfeaume, Episcopus Viridunenfis.
 R. Episcopus Salaminenfis, Suffraganeus Majoricenfis.
 R. Episcopus Boffanenfis.
 R. Episcopus Mutinenfis.
 D. Franciscus, Fiscalis Hispaniarum.
 D. Secretarius Concilii.
 Doctores Theologi non copiofa hominum turba.

Sequitur Decretum Prorogationis.

Sacro - Sancta œcumenica & Generalis Tridentina Synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, quæ in proximè præteritâ Sessione fequentem hanc hodiè habendam, & ad ulteriora procedendum esse decreverat; cum ob inclitæ Germanicæ Nationis, cujus præcipuè causa agitur, absentiam, nec non magnam cæterorum Patrum frequentiam procedere hætenus distulerit, de Venerabilium in Christo fratrum, & filiorum suorum Moguntini & Trevirensis Archiepiscoporum, sacri Romani Imperii Principum & Electorum, & complurium ipsius, aliarumque Provinciarum Episcoporum, sub hanc ipsam diem Adventu in Domino exultans, & dignas ipsi Omnipotenti Deo gratias agens, firmamque spem concipiens quàm plurimos alios tam ipsius Germaniæ, quàm aliarum Nationum Prælatos, & sui officii debito, & hoc exemplo commotos propè diem esse venturos, futuram sessionem ad quadragesimam diem, quæ erit undecima mensis Octobris proximè sequentis, indicit: & Concilium ipsum in statu in quo reperitur proseguendo. Cum in præteritis sessionibus de septem Sacramentis novæ legis in genere & in specie, de Baptismate & de Confirmatione definitum fuerit, statuit & decernit de sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento, nec non quod ad reformationem attinet, de reliquis quæ ad facilitatem & commodiorem Prælatorum residentiam pertinent agi & tractari debere. Ac monet & hortatur omnes Patres, ut interim Domini nostri Jesu Christi exemplo, quantùm tamen humana fragilitas patietur, jejniis & orationibus vacent, ut tandem placatus, qui in sæcula sit benedictus Deus, corda hominum ad veræ suæ fidei agnitionem, & Sanctæ Matris Ecclesiæ unitatem, ac rectè vivendi normam reducere dignetur.

Sacro - Sanctæ Synodi protestatio ante Gallie Regis Litterarum lectionem facta.

Sacro - Sancta Generalis œcumenica Synodus, interpretando verba Litterarum Christianissimi Regis, ubi illam, *Conventum* appellat, in bonam partem prout de tanto Rege Christianissimo credendum est, ita ut de Conventu hoc legitimo, œcumenicum ac Generale Concilium faciente intelligantur, & protestando si aliter Litteræ intelligerentur, non esse ad ipsam Synodum directas, passa est quòd Litteræ Regis prædictæ legantur, & protestatur legi sine aliquo ejus præjudicio.

Litteræ Missivæ Regis Galliae (a) ad Concilium Tridentinum.

Henricus divino beneficio Francorum Rex. Sanctissimis in Christo & observandis summoperè Patribus Tridentini Conventûs. S. P. D. hoc inprimis visum est convenire, cùm cuidam singulari observantiæ nostræ, majorumque nostrorum in universam Ecclesiam, tum egregio prætereà studio ergà ordinem vestrum, Patres ornatissimi, quòd apud vos minimè nos quidem dissimulandum duximus, quibus causis, quàm justis quàmque necessariis non modò adducti vel impulsī, verum etiam coacti simus, nullum Episcopum qui nostræ ditionis esset, Tridentum mittere, ad eum Conventum celebrandum, qui esset à Beatissimo Patre Papâ nostro Julio, indictus, nomine publici Concilii, eâque de causâ præscribenda breviter ad vos omnia curavimus, & quæ pro nobis exponenda, & quæ vobis ipsis, istâ dignitate, istâ gravitate hominibus diligenter & attentè perpendenda videbantur. Præsertim cùm nobis dubium non esset, valdè alienum à sapientiâ, prudentiâ, integritate vestrâ sanctissimi Patres, factum aliquod aut nostrum aut alterius cujuscvis temerè condemnare, quòd perspectâ *dijudicatâque causâ vobis* facillimè probaretur. In iis itaque quæ pro causâ nostrâ scripta mittimus, sunt quæ partim communi omnium, *partim* quæ præcipuo jure aut profitemur ultro, aut *aspernantur à nobis*, ac deprecamur, necessario quodam & *explorato* penè injuriæ ac contumeliæ metu, si quis à vobis retineatur humanitatis sensus, aut benignitatis, nimis vehementer ac præter modum videbimur oppugnari à nonnullis. *Quibus tamen* ne repugnaremus quidem si liceret nobis, ab omni justitiæ atque æquitatis instituto & suscepto semel patrociniò recedere. Sed *hæc omnia Sanctissimi Patres* non secus ac honorarii arbitri comiter ac benignè *uti audiatis, ab eoque recitari patiamini*, cui has ipsas litteras ad vos nullâ aliâ de re dedimus, vos vehementer etiam atque etiam obtestamur, eaque sic accipiat obsecramus, non tanquam ab ignoto, aut alieno, aut adversario profecta, sed velut ab eo qui hæreditario nomine Maximus, aut sicuti loquimur, Primus, & perhibeatur, & sit Ecclesiæ Catholicæ filius: quo quidem in domestico ornamento *obtinando*, & in sustinendâ majorum nostrorum & virtutis & pietatis opinione pollicemur vobis, præstantissimi Patres, idque adeò nobis sumere audemus freti benignitate Domini nostri JESU CHRISTI recipimus, spondemus nos mirificam illorum animi magnitudinem, vigilantiam, sollicitudinem, fortitudinem, religionem *omni genere* præstatueros esse studiorum officiorumque nostrorum; tantum abest, ut dum factam & illatam ab aliis injuriam necessario cogimur repellere, aut traditam nobis à majoribus nostris Ecclesiæ Catholicæ charitatem deponere queamus, aut nostrâ sponte desinere prosequi quidquid ab eâ pertractatum, decretum, constitutum fuerit. Quomodò *videlicet* ab illâ pertractari, decerni & constitui par est: dum ne quid intereà sincero atque integro ab hæreticorum vecordiâ, Principi immerenti atque innocenti, aut captiosum comparetur aut contumeliosum. Sit Dominus noster Jesus Christus ipse qui auctor est, custos, etiam & conservator Patres *ornatissimi*, salutis, incolumitatis, dignitatisque vestræ. Valete. Ex Villâ Regiâ quæ fontis Bellæ-aquæ dicitur ante diem Id. Aug. 1551. Sic signatum HENRY. Et inferius DU THIER. In dorso litterarum fuerat scriptum: *Sanctissimis & observandis inprimis in Christo Patribus Conventûs Tridentini.* Pro-

(a) Has Henrici 2. litteras ex parte mutilatas, ad autografum Psalmæi restitui-
mus, & emendationes italico caractere designamus, nec tamen inde clariores
evadunt.

Protestatio Regis Christianissimi nomine facta.

HÆc sunt Sanctissimi Patres , quæ post susceptum primum agri Parmensis patrocinium à Christianissimo Rege , post exortam deindè eâ de re gravissimam , *sed injustissimam illam* quidem quarimoniam , post oblatum postremò proximum hunc tumultum , & certissimum civilium armorum , intestineque belli terrorem ostentatum , Rex ipse Christianissimus jussit , tum Beatissimo Patri Papæ nostro Julio , tum Sacro-Cardinalium Collegio profiteri denuntiarique , *quæ totidem propè verbis sunt deinceps exposita.* Cum facta quædam sua , quæ non modò reprehensione nullâ , sed etiam summâ laude digna essent , trahi tamen atque vocari in invidiam animadverteret , idque hominum quorundam iniquâ interpretatione fieri , eoque dissensionum semina jaci , quærique materiam armorum , illud inprimis sedulò curavisse , ut *quoad* res integra esset , & consilii & facti totius rationem illius Sanctitati Collegioque accuratissimè redderet Paulus à Termis Orator suus vir Equestri dignitate clarissimus , idque *de* Concilio à se factum esse , ut si qua in animis illorum minus commoda de se opinio insedisset , ingenuâ illâ satisfactione revelleretur. Atque ita imminentibus malis , si repudiata pace occasiones armorum cupidius arriperentur , iret ipse obviam , & quoad ejus fieri posset , *tanto* ante refutaret. Itaque primum omnium illud proposuisse , id quod fecisset , ut ejus propugnationem susciperet , qui in fidem suam quasi in portum aliquem confugisset , se non videre quâ ratione à *quoque* jure possit improbari ; quippe cum id non magis communis cujusdam esset humanitatis ad incertos & rerum & temporum casus , quam optimi maximique ac verè Regii & liberalis animi officium , nec æquum esse se deteriori conditione haberi quam cæteros. A se nihil astutè actum , nihil subdolè cogitatum , nihil commodi alicujus sui causâ gestum , sed unius Ecclesiæ tantummodò habitam esse rationem , pro perpetuâ quadam Francorum Regum ac majorum suorum consuetudine , qui illam ipsam non opibus solum suis exornarunt , aut armis extulerunt , sed corpora etiam sua , gravissimis *illius temporis* periculis omnibus opposuerunt. Idque quod fieret illius causâ coeptum esse , his conditionibus esse testatissimum quas-*ipsas* pacis , concordiaque constituendæ obtulisset ; quæ quidem eo semper *spectarent* , uti quâ de re agebatur , ea res ne Ecclesiæ aliquando , vel surriperetur , vel criperetur , quam vellet perpetuò juris ejusdem conditionisque esse , idque unum tantoperè contenderet. Quæ cum hujusmodi essent , neminem sanæ mentis existimare posse , *quacunque* à se vel actum , vel susceptum , quod non maximum generosissimumque Regem deceret , & hoc loco , & hoc animo Principem , qui se non modo abstinentissimum præstitisset , sed etiam suis maximis sumptibus ac nonnullo suarum rerum dispendio Italiæ pacem , otium , libertatemque obtulisset , & omni suo studio conatuque Ecclesiæ dignitatem atque authoritatem procurasset ; se prætereà palàm denuntiasse ac testatum esse , si Beatissimi Papæ nostri Sanctitas hanc justam esse causam armorum decrevisset , ac proindè Italiam atque adeò universam penè Europam bello implicavisset , ex quo Ecclesiæ status convelleretur , tum mores , tum Religio , tum fidei ipsius causa in ultimum discrimen adduceretur. Maximo id quidem suo cum dolore futurum , sed sibi tamen nihil eorum merito imputatum iri , qui omnia antè fecisset , quominus illa acciderent : omnesque propterea conditiones quæ modò & honestæ , &

temporis illius essent , non solum ferre , verum etiam *arripere* voluisset. Denique Concilii quod nuper indictum esset solutionem , quasi ad arma iretur , necesse erat consequi , sibi minimè assignari posse ; Orare *etiam* , *atque etiam* obtestari enixius Summi *nostri* Pontificis Sanctitatem , considerare etiam atque etiam , quanta ex bello semel suscepto damna atque incommoda Reipublicæ Christianæ impenderent , eaque ne evenirent , quod pro pace tuenda facillimum *erat* , efficeret. Attamen cum hæc tot ac tanta ipse pro se per supra dictum illum oratorem *suum* egisset , monuisset , denunciaisset , hortatus esset , tantum abesse ut illis omnibus , quæ summoperè jure omni divino humanoque niterentur ullo modo Summus Christianorum Pontifex moveretur , ut *cum* pacem tranquillitatemque tueri *deberet* , controversias , dissidia , lites , si quæ ipsis inter se Principibus Christianis essent , vel minuere , vel funditus tollere , *ocium* atque securitatem omni ratione celebrando Concilio parare ; Italiæ tamen funestissimum bellum concitare , quo totam mox Europam conflagrare necesse esset , nova excitare animorum dissidia , aditus ad Concilium omnes præcludere maluisse videretur , eamque omnibus suspicionem inducere , istam ipsam Concilii Tridentini indictionem non communis universæ Ecclesiæ utilitatis gratiâ repetitam esse , sed factam potius conditionem cum iis quorum privatis rationibus ac commodis illic inserviretur , nullo reclamante , nullo repugnante ; videri certè Summi Pontificis *nostri* Sanctitatem se excludere , ac fructum optatissimi Concilii privare voluisse , id rerum initia , progressus , exitus Conciliorum Sanctitatis ejus videri declarasse , cum illâ de causâ , nec hoc tempore , nec hoc authore , aut bellum tam perniciosum , tanto *universæ* reipublicæ periculo suscipi , aut tantâ ejusdem *reipublicæ* jacturâ & calamitate geri debuerit. Claros sæpe-numero & admirabili quadam animi magnitudine Principes dissimulandis gravioribus injuriis pacem retinuisse , eoque modo restrinxisse initia communis incendii. Nunc quæsitam videri ultro & adornatam à quo minimè debuit flammæ istius perniciosissimæ ac luctuosissimæ materiam , constituendam fuisse , aut revocandam magis exemplo sanctitatis illius , Concilio ipso jam indicto veteris Ecclesiæ severiorem disciplinam ac speciem non labefactandam aut deformandam eam , quæ cum paucissimorum hominum religione nititur , tum pauciorum multò honestate ac moribus agnoscitur , nec spargenda Christianis Principibus odiorum semina , nec objiciendam Petri Principis Apostolorum naviculam majoribus propè fluctibus quàm unquam ullâ majorum nostrorum memoriâ objecta sit , nec se ab eo Concilio , quod magnoperè *expedivisset interclusis itineribus arceri oportuisse*. Regem perpetuo suo sensu , non modo nomine Christianissimum , cujus cum tanta majorum beneficia in Ecclesiam existant , ipse in communi fidei atque Religionis causâ non hæserit *usquam* nec offenderit , nec titubarit ullo modo nec animo futurus sit unquam ab Ecclesiæ Catholicæ rationibus alieno , se facere non potuisse , quin apud illius Sanctitatem , apud Sacrum Cardinalium Collegium *dolorem suum exponeret* , ac verè & ex animo conquereretur , illudque tamen querendo tum precando postularet , *nec* alienum *existimaret* aut suo , aut majorum suorum more , quod deprecaretur quædam , hoc est (ut nunc *loquimur*) protestaretur ipse , quomodo quidem omnino protestatus est ; sicut ab ipso sibi jure permissum esse non ignorabat , *videlicet* ne sibi gravissimis bellicorum motuum difficultatibus implicato , necesse esset Tridentum ad Concilium mittere suæ ditionis Episcopos , quippe quibus nec liber , nec tutus eo pateret accessus , neve ad ipsum Concilium , à quo excluderetur

invitissimus, Generale, totius Ecclesiæ Catholicæ aut haberetur, aut appelleretur, quin potius privatum existimaretur Concilium, quod videretur quidem quæsitum & expetitur, non reformandæ, restituendæque disciplinæ, nec *seclæarum comprimendarum* studio, sed quibusdam obsequendi, *quorum* privatæ utilitatis magis quàm publica ratio *inita* esse videretur. Denique nec Concilii hujusmodi, eorumve decretis aut ipse, aut populus Gallicus, aut *ulli Ecclesiæ Gallicæ ministri* in posterum tenerentur. Imò verò se testari palam ac denunciare, ad eadem se remedia ac præsidia *descensurum* si necesse videretur, quibus majores sui Francorum Reges in re consimili, causâque uti consuevissent, nec sibi quicquam antiquius forè secundum fidei ac Religionis integritatem, libertate & incolumitate Ecclesiæ Gallicanæ. Nihilominus hoc se profiteri tamen, non hæc ita à se dici, quasi aut cogitaret ullo modo, aut haberet in animo meritam ac debitam à se Sanctæ Apostolicæ Sedi observantiam, & obediendi conditionem, aut excudere, aut imminuere, contra operam daturum esse, ut magis ac magis in dies se dignum probaret hoc christianissimi Regis cognomine, hocque maximi Ecclesiæ, & fidei protectoris elogio. Animi hujus sui ac studii *propensiones*, ad feliciora melioraque tempora reservari, cum scilicet hoc humano generi, ac præcipue reipublicæ Christianæ summis ipsius, ac populi totius Gallici votis Dei Optimi Maximi gratiâ tribuisset, ut honestè depositis armis quæ essent parùm modeste illata, & motiones componerentur, & hoc modo pax ipsa conveniret. Se præterea cum ab ejus sanctitate, tum ab ipso *sacro* Collegio postulare, uti ne moleste *ferrent*, si suam ipse professionem, *instationem*, denunciationem, deprecationem in acta referri peteret, sibi quæ instrumenta his de rebus publicè confici, quibus quoties, aut tempora, aut res *sue proposciissent*, uti posset ad superiorum omnium fidem, sibi quæ ut ad singula responderetur, rogare, ut his de rebus omnibus *ceteros* Christiani nominis Principes, populos, civitates liceret certiores facere. „ Nunc itaque, Sanctissimi Patres, cum vobis promptum sit „ ac facile, nudum Christianissimi Regis animum, & explicatam apertamque „ facti Concilii sui mentem prospicere, potestis etiam statuere nec hunc „ Ordinis istius Conventum ab illo sperni, nec auctoritatem gravitatemque „ non magni fieri, sed præreptam potius hujus celebrandi facultatem quod „ vos ita accepturos confidit, Ornatissimi Patres, ut nec de illius Religione „ dubitare possitis, nec de animi erga vos totamque Ecclesiasticam administrationem secus ac commodum est judicare. In quo uno vestro judicio „ adversus malevolorum & iniquorum hominum sermones satis sibi præsidij „ esse putat, satis adversus suggillationes argumenti, ut in sui conscientiâ, „ & recordatione officiorum suorum conquiescat. HENRY. DU THIER.

Responsio (a) Synodi post Litterarum lectionem.

Sacro-Sancta & Generalis Synodus in Spiritu Sancto legitime congregata intendens consultò & maturè, ac causæ cognitione adhibitâ & publicâ Sessione, prout vos facere elegistis, nec-non ipsius negotii qualitas requirit, vobis respondere, monet vos ut ad audiendam & recipiendam responsionem hujusmodi, primâ proximè futurâ Sessione, quæ erit die undecimâ Octobris proximè venturi, coram ipsâ Synodo omninò comparere debeatis. Dum-

(a) Hæc responsio, discordat ab eâ quam refert Pallavicinus l. 11, hist. c. 17. licet Sensem eundem præferat.

que Christianissimus Rex vester in suis litteris affirmat in civitate Tridentinâ adesse Concilium, acceptat admittitque libenter, personam verò vestram pro legitimâ ac omnia alia per vos dicta non admittit, nisi quatenus de jure id facere tenetur. Protestans nihilominus nullum interea ipsi Sacro-Sanctæ Synodo, ac prosecutioni ipsius Concilii, etiam per quæcunque per nos acta & gesta præjudicium generari, ac interim inhibet omnibus notariis ne instrumentum istius actûs vobis aut alicui tradant, nisi unâ cum adjectione suæ responsionis, & sui notarii subscriptione, aliter protestatur de nullitate.

CONGREGATIO.

Die Martis octavâ Septembris 1551. inchoatæ fuerunt Congregationes Patrum in palatio Legati, ubi propositi fuerunt articuli de Sacramento Eucharistiæ per D. D. Theologos examinandi, an hæretici essent, & per Sanctam Synodum damnandi, videlicet.

PRIMUS ARTICULUS.

In Eucharistiâ non esse reverà corpus & sanguinem, neque divinitatem D. N. Jesu Christi, sed tantum ut in signo.

SECUNDUS.

Exhiberi in Eucharistiâ Christum, sed spiritualiter tantum manducandum per fidem, non autem sacramentaliter.

TERTIUS ARTICULUS.

In Eucharistiâ esse quidem corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed simul cum substantiâ panis & vini, ita ut non sit transubstantiatio, sed unio hypostatica humanitatis, & substantiæ panis & vini, ita ut verum sit dicere, hic panis est corpus Christi, & hoc vinum est sanguis Christi.

QUARTUS ARTICULUS.

Eucharistiam institutam esse ob solam remissionem peccatorum.

QUINTUS ARTICULUS.

Christum in Eucharistiâ non esse adorandum, neque in festis venerandum, neque in processionibus circumgestandum, neque ad infirmos deferendum, & ejus adoratores esse veros idololatrias.

SEXTUS ARTICULUS.

Non esse reservandam Eucharistiam in Sacrario, sed statim consumendam, & præsentibus dandam, & aliter facientes abuti hoc Sacramento, neque licere ut quis seipsum communicet.

SEPTIMUS ARTICULUS.

In hostiis seu particulis consecratis, post communionem remanentibus, non remanere corpus Domini, sed tantum ibi esse dum sumitur, non antè vel post summptionem.

OCTAVUS ARTICULUS.

De jure divino esse sub utraque specie, etiam populum & parvulos communicare, & propterea peccare eos qui negant populum alterâ specie uti.

NONUS ARTICULUS.

Non contineri sub alterâ specie, tantum, quantum sub utraque continetur, nec tantum sumere communicantem sub alterâ specie, quantum sub utraque.

DECIMUS ARTICULUS.

Solam fidem esse sufficientem præparationem ad sumendam Eucharistiam; neque ad id confessionem esse necessariam, sed liberam præsertim doctis, neque teneri hominem ad communicandum in Paschate.

Bulla

Bulla S. D. N. D. Julii divinâ providentiâ Papæ III. Novæ monitionis & requisitionis pœnalis Prælatorum, ut ad Concilium quantocius possint personaliter, & non per procuratores accedant.

JULIUS Episcopus servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Licet nos alias ex certis tunc expressis rationabilibus causis, Sacrum œcumenicum Generale Concilium per fœlicis recordationis Paulum Papam tertium prædecessorem nostrum indictum, ad civitatem Tridentum reducendum esse duxerimus, ac Venerabiles Fratres nostros Patriarchas, Archiepiscopos & Episcopos, nec non dilectos filios Abbates, omnesque & singulos alios de jure, vel consuetudine aut privilegio, Conciliis Generalibus interesse debentes, ut tunc proximè futuris, & nunc præteritis Cal. Maji in ipsâ civitate Tridentinâ, legitimo cessante impedimento convenire & se congregare, ac ipsius Concilii continuationi & prosecutioni incumbere vellent, per nostras litteras hortati fuerimus, prout in illis plenius continetur, ac dilectus filius Marcellus tituli Sancti Marcelli presbiter Cardinalis de Crescentiis nuncupatus, noster & Apostolicæ Sedis ad dictum Concilium legatus, & Venerabiles Fratres Sebastianus Episcopus Syontinus, ac Aloysius Episcopus Veronensis, nostri & dictæ Sedis, ad in eodem Concilio, unâ cum præfato Marcello Cardinali & Legato nomine nostro præsidendum Nuncii, eisdem Cal. in dictâ civitate adfuerint, & Concilium ipsum resumpserint, ac Sessionem in Cal. Septembris proximè futuris fieri ordinaverint, jamque æstivi calores præterierint, & ex ipsius Dei benignitate, annona aliquantò uberior nobis reddita sit, nec res humano victui necessariæ hoc tempore desint. Nihilominus præter Legatum & præsidentes præfatos, ac nonnullos Hispanicæ nationis Episcopos, pauci admodum Prælati in dictâ civitate convenerint, in maximum prosecutionis ejusdem Concilii præjudicium, & in eo tractandorum dilationem. Nos qui indictionis & alias quascumque desuper confectas & publicatas ipsius prædecessoris litteras, cum omnibus & singulis in eis contentis litteris, clausulis & decretis in suo robore permanere volumus, & quatenus opus esset innovavimus, ipsius prædecessoris, qui Prælatos & alios vocem in eodem Concilio ut præfertur habentes sub diversis pœnis iteratò monuit, vestigiis inhærentes, habitâ desuper cum Venerabilibus fratribus nostris S. R. E. Cardinalibus maturâ deliberatione, de eorum consilio & assensu, eisdem Patriarchas, Archiepiscopos & Episcopos ac Abbates & alios in Conciliis Generalibus residendi & in eis sententias dicendi potestatem habentes, de novo hortamur & moneamus, ac in Domino requirimus, eisque in virtute sanctæ obedientiæ & in juramenti quod nobis & aliis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris præstiterunt, ac sub omnibus de jure, vel consuetudine in celebrationibus Conciliorum adversus non accedentes ferri & promulgari solitis, aliisque in litteris prædecessoris hujusmodi, contentis, per eos nisi præsentibus cum effectu paruerint, incurrendis pœnis districtè præcipiendo mandamus, quatenus ipsimet personaliter per seipsos, & non per procuratorem aut procuratores, quos solum ad se in eodem Concilio, si fortè justo impedimento detineantur excusandum, & de eorum impedimento fidem legitimam faciendam, ita tamen quòd eodem impedimento cessante, ipsi personaliter & non per procuratorem aut procuratores comparere omnino teneantur, constituere posse nolumus, quantò citius poterunt ad eandem civitatem Tri-

dentinam accedere & continuationi & prosecutioni Concilii hujusmodi adesse & interesse velint. Nec mandata procurationum pro aliquibus Prælatiis, aut aliis vocem, ut præfertur, habentibus, nisi ad eos ut præfertur excusandum & eorum impedimenta deducendum & probandum recipere aut acceptare præsumant. Nos enim omnia & singula mandata per Prælatos & alios prædictos ad aliud quàm eorum justum impedimentum in Concilio hujusmodi allegandum & probandum, hætenus facta & in posterum facienda, nulla, irrita, & inania, nulliusque roboris & momenti fore, ac solum Prælatos & alios Patres in dicto Concilio præsentibus, & pro ipsis-met præsentibus tantum & non pro aliis, etiam si ab eis mandata cum quacumque & plenâ & liberâ facultate & potestate habuerint, vocem in dicto Concilio habere posse. Sicque in præmissis omnibus & singulis per quoscumque, quavis autoritate fungentes, sublatâ eis & cuilibet, quavis aliter judicandi & interpretandi facultate & autoritate judicari & interpretari debere, ac quicquid secus super his à quoquam, quavis autoritate scienter vel ignoranter contigerit attentari, irritum & inanè decernimus. Non obstantibus quibusvis concessionibus, indultis & litteris Apostolicis, sub quibuscumque tenoribus & formis, & cum quibusvis etiam derogatoriis derogatoriis, aliisque efficacioribus & insolitis clausulis, nec non irritantibus & aliis decretis, quomodolibet, etiam motu proprio concessis, ac etiam iteratis vicibus approbatis & innovatis, quibus omnibus, eorum tenores præsentibus pro sufficienter expressis habentes, illis aliter in suo robore permanens, hac vice dumtaxat specialiter & expresse derogamus, contrariis quibuscumque. Etiam si Patriarchis, Archiepiscopis & aliis præfatis ab eadem sit sede indultum, quod interdicti, suspendi vel excommunicari non possint, per Litteras Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Ut autem præmissa omnia ad eorum quorum interest notitiam deducantur, nullusque de eis ignorantiam justè prætereendere possit, volumus & Apostolicâ autoritate decernimus, quod præsentibus litteræ per aliquos curiæ nostræ cursores vel notarios publicos, in Basilicâ Principis Apostolorum de Urbe & Ecclesiâ Lateranensi, dum inibi multitudo ad divina audiendum convenerit palam & clarâ voce legantur, & lecta in earundem Basilicæ & Ecclesiæ, ac Cancellariæ Apostolicæ valvis, nec-non in Acie Campi-floræ affigantur, ubi ad lectionem & notitiam cunctorum aliquamdiu affixæ pendeant, & cum inde amovebuntur earum exempla, eisdem in locis remaneant affixa, per quæ earum transumptis manu notarii publici subscriptis & sigillo alicujus personæ in dignitate Ecclesiasticâ constitutæ munitis, certa & indubitata fides adhibeatur, prout præsentibus adhiberetur si fuerint exhibitæ vel ostensæ. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ hortationis, admonitionis, requisitionis, mandati, voluntatum, decretorum, & derogationum infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei ac Beatorum Apostolorum ejus Petri & Pauli se noverit incursum. Datum Romæ apud Sanctum Petrum anno Incarnationis Dominicæ 1551. sexto Cal. Septembris, Pontificatus nostri anno secundo.

Gal. Aquinas à Latata.

Pro R. D. M. Cardinali Crescentio

Joannes Larniens.

A tergo supra scriptæ Bullæ hæc erant descripta.

ANno à nativitate Domini 1551. indictione nonâ, die verò ultimâ mensis Augusti, Pontificatûs Sanctissimi in Christo Patris & D. N. D. Julii divinâ providentiâ Papæ III. anno secundo: Præsentes retrò scriptæ litteræ affixæ, publicatæ & lectæ fuerunt, juxtâ formam retrò scriptam litterarum Apostolicarum, ut moris est, dimissis copiis, affixis ad valvas seu portas Basilicarum Principis Apostolorum de Urbe, & Ecclesiæ Lateranensis, & Cancellariæ Apostolicæ, ac in Arce Campi-floræ, dimissâ Bullâ originali affixâ per aliquod temporis spatium, & deindè dimissis copiis affixis ut suprâ per nos Thomam Roger, & Joannem Freyle Præfati Sanctissimi D. N. Papæ Cursores.

Registrata apud Galeatium Secretarium. P. Gomez Magister Curforum.

Articulis de Sacramento Eucharistiæ tam per Theologos quàm per Patres Synodi usque ad diem Lunæ Septembris 29. discussis, examinatis & condemnatis, confecti sunt Canones super hujusmodi Sacramento per deputatos ut super his Patres vota sua proferrent die Lunæ quintâ Octobris.

*Canones de Sacramento Eucharistiæ in proximâ Sessione publicandi
& in decimâ tertiâ tantum promulgati.*

CANON PRIMUS.

SI quis negaverit in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento contineri verè & realiter & substantialiter Corpus & Sanguinem unâ cum animâ & divinitate Domini nostri Jesu Christi, ac proindè totum Christum, sed dixerit tantummodò esse in eo ut in signo, vel figurâ, aut virtute. Anathema sit.

SECUNDUS CANON.

Si quis dixerit in sacro-sancto Eucharistiæ Sacramento remanere substantiam panis & vini, unâ cum corpore & sanguine Domini nostri Jesu Christi: negaveritque mirabilem illam & singularem conversionem totiûs substantiæ panis, in corpus, & totiûs substantiæ vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis & vini: quam quidem conversionem Catholica Ecclesia aptissimè transubstantiationem appellat. Anathema sit.

TERTIUS CANON.

Si quis negaverit in Venerabili Sacramento Eucharistiæ sub unâ quâque specie, & sub singulis cujusque speciei partibus, separatione factâ (a) totum Christum contineri: Anathema sit.

QUARTUS CANON.

Si quis dixerit peractâ consecratione, in admirabili Eucharistiæ Sacramento, non esse corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi, sed tantum in usu dum sumitur, non autem ante vel post, & in hostiis seu particulis consecratis, quæ post communionem reservantur, vel supersunt, non remanere verum corpus Domini: Anathema sit.

(a) Addita sunt hæc verba, *separatione factâ* ad petitionem Joannis Æmiliani, Tudætani antistitis Hispani, propter variantes Theologorum sententias, circa modum præsentiae Christi in Eucharistiâ. Num scilicet sub qualibet particulâ hostiæ integræ Corpus Christi existeret, an verò post divisionem reperiretur tantum sub particulâ qualibet. Delendas ejusmodi voces, plerique opinabantur, sed Patrum prævaluit sententia, quæ ad hæreses damnandas, non ad Theologorum opinionones proscribendas Concilium coisse dicebat.

QUINTUS CANON.

Si quis dixerit, vel præcipuum fructum sanctissimæ Eucharistiæ esse remissionem peccatorum; vel ex eâ non alios effectus provenire. Anathema sit.

SEXTUS CANON.

Si quis dixerit in sancto Eucharistiæ Sacramento Christum unigenitum Dei filium non esse cultu patriæ etiam externo adorandum, atque ideò nec festivâ peculiari celebritate venerandum, in processionibus secundùm laudabilem & universalem Ecclesiæ sanctæ ritum & consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publicè ut adoretur populo proponendum; & ejus adoratores esse idololatrias. Anathema sit.

SEPTIMUS CANON.

Si quis dixerit non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem astantibus necessariò distribuendam, aut non licere ut illa ad infirmos honorificè deferatur: Anathema sit.

OCTAVUS CANON.

Si quis dixerit Christum in Eucharistiâ exhibitum, spiritualiter tantùm manducari, & non etiam sacramentaliter, ac realiter: Anathema sit.

NONUS CANON.

Si quis negaverit omnes & singulos Christi fideles utriusque sexûs cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum, juxta præceptum sanctæ matris Ecclesiæ. Anathema sit. (a)

DECIMUS CANON.

Si quis dixerit non licere Sacerdoti celebranti, seipsum communicare, Anathema sit.

UNDECIMUS CANON.

Si quis dixerit solam fidem (b) esse sufficientem præparationem ad sumendum sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum Anathema sit. Et ne tantùm Sacramentum indignè, atque ideò in mortem & condemnationem sumatur: statuit atque declarat ipsa sancta Synodus, illis quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habitâ copiâ Confessoris, necessariò præmittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium dicere, prædicare, vel pertinaciter asserere, seu etiam publicè disputando deffendere præsumpserit eò ipso excommunicatus existat.

CONGREGATIO.

Die Martis & Mercurii sextâ & septimâ Octobris Congregatio Patrum celebrata fuit in ædibus Reverendissimi Legati, ubi responsio ad Regem Francorum lecta, & omnium suffragio probata fuit: Deindè salvus conductus Protestantibus concessus. Postmodùm visum fuit Patribus Canonem de communione sub unâ specie Laicis ministrandâ, usque ad diem Conversionis Sancti Pauli differendam esse, ut interim Protestantes super eâ re audirentur. Postremò Patres super Canonibus suffragia tulerunt. *Articuli*

(a) Joannes ab Ortega Franciscanus, Caroli V. Theologus, Canonem 9. temperandum volebat, adjectione explicante præceptum illud esse, non divini, sed Ecclesiastici instituti. Ambrosius Pelargus Dominicanus, Electoris Trevirensis Doctor acriori, sed iniquiori censurâ, hunc Canonem perstrinxit.

(b) Censuere nonnulli ad majorem Canonis elucidationem, debuisse Patres addere, *fidem vivam*, sed scrupulosa hæc distinctio displicuit, cum fides viva, charitatem importet, mortalis peccati nesciam.

*Articuli in Materiâ Reformationis septimâ hujus mensis Octobris
Patribus exhibiti.*

PRIMUS.

Quòd Episcopus non moneatur ad comparandum personaliter, nisi pro
causâ pro quâ venit deponendus.

SECUNDUS.

Quòd testes super indiciis etiam debeant esse omni exceptione majores.

TERTIUS.

Quòd causâ debeat referri in consistorio & terminari per sanctissimum
Dominum nostrum.

QUARTUS.

Quòd Episcopus possit procedere ad verbalem & realem degradatio-
nem constitutorum in sacris, absque numero Episcoporum, (a) sed illorum loco
sufficiat habere juris peritos, in dignitate Ecclesiasticâ constitutos, si reperiantur.

QUINTUS.

Quòd ab Episcopo in causis criminalibus correctionis, visitationis, &
habilitatis, vel inhabilitatis non possit appellari, nisi à diffinitivâ, vel à gra-
vamine irreparabili &c.

SEXTUS.

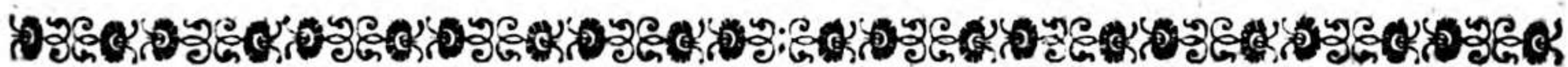
Quòd causâ similium appellationum si committi contigerit in Partibus,
committatur Metropolitano, vel vicinioribus Episcopis.

SEPTIMUS.

Quòd reus appellans in casû, quo appellare licet in causis crimina-
libus prædictis, teneatur coràm Judice ad quem, producere processum pri-
mæ instantiæ, & illi infra certum terminum debeat concedi.

OCTAVUS.

Quòd Episcopus possit agnoscere tanquàm delegatus Sedis Apostolicæ
super surreptione & obreptione litterarum, in quibus Clerici absolvuntur à
delictis vel pœnis, in quibus per ipsum Episcopum fuerunt condemnati. Super
quibus Patres dabunt vota die Veneris horâ XIX. in Congregatione Generali.

SESSIO TERTIA.

Die Dominicâ XI. Octobris celebrata fuit Sessio perquàm solemnis in æde
Tridentinâ, in quâ D. Episcopus Majoricensis (b) Missam de Spiritu Sancto
celebravit. Archiepiscopus Turritanus (c) orationem doctam & prolixam.

Deindè Legatus Sessionem inchoavit cum debitis Cæremoniis.

Nnn

(a) De jure antiquo ad degradationem Episcopi, numerus decem Episcoporum
requirebatur. Pro degradatione presbyteri, sex Episcopi desiderabantur. Vide
Can. XI. Concilii Carthag. 1. an. 349. & Can. X. Conc. 2. Carth. an. 390.

(b) Joannes Bapt. Campegius.

(c) Turritanus Arch. Salvator Alexo orationem habuit de Vener. Sacramento.
Urbe Turritana à Lombardis anno 569. deleta, Archiepiscopatus ad Suffa-
rientem civitatem ab Eugenio IV. translatus est anno 1441.

Orator Marchionis Brandenburgensis Electoris (a) mandatum suæ legationis exhibuit, orationem habuit, in quâ nomine procuratorio submittebat se diffinitioni Concilii Tridentini, quem Synodus obviis ulnis excepit.

Decreta tum doctrinæ & Canonum de Sacramento Eucharistiæ, tum reformationis morum per eundem Majoricensem è suggestu publicata, & omnium Patrum consensu probata fuerunt. Subindè Archiepiscopus Turritanus ascendit ambonem & cedulam (b) legit dilationem Canonis de Communione sub unâ specierum, continentem, quodque futura Sessio celebranda foret die Beatæ Catharinæ proximè sequenti, in quâ decideretur materia Sacramentorum poenitentiae & extremæ unctionis. E vestigio lecta fuit copia litterarum securitatis, sive salvi-conductûs Protestantibus in amplissimâ formâ concessarum.

Insuper Episcopus Biduntinus, nomine Cornelius, legit responsum (c) Synodi ad Regem Francorum, & sic benedictione acceptâ soluta fuit Sessio.

Decretum de Sacramento Eucharistiæ publicatum in tertiâ Sessione Tridentinâ, sub Julio III. Pont. Max. die 11. Octobris M D LI.

Sacro-Sancta œcumenica & Generalis Tridentina Synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, præsentibus in eâ eisdem Sanctæ Sedis Apostolicæ Legato, & Nunciis; Etsi in eum finem, non absque peculiari Spiritûs Sancti ductû & gubernatione convenerit, ut veram & antiquam de fide & Sacramentis doctrinam exponeret, & ut hæresibus omnibus, & aliis gravissimis incommodis, quibus Dei Ecclesia miserè nunc exagitur & in multas ac varias partes scinditur, remedium afferret; hoc præsertim jam indè à principio in votis habuit stirpitibus convellere zizania execrabilium errorum & schismatum, quæ inimicus homo his nostris calamitosis temporibus in doctrinâ fidei, usu & cultu Sacro-Sanctæ Eucharistiæ superfeminavit, quam alioqui Salvator noster in Ecclesiâ suâ tanquam Symbolum reliquit ejus unitatis & charitatis, quâ Christianos omnes inter se conjunctos & copulatos esse voluit. Itaque eadem Sacro-Sancta Synodus sanam & sinceram illam de venerabili hoc & divino Eucharistiæ Sacramento doctrinam tradens, quam semper Catholica Ecclesia ab ipso Jesu Christo Domino nostro, & ejus Apostolis erudita, atque à Spiritu Sancto illi omnem veritatem in dies suggerente, edocta retinuit, & ad finem usque sæculi conservabit, omnibus Christi fidelibus interdicit, ne post hac de Sanctissimâ Eucharistiâ aliter credere, docere, aut prædicare audeant, quam ut est præsentis decreto explicatum atque definitum.

(a) Joachimi, cujus orator Straßius, obsequia & obedientiam Concilio præstitisse creditur, ut Pontifex amoveret obstacula, quæ fuscitaret, ne Fridericus Marchionis filius Archiepiscopatum Magdeburgensem adipisceretur ad quem fuerat à Canonicis postulatus.

(b) Orator Cæsaris Comes de Monteforti petiit à Patribus, ut supersederent à definiendis articulis de Eucharistiæ Sacramento, donec Protestantes accessissent ad Concilium. Varii in varias abiire sententias. Tandemque Legatus judicavit quæstiones de usu Calicis, de communione parvulorum, nec non de sacrificio Missæ, Sessioni futuræ esse reservandas.

(c) Cum Amiotus Tridento discessisset tertio 7.bris absque Patrum responsis ad litteras Henrici 2. Regis Galliæ, ad fores Ecclesiæ citatus est orator, vel quispiam procurator Regis, qui Patrum responsa exciperet. Nemine comparente, ad Promotoris requisitionem & de præsidum assensu, lecta publicè fuit Concilii responsio à Biduntino præfule.

CAPUT I.

De reali præsentia D. N. Jesu Christi (a) & Eucharistiæ Sacramento.

PRincipio docet Sancta Synodus, & apertè ac simpliciter profitetur, in al-
mo Sanctæ Eucharistiæ Sacramento, post panis & vini consecrationem,
Dominum nostrum Jesum Christum, verum Deum atque hominem, verè, rea-
liter ac substantialiter sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Neque
enim hæc inter se pugnant, ut ipse Salvator noster semper ad dexteram Pa-
tris in coelis assideat juxtà modum existendi naturalem, & ut multis nihilo-
minus aliis in locis sacramentaliter præsens suâ substantiâ nobis adsit, eâ exi-
stendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen
esse Deo, cogitatione per fidem illustratâ assequi possumus, & constantissimè
credere debemus. Ita enim majores omnes nostri quotquot in verâ Christi
Ecclesiâ fuerunt, qui de Sanctissimo hoc Sacramento disseruerunt, apertissimè
professi sunt. Hoc tam admirabile Sacramentum in ultimâ cœnâ redemptorem
nostrum instituisse, cum post panis vinique benedictionem, se suum ipsius
corpus illis præbere, ac suum sanguinem, disertis & perspicuis verbis testatus
est. Quæ verba à Sanctis Evangelistis commemorata, & à Divo Paulo postea
repetita, cum propriam illam & apertam significationem præ se ferant, secun-
dum quam à Patribus intellecta sunt, indignissimum sanè flagitium est, ea à
quibusdam contentiosis & pravis hominibus, ad fictitios & imaginarios tropos
quibus veritas carnis & sanguinis Christi negatur, contra universum Ecclesiæ
sensem detorqueri, quæ tanquàm columna & firmamentum veritatis, hæc
ab impiis hominibus excogitata commenta, velut satanica, detestata est, grato
semper & memore animo præstantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

CAPUT II.

De ratione institutionis hujus Sanctissimi Sacramenti.

ERgò Salvator noster discessurus ex hoc mundo ad Patrem, Sacramentum
hoc instituit, in quo divitias divini sui erga homines amoris velut effu-
dit, memoriâ faciens mirabilium suorum: & in illius sumptione colere nos
sui memoriâ præcepit, suamque communicare (a) mortem donec ipse ad
judicandum mundum veniat. Sumi autem voluit Sacramentum hoc tanquàm
spiritalium animarum cibum, quo alantur & confortentur viventes vitâ illius,
qui dixit: qui manducat me, & ipse vivet propter me; & tanquàm antidotum
quo liberemur à culpis quotidianis, & à peccatis mortalibus præservemur. Pi-
gnus prætereà id esse voluit nostræ futuræ gloriæ, & perpetuæ felicitatis,
adeoque symbolum unius illius corporis, cujus ipse caput existit, cuique nos
tanquàm membra arctissima, fidei, spei & charitatis connexionem astrictos esse
voluit, ut id ipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata.

CAPUT III.

De excellentiâ Sanctissimæ Eucharistiæ super reliqua Sacramenta.

Commune hoc quidem est, Sanctissimæ Eucharistiæ cum cæteris Sacramen-
tis, symbolum esse rei sacræ, & invisibilis gratiæ formam visibilem.

(a) In Editis legitur, *In Eucharistiæ Sacramento.* (b) Annuntiare.

Verum illud in eâ excellens & singulare reperitur, quod reliqua Sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis utitur. At in Eucharistiâ, ipse sanctitatis auctor ante usum, est. Nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant, cum verè tamen ipse affirmaret corpus suum esse quod præbebat. Et semper hæc fides in Ecclesiâ Dei fuit, statim post consecrationem verum Domini nostri corpus, verumque ejus sanguinem sub panis & vini specie, unâ cum ipsius animâ & divinitate existere, sed corpus quidem sub specie panis, & sanguinem sub vini specie, ex vi verborum, ipsum autem corpus sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, animamque sub utrâque vi naturalis illius connexionis & concomitantia, quâ partes Christi Domini, qui jam ex mortuis resurrexit non amplius moriturus, inter se copulantur. Divinitatem porro propter admirabilem illam ejus cum corpore & animâ hypostaticam unionem. Quapropter verissimum est tantumdem sub alterutrâ specie, atque sub utrâque contineri totus integer Christus sub panis specie, & sub quâvis ipsius speciei parte, totus item sub vini specie, & sub ejus partibus existit.

CAPUT IV.

De Transubstantiatione.

QUoniam autem Christus redemptor noster, Corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè esse dixit, ideò persuasum semper in Ecclesiâ Dei fuit, idque nunc denuò hæc sancta Synodus declarat, per consecrationem panis, & vini, conversionem fieri totius substantiæ panis in substantiam Corporis Christi Domini nostri, & totius substantiæ vini in substantiam sanguinis ejus, quæ conversio convenienter & propriè à sanctâ Catholica Ecclesiâ Transubstantiatio est appellata.

CAPUT V.

De cultu & veneratione huic Sanctissimo Sacramento exhibenda.

NULLUS itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles, pro more in Catholicâ Ecclesiâ semper recepto, Patriæ cultum qui verò Deo debetur, huic sanctissimo Sacramento in veneratione adhibeant. Neque enim ideò minùs est adorandum, quòd fuerit à Christo Domino, ut sumatur institutum. Nam illum eundem Deum præsentem in eo adesse credimus, quem Pater æternus introducens in orbem terrarum dicit, & *adorent eum omnes Angeli Dei*, quem Magi procidentes adoraverunt, quem denique in Galilæâ ab Apostolis adoratum fuisse scriptura testatur.

Declarat præterea sancta Synodus piè ac religiose admodum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, ut singulis annis peculiari quodam & festo (a) die præcellum hoc & venerabile Sacramentum singulari veneratione ac solemnitate celebraretur: utque in processionibus (b) reverenter & honorificè

(a) Hoc festum ab Urbano institutum pro universali Ecclesiâ, jam invaluerat in Diœcesi Leodiensi ab anno 1230. Roberto Episcopo ad instantiam B. Julianæ de Monte Corneli, approbante.

(b) Usus & ritus circumferendæ Eucharistiæ processionaliter exordium sumpsit à Joanne

honorificè illud per vias & loca publica circumferretur. Æquissimum enim est sacros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singulari ac rarâ quâdam significatione gratos & memores testentur animos ergâ communem Dominum & redemptorem, pro tam ineffabili & planè divino beneficio, quo mortis ejus victoria & triumphus repræsentatur, ac sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio & hæresi triumphum agere, ut ejus adversarii in conspectu tanti splendoris, & in tantâ universæ Ecclesiæ lætitiâ positi, vel debilitati & fracti tabescant, vel pudore affecti & confusi aliquando resipiscant.

CAPUT VI.

De asservando Eucharistiæ Sacramento & ad infirmos deferendo.

Consuetudo (a) asservandi in sacrario sanctam Eucharistiam adeò antiqua est, ut eam sæculum etiam Nicœni Concilii agnoverit. Porro deferri ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, & in hunc usum diligenter in Ecclesiis conservari, præterquàm quòd cum summâ æquitate & ratione conjunctum est, tum multis in Conciliis præceptum invenitur & vetustissimo Catholicæ Ecclesiæ more est observatum. Quare hæc sancta Synodus retinendum omninò salutarem hunc & necessarium morem statuit.

CAPUT VII.

De præparatione quæ adhibenda est, ut dignè quis Sanctam Eucharistiam percipiat.

SI non decet ad sacras ullas functiones quempiam accedere, nisi sanctè; certè quò magis sanctitas & divinitas cœlestis hujus Sacramenti viro christiano comperta est, eò diligentius cavere ille debet, ne absque magnâ reverentiâ & sanctitate ad id percipiendum accedat; præsertim cum illâ plenâ formidini verba apud Apostolum legamus: *Qui manducat & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit, non dijudicans Corpus Domini.* Quare communicare volenti revocandum est in memoriam ejus præceptum, *Probet autem seipsum homo.* Ecclesiastica autem consuetudo declarat eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissâ sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quòd à christianis omnibus etiam aliis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuò servandum esse decrevit, modo non desit illis copia Confessoris (b). Quòd si necessitate urgente sacerdos absque præviâ confessione celebraverit, quàmprimùm confiteatur.

O o o

Joanne XXII. si auctori historiæ Leod. Chapeville credimus T. I. c. 16. Antiquiorem hunc usum, probat Mabillonius à sæculo XI. viguisse in Normanniâ. Acta Eccles. Tornacensis an. 1325. & Carnot. an. 1330. anteriorem Joanne XXII. hunc fuisse cultum evincunt in Occidentali Ecclesiâ, quem nescivit Orientalis.

(a) Consuetudinem asservandæ Eucharistiæ in Sacrario, testatur usitatam à primis sæculis, facultas indulta etiam laicis, illam ad proprios deferendi lares. Vide Cyprian. Tract. de lapsis. Basilium Epist. ad Cæsariam Patriciam. Gregor. Magnum. l. 3. Dialog. C. 36. Concil. I. Toletan. an. 405. &c.

(b) Circa necessitatem confessionis respectu hominis conficij peccati mortalis diversa fuit Theologorum & Patrum opinio. Alii votum, contritioni junctum suffi-

CAPUT VIII.

De usu admirabili bujus Sacramenti.

QUoad usum autem, rectè & sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum Sacramentum accipiendi distinxerunt; quosdam enim, docuerunt sacramentaliter dumtaxat id sumere, ut peccatores; alios tantum spiritualiter, illos nimirum qui voto propositum illum coelestem panem edentes fide vivâ, quæ per dilectionem operatur, fructum ejus & utilitatem sentiunt; tertios porrò sacramentaliter simul & spiritualiter, hi autem sunt qui ita se prius probant & instruunt, ut vestem nuptialem induti ad divinam hanc mensam accedant. In sacramentali autem sumptione semper in Ecclesiâ Dei mos (a) fuit, ut Laici à sacerdotibus communionem acciperent, sacerdotes autem celebrantes seipsos communicarent, qui mos tanquam ex traditione Apostolicâ descendens, jure ac merito retineri debet.

Demum verò paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat & obsecrat, per viscera misericordiæ Dei nostri, ut omnes & singuli qui Christiano nomine censentur, in hoc unitatis signo, in hoc vinculo charitatis, in hoc concordiaæ symbolo, jam tandem aliquandò conveniant, & concordent, memoresque tantæ majestatis, & tam eximii amoris Domini nostri Jesu Christi, qui dilectam animam suam in nostræ salutis pretium, & carnem nobis dedit ad manducandum. Hæc sacra mysteria Corporis & sanguinis ejus, eâ fidei constantiâ & firmitate, eâ animi devotione, ac pietate & cultu credant & venerentur, ut panem illum super-substantialem frequenter suscipere possint. Et is verè eis sit animæ vita, & perpetua sanitas mentis, cujus vigore confortati, ex hujus miseræ peregrinationis itinere, ad coelestem patriam pervenire valeant, eundem panem Angelorum, quem modò sub sacris velaminibus edunt, absque ullo velamine manducaturi. Quoniam autem non est satis veritatem dicere, nisi detegantur & refellantur errores, placuit sanctæ Synodo, hos Canones subjungere, ut omnes jam agnitâ doctrinâ Catholicâ, intelligant quoque quæ ab illis hæreses caveri, vitarique debeant. *Canones vide supra.*

cere autumarunt post Cajetanum, Adrianum 6. Joan. Rossensem, Paludanum & Richardum, Ambrosius Pelargus Dominicanus, Melchior Canus, Reginaldus à Genua, quibus se adjunxit Franciscus Villarva Hyeronimitanus Granatensis Archiepiscopi Theologus, asserens obligationem hanc confitendi non ex divino mandato, sed ex laudabili Ecclesiæ consuetudine descendere. Alii verò oppositam sententiam tenentes, gravissimis Patrum & Theologorum dictis eam suffulcierunt, & laxiorem quorundam Doctorum opinionem, hæreseos notâ inusserunt. Legatus Concilii præses, utrique parti, volens indulgentius parcere, judicavit abstinendum à qualificatione hæreticâ, sed tantum rejiciendam esse sententiam & damnandam, quæ homines peccati mortalis confcios, assererat immunes à necessitate confitendi. Jacobus Nanclantus Clodienfis Episcopus, vocem *Sacerdotis* prius in Canonis contextu positam, in *confessarii* vocem immutari obtinuit, ne Sacerdos quilibet excipiendæ confessioni idoneus putaretur.

- (a) Mos ille quem Concilium dicit in Ecclesiâ viguisse semper, non ad primæ Ecclesiæ tempora, nec ad omnes Ecclesias protendendus est, cum ætate Augustini mulieres exciperent linteaminibus corpus Christi. ser. 252. & Antissiodorense Concilium an. 578. Can. 36. statuatur, non licere mulieri Eucharistiam nudâ manu accipere. Forfan Tridentini Patres hoc tantum definire intenderunt, laicos à Sacerdotibus Eucharistiam consuevisse ab inveterato usu accipere, non verò per se ipsos hanc in altari accepisse manducandam.

*Decretum super Reformatione, publicatum in Sessione habitâ
11. Octobris MDLI.*

EAdem sancta Tridentina Synodus in Spiritu sancto legitimè congregata, præfidentibus in eâ ejusdem sanctæ Sedis Apostolicæ Legato & nunciis, intendens nonnulla statuere, quæ ad jurisdictionem pertinent Episcoporum, ut juxta proximæ sessionis decretum, illi in commissis sibi Ecclesiis eò libentiùs resideant, quò faciliùs & commodiùs sibi subjectos regere, & in vitæ ac morum honestate continere potuerint. Illud primùm eos admonendos censeat, ut se pastores non percussores esse meminerint, atque ita præesse sibi subditis oportere, ut non in eis dominantur, sed illos tanquàm filios & fratres diligant, elaborentque ut hortando & monendo ab illicitis deterreant, ne ubi deliquerint, debitis eos poenis coercere cogantur. Quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa Apostoli est ab eis servanda præceptio; ut illos arguant, obsecrent, increpent, in omni bonitate & patientiâ: cum sæpè plus ergà corrigendos agat benevolentia, quàm austeritas, plus exhortatio, quàm comminatio, plus charitas, quàm potestas. Sin autem ob delicti gravitatem virgâ opus fuerit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordiâ judicium, cum lenitate severitas adhibenda est, ut sine asperitate disciplina populis salutaris ac necessaria conservetur, & qui correpti fuerint emendentur, aut si resipiscere noluerint, cæteri salubri in eos animadversionis exemplo à vitiis deterreantur; cum sit diligentis & pii simul pastoris officium, morbis ovium lenia primùm adhibere fomenta. Post ubi morbi gravitas ita postulat, ad acriora & graviora remedia descendere. Sin autem ne ea quidem proficiant illis submovendis, cæteras saltem oves à contagionis periculo liberare. Cum igitur rei criminum plerumque ad evitandas poenas, & Episcoporum subter fugienda judicia, querelas & gravamina simulent, & appellationis diffugio judicis processum impediant, ne remedio ad innocentiam præsidium instituto, ad iniquitatis defensionem abutantur. Utque hujusmodi eorum calliditati & tergiversationi occurratur, ita statuit & decrevit.

PRIMUS CANON.

In causis visitationis & correctionis, sive habilitatis & inhabilitatis, nec-non criminalibus, ab Episcopo seu illius in spiritualibus vicario generali, ante diffinitivam sententiam, (a) ab inter locutoriâ, vel alio quocumque gravamine, non appelletur, neque Episcopus seu Vicarius appellationi hujusmodi tanquàm frivolæ deferre teneatur. Sed eâ, ac quâcumque inhibitione ab appellationis judice emanatâ, necnon omni stylo & consuetudine, etiam immemorabili contrariâ non obstante, ad ulteriora valeat procedere, nisi gravamen hujusmodi per diffinitivam sententiam reparari, vel ab ipsâ diffinitivâ appellari non possit, quibus casibus sacrorum Canonum statuta, illibata persistent.

SECUNDUS CANON.

A sententiâ Episcopi vel ipsius in spiritualibus Vicarii Generalis, in criminalibus appellationis causa: (ubi appellationi locus fuerit) si Apostolicâ auctoritate in partibus eam committi contigerit, Metropolitano seu illius etiam in spiritualibus Vicario Generali, aut si ille aliquâ de causâ suspectus foret,

---

(a) Vide Cap. 20. sess. 24. hujus Concilii.

vel ultra duas (a) Legales dioetas distet, seu ab ipso appellatum fuerit, uni ex vicinioribus Episcopis seu illorum Vicariis, non autem inferioribus Judicibus, committatur.

TERTIUS CANON.

Reus ab Episcopo, aut ejus Vicario in spiritualibus Generali, in criminali causâ appellans, coram judice ad quem appellavit, acta primæ instantiæ omninò producat, & judex nisi illis visis, ad ejus absolutionem minimè procedat. Is autem à quo appellatum fuit, intra triginta dies acta ipsa postulanti gratis exhibeat. Alioquin absque illis causa appellationis hujusmodi prout justitia suaferit, terminetur.

Cum verò tam gravia nonnunquam sint delicta ab Ecclesiasticis commissa personis, ut ob eorum atrocitatem ex sacris ordinibus deponendæ & curiæ sint tradendæ sæculari, in quo secundum sacros Canones, certus Episcoporum numerus requiritur, quos si omnes adhibere difficile esset, debita juris executio differretur; si quando autem convenire possent, illorum residentia intermitteretur: propterea statuit & decrevit.

QUARTUS CANON.

Episcopo per se, seu illius Vicarium in spiritualibus Generalem, contra clericum in sacris etiam præbiteratûs ordinibus constitutum, etiam ad illius condemnationem necnon verbalem depositionem, & per se-ipsam etiam ad actualem atque solemnem degradationem ab ipsis ordinibus & gradibus Ecclesiasticis, in casibus in quibus aliorum Episcoporum præsentia in numero à Canonibus definito requiritur, (b) & jam absque illis procedere liceat, adhibitis tamen, & in hoc sibi assistentibus totidem Abbatibus, usum mitræ & baculi ex privilegio Apostolico habentibus, si in civitate aut Diocesi reperiri commodè inveniri possint. Aliòquin aliis personis in Ecclesiasticâ dignitate constitutis, quæ ætate graves ac juris scientiâ commendabiles existant.

Et quoniam per fictas causas, quæ tamen satis probabiles videntur interdum accidit, ut nonnulli ejusmodi gratias extorqueant, per quas poenæ illis Episcoporum justâ severitate inflictæ aut remittuntur omninò, aut minuuntur; cum non ferendum sit, ut mendacium quod tantòperè Deo displicet, non modò ipsum impunitum sit, verum alterius etiam delicti veniam impetret mentienti, idcirco ut sequitur statuit & decrevit.

QUINTUS CANON.

Episcopus apud Ecclesiam suam residens, de surreptione & obreptione gratiæ, quæ super absolutione alicujus publici criminis vel delicti, de quo ipse inquirere coeperat, aut remissione poenæ, ad quam criminofus per eum condemnatus fuerit, falsis precibus impetratur, per se-ipsam tanquam Sedis

Aposto-

(a) Id est viginti milliaria sive decem leucas in die, juxta paragr. Qui autem. Instit. de Excusat. Tutor. vel Curat.

(b) Verballi depositione Clericus remanebat adhuc sub Episcopi potestate, & restitui ad pristinum poterat gradum. Actuali autem sive solemni degradatione clericus ad laicorum sortem redactus, recuperandæ dignitatis spem amittebat. Hinc à Theodosio sancitum, *Quemcumque clericum indignum officio suo Episcopus judicaverit, & ab Ecclesia ministerio segregaverit, continuo cum sibi curia vindicet, ut liber illi ultra ad Ecclesiam reversus esse non possit.*

Apostolicæ delegatus , etiam summarie cognoscat , ipsamque gratiam postquam per falsi narrationem aut veri taciturnitatem , obtentam esse legitime constiterit , non admittat.

Quoniam verò subditi Episcopo , tametsi jure correcti fuerint , magno-
perè tamen , eum odisse , & tanquam injuriâ affecti sint , falsa illi crimina ob-
jicere solent , ut quòquo pacto possint , ei molestiam exhibeant. Cujus vexa-
tionis timor plerumque illum ad inquirenda & punienda eorum delicta segni-
orem reddit. Idcirco ne is magno suo & Ecclesiæ incommodo gregem sibi
creditum relinquere , ac non sine Episcopalis dignitatis diminutione vagari
cogatur , ità statuit & decrevit.

SEXTUS CANON.

Episcopus nisi ob causam , ex quâ deponendus , sive privandus veniret ,
etiam si ex officio , aut per inquisitionem seu denuntiationem , vel accusa-
tionem , sive alio quovis modò procedatur , ut personaliter compareat , ne-
quaquam citetur vel moneatur.

SEPTIMUS CANON.

Testes in causâ criminali ad informationem vel indicia , seu alias in
causâ principali contra Episcopum , nisi testes , & bonæ conversationis ,
existimationis & famæ fuerint , non recipiantur , & si odio , temeritate , aut
cupiditate , aliquid deposuerint , gravibus poenis mulcentur.

OCTAVUS CANON.

Causæ Episcoporum , cum pro criminis objecti qualitate comparere de-
beant , coram Pontifice maximo referantur , ac per ipsum terminentur. (a)

*Decretum prorogationis 4. articulorum de Sacramento Eucharistiae , & Salvi-
Conducti Protestantibus dati , publicatum in tertiâ Sessione Tridentinâ ,
die 11. Octobris M D LI. sub Julio III. Pontifice Maximo.*

EAdem sancta Synodus errores omnes , qui super hoc sanctissimo Sacra-
mento repullularunt , tanquam vepres , ex agro dominico evellere , ac
omnium fidelium saluti prospicere cupiens , quotidianis precibus Deo Omni-
potenti piè oblati , inter alios ad hoc Sacramentum pertinentes articulos dili-
gentissimâ veritatis Catholicæ inquisitione tractatos , plurimis accuratissimisque
pro rerum gravitate disputationibus habitis , cognitisque præstantissimorum
Theologorum sententiis , hos etiam tractabat. An necessarium sit ad salutem ,
& divino jure præceptum , ut singuli Christi fideles sub utrâque specie ipsum
venerabile Sacramentum accipiant , & num minùs sumat qui sub alterâ quam
qui sub utrâque communicat , & an erraverit sancta mater Ecclesia , Laicos
& non celebrantes sacerdotes , sub panis specie dumtaxat communicando , &
an parvuli etiam communicandi sint. Sed quoniam ex nobilissimâ Germaniæ

Ppp

(a) Ob reverentiam Stæ. Sedis , causæ criminales & majores Episcoporum , quæ
priùs , docente Petro de Marca , à Provincialibus Episcopis , Metropolita
præsede judicabantur , Summis Pontificibus judicandæ reservantur à Concilio
Tridentino , anteriorum Conciliorum renovante disciplinam.

provincia, ii qui se Protestantes (a) nominant, super his ipsis articulis, antequàm diffiniantur, audiri à sanctâ Synodo cupiunt, & eam ob causam fidem publicam ab illâ postularunt, ut ipsis tutò huc venire, & in hac urbe commorari, ac liberè coram Synodo dicere, atque proponere quæ senserint, & postea cùm libuerit recedere liceat; sancta ipsa Synodus licet magno desiderio eorum adventum multos antea menses expectarit, tamen, ut pia mater quæ ingemiscit & parturit, summoperè id desiderans, ac laborans, ut in iis qui Christiano nomine censentur, nulla sint schismata, sed quemadmodum eundem omnes Deum & redemptorem agnoscunt, ita idem dicant, idem credant, idem sapiant, confidens in Dei misericordiâ, & sperans fore, ut illi in sanctissimam & salutarem unius fidei, spei, & charitatis concordiam redigantur, libenter eis in hac re morem gerens, securitatem & fidem (ut petierunt) publicam, quam *Salvum-Conductum* vocant quòd ad se pertinet, ejus qui infra scriptus erit tenoris dedit, atque concessit, & eorum causâ diffinitionem illorum articulorum ad secundam sessionem distulit, quam ut illi commodè ei interesse possint, in diem festum conversionis Divi Pauli, qui erit xxv. die mensis Januarii anni sequentis indixit. Illudque prætereà statuit, ut in eadem sessione de Sacrificio Missæ agatur: propter magnam utriusque rei connexionem. Interea sessione proximâ de Pœnitentiæ & Extremæ-Unctionis Sacramentis tractandum. Illam autem die festo Divæ Catharinæ Virginis & Martyris qui erit 25. Novembris habendam esse decrevit, simul ut in utrâque materia reformationis prosequatur.

Salvus - Conductus.

Sacro-Sancta Generalis Tridentina Synodus in Spiritu Sancto legitimè congregata. Præsidentibus in eâ eisdem sanctæ Sedis Apostolicæ Legato & nunciis, omnibus & singulis sive Ecclesiasticis, sive sæcularibus personis universæ Germaniæ, cujuscumque gradus, status, conditionis & qualitatis sint, quæ ad œcumenicum hoc & Generale Concilium accedere voluerint, ut de iis rebus, quæ in ipsâ Synodo tractari debent, omni libertate conferre, proponere & tractare, ac ad ipsum œcumenicum Concilium liberè & tutò venire, & in eo manere, & commorari, ac articulos, quot illis videbitur, tam scripto, quàm verbo offerre, proponere & cum Patribus, sive iis qui ab ipsâ sanctâ Synodo delecti fuerint, conferre & absque ullis vitis & contumeliis disputare, nec-non quando illis placuerit, recedere possint & valeant, publicam fidem & plenam securitatem, quam salvum conductum appellant, cum omnibus & singulis clausulis & decretis necessariis & opportunis, etiam-si specialiter & non per verba generalia exprimi debeant, quæ pro expressis haberi voluit, quantum ad ipsam sanctam Synodum spectat, concedit (b). Placuit prætereà sanctæ Synodo, ut si pro majori libertate ac securitate eorum, cer-

(a) Protestantis appellatione Lutherani designantur, & suam denominationem à Carolo V. Imperatore sic eos compellente in Comitibus Augustæ Vindelicorum anni 1530. obtinuerunt.

(b) Salvum conductum. Sub alia verborum formâ, & ad tenorem illius quem Bohemis concesserant Patres Basileenses, confecerat Imperatoris juris-consultus, & per Franciscum Toletanum Legato consignarat, sed placuit præfidi alium effingere, qui à Lutheranis equivocæ securitatis insimulatus est, quasi locum daret Pontifici, salvo Concilii honore in Lutheranos sæviendi pro suâ voluntate. Sed cavillus est hæretici sibi malè conscii.

tos tam pro commissis, quàm pro committendis per eos delictis, Judices eis deputari cupiant, illos sibi benevolos nominent, etiamsi delicta ipsa quantumcùmque enormia ac hæresim sapientia fuerint.

*Sacro-Sanctæ Tridentinæ Synodi adscripta Christianissimo
Francorum Regi Responsio.*

CUM ex proximâ sessione maximam hæc sancta Synodus lætitiâ voluptatemque cœpisset, non solum propter auctam Patrum frequentiam, adventu amplissimorum Germaniæ Præsulum, & eorundem Principum ac sacri Romani Imperii Electorum (a), verum etiam quod à piissimo Imperatore, & ex Hungariæ ac Bohemiæ regnis, à serenissimo Romanorum Rege, Legati (b) viri ornatissimi cum litteris ac mandatis venerant, quæ fuerunt in eâ ipsâ sessione recitatâ, ac per eosdem dies ex litteris duorum clarissimorum Regum (c) Lusitaniæ & Poloniæ cognitum fuerat, illos quoque inclitos Reges in animo habere, Legatos suos ad sacro-sanctam hanc Synodum mittere, omnes tunc Patres collaudato Imperatoris & illorum Regum officio, atque ergâ hanc sanctam Synodum reverentiâ, cum meritis Deo gratias egerunt, quod post tam diuturnas tenebras, maxima subito lux Christianæ Reipublicæ fulcisset, tum minimè dubium habuerunt, quin Rex Christianissimus pro suâ & majorum suorum dignitate suos ipse quoque Legatos Episcoposque missurus, ac in insigne quoddam studium Religionis & pacis atque unitatis Ecclesiæ esset declaraturus. Namque cum omnibus gentibus notum, quod egregia Francorum Regum merita in rempublicam Christianam extiterint; cùmque illum Regem putandum sit, nec pietate ergâ Deum, neque studio fidei Orthodoxæ, neque adeò magnitudine animi quoquàm illorum esse inferiorem: quis non existimarit firmum præsidium sanctæ huic Synodo & Catholicæ Ecclesiæ in ejus virtute & autoritate esse constitutum. Verum cùm ipsius nuncius in concessum Patrum processisset, & litteræ allatæ unâ cum scripturâ quâdam illis adjunctâ, recitatæ fuissent, magno mox Synodus dolore & sollicitudine affecta est: quanquàm enim illæ modeste admodum scriptæ erant nec parvam reverentiæ, quâ ille Rex hunc conventum prosequitur, significationem habebant, tamen difficultatem inde videri objici, unde auxilium expectabatur, quis non & vehementer admiraretur, & magno perè doleret, sed etsi propter quasdam causas, opinionesque incommodas Regis animum offensus, & exulceratum esse apparebat, non propterea tamen hæc sancta Synodus spem de illo pristinam sibi abjiciendam putavit. Optimorum enim Consiliorum sibi & rectissimæ voluntatis conscia, præter spem quam in Deo Omnipotente sacrorum Conciliorum auctore & præside habet maximam, ipsum Regem confidit, pro suâ prudentiâ melius secum perpensâ habiturum esse,

(a) Joannis d'Isenburg Trevirensis, Sebastiani Henseisten Moguntini, Adolphi de Scanenburg Colonienfis.

(b) Hugo Comes de Monteforti Tridentum ingressus est 13. Julii, Orator nomine Imperii. Guillelmus à Piëtaviâ, ex parte Belgicarum Provinciarum, ablegatus, 2. Sept. 1551. Synodo comparuit. Franciscus Toletanus Hispaniarum Orator, jam à die 29. Aprilis Tridentum advenerat & hi tres à Carolo V. Imperatore deputati. A Ferdinando autem Rom. Rege destinati Oratores accesserant, Gregorius Episcopus Zagubliensis, & Fridericus Nausea Viennensis Antistes.

(c) Rex Lusitaniæ Joannes 3. cujus Oratores die 5. Martii 1552. Tridentum pervenerunt, iique erant Jacobus de Sylva à sanctioribus Conciliis, Jacobus Gonsa Theologus, Joannes Peez juris peritus.

cum officii ac dignitatis suæ rationem, tum communis Ecclesiæ utilitatis, atque adeò salutis, ne plus apud Deum authoritatis & ponderis habitura esse, minùs recta forasse quorundam Concilia, quàm sanctæ œcumenicæ, illiusque amantissimæ Synodi monita; quàm quidem libenter audire, & ejus authoritate moveri Christianissimus Rex debet, memor ejus quòd Dominus dixit: qui vos audit, me audit; ac primùm illa quam Rex Christianissimus non reticuit, omnibus omittenda suspicio est. Si qui sunt qui existiment, ab hoc sacro Concilio non communi Ecclesiæ utilitati, sed privatis alicujus commodis & rationibus inserviri. Etenim quibus de rebus agendum sit, disertè præscriptum ac diffinitum est binis litteris duorum Summorum Pontificum, quarum alteris, Concilium huc à Paulo III. fel. record. hujus prædecessore indictum est; alteris ab hoc ipso Pontifice Maximo in eandem hanc Urbem restitutum. Res autem hæ sunt, extirpatio hæresum, reformatio morum, pax Ecclesiæ. Quæ tandem harum rerum cum toti Ecclesiæ utilis ac potius necessaria est, tum ab omnibus piis, ac verè Christianis principibus expetenda, & summis studiis adjuvanda. Hæreses jam pridem longè latèque non per Germaniam modò, unde ortæ sunt, sed per reliquas etiam ferè Provincias omnes, non sine miserabili animarum interitu atque strage, & maximâ divini cultus diminutione, pervagantur, corroborantur. Ea pestis, & in dies latius serpit, non absque novarum rerum periculo, qui tanto malo obviam ire cupiunt, hi proprio cujusque commodo ac non Dei Opt. Max. honori & animarum incolumitati inservire putandi sunt: Vetus illa & sancta majorem nostrorum disciplina jam pridem negligitur, populorum mores depravati majorem in modum atque corrupti sunt; qui Ecclesiasticam disciplinam restituere, qui mores reformare, qui populos ad rectiorem vivendi rationem revocare conantur privatim, principi cuiquam consultum volunt? Postremò ob Principum discordias, quis nescit quantas respublica Christiana calamitates acceperit; quibus hoc propositum est, cum Dei honori & animarum saluti prospexerint: verùm ii videntur uni alicui obsequi & gratificari cupere? an cum Principibus, tum eorum populis Regnisque prospicere? non cadit profectò in hac sanctâ Synodo hæc suspicio. Aliena est atque abhorrens ab ejus fide & gravitate constantiâ, nisi verò existimandum est Patres in eâ congregatos, tam longè à sedibus & Ecclesiis tanto suo & suarum rerum incommodo, in hanc Urbem convenisse, quo cuiuspiam Principi fidem & religionem, & animas addicerent: illi verò pro loco, pro munere, pro ministerio ad quod à Deo vocati sunt, Principi Principum Christo primùm, deindè sanctissimæ ejus Ecclesiæ deserviunt, neque præcipuum alicujus commodum spectant, sed communem Christiani populi utilitatem & salutem intuentur. Quòd quidem cum principium ipsum indicare jam potuit, tum rerum exitus Deo juvante apertiùs declarabit. Quamobrem movere Christianissimum Regem minimè suspicio hæc debet, quominùs sinat Episcopos regni sui huc venire: neque cum huic sacro conventui tantum in litteris suis tribuat, cumque perhonorificè semper appellet, de eo hujusmodi quidpiam debet suspicari. Quòd verò ad eam controversiam attinet, quæ propter Urbem Parmam exorta est, non dubitat hæc sancta Synodus, quin Pontifex Maximus totius sit facti & Concilii sui rationem redditurus, ipsis quidem Patribus nihil potest esse gratius quàm ut res ad pacem concordiamque deducatur, utcùmque autem ea res se-se habet, nihil privatum illud negotium, ad hoc quod publicum est pertinet, neque ob eam controversiam

Christia-

Christianissimo Regi recusandum censet hæc Synodus, quominus ad Sacrosanctum hoc Generale Concilium sinat regni sui Episcopos venire, pluris enim à tam pio & Orthodoxo Rege universa Ecclesia facienda est, quàm unus ab eo in fidem, & is alienus cliens & stipendiarius receptus, neque Christianissimum Regem decet, propter privatam offensionem, officium ergà communem matrem deferere, & rem Christianæ reipublicæ maximè salutarem non adjuvare. Nam quòd accessus huc illis esse parùm tutus videtur, propter bellicos scilicet motus, hac excusatione minimè uti licet Episcopis, qui nec bello domi tenentur, & in locum quietum & pacatum & omni tumultu vacuum ad Concilium vocantur, & tutò illuc possunt pervenire: etenim fortasse metuunt, ut si fortè aliquâ de re actum fuerit, quæ illis minùs probetur parùm illis liberè quòd senserint liceat dicere? quod nequaquam illis verendum est. Non-ne Regius Nuncius, cum litteras à Rege attulisset, illas quidem nonnimis huic Sanctæ Synodo jucundas, in Patrum concessum admissus est, & cum liberè quidquid ei videretur diceret, attentè & patienter auditus est? an verò privato homini tantâ uti libertate permissum fuit, Episcopis illo honore, illâ dignitate præditis minùs liberè proferre quod senserint in hoc fratrum suorum cœtu licebit? illis verò liberè loquendi potestas erit: etsi venerint omni honore & studio cum suâ tantum Regis causâ ab omnibus Patribus excipientur. Sin autem (quòd credere difficile est) muneri atque officio suo defuerint, quod more exemploque aliorum Generalium Conciliorum indictum, & in Spiritu Sancto jure & legitimè congregatum est, & huc tandem justis de causis restitutum, ubi ex compluribus provinciis Episcoporum adventus atque concursus, quotidie fit frequentior, nec ejus acta atque decreta Sanctæ Apostolicæ & universalis Ecclesiæ minùs autoritate nituntur, unus est enim Christus, una ejus sponsa, unum corpus, catholica unica Ecclesia, quæ ut illa D. N. tunica fuit inconsutilis, ita ipsa singularis extat atque unica.

„ Quod verò testatur Rex (a) atque denuntiat, se si necesse fuerit ad eadem
 „ esse remedia descensurum, quibus majores sui aliquando usi fuerint, adduci
 „ non potest hæc Sancta Synodus, ut ita sentire arbitretur, aut omninò hu-
 „ jusmodi quidpiam nec temporis quidem in causâ, unquam esse facturum,
 „ etenim quid tam alienum à Christianissimo Rege esset, quam ea instituta (b)
 „ quæ significat, revocare, quæ gravissimis de causis, non sine maximo Fran-
 „ corum Regum commodo fuerunt jampridem abrogata atque sublata, quæ
 „ porrò tanta capiendi ejusmodi Concilii necessitas unquam poterit existere?
 „ nonne quoddam subire incommodum satius fuerit, quam tantam nobilissi-
 „ mo illi Regno labem aspergere, tanto scandalo Deum omnipotentem & Ec-
 „ clesiam Catholicam offendere? quàm verò alienum à prudentiâ Christianissimi
 „ Regis esset præter offensionem Dei atque Ecclesiæ, præter animæ & salutis
 „ æternæ periculum, omnibus seipsum commodis, beneficiisque privare, tum
 „ à Sede Apostolicâ antea concessis, tum ab hoc ipso Pontifice Maximo tri-

Qq q

(a) Franciscus Vargas Regni Castellæ Syndicus generalis, asterisco sequentia verba notaverat, & dixerat expungenda, ne Regem Galliæ læderent, Patribus aliunde, sed præsertim Summo Pontifici insensum.

(b) Ea instituta, quibus alludit responsio, innuunt Pragmaticam sanctionem ex decretis Concilii Basileensis conflata, & in Conventu Bituricensi anno 1438. confirmatam, sed à Leone X. uti *corruptelam Regni Francia*, abrogatam XIX. Decembris, anni MDXVI, Francisco primo Rege annuente.

„butis? hæc Sancta Synodus minimè timet ne Rex tam turbulentum consilium „tamque inutile unquam capiat, neve plus dolori indulgeat, quam obtemperet rationi, „illud ab eo potius expectat, ut Dei honori, Ecclesiæ tranquillitati, animarum saluti consulat atque prospiciat. Quibus quidem rebus servire eas quas potiores habere omnes debent. Imprimis tamen quia constituti sunt Reges atque Principes, ut quò altiore honoris ac dignitatis gradu locati sunt, hoc in illum existant gratiores, tantum & opulentum Regnum Dei munere Rex adeptus, tantis prætereà beneficiis affectus, non operam dabit, non enitetur, ut quàm gratissimus esse in eum videatur, nec eum charissimæ Christi Domini nostri sponsæ, & sanctissimæ nostrum omnium parentis Ecclesiæ, diuturnæ miseriæ calamitatesque movebunt? Jampridem vexatur, scinditur, laceratur, crescit in dies malum & vehementiùs ingravescit, nullam amplius dilationem ac moram interponi patitur. Cum tandem aliquando Sacra hæc Synodus in Spiritu Sancto excitata ad ejus salutem incumbere cœperit, Christianus simul Francorum Rex Henricus tam piorum & salutarium Conciliorum expers esse sustinebit? Non opem & fidem suam imploranti dexteram porriget? non fulciendis ejus ruinis manus admovebit? Nescio quam aliam occasionem expectabit, cum ille perpetuus Ecclesiæ adversarius atque hostis aliud minimè ipse tempus expectet, sed eam oppugnare, vexare, lacerare non desinat? absit ut ille nunc in tam gravi & necessario tempore desit Ecclesiæ! absit ut tantam quotidie fieri animarum jacturam negligat! Propria hæc quidem Episcoporum curatio, proprium hoc munus est Ecclesiæ unitatem tueri, & saluti animarum prospicere; sed tamen pii semper hoc Reges Principesque fecerunt, ut hujusmodi Episcoporum Conventibus autoritate & studio adessent suo, civitatum suarum Episcopos non ire ad eos solum sine- rent, verum etiam hortarentur, Legatos suos mitterent, pietatem denique in eo suam toti terrarum orbi declararent, hoc idem facere clarissimum illum Regem, & huic sanctæ Synodo amabilem Principem oportet, si officio ac muneri suo satisfacere, si se dignum illo eximio præbere, cognomine *Christianissimi*, si Galliarum Ecclesiis quæ meritò illi Christianissimo subsunt studet consulere, si denique patrem suum vult piæ memoriæ Regem imitari: etenim is pro suâ præstanti pietate, & unitatis Ecclesiæ studio in hanc ipsam urbem ad Concilium lectissimos Regni sui Episcopos venire non solum non prohibuit, verum etiam unâ cum eis Legatos (a) ornatissimos viros misit. Et eò magis hoc facere debet, quod jam Episcopi Galliarum à Pontifice Max. per litteras de restituto huc (b) Concilio certiores facti & ut venirent ipso sciente & consentiente Rege admoniti fuerunt. Quæ cum ita sint fratres illos suos hæc sancta Synodus amantissimè ac studiosissimè in Domino hortatur & rogat, ut ad ipsam in cursu tam piarum actionum adjuvandam omni cunctatione omissâ huc se conferant; quod ipsorum munus sit, quod officium, quod tanta Ecclesiæ necessitas ab eis postulet ac potius efflagitet, quid Deo, quid Ecclesiæ suæ, quid univer-

(a) Franciscus I. Legatos ad Concilium direxit 3. Kal. Aprilis 1545. Camerarium suum Claudium Dulfeum, Jacobum Lignerium, in Curiâ Parisiensi, tertie Judicium Decuriæ præsidem, & Petrum Danesium Susennarum præfectum & postea Episcopum Vaurensem. Tridentum pervenerunt 26. Junii MDXLVI.

(b) Ex decreto Sess. 8. translatus est Concilium Bononiam an. 1547. ob grassantem Tridenti popularem morbum. Reclamavit cum antistitibus septemdecim, Cardinalis Paceco, sed sprete eorum oppositione, Legati die 12. Martii. iter Bononiæ ter arripuerunt. Illuc Rex Galliarum Oratores transmisit, cum Episcopis Gallicanis.

fali Synodo præstare debeant, minimè ignorent, ne recusent à Pontifice Maximo evocati atque admoniti, à fratribus suis & universali hac Synodo expetiti, ad res sanctissimas salutaesque gerendas, ad instaurandam Religionem, ad reformandos mores, ad pacem & unionem Ecclesiæ constituendam, accedere. Regem verò Christianissimum eadem hæc sancta Synodus per viscera misericordiæ D. N. Jesu Christi obtestatur, ut animi sui offensionem, ipsi Christo redemptori nostro velit submittere, & cæteris rebus omnibus Christianæ reipublicæ commoda anteponere, imitetur eos ipsos Principes quos propter hujusmodi moderationem ac magnitudinem animi, & ob dissimulatas interdum pacis retinendæ causâ graves injurias laudat; imitetur superiores Francorum Reges ac majores suos quos ob Ecclesiam non solum illorum opibus exornatam, verum etiam armis & corporibus ipsorum periculis oppositis deffensam, magnis meritò laudibus extollit: meminerit præclari illius cognominis, quod ab illis acceptum perpetuò habens, de Christianâ republicâ merendo non minus quam regnum ipsum tueri & conservare debet, in quo si hujus sanctæ Synodi spei opinionique responderit, & fidelissimis ejus amantissimisque consiliis paruerit, maximam ab omnibus laudem & æternum à Deo præmium moderationis & pietatis suæ consequetur. Deus in cujus manu mentes & corda Principum sunt, Regium animum ad hæc consilia dirigat, quæ & Regi gloriosa, & Christianissimæ Reipublicæ futura sunt salutaria.

*Prælati qui interfuerunt Sessioni III. Tridentinæ sub Julio III.
Pont. Max. die 11. Octobris MD LI.*

Reverendissimus & Illustrissimus D. Marcellus S. R. E. Presbiter Cardinalis Crescentius nuncupatus, Sacri Concilii Legatus & primus Præsidens. Romanus.
R. D. Sebastianus Pighinus Archiepiscopus Sipontinus, 2dus Præsidens. Regienfis.
R. D. Aloysius Lippomanus Episcopus Veronensis, 3. Præsidens. Venetus.

Cardinales.

R. mus & Ill. mus D. Christophorus Madruccius, tituli Sti. Cæsarii in Palatio, S. R. E. Cardinalis Presbiter & Episcopus Princepsque Tridentinus & Administrator Brixienfis. Germanus.

Sacri Imperii Principes Electores.

R. mus & Ill. mus D. Sebastianus Henseistein, Archiepiscopus Maguntinus. Germanus.
R. & Ill. D. Joannes ab Issemburgh Archiepiscopus Trevirensis. Germanus.
R. & Ill. D. Adolphus ex Comitibus de Scanemburgh, Archiepiscopus Coloniensis. Germanus.

Oratores Cæsaris.

Illustr. D. Hugo Comes à Monfort, & Rotenfels. Germanus.
Illustr. D. Franciscus à Toletto. Hispanus.
R. D. Guillelmus à Pictavia, Archidiaconus Campiniæ. Flandrus.

Oratores Ferdinandi Romanorum Regis.

R. D. Paulus Gregorian. Episcopus Ragubriensis. Hungarus.
R. D. Fredericus Nanseri, Episcopus Viennensis. Germanus.

Oratores Electoris Brandenburgensis.

Excell. D. Christophorus à Strassen, J. U. Doctor. Germanus.
Mag. D. Joannes Hoffmannus, Secretarius. Germanus.

Archiepiscopi.

R. D. Salvator Salaputius, Archiepiscopus Turritanus.	Sard.
R. D. Ludovicus Chiregritus, Archiepiscopus Antibarenfis.	Vicentin.
R. D. Olavius, magnus Archiepiscopus Upsalensis.	Gothenf.
R. D. Petrus Taqliania, Archiepiscopus Panormitanus.	Siculus.
R. D. Petrus Gnerrero, Archiepiscopus Granatenfis.	Hispanus.
R. D. Balthazar de Heredia, Archiepiscopus Calaritanus.	Sard.

Episcopi.

R. D. Thomas Campegius, Feltrenfis.	Bononienfis.
R. D. Gaspar Joffredus, Episcopus Segrobricensis.	Valentinus.
R. D. Coriolanus Marticanus, Episcopus Sti. Marci.	Neapolitanus.
R. D. Jo. Baptista Campegius, Majoricensis.	Bononienfis.
R. D. Becardus Bonjoannes, Camerinenfis.	Romanus.
R. D. Joannes Fonscea, Episcopus Castellimaris.	Hispanus.
R. D. Joannes Salazar, Episcopus Laucianenfis.	Hispanus.
R. D. Balthasar Vausman, Misiensis suffraganeus Maguntinus.	Germanus.
R. D. Petrus Vagnier, Episcopus Algarenfis.	Hispanus.
R. D. Hieronimus de Bononiâ, Episcopus Syracusanus.	Siculus.
R. D. Richardus Patus, Episcopus Vigornienfis.	Anglus.
R. D. Erasmus à Limpurgh, Argentinenfis.	Germanus.
R. D. Cornelius de Muffis, Bitutinenfis.	Placentinus.
R. D. Jacobus Jacobellus, Bellicastrenfis.	Romanus.
R. D. Franciscus Manricque, Episcopus Aurienfis.	Hispanus.
R. D. Franciscus de Navarra, Pacenfis.	Hispanus.
R. D. Joannes Jobinus, Constantianenfis.	Hispanus.
R. D. Petrus de Augustinis Olcens.	Hispanus.
R. D. Jacobus Naclautus, Olodiens.	Florentinus.
R. D. Gregorius Elarh, Episcopus Solonen. Suffragan. Herbipolenfis.	Germa.
R. D. Joannes Bernardus Diaz de Luco, Calagurritanus.	Hispanus.
R. D. Michaël Puccius, Episcopus Elnenfis.	Hispanus.
R. D. Michaël à Turre, Setenenfis.	Utinenf.
R. D. Octavianus Preconis, Monopolitanus.	Siculus.
R. D. Joannes Ferdinandi Tesmino, Legionenfis.	Hispanus.
R. D. Christophorus Roscius, Onetenfis.	Hispanus.
R. D. Joannes Emilianus, Tudens.	Hispanus.
R. D. Antonius Codina, Laconenfis. Suffraganeus Barchinonenfis.	Hispanus.
R. D. Martinus Aliala, Guadicenfis.	Hispanus.
R. D. Petrus de Acuqua, Astoricenfis.	Hispanus.
R. D. Nicolaus Pseume, Episcopus Virdunenfis.	Lotharingus.
R. D. Christophorus, Constantienfis.	Germanus.
R. D. Franciscus Salazar, Salaminenfis.	Hispanus.
R. D. Vincentius de Leone, Boffanenfis.	Siculus.
R. D. Ægidius Fascararis, Mutinenfis.	Mutinenfis.

Abbates.

R. P. Gerardus de Hamerincourt, Abbas Sti. Martini, Marinenfis Dioecesis.	Flandrus. R. P. Mar-

R. P. Marcus de Brixia, Abbas Sancti Vitalis de Ravenna.

R. P. Eusebius de Parma, Abbas Sanctæ Mariæ Gratiar. Placentin. Dioecesi.

Alii Episcopi.

R. D. Lacier de Caravalla, Episcopus Placentinus. Hispanus.

R. D. Franciscus de Benavides, Episcopus Meridonienfis. Hispanus.

R. D. Gerardus de Pambaldis, Episcopus Civitatenfis. Veronenfis.

R. D. Petrus Ponz de Leon, Episcopus Cinitatenfis. Hispanus.

R. D. Gaspar del Stuniga, Episcopus Segobrienfis. Hispanus.

R. D. Angelus Bragadinus, Episcopus Vicentinus. Venetus.

R. D. Alvarus Melcosus, Episcopus Pampilonenfis. Hispanus.

R. D. Thomas de Plantanis, Episcopus Turienfis.

R. D. Julius Phurqius, Episcopus Neumburgensis. Germanus.

R. D. Christophorus Patavinus, Generalis Ordinis Heremitar. S. Augustini.

Doctores Theologi missi à S. D. N.

Jacobus Lainez, Hispanus. } Congregationis Jesu.
Alphonfus Fermeco, Hispanus. }

Missi ab Imperatore.

Petrus Malvenda, Hispanus. } Clerici Sæculares.
Joannes Arse, Hispanus. }

Melchior Canus, Ordinis Prædicatorum. Hispanus.

Alphonfus de Castro, Ordinis Minorum. Hispanus.

Missi ab Universitate Lovaniensi & Serenissimâ Reginâ Hungariæ Mariâ.

Quardus Quaper, Decanus & Cancellarius Universitatis Lovan. Flandrus.

Joannes Leonhardus Fassolensis, Clericus Sæcularis. Flandrus.

Franciscus Sonnius, Clericus Sæcularis. Flandrus.

Jodocus Ramensthein, Ciletanus Clericus Sæcularis. Flandrus.

Joannes Valtheri, Ordinis Prædicatorum. Flandrus.

Joannes Mauffius, Aldernandensis Ordinis Minorum. Flandrus.

Rogierius Juvenis, Ordinis Sancti Augustini. Flandrus.

Alexius Candidus, Ordinis Carmelitarum. Flandrus.

Qui sunt cum Sacri Imperii Electoribus.

Ambrosius Pelargus, Ordinis Prædicatorum cum R.mo Trevirensi. Germanus.

Joannes Troperus Clinis cum R.mo Colonienfi. Germanus.

Eberardus Billicus, Ordinis Carmelitarum cum R.mo Colonienfi. Germanus.

Joannes Delphicus, Sæcularis Clericus cum R.mo Trevirensi. Germanus.

Qui sunt apud D. Prælatos Clerici Sæculares.

Martinus Malo, familiaris R. D. Onetenfis. Hispanus.

Jacobus Ferrusius cum R. D. Segobrienfi. Hispanus.

Franciscus Joro cum R. D. Granatenfi. Hispanus.

Martinus Claveus, Procurator R.mi Cardinalis Augustensis. Hispanus.

Melchior Vosmediano cum R. D. Episcopo Pacensi.
 Petrus Frago cum eodem R. D. Pacensi.
 Joannes Caballus cum R. D. Auriensi.

Hispanus.
 Hispanus.
 Hispanus.

Regulares Ordinis Prædicatorum.

Reginaldus de Genua.

Aloizius de Catavia cum R. D. Panormitano.

Siculus.

Bernardinus de Colloredo cum R. D. Lenentensi.

Utinensis.

Didacus Xanes, Socius Patris de Cano.

Hispanus.

Desiderius de Verona in Sancto Laurentio, Ordinis Minorum de observantiâ.

Alphonfus de Contreras, Socius Patris de Ortega.

Hispanus.

Antonius Ulla, Socius Patris de Castro.

Hispanus.

Ordinis Sancti Augustini.

Marianus Feltring, Prior Sancti Marci.

Tridentinus.

Adeodatus de Senis cum R. mo D. Panormitano.

Franciscus cum Generali.

Ordinis Minorum Conventualium.

Sigismundus Feduus Dedicuta Umber cum R. mo Tridentin.

Ordinis Carmelitarum.

Desiderius de Panormi cum R. D. Bossanensi.

Ordinis Sancti Hieronimi.

Franciscus de Visargia cum R. D. Granatensi.

Hispanus.

*Litteræ Caesaris ad R. dum in Christo Patrem & Dominum D. Nicolaum
 Episcopum Virdunensem, quibus monetur ne à Concilio
 Tridentino recedat.*

Venerabili Nicolao (a) Episcopo Virdunensi Principi nostro devotè dilecto.

Carolus divinâ favente clementiâ Romanorum Imperator Augustus.

VENERABILIS Princeps, devotè dilectè. Relatum ad nos est, devotionem tuam, nescimus quo colore aut prætextu, è Sacro-sancto Concilio œcumenico Tridenti congregato, discedere, ac domum redire constituisse, eamque profectionem suam summoperè urgere; quoniam verò discessus ille tuæ Devotionis hoc præsertim tempore, quo res Concilii in satis bonam spem erectæ sunt, non posset non ingens scandalum parere, atque adeò aliis Patribus in Concilio congregatis, occasionem præbere, de reditu ad suos cogitandi, deque causâ publicâ deferendâ, ideò hortamur Devotionem tuam seriò requirantes, ut istic omninò sese continere, ac nullo modo indè movere, sed publicam causam suâ præsentia juvare & provehere velit. Aliòqui enim non possemus tuam profectionem non ægro animo ferre, neque prætermittere, quin ad privationem, & alias poenas in novissimis nostris litteris monitorialibus ad Metropolitanos, & alios Imperii Prælatos directis, contra Devotionem tuam,

(a) Occasionem responsioni Cæsareæ dedit instantissima littera quam Psalmæus Perrenoto Atrebatum Episcopo scripserat pro impetrando regressu ad suam Ecclesiam. Tantæ verò & tam urgentis instantiæ genuinam causam præbuerat Cardinalis Crescentius Concilii præses, qui in Congregatione habitâ mense Septembris, in quâ de reformatione & commendarum abusu agebatur, Psalmæum liberiùs in commendas assurgentem, corripuerat in sellis amaritudine.

pro casus qualitate, procedere faceremus. Etsi meliora nobis de tuâ Devotione pollicemur, quam ut causam dare velit, quidquàm duriùs adversus illam cogitandi. Nam quòd ad Devotionis tuæ causas & controversias attinet, quas cum rectoribus Civitatis Virdunensis habet, nos interim daturi sumus operam omnem, ne quid præjudicii juribus ac præeminentiis tuæ Devotioni competentibus, propter hanc suam absentiam, generetur, sed omnia illi salva permanebunt; etsi quid interim Ecclesiæ tuæ acciderit, quòd nostram provisionem requirat, in eo, neque muneri nostro, neque Ecclesiæ illius rebus defuturi sumus. De quâ re Devotionem tuam certiozem reddendam duximus, quæ in parendo huic nostræ monitioni, & officium suum præstiterit, & voluntati nostræ morem gesserit. Datum in Civitate nostrâ Imperiali Augustâ Vindelicâ die tertio mensis Septembris. Anno Domini MDLI. Imperii nostri xxxi. Et regnorum nostrorum xxxvi.

CAROLUS.

Ad mandatum Cæsareæ & Catholicæ Majestatis proprium.

Locus Sigilli.

JOBERNBURGER.

*Litteræ S.mi D. N. D. Julij, divinâ providentiâ Papæ III. ad
Christianissimum Regem Francorum Henricum II.
Ratione Belli Parmensis.*

Charissime in Christo fili mi, salutem & Apostolicam Benedictionem. Con tutte l'injurie & danni che mavete fatti, non posso se non desiderarui augmento & prosperità, senza detrimento pero del stato mio, & di questa Sede. Per il che diro libera mente quel chè mi occorro, cossi per honoré & commodo vostro, come per il mio proprio, massime chè vedo, chè non havetè persona, laquale ardisca di dirui la verita, per distorui, sa dio piacerà dall' impresa di Parma, mi bisogna di monstrarvi scia injusta. Dico adunque chè voi non havetè causa alcuna privata ne publica di pigliare protectione d'Ottavio contra di me, ma dovevate per causa privata, & publica conteneruene, quanto allo privata, egli non era vostro conjunto, ne dependente, ne servitor, n' in alcun modo interessato con voi, ma era bene conjunto dell' Imperatore essendo suo genero, & era dependente, & servitore, & interessato con me, essendo egli disceso de Papa Paulo per naturâ del quale io descendo per adoptione, & essendo mio feudatorio & stipendiato, & confalloniere, & Capitano Generale. Quanto alla publica, la ragione che l'Imperator non intrasse in Parma, non milita per che tutta Italia stava quieta, ne si vadevasegno o preparamento alcuno di nova gente in Lombardiâ, & io davo à Ottavio tre milia scudi il mese che li bastavano davanzo per guardarli, fin che non si vedesse major necessita; oltra che ne ancora alla sede vacante, q'n l'haverebbe potuto fare senza offeza di persona particolare, ne di poi L'assumptione mia al Pontificato, f'era veduto movimento alcuno d'arme d'alla banda, d'esse Imperator, il quale era occupato à ridurre alla vera strada gli desviati dalla fede & religione nostra in Germaniâ, & à tranquillare quella provintia; & l'impresa era tale, che si poteva pensare che glibastasse, & non havesse da d'ar molestia a chi non ne desse alui, come ancora si poteva pensare che una tale innovatione, la quale non si vedessi che potesse esser causata d'altra intentione che perturbar, i stati suoi l'havesse d'excitare apigliar l'armi contra chi si fosse, & dolerli di me, & riputar me ne colpevole & partecipe, quando io non havessi commandato à Ottavio

che defisteffe, & poi che gli haveno cominandato, & ckegli perseverava nella sua difubedientia, come poteva far di manco, di non procedere per ognivia contra di lui! dovevate dico contenervene per causa publica, vedendo offendevate, me tanto veftro amico! che forse non havete in altro maggiore, maffime poi ch' io haveno rifpofto ad voftro Ambaffiator d'Urfe, ch' io non potevo in alcun modo contentarmene; & poi ch' haveno fritto al mio nuncio una littera longa piena di ragione, per le quali voi doveffe contenervene, & poi che cento volte haveno fatto il medefimo officio con li Cardinali di Turnone, & di Ferrara, monftrando che potevate piu commodo da mericever & d'allo ftato mio ch' da Ottavio & fe pur non volevate contenervene, non dovevate rifpondere ad mio nuntio con parole contumeliofe, ne publicare ad medefimo tempo, l'editto del Concilio nationale, ne correre cofsi à furia à capitolar con Ottavio, ma andar un poco piu ritenuto, & cercar d'havere il mio confenfo, & di perfuadermi con ragione come fi fa fra gl'amici. Qual causa di diffidentia vi haveno yodato che vi doveffe anteporre, l'amicitia d'Ottavio alla amicitia mia! voi mi chiamate ingrato, per che effendo mio feudatorio il Duca di Ferrara, & il Duca d'Urbino, & cafa Colonna, & cafa Urfini, & cafa Contefca, & cafa Savella, con centenara d'altri fignoretti, non ho voluto comportare, che con l'effempio d'Ottavio perniziofo imperpetuò à quefta fede, il minimo di loro veniffe col favore d'un Principe fecolare a d'ar à me, & alli fucceffori, miei delle ditte ne gl'occhi tutte le volte, che ben le veniffe. Se per ordinatione dellâ providentiâ divinâ m'havete ajutato à fallire à quefto grado, quo me buttat in faccia, & io nò l'ho negato mai, dovevate volere mantenermici honorato, & non vituperato, & fcornato; Potrei bene chiamar voi con quel nome che fi conviene a un Re, il quale hafatto tutto quello chè puo, per che ries cha Papa uno fuo amico, & di puoi fa fubdito tutto quello chè puo per opprimerlo, vituperarlo, & fotterarlo, & farlo fchiavo d'altri. Paragoni fi un puoco il procedere voftro verro dime & il procedere mio verfo di voi fino al giorno d'hoggi. Lasciaro i primi principii, & le justificationi chè fonno dal canto mio, per non replicar piu volte il medefimo. Quando ho veduta la oftinatione voftre, chè non vi havete voffuto lasciare, pregare, ne da tante raggioni, & preemie, ne pur rifpondermi una buona parola, non ho fatto ogn' opera non ho ufato d'ogni humilta per reftar voftro amico? non ho pregato li Cardinali, Ambaffiator & tutti gl'huomini voftri, che fonno ftati dalle bande di qua, che voleffino far uffitio con voi, che facendo voi tutto quello che vi piaceffi per mantenere Ottavio nella sua difubedientia & rebellion, nel refto fteffi l'amicitia ferma fra voi & me: & voi subito con tutte le dimonstrationi vi fete voluto publicar per mio inimico in ogni conto. Mando Ascanio mio nipote, & voftro amore volmo fervitor apregarvi di pace, & concordia, & amicitia, & voi il giorno Inanzi che gl'arivaffi alla praefentia voftre fpedeffe Horatio à farlo mio ribello, & Pietro Strozzi, & altri fuorufciti & fbanditi quali non voglio nominare, & Capitani & gente dal Piamonte à Farmafâ allâ Mirandolâ: Do comiffione alli miei conduttieri, che fi difcoftino dal pacfe della mirandola, come dal foco, per rifpetto voftro, & gli voftri senza alcuna provocatione venqono, al medefimo tempo a invadere tanto dishonestamente, il paefe mio di Bologna. Jo a tutte l'hore ho detto, & dico a ogn'uno ch'l vuole intender, che per amor voftro voglio capitular con uno mio fubdito,

subdito, far pace con catico mio, pur ch'egli fosse l'honor vostro, & voi in parole & in fatti, fate tutt' il peggio ch'è possete per dishonorarmi, levato di qua il vostro Ambasciator, havete levato gli Cardinali & Prelati, li quali yo potevo ritener justamente, havete licentato il mio Nuntio, cosa che non fece la gloriosa memoria di vostro Padre, verso di Papa Leone, ch'è gli fosse lo stato di Milano, del quale era pacifico possessore, ne verso P. P. Adriano, che gli fece la legua contro: yo ho salvato il Cardinal Farnese, & il Cardinale Sto. Angelo ch' andavano in prodizione, ho lo stato di castro in Mario, & fo grossa spesa per la custodia di esso, & non focco un picciolo di quelle contrade, non obstante la voluntaria rebellione d'Horatio, gli strozzanno il valore di pui d 100. mil. Scudi in su le porte di Roma, & non s'a dato ancor a loro danuo alcuno, n'al Fregoso, n'al Bentivoglio, n'a molti altri miei subditi, ch'è possedeno molta robba nel dominio mio, per star sempre con le braccia aperte, per potermi riabbracciarli con voi; & voi minacciate di tuormi l'ubedientia di regni vostri: & credete di seufarvi con dio, & con gli huomini per di re che conservarete l'amicitia con la Sede Apostolica non so s'intendete la sede di legno, o della persona che sede in essa. Qual necessita vistringe a far una tanta novita? qual gratia m'estata mai domandata in nomine vostro, che non l'abbia subito concessa? Voi date gli beneficii elettivi, qua li non do yo: & si bene nelli concordati sono ecettuati li benefitii vacanti in questa corte sonno non dimeno trovate le cautele di huomini particolari, per le quali venite adar quelli ancora: mettete decime adosso alle chiese a piacer vostro, comandate a Cardinali, vesconi quello che vi pare & piace; nissuna causa ni matrimoniale, ni benefitiale, ni spirituale vien mai in questa corte: finalmente voi sete piu che Papa nelli vostri Regni; sete amato, honorato, & rispettato da me, & sarete sempre se vorrete. Non so à che proposito vogliate diventar schismatico. Quando m'haverete fatto tanto dishonore che non possiate andar piu oltre, non pensate ch'io ancora m'habbi da cavar i quanti per pigliar la penna in mano, & far canoni canot. & ragione volmente pro defensione della authorita mia, d' le cause che potrebbero ditpiacer à voi ancora! si e nitalso il vostro grande risentimento de la lettera ch' yo vi scrissi, querelandomi dell' insulti fallominel paese mio di Bologna, non ch' parola sia ni quella littera che ni potesse offendera non dovete cossi irritarvi delle parole vi dice un Papa ch'esso na attione della conscientia vostra, & sua. Se rivederete l'Historia de Franza troverete ch'i Papi, per cause assai piu legieri & piu excusabili hanno parlato piu seriamente, con i re, & proceduto piu inanzi. Minacciate di mandar grosso exercito, & venir personalmente in Italia: achefine, & con qual certeza di guadagno volete mettervi in tanta rivoltura e dispendio. Doue e gita la prudentia, la cautela del Conestabile. Non dico del Cardinale Loreno, per che ho inteso, che egli non e in tutto netto di colpa in questa impresa di Parma; & alcune lettere sue le quali ho vedute me ne fanno qualche fede. Douena il Cardinale di Loreno non solamente, non consentire, che fossino levati di quali Cardinali Turnone, & Ferrara li quali per laloro providentia & conscientia che portano a voi & a me potaveno operar gran bene; ma douena egli ancora venire qua personalmente per ridurre l'amicitia & bona intelligentia fra voi, & me, vedendo che il disparer nato fra poi, non era causato d'altro, che dal non essersi intese le cose per il verso suo, per diffetto

di ministri (poco intelligenti) di mala natura. Dissagia uno senatore antiquo Romano che la vecchiezza, & la indignita sua lo facevano impavido; potrei dire il medesimo, & agjungere che la buona giustizia qual so certo esser dal canto mio, & la conscientia di non vi haver mai offeso, ne mai di haver havuto pensamento d'offenderui in un pelo, ma disarui sempre cosa grata, mi fanno impavido. Et se pure in qual che parola i fusse pavido, confesso non esser meno per beneficio vostro, che per mio ho da star poco in questo mondo: & in quel punto che fui eletto Papa pensai di esser eletto al martirio: & forse fara mio successor uno nemico mio: voi sete un giovene, & hanno da succederui li figliuoli vostri medesimi: & pero trovandoui, voi il pui felice Re. di christiani, & meglio ordinato nelle cose sue, dovete haver gran consideratione di non vi porre in tanto disordine, che si atropo à consideratione d'uno Ottavio contra a un Papa, il quale nessuna cosa desidera piu che l'amicitia vestra: sono stato injuriato, vilipeso, & damnificato, non de meno vi dimando pace, con ogni humilta, non per paura la qual non conosco per le cose supradette, ne per chivar spesa, ma per evitar il paragone di haver a esser superato d'uno amico, & benefactor mio, qual sete voi, o vero disuperar voi, non mi parendo che questo paragone metta conto ne a voi, n'a me; ma che metta conto a voi, & a me, finir. Si contese, & non andar piu manzi con la discordia: nella pace s'ha da servar l'honor nostro, & la securozza d'ell' Imperator, & mia, la quale non vi potrebbe esser, s'Ottavio non usassi di Parma, l'honor nostro vi sarebbe ogni volta ch' Ottavio havebbe honesta ricompensa, la quale non si mancherebbe di dargli, ancora che egli non la meriti, & casa Jarnesa fussi conservata indenne: al ch'io credo che l'Imperator quanto alla parte ch'i farnesi hanno nello stato suo condescenderebbe per sua bonta, & per amor vostro & mio, & se vorrete accio ch'il mondo conosca che venite alla pace per vostra virtu, & con per alcuna necessita, o forse ch'io vi mandì uno Cardinale, o un mio nipote a pregarvene lo faro molto voluntieri, etsi bisognassi ch' io anclassi dall' Imperatore, & ch' yo venisse da voi permetter pace fravoi dui, no' ricusarei fatica, ne periculo alcuno della persona mia, pur che vedessi yo di poter far qualcha buono effetto. L'Eletto di Burdeos hadetto al mio nuncio che voi mi chiamate inconstante, per che pare che vi parli in un modo, & facci in un altro. Di nessuna cosa in questo mundo io manco professione che dell' inconstantia, ne credo di meritar questo nome: vi dimando la pace hora con tutta l'inconstantia ch' yo posso, & con ogni summissione: & non dimeno non resto di farle debite provisioni, & diligentia per puoter resistér alla forza: & questo Giorno d'hoggi che serivo la presente mando denari allo exercito: non per questo penso, o credo di possér esser ch'iamato inconstante, nevedo repugnantia alcuna, che per esso effetto Jo vi habbia fatto demandar la pace: & per mie litteræ vi habbia Chiesto Ristoro & emendationi didanni, liquali vi ho dimandato, non per irritarvi, ma excitarvi tanto piu alla pace, come Principe Christianissimo, al quale delba dispiacer il danno che li innocenti patiscono, massimamente pro la guerra. Ne vorrei che in questo v'ingannassi, che la colpa fosse la mia, come intendo che solete dire tal volto, per che yo non ve toglia le littere vostre, deffendo li subditi disobedienti, & non ho cercato altro, ne cerco, che diri durre il mio vassallo & subdito all'obedienza, & chi lo deffendo & ajuta a mantenersi nella disubedientia, & la resistentia al

braccio secular invocato pro gjustitia; & servati tutti i termini della ragione, si puo dire ch' habbia la colpa della guerra, & ch' offenda Dio, & il proximo: & sel vostro Confessore, & qualunque altro vi persuade altra, non amano l'honor vostro, ne la salute dell' anima vostra. Faro qui fine con pregar Dio ch'ui ispiri a pigliar deliberatione degna di voi stesso, & corrispondente al saggio ch' havete dato prima ad mondo della pietà & religion' nostra, & a farui cognoscer qual sia il vostro debito verso di me, suo Vicario in terrâ ben ch' indignissimo com' io conoscerò sempre qual sia l'mio debito verso di voi. Datum Nel Pallazo mio Apostolico alli 4. di Settembre 1551.

JULIUS III.

Risposta Santissimo Padre.

PER il Secretario del veseovo di Mirapoys ch' questi Giorni prossimi verso me, e arrivato in questo luoqo, jo ho ricevuto la lettera di XIII. del passato ch' a V. Sta. hapiacciuto di Serivermi, in laquale mi fa intender, ch' in breve ella mi deve inviare uno suo Legato, il quale yo ricevero con quello honore & riverentia che debbo & porto a quella da parte del quale verra: & mi trovara disposto a tutte le cose raquionevole per provenire alla reconciliatione tra noi, laquale no desidero meno di quello che fa un figliolo labuona gratia del Padre: & non era punto necessario Pater Ste. usare queste cermionie meco, per che tutto qllo che verra, in buona parte sa ra preso & riceputo da me, come per una rimonstratione & admonitione paterna, alla quale yo maccommodaro, & confermero sempre secundo la ragione, & lubedienza figliale, ch' io l'hoportata ordinariamente, voranno & promete ranno, & quanto al primo capo, dove olla dice, che con tutte l'injurie & danni ch' yo l'ho fatti ella non puo si non desiderarmi augmento & prosperita, senza pero il detrimento dello stato suo, & della Sede Apostolica. Io non posso che affettamente ringratiarla del suo buono & honesto desiderio: supp. la acceder che io non ho hauto, ma di far ingiuria alluoqo, al quale yo debbo di finire, ne molto meno, daugmentarvi, & preservarvi dalle spese del stato detto del quale di miei predecessori sono stati in ogni tempo augmentatori, defensori & conservatori, & volendo in questo sequire & imitare labuona & laudabile intentione loro: yo mi sono ingerito colsi inanzi alla assumptione di V. Sta. al Papato, & durante la vacatione di quella come di poi, a intercessione del Duca Ottavio, di pigliar la protectione di Parma, per conservar alla Sede Apostolica il suo feudo, & il suo Vassallo, al quale si cercava di farli perder, come per l'usurpationi cominciate sopra quello, & altre verisimili conjecture, & stato assai apertamente notorio per tutta Italia, per che non ho yo per questa causa suscitata la guerra, ne si disturbi; anzi pensavo esser mezzo per evitargli pigliando questa protectione in mano mia, movendo mi quella id profitto lutilita & lacreffimento che si puo vedere: & non dimeno si sonno sparsi in questa parte li miei buoni officii per pessimi, correndo pervia hostile & inhumana sopra il territorio & subditi della Mirandola, li quali dal tempo del Re mio Padre si fa esser' nella protectione della corona di Franza, allegando per colorir la cosa alcune incursioni fatte sul Bolognese da certi diquelli, che yo tenevo nella Mirandola, solamente perfavorir la ricolta, li quali per nostra loro quanto io haveffi grato quello che fecero, furono incontinente

cacciati & mandati via, prima che legenti di V. Sta. Venissero nel territorio della Mirandola, laquale ella tiene ancora assediata, piu (come in penso) per satisfattione alvolere, & appetito de glialtri che per male che la mi voglia, ne per consequentia a quello che mi focca, io mi debbo assicurar come fo, sopra le parole & discorsi che V. Sta. mi fa, in detta sua. Et quanto a me mi sento in tutte lo mie attioni cossi ben questificato verso Dio, & il mondo, circa le differentie che sonno tra noi, che nissuno mi puo impugnare, ch' io habbia fatto cosa da poterli frovar altio che bona & ragionevole, ne che sia cotio la conscientia, honor, & debito mio. Jo comprehendo parmiente che V. Sta. per le ragioni che discorre in detta sua, vole inferire altro tanto del caso suo, ma in tutto questo non ci e ch' un sol punto da notar', cioe ch' ella desidera la pace, & me la dimanda, ancora che non posso mancar d'ilcurfar mi verso la Santita vestra, quanto a i termini ch'ella usa vel dimandarmela con tanta humilita ch', e, quello ch' sapprene a me come a figliolo: & cossi con tutta l'humilita, obedientia, & divotione filiale yo gliela consento potendola ben assicurar', ch'io non faro mai frovato in alcun modo discorde in quello ch'io potio, & dovero far, con il filo della ragione, & della conservacione dell' honor mio, li quali mi faranno di continuo dua testimonii per quistificarmi quanto al debito, nel quale yo mi voglio metter di gratificarla in quello che potro. Pregando in tanto Dio che voglia longamente mantener, preservar & guardar la Sta. V. pro lo regimento & governo della nostra sancta madre Chiesa. Scritta in Orviet. alli vi. d'Ottobre MD LI.

*Articuli super Sacramentis Pœnitentiæ & extremæ unctionis per Doctores
Theologos disputandi, an scilicet hæretici sint & à Sanctâ
Synodo damnandi.*

PRIMUS.

Pœnitentiam non esse propriè Sacramentum ad reconciliationem pro relapsis post Baptismum à Christo institutum, nec rectè à Patribus secundam tabulam post naufragium appellari, sed Baptismum, verè esse ipsum Sacramentum Pœnitentiæ.

SECUNDUS.

Non esse tres Pœnitentiæ partes, contritionem, confessionem & satisfactionem, sed duas tantum, terrores scilicet incuslos conscientis agnito peccato, & fidem conceptam ex Evangelio vel absolutione, quâ credit quis sibi per Christum remissa peccata.

TERTIUS.

Contritionem quæ paratur per discussionem, collectionem, & detestationem peccatorum non præparare ad gratiam Dei, nec remittere peccata, sed potius facere hominem hypocritam & magis peccatorem, eamque contritionem dolorem esse coactum & non liberum.

QUARTUS.

Confessionem Sacramentalem secretam juris divini non esse, nec apud antiquos Patres ante Concilium Lateranense ejus factam fuisse mentionem, sed publicæ tantum pœnitentiæ.

QUINTUS.

QUINTUS.

Enumerationem peccatorum in confessione non esse necessariam ad illorum remissionem, sed liberam & tantum hæc ætate utilem ad erudiendum poenitentem & consolandum, & olim fuisse ad satisfactionem canonicam imponendam; nec necessarium esse confiteri omnia peccata mortalia, utpote occulta & quæ sunt contra duo ultima decalogi præcepta, sed neque ullas circumstantias peccatorum, quas homines otiosi excogitarunt, vel leque omnia confiteri esse nihil relinquere divinæ misericordiæ ignoscendum, imò neque licere confiteri venialia.

SEXTUS.

Confessionem omnium peccatorum, quam Ecclesia faciendam præcipit, esse impossibilem, traditionemque humanam à piis abolendam, neque confitendum esse tempore quadragesimæ.

SEPTIMUS.

Absolutionem Sacerdotis non esse actum judiciale, sed nudum ministerium pronunciandi & declarandi remissa esse peccata confitenti, modò credat se esse absolutum, etiamsi non sit contritus. At Sacerdos non seriò sed jocò absolvit, imò etiam sine confessione peccatorum Sacerdotem eum absolvere posse.

OCTAVUS.

Sacerdotes non habere potestatem ligandi & solvendi, nisi Spiritus Sancti gratiâ & charitate sint præditi, & non eos solos esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christianis esse dictum: *quodcumque solveritis super terram, erit solutum & in celo*, quorum verborum virtute absolvere possunt peccata, publica quidem per correctionem, si correctus acquieverit, secreta verò per spontaneam confessionem.

NONUS.

Absolutionis ministrum, etiamsi contra prohibitionem Superioris absolvat, verè nihilominus absolvere coram Deo, ideò casuum reservationem non impedire absolutionem, nec Episcopos habere jus eos sibi reservandi, nisi quoad exteriorem politiam.

DECIMUS.

Totam poenam & culpam simul remitti semper à Deo, satisfactionemque poenitentium non esse aliam quàm fidem, quâ apprehendunt Christum pro eis satisfecisse: ideòque satisfactiones canonicas quondam exempli tantum vel disciplinæ, vel probandi fideles, causâ fuisse à Patribus institutas, & in Concilio Nicæno exortas, nunquam autem ad remissionem poenæ.

UNDÉCIMUS.

Optimam poenitentiam esse novam vitam, poenisque temporalibus à Deo inflictis minimè satisfieri, sed neque voluntariè susceptis, ut jejuniis, orationibus, elemosinis, & aliis bonis operibus non præceptis à Deo, quæ super erogationes vocantur.

DUODECIMVS.

Satisfactiones non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratiâ & verò Dei cultu, atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes; & fictiones esse quod virtute clavium æterna supplicia in poenas temporales commutentur, cum illarum munus non sit poenas imponere sed absolvere.

De Extremâ Unctione.

PRIMVS ARTICVLVS.

Extremam Unctionem non esse Sacramentum novæ legis à Christo institutum, sed ritum tantum acceptum à Patribus aut figmentum humanum.

SECUNDVS.

Extremam Unctionem non conferre gratiam, nec remissionem peccatorum, sed neque alleviare infirmos, qui olim per gratiam curationum sanabantur, atque ideò eam cum primitivâ Ecclesiâ cessasse, sicut & gratiam curationum.

TERTIVS.

Extremæ Unctionis ritum & usum non observari ab Ecclesiâ Romanâ, juxta Beati Apostoli Jacobi sententiam, ideòque commutandum esse, posseque à Christianis absque peccato contemni.

QVARTVS.

Extremæ Unctionis ministrum non esse solum Sacerdotem, præbiterosque Ecclesiæ quos Beatus Jacobus adducendos ad infirmum ungendum hortatur, non esse Sacerdotes ab Episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quavis communitate.

Die Martis xx. Octobris inceperunt Congregationes Theologorum in Palatio R.mi Legati, quorum primi à Summo Pontifice missi, articulos confutarunt, scripturis, traditionibus, & rationibus. Deindè Decanus (a) Lovaniensis unâ cum aliis Doctoribus Lovaniensibus à Reginâ Hungariæ missis. Tertio Doctor Melchior (b) Cano Dominicanus Hispanus à Cæsare missus. Deindè Doctor Clambe. (c) Culperus Doctor Illustrissimi Coloniensis magnâ cum sui nominis laude sententiam dixit, qui obiter suggestit Synodo uti simplices Sacerdotes hortaretur ne aliis in Paulum homiliis, quàm Chrysostomi uterentur in suis concionibus; quodque Confessores memoriâ tenerent, Augustinum in Sermone super Psalmum L. sive libellum de utilitate poenitentiae. Pelargus (d)

(a) Quardus Quaper Cancellarius & Decanus Lovaniensis cum aliis septem Doctoribus à Mariâ Reginâ Hungariæ & Germaniæ inferioris administratrice nomine Cæsaris fratris sui, ad Concilium ablegatus est orator.

(b) Melchior Canus origine Toletanus, professione Dominicanus & Salmanticæ Doctor & Magister, defuncto Francisco de Cerda Tridentum proficiscenti sufficitur, & Canariæ Episcopus renuntiatur à Philippo 2. Hispaniarum Rege, anno 1552.

(c) Adolphus de Schawenburg Hermannus de Weda exautorato ob hæresim, in Archiepiscopatu Coloniensi subrogatus anno 1547. Doctores Clampe & Culperum, misit ad Synodum Tridentinam pro Catholicæ fidei causa acturos.

(d) Ambrosius Pelargus Niddanus Ordinis Prædicatorum à Trevirensi Archiepiscopo destinatus ad Concilium an. 1546. Maji 2. admissus est, sedem supra Abbates & Ordinum Generales habens in sessionibus. 23. Augusti 1547. à Cæ-

Licentiatus Trevirensis, Doctores (a) Reverendissimi Trevirensis sententias dixerunt, deindè Doctores Hispani.

Interim venit ad Concilium R. Macharius (b) Archiepiscopus Heracleæ Græcus, missus à Patriarchâ Constantinopolitano, qui cum aliquot dies apud me egisset victor tandem recessit.

(c) *Capita Reformationis super quibus Canones formabuntur per Doctores deputatos.*

PRIMUM.

Quòd illi cui à suo Prælatò fuerit interdictus ascensus etiam extra judicialiter ad Sacros Ordines, aut qui fuerit à suis Ordinibus suspensus, quæcumque licentia de se promoveri faciendo, seu restitutio ad Ordines priores pro tempore concessa nullatenus suffragetur.

SECUNDUM.

Quòd Episcopus titularis non exercens Pontificalia pro aliquo loci Episcopo, etiamsi in loco nullius Diocesis residens, vigore cujusvis privilegii sibi de promovendo quoscumque ad se venientes concessi, alterius subditum absque suâ licentiâ ad aliquos sacros aut minores Ordines, etiam prætextu familiaritatis suæ promovere non præsumat. Contrafaciens ab exercitio Pontificalium per annum, ac taliter promotus ab executione Ordinum sic susceptorum; donec suo Episcopo visum fuerit ipso jure sint suspensi.

TERTIUM.

Quòd Episcopus quoscumque suos Clericos præsertim in sacris constitutos, absque suo præcedenti examine, aut litteris commendatitiis qualitercumque & ubicumque promotos, quos minùs habiles & capaces repererit, à susceptorum Ordinum executione, ad tempus de quo ei videbitur suspendere possit.

QUARTUM.

Quòd homicida voluntarius, etiam occultus, nullo tempore ad Sacros Ordines promoveri possit, nec illi aliqua beneficia Ecclesiastica conferri, sed omni Ordine, & beneficio & officio Ecclesiastico perpetuò careat, nec ad hoc ei aliqua dispensatio prodesse possit.

fare revocatus, iterum restitutæ Synodo interfuit Archiepiscopi sui Theologus 20. Augusti 1551. Ad Patres habuit concionem è suggestu, & variis voluminibus pro fide asserenda claruit.

- (a) Præter Pelargum alios secum deduxerat Doctores Joannes ab Isenburg Trevirensis Archipræsul, nempe Joannem Delphicum sæcularem clericum & septem Doctores Hispanos sæculares.
- (b) Meminit Pallavicinus hist. I. 12. c. 10. Macarii Archiepiscopi Thessalonice, forsari in apellatione sedis hallucinatus est. Patriarcha Constantinopolitanus à quo fuit missus, erat Fabius Columna, qui etsi latinus, anno 1550. electus est. Antequam Archiepiscopi affideret Macarius, disertam fidei Catholicæ professionem ab eo exegerunt Patres Tridentini.
- (c) Horum articulorum elenchum non judicavit Pallavicinus historiæ suæ intrudendum.

QUINTUM.

Quòd quando homicidium non ex proposito vel per industriam, sed casu vel sui deffensionem, necessariam commissum fuisse asseritur, ex quo etiam ad Sacrorum Ordinum & altaris ministerium ac beneficia jure quodam-modò dispensatio debeat, committatur loci ordinario, quod non nisi causâ cognitâ & probatis precibus dispensare possit.

SEXTUM.

Quòd omnes Ecclesiasticæ personæ quæ aut in sacris fuerint, aut dignitates seu beneficia qualiacumque Ecclesiastica, vel annuas pensiones detinuerint, si postquam ab Episcopo suo & per edictum publicum moniti fuerint, honestum habitum clericalem, juxtâ ipsius Episcopi ordinationem non detulerint, per suspensionem ab ordinibus, ac officio & beneficio ac fructibus ipsorum, nec non si semel correpti denuò in hoc delinquantur, etiam per privationem coerceri possint & debeant. Constitutionem Clementis quinti in Concilio Viennensi editam, quæ incipit, quam innovando.

SEPTIMUM.

Quòd nulli cujusvis conditionis quoad causas criminales, aut civiles, aut mixtas, in quibus ipse tanquàm actor alium conveniret, aliqua litteræ conservatoriæ cum quibus vis clausulis, & quorumcumque Judicum deputatione suffragentur. Si verò in criminalibus causis, in quibus ipse reus extiterit, Judex tanquàm conservator ab eo electus ab adversario contra eum agente allegatus fuerit suspectus, aut inter ipsum judicem conservatorem & ordinarium super competentia jurisdictionis differentia orta fuerit, in causâ non procedatur donec per arbitros in formâ juris electos, super suspitione aut competentia jurisdictionis pronunciatum fuerit.

OCTAVUM.

Quòd Episcopus in Ecclesiâ suâ residens Clericos quoscumque seculares, & qualitercumque exemptos, qui alias suæ jurisdictioni subessent, de illorum successibus & delictis, etiam extrâ visitationem tanquàm Sedis Apostolicæ delegatus, corrigere & castigare possit ac debeat, nec illis aut illorum familiaribus & capellanis consanguineis aut quibuscumque aliis illorum intuitu, quominus omnes debite ut præfertur puniri possint, quoquomodò suffragentur aliqua exemptiones cujuscumque tenoris extiterint.

NONUM.

Quòd cum regulares translati, à suo superiore facile licentiam standi extrâ monasterium obtinere soleant, nemo superior alicujus ordinis, religiosum alterius Ordinis vigore cujusvis facultatis ad habitum seu professionem admittere possit, nisi ut in ordine ipso ad quem transfertur, sub sui superioris obedientia, & in claustrò perpetuò maneat, & taliter translati etiam si Ordinis Canonorum Regularium fuerint ad beneficia secularia etiam curata omninò incapaces existant.

DECIMUM.

Quòd quicumque Episcopus vel Ecclesiastica persona habens privilegium
in

in certis atrocibus delictis puniendi quoscunque clericos, etiam sibi non subditos, procedere non valeant, contra Episcopi in Ecclesiâ suâ residentis subditos, sine illius vel alterius ab eo deputandi licentiâ.

UNDECIMUM.

Quòd beneficia unius Dioecesis, Ecclesiis seu locis etiam piis alterius Dioecesis non uniantur, decretum Sanctæ Synodi jam promulgatum, quatenus ex legitimâ causâ, uniones recto modo & formâ permittit in hoc declarando.

DUODECIMUM.

Quòd regularia beneficia in titulum regularibus professis provideri consueta, cum illa per obitum aut resignationem, aut aliâs illa in titulum obtinentes vacare contigerit, regularibus tantum illius Ordinis conferantur.

DECIMUM TERTIUM.

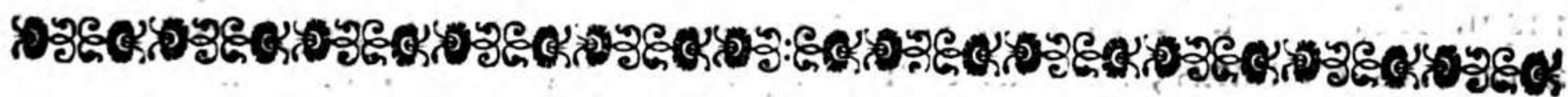
Quòd nemo cuiusvis dignitatis ad aliqua beneficia etiam de novo erigenda, etiam ratione augendi cultum divinum, aut numerum beneficiatorum, vel aliâ quâcumque de causâ nisi is Ecclesiam ipsam fundaverit, seu jam erectam, quæ sine sufficienti dote fuerit, de suis propriis & patronalibus, non autem de fructibus beneficiorum unitorum, competenter dotaverit, jus patronatus impetrare possit aut debeat.

QUARTUM DECIMUM.

Quòd non liceat patrono cuiusvis privilegii prætextu aliquem ad beneficium sui juris patronatus, nisi loci ordinario ad quem cessante privilegio primo seu instituto ipsius beneficii jure pertineret præsentare, aliâs præsentatio & institutio forsan secuta nulla esse censeantur.

DECIMUM QUINTUM.

Quòd ætas legitima quæ jure in obtinendis beneficiis in titulum requiritur; eadem ad obtinenda beneficia in commendam requiratur.

SESSIO IV.

Die 25. Novembris 1551. celebrata fuit Sessio in æde majori. Orationem Episcopus (a) Divi Marci Italus. Doctrinam de Sacramentis Pœnitentiæ & Extremæ Unctionis perlegit è suggestu Turritanus, deinde Auriensis (b) Canones eorundem Sacramentorum & reformationis, ita finita fuit Synodus benedictione Legati acceptâ circa 23. horam.

*Doctrina de Sanctissimis Pœnitentiæ & Extremæ Unctionis
Sacramentis publicata.*

Sacro - Sancta œcumenica Generalis Tridentina Synodus in Spiritu Sancto legitimè congregata, præsidentibus in eâ eisdem Sanctæ Sedis Apostolicæ

V v v

(a) Coriolanus Marticanus.

(b) Franciscus Menrique, totius Castellæ antiquior Episcopus à Perrenoto ordinatus olim ut testatur in Epistola quam tertio Novembris 1551. illi conscripsit dum Tridenti ageret.

Legato, & Nunciis. Quamvis in decreto de justificatione multus fuerit de poenitentiae Sacramento, propter locorum cognitionem necessariam quadam ratione, sermo interpositus: tanta nihilominus circa illud nostram hac aetate diversorum errorum est multitudo, ut non parum publicae utilitatis retulerit de eo exactiorem, & plenioram diffinitionem tradidisse, in qua demonstratis & convulsis Spiritus Sancti praesidio erroribus universis, Catholica veritas perspicua & illustris fieret, quam nunc Sancta haec Synodus Christianis omnibus perpetuo servandam proponit.

CAPUT I.

De necessitate & institutione Sacramenti Poenitentiae.

SI ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut justitiam in baptismo ipsius beneficio & gratiam susceptam constanter tenerentur, non fuisset opus aliud ab ipso baptismo Sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus dives in misericordiam cognovit figmentum nostrum, illis etiam vitae remedium contulit, qui sese postea in peccati servitutem, & demonis potestatem tradidissent, Sacramentum videlicet poenitentiae, quo lapsis post baptismum beneficium mortis Christi applicatur, fuit quidem poenitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam & justitiam assequendum necessaria, illis etiam, qui Baptismi Sacramento ablui petivissent, ut perversitate abjectam & emendatam, tantam Dei offensionem cum peccati odio, & pio animi dolore detestarentur. Unde Propheta ait. Convertimini & agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Dominus etiam dixit: nisi poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis. Et Princeps Apostolorum Petrus, peccatoribus Baptismo initiandis, poenitentiam commendans, dicebat: poenitentiam agite & baptisetur unus quisque vestrum; porro nec ante adventum Christi, poenitentia erat Sacramentum, nec est post illius adventum cuiquam ante Baptismum. Dominus autem Sacramentum poenitentiae tunc praecipue instituit, cum a mortuis excitatus, insufflavit in discipulos suos, dicens. Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt. Quo tam insigni facto & verbis tam perspicuis potestatem remittendi & retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post Baptismum lapsos, Apostolis eorumque successoribus legitimis fuisse communicatam, universorum Patrum consensu semper intellexit, & novatianos remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magnam ratione Ecclesia Catholica tanquam haereticos explosit, atque condemnavit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum Sancta haec Synodus probans & recipiens damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem praedicandi verbum Dei, & Christi Evangelium annuncianti, contra huiusmodi Sacramenti institutionem falso detorquent.

CAPUT II.

De differentiâ Sacramenti Poenitentiae & Baptismi.

CETERUM hoc Sacramentum multis rationibus à Baptismo differre dignoscitur. Nam praeterquam quod materia & forma, quibus Sacramenti essentia perficitur, longissime dissidet: constat certe Baptismi ministerium judi-

rem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per Baptismi januam fuerit ingressus, quid enim mihi, inquit Apostolus, de iis qui foris sunt iudicare? secus est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lavacro Baptismi sui corporis membra semel effecit. Nam hos si se postea crimine aliquo contaminaverint, non jam repetito Baptismo abluui, cum id in Ecclesiâ Catholicâ nullâ ratione liceat; sed ante hoc tribunal tanquam reos sisti voluit, ut per Sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab amissis peccatis, ad ipsum poenitentes confugerent, possent liberari. Alius præterea est Baptismi, & alius poenitentiae fructus; per Baptismum enim Christum induentes, nova prorsus in illum effici-mur creatura, plenam & integram peccatorum omnium remissionem consequentes; ad quam tamen novitatem & integritatem per Sacramentum Poenitentiae sine magnis nostris fletibus & laboribus, divinâ id exigente iustitiâ pervenire nequaquam possumus: ut merito poenitentia laboriosus quidem Baptismus à Sanctis Patribus dictus fuerit. Est autem hoc Sacramentum Poenitentiae lapsis post Baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse Baptismus.

CAPUT III.

De partibus & fructu hujus Sacramenti.

DOcet præterea Sancta Synodus Sacramenti poenitentiae formam, in quâ præcipuè ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse. Ego te absolvo &c. (a) Quibus quidem de Ecclesiae Sanctae more preces quaedam laudabiliter adiunguntur: ad ipsius tamen formae essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariae, sunt autem quasi materia hujus Sacramenti, ipsius poenitentis actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio. Qui quatenus in poenitente ad integritatem Sacramenti ad plenamque & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione poenitentiae partes dicuntur. Sanè verò res, & effectus hujus Sacramenti, quantum ad ejus vim & efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo, quam interdum in viris piis, & cum devotione hoc Sacramentum percipientibus, conscientiae pax, ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet. Hac de partibus & effectu hujus Sacramenti Sancta Synodus tradens, simul eorum sententias damnat qui poenitentiae partes incussos conscientiae terrores, & fidem esse contendunt.

CAPUT IV. (b)

De Contritione.

Contritio quæ primum locum inter dictos poenitentis actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non pec-

- (a) Formam Imperatoriam nescit Orientalis Ecclesia, & antè sæculum undecimum Occidentalis ignorabat, ut multiplici argumento probare nititur Morinus l. 8. de Administr. Sacramenti Poenitentiae. Varians utriusque Ecclesiae ritus, fide nihilominus intactâ, arguit, Sacramentorum quorundam formas à Christo non fuisse institutas in specie.
- (b) Caput hoc integrum adversus dogmata Lutheri structum est. Ex contextu verborum ansam arripuerunt Scholastici digladiandi in invicem, an attritio quæ ad Lutheri mentem, peccatum augebat, magisque hypocritam faciebat

candi de cætero. Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum, hic contritionis motus necessarius, & in homine post baptismum lapsa, ita demum præparat ad remissionem peccatorum, si cum fiduciâ divinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua conjunctus sit, quæ ad ritè suscipiendum hoc Sacramentum requiruntur. Declarat igitur Sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem à peccato, & vitæ novæ propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, juxta illud, *projicite à vobis omnes iniquitates vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum*. Et certè qui illos Sanctorum clamores consideraverit, *tibi soli peccavi & malum coram te feci. Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ*. Et alios hujus generis, facile intelliget cos ex vehementi quodam ante actæ vitæ odio, & ingenti peccatorum detestatione manasse. Docet præterea, etsi contritionem hanc aliquandò charitate perfectam esse contingat, hominemque Deo reconciliare priusquam hoc Sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine Sacramenti voto quod in illâ includitur, non esse ascribendam, illam verò contritionem imperfectam, quæ attritio dicitur quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe veniæ, declarat non solum non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, & Spiritus Sancti impulsus, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento poenitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen cum ad Dei gratiam in Sacramento poenitentiae impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitæ ad Jonæ prædicationem plenam terroribus poenitentiam egerunt, & misericor-

---

hominem, per se sufficeret cum spe veniæ sine charitatis saltem remissæ initio, ad obtinendam remissionem peccati in Sacramento Poenitentiae. Si Theologorum Patrumve Concilii Trid. sententiam, ex referentis Pallavicini historiâ lib. 12. c. 10. consulas, intelliges omnium Ordinum Theologos censuisse Sacramento Poenitentiae necessaria esse timorem, dilectionem, contritionem, absolutionem. Addit quod, „ Canon quoque paratus fuerat, ubi „ damnabatur, quisquis negaret, contritione quâ poenitens divinâ gratiâ „ per Christum cooperante dolet de peccatis propter Deum, cum proposito „ confitendi & satisfaciendi, remitti peccata. Sed Balthasar Eredia Calaritanus Archiepiscopus admonuit, cum ea esset Cajetani & Adriani sententia, damnandam non esse. „ Abstinerunt ergo Patres à promulgatione hujus Canonis ob duorum Theologorum reverentiam, & certè tantò facilius, quò, ut Pallavicinus ait, mens Theologorum erat dampnare errorem hæreticorum improbantium poenæ timorem, non verò ferre sententiam de scholasticâ questione, an hujusmodi timor, absque eo quod ullus excitetur amor imperfectus, sufficiat ad peccatorum remissionem in Sacramento. Ita Pallavicinus. Sed etsi à definiendâ hac questione Patres supersederint, proclives imò unanimes fuisse constat, ut improbarent cum Clero Gallicano in Comitibus anni 1700. propositionem asserentem, attritionem ex gehennæ metu sufficere etiam sine ullâ Dei dilectione, sine ullo ad Deum offensum respectu. Oppositam doctrinam nunc omnes sanioris doctrinæ, & melioris notæ Theologi profitentur. Vide Havermannum, Natalem Alexandrum, Iveninum ex instituto materiam tractantes eruditè.

miseri cordiam à Domino impetrarunt. Quamobrem falsò quidam calumniantur, Catholicos scriptores, quasi tradiderint Sacramentum poenitentiae absque bono motu suscipientium gratiam conferre. Quod nunquam Ecclesia Dei docuit, neque censit: sed & falsò docent, contritionem esse extortam, & coactam, non liberam & voluntariam.

CAPUT V.

De Confessione.

EX institutione Sacramenti poenitentiae jam explicatâ, universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam à Domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis jure divino necessariam existere, quia Dominus noster Jesus Christus è terris ascensurus ad coelos, sacerdotes sui ipsius Vicarios reliquit, tanquam praesides & judices ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quae Christi fideles ceciderint, quo pro potestate clavium, remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim hoc Sacerdotes judicium incognitâ causâ exercere non potuisse. Nec aequitatem quidem illos in poenis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat & non potius in specie ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur oportere à poenitentibus omnia peccata mortalia quorum post diligentem sui discussionem, conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantum adversus duo ultima decalogi praecepta commissa, quae nonnunquam animum gravius sauciant, & periculosiora sunt iis, quae in manifesto admittuntur. Nam venialia quibus à gratiâ Dei non excludimur, & in quae frequentius labimur, quanquam rectè & utiliter, citraque omnem praesumptionem in confessione dicantur, (quod piorum hominum usus demonstrat) taceri tamen citrà culpam multisque aliis remediis expiari possunt. Verum cum universa mortalia peccata etiam cogitationis, homines irae filios & Dei inimicos reddant, necessum est, omnium etiam veniam cum apertâ & verecundâ confessione, à Deo quaerere. Itaque dum omnia quae memoriae occurrunt, peccata Christi fideles confiteri student, proculdubio omnia misericordiae divinae ignoscenda exponunt. Qui verò secus faciunt, & scientes aliqua retinent nihil divinae bonitatis per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat agrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat. Colligitur praeterea etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quae speciem peccati mutant, quod sine illis peccata ipsa nec à poenitentibus integrè exponantur, nec iudicibus innotescant, & fieri nequeat ut de gravitate criminum censere possint, & poenam quam oportet pro illis, poenitentibus imponere. Unde alienum à ratione est docere circumstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut unam tantum circumstantiam confitendum esse, nempè peccasse fratrem, sed & impium est confessionem quae hac ratione fieri praecipitur, impossibilem dicere, aut carnificiam illam conscientiarum appellare. Constat enim nihil aliud in Ecclesiâ à poenitentibus exigì, quam ut postquam quisquam diligentius se excusserit, & conscientiae suae sinus omnes, & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit: reliqua autem peccata quae diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelli-

guntur, pro quibus fideliter cum Prophetâ dicimus. Ab occultis meis munda me Domine. Ipsa verò hujus confessionis difficultas, ac peccata detegendi verecundia, gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis & consolationibus levaretur. Quæ omnibus dignè ad hoc Sacramentum accedentibus per absolutionem certissimè conferuntur. Cæterum quoad modum confitendi secretò apud solum sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quia aliquis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem tum ob aliorum exemplum, tum ob Ecclesiæ offensæ edificationem, delicta sua publicè confiteri possit. Non est tamen hoc divino præcepto mandatum, nec satis consultè humanâ aliquâ lege præciperetur, ut delicta præsertim secreta, publicâ essent confessione aperienda, unde cum à sanctissimis & antiquissimis Patribus, magno unanimique consensu secreta confessio sacramentalis, quâ ab initio Ecclesia Sancta usa est, & modo etiam utitur, fuerit semper commendata, manifestè refellitur inanis eorum calumnia, qui eam à mandato divino alienam, & inventum humanum esse à Patribus in Concilio Lateranensi congregatis initium habuisse docere non verentur. Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur, quod jure divino necessarium, & institutum esse intellexerat, sed ut præceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus & singulis cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur. Undè jam in universâ Ecclesiâ cum ingenti animarum fidelium fructu, observatur mos ille confitendi salutaris, sacro illo & maximè acceptabili tempore Quadragesimæ, quem morem hæc Sancta Synodus maximè probat, & amplectitur, tanquàm pium & meritò retinendum.

CAPUT VI.

De ministro hujus Sacramenti & absolutione.

Circa ministrum autem hujus Sacramenti declarat Sancta Synodus, falsas esse & à veritate Evangelii penitus alienas, doctrinas omnes quæ ad alios quosvis homines, præter Episcopos & Sacerdotes (a) clavium ministerium perniciosè extendunt: putantes verba illa Domini, quæcumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in coelo, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in coelo, & quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt: ad omnes Christi fideles indifferenter & promiscuè contra institutionem hujus Sacramenti, ità fuisse dicta ut quivis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieverit; secreta verò per spontaneam confessionem cui-cumquè factam. Docet quoquè etiam Sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritûs Sancti in ordinatione collatam, tanquàm Christi ministros functionem remittendi peccata exercere, eosque pravè sentire, qui in malis Sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. (b) Quamvis autem absolutio Sacerdotis alieni beneficii sit dispensatio, tamen non est solum nudum ministerium vel annuntiandi Evangelium, vel declarandi remissa

(a) Wiclefi & Waldensium errorem, circa ministrum Sacramenti Pœnitentiæ instauraverat Lutherus, asserens cum illis spectato solo jure divino, quemque fidelem posse credentes absolvere.

(b) Hoc dogma prævum Waldensibus impingit Reinerus, Bonus Laicus inquit, non verò malus Sacerdos, habet potestatem absolvendi.

esse peccata, sed ad instar actus judicialis, (a) quo ab ipso velut à iudice sententia pronuntiatur. Atque ideò non debet poenitens à Deo sibi de suâ ipsius fide blandiri, ut etiamsi nulla illi adsit contritio aut Sacerdoti animus seriò agendi, & verè absolvendi desit, putet se tamen propter solam suam fidem verè & coram Deo esse absolutum, nec enim fides sine poenitentiâ remissionem ullam peccatorum præstaret, nec is esset, nisi salutis suæ negligentissimus, qui Sacerdotem jocosè absolventem cognosceret, (b) & non alium seriò agentem sedulò requireret.

CAPUT VII.

De Casuum Reservatione.

QUONIAM igitur natura & ratio iudicii illud exposcit ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesiâ Dei fuit, & verissimum esse Synodus hoc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem, (c) magnoperè verò ad Christiani populi disciplinam pertinere, sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quædam, & graviora crimina non à quibusvis sed à summis dumtaxat sacerdotibus absolverentur. Undè meritò Pontifices maximi pro supremâ potestate sibi in Ecclesiâ universâ traditâ causas aliquas criminum graviore suo poterunt peculiari iudicio reservare, nec dubitandum est (quandò omnia quæ à Deo ordinata sunt) quin hoc idem Episcopis omnibus in suâ cuique Diocesi (in ædificationem tamen non in destructionem) liceat pro illis in subditos traditâ supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate, præsertim quo ad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem, consonum est divinæ auctoritati non tantum in externâ politiâ sed etiam coram Deo vim habere. Verumtamen piè admodum, ne hac ipsâ occasione aliquis pereat in eâdem Ecclesiâ Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit refer-

-
- (a) Jam supra advertimus apud Græcos formam absolutionis deprecatoriam fuisse, eamque Clemens 8. in Instruptione editâ super Græcorum ritibus anno 1595. laudavit. Apud Latinos eadem forma viguit usque ad Sæculi 13. cadentis finem, ut liquet ex opusculo 22. c. 2. Sti. Thomæ & testimonio Francisci Mayronis. Sed postmodum prævalente formâ imperativâ, eam assumpsit Ecclesia penès quam stetit semper autoritativa potestas præscribendi certas condiciones, quibus non adhibitis, Sacramentum nullum est, quæ maximè locum habent in Sacramento Poenitentiae, quod actum judicialem essentialiter includit.
- (b) Ex his verbis, inquit Pallavicinus l. 12. c. 10., potest quisquis ea legerit, conjicere, haud esse expunctam sententiam Catharini, aliorumque Theologorum opinantium Sacramento, quo ratum sit, sufficere in ministro voluntatem seriò agendi, & abesse tantummodò jocum, quem Sacramentum suscipiens cognoscere possit.
- (c) Veteres & novos Theologos carpit Synodus, qui Sacerdotes nec ordinaria, nec delegata potestate instructos, putant idoneos esse Sacramenti Poenitentiae ministros. Invitæ œcumenicæ Synodi sanctione, portentosos autores sæculum præteritum produxit, qui spretâ ordinariam delegatione & posthabitâ reservatione casuum, docuerunt, in vim consecrationis, aut privilegii exoleti, posse Sacerdotes in foro conscientiae absolvere à peccatis, etiam reservatis, non obtentâ licet Episcoporum facultate. Vide censuras & declarationes Conventus Generalis Gallicani an. 1700.

vatio in articulo mortis , atque ideò omnes sacerdotes quoslibet pœnites à quibuscvis peccatis , & censuris absolvere possunt , extrà quem articulum Sacerdotes cum nihil possint in casibus reservatis , id unum pœnitentibus persuadere nitantur, ut ad Superiores, & legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant.

CAPUT VIII.

De satisfactionis necessitate & fructu.

DEnum quoad satisfactionem , quæ ex omnibus pœnitentiæ partibus , quemadmodum à Patribus nostris Christiano populo fuit perpetuo tempore commendata , ità unâ maximè nostrâ ætate summo pietatis prætextu , impugnatur ab iis , qui speciem pietatis habent , (a) virtutem autem ejus abnegarunt , Sancta Synodus declarat falsum omninò esse , & à verbo Dei alienum , culpam à Domino nunquam remitti , quin universa etiam pœna condonetur perspicua enim & illustria in sacris litteris exempla reperiuntur quibus præter divinam traditionem hic error quàm manifestissimè rejicitur. Sanæ & divinæ justitiæ ratio exigere videtur , ut aliter ab eo in gratiam recipiantur , qui antè baptismum per ignorantiam deliquerint , aliter verò qui semel à peccati & dæmonis servitute liberati , & accepto Spiritûs Sancti dono , scientes templum Dei violare , & Spiritum Sanctum contristari non formidaverint , & divinam clementiam decet , ne ità nobis absque ullâ satisfactione peccata dimittantur , ut occasione acceptâ peccata leviora putantes , veluti injurii & contumeliosi , Spiritui Sancto in graviora labuntur , thesaurifantes nobis iram in die iræ , proculdubio enim magnoperè à peccato revocant , & quasi freno quodam coherent hæ satisfactoriæ pœnæ , cautioreque & violentiores in futurum pœnites efficiunt , medentur quoque peccatorum reliquiis & vitiosos habitûs malè vivendo comparatos contrariis virtutum tollunt actionibus , neque verò securior ulla via in Ecclesiâ Dei unquam existimata fuit ad amovendam imminentem à Domino pœnam , quàm ut hæc pœnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad hæc quod dum satisfaciendo patimur pro peccatis , Christo Jesu qui pro peccatis nostris satisfecit , ex quo omnis nostra sufficientia est , conformes efficimur , certissimam quoque indè Arrham habentes , quod si compatimur & conglorificabimur. Nequè verò ita nostra est satisfactio hæc , quam pro peccatis nostris exolvimus , ut non sit per Christum Jesum , nam qui ex nobis tanquàm ex nobis nihil possumus , eo cooperante qui nos confortat , omnia possumus.

Ita

(a) Non modò ætate Patrum Concilii Triden. sed Valentiniani senioris tempore, Audiani , teste Theodoreto lib. 4. hæretic. fabular. adversus satisfactionem insurrexerunt. Deindè, inquit, confessis dant veniam , non tempus ad pœnitentiam definientes , sicut leges Ecclesiæ præcipiunt , sed potestate condonantes. Hos sectarii novissimis temporibus imitati , satisfactionis non modò necessitatem , sed & nomen expunxerunt. Vehementer odi, ait Lutherus in *Assert. art. 5.* & sublatum vellem hoc vocabulum *satisfactio*, quod non modo in scripturis non invenitur , sed & periculosum habet sensum , quasi Deo quisquam possit , pro ullo peccato satisfacere , cum gratis ille ignoscat omnia. Idem docent Philippus Melancthon in Apologiâ Confessionis Augustanæ. Kemnitius in suo examine par. 2. Calvinus in suis Instit. l. 3. omnes scripturarum & traditionis hostes apertissimi , & pœnitentialium canonum ab exordio nascentis Ecclesiæ observatorum subversores audacissimi.

Ita non habet homo undè gloriatur, sed omnis gloriatio nostra in Christo est, in quo vivimus, in quo morimur, in quo satisfacimus, facientes fructus dignos poenitentiae qui ex illorum habent, ab illo offeruntur Patri, & per illum acceptantur à Patre. Debent ergò sacerdotes Domini quantum spiritus & prudentia suggererit, pro qualitate criminum, & poenitentium facultate, salutare & convenientes satisfactiones injungere, ne si fortè peccatis conniveant, & indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo aliorum peccatis participes efficiantur, habeant autem præ oculis, ut satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam & infirmitatis medicamentum sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem. Nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed etiam ad ligandum concessas etiam antiqui Patres & credunt, & docent. Neque propterea existimarunt Sacramentum poenitentiae esse forum iræ vel poenarum, sicut nemo unquam Catholicus sensit, ex hujusmodi nostris satisfactionibus vim meriti & satisfactionis Domini nostri Jesu Christi, vel obscurari, vel aliquâ ex parte imminui, quod dum novatores intelligere volunt, ita optimam poenitentiam novam vitam esse docent, ut omnem satisfactionis vim & usum tollant.

CAPUT IX.

De Operibus Satisfactionis.

DOcet præterea tantam esse divinæ munificentiae largitatem ut non solum poenis spontè à nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensurâ delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis à Deo inflictis & à nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Christum Jesum satisfacere valeamus.

De Sacramento Extremæ Unctionis.

Visum est autem Sanctæ Synodo præcedenti doctrinæ de poenitentia adjungere ea quæ sequuntur de Sacramento extremæ unctionis, quod non modò poenitentiae sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua poenitentia esse debet, consummativum existimatum est à Patribus. Primum itaque circa illius institutionem declarat, & docet quod clementissimus redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluit de salutaribus remediis adversus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis aliis præparavit, quibus Christiani conservare se integros dum viverent, ab omni graviore spiritus incommodo possint, ita extremæ unctionis Sacramento finem vitæ, tanquam firmissimo quodam præsidio munivit, nam etsi adversarius noster, occasiones per omnem vitam quærat & capter, ut devorare animas nostras quoquomodo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suæ versutiæ nervos intendat ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam (si possit) divinæ misericordiæ deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vitæ prospicit.

Instituta est autem sacra hæc unctio infirmorum, tanquam verè & propriè Sacramentum Novi Testamenti à Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatam, per Jacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fide-

libus commendatum ac promulgatum. Infirmatur, inquit, quis ex vobis, inducat præsbiteros Ecclesiæ orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus & si in peccatis sit dimittentur ei. Quibus verbis & ex Apostolicâ traditione per manûs acceptâ, Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum, & effectum hujus salutaris Sacramenti: intellexit enim Ecclesia materiam esse oleum ab Episcopo benedictum. Nam unctio aptissimè Spiritûs Sancti gratiam, quâ invisibiliter anima ægrotantis inungitur, representat. Formam deindè esse illa verba, per istam unctionem &c. Res porro & effectus hujus Sacramenti illis verbis explicatur. Et oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis sit dimittentur ei. Res etenim hæc, gratia est Spiritûs Sancti, cujus unctio delicta si quæ sint adhuc expianda ac peccati reliquias abstergit & ægroti animam alleviat, & confirmat, magnam in eo divinæ misericordiæ fiduciam excitando, quâ infirmus sublevatus, & morbi incommoda, ac labores leviùs fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis faciliùs resistit, & sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit consequitur.

Jam verò quod attinet ad præscriptionem eorum, qui & suscipere & ministrare hoc Sacramentum debent, haud obscurè fuit illud etiam in verbis prædictis traditum, nam & ostenditur illic proprios hujus Sacramenti ministros esse Ecclesiæ præsbiteros, quo nomine eo loco, non ætate seniores, aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut Episcopi, aut Sacerdotes ab ipsis ritè ordinati per impositionem manuum præsbiterii. Declaratur etiam hanc esse unctionem infirmis adhibendam, illis verò præsertim qui tam periculosè decumbunt ut in exitu vitæ constituti videantur, undè & Sacramentum exeuntium nuncupatur. Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem convaluerint, iterum hujus Sacramenti subsidio juvari poterunt, cum in aliud simile vitæ discrimen inciderint. Quare nullâ ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam & dilucidam Jacobi sententiam docent, hanc unctionem vel figmentum esse humanum, vel ritum à Patribus acceptum, nec mandatum Dei, nec promissionem gratiæ habentem. (a) Et qui illam jam cessare asserunt quasi ad gratiam curationum dumtaxat in primitivâ Ecclesiâ referenda esset, & qui dicunt ritum, & usum, quem Sancta Romana Ecclesia in hujus Sacramenti administratione observat, Jacobi Apostoli sententiæ repugnare, atque ideò in alium commutandum esse, & denique qui hanc extremam unctionem à fidelibus sine peccato contemni posse affirmant. Hæc enim omnia manifestissimè pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis, nec profectò Ecclesia Romana, aliarum omnium mater & magistra, aliud in hac administrandâ unctione, quantum ad ea quæ hujus Sacramenti substantiam perficiunt,

(a) Waldenses, Wicleffus, Hussitæ, Sacramentum extremæ unctionis inter humana figmenta amandasse, culpantur à Reinerio, Æneo Sylvio, Philedorfio & Bellarmino. Hos suæ infidelitatis præcursores habere gloriantur sectarii, sed attentâ Waldensium professione fidei, & Hussitarum, vix credas patronos aut præcones fuisse hujus hæresis, quam Lutherus *lib. de captivitate Babilon.* Calvinus *lib. 4. c. 19.* Institut. §. 18. novo portento excogitarunt, extremam unctionem, pro fictitio Sacramento, & histrionicâ hypocrisi deridentes. Jacobi Apostoli Epistolam subsannantes itidem uti apocripham, licet consuetudine, ait Lutherus, auctoritatem obtinuerit. Tamen si etiam esset Apostoli, subdit, dicerem non licere Apostolo, suâ auctoritate Sacramentum instituere, hoc enim ad solum Christum pertinebat.

observat, quàm quod beatus Jacobus præscripsit. Neque verò tanti Sacramenti contemptus absque ingenti scelere & ipsius Spiritûs Sancti injuriâ esse posset.

Hæc sunt quæ de poenitentiae & extremæ unctionis Sacramentis Sancta hæc œcumenica Synodus profitetur, & docet atque omnibus Christi fidelibus credenda & tenenda proponit. Sequentes autem Canones inviolabiliter servandos esse tradit, & asserentes contrarium perpetuò damnat, & anathematizat.

*Canones de Sacramenti Poenitentiae & Extremæ Unctionis
publicati in supradictâ Sessione.*

CANON PRIMUS.

Si quis dixerit in Catholicâ Ecclesiâ poenitentiam non esse verè & propriè Sacramentum pro fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis à Christo Domino nostro institutum. Anathema sit.

SECUNDUS CANON.

Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum Sacramentum poenitentiae esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint atque ideò poenitentiam, non rectè secundam post naufragium tabulam appellari. Anathema sit.

TERTIUS CANON.

Si quis dixerit verba illa Salvatoris, accipite Spiritum Sanctum; quorum remisistis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt, non esse intelligenda de potestate remittendi, & retinendi peccata in Sacramento poenitentiae, sicut Ecclesia Catholica semper ab initio intellexit; detorserit autem contra institutionem hujus Sacramenti ad auctoritatem prædicandi Evangelium: Anathema sit.

QUARTUS CANON.

Si quis negaverit ad integram & perfectam peccatorum remissionem, requiri tres actûs in poenitente, quasi materiam Sacramenti poenitentiae, videlicet, contritionem, confessionem & satisfactionem, quæ tres poenitentiae partes dicuntur, aut dixerit duas tantum esse poenitentiae partes, terrores scilicet incussos conscientiae agnito peccato, & fidem conceptam ex Evangelio, vel absolutione, quâ credit quis sibi per Christum remissa peccata. Anathema sit.

QUINTUS CANON.

Si quis dixerit eam contritionem, quæ paratur per discussionem, collectionem & detestationem peccatorum, quâ quis recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorum suorum gravitatem, & multitudinem, foeditatem, amissionem æternæ beatitudinis, & æternæ damnationis incursum, cum proposito melioris vitæ, non esse verum & utilem dolorem, nec præparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam, & magis peccatorem, demùm illam esse dolorem coactum, & non liberum ac voluntarium: Anathema sit.

SEXTUS CANON.

Si quis negaverit confessionem sacramentalem, vel institutam vel necessariam esse ad salutem jure divino, aut dixerit modum secretè confitendi soli

Sacerdoti, quem Ecclesia Catholica ab initio semper observavit & observat, alienum esse ab institutione, & mandato Christi, & inventum esse hominum. Anathema sit.

SEPTIMUS CANON.

Si quis dixerit in Sacramento poenitentiae ad remissionem peccatorum, necessarium non esse jure divino confiteri omnia & singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita & diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta, & quae sunt contra duo ultima decalogi praecepta, & circumstantias quae peccati speciem mutant; sed eam confessionem tantum esse utilem ad erudiendum & consolandum poenitentem, & olim observatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam; aut dixerit eos qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle divinae misericordiae ignoscendum, aut demum non licere confiteri peccata venialia: Anathema sit.

OCTAVUS CANON.

Si quis dixerit confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia servat esse impossibilem, & traditionem humanam à piis abolendam, aut ad eam non teneri omnes & singulos utriusque sexus Christi fideles, juxta magni Concilii Lateranensis constitutionem semel in anno, & ob id suadendum esse Christi fidelibus ut non confiteantur tempore quadragesimae. Anathema sit.

NONUS CANON.

Si quis dixerit absolutionem sacramentalem Sacerdotis, non esse actum judicalem, sed nudum ministerium pronuntiandi, & declarandi remissa esse peccata confitenti, modò tamen credat se esse absolutum. Aut Sacerdos non seriò sed jocò absolvat; aut dixerit non requiri confessionem poenitentis, ut Sacerdos ipsum absolvere possit. Anathema sit.

DECIMUS CANON.

Si quis dixerit Sacerdotes qui in peccato mortali sunt, potestatem solvendi atque ligandi non habere, aut non solos Sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus & singulis Christi fidelibus esse dictum, quaecumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in coelo, & quaecumque solveritis super terram erunt soluta & in coelo, & quorum remisistis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt; quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat si correptus acquieverit, secreta verò per spontaneam confessionem. Anathema sit.

UNDECIMUS CANON.

Si quis dixerit Episcopos non habere jus reservandi sibi casus nisi quoad externam politiam, atque ideò casuum reservationem non prohibere quominus Sacerdos à reservatis verè absolvat. Anathema sit.

DUODECIMUS CANON.

Si quis dixerit totam poenam simul cum culpa remitti semper à Deo, satisfactionem poenitentium non esse aliam quam fidem, quâ apprehendunt Christum pro eis satisfecisse. Anathema sit.

DECIMUS

DECIMUS TERTIUS CANON.

Si quis dixerit pro peccatis , quoad poenam temporalem minimè Deo per Christi merita satisfieri , poenis ab eo inflictis , & patienter toleratis , vel à Sacerdote injunctis , sed neque spontè susceptis , vel jejniis , orationibus , elemosinis , vel aliis etiam pietatis operibus , atque ideò optimam poenitentiam esse tantum novam vitam. Anathema sit.

DECIMUS QUARTUS CANON.

Si quis dixerit satisfactiones quibus poenitentes per Christum Jesum peccata redimunt , non esse cultus Dei , sed traditiones hominum , doctrinam de gratiâ & verum Dei cultum , atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes. Anathema sit.

DECIMUS QUINTUS CANON.

Si quis dixerit claves Ecclesiæ esse datas tantum ad solvendum , non etiam ad ligandum , & propterea Sacerdotes dum imponunt poenas confitentibus agere contra finem clavium , & contra institutionem Christi , & fictionem esse quod virtute clavium , sublatâ poenâ æternâ poena temporalis plerumque exolvenda remaneat. Anathema sit.

Canones de Sacramento Extremæ Unctionis.

PRIMUS CANON.

Si quis dixerit extremam unctionem non esse verè & propriè Sacramentum à Christo Domino nostro institutum , & à beato Jacobo Apostolo promulgatum , sed ritum tantum acceptum à Patribus , aut figmentum humanum. Anathema sit.

SECUNDUS CANON.

Si quis dixerit sacram infirmorum unctionem non conferre gratiam nec remittere peccata , nec alleviare infirmos , sed jam cessasse , quali olim tantum fuerit gratia curationum. Anathema sit.

TERTIUS CANON.

Si quis dixerit extremæ unctionis ritum & usum quem observat Sancta Romana Ecclesia repugnare sententiæ Beati Jacobi Apostoli , ideòque eum mutandum , posseque à Christianis absque peccato , contemni , Anathema sit.

QUARTUS CANON.

Si quis dixerit præbiteros Ecclesiæ , quos Beatus Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur , non esse Sacerdotes ab Episcopo ordinatos , sed ætate seniores in quavis communitate , ob idque proprium extremæ unctionis ministrum non esse solum Sacerdotem. Anathema sit.

Decretum de reformatione publicatum in eadem IV. Sessione Tridentinâ.

CUM propriè Episcoporum munus sit subditorum omnium vitia redarguere hoc illis præcipuè cavendum erit , ne clerici præsertim ad animarum curam

constituti, criminosi sint, neve inhonestam vitam ipsis conniventibus ducant. Nam si eos pravis & corruptis moribus esse permittant, quo pacto laicos de ipsorum vitiis redarguent. Qui uno ab eis sermone convinci possent, quod clericos ipsis patiantur esse deteriores, quâ etiam libertate laicos corripere poterunt Sacerdotes, cum facile sibi ipsi respondeant, eadem se admisisse quæ corripiunt. Monebunt propterea Episcopi suos clericos in quocunque ordine fuerint, ut conversationes, sermone & scientiâ commisso sibi populo præeant, memores ejus quòd scriptum est. Sancti estote quia & ego sanctus sum: & juxta Apostoli vocem. Nemini dent ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium eorum; sed in omnibus exhibeant se sicut ministros Dei, ne illud prophetiæ dictum impleatur in eis. Sacerdotes mei contaminant sancta, & reprobant legem. Ut autem ipsi Episcopi liberiùs id exequi ac nullo prætextu desuper impediri queant, eadem Sacro-Sancta Tridentina Synodus præsidentibus in eâ eisdem Apostolicæ Sedis Legato & Nuntiis hos qui sequuntur Canones statuendos & decernendos duxit.

PRIMUS CANON.

Cum honestiùs ac tutiùs sit, subiecto debitam præpositis obedientiam impendere, in inferiori ministerio deservire, quàm cum præpositorum scandalo graduum altiorum appetere dignitatem, ei cui ascensus ad Sacros Ordines à suo Prælato ex quâcumque causâ, etiam ob occultum crimen, quomodolibet etiam extrajudicialiter fuerit interdictus, aut qui à suis ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus Ecclesiasticis fuerit suspensus, nullâ contra ipsius Prælati voluntatem concessâ licentiâ de se promovere faciendo, aut ad priores ordines, gradus & dignitates, sive honores restitutio suffragetur.

SECUNDUS CANON.

Et quoniam nonnulli Episcopi Ecclesiarum quæ in partibus infidelium existunt, clero carentes, & populo Christiano, cum fere vagabundi sint, & permanentem sedem non habeant, non quæ Jesu Christi, sed alienas oves, infcio proprio pastore, quærentes, dum per hanc Sanctam Synodum se pontificalia officia in alterius Dioecesi, nisi de loci ordinarii expressâ licentiâ, & in personas eidem Ordinario subiectas tantum exercere prohibitos vident in legis fraudem & contemptum, quasi Episcopalem cathedram in loco nullius Dioecesis suâ temeritate exigunt, & quoscunque ad se venientes, etiam si suorum Episcoporum seu Prælatorum litteras commendatitias non habeant, clericali caractere insignire & ad sacros etiam præbiteratus ordines promovere præsumant, quo plerumque fit ut minus idonei & rudes ac ignari & qui à suo Episcopo tanquam inhabiles & indigni rejecti fuerunt, ordinati, nec divina officia peragere, nec Ecclesiastica Sacramenta rectè valeant ministrare. Nemo Episcoporum qui titulares vocantur, etiam si in loco nullius Dioecesis, etiam exempto aut aliquo monasterio cujusvis ordinis residerint aut moram traxerint, vigore cujusvis privilegii sibi de promovendo quoscunque ad se venientes pro tempore concessi, alterius subditum etiam prætextu familiaritatis continuæ commensalitatis suæ absque proprii sui Prælati consensu expresso, aut litteris dimissoriis ad aliquos sacros aut minores ordines, vel primam tonsuram promovere, seu ordinare valeat: contra faciens ab exercitio pontificalium per annum, taliter verò promotus ab executione ordinum sic susceptorum donec suo Prælato visum fuerit, ipso jure sint suspensi.

TERTIUS CANON.

Episcopus quoscumque suos clericos, præsertim in sacris constitutos, absque suo præcedenti examine, & commendatitiis litteris, quâcumque auctoritate promotos, licet tanquàm habiles ab eo, à quo ordinati sunt probatos, quos tamen ad divina officia celebranda, seu Ecclesiastica Sacramenta ministranda minus idoneos, & capaces repererit, à susceptorum Ordinum exercitio ad tempus de quo ei videbitur suspendere, & illis ne in altari aut aliquo ordine ministrent, interdicere possit.

QUARTUS CANON.

Omnes Ecclesiarum Prælati, qui ad corrigendos subditorum excessus diligenter intendere debent, & à quibus nullus clericus per hujus Sanctæ Synodi statuta cujusvis privilegii prætextu, tutus censetur, quominus juxta Canonicas sanctiones visitari, puniri & corrigi possit, si in Ecclesiis suis resederint, quoscumque sæculares clericos, qualitercumque exemptos, qui alias suæ jurisdictioni subessent de eorum excessibus, criminibus & delictis, quoties & quando opus fuerit, etiam extra visitationem tanquàm ad hoc Apostolicæ Sedis delegati, corrigendi & castigandi facultatem habeant, quibuscumque exemptionibus, declarationibus consuetudinibus, sententiis, juramentis, concordiis, quæ suos tantum obligant authores, ipsis clericis ac eorum consanguineis, capellanis, familiaribus, procuratoribus & aliis quibuscumque ipsorum exemplorum contemplatione & intuitu minimè suffragantibus.

QUINTUS CANON.

Insuper cùm nonnulli qui sub prætextu quod super bonis & rebus ac juribus suis diversæ eis injuriæ, ac molestiæ inferantur, certos judices per litteras conservatorias deputari obtinent, qui illos à molestiis & injuriis hujusmodi tueantur, & defendant, & in possessione seu quasi bonorum rerum ac jurium suorum manuteneant, & conservent, neque super illis eos molestari permittant, ejusmodi litteras in plerisque contra concedentes mentem in reprobum sensum detorqueant. Idcirco nemini omnino cujuscumque dignitatis & conditionis sit, etiam si capitulum fuerit, conservatoriæ litteræ, cum quibuscumque clausulis aut decretis & quorumcumque judicum deputatione, quocumque etiam alio prætextu aut colore concessæ suffragentur ad hoc, & coràm suo Episcopo sive alio Superiore ordinario, in criminalibus & mixtis causis accusari, & conveniri, ac contra eum inquiri & procedi non possit. Aut quominus si qua jura ei excessione competierint, super illis liberè valeat apud judicem ordinarium conveniri, in civilibus etiam causis, si ipse actor extiterit, aliquem ei apud suos conservatores judices in judicium trahere minimè liceat. Quòd si in his causis, in quibus ipse reus fuerit, contigerit ut electus ab eo conservator ab actore suspectus esse dicatur, aut si qua inter ipsos judices, conservatorem & ordinarium controversia super competentia jurisdictionis orta fuerit, nequaquam in causâ procedatur, donec per arbitros in formâ juris electos, super suspicione, aut jurisdictionis competentia fuerit judicatum. Familiaribus verò ejus qui hujusmodi litteris conservatoriis tueri solent, nihil illæ profint, præterquàm duobus dumtaxat. Si tamen illi propriis ejus sumptibus vixerint, nemo etiam similium litterarum beneficio ultra quinquennium gaudere possit. Non liceat quoque conservatoribus judicibus ullum habere

tribunal erectum. In causis verò mercedum aut miserabilium personarum hujus Sanctæ Synodi super hoc decretum in suo robore permaneat. Universitates autem generales, ac collegia Doctorum seu scholarium & regularia loca, nec non hospitalia actû hospitalitatem servantia, ac universitatum collegiorum, locorum, & hospitalium hujusmodi personæ in præsentî canone minime comprehensæ, sed exemptæ omninò sint & esse intelligantur.

SEXTUS CANON.

Quia verò etsi habitus non facit monachum, oportet tamen clericos vestes proprio congruentes ordini semper deferre, ut per decentiam habitûs extrinseci, morum honestatem intrinsecam ostendant. Tanta autem hodiè aliquorum inolevit temeritas religionisque contemptus, & propriam dignitatem & honorem clericalem parvipendentes, vestes etiam publicè deferant laicales, pedes in diversis ponentes, unum in divinis, alterum in carnalibus. Propterea omnes Ecclesiasticæ personæ quantumcumque exemptæ, quæ aut in sacris fuerint, aut dignitates, personatûs officia, aut beneficia qualiacumque Ecclesiastica obtinuerint, si postea quàm ab Episcopo suo, etiam per edictum publicum moniti fuerint, honestum habitum clericalem, illorum ordini ac dignitati congruentem, & juxtà ipsius Episcopi ordinationem & mandatum non detulerint, per suspensionem ab ordinibus, ac officio, & beneficio, ac fructibus, redditibus & proventibus ipsorum beneficiorum, nec non si semel correpti, denuò in hoc deliquerint, etiam per privationem officiorum, & beneficiorum hujusmodi coerceri possint & debeant. Constitutionem Clementis V. in Concilo Viennensi editam, quæ incipit, quoniam innovando & ampliando.

SEPTIMUS CANON.

Cùm etiam qui per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari avelli debeat, qui suâ voluntate homicidium perpetraverit etiamsi crimen id nec ordine judiciario probatum, nec aliâ ratione publicum, sed occultum fuerit, nullo tempore ad sacros ordines promoveri possit. Nec illi aliqua beneficia Ecclesiastica, etiamsi curam non habeant animarum conferre liceat: sed omni ordine ac beneficio, & officio Ecclesiastico perpetuò careat: si verò homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, ut quis se à morte deffenderet, fuisse commissum narretur, quam ob causam etiam ad sacrorum ordinum, & altaris ministerium, & beneficia quæcumque ac dignitates jure quodammodo dispensatio debeat, committatur loci ordinario, aut ex causâ metropolitano, seu viciniore Episcopo, qui non nisi causâ cognitâ, & probatis precibus, ac narratis, nec aliter dispensare possit.

OCTAVUS CANON.

Prætereà quia nonnulli, quorum etiam aliqui veri sunt pastores, ac proprias oves habent, alienis etiam ovibus præesse queunt, & ita alienis subditis quandoque intendunt, ut suorum curam negligant. Quicumque etiam Episcopali præditus dignitate, qui puniendi alienos subditos privilegium habuerit, contra clericos sibi non subjectos, præsertim in sacris constitutos, quorumcumque & atrocium criminum reos, nisi cum proprii ipsorum clericorum Episcopi, si apud Ecclesiam suam resederit, aut personæ ab ipso Episcopo

Episcopo deputandæ interventu , nequaquam procedere debeat , aliàs processus , & indè secuta quæcumque viribus omninò careant.

NONUS CANON.

Et quia jure optimo distinctæ fuerunt diœceses & parochiæ , ut unicuique gregi proprii attributi pastores , & inferiorum Ecclesiarum rectores , qui suarum quisque ovium curam habeant , ut ordo Ecclesiasticus non confundatur , aut una & eadem Ecclesia duarum quodammodò diœcesum fiat non sine gravi eorum incommodo , qui illi subditi fuerint. Beneficia unius diœcesis , etiam si parochiales Ecclesiæ , vicariæ perpetuæ , aut simplicia beneficia , seu præstimonialia , aut præstimonialia portiones , fuerint etiam ratione augendi cultum divinum , aut numerum beneficiorum , aut aliâ quâcumque de causâ , alterius diœcesis beneficiorum monasterio , seu collegio , vel loco etiam pio , perpetuò non uniantur , decretum hujus Sanctæ Synodi super hujusmodi unionibus in hoc declarando.

DECIMUS CANON.

Regularia beneficia in titulum , regularibus professis provideri consueta , cum per obitum aut resignationem , vel aliàs illa in titulum obtinentis , vacare contigerit , religiosis tantum illius ordinis , vel his qui habitum omninò suscipere & professionem emittere teneantur , & non aliis , ne vestem lino lanâque contextam induant , conferantur.

UNDECIMUS CANON.

Quia verò regulares de uno ad alium ordinem translati facilè à suo superiore licentiam standi extrà monasterium obtinere solent , ex quo vagandi & apostatandi occasio tribuitur ; nemo cujuscunque ordinis , Prælatus vel Superior , vigore cujusvis facultatis aliquem ad habitum & professionem admittere possit , nisi ut in ordine ipso , ad quem transfertur sub sui Superioris obedientiâ in clauetro perpetuò maneat , ac taliter translatus , etiam si Canonorum regularium fuerit , ad beneficia secularia etiam curata omninò incapax existat.

DUODECIMUS CANON.

Nemo etiam cujusvis dignitatis Ecclesiasticæ , vel secularis , quâcumque ratione , nisi Ecclesiastica beneficia aut capellam de novo fundaverit & construxerit , seu jam erectam , quæ tamen sine sufficienti dote fuerit , de suis propriis & de patrimonialibus bonis competenter dotaverit , jus patronatûs impetrare , aut obtinere possit , aut debeat , in calu autem foundationis , aut dotationis hujusmodi , institutio Episcopo , & non alteri inferiori reservetur.

TERTIUS DECIMUS CANON.

Non liceat præterea patrono , cujusvis privilegii prætextu , aliquem ad beneficia sui juris patronatûs , nisi Episcopo loci ordinario ad quem provisio seu institutio ipsius beneficii , cessante privilegio , jure pertineret quoquomodo præsentare , aliâ præsentatio ac institutio forsân secutæ nullæ sint & esse censeantur.

Declarat præterea Sancta Synodus in futurâ Sessione quam ad xxv. diem Januarii subsequentiis anni MDLII. habendam esse jam decrevit , unâ cum sacrificio Missæ agendum & tractandum etiam esse de Sacramento Ordinis & prosequendam esse materiam reformationis.

Articuli (a) de Sacramento Missæ & Sacramento Ordinis per Doctores Theologos examinandi, an videlicet hæretici sint, & per Sanctam Synodum damnandi.

DE SACRIFICIO MISSÆ PRIMUS ARTICULUS.

Missam non esse sacrificium, nec oblationem pro peccatis, sed tantum commemorationem sacrificii in cruce peracti. Vocari autem à Patribus translato nomine sacrificium, at verè & propriè non esse, sed tantum testamentum & promissionem remissionis peccatorum.

SECUNDUS ARTICULUS.

Missam non esse ex Evangelio, neque à Christo institutam, sed inventum ab hominibus, neque eam esse opus bonum, aut meritorium, immò in ea committi manifestam & multiplicem idolatriam.

TERTIUS ARTICULUS.

Blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto, si quis credat Dei filium denuò à Sacerdotibus in Missâ Deo Patri offerri, Christumque pro nobis mysticè immolari, & offerri, non aliud esse, quàm illum nobis ad manducandum dari, & Christum illis verbis: hoc facite in meam commemorationem, non ordinasse ut Apostoli offerrent corpus & sanguinem ejus in sacrificio Missæ.

QUARTUS ARTICULUS.

Canonem Missæ erroribus & seditionibus scatere, abrogandum esse, fugiendumque non secus ac pessimam abominationem.

QUINTUS ARTICULUS.

Missam nec vivis, nec mortuis ut sacrificium prodesse, & impium esse applicare eam pro peccatis, pro satisfactionibus & aliis necessitatibus.

SEXTUS ARTICULUS.

Sicut nemo pro alio communicat, vel pro alio absolvitur, ita nec in Missâ Sacerdos pro alio sacrificium offerre potest.

SEPTIMUS ARTICULUS.

Missas privatas in quibus scilicet solus Sacerdos, & non alii, communicat, antè Gregorium magnum non fuisse, & illicitas esse atque abrogandas, ac cum Christi institutione pugnare, & repræsentare magis excommunicationem quàm communionem à Christo institutam.

(a) Hi omnes articuli ex nuperis hæreticis Luthero & Calvino deprompti, Doctorum & Episcoporum examini subjecti fuerunt, & uno quoque die bis conveniebant in privatis congregationibus, Doctores, ut nihil esset prætermisum ad veritatis & fidei elucidationem. Eliquatâ post varias concertationes veritate, ad canonum confectionem deputati sunt Patres, quos inter erat Coloniensis Archiepiscopus, sed adventus Oratorum Ducis Wirtembergici, Urbis Argentoratensis & Mauriti Saxonum Ducis ab ulteriore progressu cessatum est.

OCTAVUS.

Vinum non esse materiam sacrificii, neque aquam miscendam cum vino in calice, idque esse contra Christi institutionem.

NONUS.

Ecclesiæ Romanæ ritum, quo secretâ & sumissâ voce verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, Missamque nonnisi in linguâ vulgari quam omnes intelligant, celebrari debere, imposturamque esse certas Missas certis Sanctis attribuere.

DECIMUS.

In celebratione Missarum omnes ceremonias, vestes & externa signa irritabilia impietatis esse, magis quàm officia pietatis: & sicut Missa Christi simplicissima fuit, ita quantò Missa illi primæ omnium viciniore & similiore sit tantò magis esse christianam.

Articuli de Sacramento Ordinis.

PRIMUS ARTICULUS.

Ordinem non esse Sacramentum, sed ritum quemdam eligendi & constituendi ministros verbi & Sacramentorum, imò quòd ordo Sacramentum sit, figmentum esse humanum excogitatum ab illis rerum Ecclesiasticarum imperitis.

SECUNDUS ARTICULUS.

Ordinem non esse unum Sacramentum, nec infimos & medios ordines velut gradûs quosdam tendere in sacerdotii ordinem.

TERTIUS ARTICULUS.

Nullam esse hierarchiam Ecclesiasticam, sed omnes Christianos ex æquo esse Sacerdotes, & ad usum seu executionem, opus esse vocatione magistratûs & consensu populi. Et qui Sacerdos semel fit, eum laicum rursus posse fieri.

QUARTUS ARTICULUS.

Non esse in Novo Testamento sacerdotium visibile & externum, neque potestatem aliquam spiritualem, sive ad conservandum corpus & sanguinem Christi, sive ad offerendum, sive ad absolvendum coram Deo à peccatis, sed officium tantum & ministerium prædicandi Evangelium, & eos qui non prædicant prorsus non esse sacerdotes.

QUINTUS ARTICULUS.

Unctionem non solum non requiri in ordinum traditione, sed esse perniciosam & contemnendam, similiter & omnes alias cæremonias, & per ordinationem non conferri Spiritum Sanctum, proinde impertinenter Episcopos cum ordinant dicere, accipite Spiritum Sanctum.

SEXTUS ARTICULUS.

Episcopos jure divino non esse institutos, neque præbiteris superiores, neque habere jus ordinandi, aut si habent id esse illis commune cum præbiteris, ordinationesque ab ipsis factas sine plebis consensu irritas esse.

Sententiæ per Theologos dicendæ , deducuntur (ut aliàs præscriptum est) ex Sacrà Scripturâ , traditionibus Apostolicis , sacris & approbatis Conciliis , ac Summorum Pontificum , & Sanctorum Patrum Constitutionibus , & autoritatibus & Ecclesiæ Catholicæ consensu &c.

Dicant ea brevitate quæ decet viros pios & non contentiosos & verbosos propterea abstineant omninò à superfluis & inutilibus.

Incipiant primi die Lunæ quæ erit septima Decembris horâ XVI. dein prosequantur alii eâdem die horâ XXI. & successive singulis diebus bis in die eisdem horis.

Congregatio Patrum.

Die 2. Januarii 1552. more Romano Congregatio Episcoporum ad dicendas sententias celebrata est , in quâ Legatus posteaquam dixit Theologos convenisse in condemnationem articulorum , proposuit Patribus modum quem observarent , nempe ut doctrina simul cum articulis tradatur , super quibus dicerent sententias quantâ fieri posset brevitate , deinde novi deputati electi sunt ad conficiendos Canones , cæteraque Synodi negotia pertractanda , in quorum numerum ascriptus fuit Psalmæus.

Articuli de Missâ , & Ordine omnes judicantur damnandi à Theologis , neque adnotationes alicujus momenti factæ sunt. Ut tamen quibusdam Patribus satisfiat , hæc minutula ex sententiis ipsorum Theologorum excerpta fuerunt.

IN PRIMO DE MISSÂ.

Quidam nollet simpliciter damnari, Missam esse testamentum, cum possit habere bonum sensum, & alius quidam nollet verba illa translato nomine vocari Missam, sacrificium, damnari simpliciter, quia dicit posse esse vera in aliquo sensu.

IN SECUNDO.

Missam inventam ab hominibus &c. Cuidam non videtur hoc simpliciter falsum, quòd possit esse aliquid à Deo & ab hominibus inventum. Quidam censet illa verba (neque esse opus meritorium) non damnanda, quia derogatur ipsi Sacramento.

IN SEPTIMO.

Aliquis admonuit ultimam partem hujus articuli non asseri à Lutheranis, quidam vellet etiam damnari in hoc loco alium articulum; videlicet singulis diebus unam Missam, & illam publicam in unâ Ecclesiâ celebrandam esse. Item & alium. Videlicet non licere Missas privatim ob devotionem celebrare.

IN OCTAVO.

Vinum non esse materiam hujus sacrificii: quidam admonuit considerandum hanc assertionem non ita poni ab hæreticis.

IN NONO.

Quidam non putat expedire, quod hic articulus damnetur, generaliter, sed

sed tantum quoad Ecclesiam Romanam & Latinam, cum Græci, Æthiopes & quædam aliæ nationes contrarium observent &c. vel non damnetur sub censurâ aliorum articulorum. Vellet quidam edi à Sanctâ Synodo decretum, quod in Missis publicis semper aliqui interpretarentur, Evangelium & Epistolam in linguâ vulgari. Quidam vellet etiam damnari quod verba illa, hoc facite &c. pertineant ad administrationem, non autem consecrationem & oblationem. Item quod etiam damnentur formæ diversæ consecrationis, & declaretur quæ sit vera forma consecrationis.

De Sacramento Ordinis.

IN PRIMO.

Ordinem non esse Sacramentum: quidam vellet addi, novæ legis à Christo institutum, cum id negent hæretici, & verba, incogitatum à veteris &c. monuit animadvertenda, quia non credit esse hæreticorum.

IN SECUNDO.

Quidam censet abstinendum omnino in decisione, an inferiores ordines sint Sacramenta propter opiniones Doctorum.

IN TERTIO.

Sed omnes Christianos &c. quidam vellet hunc articulum clariùs poni cum non videantur illa vera adversativa, & posset dici, quin imò omnes &c. vel quia simile, cum possit esse Ecclesiastica hierarchia & omnes esse ex æquo Sacerdotes. Et qui Sacerdos semel fit &c. Quidam ita vellet dici & Sacerdotes non differre à laicis nisi ministerio, atque ideo qui Sacerdos semel fit &c.

BREVE APOSTOLICUM.

Julius Papa III. Venerabilibus Fratribus Moguntinens. & Trevirens. Episcopis, S. R. Imperii Principibus Electoribus.

Venerabiles Fratres salutem & Apostolicam benedictionem. Magnam nuper molestiam nobis attulerunt litteræ dilecti filii Marcelli, Cardinalis Crescentii, Legati nostri & venerabilium fratrum Prælatorum Sacro œcumenico Concilio præsidentium, per quas certiores facti sumus novos quosdam motus in finitimis fraternitatum Ecclesiarum vestrarum locis concitados; ex quibus tam & aliæ Ecclesiæ detrimentis & calamitatibus non mediocribus affectæ fuerunt, & in ipsos Moguntinenses & Trevirenses grave immineat periculum. In tantâ tamen ac inopinatâ re, ea nobis occurrit consolatio: quod charissimus in Christo filius noster Carolus, Romanorum Imperator semper Augustus. Unus omnium tam nostrâ, quàm Patrum memoriâ maximus & potentissimus. Hanc causam non solum communem, sed etiam propriam existimare debeat, ejus opibus consilio & authoritate, facile hujusmodi tumultus sedari, & extinguî posse speremus. Ad quam curam cum in vos cogitationes suas conversurum minimè dubitamus: cum ut nobilissimæ illius regionis incolumitati consulat, tum ut suo ipsius imperio hanc tam seditiosarum factionum pestem arceat, quod illi haud quaquam difficile fore ar-

bitramur, cum illam nefariam tumultuorum militum manus nullâ rectâ ratione subnixam furendi, ansam intelligamus. Quare per seipsum delapsuram & ejus omnes conatûs brevi in irritum casuros facilè, ut credamus adducimur. Vos quidem fratres, cum ex eisdem litteris acceperimus in animo habuisse; Isthinc discedere, ut Ecclesiis vestris opem ferretis, talem divinâ adjuvante clementiâ earum seditionum exitum fore confidimus, ut ipsis etiam speretis Tridenti maneatis Dei operi insistentes, ad quod vos magnoperè hortamur; & quoniam Concilium œcumenicum vestrâ inprimis præsentia & autoritate prosperos usque huc habuit progressûs, pro singulari prudentiâ & pietate vestrâ, cogitetis velim, ne ipsius Concilii tam exoptati omnibus nationibus, & ab ipsâ præcipuè Germaniâ efflagitati, & in quo orthodoxæ religionis atque otii & tranquillitatis universæ reipublicæ Christianæ stabiliendæ spes certissima reposita esse debet, causam deferatis. Neque enim dubitandum est, quin ex vestro discessu, tam sanctum, tam salutare, tam necessarium opus quodammodo titubare incipiat, cum vester adventus ei tantum attulerit adjumenti. Atque ut eò libentiùs permaneatis, & Concilii ipsius acta securiore animo prosequamini, illud sciatis volumus ad omnem periculi metum funditus tollendum (quod facere neque ante unquam desimus) in præsentia nihil à vobis prætermitti, neque officii, neque sedulitatis, quo inter Christianos Principes pax & gratia reconcilietur. Immensâ Dei præpotentis benignitate ac misericordiâ, cum in ejus manu sint ipsa Regum corda & concilia, brevi successurum confidimus. Quamobrem si (ut nobis persuademus) fraternitates vestræ publicam Christi Redemptoris nostri & religionis Catholicæ causam, quibuscumque privatis vestris rationibus, quibus etiam absentes ipso præsertim Cæsare adjuvante prospicere poteritis, potiore duxeritis, præterquam quòd & ipsius Dei gratiam promerebuntur, nobis etiam qui vos paternè diligimus, vestrumque honorem quantum cum Deo poterimus, augere cupimus, plurimum satisfacietis. Hæc erant quæ pro summâ nostrâ in vos charitate & rei gravitate scribenda habuimus, nam illud ut vos moneamus supervacaneum ducimus ne scilicet quicumque rerum eventus fuerit aliquid de discessu vestro inconsulto Cæsare & contra ipsius Sanctæ Synodi sententiam pernicioso aliorum exemplo statuatis. Reliqua cum ex ejusdem dilecti filii nostri Cardinalis Crescentii Legati, tum verò ex Petri Camazeni intimi cubicularii nostri quem etiam hac ipsâ de causâ ad Serenissimum Cæsarem mittimus sermone plenius fraternitates vestræ recognoscent. Datum Romæ apud Sanctum Petrum sub annulo piscatoris die 24. Decembris 1551. Pontificatûs nostri anno secundo.

ROMUL. AMASÆUS.

Die x. Januarii 1551. ad calculum Romanum, Rumor sparsus fuit Tridenti, Georgium quemdam Monachum Transilvaniæ gubernatorem, qui paulò antè Cardinalis creatus fuerat à Julio III. ob suspicionem prodicionis Regni in manibus Turcæ, nuper fuisse à quodam Regis Romanorum Capitano interfectum, de quo multi multa dixerunt, inter quos unus retulit mihi de illo dici, non propter prodicionem, non propter peccatum, sed perniciosè illum occiderunt.

Copia litteræ super obitu Fratris Georgii, Cardinalis, Gubernatoris in Transilvaniâ, Regis Romanorum Tridentum transmissæ. (a)

PER piu particolar avviso di quanto gia duoi giorni scrissi à V. Sa. Ill.ma & R.ma circa la morte di fratre Georgio, ho voluto agiungerle per questa mia quanto dipoi circa cio autenticamente me venuto à notitia. Et è ch' chavend' il sudetto fratre in tutto questo negotio, di Transilvania & guerra passata sempre proceduto dopdamente, talmente ch'il Castaldo alquante volte hebbe a seriver a sua M.ta ch'in vero non cognosceva ne sapeva cavar costrutto di costui, il quale in un instante rideva, piangeva, mentiva, il vero diceva, pur alla fine dette si chiari inditii dell ambition sua, & nell impresa il lippa, tantosi scoperse, che si puote toccar con mano il gran veneno, che nascosto teneva, impero ch' essendo Vlamabech l'occhio dritto del gran Turco con 2000. della sua compagnia de la expugnato terra retirato nel castello loco debile & mal fornito di vettu aglie, ne sperando piu so corso dalli fugi come gia da pregioneri le caputo, havea fatta deliberatione per il giorno seguente di rendersi a discretione, ma parendo al frate che tal conquisto fosse contr'il suo disegno, prima li dett' avviso chè si teneffero per un poco di tempo che sarebbe procurato la loro liberation, & s'impedirebbe che non se li desse assalto. D'indi ad alcuni giorni fu d'un Ongaro visto & udito un familiar suo arossimarsi alle mura, e disse aquelli di dentio in Turchesco che stessero saldi & non dubitassero, per ch' in breve sariano liberati, il che essendo venuto a notitia del Sign.re Castaldo, volse in pleno Concilio che si facesse effamination ditaleosa, ma fu impedito dal frate, & la querela rigettata come frivola & impertinente, dipoi lui medesimo propose che si dovesse accettar' il castello, salvo le robbe & le persone de li Turchi n'allegava altra ragione che non se ben sapeva lui come far si douca la

(a) Georgius Episcopus Varadinensis, cognomento *Monachi*, tutor Joannis Sigismundi Regis Hungariæ, unâ cum Petrovitio creatus est anno 1540. Monachi nomen habuit non à familiâ quæ *Utissenovich* dicebatur, eaque inter procures Croatiæ, illustri, sed à professione Monachatus in Ordine S. Pauli primi Eremitæ. Joanni Vaivodæ addictus potiorum ei Hungariæ partem asseruit, à quo deinde, opulentissimâ Varadinensi Ecclesiâ remuneratus, publicis quoque muneribus præfectus est. Demum à moriente Joanne Vaivodâ, tutor minorennis filii renunciatus est. Sed anno 1551. cum Isabellâ Regina & matre pupilli, altercatus, & partæ autoritatis gloriâ intumescens, Regiam coegit Transilvaniâ cedere Ferdinando Regi Hungariæ. Strigoniensis deinde Archiepiscopus factus, paulò post eodem procurante Ferdinando Cardinalitiâ dignitate insignitur. Solimannus de Transilvaniâ Ferdinando deditâ certior factus, ingentem exercitum ad eam recuperandam immisit. Castra & arces occupat. Georgius armorum & victoriæ velut autor, ab invidis traditur apud Ferdinandum, suspiciones auget Castaldus Cassani Marchio vir Italus & vafet, Thesauris & potentiæ Georgii anhelans, rapit Ferdinandum consiliis, & mutabilis ingenii Archiepiscopum ultrò se offert, ligatum aut occisum tradere Regi. Annuit Ferdinandus, & ecce perditissimus Castaldus in Bintium Castellum favente Ferrario Alexandrino admissus, Georgium summo mane matutinas persolventem adoritur, & simul cum Sfortiâ, Pallavicino, Scaramuciâ, Campegio, aliisque ejusmodi nominum ac hominum monstrosus irruit in præfulem & repetitis ictibus confodiunt crudelissimi, proferentem *Jesus Maria*, in iisque verbis efflavit animam. Vide Natalem l. 4. & 5. Thuanum l. 9. Flavium Ascanium Com. de Bellis Dacicis.

guerra con Turchi, & che non accadeva render conto dogni cosa allaquale proposta d'el castaldo ne quei altri capi con tutta la ragion del mundo poterno obviar, ma furono astretti d'haver' pazienza, concludendo che talera il voler suo. La notte la liberatione de quelli Turchi, Vlamabech si ritrovò nel pavilion del frate à ragionamento con lui, per ne trare di poi mesolo nel suo cocchio favorito & fornito d'archibusi, lo fece accompagnar a salvameto: Erò el essercito regio per il volontario soccorso di quelle gente come ho inteso del cugnato di V. S. Ill.ma accressuto al numero di 80000. & sufficiente & bastante di soffocar quanti Turchi ch'avevano passato il tibisco, m'a ogn' occasione & bon' opera s'impediva de costui, & alla fine per ordine suo, senza consenso del General tutti li comandati in un giorno tutti si dilegarono, ritornando alla casa loro: si sonno ritrovate l.re sue ad gran Turcho, Pustan Bassa & Belierbei, ch'escusavano questo suo fatto, con promessa d'esser fidele & obbedientissimo algram Sig.re & ch'al fine si saperebbe la causa de questa tumultuatione, com era apparecchiato di darli il tributo solito con buono vantaggio, & metter Alleman sue quanti Allemanni & Spanoli se trovavano in quelle parti, & tanto era la confidenza sua nel mal far; che qualche volta gli bastava al animo, di mandar le copie dital lettere a sua M.ta Regia, dicendole che per tal maniera voleva trapolar li Turchi, & per haver gioco al molinello, mandava ancora al Turcho, copia di quanto scriveva a sua M.ta, shaveva ancor lassiato intender in Transilvania voler tener un mezzo che mai Spagnoli ne Allemanni piu intrarebbero nel paese loro, & pensava sott'il pretexto del sott il praticar poter' copprir' ognicosa: ma questo fu senza aperta che venne in leve come lui havea gran quantita di vettovaglie nelle mane & tamen faceva morir li poveri soldati di fame. Si seppe ancor come pro intelligentia & practica sua il beglierbei havea passato il fiume, il qual altrimenti conquella suo gente non si sarebbe messo à tal pericolo & giamai pervenuto à tanta licenza, che essendo il Castello di Theben loco forte & importantissimo patronnegiato da doi Capitani in nome di sua M.ta è uno di esso frate pochi giorni sonno che d'autorita propria licentiette uno delli Regi alio che in quel locho tra S. M.ta & esso lui l'autorita fosse igualmente compartita, & che poi tanto meglio potesse giocar del resto: il fine a donche di questo traficho era questo prima di accortarsi con questa M.ta perhaver occasione & mezzo di rimover da quel regno dove concorrenti suoi la Regina Isabella & Petro. Fatto questo con la mossa de Turchi, non lasciar pigliar piedi in quelle bande l'essercito regio, ma travagliando tener le forze sue in equilibrio con le Turchesche, accioche rimanendo le cose pari, & debilitate esso rima nelle arbitro & superiore in quel locho, dal quale & Re & Turco, shavesser a depender'. La conclusion del tutto era di tradir & condurre alle beccharie le reliquie delle genti regia, impetrar' del Turco ch'accettasse il solito tributo, & che lo lassiasse ivi principe solo & senza compagno, il che tutto shavea da concluder con li duoi chiausse presi nel tempò della dieta che gia era publicata per li 18. Febraro in Albagiulia, il tutto sa rebbe facilmente potuto haver miserando exito, siddio pro sua misericordia non ei havebbe posto il concedente & opportuno remedio. Per obviar dunche a tanto pericolo, fù gia aliquante setti mane di questa corte espedito mercaldo falconier maggiore di S. M.ta il qual con la sua gionta hebbeadar resolutione al negotio, & mancava solamente loccazione di puoter essequir la sudetta impresa senza

senza scandalo ; Ilche dal viaggio che si fece dalippa in Albagiulia fù impedito dalle 200. holidoni archibufieri , ch'il frate tenuia pro guardia , & fintrato fosse nella terra, reusciva il disegno quas' impossibile. Par qñ. iddio volse alli 16. di questo gionse il frate in uno suo Castello Rintoga, lontano d'Albagiulia circa 3. legue , ove il Sig.re Castaldo con poca campagna con esso lui insieme fù alloggiato , & per la Strettezza del locho , havea il frate mandato la maggior parte della sua guardia avanti con le Regie & l'altra parte alloggiata fuori del Castello in uno villaggio : fu in tempo antiveduto questo & dar ardire che 100. Spagnuoli come per negligenza partiti piu tardi dell' altri arrivassino in quel locho quasi à un hora di notte con in qual color , ben che con grandissima difficulta si puote obtener & impetrar dal frate che potessero alloggiar ivi vicino 25. di quelli secundo l'intentione havuta , la mattina seguente avanti giorno si presentarono alla porta del Castello & ivi presa occasione che sapprisse le porte per forza & parte per amor fecerno l'intrata stava il Sig.re Sforza Palavicino con doi Secretari del Castello Marcant Sr. Ferraro Alexandrino & Franciso strepato Milanese attenti per tal neg.o quali subito che viddeno di Spagnoli in casa de longo andarno alla camera del frate ch'allora si levava dal letto & aventatolegli adosso luno con il pugnale l'altro con la spada di radoppiati colpi gli passorono quel petto traditor , & il Sig.re Sforza sfendendogli la testa dun colpo mando quell'anima a star con Giuda : Erano in cam.a doi suoi servidori ch'Ongari Chiamano Garmel , si volsero introimetter a difesa del patron mà indarno & furono feriti à morte. Occorse che dipoi essendo quelli genti del Castello convocate , & narrato loro questo successo insieme con le cause & processo del tradimento rispose uno de quella molto familiar del frate confirmando quello segli haveva recitato , A se ch'è vero : & io tante volte gli predissi che si dovesse guardar & mutar camino. Spagnoli non potreno contenere che non sualis assero il Castello ; nella camera del frate furono trovati xv. fiormini , & dipoi stata presa l'obediencia d'Albagiulia , & altri Castelli che dal frate si tenevano senza tumulto , per che crano stracchi della malignita & perfidia del frate. Si dice ch'in orial Castello inespugnabile haveva il tesoro , nostro se n'iteso ancora s'eli habbi piglia fo il possesso.

Congregatio Deputatorum.

Die Jovis 21. Januarii actum fuit inter Deputatos de Sessione differendâ ad instantiam Caesaris, & in gratiam Protestantium, qui postquam obtinuerunt Salvum-Conductum in ampliori formâ, audiri voluerunt ; & proponere Patribus suam fidem.

Alia Congregatio eorundem.

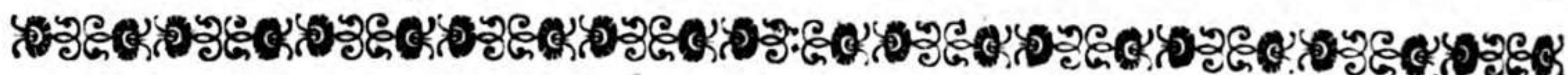
Die verò sequenti 22. disputandum fuit inter eos , ali nuncii Wittemburgenses audiendi forent in Concilio, vigore procuratorii quod ipsi exhibaturi essent in Congregatione Generali , ad proponendum doctrinam quamdam fidei Wittemburgensium. Visum fuit audiendos fore omni cum charitate & patientiâ , præviâ tamen protestatione aut declaratione, pro conservatione juris Synodi , & quod pro responso Synodus provideret. Quoad Salvum-Con-

ductum, quem missi à Duce Mauritio petierunt in ampliori formâ, ad instar Salvi-Conductûs Bohemis concessi in Concilio Basileensi, Sessione quarta, visum fuit dandum esse adhibitis aliquot animadversionibus, videlicet quòd ab initio dicatur. Sacro-Sancta Synodus &c. præsidentibus &c. prout moris est. Item quòd tollantur verba disponendi, & concludendi. Item quòd loco verborum quibus dicitur, Sanctissimus Dominus Romanus Pontifex, dicatur Sanctissimus Dominus noster Summus Pontifex, prout visum fuit Legato, quæ sententia cum non omnibus placeret, dissoluta fuit Deputatorum Congregatio, & totum negotium ad Congregationem Generalem relatum, quæ 23. Januarii futura erat.

Consultatio Generalis.

Die Sabbati 23. Januarii consultatio habita est, an Pontifex dispensare deberet cum filio Marchionis Magdeburgensis, juvene nato annos circiter 22. ut præficeretur Ecclesiis Magdeburgensis & Halberstatensis, ad quas fuit postulatus per Capitula Ecclesiarum, in quâ Patres diversa senserant, cum propter ætatis defectum, & hæresim de quâ suspectus erat; tum quia Concilium vetat quemquam præfici duabus Ecclesiis: deindè actum fuit de audiendis Wittembergensibus & de Salvo-Conductu impertiendo nunciis Ducis Mauriti; placuit autem Patribus dandum esse Salvum-Conductum in amplissimâ formâ, & præfigendum illis terminum peremptorium, intrâ quem venirent, ne deluderetur Synodus tantis dilationibus, atque interim prorogandam esse promulgationem materiarum ad 50. usque diem, eâ tamen lege, ut interim non intermitteretur discussio articulorum de Sacramento Matrimonii, aliorumque proponendorum, quòd & decretum fuit die 24. in Congregatione matutinâ. Deindè venerunt ad Congregationem duo missi à Duce Wittembergensi, unus Nobilis, alter verò utriusque Juris Doctor, qui habitâ oratione ad Synodum exhibuit mandatum, & nonnullas scripturas fidem & confessionem Ducis Wittembergensis continentes, petens responsum à Synodo. Responsum est quòd Synodus cum deliberatione provideret. A meridie autem auditi fuerunt Oratores Ducis Mauriti, quorum alter, videlicet Doctor orationem habuit satisfacundam, sed perniciosam, deindè tradidit dictam orationem in scriptis Synodo.

SESSIO QUINTA.

Die verò Conversionis Sti. Pauli 25. Januarii celebrata fuit Sessio 5. in æde Divi Vigili. Episcopus Catinensis, Italus, celebravit Missam de Spiritu Sancto, Majoricensis orationem habuit facundam. Legatus inchoavit Sessionem cum ceremoniis consuetis. Deindè finito hymno, *Veni Creator*, cum versu & collecta, præfatus Catinensis ex suggesto legit clarâ voce, decretum prorogationis materiarum hujus Sessionis ad diem Divi Josephi, qui fuit 19. Martii. Deindè lectæ fuerunt per eundem litteræ Salvi-Conductûs concessæ Protestantibus.

Censura Reverendissimi Domini Coloniensis in doctrinam conceptam pro Sessione celebrandâ in die Conversionis Sancti Pauli.

Quamvis ea quæ de statuendâ doctrinâ ex dictis Theologorum sint eruditè admodum & piè tradita, fideique nostræ Catholicæ, & Patrum anti-

quorum scriptis per omnia ferè consentaneâ, quædam tamen videntur non-nihil saltem verbis discrepare, & posse accuratiùs paucis immutatis tradi. Quod non velimus in suggestionem illorum dictum, qui formam hanc conceperunt, quibus potiùs censemus pro labore & studio habendas maximas gratias, quos etiam non arbitramur ità abundare, in sensu suo, ut nostram sententiam non sint æquanimitè & piè laturi. Præsertim cum in eis quæ ad fidem & religionem nostram orthodoxam pertinent, debeat quisque quòd sentit absque omni dissimulatione liberè & apertè, potissimùm verò in Conciliis, in quæ omnium nationum gentes suspiciunt pronunciare. Nam & nos vicissim quæcumque dicimus, pro nostro tantùm dicimus suffragio, nemini præjudicantes, rectiori judicio libenter acquieturi.

Et in primis placet satisfactio, quæ datur in præfatione super eo, quare hoc loco doctrina de sacrificio tradatur, quanquàm nostro judicio, rectiùs actum fuisset si non eam adeò Synodus ab Eucharistiâ separasset, sed utriusque & Eucharistiæ & sacrificii doctrinam, cum circà idem versetur, tradidisset simul, quo nulla daretur simplicibus causa, alterum ab altero diversum esse, suspicandi aut hereticis alteram supprimendi.

DE CAPITULO PRIMO.

QUæ priori hujus capituli articulo dicuntur, de novo sacerdotio, novoque sacrificio, cum lege novâ susceptis, per placent, ubi tamen verbis illis, ut sub novâ potiùs & longè præstantiori lege viverent, vellemus adjectam voculam, *Christi, aut fidei lege*. Idque propterea ne adversarii hoc legentes continuò exclament, nos redigere iterùm fideles subservitutem, & legem imponere liberis, Ubi Spiritus Domini, ibi libertas. Item, *justo non est lex posita*. Item, *si Spiritu ducimini* &c. Quæ loca objicere ut solent, non poterunt, si disertis Scripturæ verbis utamur, & legem novam appellemus novam Christi legem, aut spiritus, aut fidei legem. Quemadmodùm facit Apostolus Paulus, qui veterem appellat, nunc factorum, nunc operum, nunc damnationis mortis, aut litteræ legem, novam autem legem Christi, aut fidei, aut spiritus.

Articulo sequenti ejusdem Capituli, rationibus efficacissimis convincitur Missam esse sacrificium, probanturque nobis omnia quæ huc afferuntur, præter unum hoc quòd dicitur *Christus in cruce perfunctus sacerdotio Aaron*, quòd non videbatur nobis ullo pacto perferendum, propter multas rationes, ut prætereamus hoc quòd Christus non ducit originem ex tribu Levi, aut Aaron, sed de tribu Juda, cui non licuit offerre sacrificia Aaronica. Aaron & sacerdotes ejus offerebant meras figuras, nec quidquàm amplius, Christus autem ipsam rem figuris illis adumbratam. Proinde quantum distat res à suâ umbrâ, tantum distabat Christi sacrificium, à sacrificiis Aaronicis, erantque Aaronica sacrificia omnia imperfecta & infirma, nec poterant auferre peccata, sanguis autem Christi & ejus sacrificium emundavit nos à peccatis. Etsi percurramus Epistolam ad Hæbreos, Apostolus totâ ferè Epistolâ hoc agit potissimùm, ut collatione sacrificii Christi & sacerdotii ejus, cum Aaronico sacerdotio & sacrificio facta, ostendat hæc divertissima esse, nec Christum ullo pacto, sacerdotio Aaronico perfunctum. Expressa Apostoli verba ad Hæbreos sunt. Si esset super terram sacerdos, non esset, cum essent qui offerrent secundum legem munera, qui exemplari & umbræ deserviant cœlestium. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quantò & melioris testamenti mediator est &c. Si dicimus autem Christum, qui seipsum in cruce obtulit, functum fuisse sacer-

dotio Aaronico, multò potius fatendum erit, Sacerdotes Ecclesiæ qui eandem hostiam in Missâ offerunt, Aaronis Sacerdotio perfungi, magis enim videtur ad legis umbras accedere, quàm Christus, qui nihil umbratici in cruce exhibuit, quòd minus absurdum videtur. Neque ad hunc modum Patres, de Christi sacerdotio vel sacrificio crucis unquàm locuti sunt, unde non videtur nova ista loquendi forma ullo pacto recipienda. Ad rationem autem quâ videtur dictum illud in doctrinâ probari, scilicet, quòd Christus in cruce fudit sanguinem suum, & sacrificiorum cruentorum quæ in lege præcipiebantur, figuras implevit. Dicimus implere figuras, non esse Aaronicum: nec Aaronici Ordinis aut sacerdotii est offerre sanguinem proprium, sicut fecit Christus, sed alienum. Unde ratio hæc adeò non confirmat dictum illud ut infirmet potius. Quin etiam Apostolus planè contrarium docet, multisque rationibus convincit Christum non obtulisse secundum ordinem Aaron, nec ejus sacerdotio fuisse perfunctum. Ad Hebr. 9. sic ait. In prius tabernaculum semper intrabant sacerdotes sacrificiorum officia consummantes. In secundo autem semel in anno, solus Pontifex non sine sanguine quem offerret pro suâ & populi ignorantia. Christus autem assistens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manu factum, id est non hujus creationis, neque per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem semel introivit in sancta, æternâ redemptione inventa, & semetipsum obtulit immaculatum Deo &c. Item ad Heb. 10. umbram habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indefinenter, nunquàm potest accedentes perfectos facere alioquin cessassent offerri. Impossibile enim est sanguine hircorum aut taurorum auferri peccata, sequitur. Omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpè hostias offerens, quæ nunquam possunt auferre peccata: hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, sedet in sempiternum in dexterâ Dei. Tales facit Apostolus Antitheses sacerdotiorum & sacrificiorum Christi & Aaronis per universam fere Epistolam illam. Tantum abest ut consentiat Christum Aaronis sacerdotio fuisse perfunctum. Sed ordinem ei asserit Melchisedecis toto capite 7. nec verò id propter panem tantummodò & vinum quæ Melchisedech obtulit, quæ tanquàm vulgaria præterit Apostolus, sed propter sacerdotii præstantiam, quòd in Melchisedech præfigurabatur. Primum quidem inquit, interpretatur Rex justitiæ. Deinde Rex Salem, quòd est Rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogiâ, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem filio Dei, manet sacerdos in perpetuum. Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham Patriarcha &c. Et cur magis restringamus Christi sacerdotium cruentum, ad sacerdotium Aaronis, quam ad illorum Patrum qui Aaronem præcesserunt sacerdotio, qui & hostias cruentas obtulerunt, Christi sacrificium utique præfigurantes: Abel obtulit agnum Gen. 4. Christus autem scripturâ teste est Agnus ille qui occisus est ab origine mundi. Abraham pro Isaac filio obtulit arietem hærentem cornibus inter vepres, Gen. 22. quo utiquè Christi caro significabatur cruci affixa. Cæterum Christus nequè ordinis eorum, qui legem præcesserunt, nec istorum qui sub lege fuerunt, est sacerdos, sed sicut Apostolus ad Hebr. ait 5. non semetipsum clarificavit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum, filius meus es tu ego hodiè genui te. Intellige, sic eum clarificavit ut Pontifex fieret; Unde subditur quem-

admodum

admodum & in alio loco dicit, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, nec tantum ita secundum ordinem Melchisedech, ut non præstantius quam ille, sacrificium obtulerit, Melchisedech enim tantum panem & vinum legitur obtulisse, quæ umbræ & figuræ erant. Oportet autem tantò esse sacrificium Christi illo præstantius, quantò Christus præstantior est Melchisedech, & quantò res suâ umbrâ est præstantior. Significatur autem pane sacrificato, corpus sacrificatum & vino sacrificato, sanguis sacrificatus. Quamobrem Christus, quoniam Sacerdos erat secundum ordinem Melchisedech, figuras quidem panis & vini retinuit in sacrificio, non autem agnos, vitulos, & legales hostias, sed tamen res illas, in res præstantiores & sacrificium potius convertit, & Patri cœlesti in cœnâ offerens sub speciebus istis, corpus & sanguinem suum obtulit suis manibus in sacrificium, quod in cruce manibus aliorum consummaretur & perageretur. Spectat igitur Melchisedech sacrificium non solas species, sed etiam res significatas. Et sicut sacerdotium Melchisedech, Christi divinissimum sacerdotium adumbrabat, ita & ejusdem edibile & frangibile panis & vini sacrificium. Christi sacrificium divinissimum quod in cruce atterebatur, sed non consumebatur, à nobis verò in Sacramento editur, significabat. Quamobrem falluntur qui sacrificium Melchisedech in ipsis terminant speciebus, corporis verò & sanguinis sacrificium soli Aaronis sacerdotio tribuentes, cum utriusque significatio sit in ipso Melchisedechis sacrificio, ut non obscure Apostolus in cap. 5. ad Heb. indicat. Cum enim dixisset, tu es Sacerdos in æternum &c. Statim velut sacerdotii illius munus quod in carne gereret, indicaturus subjunxit, qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesque ad eum qui possit illum salvum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro suâ reverentiâ. Et quidem cum esset filius Dei didicit ex iis quæ passus est obedientiam, & consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ, appellatus à Deo Pontifex in æternum secundum ordinem Melchisedech &c. Ecce quod offert, patitur & consummatur, certè non alibi quam in cruce. Apostolus disertis verbis tribuit sacerdotio ejus secundum ordinem Melchisedech, ad eundem modum c. 7. cum de præstantiâ sacerdotii Melchisedecis & infirmitate Aaronici sacerdotii multa differuisset, tandem ita inquit, alii quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt, hic autem cum jurejurando, per eum qui dixit ad illum, juravit Dominus & non poenitebit eum, tu es Sacerdos in æternum, in tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus, & alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quod morte prohiberentur permanere, hic autem eò quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium undè & salvare in perpetuum potest, talis enim decebat, ut nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus & excelsior cœlis factus, qui non habet necessitatem quotidie quemadmodum sacerdotes, prius pro suis delictis hostias offerre, deindè pro populi, hoc enim semel fecit seipsum offerendo. Ecce & hic oblationem quâ Christus seipsum obtulit in cruce, Apostolus ascribit sacerdotio non legis, sed secundum ordinem Melchisedech, & hoc ipsum appellat melioris testamenti sacerdotium, & quidem æternum. Et si Christi in cœnâ actionem & verba spectemus, idem planè apparebit; gratias enim agens Christus panemque frangens & benedicens, cum eum Patri offerret discipulisque postea porrigeret. Significanter dixit, hoc est corpus meum quod pro vobis datur, tra-

ditur, frangitur, & calice accepto, hic est calix sanguinis mei qui pro vobis funditur, quæ ipsa jam tum agebantur quia venerat hora ejus quâ traderetur in manûs peccatorum, & transiret ex hoc mundo ad Patrem. Illâ itaque horâ cum jam adesset, se obtulit Patri suis manibus. Mali verò quibus tradebatur, ab eo tundendo, atterendo, flagellando & crucifigendo non cessabant, donec sacrificium quod in pane & vino offerebatur in cruce consummassent. Fatendum quidem est, Christi sacrificium cruentum non Aaronicis modò, verum etiam aliorum Patrum oblationibus & figuris plurimis fuisse adumbratum, sed non propterea rectè dicitur Christus secundum ordinem umbraticorum sacerdotiorum illorum, sacrificasse, sed potius & ordines illos & sacerdotia sustulisse. Sed manet Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, cui & incruentum & cruentum competat sacrificium, non sustulit, sed perfecit, & id in cruce. Cui sententiæ concordant omnes Scripturæ & Patres, qui à sacrificio cœnæ sacrificium crucis non separant, sed eidem includunt eo modo, quo ei poterat includi, hoc est modo incruento, quo tamen modo non erat aliud quàm ipsissimum illud sacrificium, quod jam offerebatur visibiliter in specie propriâ, vendebatur, tradebatur, conspuebatur, flagellabatur, attollebatur in crucem, donec consummaretur. Quæ cum sit verissima & catholica sententia, videntur nobis pauca quædam doctrinæ verba, quæ possent in diversam sententiam trahi, mutanda esse, & loco ejus quod ibi ponitur, etenim cum sacerdotio hoc functus Dominus &c. ita legendum, sed enim eum Christus in cruce sui corporis oblatione & sanguinis effusione sacrificiorum cruentorum figuras, quæ in lege præcipiebantur, impleverit constetque cum sacerdotali munere perfunctum fuisse, nec tamen appareat secundum ordinem Melchisedech sacrificasse, nisi in pane illud ostendatur & vino, & necesse sit jurisjurandum Dei in eo impletum esse, consequitur utique tunc munere illum sacerdotii Melchisedech perfunctum, quandò in cœnâ sub panis & vini specie eam oblationem quam in cruce consummabat Patri obtulit, & per sacerdotes qui ejus ministerio funguntur &c. quæ clarissima est sententia & cætera omnia ut sint doctè & catholicè posita retineri.

Quæ articulo ejusdem Capitis tertio, de institutione hujus sacrificii in cœnâ tacta habet doctrina, planè consentiunt eis quæ nos modò in secundum articulum dicemus, & putamus nihil immutandum.

CAPUT SECUNDUM.

Articulus prior, qui incipit, *satis constat* &c. nobis probatur. Articulus secundus, qui incipit, *quamquam autem* &c. habet quædam, quæ optaremus nonnihil, salvo aliorum judicio, mutata. Nam quod initio dicitur, non decuit Christi oblationem, nisi semel tantum secundum plenam suam efficaciam applicari, videtur divinæ bonitati ponere modum & leges miserendi, suæque passionis meritum, ubi & quibus voluerit applicandi, cum verisimile sit multos esse casûs in quibus Dei bonitate plenissimam peccatorum remissionem consequamur. Dimissa sunt peccatrici foemina peccata multa, quoniam dilexit multum, *cui autem minus dimittitur minus diligit*. Et indubitatum est martyrio plenissimam indulgentiam conferri, ad quam etiam digna poenitentia, quamquàm per partes & gradatim est pervenire. Certè nostrum non est dicere Deo, quid ipsum facere deceat, vel non. Potest autem locus ille restitui, mutatione unius vel alterius voculæ, & sic poni: *non tamen illa nisi*

semel, ut semel tantum in cruce oblata fuit ab ipso, secundum plenissimam efficaciam per Sacramenta applicatur, idque in baptismo &c. Verum quod postea allegatur locus ad Hebr. 9. Christus per proprium sanguinem introivit semel in sancta, æternâ redemptione inventâ. Et ad Hebr. 10. unicâ oblatione consummavit in æternum sanctificatos, ad probandum quod semel tantum & id in baptismo sacrificium secundum plenam efficaciam nobis applicetur, non videtur ex istis locis effici posse, neque item sufficienter & clarè ostendetur quomodò loci illi, qui de unico Christi sacrificio loquuntur, non tollant neque eripiant nobis sacrificium Christi quotidianum, quin potius injiciunt scrupulum, quem sanè aliter quàm hic fiat, nempè solâ pronuntiatione, & non etiam, per scripturarum collationem tollere oportet, alioqui hærebit in mentibus hominum qui dicent, si unicâ oblatione consummavit ille sanctificatos, in æternum, quid iterum sacrificamus? cui quidem difficultati, & aliis quæ hic prætereuntur, leguntur tamen apud Apostolum, non succurritur distinctione hostiæ inter cruentam & incruentam, de quibus ita hic differitur, ac si sint hostiæ duæ, quarum altera in baptismo, altera in sacramento applicetur. Cum tamen unica omninò & eadem sit hostia, quæ nunc cruenta, nunc incruenta dicitur, ut rectè habet doctrina in calce hujus articuli. Dicitur autem cruenta propterea quod aliquando sic pependit in cruce. Incruenta verò quod non amplius in eâ formâ sit, nam desiit esse cruenta, semel enim Christus introivit in sancta per sanguinem, quomodò non amplius intrat, & semel mortuus est, nec amplius moritur, & cum ipse sit hostia illa viva & sempiterna, manet in ipso incruento Christo, quidquid in eo cruento erat, proinde ut hoc tempore altari applicetur cruentus, alteri inerventus, & fingantur duæ esse hostiæ, una cruenta major, altera incruenta minor, prorsus displicet. Melius & absque omni reprehensione diceretur, totam sacrificii sive cruenti, sive incruenti efficaciam & vim applicari in baptismo ubi Christo commorimur, non autem totam in Eucharistico sacrificio, ut sacrificii gratiâ distinguatur, non ipsa hostia, gratia enim sacrificii non datur omnibus eadem, cujus ipse Pontifex Christus est dispensator, etiam si hostia detur atque applicetur.

Tertius hujus Capitis articulus qui incipit, *tantum autem abest &c.* eadem difficultate laborat. Initio enim quod dicitur, *tantum autem abest ut incruentum hoc Eucharistiæ sacrificium, illi cruento crucis vel repugnet, vel quidquam derogat, ut efficacia expiandi, ab eo mutuata cum ipsius fine maxime consentiat. Unumque enim asserimus à Christo Domino offerri &c.* quæ sic ponuntur, quasi diversæ sint hostiæ, & Eucharistia non illam cruentam, quæ pependit in cruce contineat, sed mutuet sibi ab eo efficaciam quæ certè valdè absurda sunt, cum nulla sit in Eucharistiâ hostia alia, quàm illa quæ pependit in cruce. Ut jam antea diximus, quàm verè enim idem est Christus qui tunc pendebat in cruce cruentus, & nunc sedet ad dexteram Patris incruentus, gloriosus, atque exaltatus, tam verè eadem est hostia quæ nunc offertur incruenta in Eucharistiâ & tunc pendebat cruenta in cruce; nunc autem amplius non est cruenta, proinde displicet hæc loquendi forma, quæ res una in duas distinguitur, ubi in duos modos, non autem in res duas poterat dividi. Ubi dicitur in doctrinâ. *Utrumque sacrificium asserimus à Christo offerri*, dici poterat idem sacrificium utroque modo, & cruento & incruento asserimus à Christo offerri. Poterit igitur scrupulus iste tolli, si paucis mutatis, ita in doctrinâ legatur. *Tantum autem abest, ut incruentum hoc Eucharistiæ sacrificium, illi cruento crucis, vel repugnet, vel beneficio ejus ut adversarii*

volunt, quidquam deroget, ut etiam ipsissimum illud crucis sacrificium in se contineat, quamquam non in eâ formâ, & ne nunc quidem cum idem sit Christus, & in cœlis advocatus noster in eâ sedet formâ, quâ pependit in cruce. Et incruenta ista hostia vim & efficaciam eandem habet, quam ipsa cruenta habebat in cruce, percipimus autem de efficaciâ ejus sive in hoc Eucharistico, sive in aliis Sacramentis, quantum ejus dispensator summus ille Pontifex Christus, qui eam Patri offert, nobis impartit seu applicat. Nec verò maxima illa &c. quæ sententia etiam iis consonat quæ in sequentibus per totam de hoc sacrificio doctrinam traduntur, eo tantum excepto, quod paulò infra de efficaciâ, quam alterum ab altero mutuari dicitur. Sed de hoc jam satis diximus.

DE CAPITE TERTIO.

Articulus primus qui incipit, *quantus & quam varius* &c. omnibus numeris videtur esse perfectus & perplacet. Tantum ubi dicitur, in quâ idem illud sacrificium offertur, quòd à Domino in cœnâ fuit immolatum, appositum vellemus, & consummatum in cruce, ut intelligeretur idem esse sacrificium, quemadmodum infra hoc in eodem articulo dicitur, in Eucharistiâ contineri eum sanguinem, qui in cruce effusus est. Et post, articulo tertio dicitur, eadem est hæc hostia cum illâ quæ in cruce oblata fuit.

Articulus secundus, qui incipit, *illud quoque Sancta Synodus* &c. similiter Articulus tertius, qui incipit, *modus porro* &c. perplacent salvo tamen aliorum judicio meliori, cui libenter accedemus.

DE CAPITE QUARTO.

Quæ hic dicuntur de ceremoniis, sive in genere, sive in specie. Item de canone & linguâ quâ in sacrificando uti conveniat, probantur nobis, donec audiamus aliorum sententiam meliorem, nemini enim volumus à nobis præjudicatum.

Hæc in præsens de Sacrificio.

Item de doctrinâ confertâ pro Sacramento Ordinis, quam brevissimè dicemus, ut etiam aliis relinquamus locum.

DE PRIMO CAPITE.

Articulus primus qui incipit, *illud antè omnia* &c. hic articulus non videtur nobis aliquid continere incommodi, nisi quod hic statim à principio dicitur non solâ revelatione constare, quòd Sacramentum Ordinis sit necessarium &c. sed nusquam de hac revelatione quòd quidem nobis veniat in mentem, legitur. Indicetur igitur Scripturæ locus, qui revelationem illam probet, aut vox illa, non solâ revelatione, tollatur. Sacramenta enim non innituntur quibuslibet revelationibus, aut instinctui naturæ, cujus caput excedunt, sed institutioni divinæ. Præterea dicitur hic, *in quo sub sensibili impositionis manuum signo* &c. quasi impositio manuum esset proprium hujus Sacramenti signum, quod & infra innuitur. Cum constet autem Sacramentum ordinationis gradu septuplici, & ordinationes minores, non ad ipsum Sacramentum, sed ipsius Sacramenti sint gradus, sicut Canones Conc. 4. Carthag. de uno quoque dicunt, ostiarius cum ordinatur, lector cum ordinatur, exorcista cum ordinatur &c. & ex iisdem ordinationibus præscriptum sit, subdiaconum & alios inferiores quandò ordinantur, manus impositionem

impositionem non accipere, expendendum videtur, utrùm pro signo hujus Sacramenti, ut ordinationem omnium ordinum comprehendit, impositio manuum propriè assignetur. Apparet enim huic Sacramento signum generalius quod omnibus gradibus, ne à Sacramenti ratione excludantur, competat; tribuendum. Quod sine dubio est, missio seu vocatio visibilis ad certum ministerium formâ verborum ordinationis expressum, ut apertè satis colligitur ex Ambrosio in c. 4. *ad Epbes.* cum inquit, rectores & cætera officia in Ecclesiis sint ordinata, ut nullus de clero auderet, qui ordinatus non esset, præsumere officium, quod sciret non sibi creditum vel concessum. Cui astipulatur, Innoc. III. in c. *cum ex injuncto. de heret.* Cæterum singuli ordines, seu gradus hujus Sacramenti sua propria & singularia signa habent, ut traditur in memorato Concil. Carthag. 4. & Pontificalis; & sacerdotii quidem ordo, illustribus quibusdam signis datur. Ut sunt post manuum unctionem, & patenæ cum pane & vino mixto traditio, sub certâ verborum formâ, & impositio manuum cum insufflatione per verba, *accipite Spiritum Sanctum, quorum remisistis &c.*

Articulus secundus qui incipit, *Quamobrem Dominus &c.* Hic innui videtur potestatem ordinis sacerdotalis, continere tantum facultatem duo Sacramenta administrandi. Nobis verò sæculis apparet, ut infra dicemus; præterea hic dicitur sacerdotibus conferti potestatem & Spiritum Sanctum per quem habiliores ad peragendum opus divinum redderentur, quasi etiam aliàs sint habiles idcirco pro (habiliores) poni habiles redderentur. Deinde inter alia dicitur Apostolos elegisse septem Diaconos, potius ut munus spiritale exequerentur & dispensarent calicem Domini fidelibus, quam ut servirent communibus mensis viduarum &c. quod est contra expressam scripturam. Act. 6. ubi ad hoc dicuntur ab Apostolis, & totâ multitudine discipulorum electi, ut ministrarent mensis; Apostoli verò orationi & prædicationi verbi Dei instarent. Idcirco venit hic locus, juxta scripturam emendandus. Quod autem Apostolus hortatur Diaconos ut misterium fidei habeant in conscientia purâ, non probat id quod hic dicitur, multa sunt enim misteria fidei, quæ nihil habent cum calice Domini commune, sed hoc tam est clarum ut non requirat ulteriorem discussionem, quin etiam eodem loco vocationem Diaconorum expressis verbis Apostolus describit; probentur inquit primum & sic ministrent, nullum crimen habentes, quod extra controversiam omnium Patrum sententia de ministerio mensæ dicitur. Idcirco volunt eos non multo vino deditos esse, aut turpe lucrum sectari, Hieronimi de hoc sententiam est videre in Epistolâ ad Evagrium. Ubi Diaconorum elationem reprehendens, sic inquit, quid patitur mensarum & viduarum minister ut super eos tumidus se efferat ad quorum preces Christi corpus & sanguis conficitur. Et post aliquanta, sciant Diaconi quare constituti sunt, legant acta Apostolorum, & recordentur conditionis suæ &c. Interim tamen verum est, eos fuisse etiam sacerdotum præcipuos ad altare ministros.

Articulus tertius. *Jam verò ad hanc manuum impositionem &c.* Hic disertis verbis dicitur, ordinem inter Ecclesiæ Sacramenta jure optimo antumerari, quod sit nimirum efficax sacræ rei signum, & invisibilis gratiæ visibilis forma &c. si propriè loquamur omnium Theologorum sententia. Ordo potestas quædam est Ecclesiastica quæ per ordinis Sacramentum confertur, nempe per ipsam ordinationem; Oportet autem doctrinam quæ à Concilio

traditur minimè ambiguum esse, idcirco arbitramur ità dicendum, ordinationem, seu Ordinis Sacramentum inter Ecclesiæ Sacramenta, jure optimo annumerari &c. Ipse enim Ordo effectus est Sacramenti, non Sacramentum, nec signum est ullius gratiæ, sed est ipsa gratia gratis in sacramento data, videlicet spiritalis potestas. Paulò post sequitur, quod variæ Ecclesiæ functiones per gradus distinctæ, multos diversæ potestatis ministros postulent; ubi malimus, expunctis his vocibus *multos diversæ potestatis* legi, sui ordinis ministros, ubi populosus est locus postulent.

Subditur deindè, *dubitari non debet, quin graduum omnium novi Testamenti & Sacramenti per quod ordines ipsi conferuntur, Christus Dominus auctor atque institutor fuerit.* Expendendum putamus hunc locum; utrum consonet sacris Canonibus & Patrum sententiis, Christum instituisse omnes gradus novi Testamenti & Sacramenti, per quod gradus ipsi conferuntur. Certè Cyprianus sic ait. Meminisse autem diaconi debent, quoniam Apostolos, id est Episcopos & præbiteros Dominus elegit: Diaconos autem post ascensionem Domini in cælum, Apostoli sibi constituerunt, Episcopatus sui & Ecclesiæ ministros. Et 21. *distinct. in summâ* §. *hanc ergò formam*, dicitur, hanc eandem formam Apostoli secuti in singulis civitatibus Episcopos & præbiteros ordinaverunt. Levitas autem ab Apostolis ordinatos legimus, quoniam maximus fuit Beatus Stephanus. Subdiaconos & Acolytos procedente tempore Ecclesia sibi constituit. Hactenùs Gratianus. Quamvis tamen eatenùs rectè dicatur, Christum omnes ordines instituisse, quatenùs omnes sacerdotio insunt, ut Ambrosius ait, quòd Christus instituit. Cum igitur ordinantur inferiores, vocantur per Episcopum in partem ministerii à Christo instituti distributione quâdam spiritalis potestatis, cujus plenitudo est in Episcopo. Sic & illud expendendum putamus, utrum omnes ordines etiam minores ad Eucharistiæ consecutionem, tanquam ad unum finem (sicut hic dicitur) referantur. Præsertim propter ordinem lectorum & Exorcistarum. Lector enim ordinatur, ut sit lector verbi Dei habiturus partem cum eis qui verbum Dei ministraverunt. Exorcista verò ad imponendum manum super energumenum, sive baptisatum, sive cathecumenum. Ut habetur in Concilio Carthag. 4.

Articulus quartus incipit, *statuit præterea Sancta Synodus &c.* totus placet & probatur, illo excepto quod hic dicitur *statuit*, Ecclesia enim non habet potestatem statuendi, ut Sacramentum Ordinis conferat characterem, sed potest declarare. Itaque pro verbo, *statuit*, ponatur verbum *declarat*, vel *docet*, vel simile.

DE CAPITE II.

Articulus primus incipit, *quia multi &c.* Hic articulus sacerdotii duas tantum ponit functiones, cum tamen & Evangelii prædicatio, & baptisandi, Sacramentaque administrandi munus propriè ad hunc ordinem pertineant, sicut magno consensu Patres omnes testantur, & liquet ex Evangeliiis ubi dicitur, *Ite prædicate Evangelium omni creaturæ, baptisantes eos &c.* Sic misit Christus & septuaginta duos discipulos qui prædicarent, in quorum locum utique successerunt sacerdotes, quin immò nihil æquè ab eis exigitur Act. 6. *non est æquum nos relinquere verbum Dei &c.* Item Apostolus, *væ mihi si non evangelisavero*; quòd verò postea in articulo sequenti citatur, Apostolus, quasi is munus sacerdotale præcipuè constituat in offerendis sacrificiis, perperam citatur. Nam Apostolus ibi loquitur de sacerdotibus legalibus, non de sacerdotio

Novi Testamenti, quòd longè plures habet functiones, & præstantiores. Sed clara sunt hæc, nec requirunt longam probationem. Istud tamen interim addimus, ut sicut non potest, nec debet sacerdos absque jurisdictione seu legitimâ vocatione absolvere, vel ligare, ità nec prædicare debet absolutè ordinatus, nisi vocatus, videlicet ne falcem suam mittat in messem alienam. Proinde non probatur nobis quod hic dicitur, ad ordinem præbiteratûs per se non spectare prædicationem verbi, sed eam esse tantum jurisdictionis, posseque illam & non ordinatis conferri. De quo videatur Divus Ambrosius in c. 4. ad Ephes. & Epiphan. in multis locis. Quod deindè ad probandum sacerdotes ungi debere, sumitur argumentum ex nomine Christi & Christiani, quæ ab unctione deducta sunt, infirma fanè sunt argumenta, & non probant solos ungendos sacerdotes. Multum decedit ab autoritate Sacri Concilii, si tam infirmis rationibus innitatur, & velit causam suam agere. Præstiterat istis expunctis quæ nihil profectò ad rem conferunt, solis inniti traditionibus Apostolicis, quæ hac de re habentur, certissimæ. B. Cyprianus in sermone de unctione chrismatis ait; non tamen cessantibus his quæ ritu antiquo inoleverant unctionis misterium, Christiana religio contempsit, sed cæteris Generali Sanctorum consensu damnatis, in Regibus & Sacerdotibus unctionis honor permansit. Porro quod statim sequitur, nequè movere debet, quod Christus Rex & Sacerdos sit, nec tamen aut Reges, aut Judices, aut externos Doctores tollit, ita nec Sacerdotes abrogare cogitandum est, veremur ne adversarii irrideant, apertius forsan diceretur, non enim propterea Reges sustulit, aut nullum in suâ lege voluit esse sacerdotium, sed novum & quidem veteri illo longè præstantius instituit.

DE CAPITE III.

Articulus primus incipiens, *cum in hoc visibili mundo &c.* Ecclesiasticæ hierarchiæ institutionem probat esse à Deo, hic nihil est quod non mereatur nostros calculos, tantum vitio scriptoris in loco ex Apostolo allegato, pro verbis ad consummationem Sanctorum, ponitur ad confirmationem Sanctorum, quod facile potest emendari.

Articulus secundus incipit, *Sancta autem Synodus.* In hoc articulo etsi non nihil desideremus, quo doctrina pro Concilii autoritate perfectior exiret, & ordo hierarchicus per omnes gradus suos & officia explicaretur, pro Ecclesiæ cum ornatu, tum communitione & nexu ordinatissimo, tamen volumus hac de re potius aliorum expectare & audire sententias. Interim tamen hoc duximus prætereundum non esse, quod ubi hic dicitur, cujus dispensatione sic reliquis omnibus membris officia distribuuntur; eo loco propter adversariorum virulentissimas suggestiones & calumnias quas huic ad plebem, studio sedem illam omnibus injustam reddendi detonabunt, sic poni malumus, cujus universali sollicitudine & autoritate, quam in Ecclesiâ ut Christi vicarius obtinet summam, omnes ordines in officio retinentur, ut suis quique in ordinibus & stationibus collocati munera, &c. ut in doctrinâ norunt qui adversariorum scripta legerunt. *Quo pacto. c. in Novo Testamento 21. dist.* qui est Anacleti Pontificis. Et tractat. B. Cypri. de simplicitate Prælatorum ad elevandam hujus Sanctæ Sedis autoritatem exaggerent, ubi aliàs neque B. Anacletum, neque B. Cyprianum magni pendunt.

Articulus 3. incipit, *docet deindè.* Hic nihil offendimus, quod non probetur nobis, donec audiamus aliorum sententias, nisi quod loco verborum, (*declarat autem etsi nomina, præbiteri & Episcopi nonnunquam in primitivâ*

Ecclesiâ temporibus præsertim Apostolorum confunderentur, quod pauci tunc Sacerdotes fierent, qui non statim tunc in Episcopos eligerentur & consecrarentur, functiones tamen Episcopatus & Sacerdotii distinctas semper & dissimiles fuisse &c.) ob non leves quasdam causas poni velimus; declarat autem etsi nomina præbiteri & Episcopi nonnunquam apud Apostolum indifferenter accipiantur, semper tamen quasdam eminentes functiones, non præbiteris, sed solis competiisse Episcopis, in quibus, ut Ambrosius inquit, omnes ordines sunt, & sacerdotii plenitudo, ad solos enim Episcopos &c. ut in doctrinâ.

Paulò infrâ cogitandum an rectè dicatur, *nunquam ad simplices Sacerdotes &c.* Cum Ambrosius testetur Sacerdotes apud Ægyptum consignare infantes, si præsens non sit Episcopus. Et B. Gregorius idem præbiteris suo seculo permisit. *in c. penituit dist. 95.*

Articulus ultimus qui incipit, *postremò insigniter &c.* videtur nobis circumspèctè ponendus, ne Patres videantur secùs de hac re diffinire quam olim in multis Canonibus constitutum est, qui habetur 24. & 63. *dist.* inter quos unus incipit, *ne quis invitis & non petentibus detur*, & nullam rationem finire ut inter Episcopos habeantur, qui nec à Clericis sunt electi, nec à plebibus expetiti, videatur de hoc & B. Cypr. *Epist. 4. lib. 1.* ubi inter alia inquit, ordinationes sacerdotales non nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, ut plebe præsentè detegantur malorum crimina, vel bonorum merita prædicentur, undè & allocutio Episcopi ad populum de ordinando præbitero sic habet, nec frustrâ à Patribus reminiscimur institutum ut de electione eorum, qui ad regimen altaris adhibendi sunt, consulatur & populus &c.

Quæ sint in doctrinam de Sacrificio Missæ compositam, pro nostro suffragio dicta, salvo tamen aliorum iudicio meliori.

PRÆFATIO.

Doctrina Theologorum, proponenda Patribus, circa Sacrificium Missæ & Ordinationem in futurâ Sessione.

EXposcebat instituta à Sanctâ Synodo de Sacramentis omnibus tractandi ratio, ut post explicatam eorum Sacramentorum doctrinam, quæ ad omnes homines ex æquo pertinent, de Ordinationis Sacramento ageretur, quo illi soli initiari solent, qui sunt aliorum Sacramentorum administrationi præficiendi. Verùm quoniam Sanctissimum Missæ Sacrificium tum arctè est cum hoc Sacramento copulatum, ut ad illud omnes ordines spectare ejusque gratiâ præcipuè instituti videantur, visum fuit Sanctæ Synodo nihil de eo tunc statuere cum de Sacræ Eucharistiæ Sacramento tractabatur, sed ejus potius diligentem excussionem in hoc tempus reservare, cum omnia quæ ad ipsius explicationem attinent, commodissimè poterunt, unâ cum sacerdotii doctrinâ tradi: quemadmodum enim sacerdotium & sacrificium mutuò sibi respondent, sic eorum etiam tractatio & decisio, ita inter se conjunctæ & alligatæ sunt, ut alteræ ab alteris exactè & dilucidè nequeant declarari. Quibus summâ cum diligentia per hanc Sanctam Synodum discussis jam & constitutis, hæc nunc primùm de venerando & tremendo Missæ sacrificio doctrina fidelibus omnibus tenenda profitendaque proponit.

CAPUT I.

*In Missâ verum & proprium esse Sacrificium à Christo
Domino institutum.*

UT semper in Ecclesiâ Dei creditum est per veteris legis abrogationem , factum non fuisse , ut Christiani omni lege carerent , sed ut sub novâ potius & longè præstantiore lege viverent , qualem novum & tantò excellentius testamentum postulabat. Ita Sancta Synodus multis Scripturarum testimoniis adducta & constante veterum Patrum traditione confirmata , ac divino Spiritûs Sancti magisterio instructa. Nunquam in ipsâ dubitandum fuisse declarat , novum sacerdotium , Christianis simul cum novâ lege suscepisse , nec veterum sacrificiorum abolitionem omnem illis sacrificandi rationem sustulisse : quin imò novum & plane divinum sacrificium Christianis sacerdotibus esse relictum , quod ipsi non tantum in gratiarum actionem , sed pro peccatis etiam quotidie offerant. Missam igitur veri & proprii sacrificii habere rationem , illud in primis Dei Patris iusjurandum ostendit , tu es *Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Hujus etiam sacerdotii munere tunc Christus Dominus functus est , cum se suo Patri sub sensibilibus panis & vini signis , in ultimâ coenâ obtulit , & per sacerdotes qui ejus ministerio funguntur , usque ad judicium offerre non cessat , sicut ipse Melchisedech , panem & vinum in sacrificium Deo obtulerat. Confirmat deinde oblatio illa munda , quam Dominus per Malachiam priori populo & ejus munere reprobato , suo nomini in omni loco sacrificandam & offerendam prædixit , quod nomen suum magnum futurum esset in gentibus , nam adeò sanè munda illa est , ut inquinari malitiâ offerentium nequeat , offertur enim per eam , is qui mentes hominum ab omni peccatorum pollutione mundare potest , tam assidue etiam illa in omni loco quàm latè vera Christi redemptoris nostri fides extenditur , per Christianos sacerdotes offertur , ut meritò à Daniele juge sacrificium sit appellata. Paulus quoque ad Corinthios scribens. Videte , ait , Israel secundum carnem : nonne qui edunt hostias participes sunt altaris ? quid ergò dico quod idolis immolatum sit aliquid ? aut quod idolum sit aliquid ? sed quod quæ immolant gentes , immolant dæmoniis & non Deo , nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem Domini bibere & calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse , & mensæ dæmoniorum. Quibus verbis dum manifestè connumerat inter victimas Israelis & immolatas dæmoniis , Eucharistiam colligitur illam esse sacrificium , ergà quod , ea semper veterum Patrum pietas & religio fuit , ut certatim præclaris & magnificentissimis elogiis augustissimam ejus dignitatem commendarent , & suam ergà ipsum reverentiam & devotionem declararent. Itaque appellatum id invenimus sacrificium verum , incruentum , purum , summum , plenum , vivificum , singulare , rursus salutarem hostiam , holocaustum semper permanens , sacrificium sacro-sanctum , omnes excedens victimas , afferens honorem , tremenda mysteria , aliis denique hujus generis nominibus honorificentissimis.

Ad hæc cum constet rem externam mysticâ sacerdotis operatione consecratam ac Deo oblatam , sacrificium esse propriè dictum , nihil causæ dici potest quin Eucharistia , quàm sacerdotes Christi sacrâ benedictione , quæ

Ffff

verbis fit, quibus Catholica Ecclesia utitur, tanquàm formâ Sacramenti, conficiunt, atque Deo offerunt, verum ac proprium sacrificium dici debeat.

Instituit autem Christus Dominus pro suâ divinâ sapientiâ hoc mirabile sacrificium, cum in novissimâ coenâ verus ipse secundum ordinem Melchisedech, sacerdos, panem & vinum in suum corpus & sanguinem convertens, æterno suo Patri, sub panis vinique speciebus obtulit, suisque se discipulis sub earundem rerum symbolis communicavit, præcipiens illis, hoc facite in meam commemorationem; quibus verbis Ecclesia Sancta Dei præceptum esse sacerdotibus intellexit, ut sacrificium in Christi memoriam offerrent. Proinde in sacro Canone Missæ, eos dicere voluit; undè & memores nos Domine servi tui offerimus præclaræ majestati tuæ, hostiam puram &c. Eo autem tempore cùm novum ipse Dominus sacerdotium suis Apostolis contulit, tùm partes illas quæ ad perfectum & consummatum Missæ sacrificium pertinent, consecrationem videlicet, oblationem & communionem instituit, quemadmodum veteres Ecclesiæ Patres magno consensu tradunt: Nam quòd nonnullos movere solet, Eucharistiam donum Dei esse, sumique solere, commemorationem denique & signum existere salutaris illius sacrificii, quod semel à Christo Domino in cruce peractum est, veram sacrificii rationem, Eucharistiæ non ademit. Constat enim etiam illum Judæorum immolatum agnum donum fuisse Dei, edique solitum, ipsumque à Judæis in memoriam exitûs ab Ægypto immolari consuevisse. Nec verò quòd sanguis in Missâ consecratus testamentum à Domino vocetur, ideò minùs ad sacrificium pertinet. Ob id enim sanguinem suum Dominus testamentum vocat, quòd per eum novum testamentum confirmetur, quemadmodum sanguine animalium vetus olim confirmabatur. Ex his quæ dicta sunt perspicuum evadit, Christum Dominum Missæ sacrificium instituisse, idque primum omnium in novissimâ coenâ eum celebrasse, quod per Apostolos postea sanctosque Dei ministros continuè in Ecclesiâ Deo oblatum extitit. Quare vehementer hallucinantur, qui eam opus bonum esse negant, cùm Missæ opus, Christi ipsius sit, ut præcipuè sacrificantis, non autem hominis, nisi ut ministerium exhibentis, qui dùm dignè & in charitate sacrificat, opus proculdubio meritorium & Deo gratum exercet.

CAPUT II.

De necessitate sacrificii Missæ, & ejus cum crucis sacrificio convenientiâ.

ET si nunquam in Christi Ecclesiâ sit dubitatum, quin vis æternæ purgationis, unicæ illi cruentæ crucis hostiæ adfuerit, per quam solam aditus ad salutem & reconciliationem nobis patet. Quia tamen duplex ratio, divinâ lege est hominibus demonstrata, quærendi per externum cultum, fructum & applicationem illius hostiæ in Sacramentis videlicet, quæ solis suscipientibus profunt, & in sacrificiis quæ non offerentibus modò, sed aliis etiam atque adeò toti Ecclesiæ utilia sunt. Idcirco semper etiam in ipsâ Ecclesiâ creditum est, conveniens & necessarium fuisse, mundum hoc & salutare sacrificium Eucharistiæ in Christo Domino nobis esse relictum, ut per id meritum passiones ejus non ad unum & alterum tantum hominem, sed ad universam etiam Ecclesiam posse applicari. Nec decuisset sanè legem novam quæ omnibus perfectionis numeris est absoluta, caruisse omni externo & visibili sacrificio, quo Christiani homines Dei opem & gratiam in suis rebus omnibus implorare, & uti illud

maximum reconciliationis nostræ remedium quod in Christi morte omnibus fuit expositum, sibi & aliis applicet, possent impetrare. Igitur ut olim Patres antè Christi adventum sacrificia habuerunt, quibus spem in suis animis excitabant futuri illius magni sacrificii, quod aliquando per ipsum mundi servatorem erat offerendum, & fiducia in eo per fidem defixa, admirabili quâdam anticipatione ejus in se fructum, antequam offerretur, transferebant. Ita Sancta Synodus docet hanc omnium Sanctorum Patrum fidem fuisse, Christianos sacrificium in Missâ habere, longè quidem illud efficacius & sublimius omnibus antiquis hostiis, atque ejusmodi quod expectationem futuri Christi sacrificii nequaquam affert, sed memoriam renovat jam peracti, nec illud figura tantum quemadmodum vetera, sed rem ipsam in se comprehendit. Eandem etenim corporis & sanguinis Christi hostiam in Missâ offerri, quæ fuit in cruce immolata, eundem agnum non alium & unum ubique Christum sacrificari, unum etiam eundemque præcipuè utrobique esse Pontificem, qui simul hostia, simul sacerdos est. Nam Christianos Sacerdotes ministros dumtaxat Christi esse, atque ipsius cum Eucharistiam conficiunt & offerunt personam sustinere. Discrimen autem in variâ tantum ratione offerendi constitutum esse. Quòd nimirum in cruce seipsum Christus absque ullius hominis ministerio, secundum corporalem existendi rationem morte intercedente semel immolaverit, in Missâ autem, quotidie sacerdotum ministerio secundum existentiam sacramentalem in commemorationem mortis se offerat. Quare etsi verissimum est, quod Apostolus ait, Christum Dominum unâ oblatione, cruentâ videlicet consummasse in sempiternum sanctificatos, oportuit nihilominus eandem oblationem jugiter in Ecclesiâ incruento modo offerri, ut nos recolentes quotidie in hac incruentâ oblatione illius cruenti memoriam, & gratias agentes pro beneficiis, quæ per eam redemptor noster universis hominibus promeruit atque contulit, ea ipsa beneficia cum nobis, tum aliis applicentur & conferantur, neque enim illa maxima dona quæ nobis quotidie Deus per hoc sanctissimum sacrificium confert, quidquam aliud sunt quàm præmium & fructus quos Redemptor noster ex illâ summâ obedientiâ nunc percipit, quam Patri mortem pro nobis subiens exhibuit. Sic enim Paulus ait eum cum filius Dei esset didicisse obedientiam & consummatum factum esse omnibus obtemperantibus sibi causam salutis æternæ, appellatum à Deo Pontificem juxta ordinem Melchisedech. Atque hinc profectò ratio sumitur quæ necessitatem & commodum sanctissimi Missæ sacrificii vehementer commendat, quòd videlicet per id ipse Redemptor noster se sacerdotem esse secundum ordinem Melchisedech perspicuè omnibus patefaciat, dum quotidie sacerdotii hujus munus, per Ecclesiæ sacerdotes gerit, qui tametsi multi sint & infirmitate circumdati, in eo tamen sacerdotes veteris legis superant longè, quòd sub uno & immortali sacerdote constituti, eandem semper hostiam offerunt, eandemque omnes litant propitiationem. Quorum oblationibus qui maximum tribuunt honorem, tantum quidem abest ut excellentiam & dignitatem mortis Christi imminuant, ut nullâ aliâ ratione extollere illam magis ac commendare possent. Nam ut orationes nostræ, Christi interpellationi per quam sanctificantur & valent, nihil detrahunt, nec martyrum holocausta ejus passioni derogant, à quâ dignitatem suam & meritum accipiunt. Ita haud dubiè Missæ oblatio, vim & excellentiam passionis Christi non obscurat, sed magis ac magis illustrat: quare gravissimè profectò peccant qui per eam blasphemiam Missæ sanctissimo sacrificio derogari calumniantur, atque hi scelestum planè & nefarium admittunt facinus,

dum in summam Dei benignitatem tam impiè ingrati sunt , ut se ac reliquos homines tanto ipsius beneficio privare velint.

CAPUT III.

De fructibus sanctissimi Missæ sacrificii & ejus applicatione.

QUANTUS & quam varius ex venerando hoc Missæ sacrificio in Christianos fructus redundet, illi demùm rectè noverunt, qui commoda omnia, quæ universis legis sacrificiis parabantur, diligenter enumerantes, ea viderunt in hoc uno & singulari sacrificio, cujus illa umbræ fuerunt copiosius & abundantius, quàm in illis omnibus esse comprehensa. Et certè qui omnia sacrificia considerare velit, quibus olim populus Dei utebatur; hos præcipuos institutionis eorum fines extitisse comperiet, susceptorum beneficiorum memoriam renovare, ac spem futurorum significando erigere, quæ duo ab Agno paschali inprimis efficiebantur, maximum Dei supra res omnes imperium commendare, hominesque cum optimo & supremo suo Domino, commercio aliquo & consuetudine copulare, foedera Dei confirmare, & promissionum ejus fide altè in mentibus impressâ eos ad summas ipsius laudes excitare, ut holocausto fieri solebat, largitori bonorum omnium gratias agere, opemque ejus & auxilium in futurum tempus implorare, hac tantùm hostia pacifica spectabat admissorum delictorum ac scelerum remissionem ex fide & devotione offerentium impetrare. Quod per ea præsertim sacrificia præstabatur, quæ pro peccatis nominatim erant instituta. Denique animos hominum sanctis actionibus & meditationibus occupare, & ne pravis ullis desideriis serviant (quod omnium sacrificiorum munus erat) inhibere. Hæc autem omnia beneficia, etsi quæ alia magna & salutaria fuerunt quæ ex quibusvis, ullo unquam tempore sacrificiis perciperentur, declarat Sancta Synodus uberimâ & præstantissimâ quadam ratione per unicum Missæ sanctissimum sacrificium Christianis nunc præstari. Nam illud primum quidem nemo nescit memoriam beneficii redemptionis nostræ, & immensæ illius charitatis, quam Pater æternus in nos servos suos, cum adhuc inimici essemus, ostendit, gratissimâ commemoratione in Missâ celebrari, dum ob oculos nobis, divino hoc misterio redemptoris nostri, mors tanquàm in imagine proponitur. Negari etiam non potest, vehementer per ipsam futuri æterni convivii spem in illis confirmari, qui panem sibi in eâ Angelorum proponi intelligunt. Dominium verò Dei in nos & summam ejus providentiam, quâ nam re profiteri evidentiùs potuissemus, quam credendo nos morte filii ejus vivificatos, per eundem in hoc sacrificio viventem sustentari. Commmercium autem non esse aliud majus hominibus cum Deo potest, quàm ut per hanc divinissimam hostiam quam Patri ut nostram offerimus, nobiscum præsens sit omnibus diebus usque ad consummationem sæculi, ut potiori nunc jure dicere nos quàm Judæi olim, possimus. Non est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Constet porrò foedera non veteris, sed novi testamenti, nec temporalis, sed æternæ hæreditatis sacrâ hac oblatione, tanquam arrabone confirmari. Neque enim si nos Deus aliquandò perdere voluisset, tale nobis unquam sacrificium dedisset, aut de nostris manibus accepisset. Cum maximum etiam fidei misterium sit Eucharistia, rectè religiosè creditum, aliorum

aliorum misteriorum fidem vehementer corroborat, & maximum in nobis charitatis & devotionis ardorem excitat, ut hoc sacrificium tanquam verum holocaustum Deo offerre possimus. Jam verò ut commodior nulla ratio inveniri potuit ad agendas Deo gratias pro summo redemptionis nostræ misterio, quàm si Patri filium suum unigenitum in quo complacitum est ei, & sanguinem ab eo effusum pro nobis offerremus, dicentes cum Prophetâ, *quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? calicem salutaris accipiam & nomen Domini invocabo*, ita nullâ planè rectiore viâ, uti possumus ad exposcenda & impetranda quævis ab ipso dona, quàm hâc per quam majores nostri, non gratiam tantùm & vitam æternam, sed quæcumque prætereâ vel animis, vel corporibus usui essent, modò spiritui deservirent postulabant, nulla etenim dona à Patre luminum, in Christi fideles descendunt, quæ non etiam ab eo per hostiam hujus salutaris sacrificii impetrari possint: cujus assidua celebratio tam sanctam fidelibus omnibus, non sacerdotibus modò, verùm etiam cæteris occupationem, tantamque à vitiis distractionem affert, dum eos orationibus, laudibus, & canticis, vel piis meditationibus, aut aliis utilibus vitæ christianæ actionibus, maximo cum spiritûs fructû detinet, ut eâ de populo christiano sublatâ, necessum etiam sit, nutare fidem, claudicare spem, charitatem refrigerare & muta aut clausa ora laudantium Dominum reddi. Cæterum ex omnibus hujus sacrae oblationis fructibus, ille est longè maximus, quòd cum Dominum nostrum Jesum Christum contineat, qui est propitiator, propitiatio & propitiatorium & expiatorium sacrificium, iratus Dominus placatur, non solum ut peccata venialia condonet, & poenas temporales remittat, sed ad tantam nonnunquam misericordiam flectitur, ut ingentibus quoque criminibus propitietur, conferens hominibus per hoc sacrificium prævenientem gratiam, & auxilia quibus excitentur ut ad Ecclesiæ Sacramenta accedant, in quibus immediata salutis remedia includit, neque enim Catholica Ecclesia unquam docuit, ita hoc sacrificium valere ad mortalium delictorum expiationem, ut bonos motûs mentis, aut Sacramentum excludat poenitentiae, sine quo actu, vel voto suscepto, nullum peccatum mortale remittitur.

Cum autem hoc sacrificium Sancta Synodus expiatorium appellat, non hanc vim illi pro solis viventibus tribuit, sed etiam ad mortuos omnes in Christo, qui aliquo poenarum reatu sunt obstricti, eam extendi docet ex perpetuâ & constantissimâ Ecclesiæ traditione, quæ ab Apostolis erudita, etiam pro mortuis sacrificium hoc offerre consuevit, de cujus tam solemnî more velle dubitare, insolentissimæ prorsus superbiæ est. Nam cum fideles omnes vivi & mortui unum constituent in Christo corpus, sicut aliorum bonorum, ita & hujus sacrificii communionem habent, cujus beneficio æternæ quoque gloriæ citius præmia consequuntur. Hanc verò fructuum participationem, particularis applicatio promovet, quæ per sacerdotem legitimum Christi & Ecclesiæ, in sacrificio offerendo ministrum secundum justitiæ & charitatis regulas, ipsi Deo notas, efficitur. Nam si oratio specialiter applicata ei pro quo funditur, utilis haud dubiè est, etsi sacrificia antiqua certis de causis quibusdam applicabantur, nulla ratio est cur hoc de excellentissimo sacrificio negetur, quod cum omnibus antiquis successerit, omnium illorum virtutem eminenter continet.

CAPUT IV.

De ritibus ac cæremoniis, quæ in Missæ celebratione adhibentur.

QUoniam rudis hominum natura, quæ nihil absque sensuum anticipatione percipit, difficilè contineri in officio, & erudiri in religione, ac ad pietatem & devotionem excitari absque sensibilibus cæremoniis & externis aliis adminiculis potest, noluit Deus Christianam Religionem hoc tanto præsidio esse destitutam. Declarat igitur Sancta Synodus Ecclesiasticas cæremonias, neque scripturarum testimoniis, neque misteriorum ratione carere. Quamquam autem non omnes peculiare ritus & cæremoniæ quæ in Missæ celebratione adhibentur, in scripturis expressè inveniuntur, nullas tamen absque Spiritûs Sancti instinctu in Ecclesiâ introductas fuisse, & tam constanter ac tam religiosè tot sæculis observatas affirmat. Atque illæ quàm sint necessariae populo in officio continendo, ipsi Ecclesiæ hostes declarant, qui postquam veteres & receptas cæremonias rejecerunt, novas excogitare & inducere coacti sunt. Nihil igitur in ritibus hujusmodi vel abrogandum est omninò, vel immutandum. Quare totum Missæ canonem Synodus asserit sanctissimè esse constitutum, nec quidquam continere, quod pietatem & religionem non spiret. Quòd si quæ fortè sint obscuriora loca & quæ explicationis lucem desiderent, qualia per multa in scripturis reperiuntur, consultis orthodoxis Patribus, qui ea suis expositionibus illustrarunt, piè ac catholicè intelligi debent. Ideò nonnisi pernicioso ac pravo consilio abrogari quidam canonem Missæ suadent, vel tanquam erroribus, mendaciis & seductionibus scatentem impiè traducunt, propterea religiosè & sapienter etiam observatur, ut consecrationis verba & maxima pars canonis tacitè & submissâ voce à sacerdote recitentur. Hac enim secreti ratione & majestas hujus ineffabilis misterii rectiùs servatur & populus excitatur, ut de eo reverentiùs & majori cum devotione cogitet. Lingua enim latina quæ in titulo crucis Domini tanquam quoddam divinum instrumentum est consecrata, misteriis Missæ in occidentali Ecclesiâ celebrandis, maximè convenit, quæ cum tot gentes magnâ diversitate sermonis distinctas, & frequentissimè inter se communicantes brevi terræ spatio complectatur, uno hoc profectò sermone qui omnibus communis est, in peragendo hoc communionis sacrificio uti debuit: præsertim cum hac ratione plurimis incommodis obviam eatur, quæ ex tantâ evulgatione & tam variâ translationum in misteriis fidei diversitate nasci possent. Quod si quæ intersit, omnibus esse nota (ut veteris & novi testamenti lectiones quæ in Missâ recitantur) & per concionatores debent saltem diebus festis populo declarari, quemadmodum in illis omnibus Ecclesiis fit, quarum Pastores officiis suis non defunt.

Quantum autem de vestibus, luminaribus atque aliis externis rebus quæ in Missæ cultum adhibentur, & ad Deum peculiari consecratione per verbum Dei & orationem sanctificantur, moneri homines soleant ut revocent animos à cogitatione rerum prophanarum, & rem ibi sacram ac divinam agi cum reverentiâ cogitent, nemo est qui nesciat. Est enim in his omnibus utilissima & sanctissima significatio, quam qui intelligunt, vehementer excitantur, ut in vero Spiritu Patrem adorent, & illam puritatem ac mentis elevationem quoad ejus fieri possit imitentur, quam redemptor noster in illâ novissimæ suæ cœnæ Missâ habuit: quæ ideò simplicissima fuit, & his externis signis & ornamentis caruit, quoniam nec ullis externis adminiculis quibus excitaretur ille indi-

gebat, nec tempus quoque aut locus ut ea adhiberet, poscebat. Ideò idem Spiritus, qui ad sacrificandum eo modo Christum impulit, Ecclesiam docuit decentes & pias pro temporis ratione Cæremonias addere.

Porro Missæ in quibus nulli præter sacerdotes celebrantes communicant, immeritò ut privatae & illicitæ traducuntur, nam cum Missa omnis commune sacrificium sit, & à publico ministro celebretur, privata profectò Missa dici non potest, in quâ pro universâ Christi Ecclesiâ sacrificium offertur. Publicæ igitur omnes Missæ sunt, & non absque maximo totius Ecclesiæ, & multorum membrorum ejus fructu ubicumque illæ fiant, frequentantur. Nec profectò excommunicationis ullam faciem habent, cum populus qui hujusmodi sacrificio adstat, à sacerdote salutetur, pacis osculum & benedictionem recipiat, atque etiam communionem si velit accipere possit; Nec verò earum usus à Magno Gregorio primùm fuit inductus, sed longè vetustissimus est, ut ex antiquorum Patrum scriptis patere potest, cum crebrius illis temporibus Missæ celebrarentur, quàm fideles in eis communicarent. Nihil est quoque quòd offendere quemquam debeat, in illis Missis quæ pro intercessione aliquorum Sanctorum, in eorum etiam memoriam & honorem particulari ratione celebrantur, cum sit certum nec alii quàm Deo sacrificium in eis offerri, & Sanctorum commemorationem dumtaxat fieri, quia & in illorum gloriam & in Christi fidelium utilitatem, semper in Dei Ecclesiâ creditum est.

Jam verò quoniam controversia de aquâ cum vino in hoc sacrificio miscendâ, jam pridem extincta, his denuò temporibus est excitata. Declarat Sancta Synodus juxta Ecclesiæ Catholicæ fidem & sanctorum Patrum traditionem & consensum aquam vino esse admiscendam; tum quòd ita Christus Dominus fecisse credatur, tum quòd illa fluxum nobis aquæ & sanguinis ex latere Domini nostri in cruce pendentis significet, ac ipsius Domini cum populo suo conjunctionem repræsentet.

C A P U T I.

*Doctrina de Sacramento Ordinis examinanda per Patres. De necessitate
& institutione Sacramenti Ordinis.*

DE Sacramento Ordinis illud antè omnia Sancta Synodus docet ordinem adeò necessarium in Christianâ Religione esse, ut institui debuisset, non divinâ tantum revelatione cognoscamus, sed ex ipsâ propemodum naturâ hauriamus. Nam si naturæ lumine, qui religionem aliquam coluerunt, hanc imbuisset persuasionem videntur, ut nefas ducerent, sacras actiones ab aliis tractari, quàm ab iis, qui illis obeundis peculiari aliquo ritu essent dicati, quomodo nos existimabimus Christum Dominum summam Dei sapientiam, nullum in Ecclesiâ suâ Ordinis sacramentum reliquisset, quo initiarentur & à reliquo populo separarentur, qui sacris in eâ misteriis essent præficiendi? præsertim cum sint multa ex illis tam sublimia, ut ad ea exercenda, idoneus nemo esse possit, qui divinam aliquam præ cæteris & supernaturalem potestatem non acceperit. Necessum igitur haud dubiè fuit, sacramentum Ordinis in Ecclesiâ Christianâ existere, in quo sub certis signis ac ritibus, qui ad diversos ordines pro variâ ipsorum ratione essent accommodati, potestas & gratia conferretur, ejusmodi sacra munera ritè & inculpatè exequendi. Itaque Dominum qui porrecto sancto pane & calicis benedictione suis Apostolis, dixit, hoc facite in meam commemorationem, insufflasse etiam in illos & dixisse legimus, accipite

Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt, atque ita potestatem illis super utrumque suum corpus, & verum & mysticum contulisse. Scriptura quoque memorat, Apostolos post Domini in coelum ascensionem, misso jam Spiritu Sancto, jejunantes & orantes, Paulo & Barnabæ manûs imposuisse, atque ipsos quidem Paulum & Barnabam in ordinandis & constituendis per civitates presbiteris eundem ritum esse secutos. Quo ritu certum est magnam virtutem & gratiam iis qui ordinabantur fuisse collatam. Quare meritò ab eodem Apostolo videmus, quasdam vitæ sanctioris leges ministris illis qui ordinati essent, fuisse præscriptas. Nam & diaconos jubet esse pudicos, non bilinques, non multo vino deditos, non turpè lucrum sectari, deindè habere ministerium fidei in conscientia purâ. Ideò autem Sacramentum hoc nomen accepit ab ordine quo variæ Ecclesiæ functiones per gradûs distinctæ, distinctos ministros à quibus exerceantur postulent, qui certum quemdam ordinem inter se servant. Nam si in veteri testamento plures ministrorum gradûs ad varia templi munera constituti fuerunt, non minùs profectò, oportuit diversos etiam ordines esse in hoc Sacramento, quod pro novâ lege instituit. Quod ipsum ideò unum rectè est appellatum, quia omnes ejus gradus ad Sacro-Sanctæ Eucharistiæ confectiorem atque administrationem tanquam ad unum finem referuntur.

Docet prætereà Sancta hæc Synodus & veterum Patrum traditione commune esse huic Sacramento, cum Baptismo & Confirmatione caracterem indelebilem imprimere. Proindè minimè licere semel ordinatos etiam si in hæresim incidant, aut à gradibus suis dejiciantur, denuò ad eosdem ordines promoveri. Si enim in veteri lege præcipiebatur, ut quidquid Domino semel consecraretur Sanctum Sanctorum illi foret, multò magis hoc erit observandum in ministris Evangelii, qui peculiari consecratione, & longè excellentiori, quàm quæ unquam in veteri lege extiterit, per hoc ordinis Sacramentum Deo dedicatur. Et certè cum per id quædam sacerdotii Christi participatio fidelibus impertiatur, necessum est si Christi sacerdotium sit æternum, ut reverà est, omnem etiam consecrationem quæ per illud fit, re consecratâ, in auctoritatem esse perpetuam. Constat autem immortales animas hominum esse, qui hoc Sacramento consecrantur. Quare Synodus hæc Sancta execrandum esse tanquam impium & sacrilegum eorum errorem declarat, qui affirmant sacerdotes novi testamenti temporariam & mobilem potestatem per populi vocationem accipere, eâque ejusdem populi voluntate detractâ, rursùs ipsos laicos effici, illos quoque in crasso & gravissimo errore versari ait qui Sacramentum Ordinis contendunt Ecclesiæ Catholicæ ignotum olim fuisse, & figmentum esse ab hominibus excogitatum. Quoniam perspicuum factum est sanctam ipsam Dei Ecclesiam non-nisi per consecratos hoc Sacramento ministros genitam, auctam, & propagatam esse, neque sine illo conservari in hunc usque diem, & perducì potuisse. Nam ut corpus sine animâ, & mundus hic visibilis absque sole consistere nequit, sic utique nec Christiana Ecclesia absque Sacerdotio stare potest.

CAPUT II.

De visibili & externo Ecclesiæ Sacerdotio.

Quia multi hac nostrâ tempestate ignorantes scripturas & virtutem Dei,
externum

externum & visibile sacerdotium, cum interno & spiritali, quod omnibus fidelibus unctionem Spiritus & gratiam Christi participantibus commune est, confundunt: propterea nunc Sancta Synodus adversus eorum sacrilegium & execrandum errorem declarat, ut in Ecclesia Dei sacrificium externum est, ita visibile & externum esse sacerdotium, hoc est peculiarem illam sacrae Eucharistiae conficiendae, offerendae atque aliis dispensandae, nec non remittendi & retinendi peccata facultatem; atque ita sanè oportuit, ut qui in Ecclesia quae supra montem posita abscondi non potest, excelsiorem & nobiliorem locum acceperunt, & aliorum necessitatibus subvenire ex officio debent, noti & conspicui redderentur, praesertim illi à quibus populus & doctrinam, & Sacramentorum dispensationem expectare & petere debet. Quare Dominus in creandis sacerdotibus, plures sensibiles caeremonias, orationis, impositionis manuum, & unctionis adhiberi per Ecclesiam voluit, ut sensibiles & notae consecrationis comprehensibiles esse agnoscamus. Qui autem unctionis hujusmodi ritum, tanquam caeremoniam judaicam insectantur, & illum inutilem & condemnandum esse perniciosè docent, primum quidem Dei Ecclesiam gravi contumelia afficiunt, quae tam multis saeculis hanc unctionem religiosè servavit, imò in ipsum Deum blasphemi sunt, cujus Spiritu ea eruditur ac regitur. Deindè parùm attendisse videntur unctionis ritum utilissimam habere significationem. Aptissimè enim unctionem eam spiritalem repraesentat, quam Sacerdotes per ordinationem à Christo Domino trahentes, participes quodammodo fiunt regni, prophetiae & sacerdotii ejus, quatenus ad regendos & docendos populos, atque ad offerenda pro eis sacrificia idonei redduntur. Atque ita quidem divinum Christi unguentum per ipsos Sacerdotes, quasi per barbam Aaron in reliquos fideles, tanquam in oram vestimenti descendit. Neque movere debet quod Christus immortalis sit Sacerdos ad interpellandum pro nobis semper vivens, ut enim ipse Rex immortalis, unus ac supremus mundi Judex, unicus & solus magister, nec tamen aut reges, aut judices, aut externos doctores tollit, ita nec Sacerdotes, qui Dei ministri, praebiteri & dispensatores misteriorum Dei in novo testamento appellantur, eum abrogare cogitandum est. Certè si Dominus ipse cum adhuc in terris ageret, Apostolos baptizare, morbos curare, atque alia hujusmodi officia suo nomine gerere voluit, dubitandum non est quin nunc ille in coelis residens, & summus ac aeternus noster Sacerdos existens, velit etiam à Sacerdotibus Christianis, quos ministros suos & suorum misteriorum dispensatores esse jussit, hostiam sui pretiosi corporis & sanguinis, Sanctissimae Trinitati suo nomine quotidie offerri.

Porro omnes Baptismo initiatos constituere, illisque parem potestatem in Eucharistia conficienda & peccatis remittendis tribuere, quid aliud est quam sacris litteris quae quosdam selectos & à populo distinctos ad sacrum ministerium promovendos, aut promotos esse docent, manifestè contradicere? vileque Christi Sacerdotium non paucis ut olim, sed omnibus indifferenter & promiscuè concessum reddere, nec nisi frustra in multis qui illud per se nunquam exercere possent constituere, maximamque per hanc aequalitatem, in Ecclesia confusionem inducere. Quae profectò cum Spiritum qui ex Deo est acceperit, ut agnoscat quae sibi à Deo donata sunt, hanc dignitatem omnibus filiis suis per Christum esse communicatam nunquam intellexit. Agnoscit verò omnibus Christianis, qui fidem per dilectionem operantem ac-

Hhhh

ceperunt ac retinent, sacerdotium & regnum spiritale, ac jus spiritales & viventes hostias offerendi acceptabiles Deo, per Jesum Christum competere, ut jure ac merito à principe Apostolorum, sacerdotium regale, & à dilecto discipulo, Reges & Sacerdotes nuncupentur. Summo verò in errore illi versantur, qui sacerdotibus Evangelicæ legis nullam permittunt oblationem, sed ità eos ad unicum concionandi officium astringunt, quòd negent sacerdotes eos esse, qui Evangelium populo non annuntiant. At longè aliter Apostolus Paulus nos docet, qui munus sacerdotii in offerendis donis & sacrificiis, pro suis & populi peccatis præcipuè constituit, nullâ prædicationis mentione factâ; quare non omnes sacerdotes prædicatione uti solitos esse, etiam in illâ primitivâ Ecclesiâ, cum tanta erat ministrorum penuria, ex alio ejusdem Apostoli loco colligi posse videtur, nam cum ille Thimotheo scribens præbiteros qui benè præsunt, duplici honore dignos esse docuisset, addidit, maximè qui laborant in verbo & doctrinâ, insinuans utique hac sermonis restrictione, non omnes præbiteros qui benè præsunt, prædicationi verbi incumbere, cujus facultatem ad ordinem præbiteratûs per se non spectare, argumento nobis sunt Apostoli Domini, qui priùs hanc potestatem prædicandi acceperunt, quàm sacerdotes ab eo fuissent creati. Et certè cum constet varia esse dona Dei, multosque sacerdotes inveniri, qui etsi donum verbi assecuti non sint, in sollicitudine tamen sanctissimè præsunt, alios qui impulsì à Domini spiritu ab hominum consuetudine se abducunt, & secretioris vitæ rationem eligunt, in quâ etsi aliis verbum Domini non prædicent, puritatem tamen mentis & corporis tueri, contemplationi vacare, sacrificia & orationes offerre, commodissimè quotidie possunt, absurdissimum profectò esset hos à sacerdotum numero excludere, quod munus concionandi non obeant.

Sed hoc cum docet Sancta Synodus negare non intendit, prædicandi ministerium ad Episcopos & alios sacerdotes, qui Ecclesiis ut pastores præficiuntur, maximè pertinere. Novit enim Apostolum docuisse, Episcopum talem doctorem esse oportere, ut potens sit in doctrinâ sanâ exhortari, & eos qui contradicunt arguere, novit ab Episcopis & aliis pastoribus legem Domini ut olim à sacerdotibus requirendam, juxta Malachiæ sententiam. Verum nunc hoc solum statuit, hanc prædicandi facultatem non ordinis, sed jurisdictionis esse, posseque illam & ordinatis detrahi, & non ordinatis ab Episcopo conferri, proinde vanissimum commentum eorum, qui in eâ universam vim sacerdotii constituunt.

CAPUT III.

De Ecclesiasticâ hierarchiâ & Episcopi ac Præbiteri differentiâ.

CUM in hoc visibili mundo nihil sit, quod authoris ejus sapientiam æquè commendat, nihil quod contemplantium oculos ita moveat, & delectet, nihil denique quod ipsius statum, magis stabilem & firmum reddat, quàm ordo tot dissimilium & diversarum rerum, quæ tam aptis & accommodatis locis in eo collocatæ sunt, ut supremæ, mediæ, atque infimæ consentire inter se & maximam convenientiam habere videantur. Cum præclaram etiam hanc & eximiam ordinis pulchritudinem, idem author naturæ Deus in Angelicis spiritibus posuerit, quod dispares donis & distinctos naturæ perfectione creavit: vehementer profectò in Christi sapientiam contumeliosi sunt, qui omnem ex ejus Ecclesiâ hierarchiam tollentes, ac summam

eorum omnium confusionem inducentes , nullos in eâ asserunt varios & distinctos personarum ordines esse, nullos in ministeriis gradus, nullam superiorum & inferiorum, (quantum quidem ad spiritalem & Ecclesiasticam potestatem attinet) diversitatem; sed blasphemum hunc errorem abunde Apostolus confutat apertissimè aliquot in locis indicans, hierarchicum ordinem & Ecclesiasticorum officiorum discrimen divinitus institutum esse; In Epistolâ enim ad Ephesios de Christo Domino loquens. Et ipse dedit, inquit, quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem Corporis Christi. Ad Corinth. autem scribens, postquam eandem officiorum diversitatem enumeravit, dilucidè demonstrat, non omnibus omnia ministeria in Ecclesiâ esse permessa, subdens, *nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ?*

Sancta autem Synodus tollere volens omnem perturbationem ex distincto & pulcherrimo visibilis Ecclesiæ ordine, hoc primum declarat, dubitari à Christianis nequaquam debere, tam visendam & insignem formam illius hierarchiæ esse, quam Christus Dominus in suâ Ecclesiâ constituit, & tam aptam omnium partium ejus compositionem, ut nulla illius humanæ politiæ species ne excogitari quidem pulchrior & convenientior possit. Hanc etenim novam Jerusalem de cœlo descendentem meritò appellari posse, quod per antiquæ Hierusalem, id est veteris Ecclesiæ ordinatissimam politiam adumbrata, ad cœlestis Jerusalem formam & exemplar exacta fuerit. Nam ut illa sub uno supremo rectore varios & diversos ministrantium continet ordines, ita visibilis Christi Ecclesia summum ipsius Vicarium pro uno & supremo capite in terris habet, cujus dispensatione sic reliquis omnibus membris officia Ecclesiasticæ hierarchiæ distribuuntur, ut suis quæque in ordinibus & stationibus collocata, munera sua in totius Ecclesiæ utilitatem, cum maximâ pace & unione exequantur, in quâ unione quamdiu ipsa per supremum unum pastorem ac ducem, tanquam castrorum acies ordinata continebitur, adeò erit fortis ac terribilis, ut ne portæ quidem inferi adversus eam possint prævalere.

Docet deindè Sancta Synodus, illos non esse audiendos, qui dicunt Episcopos jure divino constitutos non esse, cum ex Evangelicis litteris manifestè constet, Christum Dominum Apostolos, in quorum locum Episcopi subrogati sunt, per seipsum evocasse, eosque ad Apostolatûs gradum promovisse. Nec illud in cogitationem nostram venire debet, quòd hic tam necessarius & eminent gradus in Ecclesiâ, humanâ institutione introductus fuit, quod esset divinam providentiam tanquam in nobilioribus deficientem suggillare. Pacem quoque Ecclesiæ summoperè perturbant, qui nihil inter Episcopos & præsbiteros interesse arbitrantur, existimantes eadem omninò munera jure divino illis esse permessa, quorum error explosus jampridem & damnatus est, in Ecclesiâ, etsi nomina Præsbiteri & Episcopi nonnunquam apud Apostolum indifferenter accipiantur, semper tamen eminentes quasdam functiones non ad præsbiteros, sed ad solos spectasse Episcopos, in quibus omnes ordines sunt & sacerdotii plenitudo. Ad solos enim Episcopos, administrationem Sacramenti Ordinis & Confirmationis, consecrationem sancti Chrismatis & olei, altarium item & Ecclesiarum benedictionem semper pertinuisse constat, nunquam ad simplices sacerdotes, quorum irritus & vanus esset conatus, sic hæc munera obeunda aggredierentur; quòd si absque contradictione qui minor est à majori. benedicatur, sacerdos autem benedictionem consecrationis ab Episcopo

accipit, non autem è conversò, colligitur haud obscure præsbyterum divino jure, Episcopo esse inferiorem. Atque hoc quidem discrimen insinuat nobis in veteri testamento fuit, in quo Dominus Aaronem in summum sacerdotem, quasi in Episcopum consecravit, filios autem ejus per ipsum variis cæremoniis adhibitis, diversis functionibus tanquam minores sacerdotes, vel inferiores alios clericos dedicavit. Verùm illud postea redemptor noster expressit & manifestavit, dum multis documentis ostendit, se non eodem numero & loco septuaginta duos discipulos, ac duodecim Apostolos habuisse, sed hos, quos Episcopi referunt, officio & dignitate illis prætulisse, quorum partes simplices sacerdotes in consilium & adjutorium Episcoporum electi nunc sustinent. Quid enim est præsbyterium, ut Gloriosus Martyr Ignatius scripsit, nisi institutio sancta conciliarii Episcopi.

Postremò insigniter desipiunt, & Dei regulas confundunt, qui eligendi Episcopos & reliquos Ecclesiæ ministros potestatem ad magistratus sæculares suffragante populi voluntate transferunt, quasi illis hæc authoritas jure divino competat? Nam quod ad consecrationem & ordinationem attinet, perspicuum ex scripturis, & ipsa constanti traditione evadit, illam ad solos Apostolos & Episcopos ritè ordinatos pertinere, illud evidenti argumento est, quod pastores & præsbyteri qui per eos manûs impositionem ac promotionem acceperunt, Episcopi à Spiritu Sancto constituti appellantur: undè Paulus ad Ephesinæ Ecclesiæ præsbyteros congregatos, attendite, inquit, vobis & universo gregi in quo vos posuit Spiritus Sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei.

Quod verò ad vocationem & nominationem Ecclesiæ ministrorum attinet, non est illa divino jure Magistratuum, aut laicorum quorumcumque, quos eligendi autoritate multis in conciliis privatos invenimus, cum hæc divina potestas ad eos potius divinâ institutione spectare videatur, quorum est Ecclesiam Dei regere & pascere, nempe Episcopos, eminenter verò ad Petrum ejusque successores, cui universæ Ecclesiæ cura est à Domino demandata: non est tamen negandum olim in creatione pastorum plebem convocari solitam, tum ut omnes fidei & moribus eorum qui essent promovendi, testimonium suis suffragiis impertirentur, tum ut ei, in cujus electione acquiescerent, libentiùs & reverentiùs obsequerentur. Verum hæc non ostendunt authoritatem nominandi pastores ad regendas Ecclesias, ipsis laicis à Domino communicatam fuisse.

Hæc sunt quæ de Sacro-Sancto Missæ Sacrificio atque Ordinis Sacramento Sancta Synodus tenenda proponit, in cæteris quæ prædictis addenda necessario fortè videbantur, ad orthodoxorum Patrum scripta qui his de rebus fusius disseruerunt, pium & fidelem lectorem transmittens. Contra verò universalis Ecclesiæ dogmata perperam sentientes & docentes more suo, juxta hos qui deindè sequuntur Canones perpetuò anathemizat & damnat.

Canones de Sacrificio Missæ examinandi per Patres.

PRIMUS.

Si quis dixerit in Missâ non esse sacrificium, nec oblationem pro peccatis, sed tantum commemorationem sacrificii in cruce peracti, aut vocari translato nomine sacrificium, & verè & propriè non esse. Anathema sit.

SEGUNDUS.

SECUNDUS.

Si quis dixerit Missam esse tantum testamentum & promissionem remissionis peccatorum. Anathema sit.

TERTIUS.

Si quis dixerit Missæ sacrificium non esse ex Evangelio, nec à Christo institutum, sed inventum ab hominibus, neque illud offerre, esse opus bonum, aut meritorium, immò in eo committi manifestam & multiplicem idolatriam. Anathema sit.

QUARTUS.

Si quis dixerit blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto, ab iis qui Dei filium à sacerdotibus in Missâ Deo offerri credunt. Anathema sit.

QUINTUS.

Si quis dixerit Christum pro nobis mysticè in Missâ immolari & offerri, non aliud esse quàm ipsum nobis ad manducandum dari, aut illis verbis, hoc facite in meam commemorationem, non ordinasse ut Apostoli & alii Sacerdotes offerrent Corpus & Sanguinem ejus. Anathema sit.

SEXTUS.

Si quis dixerit Canonem Missæ erroribus & seductionibus scatere, abrogandum esse, fugiendumque non secus ac pessimam abominationem. Anathema sit.

SEPTIMUS.

Si quis dixerit Missam nec vivis, nec mortuis ut sacrificium prodesse, aut impium esse applicare eam pro peccatis, pro satisfactionibus & aliis necessitatibus. Anathema sit.

OCTAVUS.

Si quis dixerit neminem pro alio sacrificium offerre posse, sicut nullus pro alio communicat & absolvitur. Anathema sit.

NONUS.

Si quis dixerit Missas privatas, in quibus videlicet solus sacerdos & non alii communicant (quæ diù antè Gregorium Magnum fuere) in Ecclesiâ illicitas esse atque abrogandas, & cum Christi instituto pugnare, aut repræsentare magis excommunicationem, quàm communionem à Christo institutam. Anathema sit.

DECIMUS.

Si quis dixerit vinum necessariam materiam non esse hujus sacrificii, neque aquam esse miscendam cum vino in calice, idque esse contra Christi institutionem. Anathema sit.

UNDECIMUS.

Si quis dixerit Ecclesiæ Romanæ ritum quo secreto & submissâ voce verba consecrationis proferuntur, damnandum esse, Missamque non-nisi in linguâ vulgari celebrari debere, ac imposturam esse certas Missas certis Sanctis, sicut Ecclesia intendit, attribuere. Anathema sit.

DUODECIMUS.

Si quis dixerit cæremonias , vestes & externa signa quibus in Missarum celebratione Ecclesia Catholica utitur , irritabula impietatis esse , magis quàm officia pietatis. Anathema sit.

DECIMUS TERTIUS.

Si quis dixerit Missam minùs Christianam esse , quia cum pluribus cæremoniis celebratur quàm fuerit à Christo celebrata. Anathema sit.

Canones de Sacramento Ordinis examinandi per Patres.

PRIMUS.

Si quis dixerit Ordinem non esse verè & propriè Sacramentum à Christo Domino institutum : sed tantùm ritum quemdam eligendi ministros verbi , & Sacramentorum , aut figmentum esse humanum quod Ordo sit Sacramentum. Anathema sit.

SECUNDUS.

Si quis dixerit Ordinem non esse unum Sacramentum , aut infimos & medios Ordines velut gradus quosdam non tendere in sacerdotium. Anathema sit.

TERTIUS.

Si quis dixerit nullam esse Ecclesiasticam hierarchiam , aut omnes Christianos ex æquo esse Sacerdotes , seu ad usum & executionem Ordinum opus esse vocatione magistratùs sæcularis , vel consensione populi. Anathema sit.

QUARTUS.

Si quis dixerit ordinationes ab Episcopis factas sine plebis consensu , irritas esse , aut eum qui semel est sacerdos , laicum rursùs fieri posse. Anathema sit.

QUINTUS.

Si quis dixerit in novo testamento non esse sacerdotium visibile & externum , nec spiritualem potestatem consecrandi , offerendi & à peccatis absolvendi , sed officium tantùm & ministerium prædicandi Evangelium , aut eos qui non prædicant prorsùs non esse sacerdotes. Anathema sit.

SEXTUS.

Si quis dixerit unctionem non requiri in Sacramenti Ordinis traditione , imò esse perniciosam & contemnendam , similiter & omnes alias cæremonias. Anathema sit.

SEPTIMUS.

Si quis dixerit per Sacramentum Ordinis non conferri Spiritum Sanctum , ac proindè Episcopum dum ordinat frustrà dicere : accipite Spiritum Sanctum. Anathema sit.

OCTAVUS.

Si quis dixerit Episcopos non esse jure divino institutos , nec præbiteris superiores , aut non habere jus ordinandi , vel id etiam præbiteris competere. Anathema sit. (a)

(a) Hæc doctrina , Canonibus comprehensa , à Patribus consecrata est , in Sessione 22. & arctiori sermone , ac paucioribus Canonibus promulgata , die 17. Septembris anni 1562. sub Pio IV.

*Decretum prorogationis publicationis decretorum in Sessione
habitâ 25. Januarii 1552.*

CUM ex eo quod proximis Sessionibus decretum fuit, Sancta hæc & universalis Synodus, per hos dies accuratissimè, diligentissimèque tractaverit ea, quæ ad sanctissimum Missæ sacrificium, & ad Sacramentum Ordinis spectant, ut hodiernâ Sessione, quemadmodum Spiritus Sanctus suggessisset, decreta de his rebus, & quatuor præterea articulos ad sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum pertinentes, in hanc tandem Sessionem dilatos publicaret, atque interim affuturos esse putaverit ad hoc Sacro-Sanctum Concilium eos, qui se Protestantes vocant, quorum causâ eorum publicationem articulorum distulerat, & ut liberè, & sine cunctatione ullâ huc venirent, fidem eis publicam, sive salvum-conductum concesserat, tamen cum illi nondum venerint, & eorum nomine supplicatum huic Sanctæ Synodo fuerit, ut publicatio quæ hodiernâ die facienda fuerat, in sequentem Sessionem differatur, certè spe allatâ affuturos esse omninò multò antè illam Sessionem, salvo conductu amplioris formæ interim accepto, eadem Sancta Synodus in Spiritu Sancto legitimè congregata, iisdem Legato & Nunciis præsidentibus, nihil magis optans, quàm ex præstantissimâ natione Germanicâ, omnes de religione dissensiones & schismata, ac ejus quieti, paci, otioque consulere parata, ipsos si venerint & humaniter accipere & benignè audire, confidensque eos non fidei Catholicæ pertinaciter oppugnandæ, sed veritatis cognoscendæ studio esse venturos, & ut Evangelicæ veritatis studiosos decet, sanctæ matris Ecclesiæ decretis ac disciplinæ, ad extremum esse acquieturos, sequentem Sessionem ad edenda & publicanda ea quæ supra commemorata sunt in diem festum Sancti Josephi qui erit dies 19. mensis Martii, distulit, ut illi satis temporis & spatii haberent, non solum ad veniendum, verùm etiam ad ea quæ voluerint, antequam is dies veniat, proponenda, quibus ut omnem diutius cunctandi causam adimat, fidem publicam sive Salvum-Conductum, ejus qui recitabitur tenoris & sententiæ libenter dat, & concedit. Interea verò de Matrimonii Sacramento agendum, & de eo præter superiorum decretorum publicationem, definiendum esse, eadem Sessione statuit, & decrevit & prosequendam esse materiam reformationis.

*Salvus - Conductus datus à Sanctâ Synodo Protestantibus in
Sessione habitâ 25. Januarii 1552.*

SACRO-Sancta œcumenica Generalis Tridentina Synodus in Spiritu Sancto legitimè congregata, præsidentibus in eâ eisdem Sanctæ Sedis Apostolicæ Legato & Nunciis, inhærendo Salvo-Conductui in penultimâ Sessione dato, & illum juxtâ tenorem infra scriptum ampliando, universis fidem facit, quòd omnibus & singulis Sacerdotibus, Electoribus, Principibus, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militaribus, Popularibus, & aliis quibuscumque viris, cujuscumque statûs & conditionis aut qualitatis existant, Germanicæ Provinciæ, aut nationis Civitatibus ac aliis locis ejusdem, & omnibus aliis Ecclesiasticis & Sæcularibus, præsertim Augustanæ Confessionis personis, qui aut quæ unâ cum ipsis, ad hoc Generale Tridentinum Concilium venient aut mittentur ac profecturi sunt, aut huc-usque venerunt, quocumque nomine censeantur, aut valeant nuncupari tenore præsentium, publicam fidem, & plenissimam verissimamque securitatem, quam Salvum-Conductum appellant, liberè ad hanc civitatem Tridentinam, veniendi, ibidem-

que manendi, standi, morandi, proponendi, loquendi unà cum ipsâ Synodo, de quibuscumque negotiis, tractandi, examinandi, discutiendi & omnia quæcunque ipsis libuerit, ac articulos quoslibet tam scripto, quam verbo liberè afferendi, propalandi, eosque scripturis sacris & Beatorum Patrum verbis, sententiis & orationibus declarandi, astruendi & persuadendi etsi opus fuerit etiam ad objecta Concilii Generalis respondendi, & cum iis qui à Concilio electi fuerint disputandi, aut charitativè absque omni impedimento conferendi, opprobriis, convitiis, ac contumeliis penitus semotis, & signanter quòd causæ controversæ secundum Sacram Scripturam & Apostolorum traditiones, probata Concilia, & Catholicæ Ecclesiæ consensum, & Sanctorum Patrum authoritates in prædicto Concilio Tridentino tractentur. Illo etiam addito ut religionis prætextu, aut delictorum circa eam commissorum aut committendorum minime puniantur, impartitur & omninò concedit, sic etiam ut propter illorum præsentiam neque in itinere aut quocumque locorum cundo, manendo aut redeundo, nec in ipsâ civitate Tridentinâ à divinis officiis quovismodo cessetur & ut his peractis vel non peractis, quandocumque ipsis libuerit aut majorum suorum mandato & assensu ad propria reverti optabunt, aut aliquis eorum optabit, mox absque ullâ renitentia & occasione aut morâ salvis rebus eorum & suorum pariter honore & personis viceversa possint, juxta beneplacitum liberè & securè redire, de scientiâ tamen ab eadem Synodo deputandorum, ut tunc opportunè eorum securitati absque dolo & fraude provideatur. Vult etiam Sancta Synodus in hac publicâ fide salvoque conductu omnes & quascumque clausulas includi & contineri, ac pro inclusis haberi, quæ pro plenâ efficaci & sufficienti securitate, in cundo, stando, ac redeundo necessariæ & opportunæ fuerint, illud etiam ad majorem securitatem, & pacis ac conciliationis bonum exprimens, quod si quispiam aut illorum aliqui sive in itinere Tridentum veniendo, sive ibidem morando, aut redeundo, aliquod enormè, quod absit, egerint aut commiserint quo posset hujus fidei publicæ & affecurationis beneficium eis concessum annullari aut cessari, vult & concedit, ut in hujusmodi facinore deprehensi ab ipsis dumtaxat, & non ab aliis condignâ animadversione cum emendâ sufficienti per partem ipsius Synodi meritò approbandâ & laudandâ mox puniatur, illorum affecurationis formâ, conditionibus & modis omninò manentibus illibatis. Pariformiter & vult ut si quisquam, vel aliquis ex ipsâ Synodo sive in itinere, aut manendo, aut redeundo aliquod enormè, quod absit, egerint aut commiserint, quo posset hujus fidei publicæ & affecurationis beneficium violari, aut quoquo modo tolli, in hujusmodi facinore deprehensi, ab ipsâ Synodo dumtaxat & non ab aliis condignâ animadversione & emendâ sufficienti per partem Dominorum Germanorum Augustanæ Confessionis tunc hic præsentium meritò laudandâ & approbandâ mox puniantur, præsentis affecurationis formâ, conditionibus & modis manentibus omninò illibatis. Vult prætereà ipsa Synodus quòd liceat ipsis Ambasciatoribus omnibus & singulis toties quotiescumque opportunum fuerit, seu necessarium ad auram capiendam exire de civitate Tridentinâ, & reverti ad eandem, nec non nuntium vel nuntios suos ad quæcumque loca pro suis necessariis negotiis ordinandis liberè mittere, seu destinare, ac ipsos missos, seu destinatos, seu missum & destinatum suscipere toties quoties eis videbitur expedire. Ita quòd aliqui, vel aliquis per deputandos Concilii sociatus qui
eorum

eorum securitati provideant, vel provideat. Qui quidem salvus-conductus & securitates stare ac durare debent, & à tempore, & per tempus quo in ipsius Synodi & suorum tuitionis curam ipsos suscipi contigerit, & usque ad Tridentum perducì, ac toto tempore mansionis de re ibidem & rursus sufficientem audientiam habitam spatio viginti dierum præmissò cum ipsi petierint, aut Concilium habitâ hujusmodi audientiâ ipsis recessum indixerit à Tridento, usque in quem quisque elegerit sibi locum tutum Deo favente restituet, dolo & fraude prorsus exclusis. Quæ quidem omnia pro universis & singulis Christi fidelibus, pro omnibus Principibus tam Ecclesiasticis quàm sæcularibus quibuscumque, atque omnibus aliis Ecclesiasticis ac sæcularibus personis, cujuscumque statûs & conditionis existant, aut quocumque nomine censeantur, inviolabiliter observanda esse promittit & bonâ fide spondet. Insuper omni fraude & dolo exclusis verâ & bonâ fide promittit ipsam Synodum nullam vel manifestè, vel occultè occasionem quæsituram, aut aliquâ autoritate, potentiâ, jure, vel statuto, privilegio, legum vel canonum, aut quorumcumque Conciliorum, præsertim Constantiensis & Senensis, quâcumque formâ verborum expressâ in aliquod hujus fidei publicæ & plenissimæ assècurationis, ac publicæ & liberæ audientiæ ipsis per Sanctam Synodum concessæ præjudiciû quovis modo usuram aut quemquam uti permissuram, quibus in hac parte pro hac vice derogat. Quod si Sancta Synodus, aut aliquis ex eâ, vel suis cujuscumque conditionis, vel statûs, aut præminentia existens præscriptæ assècurationis & salvi-conductûs formam & modum in quocumque puncto, vel clam violaverit, quod tamen avertere dignetur omnipotens, & sufficiens emenda mox non fuerit subsecuta, & ipsorum arbitrio meritò approbanda & laudanda habeant ipsam Synodum & habere poterunt incidisse in omnes pœnas quas jure divino, aut humano, aut consuetudine hujusmodi salvorum conductuum violatores incurrere possunt absque omni excusatione, & quâvis in hac parte contradictione.

Copia orationis Saxonum habitæ in Congregatione Episcoporum: quod bonum felix ac faustum sit Christianæ Reipublicæ.

Reverendissimi & Amplissimi quarumcumque dignitatum & ordinis ac statûs Viri, Patres ac Domini debitâ reverentiâ observandi.

Illustrissimus Princeps Mauritius, Dux Saxonie, Sacri Romani Imperii Elector, & Archimarscallus, Præses Turingiæ, & Marchio Misniæ, & Dominus noster clementissimus misit nos ad vestras Reverendissimas & Amplissimas dignitates ac præstantias, & precatur primum omnium à Deo optimo maximo Patre Domini nostri Jesu Christi, ut Spiritum Sanctum suum benignè largiri ac aspirare dignetur, quo omnia quæ hic agitis, acturique estis ad sui sanctissimi nominis, & Christi filii sui Domini ac Salvatoris nostri gloriam & honorem, Ecclesiæ suæ pacem & incrementum, atque cunctorum Christi fidelium veram & æternam salutem tendant & dirigantur. Deindè notum vult esse universo huic ordini vestro, quod tamdiù secum constituit, & animum suum ita declaravit, si quando propitio Deo contingeret universale, liberum & christianum Concilium congregari, in quo controversia Religionis nostræ, sepositis affectibus, secundum Sacram Scripturam tractari & dijudicari, omnes tuto admitti ac audiri, atque christiana reformatio tam in capite, quàm in membris

institui deberet, quod ad tale Concilium suos quoque Theologos viros pios, doctos, ac pacificos mitteret. Et quia putat hoc nomine congregatos nunc esse, & in hoc convenisse hic vos omnes, ut eo quo dictum est modò procedatur. Ideò convocatis suis Theologis, qui antecessorum suorum, & partim etiam suo tempore scribendo claruerunt, mandatum dedit, ut missis ex suo numero quibusdam suæ doctrinæ confessionem in hoc coetu vestro faciant, & eam Sacrae Scripturae testimoniis confirment, atque in omnibus quibus secundum Sacram Scripturam possint, vobiscum conveniant & concordent, id quod illi se facturos prompti ac volentes in se receperunt, quod verò hoc hætenus factum non sit, & illi hic nondum comparuerint, causam hanc habet, quòd Princeps noster admonitus fuit, cujusdam Constitutionis Concilii Constantiensis quæ habet, quod de hæreticis, & de hæresi suspectis nulla publica fides, nullusque Salvus-Conductus, sive per Imperatorem, sive Reges, seu alios datus, quocumque vinculo illi ad servandum se astringerint, servare debent. Quin imò si confisi aliqui, super hujusmodi salvo conductu venerint, aliàs non venturi, ad potestatem Ecclesiasticam possint, non obstante ejusmodi salvo conductu, nihilominus puniri: ut habetur tenor illius Constitutionis in 18. Sessione Concilii Constantiensis, cujus Constitutionis exemplar si fortè ad manum non sit, jam dabimus. Et movit hæc Constitutio Principis nostri animum eò magis quòd timore hujus etiam Bohemi tempore Basileensis Concilii, accedere ad illud nequaquam voluerint, nisi eis plena & perfecta securitas veniendi eò, & ibi commorandi, atque inde redeundi in propria, à Concilio daretur, cum derogatione dictæ Constitutionis Constantiensis, & cum aliis quibusdam clausulis. Undè & Concilium illud Basileense plenissimam securitatem salvi conductus illis concessit, cum memoratæ Constitutionis Constantiensis expressâ derogatione, & multis aliis clausulis, ut est videre in quartâ Sessione ejus Concilii, cujus formam priori subjecimus. Ejusmodi ergò salvum conductum petivit Princeps noster dari etiam suis Theologis, Consiliariis & aliis quos huc emissuros esset cum eorum ministris & familiaribus, quos secum adducerent, ut tutò huc venire, hic morari, ac redire hinc securè possint. Et spem certissimam conceperat fore ut quod Basileensis Synodus Bohemis benignissimè concesserat, id hic Tridenti Germanis non negaretur. Verum oblata est illi antè dies non multos, quædam membranea scheda aperta sine sigillo, cum significatione hac quod per istam satis cautum ac prospectum suis esse deberet, cujus copiam quoque exhibebimus. Sed quia multum discors hæc ab illâ fuit, & cum Basileensi salvo conductu, vester salvus conductus in plurimis articulis, minimè conveniebat, ob id grave & periculosum judicatum est, non impetrato eo qui petitus, & qualis Bohemis datus esset salvo conductu concedere, maximè cum ex præmio & aliquot decretis hic Tridenti promulgatis, quæ typis excusa in publicum prodierunt, manifestum sit eos pro schismaticis & hæreticis hic haberi ac culpari, cum tamen nequaquam huc vocati, multò minùs auditi fuerint. Et nihilominùs prompti sint doctrinam suam testimoniis Sacrae Scripturae corroborare. Quare petit Princeps noster ut enumeratis causis, & se & suos quominùs hic hætenus comparuerint excusatos haberi, & quæ, rogant, formâ, quæque Bohemis in Basileensi Concilio datus fuit salvus conductus, eadem nunc suis etiam dari, atque quam primùm sibi transmitti. Præterea certior est redditus Princeps noster, quamvis ut dictum est, sui Theologi neque vocati, neque auditi fuerint, & propter defectum pleni atque integri salvi conductus venire huc, & comparere

hic nondum potuerint, quòd tamen nihilominus sine morâ, hic procedatur & concludatur etiam in illis articulis religionis, qui controversiam habent, sicut videmus quod nunc sessionem habere, & decreta super articulis in controversiâ positis, publicare velitis. Id quod Principi nostro præjudiciale, & tam divino, quàm humano, tum naturali, tum positivo juri contrarium existit, quæ jura omnia volunt, quod non auditi, non debeant prægravari. Cum itaque velit Princeps noster suos Theologos huc mittere, doctrinæ suæ confessionem facturos, & eam Sacræ Scripturæ testimoniis corroboraturos, quamquam in omnibus quibus cum verbo Dei possint & velint & debeant vobiscum concordare, sed ex defectu salvi conductûs id facere hætenus impediuntur, manifestum est culpam nullam illis attribui posse. Undè rogamus nomine Illustrissimi nostri Principis, ut tractatio illorum articulorum religionis qui controversiam habent, & prius instituta Sessio, decretorum publicatio eò usque differantur & protrahantur, dum ipsius etiam Theologi tutò huc adveniant, & ad plenum audiantur, qui jam nunc in itinere sunt, & ad sexaginta milliaria Germanica huc processerunt, expectantes vestrum Salvum-Conductum, ut eo accepto, mox huc porro progrediantur, & quàm primùm fieri poterit, hic apud vos compareant, doctrinam suam ejusque testimonia sacra edant ac in lucem proferant. Tertium est quod relatum fuit Principi nostro, quòd illa decreta quæ superioribus annis hic Tridenti tractata fuerunt, pro decretis conciliaribus & firmis conclusis, habere articulos qui controversiam habent, & in quibus qui Augustanæ sunt Confessionis, dissentiunt non reassumere, neque audire suos super illis velitis, cum verò declaratum illi sit, pleraque eorum decretorum etiam in præcipuis capitibus religionis, nostram justificationem concernentibus errores non leves continere, qui per sacram scripturam ostendi ac declarari possint, summè necessarium ut ipse & plerique alii semper judicarunt, & adhuc judicant, ut sui Theologi etiam super illis decretis audiantur, & sic in controversiâ positi articuli reassumantur. Quapropter orat Princeps noster ut illa decreta in articulis qui controversiam habent, omninò reassumantur, & tum sui, tum alii Augustanæ Confessionis Theologi super illis planè audiantur, eorum rationes & argumenta ex sacris litteris expendantur, quòd pium & Dei verbo consentaneum fuerit, admittatur, atque suffragiis omnium nationum Christiani orbis laudetur, recipiaturque. Adhuc sunt ista decreta tunc tractata quandò paucissimi eorum qui ad universale liberum & Christianum Concilium requiruntur, pauci Prælati, paucique Legati statuum Germaniæ præsentis fuerunt, ut patet ex catalogo nominum eorum, qui unâ cum illis decretis, typis excusis in publicum prodiit: Undè etiam pro decretis universalis Concilii illa decreta haberi aut vendicari nequaquam possent. Nam ad universale liberum & Christianum Concilium requiruntur universæ totius Christiani orbis nationes, & ut omnes secure admittantur, liberèque audiantur, utque eorum rationes, causæ & argumenta, secundum sacram scripturam expendantur, dijudicenturque, alioquin ea quæ habetur Congregatio, nomen universalis, liberi & Christiani Concilii minimè meretur, & quòd in eâ decernitur, pro decretis œcumenici, liberi & Christiani Concilii haberi & acceptari minimè potest. Quarto loco referre & in memoriam revocare debemus, vestris amplissimis dignitatibus & præstantiis, quòd articuli controversiam habentes fidem nostram Christianam, & aliqui, eorum Pontificem præcipuè concernunt. Cum autem & jura & Concilia, tum Constantiense, tum Basileense expressè constituerint, quòd in causis fidei & quæ ipsummet Pontificem contingunt, Pontifex Concilio subjacens,

& Concilium suprâ Pontificem sit , & esse debeat , conveniens fuerit illud hoc etiam in loco omninò ita servare , & antè omnia confirmare , sicut in Basileensi Synodo factum est , & in secundâ Sessione ejusdem habetur. Et quod per hoc Prælati & reliqui à Concilio cujuscumque gradûs ac ordinis fuerint , à suis juramentis quibus Pontifici obstricti erant , quantum ad Concilium & causas in eo tractandas pertinet , liberi sunt. Et censet Princeps noster quod hujusmodi liberatio etiam sine expressâ Pontificis relaxatione sequatur clarè ex conclusis Basileens. Concilii in multis locis , ubi ponitur , quod etiam Papalis eminentia & dignitas in talibus casibus Concilio subjecta sit. Si ergò subjecta est Papalis eminentia Concilio , sequitur quod personæ Concilium repræsentantes , ab ejus nexibus & ipsis præstitis juramentis quantum ad fidei articulos , & Christianam reformationem tam in capite , quàm in membris instituendam spectat , liberæ sint , Etiam si Pontifex nollet eis juramenta ea remittere , quod tamen ut ex virtute prædictarum Constitutionum Constantiensis & Basileensis Conciliorum jam liberæ sint & quod hoc ita declarari meritò debeat.

Si enim liberum debet esse Concilium , in quo semotis affectibus de controversiis religionis & Christianâ reformatione capitis & membrorum tractari , atque omnia secundùm Sacram Scripturam fieri conveniat , necesse est liberas esse personas , quæ liberè de his omnibus differere & judicare debeant , liberi autem & sine affectibus nunquàm erunt , qui Pontifici subjecti , & ab ejus imperio quantum ad causas in Concilio tractandas pertinet , non soluti censi debent. Rogat itaque summoperè Princeps , ut prædictas Constitutiones Constantiensis & Basileensis Concilii , quod nimirum in fidei articulis & qui Pontificem ejusque potentiam contingunt , Pontifex Concilio subjectus sit , antè omnia confirmari Basileensis exemplo , quod ab initio decretum Constantiensis Concilii in articulo quod universale Concilium suprâ Pontificem sit , antè omnia repetivit , approbavit , ratificavit , atque etiam de verbo ad verbum actis illis inseruit , quemadmodùm fidem sessionis ejus Concilii acta manifestissimè demonstrant. Et negari nunquam potest quod & Pontifex & reliquorum Clericorum status ac vita magnâ & gravi omninò reformatione opus habeat : quamquàm enim proxima antè centum & aliquot annos celebrata Concilia , tempora certa præfinierunt , intrâ quæ semper Generalia Concilia celebrari debuissent , quod præviderunt jam tunc absque dubio prudentiores ejus seculi , futuros & secuturos hos articulos quibus occurrendum in tempore esse rectissimè judicarunt : tamen sequentium temporum Pontifices neque eas , neque alias bonas Patrum institutiones , quas bonâ cum conscientia potuissent & necessario debuissent observare , servaverunt. Et sic perniciosos hosce errores & abusus succrescere permiserunt , undè plurima & infinita mala & multiplicia schismata Christianum orbem invaserunt , exorta bella , odia , dissensiones , tumultus , & latissima occasio data , ac relicta est grassandi in populum Christianum miserè , sævissimo , crudelissimo , nefandissimoque Christiani nominis hosti perpetuo. Quis non videt , aut quis dubitat difficillimum fore hos abusus tollere , piè & christianè emendare atque corrigere , pro quibus ita prophetatum esse constat statum Ecclesiasticum , ut species & fucus quidam religionis , potius quàm religio appareat , quis emendabit , aut quomodo emendabit hoc Concilium , si personæ Concilii ad nutum & voluntatem Pontificis vivere , ad ejus præscriptum agere omnia , ad ei obediendum & conservandum ejus honorem , statum & potentiam juramentis debeant esse & manere obligatæ ?

Decla-

Declarandum ergò & exprimendum hoc ampliùs fuerit, quod quicumque sunt in Concilio Cardinales, Archiepiscopi, Prælati, atque omnes omninò omnium ordinum & officiorum homines, per talem Constitutionem suis juramentis Pontifici præstitis, quantum ad Concilii causas & ejus reformationem spectat, debeant esse liberi & soluti, & quod per illam ipsam Constitutionem liberi & soluti declarati esse debeant, ut eo confisi & eâ libertate freti, liberiùs quod sentiant dicere in mediumque consulere ac suffragari liberè secundum Sacram Scripturam possint, si verò etiam præterea à Pontifice hoc impetrari posset quo sua dignitas pro honore Dei & juvanda Christiana reformatione, atque provehendis communibus commodis ultrò relaxaret ac remitteret, eis illa sua juramenta, hoc verò laudabile, rectum, integrum atque celebrè fuerit, & apud idiotas hæc res singularem at ingentem favorem conciliatura plus fidei & fiduciæ paritura, memorem obedientiam auctoritatemque datura Concilio, & omnibus quæ in eo decreta & conclusa fuerint, quod confiteri omnes necesse esset, verè libenter & christianum hoc esse Concilium in quo liberi homines, liberæ linguæ & voces, libera suffragia essent, & non ad hujus aut illius nutum aut voluntatem sententias dicere oporteret, si ad Christi verbum & præscriptum tractare & judicare omnia liceat; Certò hoc mirabilem assensum, ingentem favorem, & singularem auctoritatem Concilio ejus reputationi daturum esset.

Et quòd hoc ita urgeat & fieri adeò hæc Princeps noster quæ ordine dinumeravimus, id non vitio sibi verti, neque in aliam quam ipse facit partem accipi etiam atque etiam orat, testem Deum habet, quòd cuncta hæc fidelissimo & optimo animo & affectu scilicet jucundissimo faciat, quo erga religionem & Christianam republicam afficitur, quodque ipsius causæ gravitas, negotii magnitudo, hæc ita exigere & requirere omninò videtur, neque dubitat quin quicumque pii, prudentes & sapientes estis, quibusque curæ & cordi est Christiana respublica, Christiani orbis calamitas & præsens rerum status, intellecturi ipsimet sitis, hæc summè necessaria esse & requiri omninò ad celebrandum verè liberum, & christianum, atque universale Concilium, in quo de communi omnium salute, de verâ fide, vero Dei cultu & divini numinis sincerâ invocatione & veneratione tractari debet, de tollendis erroribus, de abusibus, formandis moribus Christiani populi & tam capitis, quàm membrorum emendatione reparandâ, verâ pace Ecclesiæ propagandâ, fide & regno Christi. Quare quòd cuique hæc sunt chariora, quò magis his quisque movetur & afficitur, quò propiùs tangit sua quæque propria & suorum omnium patriæ, sua & communis totius populi salus, pax & tranquillitas, quò magis amat & diligit quisque Deum, & filii Dei gloriam propagari cupit, quò beatiùs & in hoc & in futuro sæculo vivere omnes desideramus, & majori studio, fide & diligentia in hoc quisque incumbat. Quâ in re & Deo omnipotenti & toti orbi Christiano gratissimum ac verè bonum opus præstabitis, & vestræ vestrorumque atque omnium saluti consulitis, quod ut fiat faxit Christus Jesus Dominus & Salvator noster, cui cum Deo Patre & Sancto Spiritu sit honor, laus & gloria.

Quæ voce dixi eadem in scriptis offerimus cum copiis earum Constitutionum, quarum mentionem perorando fecimus. *Dixi.*

Die Martis 16. Februarii.

Reverendissimus Trevirensis Archiepiscopus, Elector, à Tridento in patriam reversus est. Die verò 11. hujus Colonienfis & Moguntinenfis Electores post acceptum nuntium de tumultibus exortis in Germaniâ, ministerio Mauriti & Alberti, aliorumque Principum Germanorum à Tridento in patriam quoque remigrarunt. Die verò Veneris 18. Martii Oratores Wirtembergenses, Brentius cum Doctoribus Argentinenf. Tridentum appulerunt. Die verò Sabbati 19. Martii Sessio celebrata non fuit, propterea quod interim nullæ materiæ fuerant discussæ, interim Congregatio tamen facta fuit in quâ Orator Regis Portugaliæ cum Doctore Theologo Goatano & alio utriusque juris Doctore produxit mandatum, & à Synodo fuit admissus. Prætereà placuit Patribus Sessionem differendam ad Calend. Majas.

Oratio Legatorum Wirtembergensium.

Illustrissimus Princeps ac Dominus, Dominus Christophorus, Dux Wirtembergensis . . . . . Dominus noster clementissimus, reversis ad Celsitudinem ipsius prioribus quos in gratiam & debitam observantiam Cæsareæ Majestatis, & secundum decreta Comitiorum Augustanensium, huc ad præsens Concilium Tridentinum antè aliquot menses misit, nos alteros Legatos Celsitudinis ipsius ad ea quæ in communi negotio religionis, & aliis necessariis punctis, adhuc peragenda & deliberanda supersunt, omni studio ac operâ promovenda & absolvenda huc ablegavit: simulque injunxit, ut initio adventûs nostri amplissimis Dignitatibus vestris exhiberemus nos, illisque nos quàm humiliter commendaremus; deindè in Cæsaris ipsius nomine amplissimis dignitatibus vestris amicas atque benignas ageremus gratias, pro singulari Dignitatum vestrarum amplissimarum studio, gratiâ ac benevolentia, quâ priores Celsitudinis ipsius Legatos in expediendis negotiis commissis & mandatis suis, tam apud amplissimas Dignitates vestras, quàm apud communem Congregationem Concilii, complexæ sunt, idque Celsitudinis ipsius oblata occasione, & benignè referre & gratosè agnoscere non est dedignatura. Quantum verò ad adventum C. ipsius Theologorum attinet, ordinaverat quidem Celsitudo suâ eo etiam tempore quo priores suos Legatos ablegavit, quosdam Theologos qui præsens Concilium visitarent, quemadmodum nunc etiam à Celsitudine ipsius quidam Theologi destinati atque itineri accincti sunt, quorum etiam adventum intrâ paucissimos dies speramus. Verùm cum certa quædam gravamina, quæ per Ducis Saxonie Electoris, partim per C. ipsius Legatos proposita sunt incidissent, absque quorum resolutione & relevatione parùm utilis & frugifera erat futura tractatio Theologica de doctrinâ, ideò hætenus negotium cum Theologis commodè promoveri non potuit.

Nobis autem discedentibus, sæpè dictus illustrissimus Princeps noster, de novo in mandatis dedit, ut amplissimis Dignitatibus vestris, gravamina in memoriam iterùm revocaremus, ac quàm diligentissimè pro resolutione & relevatione eorum apud amplissimas Dignitates vestras laboraremus. Etsi enim quantum ad securitatem datam attinet Celsitudo ipsius de securitate, & de fide, atque constantia in servandâ eâ nihil dubitet, nec habeat quæ Celsitudo sua præcipuè in securitate desideret, tamen cum Celsitudo sua conferret exemplum ejus securitatis & salvi-conductûs, qui in Concilio Basileensi

Bohemis datus , & cujus similis forma postulatas est , cum eo exemplo quod Celsitudini ipsius transmissum , atque à Concilio publicatum est , comperit re ipsâ non cum levi Celsitudinis ipsius & aliorum Augustanæ Confessioni adherentium Theologorum præjudicio , quædam necessaria partim omiſſa , partim mutata eſſe , nam ubi in Baſileenſi ſalvo-conductu hæc verba habentur , & ſignanter quod in cauſis controverſis lex divina , apoſtolica & Eccleſiæ primitivæ , unâ cum Concilio Doctõribusque fundantibus ſe veraciter in eadem pro veriffimo & indifferente judice admittantur , pro his verbis in novo exemplo alia ſubſtituta ſunt , videlicet , & ſignanter quod de controverſis ſecundum Sacram Scripturam & Apoſtolorum traditiones in prædicto Concilio Tridentino &c. Eſt prætereâ & ea deliberatio in propoſitis gravaminibus unâ cum aliis nondum reſoluta , quòd Papa pro præſide Concilii nec agnoſci , nec haberi , ſed quod ipſe Concilii cognitioni ſe ſubmittere debeat , quodque omnes perſonæ quæ Congregationi Concilii interſunt , & intererunt atque ipſi juramento aſtrictæ & obligatæ ſunt , ſuis liberentur , quantum ad præſentem tractationem pertinet juramenti & obligationibus , quibus ſanè non expeditis , nec reſolutis , nulla utilis & ſalutaris tractatio de doctrinâ cum Theologis inſtitui poteſt. Licet enim in communi congregatione & communi conſenſu , atque Concilio aliquid pium , & chriſtianum & ſalutare conſtitueretur , quod tamen Papæ non placeret , id certè ſuâ voluntate & authoritate facile & mutare & reſpuere poſſet , indèque nihil aliud ſequeretur , quàm quod omnia ſtudia , omnia concilia , omnes labores , ac denique omnes actiones planè eſſent fruſtrâ inſtitutæ atque ſuſceptæ. Quare adhuc petit illuſtriſſimus Princeps noſter , ut ampliſſimæ Dignitates veſtræ pro ſummo ſuo ſtudio , quo hætenùs univerſum negotium complexæ ſunt , in eo etiam laborare & operam dare velint , quo enarratorum & aliorum antea propoſitorum gravaminum antequàm ad theologicam tractationem perveniatur , fiat reſolutio & relevatio.

Illuſtriſſimus Princeps ac Dominus , Dominus Chriſtophorus , Dux Wirtembergens. Dominus noſter clementiſſimus , certo ordine Tridentum quosdam è Theologis ſuis qui oblatam Confessionem , authoritate Sacræ Scripturæ & veræ Catholicæ Eccleſiæ conſenſu deſendant ac tueantur , & ſi opus fuerit copioſius explicent , ſed priuſquàm Theologi ſuſcipiant explicationem , petit Illuſtriſſimus Princeps noſter de quibuſdam gravaminibus ſuis ſententiam Tridentini Conventûs audire.

PRIMUM GRAVAMEN.

Quòd ad audiendam Theologorum explicationem , nondum ſint ordinati & conſtituti ex utriuſque partis conſenſu , idonei judices aut arbitri , qui de præſenti controverſiâ religionis legitimæ , juxta ſcripta Prophetica & Apoſtolica & juxta verum veræ Eccleſiæ Catholicæ conſenſum cognoscant. Nam cum Illuſtriſ. Princeps noſter intellexerit maximam partem doctrinæ ſuorum Theologorum pugnare cum doctrinâ & ſententiâ Pontificis Romani & eorum Episcoporum qui ſunt Romano Pontifici juramenti & aliis obligationibus addicti , nullo jure , nullâ æquitate fieri poteſt , ut Pontifex & Episcopi ejus in hac cauſâ in quâ ipſi ſunt pars , ſivè accuſatores , ſivè rei , pro idoneis judicibus aut arbitris agnoſcantur. Petit Illuſtriſſimus Princeps ſe certiore reddi qui ſint futuri hujus rei judices aut arbitri.

SECUNDUM GRAVAMEN.

Quòd Conventus Tridentinus non videatur ſervari , juxta reſeſſus Comi-

tiorum Imperialium Augustanorum, in quibus decretum fuit quòd Concilium Tridentinum continuari, & omnia christianè & honestè ac congruenti ordine tractari debeant. Hæc verba Illustrissimus Princeps noster nunquàm aliter intellexit, quàm quod Concilium Tridentinum antea anno 46. institutum, non sit ita continuandum & proseguendum, ut decreta in eo facta pro conclusis & ratis habeantur. Quæ enim hæc esset honestas & congruentia, ea decreta pro ratis & sacro-sanctis habenda imponere, quæ parte alterâ nondum auditâ, sunt constituta; sed quod ab initio omnia capita religionis nostræ de quibus controvertitur, iterum tractari, & iis audiendis & dijudicandis verè legitima, & æquitati conveniens actio observari debeat. Quod cum hoc Tridentinum Concilium, cum videatur hoc modo institutum petit Illustrissimus Princeps, ut recessui Comitiorum Imperialium hac in parte satisfiat.

TERTIUM GRAVAMEN.

Quòd in Sessionibus non solùm ejus Concilii quod anno 46. Tridenti institutum est, verùm etiam hujus Concilii quod jam continuatur decreta sint multo aliena à sacris litteris & confirmati multi veteres errores, sicut Theologi Illustrissimi Principis sese coram idoneis judicibus aut arbitris declaratos recipiunt. Petit igitur Illustrissimus Princeps, ut talia decreta non habeantur pro conclusis & ratis, sed tantùm pro discernendis & judicandis, donec idonei judices & arbitri ex utriusque partis consensu eligantur, & ab his legitima juxta sententiam Sacræ Scripturæ & consensum, veræ Ecclesiæ cognitio fiat. Cum igitur Illustrissimus Princeps etiam in hoc præcipuè incumbat ut vera & pia concordia in Ecclesiâ constituatur, non dubitat æquum esse & his jam commemoratis gravaminibus levetur & exoneretur, ac vicissim recipit se ope & auxilio divinæ clementiæ nullum officium Christiano & pio Principe dignum intermissurum, quo sperat se Deo Patri Domini nostri Jesu Christi fidem & obsequium suum probare, & incolumitatem, & tranquillitatem veræ Sanctæ Apostolicæ & Catholicæ Ecclesiæ posse juvare.

Oratio Legatorum Wirtembergensium & Argentorinensium.

Illustrissimi, Generosi & Rdi. Domini. Cum Illustrissimi Principis nostri Ducis Wirtembergensis nomine amplissimis Dominationibus vestris, à superioribus Legatis gravamina quædam plena æquitatis, & rationi consentanea oblata atque à nobis repetita sint quibus etiam Respublica Argentorinensis interea se conjunxit, neque tamen tolerabilem eorum resolutionem à dignitatibus vestris obtinere hætenùs potuerimus: ut tamen nihilominus videri possit quantoperè suprâ dictus Princeps, atque Respublica studiosi sunt atque cupidi publicæ pacis & concordie, deindè nec causæ tractatio longiùs extrahatur, Theologos nostros ad suscipiendum negotium, cujus causâ missi sunt admittimus & exhibemus. Cum hac tamen solemni protestatione, quam omni meliori modo ac formâ hîc facimus, ut hac ipsâ admissione & Theologorum exhibitione, ea omnia quæ Principi nostro & suprâ dictæ Reipublicæ & universæ causæ, & memoratis Theologis & nobis de jure communi aut consuetudine, aut etiam ex decretis Augustani Conventûs competunt, integra nobis & inviolata ac inprimis reservata esse velimus. Actum Tridenti die 22. Martii anno 1552.

Illustrissimi

Illustrissimi ac observandissimi Domini Cæsareæ Majestatis Oratores dignissimi. Cum multi optimi Viri vestram insignem humanitatem & egregiam in administrando Ecclesiastico negotio, cujus gratiâ hæc Tridentina Synodus congregata est, prudentiam & æquitatem magnâ laude nobis prædicaverint, speramus fore ut Celsitudo vestra, non solum ea quæ his supplicibus litteris petimus, boni consulat, verum etiam pro singulari suo erga veram Ecclesiam filii Dei studio, nostrum institutum approbet, ac pro virili adjuvet. Postquam enim spes nobis facta est, ut die 19. Martii publica de articulis in religione nostrâ controversis, tractatio coràm R. P. in Synodo susceperetur, ac nos mandato Illustrissimi Principis nostri Domini Christophori Ducis Wirtembergensis, & inclitæ Reipublicæ Argentorinensis huc Tridentum, ad ea quæ in confessione piæ doctrinæ, antea Synodo exhibitâ, minus probata viderentur, explicanda & confirmanda obligati essemus, summam operam dedimus, ut definito die 19. Martii, Tridentum divinâ clementiâ perveniremus. Sed ut ipsi comperimus, quod non solum præfato die nihil de controversis articulis Religionis agi coeptum sit, verum etiam universum hoc negotium in longum tempus rejici videatur, & si autem fieri potest ut multa & varia negotia incidant, quæ fortassè publicis tractationibus aliquid remoræ afferunt, tamen postquam in animo nostro reputamus, hanc Synodum idcirco institutam, ut legitima & Christiana fiat expositio piæ doctrinæ de Religione, ac viris amantibus veritatem & studiosis veræ tranquillitatis Ecclesiæ, nihil prius esse debere, quàm primâ quâque occasione, in hoc studium incumbere, ut regnum Filii Dei promoveat & æternæ salutis Ecclesiæ consulatur, speramus Celsitudinem vestram nihil curæ ac studii intermissuram quò finè omni tergiversatione, ea negotia, quorum causâ huc missi sumus, tractanda suscipiantur. Neque enim ullum est officium, aut sacrum, quod Filius Dei majori favore prosequitur, quàm si viri in hoc mundo dignitate & nobilitate insignes, omne studium suum ad illustrandam gloriam Dei, ad juvandam veram Ecclesiam ejus, his temporibus afflictissimam conferant, at res ipsa quoque postulare videtur, ut importunè fortassè, nostræ autem professioni necessariò hanc causam urgeamus. Nam in decretis quæ hætenus in hac Synodo edita sunt, non ferè legimus nisi dira doctrinæ nostræ Anathema. Et non nulli ex nobis audiverunt his diebus, monachum quemdam publicè in lectionibus suis, quas in Apostolum Paulum proficitur, non solum absurda de salute impiarum gentium, adversus omnium ferè veterum piorum authorum sententiam, verum etiam manifestas calumnias adversus piam doctrinam nostrarum Ecclesiarum evomentem. Et si autem quidam affirmant hunc monachum non esse autoritate Concilii institutum, tamen videmus eum non mediocri frequentia & assecutione audiri. Et si non alia causa est, cur ad hunc Conventum profectio nobis suscipienda fuerit, quàm ut simus hominibus spectaculo, & non audianus nisi convitia, calumnias & doctrinæ nostræ depravationem, & damnationem, potuissemus de iis domi, vel per litteras, vel publicis scriptis certiores fieri. Quare illustrissimi ac observantissimi Domini, oramus & obsecramus vestram Celsitudinem obedientissimè, ut dignetur propter Filium Dei unicum Salvatorem nostrum apud Reverendissimos Patres hujus Tridentini Concilii efficere, quò tandem nobis significetur quid in eâ confessione, cujus supra mentionem fecimus, desiderant, ac vicissim nostrum responsum publicè audiant. Quo beneficio Celsitudo vestra non solum nos sibi devotissimos reddet, verum etiam præstabit

Filio Dei, hoc præsertim tempore quo maximè omnium præcipuis sacris opera dari solet, cultum gratissimum. Postremò precamur, ut Celsitudo vestra hanc petitionem nostram clementer interpretetur, & nos commendatos habeat.

Vestræ Celsitudinis studiosissimi & observandissimi Wirtembergenses & Argentinenses Theologi.

Nomina, cognomina, dies promotionis, ac Patriæ bodiè Tridenti in Concilio existentium Prælatorum anno Domini 1552. quintâ Martii.

Reverendissimus & Illustrissimus D. Marcellus, Tituli Sancti Marcelli, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Præbiter Cardinalis Crescentius nuncupatus, Sacri Tridentini Concilii Legatus ac primus Præsidens. Romanus.

Rmus. D. Sebastianus Pighinus, Archiepiscopus Sipontinus, secundus Præsidens.

Rmus. D. Aloysius Hyppomanus, Episcopus Veronensis, tertius Præsidens.

Cardinales.

Rmus. & Illustr. D. Christophorus Madrucius, Tituli Sti. Cæsarii in Palatio, S. R. E. Præbiter Cardinalis ac Episcopus & Princeps Tridentin. Administrator Brixienfis.

Sacri Imperii Electores.

Rmus. & Illustr. D. Sebastianus Hensensthain, Archiepiscopus Moguntinus.

Rmus. & Illustr. D. Joannes ab Isenbergh, Archiepiscopus Trevirensis, qui relicto Concilio ad suos reversus est 6. Februarii.

Rmus. & Illustr. D. Adolphus ex Comitibus, Archiepiscopus Colonienfis.

Oratores D. Caroli V. Cæs. semper Augusti.

Illustr. D. Hugo, Comes à Montfort & Rothesfels.

Illustr. D. Franciscus à Toletto.

Illustr. D. Guillelmus à Pictavia, Archidiaconus Campiniæ.

Oratores Romanorum ac Bohemiæ Regis.

Rdus. D. Paulus à Gregorianis, Episcopus Sugabrienfis.

Rdus. D. Fredericus Nansea, qui obiit 6. Februarii 1552. dum vixit Episcopus Viennensis.

R. D. Archiepiscopi.

Salvator Alypus, Archiepiscopus Turritanus & Saffarenfis. Promotus 29. Januarii 1524.

Ludovicus Chiregatus, Archiepiscopus Antibarenfis. 25. Augusti 1528.

Petrus de Alagon, Archiepiscopus Arborensis. 1537.

Olavius Magnus, Archiepiscopus Upsalensis.

Petrus Tagliavia de Aragoniâ, Archiepiscopus Panormitanus. 1544.

Petrus Guerrero, Archiepiscopus Granatensis. 15. Octobris 1545.

Balthazar de Heredia, Archiepiscopus Calarritanus. 1548.

R. D. Episcopi.

Thomas Campegius, Episcopus Feltrenfis. 1. Junii 1520.

Guttierrus de Carnafal, Episcopus Placentinus. 1524.

Gaspar Joffredus, Episcopus Segobricensis. 1530.

Coriolanus Marticanus , Episcopus Sancti Marci.	1532.
Joannes Baptista Campegnus , Episcopus Majoricensis.	1532.
Hieronimus Moitig , Episcopus Chiennensis.	1536.
Nicolaus Maria Caracidus , Episcopus Cathinensis.	7. Jan. 1537.
Bernardus Bonjoannes , Episcopus Convernensis.	5. Febr. 1537.
Antonius de Laquila , Episcopus Zamorensis.	16. Apr. 1537.
Joannes Fonseca , Episcopus Castellinaris.	14. Junii 1537.
Stephanus de Almerda , Episcopus Carthaginensis.	1. Junii 1539.
Joannes Salazar , Episcopus Lancianensis.	ultimâ Aprilis 1540.
Petrus Vagnier , Episcopus Algarensis.	4. Junii 1540.
Balthasar Vathman, Episcopus Missiensis, qui ad suos reversus est.	20. Aug. 1540.
Julius Plonch , Episcopus Nembergensis.	Jan. 1541.
Hieronimus de Bononia , Episcopus Siracusanus.	29. Apr. 1541.
Richardus Palus , Episcopus Wormiensis.	8. Jul. 1541.
Erasmus à Limpurg , Episcopus Argentinensis.	11. Aug. 1541.
Franciscus de Benavides , Episcopus Mnidonienis.	Octo. 1541.
Cornelius de Muscis , Episcopus Bitonensis.	1541.
Jacobus Jacomellus , Episcopus Bellicastrensis.	Jan. 1542.
Franciscus Mantrique , Episcopus Auriensis.	Ap. 1542.
Alvares de Quadra , Episcopus Vemisin.	22. Jan. 1542.
Franciscus de Navarra , Episcopus Pacensis.	22. Junii 1542.
Joannes Thobinus , Episcopus Constantinensis.	27. Junii 1542.
Ferdinandus Loazes , Episcopus Illerdensis.	24. Aug. 1542.
Petrus de Augustinis , Episcopus Oscensis.	6. Aug. 1542.
Jacobus Naclautus , Episcopus Clodiensis.	1544.
Gregorius Flaez , Episcopus Solonensis.	15. Julii 1544.
Joannes Bernardus Diaz , Episcopus Calagurritanus.	17. Apr. 1545.
Michael Puccius , Episcopus Elinensis.	Junii 1545.
Gregorius Siricher , Episcopus Danaliensis Suffrag. Spuens.	7. Junii 1545.
Michael à Turre , Episcopus Genatensis.	Feb. 1547.
Octavianus Preconius , Episcopus Monopolitanus.	15. Apr. 1546.
Joannes Fernandi Theuma , Episcopus Legionensis.	14. Jul. 1546.
Christophorus Ruscius , Episcopus Onetenis.	8. Octo. 1546.
Joannes Emilianus , Episcopus Tudenis.	1. Junii 1547.
Joannes de Mello Episcopus Sylvensis.	2. Martii 1545.
Antonius Codma , Episcopus Lacorensis.	7. Maji 1546.
Martinus Ayala , Episcopus Guadicensis.	16. Maji 1548.
Petrus de Slimiga , Episcopus Astoriensis.	4. Junii 1548.
Nicolaus Pseume , Episcopus Virdunensis.	8. Junii 1548.
Christophorus Metzler , Episcopus Constantiensis.	2. Jul. 1548.
Thomas de Platanis , Episcopus Curienis.	
Franciscus Salazar , Episcopus Salaminensis.	16. Decem. 1548.
Vincentius de Leone , Episcopus Bossanensis.	16. Decem. 1548.
Angelus Bragadinus , Episcopus Vincentinus.	17. Maji 1550.
Ægidius Foscararius , Episcopus Mutinensis.	13. Maji 1550.
Gerardus de Rambaldis , Episcopus Civitatenis.	30. Maji 1550.
Gaspar , Episcopus Segobriensis.	25. Junii 1550.
Petrus Pons , Episcopus Civitatenis.	25. Junii 1550.
Alvarus Moschœsius , Episcopus Pampilonensis.	25. Junii 1550.

Joannes Kridz , Episcopus Achonenſis Suffrag. Monaſterienſis. 8. Sept. 1550.
 Achilles de Graſſis , Episcopus Montis Flaſconenſis. 1551.

Abbates.

Gerardus de Zumericourt , Abbas Sti. Bertini Morinenſis Dioceſis.
 Marcus de Brixia , Abbas Sancti Vitalis de Ravenna.
 Euſebius de Parma , Abbas Stæ. Mariæ Gratiarum Placentinenſis Dioceſis.

R. Patres Generales.

Chriſtophorus Patavinus , Generalis Sti. Auguſtini.
 Franciſcus Romeus Caſtiglionenſis , Generalis Ordinis Prædicatorum.
 Julius Mananus, Placentinus Vicarius Generalis Ordinis Minorum Converſualium.

Die Jovis 28. Aprilis 1552. celebrata fuit poſtrema Sefſio in æde Divi Vi-
 gilii , in quâ poſt Miſſæ celebrationem , R. D. Pighius Præſes , abſente
 D. Legato ob morbi gravitatem quo intereâ laboravit , inchoavit ſolemnia
 Sefſionis, aſſiſtente illi D. Veronenſi præſidente. Deindè decretum ſuſpenſionis
 Concilii lectum fuit à D. Senedenſi ex Ambone, quod quidem placuit ſerè
 omnibus , præterquàm Archiepiſcopo Turritano qui maxime contradixit, prout
 in cedula infrâ ſcriptâ , aliisque Episcopis Caſtellimariſis , Laucianenſi, Pacenſi,
 Calagurritano, Elmenſi, Gadicenſi, Aſtoricenſi, Tudenſi, Pampilonenſi, Ci-
 vitatenſi & Segobrienſi.

*Copia decreti ſuſpenſionis Concilii in Sefſione ultimâ Tridenti publicati,
 per Reverendum Dominum Senedenſem.*

Sacro-Sancta œcumenica & Generalis Synodus Tridentina in Spiritu Sancto
 legitimè congregata , Præſidentibus in eâ Rmis. D. Sebastiano, Archiepiſcopo
 Sipontino & Aloyſio, Episcopo Veronenſi , Nunciis Apoſtolicis , tam eorum
 proprio, quàm Rmi. D. Marcelli, Tit. Sti. Marcelli, S. R. E. Cardinalis Creſcentii
 Legati nomine, ob adverſam ejus graviffimam valetudinem abſentis, non dubitat
 Chriſtianis omnibus patere, hoc Concilium œcumenicum Tridentinum primò à
 Paulo ſcæl. record. convocatum & collectum fuiſſe, deindè à Smo. D. N. Ju-
 lio III. eſſagitante Carolo V. Auguſtiſſimo Imperatore , eâ præcipuè de cauſâ
 fuiſſe reſtitutum , ut Religionem in multis orbis partibus , & præſertim in
 Germaniâ, in diverſas opiniones miſerabiliter diſtractam, in ſtatum priſtinum
 revocaret, abuſus & mores Chriſtianorum corruptiſſimos emendaret. Cum-
 que ad hoc agendum quam plurimi Patres nullâ laborum ſuorum periculo-
 rumque habitâ ratione , è diverſis regionibus alacriter confluiſſent, reſque
 ſtrenuè magno fidelium concuſſu ſcæl. iterque procederet, ac ſpes eſſet non
 levis, illos Germanos qui eas novitates excitarunt, in Concilium venturos,
 ſic animatos ut veris Eccleſiæ rationibus unanimiter acquieſcerent, lux de-
 nique quædam rebus affuſiſſe videretur, caputque attollere inciperet, proſi-
 gata antea & afflicta Reſpublica Chriſtiana hi repente tumultus , ea bella
 hoſtis generis humani verſutiâ exarſerunt, ut Concilium velut hæſere ac ſuum
 curſum interrompere ſatis incommodè cogeretur, ſpesque omnis ulterioris pro-
 greſſûs hoc in tempore tolleretur, tantumque aberat ut Sancta Synodus Chri-
 ſtianorum malis & incommodis mederetur, ut multorum mentes præter animi
 fui

fui sententiam irritaret potius quàm placaret. Cum igitur ipsa Sancta Synodus omnia, & præcipuè Germaniam armis ardere, & discordiis videret, omnes ferè Episcopos Germanos, præsertim Principes Electores suis consultum Ecclesiis è concilio abiisse, decrevit tantæ necessitati non reluctari, & ad meliora tempora reticere, ut Patres quòd eis nunc agere non licet, suis ovis prospectum, ad suas Ecclesias regredi valerent, ne diutius utrobique inutili otio conterantur, atque ita quoniam sic temporum conditio tulit, huius œcumenici Concilii Tridentini progressum per biennium suspendendum fore decrevit, prout præsentis decreto suspendit, eâ tamen lege, ut si citius pacata res sit, ac tranquillitas pristina restituatur, quod sperat Dei Opt. maximi beneficio non longo forsan spatio futurum, ipsius Concilii progressus, eodemmet tempore suam vim, firmitatem, vigoremque habere censeatur. Sin autem, quod Deus avertat, peracto biennio prædicta legitima impedimenta non fuerint submota, quam primùm cessaverint, talis suspensio eo ipso sublata esse intelligatur, ac suus vigor & robur Concilio sit restitutum, & esse intelligatur, sine aliâ novâ Concilii convocatione: accedente ad hoc decretum, consensu & autoritate Sanctitatis suæ & Stæ. Sedis Apostolicæ. Interea tamen eadem Sancta Synodus exhortatur omnes Principes Christianos & omnes Prælatos, ut observent, & respectivè quatenus ad eos spectat, observare faciant in suis regnis, dominiis & Ecclesiis omnia & singula quæ per hoc Sacrum œcumenicum Concilium fuerunt hætenus statuta & decreta.

Reverendissimi & Illustrissimi Domini Reverendique Patres, placent ne hæc omnia vobis? omnibus placuit exceptis supramemoratis. Laus Deo.

*Sedula exhibita à Reverendo Domino Turritano in Sessione
habitâ 28. Aprilis 1552.*

CUM hoc Sacrum œcumenicum Concilium antè tot annos à toto orbe Cristiano desideratum, tantis laboribus procuratum tandem Tridenti ad extirpandas hæreses, tollenda schismata, reformandos mores, pacemque inter Principes Christianos componendam, fuerit convocatum, neque post ejus convocationem fuerit adhuc satisfactum, nedum omnibus, sed nec planè alicui ex causis, propter quas convocatum est, præsertim reformationi necessariæ abusu, undè mala omnia quibus vexatur Ecclesia, exorta esse, apertum est. Nos infra scripti Archiepiscopi & Episcopi nostrarum conscientiarum testimonio compulsi, huic decreto suspensionis Concilii, cum omnibus in eo contentis circumstantiis & conditionibus, tam quoad substantiam ejus, quàm quoad formam, contradicere decrevimus, prout de præsentis contradicimus & repugnamus. Tamen quia causæ suspendendi quæ in eo assignantur, bella scilicet, & Germanici tumultus, quos brevi sedatos iri & componi hoc in ipso decreto sperari dicitur, usque adeò non videntur urgere, ut sit propter eas ita à Concilii prosecutione cessandum, saltem in his quæ ad reformationem attinent, quin imò ad sedandas Principum discordias aptissima visa est Concilii convocatio, subindèque prosecutio & continuatio: tum etiam quia dicta suspensio magis dissolutionis, quàm moderatæ aut necessariæ supersessionis speciem præ se ferre videtur, neque enim etsi cæteræ difficultates deerint quas timerè nos docuit experientia, tam celebris Prælatorum conventus, ex tam diversis remotisque Provinciis haberi facile poterit, nec deerunt

impugnatoribus Catholicæ Ecclesiæ occasiones & rationes ad seminanda alendaque bella & discordias, quibus hujus Concilii, cujus nomen apud eos tam est odiosum, vel assumptionem impedian, quòd nunc eos conari, variisque rationibus tentare videmus: si præsertim viderint conatus hujusmodi prosperè eis cedere, nosque eò adegisse ut ab incepto opere cessaverimus. Prætereà nos deterret ingens scandalum, certaue hæresum propè confirmatio, quam ex tali & tam diuturnâ suspensione nedum ipsis Ecclesiæ adversariis, sed & Catholicorum plerisque orituram esse manifestum est, cum Dominica Castra, publicamque causam deferere nos non aliâ ratione magis quàm persecutionum metu, laborumque impatientiâ, & quod pejus est, causæ ipsius & divini auxilii desperatione opinabuntur: Cùm tamen in hoc loco ab omni bellicâ injuriâ remoto esse nos viderint, ubi aliàs cùm non minùs periculosa bella gererentur, nihilominùs ipsa Synodus fiducialiter in divino hoc opere perseveraret, quod profectò inficiari nec nos possumus. Cùm itaque è manibus nostris repetendæ erunt animæ quæ perituræ sunt per subtractionem hujus salubris, atque unici remedii, aliisque de causis conscientias nostras moventibus, huic decreto non expressè contradicere non possumus, imò ei contradicimus & quantum possumus absolutè repugnamus. Ne tamen non omni Concilio consentiendi rationem quærere videamur, neve abhorrire credamur à suavi rerum dispositione, cùm & nos difficultatis temporum, recessusque Prælatorum Germanicæ nationis ferè omnium, rationem aliquam habendam esse nos improbemus, petimus ut hæc Sancta Synodus sequendo viam quam hætenùs tenuit atque servavit; Sessionem ad proximas Cal. Majas indictam, ad moderatum aliquem terminum proroget, diemque declaret qui ipse ità pro hodie interpellet, ut alia convocatio, declaratio, aut intimatio minimè sit spectanda quominùs ad hunc locum Concilii omnes Prælati convenire & possint & teneantur, addentes nihilominùs quòd si infra dictum declarandum terminum prædicta impedimenta cessaverint, curet Sanctitas sua Prælatos omnes ad prosecutionem Concilii revocare quos interim ad proprias Ecclesias remeare (si libeat) licebit. Ultima verò decreti verba quibus continetur decretorum hujus Sanctæ Synodi observatio, placerent utique, si absque his verbis, *quatenus ad eos de jure spectat*, publicetur, quæ litium occasio esse videntur, & seminarium, quæ quidem omnia ita & non aliter fieri petimus, protestamurque si secùs fiat nullum nobis, nec Sanctæ Synodo præjudicium fieri quovis tempore, tam propter hujus decreti suspensionis publicationem, quàm ob quemcumque alium actum, factum, vel faciendum, attentatum, vel attentandum, per quascumque personas contra hujus œcumenici Concilii auctoritatem & potestatem, Conciliorumque œcumenicorum omnium. Petimus insuper à Synodi hujus Notario, ut hanc nostram scedulam contradictionis, attestationis, ac protestationis inter acta Synodi unà cum decreto hoc inserat, indeque ipse, vel alii nobis, unum, vel plura authentica instrumenta exhibeant. Ita subscriptum.

S. Archiepiscopus Turritanus.
J. Episcopus Castellimaris.
Alvarus, Episcopus Venusinus.
Jo. Episcopus Tudenfis.
P. Episcopus Astoricensis.
Petrus, Episcopus Civitatenfis.

Jo. Episcopus Laucianensis.
Franc. Episcopus Pacensis.
M. Episcopus Elnensis.
M. Episcopus Guadicensis.
Alvarus, Episcopus Pampilon.

Sessione finitâ, liberum fuit cuique ad propria redire.

SECUNDA PARS
ACTORUM
ET
DECRETORUM
CONCILII
TRIDENTINI

Ab Anno MDLXII. usque ad Concilii finem,

CONTINENS

MEDULLAM

VOTORUM ET SENTENTIARUM PA-
TRUM CONCILII TRIDENTINI, SUPER PRÆCIPUIS
MATERIIS PROPOSITIS IN CONGREGATIONIBUS,
AB ADVENTU EMINENTISSIMI CARDINALIS
LOTHARINGICI CUM EPISCOPIS GALLIS,
AD CONSENSUS^A SOLUTIONEM.

*EX DIARIO MANUSCRIPTO ILLUSTRISSIMI
ET DOCTISSIMI DOMINI*

NICOLAI PSALMÆI,
EPISCOPI ET COMITIS VIRDUNENSIS.

ADDUNTUR

ELUCIDATIONES NON-NULLORUM LOCORUM
EJUSDEM CONCILII A SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIAE
CARDINALIBUS, INTERPRETIBUS, DEPUTATIS,
PRÆLATIS, ET ALIIS CONCESSÆ.

Die Veneris decimâ tertiâ mensis Novembris anni millesimi quingentesimi sexagesimi secundi, appulit Tridentum Cardinalis Lotharingus cum comitatu, cui obviam occurrerunt multi Episcoporum, Oratorum, & Legatorum Pontificis, honoris gratiâ, cum Tridentino Cardinali.

Die Lunæ decimâ sextâ ejusdem mensis Novembris Congregatio facta est in æde Sanctæ Mariæ, in quâ dederunt vota super doctrinâ & canonicis Sacri Ordinis, in medium propositis, duo Hispani, & tres Itali Episcopi.

Die Martis decimâ septimâ, horâ vigesimâ primâ, primus votum dedit Urbanus de Rüere, Januensis, Episcopus Senogaliensis, (a) qui multum moratus est in allegatione Scholasticorum, ad probationem actûs septimi, in quo agitur an Episcopi sint jure divino instituti, presbyteris superiores & eodem jure, Romano Pontifici subiecti.

Dionysius Græcus, Ordinis Minorum Sancti Francisci de observantiâ, Episcopus (b) Milopotamensis, alterius Episcopi, qui prius dixerat, subscripsit sententiæ.

Petrus Danesius, Gallus, Episcopus Vaurensis oravit, ut Synodus provideret, quatenus Patres simpliciter sententias dicerent clarè & dilucidè. Tandem suasit, ut Synodus magis ageret ea quæ reformationem spectabant in hac tantâ calamitate, ne essent aliis ludibrio.

Joannes De Munnatones, Hispanus, Ordinis Sancti Augustini, Segobriensis in Celtiberiâ Episcopus, eodem tendebat, ne illud contingeret, vè mihi quia tacui, & quoniam tacui inveteraverunt ossa mea, dum clamarem totâ die, sed quia (dixit) audio maximam inter Patres natam de hoc septimo Articulo discordiam, an Episcopi sint de jure divino instituti, presbyteris superiores, & eodem jure Pontifici Romano subiecti, in quâ terimus tempus, cum aliò nos avocet in præsens cunctæ Ecclesiæ discrimen, quod citius excitabit incendium, quod nos tempestivè restinguere possemus, ut jam adversarii clament, Ecclesiam Catholicam, insaniâ nostrâ & Christianum orbem in summum discrimen adduci, nisi Deus Pater misericordiarum, misereatur Ecclesiæ suæ, faciatque nos tandem idem sentire & loqui in Domino. Itaque satius fuerit circa reformationem attendere, cum etiam Catholici liberè fateantur, varios esse in Ecclesiâ abusos, mores Cleri turpes, & opus esse magnâ reformatione.

Multis nominibus laudata Confessio Polonica, authore Osio, *fides nostra*. „ Me, adjuvante Deo, neque minis paratæ cædis, neque objecto exemplo tyranni, quisquam avertet à veritate Catholicæ fidei, quam confiteor „ adeò integrè, ut si venulam in corpore meo ullam communem cum sectariis esse scirem, eam secarem, avelleremque, tantum abest ut hæreses „ possim probare Lutheri; precor autem Deum, ut me vasculum aliquod „ esse velit misericordiæ suæ, ac si res ita postulet, minimè dubitem martyr

Oooo

(a) In Ducatu Urbini.

(b) Castrum Insulæ Candia, vulgò *Milopotaine*.

„ pro veritate veri Evangelii , contra falsum fictumque Evangelium Lutheri ,
 „ honestam mortem. constanter oppetere.

„ Inter hæreticos & Catholicos in hoc convenit , quòd lapsa sit Eccle-
 „ siastica disciplina , in eo verò discrepatur , quòd hæretici hierarchiam om-
 „ nem , & sacerdotalem ordinem cupiant evertere ; Catholici autem unita-
 „ tem comprobantes deformatam Ecclesiam verè deplorent , & ut ea refor-
 „ metur votis omnibus orandum est. Quod nisi fiat , video (quod Deus
 „ avertat) Ecclesiæ maximum impendere periculum. Volo malè oppinari ,
 „ sed vereor ne hic cancer , in dies latius serpat , cui tollendo , nec ferrum ,
 „ nec flamma satisfuerit. Longe satius esset Pontifici Romano , à Christo tra-
 „ ditam , & Conciliis confirmatam potestatem ita prædicare , & plenariam il-
 „ lam potestatem , de quâ in septimo canone , & intereà admoneat eum ,
 „ non ad Ecclesiæ ruinam , sed ædificationem esse concedendam.

„ Potestas Ordinis non est humana , nec civilis , sed omnem nostram
 „ virtutem excedens.

„ *Ex libro explicationis articulorum per Universitatem Lovaniensem.*
 „ Apostolus Paulus , *ad majores natu Ecclesiæ Ephesinæ* , attendite , inquit ,
 „ universo gregi , in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Eccle-
 „ siam Dei , & Christus ipse est , qui dedit quosdam Pastores , Doctores ,
 „ & Sacerdotes.

„ Electio Episcoporum , & Pastorum , atque Diaconorum , aliquandò fa-
 „ cta est in Ecclesiâ , suffragio plebis : Beatus Cyprianus , divinâ traditione
 „ & Apostolicâ observatione sic esse observandum docet , Ex divinâ (ait)
 „ descendit auctoritate , quòd Sacerdos plebe præsentem , sub omnium ocu-
 „ lis deligitur , & dignus atque idoneus publico iudicio atque testimonio
 „ comprobetur. Aliquandò à solo Clero constituitur , tamen ordinatus &
 „ consecratus semper fuit apud solum Episcopum. Beatus Leo *in distinc.* 63.
 „ vota civium , testimonia populorum , honoratorum arbitrium , electio Cle-
 „ ricorum , in ordinatione Sacerdotum constituatur.

„ De hac diversitate constitutionis Episcoporum & Pastorum Ecclesiæ
 „ (ait) Gerson , Cancellarius Parisiensis , *de potestate Ecclesiæ consid* 12. Præ-
 „ lati Ecclesiæ , majores & minores , quandoque sunt instituti à toto populo
 „ & Clero , quandoque à Clero tantum , quandoque à solis Canonicis ca-
 „ thedralis Ecclesiæ , novissimè crebrius per Romanum Pontificem , ideò
 „ namque variatum est , quia nihil de hoc Christus constituit.

Die decimâ octavâ Novembris Franciscus Blanco , Hispanus , Episcopus
 Auriensis , dixit super septimo Canone , confirmans multis auctoritatibus ex
 Basilio , Gregorio Magno , Cypriano & aliis , Episcopatum esse jure divino à
 Christo institutum , non quoad potestatem modò , sed etiam jurisdictionem ,
 ac procedere à Christo tanquàm fonte , & principali causâ , & ab eo per
 Papam , tanquàm per ministrum & instrumentum. Eodemque jure presbyteris
 esse superiores , ita quoque antea Granatensis & Segobienensis senserant , & mor-
 dicus probaverant , Episcopatum juris esse divini , contra mentem quorundam
 Italorum , qui juris esse positivi asseveraverant , tribuentes totam potestatem Papæ.

Donatus de Laurentiis de Asculo Apuliæ , Episcopus Minorensis (a) , dixit
 instar sacrilegii esse disputare de auctoritate Pontificis Romani , sine expressio-
 ejus mandato & legatorum , & probavit verba illa (tibi dabo claves Regni

(a) *Minori* Civitas Episcopalis in Regno Neapolis.

Cœlorum) non solum Petro dicta, sed & Apostolis, ex Cypriano & aliis. Et C. *firmiter de summâ Trinitate*, sunt qui Canonem septimum subterfieri malunt, ex quo tot dissidia inter Patres nata sunt, & quæ totam Patrum Congregationem perturbaverunt.

Georgius Drafcovicius, Orator Regis Hungariæ, Quinque Ecclesiensis Episcopus, dixit sibi displicere, quod tantoperè defenderetur auctoritas Episcopalis, cum ferè Patres non laborarent de confirmando primatu Petri, quem eversum cupiebant hæretici, dixitque Episcopos à Deo institutos, sed per hominem, Papam scilicet; allegavit Hieronymum ad Cap. I. ad Galat. Ubi Apostolus dicit missum non ab homine, neque per hominem, sed per Jesum; Hic Hieronymum tria Apostolorum genera assignare, quosdam à Deo tantum, ut Paulus, alios à Deo, sed per hominem, sic Josue per Moysen, sic Eliseus per Eliam, alios ab hominibus & favore humano, alios à seipsis, ut hæretici.

Die Dominicâ, vigesimâ secundâ ejusdem mensis Novembris, est celebrata Missa submissâ voce, in æde majori, presentibus Legatis, Oratoribus, Episcopis & Theologis, deindè habita est Oratio per Dominum Francischinum de Ferraria, de signis adventûs Domini, & de abominatione desolationis, admonens Patres, ne quis vos seducat, neque turbemini de mysterio iniquitatum nostrarum, sed vindictæ divinæ & judicii, nisi poenitentiam agamus, proponens exempla diluvii, & destructionis Sodomæ, & devastationis Hierosolymæ, captivitatis Ægyptiacæ, & quid actum sit de Ecclesiâ Orientali, timendum de Occidentali, nisi seriò reformemus nos ipsos, & quod prædicatum est Evangelium Regni in universo mundo, undè sequetur consummatio sæculi, videtis hæc omnia (inquit) & structuram templi, amen dico vobis, non relinquetur lapis supra lapidem, qui non destruat. Quâ concione finitâ secutæ sunt preces in hunc modum.

Capella Legatorum prostrata antè Altare incepit antiphonam cum musicâ, deindè Litaniam more Italico, & dicto *Sancta Maria ora pro nobis*, surrexerunt omnes, & facta est processio extrâ ædem, & in reditu quisque rediit in locum suum, & finitâ Litaniâ, unus ex Episcopis stans coram altari, dixit preces cum versiculis & orationibus aliquot pro tranquillitate Ecclesiæ & progressu Concilii, & dicto *Benedicamus* quisque recessit in domum suam.

Die Lunæ vigesimâ tertiâ Novembris, horâ vigesimâ, facta est Congregatio in loco solito, ut in æde Divæ Mariæ, non procul à residentiis Dominorum Legatorum, ubi primùm Oratores Galli exhibuerunt Legato, & Patribus litteras Regias, in Idioma latinum traductas, hujus qui sequitur tenoris.

Carolus Dei gratiâ Francorum Rex, Sanctissimis & Reverendissimis Patribus in Sacro-Sancto Tridentino Concilio congregatis salutem.

Etsi ea fuit Dei Optimi Maximi voluntas, ut jam inde ab ineunte ætate nos ad tanti hujus Regni Imperium vocarit, ejusque altæ & infinitæ judiciorum providentiæ placuit, nobis committere hujus principatûs initia, adeò tumultuum & civilium bellorum plena, ut nulla illius vel minima provincia inveniri possit, quæ hisce calamitatibus careat; Oculos tamen pueritiæ nostræ, hæc ipsa divina bonitas ita aperuit, ut tantorum malorum causam facile judicaverimus, non aliundè quam ex variâ & multiplici de Religione opinione, quâ populus noster imbutus est, processisse. Cognovimus etiam hujus gravissimi morbi remedium, non ab hominum prudentiâ esse petendum, sed à Deo vivo, & inexhausto misericordiarum fonte, qui requirentibus eum ex animo, sui que nominis tantum gloriam & honorem spectantibus, nunquam

defatigatur beneficia & gratias conferre. Itaque eodem Spiritu ducti cum primum Regiâ coronâ sumus insigniti, nihil nobis magis fuit in votis, quàm cum majorum nostrorum exemplo, ad Sacros Conventus, velut ad ejus ægritudinis unicum & præsens medicamentum confugere, tum in bonæ memoriæ Francisci Regis Domini & Fratris nostri Amantissimi vestigiis permanere, & quanto potuimus studio & diligentia hanc ipsam, in quam nunc ex variis orbis terrarum partibus convenistis celeberrimam Synodum expectere. Ac illud quidem gravissimè tulimus, nos qui hujus instituti adeò pii & optati auctores fuimus, non tamen efficere potuisse, ut Prælati nostri in hoc generale Concilium primi convenirent. Sed hujusmodi dilationis causam, & alii omnes, & vos ipsi necessariam judicastis: Cumque amantissimum & dilectissimum Consobrinum nostrum Cardinalem Lotharingum, Archiepiscopum, Ducem Remensem, primum Franciæ Parem, inque illius comitatu aliquot Regni nostri Episcopos, & Abbates adventare videatis, nihil quidem à nobis cum simulatione, aut exquisitis diffugiis, sed omnia seriò, piâque & sanctâ voluntate gesta esse facile existimabitis. Causa autem, Sanctissimi Patres, propter quam Consobrinum nostrum ad vos misimus, duplex est, altera quod ille muneris sui non oblitus, quique optimè novit quid Ecclesiastica professio horumque temporum calamitas ab eo, sui que ordinis hominibus requirat, sapiùs & vehementer istuc eundi facultatem à nobis petiit & optavit: Altera quod ille à teneris annis ad secretiora nostra consilia evocatus, & in Regni nostri gravissimorum negotiorum administratione educatus, optimè novit fontes, & origines tumultuum nostrorum, & quibus rebus egeamus ut sedari possint, eique in mandatis dedimus ea apud vos exponere, & quæ à prudentiâ vestrà & amore paterno remedia jure expectari possunt, non solum propter Regni nostri tranquillitatem, sed etiam totius Reipublicæ Christianæ salutem à vobis impetrare. Cum enim præ oculis, quod est veri & puri Dei cultus semel habuerimus, poterimus tandem ad laudatam illam & adeò expetitam rerum emendationem, quæ temporum injuriâ & hominum malitiâ funditus perierat pervenire, ac in honorem & exaltationem Dei nominis, unitatemque Ecclesiæ, antiqua illa Catholicæ Ecclesiæ Majestas & integritas splendet, quam rem velut munere vestro dignam universus orbis jure suo à vobis expetit & exquirat, eamque si feceritis, accedet vobis incredibilis remuneratio à manu illius liberali, qui se harum rerum liberalissimum remuneratorem profitetur. Reges item, & Reipublicæ, Principesque omnes, vobis se meritò devinctos existimabunt, vestramque pietatem magnâ cum vestrà laude posteritati commendabunt. Et quoniam eo est ingenio Consobrinus noster, ut ea planè noverit quæ nos speciatim scire cupimus, obsecramus vos, Patres Sanctissimi, illum ut æquo & lubenti animo audiat, eamque illi fidem, quam nobis si istic essemus, adhibeatis. Petentes intereà à Deo optimo maximo, ut vos suo præsidio, nobis, totique orbi Christiano, diutius conservare dignetur.

Datum Rouville die septimâ Octobris MDLXII.

Literis quæ suprâ per Secretarium Concilii lectis, Cardinalis Lotharingus habuit orationem exponens animum Regis, ut seriò procedatur ad negotia Synodi, & ut sequitur loqui cœpit.

Illustrissimi

Illustrissimi D. D. Reverendissimi Episcopi, Christianissimus Rex Carolus, Reginae matris Christianissimæ, auctoritate, ac præcipue Regis Navarrae assensu, procerumque omnium conscriptorum consilio, has literas quæ modò perlectæ sunt, decrevit, mihiq; ad vos perferendas dedit. Quarum præcipua ea capita, quæ majorem ex me explicationem desiderant, pro eâ quæ mihi credita est fide, explicabo, quam brevissimè potero. Hæ ut meministis, statim in initio Regni illius nobilissimi, amplissimi ac florentissimi quondam, summæque ergà Regem fidei & observantiæ, statum & conditionem testantur, dicam uno verbo, non sine incredibili dolore, fuimus Galli, fuit ingens gloria Francorum, hæ rerum omnium, Clarissimi Oratores, sunt vicissitudines. Manus Domini tetigit nos, Viri, Patres & Fratres: hoc nobis justum infra suum judicium, provocaverunt corrupti omnium ordinum mores, ac Ecclesiastica collapsa disciplina: has turbas excitarunt hæreses non suppressæ, & à Domino Deo nostro instituta remedia, tandiù neglecta: hinc illæ lachrymæ, ac per totum Regnum dissidia, odia, rapinæ, bella intestina & plus quam civilia: luctus ubique, ubique dolor, & plurima mortis imago, nec sacro-sanctis Dei templis parcitur, presbyteri & Religiosi viri ad aras usque, quas amplexantur morientes, trucidantur. Visibilia Sacramentorum signa pedibus conculcantur; passim erecti apparent rogi ex omni genere Ecclesiasticorum ornamentorum, accensa ex imaginibus dissectis pyra, additis non solum omnium Ecclesiarum, sed antiquissimarum Bibliothecarum libris: nec quicquam ex chartis publicis & instrumentis, quæ ad dotationem pertinent reservatur. Sanctorum reliquiæ ruptis altaribus in cineres rediguntur, quæ supersunt in profluentem post hæc projectæ; horresco referens nec à Summorum Pontificum, Imperatorum, Regum, Principum, Episcoporum, & sine discrimine passim aliorum omnium sepulchris abstinetur, eorum maxime qui de Ecclesiâ Dei benè meriti per monumenta reperiuntur. Nomen Domini ubique blasphematur, spiritus mendacii in ore omnium est, qui falsò verbi Dei ministerium usurparunt, atque ita expulsis pastoribus, alienæ ovis, custos, fur & latro in ovile ascendit. Postremo, quod longè omnium est gravissimum, jure & Sacro-Sanctum Sacrificium apud eos ubique cessat. Quod interimissimum, quantam ruinam secum adferat, ac quantam Regibus jacturam & meministis, Viri doctissimi, ex Prophetarum Oraculis, & experientiâ jam in magnis Imperiis, florentissimis Regnis, amplissimisque Provinciis didicistis, atque in Galliâ nunc aspicitis. Regis enim Majestas minuitur, Imperia detractantur, non modò vectigalia, sed proventus etiam negantur, jura omnia, & leges silent, quilibet vindictam quam exercet ex privato odio meretur, ad defectionem populus excitatur, & excusso Monarchiæ quod appellant, jugo, anarchia in concionibus publicè proponitur. Hæc omnia apud vos cogitate, Clarissimi Oratores, & quod in Galliâ vobis nunc videre otiosis licet, ferâ nimis poenitentia experiemini, si modò suo Galliâ ex vicinio vos in ruinam trahat. Sed quid vos, Sanctissimi Episcopi, detineo, aut diutius affligo, supersunt tanto huic malo nostro opportuna remedia: habemus enim magnæ spei pupillum Regem, non tam Regni ex legitimâ successionem Monarchiam, quàm Religionis & virtutum omnium avitarum heredem, quem pater Henricus & avus Franciscus excitat, & in quo jam Francisci fratris demortui omnis generis virtutum igniculi relucet; nec desunt Catharinæ viduæ Reginae, & Navarrae Regis optima consilia & infractæ procerum vires: nullis opibus

parcitur, undique auxiliares copiae comparantur, fitque via vi, sed in nostra viscera, quantumcumque victrix dextera sit, ferrum convertitur: eruuntur opes & fit lamentabile Regnum; jamque nulla ad sedandos tantos tumultus aptior via, nullum praesentius remedium, quam quod ab hac sacrosanctâ universalis Ecclesiae, legitimè in Spiritu Sancto congregatâ Synodo expectatur. Huc nos majorum exempla trahunt, hoc Dei verbum docet: ac ut speremus ex promissis suis, quae nunquam fecit irrita, imperat atque ita demum ex hoc loco pax Dei, quae exuperat omnem sensum, expectatur, templum enim Dei sanctum est, quod sumus, nos viri fratres, & tamen si divisiones gratiarum sint, omnes tamen nos in uno Spiritu, qui in nomine Domini nostri Jesu Christi congregati sumus, quod & dicere necesse est pro ut Spiritus Sanctus dabit eloqui, quae omnia ut magis scire potestis, ad benè beatèque decernendum ex divino praescripto sunt omninò necessaria: hæc omnia Christianissimus Rex cum sibi satis persuadeat, nec quicquam alienum à nobis expectet; Duo tamen præcipua sunt ea de quibus vos admonet, pro suâ in hanc Synodum observantiâ, & pro eâ quam sentit ex his de Religione dissidiis, summâ molestiâ. Primum itaque à vobis postulat, ut quantum fieri poterit, nova dissidia vitemus, novas inquam, & infructuosas quaestiones, relinquamus, ac demum quantum nobis licebit, nitamur, ut Principes, ac Provinciae omnes ab armis, religionis ergò abstineant. Ab hoc desiderio excitandorum bellorum prorsus nos alienos oportet: ne qui ex nobis discesserunt, & se ab Ecclesiâ Dei præciderunt, existiment magis hoc Conventu Principes ad arma provocari, & societates & foedera iniri ad bellum quantumcumque sacrum, quàm de universali omnium animorum in unam fidem reconciliatione decerni. Solliciti antè omnia servare unitatem pacis, si quid in eâ sententiâ peccatum est, parcite quæso, Patres amplissimi, Henricus Pater, author fuit pacis, quae in Christiano orbe tam feliciter hætenus servatur, eam quasi testamento paulòpost moriens filio Francisco Regi commendavit, hanc Franciscus frater, si nobis tam citò ereptus non fuisset, magnâ prudentiâ retinere conabatur. Pupillo & viduae iniquissimas semper turbas & bella intestina Rex & Regina mater valdè pertinuerunt, & pacatos subditorum omnium animos, ne quies publica inturbaretur, summâ prudentiâ, ac ut ætatem & sexum decet, perpetuò exoptarunt. Quod etiam si, ut negari non potest, infeliciter successit, infeliciores belli eventus sunt pertimescendi: ne si omnes in eodem periculo versentur, eadem & tempestate acti, nemo periclitantes adjuvet, & sic unum idemque naufragium faciamus. Summam propterea rationem haberi desiderat eorum qui lapsi sunt, ut & illis quantum ex Deo poterimus condonemus, quibus & nos amicos esse liceat, sed usque ad aras. Alterum legationis meae caput est, quod jam à principio Regi meo Christianissimo, cum Serenissimo Imperatore & reliquis Regibus & Principibus viris, quorum hic Oratores viros clarissimos habetis, fuit commune, nempe ut de reformatione, & morum & Ecclesiasticae disciplinae omninò decernatur. De hac iterum iterumque admonet, ad eam seriò amplectendam, quâ potest observantiâ hortatur, & per Dominum nostrum Jesum Christum qui judicaturus est vivos & mortuos obtestatur. Si Ecclesiae auctoritatem integram esse vultis, si ejus dignitatem conservare, si jam inclinatum nobilissimum Galliae Regnum retineri posse judicatis, nec verò ex vestris commodis nostra incommoda metiri æquum est, si enim universa hæc Italia, si Hispania sedem adhuc & clavum tenet, gratulamur vobis Patres Illustrissimi: nos puppi

excidimus, & vix supremo digito gubernacula retinemus, hic vobis liceat jure vestro causas à nobis tantæ tempestatis exquirere, quem accusabimus Coepiscopi fratres? Quem tanti mali authorem faciemus? Memini quid velitis, nec memoriâ excidit vestrum de eâ re commune omnium judicium. Hoc non sine innato pudore, & magnâ ante-actæ vitæ, poenitentiâ dicere me oportet, propter nos tempestas hæc orta est, viri Patres, propterea mittite nos in mare, quid addam amplius, habetis confitentes reos, in eos ut libet animadvertite. Nunc judicium incipiat à Domo Dei, & mudentur qui ferunt vasa Domini: attendamus nobis & universo gregi, quiescamus perverse agere, & discamus benè agere; Imò potius tu misericors & bone Deus per viscera misericordiæ tuæ, attende, placare, & adauge nobis fidem, ut sine timore de manu inimicorum liberati serviamus tibi. Nunc viribus opus est, Patres, nunc pectore firmo. Sed vereor Illustrissimi Domini & Reverendissimi Episcopi, ne nimis importunè agam, non est enim sponte currentibus, addendum calcar, finem igitur faciam, est enim mea expedita à Rege legatio, sed quòd scire vos amplius oportebit, hæc omnia Clarissimi Regii Oratores curabunt. Ego verò, & mecum unâ qui ex Galliis advenerunt Reverendissimi Episcopi in hac universalis Ecclesiæ Sacro-Sanctâ Synodo, testamur Beatissimo Papæ Domino Pio Pontifici Maximo, post Deum in perpetuum subditos esse velle. Ejus enim nos in terris primatum super omnes Ecclesias agnoscimus, cujus nunquàm Imperia detrectabimus, Ecclesiæ autem Catholicæ, ac Sacræ Generalis Synodi decreta veneramur, vobis Illustrissimi & Reverendissimi Legati fasces submittimus, Sanctissimis Episcopis dextras Societatis offerimus, & Clarissimos Oratores testes sententiarum nostrarum huc adesse vehementer gratulamur. Ut Spiritu Sancto Duce in omnibus per omnia, & semper honorificetur Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi.

Finitâ oratione Legatus à Mantuâ respondit satis breviter Cardinali Lotharingo. Deindè eleganter & disertè nomine totius Concilii Archiepiscopus de Zara.

Illustrissime & Reverendissime Domine, inter cæteras Christianæ Reipublicæ miseras & calamitates, quarum memoriam Sacra Synodus neque deponere, neque sine lachrimis repetere unquàm potest, nulla ejus animum cura, magis anxium & sollicitum semper habuit, quàm seditiones, & bellici tumultus, qui Religionis causâ in florentissimo Galliarum Regno commoti ac concitati dicerentur. Nam cum omni tempore, Regnum illud firmissimum Catholicæ veritatis præsidium & columnen jure optimo habitum fuerit, cogebatur Sancta Synodus incredibili dolore affici, cum intelligeret ejusmodi factam esse rerum commutationem, ut non in unâ aut alterâ, sed in pluribus ejus Provinciis omnia ferè impietas, cædes, vastitas occupasse videretur. Accedebat præterea ad augendam doloris acerbitem, quòd nunciabatur, nobilissimos gentis vestræ procures, quod scilicet alii Orthodoxam fidem labefactam, & everfam, alii defensam & conservatam maximè cuperent, tantò ardore ad arma concurrisse, quantò olim Christianissimi Reges vestri totius gallici nominis consensu, pro Christianâ Religione propagandâ, ejusque dignitate recuperandâ, difficillima sæpè bella suscepissent & consecissent, verum antea cum hæc mala Sancta Synodus multorum famâ & auditione accepisset, graviter sanè dolebat, & præsentem inclyti Regni statum maximè deplorabat, ita tamen ut facilè crederet multò, si miserabiliorum ejus fortunam videre

posset, quam aurium sensu perceperat, cernere etiam oculis, & propius omnia ejus vulnera intueri ac penitus pernoscere licuisset. Quod quidem illi nunc insperato quodam modo contigit. Etenim Illustrissima & Reverendissima Amplitudo vestra, Christianissimi Regis litteras, quæ nuper recitatae sunt, oratione suâ subsecutâ, eâ verborum copiâ, gravitate, prudentiâ, Gallicarum rerum statum & conditionem exposuit, ut eas non commemorasse, sed earum veluti expressam imaginem omnium oculis subjecisse videatur. Quare constanter Sancta Synodus affirmat se nullas ei proprias doloris partes concedere, verum eò acerbius hanc calamitatem ferre, quò Amplitudo vestra, Matris Charissimæ, ac Dulcissimi Filii ærumnas & incommoda defleat ac conqueratur, sed tamen in tantis malis animum erigit & confirmat, siquidem brevi futurum confidit ut Deus reddat puero Regi pristinam majorum suorum, & præsertim avi, parentis ac fratris Clarissimorum Regum virtutem & fortitudinem, quâ non solum nefarios hostium conatus reprimere, & audaciam ulcisci queat, sed in tenerâ etiam ætate singulare aliquod pietatis exemplum ad pulcherrimi facti imitationem posteritati prodere; Deindè verò cum divinâ clementiâ, atque misericordiâ, & S. D. N. Pii Pontificis Maximi operâ & auctoritate hoc Sanctum Generale Concilium coactum sit, si unquam antea, nunc certe maxime sperandum est fore ut verus Dei cultus, discussâ errorum caligine, ab omnibus agnoscat, mores emendentur, pax & tranquillitas Ecclesiæ restituatur. Quâ in re quemadmodum adhuc Sancta Synodus omnem diligentiam adhibuit, ut quæ sui muneris & officii esse intelligebat, adjuvante Domino perficeret, ita in posterum nihil se de eâ curâ remissuram, verum si fieri possit, aliquid potius ad eam studii & industriæ addituram esse pollicetur ac spondet. Neque verò, Illustrissime Domine, te impulsore tantum atque hortatore, sed multò magis (quò summæ felicitatis loco habendum existimat) adjutore & Consiliario id faciet; Novit enim quanta tua sit optimarum artium, & præcipuè sacrarum litterarum scientia, maximarum rerum usus, atque apud Regem potentissimum tractatio, summosque Principes existimatio & auctoritas, & quòd caput est, pietas in Deum, vitæ integritas & innocentia, ac veræ & Catholicæ Religionis sincerum studium, quæ quidem tot & tanta sunt, ut quid potissimum in te homines laudare debeant, maximarum virtutum cumulum, an in quoque genere absolutam & perfectam earum formam, meritò dubitari possit. Illud autem exploratissimum Sancta Synodus habet, tam multa ab Illustrissimâ Amplitudine vestrâ, ad communis causæ utilitatem adjumenta allatum iri, ut sibi nunquam minùs jucundam ejus adventûs memoriam futuram confidat, quàm ille ipse dies quò venientem excepit lætissimus, & jucundissimus omnibus illuxisse visus est. Itaque Illustrissime Domine, omnes hi Sti. Patres, quòd tam longo difficili & periculoso itinere suscepto, ad tuendam Stæ. Matris Ecclesiæ dignitatem, tantâ animi alacritate occurreris, quòd salvus & incolumis cum tot gravissimorum Patrum comitatu adveneris, quòd tuâ præsentia, auctoritate, splendore, frui liceat, primum Deo immortalî maximas gratias agunt, deindè tibi ex animo gratulantur, faustaque omnia, ac felicia à Domino precantur. Cæterum quæ vel de communibus Catholicæ Ecclesiæ rebus, vel de privatis Gallicarum Ecclesiarum commodis proponenda erunt, ea Sancta Synodus quotiescumque Regiis Oratoribus, Viris præstantissimis, vel Illustrissimæ Amplitudini vestræ, de iis dicendi locus & potestas dabitur, libentimè stiaudiet. Neque enim dubitat quin ejus Regis nomine qui

pueritiæ

pueritiæ commendationem, à pietatis acerrimâ defensione duxerit, cujuscumque in omni vitâ præcipuum ornandæ atque amplificandæ Religionis studium esse debeat, illa proponantur quæ imprimis cum verâ Dei gloriâ, perpetuâque Stæ. ejus Ecclesiæ utilitate, & summâ Apostolicæ Sedis dignitate & amplitudine conjuncta esse videantur.

Deindè Dominus Renaldus Ferrerius, Præsidens in Parlamento Parisiensi, Secundus Orator Regius in Concilio Tridentino, habuit Orationem ad Synodum ut sequitur.

Orationibus quas nunc audistis Illustrissimi Domini Sanctissimi Patres, nihil est quod à nobis quicquam addi aut detrahi debeat, tantum unum dicemus bonâ veniâ Paternitatum vestrarum, pro muneris nostri ratione: Christianissimi Regis pius, religiosus, & in Catholicam Ecclesiam propensissimus animus, antea quidem erat omnibus satis perspectus & cognitus: Nunc autem adventu & oratione Illustrissimi Principis, & Reverendissimi Cardinalis adeo est illustratus, ut ne illius quidem dubitationis locum relinquat, nam quò minus antea tanti viri adventus ab hominibus prudentibus & peritis rerum humanarum sperabatur, eò magis cum venerit, nemo est vel mediocri ingenio præditus, qui non planè videat, quanti nos Galli Catholicæ Ecclesiæ consultum velimus: Quique non intelligat, pluresque, easque gravissimas esse causas quibus adductus Rex Christianissimus, illum ad vos miset, cujus singulari Consilio in rebus magnis agendis, cum antea semper usus est, tum maxime his miserrimis & calamitosissimis Galliæ temporibus: Qui autem existimant privato magis commodo, quàm Reipublicæ Christianæ causâ hæc à nobis fieri, vehementer falluntur. Potest, si modò velit) Rex Christianissimus, vel triduo seditiones omnes ac motus suboritur componere, inque officio & obsequio Gallis iniato, subditorum omnium animos retinere, sed non tam quæ sua sunt quærit, quàm quæ sunt Catholicæ Ecclesiæ, & Pontificis Maximi, cujus dignitatem & auctoritatem ut sartamentam in Galliâ retineat, non dubitat tanti Regni Imperium, vitam, fortunas, magnorum Principum & nobiliorum in periculum adducere. Hic est Galliæ nostræ status, hæc fundi nostri calamitas. Quòd si quis nos roget, quid tandem illud est quòd vos, Ecclesiæque vestra Gallicana tantoperè à Concilii Tridentini Patribus expetit? non sumus; Patres sapientissimi, in petitionibus nostris admodum morosi, & difficiles; nihil aliud petimus quàm quod totus orbis Christianus efflagitat, quod à Concilii Nicæni Patribus petiit ille Magnus Constantinus, hoc ipsum à vobis requirit Rex Christianissimus: omnia illius postulata continentur, aut sacris Bibliorum literis, aut vetustis Ecclesiæ Catholicæ Conciliis, aut antiquis Pontificum & Patrum Constitutionibus, Decretis, & Canonibus. Hæc sunt, hæc inquam sunt, quorum nomine Rex Christianissimus, Ecclesiæ Catholicæ primogenitus filius, Ecclesiæ, inquam, Catholicæ petit restitutionem in integrum, apud vos quos Dominus noster JESUS CHRISTUS prætores legitimos creavit: neque hoc ipsum petitur ex clausulâ, ut dicitur, generali, sed ex verbis expressis Edicti illius divini, & perpetui, adversus quod nunquam fuit, neque unquam erit usucapioni, aut præscriptioni locus. Redeant quasi postliminio in sanctam Dei civitatem, & in lucem hominum tandem prædeant, quæ antiquus hostis Sathan vi eripuit, & longo tempore suppressit. Sic Darius, Persarum Rex, motus in Judæa propter Religionem excitatos sedavit: Non enim ad arma continuo, verum ut majorum

suorum leges & antiqua Edicta inquirerentur jussit, inventumque Regis Cyri Edictum de reditu Judæorum in Judæam, & de Templi instauratione à majoribus suis neglectum, & mandavit executioni & ita pacati sunt tumultus. Josias, Rex laudatissimus, & sincerissimus Ecclesiasticæ disciplinæ exactor, & reformator, librum legis ab Helciâ magno Sacerdote repertum (posteaquam hominum malitiâ longo tempore suppressus fuerat) primum legit diligentissimè, deindè lectum recitavit populo: tum ex illius præscripto ritus & præcepta divina Judæis restituit: strenui illi Nehæmiæ milites quos tantoperè commendat Chrysostomus, alterâ quidem manu telum tenebant, alterâ muros Hierusalem ædificabant, hoc est, Ecclesiam ex antiquis Patrum legibus restituebant: nisi hæc fiant Patres Sanctissimi, frustra à vobis rogabimus num etiam pacata est Gallia? nos enim vobis respondebimus quod Jehu Joram roganti, num pax? num pax? & quomodò, inquit ille, pax, cum adhuc supersint & vigeant? nostis cætera. Nisi his rebus diligens detur opera: nos frustra confugiemus ad potentissimi illius, & maximi Regis Catholici affinitatem, singularem amicitiam, incredibilem liberalitatem; frustra fidem & auxilium implorabimus Pontificis Maximi, Serenissimi Venetorum Ducis, Lotharingiæ, Allobrogum, & Hetruriæ, Principum auxiliares copias: fallax enim, mihi credite, erit equus ad salutem, nisi hæc à vobis fiant: turbabitur brevi nimia quorundam securitas, & quod caput est, qui interea peribunt, tametsi id illis suâ propriâ iniquitate, & peccato eveniet, vobis tamen peribunt, hoc est, sanguis illorum de manu vestrà requiretur: Sed priusquàm nos ad ea veniamus, quæ suo loco & tempore sumus dicturi, secundumque mandatorum nostrorum formulam agemus, petimus à vobis Sapientissimi Patres, à vobis, inquam, quos vestrà sponte, scimus esse satis incitatos, quorumque pietatis, Religionis, & in omnes homines charitatis, sumus non solum auriti, sed etiam oculati testes; ut ea de quibus jamdiù coepistis deliberare, quàm brevissimè fieri poterit, absolvatis, quò citiùs possitis de multò gravioribus, & magis hoc tempore necessariis, sententiam vestram dicere, & his conventibus Ecclesiasticis finem imponere, ad laudem & honorem Dei Patris Omnipotentis, ejusque Filii Domini nostri Jesu Christi.

Ferrerio Oratori responsum est paucis etiam per eundem Legatum de Mantuâ, quod Synodus maturè deliberaret de omnibus quæ proposuerat, & tandem responderet.

Gaspardus de Casal, Lusitanus, Ordinis Sancti Augustini Episcopus Leriensis; Inter alia quæ prolixè dixit die vigesimâ quartâ, visus est dixisse omnes Episcopos simul collectos non esse æquales Papæ, & quòd Papa habebat majus jus in quâlibet Ecclesiâ Episcopali, quàm ipse Episcopus; & quòd idem in consecratione alicujus Episcopi, quandò ipse consecrabat, concurrebat cum Deo, sed minùs principaliter, sicut minister se habet tanquàm instrumentum ergà principaliùs agens.

Idem dixit, Joannem de Turre-crematâ fuisse in eâdem sententiâ, ut Christus solum Papam, non cæteros Apostolos instituerit. L. 2. de Eccle. C. 3.

Die vigesimâ quintâ Novembris postquàm Antonius à Gorriero Almeriensis, & Antonius Augustinus Illerdensis, Episcopi Hispani, copiosè dixerunt sententias. Hieronimus Seripandus Cardinalis Sanctæ Susannæ Legatus egit apud Synodum de prorogandâ Sessione, quæ die sequenti celebranda erat, admonuitque Patres ne in dicendo adeò prolixi essent, arguens quòd per eos steteret quominùs celebrata fuisset.

Tùm Cardinalis à Lotharingiâ excusavit se quòd ad indiétam Sessionem non venisset, & obtinuisset à Synodo hujusmodi prorogationem in sui gratiam & Coepiscoporum, sed videri sibi non oportere ut Patres tamdiù immorarentur circà quæstiones interminatas, quò fieri posset ut nulla spes esset finiendi unquàm Concilii, & quòd graviora negotia tractanda forent quæ exposcebat sæculum, citòque redeundum esse ad oves illis, & sibi concreditas, ne in discrimen adducerentur. Tum dixerunt aliqui prorogandam esse Sessionem, & tandem cùm consensissent omnes, dictum est id faciendum quod proposuisset Legatus.

Surrexit tunc quidam Episcopus Italus, clamans, & nos volumus audiri, undè negotium istud ad diem sequentem dilatum est.

Sequentibus diebus dixerunt admodùm prolixè multi Patres.

Die Divo Andreæ Sacro Melchior Avosmediano, Hispanus, Episcopus Gnadicensis, dixit sententiam, & visus est sentire quòd aliqui Episcopi fuerunt ab Archiepiscopis consecrati sine ministerio Romani Pontificis, is reprehensus est à Ludovico Symonetta Cardinali tituli Sancti Cyriaci in termis, Legato, quòd ista diceret, & dixit quòd Archiepiscopi isti, si qui fecerant, hoc habuerant ex privilegio Sedis Apostolicæ, indignè ferens quòd iste Episcopus non satis tueri videretur auctoritatem Romani Pontificis, quam tamen pro viribus extollebat. Continuò Episcopi Itali applaudentes dicto Legato coeperunt vociferari, & pedum strepitu interpellare dictum Gnadicensem Episcopum, tanquàm Anathema non audiendum, sed per Judices (cui dari petebant) puniendum, quod ægrè tulit Cardinalis Lotharingus, ut satis demonstravit in sequenti Sessione.

DECEMBER.

Die Mercurii primâ Decembris, Legatus Mantuanus in Congregatione vespertinâ seriò monuit Patres, ne uterentur in posterum hujusmodi strepitu & clamoribus, dum sententiæ dicerentur, sed eas placidè & quietè audirent, prout tantos viros decebat, in rebus tanti momenti & ponderis. Deindè egit de prorogandâ Sessione ad decimum septimum diem ejusdem mensis, ea lege, ut si quid remaneret de doctrinâ, & canonibus, & reformatione discutendum, hoc ad sequentem Sessionem prorogaretur.

Placuit Cardinali Lotharingo, tam sancta gravis, & modesta, Legati admonitio, & dixit indecorum admodùm esse Patribus in tanto confesso congregatis talia dicere, vociferari, & verbis anathematis uti adversus eos, qui minùs ipsis placerent, censuitque constituendum esse diem decimum septimum ejusdem mensis ad futuram Sessionem, juxtà proposita à Legato Mantuano, eâ lege tamen & conditione, ut deinceps quæcumque spectate viderentur ad reformationem circà sacrum ordinem, ad illum diem referrentur. Quæ quidem sententia placuit pluribus Patribus, qui etiam Sessionem proximam in dictum decimum septimum diem Decembris, secundùm Legati sententiam, censuerunt; quamquàm essent aliqui Patres contrariæ sententiæ, & eandem Sessionem ad decimum quartum Januarii sequentis differendam dicerent, quòd in illo tantillo tempore, ea quæ tractanda habebantur, determinari non possent.

Votum meum (Psalmæi) fuit hujusmodi.

Non possum non vehementer probare seriam, piam & sanctam Illustrissimi Legati admonitionem. Et primum quidem diligentissimè curandum esse

puto, ut quisque propriam breviter, sincerè, sed liberè tamen sententiam dicat, sine interruptione, indignatione, & tanto strepitu, quæ maximè dedecent tantum Senatum: Deindè ut tam vanæ, anxæ, & proluxæ disputationes quibus tempus frustrà terimus rejiciantur, lites enim & contradicendi libidines, tantùm abest ut Ecclesiam piâ aliquâ doctrinâ ædificent, quin potius plurimùm nobis & Ecclesiæ noceant. Ea enim est earum natura & conditio, ut si unam definire atque determinare conamur, exoriantur velut hydræ capita plurima, quæ nobis non minùs facessunt negotii plerumque, quàm superiores. Quare mirum non est si nullum hic finem dicendi facimus. Tollendæ sunt igitur harum morarum causæ, si moras ipsas sublatas esse volumus, & si quid in nobis residet animi, terram nostram maturiùs invisere, in quâ dum hic disputamus ipsi, aut alios disputantes audimus otiosi, fortassè adversarii indignè prophanant sanctuarium Dei. Denique quoniam rerum præsentium status exigit, ut Sessio aliquantis per differatur, differendam quoque & ipse sentio, Illustrissimi & Reverendissimi Cardinalis Lotharingi Domini mei observantissimi suffragium sequutus. Certum autem constitutumque præfigere diem Sessionis habendæ, partes erunt Illustrissimorum Legatorum, qui pro suâ & prudentiâ & operâ dabunt, ut dictæ Sessioni dies certus assignetur, & de his rebus interim maturiùs tractetur, quæ propiùs facere videbuntur ad veteris disciplinæ reparationem, & morum nostrorum correctionem maximè necessariam, quàm ad otiosam disputandi subtilitatem.

Die tertiâ mensis Decembris, inter alios dixit Franciscus Delgado, Hispanus, Episcopus Lugensis, sibi non placere septimum canonem, prout confectus & propositus erat à Patribus, & quòd idem non esset, esse institutum jure divino, ut sunt Episcopi in Ecclesiâ, atque Episcopos esse jure divino institutos: Nam in simili, jure divino institutum est ut sint leges, non tamen proptereâ leges juris esse divini censentur, neque si assumantur à Pontifice, esse proptereâ Episcopos cum auctoritate consecrationis; nec sibi placere ultimam particulam, ex quo canone relinquuntur multa dubia, itaque potiùs (ait) reformandus esset, juxta eam formam quæ ab initio proposita fuerat. Dixit prætereâ Episcopos jure divino immediatè à Christo institutos, sed per Romanum Pontificem, non tamen quoad potestatem ordinis, sed tantùm jurisdictionis, cum à Deo constituti sint, ad regendam & gubernandam Ecclesiam. Deindè quòd dicantur assumi à Romano Pontifice secundùm quid, & quòd non desinant proptereâ esse Episcopi, licet non sint à Romano Pontifice confirmati, ut de Orientalibus, qui non agnoverunt Romanum Pontificem. Quid est (inquit) si quispiam electus Bononiis, non possit venire Romam, an desineret esse Episcopus? quod si esset tanquam Ecclesia, sine sacerdotio, & sacerdos sine lege, non quod proptereâ imminuatur auctoritas Sanctissimi Pontificis, qui in Ecclesiâ primatum tenet, & est Successor Petri & Vicarius Christi prout in Concilio Florentino; qui potest Episcopum deponere prout libuerit, non tamen proptereâ potestas illa Episcopalis desinit esse juris divini; sic Rex eligitur à Provinciâ, & tamen potestas Regia juris divini est, cum omnis potestas à Deo sit. Multa alia dixit, dictus Episcopus Lugensis, in eos qui adeò laborant in augendâ auctoritate Summi Pontificis, quam nemo negat, modò usus non vertatur in abusum; sed omnia potest quæcumque expediunt pro universali Ecclesiâ, in ædificationem, & non in destructionem, sic & Episcopus in regendâ suâ Ecclesiâ, omnia potest, quæ ad eam gubernandam pertinent.

A meridie

A meridie dixit inter alios Jacobus Gibertus de Hogueras, Hispanus, Episcopus Aliphanus, eloquenter & doctè, sed visus est valdè minuere auctoritatem Summi Pontificis : propterea reprehensus est (modestè tamen & benignè) à Legato Warmiensi, quod conveniret cum adversariis, Episcopos à Deo institutos esse, sed quia qui assumuntur à Romano Pontifice in partem sollicitudinis, sunt veri & legitimi Pastores, invicem dissidere, & jure probandum erat: verùm acerbius suam prosequutus est sententiam, atque inter alia dixit simpliciter, Episcopos à Deo esse institutos immediatè quoad omnimodam potestatem, confirmans suam sententiam variis scriptorum multorum & priscorum monumentis, doctè & eloquentissimè dicens, nolle se credere Doctoribus, qui à Divo Bernardo huc usque scripserunt, nisi quatenus consentirent primoribus.

Tribus Regi Ecclesiam ex Augustino dixit, scripturâ, traditione universali, & consuetudine. Ut Petrus nullam dedit Apostolis potestatem, sic nec Pontifex Romanus Episcopis, quoad regendam Ecclesiam.

Innocentius tertius in Epistolâ ad Patriarcham Constantinopolitanum, *sicut misit me*, & hîc esse potestatis genus datum Apostolis Chrysost. in homiliâ 85. & lib. de sacerdot. Ambrosius in Paulum, item alii Doctores, Ephesiorum 4. Hieronimus lib. I. contra Jovianum. Chrysostomus exprimens de electione Matthiæ, in Paulum & *ipse dedit*, Ephesiorum 4. affirmans formam perpetuò duraturam, ut primò Christus dederit omnimodam potestatem, & postmodum instituerit Petrum, ut præesset illis, ad conservandam unitatem & vitandum schisma, reprehendit eos qui dixerunt, Paulum vocatum, non Petrum, sed ex privilegio; quid enim de Timotheo & Tito, quibus Paulus suam transfundit potestatem absque Petro. Tertullianus vocat sanctissimum vicarium Christi. Plura dixit idem Aliphanus.

Die quartâ Decembris, manè multi dixerunt, sed breviter, inter quos doctè quidem Andreas Duditus Sbardellatus, Hungarus, Tinniacensis Episcopus.

A meridie, Cardinalis Lotharingus solus suam dixit sententiam, tam suprâ doctrinâ, quàm canonibus. In doctrinâ multa reformanda dixit cum observationibus: circa canones maximè verò & eloquentissimè & prudentissimè dixit de potestate Episcoporum, quæ à Deo, ut totus ordo sacer, est instituta; primatum Petri etiam confirmavit indubitatis Scripturæ testimoniis, per quem & ejus successores vocati sunt Episcopi; in partem sollicitudinis, nec unquàm visum, quòd per Romanum Pontificem Episcopi eligerentur, sive instituerentur, aut providerentur de Ecclesiis; sine explicitâ ejus voluntate, vel implicitâ; cujus Primatum magis augere, stabilire, & confirmare debemus, quantò magis ad unitatem servandam, & stabiliendam omnes nostri conatus tendere debent; & quantò adversarii expugnare nituntur, ut totum postea ordinem Ecclesiasticum confundant.

Septimum Canonem sic censuit reformari. Si quis dixerit Episcopos non esse à Deo in Ecclesiâ institutos, ac presbyteris superiores, anathema sit.

Octavum Canonem adjiciendum putavit, ut feriretur anathemate, qui negaret Petrum esse unum & summum Christi in terris vicarium, & Papam successorem Petri.

Die quinto manè dixit Gabriel de Veneur, Gallus, Episcopus Ebroicensis, ex scripto & doctè; egò verò statim post illum sic votum dixi.

Rrrr

Illustrissimi Domini & amplissimi Patres, summâ veneratione dignissimi, Etsi de propositis in medium super sacri Ordinis doctrinâ & canonibus disputatum sit luculenter, & copiosè à plerisque Patrum, ab aliis verò accurate & acutè, ab omnibus certè ita doctè & prudenter, ut nihil quantum ad hujus argumenti explicationem pertineat, intactum videatur; decreveram nihilominus unum aut alterum minutum in Gazophilacium Domini mittere, nondum planè deterritus id facere ingentibus divitum muneribus, scilicet post exactas Patrum sententias, nonnulla quæ animum meum tenent suspensum animus erat adferre, & de his nostram qualem qualem dicere sententiam. Verùm hesternâ luce eâ de re Illustrissimus Cardinalis Lotharingius tam diligenter & acutè, doctrinæ & canonum expurgationem excussit, & quæ ad suam sententiam facere debebant, ea tam ornate & distinctè pro stupendâ ingenii sui foelicitate complexus est omnia, ut nemini non abundè satisfactum putem. Certè ut ingenue fatear quod sentio, illa quæstio quæ multorum Patrum ingenia exercuit & torfit, num Episcopi sint jure divino à Christo instituti, immediate, non tantum quoad potestatem Ordinis, sed etiam omnimodam jurisdictionem, me non parum commovit. Quodque eo nomine semper habui exosum, quòd Sanctissimi Domini Papæ primariam illam & plenariam auctoritatem, & dignitatis Pontificiæ fastigium, videretur in dubium nonnihil revocare, aut imminuere: sed hujus quæstionis veritatem idem Illustrissimus Cardinalis pro suâ incomparabili doctrinâ, tam validis & irrefragabilibus Scripturæ testimoniis, firmam, munitam & stabilitam ostendit, ut exactissimæ illius sententiæ mihi per omnia subscribendum potius esse putarim, quàm actam agendo, scilicet differendo prolixè post eum de eo argumento, & tempus frustra terere, & vestras alioquin patientissimas aures ingenii & sermonis nostri rusticitate obtundere. Meam igitur sententiam sic uno verbo explico. Horum judicio qui piè & christianè affecti sunt, quique veritatis potius quàm placiti rationem sectantur, dubium non est, quin doctrina canonibus permixta veritatem Catholicam & simplicitatem Ecclesiasticam ita redolere videatur, ut de eâ subdubitare, aut contentiosius disputare, meo judicio impium sit, & eorum qui nimio contradicendi studio laborant. Hanc igitur doctrinam mihi videri omninò sanam, Christianam, & Catholicam, dignamque quàm Sanctæ huic Congregationi à Spiritu Sancto afflatam agnoscamus; eâ tamen lege & conditione, ut sacra deputatio rationem habeat eorum quæ doctissime & prudentissime animadversa sunt atque observata, cum à plurimis Patribus, tum à præfato Reverendissimo Cardinali Lotharingo. Idem est meum de Canonibus judicium, nisi septimus ille Canon, de quo tantoperè certatum est, & nondum lis dirempta est, mihi modis omnibus non satisfacit, nisi efferatur ad eum modum quem censuit idem Reverendissimus, omninò necessarium esse existimo, ut præscriptis ab eodem Cardinali verbis, adjiciatur Canon de primatu Petri, & plenitudine potestatis Sanctissimi Domini Papæ, quam habet in universas totius Ecclesiæ Catholicæ oves, ut universalis Ecclesiæ auctoritate Ecclesiomastigium, hæreticorum improbitatem retundamus, eorumque tecnas & Consilia dissipemus, quorum conatus & vires omnes tendunt, & in hoc uno mutuò inter se conveiunt, ut Monarchiam Papalem, supremamque ejus auctoritatem funditus evertant, & jacto suæ impietatis fundamento, hierarchiam Ecclesiasticam, veluti Castrorum aciem ordinatissimam, minori negotio è medio tollant, Ecclesiam primò sine Papâ constituent, & deinceps sine Episcopo, sine Sacerdote, sine Sacrificio, sine lege, &, quod

omnis blasphemiae & impietatis est caput, sine Deo. Hæ sunt Sathanæ & ministrorum ejus artes, hi sunt fructus novi & quinti Evangelii, seu potius cacangelii. Sed quoniam plerisque Patres diutius immoratos, & nonnullos se torfisse in septimi illius articuli expositione, de quo in diversas distrahuntur sententias video, ratus id non temerè fieri à sapientissimis & prudentissimis Patribus, ipse quoque meam, licet jejunam & tenuem, ferre sententiam, quam licuerit per ingenii imbecillitatem, cum ratione, tum auctoritatibus fultus conabor: priusquam tamen rem aggrediar, hoc semel præfatum velim, Patres præstantissimi, me neque de hoc, neque de quovis alio argumento dicturum, pronuntiaturumve, quod judicio & censuræ hujus gravissimi confelsus submissum nolim, neque me nullius, aut perexiguæ conditionis hominem, minimèque in erudiendis in Sacrarum Scripturarum abditis sensibus, aut explicandis & solvendis earumdem difficillimis quæstionibus exercitatum, subtilius quicquam aut acutius videre me posse, existimo, quàm viderint tot Docti & perspicaces Viri, undequaque huc evocati, tanquam & omnis doctrinæ cumulatifimi Patres, de quorum excellenti judicio, doctrinæ sinceritate, & eximiâ in Ecclesiam Christi pietate dubitare, hominis esset nullius judicii, doctrinæ, & pietatis.

De hoc septimo Canone sententiam meam paucis aperio.

Doctrina hujus Canonis quatuor videtur absolvi posse Capitibus. In primo agitur de Episcoporum institutione. In secundo asseruntur Presbyteris superiores Episcopi. In tertio tractatur de potestate Beatissimi Papæ. In postremo, quomodo eâ quam hætenus habuerunt, potestate potiri debeant.

Ad primum quidem membrum, Apostolos, atque adeò eorum successores Episcopos à Domino institutos esse, præter ea quæ Matthæi 18. Lucæ 22. Joannis 20. scripta habentur, nonnulli convincunt notissimi Scripturæ loci. Inprimis act. 20. *Attendite vobis & universò gregi in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei quam acquisivit sanguine suo*, ubi institutio tribuitur Spiritui Sancto. Hinc actuum Apost. 13. scriptum legimus *segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos*. Et quid apertius verbis Pauli, & ipse quosdam Apostolos dedit? Ubi Ambrosius non erubescit Episcopos surrogare in locum Apostolorum. Ad Galat. 2. Paulus ait *qui operatus est Petro in Apostolatam circumcisionis operatus est mihi inter gentes*, sic autem fuit Christus. Igitur Paulus non suscepit hujusmodi officium à Petro, sed à Christo Salvatore nostro; Quemadmodum ipse fatetur initio hujus Epistolæ, se vocatum Apostolum, non ex humanâ, sed divinâ institutione, asserens se Apostolus *neque ab homine, seu per hominem, sed per Jesum Christum*, quanquam hoc credo fuisse in Paulo speciali ex privilegio; neque enim intelligo Episcopos sic à Christo institutos esse immediate, ut non crediderim opus esse vocatione externâ & ministerio hominis, scilicet Romani Pontificis, sine cujus auctoritate, aut voluntate verâ, vel præsumptâ, explicitâ vel implicitâ, nemo Episcopatum adeptus est unquam à temporibus Apostolorum huc usque, aliàs extraordinariam vocationem oporteret probari miraculis, ut in Paulo qui ad Ananiam missus est, aut oraculis Prophetis, ut Joannes, Pauli præceptoris sui sequutus sententiam. Dyonisius lib. 5. de hierarchiâ Ecclesiasticâ, sic, inquit, lex divina Pontificalium ordinationum sanctionem, consecrationem unguenti, sacramque altaris consecrationem, Pontificum officiis atque virtutibus contrariâ forte distribuit. Ex quo colligere est munia hæc Episcopis convenire, non ex institutione humanâ, sed divinâ. Præterea Apostoli sunt à Christo instituti. Ergò eorum successores Episcopi qui locum

eorum tenent, sicut Presbyteri, septuaginta Discipulorum. In cuius rei confirmationem, innumerorum Doctorum possunt auctoritates adduci. Anacletus in Epist. ad Patriarcham prima & Epist. Dam. in Epist. de Episcopis & Coepiscopis. Isidor. in quodam sermone de Synodo; Beda lib. tertio in Lucam Cap. 15. Clemens in Epistolâ 2. ad Jacobum fratrem Domini, Epiphan. contra hæreses lib. 3. tract. 35. Omisi rationem quâ movebatur, figura non potior figurato, atqui Pontificatus veteris legis, est typus & figura, ergo veritas non debet esse deteriore loco & conditione quam Pontificatus Aaronicus à Deo introductus. Exod. 25. & Num. 4. Ex quo tamen colligitur Pontificatum Aaron, majorem esse sacerdotio filiorum Baal. Ignatius quoque in Epistolâ 3. ad Magnesianos assignans rationem obedientiæ quæ debetur Episcopo & quam ipse vehementer commendaverat, ait, quia Episcopus non ab homine, sed à Deo habet promotionem; etsi autem potestas Episcopalis sit à Christo instituta, etiam quoad jurisdictionem dependentem ab ordine, non tamen propterea dicendum est non non assumi, vel vocari in dignitatem Episcopalem, & in partem sollicitudinis per Romanum Pontificem, tanquam legitimum Christi Vicarium & præpositum Ecclesiæ Christi, à quo videlicet jurisdictio Episcopalis, post Christum pendere dignoscitur cap. nono dist. 21. quis autem nostrum putat se aliunde in Episcopum promotum quam per Romanum Pontificem, cum hæc sit praxis & consuetudo in Ecclesiâ hætenus inviolabiliter observata. Venio ad secundum caput, presbyteris superiores esse Episcopos, facit auctoritas Pauli, primæ ad Timotheum 5. *adversus presbyterum accusationem noli recipere*, hæc autem verba, si attentius considerentur, aperte faciunt nobiscum, nam recipere accusationem in aliquem cum testium examine, haud dubiè dicit jurisdictionem & superioritatem quandam in reum, & eum qui apud Episcopum accusatur. Omisi locum Pauli ad Titum. *Reliqui te Cretæ, ut ea quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi*. Simplex autem sacerdos hoc non potest, non sunt igitur idem Sacerdos & Episcopus; deinde nullus dubitat Apostolos singulari quâdam prærogativâ, & merito, & dignitate cæteris discipulis superiores fuisse, atqui Episcopi sunt eorum successores. Idem dicit Beati Joannis Evangelistæ, discipulus Ignatius in Epistolâ ad Magnesianos, sicut Dominus sine Patre nihil facit, non enim (inquit) possum à me ipso quicquam, sic etiam & vos sine Episcopo, sive presbyteri, sive Diaconi, sive laici. Epistola quoque ad Smyrneneses idem docuit apertius. Cum (inquit) omnia vobis bene ordinatèque mandata sunt in Christo, laici Diaconis subditi sunt, Diaconi presbyteris, presbyteri Episcopo, Episcopus Christo, sicut ipse Patri. His subscribit Innocentius Papa, hujus nominis primus, Vir & doctrinâ clarus, & vitâ innocens cap. 3. ad Decentium Heugubinum Episcopum. Nam presbyteri licet sint Sacerdotes, Pontificatûs tamen apicem non habent, hæc autem Pontificibus solis deberi, ut vel configurent, vel paracletum Spiritum tradant, non sola consuetudo Ecclesiastica demonstrat, verum etiam illa lectio Actuum Apostolorum quæ asserit, Petrum & Joannem esse directos, qui jam baptisatis, traderent Spiritum Sanctum. Huc prætereà faciunt Canones Apostolorum 130. 133. & 41. Item Canon septimus Concilii Romani sub Silvestro celebrati, qui omnes docent tempore Apostolorum, & deinceps Episcopos à presbyteris proculdubio distinctos esse, & obedientiam quæ ab inferioribus, Episcopo debetur inculcant. Quare qui negat jurisdictionem Episcopi in presbyteros, qui asserit

presbyterum

presbyterum ex æquo cum Episcopo excommunicare, absolvere, aliaque munia Episcoporum exercere; is ante mille annos Aërii impii, idiotarum Valdensium, ante trecentos, Armacani Hybernici, ante ducentos annos, Joannis item Wiclef & Joannis Hus, non ita pridem damnatam hæresim & sepultam revocat. Quorum quidem hæreticorum major pars in eam lapsa est hæresim, ut Episcopalem dignitatem quam assequi non poterant, & contempnibilem redderent, & in odium hominum adducerent, ut de Aërio testatur Divus Augustinus lib. de hæres. cap. 53. & de Joanne Wiclef recentiores historiæ. Quod attinet ad plenitudinem potestatis, quam Summus Pontifex habet à Christo Domino & servatore nostro in universalem Ecclesiam, quod & corde credo, & ore confiteor juxta C. sacro-sanctam 22. distinct. qui est ipsius anacleti. Ego, inquam, Sanctissimum Pontificem eadem præditum potestate agnosco, quam Evangelium Christi & Catholica Ecclesia illi hæcenus tribuit. Idemque de eo, ut successore Petri sentio, quod de Petro post Chrysostomum Theophilaëtus in Lucam sentit. Cujus sunt hæc verba: *Tu vero conversus, confirma fratres tuos*, planus hujus loci intellectus is est, quia te habeo ut principem discipulorum, postquam me negato flevi, & ad poenitentiam veneris, confirma cæteros. Hoc enim te decet, ut qui post me, Ecclesiæ petra es, & fundamentum. Agnosco igitur Summum Pontificem Christi Vicarium in terris, legitimum Petri successorem, ut vetustissimi quique scriptores constanter affirmant, qui est *caput scilicet ministeriale*, quod Christus instituit in terris, ut servetur unitas & ordo, & ad vitandam omnes schismatis occasionem, qui est omnium Episcoporum in omnibus totius orbis Christiani Provinciis, unus tanquam communis Pater, Ecclesiasticæ dignitatis apicem tenens, ex quo pendent Episcopi, cujus auctoritatem sequuntur, & ad quem de causis majoribus omnibus referuntur omnes, qui ab aliis Episcopis in hoc tantum differt, quod illi in partem sollicitudinis sint vocati, penes hunc verò est plenitudo potestatis, omisi verba, nam si ex æquo omnes possent omnia, retineri unitas non posset, cui etiam Christus Joan. ultimo committens agnos & oves, totum ovile, universalem Ecclesiam, illi commissam esse ostendit. Quamobrem, amplissimi Patres, nobis qui sumus populus ejus & oves pascuæ ejus, non tam de Sanctissimi Pontificis potestate disputandum esse judico, quam piè rogandum esse Christum, ut Sanctissimo Domino nostro Papæ, & eis qui ejus successores futuri sunt, inspiret mentem, eâ potestate utendi ad ædificationem ovilis Christiani, nobisque, qui hic adsumus, ea cogitandi quæ faciant ad veteris disciplinæ nostris moribus propemodum extinctæ reparationem & reformationem.

Sequitur ultimum Caput 7. Canonis, quod expungendum sentio. Quod si Synodus aliter decernat apponi in Canone, desiderarem declarari quænam sit illa potestas Episcopalis in doctrinâ. Proptereaque tota nostra Episcopalis jurisdictio hodiè videtur saltem apud nos, propemodum absorpta, partim ex parte Principum & magnatum secularium, qui sibi arrogant multa jura Ecclesiastica contra caput *decernimus* de Jud. præpeditur ne nostra jurisdictio suum sortiatur effectum in excommunicationibus, in citationibus, in causis Ecclesiasticis, in causâ hæreseos, in reparationibus parrochiarum, & aliis spectantibus ad visitationem, partim ex parte Ecclesiasticorum maxime exemptorum. Quod si Episcopus velit cogere plebanos ad residentiam, continuo

aut se exemptos asserunt, aut petunt portionem congruam undè vivant, quàm ut æquum est, non est nobis liberum assignare obstantibus his quorum interest, ita fit ut simus stipites & trunci. Prætereà si sic videatur Synodo, aut sacræ deputationi, ut adjiciatur ultima illa clausula, in quâ dicitur, *Episcopos potiri debere eâ potestate quam hætenus habuerunt*, oportu- num esse videtur, ut paucula hæc verba etiam adjiciantur, secundum Canones Sacrorum Conciliorum, & Patrum decreta, propterea quòd Episcopalem potestatem explicatiùs & certiùs assignant, & videntur illis os obstruere qui maligniùs Canonem interpretantes, eo ad reformationem morum viam præcludi existimant. Qui enim sibi nimium blandiuntur, suæque libidini tantoperè favent, ut voluptatum amatores sint potiùs quàm Dei, eo Canone niti possent, eâque uti potestate deberent asserere quam hætenus obtinuerunt, si quando nostri & Ecclesiasticorum mores castigandi essent. Atque utinàm Præstantissimi Patres, hùc mentem & oculos nostros converteremus potiùs quàm ad quæstiones istas, quas Paulus Apostolus vocat pugnas legis ad subversionem audientium utiles, ad salutem autem minimè necessarias, videmur hodiè Patres, ut ingenuè fatear cum omni tamen quâ decet reverentiâ, non ad œcumenicum venisse Concilium, in quo potiùs agendum foret (quoniàm præcedentibus Conciliis bonâ ex parte determinata sunt, quæ de fide sunt controversa) de formandis & reformandis moribus, tollendis abusibus, & scandalis removen- dis, quæ irreperunt in agrum Dominicum nobis fortè dormientibus, sed ma- gis ad scholas, ubi ingenia ostentemus, & quantum utramque in partem Ethicorum Academicorum more disputando possimus ostendamus, hoc interim minùs curare videmur quàm de restaurandâ Ecclesiæ veteri disciplinâ, dùm hìc otiosi quærimus nùm Episcopi sint jure divino instituti, aut alios dispu- tantes audimus, fortè ovile Christi fidei nostræ commissum à lupis devoratur. Scio quamobrem hæc dico Patres Sanctissimi, & ipse testis abundè esse possum, quantum profit præsentia pastorum, & noxia sit absentia, & quàm parùm pro- fit ad revocandas plebeculas mentes in gremium Ecclesiæ, istarum rerum tam anxia hoc in loco discussio, ut demus ista non esse omittenda, sed hæc pri- mùm facienda. Cogitandum est primo loco de tollendâ causâ horum malorum quæ hodiè patitur totus Christianismus, corrigenda sunt vitia quibus omnium ordinum homines ubivis propemodùm terrarum corruptos cernimus, in quam curam nisi incumbimus, non video quomodò hic officio nostro fungamur, & quibus modis Zizania ab arêâ Domini purgari posse speremus. Hinc igitur Sanctissimi à nobis ipsis & à domo Dei sumendum esse initium existimo, si quis zelus Domini Dei comedit nos; alioqui minimè dubium esse debet, quin magis ac magis in posterum fiamus spectaculum Deo & hominibus, & ne nostrâ incuriâ Christianis orbis in summum adducatur discrimen, qui ingenti cum desiderio expectavit & expectat hoc sacrum œcumenicum Concilium, tanquàm postremum azilum & remedium ad sedandos hosce fluctus, & tur- bulentissimarum procellarum impetus componendos, deformatæ Ecclesiæ vi- cem deplorat, & ut reformetur votis omnibus exoptat, ne hæreditas no- stra vertatur ad alienos, & domus nostra ad extraneos. *Thren. ult.* neque impleatur quòd habetur Danielis nono, & *erit abominatio desolationis in templo, & in finem & consummationem durabit tribulatio.* Videtur ergò Pa- tres, ne fallatis expectationem, quam totus penè orbis de vobis concepit. Hæc autem æquò animo accipite quæ dixi, ut minimus Episcoporum om- nium, & indignus vocari Episcopus, non ut vos Magistros & Dominos

meos sapientissimos & prudentissimos astantes extimulem, sed ut vobis spontè ad tam necessarium reformationis negotium currentibus gratuler, ac Deo gratias agam, qui tam sanctam mentem vobis inspiravit, ut nullius egeatis exhortatione. Unum est dicendum, cujus me coeperat oblivio, dum de doctrinâ judicium erat ferendum, in quâ habetur non necessariò requiri in ordinationibus Clericorum consensum plebis, aut cujusvis magistratûs sæcularis. Mihi dubium non est, Amplissimi Patres, quin hæc sententia sit verissima, atqui commodum videretur mihi hoc in tempore infortunatissimo, quo nihil necessarium magis esse existimo, ad continendum in officio populos, quàm suo munere dignos eligi ministros Ecclesiæ, ut in reformatione restituatur Canon ille Concilii Carthaginensis. C. 22. quo cavetur Episcopos sine Consilio Clericorum ordinari, ita ut civium assensum conniventiam & testimonium quærat *Cap. Episcopus 22. distinct.* cùm ea ordinandi ratio videatur ab Apostolis accepta. Scribit enim Paulus oportere Episcopum, sive Presbyterum, habere bonum testimonium ab his qui foris sunt, nec aliud putandum est significare Leonem Pontificem Maximum Epistolâ 78. Vota, inquit, civium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio Clericorum in ordinationibus constituentur *Cap. vota distinct. 63.* Non quòd propterea Laici habeant liberam potestatem vel eligendi dignos Sacerdotes, vel indignos recusandi, cùm institutio sacerdotis non sit, nec unquam fuerit nisi penès Episcopum, sed quòd liceret cuilibet è populo, si quod vellet crimen ordinando objicere, solamque haberet potestatem dicendi, an idoneus esset, nec ne, quod facilè colligi potest ex Cypriano lib 1. Epistolâ 4. „ Coram „ omni synagogâ, inquit, jubet Deus constitui sacerdotem, instruit & ostendit „ ordinationes sacerdotales, non-nisi sub populi assistentis conscientia fieri oportere, „ re, ut præsente plebe detegantur malorum crimina, vel bonorum prædicentur „ merita, & sit ordinatio justa & legitima, quæ omnium suffragio & judicio fuerit „ examinata. Cujus rei in hodiernum diem quoddam remanet vestigium, dùm in sacris ordinationibus rogantur qui intersunt, an ordinandus sit dignus nec ne, respondet autem quispiam nomine plebis, est dignus. Quod utinam tam seriò ageretur, quàm hoc necessarium esse existimo, atque ideò cuperem ut saltem Synodus Sancta decerneret, hujusmodi ordinationes imposterum fieri debere publicè cum solemnitate, in Ecclesiâ Cathedrali, præsente Capitulo & Clero, idque per seipso, & non per mercenarios & conductitios. Hæc habui, Patres Reverendissimi, quæ tanquàm duo minuta mitterem in gazophylacium Domini, de proposito argumento dicere, quæ omnia & me ipsum, censuræ & judicio hujus sacratissimæ Synodi submitto.

Finitâ & solutâ Congregatione, Cardinalis Lotharingius dixit, me nimis prolixum fuisse, & extrâ propositum egisse de iis, de quibus postea agendum erat, scilicet de reformatione, cui responsum est à me illa de industria dixisse, quia nesciebatur, quæ, qualisve esset nostra jurisdictio, & quòd in ordinandis essent quam plurimi abusus.

A meridie doctè dixit inter alios Franciscus de Baucaire, Gallus, Episcopus Metensis, sed ita, ut visus sit paulò acerbior in obscurandâ & extenuandâ auctoritate Pontificiâ, maximè cùm dixit de Paulo, quia de Petro nihil accepit, nec fuit in eo privilegium, quòd nequè ab homine, nequè per hominem vocatus sit, & de Matthiâ surrogato in locum Judæ, & quòd Pontifex maximus dictus esset Iæ: sedis Episcopus non œcumenicus, undè solutâ

Congregatione , dictum fuit submissâ voce ab Episcopis Italis , à scabie Hispaniæ incidimus in morbum Gallicum , intelligentes de Aliphano , Episcopo Hispano , qui sententiam dixerat antè Metensem , Gallum.

Dixerunt deindè septem Galli Episcopi , inter quos doctè Carolus Danges , Gallus , Episcopus Cenomanensis , & dixit , nullam esse differentiam & dissimilitudinem , inter Apostolos & Episcopos , & quod omninò etiam quoad omnimodam jurisdictionem , Episcopi sunt à Christo instituti.

Die Dominicâ sextâ Decembris celebratâ Missâ in æde , more solito , ubi habita concio , per Franciscanum , qui doctè admonuit Patres sui officii in hoc sacro Concilio , ut medeantur morbis , & hæresibus ubique grassantibus , lugebat Germaniam , Britanniam , aliasque Provincias maximè verò Galliam , quæ olim fuit fidei Catholicæ observatrix , nunc verò plena monstris , ad quæ tollenda Regis animus erat paratus , sperabat futurum , ut ejus ope , nec non Patrum Episcoporum qui huc convenerant , remedium adhiberi ; direxit sermonem ad eosdem Gallos Episcopos , sed absentes tunc temporis. Pro more absolvit per piam orationem ad Christum servatorem , ut inspiraret mentem senatoribus & proceribus Ecclesiæ præsentibus , tractandi ea quæ spectant ad gloriam Dei & Ecclesiæ , ut doctrinâ & vitâ gregem pascere.

Die Lunæ septimâ ejusdem mensis inter alios dixerunt duo Itali de institutione Episcoporum , & quòd verior esset sententia Christum solum unum Episcopum constituisse videlicet Petrum , & quòd decreta & decretales Pontificum haberi debent tanquàm Sanctæ Scripturæ , & quòd omnis jurisdictio esset à Papâ.

A meridie dixit inter alios Abbas Cisterciensis maximè pro tuendâ dignitate Pontificiâ , citavit Chrysostomum in illa verba , *tu es Petrus , & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam* , ubi plùs tribuitur Petro , quàm cæteris Apostolis , & quòd non ex æquo claves traditæ Petro & Apostolis ; censuitque , Episcopos sic esse à Christo institutos , sed per Petrum & summum Pontificem , à quo post Christum , ordo sacerdotalis pendet. Damnavit eos qui dixerunt ex æquo potestatem Apostolis datam.

Hieronimus , Gallus , Abbas Claravallensis , formavit deindè aliquas conclusiones de Episcoporum institutione.

PRIMA CONCLUSIO.

Episcopi à Christo immediatè instituti , eo sensu , quicumque promoventur ad dignitatem Episcopalem , per actionem Sacramentalem , scilicet per consecrationem , sed Sacramenta immediatè à Christo sunt instituta , igitur potestas ordinis non-nisi per Sacramentum confertur , minor nota est.

SECUNDA CONCLUSIO.

Episcopus à Christo aliquid potest ut sit major Presbyteris , in quantum est minister Sacramenti Ordinis , id autem non competit simplici Sacerdoti , qui ordinare non potest &c.

TERTIA CONCLUSIO.

Jurisdictio Episcopi à solo Christo non est ; duplex autem est missio interna & externa. Interna qua Deus facit aliquem idoneum pro suâ voluntate , ita

ità vocatus est Paulus à Deo internâ vocatione & donis internis, quæ requiruntur in Apostolis, divisiones gratiarum sunt, 1æ. ad Corinthios. 12: Rogate Dominum messis ut mittat operarios in messem suam. De quâ internâ missione loquitur. Alia est exterior quâ quis canonicè promovetur ad ministerium Ecclesiasticum ab eo qui habet potestatem, & qui per hanc vocatur, non est fur nec latro. Dico igitur jurisdictionem Episcoporum, in quantum interna est, à Deo esse immediatè, sed est imperfecta sine externâ, & auctoritate superioris, scilicet Romani Pontificis, sine quo non potest exercere quæ sunt jurisdictionis, undè Papa consecrans Episcopum, non solum dat ei materiam, sed & jurisdictionem.

Dixit ex loco illo *qui operatus est Paulo inter gentes*, Christum determinasse jurisdictionem Paulo erga gentes. Romanus Pontifex in omnibus functionibus Christi minister, sicut cæteri, sed dico diversos gradus ministeriorum & cooperationum.

Nullus censetur Episcopus institutus qui non sit, vel à Conciliis generalibus, vel à Romano Pontifice, & ex consensu illius explicito, vel implicito, aut si casus occurreret quominus adiri posset Pontifex; interpretativè tamen non est ita dicendum, quòd Romanus Pontifex omnia possit pro arbitrio, sed secundum regulam & ad finem, scilicet ad ædificationem Ecclesiæ, & ad salutem nostram.

Abbas Cassinensis dixit, Papam, os, manum, & linguam Christi.

Franciscus Zamora, Hispanus, Generalis Sancti Francisci de Observantiæ, dixit, scopum omnium hæreticorum esse, ut omnibus machinis sedem apostolicam & hierarchiam Ecclesiasticam expugnent, quibus resistendum est, ut ait Ireneus lib. 3. cap. 2. ad Valen. vocavit Papam creatorem Episcoporum. Dixit Lutherum vocare Episcopos indoctas larvas papales, & quòd quæstio de institutione Episcoporum, non solum inutilis erat, sed etiam scandalosa, & quòd potius agendum foret de executione jurisdictionis Episcoporum, & si Episcopi essent Apostolorum successores, rogavit, ut imitarentur eorum opera.

Die Martis octavâ Decembris, celebratâ Missâ in æde majori per D. Antonium de Muglitio, Moravum, Archiepiscopum Pragensem, Oratorem Cæsareum, præsentibus Legatis, Oratoribus & Patribus, habita est oratio per D. Andræam Dudicium Sbardellatum, Hungarum, Episcopum Tinniniensem, de laudibus Maximiliani, Regis Bohemiæ, docta quidem & elegans, idque pro agendis Deo gratiis ob ejus electionem in Regem Romanorum, unanimi Principum Electorum consensu, Francofordiæ factam.

Die Mercurii nonâ Decembris manè dixit Dominus Antonius de Sapientibus, Augustanus, Generalis Conventualium Minorum Sti. Francisci, & alii.

A meridie Jacobus Laynez, Hispanus, præpositus Generalis Societatis Jesu, dixit, sed non admodum satisfecit.

Die Jovis decimâ ejusdem mensis à meridie, primus dixit Cardinalis Lotharingus super Canone residentia.

Imprimis, tria hinc orta esse damna, quòd abfuerint Prælati ab Ecclesiis suis. Hinc enim tempestas hodierna exorta est. Secundò idololatria. Tertiò, ovium dispersio: & in exemplum multa dixit de Jonâ, Moyse, & lupo oves dispergente, ut est in Evangelio, quibus morbis medendum esset uno aut altero decreto.

In causâ nostrâ nos esse iudices dixit & reos , atque idèò desiderare se audire Theologorum sententiam , ut aptior esset ad iudicandum locus. Ad residentiam (inquit) vocat nos Pastor ille bonus , Joannis decimo , unusquisque ascendat per ostium , nisi fur & latro censeretur velit , & tria observavit.

Primò , ut cognoscat oves , & vocet eas nominatim , quod vicariâ operâ præstari non potest.

Secundò , ut defendat gregem à lupis.

Tertiò , ut benè pascat gregem sibi concreditum.

Quoad primum , de ingressu idonei pastoris hìc agendum esset , subiecit imprimis antè oculos diligentiam Jacob in pascendo grege , de quâ Genesis 31. ubi tria sunt observanda.

Quoad causas absentiae in decreto declaratas , dixit quòd omnis residentia de jure divino est imperata , sed ista affirmativa lex est attendenda , nomine legis , videlicet ut liceat quandoque abesse ad utilitatem Ecclesiae universalis , vel particularis , ad modicum tempus , modò non adsit evidens ruina gregis , vel ex causâ Reipublicae , sicut Episcopi , Electores Imperii , quandoque vocantur ad Comitia Imperatoria , & procures Ecclesiastici in Regno vocantur à Rege ex justis causis , & quòd ipse abundè testis esse potest , quantum possit praesentia pastoris apud Principes , sed qui agunt Romae , aut in Curiis Principum , debent recedere & reverti ad Ecclesias.

Ex tot tantisque causis docuit apertas esse fenestras ad non residendum , & citavit Augustinum contra Faustum Manich. lib. 22. cap. 6. qui voluerit abesse , etiam ad modicum , debet causam probare absentiae coràm Metropolitano , aut antiquiori suffraganeo , absque eo quòd mittat Romam , juxta decretum Concilii tempore Pauli tertii , non tamen quòd semper sint obligati ad residendum.

Quòd dicitur de Episcopo absolvendo à Confessore , non placuit. Imponitur nobis jugum , quod & ego , & Patres portare non poterunt , satius adjiciendum esse putans , si nolit redire Episcopus , ut suspendatur , excommunicetur , vel aliter puniatur.

De licentiâ quae conceditur Episcopis , ut absolvant à casibus reservatis , non placuit , maluitque reticere , quia alias pauci admodum ituri sunt Romam , ut petant se absolvi , etiam ab irregularitate , potius restituenda esset poenitentia publica.

De residentiâ Curatorum , invenienda via ut in posterum constituentur pii & docti plebani , cum plerumque mallems habere Vicarios probos in Parrochiis , quàm pastores proprios , quorum praesentia nihil aut modicum prodesset. Undè renovandus esset Canon , *ut nemo absolute ordinetur*. Sed ista materia suo loco relinquenda est.

Duo verba in Canone illi non placuerunt , videlicet ubi dicitur , modò ipse vocationem suam non procuraverit. Deindè quod postremo loco dicitur , porro tam decretum hoc quàmque illud &c : Cum istâ lege potius in Conciliis Generalibus , quàm in compitis , quod etiam displicuit Reverendissimo Madrucio , qui ferè subscripsit eidem Illustrissimo Domino Cardinali Lotharingio.

Hic dum agitur de residentiâ , potius desiderat factum , quàm ordinationem , & quisque ad oves pascendas eat , alias malos malè perdet , & locabit vineam aliis agricolis. Frons est occipitio potior , id est ac si dicat , praesentia est melior quàm non residentia.

Die Veneris undecimâ manè inter alios sententiam dixit D. Petrus Anto-

nus de Capuâ Neapolitanus, Archiepiscopus Hydruntinus, cui decretum non placuit. Imprimis Episcopi non sunt præmiis & gratiis ad residentiam invitandi, causas absentiae hinc inferendas non censuit.

Non imponendam esse poenam peccati mortalis Episcopis non residentibus.

Gravamina à Principibus secularibus illata Episcopis proposuit, quibus adhibendum esset remedium.

Non videri sibi aliquid de Episcoporum residentiâ tractandum, cum eâ de re tractatum sit in eodem Concilio tempore Pauli tertii, & non ita pridem Pius quartus constitutione suâ tractaverit, & satis doctè dixit.

Petro Guerrero Archiepiscopo Granatensi omninò decretum non placuit, quòd si placuisset, sententiæ Illustrissimi Cardinalis Lotharingi subscripsisset, & ex eo deduci posse residentiam Episcoporum juris esse humani. Sicque præterit remedium aptissimum ad cogendum Episcopos personaliter residere, quod est tale, ut Synodus statuât residentiam Episcoporum personalem esse de jure divino præceptam: undè præcluditur via his qui justis de causis prætexunt se non residere, nam ex non residentiis nascuntur omnia incommoda, & hujusmodi non residentia est origo & radix omnium malorum. Itaque rogandus esset Deus ut mitteret operarios in messem suam, & simpliciter esset statuendum residentiam juris esse divini (nisi casus occurreret in quo Romanus Pontifex posset justâ de causâ excusare) sic non haberentur tot dispensationes de non residendo, quæ meritò dici debent dissipationes. Undè Bernardus ait, dispensare, est potenter infernum intrare.

Præterea sibi visum fuit, parvam esse gratiam Papæ, quâ liceat Episcopos absolvere à casibus reservatis, præterquam his qui habentur in Bullâ in *Cænâ Domini*, qui cum sint multi, vellet ut concessio hujusmodi esset liberalior, ut & Episcopi ab hujusmodi casibus absolverent, alias vix fieri poterit, ut quisquam petat, aut mittat Romam ad petendum absolutionem, tantum abest ut pecuniam aliquam det.

Joannes Baptista Castaneus, Romanus, Archiepiscopus Rossanensis, à meridie dixit inter causas absentiae, pauca de visitatione liminum, ad quam omnes tenentur Episcopi.

Ludovicus Beccatellus, Bononiensis, Archiepiscopus Ragusinus, pius admodum, dixit residentiam partem esse reformationis, & quòd omninò sit residendum Episcopis & Curatis, & ad id compellantur per poenas, non tantum spirituales, sed corporales.

Hydruntinus admodum eloquenter dixit, perindè ac si orasset, nempe causam omnium malorum & calamitatum esse absentiam, & pastorum negligentiam.

Bartholomæus de Martyribus, Lusitanus, Ordinis Prædicatorum, vir religiosissimus, dixit, residentiam abbreviatum quod fecit Dominus, & esse de jure divino; multa egit de abusibus suæ Dioecesis, Episcopatus nempe Braccarensis, & quòd providendum esset, ut etiam Canonici Cathedralium congerentur ad residendum personaliter in suis beneficiis.

Philippus Mocenicus, Venetus, Archiepiscopus Nicosiensis, Regni Cypri Primas, & Legatus natus, dixit postea, sed non facile est auditus propter gracilem ejus vocem.

Die Sabbathi duodecimâ ejusdem mensis Decembris, dixit, ubi in decreto agitur de morum correctione non placere sibi, ut hoc in casu deferatur appellationi ad Sedem Apostolicam, & quia jubentur Episcopi residere, tollenda esse impedimenta, quæ à Principibus secularibus inferuntur.

Germanicus Bandinus, Senarum Archiepiscopus, vult mentionem fieri in decreto, de juramento præstito in consecratione quod sint visitaturi limina Apostolorum.

Gaspar de Fosso, Cosentinus, vir bonus, Ordinis Sti. Francisci de Paulâ, Archiepiscopus Reginus, visus est concionari, dixitque residentiam non modò necessariam, sed personalem esse debere, sed non continuam, nam præcepta affirmativa semper obligant, sed non ad semper, sed præceptum residentiae est affirmativum: igitur pro loco, pro tempore fas est, Episcopo abesse, ut dixit Cardinalis Lotharingius. Potest autem quis abesse utpote vocatus à Papâ, cui parere nos oportet ratione consilii, vel à Principe, & etiam ratione ægritudinis, sunt enim qui si sex menses residerent, morerentur ob loci intemperiem.

Archiepiscopus Pragensis, qui suprà, dixit disputatum esse diutius de residentia, sed sine fructu, & non sine scandalo, non hîc agendum foret de residentia tantum, sed petenda esset reformatio veta & realis, ut jam petierunt Oratores. Quod verò ad residentiam attinet, dixit summooperè necessariam, quod testari possunt Ecclesiae in quibus Episcopi non resident, & Episcopum de necessitate juris divini teneri ad regendam Ecclesiam, & curam animarum exercendam: ergò eodem jure teneri ad medium sine quo ejusmodi cura exerceri non potest, scilicet ad residentiam, cum maxime teneantur reddere rationem ovium in die judicii, & imponenda est Patribus necessitas residendi, non quòd propterea velimus ligare manum Summi Pontificis, non quòd etiam Episcopus abesse non possit pro commodo Ecclesiae, cum sit præceptum affirmativum, allegavit Bernardum in Epistolâ 131. ad Mediolanen.

Initium decreti quo dicitur jure divino nos teneri ad rationem villicationis reddendam, non placet, cum sit nimis universale.

Circà causas absentiae, quàm profit quandoque Ecclesiae, ut Episcopus sit alicujus Regis Consiliarius, norunt ii quibus negotium est cum Principibus. Ubi agitur de Principibus hic videmus (ait) nos Principibus subditos, quod libenter admitterem nisi quandoque essent hæretici.

Pœnitentias promereri, hæc quàm malè sonarent in auribus multorum alii videant? quòd videlicet Episcopi teneantur ad residendum, & residentibus præmia dentur, quasi aculei & calcaria.

Non placuit de casibus in Bullâ reservatis, cum vix Papalis casus reperiatur, qui non ibi contineatur, propterea non esse de dignitate Synodi, ut roget & hortetur Principes, sed suo potius uti debet officio & illis statuere sub excommunicationis poenâ.

De publicatione hujusmodi Decreti, non placuit, ut nec Cardinali Lotharingio.

A meridie dixit Leonardus Marinus, Genuensis, Ordinis Prædicatorum, Archiepiscopus Lancianensis, in re tam arduâ (inquit) quò me vertam nescio? Interim dum hic terimus tempus, lupo rapit & dispergit. Sunt qui dicant residentiam juris esse divini, alii humani, alii nolunt leges sibi imponi ad residendum, cum non sint filii servitutis & timoris, sed dilectionis. Fuitque in sententiâ, ut omninò tuenda esset lex de residentia quæ tam est necessaria, ne dicatur nobis, oves meæ dispersæ sunt, quia non erat pastor. Dominus ait ad Zachariam, finge te pastorem & ecce ego suscitabo pastorem qui derelicta consolidabit, & ubi describit conditiones pastoris stulti, deinde

deindè exclamat , O pastor & idolum ? perindè est enim habere pastorem absentem, & idolum. Dum dormimus, diabolus seminat zizania, nunc videmus Regnorum magnam vicissitudinem, ut in Galliâ, & proptereaque omnes peccavimus.

Causæ absentiae placent, nec claudendum est ostium Epicheiæ.

Clausula de visitandis liminibus, in decreto inferenda non est, licet hoc juramentum non sit inutile, nempe ad unitatem & profitendum fidem nostram. Non fuit in sententiâ eorum qui dixerunt unicum esse remedium, ut dicamus residentiam esse juris divini, cum hoc nihil prodesset.

Quintius de Rusticis, Romanus, Episcopus Milletensis, ex scripto dixit, atque imprimis petiit per Papam provideri pauperibus Episcopis, qui non habent undè vivant in Episcopatibus.

Alexander Piccolhomineus, Senensis, Episcopus Pontinus, utrumque dixit, non stare per Episcopos, quominus residentia non servetur promissa per Papam, tam ex parte Pontificis, quàm laicorum &c.

Jacobus Suretus, Græcus, Episcopus Milopotamensis, Ordinis Minorum Sti. Francisci, dixit residentiam esse necessariam, jureque divino naturali & humano præceptam.

Decretum hoc demonstrat dignitatem Episcopalem.

Quod ad collationem beneficiorum attinet, non dixit, ne in causâ propriâ jus dicere videretur, sed hîc adhibendum fore remedium, cum ex eâ tanquàm pandorâ nascantur omnia incommoda.

Die Dominicâ, decimâ tertiâ non interfui Capellæ propter concionem hispanicè habitam apud Divum Bernardinum, à Reverendissimo Segobricensi Episcopo, Joanne de Munnatones, Ordinis Sti. Augustini. Deindè pransus apud Pragensem, cœnavi apud Cardinalem Madrutium, cum Reverendissimo Lotharingio & Episcopis Gallis.

Die Lunæ decimâ quartâ ejusdem mensis Decembris, dixit Octavianus Præconius Ordinis Minorum Sti. Francisci, Archiepiscopus Panormitanus, residentiam omni jure necessariam, sed in decreto non apponendum jure divino.

Scipio Bongallus, Romanus, Episcopus Civitatis Castellanae, excitavit risum dum Cardinalium laudes declamavit.

Angelus Mafarellus Septempedanus, Episcopus Thelesinus doctè dixit.

Gabriel de Bouverri, Gallus, Episcopus Andegavensis, ex se ipso protulit sententiam postulans residentiam declarari esse de jure divino.

Leonardus Daller, Germanus, Episcopus Philadelphiensis, proposuit gravamina Episcopi Aistetensis, Domini sui, & ad risum provocavit Patres.

Die Martis decimâ quintâ, Ægidius Falcetta Cingulanus, Episcopus Caprulanus, dixit cum hic agatur de residentiâ, nullam de eâ fieri mentionem in decreto; itaque dicendum ut residerent, & mania Apostolica per se obirent.

De pœnis, non placuit ut non residens inhabilis redderetur, ne gravaretur provissus, nec reatus peccati, nec absolutio Pontifici reservata, cum de reservationibus conquerantur Patres.

Julius Contarenus, Venetus, Episcopus Civitatis Bellunensis, doctè admodum dixit, & ad reformationem hortatus est.

Thomas Casellus, Rossanensis, Ordinis Prædicatorum, Episcopus Ca-

nensis; voluit decretum sub Paulo 3. satius & potius isto de residentiâ, & dixit non esse ex dignitate ut iterum de residentiâ agatur; quod etiam gratiæ concessæ residentibus per constitutionem Pii 4. nuper editam, essent hîc insertæ.

Egit contra Patres, qui residentiam juris esse divini contendunt, allegans Haymonem, in primæ ad Corinthios 12. qui videtur asserere jure canonico Episcopos in Ecclesiis suis residere. Sed non crediderim hoc dixisse.

Die Mercurii decimâ sextâ Decembris, visum fuit Patribus de constituendo die Sessionis habendæ intra quindecim dies.

Dictum est residentiam juris esse divini, non quod non liceat ob bonum majus abesse. Absuit & Timotheus, & Ambrosius Mediolanensis; Et qui est in diœcesi adesse constat, propterea dicendum in decreto minùs decere à diœcesi abesse.

Quod ad causas absentia dictum est, aut omnes exprimendas, quas est difficile exprimere ob varios casus emergentes, aut sola hæc clausula generalis sic apponenda, *nisi justa & notabilis causa subsit*.

Thomas Stetta, Venetus, Ordinis Prædicatorum, Episcopus Justinopolitanus, dixit nullo pacto apponendum esse, residentiam esse juris divini, alioquin tonitrua audirentur ab Aquilone, etsi fuerit juris divini, quomodo dispensabit Papa, qui non potest contra jus divinum dispensare, licet interpretari valeat, & pernegavit residentiam esse juris divini, sed potius Ecclesiastici. Voluit standum esse primo decreto de residentiâ tempore Pauli tertii, nec voluit novum de residentiâ nisi quod jam aliquandò dixit, placeat, quia omnibus placuit. Sola residentia personalis, si nihil proficiat nulla est, cum potius juris divini esset, ut quis non resideat cum nihil prosit.

Die Jovis decimâ septimâ Decembris, multis visum fuit decretum non esse publicandum, cum de residentiâ jam confectum decretum sit eodem in Concilio sub Paulo tertio.

Sententiam dixi eodem die, primò commendatissimam esse Episcoporum præsentiam, exemplo Jacob qui in pascendo grege foci sui Laban constantissimus fuit, in perferendis frigoribus & æstu, diu noctuque vigilans, fidelis & diligens; nam absentia pastorum, est præcipua causa & caput malorum quibus concutitur orbis; qui si resideant rariores esse hæresum assertores. Dignissimum igitur argumentum in quod intendat oculus Episcopi, sed quod definiri breviter possit, nimirum si jubeantur ad amissim observari Canones, eâ de re antè editi, C. Apostolorum 13. C. 8. 11. & 14. Concil. Laodicen. C. 2. Concil. Antioch. C. 9. & 24. Octavæ Synodi. Decretum de residentiâ sub Paulo tertio promulgatum, & constitutio Pontificis nuper contra non residentes edita, nec puto necessarium esse anxie querere, sit residentia juris divini nec ne, quandoquidem constat non modò non esse utilem, sed summè necessariam. Dabo tamen meum exiguum obolum ne videar rem dignam non nihil contempsisse. Priùs tamen cum veniâ hoc dictum volui, satis jam satis adversariis nostris fabula fuimus, videamus ne dicatur nos more Gigantum Deo bellum inferre, ut quemadmodum montes montibus imponentes Deos è coelo deturbare, & hominibus æquales reddere conantur, sic nos Canones, Canonibus, disputationes disputationibus addentes videamur persuadere velle juris esse humani, quod juris divini esse dignoscitur. Ut igitur hoc argu-

mentum unò verbo absolvam, mea hac de re erit sententia hujusmodi. Quando quidem ex præscripto juris divini tenemur pascere gregem nobis creditum, agnoscere vultum pecoris, vocare nominatim, illi invigilare, Sacramenta administrare, ordinare, visitare, quæque functionis sunt Episcopalis, ea omnia sedulò exequi, & quod est in proverbio, Spartam in quâ nati sumus ornare, idque per nos ipsos, non per mercenarios suffraganeos, ita necessariò astringimur residere, non quidem expresso Dei verbo, sed ex consequentiâ & dependentiâ præcepti divini, quâ expressè Dei verbo præcipiuntur Episcopis ea, quæ præstari nullo modo possunt sine residentiâ. Nam cum aliquid est præceptum, ad quod implendum necessariò requiritur alterum, quo jure unum præcipitur, alterum quoque eodem jure præceptum censetur. Exempli gratiâ, de potestate sacerdotibus concessâ peccatores absolvendi, & peccata remittendi, quod exequi non possunt, nisi poenitentes confiteantur peccata sacerdotibus, undè jure divino præcepta censetur confessio, licet de eâ non fiat expressa mentio in sacris paginis. Itaque mihi videri residentiam jure divino imperatam & sancitam more cæterorum præceptorum affirmativorum, quæ quidem obligant semper, sed non pro semper, sed pro tempore duntaxat & loco; actum enim inquit Theologi exigunt hujusmodi præcepta, in continuo autem actu esse, eumque nullo temporis momento intermittere, nemo nescit esse longè supra vires imbecillitatis humanæ: quare fateor esse tempus quoddam, cum non minus profit, imò commodius fuerit Episcopum abesse, quàm adesse, propter scilicet majus Reipublicæ, Ecclesiæ universalis, vel particularis commodum. Equidem è re Ecclesiasticâ esse puto, ut Imperatori, Regibus, Principibus, adsint à Consiliis docti, graves, & quod est omnium primum probatissimæ fidei Episcopi, aliique Prælati, qui suo consilio & hortatu, propensiores reddant Principes, ad profliganda harum tempestatum studia, & ad occurrendum his malis quæ pro suâ prudentiâ & ingenii perspicacitate fortassè prospiciuntur ventura; sed quia hoc argumentum Cardinalis Lotharingius dixit tam doctè, apertè, tantâ sententiarum gravitate, argumentorum pondere, ut novæ & iniquæ rei propemodum videri debeat studiosus, qui ei sententiæ vellet reclamatum, prudentissimo ejus judicio, & exactissimæ sententiæ, cum hîc, tùm in cæteris ad decretum animadversionibus subscribo.

Ad decretum venio in quo paucissima dicam quæ non-nulla visa sunt repurgatione indigere, cum in verbis, tùm in sentiis. Primum initio commodius dici posset, & *illi omnium maxime quibus animarum cura est commissa*, paulò post dicitur *diversæ pænæ*, aut expungere hoc nomen *diversæ* aut loco ejus surrogare *variæ* cum hoc nomen *diversæ* apud Latinos repugnantiam quandam probet.

Quoad causas quibus fas est Episcopis abesse, ut gregem derelinquant, videntur commodius in hanc clausulam revocandæ, *nisi summa urgeat necessitas, vel evidentissima, Ecclesiæ, vel Reipublicæ, id exposcat utilitas quæ à Metropolitano esset approbanda*. Post innumeras absentiae causas subiiciatur clausula generalis, *vel si similis causa subsit*.

Hic video multa prudentissimè adjecta quæ afferrent absentiae cupiditatem adumbratam. Verùm hanc clausulam sublatam esse vellem quæ justissimas etiam absentiae causas adferret, & latiotem pateretur explicationem, quandò æquum sit & expediat; cum enim hæc doctrina satis multas conti-

neat absentiae causas, non videtur in Sanctis inferenda constitutionibus; quæ plerumque magis facerent ad destructionem, quàm ædificationem, & fenestras ut ità dicam, aperirent ad absentias.

Ubi agitur de poenis in non residentes, non placet *reatus culpæ*, nec ut Episcopus *non absolvatur à Confessore*: ne hoc nimis grave jugum sit & molestum.:

Ut plenius Episcopi suum exerceant munus, laudo piam Sanctissimi Domini nostri Papæ voluntatem, qui non-nihil de suo jure cedit Episcopis, modò concessio illius sit laxior, & liberalior, & protrahatur ad casus in Bullâ Coenæ reservatos, & absolvantur Episcopi à visitatione liminum, sed & Episcopi imitatores Patrum voluntatis, debent & Parochis non-nihil de suo jure cedere, ad timidarum conscientiarum securitatem.

De collatione beneficiorum in mensibus Apostolicis, hinc quasi ex pandora Hesiodi omnium malorum & morborum agmen erupit, atque adeò adhibendum erit remedium.

Quòd tam benignè hortetur Principes Synodus, non est ex dignitate Synodi, quæ seriò illis injungere & præcipere debet nè sub poenâ Anathematis latae sententiæ, gravent Ecclesiasticos decimis, quas ipsi subsidia charitativa vocant. In plerisque locis videre est quàm indignissimis modis tractent omnis ordinis Ecclesiasticos, eosque crebris vexent exactionibus, præter omne jus & fas, citrà Episcoporum & Cleri consensum. Hæc quidem gravamina sunt à Synodo tollenda.

Ubi agitur de Curatis adhibendum esset hîc remedium, ut provideretur de personis idoneis, cum plerumque malint habere vicarios in Parochiis, quàm Curatos residentes, atque ideò revocandus Canon. Cal. Conc. *ut nemo absolute ordinetur*.

Præterea Exempti putant sibi indultum à Sede Apostolicâ, ut non resideant in suis beneficiis, saltem majori parte anni, quòd videantur residere in majori Ecclesiâ.

Publicatio hujusmodi decreti facienda in Cancellariâ, nullo modo placet, ideò retinenda postrema decreti pars.

Hæc sunt quæ circa propositum decretum dicere decreveram, quæ vestro consilio, & calculo hujus Stæ. Synodi, & me ipsum subjicio.

Die Veneris decimâ octavâ, celebrata Missa pro defuncto Rege Navarræ apud Divum Bernardinum, præsentibus Cardinali Lotharingio & Episcopis Gallis.

A meridie Martinus Perezus de Ayalâ, Hispanus, Episcopus Segobienensis, doctissimè multa ad reformationem spectantia dixit, quæ sibi videbantur priùs discutienda, quàm de residentiâ tractaretur, quam juris divini esse dixit, ut Episcopi sint à Deo instituti, nec per hoc imminui auctoritatem Summi Pontificis, imò qui aliud dicunt, non cupiunt honorem illius. Quomodò Episcopus potest cogere curatum ut resideat, nisi habeat portionem undè vivat?

Quod autem dicit residentiam de jure divino esse. Consideranda est duplex, in ordine ad actum, & hæc est juris divini, & in ordine ad applicationem, & hæc est juris humani.

Posuit tria Capita justæ absentiae, scilicet obedientiam justam, urgentem necessitatem, & obligationem.

Maximi-

Maximilianus Doria Genuensis, Naulensis dixit residentiam juris esse divini secundum distinctionem.

Segobienſis Episcopus multa petiit à Papâ seu Synodo, super quibus petebat justitiam administrari.

Eustachius Bellayus, Gallus, Episcopus Parisiensis in initio dixit se cupere præsentiam Pontificis Maximi in hac Synodo, ut audiat nostras Tragedias, in hac materiâ de residentiâ, quæ jam duobus mensibus agitata fuit, quæ utilis & summè necessaria est.

Episcopi à Deo instituti, non ut sint otiosi, sed ut munus suum obeant; munia enim Episcopi non possunt exerceri, sine præsentia. Allegavit quædam decreta Nicolai primi contra Episcopos negligentes.

Proponere volebat impedimenta residentia, nisi hoc fecisset Segobienſis. Concubinæ, inquit, quas tenemus cum excommunicationibus, sunt in causâ ut non liberè loquamur de reformatione. Vigilandum cum grege suo, sicut Christus initio nativitatis apparuit pastoribus vigilantibus.

Cyprius perstitit ut residentia esset juris divini, & hoc in decreto inferendum, loco præmiorum quæ in decreto proponuntur residentibus, vellet proponi impedimenta per rationes. Poenæ decreti, reducantur ad poenas juris.

Albertus Duimius de Gliricis, Episcopus Veglenſis, doctissimus, multa dixit.

Omissio debiti officii, peccatum est. Thomas in 2a. 2æ. quæstione 75.

Opus pascendi summè necessarium, & est fundamentum reformationis. Jure divino præceptum est pascere, jure etiam naturæ tenemur præstare opus propter quod recipimus mercedem, & proventus Ecclesiasticos.

Dissensio inter Patres, quod alii dicant perpetuò, & per nos ipsos pascere jure divino teneri, & ad residentiam, alii non.

Pascere personaliter debemus secundum Paulum qui ait, *væ mihi, si non evangelisaverò; necessitas enim mihi incumbit.* Vide Cap. 8. Synodi 8.

Præmium decreti nimis universale, & videtur quod dicendum est initio *præpositi alicui muneri Ecclesiastico*, & cum omnes teneantur jure divino reddere rationem villicationis.

In decreto inferendum esse *jure divino, & naturali.*

Narrativa decreti, dispositiva, exceptiva, punitiva, indicativa & executiva displicuerunt, sic nihil in decreto remanet.

Exceptiones justæ absentia, impossibilitas, charitas & ubi de præmiis agitur, non placuerunt, sed remaneant Pontifici, quæ antiquitus illi tradita fuerunt, sic Episcopis.

Item restituantur quæ antiquitus habebant, cum omnes penè exempti sint ab Episcopis, tot indultis & concessionibus.

Die Sabbathi decimâ nonâ Decembris Ægidius Fuscararius, Bononiensis, Ordinis Prædicatorum, Episcopus Mutinensis, Vir doctus: dixit, quod ex præcepto Dei astricti sunt ad residentiam Episcopi, & quod cuperet in decreto hoc inferi, quod facit etiam ad illustrandam dignitatem Pontificiam: quod autem quidam dicunt nihil unquam profuturum, dixit se credere verbo Dei quod nunquam redibit vacuum.

Exceptio quâ cui fas est abesse ab Ecclesiâ, videlicet causa hostilitatis, est contraria Augustino. Placet ut qui duo habet beneficia, quorum alterum curatum, alterum simplex, in curato residere cogatur.

XXXX

De publicatione hujusmodi decreti in locis publicis, non placet nisi quod qui instituentur impofterum ad aliquod beneficium, jurabunt se observaturos hoc decretum.

Die Dominicâ fuit Capella more confucto.

A meridie nulla Congregatio.

Die Lunæ vigefimâ primâ, à meridie inter alios, dixit Bartholomæus de Capranicâ, Romanus, Epifcopus Carinensis, jure divino refidendum & hoc opus Epifcopale per fe, non per mercenarium præftandum, ut colligitur ex decreto de refidentia in eodem Concilio fub Paulo 3.

Optaret ut declararetur quanto tempore quis abefle poffet. Ubi agitur de beneficiis in titulum, vel commendam, dixit quod vox commendæ, tollenda eft, & ufus illius, quod commenda videatur ad corrodendum introducta.

Bellifarius Balduinus, Neopolitanus, Epifcopus Larinensis, Vir bonus, dixit principium decreti non placere, non quod falſum, aut aliquam impietatem contineat, fed quod nimis univerſale, non tangens materiam de quâ hic agitur, quæ eft particularis & magni momenti, ex eo quod de reddendâ ratione vellicationis agitur, & quod introducere videmur ſententiam Ambroſii Catharini, qui refidentiam dixit juris eſſe humani. Deinde quid dicent adverſarii, niſi refidentiam jure divino aſſeramus, & in decreto inferendam. Vellem igitur declarari jus quo tenentur Epifcopi refidere, ſi enim notum eſt juris eſſe divini, cur non inferitur? aliàs ſi materia non eſt certa, proponatur Theologis diſcutienda, quanquàm ipſe non dubitat juris eſſe divini, fed ferre non poteſt quod ſit juris divini, & tamen in decreto non declaretur, allegevire Thomam 2a. 2æ. quæſtione 183. articulo 5.

Ambianenſis doctè dixit, atque inter cætera inferendum in decreto non ſolum ut refideant Epifcopi, fed etiam omnia munia Epifcopi inferantur quæ ipſemet exerceat, ecquid enim alioqui refidere prodeſſet?

Spinellus Bencius, Politianus, Epifcopus Montis-Politiani dixit, imprimis habendam eſſe rationem eorum quæ annotata ſunt circa impedimenta Prælatorum, cum in Regno Neapolitano ſuppreſſa penè ſit omnis jurisdictio Eccleſiaſtica, aliàs, (inquit) refidere non poſſumus.

In ſtabiliendâ verâ refidentia, tria ſunt obſervanda, primò, ut nominationes, ſive præſentationes Prælatorum ſint bonæ & legitimæ, quod fiet ſi duo obſerventur. Quod primò antè omnia eligantur tales Epifcopi & plebani qui meritò & probabiliter refidere debeant. Secundò quod tales nominentur quales Paulus requirit. Hodie verò in Eccleſiâ pauciſſimi & mercenarii multi, & provideat Synodus, ut refidentia ſit ſtabilis, & quod Epifcopi habeant ſua munia libera ad hoc, ut poſſint ſuas regere Eccleſias. Tertiò declaret quo jure teneamur ad refidentiam, quàmvis quoad ſe tam habeat certum de jure divino refidentiam eſſe, atque illud philoſophicum *totum eſt majus ſua parte*. Idque propter multas cauſas jam allegatas, ut ſit notum omnibus juris eſſe divini, fed etiam ut provideatur neceſſitati Eccleſiæ, ut omnes intelligant, Epifcopos ex præcepto juris divini teneri ad refidentiam in ſuis Dioceſibus.

Die Martis vigefimâ ſecundâ Decembris, multi Patres dixerunt, fed non interfui ex conſilio medici, neque die Mercurij, à quo intermiſſæ fue-

runt Congregationes propter festa Natalia, usque ad diem Martis 28. sequentem.

Die Lunæ 27, quæ erat festum Innocentum, celebrata fuit sollemnis processio pro pace & tranquillitate Regni Galliarum, & extirpatione hæreticorum dicti Regni, & ad Oratorium Sancti Petri itum est.

A meridie venit Cursor à Galliis ad Cardinalem Lotharingum, vel ex parte Ducis Sabaudia, qui nuntiavit conflictum habitum inter exercitum Regium & Principis de Condé, non procùl à Ramboüillet, atque initio quidem satis infœliciter pugnatum, quia prima acies exercitus Regii rupta fuit, captis interim Conestabili & Mareschallo Sti. Andreae, verùm Deus misertus Regni, victoriam dedit Duci Guyfiano, qui mox repressit impetum adversariorum, & cum militibus Hispanis, qui venerant in auxilium Regis, aliisque militibus magno impetu irruit in exercitum adversariorum, quem fudit, maximamque cladem intulit, capto interim Principe de Condé vulnerato, adeò ut pauci, circiter octingenti qui deducebant captivos remanserint, quos exercitus Regis prosequébatur. Statim litteris acceptis per Cardinalem, inivit Legatum Mantuanum certiorum facturus de rebus gestis, quibus auditis ipse cum aliis Legatis, Cardinalibus & Episcopis, adiit summum Templum, acturus gratias Deo cum cantico (*Te Deum*) & oratione pronunciata per Episcopum Parisiensem, deindè circiter vigesimam quartam horam, bona pars Episcoporum comitata est funus bonæ memoriæ, Cæsaris de Cibo, Genuensis, Archiepiscopi Taurinensis, qui pridie obierat, usque ad Sanctum Petrum, serò autem Cardinalis Lothar. cum Episcopis Gallis curavit strui rogam in signum lætitiæ ob dictam victoriam.

Die Martis 29. Andreas de Cuesta, Hispanus, Episcopus Legionensis, inter multa dixit, residentiam jure divino imperatam.

Carolus de Angennes, qui suprà, Episcopus Cenomanensis, sententiam dixit eodem die disertè & eloquenter.

Die Mercurii trigesimâ, à meridie actum fuit de Sessione proximâ, & conclusum quod intrâ quindecim dies deliberaretur.

Inter alios Granatensis dixit, mirari se quòd toties deliberaretur de re eadem sine fructu, & quòd mutetur ordo in dicendis sententiis, ne Patres sint adeò prolixi, & quòd Legati dividant Episcopos per classes, ut brevius audiantur vota omnium, & ea postmodum ad Synodum referantur.

Pragensis reservavit se ad dicendum post quindecim dies.

Andreas Duditus Bardellatus, Hungarus, Episcopus Quinque-Ecclesiensis, sententiam dixit super decreto perspicuè, doctè, & graviter, cum applausu omnium. Dixitque residentiam non inveniri in litteris Apostolicis & Prophetis, nisi apud Canonistas. Deindè triplicem esse, supersticiosam ut non liceat unquam à Diocesi discedere. Hypocritam qualis eorum qui corpore tantum præsentem sunt.

Tertiam veram, realem & effectuaalem, ut videlicet Episcopus per se ipsum pascat gregem, verbo, vitæ exemplo, & sacramentis, hanc jure divino imperatam dixit; Adeoque necessariam ut non fas sit Episcopo abesse nisi iustis & legitimis præpeditis fuerit causis, videlicet ob justam obedientiam, necessitatem, & charitatem ut dixit Segobienensis, quibus casibus licet abesse, & causâ majoris boni & quandò Episcopi habent munera publica & secularia, ratione Episcopatum, ut in Hungaria. Quod autem li-

ceat quandòque abesse, probavit ex Augustino in Epist. 185. ubi scribens clero & populo Hypponenſi, ait, se quidem corpore absentem, sed spiritu præſentem, & absentem quidem non licentioſâ libertate, sed neceſſariâ ſervitute, ut propter ægri tudinem.

Eodem die venit novum de morte Dandelot Mareſchalli Sti. Andræ, & Filii Conestabilis, & quod Dominus de Damville coeperat Principem de Condè in conflictu quem habuit Illuſtriſſimus Dux Guyſianus adverſus hæreticos, & quod Dux Nivernenſis fuerat vulneratus.

Segobienſis mihi dixit quod timebat ne Legati deciperent Cardinalem noſtrum, & quòd nihil minùs cuperent quàm reformationem, ſed potiùs ſolutionem Concilii, & quod illum Hiſpani multum obſervabant, quaſi ſit in puncto ut ſit auctor Eccleſiaſtica libertatis, & ſacræ reformationis, quem admodum frater ejus reſtituerat Regnum in integrum cui multum debebat tota Gallia.

Ultimis diebus Veſperæ celebratæ ſunt ſolemnes in æde majori, & deputatus fui ad miniſterium, & ſequenti die videlicet primâ Januarii anni milleſimi quingentefimi ſexageſimi tertii Miſſam celebravi in quâ orationem habuit D. Robertus Fournierius Doctör Gallus.

Die Sabbathi horâ vigefimâ dixerunt tres Hiſpani, Aſciſelus Moya de Contreras Epicoſopus Vicenſis, Arias Gallego Epicoſopus Gerundenſis, & Antonius Gorriero Epicoſopus Almerienſis, doctè & piè. Gerundenſis dixit amovendos eſſe à conſectiõne decretorum Curiales, & eos qui tam libenter remanent in Romanâ Curiâ & qui volunt habere plures Epicoſatus, & Abbatias, quodque nihil hætenùs reformatum, licet ſanctiſſimus in Bullâ convocationis Concilii hortetur ad reformationem & morum & abuſum.

Almerienſis Epicoſopus, paſtores, dixit, teneri ex præcepto juris divini reſidere, & citavit Athanaſium in quâdam Epistolâ ad Epicoſos Sardinis, ubi ne pauliſper quidem abeſſe fas eſt, & tamdiù tenentur reſidere quamdiù oves egent præſentiâ paſtoris, ferè autem ſemper egere cenſentur.

Die Dominicâ tertiâ à meridie dixerunt Petrus Faunus Coſtacciaris, Aquenſis, & Joannes Carolus Bovius, Bononienſis, Oſtunenſis Epicoſopi, primus fuit in ſententiâ eorum qui juris divini reſidentiam eſſe tuentur. Hic fuit ejusdem opinionis, & citavit multos auctores, inter quos Innocentium in quodam decreto.

Hugo Boncompagnus, Bononienſis, Epicoſopus Veſtanus, multa dixit, ut probaret Epicoſo non licere per noctem abeſſe ſine Superioris licentiâ.

Bernardinus Delbene, Florentinus, Epicoſopus Nemaufenſis, dixit fruſtrâ agi, niſi agamus poenitentiam de peccatis, & poenitentiam etiam publicam, & viſus eſt concionari, verum inter cætera dixit, contra jus divinum eſſe ſtatuerè reſidentiam eſſe de jure divino, licet pia ſit opinio. Abusus intollerabiles allegavit.

Joannes de Quignones, Hiſpanus, Epicoſopus Calaguritanus, dixit, nullum præſentiùs remedium quàm ſtatuerè reſidentiam juris eſſe divini, & lege divinâ Epicoſos ad reſidentiam teneri, initium ſumpſit ab eo quod vulgò dicitur: *ad ſylvam ne ligna feras.*

Die Lunæ Congregatio facta, in quâ Itali quidam Canonistæ ſatis doctè dixerunt. Niſi quod Philippus Gerius, Piſtorienſis, Epicoſopus Aſſiſenſis, conqueſtus eſt de penſionibus civitatum.

Die

Die Martis quintâ Januarii, Vesperæ celebratæ fuerunt per Didacum de Almanfa, Hispanum, Episcopum Coriensem, quibus finitis, jussu Cardinalis Lotharingii invisi Granatensem & Segobiensem, quibus ostendi quosdam Canones missos ab urbe, in hunc qui sequitur modum.

Si quis dixerit, Episcopos à Romano Pontifice constitutos non esse, positos à Spiritu Sancto regere Ecclesiam Dei, neque presbyteris majores, anathema sit.

Deindè serò paulò antè coenam Reverendissimi dicti Cardinalis, advenit ad eum è Galliâ nobilis quidam ex parte Regis & Reginae matris, qui illi narravit quæ gesta erant in Galliâ superioribus diebus, in conflictu inter exercitum Regium & Principem de Condé. Et quòd spatio viginti quatuor horarum, Regina mater, Rex, & tota Lutetia arbitrabantur actum esse de Regno, & quòd adversarii obtinuissent victoriam; sed paulò post missus est ab invictissimo Principe Duce Guyfiano Dominus Cossæus ad Regem, & uxorem suam, ut indicaret quomodò se haberent negotia, captus fuit Conestabilis & Mareschallus Sti. Andreae interfectus, aliique multi nobiles exercitus Regii sunt capti, & interfecti, inter quos la Brosse, Givry &c. Captus fuit Princeps de Condé, & traditus in manibus Ducis Guyfiani, qui eum humanissimè excepit, & admonuit officii, quòd rebellis fuerat in Principem suum, & cogitaret prius de conservando capite, quàm de Regni gubernaculo.

Regina mater admonuit inter cætera Cardinalem Lotharingium per litteras, ut esset causa restitutionis Ecclesiæ, & ageret de seriâ reformatione in Concilio, undè sequi posset tranquillitas firma Ecclesiæ & publicæ.

Propositum fuit Legatis Regiis (ut fertur) de communione sub utraque specie, & de Psalmis gallicè cantandis in Missâ.

Nonnihil deliberatum inter quosdam num expediret centum monasteria Regni destinata esse usui Regis, ut inde decimæ Ecclesiasticis illatæ à Rege, cessarent. Omnis autem novitas metuenda nimis, quod Deus avertat.

Die Mercurii non fuit Congregatio propter Capellam in die Epiphaniæ.

Die Jovis 7. Januarii in Congregatione, inter alios dixit Petrus de Albert, Gallus, Episcopus Convenarum, qui inter alias absentiarum Episcoporum causas, voluit haberi rationem dispensationis, juxta cap. cum pridem de &c.

Petrus Danæsius, Gallus, Episcopus Vaurenſis, primum ad reformationem hortatus, dixit; quòd licet residentia sit juris divini, non tamen existimat declarationem hanc faciendam esse; nisi declararentur particularia Episcopi officia.

Alexander Sfortia de S. Fiora, Episcopus Parmensis, admonuit satis juveniliter & imprudenter, ut nonnulli Patres mitius agerent cum Curialibus, alioqui futurum, ut illis respondeatur.

Martinus de Corduba de Mendoza, Hispanus, Ordinis Prædicatorum, Dertusensis Episcopus, post Petrum Gonzales de Mendoza Hispanum Episcopum Salamantinum, contra opinionem aliorum Hispanorum, dixit, non expedire hoc tempore, ut declaretur residentia juris divini, & præsumptuosum, ut aliqui petant à Synodo, cum sit Pontificis, qui est director Concilii, proponere in Concilio, & nostrum super propositis dicere nostras sententias, tamen multum parti quæ residentiam jure positivo asserit, favit.

Y y y

Dixit, quod Papa tenetur de jure divino compellere pastores ut resident, tollere impedimenta quæ fructuosam residentiam impediunt, auferre regressus & similes gratias, consolari, defendere Episcopos adversus quoscunque, & quod præmia non sunt tam gratiæ, quam æquitatis.

Die Veneris octavâ Januarii, Petrus de Xaque, Hispanus, Ordinis Prædicatorum, Episcopus Nioquensis, satis acerbè dixit, contra eos, qui petunt declarationem juris divini circa residentiam & reformationem, quam petierunt nonnulli Oratores.

Melchior Avosmediano, Episcopus Hispanus Guadicensis, dixit, munia Episcopalia jure divino præcepta esse, ergò & residentiam sine quâ exerceri nequeunt. Athanasius in Epistolâ ad Episcopum Cretæ, & assiduitatem residentiae probavit, & usque ad sanguinis effusionem, ex dictâ Epistolâ Athanasii ad dictum Episcopum.

Peccatum esse grave & mortale abesse à Dioecesi absque urgentissimâ causâ, undè instanter petiit declarari jure divino præceptam esse residentiam, juxta illud sapientis, quodcumque potest manus tua instanter operare. Vult tolli abusus, ut pluralitatem beneficiorum, ut fecit Clemens IV. filio suo legitimo, qui illi non permisit, ut plura haberet beneficia, sed uno contentum voluit esse, contra abusum.

In decreto ubi agitur, non fas esse cuique primati, nec Episcopo &c. velle fieri mentionem, ut Cardinalitia dignitas non exciperetur.

Circâ abusus dixit, aliquem fuisse in Legionens. Dioecesi, qui 28. aut 30. habuisset beneficia.

Didacus de Leon, Hispanus, Ordinis Carmelitarum, Episcopus Columbriensis dixit, senatum hunc divisum circâ residentiae præceptum, se esse in sententiâ, ut sit juris divini, sed licet vellet declarari in decreto, est in dubio an declarandum sit.

Annibal Sarracenus, Episcopus Liciensis, dixit ex scripto & prolixè, sed ita submissè, ut vix à quoquam audiri potuerit. Ajunt virum bonum esse, mediâ nocte surgere ad orandum, & abstinere à vino, à tempore quo Tridentum venit.

Die Sabbathi nonâ Januarii, aliqui Itali dixerunt Canonistæ, inter quos Theophilus Gallupus, Tropiensis, Episcopus Oppidensis, dixit, Episcopos neque à Deo, neque à Petro potestatem habere, sed à Principibus, qui absorbent totam jurisdictionem Ecclesiasticam, & movit risum.

Dominicâ 10. Januarii, Cardinalis Lotharingus celebravit Missam solemnem de Corpore Christi præsentibus Legatis, Oratoribus & Patribus magno ritu, cum admiratione omnium, Episcopus Metensis orationem habuit prolixam & doctam pro agendis gratiis Deo super victoriâ obtentâ contra Huguenotas per Ducem Guyssianum cui post Deum, regnum hanc victoriam debet, res gestas à dicto Duce & statum rerum Gallicarum ab Henrico secundo, conflictum habitum inter exercitum Regium, & Principis de Condè memorans, cum apostrophè ad Ducem, Magistrum Equitum, & strenuos milites qui pugnarunt pro religione, memoriam etiam faciens defunctorum maximè Brossii, Bellovaci Givry, & Mareschalli Sti. Andreæ, & aliorum Catholicorum pro quibus die crastinâ celebrabitur Missa per Episcopum Meldensem Ludovicum de Brèzè; Deindè admonuit Concilium ut seriò

procedat ad negotia reformationis, nec relinquere intacta nisi velit experiri ruinam Christianismi, & quod factionibus suspensum hæcenus fuit, & translatum, & cum hodiè per verè pium summum Pontificem inchoatum sit, tam frequentissimum & celeberrimum, non debere permittere ut suspendatur & solvatur, maximè cum opem allaturus sit Ferdinandus Cæsar & Rex Catholicus.

Die Lunæ undecimâ celebrata est Missa per Episcopum Meldensem pro defunctis Catholicis militibus in conflictu Gallico.

A meridie in Congregatione dixerunt inter alios Franciscus Delgado Hispanus, Lucensis Episcopus, doctè & liberè super decreto. Et Jacobus Gylbertus de Noguerras Episcopus Aliphanus. Lucensi quidem minus placuit quòd in decreto utamur his verbis præfecti & præpositi, quia videntur innuere jure positivo institutos esse, habentes potestatem ab his à quibus præficiuntur & præponuntur, quòdque hujusmodi decretum videatur confectum hac arte, quâ septimus Canon de quo tanta controversia fuit; utendum esse nomine Episcoporum, ut in Canonibus Episcoporum, & quòd statuatur Episcopis, per se ipsos residere.

Ubi dicitur *abire ab Ecclesiâ*, non placet. Quia non includit residentiam, præcipuè Cardinalatum esse incompatibilem cum Episcopatu, quod confirmavit ex usu Ecclesiæ Romanæ. Nam dùm Pontifex creat aliquem Cardinalem aufert illi titulum suæ Ecclesiæ, & dat illi in commendam, & probavit ex capite de potestate Prælatorum.

Ubi agitur de peccato mortali, vellet inseri propter transgressionem juris divini, & naturalis, & quamvis residentia esset juris positivi, adhuc tamen peccarent mortaliter.

Videretur illi inconveniens, ut in decreto dicatur Sanctissimus Dominus noster, cum non utantur præcedentia Concilia, deindè adversarii dicent nos deferre plus Romano Pontifici, quàm Christo, qui vocatur Christus Dominus.

Instantissimè petiit declarationem juris divini, & quia Neoquensis dixit, imprimis reformandos Principes, multa dixit de laudibus Regis Catholici, qui sanctè providet Ecclesiis, & Regna gubernat cum omni justitiâ, adeò ut nolit eum comprehendere ab eo qui talia dixit, cum sit Hispanus, & quod licet Principes nolint reformari, tamen imprimis reformandam esse Ecclesiam, & admittendos saltem aliquos Principes, maximè Regem Catholicum in regendis nostris Ecclesiis.

Mutandus ergò ordo gubernandi Ecclesiam, alioqui futurum, ut diù non daret propter tot abusus, quorsum enim attinet conficere trecentas leucas, & Romam adire pro consequendâ justitiâ? satius fore jus suum indefensum relinquere, quam tantis sumptibus suum prosequi, ut probè expertus est pro Canonicatu Toleranæ Ecclesiæ.

Aliphanus, qui suprâ, doctè, liberè & satis prolixè dixit de decreto quod sibi non placuit; nisi in uno, videlicet majori opus esse declaratione, quam ut adferret scripturam de quâ in Decreto sub Paulo III. *attendite vobis* & qui locus declarandus esset.

Episcopi non sunt delegati Papæ, sed in Diœcesi jurisdictionem habent ordinariam.

Admonuit, ut Patres advertant super declaratione residentia. A multis annis fuimus spectatores incendii, quo Ecclesiam conflagrare videmus, adeò

ut nisi adhibeatur remedium , diù duraturus non est ordo hætenùs in Ecclesiâ Romanâ observatus.

Petiit declarari Residentiam juris esse divini , quòd maximè suæ Sanctitati expediat , alioqui quid dicturi sunt adversarii si viderint non declarari , atque etiam Catholici ?

Solutâ Congregatione , bona pars Episcoporum interfuit funeri Ludovici Vannini de Theodolis , Forlivienf. Episcopi Britonorienf. qui senex obiit , sepultus apud Dominicanos , & à Julio , mense quolibet obiit unus Episcopus.

Die Martis duodecimâ Januarii , dixit Andreas Duditius Bardellatus , Hungarus , Episcopus Tininiensis , qui suprâ , Oratorum more proponens calamitatem nostrorum temporum , maximè in Hungariâ , in quâ Prælati cum adversariis est perpetuum bellum ; propterea Synodus properare debet ad reformationem seriam , quò ad propria revertantur , nec ita formidare jus divinum quo firmandam esse residentiam admonuit , refellens argumenta eorum qui ajunt , si declaretur in Decreto , non-nihil imminui dignitatem Pontificiam , aliaque plura , neque hoc tempore hanc declarationem expedire , cum nihil magis necessarium sit quàm ut declaretur quo jure sit residentia ; hoc enim non solum adversarii expectant , sed & probatissimi quique Catholici , & in hoc Concilio Patres à vobis omnibus expectant. Satis prolixus fuit.

Spinellus Bencius , Politianus , Episcopus Montis-Politiani , dixit sententiam , & censuit residentiam esse juris divini.

Die Mercurii , neque die Jovis , nullæ Congregationes habitæ propter negotia Legatorum.

Die Veneris decimâ quintâ , horâ vigesimâ primâ Congregatio habitâ , in quam Legatus Mantuanus duo proposuit de eligendis videlicet deputatis ad confectionem canonum & decretorum , & de die futuræ Sessionis. Placuit Cardinali Lotharingio , quem sequuti sunt omnes , ut eligantur arbitrio Legatorum , & quod dies Sessionis designetur ad diem quartum Februarii , juxtâ sententiam dicti Legati Mantuani , modò tamen die sequenti Sessionem , Patres deliberent de observando alio ordine in dicendis sententiis , ut prolixitas vitetur , & omnis contentio procul arceatur ; deindè antè dogmata alia fidei quæ restant , tractetur omninò de reformatione quæ dependet ab ordine , & ordinatis , quod omnibus placuit.

Deindè Sebastianus Vantius de Arimino , Episcopus Urbevetanus , dixit super decreto , allegans ex juribus multò plures alias absentiae causas , & quòd residere sit , per seipsum certæ Ecclesiæ deservire secundum doctores , neque hoc præceptum esse à Deo injunctum. Cum non sit determinatus pascendi modus , dixitque munia Episcopalia esse delegabilia , atque ideò minimè personalia , quem secutus Tininiensis , multa inutilia , & vana circa residentiam allegavit , quam jure divino non esse , sed Pontificio firmare conatus est , & cum non reperiatur residentia in jure divino , ideò non esse juris divini.

Craftinâ die nominabuntur Patres , deputati ad confectionem canonum & decretorum , per Legatos.

Die Lunæ decimâ octavâ , in Congregatione Legatus Mantuanus nominavit deputatos , Cardinales Lotharingium & Madrutium , penes quos sit facultas

facultas adsciscendi & advocandi alios Episcopos Synodi; quod omnibus placuit, nisi quod Antonius Ciurelia, Barenfis, Episcopus Buduensis, more suo contradicendi, dixit Cardinales non admittendos in confectione Decreti de residentiâ, cum ipsi non resideant. Deinde inter alios dixerunt sententias Petrus Danesius, Gallus, qui supra, Episcopus Vaurensis, & Hyeronimus, Gallus, Abbas Claravallens. Vaurensis quidem ob morbum hætenus suo loco dicere non potuit, & dixit residentiam Episcoporum divino jure sanctam ex Cypriano in Epistolâ 8. aliisque multis locis, Ambrosio in pastoralî dum exponit illa verba Joannis 21. *pasce oves meas*, Augustino in suo tractatu de pastoribus & ovibus Cap. 13. tractans locum illum Ezechielis de pastoribus *ego judico inter pecus & pecus*, ubi ostendit pastorem illum Christum esse, & in illo omnes pastores, & sacerdotes constitui à Deo, ex Lucæ duodecimo; unde colligere licet dispositionem Domini esse ut Episcopi pascant. Cum enim Dominus admonuisset ut vigilarent, dixit Petrus hanc parabolam dicis ad nos, respondit Christus *quis putas fidelis servus* sive œconomus & *prudens*, & quod propriè dictum est de pastoribus, primæ Corinthiorum septimo, *sic nos existimet homo ut ministros & œconomos, & dispensatores* & deinde in illo textu intulit Christus, *& si moram fecerit Dominus, & veniet Dominus servi illius in illâ horâ quâ non speratur*, unde præcipitur ut qui non pascunt, connumerentur inter infideles. Sunt & præcepta Apostolorum maxime Petri *pascite inquit qui in vobis &c.* Ubi græcè significantius dicitur ut exercent suum officium non ex necessitate, sed spontaneè, & respicit locum Pauli ubi dicitur *væ mihi si non evangelisavero! Necessitas enim incumbit mihi*, & tamen dispensatio mihi creditâ est, (inquit) sequitur in verbis Petri non *turpis lucri gratiâ, sed alacriter*: Sunt & multa alia in sacris scripturis testimonia à Patribus commemorata. Est etiam quidam liber editus de residentiâ Pastorum hoc in eodem loco, per quemdam tunc doctorem, nunc autem Archiepiscopum, hoc idem probans.

Præterea munus pascendi sine residentiâ exerceri non potest; itaque putat faciendum à nobis esse, ut declaremus hanc veritatem ut tollatur omnis dispensandi occasio contra jus divinum: neque derogabitur auctoritati Summi Pontificis, cujus est interpretari jus divinum, neque tamen ita arctè accipiendum est, quin abesse possit Episcopus, si hoc sit de re sui gregis, & de causis legitimis. Nostro tempore id tractavit Cardinalis Sti. Sixti.

Quoad decretum, causæ absentiae placent secundum sententiam Cardinalis Lotharingii. Similiter dixit quoad poenas, ut simus contenti poenis legitimis præcorum Patrum. Et quod fiat promulgatio decreti in Synodo Episcopali.

Abbas Claravallis clarè & succinctè probavit præceptum divinum pascendi per se gregem suum, esse charitatis, non justitiæ, quod satis non intellectum est. Allegavit multa inconvenientia si perpetuò actu resideatur, maxime quod spectat ad Principes Imperii, & quia (dixit) hoc petunt adversarii, ideo minùs declarare hoc non expedit.

Intermissæ sunt Congregationes donec deputati reformaverint decretum de residentiâ & Canones.

Die verò vigesima Januarii, hi Patres fuerunt per Illustrissimos, Lotharingum & Madrutium deputatos à Legatis, nominati in deputationem, septem scilicet Archiepiscopi, & Episcopi septem.

Georgius Drafcovitiſ Croatus , Epifcopus Quinque-Eccleſienſis , Ora-
tor Cæſareus pro Regno Hungariæ.

Daniel Barbarus , Venerus , Electus Patriarcha Aquilegienſ. Petrus An-
tonius de Capua , Neapolitanus , Archiepiſcopus Hidruntinus.

Petrus Guerrero , Hiſpanus , Archiepiſcopus Granatenſis.

Bartholomæus de Martyribus , Luſitanus , Ordinis Prædicatorum , Ar-
chiepiſcopus Braccarenſis.

Joannes Baptiſta Caſtaneus , Romanus , Archiepiſcopus Roſſanenſis.

Leonardus Marinus , Genuenſis , Ordinis Prædicatorum , Archiepiſco-
pus Lancianenſis.

Ægidius Fuſcarius , Bononienſis , Epifcopus Mutinenſ. Urbanus Vige-
rius de Ruere , Genuenſis , Epifcopus Senogalienſ.

Franciſcus Blanco , Hiſpanus , Epifcopus Aurienſis.

Antonius Auguſtinus , Hiſpanus , Epifcopus Ilerdenſis.

Hugo Boncampagnus , Bononienſis , Epifcopus Veſtanus.

Martinus de Corduba de Mendoza , Hiſpanus , Ordinis Prædicato-
rum , Epifcopus Dertufenſis.

Et ego , Virdunenſis Epifcopus , & convocati ſunt omnes in ædibus
dicti Cardinalis Lotharingii , horâ vigefimâ primâ , ubi propoſitum fuit per
dictum Lotharingium quoddam decretum novum de reſidentiâ , ſuper quo
deputati dicerent ſententiam.

Die Veneris vigefimâ ſecundâ , quanquam Hidruntinus reluſtari viſus
eſt , propter quod infligeretur poena peccati mortalis non reſidentibus ,
& quod Patres non reciperent , Dertufenſis dixit , nullam deputatis eſſe
conficiendi novi decreti poteſtatem : tamen concluſum fuit , ut quiſque ac-
ciperet copiam hujus decreti ad deliberandum ſuper eo , dicto die Vene-
ris , & quod interim adferrentur in medium vota Patrum per Secreta-
rium , ut viderent deputati , in quibus præſentes pro majori parte con-
ſentirent , & diſſentirent.

Finitis Patrum ſententiis , deputati fuerunt omnium unanimi conſenſu
Cardinales Lotharingius & Madrutius , ad conficiendum & repurgandum
decretum de reſidentiâ cum canonibus , qui adſciverunt ſecum in depu-
tationem hujusmodi dictos Patriarcham Aquilegienſem , Archiepiſcopos Hi-
druntinum , Granatenſem , Roſſanum & alios qui ſuper , qui per tres con-
tinuos dies congregationes celebrarunt in ædibus Cardinalis Lotharingii , à
quo propoſita fuit quædam forma decreti , ut quid ſingulis videretur , di-
cerent ſententias ; quod majori parti placuit , cum animadverſionibus ,
additionibus & mutationibus multis , ex quorum ſententiis ego , Virdunen-
ſis Epifcopus , qui Secretarii officioungebar , redegi in formam propo-
nendam Synodo , poſt multas altercationes. Hidruntino enim ſemper diſ-
plicuit , qui planè negavit reſidentiam jure divino ſancitam , nec voluit
munia Epifcopalia præcipi jure divino , ſed poſitivo ſtatuenda , neque ab-
ſentes ab Epifcopatibus , incurrere reatum peccati mortalis , ſed ſibi ſuffi-
cere decretum ſub Paulo III. de reſidentiâ factum. Diſplicuit etiam Roſ-
ſanenſi & Lancianenſi declaratio illa illativa , *idcirco declarat Sta. Synodus*
&c. quod videretur innuere nos teneri ad perſonalem reſidentiam. Addi-
tum fuit quicquam in gratiam Cardinalis Madrutii , qui petierat mentio-
nem fieri de ſex menſibus , de quibus in ſuperiori decreto.

Altercatio mota est inter Granatensem & Hidruntinum, quod dixisset Granaten. pastores non legitimè excusatos, per se teneri sua munia exercere, de quo non magis dubitat quàm de fidei articulo, undè scandalum patiebatur, quod videret de eo dubitari (id in Hidruntinum & Rossanen. quadrabat) undè approbarunt præmium decreti, quod vel dæmones inferni admitterent, & quod contraria opinio est hæretica, quod sit juris positivi, undè excanduit ille Hidruntinus. Petitum est à Cardinali, ut imponeret gratiâ silentium, qui respondit non esse de suâ potestate, nequè videri sibi hoc faciendum.

Post aliquot dies, cum die Sabbathi vigesimâ tertiâ, singuli dixissent sententias, ac non-nulli petiissent inducias ad deliberandum, tandem Cardinalis Lotharingius seriò dixit se non amplius compariturum, quod videret istas impietates, & scandalum pateretur ex his, quod nollet nominis sui existimationem periclitari, & mirari se quod quidam negarent munia Episcopalia præcepto divino mandata esse, quæ scripturis probavit, quod pastor oves suas cognoscat, in quo Spiritus Sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei, & hoc facite in meam commemorationem, prædicate baptizantes, pascite, pauperum memores estote. Undè cum Hispani rogarent ut dignaretur adhuc suam operam præstare in re tam seriâ, tandem lecto iterum decreto, cum additione Cardinalis Madrutii, videlicet an vigore illius decreti, quinque continuis mensibus liceret abesse, conclusum fuit extremam manum apponendam, atque Synodo proponendum, exceptis Hidruntino, Rossanensi, nescio an Laucianensi & Rossano.

Injunctum deindè mihi fuit ut describerentur mihi copiæ Decreti, quod factum est die Dominicâ sequenti manè, ad distribuendum Legatis Madrutio, & non-nullis aliis, & unam Cardinali in quâ adjectum est in superficie, ut certò sciant Regno Christianissimo sicut non deesse suum Josue, qui qui fortissimè prælietur prælia Domini, ita Christianæ Reipublicæ suum Moysen minimè dubitamus adesse, qui hic prudentissimè curet quæ sunt Dei.

Die Lunæ vigesimâ sextâ Januarii, Orator Ducis Sabaudia, Episcopus Augustanus unâ cum Episcopo Gebennensi Francisco Bachodio, Sabaudus, venit Tridentum, cui Episcopi Galli cum multis Italis Patribus obviam iverunt.

Hoc die & sequenti videlicet die Martis vigesimâ septimâ Januarii, intervenit maxima controversia de 7. Canone, cum Legati vellent inseri clausulam quâ asserunt Summum Pontificem habere potestatem regendi Ecclesiam universalem, quod multis non placuit, nisi accederent Theologi, maximè Oratoribus Gallis, qui hac de re cum Legatis egerunt.

Cardinalis Lotharingius laborat per omnia ut Canon iste conficiatur in bonâ formâ, cum decreto de residentiâ, sed timendum ne quorundam Italorum culpâ qui perturbant omnia, neque habent rationem temporum, Sessio differatur adhuc, mirum enim videri debet Deus bone! quid dicturi sunt adversarii, quod tandiù tractatum quo jure residentia stabilita sit, & Episcopi à Deo, an à Papâ instituti, & tamen Patres hoc visi sunt ignorare, undè dubitandum ne dum hîc tandiù de residentiâ quærimus, adversarii sedes nostras occupent.

Hujus mensis initio Pius IV. duos Cardinales creavit admodum juvenes, unum nepotem Cardinalis Mantuani Legati, alterum filium Ducis Florentiæ, qui jurgium habens cum fratre, paulò post obiit gladio, quem fecerunt novem tantum annorum fuisse.

Eodem die, dissensio inter Italos & Hispanos cum Gallis, tum de decreto de residentiâ, tum de 7. Canone, propterea que nonnulli petierunt in decreto residentiæ expungi verba (*injuncto divinitus*) & verba *neque assistunt*, & cum ageretur de institutione Episcoporum, volebant agi de primatu Petri in universam Ecclesiam; unde nata quaestio, an Papa suprâ Concilium. Unde Oratores Galli conquesti sunt, apud Legatos, nolentes admitti hanc decisionem contra Constantiense Concilium. Propterea Orator Lanslac curavit die Mercurii sequenti ad se accersiri Doctores Gallos, cum Lusitanis, inter quos nata est dissensio de superioritate Papæ suprâ Concilium, alii aliud sentientibus: eodemque die alia controversia suborta est, de locis & sedibus Legatorum Gallorum & Hispanorum, propterea quod brevi venturus sit Orator Regis Catholici, cui Legati locum assignarunt contra mentem Oratorum Galliarum, unde Cardinalis Lotharingus certior factus, tentavit dissidium istud pacificari. Sunt qui quaerunt occasiones, suspendendi, aut solvendi Concilii, & Tragoedias excitandi inter nationes. Faxit Deus, ut consilia hominum mutet in melius.

Die Dominicâ ultimâ Januarii, habita Congregatio horâ vigesimâ primâ, in quâ Marcus Antonius Bobba, Casalensis, Episcopus Augusten. in Pede-montio, receptus fuit tanquam Orator & Procurator Emanuëlis Philberti, Ducis Sabaudiae, qui orationem habuit ad Synodum. Deinde Secretarius Concilii proposuit Patribus formulam Decreti, quæ cum placuisset, ille nomine Concilii respondit: & lectæ fuerunt litteræ Ducis ad Synodum, & mandatum, sive procuratorium in formâ. Sic finita fuit Congregatio absque eo quod nulla facta fuerit mentio de Sessione die Jovis faciendâ, sed Legati quartâ sub nocte inviserunt Cardinalem Lotharingum in ædibus suis, colloquuti de potestate Pontificis summi & de decreto residentiæ, & quod videatur illis Sessio differenda.

FEBRUARIUS.

Sequenti verò die, videlicet 1. Februarii, Cardinalis Lotharingus invisit illos, daturus responsum super dilatione faciendâ, & certè valde timendum est, ne quod Antonius Ciurelia, Barensis, Episcopus Buduensis, voluit dicere accidat, ne scilicet in hujusmodi Congregationibus Tridentinum Concilium inclinato capite emittat spiritum.

Die Martis secundâ, habita fuit Capella, in quâ D. Marcus Antonius Columna, Romanus, Archiepiscopus Tarentinus, celebravit post processionem solemnem & benedictionem cereorum, quos benedixit Cardinalis Mantuanus, Legatus, in altari præsentibus aliis Legatis, Cardinalibus, Oratoribus & Prælatibus ferè ducentis, indutis pluviali & mitrâ albâ simplici, qui omnes antè processionem adierunt Legatum sedentem in medio altaris, à quo singuli post reverentiam & osculum manûs dicti Legati acceperunt cereos, deinde celebrata fuit processio in circuitu summi Templi, cum pluvialibus, mitris & cereis.

Sed de Sessione ne minima quidem mentio, nisi quod indicta fuit Congregatio ad crastinum diem, horâ vigesimâ; Unde vereor ne dum res Sacro-Sanctæ Synodi diutius quàm æquum sit protrahimus, atque totâ die stamus otiosi, quia nemo nos conduxit, nos simus Christianis scandalo & hæreticis, hætenus insciis quid hic agatur & quantæ sint inter Patres de
institutione

institutione Episcoporum, & Prælatorum residentiâ controversiæ, contentiones, dissensiones, fabula. Quod igitur ad Sessionem attinet, nullo pacto prorogandam esse censeo, sed potius Patribus proponendum esse decretum de residentiâ à deputatis reformatum, ut dicant quid placet, vel non, & quid sibi videatur. Idem est meum de doctrinâ & Canonibus sacri Ordinis judicium: quæ omnia cum sint à Patribus à quinque mensibus huc-usque agitata, longè latèque examinata & discussa, nihil aliud superesse video quàm ut invocato divini spiritus auxilio sententias in hujusmodi causis pronunciemus. Quod si in præsentiarum res definiri non queat, non ulterius quàm ad octavum diem differendam esse Sessionem sentio, nisi fortè placeat primo quoque tempore argumentum Sacramenti Matrimonii, unâ cum de reformatione seriâ & necessariâ à Doctoribus Theologiæ discuti & examinati: alioqui quorsum Sessionem ad mensem, vel duos menses rejicimus? nolim hîc quicquàm ominari, verum, si inter Calicem supremaque labra, multa contingere possunt, timendum ne dum sumus plûs satis cunctatores, & animos videmur gerere remissiores, ut apertissime dicam, ne dum opus Dei facimus nimis negligenter, ea interim arte Sathanicâ seminemus Zizania dissidiorum quibus quemadmodum jam aliquandò eodem in Concilio accidisse meminimus, magno nostro omnium qui hîc adsumus probro, & majori Reipublicæ Christianæ detrimento, ante constitutum Sessionis diem solvatur Concilium, atque ideò impleatur istud Danielis vaticinium, *Et erit abominatio desolationis &c.*

Die Mercurii 3. Februarii, in Congregatione proposuit Legatus Mantuanus, de prorogandâ Sessione ad diem Jovis post Paschæ octavam, & placuit majori parti Patrum, sed hujusmodi procrastinatio & dilatio summo perè mihi displicuit, quòd allatura sit offendiculum Catholicis & risum adversariis qui probè noverunt discordias nostras, atque ideò subscripsi sententiæ Segobien. qui ad diem præscriptam voluit Sessionem fieri ad modicum tempus, & quòd decretum residentiæ à deputatis reformatum erat, Patribus exponendum. Displicuit id Bracharensi, quem ferè omnes secuti sunt Episcopi Hispani, & ferè omnibus Episcopis Gallis. Faxit Deus, ut Sessio fiat saltem tempore præfixo, atque assignato, atque interim prout promissum fuit per Legatum, tractetur tam de ordine, quàm matrimonio, residentiâ & aliis negotiis quæ ad reformationem spectant, ad Dei gloriam & Ecclesiæ ædificationem, in illâ Sessione definiantur; aliàs futurum est, ut navicula Petri magnam passura sit jacturam, & simus fabula adversariis, & piis offendiculum: sed vereor ne dum Sessiones tam sæpe protrahimus, nulla fiat Sessio, quod Deus avertat.

Die Dominicâ 7. Februarii, Missâ submissâ voce celebratâ in navi Ecclesiæ majoris Sti. Vigili, habitus est sermo per Carmelitam, præsentibus Legatis & Patribus; deindè orationes factæ sunt pro successu Concilii, & pace, cum antiphonâ quâdam musicali, deindè Litania incepta & continuata usque ad *Sancta Maria*, tum processio facta in circuitu summi Templi cantando usque ad finem Litaniarum, quousque quisque in locum suum reversus, & cantores antè medium altaris perfecerunt totam Litaniam, quâ finitâ, commissus fui ad dicendas collectas, & stans cum pluviali in cornu Epistolæ cantavi, *Pater noster*, cum versibus & collectis consuetis.

Eodem die exhibui litteras Capituli Virdunensis illustrissimo Cardinali Hosio, qui omnem promisit operam apud Legatos, ut rescriberent Duci Lotharingæ super immodicis exactionibus quibus Clerum opprimit. (a)

Die Lunæ octavâ inchoatæ Congregationes ad audiendos Theologos super Sacramento Matrimonii, coelibatu Sacerdotum, clandestinis Matrimoniiis, & gradibus consanguinitatis & affinitatis.

Eodem die manè Congregatio Doctorum prorogata fuit propter contentiones inter Doctores Gallos, & Hispanos, super prælatione, quæ tamen sopitæ sunt.

Eodem etiam die invisi Legatos super gravaminibus illatis capitulo meo Virdunensi jam per multos annos, qui responderunt se daturus responsum super litteris ad eos per dictum capitulum directis, & facturos precibus apud dictum Ducem, ut abstineat à gravaminibus, & exactionibus, supradictis.

Die Jovis undecimâ ejusdem mensis Februarii post congregationem Theologorum matutinam, statim à prandio reliqui Tridentum, & abii Oenipontem ante Cardinalem Lotharingum, ad recipiendum feudum Comitatus Virdunensis.

Die Veneris recepi feudum à Cæsare Ferdinando in cubiculo suo aperto, præsentibus multis Episcopis, Principibus, Nobilibus, & maxime Rege Romanorum, Cardinale Lotharingio, Episcopis Gallis, Senonensi, Ebroicensi, Aurelianensi, Noleni, Meldensi, Sueffionensi, aliisque multis, habitâ oratione latinâ petitoriâ feudi, & excusatoriâ quod hætenus propter gravia impedimenta maxime hæreticorum rebellium non licuit suam adire Majestatem. Responsum est à Vice-Cancellario, quod Sua Majestas excusationes meas pro legitimis habebat, & quod adventus meus illi esset gratus, & benignè me reciperet ad investituram feudi; tum præstiti juramentum, tactis Evangeliiis ambabus manibus, more & verbis consuetis coram Cæsare genu-flexus, qui porrexit mihi ensen, dicens: *Accipe potestatem brachii secularis*, & osculatus sum ensen: tùm illi gratias egi pro accepto beneficio, cum laude virtutum ejus. Postea lis intervenit cum Mareschallo imperii, quod ultra trecentos florenos auri in auro, peteret mulam nostram contra solitum, neque tempore Caroli quinti equus ullus fuit à me quæsitus, adeò quod jura omnia officialium in pecuniâ numeratâ ascenderunt ad plus quàm quadringentos & quinquaginta florenos, auri, in auro, quod nimium, & relictis litteris in manibus figilliferi, eam ob causam, reliqui Oenipontem & redii Tridentum.

Litteræ Christianissimi Regis Caroli exhibitæ fuerunt ab ejus Oratoribus in Congregatione die undecimâ Februarii, tenoris subsequents.

Epistola Caroli IX. Regis Gallie ad Patres Tridentinos.

CAROLUS Dei gratiâ Francorum Rex, Sanctissimis & in Deo Reverendissimis Patribus, apud Tridentum celebrandæ Sanctæ Synodi gratiâ

(a) Opprimebat ratione doni gratuiti, quod sibi primariam Lotharingæ urbem, unâ cum Claudiâ de Franciâ conjuge suâ, solemniter ingredienti, fascesque subeunti Ducatum, debitum exigebat non modò à subditis, verùm etiam ab exteris, qui dominia, vel fundos intrâ Ducatum metas possidebant, cujuscumque illi forent ordinis sive civilis, sive etiam Ecclesiastici.

congregatis salutem. Non dubitamus Sanctissimi Patres, quin nobis Charissimus nostrique amantissimus consobrinus noster Carolus à Lotharingiâ, vos ejus nuncii participes fecerit, quem nos ad eum nuper scripsimus de foelici, & divinitus nobis oblata victoria adversus eos nostrorum hominum, qui falso religionis prætextu, ex ipsâ sacrarum rerum profanatione, & alienissimis, in sacros Ecclesiæ ministros crudelitatis exemplis, nihil se aliud conari declararunt, quam ut Catholicæ nostræ Religionis, & Christianæ pietatis statum omnem everterent, & armorum vi atque injuriâ reliquos omnes populos nostros, in errorem suum inducerent: quorum audaciæ (sicuti omnes norunt) tanto nos animi ardore obstitimus, ac obstatum quotidie, ut nulla nos aut rerum difficultas, aut periclorum discrimen, ab hoc instituto avertere aut remorari potuerit, quin sceleratis eorum consiliis ac inceptis vel ipsam vitam nostram opponeremus? Cum non ignoremus in hoc toto negotio, præcipue de Omnipotentis honore, quo nihil nobis potest in hac vitâ esse charius, & Catholicæ ejus Ecclesiæ statu, ac salute decertari, cujus ut primogenitus & majorum meorum hæreditario titulo Christianissimus filius censeor. Itâ equidem defensor protectorque præcipuus toto orbe Christiano agnosci haberique studiosè percipio, & exopto. Cum igitur certò nobis persuadeamus vos in hoc tam foelici, tamque salutari instituti nostri successu optimo maximo exercituum ac victoriarum Deo gratias esse ex animo acturos, fructumque hujus beneficii ad vos præ cæteris facile intelligamus perventurum, lubenter vobiscum commune hoc gaudium pariter gaudere constituimus, planèque atque palàm testificari hanc tam insignem, tamque admirabilem victoriam nos uni Christo summo Regum Regi, ac bonorum omnium auctori referte acceptam. Undè eum nos toto studio, totâque mente laudamus, & immortalī gratiarum actione prosequimur, Majestatem ejus obsecrantes, ut in perficiendo quod foeliciter ipsius gratiâ inchoatum est negotium, tantâ virtutis suæ præsentia adesse atque adstare dignetur, ut ad laudem ejus, & Ecclesiæ pacem, pro nostro desiderio omnia passim sedata, ac tranquilla, & in antiquum statum splendoremque restituta, propè diem possimus intueri. Cæterum cum probè noverimus, Sanctissimi Patres, optima & saluberrima eorum malorum, quæ & nos hodie hic affligunt, & penè omnibus Christiani nominis Provinciis impendere videntur, remedia à Sanctissimis Christianæ Ecclesiæ Pastorum comitiis, publicisque Synodis quondam petita esse, atque habita, cum illi Beatissimi Patres pro injuncti sui muneris officio de universalis Ecclesiæ salute solliciti, tam maturè tamque accuratè, enascentibus erroribus obviam irent, tantâque vigilantia assiduitate eis resistere perseverarent, ut nunquam, nisi extinctis illis, & è medio sublati, sibi quiescendum esse arbitrarentur. Oramus vos, Patres Sanctissimi, & in Dei, atque unici Filii ejus Jesu Christi nomine obsecramus, ut pro eâ expectatione, quàm de pietate, ac paterno in se animo vestro omnes conceperunt, tam sanctam tamque seriam rerum, quæ tum bellorum injuriâ, tum temporum iniquitate in populo Dei vitiata corruptaque sunt, emendationem, ac reformationem instituere, atque inire velitis, ut qui se ex animi levitate temerè ab Ecclesiâ separarunt, ex eâ quam instauratam probè atque perfectè restitutam, ipsis expectandam exhibebitis, Catholicæ Ecclesiæ antiquam faciem, puritate atque integritate in salutis viam facillimè reducantur. Atque ut neque nos quidquid opum ac virium nobis est

divinæ gratiæ munere concessum , ad Christianæ Religionis tuendam dignitatem cupide impendimus , & nobiscum non pauci præstantes viri , & militiæ nostræ Duces ac Præfecti nobis charissimi , in eâdem istâ causâ sibi non perpererunt , sed vitam & sanguinem suum in hoc recenti prælio Domino Deo consecraverunt : sic vos pro vestri muneris ratione , eo animi candore , & conscientiæ sinceritate , in hoc ipsum (cujus gratiâ convenistis) negotium incumbatis , ut ex sanctissimo labore vestro , verum sincerumque Dei cultum tanquam præcipuum operæ vestræ fructum , passim renasci , atque instaurari videamus , atque adeò eam in Ecclesiâ morum emendationem ac disciplinam vigere , quæ non modò placandis Regni nostri procellis , sed etiam conciliandæ & in eâdem Religione per omnes Christianæ Ecclesiæ populos , constituendæ paci sufficere possit. Datum in Civitate Carnut. die 18. Januarii 1562. CAROLUS.

Eodem die , suprà dictis litteris addidit Orationem sequentem , Raynaldus Ferrerius , Orator Regis , in generali Congregatione.

QUoniam ex litteris Regis Christianissimi quæ nunc recitatæ sunt , & orationibus non ita pridem habitis tam ab eloquentissimo Principe Cardinali à Lotharingiâ , tum ab eruditissimo viro antistite Metensi , intellexistis Galliarum vastitatem , & Regis Christianissimi aliquot egregias victorias , nolo esse vobis , Patres Sanctissimi , in illis rursus recensendis , vel eò maxime molestus : Quod si vobis , calamitates nostras quales sunt exponerem , nemo certè vestrum est , qui rem non potius fictam , quàm factam existimaret. De postremâ autem victoriâ , tametsi magnâ & gloriosâ , quam ut Deus suâ immensâ providentiâ daret , eam de manu victoris hostis eripuit. Quid ego plura dicam , cum adhuc in mediis visceribus vivat & grassetur victus inimicus ? utar igitur eo argumento quo soleo , & orationem meam totam convertam ad vos , sapientissimi Patres , unicum miseriarum nostrarum perfugium : si enim per vos naufragii nostri tabulas (si modò ullæ supersunt) non conservamus , omninò perimus. Moyses cum pugnaret adversus Amalech habebat magnum delectorum militum numerum , cui præerat fortissimus imperator Josué , verum nisi montem conscendisset , nisi petra , cui insideret supposita ei esset , nisi virgam in manu interea dum pugnabatur , habuisset , nisi Moyses utramque manuum , Aaron & Hur , usque ad occasum solis sustentassent , ut eas in sublime attolleret , victurum fuisse Amalech , vel eo solo agnoscimus , quòd simul ac Moyses manuum dimitteret , vincebatur Josué. Non desunt Regi Christianissimo copiæ , & propriæ , & auxiliares , illarumque Imperator prudens , & magnanimus Princeps Guysæ Dux , nihil non molitur , aut intentatum relinquit Christianissima & prudentissima Regina piissima Regis mater , quod ad reconciliandos , vel propulsandos hostes pertineat , verum Aaronem & Hur , qui Regi Christianissimo petram subjiciant , qui illius manus in altum tollant (si vos , Patres Sanctissimi , si non estis) neminem prætereà habemus. Moyses omnium modestissimus quotquot in orbe unquam fuerunt , Dei vir , cui Dominus non in ænigmate , & simulachro , sed ore ad os loquebatur , per quem tot tantaque miracula edita sunt , & ut uno verbo dicam , Moyses typus Christi , non poterat vincere , nisi manus sublimes haberet. Quid est quod de nostris victoriis possit meritò sperari , si Regis Christianissimi manus demissæ

demissæ sunt? Moyſes per ſenectutem & grandiorẽ ætatẽ non poterat per ſe manus attollere, hoc idem non poteſt Rex noſter pupillus, per impuberem & teneram adhuc ætatẽ. Veſtrum eſt Patres Sanctiſſimi, qui veri & legitimi eſtis Aatonis ſucceſſores, non ſolũ Regis Chriſtianiſſimi, veſtri primogeniti filii, ſed etiam omnium Chriſtianorum Principum manus uſque ad occaſum ſolis ſuſtinere: Id autem à vobis fieri facile poteſt, ſi petra illa cui Moſes inſidens vicit Amalech, ſit veſtrorum decretorum baſis & fundamentum. Ità enim ad ſolis occaſum uſque perdurabunt, neque ſole meridiano, quaſi nebulae diſſolventur, & nos tum re verà vicerimus. Sin minùs neque victoria noſtra, erit victoria, neque inimici noſtri, iidemque veſtri reconciliabuntur, immò quaſi remediis irritati, magis ac magis vociferabuntur, vos in Samariã ab hominibus excogitato, non Hieruſalem Dei tabernaculo ſemper permanere, voſque non Aola, ſed Oola filiam appellabunt. Sed quid ego adverſarios veſtros moror? Si eos contemnitis habete ſaltem rationem Catholicorum & Chriſtianorum hominum, qui huc uſque in fide, & Religione Sanctæ Romanæ Eccleſiæ permanſerunt. Non eadem eſt hodie ætas, non mens omnibus Chriſtianis hominibus, atque erat antè quinquaginta annos. Laboramus ſerè Catholici omnes eodem morbo (ſi modò morbus rectè appellari poteſt) quo quidem olim Samaritani, qui mulieri à puteo redeunti, & dicenti Chriſtum veniſſe, vidiffe, audiſſe, familiariter alloqutum eſſe, non priùs crediderunt quàm urbem exiſſent, rem omnem diligenter inquiſiſſent, cùmque Chriſtum agnoviſſent, crediderunt, non quidem, ut dicebant, ampliùs propter mulieris ſermonem, ſed quòd illi ipſi Chriſtum cognoviſſent. Scrutatur hodie, ſcrutatur (mihi credite) Patres ſapientiſſimi, bona pars Chriſtianorum omnium Sacras Scripturas, rejeſtis aliarum diſciplinarum libris, hoc ipſum proſpiciens Rex Chriſtianiſſimus curavit diligenter, ne quid mandatis noſtris contineretur, quod ad illam Moyſis petram non proximè accederet, quodque à Catholicis omnibus vehementer non expeteretur, & ab adverſariis nullo jure repelli, aut repudiari poſſet. Ea autem Illuſtriſſimis DD. Legatis dedimus, ſi propè diem (uti polliciti ſunt vobis Patres Sanctiſſimi) examinanda & judicanda proponent, ad vos enim potiſſimũ mittuntur, veſtrumque de illis iudicium magno deſiderio expectat Rex Chriſtianiſſimus & tota Gallia. In illis (ut videbitis) nihil præcipuum præ cæteris Chriſtianis petimus; omnia ſunt nobis cum Eccleſiã Catholicã communia. Quòd ſi videmur plerique graviora & magis neceſſaria prætermiſſiſſe, illi ſi placeat, exiſtiment nos conſultò à levioribus cœpiſſe, quo faciliùs graviora poſſent ſuo tempore proponi, utque horum leviorum facilior eſſet executio, à quã, Patres ſapientiſſimi, niſi vos inceperitis priùsquam hinc abeatis, clamabunt Catholici, ridebunt adverſarii, & dicent Patres Tridentinos optimè quidem ſcire, ſed facere nolle, optimas quidem leges ſtauiſſe, eas tamen ne digito quidem attigiffe, poſteris tantũ & ſucceſſoribus obſervandas reliquiſſe, quã in re etiam atque etiam conſiderandum vobis eſt, juris conſulti enim putant legem, cujus cauſa creatio eſt antiqua, non ſolũ futuris, ſed etiam præſentibus negotiis formam dare. Quoniam autem impietatis propemodum nos inſimulant, qui ſe olfacere dicunt in poſtulis noſtris nonnulla quæ cum adverſariorum libris faciunt, nos quidem illos reſponſione indignos cenſemus, vos ſi aliter judicatis,

ipsi pro nobis respondete, vim enim patimur. Qui verò in illis modum ac moderationem quandam desiderant, & si aliquid videantur dicere dum nos prudentiæ, cujus in vitâ maximus usus est, admonent, duorum tamen meminerint oportet, primum quod Marcus Cicero scribit adversus Neoptolemum, aut potius adversus Ennium, apud quem Neoptolemus ita loquebatur, philosophandum esse, sed paucis errat, inquit Tullius, qui temperantiam, mediocritatem, modum denique desiderat in re optimâ, & co-meliore quo major est: alterum quod de iis tepidis moderatoribus, & (ut ita dicam) lepidis & bellis mediatoribus scriptum reliquit Spiritus Sanctus, incipiam, inquit, ille, vos evomere, utinam aut calidi, aut frigidi fuissetis. Valeat hoc genus hominum in prophanis & civilibus rebus, nam in divinis, mediocres esse non dii, non homines, non concessere columnæ: Nemo enim potest duobus Dominis servire. Proponite vobis, Patres sapientissimi, quid profuerit Catholicæ Ecclesiæ, moderata illa Ecclesiasticæ disciplinæ emendatio facta in Concilio Constantiensi, aut paulò severior in sequenti Concilio, cujus ego nomini parcam, ne quorundam delicatas ac teneras aures offendam: Quid ea quæ in Concilio Ferrariensi, Florentino, Lateranensi ultimo, Tridentino primo, aut qui unum tantum Concilium fuisse putant, quid profuerunt decreta Tridentina facta post duos de viginti annos? quot interea omnium hominum ordines, quot provinciæ, quot regna, quot nationes, ab Ecclesiâ Romanâ defecerunt? non est, Patres sapientissimi, hæc Gallorum causa tantum, valeant Galli cum suis tumultibus, res suas sibi habeant. Vos Itali, vos Hispani Patres appello? periculum ex aliis facite vobis, quod ex usu fiet, cujus magis interest hanc veram & seriam disciplinæ Ecclesiasticæ emendationem fieri, quam Romani Episcopi Pontificis Maximi, summi Christi Vicarii, Petri successoris, in Ecclesiâ Dei supremam potestatem habentis? nunc hic agitur de capite, de fortunis vestris, hoc ego pluribus dicerem, nisi vos vestrâ spontè ad eam rem satis incitados agnoscerem, interea verò de vestrâ in Regem Christianissimum piâ voluntate & grato officio, gratias agimus, & oramus Deum opt. max. Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut vos Ecclesiæ nostræ diutius salvos & incolumes faciat.

*Petitiones, Caroli noni Galliarum Regis Christianissimi nomine,
factæ ab illustrissimis Oratoribus in Concilio Tridentino.*

Constitutum nobis Oratoribus erat jampridem ex officii nostri ratione, & Christianissimi Regis mandato ad Sanctam Synodum ea referre quæ hoc scripto continentur. Sed cum Cæs. Majestas per Reverendissimos & Clarissimos Viros Oratores suos, eadem ferè proponenda curasset, nostraque omnis petitio, cum eorum postulatis mirificè conveniat, sustinuimus aliquantulum, expectantes dum aliquid à vobis decerneretur. Quid enim multis postulatis minimè inter se pugnantibus, vix etiam diversis molestos esse vobis necesse fuit? Præsertim cum ea quæ adjicienda fortè videbantur, vel tacitè inessent, vel necessariam ex superioribus consequentiam haberent. Itaque restitimus atque distulimus certo judicio. Nunc autem Principis nostri litteris victi, & quia Cæsareum illud negotium longius protrahatur quàm spes fuerat, differendum amplius minimè rati, quantâ potuimus simplicitate & brevitate verborum, quæ nobis ad constituendam

Rempublicam Christianam necessaria videntur & opportuna, scripto complexi sumus. Hoc autem volumus vos existimare, nil nobis à cæterorum Christianorum salute præcipuum esse, nihilque singulare. Carolum verò Regem nostrum petere quidem ut petitionum suarum omnium ratio habeatur, sic tamen à Christianâ disciplinâ edoctum & institutum esse, ut vobis omnia tribuat, rerumque omnium istarum rationem, cognitionem & iudicium ad vos omninò sciat pertinere.

1. Cùm Sacerdotes imprimis castos esse oporteat, ex Sacerdotum autem incontinentiâ, in Dei Ecclesiâ magnæ nascantur offensiones, provideat Sancta Synodus, ut non alii in posterum ordinentur Sacerdotes, quàm qui seniores sunt, & à populo bonum habeant testimonium, ut ex antè-actâ vitâ, quales postea sint futuri, non levis sit conjectura, & Sacerdotum libidines & flagitia accerrimis Canonum poenis coerceantur.

2. Cavendum est ne eodem die aut tempore omnes sacri ordines conferantur, cùm oporteat secundùm antiquos, promovendum ad majores Ordines, prius in minoribus dignè & aliquo tempore versatum.

3. Nullus Presbyter ordinetur cui non continuò secundùm Concilium Calcedonense detur unâ cum ordine beneficium, aut ministerium: Sic enim fiebant ordinationes à priscis illis Patribus qui titulos Presbyterales multo postea tempore inventos, non agnoverunt.

4. Diaconis & aliis sacris Ordinibus restituantur debita & antiqua functio, ne amplius nuda, & in cæremoniis tantùm posita nomina dicantur.

5. Presbyteri, sacrisque initiati, & cujusvis Ecclesiæ ministerio addicti, in eâ vocatione in quâ à Domino vocati sunt permaneant, neque in alio munere & officio, quam quod Dei ministerium deceat, versentur.

6. Nullus eligatur Episcopus qui non ætatis sit legitimæ, iisque moribus & doctrinâ præditus, ut populum docere & ei vitæ exemplar esse possit, & qui satis sit omnibus eis instructus, quæ sufficiant ad Episcopi munus ritè per se obeundum.

7. Is quoque creetur plebanus, qui & probatæ sit vitæ, & qui populum in lege Dei instruere possit, sacrificium rectè celebrare, & sacramenta (ut patet est) administrare, & illorum usum & effectum, illos, quibus ea administrat, rectè docere.

8. Ad Abbatiam autem & Prioratum Conventualem, nisi prius in celebri aliquo gymnasio sacras litteras publicè professus, & magisterium aut alium gradum adeptus sit, non admittatur.

9. Episcopus per se, aut per eos quos ad prædicationis munus assumet, qui tot erunt, quot per Dioecesis magnitudinem videbitur opus esse, in civitate aut in quâcumque parte Dioecesis censebit expedire, omnibus Dominicis & diebus Festis, tempore autem quadragesimæ, jejuniorumque & adventûs Domini, quotidie verbum Dei annuntiet & quotiescumque id opportunè fieri posse judicavit.

10. Idem quoque faciet plebanus, si non desint apud quos concionetur.

11. Abbas verò & Prior Conventualis interpretabitur libros veteris & novi Testamenti, Xenodochia instituet, & ita monasteriis, antiquæ scholæ & hospitalitates restituentur.

12. Qui hodie sunt Episcopi, Plebani, Abbates, aut alii Ecclesiastici, si suum officium præstare non possint, accipiant Coadjutores, per quos illud præstent, aut omninò beneficia dimittant.

13. De Catechesi, & summâ doctrinæ Catholicæ conscribendâ, deque post illis etiam agendis ea decernantur, quæ Cæsareæ Majestati visum est, ad hoc Sanctum referre Concilium.

14. Unum beneficium uni tantum conferatur, sublata quod attinet ad pluralitatem compatibilium & incompatibilium, personarumque differentia, quæ distinctio, ut est nova, & antiquis decretis incognita, ita Ecclesiæ Catholicæ magnam calamitatem attulit. Dentur autem regularia regularibus, sæcularia sæcularibus.

15. Qui verò nunc duo, plura-ve possident, aut illud tantum retineant quod intra breve tempus elegerint, aut in poenas antiquorum & veterum Canonum incidant.

16. Ut à sacerdotali ordine, sordes omnes & omnis avaritiæ labes procùl expellantur, nec ullo prætextu pro rebus divinis quicquam exigatur, curet Episcopus aut per unionem beneficiorum, aut decimarum assignationem, & si hoc fieri non poterit commodè, Princeps provideat ut per Parochianorum symbola & collectas, plebanus, & cum eo duo ac plures Clerici habeant undè vitam congruam traducant, & hospitalitatem præbeant.

17. In Missis Parochialibus Evangelium aperte & dilucidè, & pro populi captu copiosè in suggestu exponatur: quo in loco, quæ præeunte plebano à populo fiunt preces, linguâ fiant vernaculâ; peractò autem sacrificio latinè & mysticis precibus, linguâ etiam vernaculâ publicæ ad Deum fiant orationes: eo autem tempore & aliis statutis horis cantari poterunt pia & spiritualia cantica, vel Psalmi Davidici prius ab Episcopo diligenter examinati, si id è re suæ Ecclesiæ esse censebit Episcopus.

18. Antiquum illud Leonis & Gelasii decretum de Communione sub utrâque specie renovetur.

19. Ac ut omnes, præcipuè imperiti usum & efficaciam Sacramentorum intelligant, præcedat semper linguâ vernaculâ brevis expositio, quæ Sacramenti quod administratur, rationem contineat.

20. Beneficia secundum veteres Canones non conferantur amplius exteris, neque per vicarios, sed per ipsos ordinarios, quorum est in hoc maximè delectu, industria: illis intra sex menses non conferentibus, aut si indignis contulerint potestas conferendi devolvatur ad proximum superiorem, & gradatim ad Papam, secundum Concilium Lateranense, & aliter collatio facta à quocumque, nulla sit.

21. Mandata de providendo, Expectativæ, Regressus, fiduciariæ Resignationes & Commendæ revocentur, & omninò arceantur ab Ecclesiâ, veluti decretis contraria.

22. Resignationes in favorem extinguantur omninò à Curiâ Romanâ: Est enim à sacris Canonibus institutum, ne quisquam sibi sui officii quærat, aut eligat successorem.

Prioratus sæculares, aut (ut dicitur) simplices, quibus contrà institutionem, cura animarum adempta est, & translata in vicarium perpetuum, cui tantum parva quædam decimarum, aut aliorum proventuum portio assignatur, cum primum vacaverint, curam animarum recipiant, & in antiquum statum restituantur.

24. Cumque plura sint beneficia in quibus contra beneficiorum omnium institutionem invaluit depravata consuetudo, ut qui ea possident, nullo teneantur concionandi, Sacramenta administrandi, aut alio onere Ecclesiastico,
Episcopus

Episcopus consilio capituli, his beneficiis, curam aliquam spirituales imponat, aut si utiliùs videatur, ea beneficia vicinioribus Parochialibus Ecclesiis uniat. Beneficium enim sine officio neque esse debet, neque potest.

25. Pensiones super beneficiis non constituentur, & quæ sunt constitutæ tollantur; Quòd redditus Ecclesiastici in alimenta pastorum & pauperum aliosque usus pios transferantur.

26. Restituantur Episcopis intrà omnem Diocesim, jurisdictiones Ecclesiasticæ, & tollantur omnes exemptiones, exceptis Capitibus ordinum, iisque quæ ipsis subsunt monasteriis, & quæ capitula faciunt generalia & iis monasteriis quibus multis jam retrò sæculis, evidentibus scriptorum monumentis constat, datam esse exemptionem, quæ tamen ne à correctione omninò se eximant, aliquâ ratione provideatur.

27. Cum Episcopus eâ jurisdictione uti non debeat secundùm antiqua decreta, nisi consulto Capitulo, quemadmodùm nec aliæ suæ Diocesis gravia negotia tractare, danda est diligens opera, ut Canonici Cathedralium Ecclesiarum sint assiduò in Ecclesiâ Cathedrali, bonis moribus & scientiâ præditi, quique saltem vigesimum quintum annum attingant: nam antè illam ætatem cum non possint per leges humanas, rebus suis prospicere, quomodo Episcopo consulere poterunt?

28. Retineantur antiqui, aut novi constituentur consanguinitatis, affinitatis, vel cognationis gradus, intrà quos non liceat obtentu cujusvis dispensationis, matrimonium contrahere, exceptis solis Regibus aut Principibus, propter bonum publicum.

29. Cum nostris temporibus exorti sint Iconomachi, qui imagines everendas censent, & maxime perturbationes plurimis in locis ex eo sint excitatæ, provideat Sancta Synodus, ut doceatur populus, quid de cultu imaginum sit sentiendum, curetque, ut si quæ in eis colendis irrepsent superstitiones, & abusus, tollantur; quod ipsum quoque provideat in indulgentiis, peregrinationibus, reliquiis Sanctorum & iis sodalitatibus quas vocant fraternitates.

30. Quoniam sæpè ob unum enormè delictum affligitur universus populus, quem de proximi peccatis sollicitum, & anxium esse oportet, restituatur Ecclesiæ Catholicæ, non solùm antiqua illa, propter graves & publicas offensas, publica poenitentia, sed etiam ad Dei iram placandam, jejunia & luctus publici.

31. Cumque excommunicatio sit Ecclesiæ supremus gladius, non est passim pro quovis delicto, aut contumaciâ decernenda, sed pro pravissimo tantùm peccato, cumque in eo, post unam & alteram, & nonnunquam tertiam admonitionem reus perseveret.

32. De beneficiis forenses controversiæ, quæ universum ferè Ecclesiasticum ordinem contaminaverunt, non solùm breviores erunt, sublata petitorii & possessorii in causis beneficialibus nuper inventâ distinctione, sed omninò cessabunt, si sublatis etiam Basilienfis Concilii universitatum nominationibus, præcipiatur Episcopis, ut beneficia, secundùm Gregorii auctoritatem, non ambientibus, sed fugientibus, & de Ecclesiâ bene-meritis conferant: merita autem in universum judicabuntur, si post magisterium, aut alium gradum in scholis adeptum, is cui confertur beneficium auctore Episcopo & probante populo, fuerit publicè concionatus aliquo tempore, cumque

ordinarius semel beneficium contulerit, aut patronus præsentaverit, non aliter liceat superiori conferre, quàm si priùs præsentatum, aut eum cui colatum est beneficium, eo beneficio iudices dignum judicaverint.

33. Quod si aliquando de conferendi aut præsentandi potestate lis oritur, primùm ab Episcopo Diocesano consulto Capitulo, œconomus beneficio vacanti præficiatur, qui fructus omnes percipiat, & munera omnia Ecclesiæ subeat: deinde litigatores consentiant in aliquot viros doctos Ecclesiasticos, & si non elegerint, ab Episcopo dabuntur, qui saltem infra sex menses litem omnem dirimant, à quibus appellare non liceat, aut si existimet Synodus appellationi deferendum, mandetur interea executioni sententia, neque teneatur œconomus, aut qui sententiam prior obtinuit, restituere fructus pendente lite perceptos, qui tantùm ministris, & pauperum alimentis cedere debeant. Ita fiet, ut aut nulla unquam de beneficio lis, aut si quæ fuerit brevi transigatur.

34. Decernat Sancta Synodus, ut non solùm Synodi Episcopales quot annis semel ad minimùm, sed etiam tertio quoque anno, Provinciales congregentur, in quibus de his quæ ad statum Ecclesiasticum pertinent, diligenter tractetur de ministrorum delictis maturè cognoscatur, & in eos qui deliquerunt, severè animadvertatur, ut Concilia generalia, nisi aliquod obstat impedimentum, decimo quoque anno celebrentur.

Die Jovis vigesimâ quintâ dicti mensis Februarii, interfui Concioni, & Congregationibus Doctorem, & mihi relatum fuit per unum ex apparitoribus Concilii, me cooptatum in numerum Deputatorum pro abusibus circa Ordinem, à Patribus ejusdem Concilii, in absentia meâ, atque ideò denunciavit, ut comparerem in deputatione, in ædibus Oratoris Regis Poloniæ, cum cæteris deputatis, nempe eodem Oratore, Patriarchâ Veneto Joanne Trivisano, Joanne Bruno de Olchinio Macedone, Regni Serviæ Primate, Archiepiscopo Antibaren. Nicolao de Peluë, Gallo, Archiepiscopo Senonensi, Francisco Blanco, Hispano, Episcopo Auriensi, Joanne Antonio Fachinetto, Bononiensi, Episcopo Neocastrensi, Parmensi, & quodam alio Episcopo, ad audiendum quosdam articulos propositos super abusibus circa Ordinem.

M A R T I U S.

Die Martis secundâ Martii, circiter quartam noctis obiit illustrissimus Legatus Mantuanus, non absque dolore Patrum.

Sequenti die celebratâ Missâ pro defunctis, corpus ejus deportatum est Mantuam.

Die Sabbathi sextâ, relatum est Ducem Guyfianum à quibusdam in obsidione Aurelianensi vulneratum, conspiratione forsan Admiralis, quem authorem aiunt omnium malorum, quæ hodiè patitur Regnum. Faxit Deus, ut Reipublicæ Christianæ diù incolumè servet illud Religionis & fidei propugnaculum Guyfianum, quem nobis proponere debemus tanquàm alterum Josué, & Judam Machabeum.

Die Martis nonâ renunciatum est post rumorem sparsum inter Patres, Reverendissimo Cardinali Lotharingio de obitu fratris Guyfiani, undè mœrore confectus, remansit totâ die in lecto. Eodem mœrore affecti sunt pii quique. Faxit Deus ut misereatur Ecclesiæ suæ.

Eodem die, noctu incidit in febrim Legatus Seripandus.

Nulla Congregatio habita est ob causas supra-dictas, & luctum obitûs dicti Illustrissimi Ducis Guyfiani cujus anima quiescat cum Beatis, & mortem dicti Hieronymi Seripandi Cardinalis Stæ. Susannæ, Neopolitani, Legati Apostolici, Generalis olim Fratrum Eremitarum Sancti Augustini, usque ad diem Lunæ decimam quartam mensis ejusdem, quo die celebrata est Missa in æde majori per Guillelmum d'Avanfon, Gallum, Archiepiscopum Ebredunensem, pro Domino Guyfiano defuncto.

Die Lunæ serò, vigesimâ secundâ, Cardinalis Lotharingius accepit litteras ab Aulâ, quibus de morte fratris sui magni Prioris certus factus est, ac de quâdam concordia inter Regem & rebelles. Faxit Deus ut omnia benè vertat.

Die Martis vigesimâ tertiâ discessit Tridento Cardinalis Lotharingius, profecturus Venetias animi recreandi gratiâ, unâ cum Episcopis Ebroicensi, Aurelianensi, Senonensi, Sueffionensi, Senonensi, Meldensi, & Cathalonensi, Doctore Dupin & aliis suis familiaribus.

Interim deputatus fui ad conficienda decreta reformationis abusu qui irrepsit in sacrum ordinem, & sollicitatus à Legatis, & Oratore Polono, ut ea producerem in medium, cum tamen interim nihil videam geri eorum quæ spectant ad negotia Synodi, quæ magis ac magis protrahitur, prætextu, expectationis aliorum Legatorum ab urbe.

A P R I L I S.

Die Dominicâ in Ramis Palmarum, quartâ Aprilis, celebravit Franciscus Bachodius, Sabaudienfis, Episcopus Gebennensis, nulla habita Oratio propter processionem solemnem, cui adfuerunt Episcopi cum mitris & pluvialibus. Ramos benedixit Legatus Warmiensis, & distribuit singulis sedens antè altare more solito.

Die Jovis octavâ, à Missâ, Corpus Domini fuit delatum in quoddam sepulchrum pulchrè & devotè ornatum cum processione Episcoporum in insulâ & pluviali & cereo albo, dicto Legato Warmiensi deferente Corpus Domini.

Die Veneris nonâ Aprilis celebravit Archiepiscopus Cataputaquensis frater bonæ memoriæ Cardinalis Veralli. Antonius Demochares Doctor Gallus, habuit Orationem de Passione Domini cujus fuit initium *Scio me nihil scire inter vos, nisi Jesum Christum* 1^a. *Corinth.* 2. dixit Adam formatum eodem die, Evam formatam ex ossibus Adæ; Eodem die Adam & Evam comedisse fructum, & ejectos à Paradiso eodem die, verbum etiam incarnatum eodem die, totum divisit in tres articulos 1us. continebat prædictiones passionis Christi ex lege & Prophetis, citavit promissiones factas Abrahamæ, Isaac, Jacob, &c. 2us. continebat fructum passionis Christi, ubi allegavit nuda verba scripturarum usque ad nauseam, 3^m. articulum de historiâ Passionis omisit propter prolixitatem & horam importunam. Interim monuit Patres, ut idem sentirent in Domino, mille adessent contentiones, agnoscerent se pastores, ut pascerent non tanquam Domini, sed forma facti gregis &c.

Deindè finitâ Oratione, Patres bini ad adorandum Crucem discalceati venerunt, factâ triplici genuflectione, cum pausâ ante osculum pedum in Offertorio. Deindè singuli cum cereis ardentibus processionaliter comitati sunt chorum, Legatos, & celebrantem ad portandum Corpus Domini à sepulchro ad altare, magnâ cum solemnitate, deferente Legato Warmiensi

cum Baldachino, quæ cæremonia utinam ita solemniter fieret in Ecclesiis Cathedralibus.

Eodem die venit cursor ad Cardinalem Lotharingium, Novum deferens, initæ pacis inter Regem & Huguenotos.

Visitaverunt Patres multa sepulchra honorificè adornata, in quibus quiescebat corpus Domini. Nocte ejusdem diei, multi Hispani induti ciliciis verberabantur semel cum canticis in memoriam passionis Christi.

Die Sabbathi summo manè, vigiliâ Paschæ, decimâ Aprilis, interfui benedictioni novi ignis, factæ per Vicarium Sti. Vigili, in cemeterio, qui processionaliter deindè rediit ad fontes, & benedixit eos more solito: tum ad majus altare chori, ubi benedicto incenso, benedictus est quoque cereus. Paulò post, Antonius Puteus Nicienf. Archiepiscopus Barenfis, baptizavit in dictis fontibus tres Judæos Cathecumenos, majores viginti quinque annis, qui vocati sunt Petrus, Antonius & Paulus, præsentibus Oratoribus Cæsareo, Gallo, & Lusitano, Legatis & aliquot Episcopis. Quo facto chorum adivimus omnes Episcopi, ubi benedictus est cereus conlequtâ Letaniâ, tùm Donatus de Laurentiis, de Asculo, Appulus, Episcopus Arianen. post lectas prophetias, & collectas cantatas, celebravit cum cæremoniis prolixis.

A meridie, circiter horam vigesimam primam, post Legatos ivimus obviam Rmo. Cardinali Morono, venienti ab urbe, qui magnificè receptus fuit ab aliis Legatis, Oratoribus & Patribus, cum appulisset ad SS. Crucem, non procùl à portis civitatis descendit ab equo, & adiit dictum templum, ut transmutaret vestimenta, & sumeret cappam cardinalitiam, cum quâ ascendit mulam: tunc multi ex civitate venerunt illi obviam congratulaturi adventûs, cum verò appulisset antè portas civitatis, Clerus excepit illum processionaliter, cantantibus symphoniâs Concilii, cum baldachino, sub quo equitans deductus est usque ad SS. Vigilium, ubi cantatum est *Te Deum* cum versu & oratione, deindè Antiphona de SS. Vigilio, cum versu & collectâ, quam cantavit idem Cardinalis Moronus, & solemniter benedixit.

Tùm Diaconus nomine ejusdem Legati indicavit indulgentias, centum annorum cum tot quadragenis, & abiit domum Legatus pedes, cum magno comitatu. Faxit Deus, ut adventus tanti Cardinalis, Sanctissimi Papæ, nostri Legati, lætiora nobis adferat, & negotia Concilii faciliùs procuret ad Dei laudem.

Die Paschatis undecimâ, celebravit Illustrissimus Cardinalis Moronus Legatus, & concessit quadraginta annos, & totidem quadragenas, de verâ indulgentiâ. Ipse præ se fert magnam gravitatem & prudentiam.

Die Martis, secundâ feriâ Paschatis, idem Cardinalis Moronus exhibuit suum mandatum congregationi, cui non interfui, proptereâ quod 1â feriâ, post ingressum Comitis de Lunâ, Oratoris Regis Catholici, Tridentum cum magno comitatu, discesseram, ut irem obviam Cardinali Lotharingio redeunti à Venetiis, qui venit Tridentum 24. Aprilis, quo die obiit Petrus à Soto, Dominicanus Doctor, dictus pius, Hispanus, & sepultus est apud divum Laurentium, statim post reditum Cardinalis Lotharingii.

Die Mercurii 25. Congregatio manè facta, in quâ propositum fuit per Warmiensem Legatum de prorogandâ Sessione ad diem Jovis post Pentecosten, quæ erit 3. Junii. Cardinalis

Cardinalis primus dixit videri non statuendum hunc diem, sed differendum esse usque ad vigesimam Maji, in quo præsentibus Legatis Morono & Navigerio agatur de certo die Sessionis futuræ, & quòd expectetur adventus eorum priusquam aliquid agatur. Major pars Patrum approbavit sententiam illius. Itaque conclusum, ut eo die vigesimo Maji deliberaretur de futurâ Sessione. Ego autem dixi, quod erat optandum imprimis, ut hæc tam longæ, sessionis moræ penitus tollerentur. Quis enim nesciat quantoperè Catholicos offendant, & nimis justam & amplam ridendi materiam præbeant, non sine maximo omnium nostrum qui hîc adsumus probro, nec minori totius Reipublicæ Christianæ detrimento. Verùm cum multarum & variarum rerum de quibus tandiù disputatum est, gravitas non patiatur, ut hæc brevissimo temporis spatio definiantur, mihi placet sententia Illustrissimi Cardinalis Lotharingii, eamque libere amplector, eâ tamen mente & conditione, primo quoque die absque ulteriori dilatione examinentur ea quæ à deputatione conclusa sunt, ad tollendos eos qui in sacras Ordinationes irrepsérunt abusus, de quibus inter deputatos convenit, aut decreta residentiarum, & ordinis in spiritu charitatis concludentur, ne totâ die hic sumus desides & otiosi, alioqui metuendum est ne dum nimis cunctatores sumus, & negotia Dei & Ecclesiæ videmur remissius peragere, interim arte Sathanæ, seminentur zizania dissidiorum, quibus ut jam accidit, aut solvatur, aut transferatur Concilium, magno nostro malo, & impleatur scriptura, hæreditas nostra vertitur ad alienos & domus nostra ad extraneos.

Budensis suo more prophetavit non futuram Sessionem antè mensem Septembris.

MAJUS.

Die Lunæ decimâ Maji horâ 21. celebrata fuit tandem Patrum Congregatio, post otia & intermissiones hætenus factas. Obtinuit Cardinalis Lotharingius, paulò antè aliquot dies à Legatis Warmiensi, Symonetâ, & Navigerio, ut exhiberet quasdam litteras Serenissimæ Mariæ Reginæ Scotiæ, ad Concilium Tridentinum. In quâ quidem Congregatione Cardinalis Lotharingius exhibuit dictas litteras: quibus lectis orationem habuit de laudibus dictæ Reginæ, natalibus, pietate & animo ergà Sedem Apostolicam, deindè responsum est dictæ Reginæ per litteras, juxtâ formulam à Legatis præscriptam, quæ lecta fuit, & paucis immutatis approbata à Patribus; iterùm lecta, deindè soluta fuit Congregatio.

Die verò Martis undecimâ, habita fuit Congregatio ad dicendum super Capitibus abusu qui irrepsérunt circa Ordinem, in quâ primus omnium dixit doctissimè, eloquentissimè & liberrimè Cardinalis Lotharingius super quatuor capita. I. Super examine Episcoporum ordinandorum, parum admodum probans ea quæ initio dicuntur, de his quorum notitiam habuerit Romanus Pontifex & quòd hoc faciant Metropolitani tanquàm delegati. Deindè cupiens restitui electiones, abrogatis Principum nominationibus, ex quibus multa nata sunt incommoda, & quod concordata Regni Franciæ non potuerunt fieri futuris perpetuis temporibus, minus potuit probare electiones eorum qui ex gremio hujus Ecclesiæ fieri solent, ut in Germaniâ Germanos Episcopos taxando quod sua non exercent of-

ficta, & quòd sua Sanctitas liberè relinquere debet suas provisiones Episcopatum, ut electiones suum habeant locum, quodque fiant juxtà primitivam & puriorem Ecclesiam, non tamen modo quo antè nominationes fuerunt, in quibus tot symoniæ committebantur, à quibus tamen absolvit Pontifex.

In 2. Capite de consecrationibus, noluit exceptiones illas inferi quibus admittuntur dispensationes, quæ dispensationes sunt dissipationes, & quòd consecrationes non-nisi in Provinciâ fiant, non Romæ, nisi ipsum Romanus Pontifex velit consecrare, quemadmodum & deberet alia pastoralia obire.

Quoad 3um. Caput, censuit omninò rejiciendos esse tutelares Episcopos, & Patriarchas inutiles, quodque quis non debeat creari Episcopus in Græcorum Ecclesiis, cum etiam Græci ipsi, sint à suis Patriarchis provisi, qui & verè conficiunt, absolvunt & ordinant, licet sint schismatici.

Multa allegavit in 4to. Capite, & hunc ordinem observavit.

Sufficientia nostra ex Deo est.

Ministratio mortis fuit in gloriâ & zelo Dei.

De ministratione Spiritûs & zelo Jesu Christi.

De translatione Sacerdotii & legis.

Nos debere gloriam Dei speculari & transformari.

De Samuele, de Saule, de loco, de armo, & coquis.

An satis dictum sit prius ut non accidat repetitio.

De notitiâ in Curiâ, testimonio Nuntii, vel Legati Universitatis, & Monachorum Ordinarii vel vicinorum.

Utinam materia exactiùs tractaretur, ne id ipsum tam sæpè reverteretur.

Intelligamus qui abusus esse possint circa Sacramenta Ordinis, maxime circa Episcopatum qui summus & perfectissimus ordo est.

1. De materiâ & formâ, nihil ad abusum.

2. An dignus & debite examinatus proponatur.

3. An omnia in Ecclesiâ secundum ordinem fiant.

De 2. qui assumi debeant & quomodo sint examinandi, à Christi primâ institutione agamus. Pauci & selecti, ut tot operarii quot messis postulat.

Perpetua ædificatio & conservatio Ecclesiæ.

Quæ differentia inter Christum & nos.

Examinandi juxtà munus & officium ad quod exequendum assumuntur.

Christum ergò audiamus, hoc facite, ite prædicate baptisantes, accipite Spiritum Sanctum quorum remiseritis peccata &c. In generatione cum sederit filius hominis sedebitis & vos, & canente Ecclesiâ *vos sæcli justi iudices*, quæcumque ligaveritis & vos estis & discite à me quia mitis sum. Estote prudentes & si quis vult venire post me, & si quis diligit me & sufficientia nostra ex Deo est, qui idoneos fecit ministros novi Testamenti non litterâ, sed spiritu. Act 10. adhuc loquente Petro cecidit Spiritus Sanctus.

3. Quòd si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus fuit in gloriâ, ita ut non possint intendere filii Israël in faciem Moyfi propter gloriam vultûs ejus quæ evacuatur, quomodo magis ministratio spiritus erit in gloriâ? Translato enim Sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat.

Nos verò revelatâ facie gloriam Dei speculantes, in eandem imaginem transformamur, à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu.

1. Regum 9. assumens itaque Samuel Saulem & puerum ejus, introduxit eos in triclinium & dedit eis locum in capite eorum, qui fuerant invitati: erant enim quasi 30. viri, dixitque Samuel coquo da partem quam dedi tibi: & præcepi ut reponeret seorsum apud te. Levavit autem coqus armum & posuit antè Saul, dixitque Samuel, ecce quod remansit, pone antè te, & comede, quia de industriâ servatum est tibi, quando populum vocavi.

Nonne duodecim vos elegi, & unus vestrum diabolus est. Designavit & alios septuaginta duos. Messis quidem multa, operarii autem pauci.

Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi. Quod vobis dico, omnibus dico.

Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum feci vobis, ita & vos faciatis.

Te occulta non fallunt, tu cognitor es secretorum & scrutator cordium: vitam nostram examinare judicio statuisti, nos tamen omnes divini sensus & summæ rationis ignari, horum vitam quantum possumus existimare debemus.

Sic luceat lux vestra coram hominibus &c.

Vos estis sal terræ. Lux mundi. Jam non dicam vos servos, sed amicos. Potestis bibere calicem.

Si hæc desiderarentur, ergò inquirendum est, an tales sint, sed timendum, ne variis vestibus cooperiamur. Idola, O pastor, & idolum, Orig. in Ezech. hom. 219.

Hoc fecerunt Episcopi Actorum 1. Oportet ergò ex iis viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore quo intravit & exivit inter nos Dominus Jesus, incipiens à baptismo Joannis usque in diem qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

Act. 6. Non est æquum nos relinquere verbum Dei & ministrare mensis. Considerate ergò, fratres, viros, ex vobis boni testimonii septem plenos Spiritu Sancto & sapientiâ, quos constituamus super hoc opus; Nos verò orationi & ministerio verbi instantes erimus.

Act. 13. Erant autem in Ecclesiâ quæ erat Antiochiæ, Prophetæ & Doctores in quibus Barnabas & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis &c. ministrantibus autem illis Domino & jejunantibus, dixit illis Spiritus Sanctus segregate mihi Saulum & Barnabam in opus ad quod assumpsi eos. Tunc jejunantes & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos &c.

Primæ ad Timotheum 3. si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Oportet enim Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, ornatum, prudentem, pudicum, hospitalem, doctorem &c. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli. Et hæc tibi scribo fili Timothee sperans me ad te venire citò, si autem tardavero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesiâ Dei vivi &c.

Secundæ ad Timotheum 2. Tu ergò fili mi confortare in gratiâ quæ est in Christo Jesu, & quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus qui idonei erunt, & alios docere &c.

Ad Titum 1. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, & ut potens sit exhortari in doctrinâ sanâ, & eos qui contradicunt arguere.

Ex C. 1. Apost. Episcopus à duobus aut tribus Episcopis ordinetur.

Ex Canone 4. Nicani Concilii Episcopum oportet ab omnibus Episcopis (si fieri potest) qui sunt in Provinciâ ejus ordinari, si verò hoc difficile fuerit, vel aliquâ urgente necessitate, vel itineris longitudine, certè tres Episcopi debent in unum esse congregati. Ita ut etiam cæterorum qui absentes sunt, consensum litteris teneant, & ita faciant ordinationem. Potestas sanè, vel confirmatio pertinebit per singulas Provincias ad Metropolitanum Episcopum.

Ex Ep. 4. lib. 1. Cyp. propter quod diligenter de traditione & Apostolicâ observatione servandum est, & tenendum quod apud nos quosque & ferè per Provincias universas tenetur, ut ad Ordinationem ritè celebrandam Episcopus deligatur præsentē plebe, &

Corde creditur ad justitiam, & ore confessio fit ad salutem.

Clemens in Epistolâ 1. ad Jac.

Ex Epistolâ 2. Anacl. Ordinationes Episcoporum auctoritate Apostolicâ, ab omnibus qui in eadem fuerint Provinciâ Episcopis sunt celebrandæ, qui simul convenientes scrutinium diligenter agant &c. Et non minùs quàm à tribus Episcopis, reliquisque omnibus assensum præbentibus, Episcopus ordinetur.

Ex his concludo, de jure divino sunt nominationes Episcoporum, ergò seligendi. Jure divino præscribuntur functiones, ergò his apti quærendi & examinandi, jure divino mores descripti, ergò de his aliqua sit probabilitas necesse est, jure divino teneor seligere, exigere fidei confessionem, testimonium habere bonum &c. quæ si omittantur pecco mortaliter & facio contrà jus divinum, nec tantùm damnantur qui talia faciunt, sed & qui consentiunt facientibus.

Quid ex his censendum quæ ad gubernationem Ecclesiæ sunt instituta, & observata ab Apostolis. Quæ non ut Sacramenta accipienda sunt & mutari possunt.

Populus Conciliorum auctoritate & Sanctorum Patrum judicio ab electione Episcoporum abstinuit.

Quomodo omnia mutata, & in alium ordinem & modum translata sint.

De electione Canonorum, & de his quæ dicebat Leo X. ad Cardinalem de Prato.

De provisione pleno jure.

Omninò rejiciendum hoc primum de Episcoporum examine decretum. Cur tamen propositum? Vocemus puellam & quæramus ejus voluntatem, Genesis 24.

Omnia in Ecclesiâ secundùm ordinem fiant, ut Ecclesia tanquam acies ordinata, appareat.

Non est dissensionis Deus, sed pacis, sicut & in omnibus Ecclesiis Sanctorum doceo, & omnia autem honestè & secundùm ordinem fiant in vobis. 1. ad Corinth. 14.

Ecclesia terribilis ut castrorum acies ordinata. Cant. 6.

Deus in domibus ejus cognoscetur, cum suscipiet eum. Psal. 47.

Archiepiscoporum primatum & Patriarcharum institutio, dilata à Spiritu Sancto, quos ut rejicimus, quantam Sedi Apostolicæ injuriam afferamus, his sat scalis edocta plebs, ut de scalâ Jacob. Castra Dei sunt hæc.

De scalâ Jacob. Genes. 28. & 32.

Ad unitatem servandam hic ordo observandus est ut necessarius.

Ambrosius supra 1. Timo. 3. una est Domus Dei Ecclesia, cui præsudet Damasus.

Pontifex Fratrum & Coepiscoporum negligentiam suppleat.

Lucas 22. Simon ecce, Sathanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

Non juramento, ut dicunt hæretici sed mihi jure divino obstricti estis.

Quid Legati, & quòd de ordine hierarchico non sint.

Quod dictum est aliàs de Papali dignitate, Episcopali, & Presbiterali in Ecclesiâ, non immutandum ullo jure.

Legationis munus à Christo Apostolis, & eorum successoribus commissum.

1. Corinth. 4. Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

2. Corinth. 5. Omnia autem ex Deo qui nos reconciliavit sibi per Christum, & dedit nobis ministerium reconciliationis, & pro Christo ergò legatione fungimur tanquàm Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo reconciliamini Deo &c.

Joan. 20. Venit Jesus & stetit in medio, & dixit pax vobis &c. Dixit ergò eis iterùm pax vobis, sicut misit me pater, & ego mitto vos; & Legatus est Christi, & pro Christo, & pro Christi Corpore quod est Ecclesia, quando stans ad altare sacrificat & orat.

Chrysostomus de verbis Esa. medium stare dicit inter Deum & humanam naturam, & lib. de Sac. Dicit Legatum intercedere pro universo orbe, pro hominibus vivis & defunctis. Omitto quam plurima antiquissimorum Patrum testimonia.

Nulla ergò major est in Ecclesiâ dignitas instituta, & nulli majori præscribere aut imperare Summus Pontifex potest.

Sed non possunt hoc suo jure Episcopi præstare, quis hoc dixerit? Episcopi positi sunt à Spiritu Sancto regere Ecclesiam quam acquisivit &c. Qui ex con. sortiti sunt, omnes inspiciant, cuncta speculentur ac de populo & omni clero diligenter curam gerant.

Possunt consecrare & manus imponere comprovinciali suo jure, ergò poterunt multò magis consecrandum interrogare, cum non citò manus sint imponendæ.

Absurdum est facere aliquem delegatâ potestate, quòd suo jure potest; omne enim ministerium extraordinarium in Ecclesiâ timendum est.

Quoad Decretum secundum de consecratione Episcoporum.

Nolim hìc quicquàm de dispensationibus loqui, non est enim generalium Conciliorum loquendi usitatus modus. Quæ hinc nasci inconvenientia possint & quòd in usum verti consueverit quòd non-nisi ex magnâ causâ fieri debet.

De his qui jam habent dispensationes, intrà sex menses promoveantur, & consecrentur, etiam Cardinales.

De consecratione. Si extrà curiam erit facienda, nunc est stylus curiæ, ut à quocumque fiat.

Eeeee

Quoad Decretum tertium.

Principium non placet de manuum impositione: neque etiam placet, quod Episcopi introduxerint multa mala, nisi de Titularibus intelligatur.

Circa Decretum quartum de Episcopis Titularibus.

Verba pulchrè explicant necessitatem istorum hominum, ridicula sunt quæ in consecratione eorum, provisionibus, & vanis pollicitis fiunt, & de his qui in partibus Græcorum Episcopatus obtinent.

Quod si Græcia ad unitatem redeat, negandum esse Episcopis duos maritos uni Ecclesiæ.

At necessitas expostulat? non possum mihi persuadere. Tolerabilius esset dare Coadjutorem, si uti comprovincialium operâ, aut viciniorum Episcoporum nolumus.

Ultimo loco nulli postea commendari debere Episcopatum censet, & sic auferendus ille dicendi modus.

Sic solus dixit in hac Congregatione pro ut constat ex illius suffragio.

Die Jovis decimâ tertiâ, dixit Cardinalis Madrutius in non-nullis probans sententiam Cardinalis Lotharingii.

Inter alios dixit Hidruntinus, cui displicuit totum primum Caput quod non respiceret abusum, deinde satis esset provisum in superiori proximâ Sessione.

Quod non sit consentaneum ut præficiendus Ecclesiæ probet qualitates requisitas in Episcopis ordinandis, cum potius tantum onus refugere debeat: non placet etiam, quia dum tot examina requiruntur, inducitur diuturnior carentia pastoris, & præbetur occasio litibus.

Quod non sit derogandum nominationibus Regum Hispaniarum & Portugalliæ, qui hætenus bene usi sunt.

Et si fervarentur ea quæ describuntur in Concordatis cum Rege Francorum, bene provisum esset.

Neque placuit ut veniant Archiepiscopi expensis Ecclesiæ viduatæ, neque necessario exigendum ut prædicare sciant, cum non sit solum munus Episcopi prædicare, sed etiam visitare, bene præesse, aliaque facere, quia hac faciens, licet non sciat prædicare, non minus est idoneus, sunt enim qui linguâ prædicant, cum sint malæ vitæ, in quo visus est tacite carpere Cardinalem.

Ubi agitur de eligendo ex gremio Ecclesiæ, non placuit ut sit graduatus, modo omnium sit doctior, non est rejiciendus.

Circa Caput secundum satis provisum sub Paulo 3. ideò nihil immutandum.

Circa Caput quartum, placet Titulares nunquam nisi ex causâ urgenti, ordinari.

Quod ad Caput sextum, provisum est sub Paulo 3. item quod etiam ordinationes extrâ tempora fieri possunt ex causâ.

Circa Caput octavum, dixit privilegia non esse auferenda, nisi propter abusum.

Circa Nonum in quo agitur de ætate Clericorum dixit, jus commune requirere tantum septem annos, cum tonsura non sit ordo, & ab infantia officiis Clericorum assuescere bonum sit, licet non planè noverit ea.

In fine ubi dicitur in Synodo *moniti*, satisfuerit quod ab Episcopo fuerint moniti.

Caput decimum, non placuit quia semper fuerunt aliqui absolute ordinati ut Religiosi.

Circa Caput 11. dixit addendum, nisi aliter Episcopo expedire videbitur.

In Capite 13. dixit nimis esse rigorosum, ut sint parati omni poscenti rationem reddere.

In Capite 14. non placuit rigorosum examen circa presbyterum, cum satis sit Missas celebrare.

Quod autem dicitur licentiam absolvendi à solo Episcopo obtinendam, inconueniens est, cum & à Papà dispensari possit super hoc.

Ad 15. Caput, dixit pium & sanctissimum esse decretum, de scholis instaurandis, sed non lege communi statuendum, cum multæ sunt Ecclesiæ valde pauperes, sit etiam Decretum in eodem Concilio.

Ad 16. Caput, iuramentum Magistratum licet bonum sit, referendum tamen esse censuit ad reformationem generalem.

Die Veneris 14. Maji, Cardinalis Lotharingius dixit super cæteris Capitibus abusu Ordinis, ac primum quidem post captatam benevolentiam quod unico contextu non dixerit, super omnibus placere sibi quod à Patriarchâ Aquilegensis dictum fuerat, videlicet quod repetantur & restituantur prisca à quingentis ultra annis Canones, quo remedio posset Ecclesia respirare, atque interim Romanus Pontifex abstinere à dispensationibus ad aliquod tempus, quinquennium, vel biennium, ne sibi credi velint, saltem credant Cardinalibus deputatis à Paulo III. ad reformandos abusus, qui ajunt, sic illud verò antè omnia, beatissime Pater, putamus statuendum esse, sicut in unâ quâque republicâ, ita & in hac Ecclesiasticâ gubernatione, hanc præ omnibus legem habendam, ut quantum fieri potest, leges seruentur, neque putandum nobis licere dispensare in legibus &c. nulla namque perniciosior est consuetudo, neque etiam Ordinarii impedirentur in puniendis scelestis, ut in dicto consilio Cardinalium deputatorum &c.

Antequàm descenderet ad Caput 5. dixit abusum esse, ut Cardinalibus commendentur Episcopatus, hoc enim indignum esse, & quod ad se attinet malle se galero renuntiare, quàm sponsam suam relinquere.

Abusum esse dixit, ut Episcopi quidam non consecrati, præcederent in Synodo consecratos, & propterea tales curarent se consecrari intra proximum diem Pentecostes, & interim suffragium habere non deberent, quia ignorabatur an essent Clerici.

Dum ageret de Capite 5. quale testimonium afferendum per ordinandos. Reformationem cupiebat in quatuor minoribus Ordinibus, ne sint nuda nomina, sed functiones eorum restituantur, hic allegavit unum religiosum presbyterum, Episcopum & Cardinalem, Petrum de Soto nuper defunctum, Crupperum Segobiensem, alias Martinum Perezium de Ayala, Hispanum, & Hosium, quos audiat, inquit, non me. Neque omisit formulam reformationis Augustanæ, sub Carolo V. & certè habenda est ratio animadversionum illius hic & ubique.

Caput 6. placuit præterquàm voluit expungi verbum *exacte*.

In Capite 7. non placuit vocula (quantumvis exemptis) ne inquit canonizemus istas benedictas exemptiones, de quibus dicetur suo loco.

Voluit expungi clausulam, *si saltem triennio ibi non fuerit commoratus*.

Quòd attinet ad conferendum tonsuram , familiari , non Dioecesano , frustra additum , cum quod jure cautum est , servandum sit.

In Capite nono , de ætate & qualitate &c. non placet ; ut non-nisi in 14. anno tonsura conferatur , ideò placeret magis decennium.

In Capite 10. particula Divo Clemente teste , auferatur in sententiâ tam tritâ. Deindè quod dicitur Canonem Concilii Calcedonensis aliquâ ex parte restitui , non videt quomodò in aliquâ sui parte rejiciendus. Itaque omninò totus Canon est restituendus , neque Religiosi absolutè ordinantur , ut constat ex Canone dicto , quem non legisse visi sunt qui allegarunt.

In Capite 11. in Minoribus ordinibus quæ cura adhibenda , tractandum esset de functionibus Minorum ordinum secundum Sotum & Crupperum , ut diximus , quamvis in plurimis Ecclesiis vix restitui queant , at in Ecclesiis Cathedralibus , & in monasteriis insignioribus saltem restituantur , ubi fieri poterit , ne quis objiciat Ecclesias Cathedrales valdè pauperes. Quod si ita sit , uniantur tres Ecclesiæ , aut qui commodè vivere non possunt , veniant ad Ecclesias Hispanicas , aut Gallicanas.

Caput duodecimum aliter conficiendum esse censuit & voluit Cardinales triginta trium annorum esse ad minus , non autem juniores admitterentur ad Cardinalatum triginta annis.

In Capite 13. & 14. vellet curatos promoveri omninò intrâ sex menses , sine dispensatione , aliàs privari suo sacerdotio.

Caput decimum quintum placet , sed vellet id tantum intelligi de Sacramentorum administratione , & absolutione , non autem celebratione Missæ. Nollet etiam injuriam fieri fratribus mendicantibus , qui tam benè-meriti sunt de fide , & quos Episcopi juvare debeant , sed abusum esse dixit , quòd nonnulli vigore privilegiorum Apostolicorum exerceant jurisdictionem Episcopalem aut parochialem , undè inconvenientia allegavit in Flandriâ. Itaque nullus imposterum hujusmodi jurisdictionem exerceat , quocumque natus privilegio.

Quoad scholas attinet , censuit eos etiam admittendos qui decem annorum fuerint.

Quòd dicitur de Theologo. Statutum in hac Synodo est , quoad prædicationem attinet , verum alius deputandus est qui doceat , cui assignetur una præbenda.

Quòd ad censum attinet , quòd provideatur hujusmodi scholis non expectandum esse censuit Concilium provinciale. Sed provideat Episcopus (inquit) cum aliquot Canonicis , & quamvis ibi sint universitates , æquum est tamen hujusmodi scholas institui , ut habeamus bonos ministros , neque voluit , ut ex redditibus monasteriorum aliquid assumatur , pro hujusmodi scholis , sed ipsi monachi suas scholas habeant , non autem adeant hujusmodi collegia cum sæcularibus , etsi egeant , sunt à nobis juvandi.

Caput de juramento magistratuum , censuit omninò rejiciendum.

Die Sabbathi decimâ quintâ Maii , dixit Granatensis subscribens omnibus , & per omnia communiter sententiæ Cardinalis Lotharingii , qui piè doctè & eloquenter dixit.

Die Veneris vigesimâ primâ Maii honorificè receptus est in Congregatione Comes à Lunâ Orator Regis Catholici , qui sequentem hic protestationem

tionem fecit, super præcedentiâ quam sibi deberi proximam Oratoribus Regis Romanorum asseruit.

Protestatio Oratoris Regis Catholici super præcedentiâ.

DOm Claudius Fernandés Vegil de Quignones Comes Lunæ &c. Philippi Hispaniarum utriusque Sicilia, Hierusalem &c. Regis Catholici, Archiducis Austriae, Ducis Burgundiæ, Brabantiae, & Mediolani, & Comitatus Hapsburgi Flandriae & Tyrolis & ad hoc sacrum Oecumenicum Concilium Tridentinum Orator &c. Etsi mihi ut tali Oratori, his & aliâs, & in hoc confesso locus debeatur, qui primus post Imperatoris Romani Oratorum sedes est (quod antè omnia testificor ac protestor) verùm cum hic locus, & ea causa de quâ agitur, tempusque etiam ipsum, & Respublica, sit huiusmodi, ut humanis ullis contentionibus, sanctissimus hic divinarum rerum, & salutis publicæ petendæ cursus non impediri debeat, cumque sit maximè consentaneum, ut qui ad juvandum, suscipiendum, præstandum hoc communis causæ consilium adsint, ii primùm ipsi diligentissimè curent, dentque operam, ne quam à se afferant contentionis, discordiæ, secessionis, ullis hominibus, vel minimam causam. Cum hæc ita sint quod ad locum sedemque attinet, accipio quod datur, eoque in præsentia, & quo aderit commodum, utar, ità tamen, ut omnes intelligant, velle me, (id quod sedulò prædico ac protestor) ne quod hæc mea moderatio & salutarium huius sacri oecumenici Conventus deliberationum, à me habita ratio, præjudicium ullum, ullâ ratione dignitati, Majestati, juri Principis mei Philippi Regis Catholici, posteris-ve ejus afferat, neve attulisse videatur, quominus & hoc & alio quovis tempore, ac loco, quâvis causâ, jus id suum integrum salvumque sit: quas ob res jus id, Domini mei Philippi Regis Catholici, posterorumve ejus nomine, justissimam verissimamque intentionem, omnibus ut Regibus loco & honore omni præferatur, & ad has & alias omnes causas, omnia loca, tempora, reservatam esse volo, ac reservo: ut semper ea jura, eamque intentionem, & persequi & tueri perindè possint, ac si hoc tempore, & hoc loco debitus mihi, ut tali Oratori locus quem dixi, datus fuerit, iisque omnibus quæ à quovis hominum objecta huic meæ asseverationi & protestationi adversari videri poterunt, minimè obstantibus, omninoque abnegatis: quam meam protestationem hoc libello comprehensam à vobis, peto, Patres Sanctissimi, ut actis huius Sanctissimæ Synodi inferi adscribique faciatis, neque sine ejus integro exemplo hodiernæ actionis huius, monumenta circumferri, edi-ve cuiquam patiamini, mihi que imprimis hujusce rei exemplum testationemque publicis tabulis obsignatam, à Reverendissimo Secretario, Scribisque vestris jubeatis dari, Patres Reverendissimi.

Responsum Oratorum Christianissimi Regis ad protestationem Oratoris Catholici, eodem die in Congregatione.

SI nos hodie in hac Stâ. Synodo alio loco sederemus, quàm semper majores nostri, & novissimè in Concilio Constantiensi, & ultimo Lateranensi, qui primi post Imperatoris & antè omnes cæterorum Regum Oratores sederunt, si etiam novus hic locus, in quo nunc extrâ ordinem Oratorum sedere incipit Clarissimus Catholicæ Majestatis Orator, Illustris Comes à Lunâ, posset nobis, aut aliis Oratoribus esse damno; Vos certè, Patres Sanctissimi, qui Ecclesiam universalem repræsentatis, nobili vestro officio &

F f f f f

majorum exemplo non omnes ad antiquum ordinem revocaretis : aut saltem denuntiatione Evangelicâ nobiscum ageretur. Cum antè taceatis, neque etiâ huic novitati intercedant Clarissimi Cæsareæ Majestatis Oratores, quibus-cum causa nostra non potest non esse communis : Nos qui hodie in ordine Oratorum, & proximi Cæsareæ Majestatis Oratori, pristinam possessionem Regi nostro conservamus, fretique fide, amicitia, & affinitate maximi & potentissimi Philippi Regis Catholici in Carolum fratrem, pupillum Regem Christianissimum, postulamus tantum à vobis, ut hodiernum dictum & factum illustris Comitum à Lunâ ita interpretemini, ne quod inde præjudicium fieri possit antiquissimæ prærogativæ, & perpetuæ possessioni Regis Christianissimi, idque in acta vestra referri jubeatis.

Die Sabbathi vigesimâ secundâ, Cardinalis Lotharingus profectus est Ferrariam, invisurus Cardinalem Ferrariensem. Eodemque die à meridie pronuntiavi votum in Congregatione super abusibus Ordinis in medium propositis.

J U N I U S.

Die Mercurii, secundâ Junii comparuit in Congregatione quidam Confiliarius Regis, nomine Birague, qui post exhibitionem litterarum Regis, & lectionem, Orationem habuit ad Synodum, quâ explicare doctè conatus est causas pacis initæ, inter Regem & adversarios suos, & persuadere justas fuisse, ne majus sequeretur incommodum; deindè seriò monuit, ut quam citissimè negotia Synodi quæ ad fidem & vitam pertinent, expedirentur, cum in minimâ morâ maximum inesset periculum. Hoc efflagitare Regem Gallorum, Reginam matrem, & totam Galliam. Cui responsum est Synodum deliberaturam maturiùs, super rebus propositis, & responsum Regi.

Die Martis 15. Junii, Legatus Moronus petiit sententiam Patrum super die proximæ Sessionis, præscribendo, & quòd sibi commodum videretur prorogari ad 15. Julii, ut interim nonnulla controversa inter Patres possent componi. Inspiret Deus bonam mentem Synodo ad decidenda ea quæ spectant ad ejus gloriam & Ecclesiæ ædificationem.

Placuit ferè omnibus sententia Legati, & interim Deputati, repurgarunt canones abusum, sed Senonensis movit quæstionem ex eo quòd in I. Cap. diceretur Pontificem providere de pastoribus, Ecclesiis, quasi derogaretur his verbis Gallorum Concordatis, & tunc eo casu confirmatio non ad Papam, sed Metropolitanum spectaret, hinc verò asseri confirmationem omnium Ecclesiarum majorum ad Papam spectare. Sed meo judicio non facit præjudicium si habeatur horum temporum ratio, quibus nemo inficias ierit Papam omnes Episcopos instituere, confirmare, & de pastoribus providere Ecclesiis. Res ad Legatos relegata est, apud quos quisque sententiam dixit præsentè Cardinale Lotharingio.

Die vigesimâ octavâ, à vespèris, convocatis Patribus Deputatis, coram Legatis, lecti fuerunt Canones reformati, visum fuit non agi de Titularibus, augendam ætatem subdiaconi usque ad vigesimum tertium annum, saltem coelibatum annexum, restituendas esse functiones ordinum dixit Cardinalis Lotharingus, maxime in Ecclesiis Cathedralibus, & monasteriis, ubi commodè fieri poterit, ne remaneant nuda nomina, neque hujusmodi gradus in tantum contemptum veniant apud adversarios, & hujusmodi

ordinati possunt sumi ex seminario erigendo, quibus certæ portiones poterunt assignari, amovibiles ad nutum, ex proventibus præbendarum quarundam ad hujusmodi officium suppressendarum. Idque futurum magnum ornamentum Ecclesiæ, si ipsi ordines distinguerentur in Ecclesiis, & quisque sua munera exerceret.

Die Sanctorum Petri & Pauli 29. inter sacrorum solemnia, finito Evangelio, nata controversia pro incenso dando Oratoribus, Gallo & Hispano, quod Hispanus vellet primò sibi offerri sedenti propè Legatos juxtà sedem Cardinalis Madrutii, paulò inferiùs. Legati, Cardinales Lotharingius & Madrutius discesserunt ad sacristiam, deliberandi causâ, vocatis Senonensi, Granatensi & Aurelianensi. Interim habita fuit oratio de primatu Petri, quâ finitâ, paulò post reversi sunt ad loca sua Legati & celebrans Orator Sabaudus prosequutus est Missam, in quâ nec ampliùs incensum, nec pax more solito data fuit, neque Legatis, neque Oratoribus, neque aliis.

JULIUS.

Die Mercurii 7. Julii discessit à Tridento Orator Gallus, generosus & nobilis Lansacus, vir humanissimus, & omnibus gratissimus.

Die autem sextâ præcedente, Cardinalis Lotharingius, laboravit multum in Congregatione factâ apud Moronum, vocatis ad eam multis, ex quâlibet natione Patribus, in componendis dissidiis quæ multis mensibus nata erant inter Patres, de Episcoporum institutione divinâ, & residentiâ jure etiam divino sancientiâ, & quæ hætenus remorabantur progressum Concilii.

Die Jovis in Congregatione generali dixerunt Patres omnes super doctrinâ Canonibusque Ordinis, & super decreto Residentiæ, & quamvis antea magnæ contentiones subortæ essent de Episcoporum institutione à Christo & residentiâ jure divino sancientiâ (quod utrumque verissimum credo) tamen longè major pars Patrum inhærendo sententiæ Cardinalis Lotharingii, omnia probavit quæ de his proposita erant, adhibitis tamen non-nullis Patrum animadversionibus. Ejus tamen sententiæ non fuerunt Granatensis, Segobienensis, Auriensis & plerique Hispani. Dixerunt displicere sibi sextum Canonem de Ordine, ubi dicitur hierarchiam ordinatione divinâ institutam, & Caput octavum de assumptis auctoritate Romani Pontificis Episcopis; propterea dicendum esset, Episcopos esse à Christo institutos; deinde in decreto residentiæ, declarandum clarè & dilucidè residentiam jure divino statuendam. Nonnulli alii in 6. Capite voluerunt dici institutione divinâ, alii addi peculiari, ut diceretur peculiari & particulari ordinatione, ut Clodienfis Episcopus Jacobus Nadantus, Florentinus, Ordinis Prædicatorum, quem nonnulli sequuti sunt. Segobienfis de consensu populi requirendo Egit. Iprensis, ubi agitur de sacrificio Missæ, successisse in locum sacerdotum veteris legis, dixit potius dicendum de Crucis sacrificio, & quædam etiam de Episcopis auctoritate Romani Pontificis assumendis, adjecit, cum non videatur scriptum: verum cum Apostoli quorum loco successerunt Episcopi, non à Petro, sed à Christo sint instituti. Alii non-nulla in scriptis annotatione digna promiserunt dare secretario, ne diutiùs in dicendo morarentur. Sic ferè unanimi consensu statutum est, ut omnia de ordine & residentiâ probarentur jucundæ concordie & pacis gratiâ, ut &

publicæ utilitati consulatur, tùm maximè & die præscripto tandem habeatur Sessio, quam omnes ferè expectant. Sententiis latis, in solutione Congregationis dixit Legatus Moronus confirmet Deus quod operatus est in nobis.

Ego verò sententiam pronuntiavi. Horum iudicio qui piè & Christianè affecti sunt, dubium non est quin doctrina de Sacramento Ordinis & Canones ex eâ deducti, Christianam, Catholicam & Spiritu Sancto dignam complectantur sententiam, adeò ut de his subdubitare aut contentiosius disputare tanquàm de problemate, impium sit, & eorum qui nimio contradicendi studio laborant. Quapropter quæ de his, paucis & simplicibus verbis, dixit Illustrissimus Cardinalis Lotharingus tantoperè mihi placent ut ejus in dicendâ sententiâ exemplum omnibus sequendum, atque pedibus in ejus sententiam eundum esse putem. Sed quoniam video animos quorundam Patrum circa sextum Caput de hierarchiâ adhuc suspensos hære, ego quoque quid sentiam dicam. Placeret enim mihi ut loco verborum (ordinatione divinâ) diceretur institutione divinâ: maximè cum ordinatio hoc in sensu non sit latina adeò locutio, atque institutio, tum quòd interpretatio ordinationis in alienos sensus trahi à non-nullis potest, ut inde colligant ex ordinatione Ecclesiasticâ institutam hierarchiam.

In decreto residentiae nihil reprehensione dignum, nisi quòd nimiam continet indulgentiam, ideò placeat, modò verbum *assistent* maneat, aut loco ejus dicatur (neque suam impendunt operam) quod autem reticetur verbum *regere* me offendit, cum verbum *pascere* importet verbum regendi, ut Joan. 21. Pisce oves ex quibus verbis omnium Christi ovium regimen Petro traditum creditur.

Die autem Martis, proximè præcedente in Congregatione particulari apud Moronum, in quâ aderant post eum & Cardinalem Lotharingum, plusquàm sexaginta Patres, actum fuit de Canonibus abusum, & quia primus Canon visus est multis Italis displicere, ubi agitur de Episcoporum examine, juxtà ea quæ antea dicta fuerant ab eis, postquàm plerique dixerunt, Cardinalis Lotharingus licet primus dixisset, cum dubitaret ne hujusmodi dissensio protraheret Sessionem proximam, dixit satius fore, ut hic Canon de quo tantoperè digladiatur, in aliud tempus rejiciatur: quod Legatis imprimis placuit & ferè omnibus aliis, licet quidam petiissent admonitionem juxtà præmium Canonis 1. faciendam. Ego verò dixi placere mihi differri hujusmodi Canonem in aliud tempus, juxtà sententiam Cardinalis Lotharingi, neque super aliis sententiam dixi, maximè de Titularibus, ætate ordinandorum, seminario, & functionibus ordinum.

Die Sabbathi decimo, præsentatæ fuerunt in Congregatione litteræ Margaritæ Gubernatricis Flandriæ, nomine Regis Catholici ad Synodum per Comitum de Lunâ, Oratorem Hispanum, & Episcopum Atrebatensem, quibus excusabat se quòd jamdiù non miserit Prælatos, commendans dictis litteris suis Atrebatensem, Iprensem, & Namurcensem cum Theologis, quæ lectæ quidem fuerunt, sed nullum responsum datum. Itaque mox Cardinalis Lotharingus sententiam dixit super abusibus, censens primum Canonem in aliud tempus rejiciendum, item de Titularibus, & ætate, quod nisi 23. anno fiant subdiaconi, aliàs omittatur Canon. De regularibus mendicantibus voluit rationem haberi, seminarium probavit, cum functionibus quæ brevius poterunt describi. Cætera placuerunt nisi de ætate quam in clericis esse quatuordecim annorum voluit.

Bracca-

Braccarenſis inchoandum eſſe dixit ab examine Epiſcoporum , quod niſi fiat , nescire ſe undè incipiendum , cùm hic Canon & ſeminarium , ſint præcipuæ columnæ hujus reformationis. Quòd autem quibuſdam non placuit Canon 15. de abſolutè ordinandis , ut non ſit quis adſcribendus certæ Eccleſiæ , dixit Canonem optimum eſſe , functiones hoc loco tractandas cenſuit , & commodum eſſe ut functiones juxtà veterem Eccleſiam in memoriam reducantur.

Hidruntinus Canones primum & quartum rejiciendos putavit.

Jadrenſi non placuit præmium primi Capituli ibi in eâ re ſtatuenti , idè melius dici in Epiſcopis deligendis &c.

Pragenſis cupiebat exordium reformationis ſumi à probatione Epiſcoporum , & allegavit Epiſtolam Leonis I. 82. ad Anaſtaſium Epiſcopum , de formâ probandi Epiſcopos , ut etiam habetur in Capite Metropolitan. 63. diſt. ca. de perſonâ , 65. diſt. & in prin. diſt. 77.

De ſeminarium non placuit , ut cogantur ſumere Corpus Chriſti pueri cum non ſint adigendi , contrarium dixit Senonenſis , compelle , inquit , eos intrare.

Lancianenſis ſuper ſeminarium cuperet monaſteria in quibus ſtudia vigent , eximi.

Milopotamenſis ſuo more riſum movit , cum ageret contrà eos qui dixerant contrà auctoritatem Papæ , & Cardinalium , quibus ſuæ Commendæ deberent manere ſalvæ & integræ.

Idem fecit Philadelphicus Titularis , Germanus , dum ageret gratias quod Titulares non tollerentur , imò eorum portio augetetur , ſed poſtea nescio quid de his quæ Romæ ſunt venalia egit.

Die Dominicâ undecimâ Julii , inter alios ſententiam dixi , Canonem primum nullo pacto rejiciendum , licet propter argumentum examinis multis exoſum. Quod poſſet remorari Sèſſionem proximam ab omnibus deſideratam , differendam in aliud tempus. Formula paucis tradita & pronuntiata à Sagienſi placuit. Titulares abrogandos eſſe , quod quia obtineri non poteſt ob multitudinem votorum , Canonem qui eorum reſtringit poteſtatem , retinendum eſſe.

De ordinandorum ætate , ut ſubdiaconi , non antè 23. annum ordinentur , ob cœlibatum annexum , juxtà Cardinalis Lotharingii ſententiam , de pœdagogis , ſcholæſtico , ſeu ſeminarium , exiſtimo melioribus conſiliis ſuccuſum eſſe non potuiſſe afflictiſ , & penè deploratiſ rebus Eccleſiæ ; quoniam ſi primo quoque tempore gymnafia ubique ſtatuantur , quæ ſint ſeminarium ordinandorum miniſtrorum in Eccleſiâ , in quibus pueritia , quæ eſt ſeges omnium rerum publicarum , in timore Domini & diſciplinis Eccleſiaſticis educetur. Juxtà formam C. 23. Tolet. 4. functiones reſtituendas omninò cenſeo , ut quiſque ſua ad quæ ordinatus eſt miniſteria exequatur , ne nuda ſint nomina , & in cæremoniis poſita maneant. Idem quoque agendum de functionibus dignitatum Eccleſiarum Cathedralium , Decanorum , Archidiaconorum , Primiceriorum , Cantorum , ſcholæſticorum aliorumque ſimilium , de quibus in C. *perlectis* 25. diſt. ubi quid ad unumquemque ordinem , etiam minorum ſpectat , declaratur , & quomodo hujusmodi gradus in curâ & ſollicitudine Archidiaconorum , Primiceriorum & Theſaurariorum dividuntur.

Die Lunæ Patres omnes & generales sententiam dixerunt.

Die Mercurii 14. à meridie in Congregatione generali Moronus Legatus proposuit Patribus, ut dicerent sententias super doctrinâ & canonibus de Ordine, de Residentiâ, & articulis reformationis abusuum, subdens primum Caput de examine Episcoporum dilatum in sequentem Sessionem, cum ageretur de provisionibus Ecclesiarum. Omnia omnibus placuerunt, præterquam Granatensi, Segobiensi, Auriensi, Gaddicensi, Segobricensi, Lucensi, Vicensi, Coriensi, aliisque paucis qui dixerunt Canonem sextum de hierarchiâ Ecclesiasticâ, ordinatione divinâ institutâ non placere, nisi dicitur à Christo, vel Christi institutione. Paucis admodum Italis displicuit decretum de residentiâ, sed de ætate ordinandorum, Patribus non sic visum fuit, cum major ætas in illis requiratur, ex Conc. Const. quàm in sacerdotibus; deindè de functionibus paucis actum juxtâ formulam propositam. Postremò proposuit Sessionem differendam ad 16. Septembris, in quâ ageretur de Matrimonio & aliis quæ ad fidem spectare viderentur, & seriâ reformatione generali. Omnibus itâ placuit. Et sic soluta fuit præter opinionem Congregatio cum gratiarum actione.

Die Jovis verò 15. celebrata fuit Sessio in æde Divi Vigili, quæ est Cathedralis, præsentibus Legatis Morono, Hosio, Symonetâ, & Navigerio, Cardinalibus Lotharingio & Madrutio, Oratoribus tribus Imperatoris, duobus Regis Gallorum, Comite de Lunâ, Oratore Regis Catholici, Oratoribus Regiis Poloniae, Lusitaniae, duobus Venetorum & altero Ducis Sabaudiae & ducentis & octo præsentibus Episcopis, unâ cum Generalibus Ordinum, Abbatibus, Doctoribus &c.

Primum quidem celebravit Missam de Spiritu Sancto Episcopus Parisiensis. Finitâ Missâ, benedictione acceptâ, cum indulgentiis, Aliphanus, habuit Orationem in quâ in initio gratulatus est de die Sessionis, quòd post tantas dissensiones, Patres tam unanimes sint. Proposuit duo vulnera Ecclesiae, & remedia; duo petiit, ut dogmata dilucidè explicentur verbo Dei & traditione. Secundò ut mores ad pristinam ætatem revocentur, sed ut dixit nescio an finis adversariis meliores, chorus symphonicorum coepit psalmum *exaudi*, & interim Legati adierunt faldistorium propè altare ad suscipienda vestimenta Pontificalia. Requisiti Episcopi coeperunt indui pluviali & mitrâ simplici, paratâ sede in medio altaris, ibi sedit Moronus Legatus, orate dixit Diaconus, flexis genibus; oraverunt Patres, erigite, orate, erigite, Collecta. Evangelium, *Dixit Jesus Simoni Petro*; & alii Legati finito Evangelio, à suis sedibus iverunt ad altare sedentes, à dextris & sinistris Moroni, *Veni creator*, versus & collectâ, consuetis, benedicamus Domino. Tum Castellanus qui vices obiit secretarii, legit quoddam Breve quo eligitur Moronus Legatus loco Mantuani, & aliud quo Navigerius loco Seripandi, sub datâ vigesimâ Martii. Tum Orator Regis Poloniae exhibuit suas litteras Legatis cum omni reverentiâ, quæ traditæ sunt Magistro caeremoniarum, & postmodum lectæ, ex suggestu unâ cum responso in admissione illius, deindè eodem modo lectæ fuerunt litteræ Ducis Sabaudiae, cum procuratorio ad Synodum, & responso Synodi. Comes deindè de Lunâ exhibuit suas litteras Legationis, & litteras Regis Catholici ad Synodum, quibus Pium 4. vocat universalis Ecclesiae, Pontificem Maximum, & responsum ad dictum Comitem, antè tamen lectæ fuerunt litteræ Mariae

Reginæ Scotiæ, ad Synodum, exhibitæ per Cardinalem Lotharingum cum responso. Litteræ autem gubernatricis Flandriæ Margaritæ non fuerunt lectæ, quia antè prolatae fuerant per Episcopos Flandricos, & exhibitæ per Episcopum Atrebatensem, in Congregatione Patrum.

Ascendit demùm suggestum Parisinus, & legit 1. doctrinam & Canones de Ordine, & auditis Patrum votis, dictum fuit à Legato, deindè à dicto Castellano omnibus placuisse, exceptis sex aut septem, qui petunt aliquam reformationem sexti Canonis, & octavi, & uno solo circa Canonem quartum.

Consequenter legit Decretum de residentiâ cum 17. Capitibus reformationis. Placuerunt omnia omnibus, præterquàm ut dixerunt idem Legatus & Castellanus, tribus super decreto de residentiâ, & 10. aliis qui in diversis Canonibus non-nulla addi vel immutari cupiebant, ideò dixit, Deo agendæ sunt gratiæ quam maximæ.

Tum coepit Canticum *Te Deum &c.* & sic soluta fuit Sessio, alioquin ab omnibus desiderata cum pace. Antè Canticum tamen indicta fuit Sessio proxima per Parisiensem ad diem decimum sextum Septembris, ubi agetur de Matrimonio, & aliis ad fidem spectantibus, & de reformatione generali. Quod omnes pii & Catholici votis omnibus efflagitant. Faxit Deus, ut his quoque aliquem det finem, & possimus revivere nostra ovilia.

Sessio prædicta coepit horâ nonâ, & finita fuit horâ 16. aut circiter, & sic per 7. horas duravit, & hac quidem per Dei gratiam liberati sumus ab onere disputationis super abusibus Ordinis in quibus colligendis, & reformatandis deputati erant, Orator Polonus Episcopus in cuius ædibus nostræ Congregationes fiebant, Patriarcha Venetus, Antibarensis, Senonensis, Archiepiscopi, Episcopi Iliriensis, Maceratenis, Auriensis, Neocastrensis, Parmensis, & ego Virdunensis. Sed Iliriensis vix ter aut quater comparuit.

Canon primus ut diximus de examine Episcoporum in sequentem fuit dilatus Sessionem.

Die Dominicâ 18. Julii celebrata Missa de Spiritu Sancto, ob victoriam quam Rex Catholicus, obtinuit contra infideles, qui in obsidione oppidi Oran in Aphricâ, ab Hispanis comprehensi cœsi sunt circiter tria millia, captis tribus magnis machinis bellicis ab Hispanis. Aliphanus Orationem habuit exhortatoriam ad agendas gratias Deo pro huiusmodi victoriâ quæ causa erat conventus Episcoporum, & exorandum Deum ut armis Regis Catholici, faveat, qui tam meretur de Religione & sede Apostolicâ.

Die Sabbathi 24. inchoatae sunt Congregationes ad dicendas sententiâs super Canonibus Sacramenti Ordinis, postquàm admissus fuit Orator novus Ducis Florentinæ, Episcopus quidam. Lectis litteris, & procuratorio illius sub plumbo per licentiam à Summo Pontifice. Dixit primus Cardinalis Lotharingus super Canonibus & magnopere contendit irritanda esse clandestina matrimonia ob tot quæ ex iis sequuntur incommoda.

Oratio (a) Oratorum Christianissimi Regis Caroli IX. Ferrerii & Fabri, habita mense Augusto, ortâ controversiâ de præcedentiâ.

CUM videamus, Patres Sanctissimi, vos ex omnibus totius orbis Christianissimi Provinciis, conciliandarum de Religione controversiarum causâ in

(a) Habetur impressa in lib. cui titulus est: *Memoires pour le Concile de Trente* p. 485. Parisiis apud Sebastian. Cramoisy anno 1654.

hunc locum advenisse, idque maximè factum fuisse, diligentia, operâ, studio, Francisci & Caroli fratrum, Regum Christianissimorum qui apud Pontifices maximos, Regem Catholicum & cæteros Reges & Principes Christianos hanc Synodum œcumenicam primi promoverunt, non possumus non graviter & molestè ferre nostram legationem in ea tempora & angustias incidisse, ut cogamur aut re infectâ abire, aut antiquam Regis nostri dignitatem minuentibus assentiri. Quæ fuerit Regum Christianissimorum præ cæteris Regibus auctoritas, dignitas & prærogativa, norunt qui juri Pontificio & receptis in Ecclesiâ Rom. historiarum libris operam dederunt, sedisse autem & præcessisse in Conciliis Ecclesiæ generalibus, antiquis & novissimis, Regis Christianissimi Oratores, qui Conciliorum volumina legistis, non potestis ignorare. Qui verò Juris-consulti estis, negare haud licet hujus antiquæ & perpetuæ possessionis æquitatem & veritatem, cum sint plura conjuncta & necessaria consequentia Capita, vim in uno factam, in omnibus factam videri. Videtis autem, Patres Sanctissimi, & oculis cernitis, quòd hodiè sit adversus antiquissimam possessionem, contrà omnia jura divina & humana, pupillumque Regem Christianissimum. Regis Catholici Oratores in Conciliis generalibus, post Regis Christianissimi Oratores semper sedebant & infedebant, Ecclesiasticarum Cæremoniarum honores accipiebant; immutata hodiè res est, & Regibus Christianissimis antiquissima prærogativa adempta, non quidem à vobis, Patres Sanctissimi, qui si antiquum dignitatis & libertatis vestræ gradum retineretis, potius majorum vestrorum exemplo Regibus & Principibus avita Regna & Imperia, undè essent iniquè expulsi restitueretis, quàm antiquâ possessione quemquam moveri pateremini. Nihil item factum est hac in re à Serenissimo Principe Rege Catholico, cui cum Rege Pupillo quanta sit amicitia, eaque cum affinitate conjunctâ, nemo est qui non intelligat. Quem igitur accusamus? adeò nos, Patres sapientissimi, hujus impietatis pudet, piget, tædet & miseret, ut si fieri ullâ ratione posset, auctoris nomini parceremus; quis enim adeò impius pater à quo si filius panem petierit, non ei panem det, si piscem, piscem, si ovum, ovum? Et tamen inventus est omnium Christianorum Pater, qui pro pane lapidem, pro pisce serpentem, pro ovo scorpionem filio primogenito dederit. Veneramus nos Galli esurientes & famelici petentes à Beatissimo Papâ, velut communi Patre, panem, non quidem naturalem, cujus non indiget Gallia, regio feracissima, sed illum divinum Angelorum & supersubstantialem, cujus in toto ferè orbe Christiano tanta fuit caritas, deindè inopia, ut vix unquam post Christum natum major, illè verò non quidem dedit panem quem petebamus, sed scorpionem, cujus cauda uno ictu simul Regem Christianissimum & Ecclesiam Gallicanam feriret. Sic enim existimat Pius IV., qui dum prætexit unitatem & concordiam Ecclesiæ, aperta spargit dissidiorum semina, sperans hoc suo discordiæ pane, maximorum Regum benè compositam pacem facile posse dejicere, unanimesque Reges fratres in prælia armare, & mutando per vim & scelus ordinem, quo semper & novissimè in Concilio Constantiensi & Lateranensi sederunt Regis Christianissimi Oratores, ipse æquus, scilicet causæ suæ, judex & æstimator, manifestum facere, Papam esse suprâ Concilium, ausus est, sed errat toto cœlo, quoniam horum Regum amicitia altiùs radices egit, quàm ut isto levissimo vento evelli posse videatur. Nostra verò de decretis Concilii Constantiensis & Basiliensis,

& Basiliensis, ea semper erit constans & perpetua sententia, quæ de Conciliis Ecclesiæ universalibus inter omnes Catholicos esse debet. Audierat & didicerat Petrus, aut ex statere in ore piscis invento, aut cum rogaretur Phariseus, cujus esset imago, aut cum dictum est, quis me constituit judicem, aut ex responso matris filiorum Zebedæi, non esse miscendum psalterium cum cltharâ. Hic autem Petri successor, & non imitator, ausus est Regibus & Principibus, non solum novos honores, & prærogativas tribuere & præscribere, sed etiam veteres suo motu & voluntate mutare. Magna quidem fuit jure divino, gentium, & civili habita ratio filii primogeniti, qui non solum vivo patre inter fratres primum & præcipuum honoris gradum teneret, sed etiam defuncto, hæreditatis paternæ majorem partem cerneret. Hic autem Pius 4. non existimat Regem Christianissimum Ecclesiæ Catholicæ filium primogenitum ullâ in re præferendum cæteris Regibus, qui longo post illum tempore, suo præsertim exemplo, & operâ Ecclesiæ Catholicæ nati sunt. Fuit certè Regis Salomonis & quorundam Judææ Regum magna impietas, & gravissima scelera: verum noluit Dominus ob Davidis memoriam, & egregia ejus in Ecclesiam merita, quamdiù Salomon vixit, de regni amplitudine, de dignitate, & auctoritate, quicquam detrahere; Neque duas illas tribus, quibus Reges Judææ imperabant, omnino perdere. Pius autem quartus nullâ habitâ ratione meritorum in Ecclesiam Romanam; Pipini, Caroli Magni, Divi Ludovici, & aliorum Galliæ Regum, qui ipsam Romanam Pontificis sedem, & omnem quem habet Ecclesia Romana redditum, & multo majorem quem nunc possidet, munificè & tam largè donarunt, Primatum in Ecclesia Occidentali & Imperium Pontificibus Romanis concesserunt, ipsos urbe profugos, & exules in suam sedem, & dignitatem sæpè restituerunt, carcere detrusos exemerunt, sanguinem toties pro Sedis Romanæ amplitudine fuderunt, bellum sacrum instaurarunt, confecerunt: quodque intolerabilius est, eo tempore quo Regina Christianissima pupilli Regis mater in periculum adduxit tanti Regni Imperium; ob hanc solam causam ut posset Ecclesiæ Romanæ auctoritatem in Galliâ fartam, rectam conservare, iste inquam Pius 4. crudeliter ingratus, priscam Regibus Galliæ prærogativam, & honorem, quæ semper fuerunt Regibus charissima pignora, suo decreto abstulit. Noluit Deus prius judicare quàm descendisset & vidisset: prohibent Pontificum & Imperatorum constitutiones, Jure-consultorum responsa, quemquam indictâ causâ condemnare, vel pronuntiare de re quæ in controversiam & judicium deducta non est. Hic autem Pius 4. contemptis omnibus legibus divinis & humanis, non solum de plano aut per libellum, sed sine ullâ omnino edictione, contestatione, vel cognitione Regem condemnat. Maledictus (inquit Dominus) execratus, infelix, infaustus, aut si quod aliud vocabulum latina lingua habeat, quo Ebraici nominis vim significet, qui movet limitem proximi sui, & dicet omnis populus amen. Magna fuit etiam inter Barbaros homines reverentia longissimæ possessionis, quæ semper vim constituti, jurisque legitimi auctoritatem habuit. Jura denegant omnino actionem adversus eum qui longo tempore possedit, & actorem jure, vel injuriâ à limine judicii repellunt. Hic autem Pius mutare sedes, & antiquas possessiones, deque illis possessores dejicere nihilum quidem esse putat. Sæpius Deus per majores & minores Prophetas commendavit, Principibus & judicibus pupillorum & viduarum

H h h h h

causam, nihilque est in toto jure Civili in quo tanta iudicandi religio desideretur, quàm in condemnando pupillo. Noluerunt Paulus, Sanctissimæque Ecclesiæ decreta, quemquam excommunicare nisi ob magnam in gravissimo delicto contumaciam; abstinuerunt prisci Patres & Pontifices à quibusve decretis faciendis, interea dum sedebat, & coacta erat Synodus Oecumenica, penes quam semper fuit summa Ecclesiæ potestas, aut si quid aliquandò constituerunt, id sacro probante Concilio definiebant. Nihil est quod Dominus noster Jesus Christus magis curaverit, quam ut suæ & discipulorum actiones essent omnibus manifestæ, perpetuæ, & cognitæ, hic autem Pius ut uno decreto omnia jura divina & humana confunderet, vobis Patres, in Concilio universali legitimè congregatis, & qui Ecclesiam universalem meritò repræsentatis, ausus est Romæ de Regis pupilli, Oratorum causâ qui ad vos tantum, & non ad illum mittuntur, possessione, prærogativâ, inconsultè pronuntiare, pupillumque Regem non solum non auditum, sed nec vocatum quidem condemnare. Atque ut nullâ in hoc decreto iniquitas desiderari posse videretur, & nos Oratores imparatos executio offenderet, non solum cavet diligenter, ne quis nostrum de eâ re quidquam resciret, sed etiam vos, Illustrissimi Legati; si contrâ faceretis, id est si id faceretis quod sine nefario scelere non facere non poteratis, excommunicavit. Videte, rogamus, Patres Sanctissimi, qui Theologiæ, juri Civili, & Pontificio operam dedistis, num verissimè hoc dici possit, ita quidem vis est, num hæc sunt Petri, Lini, Damasi, Gregorii, aliorumque summorum Pontificum facta & gesta? Num Pium IV. pro summo Pontifice & Petri successore habere debeat Gallia, qui ut antiquam dignitatem & majestatem Pupilli Regis minueret, omnia divina, & humana jura pervertit? num nobis, & si ingratisimo animo iusta, tamen & necessaria causa hinc discedendum sit, ubi nullum legibus locum, nullum antiquorum Conciliorum vestigium libertatis Pius IV. reliquit? quid enim vobis judicandum proponitur, aut à vobis judicatum publicatur, quod non prius Româ missum, & Pio IV. placuerit? quàm putatis aliam esse causam toties dilati & procrastinati iudicii petitionum nostrarum, quam quod ille ex Epistolâ Adriani VI. Pont. Max. optimè noverat, curatis quantumvis morbis corpus sanum esse non posse, nisi etiam caput diligenter curetur? huic tamen capiti quæ quantaque immineant, in aliud tempus dicendum reservamus. Hic est igitur Pius IV. ad quem solum hominem præsens hæc nostra denuntiatio & protestatio pertinet. Sedem Apostolicam, summum Pontificem; Sanctam Romanam Ecclesiam, pro cujus dignitate augendâ majores nostri sanguinem fuderunt, & hodie adhuc in Galliâ acriter pugnatur, veneramur, suscipimus & maximè ad coelum laudibus efferimus: Pii autem IV. imperium detrectamus, quæcumque sint ejus judicia, & sententiæ rejicimus, respuimus & contemnimus; illum pro Vicario Christi, pro capite, pro Petri legitimo successore aspernamur & rejicimus; & quamquam, Patres Sanctissimi, vestra omnis religio, vita, eruditio magnæ semper fuit & erit apud nos auctoritatis, cum tamen nihil à vobis, sed omnia magis Romæ, quàm Tridenti agantur, & hæc quæ publicantur magis Pii IV. placita, quàm Concilii Tridentini decreta jure existimantur, denunciamus, & testamur, quæcumque in hoc Conventu, hoc est Pii IV. motu decreta sunt & publicata, decernentur & publicabuntur, ea neque Regem Christianissimum probaturum, neque Eccle-

siam Gallicanam pro decretis œcumenicæ Synodi habituram. Intereâ quotquot estis Galliæ Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Oratores, Theologi, vos omnes hinc abire Rex Christianissimus jubet, redituros ut primum Deus opt. max. Ecclesiæ Catholicæ generalibus Conciliis antiquam formam & libertatem restituerit, Rex autem Christianissimus debitum dignitatis & majestatis suæ locum receperit. (a)

Die septimâ Septembris coeperunt Congregationes ad dicendas sententias super canonibus de matrimonio, & reformatione, circa hujusmodi matrimonium reformatis, à suprâdictis Deputatis.

Eodem die receptus fuit Orator Ordinis militum Hierosolymitanorum, & exhibuit litteras ad Synodum & procuratorium generalis Militiæ, quæ omnia lecta fuerunt; deindè habuit Orationem prolixam, & responsum lectum fuit coram eo, & sic fuit admissus cum protestatione ut nullum fieret præjudicium Patriarchis, Archiepiscopis & Episcopis, & sedit post Oratores Clericos.

Die octavâ Nativitatis Beatæ Mariæ Virginis F. Francisquius, Italus, concionatus est apud Divum Franciscum, præsentibus Cardinalibus Lotharingio & Madrutio, & Episcopis multis, qui copiosè suo more, eloquenter & cum magnâ verborum copiâ, de laudibus Virginis dixit, de natalibus maximè, Regali ex progenie & cum apostrophe ad nobiles hodiernos, qui vix honoris & virtutis umbram retinent. Non carebat gesticulationibus capitis, manuum & totius corporis, quæ tamen mihi non improbantur, cum ex animo loqui videretur, & ea sit apud Italos recepta consuetudo.

A meridie ejusdem diei, cum non fuisset Capella in Congregatione, sententiam paucissimis dixi super præfatione, canonibus, de Sacramento matrimonii, & reformatione, & de decreto super clandestinis matrimoniis.

Die 17. ejusdem mensis, dixi sententiam, ut sequitur.

Etsi (Patres Sanctissimi) decreta de reparandâ disciplinâ Ecclesiasticâ sint quidem præclara, non sunt tamen hujusmodi ut priscos illos mores in integrum restituant, quod ut fiat omninò necesse esse mihi persuadeo, ut jamdiù desideratâ velut postliminio inter Christianos redeat concordia. Sedulò certè res agitur ab Illustrissimis Legatis, & laudandus eorum animus,

(a) Hanc orationem à Ferrerio Caroli IX. Regis Galliæ Legato, recitatam, vel potius paratam fuisse narrat Pallavicinus l. 21. hist. Conc. Trid. c. 10. non mense Augusto, sed initio Julii. Vehemens illa quidem est oratio, vehementior tamen fuit Cardinalis Lotharingi allocutio ad Legatos Pontificios quibus assidebat, affirmans, inquit Pallavic. ibid. c. 8. Disertum esse Regis mandatum provocandi coram Synodo & contestandi adversus Pium tunc Pontificem, quem ipsi haud legitimum existimabant, aientes illum per simoniam electum fuisse & penes Galliæ Reginam esse litteras Pii manu conscriptas, id comprobantes . . . . ubi etiam legitimus fuisset Pontifex, ab eo provocaturos, tamquam à Pontifice tyrannico qui deponi merebatur, ex notoriâ injustiâ quam exercebat, dum antiquâ possessione spoliabat Regem pupillum & innocentem, ne auditâ quidem illius causâ, adeoque se dejectum iri ab obedientiâ Pii. Hæc Cardinalis Lotharingus ad terriculamentum dixit Legatis, sed nunquam de violatione libertatis suffragiorum, conquestus est cum Ferrerio, nec omnia Romæ, magis, quàm Tridenti placita & decreta agi asseruit, imò nec asserere potuit testis & conscius ipse summæ in opinando libertatis.

sed quid tot tantisque opus est decretis, sufficeret, si unus aut alter Canon adderetur, maximè cum Concilio & Pontifici Maximo unus sit scopus, Christi gloria, unumque decus & splendor Ecclesiæ, nempe, ut antiqui Canones quantum fieri potest in usum revocentur, inviolabiliter ab omnibus observentur, ut ne latum quidem unguem ab eis discedere liceat, nisi vel summa necessitas, vel evidentissima urgeat alicujus Ecclesiæ utilitas. Nam quamdiù (ut dum ageretur de electione Episcoporum jam dixi) Canones à priscis & Sanctissimis Patribus pro foelici ordinis Ecclesiastici regimine conditi, observati fuerunt, floruit in Ecclesiâ Dei, honestas, disciplina, religio, pietas & pax: Neque ulla ratio inveniri potest firmitior & validior opis ferendæ labenti Reipublicæ Christianæ, quam si veteris disciplinæ, sacra jaciatur ancora: Quod quidem ut fiat cupiunt Catholici quique, dicam tamen quid de articulis hujusmodi propositis sentiam. Non erit etiam ab hoc nostro instituto alienum, si postea-quàm ea attulerimus ad quæ sunt cogendi Episcopi, Sacerdotes, aliique Ecclesiarum ministri, ut priscis in usum revocatis moribus, suum accurate munus exercent, simul etiam ea proferamus quibus aliundè non parùm impeditur quominus hujus Sanctæ Synodi salubria statuta liberè observare possimus, ut de his quoque eadem Sancta Synodus seriò provideat juxtà formam Can. 36. quem secundum locum obtinere, unâ cum aliis Sanctissimis Patribus obnixè peto atque postulo.

Antè omnia corrigenda sunt quæ malè aguntur in Dei Ecclesiâ, tam in Capite, quàm in Membris, maximè ab Ecclesiasticis personis, quæ sunt aliorum lumen & lucernæ super candelabrum positæ, cum vitiato fonte, non possint nitidi manare rivuli, & malè affecto capite non benè sit membris, ut quam Deo & Ecclesiæ debeo fidem liberem reformationem Capitis fieri imprimis debere existimo, Cardinalium, Episcoporum ex quibus salus aut exitium gregis Dominici pendet. In Canone I.

*De provisionibus Ecclesiarum Cathedralium & Episcoporum
præficiendorum, ac Cardinalium qualitatibus.*

HÆc materia dum discuteretur semper visum fuit restituendas esse canonicas electiones, à quâ quidem sententiâ recedere non possum.

In præficiendis fiat examen serium & rigidum à Metropolitano Provinciae, edant specimen ingenii, faciant professionem fidei juxtà C. *Episc.* & Capitulum vacantis Ecclesiæ, si quid habeat adversus promovendum, excipiat.

Quoad verba Capitis supradicti (nihil in iis pro præsentis temporum ratione innovando) potiùs mihi placeret dicendum (nihil in illis antiquis canonibus derogando, vel canonicis electionibus) quas Sancta Synodus in integrum votis omnibus restitui optaret. Reformanda Ecclesia in capite & in membris, ut cœptum in Conc. Constant. & Basil. licet non ubique approbato, quod bonorum omnium votis maximè expetitur.

Item inhærendo vestigiis Cardinalis Lotharingii, mallet omitti (quodcumque jus) ne tacitè videatur Synodus Principum nominationes approbare, ex quibus omnis fundi Ecclesiastici calamitas manavit.

Displicet verbum (providere) habitâ ratione præsentis temporis, quod omnis Ecclesiarum majorum provisio ad Sanctissimum spectare cernitur, salvo

salvo semper electionum jure & Metropolitanorum, ad quos ex Conc. Nic. Episcoporum spectat confirmatio.

(Digniore) placet dici, cum, ut dixit Gra. vix scienter prætermitti possit dignior absque peccato. Hoc idem sentire videtur Hieron. in Num. nulla consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis contemplatio facere debet hoc ut populi gubernatio, alii quam meliori tradatur.

Semper placuit examen fieri in Episcoporum institutione, cum etiam & illud in inferioribus exigamus, ut dictum est à Cardinali Lotharingio. Eò maximè quòd hic ratio examinandi si non poterit institui, quomodo in Concilio Provinciali, juxtà Hidruntinum. Quod si impetrari non queat, saltem hic dicatur, examinatores Episcoporum in provinciis deputandos. Forma examinis hic præscribenda, quomodo examinandi, habetur C. *Episcopus* 23. dist. Ca. *omnes psallantes* 38. dist.

Clausula (etiam Cardinalium) deleatur, nisi fortè seorsum Canon de Cardinalibus edatur, juxtà sententiam Cardinalis Lotharingii, Jadien. & Bracharen. quod ordinis Cardinalitii magnitudo postulat, ut de eorum qualitatibus & munere agatur, ex quibus eligitur pastor universalis Ecclesiarum totius mundi.

CANON II.

De Conciliis Provincialibus & Episcopalibus.

PRisca illa & tandiù expectata Ecclesiæ disciplina mox restauretur, si imprimis optimos & selectissimos haberemus Episcopos, quales C. I. exigit: deindè Episcopalia & provincialia Concilia celebrarentur. Quare decretum istud mihi magnoperè probatur: cuperem tamen explicari qui votum habeant decisivum, propterea quòd vidi magnam hac de re controversiam in Concilio Trevirensi, dum præsens essem anno 1548.

Displicet clausula, (vel contra statuta suorum ordinum) & alia (nec Capitulis generalibus subdantur) ne hac ratione Capitula Cathedralium quæ tot annis generalia quæ vocant Capitula celebrant, eximantur.

Loco, *placet Sanctæ Synodo* vellem uti verbis efficacioribus juxtà Cardinalem Madrutium, vel saltem diceretur *præcipit*.

Nec placet clausula (in reliquis omnibus prædictorum exemptio, & privilegia salva permanent.)

Quamvis autem antiquis constitutionibus, ut in Con. Nic. C. 3. Antioch. C. 20. Calced. C. 29. frequentius celebrari jubeantur provincialia, hoc tamen decretum placet juxtà Basil. & Lateran. novissimum, triennio quolibet tantum saltem celebrandum. In quo Comprovinciales soli sunt judices; Capitula & Abbates, vocantur quidem, sed ad tractandum & consulendum, non autem ad judicandum.

CANON III.

De visitatione Episcoporum, Archiepiscoporum, Archidiaconorum, & eorum officio &c.

QUod autem dictum est, si Metropolitanus reperiat Episcopum notoriè hæreticum, fornicatorem, dilapidatorem, aut ignorantem, malim hunc accusari in Synodo in quâ cum certo Episcoporum numero prius ju-

dicetur. Hoc valdè probatur quod si Metropolitanus visitans reperiatur aliquem Episcopum notoriè hæreticum, aut scandalosum, præviâ denuntiatione Evangelicâ, informatione desuper factâ, ad Sanctum transmittat juxta sententiam Cardinalis Lotharingii.

Nomen (*viſtualia*) non placet.

Est autem Episcopo tota sua diligentissimè obeunda dioecesis, & ut hoc fiat, vicariâ non est utendum operâ, nam cum sit juris divini pascere gregem sibi commissum, procul est expellenda illa non-nullorum opinio, qui existimant satis pascere, qui pascit per alium, & optarem juxta sententiam Varmiensis ut sine sumptu plebes suas Episcopi visitarent, exemplo Apostoli. Sum expertus Dei gratiâ, quantum proſit hujusmodi visitatio, quæ animas tantum quærit, non victum, aut lanam, aut quicquid aliud præter salutem. Dum anno uno, ferè octoginta millia hominum confirmavi, exceptis parvulis, quanquàm visitatio mea ad hunc scopum non esset instituta, sed tantum ut agnoscerem vultum pecoris mei.

C. IV.

De officio Episcopi, & Curati in prædicatione verbi & instituendis pueris.

PLacet præter clausulam (*nullus autem secularis, sive regularis, etiam in Ecclesiis suorum ordinum, contradicente Episcopo, prædicare præsumat*) cum satis sit provisum sub Paulo III.

Nec placet, ut Parochi per se, vel alios, quotidie vel saltem tribus diebus hebdomadæ, Adventus, Quadragesimæ, & jejuniorum cogantur prædicare; hoc enim rigidum videretur, cum Parochi sit officium sacrorum administratio in quâ frequentius occupatur. Placet adnotatio Cardinalis Lotharingii, ut spectacula impudica & nundinæ in diebus Dominicis prohibeantur, etiam Tabernæ tempore Concionis.

C. V.

De causis criminalibus Episcoporum.

CAnones antiqui statuunt ut causæ Episcoporum discutiantur & decendantur in Conciliis Provincialibus, adhibitis saltem sex Episcopis, si numerus antiquorum Conciliorum non retineatur.

Quod si à majori parte obtineri non poterit, non displicebit decretum, modò causæ, non-nisi Episcopi admittantur. Commissio manu propriâ describatur, & procedatur juxta formam C. Lat. in C. qual. & qu. & ejus Conc. sub Jul. 3. Sess. 3. C. 6. 7. & 8. qui si fieri datur, legantur.

Quoties Episcopus accusatur, in provinciali Synodo, prius audiatur ex antiquis Canonibus. Jul. I. in Epistolâ contra Orient. pro Athanasio C. 17.

Nullus Episcopus extrâ suam provinciam ad judicium evocetur, ut ab omnibus Comprovincialibus audiatur, qui supremam proferant sententiam. Propterea Metropolitanus est judex ordinarius suæ Provinciæ.

Ultimò probare non possum ut per aliquam inquisitionem agatur contra Episcopos, ut fit in non-nullis Provinciis.

C. VI.

De Exemptione & Correctione Canonica.

ARgumentum placet, verum maturius hic providendum arbitror, ne major excitetur tragoedia, utar verbis Cardinalis, nulla sanè gravior pestis in Ecclesiâ Dei esse potest, quam si eximantur Canonici ab Episcopis. Possem abundè testari quanta ex his incommoda nascantur, quæ prudens taceo; habitâ tamen ratione temporum, an expediat hujusmodi exemptiones absolutè & simpliciter tollere, dubito; nisi quod non possum non probare sententiam Hidruntini, qui exemptiones ex fundatione tolli nollet partibus inauditis, ne majores excitentur controversiæ: cupe-rem tamen, ut exempti tales ex fundatione, exhiberent titulum suæ fundationis, intra annum, alioquin nullius amplius essent momenti, & quod in his ad unguem servaretur Constitutio Lateranensis Concilii sub Innocentio III. cui initium est *Irrefragabili*. Quod si majori parti visum fuerit penitus è medio tollendas esse, habeatur tamen ratio animadversionis Cardinalis Lotharingii, ut jus commune servetur, neque alteri, sine alterius consilio agere liceat quicquam, imò ut mensa sit communis, ut sint corpus unum, & anima una. Ut adhibeatur remedium super hujusmodi exemptionibus movet auctoritas Smi. illius Poli Cardinalis, qui cum aliis Deputatis, inter abusus decrevisset hujusmodi exemptiones, ut videre est in quodam libello. Olim Episcopi & Clericorum, unum fuit velut corpus, cujus caput erat Episcopus, dicti autem sunt Clerici, Canonici quod canonicè viverent, quamvis verbum Canonici non reperiatur præterquam in Conc. Laod. C. 14. & Concilii Magun. tempore Caroli Magni, quo tempore adhuc in communi vivebant; postea verò cum communio pareret discordiam, visum est bona Ecclesiarum inter Episcopos & Clericos dividi. Hinc factum est, ut nihil postea habuerit Episcopus commune cum Canonicis, adeò etiam ut distincta esset eorum jurisdictio, & eò usque res processit, ut in plurimis locis Episcopus in eos nullam haberet jurisdictionem, essentque omninò exempti, ita ut eos visitare non liceret, quod à Concilio abrogandum est. Et certè ut ingenuè fatear, semper exosas habui istas exemptiones, ob multa scandala & incommoda ex illis provenientia; si quidem illis ordo universalis destruitur & confunditur status, honor, gradus, & potestas superiorum parvi aut nihili penditur, tolluntur obedientia & reverentia quas exempti suis exhibere debent Ordinariis. Quid plura eas censeo juri divino ex diametro contrarias & oppositas, *honora patrem* & an quæso filius audiendus esset qui vellet se eximere ab obedientiâ patris. Deindè quam reverentiam & obedientiam impendent laici Episcopis, si Canonici in eos sint irreverentes. Quod expertus sum dum in Ecclesiâ prohiberem deambulationes inter sacra solemnità & multis in aliis casibus. Correctiones excessuum, hujusmodi exemptionibus etiam impediuntur & fit universali Ecclesiæ summum præjudicium, cum nonnisi à Papâ judicandi sint exempti, qui valde remotus ab eis existit. Tollitur jus Ordinariorum qui propriè vocantur Diocesani. Foveantur per hujusmodi exemptiones, rixæ, contentiones, scandala aliaque inaudita mala, cum per impunitatis audaciam reddantur iniquiores quidam, & suis abutantur privilegiis, idque nemo melius scit, quam qui continuo residet.

Tollantur igitur omnes exemptiones purè & simpliciter, ita ut omnes & singuli Clerici saculares, etiam Canonici, aut cujusvis dignitatis personæ omnino in civilibus & criminalibus subdantur Episcopis, etiam Officiales Apostolici & Capellani, modò tamen actu sua officia non exercent: Et de cætero non concedantur amplius exemptiones.

De exemptionibus memini tempore Julii III, transmissos esse à Carolo V. ad Cardinalem Crescentium quosdam articulos reformationis, in quibus inserta erant quædam impedimenta, quæ Ordinariis in gubernatione suarum ovium inferebantur, quorum unus erat supraddictum remedium. Nempè ut tollerentur exemptiones purè & simpliciter; an verò sic expediat his temporibus ex abrupto & absolutè eas tollere, adhuc sum anceps, cum sciam multa Capitula exempta omni virtutum luce clarescere.

C. VII.

De absolute in casibus Sedi Apostolicæ reservatis.

DEleri cuperem verba novissimè adjecta (*provenientibus ex delicto occulto*) cum modica esset potestas Episcopis concessa in occultis absolvendis, ut dixit Granatenfis. Et verba illa (*ubi nulla est, vel fuerit probatio.*

C. VIII.

Quid agendum in administratione sacrorum placet & hoc quidem in Dioecesi nostrâ observari cœpit.

C. IX.

De publicâ Pœnitentiâ.

CUPEREM ut in criminalibus publicis, pœnitentiæ publicæ usus in Ecclesiâ revocaretur, & præbenda una in qualibet Cathedrali esset imposteriorum Pœnitentiario addicta (juxtâ sententiam Cardinalis Lotharingii) qui esset Doctor in Theologîâ. Cuperem etiam ut duæ præbendæ saltem assignarentur duobus Theologis, quorum unus sacras litteras interpretaretur, alter singulis Dominicis diebus concionaretur, maxime in Cathedralibus insignibus, in quibus sunt plusquàm quadragintâ Canonici, ut in Virdunensi, quæ est potius referta curialibus, quàm doctis & piis.

C. X.

De visitatione beneficiorum & exemptorum & nullius Dioecesis.

PLACET, verùm exceptio illa (*ordinum regularium*) non placet, nisi ita expressè dicatur (*nisi illorum ordinum sint in quibus viget disciplina regularis, & quot annis celebrantur Concilia generalia, & quod nihilominus Episcopi tanquam Apostolicæ Sedis delegati possint visitare monasteria illorum Ordinum quorum Generales longius absunt, neque quot annis visitant.*

C. XI.

In materiâ correctionis aut visitationis non sit locus provocationi aut inhibitioni.

CLAUSULA (*subditorum suorum*) non placet, malleque dici gregis Domini.

C. XII.

C. XII.

De privilegiis quorundam officialium Romanæ Curia.

SI habenda sit ratio militum Hierosolymitanorum juxta Oratoris petitionem, non displicebit, ut personarum eorum, & monasteriorum in quibus in communi vivunt, privilegia servantur tantum, nullo verò pacto faciendum; ut parochiæ Commendis illis unitæ eximantur. Juxta Bracharen. hoc Decretum videtur Synodo indignum, dum videtur prothonotarios aliosque officiales Curia Romanæ canonizare, ut dixit, Senonensis.

C. XIII.

De dignitatibus Ecclesiarum & Canonicis.

DEleri cuperem verba (*ut saltem sex, & clausulam per octo*) non enim debent esse melioris conditionis quàm Episcopi, quibus tantum duo menses conceduntur.

Item valdè rigidum mihi videtur, ut dimidia pars Canonicorum sint Doctores aut Licentiati. Et post verba (*ut meritò senatus dici queat*) vellem infereretur *aut alibi, loco commodiori*. Clausula quòd Canonici in elevatione Corporis Christi genua flectant, non obstante quâvis contrariâ consuetudine, quæ potius corruptela censenda est. Ubi de Canonicis agitur, fiat mentio duorum Canonicorum, qui in Episcopi servitio sint, ut in absentia, fructus præbendarum percipiant. Juxta C. *ad audiendi de præben. & dignit.*

C. XIV.

DE unione & divisione Episcopatum, ubi dicitur (*in quibus viget disciplina regularis, vel quæ Capitulis*) vellem dici copulativè.

§ *Imposterum* non placet, ut lex in futurum protrahatur, ut quam aliis ferimus legem, ipsi patiamur. Et ut dixit Cardinalis Lotharingus, provideatur pauperibus Episcopis. Placeret mihi juxta Granaten. decretum de pensionibus seorsum edi in quo ageretur quomodo, & quibus ex causis pensiones creari debeant.

Item loco verborum (*adhibito Regis consensu*) vellem dici, juxta Senonensem, vocatis his quorum interest.

Non admodum placet magnos Episcopatus dividi, nisi subsit causa, quam Sanctissimi judicio censeo relinquendam.

C. XV.

Nulla conventio aut conditio interveniat in beneficiorum collatione aut possessione.

PLacet, sed hic subticere nequeo, quod Græculus ipse cum in Episcopos Gallos tam acerbè ageret, quàm perperam monasteria illis ex dispositione Apostolicâ commendata negans; eaque passim ruinam minari asserens, ipse trabem in oculo nostro conspexerit. Si fortè in commutandis Episcopatibus nulla intervenit pactio, conventio, aut promissio ipse videat, priusquàm fratres suos tam præcipitanter judicet. Quem cum charitate admonitum velim, aliquandò rectum facturum se, si prius ex evangelio didicerit, ex oculo suo trabem tollere, quam festucam in Clerico repre-

hendere. Neque arbitror te Rme. Græculæ, quâ es prudentiâ, quod hîc dico, iniquo posse animo ferre, cûm dicat Sapiens, *argue sapientem & diliget te*. Id autem quæso ex meâ charitate factum existima, quâ senilem tuam ætatem complector.

C. XVI.

De unionibus beneficiorum simplicium cum præbendis.

Placet, nisi quod vellem expungi clausulam, (*non tamen regularia*) & similes clausulas, quæ passim ferè in hujusmodi capitibus inferuntur, cum de his nobis aliquandò auxiliante Deo sit dicendum, & de abusi-
bus exemptionum hujusmodi Ordinum Regularium.

C. XVII.

De Oeconomo instituendo sede vacante.

Placet, sed deleantur (*aut exempta.*)

C. XVIII.

De tollendâ pluralitate beneficiorum.

Liberius loqui possum qui neque Commendas, neque Parochiales, neque pensiones Dei gratiâ habeo, etsi constitutiones Concilii Lateran. sub Inn. III. in C. *de multa*: Lugd. sub Gregorio X., Lateranen. sub Leone X. & hoc idem Concilio abundè videamus de restrainandâ sacerdotiorum pluralitate, tamen remedia adhuc non profuerunt ob crebras dispensationes, quæ cum ex causâ tantùm concedendæ erant, passim & ubique hætenus ferè non sunt denegatæ; nullum puto decretum adeò necessarium atque hoc ipsum decimum octavum sit, cujus, ut dixit Granatensis, præcipuus scopus est, ut decretum illud de residentiâ à Spiritu Sancto suggestum exactius observetur. Undè non possum tam pium & antiquis Canonibus consonum non amplecti & veneranter suscipere decretum, quo sacerdotiorum multitudo tollitur, magis autem placeret si ad parochiales Ecclesias tantùm non restringeretur, sed nullâ habitâ Curatorum & Simplicium ratione, caveretur ne quis duorum personam gereret, cum nullum detur beneficium, nisi propter officium, quod & in sæcularibus magistratibus servari cernere est; neque detur licentia, ut intrâ annum resignent, sed duo tantùm, aut tres menses concedantur.

Quod autem annotavit idem Illustrissimus Cardinalis circa § *illi verò* usque ad verba *tutâ conscientiâ*, non placet, cûm repugnare videatur cum residentiâ. Itaque audiendi sunt qui tenent monasteriorum minorem esse habendam rationem, quàm beneficiorum quæ adjunctam habent curam animarum: quasi verò non sint etiam rationis participes antè dicti Monachi, quorum exitium de manu Commendatariorum Deus requisiturus est, si eorum culpâ acciderit. Mature itaque de re tantâ censeo deliberandum, quæ tanti est momenti, ut ex eâ vel reformatam, vel planè deformatam habituri simus Ecclesiæ disciplinam.

Beneficia Curata quibus cura animarum annexa est, Simplicia quibus ista cura non est annexa, sed aliquod aliud officium, omne autem beneficium tam Curatum, quàm Simplex requirit residentiam nisi causa ratio-

nabilis excuset, sicut Canones permittunt servitoribus Papæ, & Episcopis occupatis officio beneficii, prædicando, studendo, & similibus. Ut habet Clingius.

Dispensatio beneficiorum duo exigit, justam necessitatem, quæ duplex est, nempe Ecclesiæ, propter defectum personarum, & personæ propter tenuitatem, & paupertatem beneficiorum non sufficientium ad congruam sustentationem personæ, in quâ attenditur ejus statûs & meritorum prærogativa, 2us. propter piam utilitatem, quæ est commune bonum Ecclesiæ, aliàs dispensatio nulla excusat pluralitatem beneficiorum à culpâ mortali.

C. XIX.

De ratione providendi Parochialibus & examinadoribus deputandis.

SUMMOPERÈ probatur, cum præcipua capita reformationis sint, habere bonos Episcopos & Parochos. Vellem etiam, deleantur verba (*per edictum publicum vocentur*) & aliquid adderetur juxta annotata dicti Cardinalis Lotharingii, qui citavit Gregorium ad Januarium.

C. XX.

CANON 20. placet, nisi quòd vellem expressam fieri mentionem de creationibus in Canonicum, quas quotidie Curiales impetrant in partibus obedientiæ, maximè verò Metis, Tulli, & Virduni, quas mallet concedi Theologis quorum opera longè magis est necessaria, quibus quotidie est negotium cum vicinis parùm Catholicis, atque utinam Sanctitas sua probè nosset morbum Ecclesiarum nostrarum in extremis laborantium; certè huic morbo pharmacum adhiberet pro suâ pietate necessarium. Cum in Concilio non sit tacenda veritas, experientia rerum magistra me à 15. annis docuit quibus assiduè in Ecclesiâ refideo. Scio quid agatur in Ecclesiis Metensi, & Tullensi, & quantoperè sint noxiæ illæ gratiæ, quæ ansam præbent malis captandæ aliorum mortis. Prætereà Mandata de providendo, Gratia Expectativæ, Reservationes etiam mentales, unâ cum dispensationibus quas Bernardus non dubitavit vocare dissipationes, Coadjutoriis, nempe ex quibus aliquis fit hæres viventis, Commendis perpetuis, quibus oves lupis commissas esse dicas, Permutationibus beneficiorum, Renunciationibus in favorem, Reservationibus fructuum, Regressibus & Accessibus, quibus introducta est in beneficiis quædam perpetua successio, gravissima Reipublicæ vulnera imposuere. Atque utinam Pontifici persuaderi posset, ut non à veteribus discederet Canonibus, nisi summa urgeret necessitas, vel evidentissima alicujus Ecclesiæ utilitas. Super est unum quod postulo post Patriarchas Hierosolimitanum & Aquilegiensem, ut secundum locum obtineat in Capitulis reformationis Canon ille ab omnibus desideratus, de tollendis impedimentis Principum, de quibus justissimam habeo conquerendi ansam. Inferatur etiam in hac eadem reformatione decretum de juramento Magistratum præstando; de quo Patres in præcedenti Sessione sententias dixerunt. Hæc omnia calculo Synodi submissa sunt.

C. XXI.

CANONEM 21. imprimis amplector & suscipio, cum nihil sanctius statui possit maximè in Ecclesiis transalpinis, quàm ut lites in partibus de-

finiantur, neque ullâ appellatione, aut inhibitione factâ (quæ apud nos sunt frequentissimæ) ad curiam evocari queant. Causas tamen majores juxtâ Senonen. ad Sedem Apostolicam deferendas censeo. Et hæc & alia quæcumque, eo quo à me dicta sunt, animi candore, Patres suscipite.

Die Mercurii 23. Ferrerius, Orator Gallus, proposuit Synodo ne hic ageretur de excommunicandis Principibus, & ne quid statueretur contrâ antiquas sacras leges Gallorum, quas antè 400. annos, antè librum Decretalium Reges ediderant, juxtâ quas antistites vixerant, cum Rex Francorum, Rex & Regni Ecclesiarum ferè omnium sit patronus & fundator, qui de proventibus etiam Ecclesiasticis disponere potest, maximè urgente necessitate. Non esse Principes excommunicandos, cum sint nutritii & alumni Ecclesiarum. De causis Episcoporum, & de decreto contrâ Principes, super immunitatibus non vult quicquam fieri in præjudicium. De Annatis tollendis, aliisque negotiis Apostolicis egit, appellationes ab abusu non esse tollendas; possessoria tractanda juxtâ privilegia Gallicana; nonnullos Episcopos abiisse dixit præter mentem Regis, & Concilium Legatorum, sed reversuros, aliaque multa proposuit parùm grata Patribus.

Die 4. Octobris, idem Ferrerius monuit, me præsentem, Episcopos Gallos, ne quid dicant in Canonem 21. de causis in præsentem tractandis, in 19. de Præventionibus, quia tacitè has probare videtur, dum dicitur non obstantibus præventionibus, quia qui de uno negat, de alio affirmare videtur; in causis de pensionibus, quas minimè probare debeant; & in Can. 5. de causis Episcoporum quæ soli cognitioni Pontificis reservandæ non sunt, ex privilegiis Gallorum, in quorum privilegium nihil decidi permittant, aut non compareant in Sessione.

DECEMBER.

Die 1. Decembris allatum est ab urbe nuntium obitus Smi. Pii IV. ad Cardinalem Lotharingum. Manè rumor ubique sparsus fuit Tridenti. Faxit Deus, ut suæ aliquandò Ecclesiæ misereatur in tanto rerum omnium discrimine. Judicia Dei abyssus multa, ego verò nihil boni (utinam falsus sim vates) ominari queo.

Die Jovis 2. Decembris, horâ XXI. celebrata fuit Congregatio generalis, in quâ 1°. Legatus Moronus jussit legi canones de Purgatorio, Imaginibus, Reliquiis, & veneratione Sanctorum, confectos & approbatos à nonnullis doctissimis Patribus & Theologis, quos tamen vix nobis integrum erat legere, quia paulò antè traditi erant nobis in scriptis à Secretario Concilii, qui tamen ferè omnibus placuerunt.

Tandem lecta fuerunt 20. decreta reformationis generalis reformata juxtâ sententias Patrum à Deputatis, nec non alia decreta de Regularibus, aliud de Exemptionibus, & aliud de Commendis, in quibus major pars Patrum sequuta est Cardinalem Lotharingum, demptis nonnullis, qui noluerunt respondere propterea quòd nec dum ea viderant. Aliis displicuit decretum de Commendis, aliis aliud de Exemptionibus, alii probaverunt omnes annotationes dicti Cardinalis. Ego verò dixi decretum de Commendis, tanquam indignum tanto concessu, prorsus rejiciendum, & innovandum potius, quod aliàs desuper statutum fuit in Concilio Lateranensi, in cæteris subscripsi Lotharingio. Sic omnia placuerunt majori parri. Deindè Legatus proposuit

proposuit propter urgentissimas & gravissimas causas, celebrandam die sequenti Sessionem, quod relinquit prudentiæ Patrum, quanquam Oratores etiam instarent. Tandem Oratores sigillatim alloquuti sunt eos desuper, & exquisierunt vota omnium, de celebrandâ die crastinâ, Sessione, & imponendo fine huic Concilio, quod ferè omnibus placuit, demptis 14. ad summum, & ibi remansimus per sex horas continuas, & sic indicta fuit Sessio ad sequentem diem, quæ est 3. Decembris. Rogavit Patres Cardinalis Moronus, ut orarent Deum pro salute Summi Pontificis, & ut dignaretur cuique nostrum infundere Spiritum suum.

Die Veneris 3. Decembris, relatum est Patribus Romanum Pontificem convaluisse ex gravi morbo in quem inciderat, quod magnam attulit omnibus Patribus lætitiâ. Tum celebrata fuit Sessio in qua Sulmonensis celebravit, Famagustanus adhuc juvenis orationem habuit; tum verò idem Sulmonensis celebrans, ex suggestu, (orationibus in talibus haberi solitis, peractis, & acceptâ à Synodo benedictione) cantato etiam hymno, *Veni creator*, cum versu & Collectâ) primum legit decreta de Purgatorio, Imaginibus, Sanctorum Invocatione, & Reliquiis, quæ omnibus placuerunt, demptis duobus Episcopis, Montis-Marani, & Gaddicensi, qui dixerunt se non esse informatos. Deindè decreta de Regularibus, cum decreto de Commendis, & multa alia decreta de reformatione generali, quæ etiam ferè omnibus placuerunt, demptis 40. quibus decretum de Commendis non placuit, fueruntque moti diversis rationibus, & aliis 40. qui petierunt Regulares extra Claustra delinquentes, puniendos esse ab Ordinariis locorum. Erant autem vota Patrum qui aderant in dictâ Sessione ducenta duo. Tum idem Sulmonensis schedulam legit, quâ continebatur die alterâ continuandam esse Sessionem, in quâ deliberaretur de cæteris rebus, quæ ad foelicem exitum hujus Concilii spectare videbuntur. Itaque spes est, quod tunc omnia decreta ab initio hujus Concilii huc usque publicata repetentur & perlegentur, ut sciatur an omnibus Patribus placeant, eo quo solet interrogari modo, videlicet, Illustrissimi atque Reverendissimi Domini primique Patres, placent-ne hæc omnia vobis? ut tandem Patres subscribant, & expectetur Summi Pontificis confirmatio eorum quæ hætenus tractata sunt.

Cantatum est tunc *Te Deum*, postquam permansimus in Sessione in æde Divi Vigili à xv. matutinâ usque ad xxi. ejusdem Diei.

Die verò Sabbathi 4. ejusdem mensis, celebrata fuit manè Congregatio Patrum, præsentibus Oratoribus in quâ lecta fuerunt nonnulla Decreta de Indulgentiis, & de aliis quæ omnibus ferè grata fuerunt; tum continuo adierunt Sanctum Vigilium, ubi celebrata fuit altera & postrema Sessio, in quâ celebravit Cataniensis. Deindè post Orationem à Domino Morono lectam, ex suggestu, primum legit Decretum de Indulgentiis, alterum de Delectu ciborum, jejuniis & Festis, aliud quod incipit *Sacro. Sancta Synodus*, & aliud quod incipit *tanta fuit* &c. Et cum interrogaret more solito an omnibus placerent, omnia placuerunt, demptis viginti Patribus qui cupiebant quædam verba addi in Decreto de Indulgentiis. Tum idem Cataniensis cepit legere Decreta de fide publicatâ sub Paulo III. & Julio III. & initium decretorum de moribus. Quibus perlectis, petiit an hæc omnia Patribus placerent, placuerunt. Deindè legit aliud Decretum quo petiit à Patribus an placeret finem huic Synodo imponi & confirmationem eorum

quæ hætenùs acta sunt per Legatos à Smo. peti, quod omnibus placuit, præterquàm tribus qui noluerunt aliam confirmationem. Postremò prohibitum fuit omnibus Patribus sub poenâ excommunicationis, ne quis hinc recederet nisi priùs subscripsisset propriâ manu. Et sic Legatus dixit : *Ite in pace.*

Tùm rebus ità magno cum omnium assensu foeliciter Dei gratiâ gestis & confectis, Illustrissimus Cardinalis Lotharingus acclamavit ex sede suâ stans, voce magnâ.

Beatissimo Pio IV. Papæ, & Domino nostro, Sanctæ & universalis Ecclesiæ Pontifici multi anni,
& æterna memoria.

Responsum Patrum.

Domine Deus, summum Patrem diutissimè Ecclesiæ tuæ conserva multos annos.

Deindè idem Cardinalis acclamavit :

Beatissimorum Summorum Pontificum Pauli III. & Julii III. quorum auctoritate hoc sacrum generale Concilium inchoatum est, pax à Domino, & æterna gloria, atque foelicitas in luce Sanctorum.

Respon.

Memoria in benedictione sit.

Deindè

Caroli V. Imperatoris, & serenissimorum Regum, qui hoc idem Concilium promoverunt & protexerunt, memoria in benedictione sit.

Respon.

Amen, Amen.

Acclamatio.

Serenissimo Imperatori Ferdinando semper Augusto, orthodoxo, & pacifico, & omnibus Regibus, Republicis & Principibus nostris multi anni.

Respon.

Pium & Christianum Imperatorem Domine conserva, Imperator cœlestis terrenos Reges rectæ fidei conservatores custodi.

Acclamatio.

Apostolicæ Romanæ Sedis Legatis, & in hac Synodo præsidentibus, cum multis annis, magnæ gratiæ.

Respon.

Magnæ gratiæ, Dominus retribuat.

Acclam.

Reverendissimis Cardinalibus & illustribus Oratoribus.

Respon.

Magnas gratias & multos annos.

Acclam.

Smis. Episcopis vita, & foelix ad Ecclesias suas reditus.

Respon.

Præconibus veritatis perpetua memoria, orthodoxo Senatui multos annos.

Acclam.

Sacro-sancta œcumenica Synodus ejus fidem confiteamur, ejus decreta semper servemus.

Respon.

Semper confiteamur, semper servemus.

Deindè

Omnes ita credimus, omnes idipsum sentientes, omnes consentientes & amplectentes subscribimus, hæc est fides Beati Petri & Apostolorum, hæc est fides Patrum, hæc est fides orthodoxorum.

Respon.

Ita credimus, ita sentimus, ita subscribimus. His decretis inhærentes, digni reddamur misericordiis, & gratiâ primi & magni supremi Sacerdotis J. C. Dei, intercedente simul inviolatâ Dominâ nostrâ Deiparâ & omnibus Sanctis.

Respon.

Fiat, fiat, Amen, Amen.

Anathema omnibus hæreticis.

Respon.

Anathema, Anathema.

Quibus dictis, magno cum applausu chorus symphoniacorum inchoavit *Te Deum*, quo finito circa 22. aut 23. à meridie recessimus omnes in pacē.

Eodem die missus fui serò à Cardinali Lotharingio ad Legatum Moronum, rogaturus eum, ut cum omnia ad Dei laudem præclare acta essent, die Dominicâ sequenti juberentur omnes Patres, Oratores & Doctores adesse in æde divi Vigili ad audiendam Missam, in quâ omnes communicarent per manum dicti Moroni, & singuli super altare post communionem subscriberent, quod sanè esset honorificum & tanto confessu dignum. At respondit Moronus, gratissimum sibi fore, nisi jam multi subscripsissent, aut alii essent parum ad communionem parati, alii parandis sarcinulis jam occupati. Sic finis Concilio Tridentino fuit die 4. Decembris impositus. Faxit Deus, ut dirigat gressus nostros, ad ovilia nostra regenda & gubernanda in fide Catholicâ, pietate & optimis moribus, utque simus illis exempla bonorum operum.

ELUCIDATIONES
NONNULLORUM LOCORUM
SACRI CONCILII
TRIDENTINI,

A Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, dicti Concilij
Interpretibus, nonnullis Prælatibus, & aliis concessæ,

COLLECTORE

NICOLAO PSALMÆO,
Episcopo Virdunensi.

1.

Ordinarius potest examinare, seu approbare de vitâ & moribus
eos, etiam de scientiâ, qui Sacram Scripturam interpretaturi sunt,
in Conventibus Regularium, & multò magis eos qui tali munere
fungi volent in Claustris Monachorum.

Circà Cap. 6. Sess. 5. de reformatione.

2.

Episcopus in alterius Diœcesi de licentiâ loci Ordinarii, non potest or-
dinare personas quæ non sunt subiectæ illi Ordinario, nisi habeant dimissio-
rias generales à suis Ordinariis, nec potest de licentiâ ipsius Ordinarii mi-
nistrare Sacramenta Chrismatis.

Cap. 6. Sess. 6., & Cap. 2. Sess. 24.

3.

Vicarii perpetui non possunt constitui absque erectione tituli vicariæ.

Cap. 5. Sess. 7. vide 226.

4.

Episcopus ob multitudinem populi potest compellere Rectorem ad sibi ad-
jungendos alios sacerdotes pro Missis & aliis divinis officiis celebrandis, & Sacra-
mentis ministrandis, cum moderamine, multitudinis, & temporis Missarum.

Cap. 4. Sess. 23. Cap. 13. ejusdem Sess.

5.

Episcopus non potest Dignitatibus, Personatibus, & Officiis statuere
certam officii & servitii formam præter solitam pro lucranda tertiâ parte
præbendæ, in distributionibus conversâ.

Cap.

Cap. 3. Sess. 24.

6.

Ordinarius non potest mulctis & poenis, etiam in casu notabilis absentiae, negligentiae, aut contumaciae, cogere ire ad audiendam Missam & sacram concionem in eorum Parochiali, nec pueros ad discendum doctrinam Christianam, etiamsi hoc fieri voluerit in oppidis, villis, & aliis locis extra civitatem.

Cap. 4. Sess. 24. vide 498.

7.

Electio semel facta ab Episcopo exempto à Metropolitano, ad cuius synodum conveniat, ligat successores, similiter ligat successores electio facta à Prælati nullius Dioecesis, pro visitatione.

Cap. 2. Sess. 24.

8.

Obtinentes præbendas in Cathedrali, quatenus eorum ætas patiatur, statim cogendi sunt suscipere & exercere illos Ordines qui annexi sunt illis præbendis.

Sess. 24. Cap. 12.

9.

Obtinentes dignitates, seu Canonicatus in Cathedrali, non possunt cogi ab Episcopo, ut sibi assistant, seu inserviant, si quando in Ecclesiâ prædictâ, privatim Missas celebrabit, prædictos nihilominus cogere potest sibi assistere & inservire quando exercet Pontificalia, & extra Cathedrali, in civitate tamen solum, non autem Dioecesi, & ad prædicta potest cogere eos, qui solent quando ea exercet in ipsâ Cathedrali Ecclesiâ ei inservire, & assistere.

Cap. 9. Sess. 24.

10.

Vacantiæ omnes unius, aut plurium mensium, quibus absentes distributiones quotidianas percipere solebant, sublatae sunt, nisi absint in causis à jure permissis, præterquam quod si dictæ vacationes concessæ essent in fundatione quæ etiam intelliguntur sublatae, si Canonicatum fructus sint omnes distributiones quotidianæ.

cap. 22. Sess. 24. cap. 3. Sess. 21. cap. 13. Sess. 22. vide 448.

11.

Dies festi quos Clerus sæcularis, & populus more & instituto alicujus Ecclesiæ observant Regulares, si ex illorum ritu tales dies festos observant, ad id tamen non sunt cogendi, licet ex observatione dictorum dierum ritus prædictorum in suis officiis observandus, intactus remaneat.

Cap. 12. Sess. 25.

12.

Vicarius generalis, & ad id facultatem habens ab Episcopo, potest sine præviâ cogitatione facti ab ipsomet Episcopo, excommunicationes ad finem revelationis pro rebus deperditis decernere, dum tamen ipse Vicarius causæ cognitionem adhibeat.

13.

Moniales Sti. Spiritus in Saxiâ gubernandæ sunt ab Episcopis.

Mmmmm

Cap. 3. Sess. 25.

14.

Episcopus potest post contractum matrimonium, antè illius consummationem, si ita expedire judicaverit secundum ejus prudentiam & judicium, ex aliquâ causâ arbitrio suo remittere denunciations, etiam si non sit suspicio quâ matrimonium malitiosè impediatur.

Vide Cap. 4. 96.

15.

Episcopus potest ob vicinitatem temporis quo prohibita sunt nuptiæ, remittere aliquas denunciations, secundum ejus prudentiam, non potest tamen jubere, ut fiant diebus ferialibus.

Cap. 10. Sess. 24.

16.

In electione Abbatissarum de quâ in decreto Concilii Tridentini Sess. 25. C. 6. de Regul. Episcopus potest unâ cum vicario suo, vel secretario, vel alio ab illo assumpto vota singularum monialium ore-tenus expressè audire.

17.

Duo Canonici electi ab Episcopo ad constituendam educationem puerorum in seminariis, non possunt per eum mutari, nisi ex justâ & legitimâ causâ.

18.

Episcopus debet concilium Canonorum prædictorum adhibere in constituendis rebus universalibus seminarii, loco & similibus & esse in singulis rebus ut puta in electione puerorum singulorum introducendorum, electione magistrorum, librorum legendorum, & similibus.

19.

Episcopus quatuor deputatos seminarii debet adhibere in constituendis rebus universalibus in concilium pro totâ temporali administratione præfati seminarii, exemptâ exactione quæ ad ipsum solum Episcopum spectat.

Sess. 23. Cap. 18.

20.

Quatuor deputati seminariorum sunt perpetui, nec possunt amoveri nisi justâ & legitimâ de causâ.

21.

Episcopus tenetur adhibere in concilium præfatos deputatos, neque tamen tenetur sequi concilium eorum.

22.

Excommunicatio lata à judice Ecclesiastico, antequàm legitimè constet de impedimentis, vel perturbationibus propter quas non potest devenire propriâ auctoritate ad executionem realem, vel personalem, est valida, & qui tali excommunicatione ligatus existit, indiget absolutione: debent tamen Ordinarii adhibere omnem diligentiam, ut in proferendâ excommunicatione observentur decreta Concilii Tridentini Sess. 24. Cap. 8. de Reform.

23.

Ordinarius potest habenti parochialem Ecclesiam, alteram parochialem eidem conferre, sed per adeptionem pacificæ possessionis, vacabit prima.

24.

Episcopus potest habenti Canonicatum, aut beneficium simplex quod ad victum ejus sufficiat, parochialem Ecclesiam conferre, & adeptâ possessione pacificâ parochialis, vacabit Canonicatus.

25.

Habens simplex beneficium ad ejus victum, si adipiscatur pacificam possessionem parochialis Ecclesiæ sibi legitimè collatæ, vacat beneficium simplex.

Cap. 17. Sess. 24.

26.

Per Caput 4. Sess. 24. nihil aliud imponitur Episcopis quàm ut curent, ut tempore Quadragesimæ, & Adventûs, suo arbitrio quotidie, vel tribus diebus prædicetur.

27.

Sponsus qui sponsam stupravit, antequàm matrimonium inter eos per verba de præsentì juxtà formam Concilii Tridentini contraheretur, non potest puniri ab Episcopo poenâ contrâ stupratorem à sacris Canonibus infligendâ, & maximè si ipsa sponsa antè matrimonii celebrationem id petierit, sed ambo sunt arbitrio Ordinarii graviter puniendi per statutum Cap. 1. Sess. 24. de Reforma. Matrim. qui præfati ordinarii curare debent, ut factis sponsalibus, quàm primùm contrahant matrimonium, per verba de præsentì coràm Parocho, eatenus ne sponsi hoc periculum subeant.

28.

Vigore Bullæ, foel. re. Pii Papæ IV. de professione fidei faciendâ, Regulares concionatores non tenentur facere professionem fidei antequàm munus prædicationis assumant, potest tamen Ordinarius tempore quo concionandi licentiam ex decreto Concilii Trident. Sess. 24. Cap. 4. dabit Regularibus, exigere ab eis regularem professionem fidei, si ita ipsi expedire videbitur.

29.

Moniales quæ à Capitulo sui monasterii electæ sunt in officiales, ut bona illius administrent, possunt in hujusmodi officio perseverare quamdiù superioribus monasterii visum fuerit.

30.

Canonicus qui abest à servitio suæ Ecclesiæ ultrà tres menses, licet sit, & maneat in Civitate, seu loco in quibus ipsa Ecclesia consistit, potest mulctari, pro ut à Concilio statuitur. *Vide 296. c. 13. Sess. 14.*

31.

Ordinarius potest præcipere Regularibus in suâ Diocesi commorantibus, ut eant ad processiones publicas, ut puta in die Corporis Christi, in Litanis & Jubileis faciendis, in quibus ipsi sua habeant monasteria, dummodò processiones sint ejus generis, quòd Bulla Sanctissimi Domini mendicantes non comprehendat; & dummodò regulares non sint ex illis conventibus, Collegiis nuncupatis qui in eadem Bullâ excipiuntur.

32.

Regulares qui non accedunt ad processiones ab Ordinario indictas, possunt ab eo puniri per censuras, & poenas arbitrarias, & alia juris remedia.

33.

Residens in Parochiâ quæ non longè à Collegiatâ in quâ Canonica- tum obtinet, diebus ferialibus ad præfata Collegiatam accedere, & in illâ divinis inservire potest, dummodò omnibus diebus de horis suæ debitis Parochiæ inserviat, ut nihil prorsus derelinquat ex debito officio ipsius Parochialis.

34.
Obtinens Canonicatum cui unita sit Parochialis Ecclesia, ad vitam obtinentis, tenetur in Parochiali residere, si unio facta sit ad vitam obtinentis tantum.

35.
Pœna Canonicis præscripta eis qui intra annum sacerdotium non susceperunt, non habet locum in rectore qui intra annum à die adeptæ pacificæ possessionis, vel infra tempus comparuit, & se promoveri petiit, offerens quantum in eo erat se paratum ad suscipiendum sacerdotium, sed Ordinarius noluit eum propter literaturam, vel aliam causam promovere.

36.
Verisimilitudo illa, quòd distributiones quotidianæ negligantur, & ob id tertia pars fructuum præbendæ in distributiones quotidianas sit converrenda, ut in Cap. 3. Sess. 21. considerari debet, habitâ ratione omnium Canonorum, tam residentium, quàm non residentium.

37.
Episcopus potest prohibere Parochis sub pœnâ pecuniariâ arbitrariâ, quæ tamen dimidiam decimam non excedat, ne ultra biduum à suâ Ecclesiâ abesse possint, non tamen id potest prohibere, sub pœnâ excommunicationis latæ sententiæ, & quo-ad Canonorum absentiam pertinet, tempus & pœna observari potest, pro ut præscribitur à Concilio Sess. 24. C. 12. vers. *præterea obtinentibus*.

38.
Canonici & Beneficiati debent dare notam & copiam authenticam omnium bonorum ad dictos Canonicatus & beneficia pertinentium, Capitulo, ut eas reponere, & conservare possit in Archivio.

39.
Episcopus non potest cogere ut Canonici efficiantur omnes Sacerdotes, sed sufficit si media pars Canonorum Presbyteri sint, inter quos præcipuè debet esse prior, cæteri verò Diaconi, Subdiaconi ut decrevit Concilium Sess. 24. Cap. 2.

40.
Licentia ut quis abesse possit causâ studiorum à servitio suæ Ecclesiæ, vel sui Canonicatus non suffragatur ultra quinquennium impetrata à die quo coepit studere.

41.
In Cap. 9. Sess. 24. incipiens *quod si aliquis* ubi dicitur an Ecclesiæ singulares, quæ in nullius Dioecesi esse dicuntur, visitentur ab Episcopo cujus Ecclesia Cathedralis, est proximior, si id constet, legendum est *constet & non possit*.

42.
Visitator vigore prædicti Cap. 9. Sess. 24. est eligendus à Prælato illius loci qui visitandus est, non autem ab alio.

43.
Filius illegitimus presbyteri, dimidiis beneficiatus in unâ Ecclesiâ, in quâ pater ejus olim beneficium habuit, non potest ascendere ad integram portionem. Cap. 5. Sess. 25.

44.
Hæretici moderni Calvinistæ verè baptizant, nec ab eis baptizati amplius sunt baptizandi. Cap. 4. de baptismo, Sess. 7.

45. De-

45.

Decretum Concilii Sess. 25. Cap. 1. de reformatione matrimonii, annulat tantummodo contractus Matrimonii per verba de presenti clandestinè facti, sponsalia autem per verba de futuro relinquit in terminis juris communis præterquàm quòd per copulam præfatam, sponsalia non transibunt in matrimonium.

46.

Qui contraxerunt in tertio, vel quarto gradu, etiàm post confirmationem Concilii, antequàm tamen confirmatio illis innotesceret, petierunt simpliciter dispensari, in civitatibus & aliis locis, ubi propter paucitatem civium, vel quoniam eorum pars inter se cognatione conjuncta est, ut difficilè matrimonium contrahere possint, erit hæc justa causa, cum iis dispensandi in quarto, & quandoque etiam in tertio.

47.

Qui verò contraxerant sponsalia antè confirmationem Concilii, cum essent in gradu prohibito, & nunc volunt contrahere matrimonium, non poterunt absque causâ dispensari, causa autem idonea videtur, si conversatio cum sponso, aut sponsalium publicatio præcesserit, aut quid simile, præter alias causas.

48.

Cum his verò qui contraxerunt in secundo, antè confirmationem Concilii, sub spe obtinendæ dispensationis, & præsertim illi qui venerant ad Curiam & jam coeperant peragere poenitentiam salutarem eis impositam, videretur cum illis esse dispensandum, etiam si nulla sit signata supplicatio.

49.

Non dentur dispensationes matrimoniales sub prætextu ignorantiae decretorum Concilii, si hæc ignorantia fuerit post Calendas Maji 1564. tamen in supplicationibus non exprimantur Calendæ Maji, sed tantum colligantur ex narrativâ facti.

50.

Quod etiam post Calendas Maji cum his qui ignorantes contraxerunt post confirmationem Concilii, in tertio vel quarto & allegatur quod non fuerit publicatum in Parochiâ suâ decretum super reformatione Matrimonii, dispensari potest.

51.

Placuit quoad tertium tantum pro illis qui ignorantes gradum non clandestinè contraxerunt post confirmationem Concilii, dum tamen eorum ignorantia probabilis fuerit, item pro his qui contraxerunt ignoranter etiam in tertio & quarto, si postmodum factis proclamationibus juxta formam Concilii Tridentini, habetur notitia impedimenti.

52.

Pro his qui etiam in tertio, vel quarto, propter angustiam loci, aut quod non inveniatur paris conditionis; similiter quando vir vult ducere in uxorem, sibi attinentem pauperem, constituendo illi dotem, aut etiam pro sedandis litibus, & discordiis componendis, contrahere volunt, visæ fuerunt legitimæ causæ istæ ad dispensandum, dummodo gratis prorsus, & in tertio maturiùs procedatur.

53.

Item idem servandum est in casibus suprädictis, matrimoniis per verba

Nnnnn

de futuro publicatis & præcedentibus, aut subsecutis osculis, aut per fidei, aut munerum dationem quæ in nonnullis Provinciis habent vim matrimonii contracti per verba de præfenti. Placuit dum hujusmodi sponsalia contracta sunt antè confirmationem Concilii, & fuerint publicata intervenientibus aliquibus ex suprædictis actibus, etsi de tertio gradu agatur, possit accipi Componenda.

§4.

De petitione eorum qui contractis sponfalibus post publicatam tam confirmationem Concilii, quam denunciandi necessitatem in matrimonio, non servatâ denuntiatione in postulatione expresseverunt, ut ipsi dicunt errore agentium antè Concilii confirmationem esse facta sponsalia, non conceditur dispensatio.

§5.

Electio officialium qui administraturi sunt bona Monasteriorum spectat ad superiores Monasterii, & ideò licet Episcopus sit ejus superior, ipsi officiales eligere possunt.

§6.

Officiales electi pro administratione bonorum monasterii à superioribus ejusdem, possunt pro ut ipsis magis expedire videbitur, redditus ipsorum monasteriorum in loco convenienti, etiam in loco extrà monasteria conservare ab eisdem administrari, pro tempore necessaria ipsis monialibus.

§7.

Decretum Sess. 25. non obstat quin filius presbyteri in cujus favorem fuit imposita pensio antè Concilium Tridentinum, & si per partem quam tunc temporis pater ejus resignavit, possit præstitam pensionem exigere.

§8.

Matrimonium, si antequam fiant denunciationes publicæ consummatum sit, seu factis denunciationibus, consummatum, itidem antequam coràm Parocho, & testibus celebretur, est verum matrimonium si postea contractum sit coràm Parocho, & testibus, & nullum aliud impedimentum adsit, & ubi talis est abusus quòd matrimonio consummato, factæ sint publicæ denunciationes, seu post & antequam matrimonium contractum sit per verba de præfenti coràm Parocho & testibus, est omninò tollendus, & qui commiserunt, & imposterum committent, debent puniri poenâ stupri.

§9.

Episcopus in ordinatione faciendâ, qui Canonici presbyteri, qui Diaconi, & Subdiaconi esse debeant vigore C. 12. Sess. 24. tenetur solummodò adhibere Capituli consilium, non enim consensum, quia potest eis invitatis, quod eis magis expedire judicaverit, perficere.

60.

Episcopus debet cum consilio Capituli designare quibus Canonicatibus, quisque sacer ordo annexus esse debeat, non quibus Canonicis, quoniam Concilium Sess. 24. C. 12. mandat sacros ipsos ordines annexi Canonicatibus ipsis, non autem personis eos obtinentibus.

61.

Episcopus potest pro visitatione suæ Diœcesis uti operâ Parochi, qui tamen ob eam causam, ultrà quadrimestre singulis annis abesse non potest à suâ Parochiâ, & interim debet poni in eâ vicarius idoneus, congruâ portione fructuum dictæ Parochiæ, arbitrio ipsius Episcopi assignata.

62.

In vacatione Parochialis Ecclesiæ, cuius collatio ad inferiorem pertinet, examen & electio personæ idoneæ & edictorum appositio spectat ad ordinarium. Cap. 18. Sess. 24.

63.

Clausula Bullæ Breviarii Romani, illis tamen exceptis qui ab ipsâ primævâ institutione à Sede Apostolicâ, approbatâ, vel consuetudine quæ ab ipsâ institutione 200. annos antecedit, illis certis Breviariis usum fuisse constiterit, refertur non solum ad monasteria, sed etiam ad Ecclesias Cathedrales, & Collegiatas, sicque vigore ejus, salva sunt omnia Breviaria illa quæ præcisè suprâ 200. annos in usu sunt.

Cap. 4. Sess. 24. Decretum Concilii Tridentini de reform. Matrim. ibi impedimentum quod propter affinitatem ex fornicatione contractam inducitur, & matrimonium postea factum ad eos tantum qui in primo & secundo gradu junguntur, restringitur, in ulterioribus verò gradibus, statuit hujusmodi affinitatem, matrimonium contractum non dirimere, habet etiam locum & comprehendit sponsalia per verba de futuro.

64.

Decretum Concilii Tridentini irritans matrimonium, solum matrimonia clandestinè contracta absque licentiâ proprii Parochi incipit habere robur post 30. dies à die publicationis ipsius Decreti in Parochiâ factæ, quæ tamen publicatio sic facta post Calendas Maji 1564. juxta Bullam Smi. Domini nostri Pii Papæ IV. sicque tempus duplex concurrere debet, alterum post dictas Calendas Maji 1564; alterum post dictos dies 38. adeo ut si antè dictas Calendas Maji, facta fuisset publicatio, decretum non obligasset. Matrimonia contracta antè publicationem prædictam Decreti de reform. Matrim. in Parochiâ contrahentium factam, ideo non sunt irritanda, neque irrita declaranda.

65.

Si hæc verba &c. *quod fierent matrimonia presentibus Parocho, & testibus alioquin quod essent irrita, fuerint publicata in Parochiâ*, sufficit & æquipollet publicationi totius Decreti, quantum ad irrationem matrimonii pertinet.

66.

Quando contrahitur matrimonium inter duos de diversis Parochiis, debent fieri denuntiationes in ambabus.

67.

Matrimonium contractum coram Sacerdote, qui non habuit licentiam ab Ordinario, neque à proprio contrahentis parocho, non debet per Ordinarium irritari, sed tantum declarari irritum esse, quia cum Concilium Tridentinum illud irritum fecerit, non est aliàs irritandum, sed opus est solâ declaratione, quod irritum sit.

68.

Quando contrahitur matrimonium inter duos alienigenas, & à paucò tempore in Parochiâ habitantes, qui tamen sunt cogniti quod non sunt de comprehensis inter vagabundos, proprius eorum Parochus esse intelligitur, in cujus Parochiâ contrahentes habitant tempore quo matrimonium contrahitur. Sess. 24. de Reforma. Matrimonii.

69.

Clerici recusantes parere decretis Concilii Trident. non sunt Romæ coram Illustrissimis Dominis Cardinalibus Congregationis Concilii Tridentini citandi, sed ipse Episcopus sive ejus Vicarius in hosce contumaces animadvertere debet, illis censuris & pœnis quæ tam de jure communi, quàm decretis Concilii Tridentini impositæ sunt.

70.

Collationes & provisiones Parochialium Ecclesiarum factæ post publicationem Concilii Trident. ab Ordinariis absque examine per concursum nullæ sunt, sed prædictæ Parochiales eo modo collatæ vacant, earumque collatio ad Sedem Apostolicam spectat, ut expressè cautum est Bullâ Pii V.

71.

Habens Parochialem Ecclesiam, ac aliam dignitatem etiam cum Curâ animarum an teneatur ex decreto Concilii Trident. Sess. 24. C. 18. infra sex menses alter-utram dimittere, nam quidam aiunt non teneri jure, *Cap. Statutum de Elect.* quodque de jure communi ut ex aliis decretis Concilii, erit hoc casu providendum, Sanctitas sua censuit teneri, quia eadem ratio videtur subesse quando Cura animarum à principio juncta fuit dignitati.

72.

Qui matrimonium sine Parocho clandestinè contraxerunt atque consummaverunt, possunt si nullum aliud impedimentum adest, sine dispensatione de novo in facie Ecclesiæ matrimonium contrahere, qui tamen contrahentes, & testes, & Notarius, qui interfuerunt, dum sic clandestinè contractum fuit, graviter sunt puniendi pœnâ arbitrariâ.

73.

Qui matrimonium extrâ Provinciam Parochi proprii & testium clandestinè contraxerunt & consummaverunt, ipsius arbitrio Ordinarii sive ejus Vicarii, graviter sunt puniendi, deindè si nullum aliud impedimentum adfit, & ipsi in matrimonium consentiant, permittendum est ipsis, ut de nuò illud contrahant, servatis tamen servandis, ex decreto Concilii Tridentini Sess. 24. de reform. Matrimonii C. 1.

74.

Plebania non potest uniri præposituræ C. 5. Sess. 21. & C. 13. Sess. 24.

75.

Ubi distributiones quotidianæ, sunt adeò tenues ut præbeant occasionem, & materiam eas negligendi, non potest Ordinarius aliquam partem fructuum præbendarum, aut dignitatum illis amplius attribuire Cap. 3. Sess. 21.

76.

Cardinalis in Dioecesi alienâ non habet auctoritatem consecrandi Ecclesias prophanatas, nisi de indulto Papæ.

77.

Parochiales Ecclesiæ sunt incompatibiles cum beneficiis, in quibus assignatæ sunt distributiones quotidianæ, quas à divinis absentes amittunt, & illi qui obtinent duo aut tria beneficia cum legitimâ dispensatione antè Concilium Trid. obtentâ, & requirementia personalem residentiam, tenentur residere in quo est major necessitas, nec tamen possunt alterutro privari, amittunt quidem distributiones quotidianas ejus beneficii, cujus ministerio non inserviunt.

78. Ratio

78.

Ratio sumptuum fabricæ Ecclesiæ est reddenda Episcopis Ordinariis, nisi aliter in institutione ejus fabricæ statutum sit. Vide 47.

79.

Canonici debent in propriâ Ecclesiâ residere & personaliter deservire eorum muneri, non obstantibus quibuscumque. Illi tamen qui aliud beneficium ex legitimâ dispensatione obtinent, quod majorem, vel æqualem causam residendi habeat, licet non intersint muneri quod exigit Canonatus, non possunt eo privari, nec aliquâ aliâ poenâ affici, nisi privatione distributionum quotidianarum, nec Concil. Trident. super pluralitate beneficiorum providit, nisi ad futurum, præterquàm in parochialibus quas nec etiam per dispensationem antè Concilium Trid. obtentas, non-nisi unitas obtinere potest.

80.

Dignitates quibus à principio conjuncta fuit cura animarum, sunt incompatibiles, si verò ex post-facto conjuncta fuit, possunt ex legitimâ dispensatione antè Concilium Trid. obtentâ, retinere. Vide 477. C. 4. Sess. 7.

81.

Uniones perpetuæ per obreptionem obtentæ à 40. annis à publicatione Concilii Trid. computando, debebunt ab Ordinariis irritæ declarari.

82.

In privatis domibus non debet permitti, ut Missæ celebrentur, nisi propter necessitatem, & tunc fieri debet in oratorio, aut altari ad divinum cultum tantum dedicato, vide 508. Sess. 22. de obser.

83.

Cap. 18. Sess. 25. Concilii Trid. ubi dicit quod vacantia omnes de Ecclesiis parochialibus, etiam per resignationem examine per commissarium facto, ab Ordinatio debent conferri ei quem judicaverit esse aptiorem. Non habet locum in resignationibus factis in manibus Papæ in favorem &c.

84.

Caput 15. Sess. 25. Concilii Trid. vigore cujus filii illegitimi arcentur à beneficiis quæ in Ecclesiâ sunt, in quâ fuit beneficiatus eorum pater, non habet locum nisi in filiis qui mortuo patre beneficia in eadem Ecclesiâ impetrare volunt, & in illis qui unâ cum patre in præsentem reperiuntur obtinere in eadem Ecclesiâ.

85.

Licentia de celebrando Missam in aliquo Oratorio, seu Ecclesiâ de novo ædificatâ, non debet dari nisi cum clausulâ, salvo jure & sine præjudicio parochialis Ecclesiæ.

86.

Concilium Trid. non prohibet quin puellæ in monasteriis monialium educationis gratiâ recipi possint, nisi fortasse ratio aliqua, vel institutum Religionis alicujus monasterii aliter prohiberet. Vide 94. & 472.

87.

Episcopus debet providere his quæ faciunt ad clausuram monialium, & aliis earum necessitatibus.

88.

Illi qui in eadem civitate, parochiam & Canonicatum in Cathedrali, vel Collegiatâ obtinent, utrumque retinere possunt, modò resideant in Pa-

O o o o o

rochiali, nullibique ejus officio necessario desint, qui iidem si possint debitis horis, Canonici inservire possunt percipere omnes fructus & comoda, quæ illi muneri attributa sunt valeant. Si verò inservire nequeunt, distributiones solum eorum dierum quibus non intersunt amittunt, neque alio damno affici possunt.

89.

Licentia de celebrando Missam in Ecclesiâ, seu Oratorio, nuper ædificato, sine præjudicio Parochialis Ecclesiæ, concessa, præjudicium intelligit quæ ad Sacramentorum administrationem, & alia quæ ipsi Parochiæ de jure debita attinent, in reliquis verò non.

90.

Canonicatus in Romanâ civitate est dignior Canonatu Cathedralis alterius civitatis.

91.

Non promotus ad sacros ordines intra annum prout in C. 2. Sess. 24. Concilii Trid. cavetur, non debet privari à Canonatu, si ejus provisionem habuit à Papâ, & impedimentum non promotionis provenit solum propter defectum ætatis.

92.

Obtinens Canonicatum & habens Parochialem quocumque in loco sit, in Parochiali residere tenetur. Neque ob hoc privandus est Canonatu, sed solum ejus quotidianas distributiones perdit, & si quid propterea absentes justâ de causâ non percipiunt.

93.

In his quæ pertinent ad residentiam, servanda sunt quæ habentur in C. 14. & seq. de Reform. Sess. 24. Concilii Trid. & in reliquis, si non possunt servari decreta Concilii prædicti, id agendum est quod commodius fieri potest & melius. Et qui non habet propriam domum in loco ubi residere tenetur, aliquam conducere debet, & ubi populus non potest victum subministrare presbytero ejus curato, Ordinarius ea observare debet quæ habentur in Cap. 13. Sess. 24. Concilii Trid. & in casu quo jura disponunt, non debet pro juris declaratione recurri ad Papam.

94.

Puellæ sæculares non prohibentur quin in monasteriis monialium educari possint, servanda tamen sunt instituta cujuslibet monasterii, nec-nisi de consensu ejus superiorum admittendæ sunt.

95.

Monialis non potest exire Claustra Monasterii nisi de consensu ejus Superioris Regularis & Episcopi Dioecesani, Cap. 5. Sess. 25.

96.

Regulares tam fœminæ, quàm masculi non possunt tenere propria, sed omnia tenentur dare Superioribus suis, à quibus primò subveniendum est necessitatibus eorum, vel earum quibus munera destinata fuerunt. Nulla est danda licentia introcundi septa Monasterii Monialium, nisi in casibus necessitatis, quorum aliqui explicati fuerunt in edicto vicarii urbis Romæ.

97.

Plura beneficia non possunt obtineri licet sint simplicia, sine dispensatione Papæ.

98.

Ordinarius non habet jus visitandi Capita Ordinum, licet annexam habeant Curam animarum, nec membra proxima capiti.

99.

Habens Canonicatum in Ecclesiâ, in quâ pater ejus similiter Canonicatum obtinuit, non potest in eâdem, de Canonicatu ad dignitatem ascendere.

100.

Metropolitani providere debent ut provinciales eorum Episcopi juxta decreta Concilii Tridentini resideant in eorum Ecclesiis. Vide 493.

101.

Virgines quibus facienda est professio, si clausura monialium facta sit, examinandæ sunt ab Ordinario extrâ monasterium ad cancellos, vel crates ipsarum monialium, & clausurâ factâ, Ordinarius abstinere debet ab ingressu monasterii. Vide 498. 17. Sess. 25.

102.

Si Parochialis non est unita Canonicatui ab initio, sed ex post-factò, non comprehenditur in decreto Concilii Trident. loquente de Parochialibus. Vide 477. 499.

103.

Episcopus modò in Episcopatu resideat, solutus est à residentiâ dignitatis, quam sine ullâ animarum curâ obtinet, etiam extrâ Diocesim in aliquâ Cathedrali, eamque retinere & ejus fructus percipere potest, exceptis portionibus, aut distributionibus quotidianis, & aliis, si quæ sunt fortè quas absentes justâ aliâ de causâ percipiunt.

104.

Cap. 13. Sess. 24. Concilii Trid. non habet locum in iis qui perpetuò in strictiori clausurâ vivunt, quorum sunt Canonici Regulares Stæ. Crucis Colimbrien. Dicto autem Capite decernitur omnes tam Clericos Regulares & Monachos ad publicas processiones vocatos debere accedere.

105.

Viduæ nobiles quibus permittitur iterum ingredi monasterium, eis conditionibus uti debent, ut nullas secum ducant ancillas, & ut omninò progrediantur, ut nolint amplius exindè exire, & dùm apud moniales sunt, his clausuræ finibus & legibus teneantur quibus ipsæ moniales.

106.

Translatio monasterii monialium cum ei immineat scandalum, est facienda ad aliud monasterium ejusdem Ordinis, nec redditus monasterii translati, sunt applicandi seminario, sed sunt uniendi monasterio in quo translatum fuit, licet aliundè non possit provideri dicto seminario.

107.

Monialium translatio de uno monasterio ad aliud ejusdem ordinis, est facienda propter supervenientiam aëris pestilentis.

108.

Mulier conjugata si sit in monasterio monialium, & si constiterit quòd, si ex eo exeat versabitur in periculo mortis, debet relinqui in monasterio, etiam sine ancillis, & ullo famulatu extraneo, teneturque clausuram, & alia, prout ipsæ moniales servare.

109.

Obtinens Canonicatum & monasterium, seu commendam liberam à curâ animarum, in Canonicatu debet residere.

110.

Abbatissa licet per quinquennium non permanferit in religione, dum tamen excedat 30. annos, & id fiat ad requisitionem fuarum monialium de licentiâ 2^æ. Dignitatis Ecclesiæ Cathedralis, & earum superioris regularis, dummodò laudabiliter superiori anno in officio se gesserit, debet confirmari per biennium in officio. Quòd si ad confirmationem dictæ Abbatissæ deesset consensus superiorum regularium propter eorum absentiam, servatis iis quæ in præcedenti Capitulo rescripta fuerunt, procedendum est ad dictam confirmationem.

111.

Episcopus residens in Cathedrali sede, liber est à residentiâ monasterii monachorum regularium quod obtinet cum dispensatione Papæ, licet illi annexæ sint aliquæ curatæ Ecclesiæ post erectionem monasterii, & præsertim si in tali monasterio non sit fons baptismatis, nec aliqua animarum cura, & curatæ gubernari soleant per vicarios.

112.

Hospitalia in quibus sunt Ecclesiæ, ubi assiduè divina officia celebrantur, & bona eorum, vel earum sunt implicita, debent ab Ordinariis visitari, Cap. 8. Sess. 22.

113.

Mulier quæ venit in suspicionem mariti de adulterio, & ob id timet, ne ab eo aliqua vis inferatur, debet ei permitti, ut possit ingredi monasterium monialium, si modò constitutiones monasterii non repugnent, & accedat consensus monialium, & Abbatissæ, & ministri provincialis, & ingreditur sine ancillis, & servet clausuram & reliqua prout ipsæ moniales, & causâ cessante ingressus, debet inde exire, & si semel exierit, nunquam postea in id monasterium ingredi possit.

114.

Relicta pauperibus, deinde conversa ad educationem, & Christianam institutionem miserabilium personarum cujusdam Collegii, quæ postea sublata, tandem ad hospitale aliquod ex conditione, seu lege pervenerunt, ut alicui darentur qui ad pristinum pietatis usum & officia ea conferret, ex Decreto Concilii Trid. bona illa seminario attribuere debet, & jam ei applicata censentur : Cap. 18. Sess. 28.

115.

Residens in Prioratu qui habet curam animarum, potest retinere Canonicatum & beneficium simplex, sed beneficio simplici per alium inservire debet.

116.

Habens tres Canonicatus dignitate pares in Ecclesiâ, cui altera earum in quâ habet Canonicatum est unita, alterius tertii non perdit nisi distributiones quotidianas, & alia si quæ sint, quæ absentes justâ de causâ non percipiunt.

117.

Episcopi, tanquàm sedis Apostolicæ delegati, sunt in possessione visitandi omnes suæ Diocesis Collegiatas, eis tamen salvo jure suo in petitorio.

118.

Habens dignitatem in Collegiatâ quæ unita sit Cathedrali, quæ Collegiata sit destructa, potest si talis non reperitur in Cathedrali, alibi si habet

bet beneficium in eo residere, & dignitatis suæ fructus percipere, exceptis distributionibus his si quæ sunt, quæ absentes justâ de causâ non percipiunt.

119.

Episcopi Provinciales non tenentur accedere Metropolim, nisi ut interfint Synodo Provinciali, non obstante aliquâ in contrarium consuetudine. Vide § 10. Cap. 1. Sess. 24.

120.

Monachi non possunt ædificare monasterium in Parochiâ in quâ jus habent, sine cognitione & licentiâ Papæ.

121.

Presbytero habenti inimicitias cum Domino loci, ubi situm est ejus beneficium, Episcopus debet, si non potest eos reconciliare, eidem dare aliud beneficium, extrâ jurisdictionem illius Domini, vel permittere eidem presbytero ut abesse possit à beneficio, constituto tamen vicario idoneo, cum assignatione æquæ portionis fructuum beneficii, qui ei deserviat, donec causa inimiciarum inter eos reconcilietur. C. 1. Sess. 25. §. eadem omnino.

122.

Obtinens beneficium quod sit simplex, & sine curâ animarum, & extrâ Ecclesiam Collegiatam, nec personalem residentiam ob aliam causam requirens, non tenetur in eo residere, sed ad inserviendum illi per aliquem alium qui approbatus sit per Ordinarium.

123.

In privatione fructuum & emolumentorum Canonicatum & præbendarum observanda sunt quæ habentur in Cap. 14. Sess. 24. Concil. Trid.

124.

Episcopus potest ob legitimam causam dare licentiam Canonicis, ut ab eorum Canonicatibus per 4. menses abesse possint.

125.

Quandò non stat per aliquem quominus in suo beneficio resideat, ob non residentiam nullum detrimentum sentire debet.

126.

Hospitalia quæ data non sunt in titulum, commendam seu administrationem, non tenentur contribuere seminario. C. 18. Sess. 25.

127.

Ordinarius debet vel dare beneficium Ecclesiasticum Archidiacono de consuetudine jurisdictionem exercenti, vel permittere ei exercere jurisdictionem Archidiaconatus, quemadmodum erat solitus, cui tamen Archidiacono cum promissum fuerit de aliquo beneficio, vel Archidiaconatus ipsius, Archidiaconi cessione vel morte vacarit, Archidiaconatus imperpetuum postea sublati esse intelligatur. Interea verò dum ipse Archidiaconus jurisdictionem exercet, si ipse, vel ejus ministri quicquam injustè, vel perperam egerunt, Ordinarius in eos animadvertere debet.

128.

Monachis solitis exire de monasterio, debet eis residentiam & clausuram præscribere Episcopus.

129.

Neoplitæ possunt manere in monasteriis monialium, si earum superioris consensus accesserit, ipsæque solæ permaneant in monasterio, neque inde exeant, nisi in monasterium amplius postea non reditura, reliquisque

Ppppp

in rebus omnibus , præsertim in his quæ ad clausuram pertinent , leges servant monialibus præscriptas.

130.

Episcopus non habet jus visitandi sacellum , vel altare , quod curâ careat animarum & membrum sit Religionis Sti. Antonii Viennen. & qui pacificè per biennium beneficium aliquod possedit , non tenetur ostendere titulum.

131.

Inclusa per vim in monasterium debet indè educi , & si quid damni ob eam causam passa sit , curari interim debet , ut indemnitati ejus provideatur impensis eorum qui talem vim intulerunt , qui debent etiam severè castigari.

132.

Episcopus debet vacante Parrochiali Ecclesiâ , servare formam examinis per concursum , licet velit eam conferre ejus vicario.

133.

Monialibus non licet possidere propria , etsi quid eis legatum , relictum , donatum , datumve fuerit , vel etiam earum labore , vel industriâ partim , tradi debet Abbatissæ quæ ex eo primum monialis ipsius cujus causâ id quæsitum est , necessitatî providere debet , reliquum conferri debet ad usum monasterii. Debent tolerari in monasteriis monialium puellæ quæ delectæ sunt ex hospitalibus & aliis piis locis , donec offeratur facultas eas nubendi , quæ licet inserviant monasteriis monialium , non possunt tamen privatim cuicunque moniali inservire , quæ puellæ cum adducentur in publicum omnes personaliter debent incedere , nec se comites illis adjungere moniales , & perfectâ processione , debent reverti ad monasterium , & quamdiù ibi sunt , servare tenentur clausuram & reliquam vivendi rationem prout ipsæ moniales , & nullas secum habere ancillas , nec singulæ possunt indè egredi , nisi postea nunquam in idem monasterium reversuræ.

134.

Puellæ quæ educationis causâ in monasteriis sunt , debent ibi manere , sine ancillis , nec indè nisi reversuræ , possunt egredi , & obligatæ sunt ad clausuram & ad cætera quemadmodum ipsæ Moniales. Idem statutum est in puellis quæ propter tenues facultates , vel propter inopiam domi suæ , tutò ali nequeunt , & eodem etiam victu à propinquis suppeditato sunt in monasteriis collocandæ.

135.

Viduæ quæ viris mortuis honestatis causâ se contulerunt in monasteria , modò bonæ sint æstimationis & famæ , legibusque monialium suprâdictarum pareant , debent tolerari , de cætero nullæ hujusmodi viduæ debent recipi , nisi moniales fieri voluerint Sess. 25. de Monialibus.

136.

Puellæ verò quæ propinquis & facultatibus destitutæ sunt & propterea sine dote nec collocari in monasterio , nec exire monasterio possunt , nisi misericordiæ causâ admissæ sint , in monasteriis debent tolerari , dummodò obediunt suprâdictis legibus ; in futurum verò nullæ tales conditiones admittantur.

CHRONICA
BEATI EMONIS
ET
MENCONIS
ABBATUM WERUMENSIUM
SIVE
FLORIDI-HORTI
ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS
IN FRISIÂ

AB ANNO MCCIV. AD ANNUM MCCLXXVI.

QUIBUS ACCESSIT
CONTINUATOR WERUMENSIS
ANONIMUS

AD ANNUM MCCXCIV. HISTORIAM SUI
TEMPORIS TUM ECCLESIASTICAM
TUM CIVILEM DIDUCENS.

STIVAGII,

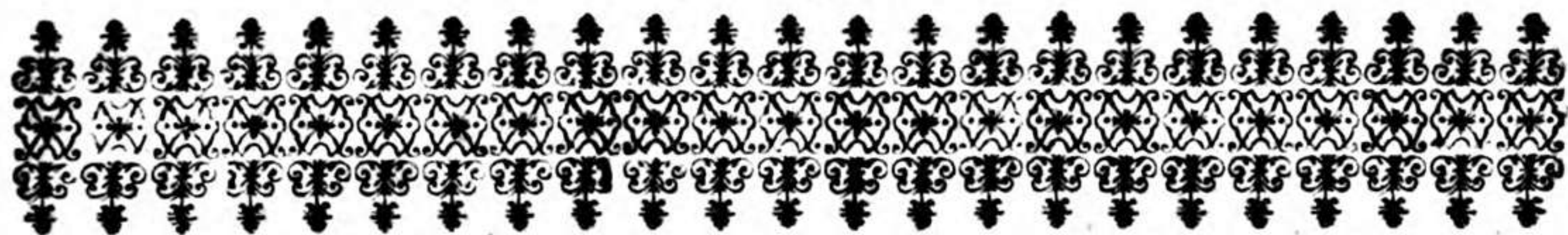

Litteris JOANNIS MARTINI HELLER, Typographi.
M DCC XXV.

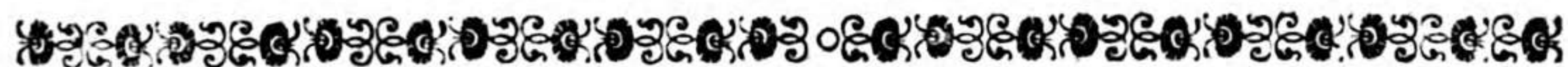

CHRONICA BEATI EMONIS ET MENCONIS ABBATUM WERUMENSIUM EORUMQUE CONTINUATORIS, *NOTIS ILLUSTRATA.*

FUIT vir quidam moribus integerrimis (a) piè vivere volentium dignus recordatione. Vir iste secundum carnis considerationem nobilitate, & aliâ quoque dote corporis admodum beatus extitit, staturâ quidem brevis, facie formosus, corpore validus, velocitate & valetudine vixit. In rebus domesticis fuit providus, in moribus circumspectus & cautus. Ab adolescentiâ suâ puritatem innocentiae & deinceps diligebat, subjectus parentibus, à quibus quasi unicus plurimum amabatur, quorum providentiâ postquam geminae ejus sorores nupsissent, acutatum est, ut cujusdam nobilis filia ei desponsaretur, quæ postmodum est eidem copulata. Defuncto itaque patre, matre superstiti, & Damæ commorante adhæsit uxori, quam, sicut nuptiæ postulant, maritali diligebat affectu. Ipsa tamen fortassis occulto Dei judicio infœcunda permansit. Cumque aliquot annis onus matrimonii strenuè perferret, tactus intrinsecus molestiâ, quia prole, quæ præmium solet expectari nuptiarum, caruit, accensus est igne divini, ut creditur, caloris, & coepit meditari remotioris vitæ conversationem, & certiorum fratrum & filiorum societatem. Aggressus igitur nuptam suam verbis dulcibus hujusmodi inspirationis, uti ipsa assensum præberet; sed minime consensit, & restitit ei more carnalium, una quidem caro facta, sed non eadem inspiratio erat in eâ. Quid ergo faceret ille tantum accensus? non acquievit carni & sanguini. Coepit vigilare, genua flectere, crebras orationes fundere, sed occultè in medio domûs suæ.

Qqqq

(a) Emo, cognatus Emonis Chronographi, fundator novi Claustrî postea Werum dicti, in agro Omelandiæ hæud procùl à Groningâ consistentis.

1204. Fugiebat thorum nuptæ, ut vel hoc modo ad commutationem ipsam provocaret. Cumque fatigatus esset in duro domûs suæ pavimento, breves & dulces carpebat somnos, & manè servus, vel ancilla impingebant in illum ignari. Adfuit sacrum Quadragesimæ tempus, quo se præparat ad militiam universitas fidelium, & ipse aliquid cæteris altius meditabatur, quatenus licitis ex consilio spiritûs, quo affectus erat, quippiam supererogaret. Postulavit igitur partem panni linei & crudi, & fecit membris aptari, & strictissime assui, & sic quasi loricâ indutus vestes superinduit communes, & contra carnem & sanguinem vigiliis & orationibus, jejunio panis & aquæ, bis tantum in hebdomadâ refectiorem capiens, fortiter dimicavit. Sed & hanc consuetudinem aliquot sequentes Quadragesimas observare consuevit, exceptis aliis observantiis feriarum, quas sibi jugiter imponebat, juxta Apostolum dicentem : *castigo corpus meum & in servitutem redigo.*

Cœpit igitur dicere sororibus suis & nuptæ, quod facturum esset claustrum de patrimonio suo, & multorum filiorum & filiarum hæres futurus, quod subfannare consueverunt illæ, quia sperabant & in bona succedere, illaque non quod spirituale, sed quod carnale cogitabat. In illâ autem tempestate transmissa est à Summo Pontifice (*Innocentio III.*) crucis prædicatio, ut jam secundò incitarentur fideles ad succursum Terræ Sanctæ. At ille sicut cervus fontem sitiens, gratias egit Altissimo in corde suo, qui talem sibi devotam ostendit occasionem, & id ipsum nuptæ suæ innotuit, quod jam dudum voluit ire post Christum, & tunc instabat hora abnegandi sese & tollendi crucem. Porro illa videns insuperabile propositum habito consilio, recollectisque bonis suis & donatione antè nuptias, cum dolore se ab illo dissociavit, & in domum patris regressa, deinceps sub custodiâ matris & fratrum suorum, more turturis, vitam castam ducebat, & fine bono quievit.

Denique zelo sanctæ conversationis & promotionis ejusdem in loco avito totus ardebat & transtulit se ad Claricampenses, (a) ut locus & religio promotionem caperet & incrementum. Sed illi aliud meditates, quatenus venditis prædiis ad eos rediret, amarius insidiis sororum ipsius & ab earum proquinquis arctabantur, & idcirco ab eo recesserunt. Monachi quoque in viciniâ positi, metuentes à Cisterciensibus opprimi propter locorum vicinitatem, ipsum alliciebant; & vocatis clam sororibus semel & iterum convenerunt cum eis, ut tandem datis ducentis marcis ingrederetur ad eos, illi verò residuis bonis liberè potirentur. Sed non cessit divinæ dispensationi tale cupiditatis commentum carnale, & ideò ille sedit solitarius, quia levarat se super se, donec sua spontè, se & suâ obtulit Domino Reyndoni Abbati, qui tunc extitit Abbas præfatorum in viciniâ monachorum, eâ conditione, ut asserere solebat, ut in loco suo transporterent conventum, & ipse cum illis ibidem faceret residentiam perpetuam. Cui gratanter concurrentes omnes promiserunt, & de communi consensu oratorium construxerunt, quo constructo adfuit piæ recordationis Dominus

(a) Clarus Campus primaria Ordinis Cisterciensis Abbatia in Diœcesi Leovardienfi & Dantumânâ Præfecturâ consistens, anno 1165. fundata. Primus cœnobii Abbas extitit Eyso, ex Riddershusano monasterio, Bruunsvicensi civitati contiguo, assumptus. Plures Abbantias genuit Clarus Campus, & primùm inter Frisiæ Abbates locum tenebant Abbates Clari-Campi.

Otto (a) Monasteriensis Episcopus, & instantiâ Abbatis conventus, venit 1204. ad locum, & præparavit se ad dedicandum oratorium in loco constructum. Cui astantes & resistentes fratres Emonis jam dicti fundatoris dedicationi reclamaverunt. At ille nihilominus dedicavit, dicens quod causa Christi triumphare deberet, & oratorium cum aliis rebus possideret. Dedicatum est oratorium primum anno Domini MCCIV.

Circâ idem tempus cœpit cœnobium Sancti Joannis Evangelistæ in Merna (b) & cœnobium Sororum in parochiâ Skeldensi quodam Henrico Canonico Cappenburgenfi, Præposito in Merna. Verum claustrum in gratiam Sanctæ Mariæ convaluit, cooperante matronâ Conversâ, longæva, amita fratris Herdrici, postmodum Præpositi ibidem. Surrexit etiam cœnobium in portâ S. Mariæ (c) per quendam bonæ memoriæ, qui hunc præfecit familiæ in Benethe, olim Abbatem in *Doceum*. Igitur post hæc omnia præfatus Abbas (d) se illuc transtulit, sed subito post unius noctis moram rediit nunquam illuc rediturus. Ille igitur propter promissam conditionem liber esse voluit, & prædium suum promovere; sed de consilio transposita est illic familia XII. Sororum cum Priore. Qui cum lautius se procurare voluisset, orta est animorum scissura inter fundatorem & Priorem, & recessit Prior. Proinde iteratò institutus est alius Prior cum paucioribus, qui cum non attenderet, nec acquiesceret animo fundatoris, sed licite ad velle suum rebus uteretur, offensus est fundator, & jam tertio separatus, solus remansit. Duo quidem notabilia simplicibus in eò apparuerunt. Quidam ultra modum literaturam amplectabatur, sed vena ingenii, ut apparuit, arida fuit, & non est subsecuta fecunditas. Sed tamen antè novissima admodum legere edoctus, ordinem Diaconatus suscepit. Alterum erat, quod præfectis in loco competenter obtemperare non poterat. Plurimas tamen & varias sustinuit angustias & labores in initio caloris, pii præpositi quærens fideles cooperatores & non inveniens per annos circiter octo. Et tunc non erat invitatus quispiam nisi sæcularis sacerdos, qui Divina celebraret retentis paucis in habitu regulari.

(a) Comes de Benthem, Comitis Capenbergæ propinquus, & post Hermannum, Episcopus Monasteriensis electus, cum antea Bremensis Ecclesiæ præpositus esset. In spiritualibus verò cum subessent Omlandi, ad Ottonem pertinebat oratorium Emonis dedicare.

(b) *Joannis Evangelistæ in Merna*. Merna, quam alii *Merme*, comitatus olim, nunc Hunsingæ portio est apud Frisios ex suo portu celeberrima, in quem Ulingis & Lavica se exonerant. Eo loci fundatum est monasterium duplex Ordinis Præm. Virorum alterum sub invocatione Sti. Nicolai, sub annum 1163. à Tacone B. Friderici Abbatis Horti-Mariæ discipulo. Alterum Virginum ab Henrico Capenbergæ Canonico in honorem Sancti Joannis Evangelistæ, anno 1204. institutum, & utrumque in Diœcesi Groningensi.

(c) *Porta S. Mariæ*, patrio nomine *Cusemar* apud Fredewoldios, Diœcesis Groninganae, præpositura Virginum nobilium Ordinis Præm. anno 1205 ab Abbate Dockingæ fundata. Eodem quoque anno & in eadem Diœcesi surrexit altera Virginum nobilium præpositura in parochiâ Skeldensi, sub nomine Stæ. Mariæ in *Schilmoldia*, autore Henrico præposito Mernensi, dotem augente matronâ conversâ, amitta Henrici præpositi.

(d) De Reyndo.

1204.

In tempore illo fuit clericus adolescens præfati fundatoris amitæ filius & nomine æquivocus (a) qui à primis pueritiæ suæ annis liberalibus fuit studiis imbutus. Is cum fuisset in limine adolescentiæ suæ, & ipse parvulus, parvulos imbuebat apud quosdam B. Benedicti religiosos, mediante abyſſo judiciorum Dei cœpit gustare, sed tenuissimè, quia suavis est Dominus, & displicuit ei mundus præ dulcedine religionis, ad quam quo pacto pertinere posset, nondum cogitabat. Vallaverat eum verecundia, quæ radicem traxit ex simplicitate, & pudiciâ, & stupore quodam animi sui, qui jugiter ab annis pueritiæ premebat linguam suam à turpiloquio, & animum à motu concupiscentiæ, & cogitationum trahentium ad opus inhonestum, ne quasi passer instabilis rueret. Qui cum mare versùs Angliam anno ætatis suæ quasi xx. transisset communis causâ studii litterarum, quod fuit Oxoniæ, æstuabat uberius liberalibus artibus se implicare, in quarum foribus stans à fratre suo carnali secum commorante revocatus, & ut zelo innocentiae protegendæ, disciplinæ juris intenderet persuasus. Deindè in patriam remeans fervorem juventutis verecundiâ erudiente temperavit, quæ sic per Dei gratiam ipsum ad ordinem clericalis militiæ præparavit. Tandem de media abyſſo secularis vitæ nesciens eligitur & invitatur ad titulum cujusdam Ecclesiæ. Quamobrem ad sacros ordines properavit, & à Venerabili Mindensi Pontifice Domino Thidmaro (b) primitias quinque ordinum suscepit simul, & deinceps per legitima interstitia, ad ordinem sacerdotii est provectus. Functus ergò sacerdotio plebem pro viribus custodivit sine delectu personarum omnibus omnia factus, & sic de manu Archidiaconi de more Monasteriensis Ecclesiæ, recepit curam animarum. Porro jugiter cum, qui est Deus vittutum, cujus est totum, quod est optimum, precibus & desideriis perquisivit, ut quæ bona essent nutrentur, & nutrita custodirentur. Vulneraverat cor ejus amor & timor, & adhæsit anima ejus post eos usque-ad fores justificationis. Sed nondum adhuc caminum doloris & laboris ingredi conabatur, in quo, sicut postmodum experiebatur, examinantur, qui per portam justificationis introducuntur. Parturiebat animus ejus foetum vitæ remotioris, sed non peperit propter sæculares, quibus adhuc serviebat, satis ignarus futuræ novitatis post conflictus vetustatis. Interim diligebatur ab omnibus in simplicitate suâ, sed ipse altius meditabatur, eo quod Apostolus proloquitur: si adhuc hominibus placerem Christi servus non essem. Inter prospera præsentis vitæ, & dulcia dulcedine patriæ cœlestis afficiebatur tanquàm in aure cordis diceretur ei; transi in locum tabernaculi admirabilis, ubi est verè sonus epulationis, in voce exultationis, & confessionis. Nunquàm fruitione temporalium incertorum animæ refriguit suspiratio, sed adhuc morabatur, quasi in Jerico, sicut ille qui staturâ pusillus erat, qui vix potest subsistere, fragilitate carnis infirmus, aut compede consuetudinis ligatus, cui displicent mala, nec resistit, quia caro concupiscit adversùs spiritum. Peccat tamen magis sub Deo, quàm contrà Deum, semper de veritate cogitans, & de misericordiâ confidens. Meditatur de veniâ, quia terretur à culpâ, ratione repugnans, sed sensualitate succumbens. Intus voce dicitur: concupivit anima mea justitias tuas, quia
nondum

(a) Emo Chronographus pastor Husingis.

(b) Vigessimus septimus fuit Mindensis Episcopus, miraculis, teste Crantzio, in vitâ clarus, uno suprâ viginti annos sedit in Episcopatu.

nondum perficere desiderat. Quemadmodum quidam dolent, quod dolere 1204:
non possunt, sed dolent, ut doleant, ut dolor inefficax inferat dolorem
efficacem. Postpositis itaque sæcularibus litteris, mel & lac Evangelicæ lec-
tionis efuriit, & potum de psalmorum nectare quasivit. Vacabat officio sibi
injuncto, cum officio scribendi & legendi, redarguens se ferulâ pii desiderii,
quo detrimenta ante-actæ ætatis redimebat, quia spiritus adjuvat infirmi-
tatem nostram. Mater enim sua carnalis onus rerum familiarium administra-
bat, scemina provida, & Deum timens, sollicitè satagens, & orans, ut
fide & opere proficeret coram Deo & hominibus, quia scriptum est; *canē
sunt sensus hominis, & ætas senectutis, via immaculata.*

Quodam igitur tempore dum solemnia Dedicationis ex more peragun-
tur, aderat quidam sibi valde familiaris, qui specialis fuerat cultor decoris
Dei in construendis Ecclesiis & ornandis, & in hoc studio ab adolescentiâ
& deinceps flagrabat; qui etiam post horam prandii in sobrietate con-
sumptam, cum simul per viam cum hospite deambulare, cœperunt se-se
mutuò invitare ad melioris vitæ conversationem, & vilescebat mundus utri-
que cum delectationibus suis. Ille quidem, uti postmodum deprehensum est,
calore novi operis, iste simplicitate novæ vitæ trahebatur. O altitudo sa-
pientiæ & scientiæ Dei! qui regna transfert & constituit. Placuit igitur illis,
ut locum illum visitaturi convenirent, & accesserunt & invenerunt illum
solum, qui se & locum, quasi elapsus de manibus multorum, solitarium
conservabat, & gavisus est in conventu eorum, & accensa sunt corda eo-
rum, ita ut concordarent ad invicem super altari ad locum illum promo-
vendum rebus, & religione.

Interea præfatus sacerdos trifariam religionem corde tenus pondera-
vit, & unam illarum propter vicinitatem decrevit vitare, alteram quoque,
licet eam diligeret, non elegit. Præmonstratensem ergo Ordinem accepta-
vit fiduciâ incorporationis animo conceptâ. Egit ergo medio tempore
mediante viro illustri piæ opinionis Popekone in (a) Thiamersverna pleba-
no, ut omnis scintilla discordiæ orta aliquandò inter monachos vicinos
& fundatorem loci extingueretur, constitutis ab Episcopo Monasteriensi
delegatis, qui anno gratiæ MCC VIII. citatis partibus, cum Abbas Reyn- 1208:
do nollet comparere, compositionem super rebus, sumptu & expensis in
loco novello, vallatam attestatione virorum proborum confirmarunt vi.
Kalendas Martii. Testes compositionis prius celebratæ fuerunt Olbrandus
de Incawerth, (b) Evo de Romeswerve, (c) Eggardus de Nothensum. (d)

Inde ubi tempus visum fuit opportunum memorato Sacerdoti, cœ-
pit parochianis suis propositum propalare, & dispositis rebus suis valedixit
omnibus, profectus cum amico memorato & cum fundatore loci jam

Rrrr

(a) Thiamerswerve & contractius Tiamsweet, haud procùl Appingadamo, vicus
in Fivelingiis ad rivum Dammensem in Diœcesi Groningana.

(b) Hodie Juckwert, vicus in Fivelingiis Appingadamo penè contiguus.

(c) Vicus propè Feldwirth, cœnobium Ordinis S. Benedicti anno 1183. fun-
datum ab Hatebrando. Emo factus Abbas Werumensis, locum de Ro-
merswert in cœnobium Sanctimonialium commutavit, nomine *Campi-Re-
sarum*, quod modò novum Claustrum appellatur *Nye-Clooster* anno 1261.
consummatum.

(d) *Nothensum* vicus Werumo proximus, cujus vestigia non supersunt.

1208. semel dicti. Pervenerunt igitur ad Hortum B. Virginis (a) trans Lavicam ; & expositâ intentione eorum coràm venerabili Abbate loci Domino Syardo, dictus Abbas revolutò libro institutionum, voto ipsorum Deo fortassis disponente satisfacere minimè consensit. Quamobrem turbati sunt & tertius rediit ad propria. Sacerdos ergò memoratus, & loci novelli fundator habenas propositi minimè laxarunt, & se ad invicem considerabant, quoniam ille adhuc cucullam gestabat, quam conditionaliter & electus, ut dixit, accepit in Ordine, quem professus erat, antè tempus regularis institutionis, & ideò ne dispar habitus concordem utriusque voluntatem impediret, suâ spontè nigrâ veste depositâ candidam cappam sibi aptavit & induit, & profecti sunt per Groningam in ebdomadâ Pœnosâ post Dominicam Palmarum, & in Sabbato sancto Monasterium venerunt. Ibi remorati per diem resurrectionis. Die sequenti acceptis litteris bonæ memoriæ Ludgeri Canonici, quoniam in civitate tunc non erat Episcopus, ex ejus consilio accesserunt ad *Abbatem Varlarensem*, (b) qui vocatis senioribus & astantibus in Capitulo vestem dedit benedictam, & remittens ad titulum Novi Claustrî curam loci fideliter commendavit, asserens se non posse mote Paternitatis, tam

1209. remotum locum visitare. Sicque reversi sunt anno gratiæ MCCIX. conversionis eorum primo. Postquàm verò ad sua regressi sunt, simul cogitare coeperunt, quomodò possent se munire adversùs invidorum malevolentias. Cumque nihil efficacius esse, inter se deliberando putavissent, quam ad Episcopi auctoritatem confugere, ambo Monasteriensem Episcopum accesserunt, eique Emo de Hufdinge explicavit qualiter votis infectis cucullam S. Benedicti induissent, postea verò habitu dimisso, habitum & regulam de Præmonstrato vovissent in monasterio Horti B. Virginis, undè ad suam primam habitationem reversi, ad professionis suæ normam vixerant ; & quia invidentium malevolentia erant expositi, rogabant suppliciter, ut eos in suscepto opere confirmaret, & in suâ susciperet protectione locum in quo perseverare resolverant. Humilium orationem exaudivit Episcopus, & personas ac locum eorum in suam tutelam suscepit & sequenti scripto roboravit.

Otto, omnipotentis Dei gratiâ Monasteriensis Ecclesiæ Episcopus, tam præsentibus quàm futuris hoc scriptum inspecturis salutem in vero salutari. Accessit ad nos Magister Emo quondam in Hufdinge Plebanus, & suâ nobis insinuatione monstravit quod laicus quidam Emo de Romersvert religiosè vivere cupiens in possessione suâ capellulam fundavit, ac habitum religionis, & B. Benedicti in Fildverth ab Abbate recepit nullâ factâ professione, & postea reversus in possessione suâ liberè est versatus. Postmodum verò idem magister Emo in eodem loco conversus secundum regulam B. Augustini & Ordinem Præmonstratensem ibidem vivere & Deo servire coepit, cui & fundator illius loci Emo tanquàm majori cessit, & in eadem regulâ quasi majori & liberiori similiter versari consensit. Nos autem factum utrorumque commendantes eidem magistro Emoni in eodem loco secundum ordinem

(a) Hortus B. Virginis monasterium Præm. Ordinis in Diœcesi Leovardienfi & præfectura Ferverdiana à Friderico illius loci pastore fundatum anno 1163. & primo Abbate.

(b) Varlaria præpositura Ordinis Præmonstrat. quam Otto, Comes Capenbergensis erexit in Diœcesi Monasteriensis haud procùl Coesfeldiâ anno 1123. Præposituram gerebat anno 1208. Jordanus. V. supra p. 56.

prædictum Deo serviendi, fratres insuper & sorores colligendi præfente fundatore consentiente plenam concessimus auctoritatem. Et ne res gesta posteris in dubium venire queat, scripto & sigillo nostro confirmavimus. Acta sunt hæc anno Dominicæ Incarnationis MCCIX. pridie Kalendas Aprilis, feriâ paschalis ebdomadæ, indictione XII. epacta XII. concurrente III. 1209.

Post reditum verò eorum fundator loci memoratus cœpit ventilari spiritu contradictionis versus in arcum pravum, sive ut loci regimen, cui ipse adhuc idoneus non erat, rector sibi in futurum servaret, sive quia simulabatur à quodam falso fratre Waldrico sacerdote, qui subintraverat valde astute, qui utique conabatur per eum in loco dominari, sed postmodum exigente malitiâ suâ non sine adminiculo virorum proborum more basilisci eliminatus est. Alter verò convocatis pluribus, qui loci & religionis ibidem incrementum optabant, monitis & minis eò-usque perductus est, quòd tandem volens fixis in terram genibus sub attestatione stolæ obedientiam promitteret. Nam propter inconstantiam suam sacerdos memoratus, eundem & locum deserere meditabatur.

Ecce persecutio duplex & utraqûe domestica, quam consequenter lenire dignatus est Altissimus. Irascitur enim & miseretur, conturbat terram, & sanat contritiones ejus. Sanè accesserunt ad eum duo adolescentes Deo inspirante, qui seminarium dici possent messis in Christo postea colligendæ. In ipso initio caloris cordis fluctuabat anima sua pro desiderio futuræ, quam desiderabat, societatis. Trahebatur nempe amore contubernii clericorum ex occulto, ut creditur, instinctu spiritûs. *Nam quid oremus sicut oportet nescimus, sed ipse Spiritus pro nobis orat gemitibus inenarrabilibus, qui autem scrutatur corda scit quid desiderat spiritus.* Ipse desiderio piæ conversationis vigilas & jejunia attemptabat, & orationi vacabat. Lectioni quoque & meditationi psalmorum præcipuè intentus erat, & inquirebat in eis non verba tantum scientiæ, sed compunctionis. Nocte quâdam cum devotioni hujuscemodi propositi vacaret ferventer, & sopori se dedisset, audivit sibi dici per nocturnam revelationem, *postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem terminos terræ*, & evigilans exhilaratus est, & eventum hujus oraculi spe lætus expectabat. Die itaque sequenti juvenis quidam acer, moribus & actibus, ut fama fuit, dissolutus, cum quâdam nepte suâ, ut sæculo renunciaret, accessit, qui in conventu, ut erat flagrans spiritu quodam vehementis indignationis, votum fecit, & obedientiam, & stabilitatem sponndit, sed quia spiritu pietatis accensus non erat, perseverare non potuit, qui autem perseveraverit usque in finem, salvus erit. Verum antè diceßum suum laboribus & opibus suis conventu jam congregato fideliter providebat, & ideò antè obitum suum corde ut speratur contrito, ut saltem defunctus reduci mereretur, postulavit, & meruit. Anima ejus requiescat in pace. Puella verò de ipsius detrimento dolebat, & dolore erudita, moribus & bonâ conversatione proficiebat. Reliquam partem oraculi credebat partim impletam, & partim orabat semper impleri ut-pote sicut Ysachar inter terminos portionem cupiebat, ita ipse in remembrance finis vitæ suæ & mundi hujus ad aternæ patriæ pertingeret hæreditatem, ille autem qui fecit omnes terminos terræ, qui inquam per dona Sancti Spiritûs concessit omnibus suis de terrenis triumphare, ipse eodem Spiritu doceret terrena despicere, & amare cœlestia. Porro impletum quo-

1209. dammodo opinabile est in dispositione domorum, quæ constitutæ sunt ad subsidium conventûs, Deo disponente in terminis terræ per plagas cœli. Quarum prima versûs austrum quantò est beatior cultu divino & contubernio fratrum, tantò majori labore & sudore diei & æstus fundata est.

1211. Anno Conversionis suæ tertio, anno verò gratiæ MCCXI. primo collata est Ecclesia in *Werum*, Novo claustrò, paucis adhuc ibi fratribus collectis, vigiliâ Joannis Baptistæ à majori & saniori parte Canonorum, pastore ejusdem Ecclesiæ in religionem B. Benedicti cedente. Ernestus autem quidam præpotens importunitate paucorum, qui residui non consenserunt partem sibi vindicavit, pro cujus instantiâ Otto Monasteriensis Episcopus donationem jam dictam Canonorum impedivit per sententiam latam contra Canonicos, à quâ appellatum est per præpositum Novi claustrî die sextâ post sententiam ix. Calendas Octobris in Villâ Reydensi. Quarto igitur idus Novembris collectis expensis iter Romam arripuit adhærente sibi Henrico illo antiquo sodali, qui in initio religionis defecit. Sed tunc posthabita omni curâ rei familiaris propriæ, comitem se indivisum ultrò exhibuit.

Transcuntes autem per Covordiam & villas reliquas Rhenum tandem apud Diezburch (*Duisbourg*) traducti sunt. Deindè per Trajectum, per Tungriam, per Hesdinum, per Villarium, per Bonam-spem, (a) per Altummontem, per Claros-fontes, per Cuissiacum, per Thenolium, per Laudunum, Præmonstratum venerunt, ubi summâ charitate retenti, per piæ recordationis Abbatem Gervasium, per dies aliquot requieverunt. Præpositus igitur negotium Domino Gervasio planè intimavit, qui corroborans ipsum, litteras ad Summum Pontificem pro ipso sub tali dedit tenore.

Reverendissimo Patri, & piissimo Domino, Dei providentiâ Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Summo Pontifici (*Innoc. III.*) humillimus ejus servus Gervasius, fratrum Præmonstratensium minister humilis, cum omni instantiâ devotam obedientiæ voluntatem. Lator præsentium Canonicus *Novi-Claustrî*, quod est Ordinis nostri, de Frisiâ oriundus, in quâ rari inveniuntur Præmonstratenses, vel alterius Ordinis professores, ad me nuper accessit, credens quod humilitatis meæ preces apud Sanctitatem vestram

(a) *Bonam-spem* &c. Quinque recenset Abbatis Ordinis Præmonstrat. quarum prima est Bona-spes, celebris in Hannoniæ agro Abbatia, quæ suam Rainardo à Cruce equiti debet originem, confirmationem Burchardo Cameracensi Episcopo, anno 1127.

Clarus-fons, de quo suprà pag. 111.

Cuissiacum, gallicè *Cuissy*, monasterium Campaniæ Gallicæ & Diocesis Laudunensis, titulo quartæ paternitatis in ordine gaudens, habens si non fundatorem, saltem primum ordinatorem B. Lucam, ex Decano Laudunensi, solitarium in secessu Cuissiaci, deindè B. Norberti alumnum, anno 1124. S. Patris magisterio mancipatum.

Thenolium, gallicè *Thenaille*, alterum Diocesis ejusdem cœnobium in Terasciâ, à Bartholomæo Laudunensi præfule fundatum anno 1130. & subducto ex S. Martini Laudunensis Abbatia, canonicorum examine primitus ordini attitulatum.

S. Martinus Laudunensis ab origine suâ Canonicis regularibus addictus, quos utpote indomitos reformare non potuit S. Norbertus. Postmodum Bartholomæo Episcopo agente, iis expulsis, Præmonstratenses substituuntur anno 1124. quibus Abbatem secundâ ordinis paternitate decoratum præfecit Gualterum, Norbertus.

stram pro eo debeant gratiam invenire. Licet igitur supplicare nequa- 1211.
quàm sufficiam pro meipso, sciens tamen quòd sicut sapientibus & insi-
pientibus, ita divitibus sitis & pauperibus debitores, vestræ humiliter sup-
plico pietati, quatenus ipsum in recitationibus suis, in quantum permit-
tit honestas, vestra dignanter exaudiat Celsitudo. Allegant autem pro ip-
so & personæ petentis simplicitas, & religionis in patriâ memoratâ raritas,
quæ si in partibus diffusius propagaretur, videretur opus esse caritatis, &
sapere caritatem. Valeat in Domino Sanctitas vestra, quam Dominus Ec-
clesiæ suæ conservet incolumem.

His acceptis litteris & valedicto viam incognitam est ingressus. Via
autem hæc est, quâ ivit perveniens Romam, habens civitates & castella
signata, vice quasi commonitorii in perpetuum laboris ipsius; *Sessun*,
(Suessiones) Castellum-Theoderici, Sechana, *Mer sur-Seine*, *Troes-sur-Sei-*
ne, *Bar-sur-Seine*, Lugdunum super Rodanum. Demùm Vallem Moria-
nam ingressus est usque *Thrinte*, qui est terminus vallis. Post vallem se-
quuntur civitates Longobardiæ, Susia, deindè post aliàs Pompeia super
Padum, Placentia super Padum, deindè Pons-tremulus, Luke, Castellum
quod dicitur Sanctus Quiricus, Radecoph, Viterbium, Sutrium, Castellum
Beati Petri. Kalend. igitur Februar. xiv. die Mariæ & Marthæ Romam ve- 1212.
nit, præsidente Innocentio Papâ, tertio anno Pontificatûs ejus. Mansit au-
tem per dies quinquaginta, in quibus devotionem Domini Papæ in Missa-
rum celebratione, in verbi Dei prædicatione per stationes consideravit,
licet iisdem diebus pro causâ plurimùm laboraverit sub auditore Domini
Papæ, Subdiacono Domino Andreâ, Notario maximo. Per dies illos
quadragesimales Divina officia in principalibus ecclesiis, videlicet Beati Jo-
hannis Baptistæ & Sancti Salvatoris, audire consuevit.

Quinto igitur idus Martii Romam reliquit, & Papiam venit, ibique
in vigiliâ Paschæ apud monachos Vallis-umbrosæ mansit extrâ muros.
Deindè relictâ Papiâ Bononiam profectus est: litteras enim suas Romæ
mercatoribus Bononiam tendentibus commiserat, & pignus tradiderat pe-
cuniâ ab eis acceptâ. Custodes namque in præsiidiis, quos posuerat Otto
IV. Imp. jam excommunicatus à Domino Papâ, spoliaverunt clericos, lit-
teras de Curiâ deferentes. Cumque Bononiam venisset, vi. dies, videlicet
Papiâ relictâ, expectavit ibidem mercatores præfatos. Post multos ergò
dies tandem quidam ex eis venerunt, & gavisus ut reddant quantocius
litteras postulavit. Illi deindè post longas inducias confessi se perdidisse
litteras apud quoddam præsidium. Plenus ergò anxietate propter labores
& tædia correptus est feбри per aliquot dies. Cumque labor habitus in
Curiâ totus esset cassus, nisi etiam reverteretur, confusus Dei misericordiâ
plus quàm in viribus propriis, pecuniâ jam exhaustâ, placuit domum re-
dire & querelas ad pedes B. Petri deponere. Sed ille sodalis ejus magis
animam illius quam propriam salvare cupiens sese ultrò exhibuit, sed ne
cum eo rediret periculum febrium prohibuit, sicque solus Deo duce re-
dux, & à Cancellario coràm Papâ introductus, & auditis litteris adversi-
tatis ipsius, jussit Papa rescribi litteras & reddi, & cooperante Deo licet
fatigatus optato fine potitus est. Multùm interim pro salute sodalis sui solli-
citus Bononiam reversus est, & eum salvum invenit. Ipse interim scribebat,
& Missarum solemnibus vacabat, & orationibus apud capellam beatæ Teclæ

1212. virginis, socius Domini Egidii piæ memoriæ ejusdem capellæ rectoris. Frequenter etiam intravit & exivit inter monachos Beati Stephani, ubi requiescunt pretiosi martyres Christianus, Vitalis & Agricolaus. Postremò valèfacto omnibus familiaribus, iter arripuit cum comite suo, & per aliam viam reversus est, videlicet Mediolanum & Cumas, & sic Alpibus transmissis venit Basileam super Rhenum & Argentinam, ubi navi conductâ, Spirâ, Vormatiâ, Maguntiâ, & quamplurimis castris relictis, Coloniam venit. Post hæc pedester itinere reversus est Deo disponente & cooperante circà octavas Apostolorum.

Anno autem Conversionis suæ IV. facta est amicabile compositio cum filio Ernesti, præstitis sibi expensis pro redimendâ pace super collato jurè à patronis majoris & sanioris partis, quod licet dictus filius Ernesti voluisset usurpare post iniquam sententiam interpositâ appellatione nunquam fratres perdiderunt, & ideò secundum Augustinum projectâ pecuniâ pacem sibi comparavit.

1213. Anno autem sequenti quantum pro ordine, personis, & rebus laboraverit, faciliùs mente, quàm litterâ potest ponderari. Pro ordine inquam, quia perpendit quòd diversæ essent consuetudines in Ecclesiis unius & ejusdem ordinis contra institutionem primævam; talem varietatem nolens, cœpit mendicare libros & transcribere. Aderat pro hac mutabilitatis medicinâ carus amicus, & hujuscemodi sollicitudinis medicus scolasticus, frater Frethericus, qui junctus fuit ei corde in primo introitu in *Hortum*, cum ab aliis, ut suprâ dictum est, pateretur repulsam. Ipse ore & manu verbis & stilo instillabat auribus ejus, ut libros ordinis suis laboribus de ipso gremio matris Ecclesiæ transferret, & novam plantam novo potu rigaret, & exclusâ varietate, cœpit textum librorum musicorum conscribere, quem apud fontem faciliè posset corrigere, & notis quasi scaturigine primâ aspergere. Quæ ipsemet opera simplicitatis mirari se sæpe asseruit hac ratione, quia quasi oblitus fuit virtutum Dei disponentis & operantis, & ponderabat imperfectionem sui suprâ se aliquid præsumentis. Igitur profectus est assumpto secum fratre Thidardo in multâ simplicitate, & invenerunt gratiam coram optimæ recordationis Domino Gervasio Abbate, & in tempore competenti votis suis satisfecerunt & redierunt. Denique reportavit litteras confirmatorias laboris sui in monasterium, quod de novo *Floridus-Hortus* nomen accepit, in *Verum* in hæc verba.

1214. Gervasius Dei patientiâ Præmonstratensis dictus Abbas, Venerabilibus in Christo Fratribus Ordinis Præmonstratensis Abbatibus universis has litteras inspecturis salutem & sinceram in Domino caritatem. Non facile debet convelli, quod cum labore conficitur, nec à filiis immutandum, cui Patrum autoritas suffragatur, quin potius in suâ debet semper integritate persistere, quod constat esse & multâ diligentiam comparatum, & providâ Patrum sanctione statutum, sed & propriâ insuper honestate subnixum. Sanè dilectus in Christo Emo *Floridi-Horti* provisor nuper veniens Præmonstratum multo sategit studio, multâ curavit instantiâ, ut in Ecclesiâ suâ, quæ adhuc nova est, libri Ecclesiastici haberentur secundum usum omninò & ordinem, quo ipsa Ecclesia Præmonstratensis utitur, in cantu. Ordinarium quoque ad exemplum nostri, & institutiones conscripsit, & quas in scriptis non invenit expressas. Quoniam ergò omne totum pulchrius elucescit, si

partes à se ipsis non discrepent, & membra eò rectius disponuntur, quò suo capiti cohærentia conformantur, nos ipsum Emonem, qui ad hoc sollicitius laboravit, ut Ecclesia sua suo toti, hoc est, ordini conveniret, & suo capiti, videlicet Ecclesiæ nostræ, per identitatem consuetudinum cohæreret, attentius in Domino commendamus, præcipientes districtius in virtute Spiritûs Sancti, & sub poenâ excommunicationis, quatenus usus legendi pariter & cantandi, quem ad uniformitatem ordinis conservandam secum tulit à nobis in Ecclesiâ Floridi-Horti perpetuò modis omnibus habeatur, nec Priori, Abbati, nec alicui nostri Ordinis professori, aliquatenus liceat omnium eorum, quæ notavit, aut scripsit, Jota unum, vel unum apicem immutare, sciturus qui hoc fecerit se ex eâ horâ sententiam excommunicationis incurrisse, quâ aliquid prædictorum omnium immutare præsumperit, nisi mutationem illam in Præmonstratensi Ecclesiâ factam esse noverit & receptam. Datum Præmonstrati vi. Id. Junii anno cío cc xiv.

Postmodum pro consummatione cœpti illius congratulatus est fratribus, qui eodem afficiebantur desiderio, subscribens in hunc modum: Credo fratres observantiam institutionum Præmonstratensis Ecclesiæ verè Apostolicæ, esse quasi civitatem super montem sitam, cujus cives Apostolos & eorum successores, patres nostros Dominus commendans dixit: *Qui vos recipit, me recipit*. E contra de perversis dixit: *Quicumque non receperit vos, neque audierit sermones meorum &c. tolerabilius erit terræ Sodomorum &c.* Sed hoc quidem Apostolis. Nunc autem per successores eorum, in limine vobis quoque professis Ordinem Præmonstratensem audire, & recipere, & servare sub prædictâ spe vel poenâ prædicuntur. Denique ex inspiratione, ut spero, Spiritûs Sancti institutiones sacras hujus sanctæ civitatis complexus, præcipuè Deo disponente pro viribus, uniformitatem eorum, quæ ad cultum Dei pertinent, deesse dolui. Quæ quidem suo loco, in capitulo *Missale*, textus commendat. Porro aliquandiù circumferebar vento variæ consuetudinis, donec dante Deo attraxi spiritum pietatis, & primò ad immolandum hostias jubilationis Deo uniformiter, usum cantûs de gremio Præmonstratensis Ecclesiæ, non sine labore, sed cum solatio fratris Thitardi transtuli. Sanè hunc laborem satis dulcem persuasit mihi caritas fratrum, quos non minùs quàm me dilexî, quos eadem Spiritûs Sancti inspiratio id ipsum mecum petere & expectare fortiter perdocuit. Persuasit etiam obedientiæ donum, genitrix virtutum. Monuit concordia uniformitas. Sed credo, fratres non deerunt, qui dicent curiosum esse pro his quasi minimis acquirendis laborare, sicut Dominus arguit Scribas & Phariseos, qui decimabant mentam & anethum, & reliquerunt, quæ graviora sunt legis. Sed subjunctum est, *hæc oportuit fieri, & illa non omittere*. Planè Deo disponente pro viribus domum sibi more converso fieri desidero. Romam nempe, ut legitur, postquàm civitas erat munita muris, volebant eam munire legibus. Religiosus verò priùs spiritualibus ditare se studeat, quàm temporalibus. Puto adhuc esse, qui quasi dedignando dicent me uti posse consuetudine vicinarum ecclesiarum. Sed legant mecum & intelligant: *nolite cantare, nisi quod constat esse cantandum*. Quid explicatiùs his verbis, vel simpliciùs è his jam dimissis, filii dulcissimi, quorum palatum sanum est, vobis, inquam, laborem meum pro uniformitate Ordinis durum satis, sed dulcem, commendo, vos, inquam, cognoscite quanta sit hilaritas conscientia

1214. etiam in hac vitâ sine hæreticâ contradictione uniformiter Deo psallere, secundum instituta Ecclesiæ Præmonstratensis, quæ mater omnium Ecclesiarum suæ professionis. Porro pro imperfecto meo, quod à vobis facile deprehenditur, super audaciâ tanti cœpti veniam peto. Sed ignorare nolo vos duo esse imperfectionis materiam, videlicet animum ad ulteriora pronum, qui nihil credit actum, dum quod superest agendum, & usum pristinum, qui etiam virtutem cognitam cogit negligere. Modum tamen in notandis libris servavit exceptâ clune cornutâ pro quâ ipsi utuntur flexâ rotundâ, & torculum frequenter habent, & podatum præpunctatum, & puncto percantato fortiori voce, quasi cum quadam subdistinctione resumunt podatum. Hæc ideò de notis vel figuris dixerim, quia certus usus earum dulcem modum cantandi reddit, qui haberi non potest de exemplaribus confusè & superbè notantium. Semitonium quoque clune circumflexâ cantant. Postremò, fratres dulcissimi, gratias ago Deo in exultatione, quâ me non meis meritis, sed vestris orationibus cumulavit, quòd opus sanctum, opus dignum benedictione à multis desideratum pro uniformitate Ordinis per me & fratrem in Christo transferri cum pace concessit.

Anno eodem, anno inquam gratiæ CIO CC XIV. magister Oliverus, Scholasticus Colonienſis, verbi crucis legatus ingressus est in Frisiam, ad cujus exhortationem multitudo hominum utriusque sexûs cruce signata est per singulas Frisiæ maritimas, & trunci in Ecclesiis erecti causâ pecuniæ ad subsidium Terræ Sanctæ. Anno namque Domini CIO C LXXXVII. Apostolico Urbano VI. imperante in Alemaniâ Fretherico, Constantinopoli Yfacio, in Franciâ Philippo, in Angliâ Heinricho, in Siciliâ Willelmo, in Hungariâ Belâ, capta est Jherusalem à Saladino Ægypti & Syriæ Rege. Hanc urbem Latini XCVI. annis tenuerant, ex quo ipsam cum Antiochiâ Christianorum recepit victoria, cum eam Gentiles prius per annos XL. possedissent. Commendationem verò Innocentii Papæ, qui pro liberatione Terræ Sanctæ prædicationes direxit, sic posuit Magister Oliverus dicens: Innocentius qui successit Coelestino favorem suum impendit Ottoni & eum Romæ coronavit Imperatorem. Qui nimis ingratus benefactori suo patrimonium S. Petri statim post acceptam coronam invasit, nec pepercit puero Frederico, sed Apuliam hostiliter ingressus Deum & homines contrâ se provocavit. Ideoque Summus Pontifex multis præmissis admonitionibus eum excommunicavit. Deindè ejus Barones ab ejus fidelitate absolvit, & sic imperio perduto mortuus est in Saxoniâ cum signo maximæ contritionis.

Innocentius Papa ingenio, facundiâ, memoriâ præcellens fuit, in jure & lege Domini eruditus valdè, magnanimus plurimum, qui contumaciam Regum & aliorum Principum compressit, Regem Francorum Philippum uxorem suam, sororem Regis Daciæ, quam abjecerat, per interdictum Franciæ recipere coegit, Joannem Regem Angliæ, qui admittere recusavit ad sedem Cantuariensem Cardinalem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Dominum Stephanum, vitâ & scientiâ fulgentem per sententiam excommunicationis & interdictum Angliæ in tantum humiliavit, ut ipse & successores sui à Sede Apostolicâ Regnum Angliæ recipiant.

Temporibus ejusdem Pontificis populus Aquilonaris, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam fidei Catholicæ. Nam gens Livonum, Hestonum, Prussorum, variis erroribus delusa, ignorans Dei Filium, & incarnati verbi

verbi mysterium, numina Gentilium colebat, Dryades, Amadryades, Or- 1214.
cades, Napeas, Hinnides, Satyros & Faunos. Separabat enim sibi Lucos,
quos nulla securis præsumpsit violare, fontes & arbores, montes & colles,
rupes & valles venerabantur, quasi aliquid virtutis & auspicii reperiri posset
in eis. Nunc autem sanam doctrinam secuta & adepta, ac in pastorem
animarum suarum conversa Jesum Christum, Pontificibus suis obediens, ec-
clesias ædificat ac frequentat, legibus Christianis pro magnâ parte subjecta.

Præterea Constantinopolitana civitas schismatica, in diebus suis expu-
gnata, in Latinorum transiit dominium & potestatem. Insuper Tolosanum
Comitem, receptatorem hæreticorum & defensorem humiliavit, & Albien-
ses hæreticos per largas remissiones Catholicis indultas ad nichilum deduxit,
quos primo loco per prædicatores humiles ac litteratos ad orthodoxam fidem
reducere studuit, deinde quasi contra Ethnicos & publicanos peregrinos ar-
matus transiit.

Ammiramolineus Rex Carthaginensis, in tantam surrexit elationem,
ut missis litteris blasphemiâ plenis, generaliter omnes Christi cultores ad
conflictum invitaret. Unde propter indulgentias à Domino Innocentio Papâ
factas, de duobus regnis Franciæ & Angliæ, multitudo maxima congregata
apud Toletum, sed qui vitiis pleni erant, non fuerunt digni diem conflictus
expectare, nec placere Domino videbatur, ut dispositâ cœlitus Christianis
victoriâ, multitudini bellatorum ascriberetur, & licet Rex Castellæ libera-
lissimus, & miles secundum vires ætatis suæ strenuus, largâ manu stipendia
distribueret, reversi sunt tamen ad propria, remanentibus paucis. Dux Au-
striæ (a) propter viarum intervalla maxima tardè venit, nec assequi diem
belli valebat. Rex autem Castellæ, & Arragoniæ, & Navarræ in fide Trini-
tatis, & cum signis unitatis transeuntes portum, & obviantes principi per-
fidia, qui licet eminentiorem locum occupasset, & numero equitum, ac
peditum, Christianos multipliciter vinceret, virtute tamen divinâ superatus,
in bello fugatus evasit, cæsis militibus multis Saracenorum, & amissis civi-
tatibus ac castellis plurimis. Factum est anno Domini cío cc xii. xvi.
die Julii.

Post hanc gloriosam victoriam idem Apostolicus Orientali Ecclesiæ
compassus prædicatores Crucis per regna misit Occidentis, cor apponens ad
liberationem Terræ Sanctæ, orationes generales instituit, Concilium indixit,
quod celebravit in Lateranensi basilicâ anno cío cc xiii. mense Novembri,
(b) & interfuerunt cccc & xiii. Episcopi, Abbatum & aliorum Prælatorum
Ecclesiæ turba, conventusque numerari facile non poterat, ubi principa-
liter ordinatum est de his, quæ ad subsidium Terræ Sanctæ pertinebant.
Terminus etiam generalis expeditionis præfixus erat, infra quem idem
Summus Pontifex obdormivit in Domino.

Ttttt

(a) Leopoldus.

(b) Indictum re ipsâ fuit hoc anno Concilium ab Innoc. III. anno 1213. Ex-
tant apud Reynaldum litteræ indictionis, sed non eodem anno fuit ce-
lebratum, nec celebrari debuit, cum post duos annos & dimidium coire Pa-
tres tantum debuerint, computandos à die citationis, uti patet ex termi-
nis litteræ encyclicæ in hunc finem datæ Laterani 13. Kal. Maji anno
Pontificatus 16.

1215. Anno quoque VII. Conversionis suæ, Concilium Romæ celebratur III. idus Novembr. Sic namque scripsit Dominus Papa: taliter vos præparetis, quòd à præsentì Incarnationis CIOCCXIII. anno usque-ad duos annos & dimidium, præfixit vobis pro termino idib. Novembr. &c. Quæ Synodus congregata est in Basilicâ Lateranensi, quæ Constantinopolitana dicitur, CCCCXIII. Episcoporum, tam Latinorum, quàm Græcorum, & Abbatum DCCC. & aliorum Ecclesiæ Prælatorum, Præpositorum, Decanorum, anno Pontificatûs Domini Innocentii XVIII.

Completis igitur piis laboribus ut suprâ dictum est, fratribus collocatis in Florido-Horto, & sororibus in *Campo*, inquam, *Rosarium*, multiplicata est familia, Dei gratiâ, hæreditate admodum festinatâ. Fundator autem persecutionem movebat, singulariter volens in communi conversatione jejunare, & singulariter prandere, & occasione litteraturæ modò versùs Austrum, modò versùs Occasum, modò versùs Orientem pergebat, assumpto sibi jumento, & rebus quas quoquo modo conquirere valebat. Dicebat aliquandò ad quosdam, quòd in conscientiâ communiter torqueretur pro mutatione habitûs, & apud tales, qui vermem conscientiæ non medicabantur, & ideò nec licentiâ, nec consilio accepto Romam adiit, & reversus ultra à conquestione cessavit. Porro cum esset apud *Hildesheim* causa studii litteralis, ubi discebat in habitu regulari, cœpit ægrotare usque ad mortem. Et venit quidam religiosus causâ visitationis & consolationis, & interrogavit eum de professione & moribus ejus; & comperto quòd quadam singularitate ductus, illuc transferat, injunxit ei sub spe salutis, ut postea innotuit, quatenus ad locum suæ conversionis, & ad stabilitatem, & ad obedientiam rediret, & convaluit, & rediit, & resedit in melius commutatus, & mansit aliquo tempore, gratiâ Dei visitante, in loco stabilis & quietus. Et appropinquante termino, qui præteriri non potest, quia inperscrutabiles sunt dies hominis, ne innotesceret ei finis suus, ille inquam finis, qui est sine fine, dissolutionem sui corporis persensit, & dixit, quod pedes & nervi obsequium subvectionis ei denegarent, & procedente tempore præ habundantiâ humorum, ut putabat, vertigine & totius corporis, quasi mole, premebatur, & tali pressus stupore, fecit sibi fieri sanguinis diminutionem, & exinde in lecto decubuit. Cùmque decubuisset, & certa sui custodia non fuisset, citò vocavit Conversum, qui in eâdem domo dormire consuevit. Ac ille occurrens vidit eum agonizare, & continuo vocavit sacerdotem, qui assistens post verba consolationis & exhortationis, cœpit psallere, & officium more canonico agonizanti exhibere. Quo peracto reclinavit caput, & paululùm obdormivit, & evigilans dixit, quòd per visionem vidisset omnes charas in Christo sorores exeuntes de Oratorio, & gratanter occurrentes, & astantibus commendavit, ut oratio fieret pro eo ab eis, & dormivit in pace. Nocte igitur dormitionis suæ, ut dicebatur, cuidam sanctimoniali B. Benedicti per revelationem ostentum est vidisse virum albis vestibus & usque in cœlum penetrare. Et manè comperto obitu illius, gratulata est anima ejus, cum cæteris charis & amicis ejus. Obiit autem anno gratiæ MCCXV. octavo idus Octobris.

Mors
Emonis
fundatoris
Floridi-
Horti.

Denique post mortem præfati fundatoris domûs Dei, & Beatæ Virginis in Campo prænominato, sicut antè mortem ejusdem, dictus Præpositus

Floridi-Horti sollicitudinem utriusque familiae fratrum & sororum gerebat, 1215.
 qui sæpe ut dicebat de difficultate sollicitudinis obstupuit, quam misericorditer Deus mitigabat, diversis modis, quos inspirabat, quibus invigilabat correctioni suorum, necessariis quoque rebus ad sustentationem competentem, donis quoque Spiritus Sancti, quibus personas fratrum & sororum accendit, ut patientiæ, humilitati, caritati, & obedientiæ invigilarent, ex quibus in uno corpore collegii fratrum diversam spargebat utilitatem, sicut dicit Apostolus: Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem; per timorem, per pietatem, quæ est cultus Dei, scilicet Deum cognoscere, cognitum diligere, dilectum adorare: per scientiam quoque, per quam fratribus suis clericis, & laicis concessit res terrenas & negotia sæculi ritè dispensare, & se suosque fratres contrà adversitatem & pusillanimitatem munire, ut rectè & securè viverent in *medio nationis prave*, & cæteris bonis, de quibus scriptum est: in bonis justorum exaltabitur civitas. In rebus autem gerendis & administrandis se simplicem æstimavit & insufficientem. Et cum plerumque in stuporem traheretur propter temporis malitiam & fratrum conquestionem sub pondere suspirantium injunctæ sollicitudinis, & illi innitendum humanæ solertiæ audacter dicerent, ille meditabatur de Deo confidendum, & de eo præsumendum, & ab eo solo petendum, ut vias hominis dirigat. Sicut ille, qui oppressus à Gigantibus, & contradictoribus, à proditoribus, ab iniquitate, & dolore, usurâ, & dolo, pro se & omnibus clamavit, *Jacta cogitatum in Domino*. Quod etiam expertum se dicebat multis casibus minùs subtiliter examinatis, de quorum eventu timebat turbari, sed de eisdem in melius mutatis meruit lætificari. Undè illud Apostoli: *Scimus quòd diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum*.

Anno Conversionis ejus non soluta est compositio, quæ inita fuit cum filio Ernesti decimo sexto Kalendas Martii, cujus pater decimo quarto Kalendas Novembris collectâ multitudine bellatorum venit Loppersum (a) ejicere Eghardum de domo dotali Ecclesiæ, asserentem se jus habere in Ecclesiâ fratris sui Alberti jam defuncti. Cujus dimidia pars ab Episcopo concessa fuit filio suo, sed tum stimulante invidiâ quorundam, in illâ seditione quidam igne apposito, domum, pro quâ litigabant accendit, de cujus incendio exusta est Ecclesia S. Petri vicina, pro cujus restauratione compulsus est à Parochiâ exponere mille marcas, & pro ipsis solvendis hypothecariâ satisfecit cautione. Ernestus verò Idib. Decembris nocte B. Lucie martyris mortuus est, & nutu Dei reddita est pax fratribus, quemadmodum Beatissima Martyr & Virgo astantibus Christianis promiserat. Et uni ex fratribus eadem nocte Venerabilis Virginis per somnium revelatum est, quòd fumo domus Ecclesiæ repleretur, & cista in quâ erant indumenta sacra adhuc communia, conventui & præfato Ernesti filio, de loco sursum tolleretur. Qui manè intellexit jam dictum Ernestum moriturum. Quod & factum est.

Eodem quoque anno facta est donatio Ecclesiæ in **Verum** ab universitate patronorum decimo quinto Kalendas Aprilis præsentem Menkone Decano in Loppersum, & aliis plurimis, constitutis jam fratribus sub Ordine Præmonstratensi. Ipse verò conscriptis exemplaribus Ecclesiasticorum

(a) Loppersum Fiwelingorum vicus, præpositurâ & arce *Tenham* insignis, in Diœcesi Groningana.

1215. librorum cum fratre præcordialissimo memorato de *Horto-Beate-Virginis* (a) primò ad Capitulum proficiscitur, & triduo Capitulo terminato, remansit usque in diem omnium Sanctorum. In quo Capitulo se & locum novellum imbutum suavi sapore Præmonstratensium consuetudinum in usu vivendi & religione Deo serviendi optulit, petens paternitatem, & percipiens, & litteras reportans in hunc modum: Ego Gervasius, Dei patientiâ dictus Abbas Præmonstratensis omnibus in perpetuum. Notum esse volumus tam præsentibus, quàm futuris, quod cùm Ecclesia *Floridi-Horti* in Frisiâ per Dei gratiam dilatari cœpisset, ita quod surgens de paupere fundamento jam haberet incrementum, quoniam vir religiosus Emo ejusdem loci Præpositus, qui fuit unus de duobus primis inhabitatoribus & fundatoribus dicti loci, idem Præpositus tandem veniens ad generale Capitulum Præmonstrati se obtulit, & locum suum Ecclesiæ & Ordini Præmonstratensi, quem elegit, & professus fuerat à primis Ecclesiæ sibi commissæ fundamentis, ipsamque Præmonstratensem Ecclesiam immediatè matrem elegit, ut Ecclesia *Floridi-Horti* tanquam specialis filia Præmonstrati per Præmonstratensem Abbatem tanquam per Patrem regatur, secundum quod Ordinis exigunt instituta: nos autem devotionem ipsius & suorum in Domino commendantes, sicut erat meritò commendanda, recipimus eum in filium, & Ecclesiam suam in filiam spiritualem. Ne igitur futuris temporibus super hoc possit aliquis scrupulus suboriri, præsentis litteras in testimonium rei gestæ conceptas sigilli nostri appensione duximus roborandas. Actum anno gratiæ cío cc xvii.

1217.

Forma
Capitu-
lorum
general.

Formam Capituli, quod per triduum celebratum, in scriptum redegit hoc modo: primo die postquam ingressi sunt Capitulum Abbates Præmonstratensis Ordinis, procurantur litteræ variae, & pro causis quibuscumque tam per Patres Ordinis, quàm per Nuncios potentum, & pro excusatione absentium & conceditur fraternitas supervenientibus per librum solito more, item pro absolutione defunctorum, quibus olim vel per certum Nuncium, vel pro se petentibus per litteras data fuit fraternitas. Quorum litteræ recitantur. Quibus lectis subjungit Abbas, *Anima ejus & animæ omnium fratrum defunctorum* &c. pro fraternitate quoque dandâ multi tam viri, quàm foeminae religiosæ, pauperes & divites, introducuntur.

Die secundâ antè ortum lucis pulsatur unum de maximis signis, & statim omnes surgunt Abbates & Capellani, dicentes apud se Primam, & pulsatis omnibus signis, omnes Chorum ingrediuntur, & mox Abbas ille, cui pridie injunctum fuerit, imponit solemniter, *Dum sanctificatus* &c. cum sequentiâ, *Veni Sancte Spiritus*. Missâ itaque percantatâ, vel usque *Agnus Dei*, pulsatur nola, quæ suspensa pendet antè ostium Capituli, vel caminatae Abbatum, ter interciso sono. Finitâ Missâ omnes intrant Capitulum, & omnibus decenter stantibus imponit Abbas Præmonstratensis, *Alleluja, Veni Sancte Spiritus*. Quo percantato dicit, *Benedicite*, & mox Abbas aliquis humilians se antè dictum Præmonstratensem acceptâ benedictione facit sermonem. Postea

(a) *Hortus B. Virginis* Abbatia Ordinis Præmonst. in Diœcesi quondam Ultrajectanâ nunc Leovardiensi, fundatur an 1163. à Friderico illius loci pastore, beatorum fastis ascripto, cujus corpus ob favientem in sacra quæque hæresim, ad cœnobium Bonæ-Spei in Hannoniâ solemniter ritu & pompâ delatum est 6. Decembris 1616.

Postea sicut prius fraternitas à supervenientibus postulatur & conceditur, 1217.
 & Abbates pro familiaribus postulant. His ita peractis Prior Capituli, Abbas aliquis, publicè pronuntiat, ut exeant Capellani, & continuo surgunt Circatores secundum ordinem cum scedulis, duo, in quibus continetur, quomodo se habeat domus illa, quam visitarunt in spiritualibus & temporalibus. Quibus recitatis porrigunt cartulas Priori Capituli, & coràm Domino Præmonstratensi se prosternunt, dicentes, si quid minùs fecimus, quàm debuimus, veniam petimus, & Abbas subjungit, *Indulgentiam* &c. Post hæc omnia dicit D. Præmonstratensis his, qui diffinitores dicuntur, ut factò prandio conveniant, & super singulis, quæ recitata sunt, tractent & disponant.

Die tertiâ, ut prædictum est, ante ortum lucis pulsatur Prima, & ingressis omnibus chorum, imponitur solemniter, *In medio Ecclesiæ*. Abbates interim, qui volunt, Missas celebrant. Missâ verò percantatâ, pulsatur nola capituli, ut dictum est, & omnibus in templo constitutis, imponit Dominus Præmonstratensis, *Veni Creator*. Postea dicit *Benedicite*, & rursùm fit exhortatio. Diffinitores autem, si adhuc habent indiscussa, iterum conveniunt seorsum, & alii quo-libet exeunt. Fit tamen interim exhortatio in Capitulo Claustrî, cui multi interfunt. Reversis verò diffinitoribus in Capitulum pulsatur nola, & conveniunt singuli Abbates, & surgens Prior Capituli dicit, exeant Capellani, & nuncii Abbatum remaneant, & ex tunc de tabulâ pronuntiat, quæcumque diffinita sunt, & scripta, videlicet de Abbatibus deponendis, quibus dicitur Abbates illi præ insufficientiâ suâ cedant. Et statim surgunt, & reddunt sigilla, & dat eis prostratis indulgentiam, quibus ritè de Abbatibus peractis surgunt, & Capitulum Claustrî intrant & si quæ sunt de culpis subditorum ordinata pronunciantur in audientiâ omnium. Postremò Dominus Præmonstratensis more præfationum in parasceve, orat pro omnibus gradibus Ecclesiæ. Tandem accensis candelis & allatis stolis, & baculo pastorali, excommunicantur proprietarij, & alij secundum ordinem, & dicit: omnis proprietarius &c. auctoritate Domini nostri Jesu Christi &c. subjungens *fiat, fiat*, & projicit ad terram candelam, quam tenuit & alij Abbates similiter. Postea subjungit *Confiteor, Misereatur, Indulgentiam*. Sequitur benedictio, *sit nomen Domini benedictum &c. adjutorium &c. benedicat &c.*

Eodem anno applicuit exercitus Christianorum *Acon* contra Saracenos. Anno gratiæ cccc xvii. hoc in loco libuit interponere pro favore peregrinorum topographiam & eventus quos pertulerunt viriliter pro Christo peregrini navigantes per mare versus Terram Sanctam, quos quidam familiaris suus in viâ peregrinationis suæ conscripsit, & ei transmisit in hunc modum. Anno Dominicæ Incarnationis cccc xvii. Pontificatûs Honorij Papæ secundo, ultimo die mensis Maij, natales fines & arva dulciâ linquentes primitias peregrinationis nostræ libavimus ei, qui peregrè proficiscens, suis bona sua, quandoque cum usuris repetenda distribuit. Per ostium itaque Lauricæ fluminis in altum emissi, ventis usi pro voto secundis, die tertio Angliam vidimus, quam præ oculis, & à dextris habentes, insulam, quæ dicitur *Wich* vidimus, quæ mari excedente divisa ab Angliâ, per se facit insulam, sed debitam Angliæ servat obedientiam. Sequenti autem die Sabbathi *Deutenmutha* pervenimus, ubi portus interduos montes altos sinuoso nos collegit amplexu, ubi Hollandiæ Comitem (*Florentium*) & Co-

1217. mitem de *Vetba* (Veda) cum multis viris nobilibus, & XII. navibus ad-
 vectos invenimus, ubi consilio prudentiore promulgatis legibus in exercitu
 fervandis, omnibus quoque ad salutem animarum, & pacem pertinentibus
 ritè dispositis, Comes de *Vetba* Prædux totius classis est electus, posteriore
 custodiâ Comiti Hollandiæ deputatâ, quem Ducem & Dominum jam totus
 sibi delegerat exercitus. Die igitur Dominico aliquantùm aëre perturbato
 propter dies inter-lunares semper navigantibus suspectos, Comes de *Vetba*,
 ventis suadentibus se mari commisit cum multis navibus, quibus vento
 opposito, nebulis & imbre disjectis unâ in scopulos incidit Britanniae, quæ
 salvis hominibus cum multâ rerum jacturâ deperiit. Nos igitur cum Co-
 mite Hollandiæ Britanniam dimittentes, quartâ feriâ portum S. Mathæi atti-
 gimus, secundo perlectis constitutionibus totus eisdem legibus fervandis se
 astrinxit exercitus. Sequenti verò die Dominico mutatis custodiis Comiti
 Hollandiæ præducatus, & Marscallo Coloniensi postducatus comittitur. Por-
 tum S. Mathei linquentes Aquiloni vela laxavimus, qui Ulix-bonam ten-
 dentibus, & omnibus suis collateralibus est utilis. Ventis itaque prosperis
 sed nimis lenibus usi sextâ feriâ proximè Phare pervenimus, quod est oppi-
 dum Galiciæ, dives admodum, portum habens flexuosum, turre sublimi
 præsignatum, à Julio Cæsare constructâ. Sequenti die versùs Compostellam
 iter arreptum, per diem & noctem continuè laborantes vix confecimus.
 Undè post oblata Deo & beato Apostolo sacrificia reversi per IX. dies ven-
 tis oppositis Phare sumus detenti. Hortatu igitur Comitès Hollandiæ, qui
 ab incolis didicerat, quod ab illo portu ventis Ulixbonam ferentibus exire
 non possemus, versùs Britanniam ad unius milliaris æstimationem reversi,
 portum optimum, inter duos montes, ut dictum, aëreos situm, intravi-
 mus, à quo in festo Apostolorum progressi ventis instabilibus, per tres
 dies & noctes jactati fluctibus quarto die Portugaliâ pervenimus. Hic
 portus faucibus arctis & objectis scopulis est præclusus, ubi quædam de
 navibus nostris non sine magno periculo, ceteræ verò extrâ portum in
 conspectu scopulorum anchoris missis in angustia spiritûs noctem exegerunt.
 Manè autem factò, ventis suadentibus, iterum iter attemptantes, sed voto
 fraudati, portum *Silere* intravimus, ubi in grangiâ portui proximâ ad
 Abbatem de *Alcubar*, Ordinis Cisterciensis, intravimus. A quo de situ
 terræ & portuum difficultate, multa audivimus, qui etiam inter cetera
 nobis retulit, qualiter Magister Regis de Maroch ad fidem nostram con-
 versus, palàm coràm Rege prædicavit, regnum ipsius finem habiturum
 in proximo. Quo ad jussum Regis interfecto, filius ipsius in lege doctissi-
 mus, fidem Christianam publicè professus, contrâ legem Regis prudentis-
 simè disputavit, & de fine Regni ipsius ex dictis Prophetarum, probabi-
 lem collegit sententiam, qui secundâ die mille lanceis confossus interiit.
 Cujus Rex corpus cum immundo loco projici juberet, Deo volente, nullâ
 poterat arte moveri. Quo miraculo Rex confusus, Christiani roborati in
 tantum, ut ab illo die publicè Missas celebrarent, & Ecclesias construe-
 rent in civitate *Maroch*. His igitur & plurimis ab eo auditis portum *Si-
 lere* tertiâ feriâ post festum Alexandri martyris linquentes, sextâ feriâ pro-
 ximâ Ulixbonam pervenimus. De cujus situ quædam propter utilitatem,
 quædam propter delectationem annectimus. Est igitur Ulixbona civitas
 Hispaniæ, terminus Gentium & Ecclesiæ, ritu veteri sita in monte ab

Ulixæ & Achille condita, quod probant antiqua ædificia, *Turres veteres*, appellata, & pagus vicinus *Achele* vocatus ab Achille. Caput autem civitatis ipsius circulum implens, muro & turribus altis verticem civitatis pulchrè coronat, ubi est domus Episcopalis & sedes. Corpus verò civitatis per devexum montis, usque ad aquam fluminis descendens ad Austrum muro cingitur & turribus, ubi miro schemate constructam in honore Beatæ Virginis ostendit Ecclesiam, in quâ corpus Beati Vincentii martyris in sarcofago requiescit argenteo. Ad Orientem verò extrâ civitatem, quoddam est venerabile cœnobium, ubi palma de sepulchro martyris Christi Propteri, Ulvinga pulchrè consurgens in aëre demonstratur, qui mutato nomine Henricus, Princeps militiæ Christianæ, antè LXX. annos ibidem cum suo armigero vitam finivit in Christo, qui nunc divinâ revelatione canonizatus, gloriâ temporali lætatur & æternâ. Tagus autem flumen ad Austrum descendens largo sinu innumeris navibus stationem præbet tutissimam. Notandum verò, quòd naves portum intrare volentes sinistri littoris latere decurrunt, usque dum in faucibus ipsius fluminis receptæ, oppositi littoris montem ascendant, donec scopulum transeant quinquaginta cubitorum, in sinistro latere sub aquis latentem. Collectis igitur in hoc portu multis navibus, adunato totius exercitus consilio, & populo civitatis, Episcopus loci illius sermonem faciens ad populum, persuadere nitebatur, ut in Hispaniâ remaneret, & inimicos Ecclesiæ Dei in urbe *Alcor* dictâ expugnaret, utile hoc fore & honestum multis rationibus asseverans, suum, & suorum, & Regum terræ promittens auxilia, lucra promittens, & moram sine lucris etiam utilem probans, tum propter rerum copiam ibidem venalem, tum propter moram Regum & Principum, qui eo anno non transirent, cætera, quæ rationi videbantur consentanea, annectens. Sed his omnibus magna pars exercitus, sed præcipuè Frisones reclamabant, multa in contrarium allegantes, illud præcipuè, quod Dominus Innocentius negaverat cuidam licere peregrinos in Hispaniâ detinere, vindictam Ecclesiæ docens inchoandam à Capite. Diviso igitur exercitu quintâ feriâ post Beati Jacobi festum simul à portu exivimus, mediâ parte navium versùs Terram Sanctam tendente, & cæteris ad expugnandam urbem *Alcor* properantibus. Nos autem urbe à sinistris relictâ *Caput Sancti Vincentii*, & *Caput de Sacis*, & *Alvor* quoque & *Silvis*, urbes captas quondam à nostris, *Almadra* quoque & *Albufere* castra fortia pertranseuntes ad lævam antè portam civitatis, quæ quondam Sancta Maria, nunc *Hairin* dicitur, ventis fallentibus anchoras projecimus de navibus xxv. ibique noctem agentes manè socios nocte dispulso à nobis, venientes lati suscepimus, simulque cum ipsis vela levantes, dum procedere temptaremus, subito voto, & vento fraudati, rursùs uncos harenæ mandare cogebamur. Nec mora minoribus ad terram navigiis advecti de obsidendâ civitate consilia ventilavimus. Diversis itaque diversa sentientibus, divino spiritu, nescio an suo impetu inflammati, circa vesperam Frisones signa levantes in Coelum, & Beatam Virginem in subsidium cum cantico invocantes, hostes dispositos in campis, & urbem, audacter insiliunt, statimque hostibus in fugam conversis, dum portis appropiant, Saracenum per murum descendentem conspiciunt. Quo statim interfecto quidam Friso sagittam injecit, & eodem fune transcendens murum, vexillum in turri sublime deposuit, portisque apertis so-

1217. cios recepit. Qui totâ nocte spoliis intendentes, manè succedentes civitatem, multam navibus prædam invexerunt. Licet autem nox illa nubibus atris texisset Cœlum, multi tamen imaginem Beatæ Virginis se vidisse testabantur, in aëre, tanquam suæ vindictæ congratulantis. Erat autem hæc civitas fortissima, cujus duæ partes aquâ cingebantur, totâ muro turrato vallatâ, spisso in tantum, ut in ejus vertice duo possent equites concurrere. Hæc vastatio omnem in tantum terruit viciniam, ut nullus in suis præfidiis speraret salutem.

His itaque peractis in die S. Petri ad vincula procedentes, civitates & oppida terrarum illarum, *Odiamam, Harmund, Kæsalam*, saltus quoque & *Arenam S. Eulaliæ* cum Hispali magnâ transeuntes ad lævam sequenti die *Rodete* pervenimus. Jactis anchoris terram properè conscendimus, conversis in fugam civibus, nostri castrum invadunt, spoliis vastant & ignibus, totâque illâ nocte in oppido permanserunt. Manè factò plurimis ad naves cum prædâ reversis, quibusdam spe lucri per vineas incautè dispersis, Saraceni multitudine magnâ per noctem collectâ nostros invaserunt. Paucis itaque cæsis utrinque, missis de navibus auxiliis, totâ die pauci de nostris cum multis Sarracenis commiserunt, ita ut pauci de nostris, Mauri plurimi, arcubus morerentur & balistis. Sole verò ad occasum vergente Sarraceni fortius globati, diù ventilatis consiliis, clangore horrido intonantes velut parati omnia fortunæ committere, cum impetu nostros insiliunt, sed statim in fugam conversi turpia post tergum vulnera susceperunt. Nostri ergò tunc demum navibus se suscipientes, balistariis ultimam mandavere custodiam, qui repulso Barbarorum impetu, post omnes navibus inveci, primam & ultimam meruerunt victoriam. Tunc verò victores mutuis se laudibus efferentes, dum se humiliant in laudibus, in gloriâ plus crevit timidissimis quibusque audaciâ loquendi. Manè factò feriâ sextâ stationem solvantes, contra insulam *Cadiæ* proras direximus, portuque recepti in magnanimitate spiritûs, qui semper nascitur ex prosperis, terram conscendimus, civitatem ejusdem nominis turribus multis munitam obsedimus. Civibus in insulam ulteriorem elapsis, civitas desolata, inimicos suos, suæ solitudinis accepit solatium. Cujus ædificia materiâ, & arte fulgentia, vineas & pomeria &c. nobis vendicantes in labores aliorum intravimus, hortosque & vineas, ficus & oleas, & omne genus arboris promiscuè succidimus, Mahumeriamque ipsorum tantis impensis, tanto constructam ingenio, ut referenti nemo crederet, ad referendum nemo sufficeret, solo æquavimus, cujus ligna coloribus, & floribus excelsis, necessariis usibus deputavimus, & usque ad dies aliquot ibidem permanentes, tandem saturati spoliis, reliquias civitatis per ignem judicavimus, velisque levatis, usque ad fauces stricti maris, quod *Ostrica* dicitur eodem vento & velo volavimus, ubi Evro se opponente, super anchoris noctem exegimus. Manè verò ventis furentibus ad insulam prædictam redire compulsi, damna & pericula & multas pertulimus angustias. Quatuor namque diebus continuè ascendendo ad cœlum, & descendendo usque ad abissos, fluctibus iratis jactati sub insulâ, ventorum vim sequi, & mari procelloso nos committere, quod plurimum timebamus, judicavimus tutissimum, illud Senecæ ad Lucillum recolentes; in tempestate navigantibus nil æque timendum, quàm terram.

Anchoris

Anchoris itaque primâ Sabbathi manè levatis, sed pluribus in fundo 1217
relictis, LXXXVI. naves statione solutâ, ubi erat spiritus ventorum & pro-
cellarum impetus, illuc ferebamur, fidei & propositi scindentes unitatem;
necessitatis exigente articulo. Nos verò in portum *Hispalis magnæ*, quæ
nunc *Sibilia* dicitur, non sine periculo magno intravimus. Dominus autem
qui deducit ad inferos, & reducit, humiliat & sublimat, eodem die mu-
tatis pro voto ventis, cæteras naves, & socios nostros in viam voluntatis
eorum reduxit. Nos verò à portu exire non valentes duas ibi noctes exe-
gimus. Tertio tandem die vela levantes, eodem die circa solis Occasum
horridas fauces intravimus, ubi Europa & Africa montibus erectis in cœ-
lum facile conspiciuntur à dextris & sinistris, ibi *Mutemuda* civitas Africae
& *Ceteriph* oppidum Hispaniæ, ex parte montium Occidentali sibi contra
ponuntur ex directo, ubi Commeatui brevissimus est transitus. Ad Orien-
tem verò *Cepta* civitas conspicitur in Africâ, cui ex directo *Malagam* oppo-
nit Hispania. Igitur in alis Zephiri velut carcere emissi, die Beatæ Virginis
itinere assumpto, non navigare, sed volare videbamur, ita ut qui sæpe
descenderant in navibus, & operationes fecerant in aquis, numquam se tam
immanibus procellis jactatos jurarent. Ventis itaque ingentibus à conspectu
Hispaniæ, quæ præ oculis semper habenda est, Balbellonam (*Barcellonam*)
euntibus longè delati *Evice* insulam quarto die venimus, & nos deviasse
cognoscentes, proris ad terram conversis, tertio die *Tortosam* civitatem
accessimus, ubi *Errora* (*Iberus*) fluvius limes gentium, & terminus fidelium
dulcibus aquis influens amaritudinem temperat, & reddit potabilem. Ibi
tandem Saracenis à tergò relictis libertatem consecuti, & aquas potabiles
nacti veteris veritate probatâ proverbii, quod libertatem existimat, &
Peium Ponto aquæ potabilis, laudavimus inventorem. Defecerat enim nobis
aqua, & multi de nostris, sitis, & febrium, & dysenteriae calore ferventes,
aquas maris amaras haurientes, sitim extinguendo incitabant. Alii limum in
lagenis inventam, alii quoscumque fructus, manibus exprimebant necessi-
tatis suæ judicantes auxilium, alii fœces vini vel cervisiæ sugebant. Non-
nulli quoque gemino famis & sitis malo confecti, in amaritudinem ani-
mæ suæ panes amarissimos, aquâ maris confectos comedebant. Duobus
igitur diebus in convivio dulcium aquarum deductis, ventis prosperis na-
vigantes, Arragoniam à sinistris, & castra plurima linquentes, vigiliâ
Sancti Bartholomæi Balbellonam venimus ubi secundis ventis ga-
visi, lassis corporibus, suadentibus ventis tamen provecti, octo mi-
liaribus emensis portam Sancti Feliciani martyris in territorio Cata-
logniæ contigimus, collectisque sociis, qui ibi stationem fecerant,
Marsiliam properavimus, sed duris Boreæ flatibus à terrâ repulso
portus Sancti Mandriani martyris nos suo collegit in gremio, unâ dietâ
distans à *Marsiliâ*, qui inter montes altissimos complicitus *Toloniam* ci-
vitatem habet à dextris. Capella verò Sancti martyris in latere sinistro
vili scemate constructa, sed multâ sanctitate famosa monstratur. Indè verò
xv. die provecti, relictis à lævâ *Gandâ*, & *Gerâ*, & *Antibure* civitatibus,
portum, qui *Oliva* dicitur, in festo Lamberti martyris intravimus, qui
monte interjecto ad Occidentem *Vaceam* habet Castrum in monte sublimi
constructum. Undè per dies octo progressi relictis ad sinistram civitatibus
famosis *Januâ* & *Pisâ* & Castris innumeris, ad dextram verò insulis *Sar-*

1217. *diniâ*, *Corficâ*, *Capricerno Gorgonio*, & *Ellâ*, & aliis quàm plurimis ad oppidum in territorio Pisano, quod *Plumbinum* dicitur, pervenimus. Undè post octo dies *Messinam* tendentes ventis contrariis agentibus portum Civitatis veteris, quæ quondam *Centum-Collis* dicebatur, in festo beati Dionisii martyris non sine magno intravimus periculo. Undè propter angustum spatium & navium multitudinem, quæ portu stricto collidebantur, egressi cum navibus XVIII. stationem fecimus in portu *Cornetano*. Est autem *Cornetum* à cornis dictum Castrum Domini Papæ, in patrimonio Sancti Petri fundatum, tribus miliaribus distans à mari, & duas dietas à *Româ*. Igitur à civibus Cornetanis honestè suscepti, de fide & securitate litteris ipsorum muniti, cuncta quæ ad hiemis solatium pertinebant, disponere curavimus, quos Dominus Papa benignè suscepit, de virtute Frisonum & audaciâ, & in destructione civitatum Hispaniæ non parùm gavissus, qui nostris aures suæ Sanctitatis inclinavit in tantum, ut Veronicam (a) Domini, nobis infrà paucos dies bis videndam monstraret. Prætercà litteris suis transmissis *Cornetanis*, *Biterbiansibus*, *Tuscanis*, *Veterallis*, & cæteris vicinis civitatibus & castris nos cum multâ commendavit diligentiam, sub anathematis interminatione præcipiens, ut in commerciis, & contractibus & cæteris necessariis nos fideliter tractarent. Quod ab omnibus inviolabiliter est observatum. Igitur hyeme peractâ in primâ veris adolescentiam, Vigiliâ S. Benedicti, naves in altum à portu deduximus acceptâ à Cornetanis, ut & à Potestate, à Senatu & universâ communitate licentiâ, qui bonum principium meliori fine concludentes honestè susceptos honestiùs dimiserunt cum multis millibus utriusque sexûs, cum apparatu insigni & gloriâ, cum baneriis & vexillis CLXVIII. usque ad mare deduxerunt, ubi collecto cætu, dispositis in gyro populis, Potestas Cornetanus qui prudens & legum doctissimus, Frisonum fidem & audaciam multâ commendavit facundiâ, satisfactionem offerens spontaneam, si qua facta fuisset in nos injuria. Signatos quoque Corneti, Biterbii, Tuscanii, Senæ, Veterallæ, Montisalti, Montisflasconii, & cæteros, qui in navibus nostris in Terram Sanctam properabant, fidei nostræ commendavit, & in omnibus nobis præcepit esse subjectos. Omnibus igitur in hoc consentientibus, ipse Senator vexillum insigne, in signum potestatis & domini, propriâ manu porrexit, omnibus Latinis fide adstrictis, ut in omnibus negotiis pacis & belli nobis tanquam patribus obedirent. Nosque respondendi tempore accepto, qualescunque gratiarum actiones ipsis retulimus de beneficiis acceptis, & pietate ergà nos usque in finem servatâ, cum æquanimiter nemoris sui incisionem, suis veritam civibus, in nobis tolerassent, & piè nos in suis hospitiiis & fideliter in commerciis tractassent, nec-non humanè infirmos nostros visitassent, quicquid vel usus communis, vel peritia Physicorum in remedium morborum adinvenerat, secum afferentes & prout cuique opus erat impertientes, quod denique tantâ pietate infirmos nostros ut filios suos deplorassent, sepulchra eorum ut Sanctorum venerantes & cætera. Pro quibus omnibus nostri laboris participium & Deum ipsum retributorem constituentes, non sine lacrymis abrepti, & divisi in die Annunciationis Dominicæ vela levavimus,

(a) Hinc collige quantum aberrant à vero qui Veronicam Sanctarum ascribunt catalogo, & iconem veram, sive imaginem Christi, in Beatam transformant, ut somniavit P. Sebastianus à S. Paulo.

& per diem & noctem prosperè navigantes ventis contrariis in portum Veteris-Civitatis sumus revedì. A quo eodem die feriâ tertiâ, recedentes velis Aquilone tumentibus, *Ostia Tiberina*, *Tagetam*, *Baias*, *Neapolim* Principatus Apuliam, Calabriam, Siciliam, quò tendebamus, relinquentes ad lævam, sexto tandem die, feriâ secundâ, pluribus defatigati periculis ex imperitiâ ductoris in insulam, quæ dicitur *Lampeosa* (a) duce Christo devenimus, ubi Cursarios Janvenses in galeâ unâ foeliciter invenimus. Qui de prædatâ Barbariâ & captis Sarracenis, tempestate coacti illic in portu recepti, socios à se divisos expectabant: à quibus de errore nostro & imminentibus periculis sufficienter instituti, quartâ feriâ *Siciliam* CCC. miliaribus à tergo relictam proras direximus. Emenis igitur CXX. miliaribus *Maltham* insulam devenimus, quâ à dextris relictâ, feriâ III. *Sarrogasam*, quæ Siracusa dicitur, foeliciter contigimus CLX. miliaribus à Malthâ distantem. Est autem Siracusa sedes Episcopalis ad Orientem Siciliæ inter Mezaram & Cataneam, ubi diem Palmarum solemniter celebravimus, Canonicis ejusdem Ecclesiæ morem Latinorum per omnia sequentibus. Quartâ feriâ proximâ indè recedentes, per dies & noctes ventis usi prosperis, sed nimium validis in die sancto Paschæ sub *Cretâ* insulâ ad Occidentem anchoras projecimus, & ibidem totâ nocte jactati fluctibus & procellis præter spem, Dei misericordiâ servati, manè insulam, quæ *Sikilon* dicitur, accessimus cum tribus tantum navibus, quarum duæ in portu tenacibus anchoris remanserunt. Nos verò fallente anchorâ ventis oppositis à portu repulsi circa vesperras sub *Cretâ* recepti ad Aquilonem totâ nocte ventis usi secundis, die secundo ad vesperam *Candiam* civitatem pervenimus, ubi à custodibus insulæ diligenter edocti, quæ sydera, quam coeli plagam sequi deberemus, tendentes versùs *Acon*, post solis occasum portum linquentes, ventis & mari plus quàm pro voto blandientibus die VII. sequenti, die post Marci Evangelistæ portum Aconensem gaudentes intravimus, gratiarum actiones, non quas debuimus, sed quas potuimus, referentes Deo, qui nobis omnis humanæ societatis solatio destitutis tanto affuit suæ pietatis præsidio, ut post multos labores requie corporis indultâ docere videretur expressè, quòd sit beatarum post mundi pericula, futura requies animarum, & tunc demùm quæ passi fuimus periculorum meminisse juvabit. Amen. Et hæc ad gentis Frisonum gloriam retulisse sufficiet. Nunc ad intermissa revertamur.

Sanè corporis sui complexionem eatenus temperatam esse novit, (*Emo*) quòd nec aspectu, nec tactu subito, quibus appetit & appetitur concupiscentia foeminarum, castitas, erudiente stupore verecundiæ per Dei gratiam unquam violaretur. Quamobrem immittebat, & imprimebat suggerendo hostis antiquus illecebrosas cogitationes per absconditam tentationem, quæ est carnis concupiscentia, quæ teste Apostolo concupiscit adversus Spiritum & è converso. Cumque tribularetur aliquoties oraculo Apostolicæ sententiæ armatus est. Nam cum immineret, linguâ palpitante, in verba hujusmodi solebat erumpere: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus*. Gratiâ Dei per Jesum Christum spiritus quodam robore convalescebat, juxtâ quod quidam sapiens dixit: *Vincit in certamine, qui Spi-*

(d) Fortè Lampetiam in Calabria.

1217. *ritu ductus gratiam attendit.* Et tunc expertus est utiles esse tentationes. Sicut caro sine fide, sic anima sine temptatione corrumpitur. Et vileſcebat ei mundus, ſicut ille, qui afflictuſ dicebat; Ego dixi in pavore meo, quo ſcilicet erudiebatur, omniſ homo mendax & infirmus. Duo inter utilia, utiliora & efficaciora, ægritudine urgente probavit antidota, quod, quandoque cum non ſentiret, Ieronymo dicente, oratione fugarentur peſtes animæ, & jejuniſ peſtes corporiſ. Nam cum corpori auctoritate ſpiritûſ indiceret abſtinentiam panis & aquæ, prævaluit ſpirituſ, & in corpore, qui obſtupeſactus languore naturæ ſuæ, fomes refriguit. Legerat aliquandò, quod à temptatione maligni nulla perſona excipitur, nulluſ locuſ excluditur, ubique doluſ, quia temptatio eſt vita hominiſ ſuper terram, & multipliceſ ſunt hoſteſ, Dæmon cum vitiis, homo cum beſtiis, munduſ cum elementis, caro cum ſenſibus, ſpecialiter tamen treſ hoſteſ noſ affligunt, dæmon, munduſ, caro. Ex hiſ tribuſ duo conjurant tertio, ad ſubverſionem noſtram. Denique temptationem carniſ & illecebraſ mundi expertuſ erat aliquando acriuſ ſibi inferri poſt memorabile feſtuſ Laurentii Levitæ, & Martini Epiſcoi. Acriuſ inquam præ aliis viciffitudinibuſ maligni, rotam complexioniſ forſitan Deo permittente, ex ſuâ verſutiâ ad ſubvertendum, inflammabant.

Quodam igitur tempore cum à Capitulo Generali reverſuſ fuiſſet, adeò duobuſ hoſtibuſ illiſ vexatuſ eſt, quòd niſi reſtituiſſet, ille ternariuſ amoris & timoriſ, & pudoriſ, tanquam piſciſ ruptâ ſagenâ, forſitan evaſuiſſet. Interim confitebatur, orabat, & per intervalla, propter reverentiam corpuſ & ſanguinem Dominicuſ participabat, nec tamen adhuc requievit ſpirituſ ejuſ, donec ſalubriuſ meminit & pleniuſ illoruſ trium, quæ menſæ divitiſ; id eſt, veritatiſ apparent. Sunt autem iſta, utiliſ ſagina, bona terræ, medulla tritici, quæ ſunt Euchariftia, lectio, oratio. Hæc enim tria apparent contra tria, quæ noſ infeſtant, videlicet carnem, munduſ, dæmonem. Euchariftia contra carniſ incentiva. Sic enim carniſ vitia edomanda ſunt, ut ad uſuſ Euchariftiæ ſemper dignuſ miniſter ſit. Convertit ergò ſe ad libroſ ſcientiæ, ut agnitoſ excluderet laqueoſ concupiſcentiæ; redarguit namque ab exordio converſionis Vitaſ Patruſ, & libroſ Caſſiani tanquam Ethicam incipientiuſ, non lectitaſſe. Apprehendit igitur volumenuſ B. Auguſtini de ſermone Domini in monte, & legebat, & intuſ garriebat, & elevabat ſpirituſ à terreniſ. Querebat differentiaſ peccatoruſ & invenit; Quòd qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, & hoc fine & animo attendit, ut concupiſcat, quòd jam non eſt titillare, ſed plenè libidini conſentire. Quòd ſi anima titillata fuerit, culpa eſt, non tamen crimen. Viſuſ præcedit propriè motuſ, qui eſt ad delectationem corporalem, & interior eſt concupiſcentia quæ dicitur & eſt mater adulteri, in quo primis parentibuſ malè aperti oculi leguntur. Cùm verò tranſit in affectuſ cordiſ, ubi non deeſt voluntas, ſed occaſio, paſſio dicitur, moſ videlicet in domo. Et eſt paſſio, quædam animi forma, vel deliberatio ex conſenſu, undè dicitur iracunduſ, vel amator, aliâſ paſſio eſt ſubituſ animi motuſ, ſine deliberatione boni, vel mali operiſ, vel ſubituſ animi affectuſ iræ, vel amoris. Sicut autem bona voluntas, cum deeſt copia agendi, remuneratur, ſic deliberatio cum molimine vitioruſ damnatur. Tribuſ modis peccatuſ confirmatur, ſuggeſtione, delectatione, conſenſu. Suggeſtio fit per memoriã, vel per corporiſ ſenſuſ, cum quid videmuſ, vel tangimuſ. Quod ſi quid delectaverit, illicita delectatio refrænanda

handa est. Sed huic non consentimus, si damnantis rationis jure cohibemus. 1217.
 Si consentimus, plenum peccatum erit Deo notum in corde nostro, & si facto innotescat hominibus, & tamen à serpente fit suggestio, & quadam suasio in appetitu carnali, tanquam in Evâ delectatio, in-ratione tanquam in viro consensus. Delectatio antè consuetudinem vel nulla est, vel tam tenuis, ut propè nulla sit, cui consentire magnum peccatum est, cum est illicita. Tribus gradibus pervenitur ad peccatum, ideò tres sunt differentie peccati, in corde, in facto, in consuetudine. Primos motus qui non abjicit, in delectationem incidit, deindè in opus, deindè in consuetudinem. Secundum magistrum Stephanum post primos motus sequitur conceptio, deindè delectatio, post, consensus in actum, deindè opus, post, consuetudo, deindè obstinatio, quæ dividitur in præsumptionem & desperationem. Secundum Innocentium Papam, anima distemperatur cogitatione, infirmatur delectatione, moritur consensu, effertur operatione, sepelitur consuetudine. Si adhuc temptationis ardor non defecit, ardenti studio libros moralium arripiat, in quibus egregius Doctor non minus humiliter quam salubriter, quæ sit vicaria successio, vel successiva alternatio hujus temptationis & divinæ contemplationis in eodem homine ostendit. Hic est temptatio, hic est pugna, hic est militia, hic est conflictus vitiorum & virtutum. In hujus conflictus consideratione ardebat, ardenter legebat, & elevabat spiritum à foecibus carnis & curis hujus mundi. Verè lectio illa novitium instruit, titubantem erigit, hominem sibi ipsi ostendit. In hoc conflictu homo se totum Deo committere debet. Nam teste Job; si subverterit omnia, vel in unum coartaverit, quis contradicet Domino? cum vel virtutes, quas habuit subtrahit, vel has omninò non ordinans vitiorum concuti temptatione permittit. Deus unam eandemque mentem, & in contemplando illuminat, & importunitatem temptationis obscurat. Secreta sapientiæ supernæ sunt opera, cum Deus quos creavit, deserit, cum eos illuminat, & cum carnis temptationibus coercitos pulsat. Tamen cum fatigant ista, nec superantur, nequaquam propter pollutionem trucidantur. Temptatur justus, ut erudiat, solidetur, bona sibi non attribuat, ne torpeat, à fortitudine non deficiat, sed sit in jugi custodiâ sui profectus. Nam sæpè mentis nostræ cogitationes ardore libidinis immundi spiritûs succedunt, & quasi igne nos concremant, dum castos motus animi luxuriæ temptatione perturbant. Virtutes autem nostræ, temptationis tempore etsi ab incolumitate sui statûs deficiunt, per intentionis tamen perseverantiam integrè in mentis radice subsistunt. Item Job: *Bestiæ terræ vobis pacificæ fient.* Bestiæ, scilicet motus carnis contra nos insurgentes. Sed cum cor sub divinâ lege deprimatur, & carnis incentiva detumescunt, etsi temptando submurmurant, non tamen ad efficacem operam quasi ad morsus exsurgunt. Qui has bestias terræ plenè edomat, certè ille ad tertium coelum raptus dicat: *video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.* Sed aliud est has bestias in campo operis sævire, aliud intrâ cordis foveam frementes tenere. Ideò illicitâ cogitatione affligimur, qui in quibusdam terrenæ actionis, vel conversationis actibus libenter occupamur. Necessè est, ut immundas cogitationes, timoris fletus diluat, & quidquid mens de inexperto certamine, vel de conversationis pristinâ memoriâ patitur, laceretur. Sæpè immunda animo vertimus, quotiens à precibus vacamus, & in oratione earum rerum

1217. *imagines patimur. Quid in multis moror? his atque his similibus, animus ejus redundabat, qui Spiritus Sancti apothecâ efficiebatur, & reficiebatur dulcedine mirabili, & sic virtute sacræ lectionis & compunctionis nebula temptationis evanuit, & animus ejus ad lucem propositi pristini renovatus requievit, juxta illud: Et misertus es nobis, item: commovisti terram & conturbasti eam. item: ostendisti populo tuo dura. Perpendit quoque Sanctos sine donis Spiritus Sancti nihil agere potuisse meritoriè, quia omne optimum ex dono est. Quapropter optabat unicè inesse fidem, & caritatem, ceterasque virtutes, ut in Beato Martino, & inter alias fugam opportunitatis, sicut alius etiam dixit: Si vis salvus esse, fuge homines. Intellexit quoque quod virtutes naturali voluntate ad effectum deduci non poterunt, nisi gratiâ Dei suam voluntatem perficiendi facultatem administraret, reprimendo fragilitatem, per quam incipientes & proficientes semper relabuntur, undè & hic trepidabat. Quoniam juxta cujusque fragilitatem, sive ex sensualitate per gulam & luxuriam, sive ex ratione per superbiam, maligni spiritus mala multa proponunt. Undè si damnetur avaritia ex tunc lucrum cum fraude proponunt. Luxuria quoque, testante Beato Gregorio, etsi à carne abscissa est, à corde tamen funditus abscissa non est. Hinc & Ieronymus ad Eustochiam virginem: si post nuditatem, jejuniâ, famem, carceres, flagella, supplicia, in semet-ipsam reversus Apostolus exclamat: Infelix ego homo quis me liberabit? quis se putet securum esse debere? si quidem offert Deus gratiam bonis & malis, & quibusdam perdendis non solum offert, sed & confert, ut Saul. Et hoc propter præsentem justitiam, cui deservebant; sed secundum præscientiam Dei erant de medio malorum. Porro præscientia non mutat naturam hominis, qui liber creatus est. Sed Deus ita præscit aliquid futurum, ut & nihilominus præsciat ipsum hominem æquè potentem ad dimittendum, si vellet, sicut ad faciendum, quod necessario est futurum. Sicut quidem si Deus prævidit hominem peccaturum, & non possit esse quin peccet, tamen non vidit ex necessitate peccaturum, sed ex voluntate. Quia providentia Dei etsi falli non possit, neminem tamen cogit, & non de præscientiâ Deus judicat, sed de justitiâ. Salvandis verò absque omni merito præcedente, quasi velint nolint, aliquandò infertur gratia, ut Paulo. Timeant ergò omnes servi Dei, quoniam nichil deest timentibus Deum. Ipse enim prævenit nolentem, ut bonum velit per gratiam. Sequitur volentem, ut bonum possit per Dominum. Adjuvat liberum arbitrium, ut sponte bonum sequatur. Avertit captivitatem, ne sequi abnuat, firmat fragilitatem, ne sequens relabatur, & dat meritum, quod sequens non deficiat, & dabit præmium æternum, videlicet gaudium sempiternum, quoniam gratiam & gloriam dabit Deus. Nam & Spiritus Sanctus ad fideles suos venit per gratiam illuminantem. Virtutes acquirendo anxius est spiritus, quoniam in primo ingressu vitæ regularis majorem habuit orandi devotionem, verum aliquantò minor in operatione religio propter inexpertas adhuc vitæ illius observantias, multiplicatis verò fratribus imminuta apparuit affectûs devotio, propter quod valdè trepidabat, quoniam hæc duo onera sunt, oratio & misericordia, undè illud: Benedixit Dominus qui non amovit orationem meam, nec misericordiam suam à me. Sanè ex compassione sollicitus fuit circa fratres, quæ aliquando interruptâ oratione perurgebat ipsum. Quopropter postulabat sibi reddi læ-*

titiam orationis, & principaliter spiritum ad firmandam perseverentiam pristinæ devotionis. Legerat namque quod oratio est de bonis impetrandis ex pietate & perseverantiâ pro se & omnibus Catholicis. Unde cum sollicitudo fratrum in orando perseverentiam turbaret, deprehendit sui ipsius infirmitatem. Itaque necessario inventa est pro malis removendis deprecatio. Delinquit nempe homo vel fragilitate infirmus, vel consuetudine compeditus, & in his improvidus putrescit, donec Deus per inspiratam deprecationem dignam sibi fragilitatis & negligentiae inspiret detestationem.

Effectum orationis, & jejunii expertus est hoc modo. Quædam puella in annis adhuc puerilibus, oblata est monasterio, quæ ut postmodum innouit ab infantiâ insidias immundi spiritûs, cum magnâ importunitate, & in formâ cujusquam animalis teterrimi coloris se ingerentis ferebat. Cumque in claustro fuisset quasi subtractione deceptus spiritus, illic non comparuit. Porro pater puellæ cum die quâdam inquireret, si bene se haberet filia, respondit, bene, & eò melius, quia monstrum tale me illic non invenit. At ille dicta dissimulavit, & valedicens recessit. Verum post dies aliquot, o res horrenda! affuit manè, & vespere, & in crepusculo, & terram solidam per magna & parva fragmenta in scholas spargebat. Sed interim quidam strepitus fiebat, quasi super ligneo interstitio, priusquam caderent super pavimentum. Et hæc illusio multis diebus fiebat. Interea quibusdam maturioribus sororibus, manè & vespere permissum est id ipsum experiri, & apparuerunt ad parietem, quasi duæ scintillæ ignei ruboris, moventes se sursum & deorsum, antequam fragmenta spargerentur. Ex hac tandem illusione doluit conventus, & assumpto sacerdote, & præmissâ Litaniâ exorcisavit aquam, & invocato nomine Jesu Christi, & excitatâ fide cordis necessariâ contra tumultus phantasticorum, orationes complens aspersit, & recessit, & sic per dies aliquot evanuit, & rursus rediit. Sed jam tum multiplicatis orationibus, & jejniis mirè devotæ congregationis, nocte quâdam cuidam virgini per nocturnam visionem compulsus est fateri, quod fas non erat ei illic ultra commorari.

Effectum quoque confessionis hoc modo expertus est. Cuidam puellæ in monasterio oblatae, cum esset in annis pueritiæ, O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei! permissus est spiritus immundus illudere. Si quidem certis noctibus videlicet quatuor ante novilunium, & vi. per inter-lunares noctes post dictas matutinas quasi de lecto alterius veniebat, & se quasi palpabilem ingerebat: Nam curiositas illius ætatis, hanc dedit audaciam, ut apprehenso monstro, quâdam vice inquireret, quo nomine vocaretur, & respondit intelligibiliter, quod non usuali, sed alio nomine vocaretur. Sed cum adhuc accederet, & illa horeret, invita sopore phantastico premebatur. Cumque evigilaret, monstrum ad stratum alterius quasi repedabat. Quæ cum postmodum illusione decepta desipere inciperet, ad confitendum festinavit. Quam consolari studuit, & revocare ad virtutem fidei Jesu Christi, & compatiens ejus instituto, voluit ut istis præfatis diebus illa & aliquot puellæ singulis diebus confiterentur & communicarent, injunctis aliquot psalmis & vigiliis, verum licet pro eâ fideliter precarentur, tamen illarum deprecationes, contra consuetudinem illius mali, non sunt exaudita. Crebro ergo confitebatur, sed turbulento animo, tanquam illi compateretur, vel non crederet, recedebat. Denique cum quâdam vice affectasset, quatenus

1217. ipse sciret condolens horrore suo, confitendi causâ accessit ad fenestram. Qui cum exhortaretur eam firmiter credere, invasit eam subito horripilatio, & irruit vehementia horrore cum tremore totius corporis, & ex-cidit quasi à mente per modicum, sicut lumen à cereo, flante vento, linguâ interim palpitante verba cantici usque in finem; *quoniam tu solus Sanctus, tu solus Dominus, tu solus altissimus Ihesu Christe* &c. & recedebant ab invicem. Cumque adhuc illâ die quidam anxie confiteretur, & auxilium peteret, respondit: funde coram Deo orationem tuam, & pete ab eo, ut dignam tibi infundat deprecationem. Quibus ex verbis toto corde commota, sicut rei exitus declaravit, dignè Deum pro peccatis suis deinceps peroravit. Nam quâdam nocte per revelationem nocturnam audivit ter percantari antiphonam Evangelici oraculi, *usque modo non petistis quicquam in nomine meo, petite & accipite*. Sicque per Dei gratiam ab illusione liberata est.

Recogitabat aliquandò annos pueritiæ & adolescentiæ suæ, & gratias agebat altissimo, qui usu temperantiæ, cujus adhuc scientiam nondum habuit, vitam suam præteritam exercitaverat. Qui sæcularis inter sæculares, nec tamen gulæ deditus erat, nec ebrietati vacabat, & castigabat eum ignarum, temperantiâ, cum esset in aliquantulâ rerum abundantia, ne corrumpere importunè serviendo gulositati, & ebrietati juxta appetitum concupiscentiæ. Postmodum cum sæculo renuntiasset, & virtutem abstinentiæ deprehendisset constare in æquanimitate tolerandi inopiam, & in non corrumpendo per abundantiam, miratus est se evasisse, & congratulatus est illi, à quo concessum esset per innocentiam communia vitia declinare, & per intellectum ad regularis vitæ institutionem forè perductum. Meditatus est aliquoties corde, pensans misericordiam ejus, qui est pater luminum, quòd adeo simplicitate sui salubriter delectari concessit eidem, ut nec honoris, nec dignitatis ventilaretur ambitione. Postmodum cum diligeretur & honoraretur à plerisque bonis, cavebat sibi fieri inflationem aurium honore & nomine falsæ simplicitatis, & quotiens ad consilium, vel colloquium vocabatur, semper solitudinem in corde quærebat. Denique cum sæculo renuntiasset, non ad loci dignitatem præmemorati, sed ad sollicitudinem se præparabat. *Nam neque qui rigat, neque qui plantat est alicujus momenti, sed qui incrementum dat Deus*. Et quia discipulus hominis non fuit, ne magister fieret erroris, per magisterium erudiebatur timoris, de quo scriptum est: *qui timetis Deum, sperate in illum, & illuminabuntur corda vestra*. Censura nostra quoque divini amoris obedientiam docet & reverentiam. Cum autem caritas, quæ manet immobilis, sit radix justorum, & flos ejus spes coelestium, metuebat justus in animo vitium cupiditatis temporalium, quæ est radix malorum, verum cum flos illius radice est delectatio temporalium, illuminatus est ex opposito, & sperabat, & præsumebat de Christo cupiditatem cum flore suo partim aruisse, ex eo quòd temporalia nunquam ad delectationem, sed ad usum duntaxat fratrum propter Dei cultum diligebat. Porro cupiditas solet deviare in avaritiam, quæ amatores suos præcipuè ad duo exercet, ut de quæsitis rebus opera misericordiæ minimè fiant, & sive benè, sive malè, semper in augendis rebus firmetur. Sicut scriptum est, venatio leonis, onager, & pauperes, pascua divitum. Recurrebat ad suam conscientiam, & invenit in eâ pro modulo suo largitatem ab eo utique, à quo

à quo est omne datum optimum, repositam, ut si posset omnipotenti 1217.
daret, & super omnem vocem querulantium turbabantur viscera ejus.
Non enim comedit aliquando, si vidit, vel audivit pauperem, quin com-
pateretur ei, & subveniret, & super omnibus afflictis pia gestabat viscera.
Sæpè etiam cum collocasset se in stratu suo, tempore algoris, antè oculos
mentis, penuriam pauperum, & defectus senum & debiliū compatiendo
constituit. Sanè secundum evangelicam sententiam multi hodiè ad mona-
stèria currunt, & omnes habere cupiunt, quod delectat, pauci brevissi-
mam viam ad delicias, videlicet contemptum earum inveniunt. Et utique
quidam sunt in Ecclesiâ Prælati, sua quærentes non quæ JESU CHRISTI,
Deum non propter Deum quærentes, sed temporalia quærentes, & prop-
ter hæc Deo servientes. Quisquis talis est mercenarius, & cum Simone
mago mercatore, est ejiciendus. Etiam Apostolus quæstum & avaritiam,
quæ est idolorum servitus, in eo exhorruit, sed ne ob augurium nimis
fallax obstupesceret, sententiam Sanctorum in hac perplexitate investiga-
vit, & advertit ad principalem intentionem semper forè recurrendum,
qui affectus operi nomen imponit, & Reverendus Pater Augustinus astruit
idipsum dicens exemplo Johannis; *videtis, non quid faciat homo conside-
randum, sed quo animo & voluntate faciat.* Item beatus Ieronymus: *de
sensibus Deus judicat & voluntate.* Et Poëta: *ut desint vires, tamen est
laudanda voluntas.* Igitur ut per ostium intret, qui ad Deum converti
desiderat, introduci debet principaliter propter Deum, & secundò propter
temporalia, quia hoc sine temporalium subsidio nequit fieri. Sic scribit
Beatus Gregorius cuidam Episcopo, ut pauperrima regularia monasteria
requireret, quæ secundum Deum vivere sciunt, & eisdem sacerdotes lap-
sos tradat cum rebus eorum. Sic etiam Apostoli pretia pro prædiis à Con-
versis acceperunt ad fovendos egenos. Sicut Dominus habebat loculos &
à fidelibus oblata conservans. Verum quoniam Deus videt veraciter, ut-
rum intentio illius fuerit pronior ad cultum Dei, quàm ad cupiditatem,
hoc solum superesse æstimabat, ut timeat ne alios lucretur, & seipsum
perdat.

Anno quoque conversionis suæ XI. quo fundata est grangia secus Eme- 1220.
tha (a) ut extrinsecis etiam temptationibus excitaret fidem retributionis
æternæ, & illuminaret corda ad cognoscendum, quòd non sit Christianæ
virtutis in temporalibus exultare, fratres pusillanimes pro tenuitate tem-
poralium & amissione eorum placuit in camino probationis examinare.
Per exercitium temptationum enim probatur fides. Vigente ergò æstate ignis
corripuit quandam officinam, & subito multa consumpsit, quæ erant fra-
trum usibus reposita. Porro quàm certum sit, quòd irascitur & miseretur
Deus, hinc apparuit experimento, quòd dormitorio fratrum, quod propter
vicinitatem flagrantis incendii humanis viribus defensari non potuit, pepercit.
Hoc in autumno die beati Magni. Sed mitigavit iram, non prorsus amovit.
Mediâ namque hyeme sequente, cum putarent se pœnas sufficienter exsol-

Zzzzz

(a) *Emetha* villa in Fiwelingiis, ab Emeso fluvio, qui portum præbet,
nomen obtinens, insigni pridem foro famosa, sed suum splendorem fata
everterunt, flumine tantam limi copiam in portum ingerente, ut totus
fuerit obstructus. Sicque in tenuem vicum abiit Emetha, nomenque immu-
tavit in *Weslerinda*.

1220. viffe, & ultrà fe in probatione deficere, venit diluvium, & operuit
 ——— subito totam terram, & mansionem virginum & sororum fuarum,
 & submerfit oves, & boves, & univerfa pecora earum, & ventilata
 funt per direptionem procellarum neceffaria, quæ ufibus earum
 præparata. Quid facerent illæ agniculæ numquam expertæ talem cla-
 dem? Cœperunt quærere tutam ftationem, & fe connexis manibus tene-
 re gregatim, confiteri ad invicem, & pfallere, & ad exitum præparare.
 Sed in illo articulo periculi non aderat Præpofitus. Cumque domus illa, in
 quam conscenderant, cujus columnæ in terram minimè defixæ erant, jam
 ictibus procellarum diffiparetur, divifæ funt ab invicem, & pars conscendit
 oratorium, pars altera domum australem, & ftatim domus poft fugam ea-
 rum ftare ultrà non valuit. Porro ex collisione trabium fractæ domus, rum-
 pebantur partes alterius, & tunc præparabant fe, & animas fuas Deo com-
 mendabant, connexæ manus & mentes, & aquæ inundaverunt in altum,
 & ecce confortatæ funt subito, & ftabant fimul, & domus valde debilis
 pondere earum, immobilis reddebatur & firmior. Sanè Deus pepercit ora-
 torio mifericorditer, quòd propter fui eminentiam facile potuit expugnari à
 ventis, propter femetipfum, & sereniffimam Virginem matrem fuam, & an-
 cillas fuas. Et fugit mare. Et cœperunt fe nominatim inquirere & clamare,
 & tandem, convenerunt, & gratias egerunt Deo omnium redemptori. Hanc
 vaftationem nequam fpiritus quodam præludio multis antè hebdomadibus
 prænunciarunt, & conftat nimirum, ficut teftatur egregius Doctòr Augufti-
 nus, quòd aliquandò nequam fpiritus, quæ ipfi facturi funt, prædicunt.
 Accipiunt namque potestatem, aërem morbofum reddere. Aliquandò non
 quæ facturi funt ipfi, fed quæ fignis naturalibus futura pernoscunt, prædi-
 cunt. Nam cum memoratæ fiores in domo Australi, quam præfatus fum,
 in quâ erat refectòrium, quodam vespere ad bibendum confediffent, subito
 paries tribus ictibus vehementer percuffus alto ftrepitu insonuit, & fic fe-
 cundò & tertio, dein multis locis, & multotiens. Et confirmatæ funt an-
 cillæ in Christo, & tandem fide cordis animatæ contrà phantafiam surre-
 xerunt, & more folito potum cum gratiarum aétione terminarunt. Porro
 fratres per ignem, & aquam examinati valdè facti funt pusillanimes, & fi
 quifpiam quantumlibet verè teftificaretur eis, quòd poffent in tantâ per-
 turbatione perfeverare, nulla-tenùs crederent, nec affirmarent. Sed fidelis
 eft Deus, qui *non patitur quenuquam temptari fuprà id quod potest*. Occa-
 fionem tamen hinc oftendit fuis confilii, & auxilii ad habendum neceffaria
 in durâ afflictione, ad innovandas domos novas & veteres, ad emen-
 dum granum, ad construendas grangias, pro subsidio fratrum & sororum
 Christi. *Et apud Dominum mifericordia & copiofa apud eum redemptio.*

Magnanimus igitur erat in colligendis fratribus, ficut qui paratus erat omni
 fi poffet petenti tribuere, fed de iisdem in melius mutatis meruit lætifi-
 cari, & in grangiis instituendis, & domibus construendis. Veruntamen fibi
 fufpectus erat, ne quòd foris rectè agebatur, intus profuturum cenodo-
 xiæ, mercede vacuaretur, & intrinsecus quâdam moleftiâ premebatur prop-
 ter malitiam temporis, cujus fimilis non erat comperta ab annis priftinis,
 quia univerfa ufibus humanis neceffaria in fummo erant pretio, & pre-
 tium eorum quali nullius pretii reputabatur. Denique in fimplicitate fuâ
 fententiam fratrum expectabat, & femper extorsit ab eis honefta & ne-

cessaria. Proindè cum staret ad laudandum Deum inter psallentes sono multitudinis mulcebatur, & erupit aqua de oculis, & lingua palpitavit verba intercisis suspiriis, & exultavit spiritus ejus in Domino, dicens Deo: *Pasce agnos tuos, non meos, ut quid voluisti me dici pastorem? timentibus te nihil deest.*

Anno gratiæ CIOCCXIX. noctu Beatæ Julianæ Martyris anno III. Honorii Papæ tertii, mense Januario, die mensis XVI. lunâ ipsius diei XVII. die Paschæ, VII. idus April. Dominicali litterâ F. die inquam Januarii XVI. Cum aliquot diebus præcedentibus spirasset Africus, sed non immoderatè, die præfato plus solito invaluit à manè usque ad vespèram, sed præcipuè, ut visum est, ab horâ nonâ diei invaluit, qui ut asserunt nascitur è refluxionibus Oceani vergentibus ex Occidente & Oriente, & concursum facientibus in latere Australi. Frigidus autem & siccus erat secundùm tempus, quod per diem naturalem quadrariè secundùm Philosophos dividitur. A mediâ parte noctis usque ad mediam diei, calidum & humidum. A mediâ diei usque ad mediam ejusdem, calidum & siccum. A tertiâ diei usque ad tertiam noctis, frigidum & siccum. A tertiâ noctis usque ad tertiam ejusdem, frigidum & humidum. Verùm per intervalla grandinem cum magnâ acerbitate projecit, quia calor solis in alto erat, qui guttas attraxit, sed frigore constrictæ in grandinem sunt versæ. Et his jaculis ille cruentus Africus armatus, miseros tam mari quàm in terrâ afflixit crudeliter. Cumque homines pro defendendis domiciliis suis plurimum usque ad solis occasum & ultrâ laborassent, & furorem Oceani minimè formidassent, jam horâ dormitionis securitatem qualemcumque promittente, illicò Choro cruentissimo, crudelis cessit Africus collateralis zephyri à Septentrione. Et quia mare funditus motum fuit per Africum, Choro ruente effluxit, & effusum est multis voluminibus, & citatius more bullientis aquæ, & obtinuit præcipuè maritimas Frisæ, & more repentinæ mortis invaluit, & attraxit pauperum domicilia, divitum domos indomitè aggrediens, sicut quidam dixit: *Mors aequè tuguria & turrès Principum ac divitum pulsât.* Cumque aliquid resisteret, eò amplius furor arma nocendi exacuit more humani ingenii assiliendo recurrens, relabendo fugiens, donec crebris assultibus ipsas domorum columnas effodiendo & frangendo evulsit. Dum igitur horâ dormitionis securitatem, ut dictum est, promississet, & subito violentia maris amplius invaluisset, & quasi per spatium unius horæ noctis ascendisset, cœperunt miseri mortales fugere, & scandere domorum solaria, & præterea trabium roborâ calcare, & fenestras pro tecto facientes tutissimum sibi refugium putaverunt non in tectis, sed super tecta commorari. Multi siquidem volentes, sed non valentes tempestatî resistere, & res perituras defendere, perierunt, quos violentia currentis aquæ in terrâ subsistere non permisit. O dolor & gemitus videre homines tanquam natatilia maris inter fluctus jactari, videre miseros aliquot sudibus compressis & substratis sibi, vel fœno & stramentis, quo trahebat vis maris, sine navi navigare. In quo diluvio millia virorum, mulierum, & parvulorum perierunt, & Ecclesiæ destructæ sunt.

Sanè diluvium diei Mercurii in tertiâ parte feriæ ascribimus, quia dies à vespèrâ in vespèram computamus, ut sic Hebræi à manè in vespèram incipientes, secundùm quos dies præcedit, & nox sequitur, nam mysticè à luce in tenebras desinit, mirùm in modum, cum secundùm Philosophos de

Famou-
sum Di-
luvium
in Frisâ.

1220.

1220. XXIV. horis feriæ tertiæ præcedentis feriam quartam, luna teneret horas secundam, IX. XVIII. XXIII. secundum quas, ut asserunt, mare movetur subito, nec hora diei IX. nec hora noctis XVI. sed quasi confusus, quasi in medio horarum suarum irruit cataclysmus, & legis suæ oblitus est Neptunus, ut eò atrociùs Deo permittente, contrà incautos insaniret. Manè factò cœpit sævire Africus, & miseros mortales submersos cum cæteris animalibus, quasi gremio terræ immeritos eventilare, cui accedente vespérâ, restitit Aquilo à Septentrione. De singulis horis singulis planetis in uno die deputatis sic dicunt. In die Lunæ prima hora de XXIV. horis, quæ sunt in die naturali, deputata est lunæ, sex sequentes aliis planetis. Item VIII. est lunæ, VI. sequentes aliarum planetarum. Item XV. est lunæ, VI. sequentes aliarum planetarum. Item XXII. Lunæ, XXIII. Saturni, XXIV. Jovis, XXV. Martis, & illa est prima hora sequentis diei. Undè illa dies dicitur Martis. Ordo verò planetarum hic est, Sol, Venus, Mercurius, Luna, Saturnus, Jupiter, Mars, de hujusmodi dixit Poëta:

*Felix qui potuit rerum cognoscere causas,
Undè tremor terris, quasi si maria alta tumescant
Obicibus ruptis, rursusque in seipsa revolvant.*

Augustinus de his: non est curandum Christiano, si ignorat de illis rebus, quas Philosophi se invenisse existimant, quia nec ipsi omnia reppererunt. Quædam humanâ conjecturâ investigantes, quædam historicâ sapientiâ scrutantes, plura opinantes potius quàm scientes; satis est Christiano rerum creatarum sive coelestium, sive terrestrium.... nec non bonitatem credere creatoris, qui ventis imperat & mari, & misericordiæ non obliviscitur, parcendo & servando incolas terræ, quandò in quarto septenario lunaris temporis illam violentiam permittit ebullire. Primo namque die nascentis lunæ primi septenarii, Oceanus copiosior esse videtur, quia aër in aquosam substantiam transit, lunâ nihil caloris habente, & proficiente lunâ, proficit calor, & minuitur mare, humore nimirum aëris desiccato per calorem accensionis usque ad VII. diem. Post eundem diem paulatim ebullit & crescit Oceanus, & tantum videtur facere calor, quantum videbatur facere humor. Secundum opinionem Philosophorum diluvium fit ex elevatione & depressione stellarum, ut si omnes planetæ simul eleventur plus solito à terrâ remotæ, minus de humore consumunt, undè humor excreescens per terras se diffundit, & fit diluvium. Si verò omnes simul deprimantur, ex vicinitate terras adurunt. Et propter hanc inæqualitatem contingit terrena, modò diluvio, modò incendii adustione finiri.

Signa ergò causam esse futurorum crediderunt Gentiles, quia, ut dicit Beatus Augustinus, superiorem cæteris omnibus causam esse voluntatem Dei, videre non potuerunt. Voluntas namque Dei prima & suprema est causa omnium spirationum & motionum, quæ & propter raritatem mira videntur. Hæc est sola, undè ortum est, quidquid est. Sed & sidera vel stellæ sunt in signa tempestatis vel serenitatis, sicut de ortu Jubilei dicit Magister in historiâ Ecclesiasticâ, qui ab hoc instituit annum quinquagesimum, quia Abraham peritus erat in astris, & noverat, quòd intemperies aëris, quæ fit ex elevatis vel depressis planetis, semper usque ad L. annos ad temperiem redeat, & quod vidit fieri in astris, voluit fieri in terris. Contingit autem diluvium propter scelera hominum, quia scriptum est, quòd sub

sub Noë filii Cham abutebantur uxoribus fratrum suorum ; nimis fornicationibus , iratusque Dominus peccatis hominum dixit ; *pœnitent me fecisse hominem , delebo hominem , quem feci , disperdam eum cum terrâ , videlicet omni fertilitate terræ* : terra enim vigorem suum in fertilitate perdidit per diluvium. 1220.

Hæc & his similia in scriptum redegit sibi soli , ad contemplandum jugiter magnalia , & mirabilia , & terribilia Dei , quæ fecit , sed & tibi , o lector , ut admoneantur singuli super petram & in alto cum sapiente domos sibi stabilire , ut firma faciant domorum suarum laquearia. Et si quando Dominus Sabaoth coeperit maritimas Frisæ quasi per servum suum flagellare , & permiserit ventos ruentes validos , certos nuncios interitus , Africum & Evrum , fursum cor habeant , & peccata sua antè se statuant , & ex tunc tutiora , & altiora loca ascendant , neglectis rebus perituris , quæ justo Dei judicio necesse est amittere , sed cum dolore , quo tanquam in fornace vasa figuli torquentur mortales. Ecce talem stragem attulit furens Oceanus , vicem faciens Totilæ & Theoderici , qui persecuti sunt Ecclesiam Dei , peccatis hominum exigentibus. Sed adhuc iratus erat Altissimus , & residuum maris , fames flagellavit & pestilentia , juxta comminationes Prophetarum , qui semper populum rebellem ac peccatorem vel ne perirent à facie gladii , famis , & pestilentia , terruerunt. Undè Davidi dictum est à Nathan :

Ecce trium rerum tibi Rex datur optio : Septem

Annis vexabit teque tuosque fames.

Aut tribus instantes patieris mensibus hostes ;

Aut tres vexabit pestis ubique dies.

Erant quidam blasphemi , qui in labore hominum non fuerunt in cacuminibus villarum constituti , & sylvarum accolæ , in quorum terminis quasi unius horæ incursus , quia non erat nisi unica maris æstuatio , licet multum aucta incrementis , quibus tot millia stravit , ut civili prælio , rabies Oceani , & mitigata recessit , & ideò illi habundantes , panem pauperibus & annonam indigentibus negaverunt , sicut olim Idumæi , aquam Israelitis. Et isti res alienas ex inundatione rapientes ut proprias cum gaudio amplexati sunt , & creatis justitiariis pro restitutione earum , malitiose absconderunt.

In illâ maris inundatione accidit , cum hinc inde aggeres dissipasset , & quasi irrecuperabiliter destruxisset secus *Emesam* circa terminos fratrum , & multi depauperati decessissent de finibus illis , quorum erat reparare , quod mare crebrò ascendit pristinos terminos reposcens , & facta est querela ab incolis sex villarum , quorum patres immunes erant operis illius , ut fratres *Floridi-Horti* ex parte sororum suarum , & alii pauci ad reparationem compellerentur. Et circumvenerunt Consules illius anni , & contra responsum est , omnes ad onus teneri , quia quorum erat reparare urgente necessitate , recesserant , & ideò agros fratrum & aliorum quorundam non debere immoderatè onerari , vel etiam magis , quàm singulos sex villarum , quod esset fraternæ compassionis , & publicæ utilitatis. Undè factum est , ut cum viderent per fratres impediri , graviter minati sint , & communitatem eundi & ducendi per vias etiam publicas auferre conati sunt. Cum ergò tanto periculo fratres se exposuissent , factum est mirabiliter , quòd majores de septem villis mari conterminis , statuerunt convenire , & convenientibus eis continuè elegerunt juratos , qui pro utilitate & necessitate instantis periculi

Aaaaaa

1220. justam dictarent sententiam; nam jam consules anni dissimulabant tale negotium diffinire, & partibus citatis talem dederunt sententiam: quod omnes agri a quo onere propter necessitatem in reparatione aggerum respondere deberent. Qui volentes efficacem fore sententiam, quoniam pars altera nondum consensit, collecti in unum spoliaverunt rebelles. Qui sequentes spoliū vulneraverunt unum letaliter, peccatum cumulantes damno. Et sic fratres per gratiam Dei cum triumphantibus triumpharunt.

Pro violentā verò Frisiæ oppressione per subitam maris diruptionem, multas secūm causas pertractabat, quod licet multis religiosorum conventibus sit insignis, qui pro affectu, pro eā indefinenter supplicant, quia tamen numerosā hominum multitudine, est elata, & libertate, quæ res est inæstimabilis, & pauperum & divitum ditissima, animalium quoque copiā, pasuis, & fructuum fertilitate opulenta, & jucunda, forsitan in oculis Altissimi pro tot & tantis bonis rea arguitur ingratitude, & convincitur iudicio diluvii, famis, & pestilentiae, ne innoxia sibi videatur, sed ut reatum suum agnoscat, & abominationes suas, & præcipue illorum, qui deberent esse sal terræ, saporem sapientiae, & lucem scientiae, in falsuginem convertunt & tenebras. Unde posita est terra in falsuginem à malitiā inhabitantium in eā. Ibi ordinantur presbiteri sine certo titulo contra illud *dist. 70.* Ferri candentis purgatio non aboletur contra illud II. *qu. 5. abolenda.* Ecclesiae constructæ hinc inde in Episcoporum potestate non sunt. Clerus Ecclesias ingreditur & non aedificatur. Dotem Ecclesiae auctoritate propriā disponunt, vel vendant laici. Nummi pro chrismate extorquentur, contra illud in *Extravagantibus primis de Simoniā.* Ecclesiae jure hæreditario à filiis Sacerdotum possidentur contra illud VIII. *qu. 3.* Presbiteri & cæteri altaris ministri ex oblatis convivuntur, & tabernas intrant, contra illud *dist. 44.* Conjugati sacros ordines capiunt, & beneficia Ecclesiastica, & conjuges junguntur contra Decretales *ff. de cleric. conjug.* nec res, quas acquirunt, post ordines, Ecclesiis, sed liberis suis relinquunt contra illud *de pecul. cler.* Peccata igitur Sacerdotum & altaris ministrorum maxima sunt propter dignitatem officii, ut dicit Dominus Innocentius Papa, & propter perversitatem exempli, & scitur quod multa sunt venialia laicis, quæ mortalia sunt presbyteris. Eis enim datum est nosse mysterium regni Dei, & claves regni coelorum, & panem & vinum consecrare in corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi. Sed heu in diebus nostris sine examinatione & indignè manducant illud, non enim vivificationem, sed iudicium manducant, nec advertunt, quæ advertenda sunt in ipso, & ideò sine reverentiā quasi ad alium cibum accedunt. Ideò multi sunt infirmi, incognitis videlicet febribus, & imbecilles, in longas, & incurabiles infirmitates incidentes, & dormiunt in morte, quia ex his contingunt mortalitas, fames, diluvium. Sunt etiam qui consideratione velut mundi, ad corpus & sanguinem Domini accedunt, manentes tamen in criminali, vel impoenitentes in veniali, vel manentes in voluntate peccandi. Ideò rei efficiuntur corporis & sanguinis Christi, nec ipsas negligentias, quas in tractando, sumendo, servando admittunt, emendare maturant, non attendentes & peccatum & periculum totius Ecclesiae esse quod delinquant.

Laici etiam oblationes, primitias, decimas ad cumulum mutuae damnationis non persolvunt, quæ danda sunt ministris Dei, non servis Damo-

niorum. Olim in populo Judæorum fiebant decimæ frugum Levitis. De his Levitæ summo Sacerdoti decimabant, de quo panis propositionis. Item x. partes decimabant decimarum, ex quibus in anno Jherosolymis se procurabant. Item ad opus peregrinorum decimabant de illis, sed nihil retinebant. Decimas solvere est de jure divino, undè & antè legem, & in lege solvebantur. Quod Adæ in extasi ostensum est, ut ostendatur initium & finem boni esse à Deo. Item decimam damus & novem retinemus, quia omnis imperfectio à nobis est, ut ostendamus nos ex illis esse, ex quibus decimus ordo Angelorum replendus est. Primitias tamen recompensat Ecclesia, per processiones & oblationes cotidianas, & jejunia quatuor temporum. Sacerdotes mortaliter peccant, quòd non prædicant minutas etiam decimas esse persolvendas. Sed omnes laici tenentur in generali decimas persolvere, unde Beatus Augustinus: *si tu decimam non dederis, tu ad decimam revocaberis*. Ideò penuriam patimur. Decimæ sunt, teste Augustino, tributa egentium animarum, & pro eis Deus dat salutem corporis & animæ. Sed & verum est, quòd Deus nulla peccata impunita dimittit, nec homo poenitens, non punitur. In medio nationis prave impediuntur electi, qui si effectum censualem capiunt, inflammantur contra illos laici, & fiunt quasi jumentum irrationabiles, terrena quoque immoderate ambientes. Sed utinam sint apud te Deus, quando est à te solo gratia, quam negligunt plurimi.

Hic seipsum accusabat, & timebat periclitari ex participatione rerum etiam licite acquisitarum, quas afferunt sæculo abrenunciantes, quando monasterium ingrediuntur, & examinabat utrobique intentionem sui suscipientis, & alterius offerentis, ne fortè vitio Simonie corrumpetur. Simon olim sua optulit, spiritualia emere volens, & de emptis gloriam & lucrum habere. Verùm sua dare licuit, emere thesaurum & margaritas, quod est virtutes, Deus jubet, sed non secundum intentionem Simonis, qui in iniquitate volens remanere, quæ justis debentur, appetiit possidere, undè Deum justum probavit. Pecuniam quoque Spiritui Sancto coæquavit, & Deum cupidum comprobasse arguitur. Porro quia in pravitate voluit perseverare, & pecuniam Spiritui Sancto parificare, respondit Apostolus, *pecunia tua tecum sit in perditione*, innuens, quod primitus unusquisque seipsum & deinceps res suas debeat Deo offerre. Quod verò religiosi faciunt, qui projectis veteribus pilis & cornibus currunt ad fontem aquæ salientis in vitam æternam, non ambientes celsitudinem, sed carcerem, deferentes secum debitum bonorum suorum subsidium, gratis accipientes spiritualia, chori introitum, fratrum communionem, orationum participationem, ut ministrent pro suo ordine in psalmodiâ & hymnis, & divinorum celebratione. Carceres enim Ecclesiæ, sunt monasteria, vincula poenalia, & excommunicatio. Nam si etiam quispiam spem habens & promissionem, ut Abbas fieret, ut dicitur 16. *qu. 5. per laicos*, ambitiosâ mente & cum munere ingrederetur, pro hujusmodi delicto, in monasterium detrudendus esset, ut habetur 1. *qu. 1. reperiuntur*, sed cum non exprimat in quod detrudi debeat, in illud quod visum, detrudi potest, & erit ibi, ut in ergastulo, ablatis ei, quæ sunt honoris, & quæ sunt oneris, remanentibus.

Disputabat adhuc de peccato illius Magi, volentis spiritualia emere & vendere, & vendendo gloriam & lucrum optinere. Qui dum pro spiri-

1220. tuali gloriam voluit usurpare, Deo, cui debetur gloria, se voluit parificare, quia auctoris sui gloriam negare convincitur, quisquis sibi tribuit, quod operatur, & dum propter spiritualia, pecuniam intendit accipere, creatoris cultum, creaturæ attribuit, in eo idololatriam incurrens, & Deo cultum auferens, sacrilegii crimen non effugit. Porro ipse testimonio conscientiae suæ, fixum habuit, nichil prorsus horum unquam intendisse. Unde & sperabat & præsumebat de illo inspectore desiderii, reatum non habere. Non enim venditur in claustrò quicquam à Prælato propter sua, vel privata lucra, quod condemnat Canon. Unde magister Simon Tornacensis arguit illum duntaxat Simoniam committere, qui lucrum proprium captat. Et sic ut dicitur XII. *qu. 1. futuram*. Beatus Hilarius autem parentibus omnia dereliquit, aut vendita erogavit, ipse tamen factus Episcopus Ardatii (*Pictavii*) quæ illa Ecclesia tunc habuit, non solum possedit, sed & acceptis nervosis fidelium hæreditatibus ampliavit. Licuit ergo religiosi & res & rerum stipendia cum illis, qui ad monasterium veniunt, recipere sufficientia ad corporis procurationem. Similiter habetur XVI. *qu. 1. de lapsis Sacerdotibus*, qui si parentes habeant, res eorum legitime parentibus tradantur, ita tamen ut eorum stipendio, qui in præsentia dati fuerint sufficienter procurentur. Sed propter temporalia non licet allicere simplices, qui illecti fuerint, & comam deposuerint, in eo, quod coeperunt perseverent, & res eorum hæredibus reddantur, propter occasionem mali & præsumptionem. Pro ingressu monasterii quia spiritualis est, non licet aliquid exigere, compositio tamen consecutive & temporaliter expeditur. Solita erat dari pecunia pro ordinatione Pontificis, id est, quando ordinabatur, sed nihil est extorquendum. Qui verò promisit, solvere tenetur. Quare Ananias optulerat, quicquid habuit? postquam idem tetinuit, & fetellit, quia habuit, mulctatus morte. Ergo si licuit non solventem morte punire, licet promissum solvendum exigere. Magister *in verbo abbreviato*: contigit, quod aliquis accedens ad claustrum dicat: *offero me & mea huic Ecclesie, vel Monasterio ad serviendum perpetuo*. Si sine distinctione recipitur, sanus erit ejus ingressus, si non plura quam oblata ab eo, exigantur. Si distinguitur inter illum & sua, ut scilicet ille sit causa, quare sua recipiantur, sanus erit ingressus & licitus. Si autem distinguatur inter illum & sua, ut sua scilicet sint causa, quare recipiatur, vitiosus erit ingressus. Si autem monasterium eguerit, ita quod offerentem se illi sine pecuniâ recipere non possit, vel sustentationem spirituales & fraternitatem concedat, rem corporalem, vel in exceptionem paupertatis suæ, & in sustentationem vitæ illius potest exigere, ut recipiat temporales redditus, quibus sustentetur dum vivit. Quod si perpetuos exegerit, jam manifesta cupiditas vitiosum facit ingressum. Ex his autem liquet non debere construi monasterium, sine certo numero agrotum, pecorum, & personarum. Cum enim alioquin augmentum susceperit non-nisi difficile laqueos cupiditatis & Simoniae vitare poterit.

Item peccatum est, si in recipiendo canonicum, vel monachum pecunia intervenit, nisi, ut dicit Magister, forte fuerit oblata. Similiter sub conditione & permixtu contractus, si quis se & sua reddit Domino. Potest tamen non esse pecunia. Quid enim si dicat Prælatus: bene recipimus te, si vis, sed hic non habes, quod comedas, nisi tecum ducas, quia nec nos

nos habemus, quia nec nostra nobis sufficere possunt. Argumentum simile 1220
de Simoniâ *Tua nos.*

Consuetudo etiam in multis est Ecclesiis ubi numerus taxatus est monachorum vel canonicorum, si superveniat aliquis qui aliquam portionem sufficientem ad præbendam instituendam offerat, admittitur, & approbatur institutio talis, quæ contigit de facto in Ecclesiâ Parisiensi, consentiente toto capitulo, recepto cantore. Item Magister Bartoldus: si paupertas monasterii sit in tantum, ut aucto numero personarum necesse sit augere patrimonium, ibi statum loci, introitum petentibus significare non improbamus. Quidam plus dicunt, etiam taxationes & rei pretium imponere licere, in hoc casu habentes, quæ tueantur suam opinionem, cœnobitarum consuetudines.

Undè si constiterit monasterio omnia bona, quæ habet, acquisita per simoniacum ingressum omnium ibi commorantium, credimus esse distinguendum, quòd locus aut est carceris, aut voluptatis. Si carceris, non oportet tamen monachos exire, quia arctiorem non invenirent locum vel carcerem. Undè ipsi non emerunt honorem, ut dictum est, sed onus, & ideò doleant, quia extraordinariè introierunt. Bona verò illorum sive mobilia, sive immobilia, in manus alicujus personæ, Ecclesiæ resignata, per eandem possunt eidem Ecclesiæ, sicut & aliis conferri. Si verò claustrum voluptatis, sicut regalium monachorum, videlicet Urbana claustra, tunc quia non onus, sed honor emptus est, omnes statim abscedant. Si verò mixta sint omnia & confusa, tum, sicut dicitur, in Ecclesiâ assumant ventilabrum, & mudent aream claustri & conscientiæ, ut dona fornicatoris & raptoris rejiciant, & grana scilicet pura & munda sibi assumant. Sed si non poterunt, quia nesciunt, quæ sint de granis, quæ de paleis, faciant, quod possint æstimare, & nihil, quantum in se est, omittant de contingentibus. Si autem omninò in hoc est aliquis solus, & resistere non potest, sequatur conscientiam.

Sanè adhuc meditabatur, si tanta perplexitas in participatione rerum licitè acquisitarum, quantò plus vinculi in oblatione & communicatione rerum illicitè acquisitarum, cum quibus plerique accedunt, qui titulo usuræ divitias accumulaverunt, sicut prædiximus, quia acquisitio illicita dinoscitur in acquirendo & retinendo, ut potè furtis, usuris, & simoniacè acquisitis. De quibus, ut quidam dicit, eleemosina vana est, imò nulla est. Porro ex dictis Sanctorum intelligebat, quia bona talium, qui in iniquitate pristinâ præcipuè volunt permanere, non congruit religiosi recipere, non quòd pecunia sit in perditione, sed quòd mala eorum videntur ex tali deceptione sequi, & illi ex his magis confirmantur in iniquitate, & infirmis fratribus scandalum ex hoc generatur, de quibus Beatus Augustinus: nummi tui convertuntur in bonum, & tu remanes malus. Rectè quidem offertur, sed non rectè dividitur. Sic etiam Beatus Augustinus XIV. *qu. 5.* videtur reprobare eleemosinas omnium avaritiam sectantium, dicens: *fideli totus mundus divitiarum est, infideli autem nec obolus.* Nonne omnes, qui videntur sibi gaudere de acquisitis, eisque uti nesciunt, alienum possidere convincuntur. Omne igitur quod malè possidetur, alienum est. Malè autem possidet, qui malè utitur. Ex quo videtur, quòd eleemosinam non posse hinc fieri dictum sit, tantum in odium usurariorum, vel avarorum. Usurarius quippe non est dominus fœnoris pecuniæ de æquitate, peccat in

1220. Deum & in proximum contrà illud : *in sudore vultûs tui vesceris pane tuo*. Primum ex usurâ, ut dicitur XIV. *qu. 5.* elemosina fieri non potest, sed refundere debet eam ei, à quo accepit, ut dicitur ibidem. Si non sit, dabit hæredibus. Si non sint hæredes, dabit pauperibus. Et transfertur dominium in pauperes, auctoritate juris, non facto refundentis *tit. de usur. cum tu*. Et si coenobitæ aliqui pauperes essent, possent possidere titulo ex donatione, quia jus eis donavit. De quibus Beatus Augustinus : *nec prodest dispergere pauperibus, & pauperem fieri, cum anima misera superbior efficitur divitiis contemnendo, quàm fuerat possidendo*.

Movebatur quoque ex eo, quòd pecuniam Ecclesiæ dederat cuidam adversario, qui violenter voluit ipsam supplantare Ecclesiam, quam veraciter à majori & saniori parte patronorum collatam sibi tenuit, & à diocæsano confirmata fuit, & rite possessa, & legit, quòd causarum decisiones etiam in re dubiâ & pro lite incertâ fiunt plerumque in spiritualibus aliquo dato, vel retento, vel promisso, & advertebat disquisitionem hanc utilem esse propter scrupulosos fratres, & propter æmulos eidem oblatrantes. Fit igitur litis decisio, vel transactio, aliquo dato; aliàs in personis *ut c. generalis*, ubi dicitur, quisquis serviles personas putaverit non esse restituendas, nisi de voluntate Dominorum, testimonio subscriptionis absolutas, vel legitimâ transactione concessas, periculum non se ambigat proprii honoris subiturum. Item fit in rebus Ecclesiasticis, ut habetur XII. *qu. 11. quod si necessitas optulit* &c. ut aliquid rerum Ecclesiæ distrahatur, apud duos Episcopos causa probetur, & sic quæ facta fuerit venditio, vel transactio corroboretur. Item in criminibus maximè injuriarum XXIII. *qu. IV. si illic*, ubi hæc acta sunt, supplicatione susceptâ constiterit eum, qui malè tractatus est, ignovisse, semel in ablatione remissâ punitio recidivo dolore non debet iterari. Item pro vexatione XXIV. *qu. ult. Tributum*. Item *ext. tit. de Simon. Matthæus*, ubi non præcipit Papa dimittere administrationem, qui quid dederat pro suâ vexatione. Item pro impenso beneficio XII. *qu. 2. quicumque*. quicumque Episcopi suffragio cujuslibet aliquid Ecclesiasticæ utilitatis pròviderint, & pro eo quodcunque commodum in remunerationem promiserint, promissi solutionem eos exsolvere oportebit. Ecce in tot casibus solet celebrari transactio. Sed in re spirituali transactio fieri cum temporali non debet, sed dicam quòd in re spirituali intrinsecâ & extrinsecâ fieri possit transactio. Si enim veraciter quisquam probaverit, vel sciat se justè possidere Ecclesiam, licitè daret rem aliquam extrinsecam. Quippe unicuique licet jus suum redimere, sicut dicitur I. *qu. 3. quesitum*, quod si credat tantum se justè possidere, potest partem reddituum auctoritate superioris concedere, quia si rem extrinsecam daret, posset esse emptio. Igitur dantur munera pro re spirituali adipiscendâ, & malè I. *qu. 1. per tot.* pro recuperandâ quoque, illicitè, ut I. *qu. 1. nullus*. pro eâ retinendâ licitè ut I. *qu. 3. quesitum*. porro si justè possides, & non potest adversarius cogi per censuram Ecclesiasticam, detrahendum est severitati, ut habetur d. XXXIV. *fraternitatis*. Is autem potest, qui commodè potest. Tunc demùm dare pecuniam non est vitiosum. Sed secundùm Augustinum licet projicere pecuniam, & emere tibi pacem.

1221. Anno conversionis ejus XII. bissexto intrante, lunâ XXVI. II. septenario lunationis, octavâ Innocentium, Dominicali litterâ E. facta est horrenda

maris disruptio, & multis metuenda in horrore crepusculi. Sed quamvis in 1221
multa profunditate aestuavit, non æquo molimine delevit homines ut antea, quia terminos maris nondum occupare ausi sunt, ut olim. Anno eodem D. Theodoricus Episcopus tertius intravit partes Frisiæ. Qui cum multis veniens, multis eguit, & dixit ad se pertinere questum Sinodalem negotiorum illius anni, cuius ipse tenetur facere visitationem, & sic pertransivit etiam Emesgoviam (*Embde*) qui bello concertaverant diuturno, & suavis est illi, ut pro bono pacis se interponeret, & non audierunt eum. Tellus mater vix pro compensatione laboris & seminis, ordeum germinavit, & constabat, quod ira Dei nondum fuit averfa, & non restabat nisi orare, ne declines in irâ à servis tuis Domine petentibus nobis æterna & temporalia. Scimus Domine iratum te esse, quia tollis temporalia, sicut cum faciem tuam avertis à quærentibus æterna.

Anno conversionis ipsius XIII. in IV. septenario lunationis, cum hyems 1222
secundum naturam piscium versus finem suum magis humida, aquis videlicet pluviis, & minus frigida fore debuisset, spes tamen sefellit. Nam die præfatâ cum aliquot diebus præcedentibus dirupit aggeres Neptunus, & totam terram replevit amaritudine; loca tamen statûs superiora deseruit, sed in inferioribus expatians ruptis obstaculis versus sylvas moram fecit odiosam. Siccitas magna secuta est, collecta est messis ordeï, quod debile fuit tam culmo, quam aristâ, & tenuè. XIV. Kalendæ Octobris, lunâ XXIX. effudit se Oceanus, & totam terram optinuit, & quæ sicca fuit paulò antè repleta est amaritudine. Eodem tempore Magister Joannes Xantensis, verbi Crucis prædicator, cum disposuisset stationes per loca, prohibitus est invadere Oceanum.

Anno quoque Conversionis ipsius XIV. & in medio Januarii, magna rabies fuit ventorum, & circa anniversarium diluvii pristini sub titulo Beatæ Julianæ, undè rursus formidabant subversionem. Quid ergò utilius orent? nisi verba Prophetæ; *quo-usque irasceris super orationem servi tui? qui non inimicis sed & factis servis tuis irasceris.* Orarent utique & dicerent, cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis amaritudinis. Transeat ira à servis tuis Domine, ne in æternum damnemur. Scis enim quamdiu utilis erit castigatio, & tamdiu pascemur & potabimur hujus vitæ doloribus ad sufficientem eruditionem. Dicant ergò universi supplicando, quia in nos, ô Deus! à te nobis imatæ, non transierunt iræ afflictionis tuæ; sed adhuc terrores tui conturbant. Quia quod accidit accidere posse non imprudenter timetur. Promittit autem & facit Deus misericorditer tribulationem, nec alimentum subtrahit, sed desiderium movet, & misericordia suavis est patienti, sicut panis esurienti. Siccitas arefecit pascua. Herba ordeï & avenæ brevis fuit & rara, sed silvæ abundabant filigine. Veruntamen si tellus irriguum superius suo tempore aliquot hebdomadibus habuisset, famem, frugum ubertate depulisset, decursis jam annis tribus, & mensibus sex. Hic est annus VII. ab incurfu Orientalium Frisonum in Fevelgoniam in die Beati Laurentii contra Rhodbernum, & generum suum & cæteros parentes, quorum domus incineratæ sunt & Consulum terræ ex parte. Contremuit tota terra propter Juratos quos Universitas Frisonum de more vetustissimo

1223. creaverat apud (a) Upstallesbome. Item hic ipse annus est, in quo vinculum societatis Fivelgoniæ & Hufesgoniæ (b) secundo nonarum Augusti penè scissum est, occasione injuriæ cuidam illatæ, instigante Eppone Rembada de Monemawalda (c) cujus domus incendio vastata est, & multi de parte Fivelgoniæ cæsi occubuerunt. Pluviæ verò in capite Kalendarum Septembris, & deinceps læserunt messem hordei, avenæ, fœni. Luna autem XIV. proximâ die post festum undecim millium Virginum facta est Eclipsis lunæ. In Augusto verò stella multis incognita flammivoma ab Aquilone apparuit multis noctibus, quam propter ignitos radios, quos fursùm spargebat, Cometam fuisse existimabant, quæ, ut dicitur, Regni mutationem, aut pestilentiam, sive bellum, vel æstus ventosque portendit. Undè quidam Poëtarum dixit:

*Præpes sanguineo delabitur igne Cometes,
Prodigiale Rubens, non illum navita tuto
Non impunè vident populi, sed crine minaci
Nuntiat aut ratibus ventos, aut urbibus hostes.*

Pluribus autem diebus quàm VII. visus est, sed nondum per LXXX. dicunt quidam, quod non sit stella, sed ignis, juxta voluntatem Creatoris ad aliquid designandum. De eo dicunt, quòd anno destructionis Jherusalem multoties visus sit ad modum gladii bis acuti. Est autem attestante Davide Dominus in coelo, qui revelat mysteria, mutat tempora, transfert Regna, ut universi cognoscant, quod dominatur Excelsus in regnò humano, & cui voluerit dabit illud. De eclipsi dicunt, quod cum sol est in inferiori hemisphærio, luna in superiori, terra in medio, tumor terræ interpositus non patitur radios solis ascendere ad lunam, sed non-nisi in XV. lunâ, quia tunc est soli opposita, non tamen in omni XV. sed quando contingit, in eâ contingit. Eodem anno, Summo Pontifici D. Honorio Papæ occurrit illustris Imperator Fridericus apud urbem Campaniæ de Latere, & illic cum Episcopis & proceribus Imperii de negotio Terræ Sanctæ tractaverunt, & in festo S. Martini Veronæ Concilium celebrare statuerunt.

Torquebat plerumque inquietum (*Emonem*) curiositas vanitatis inter prospera & adversa. Circà quæ dupliciter movebatur & appetitu & metu. Nam nec appetitum cohibebat, ut Deum gratis diligeret, nec clavus fortitudinis confixit metum, ut occultâ fide cum Prophetâ psalleret: *quoniam fortitudo mea non in terrenis, & refugium meum es tu*, in quo solo est securitas. Duo utique hi affectus quasi pedes curiosæ mentis. Alter fugiendo quid timet, alter eligendo quid appetit. De quorum ascensu & descensu terribiliter dicitur: ascendunt, Doctores videlicet Ecclesiæ, cum pro temporali habundantiâ, aut prosperitate religionis eriguntur contra Deum, & descendunt usque ad abyssos, gravitate peccatorum; & anima eorum in malis ascendendo & descendendo tabescit. Contra prospera autem & adversa interpellat Ecclesia caput suum, martyrum mota fortitudine dicens: ex eorum mutatione tribue nobis prospera mundi despicere, & nullâ ejus adversitate moveri. Hoc oraculo serò à somno concupiscentiæ excitatur & convaluit.

(a) Locus propè Auricam est in Frisiâ Orientali. Arboribus confitus, ad quas Frisii judicabant, & conventus habebant publicos. Undè & leges Opstalbomicæ, quas edidit olim Siccama.

(b) Hufinge vicus Omelandiæ in proximis Hufingiz finibus.

(c) Vicus Fiuvilengiorum.

convalluit. Expertus est vires, vel potentiam animi detestabili sopore curiositatis enervari, sensum quoque imaginandi præsentia, præterita, & futura, intellectum quoque, quæ vis est cernendi & capiendi invisibilia, ipsam rationem, quæ vis est discernendi species & genera imaginum. Denique ipsam mentem concupiscentia aggreditur, ut fallat ambitione honoris ad gloriam, potentiæ ad superbiam, ad habendum & retinendum plus justò temporalia, etsi non in habitu & qualitate suæ mentis difficulter mobili, inflexione tamen favoris, vel detractiois, quibus quatitur mens, in despectu videlicet claustralium cæterorum, consummationem in omnibus, non tantum virtutum exercitiis, sed rebus æquare contendit, oblita Doctoris egregii dicentis: Ille non est arundo vento agitata, quem à statu suo rectitudine nulla varietas rerum flectit. Nam ut dicit Beatus Augustinus: in temporalium provisione Regnum Dei cogitetur, in militiâ Regni Dei temporalia non cogitentur. Hinc est quod orationis suavitatem, quicquid ex caritate non nascitur, multâ sollicitudine & occupationibus rerum, & negotiorum facit vilescere... Hæc advertit detrimenta & damna cancerosæ cupiditatis, & alia innumera. Sancti verò scientiâ pollebant, per quam res terrenas & negotia sæculiritè disponebant, qui teste Beato Gregorio omnia simpliciter aspexerunt, & in his quæ viderunt rapacitatis studio non trahebantur. Intelligentiam quoque divinorum habuerunt, quæ oculus mentis illuminabat ad contemplationem æternorum, & sapientiam specialis jucunditatis de utroque proveniente, præsertim de arcanis Dei pleni erant.

Sanè testimonio conscientiæ gaudebat, & de Dei gratiâ præsumebat, quia stimulum timoris, & amoris Dei in corde suo postmodum sentiebat, sicut dicitur; *Letetur cor meum & timeat nomen tuum Domine*; Et relegebat jugiter detrimenta inexorabilis fragilitatis humanæ, & caliginem invincibilis ignorantia. Natura enim hominis & ad bonum se habet, & ad malum ex libero arbitrio, & arbitrium quidem, videlicetabilitas rationabilis voluntatis, ad aliquid esse potens dicitur, & ad aliquid infirmum, quia liberum est, & ad bonum & ad malum, & mala voluntas ex homine est, & à Diabolo, & ad aliquid infirmum, quia opus habet gratiâ ad eligendum bonum, & bona voluntas à Deo est. Siquidem bonis & malis Deus offert gratiam. Sed per hanc, nisi perseverat, nemo bonum operatur. In bonis perseverant, ubi jam incipiunt bonum & velle & operari. Et hoc in illis ex justitiâ Dei perseverat, non quòd ipsi boni vellent ipsi gratiæ adhærere, quia nec vellent nisi gratia perseveret. Sed quia Deus videt quosdam tales, qui si gratia adjuvans perseveret, ipsi gratiæ vellent adhærere, quod velle nunquam in actu posset haberi, nisi gratiâ perseverante. Ibi itaque conjuncta sunt misericordia, quæ obtulit, & justitia, quæ perseverare facit. Justum quippe est, ut gratia Dei non subtrahatur, quæ erat ei, si perseveraret consensus. Malis verò subtrahitur gratia ex justitiâ, quia videt Deus eos tales esse, quibus etiam si gratiam conservaret, illi tamen arbitrii libertate nollent consentire, & opereretur gratiam, quæ neminem compellit, in illis ad bonum velle compellentem esse. Itaque simul sunt subtractio gratiæ, & hoc malum velle & operari. Sicut in bonis simul sunt gratia, perseverans, & bonum velle & operari. Præscientia ergò Dei manet, quia gratia aspirans tales facit, quales providit. Gratia ergò secundum justitiam, justitia autem ejus in filios filiorum, & justitia ejus sicut montes Dei. Et hi sunt justii, qui per justitiam

1223. fiunt montes Dei. Sed ne quærat quis, cur quidam eligantur, quidam repro-
 ————— probentur, præveniens Propheta dicit: *judicia tua, abyssus multa*, videlicet
 inscrutabilis profunditas, & quam homo non attingit. Undè dicit Beatus
 Augustinus: cur Deus quosdam trahat, quosdam non, *noli investigare, si
 non vis errare*. Ecce descensus quasi ad inferos titubantis conscientia, sed,
 ô Deus! & si descendero ad infernum, ades. Adjuvit quoque dictum
 Apostoli quasi quoddam canticum ascendendi usque ad spem. Spe enim
 salvi facti sumus, & beatus est, qui habet eum in spe, qui est omne bonum.
 ait enim: *Gloriemur in tribulationibus nostris, scientes quod tribulatio pa-
 tientiam operatur, patientia probationem, probatio spem. Spes autem non con-
 fundit, quia charitas diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum qui
 datus est nobis*. Undè illud: *si sumpsero pennas meas diluculo*, videlicet ge-
 minam charitatem, quasi volaturus ad extrema mundi, etiam illuc ad extre-
 ma mundi *manus tua*, id est, virtus, *deducet me*. Charitas verò pro signo
 est Spiritus Sancti, qui in mente est, illa, dico, quæ est *de corde puro, &
 conscientia bonâ, & fide non fictâ*. Siquidem ipsius animus movebatur fre-
 quenter cogitare severitatem, requirere emendationem vitæ, remedia ani-
 mæ, diversos quoque articulos temperantiæ in rebus & personis, ut quasi
 diversis mansionibus more Hæbreorum ad terram pertingeret promissionis.
 Et voluntas, quæ bonorum esse dicitur, nam mali cupiditatem habent, ur-
 gebat operari principaliter propter honorem Dei, utilitatem proximi, in
 quibus teste sapiente quodam, constat cor purum. Porro conscientia bona
 dinoscitur esse in pœnitentiâ & patientiâ. Denique patientia, omnium scili-
 cet injuriarum remedium, quæ est in charitate, fructuosam facit pœnitentiam,
 quandò usus ejusdem pœnitentiæ vertitur in consuetudinem. Consuetudo
 quasi innovat naturam, ut possit ille dicere: *vivo, jam non ego, vivit verò
 in me Christus*. Jam verò ad veterem naturam, quia similia de similibus di-
 cuntur, pertinent illecebræ sensualitatis, secundum quinque sensus, per quos
 oblectamenta hujus mundi influunt ad replendum appetitum carnalitatis &
 concupiscentiæ. At si comedit religiosus, dirigat motum ad hunc finem, ne
 deficiat in Dei servitio. Si esurit, esuries ejus ad hoc dirigatur, ut caro af-
 flicta redigatur in servitutem. Patientia itaque per pœnitentiam ad servi-
 dum Deo reddit hominem velut insensibilem, quòd fit spiritu consilii, qui
 intercidit flammam ignis, id est, fomitem peccatorum, ut peccatum
 quod est in carne, jam non appareat peccatum.

1224. Anno conversionis ejus xv. vii. Kal. Feb. postquam Africus, & cum
 ————— Zephiro Euris imbres largos sparsissent, quos interim flatibus suis sursum
 in aërem trahentes, & in nubes condensantes, de eisdem nubibus deorsum
 projecerunt per nubes collisas, quæ ex aquis per ventos elevatae & con-
 globatae, de quibus venti iidem inclusi, ut asseritur, volentes erumpere
 magno murmure tonuerunt, & fulgura excussa micuerunt. Veruntamen
 ille solus sapiens & potens, cujus altum potentia, profundum sapientia,
 longum & latum veritas & charitas, novit plenè causam tanti terroris su-
 per terram, mare, & omnia quæ in eis sunt. Rumor fuit, terræ motum
 fuisse apud Brixiam civitatem Longobardiæ. De terræ motu dicunt, quòd
 venti concavis locis inclusi, qui de spiramine aquarum concipiuntur, qui
 & spiritus procellarum vocantur, dum erumpere gestiunt, terram tremere
 faciunt. Hinc fit terræ hiatus in locis fragilibus continuis aquis, quæ fa-

cilè rumpuntur. Hic autem in terrâ tremor, quòd in nube tonitru. Hic 1224.
hiatus, quòd in cælo fulmen.

II. Kal. Maji frustrâ taurus prodiit, quòd agricolæ parùm opinati sunt. Quippe gelicidium & pruina terram concludens, insuper pluvia immoderata sinum terræ ficcari non permiserunt, nec superficiem, & sic non minùs dulcis quàm falsa aqua fecit nocumentum. Ecce secundùm interpretationem Joseph super somnio Pharaonis, qui vidit boves obesas secùs fluvium, à macris totidem devorari; superfluitas aquarum adducit famem & multimodam miseriam, & adhuc manus Domini non est remissa, qui tamen populum sibi peculiarem, non-nisi post longam afflictionem, in quâ contradixere ducibus sibi à Deo præordinatis, suspirantes & dicentes, fætere fecistis nos coràm Pharaone, liberavit & liberare distulit. Qui secundùm Prophetam adjutor est in opportunitatibus, in tribulatione, sed quandò oportunum & salubre est, & quandò gratior est liberatio. Sperabunt igitur in te, qui noverunt nomen tuum, quod est, *Ego sum qui sum*. Ex his tuâ ope æquanimiter ferentes mutabilia, orabunt ultrâ pro pace populi & Ecclesiæ, & pro peccatis suis orantes, parce Domine, parce populo tuo & Ecclesiæ tuæ. Utique etiamsi in continenti, quod peterent, acciperent, semper tamen rogandus est Deus, ne quandò perdat, & non debet esse fastidium petendi, ut largitas donatoris non habeat defectum. Accessit memorabile festum Assumptionis Beatæ Virginis, in quo post peracta Missarum solemnities, inundantiâ pluviarum, fossæ & depressa terrarum quasi lacus adimplentur, & campi in stagna aquarum conversi sunt. Et videres lateas adhuc, cum jam regio alba deberet esse ad messem. Ecce elementa contrâ peccatores pugnant. Cœli cometam miserunt, aër immoderatam inundantiam. Terra sterilitate, mare subversionis horrore triumphavit. At tu Christiane, qui afflictionibus erudiendus es, dicas: justus es Domine in disponendo, & justus es in operando. Miserationes tuæ super omnia opera tua, & ira super opera diaboli. Periit fœni copiâ ex parte maximâ, & messis præcipuè vernalis latè per multas provincias. Arbores olim fructuosæ poma negabant, & vindemia diù dilata est. Ad hæc extendit manum suam Altissimus, ut eò feriret fortiùs in retribuendo.

Anno conversionis ejus XVI. bissexto intrante v. Id. Mart. vigiliâ Beati 1225.
Gregorii rusticus tellurem scindere, & fabam serere, debitis se armavit instrumentis. Negotiorum enim diversa sunt genera. Medicina bona est, quorum ordini convenit. Mercatura si tenuis est, sordida est. Agriculturâ nil melius, nil uberius, nil homine libero dignius. Circiter festum S. Gertrudis erexit se libisticum & lilium. Rediit temperies vernalis, & color campis præmortuus in ortu Arietis, decimo quinto Kalend. Aprilis croceos flores erexit, & salices foliis cœpit vestire. Idus verò Maij Magister Oliverius Groningam ingressus est cum magno favore totius populi feriâ IV. Deindè feriâ sextâ Bedum (a) stationem habuit. Proximâ verò Dominicâ Winchium, (b) ubi multos divites signavit. Pertransiit autem Fivelgoniam in tribus statio-

(a) Vulgò *Beem*, vel *Bedebeem* vicus in Hunfingiis, Ecclesiâ collegiatâ olim insignis & martyrio S. S. Radfridi & Wilfridi inclytus.

(b) Aliàs Winsumum, & patrio idiomate *Winkhem*, ubi Dominicanorum extitit cœnobium anno 1276. ædificatum.

1225. nibus Loppersum (a) Berumum, Fermesum (b), unâ in Menterne (c), & duabus in terrâ Rheydenſi (d) poſtquas Sabbatho ſacro Pentecoſtes, & die ſacro in Florido-Horto pauſavit. Secundâ verò feriâ ingreſſus eſt Emelſgoniam, & ſtationem habuit Huttum. Dein Huſum in multâ ſpe reconcilandî gentem illam, ſed tunc non profecit. Quapropter reverſus eſt Hunſegoniam, & habitâ ibidem ſtatione declaravit IV. Judices cruce ſignatorum, & rediit Coloniam obviam D. Conrado Cardinali Portuenſi tunc Legato totius Teutoniæ; qui poſtmodum concilium propoſuit cum Epiſcopis celebrandum, ſed propter occurſum Friderici Imperatoris dilatum eſt. Judicibus igitur Magiſter Oliverius tale dedit mandatum. Ad Concilium Domini Portuenſis Epiſcopi Sedis Apoſtolicæ Legati pro negotio Crucis principaliter nos oportuit accedere. Ideòque quia fidelitatem veſtram & induſtriam experimento didicimus, negotium Crucis, quod nobis à Summo Pontifice commiſſum eſt, vobis tam in Groningâ, quàm per totam Friſiam Monaſterienſis Diœceſis, committimus in abſentiâ noſtrâ, ſive in terrâ pacandâ, & armis deponendis, ſive in cauſis ſignatorum. Formam quoque expreſſit Sacerdotibus ad parochianos ſuos, ut in exhortando nulli darent crucem, qui non corporaliter, nec rebus Terram-Sanctam poſſet juvare. In quâlibet Eccleſiâ poni juſſit truncum, ut in priore prædicatione, & proceſſionem fieri in quolibet menſe, & ſinguli ſacerdotes darent indulgentias decem dierum iis, qui ſecundùm facultates offerrent, & de his quinque in carinam (e) computarent, & quinque in annalem pœnitentiam de indulgentiâ verò quadraginta dierum quatuordecim computarent ad carinam, reliquos in annuam pœnitentiam. Reconciliandi Eccleſiæ, ab uno tantùm ſubdelegatorum introduci deberent, ſi tamen perſonaliter crucem acceptarent. Nam nulli robuſti ſignari debebant ad redimendum. In abſentiâ verò ſuâ talibus litteris ſalutavit Prælatos Friſiæ.

Honorabilibus viris in Chriſto, dilectiſſimis Abbatibus, Præpoſitis, Decanis, Conſulibus & populo Friſiæ, Oliverius ſervus emptitiuſ crucis, Colonienſis Scholaſticus, verbi crucis miniſter, vitam bonam & exitum felicem. Laudans Dominum laudabo, gaudens in Domino gaudebo, nuncians nunciabo proſectum crucis. Nam poſtquàm à vobis reſceſſi, Lantgravius Turingiæ (f) Regis Hungariæ gener, miles, juvenis & in armis ſtrenuus, dives & potens, crucem tranſmarinam accepit, & cum eo decem Comites, milites autem plurimi, & popularium turba, quæ dinumerari non poteſt. Notum prætereà vobis eſſe cupio, quod Dani cum provinciâ Bremenſi & Colonienſi navalem exercitum præparant. Undè vos moneo quatenùs perſeverantes & conſtantes eſſe velitis in apparatu navium ſecundùm formam

(a) Berumum, vulgò *Berum*, vicus in orâ Amâſi fluminis, arce quondam munitus.
(b) Fermesum, aliàs *Farmſum*, vicus in Fivelingis ad littus Amâſiæ arci Rip-poredæ vicinus.

(c) Manterna, illic monaſterium Ordinis Cifter. fundatum eſt ab Eppone anno 1258. & eſt Adoardiæ filiale.

(d) Terra Reydenſis, vernaculè *Reyderlandt*, regio vaſtiſſima inter Lavicam & Amâſum, innumerabilibus vicis, & cœnobiis 23. opulentiffimis famoſa, quæ furens Oceanus abſtulit.

(e) Id eſt quadrageſimam partem, vel anni, vel cujuſlibet rei. Hic autem pro jejunio quadrageſimali accipitur.

(f) Ludovicus ſponſus Stæ. Elizabethæ.

formam temporis, quam vobis præscripsi, cum apud vos essem. Illud 1225.
etiam scitote, quòd Dominus Imperator de Saracenis Siciliae triumphavit.

Reversus est tandem x. idus Julii, & stationem habuit Groningæ. Deinde proximâ Dominicâ Frodawaldæ (a) in loco harenoso. Deinde Sutherbusum, (b) deinde Doccum, (c) & recepit illum gens illa honorificè, & commissæ sunt illi dissensiones terræ illius terminandæ, quæ diù convolverant inter duo castella, Tithardi videlicet, & Vigeri, cui favit totus populus propter seditionem & rebellionem præfati Tithardi. Transiit deinde ultrâ Bordenam. Deinde reversus est, & formam compositionis inter præfatos enuntiavit. Et acceptâ licentiâ & valedictio, iter eundi Groningæ arripuit, volens redire in Emefgoniam ad sopiendam discordiam gentis illius, quæ jam crebrò per nuntios invitaverat ipsum, volens regi consilio ipsius. Cumque in itinere esset eundi Groningæ cum religiosis viris & secularibus honestis, & propter treugam crucis sine armis pergentibus, supervenit præfatus Tithardus, & simulans se pacis colloquium habiturum cum Magistro, paulò ipsum à consortio societatis traxit, & corripuens equum irruit in nobilem & honestum virum Elterum in Den-Oert, Capiraneum in Middelstein, (d) & caput ejus gladio percussit anno cio cc xxvi. sexto Kalendas Augusti, concurrentibus in idem scelus, & ferientibus impiissimis sociis suis brachia & crura illius militis & cruce signati, post frequentes indulgentias peccaminum suorum, qui odivit, ut creditur, Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedet. Anima ejus requiescat in pace.

Anno Domini cio cc xxv. Herdricus Præpositus de Skelwalda (e), dum plenâ auctoritate Episcopi fungeretur, & nimis insolesceret, tum quia Acephalus erat, tum quia divitiæ ei affluebant, in quibus speravit, & præcipuè de brachio Episcopi, quia dixit se planè non curare, quid universi religiosi sentirent, dummodò in gratiâ Episcopi consisteret. Motus est ergò Præpositus & Conventus *Floridi-Horti* contra eum Zelo Phinees, qui coeunti cum Madianitide non pepercit. Sed & iste Madianitidem amavit, quia judicia Dei non custodivit. Madian namque *declinans judicium* interpretatur. Ille namque excommunicavit & solvit pro pecuniâ, Ecclesias clausit & aperuit clave cupiditatis, præter ebrietates & commestationes suas. Eodem anno dictus Præpositus, cum tribus Abbatibus Frisiæ, duobus noviter institutis, ivit Præmonstratum, ubi factâ mentione prædicti Herdrici breviter, Dominus Conradus Præmonstratensis Abbas dedit litteras Capituli Abbatibus de Horto S. Mariæ, de Doccum, & de Valle B. Virginis, ut eundem sub poenâ ascriptâ in Frisiâ habere respectum compellerent, quarum tenor hic erat: Conradus Præmonstratensis Abbas & Abbatum ejus-

D d d d d

-
- (a) Fredovalda Olmandiæ Regiuncula plures sub se vicus continens.
(b) Octopagiciæ præfecturæ vicus *Suiderhuisen* dictus in Episcopatu Leovardienfi.
(c) Doccum, sive Docconis villa, patrio idiomate *Doken*; ibi celebris in honorem S. Bonifacii Ecclesia, successu temporis in Abbatiam Præmonstratensium immutata, extitit, nunc diruta.
(d) Husinglorum oppidum, collegio Canoniorum insignite, in Episcopatu Groningensi.
(e) *Schilwolde* vicus in sylvis australibus Fivilengia, olim præpositurâ Ordinis Præmon. insignitus, anno 1204. fundatâ io Diœcesi Groninganâ.

1225. dem Ordinis Capitulum generale de Horto S. Mariæ, de Doccum, & de Valle B. Virginis Abbatibus, salutem in Domino. Intelleximus relatione Abbatis de Hamburnâ, qui auctoritate generalis Capituli curationis officio in Frisiâ functus erat, duas esse in Frisiâ præposituras, quas tenent frater Herdricus, & irater N. quibus Abbas præfatus auctoritate Ordinis præceperat, ut infra certum tempus, videlicet quadraginta dierum, secundum debitum Ordinis Præmonstratensis, quem professi sunt, ejusdem paternitatem sibi procurarent. Quod quia facere contempserunt, poenâ excommunicationis jure punire possemus eosdem, nisi fecunditatem ficulneæ sterilis per patientiam expectaremus. Quia igitur libertas, secundum Apostolum, multis velamen malitiæ fore dignoscitur, vobis in virtute sanctæ obedientiæ strictè præcipimus, ut præfatos præpositos auctoritate Capituli Præmonstratensis ad præsentiam vestram citetis, & sub poenâ suspensionis & interdicti præcipiatis iisdem, ut antè Nativitatem Domini, secundum debitum ordinis, alicujus Abbatis in Frisiâ paternitatem sibi eligant. Quod si facere contempserint, extunc suspensos & excommunicatos, sicut Acephalos, auctoritate ordinis & nostrâ denunciatis &c. Præmissis citationibus postremò anno Domini M C C C XXV. in conversione S. Pauli pro contumaciâ excommunicatur. Sed ille extraordinariè Romam appellavit. Cujus excommunicationis denunciatio transmissa est Episcopo, qui consuluit, ut mitteret Præmonstratum, quod & fecit, & obtinuit revocatorias ad Clarholtensem, & Varlerensem, ut ipsi accedentes de statu suo cognoscerent, & cessare à procuratore Episcopi, & respectum habere etiam in Westphaliâ persuaderent. Quod si non faceret, Præmonstrati citarent: tales etiam litteras misit ei Abbas Præmonstratensis. Conradus Dei patientiâ dictus Abbas Præmonstratensis, dilecto in Christo filio Herdrico Præposito in Skelwaldâ salutem, & sinceram in Domino charitatem. Cum didicerimus te regularem vitam elegisse, & gerere habitum in nostro Ordine assuetum, propositum tuum plurimum in Domino commendamus, monentes te ob salutem tuam, & ob Ordinis honestatem, ut eligas aliquem religiosum locum de nostro Ordine infra Diocesim Monasteriensem, ad quem habeas respectum ratione paternitatis, & de quo recipias & visitationes & consuetudines Ordinis approbatas. Credimus enim quòd hoc ipsum & tuæ honestati expediat pariter & saluti, nec in aliquo erit Juri Episcopi Monasteriensis, aut sui Capituli, quod honorare volumus, derogatum. Cum præsumamus, quòd augmentare potius velit, quàm minuere Ordinem nostrum, Episcopus memoratus. Super eo autem quod dixisti in litteris tuis ad nos missis, quòd secundum mandatum circatorum accessisti ad Venerabilem Fratrem nostrum Præpositum Cappenbergensem obedientiam facturus eidem, non es redarguendus, imò meritò commendandus, cum benè placeat nobis, ut recipiaris ab ipso, si gratiam inveneris apud ipsum. Super eo verò quod postulasti in calce litterarum tuarum, ut duabus, vel tribus sine suspitione personis præciperemus, quòd de omnibus circumstantiis causæ & loci inquirerent veritatem, scias quòd in hoc exaudivimus preces tuas, prout videre poteris in nostrâ commissione ad Varlerum & Clarholtum emanata. Hoc siquidem scire te volumus, quòd si dilexeris Ordinem, Ordo te diliget & honorabit etiam in quantum poterit cum suâ honestate.

Herdricus itaque cognito quòd litteræ contra ipsum essent allatæ, plenus profanitate, & irâ, in superbiam exarsit, credens præfatum conventum

conculcare, quemadmodum Julianus Basilium, & extinguere, ut Arioch sapientes Babilonis. Continxit multa contra præfatum Præpositum & conventum, & faciens A. Notarium Episcopi scribere singula deputavit. Petiit & A. de Loppeßum Decanus, ut super illis peremptorie in Purificat. S. Mariæ eundem Præpositum citarent Monasterium, qui ad cumulum depressionis more adulantium, qui semper dicunt euge, euge, in cætu laicorum, executionem citationis fecerunt circiter festum S. Luciae. Igitur Præpositus multis ex causis Romam appellavit, & tunc Monasterium missus est Frater P. Procurator, qui appellationem illam solemniter innovavit. Cùm ergo pendente appellatione nihil innovari debeat, ille præcursor Antichristi sedens in insidiis, sub cujus linguâ labor & dolor, quia innocentior fuit lingua illius labore, quem ingessit, Sabbatho proximo Dominicæ Quinquagesimæ de facto congregavit clerum, & per litteras Episcopi mandavit præfatum Præpositum & conventum excommunicatos denunciari, ita ut nullus in terrâ vel eis quicquam venderet, vel ab eis compararet, contra decreta Romanorum Pontificum. Quod ne fieret Frater Paulus Procurator conventûs secundò appellavit Coloniam, nuncio jam Romam destinato. Interim supplicatum est Ecclesiæ Præmonstratensi per litteras præfati conventûs & Magistri Oliveri in hunc modum.

Reverendo in Christo & Venerabili Domino Conrado Dei providentiâ Præmonstratensi Abbati, Emo Dei gratiâ dictus Abbas Floridi-Horti, salutem, & tam devotam quàm debitam, & cum orationum sinceritate obedientiam. Notum sit paternitati vestræ, quòd claustrum, quod Floridi-Horti dicitur, in quo Deo auctore in regimine deservio, Domino Gervasio antecessori vestro suisque successoribus obtuli immediatè Sanctæ Præmonstratensi Ecclesiæ, circà fratrum meorum & domûs curam, ejus cupiens vigere sollicitudinem. Affectu itaque meo pensato locum istum in filiam suscepit, & affectum suum spopondit circa eundem indefinenter vigere, & ne rem hanc apud posteros in oblivionem venire contingeret, suis voluit litteris confirmare, quarum hîc formam duxi breviter inferendam; Ego Gervasius, Dei patientiâ Præmonstratensis Abbas omnibus in perpetuum. Notum esse volumus tam præsentibus, quàm futuris, quòd cùm Ecclesia Floridi-Horti in Friisiâ, per Dei gratiam dilatari cœpisset, ita quòd surgens de paupere fundamento jam haberet conventum, quem vir religiosus Emo ejusdem loci Præpositus gubernabat, qui fuit unus de duobus primis inhabitatoribus & fundatoribus dicti loci, idem Præpositus tandem veniens ad generale Capitulum Præmonstratense optulit locum suum Ecclesiæ & Ordini Præmonstratensi, quem elegerat, & præfectus fuerat à primis commissæ sibi Ecclesiæ fundamentis, ipsamque Præmonstratensem Ecclesiam immediatè matrem elegit, ut Ecclesia Floridi-Horti tanquam specialis filia Præmonstrati, per Præmonstratensem Abbatem tanquàm per Patrem regatur, secundùm quod exigunt ordinis instituta. Nos autem devotionem ipsius & suorum in Domino commendantes, sicut erant meritò commendandi, recepimus eum in filium, & Ecclesiam suam in filiam specialem. Ne igitur futuris temporibus super his possit aliquis scrupulus suboriri, præsentis litteras in testimonium rei gestæ conceptas sigilli nostri appositione duximus roborandas. Actum anno gratiæ CIOCCXVII. Harum litterarum intuitu supplico, ut filiæ vestræ solitam impendere dignemini pietatem, & contra pravorum violentias consilio &

1225. scripto vestra prompta sit defensio. Verum quia tribulatio proxima est, ad vos suspiro sperans, quod injuriæ meæ vobis expositæ vestram movere debeant pietatem. Quidam igitur Herdricus dictus præpositus de Skelwada inordinate tumens factus officialis & exactor Episcopi Monasteriensis, (*Theodoric*) occasione continuæ procurationis, Decanus nimis procurationem, quam foris prætendit, per insolentias plurimas confundit, ut ei cui venando pecuniam accumulavit, possit placere. Qui inter cætera, quæ ingerit scandala, cum se auctoritate vestrâ & Capituli Generalis ad eligendam paternitatem sensisset urgeri, me tanquam hujus coactionis cooperatorem, ab Episcopo Monasteriensi in vindictam malitiosè criminari & gravari persuasit. Cumque super injuriâ Episcopi legitime Sedem Apostolicam appellassem, dictus præpositus, sive ex mandato Episcopi, sive non, contra privilegia Ordinis & juris, me & fratres meos excommunicatos denunciari fecit, humanitatis beneficium & vitæ necessaria ab aliis percipienda prohibendo, quæ etiam sicut optime novit vestra discretio, in articulo necessitatis justè excommunicatis, propter excommunicationem non sunt amputanda. Hanc igitur inauditam coram vobis depono querelam supplicans, ut de Horto S. Mariæ & in Doccum Abbatibus viris religiosis detis in mandatis, quod si ista invenerint plenè corrigant, & ipsum ad resarcienda damna fratribus per eum data, per pœnam suspensionis & excommunicationis compellant, & nihominus sententiam excommunicationis, quam contra ordinis privilegia tulit, nullam esse publicè denuntient. Præterea supplico, quatenus super ordinis disciplinâ, adeò vestra invigilet discretio, ut supra-dicto Præposito Herdrico correcto, tantum vobis apud omnes in Frisiâ accedat honoris incrementum, quantum dissolutio ipsius ordinis ingessit opprobrium. Quò verò efficacius id promoveatur, fratrem unum latorem præsentium, canonicum ad vos destinavi, rogans obnixè, ut ipsum tanquam filium recipiatis, & in his quæ ad domus nostræ protectionem, & sæpe dicti Præpositi correctionem spectant, secundum scientiam à vobis datam benignè expediat. Præterea obnixè flagito, ut auctoritate vestrâ & ordinis, imperiosè pro reverentiâ Summi Pontificis Domino Episcopo Monasteriensi scribere velitis, ut me & fratres meos, inculpata famæ per Dei gratiam apud omnes optimos vicinæ nostræ, sine vexatione temerariæ excommunicationis Deo servire permittat, quoniam per Dei gratiam in tantâ libertate in Frisiâ constituti sumus, quod nec pullo gallinæ violenter per suos, nos poterit spoliare.

Item per litteras Magistri Oliverii: Venerabilibus Viris, Dominis, Conrado Præmonstratensi Abbati, cæterisque Abbatibus, ac toti Præmonstratensi Capitulo Oliverius, servus Crucis emptitius, Colonienſis Cancellarius, paratum semper cum devotis orationibus obsequium: Cum ex mandato Sedis Apostolicæ Frisiam, sedis Colonienſis Provinciam, peragrarem, duos in eâ viros Præmonstratensis habitûs inveni. Alteri eorum, videlicet Emoni Abbati Floridi-Horti, à clero & populo plenum testimonium modestiæ ac laudabilis vitæ perhibetur. Reliquus Herdricus de Skelwalda Præpositus, non solum apud populares, verum etiam à bonis & gravibus sufficienter infamatur. Officialis enim gerens officium, excommunicat & absolvit, Ecclesias claudit & aperit pro pretio, & quod abominabilius est, baptismum parvulorum impedire nititur, quibusdam Ecclesiis chrisma negando pro unius, vel paucorum delicto, ut ita pecuniâ chrisma redimatur.

Hæc

Hæc autem vobis significo, quia gentem Frisonum diligo, quia fide sta- 1225:
bilis & in armis strenua, iterum se præparat ad Terræ Sanctæ subsidium,
tàm in bellatorum numerosâ multitudine, quàm navium utili ac necessa-
rio, & instanti expeditioni provido, apparatu. Sanè quoniam Ordinem ve-
strum veneror & amo, Excellentie vestræ religiosius scribendo, quantum
audire placet, caritative consulo, quatenus si prænominati fratris vulnus sit
medicabile, sicut habitu suo testatur, protinus ad emendationem ejus vitæ
& scandali resecationem, carceri incorporetur. Alioquin si immedicabile
vulnus, ense spiritualis gladii præcidatur, ne pars sincera trahatur in scan-
dalum, & per gentem devotam & ad obsequium Salvatoris mundi promptam,
latius dilatatum, gravius animarum periculum inducat.

Accepto itaque instrumento de Capitulo Coloniensi in hunc modum;
G. Dei gratiâ Major in Coloniâ Decanus, & Archidiaconus, totumque Ca-
pitulum majoris Ecclesiæ, Viris Venerabilibus S. de Horto S. Mariæ T. in Doc-
cum (a) Abbatibus Præmonstratensis Ordinis, & Magistro I. in Novâ Eccle-
siâ Plebano Trajectensis Diocesis, Salutem in Domino. Querelam Magistri
E. Præpositi in Florido-Horto Præmonstratensis Ordinis Monasteriensis Dico-
cesis recepimus continentem, quòd cum ipsum Episcopus Monasteriensis
Theodoricus super quibusdam causis, contra privilegia Ordinis Præmonstra-
tensis, & formam juris, gravare niteretur, idem Præpositus super omni in-
juriâ ipsius, per se & procuratorem suum Paulum Canonicum Præmonstra-
tensis Ordinis, Sedem Apostolicam appellavit, ac postmodum cum se &
fratres suos à jam dicto Episcopo per excommunicationem, & negandam
in omnibus necessariis vitæ communionem, nimis injustè gravandum per-
sensisset, per Procuratorem suum P. ne id fieret, nostram legitimè au-
dientiam tanquàm à suspecto appellavit. Mandamus igitur vobis, quatenus
partibus convocatis de appellatione ad nos interpositâ cognoscatis, & si
causam, ex quâ gravatum se putat, secundum ea quæ dicta sunt, legi-
timam interveneritis, excommunicationem in Præpositum & Conventum
ipsius latam nullam publicè renunciatis. Testes autem qui nominati fue-
rint &c. Eodem instrumento tractus est in causam universus Clerus, qui
non debuit obedire iniquæ denuntiationi per Ecclesias ampliùs quàm quin-
quaginta, & citatus est fratrum numerus post Dominicam *Misericordiâ*
Domini locis deputatis trans Lavicam, Vemenge, & Doecum. Cumque com-
paruissent, & præfatus Præpositus Floridi-Horti, ex sententiâ judicum, appel-
lationem præcessisse excommunicationem probasset, illi Coloniâ appella-
runt. Missum est ergò Coloniâ in occursum illorum, & intellecto processu
causæ, Decanus remisit causam in eundem statum, in quo fuit tempore
primæ appellationis in hunc modum: G. Dei gratiâ major in Coloniâ Deca-
nus & Archidiaconus, totumque Capitulum Ecclesiæ Beati Petri Viris Vene-
rabilibus G. Præposito in Fermeshum, & G. Priori in Feldwirth (b) Salutem
in Domino. Constitutis in præsentia A. Domini Episcopi Monasteriensis &
Eeeee

(a) Thomas primus Abbas Documi Diocesis Leovardiensis oppidi. Hæc autem
Abbatia S. Bonifacio Apostolo Frisonum nuncupata ad disciplinam S. Nor-
berti transit anno 1204.

(b) Cœnobium Ordinis Sti. Benedicti Dammonæ vicinum in Diocesi Gronin-
ganâ, vernaculè *Oldeklooster*, ab Hathebrando fundatum pro utroque sexu
an. 1183.

1225. L. Præpositi Floridi-Horti, & V. Plebanorum de Fivelgoniâ procuratoribus, de consensu ipsorum ita ordinatum est, & terminatum, quòd commissio ad S. de Horto S. Mariæ, & T. de Doccum Abbates, & L. Plebanum Trajectensis Diœcesis impetrata super excommunicatione à Domino Monasteriensi Episcopo in eundem Præpositum E. & Conventum Floridi-Horti factâ, à nobis penitus est cassata, & quicquid auctoritate ejusdem commissionis fuit factum, sive in citando, sive in absolvendo, sive ad interesse condemnando, cassatum est, & pronuntiatum est non tenere. Procuratores quoque prædicti appellationi tam ad Capitulum, quam ad Dominum Archidiaconum ipsum factæ renunciaverunt. Reliquimus etiam negotium in eo statu, in quo fuit tempore appellationis, quam Magister E. & præpositus dicit se ad Sedem Apostolicam interposuisse, de quâ cognoscere non est nostræ auctoritatis, salvo jure utriusque partis. De eo ergò, quod apud nos de consensu Procuratorum factum est sollemniter, maneat occultum. Mandamus vobis quatenus convocato Clero Fivelgoniæ, ea quæ suprâ dicta sunt, & in conventu laicorum publicè denunciatis, nullum ex his partibus præjudicium generando.

Interim rediit Nuncius Româ, & tria paria litterarum reportavit contra Episcopum, duo super causâ, tertium super iniquis exactionibus & injuriis ipsius. Fecerat enim Ecclesiam nostram spoliari chrismate. Honorius Episcopus Servus servorum Dei Venerabili Fratri Monasteriensi Episcopo Salutem & Apostolicam Benedictionem. Dilecti filii, Præpositus & Conventus Floridi-Horti suâ nobis conquestione monstrarunt, quòd tu in eos sine causâ rationabili, nullâ competenti monitione præmissâ, contra statuta concilii generalis, auctoritate propriâ excommunicationis sententiam promulgasti. Ideò Fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quòd si ita est, infra octo dies post datam præsentium, sententiam ipsam sine qualibet difficultate relaxes. Alioquin dilectis filiis de Horto S. Mariæ & de Doccum Prioribus, & Magistro I. Scolastico de Novâ-Ecclesiâ Trajectensis Diœcesis, nostris dedimus litteris in mandatis, ut ipsi ex tunc sufficienti ab eis juxta formam Ecclesiæ cautione receptâ super his, pro quibus est hujusmodi sententia promulgata, relaxent eandem, & injuncto eis, quod de jure fuerit injungendum, audiant si quid fuerit quæstionis, & appellatione remotâ debito sine decidant, & faciant, quod decreverit auctoritas nostra, firmiter observari. Datum Laterani.

Honorius Episcopus Servus servorum Dei dilectis filiis de Horto Sanctæ Mariæ, & de Doccum Prioribus, & Magistro I. de Novâ-Ecclesiâ Plebano, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Dilecti filii Præpositus & Conventus Floridi-Horti suâ nobis insinuatione monstrarunt, quòd Venerabilis Frater noster Monasteriensis Episcopus in eos sine causâ rationabili, nullâ competenti monitione præmissâ auctoritate propriâ excommunicationis sententiam promulgavit contra statuta Concilii Generalis. Unde ipsi nostris dedimus litteris in mandatis, ut si est ita, infra octo dies post susceptionem ipsarum, sententiam sine quâlibet difficultate relaxet. Quocirca discretionis vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si dictus Episcopus mandatum nostrum neglexerit, vos ex tunc, sufficienti ab eis juxta formam Ecclesiæ cautione receptâ, super his, pro quibus est hujusmodi sententia promulgata, relaxetis eandem, & injuncto eis, quod de jure fuerit injungendum,

audiat si quid fuerit quæstionis, & appellatione remotâ, sine debito terminetis, facientes quod decreveritis auctoritate nostrâ firmiter observari. Datum Laterani vi. idus April. 1225.

Honorius Episcopus Servus servorum Dei, dilectis filiis de Horto Sanctæ Mariæ, & de Doccum Abbatibus Præmonstratensis Ordinis, Salutem in Domino & Apostolicam Benedictionem. Ex parte Præpositi & Conventus Monasterii Floridi-Horti Præmonstratensis Ordinis nobis oblata querela, quod Venerabilis Frater noster Monasteriensis Episcopus ipsos indebitis exactionibus aggravat & molestat, alias eis plurimum injuriolus existens. Ideoque Discretionis vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus convocatis audiat causam, & appellatione remotâ sine debito terminetis, facientes, quod decreveritis, auctoritate nostrâ firmiter observari. Testes verò qui nominati &c.

Citatus itaque est Episcopus denuò, & assignata loca trans Lavicam prætaxata, & die cedente propositum est fecisse excommunicationem appellatione pendente, & Ecclesiam Conventus chrismate spoliasse. Judices ergo cognitâ spoliatione chrismatis, habitâ interlocutoriâ per sententiam adjudicarunt Ecclesiæ illi restitutionem chrismatis sub certo articulo diei, videlicet B. Virginis. Cùmque Procurator Episcopi id minimè curaret, Præpositus propter contumaciam petivit, ut Episcopus excommunicaretur, quod & factum est. Interim cùm Herdricus omnia mala ista procuraret cum A. Notario Episcopi, Deo ordinante accidit, quod Dominus C. Episcopus Portuensis Cardinalis Coloniam veniret. Ad ipsum præfatus Præpositus misit cum litteris Abbatem, ut moneret Episcopum absolvere Herdricum à procuratore negotiorum suorum, & si Episcopus non faceret, daret in mandatis Abbatibus de Horto S. Mariæ, & de Doccum, ut prædictum Herdricum compellerent cessare, quod factum est in hunc modum.

Conradus (a) Dei gratiâ Portuensis & Sanctæ Rufinæ Episcopus, Apostolicæ Sedis Legatus, Venerabili in Christo eadem gratiâ Monasteriensi Episcopo Salutem in Christo Jesu, Significarunt nobis de Horto S. Mariæ, de Doccum, & alii plures Abbates Præmonstratensis Ordinis, quod Herdricus Præpositus de Skelwaldâ contra constituta sui Ordinis vagatur per mundum, & negotiis secularibus se immiscet, & alias plurimas inhonestates committens in salutis suæ præjudicium & gravamen, & scandalum plurimorum, quocirca vobis mandamus auctoritate Legationis, quâ fungimur, quatenus dictum Herdricum, in suo errore nullatenus foveatis, sed ipsum moneatis, & efficaciter inducat, & si necesse fuerit compellatis, ut relictis seculi vanitatibus redeat ad observantias regulares. Alioquin sciatis nos dedisse in mandatis Abbatibus de Horto S. Mariæ, & de Doccum, de Valle Beatæ Virginis Præmonstratensis Ordinis, ut dictum Herdricum ad id censurâ Ecclesiasticâ compellant justitiâ mediante. Miramur enim quod talem officialem habetis. Datum Tulpeti xii. Kal. Julii.

C. Miseratione Divinâ Portuensis & Sanctæ Sabinæ Episcopus, Apostolicæ Sedis Legatus, dilectis in Christo de Horto S. Mariæ, de Doccum, de Valle Beatæ Mariæ, Abbatibus Præmonstratensis Ordinis, Trajectensis Diocesis, Salutem in Christo Jesu. Vestras & aliorum multorum Abbatum vestri

(a) Vide quæ diximus de hoc Conrado p. 115.

1225. Ordinis Præmonstratensis recepimus continentes, quòd Herdricum dictum Præpositum in Skeldwaldâ sæpè à vobis monitum, à vexatione sæculari & aliis actibus inhonestis compesci censurâ Ecclesiasticâ faceremus, monendo primitus Venerabilem Fratrem nostrum Episcopum Monasteriensem, ut ipsum familiaritate suâ penitus amoveret, Nos verò supradictum Episcopum monuimus diligenter, Mandantes eidem, ut ipsum ad hoc, si fuerit necesse, compellat. Quocircà discretionì vestræ, legationis quâ fungimur, auctoritate mandamus, quatenus si præfatus Herdricus monitionem dicti Episcopi noluerit exaudire, vel Episcopus super his negligens fuerit memoratus, ipsum Herdricum ad observantias sui Ordinis monitione diligenti præmissâ per censuram Ecclesiasticam auctoritate nostrâ firmiter compellatis. Datum Bunnæ XI. Kal. Julii.

Cumque dictus Herdricus Abbatibus parere contemneret, excommunicatus est. Mirâ Dei providentiâ cum A. & B. Procuratores Episcopi post Nativitatem B. Virginis in Frisiæ partes venissent, & ferverent adhuc furore diuturno, & peragratis villis (a) Besclo, Hugemthe, Lidinge, venissent Usquert, ibidem à Fratre S. viro constante & defendente Ordinem, Procuratore Abbatum, denunciatur Episcopus excommunicatus, & illi, si procurarent negotia, excommunicati, & credidit populus & recessit ab eis die primo, die altero D. Herdricus impedivit populum, mobilitate suâ volens & nolens, vel magis timens Episcopum aliquantulum gravari, tum quia gravis ipsi erat Episcopus, & non præcesserunt, quia datæ sunt literæ universis pro defensione ipsorum, si Episcopus, vel nuncii sui antè absolutionem suam gravaret. Veniunt itaque Loppersum, & die primâ D. Herdricus de Usquert; & obtulit conventui compositionem, ut omnis controversia inter Episcopum & ipsum quiesceret, & ad Herdricum pax esset, & cautionem daret Præpositus, ne Abbates contrà eum scriberent. Ad quod respondit Præpositus, nihil se velle spondere pro Abbatibus, quia hoc non esset in suâ potestate. Quo audito A. & B. coeperunt præfidere quasi contentinentes reconciliationem. Recessit ergò Frater S. Procurator Abbatum interritus, & Frater P. & alii Fratres volentes excommunicationem denunciare, sed G. de Fermesum Decanus, P. & A. in Loppersum Præpositi, & quamplurimi cum ipsis gravissimum fecerunt strepitum currendo, clamando, & conviciando, putantes eos tali insultu à proposito coercere. Factus est concursus & clamor, ut possent dicere Fratres, contrà tales insidias, inermes: *circumdederunt me canes multi, concilium malorum obsedit me.* Sed dicti Fratres indefessi restiterunt. Affuit eis, Deo sic ordinante, Vir nobilis Stitho inflammatus caritate correctionis Ecclesiæ, non rogatus: amor enim Christi otiosus esse non potest, & quasi tuba vehemens voce & manu illos furentes dimovit, & ita usque ad crepusculum vis vi repulsa est, cum multâ tamen læsione.

Die sequenti congregatus est Populus quasi vir unus. Aderant ibi consules terræ & jurati de Upstallesbome, & auditâ denunciatione excommunicationis Episcopi à delegatis Summi Pontificis, & Herdrici à Cardinale, decreverunt sententiam admittere, & nisi Decani duobus millibus marcarum

(a) Melius in Mss. vic. *Besfloa*, vernaculè *Bassel*, *Husdinge* & *Lidenger* villæ totidem Aduardinæ præfecturæ sicut & *Usquert*, qui est vicus amplissimus haud præcùl à maris littore.

marcarum terram immunem fore, si assisterent Nunciis Episcopi, caverent, 1225.
non debere eis impendi obedientiam. Quod quia visum est illis intolera-
bile, dixerunt se nolle hoc facere, & ideo Nuncii Episcopi soli & con-
tempti vacuæ mensæ accedebant, videntes vacuos honores & vacuas cru-
menas se habere, & sic compulsi sunt, Dei misericordiâ disponente, for-
mam compositionis Præposito & Conventui beneplacitam, per amicos &
familiares præcipuos ipsius Conventûs offerre & conscribere in hunc modum:

In Nomine Domini Amen. Ego Theodoricus, Dei gratiâ Monasterien-
sis Episcopus, Omnibus, ad quos præsens scriptum pervenerit, Salutem in
Domino. Notum esse volumus universis, quòd discordia, quæ inter Nos
ex parte unâ, & Præpositum E. Floridi-Horti & suum Conventum ex al-
terâ parte vertebatur, sopita est in hunc modum: Præpositus E. obedi-
tiam quam aliquis alius Abbas, vel Præpositus Præmonstratensis Ordinis,
salvo jure Privilegiorum & Ordinis, suo Episcopo facit, vel fecit, Domino
suo Episcopo Monasteriensi faciet & exhibebit, & omnes causæ, sive cri-
mina super quibuscumque articulis, quæ contrâ eum, vel Conventum
suum motæ fuerunt, sopitæ sunt & extinctæ. Omnes quoque sui fautores,
Clerici, sive laici, qui propter causas contrâ ipsum motas, in aliquod de-
venerunt gravamen, liberi erunt penitus ab illo & exempti. Instrumenta
quæcumque ex utrâque parte, tam nostra, quam Emonis Præpositi & sui
Conventûs, à quocumque optenta fuerint, nullius erunt penitus momenti,
& ipse Præpositus obediens erit nobis modo supradictò, & nos ipsum,
quantum potuerimus, promovebimus. Discordia verò quæ inter Emonem
& suum Conventum ex unâ parte, & inter Herdricum de Skeldwaldâ &
suum Conventum ex alterâ vertebatur super quibuscumque causis, sopita est
in hunc modum. Uterque supradictorum Præpositorum, dextrâ sibi ad in-
vicem datâ, veram amicitiam inter se præmiserunt se fideliter servaturos,
adjicientes, quòd neuter ipsorum consilio, vel facto alium, sive in gene-
rali Capitulo, sive alio quocumque loco, gravabit, nisi si quis eorum re-
quisitus fuerit in animam suam, liberum erit ei dicere veritatem super re,
de quâ fuerit requisitus. Instrumenta quoque ex utrâque parte, à quocum-
que etiam optenta fuerint, sive à Domino Papâ, sive à delegato, sive
ab Ecclesiâ Colonensi, sive ab Episcopo Monasteriensi, sive à Capitulo
generali, in manus Domini Gereonis de Fermesum, & Alfardi de Midlestum
resignabunt, nullo unquam tempore valitura. Fautores quidem utriusque
partis ab omni gravamine, quod propter eos incurrerant, liberi erunt &
soluti simul cum illis, qui propter denunciationem cujuscumque extcommu-
nicationis sese à Synodo subtraxerunt. Acta sunt hæc apud Loppeshem An-
no Dominicæ Incarnationis c10 cc xxv. xiii. Kal. Octobr. præsentibus te-
stibus G. de Fermesum Decano, P. & A. Decanis de Loppeshem, & aliis
quàm plurimis. Ut autem hæc compositio firma maneat & inconvulsa, præ-
sens pagina nostro sigillo, & E. Præpositi Floridi-Horti, & H. Præpositi de
Skeldwaldâ sigillis est roborata. Data per manus Magistri A. Notarii Epis-
copi Monasteriensis.

Cum ergò forma pacis inter Episcopum & Conventum ordinata fuisset,
& jam conscribenda, & dextram idem Episcopus dedisset societatis, quia
dies eundi ad Capitulum generale instabat, dixit Præpositus Herdrico: si in
F f f f f f

1225. proposito haberet ire in societate suâ, quatenus se præpararet. Ille ad hæc fore adhuc dubium dixit, utrum personaliter iret, an pro se legatum mitteret. Quod clam procuravit mittens duos, qui litteras Episcoporum Colonienfis, Trajectensis, Monasteriensis Capitulo præsentarent. Præfatus verò Præpositus cum Fratre Sibrando Abbatum Procuratore, die B. Matthæi, de Groningâ profectus est, & Præmonstratum pervenit. In Capitulo itaque Abbates de Cappenberge, de Varler, de Claholt ipsi restiterunt consilio quantum valuerunt, & auxilio quorundam aliorum dicentes sibi fore periculosum, si dictus Herdricus à procuratione negotiorum Episcopi prohiberetur, cum monasteria ipsorum possiderent Ecclesias, in quibus ipsi synodalia jura procurarent. Postremò cum causa ipsa tractaretur à diffinitoribus, diffinitum est illum penitus debere cessare à procuratione negotiorum Episcopi, auctoritate generalis Capituli, & auctoritate privilegii cujusdam Summi Pontificis collati Ordini Præmonstratensi in hunc modum:

Honorius Episcopus Servus servorum Dei dilectis filiis Abbatibus & Fratribus universis Ordinis Præmonstratensis, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Cum relictis seculi vanitatibus, ei soli impendere teneamini famulatum, cui servire regnare est, indecens constat esse, ut cum debeatis orationibus invigilare, involvatis vos quæstionibus alienis. Quocirca universitati vestræ auctoritate præsentium inhibemus, ne quisquam vestrum in pertractandis alienis causis præsumat existere Procurator. Nulli ergò omnino hominum liceat hanc paginam nostræ inhibitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumperit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus se noverit incursurum. Datum Laterani x. Kal. Julii, Pontificatus nostri anno vi.

Et directæ sunt litteræ per Abbatem Cappenburgensem Domino Monasteriensi Episcopo, quòd Capitulum Præmonstratense non admitteret, ut sæpè dictus Herdricus esset de cætero officialis, & aliud par litterarum transmissum est, Abbatibus de Horto S. Mariæ, & de Doccum, ut citarent illum, & ad sententiam Capituli servandam compellerent in hanc formam: Quod efficacissimè per ipsum Abbatem Præmonstratensem, in consistorio Abbatum proximo, & postea in Capitulo claustrum pronunciatum est.

C. Dei Patientiâ dictus Abbas Præmonstratensis & Abbatum ejusdem Ordinis Capitulum Generale, Venerabilibus in Christo Fratribus S. de Horto S. Mariæ, & in Doccum Abbatibus Salutem. Cum expositum sit nobis in Capitulo Generali, quantâ dissolutione & insolentiâ Frater Herdricus Præpositus in Skeldwaldâ sit repressus, quanta etiam scandala ex eo, quòd synodalia procurata, cum sit insufficiens & minus idoneus, sint exorta, Discretionis vestræ Auctoritate nostrâ Fratrumque mandamus, quatenus dictus H. citatus fuerit ad Capitulum Generale, nec Capitulum curaverit visitare, sub præfatâ vobis auctoritate mandamus, quatenus ex parte nostrâ & Ordinis firmiter injungatis, competenti tamen monitione præmissâ, ut infrà instantem Quadragesimam apud Hamburgam, vel Varlarè, sibi Paternitatem assumere non omittat, ut Patrem super se habeat, à quo & Ecclesia ejus formam sibi religionis assumat, & à quo etiam visitetur secundum consuetudines Ordinis approbatas. Cæterum cum idem H. citatus fuerit ad Capitulum Generale, nec Capitulum curaverit visitare, sub præfatâ vobis auctoritate mandamus, quatenus ex parte nostrâ firmiter injungatis eidem,

ut infrà instantem Solemnitatem Pentecostes veniat personaliter Præmonstratum satisfactorius Ordini super eo, quòd ad mandatum nostrum visitare Capitulum non curavit. Verùm quia ex procuratione synodali, quibus vacat, multa scandala provenerunt, tum quia insufficiens & minus idoneus, tum quia exhibet se dissolutum, Volumus, ut ex decreto Generalis Capituli ab eorum procuratione desistat, & ex parte nostrâ ei præcipiatis hoc ipsum.

Ille inquam frater Herdricus plenus blasphemiam Ordinis sui & habitus, cum tenuisset mediam partem Ecclesiæ vicinæ sibi, tam per preces, quam per potentiam, in corde semper ambiens, & rapere volens, oculos habens, & non considerans, persuadet sacerdoti, qui tenuit residuam partem Ecclesiæ, ingredi monasterium, cogitans per illius introitum Ecclesiam, de quâ exiit, intrare. Verùm continuo versus est populus in conspirationem seditionis, & ejecit omnia, quæ in domo dotali collocaverat, cum damno, & dedecore. Postmodum nullo religiosorum usus consilio, aciem collegit armatam amicorum & cognatorum suorum, & illi de parte adversâ robore multorum se se munierunt, & conveniunt Consules terræ, & Jurati Orientales, pro reformandâ pace inter eos. Ille verò violenter voluit vindicare domum manu armatâ, & coeperat applicare exercitum, sed prohibitus est à Consulibus præfatis. Populus autem de parte alterâ, sicut semper solet esse inquietus, & malignis perurgentibus spiritibus applicuit se ad fossatum claustrum, & coeperunt se altrinsecus congregati spiculis provocare & vulnerare. Et mortuus est quidam nobilis de Menterâ Silvâ, (a) cuspidem transmissâ in caput ejus. Quo comperto coepit multitudo cingere obsidione fossatum per diem & noctem, & tunc non immerito Frater Herdricus timore magno timuit, & fugâ se servare constituit. Unde dimoto paululum populo valde metuens vitæ, equum cum paucis conscendit, & portâ apertâ erupit, & secuti sunt eum quidam. Equus autem ipsius præ rapido cursu, ut dicitur, sefellit eum, sed tamen tunc non fallax ad salutem ejus, cecidit tantum, & continuo à socio suo alii impositus est jumento, & non petiit fuga ab eo, sed evasit, & animam suam pro equo & cappâ perditâ redemit. Consequenter propinqui illius defuncti more suo coeperunt exurere domos proximorum suorum in ultionem. Quare ille reversus ad se præcepit illis offerri mille marcas pro compositione vitæ ipsius, & in redemptionem monasterii sui ut parcerent. Interea illi sepelientes mortuum suum, & multitudinem magnam congregantes denuò venerunt, & non pepercit oculus eorum cuiquam cognatorum suorum. Postremo ingressi claustrum, domos magno sumptu constructas, unam, & aliam, & tertiam, & quartam, quæ erat nidus sororum Christi bonæ opinionis & conversationis, incinerabant, quæ quasi continua cohæsit oratorio ipsarum, & exusta est, & mira res apparuit, quòd ventus pro oratorio pugnavit, & flammam ventilavit, ne læderet domum Domino consecratam. Sed illi Assyriis & Chaldeis crudeliores non pepercerunt, sed more Romanorum antiquo, sitientes pecuniam, lapidem in altari consecratam evulserunt, credentes pecuniam ibi fuisse sepultam, insuper & Sacro-sanctum Dominicum corpus cum vase suo detulerunt.

(a) Aliàs *Menterovalda*, vicus insignis, ubi olim vixit Cœnobium Ordinis Cisterciensis anno 1258. fundatum ad oras Dullarti, in Diœcesi Groningana. Seculo XVI. cadente conflavit monasterium, cujus proventus residui unâ cum superstitis monachis, ad paternam Adoardiæ Abbatiam transferunt.

1225. Eodem anno Augustus pluviosus spem foeni, & annonæ fraudavit, Nam faba præter solitum inter festum B. Bonifacii effloruit, & circiter idem festum rosa natalitia habuit. A festo B. Martini gelu forte constrinxit lutum & lacus ad meandum, exceptis paucis & brevibus interstitiis per totam hyemem, & ultrà.

Anno quoque conversionis ejus xvii. Sacratissimo die Paschæ, videlicet, iii. Kalendas Aprilis, Eurus ab Oriente nubibus intumuit, & in octavâ, ejus nive candidâ & tecta & prata operuit, & sic intravit cano capite Aprilis & frigidus, nondum pro voto multorum, qui foeno, & pabulo, & annonâ caruerunt, & fuit illis diebus magna caristia omnium rerum. Mortua sunt pecora præ inopiâ foeni, & agni præ frigore, & debiles erant oves. Tria enim concurrerunt, frigus insolitum, mortalitas animalium, & caristia annonæ metuenda. Vendebatur nempe quarta pars modii pro duabus marcis & dimidiâ, consternatae sunt mentes multorum considerantium, quod talia exigunt iniquitates eorum, & omnia opera Domini sunt veritas & judicium. In quo triplex est consideratio misericordiae suae & justitiae. Cum enim graves poenas solvimus, etsi causam ignoramus, intelligimus tamen esse de justitiâ Dei. Tertia est à fletu. Unde, *discedite à me omnes, qui operamini iniquitatem.* Rectus est Deus, quia neminem fallit, fidelis, quia reddit promissa, justus, quia omnia aequè discutit. Per misericordiam invitos liberat, quod ubi non facit, veritate vindictæ non immerito damnat. Sapientiae namque Dei non est numerus, quum hic finitum sit, quod mundus iste complectitur. Octavo Kalend. Maji intravit D. Theodoricus tertius Monasteriensis Episcopus, ix. Kal. Junii, & decimo Kalend. Junii in ebdomadâ Pentecostes, apud Floridum-Hortum sicut amicus honorificè susceptus. Eodem die Ecclesiam ipsius dedicavit. Eodem die Emo Præpositus Floridi-Horti per manus impositionem præfati Venerabilis Antistitis ex miseratione Divinâ astantibus fratribus suis nomen & officium Abbatis suscepit. Anno conversionis ejus xvii. indictione xiv. concurrente xi. Epacta ix. anno præfati Pontificis vii. in ordine Pontificum Monasteriensium vicesimi quinti, qui rexit anno gratiæ cio ccc xix. & sedit annos vii. Beatus namque Ludgerus primus Pontifex fuit Monasteriensis. Successerunt ei Gerfridus; Alfridus, Luibertus, Bartholdus, Wilhelmus, Nithardus, Reynoldus, Hildeboldus, Dodo, Suetherus, Theodoricus primus, Sigefridus, Hermannus primus, Rodbertus, Frithericus primus, Erpo, Burchardus, Theodoricus secundus, Egbertus, Wernerus, Frithericus ii. Ludovicus, Hermannus secundus, Otto primus, Theodoricus tertius, Ludolphus. Anno inquam gratiæ cio ccc xxv. anno Pontificatus D. Honorii Papæ v. anno à Concilio Lateranensi x. anno à primâ prædicatione Magistri Oliverii xii. anno à fundatione Ecclesiæ sororum xxii. anno dedicationis Ecclesiæ in Werum xv. anno Cataclysmi noctu B. Marcelli vii. Sanè prædictus Pontifex, qui anno transacto instinctu quorundam nimis persecutus erat Præpositum cum conventu Floridi-Horti, cum eodem pacem firmam stabilivit, & fraternitatem poposcit, & accepit, & ibidem die illo demoratus est. Et sequenti Sabbâtho scilicet quatuor temporum, Ordines Clericorum in Fermesum Solemniter celebravit, & post nonam, undè exivit reversus est. Nimium siquidem sollicitus fuit, & laboravit ab introitu suo, usque ad exitum, super causâ Herdrici, quæ vertebatur inter ipsum & Sylvanos

vanos Skeldenses. (a) Ideòque in primo ingressu invitavit Consules terræ, 1225.
ut ope illorum compellerentur reddere pecuniam pro incendio Claustrì ipsius. —
Undè illi non crediderunt ei, nec comparuerunt. Tandem multoties vocati pro-
posuerunt nullatenus obedire, vel damnum resarcire, nisi ille in perpetuum
Ecclesiam præfatæ parochiæ liberam forè hypothecariâ cautione sufficienter
caveret, & idipsum contrà eum conclamavit totius terræ multitudo. Non-
dum enim recuperaverat favorem populi propter insolentias & abusiones
suas detestabiles, & audire eum dedignabantur, nisi illud fieret. Quod
intelligens Episcopus, præcepit Herdrico, ut id suo consilio committeret &
arbitrio. Quod & factum est, & arbitratus est Episcopus præfatos paro-
chianos debere pro incendio ei restituere mille marcas & sexcentas, &
illum in perpetuum filere super præfatâ Ecclesiâ, & super hoc cautionem
immobilium sufficientem præstare, & altrinsecus jurare, ne postea pacem
unquam violarent. Ipse verò pro bannis nongentas marcas percepit, & ita
pridie Junii reversus est. Julius sicut leo fervidus in initio sui secutus est,
sed posteriora ejus pluviosa usque ad VII. Id. Aug. & expectabatur tempe-
ries, quia prata densa erant, & sata ad messem propter irriguum Julii. Sed
lunâ quartâ quasi post horam vespertinam turbo cum tempestate subito exortus
est, & secuta est continua inundantia pluviae. Undè Poëta de Lunâ:

*Si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu,
Maximus agricolis pelagoque parabitur imber;
Sin ortu quarto, namque is certissimus auctor,
Pura, neque obtusis per cælum cornibus ibit
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum ad mensem, pluvia ventisque carebunt.*

Augustus totus pluviosus fuit, & terræ cultoribus injuriosus, & collecta est
messis cum culmo viridi, & grano lactenti, & mentita est spes segetis. Sep-
timo Idus Decembris anno CIO CC XV. Consules terræ confirmaverunt fra-
tres Floridi-Horti in possessione esse in Emethâ. Eodem anno occubuit En-
gelbertus, Præsul Colonienſis, occisus à Comite Fretherico Ysenburgense.
Eodem anno in vigiliâ Apostolorum Simonis & Judæ, factus est terræ mo-
tus horribilis in multis locis, & circa horam sextam diei ipsa quasi superfi-
cies pavimenti rupta est, & muri quasi concussi, & laquearia ventilari vi-
debantur. Postea maxima pluviarum inundatio sequuta est, & impleta sunt
prata aquis abyssi superioris. Nam inferior abyſsus est Oceanus. Abyſsus
nempe, profunditas dicitur aquarum. Nubilosus siquidem aër iste pertinet
ad abyſsum inferiorem, quia hinc sunt nubes, venti, tempestates, pluviae,
coruscationes, tonitrua, grando, nix. Eodem anno cum multiplex fieret
querela coràm Papâ Honorio tertio contrà exactiones advocatorum, quas
extorserunt à religiosis domibus præcipue monialium inverecundè, Abba-
tissa Asidentis super causâ simili incitat Engelbertum Archiepiscopum, &
obtinuit delegatum contrà Frethericum cognatum suum, fratrem Episcopo-
rum Monasteriensis & Osnabrugensis. Præfatus Episcopus tunc temporis
summus fuit & fidelissimus in causis Ecclesiasticis, qui commonitum patrue-
lem suum habuit Frethericum Comitem Isenburgensem, promittens se velle

Gggggg

(a) Hoc est Schilwoldenses, sive incolas *Schiltwolda* vici mediis in sylvis &
aquis constituti, in quo erat Sororum Ordinis Præm. Parthenium.

1225. ipsum de rebus patrimonii sui ditare, ne idem plus justo peteret, sed ille non acquievit. Accidit ergò, quòd pro causâ Imperii præfatus Pontifex Solfaciam pergit, & in viâ dictum Comitem obviam habuit, qui Frethericus minando, ne eum jure suo, scilicet advocatiæ, privaret, torvâ facie & animo furioso & linguâ pulsavit. At ille Episcopus æquanimiter toleravit, & coeptum iter illo dimisso peregit. Jam tunc multi Comites, ut fama fuit, in mortem ejus conspiraverant. Cumque Solfaciam venisset, & illic patruelles sui, videlicet Episcopi Monasteriensis & Osnaburgensis affuissent, affuit & frater eorum sicut Satan. Sed cùm Archiepiscopus milites ad hospitium præmisisset, ut cum paucis commodius rediret, adjuncto sibi Comite de Tremonia, (*Dortmund*) dictus Frethericus dispositis in nemore insidiis cum aliquot servis Episcopi Monasteriensis, ut fama fuit, insecutus est. Cumque dictus Episcopus nemus quoddam perambulare, servi Fretherici antè & post de latebris profilierunt, & occurrentes trahebant & tenebant jumentum Episcopi. At veniens post tergum Episcopi, clamat Frethericus, ut Episcopus sibi soli servetur, & accurrens percussit reverendum caput tribus ictibus, deindè cætera membra, donec humi cecidit multis de comitatu suo nescientibus, & aliis fugientibus, præter Comitem Tremonia, qui se super mortuum, sed frustra totum expandit. Accidit, ut dicitur, vi. feriâ, die Beati Willebrordi. Postmodum corpus ejus ad Abbatiam *Montis veteris* primò deductum est, deindè Coloniam.

1226. Illis diebus Dominus Conradus Cardinalis, Episcopus Portuensis & S. Rufinæ, cum Teutonium visitaret, ad instantiam Episcoporum, & omnium Prælatorum Ecclesiæ, nec-non illustris Henrici filii Fretherici, celebrare constituit Concilium in civitate Maguncia, in quo Priores Ecclesiæ Coloniensis pileum suum primo ter gladio incisum, & sanguine respersum, deindè camisiam cum Wambicio quasi recenter tincto ejulantes & cantantes, videtis Jacob vestimenta &c. inferebant, & ipse Cardinalis aens cum omni multitudine subjunxit, Fera pessima &c. Deindè à ministerialibus Ecclesiæ Coloniensis accusati sunt, principaliter Episcopus Monasteriensis & Fratres & Comites multi. Monasteriensis autem quasi moræ impatiens diem & locum petiit, ad se de objectis expurgandum. Præfixus est ergò ei dies Purificationis Beatæ Virginis, & pro loco civitas Leodienis. Interè collegit expensas, & invitavit Priores Ecclesiæ Cathedralis, nec-non & Priores totius Episcopatus, videlicet Abbates, Præpositos, Priores, & Decanos. Invitavit quoque Episcopos Bremensem (*a*), Verdenssem Isonem Comitem de Welpâ, qui Verdenssem Ecclesiam annis 26. administravit. Mindensem (*b*), Trajectensem (*c*), & occurrit in Comitatum suum Mindensis cum fratre suo Osnabrugensi (*d*). Aderant & Abbates Frisiæ, Sancti Bernardi, Floridi-Horti, & de Doccum. Et profecta est omnis multitudo vi. Kal. Febr. proximâ feriâ post conversionem Sancti Pauli. Et solutum est gelu forte, & tendebant versùs Austrum. Euronothus & Africus flatibus & imbribus valde homines, & jumenta fatigarunt. Primo igitur die fessi

(*a*) Gerardum, qui ab anno 1217. ad 1257. Episcopatum rexit.

(*b*) Conradum ordine 27. ab anno 1221. gessit Præsulatum ad 1236.

(*c*) Ottonem 2. Bernardi Comitis Lippiensis filium, anno 1212. electum, & 1228. vitâ functum.

(*d*) Adolpho, qui cathedræ Osnaburgensi insedit ab anno 1217. & rexit annis 21.

venerunt ad Lippiam, secundo Duzburch, tertio Nussiam, quarto Ruram, quinto Aquasgrani, vi. videlicet in Purificationis vigiliâ Leodium. Die igitur Dominico mane factô in equis pompaticè ibant ad Ecclesiam Beati Lamberti Cathedralem, & expectantibus Episcopis & omnibus, post horam Primæ venit Vicarius quidam, & officium Missæ cœpit legere sine cantu. Ecclesia namque Colonienſis pro signo mœstitiæ solemnitatem cantandi prohibuerat, donec ultio fieret condigna pro scelere, & totus Clerus quasi in triduo antè Pascha in habitu lugubri, & voce submissâ horas reddebat. Cardinalis interim misso Episcopo Hildexmense (a) proposuit, si placeret Dominis Episcopis differri Capitulum in feriam sequentem, & placuit. Aderant ibi, ut fama fuit, Episcopi ix. Comites plurimi, & multitudo infinita. Die sequenti ascenderunt Episcopi cum comitatu suo aulam Episcopalem, in medium videlicet cœnaculum, & moram fecit Cardinalis, & fluctuabat plebs avida novitatis, & implebat domum. Episcopi quoque plurimi expectabant. Sed pro signo cunei Episcopalis, Cathedra Pontificalis super capita manu ferebatur. Accessit tandem Cardinalis, & semel & secundo datâ indulgentiâ urgebat populum descendere, & descendit paulatim. Tandem placuit excommunicare remanentes, & in negotio illo alienos, & tunc timentes dederunt locum, & factô silentio post prælibationem paucorum verborum Domini Cardinalis, surrexit Scholasticus Domini Osnaburgensis Olricus, & pulchrè peroravit pro electu Ecclesiæ suæ captando benevolentiam, elidendo malam præsumptionem, exhibendo contrâ inimicorum confictionem, justam satisfactionem. Surrexerunt & ministeriales Colonienſis Ecclesiæ, & Comes Gelrenſis (b) contra Monasterienſem. Contra ministeriales Monasterienſis, pro Monasterienſi, & factô tumultu dilata est causa. Die verò proximâ finxit se Cardinalis iturum extra civitatem, & recessit Populus de aulâ & Clerus: Sed clàm rediens cum Episcopis intravit, & clausâ januâ dedit audientiam, & adjudicata est eis expurgatio per Episcopos. Et subtraxerunt se Episcopi, & territi defecerunt, & subsequuta est ab officio suspensio & beneficio, & appositi sunt pro custodiâ spiritualium, & temporalium Diœcesis Monasterienſis, Episcopus Patherbornensis (c) & Comes Gelrenſis. Septimo igitur Martii profecti sunt Romam, & pridie Kal. Maij innotuit rumor depositionis eorum, videlicet Monasterienſis, & Osnaburgensis electi fratris sui. Monasterienſis autem post brevi defunctus est, & Frater gratiam Domini Papæ invenit. Eodem anno Ludovicus Rex Francorum obiit veneno apud Albigenſes. Succedit Ludovicus.

Anno Domini cccccxxvi. die Dominico, quarto nonas Octobris migravit Beatus Franciscus inventor Ordinis Pauperum Fratrum. Sequenti verò anno xvii. Kalend. Augusti die Dominico canonizatus est. In autumno pestilentia equorum fuit, quorum linguæ & ungulæ putrescebant, sed sanguine fuso super ungulam convaluerunt.

(a) Conrado Magistro in Theologiâ & Siffridi successore, qui annis 27. Episcopatum possessum abdicavit anno 1246. & tertio à cessione suâ anno mortuus est, Henricum habens suæ Prælationis hæredem.

(b) Gerardus 3. Ottonis 2. Patris comitatum adiit anno 1202. dimisit cum morte anno 1229.

(c) Wilbrandus, de quo infra.

1227.

Anno Domini cīo cc xxvii. Cruce signati versùs Terram Sanctam portum Januæ liquerunt 5. Idus Maji. Sed xi. Kal. Maji recesserunt de Bordenâ. Una navium ipsorum comparata & instructa fuit ad usus pauperum de pecuniâ divitum virorum & mulierum penè duobus millibus marcarum in terminis duorum Decanatum per labores Emonis Floridi - Horti Abbatis, & E. Prioris de Feldwirth, & P. & G. Decanorum de Lopeßum & Fermessum. Eodem anno conflagrata est villa Groningensis decimo Kal. Maji. Anno eodem Episcopus Ludolfus Frisiam est ingressus xvii. Kal. Junii & antè ingressum ejus occisus est Hevo Subdiaconus, juvenis satis probus. Occisus est etiam Herbrandus de Ripâ xii. Kal. Jun. Occisus Folcardus, Diaconus de Fene, & factum est interdictum Divinorum per Fivelgoniam propter occisorem Herbrandi xvii. Kal. Junii. Circiter Kal. Julii reversus est Episcopus. Anno eodem quinto Kalendas Augusti coesus est crudeliter Otto Episcopus Trajectensis, filius Bernardi de Lippiâ, Abbatis olim in Livoniâ, & postea Episcopi ibidem, (a) juxtâ Coverdiam, & cum eo ingens multitudo nobilium, qui collectâ manu Comitum & militum, voluit cohibere rebellionem Rodulphi qui cum quibusdam seditiosis de Groningâ, qui Geliconidæ dicebantur, contra Episcopum præfatum & Egbertum, præfatæ villæ rectorem conspiraverant. Applicuit igitur contra prædictum castellum, & ingressus est cum exercitu quandam paludem. Et miserabiliter in eâdem à Trentonibus prostrati & conculcati perierunt. Anno eodem xv. Kalendas Aprilis migravit Honorius Papa tertius. Successit Gregorius nonus. Anno eodem consummatum est fossatum Claußtri. Eodem anno Boritius de majoribus Principibus Chunorum, (*Hungarorum*) quos Teutonici Waelwyn vocant, per fratres de Ordine Prædicatorum ad fidem Christi conversus est, & baptisatus cum multis gentis suæ hominibus à Domino Roberto Strigonensi Episcopo, præfente Belâ, juniore Rege Ungariæ fratre Regis Andrea.

1228.

Anno Domini cīo cc xxviii. post constitutionem satisfactionis pecuniariæ, quam priori anno Dominus Episcopus Monasteriensis de consilio Decanorum, & Abbatum, & cleri edidit pro occisione Sacerdotis H. videlicet in mille marcis Groningensis monetae, de consilio arbitratorum in eâdem causâ tales conscriptæ sunt litteræ: in nomine Sanctæ & individuae Trinitatis. Ego Thomas de Doccum, Dei patientiâ Abbas, Prior, & Monachus Claricampi, subdelegatus Domini H. Abbatis loci ejusdem, & Frethericus de Fekenhorst Domini Ludolphi Episcopi legatus in Frisiâ suæ diocesis, arbitri in causâ, quæ vertebatur inter Godescalcum pugilem & Gersonem H. de Ripâ, Plebani occisorem super occisione ipsius H. à partibus constituti, dilectis suis D. de Loppeshem Decano & H. Upwirth plebano, & omnibus, ad quos hæ litteræ pervenerint Salutem: notum facimus vobis, quod cum dissensio inter Godescalcum & Gereonem super corpore H. occisi verteretur, nec-non inter Dominum Ludolfum Monasteriensem Episcopum & ipsum G. super formâ bannorum, in Nos ex consensu partium solenniter in claußtro Feldwirth, tam de compositione, quam pro bannis est

(a) Ab Ortone filio & Episcopo Trajectensi ordinatus est Bernardus Episcopus Leathensis in Livoniâ, teste Crantzio l. 7. Metrop. c. 24. & Alberto Staden. quibus concinit Chron. Werumenf.

est compromissum, Nos verò diligenti super his Loppeshem cum prudentibus habito tractatu, in hoc concordatum convenimus, quòd sententiam Domini Episcopi, quam Fermeshem super ordinibus tulit, quantum ad nos fore ratam decernimus. Verùm quia Poenitentiarius Domini Papæ pro jam dicto G. supplicavit, quatenus cum ipso Dominus Episcopus misericorditer agere dignaretur, Nos pro reverentiâ Sanctæ Crucis, de compositione per Episcopum taxatâ CCC. marcas ex misericordiâ alleviavimus, constituentes, ut septingentæ marcæ Groningensis monetæ pro ordinibus dentur, secundum consuetudinem terræ memoratæ, & CC. libræ pro bannis Domini Episcopi &c. Actum est hoc anno Domini CIO CC XXVIII. Loppeshem 3. nonas Maji, feriâ sextâ proximâ post Ascensionem Domini. Eodem anno factæ sunt sedes Chori. Eodem anno rediit à Româ Wilbrandus quondam Episcopus Patherbornensis, quem elegerat Ecclesia Trajectensis (a) & in ultionem decessoris sui cum multo exercitu per plurima loca, & pridie idus Octobr. per incendia intravit & obtinuit Drentoniam.

1228.

Anno Domini CIO CC XXX. anno verò Conversionis XXII. quidam Canonicus Sacerdos in Horto S. Mariæ Abbati suo piæ Recordationis D. Sigardo (b) apud vallem S. Mariæ dormienti, nasum cultello, sacrilegâ manu amputare conatus est, quem penitus præcidisset, nisi clamor prædicti Abbatis & tandem advenientium fratrum concursus impedivisset, perpetuam tamen maculam Abbati illi imposuit, quem circatores illius anni primùm Domino Stenveldensi tanquàm Patri, deindè Domino Præmonstratensi mittendum decreverunt, sed Abbas læsus & conventus institerunt, ut primùm Romam pro absolutione iret, & sic factum. Qui cum in itinere esset, subiit Ordinem Pauperum Fratrum, (hoc est *Franciscanorum*) & postea Romam profectus est, & post modicum tempus mortuus. Eodem autem anno, quo vulneratus est Dominus Sigardus idib. Novembris, postquam convaluit, defunctus est, anno eodem. Annus erat transitûs B. Ludgeri primi Monasteriensis Episcopi XXI. Annus Pontificatûs Gregorii Papæ IX. quartus, annus consecrationis Fretherici illustris & semper Augusti Romanorum X. Annus conversionis Beati Augustini DCCC XXI. Eodem tempore viguerunt Ambrosius, Marrinus, Ieronymus, Prudentius, Claudianus. Annus conversionis Beati Benedicti DCC IV. Annus quando cœpit Papa Gregorius Doctor egregius DC X. Annus passionis Beati Bonifacii Io. V. Annus ex quo capta Jherusalem à Saladino XL. Ex quo Magi Coloniam translati sunt LXVI. Annus ex quo cœpit Ordo Carthusiensium C XL. Ordo Cisterciensis CXXXII. Ordo Præmonstratensium CX. Ex quo plantatus est Hortus S. Mariæ LXVI. Floridus-Hortus XVII. Annus primæ peregrinationis contra Saladinum XLII. Mediæ, XXXIV, Tertiæ, prædicante Magistro Olivero XIII. primi adventûs Magistri Oliveri XVI. quartæ peregrinationis IV. concertationis inter Menternenses & Sylvanos XXIX.

1230.

H h h h h

(a) Mortuo Ottone 2. anno 1226. in ejus locum, supplicante Florentio Hollandiæ Comite, postulatus est Wilbrandus filius Comitis Oldenburgii, tum Episcopus Paderbornensis, qui ad annum 1236. Trajectensem rexit Ecclesiam, & decessorem suum versûs Trentam à Frisonibus rusticis occisum, ultus est, & magnâ strage factâ, Rudolphum captum & supplicem multavit.

(b) Syardo, qui miraculis clarus, Sanctorum albo inscriptus est.

1230. Annus XVIII. à Concilio præfidente Innocentio Papâ III. Donationis Ecclesiæ in Werum annus xv. Introitus fratrum in Floridum-Hortum xvii. Annus diluvii noctu Beatae Julianæ xi. à Cataclysmo noctu Beati Marcelli Papæ xii. Prioris pestilentie animalium xxxvii. Posterioris xxiv. Annus Engelberti Colonienfis Archiepiscopi occisi vi. Domini Ottonis Trajectensis Episcopi apud Covordiam occisi iii. Annus conflagrationis Ecclesiæ in Loppershem xiii. Idem incendii monasterii Sancti Bernardi. Triumphatæ Threntoniæ victore exercitu Domini Wilbrandi Trajectensis II. pridie id. Octobr. Sed anno Domini cïcccxxix. 3. Kal. Septemb. Rodolphus semel ejectus usurpavit sibi Covordiam occisis quibusdam, & captis custodibus præfati castelli.

1231. Anno gratiæ cïcccxxxi. 12. Kal. Junii facta est donatio Ecclesiæ in Skirame (a) Dominicâ Sanctæ Trinitatis à potentioribus, sed 5. id. Jul. cassata est fratribus absentibus, instantiâ quorundam, videlicet Decanorum & aliorum, sed 4. Kal. Aug. innovata est, præsentibus jam dictis Decanis. Eodem die confœderati sunt Trentonibus Fivelgones datis juramentis, & disposuerunt præliari contra Groningenses. Eodem namque anno ortum est bellum inter Ernerenses & Uthusenses (b) propter insulam, quam jurati apud Upstallesbome Uthusensibus adjudicaverunt. Sed quia jam dicti Ernerenses parere recusaverant, decimo quarto Kalendas Augusti juratos secuta est universitas Fivelgoniæ pro coheritione ipsorum, & congressæ sunt partes in pugnam. Groningenses itaque quos causa non urgebat, sed magis elatio instigabat, & aliquantula societas Egberti Rectoris jam dictæ villæ cum quibusdam fautoribus Ernerensium, qui sibi astiterant in seditione civium suorum, Groningenses inquam, cum denso globo virorum gerentium arma Fivelgonibus inusitata, sociati Ernerensibus in pugnam, Fivelgones in fugam verterunt, & lassos in fugam nudaverunt, vulneraverunt, occiderunt, & prostratus Ecellus vir potens linguæ, & universitati terræ, quia justus dicebatur, acceptus. Qui mortuus est die B. Mariæ Magdalensæ. Ex tunc valde timuerunt Ernerenses, & vetus fossatum antiquissimæ discordiæ inter Ernerenses & Hunesgonenses foderunt usque ad mare. Interim confœderati sunt Vivelgonibus Fredasilvani & Trentasilvani contra Ernerenses ad pugnandum. Verum Fredasilvani, parochiani eis amnem, commissio prælio visi sunt inferiores in pugna. Sed imposita eis ad placitum pecuniæ summam quieverunt, & tunc cum Trentonibus Groningam applicuerunt 14. Kalendas Septembris, & deinceps. Threntones tamen 7. Idus Augusti applicuerunt, 7. quoque idus Augusti Fivelgonenses collecto exercitu fossata per loca repleverunt, & congressi sunt ad præliandum. Et quia illo die Groningensibus propter metum Trentonum nemo adfuit, post aliquantum bellum, Ernerenses fugam inierunt, etiam relictis villis post tergum, & in fugam illis fessis & lassis & foeminis nihil nocuerunt, quos redeuntes à fugam Ernerenses occiderunt, & diem illum læti in triumpho terminaverunt. Die sequenti vigiliam S. Laurentii, die luctus & miseriæ, denuò ad fossatum applicaverunt, & res aliquantulum prosperè gesta

(a) *Skiramere* vicus in Fivelingiis propè Trentam, in quo erat cœnobium Præmonstratensium, quod, referente Sibrando Leone, ad crucigeros transit anno 1400., autoritate Præpositi in Schilwoldâ.

(b) Enerum, & Uthusa amplissimi Hufungiorum vici in Omlandorum regione.

audaces fecerat debiles, & inermes Sacerdotes quoque, qui adfuerunt. Et ecce 1231.
 solutâ obsidione Trentonibus, qui dolo quorundam, ut postea compertum est,
 reversi fuerant, adfuit cuneus Groningensium ut nubes densa præeuntibus sagit-
 tariis, & impetu factô transierunt fossatum, & tanta multitudo Fivelgonum nec
 unam miserunt cuspidem, sed impleta stupore, in fugam se dederunt, &
 statim qui lassi, qui debiles fuerant vulnerati, nudati turpiter, & occisi
 passim per prata jacuerunt. Nobiles quoque hinc inde nudati. Ignominiosè
 & capti sunt, tam à Groningensibus, quàm ab Ernerensibus, & ditiores
 Groningæ incarcerati, & nihil restabat, nisi per dies & noctes, nudos, cap-
 tos, & occisos quærere & deplangere.

His ita gestis 14. Kalendas Septembris repetiit fossatum Universitas Fi-
 velgonum pugnatura. Sed septimo idus Septembris excusaverunt se non posse
 venire propter metum belli, quod 4. idus Septembris Episcopus ipsorum
 indixit se facturum, sed pro fide servandâ obsides dederunt. Quarto verò
 idus Septembris Ernerenses adductis plurimis trans Lavicam bellatoribus &
 aliis quàm plurimis, hinc inde factô impetu, vastarunt villas adversario-
 rum, quot voluerunt, sed nec Ecclesiis Dei, pepercerunt, nec fœminis re-
 verentiam exhibuerunt. Incenderunt etiam Ecclesiam in *Husquert*, & juxta
 illam inclusum bonæ famæ, & tunc in illâ Ecclesiâ consumptum est igni Domi-
 nicum Sacramentum. Ecce ad tantum nefas attraxit eos feritas rebellandi,
 cum pro fide violatâ impeterentur. Confoederati fuerunt illis de *Hugemercke*,
 de *Midag*, de *Merna*, de *Groninge*, cuncti bellatores, instigante quos-
 dam solâ superbîâ, quosdam quidem timore patriæ spoliandæ. Inter cate-
 ros de Hunesgoniâ, Capitales erant Eppo, Eyzon, & Egbertus Rector Gronin-
 gæ oblitus totius consilii, & auxilii, quod impenderunt ei Fivelgones, quan-
 do ejectus fuerat à præfatâ villâ per Geliconides, & hoc in recenti. Prop-
 ter hujusmodi detestabile sacrilegium procurante honesto Viro D. Herbran-
 do Decano Ecclesiæ illius, excommunicati sunt ab Episcopo Ludolpho. Et
 eadem excommunicatio confirmata est à D. Gregorio Papâ IX. Ernerenses
 igitur inconsulto D. Papâ pecuniam ad reparationem Ecclesiæ exposuerunt,
 & per pecuniam præfatam Episcopo reconciliari studuerunt. Eodem tempo-
 re defunctus est præfatus Decanus possessor Ecclesiæ in *Husquert*, tertius
 hæres illius nominis, relicto parvulo ejusdem nominis.

Cum autem dicat Apostolus, *pacem habete, & Deus pacis erit vo-
 bis cum*, dicunt Sapientes militare non est peccatum. Dicit enim Augustinus:
 Quid culpatur in bello? an quod moriuntur alioquin morituri, ut domi-
 nentur in pace victuri! hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum.
 Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, implacatus animus, feritas rebel-
 landi, libido dominandi, hæc sunt, quæ in bellis jure culpantur. Unde
 sciri potest, quod illud sit justum bellum, quo edicto à Principe, vel po-
 pulo nec vindicantur illata, nec propulsatur inferenda injuria. Clericis non
 licet arma movere manu propriâ, sed moventibus possunt auctoritatem dare
 XXIII. qu. ult. omni tempore militari potest, nec culpa subest. Pu-
 gnandum causâ necessitatis, & utilitatis pro defensione sui, & suorum, &
 Ecclesiæ, & fidei, & patriæ regnique. Leo enim propterea populum con-
 tra Saracenos congregari præcepit, & cum eis Româ egressus ad littus des-
 cendit maritimum. Quia Deum videtur tentare, qui Sanctæ Religionis
 detrimenta non præcavet XXIII. qu. 8. C. igitur &c. si nulla. Nam si

1231. hodierni temporis Ecclesia perfectionem Evangelicam, & patientiam imitata memoratis paganis colla submitteret, evacuetur prædestinatio, & excideret promissio. Et ideo Machabæi magis Sabbatho rebellare, quàm pariter omnes interire elegerunt. Sed valdè cavendum, ne prædicta verba Augustini nocendi cupiditate conscientiam remordeant.

1232. Anno igitur CIOCCXXXII. Hunesgonenses intraverunt terminos Fivelgoniæ, & succenderunt Wigbaldefwerff, & postea 15. Kalendas Octobris post placitum solemne, quod Groningæ habuerunt, cui etiam interfuerunt Translavicenses, post pocula exhausta ascenderunt equos equites, & admixta est multitudo peditum spe prædandi adversarios, & horâ vespertinâ intraverunt superbe villam *Emetba*, horrendâ, & incertâ nebulâ, & concrepatione campanarum stupefacti fugerunt, & in fugâ in viâ publicâ comprehensi miserabiliter sunt occisi, & capti penè meliores terræ ad quadringentos. Alii innumeri vulnerati evaserunt. Quidam verò secus viam relictî, & sic nox hos & illos obtexit. Post proximo Sabbatho Episcopus Ludolphus celebravit Ordines clericorum *Bedum*, qui jam tertio Frisiam intraverat. Postmodum Fivelgones habito consilio statuerunt, quod captivi omnes in turribus quarundam Ecclesiarum includerentur, donec plenius deliberarent, quid de illis utilius fieret, sed medio tempore ad magnam confusionem omnium furtivè de turribus aufugerunt. Et sic præterea illo anno nichil memoratu dignum actum fuit.

1233. Anno CIOCCXXXIII. effudit abyssus superior horrendam satis pluviarum inundantiam à Kalendis Julii, & deinceps, & exspatiata est aqua huc atque illuc per campos, & planitiem terrarum, duobus annis retroactis satis aridis, præsertim post exaltationem S. Crucis. Tanta fuit inundatio mense Septembri, ut diluvio Maris possit æquari, & ideo scænum multum periit, & prata relicta sunt cum vellere suo. Residuum scæni magnis navibus ducebatur per campos & vias quasi per alta maria. Annus ille fuit magnæ afflictionis hominum & animalium, ut homo & deinceps reddat Deo vota laudis suæ, & cogitationibus suis confiteatur ei, & reliquæ cogitationis & recordationis peccatorum quasi debent esse in memoriâ, ne superbiant abstinentes ab operibus malis. Verisimilè fuit, quod in illâ inundatione superioris abyssi, quæ hætenus falsugo in sinu terræ delituit, diluta sit & absorpta. Ex tunc terra coepit solitos fructus reddere. Undè, ô vos Christiani, dignis flagellationibus castigati, orate humida solstitia propter æstum ætatis, & hyemes serenas. Duo quippe dicuntur esse solstitia, videlicet XII. Kal. Januar. & XII. Kal. Jul. & duo æquinoctia XII. Kal. April. & XII. Octobr. dicitur ergo ille pronosticus: cum libra fecerit æquinoctium in Octobri, serite ordea campis, si fieri possit, etiam usque ad Januarium, & lini segetem verè cum aliis sationibus, cum signum tauri XI. April. apparuerit. At si triticum & aliud genus farris, quod habet aristas ferere volueris, antè abscondantur Plejades, quæ pridie nonas Aprilis occidunt, debita quàm sulcis committas semina. Multi antè occasum earum, videlicet antè Aprilem coepere, sed illos expectata seges vanis clusit avenis. Signa in sole & lunâ commendantur agricolis. Nam Deus est, qui fecit luminaria & potestatem dierum & noctium. Sol in ortu maculosus abscondens se, signat imbrem, radiosus & pallida aurora grandinem, cæruleus pluviam, igneus Euros, maculæ cum igne, ventos & imbres in occasu. Luna
nova

nova nigra, signat imbrem, rubea ventos. Quarta verò certissima signa dat: 1233.
Si tunc

*Laxa, nec obscuris per cœlum cornibus ibit,
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum ad mensem pluviâ ventisque carebunt.*

Imbrem etiam prænuntiat bucula cœlum suspiciens, rana querulans, hirundo lacui circumvolitans, formica ova efferens, corvi factò agmine raucè crepitantes. Signa serenitatis hæc sunt: stellæ per imbrem nec nimis obtusæ, nec nimis scintillantes, nebula ima petens, noctua non clamans, corvi ter, vel quater gutture presso clamantes, & ut dicitur:

*Noctæ rubens cœlum, cras indicat esse serenum,
Si de mane rubet signum donat pluviale.*

Eodem anno Statuta D. Gregorii Papæ IX. transmissa sunt (a) Præmonstratum in Capitulo Generali. Obiit Geyco, Decanus in Fermessum, vir per omnia secularibus artibus idoneus, & benè religiosus, & obsequiosus. Successit ei Sicco quartus à proavo Sigrepo.

Anno gratiæ c10ccxxxiv. circa Epiphaniam duo de Prædicatoribus Bremensis collegii, Fivelgoniam intraverunt ad crucem signandum contra Sthedingos (b). Sed post negotium eorum in Ecclesiâ Damentium declaratum aliquanto tumultu populi vexati sunt, & ideò Groningam se transtulerunt, & Damentenses excommunicatos denunciaverunt in Groningâ, & per Hunefgoniam stationes instituerunt, & adulati sunt invicem cum Groniensibus, & Hunefgonibus, ac Statingos, Trintones, & Fivelgones pares esse propter inobedientiam dicere non timuerunt. Illi inquam Prædicatores Inclusis, (c) quorum fuit ingens multitudo, propter abusiones, quibus simplices alliciebant, valdè insultabant, & præcipuè uni illorum de Stetheswerth, qui incorrigibilis apparuit, & illusionibus deceptus simplices alliciebat, & contra eum adeò processerunt, ut ejicerent de Clusâ, & per manum armatam Groniensium, duceretur Groninge, qui post confessionem multarum blasphemiarum, vix quòd non conbureretur evalit, & in poenitentiam perpetuam in specu subterraneâ peragendam Abbati suo de Rottum (d) redditus est. Nam ibi olim conversus fuit. Isti inquam Prædicatores, ut multis visum est, sine discretione usi sunt auctoritate ligandi & solvendi, quasi gladio in manu furentis. Pauci igitur cruce signati sunt contra Stathingos. Damentenses itaque post multas comminationes, vix optinuerunt reconciliari post castigationem (e) virgæ profusis genibus, nudi & prostrati per aliquot signatos emissos contra prætaxatos Stadingos. Denique prædicatorum istorum vexatione quasi divinitus timor, & tremor cecidit super Fivelgones propter conjurationem

Iiiii

(a) Hæc statuta ad jussionem Greg. IX. condita fuerunt per Abbates S. Michaelis Antverp. B. Mariæ de Midelburgo, Fulcardi-Montis gallicè *Foucquarmont* & Frigidi-Montis, & ab iisdem in Capitulo generali promulgata auctoritate Pontificis anno 1233.

(b) Sthedingos, genus hominum palustre, inquit Crantz. l. 7. metrop. c. 30. & perinde indomabile ultro Bremam confidens, Deo hominibusque contumax.

(c) Gallicè *Reclus*, genus erat Monachorum in cellis vitam abditam degentium.

(d) Abbatia Ordinis Sti. Benedicti in Diœcesi Groningana & Regione Omlandorum. Non procul ab hac Abbatia erat Parthenium nomine Bethleem.

(e) Flagellis, solebant excommunicatos, exceptos absolvere, isque mos ad nostra tempora perseveravit apud Monachos, qui in laicis pridem vigeat.

1234. nem, quam fecerunt, instigante Excello, & quibusdam aliis contra Episcopum, super rescriptis, quæ impetrabat Clerus, & contra interdictum Ecclesiarum, & contra bannos immoderatos, & contra satisfactionem pecuniariam, quam statuerat Episcopus pro sacerdotibus occisis, jam antè annos quasi quinque, conspirantes & conjurantes compositionem sacerdotis occisi non excedere cccc. marcas, & alia quædam conjuratione firmarunt, in præjudicium canonicarum sanctionum, contra quod dicit Callixtus Papa 2. *qu. 1. Conjurat[i]onis astutia non solum inter Christianos abominabilis est, sed & inter Ethnicos, etiam ab exteris legibus prohibita.* Ludolphus Episcopus Monasteriensis, recto utens ordine, à Domino Papâ judices obtinuit, Sancti Petri, & Sancti Joannis Decanos, & custodem Osnaburgensis Ecclesiæ, per quos frequenter commoniti, & interdicto Ecclesiarum puniti, non resipuerunt, sed justam quandam querelam sibi habere videbantur adversus Sacerdotes fornicarios, & tabernarios, quos ante humiliationem laïcorum corrigere dissimulavit Episcopus. Et non solum de ordinibus, sed nec de rebus Ecclesiasticis, legitur aliquandò laïcis attributa disponendi facultas. Verùm quæcumque in ordinibus à Principibus decreta inveniuntur, nullius auctoritatis esse monstrantur. Ita continetur *Dist. XCIV. bonum quidem.* Casus talis. *Simmachus* Papa infirmabatur, cùmque de salute cœpisset desperare, supplicavit *Basilio* urbis Romæ Præfecto. Quod audiens *Basilius* agrè tulit, & convocatis Episcopis protulit constitutionem. Deindè defunctus est *Basilius* & convaluit *Simmachus*, reprobavitque constitutionem à *Basilio* factam, & hoc ne in posterum laïci de rebus Ecclesiasticis disponendis se intromitterent. Anno igitur præfato, Kalend. Martii, de beneplacito Episcopi soluta est constitutio stulta laïcorum renuntiantium eidem, præcipiente Episcopo, ut poenitentiam agerent, & ex gratiâ, de expensis quas fecerat liberi essent. Eodem anno Prædicatores hæc, & illæc versùs Rhenum, Westphaliam, Hollandiam, Flandriam, Brabantiam quasi nubes volabant, & Principes & populos contra Statingos concitabant. Quos contra querela Bremensis Archiepiscopi (a), jam penè per quinquennium auribus Domini Papæ illata est, qui causam hujusmodi tribus Episcopis delegavit, & ut multis innotuit, inter cætera reprehensibilia principalior causa fuit inobedientia, quæ scelere idololatriæ non est inferior, dicente Salomone, *nolle obedire scelus est idololatriæ.* Illi namque, licet gens modica fuit, secùs ripam *Wiseræ* (b) fluvii, propter violentias, quas milites & servientes intrantes ad eos irrogabant, omnes hujusmodi ejecerunt & se defenderunt, & interim redditus Episcopi & Ecclesiarum non reddiderunt, propter quod Sacramentis Ecclesiasticis & Sacerdotum ministerio privati sunt. Præfati igitur Episcopi propter inobedientiam eorum, causam sibi commissam, Prædicatoribus commiserunt, quatenus ad cohertionem ipsorum crucem darent omnibus peregrinari volentibus in remissionem omnium peccatorum. Non parva ergò multitudo signata est in præfatis partibus. Terminus quoque peregrinationis ad præliandum constitutus est sextus Kalendas Junii, Sabbato antè Ascensionem Domini. Adfuit ergò (c) Comes Hollandiæ cum multâ acie pugnatorum in

(a) Gerardi de Lippiâ. (b) Aliàs Visurgis, gallicè *Weser*.

(c) Hoc bellum describit Crantz. l. 7. c. 47. Metrop. Indè verò Henricus, inquit, Dux Brabantiæ & Florentius Comes Hollandiæ Bremam venientes contra Stedingos perfidos viriliter se accinxerunt, tanquàm contra manifestos Ecclesiæ inimicos &c.

multis navibus. Aderat & Comes Geldriæ & Cliviæ. Adfuit Dux Brabantiae cum incredibili multitudine bellatorum. Statingi ergo quid facerent pauci inter multos, inobedientes inter Catholicos, præmoniti & obstinati, nolentes relinquere glebam patriam? & in primo congressu Comes de Oldenburgh, laxatis habenis, cum equo cadente corruit, & occisus est. Fama fuit apud Statingos fuisse XI. millia pugnatorum. Princeps exercitus Christianorum fuit Dux Brabantiae, qui tandem coactâ militiâ, hinc inde illos perditos & lassos jam circumcinxit, & factô impetu in ore gladii consumpsit. Fama fuit multos viros & mulieres exitu præconsiderato in palude & alibi se per fugam servasse. Et hæc est tertia Crux data contra inobedientes quasi idololatrias. Nam Prima fuit contra Saracenos. Secunda contra hæreticos Albigenes. Tertia contra Statingos. Multæ siquidem novitates in diebus D. Gregorii noni pullularant. Prima est religio Prædicatorum, qui ut nubes volant. Item Humiliatorum, seu Nodorum, vel Nudipedum. Item quorundam Simplicium, qui dicuntur Beggini. Item Communium collegia Fœminarum. Item Asinorum ducentium asinum. Item Fratrum de gladio. Item de novitate miraculorum. Item de quodam de Armeniâ, qui Romæ in turbâ, cum tubâ perstrepuerit, dicens, Laudate & properate. Item ordo de Redemptione captivorum, qui dicitur S. Trinitatis. Anno eodem fuit annus concertationis Nordensium duodecimus, qui conflixerant cum Hundrensibus, Herbingensibus, & Upgentensibus, & Emesgoniis Brockmannis, & multos centenarios hominum hinc inde prostraverunt. Ipsi quoque damno, ut dicitur, quingentorum occisorum puniti sunt. Cuncti prædicti summam puri auri mille marcarum, & quinque milia argenti, pro pace obtulerunt. Totidem quoque marcas secundum monetam Emethensium, exhibuerunt Uthensensibus, quas olim acceperant ab eis, ne se eorum inimicis associarent. Annus etiam fuit quartus guerræ Rheydensium cum Parochianis de Esendorp, & fautoribus suis. Reidenfes (a) quippe postquam offensi fuerant propter injurias ipsis illatas, redeuntibus, vel etiam euntibus ad nundinas frequenter indicto bello, indocti ad arma, & inermes, cum pileis pennatis armati, & equis impinguatis congressi sunt in campo trans Emesam, & dispositâ acie ipsorum, in multitudine gravi irruerunt hostes, licet pauci, & versa est multitudo in fugam secus Emesam in obliquum, & penè omnes nobiles, vel divites capti sunt, alii aliâs fugientes naves non apprehenderunt, & anni se crediderunt, & in eo capti sunt, vel submersi. Duces adversæ partis fuerunt Stephanus & Eustachius, & milites de Castellulo Fresenburch, sub Comite de Ravenesburch, qui consilio pacifico usi reddiderunt captivos, & sic aliquantulum quieverunt.

Anno secundo post inchoatam guerram à Reidenfibus contra incolas Emesæ superiores præfatos, ortum est bellum inter Emesgones inferiores, & Hreidenfes, propter quendam Hreidenfem submersum, qui voluit prædari venientes de nundinis, quem Emesgones indignum compositione censuerunt jure prædonis. Emesgones ergo collectis navibus & repletis applicuerunt, & scissis aggeribus proximas villas compulerunt ad deditionem. Annicolæ verò non consensuerunt, sed viriliter eos de partibus superioribus repulerunt. Anno ergo Domini CIOCCXXXIV. auxilium veterum hostium & Comitis de Ravenesburch postularunt, sed pauci venerunt. Eodem tem-

(a) Populi regionis amplissimæ inter Lavicam & Amasum.

1234. pore Hreidenſes à Fivelgonibus auxilium petierunt, Fredoſilvani (a) ſimiliter. Mota enim gens à quatuor marcis à Stauriâ (b) uſque Lavicam contra Longawaldenſes & Frodawaldenſes, qui in prælio Epilcopi Wilbrandi (c) adjuutores extiterant Threntonum in occiſione & ſpoliatione ipſorum, & ſimiliter contra Fivelgones quorum quidam propè Emelam piraticam prædam contra mercatores eorum exercuerant. Sed non credidit gens illa ſibi, & ideo ab invicem receſſerunt, cum hætenùs unius fori fuiſſent.

Ecce quid expertus ſit ille nobilis concionator in manifeſto nobis eſt, qui dum ſufficienter oſendiſſet humanum ſtatum eſſe incertum & fluctuantem, ſubjunxit: omnia in mundo ſibi contraria & nichil æternum, dicens, tempus & tempus omni rei ſub cœlo, & poſt pauca: tempus pacis, & tempus belli. Reverſus itaque in ſe contemplatus eſt in illâ ſpeculâ generali, quæ eſt ſui ipſius cognitio, undè Boëtius, Cognosce teipſum, & cognosces omnia præſentia, præterita & futura, & invenit, quod multiplex eſt bellum. Inter Deum videlicet & hominem, inter hominem & mundum, inter hominem & carnem, inter virtutes & vitia. Locus belli, mundus, tempus militiæ & præſens vita. Undè eſt illud: Domine qui conteris bella ab initio. Fuit enim bellum ſub Lucifero, ſub gigantibus, ſub turrim ædificantiſſimis, inter Circumciſos & Incircumciſos. Sub lege inter Judæos & Iſraelitas. In novo teſtamento inter Chriſtum & Diabolum, inter Chriſtianos & paganos, inter hæreticos & Catholicos, inter veros fratres & falſos. Sub Antichriſto inter Angelos & homines in judicio. Eſt & jugis pugna virtutum cum vitiis in animâ hominis. Nam prima omnium virtutum petiit campum pugnatura fides. Secuti ſunt Apoſtoli & Martyres. Adjuutores erant fidei, ſpes, charitas & patientia. Occurrit idololatria cum proceribus hujus mundi, & poſt VIII. generales perſecutiones, Dei gratiâ evanuit idololatria. Deindè prodiit pudicitia, & occurrit Sodomica libido, quæ gladio verbi per collum fixa, proſtrata eſt. Poſt fidem & caſtitem procedit patientia. Occurrit ira tumens, quæ fruſtrâ arma conſumens, ſed dejiciens, culpide verſâ ſeiſpſam tranſfigit. Sequitur ſuperbia in equo impatienti, cui occurrit humilitas junctâ ſibi ſpe. Sed poſt multas blaſphemias ſuperbia corruiſit in foveam & concuſcata eſt. Prodit luxuria videlicet omnium totius terræ ſuperfluitas ebria, cui occurrit ſobrietas, & Crucem Domini intentans fugat hoſtem, & de curru cadens lacerata eſt, & dentibus ſilice contritis vomuit, quas hauſerat eſcas. Inſtat adhuc avaritia ſuccincta gremium, quæ poſt multas ſimulationes etiam virtutum comprehenſa eſt à largitate & ſtrangulata. Adhuc procinctus bellicus non eſt ſolvendus tibi, ô anima! quia oritur invidia ex diſcordiâ ad deturpandum triumphum latens, cui occurrit concordia, ſtipata legione omnium virtutum, ſed fides pilo tranſfixit linguam illius hærentem palatio. Hæc ſunt multiformia bella in animâ. Undè ille: conturbata eſt anima mea, & merito, quia adhuc ſuperſunt ſeculentæ turbationes propter prædictos conflictus, etiam in animâ ſapientis, ſuccedentes ſibi viciffim pro cauſarum varietate, quæ potiùs dici debent in animâ ſapientis affectiones, nam affectio eſt mutabilis mentis impulſio. In inſipiente perturbationes ſunt. Primus quidem modus perturbationis, ſecundùm Poëtam, eſt metus. Unde,
hinc

(a) A Fredowoldæ regiunculâ ſic dicti, & hæc eſt pars Omlandiæ.

(b) Staveren. (c) Trajectenſis.

hinc metuunt, cupiunt, gaudentque, dolentque. Auctoritate verò Sacrae 1234:
 Scripturae primus motus est cupiditas, secundus metus, tertius dolor, quartus gaudium, quia radix omnium malorum cupiditas. Cupiditatem sequitur tenacia, multiplicatio, inaffectio, voluptas. Metum sequitur sollicitudo, inconstantia, fictio, irrationabilitas. Dolorem sequitur livor, amaritudo, clamor, crudelitas. Gaudium sequitur dissolutio, jactantia, mendacium, superbia. Ecce quot & quales perturbationes sequuntur quaterniones praedictas. Hi etiam dicuntur nuncii importuni in malum, quibus in animam sapientis respondent cardinales virtutes, videlicet, timori prudentia, dolori fortitudo, spei justitia, gaudio temperantia. His etiam ratio domum suam, id est, carnem & animam disponit in bonum, utens timore pro janitore, dolore pro dapifero, gaudio pro pincernâ, spe pro cubiculario. Aliæ etiam gemmae dicuntur in coronâ in homine, ut caput animæ coronetur. Timor in fronte, suppositâ sibi justitiâ. Spes in capite, suppositâ sibi prudentiâ. Dolor à sinistris cum fortitudine. Gaudium à dextris cum temperantiâ. Quis non miretur tot varietates in bono & in malo? Sunt etiam gaudium & dolor de præsenti, timor & spes de futuro. Dolor tamen de malo, gaudium & spes de bono. Novit qui inter ista quasi inter diversas molas conteritur, quod sicut non est pax temporis, quamvis instanter oretur, sic nec ista sinunt miserum animum requiescere. In tantâ tristitiâ consuluit Propheta, dicens, effudi super me, vel in me animam meam, ad Dominum videlicet, qui est solus super rationalem animam, cui similis est, quia cæso corpore non decrescit. Sic & Deus impermutabiliter permanet, quod est, quamvis res, in quibus est anima, varientur. Anima dum super se extenditur videt Deum, in se remanens, nec comprehendit, sed cogitat super se esse illam invisibilem Deitatis essentiam. Visione corporeâ nullus videt Deum, qui Spiritus est. Visione ænigmaticâ videt per fidem in præsenti. Comprehensive, purè, videtur ab Angelis, à Sanctis, ab animabus bonis. Videtur tamen in præsenti per inspirationis, contemplationis, orationis, meditationis, prædicationis officium, vel etiam quandò redit ad se, dimissis exterioribus & dilatato intellectu Deum intelligit, & quodammodò videt & recognoscit. Si verò inferior vis animæ contristetur, consolatur eam ratio, & revocat ad se exhortando, dicens: *quare tristis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo &c.* Anima hominis propriè dicitur, non pecudum, quia illorum anima in sanguine est constituta. Hinc quoniam immortalis est anima rectè dicitur amœna, id est, à sanguine longè discreta, quia post mortem corporis perfectam ejus constat esse substantiam, vel dicitur anima, eo quòd animet substantiam atque vivificet. Anima dicitur animi, id est, à vento, quod cogitatio ejus ad instar venti motu celeri pervagatur. Fit autem ex appetitu ejus & desiderio. Mens dicitur à Mene, id est, à lunâ, modò enim tribulationibus attenuatur, modò lætitia reparatur. Spiritus quoque tripliciter dicitur. Veraciter spiritus nullius indigens, complens universa, totus in toto, immobilis loco, & voluntate æternus, singulariter potens. Spiritus quoque dicitur tenuis substantia, nobisque invisibilis, creatus, immortalis. Undè & spiritus per totum corpus emissus atque receptus, per quem vita mortalium statu necessario continetur, nec otium capiens jugi mobilitate reparatur. Anima igitur, nec animus, nec mens propriè vocatur. Sed quatenus res istæ in eâ excedunt. Dicatur igitur

1234. anima dum corpus vivificat, animus dum vult, mens dum scit, memoria dum recolit, ratio dum rectè judicat, spiritus dum spirat, sensus dum sentit, voluntas dum consentit. Anima igitur hominis dicitur spiritualis substantia, quare nullatenus sanguinis effusione consumitur.

Anima hominis est à Deo creata, spiritualis propriaque substantia, rationalis, & immortalis, sed in bonum malumque convertibilis. A Deo creata est, quia dicitur, omnem flatum ejus feci. Spiritualis, quia nec longo, nec lato, nec profunditate clauditur. Propriaque substantia, quia nullus spiritus alterius carnem suscepit, ut ejus passionibus condoleat, vel lætetur. Item ineffabili conditione diligit carnem suam. Vita corporis, animæ præsentia est. Accepto vulnere in corpore dolet. Alimenta competentia ubique dispergit, nec potest se segregare, nisi secundum jussionem conditoris. Rationem habet, quia divina tractat, qui est animi probabilis motus; quo per nota ad ignota ducitur, cogitationes suas apprehendit, movetur, erigitur, fluctuari cognoscitur. Immortalis est, quoniam corpus vivificat, in semetipsâ vivit. Non constat ex partibus, simplex namque est. Ad imaginem & similitudinem Dei facta est, & ideo ab eo non discrepat. Sed imago potest habere aliquam similitudinem, nec hic potest implere totum virtutis opus. Passionibus obnoxia est, & mœroribus pervia. Vivit in se. Post hujus sæculi amissionem pura, subtilis, cita, æterna, videt, audit, tangit, omnia spiritualiter ex toto cognoscens. Affectionibus hic obnoxia est, modò gaudio levatur, modò mœrore deprimitur. Semper eam naturalis mobilitas exagitat ad cogitationes. Nam sopitis sensibus imaginatione deludimur. Bonarum rerum amissibilis ac receptibilis est, nec recolit magis quàm discit artes usuales, & nova sic audit, quasi nihil ex his didicisset. Nobili semper ardore vegetatur, & calore membra vivificat. Lumen implere dicitur propter imaginem Dei, quod pro modulo necessarium accipit. Potest quidem ex aliquâ parte sentire, sed ydoneè non valet explicare. Lumen aliquod spirituale anima habet in cogitatione posita. Et quamvis in se lucida est, clarior tamen fit, cum à Deo bonis actibus intenta non recedit. Anima formam habere nullatenus putanda est. Forma dicitur, quod aliquod spatium linea lineisve concludit. Et anima tamen licet informis, formas legitur accipere frequenter. Ipsa quoque quantitatem penitus non habet. Quantitas enim aut de conjunctis constat, ut arbor, homo, aut de disjunctis, ut populus. Nec formam recipit, nec quantitatem, ubicumque est. Creatori tamen circumstantia ejus & quantitas patet, qui omnia sub mensurâ, numero, & pondere creavit. Justitiam habet contra parva & magna, prudentiam contra confusa & incerta, fortitudinem contra prospera & adversa, temperantiam contra non rectos impetus carnis & delectationes. His quatuor animæ salus custoditur. His quatuor præterita complectitur contemplatione, ratione, memoriâ. Stultis juvenibus obviat, quod aut in parilitate partium aut humoribus anima inepta nimis habitatione deprimitur. Multis morbis accedentibus acumen solitæ sapientiæ tollitur. Cæterum anima nec crescit cum parvulis, nec fatuis aliæ tribuuntur, sed sicut immortalitatem assumunt, ita & rationabiles esse se generaliter sentiunt. Parvulis ratio crescit longâ meditatione, non animâ.

Anima rationalis habet virtutes. Prima est imaginatio, per quam incorporalia imaginariè sentimus. Secunda imperatoria, quæ facit transferri de

loco ad locum, voces edere, manus curvare. Tertia principalis, quæ facit 1234.
 corporalibus sensibus sopitis profundius firmitusque aliquid tractare. Quarta
 naturalis, id est, calor animi vitalis, qui nobis propter fervorem suum mo-
 derandum auras æthereas hauriendo & reddendo vitam tribuit. Quinta de-
 lectatio, appetitus boni malique, quam sub jucunditate animus concupiscit.
 Prima est attractiva capiens de utili, quod sibi necessarium sentit. Secunda de-
 tentoria, donec decoctum procuretur. Tertia translative; Quarta expulsi-
 va, quæ contraria expellit.

Legitur mox ubi corpus de limo est effectum, statim Deum insufflasse,
 factumque esse Adam in animam viventem. Insufflatio Dei mandatum est,
 & jussio. Secundum hoc dixerunt, mox ubi semen humanum coactum fuerit
 in vitalem substantiam, illicò creatas animas corporibus dari discretas atque
 perfectas. Philici XL. die humanum corpus ac mortale animam dicunt acci-
 pere. Fixè credendum est, & Deum animas creare, & occultâ quâdam ra-
 tione justissimè illis imputare quòd primi hominis peccato tenentur obnoxia.
 Dominus autem Jesus-Christus absque peccato sine dubio venit, qui erat
 omnium peccata soluturus.

Quidam animæ sedem, quamvis sit in toto corpore diffusa, in corde
 esse volunt dicentes, quod ibi purissimus sanguis & vitalis spiritus continetur,
 ut inde & cogitationes sive bonas, sive malas exire confirmet, quòd animæ vir-
 tutem operari posse non dubium est. Plurimi autem animam in capite insidere
 manifestant ad similitudinem aliquam divinitatis, quæ licet omnia ineffabili
 substantiâ suâ repleat, scriptura tamen eam cœlos insidere confirmat. Fuit in
 primo homine beatitudo naturalis, arbitrii liberi potens, & inviolata scientia,
 sed in transgressione perdidit, quod pòsteris traditurus acceperat. Ad nos
 transmittere non potuit, quod amisit. Inde nutrita defectio, inde ignoran-
 tia, inde curæ, inde pœnitenda consilia, obscurata cognitio, turpè deside-
 rium, justitiæ neglectus, plura nobis cum pecoribus communia, multum
 Divinitas à nobis discreta. Prænuntiat enim nobis, proh dolor! solis dis-
 cussio serenitatis adventum, venturam sæculis libertatem temporum ratione
 colligimus, lætitiâ nobis interdum ignari animi prælagio promittimus. Sed
 quid tale ignorare potuisset anima, si ejus fuisset dignitas custodita? depressa
 est jure ad ignorantiam, quæ scire voluit contumaciter vetita. Modò signis
 aut conjecturis sapit aliquandò, quæ sine labore nosse potuit universa.

Anima est res spiritualis vicina substantiæ Dei, quæ corpus movet,
 regit, sensificat, capit quasi infinitatum ymaginem, & revocat se ab exte-
 rioribus, secundum quod dicitur mens rationalis. Est autem à Deo, non de
 Deo, nec de aliquâ præjacenti materiâ; sed de nichilo creata, nichil habens
 simile in aliquâ creaturâ. Quidquid intelligit, tota scit, etsi non totum scit,
 scit se viventem & intelligentem, vel aliquid volentem. Cum ergò se in-
 telligentem scit, se utique scit. Vis animæ ingenium, & vis scilicet ad ali-
 quid percipiendum, à quo est sensus applicatione exteriorum per visum.
 De sensu surgit opinio rerum. Opinio, scilicet fluctuans, & incertum vel
 falsum de rebus animæ ludicium. Ratio verum & certum videlicet de re
 corporeâ. Intelligentia, certum est judicium de re incorporeâ, quæ est so-
 lius Dei. Efficientia animæ in vi vegetandi, sentiendi, ratiocinandi. Ratio
 in præsentium notitiâ, quid sit, in absentium intelligentiâ, quale sit, in
 cognitorum inquisitione, cur sit, & extenditur ad cognitionem naturæ, &
 morum disciplinam.

1234.

In animâ sunt ratio, memoria, voluntas, triplex dignitas. Unde; *diligēs Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex totâ mente, & ex totâ animâ tuâ.* Hæc trinitas corrumpit per suggestionem, delectationem, consensum, item imprudentiam, infirmitatem, immunditiam. Ratio recipit malum pro bono, pro vero falsum, incommodum pro commodo, & sic perdit Ethicam, Logicam, & Practicam. Memoria scissa est in cogitationes affectuosas, onerosas, otiosas. Voluntas in concupiscentiam carnis, & oculorum, & superbiam vitæ. Sed per virtutes Catholicas reparatur, fide, spe, charitate. Item cordis proprium est Deum diligere, animæ Deum credere, & quæ Dei sunt. Mentis est recordari, diligere Deum, sapere. Item anima habet tres dignitates, intellectum, voluntatem, memoriam. Intellectus in corde, ex intellectu generatur voluntas de ambobus procedit memoria.

Sunt autem tres vires animæ, rationabilitas, irascibilitas, concupiscibilitas, quibus assistunt fides, spes, charitas. Sunt enim quatuor virtutes Cardinales datæ animæ in adiutorium operationibus suis. Prudentia assistit rationi, ne erret in agendo, vel omittendo. Temperantia concupiscibilitati, irascibilitati adest Fortitudo. Justitia assistit libero arbitrio, ex quo procedunt opera meritoria vel demeritoria. Hæ vires etiam dicuntur affectiones naturales, quæ faciliè corrumpuntur. Ratio convertitur in superbiam, & concupiscibilitas in vanam gloriam, irascibilitas in invidiam. Sunt etiam duæ naturæ animæ propter semetipsam & corporis conjunctionem. Superior ratio, inferior sensualitas, vel carnalitas. Per rationem affectat coelestia, per sensualitatem terrestria. Ratio autem & sensualitas inter se rixantur. Sensualitas habet quinque sensus, per quos oblectamenta hujus mundi influunt, ad replendum appetitum carnalitatis.

Anima habet quatuor status, primum creationis, quo ab unitate profluit ad ternarium, quia anima suscipit unitatem substantiæ, & ternarium potentiarum, nimirum irascibile, concupiscibile, rationabile. Secundum, quo à ternario ascendit ad novennarium, quoniam in statu vegetationis suscipit officium regendi corpus, quod secundum naturam influit & defluit per IX. foramina per oculos, aures, nares, os, & per duos inferiores meatus. Tertium operationis, quo anima visibiles & invisibiles exercet actiones. Quartum resolutionis, quo anima post varietatem vitæ præsentis redit ad puritatem naturæ. Item de eadem: tres sunt animæ potentiales virtutes. Ratio quæ circa caduca vertitur, & ad res transitorias pertinet, & ad historiam. Intellectus circa mores hominum & proprietates. Intelligentia, superior potentiâ animæ, Divina considerans secundum Magistrum Alanum. Item: sensus est vis animæ, quâ præterita, præsentia & futura imaginamur. Ratio quâ imaginum genera, & species discernimus. Intellectus, quo incorporea intelligimus. Sensus tenet primam regionem ascendendi, imaginatio secundam, ratio tertiam. Intellectus fidem transcendit, per quem Sancti vident Coeli secreta. Fides autem secundum Alexandrum eminentior est ratione. Memoria intellectum & fidem comprehendere non potest, nec per se inquisitio rationis, vel acumen intellectus, sed dicitur inesse secundum vim rationabilem, & ideo excedit rationem. Sed fides catholica virtus inest secundum quandam vim animæ, quæ synæresis dicitur, & est secundum vim rationabilem, secundum supremam partem ipsius, quæ quidem superior est ratione, imò & intellectu, quia fides penetrat, quo usque non attingit intellectus.

Superior

Superior igitur ratione ac scientiâ & certior, firmior, & verior est fides, in quantum virtus est, simplicis vetulæ, quæ credit Christum esse passum, quam scientia mathematica, quæ scit omnem triangulum habere tres angulos æquales. Fides etiam virtus superior est & certior scientiâ ænigmaticâ. Sed scientia comprehensiva certior est fide. Hæc verò non est fides, sed loco ejus scientia comprehensiva. Fides appellatur id quod creditur, scilicet quod subest fidei, ut passio Christi, vel Christum esse passum. Appellatur etiam fides Christum credere. Unde Augustinus: quid est fides nisi quod non vides credere; quandoque vocatur usus fidei, vocatur etiam Sacramentum fidei. Unde quod dicitur, Cornelius pervenit per opera ad fidem, id est, fidei Sacramentum, vel augmentum. Dicitur etiam habitus mentis, & talium habituum, alius virtus, alius non virtus. De fidei virtute dicit Apostolus; fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. Substantia dicitur res per se existens, & secundum Theologos quandoque pro creaturâ, quandoque pro essentiâ Dei, quandoque pro hypostasi, live personâ, & tunc propriè pro substantiâ, similiter etiam dicitur divinum gratiatum, virtus scilicet, per quam subsistit vita gratiæ. Item dicitur vita æterna. Item dicitur fundamentum. Unde fides est substantia, vel fides est id, per quod subsistit quid, in quantum inquam est res speranda. Stola enim animæ & corporis, licet nondum adsit nobis, tamen quantum est in certitudine fidei subsistit in nobis. Etiam virtus est fides. Argumentum, id est, arguta probatio rerum æternarum. Fides autem Catholica hæc est, unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate venerari. Honor qui exhibetur uni personæ exhibetur cuilibet trium. Unitas trium personarum consideratur in unitate essentiæ, in æqualitate, in æternitate. Unde Patris, & Filii, & Spiritus Sancti una est divinitas &c. Unitas ergo essentiæ in tribus, æternitate, proprietate, assignatione. Unde alia est proprietas Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti. Alia prædicatio Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti. Spiritus Sanctus est amor Patris & Filii ab utroque procedens, sed non posterior, non minor utroque, tanquam consubalternus & coæternus utrique, quia sicut in Christo tres substantiæ in unâ personâ, sic sunt in Deo tres personæ in unâ substantiâ. In tribus autem personis est alius, sed non aliud, quia tres unum sunt, quod est æternum & simplex, quod nec principium habet, nec finem, sed principium est sine principio, & finis est sine fine. Persona est rationalis substantia, & individua naturæ. Persona Filii incarnata est, animam & corpus suscepit. Augustinus; *Deus verbum non accepit personam hominis, sed naturam.* In Christo sunt duæ naturæ divina & humana, & tres substantiæ, caro, anima, & verbum, sed non duæ personæ. Alia natura Deus, & alia ille homo. Aliud Dei Filius, aliud Filius hominis, sed non alius. Anima & corpus simul conjuncta, hinc una persona. Sed antequam anima assumeretur à verbo, non erat simul conjuncta. Illam enim assumendo univit, & uniendo suscepit. Indubitanter tenendum est, quod non assumpsit personam, nec est alia persona homo assumptus à verbo, sed una persona cum verbo. Unde legitur, homo assumptus est in unione personæ non naturæ, quia non est natura una cum verbo, sed una persona. Sicut enim anima & caro unum est, unus homo est Christus, quamvis multò major unio sit inter Deum & hominem, quàm inter carnem & animam. Dicitur itaque Deus est homo, homo est Deus, quia ille idem,

1234. qui est homo, est Deus, ille idem, qui est Deus, est homo. Anima non videtur, cum egreditur. Quid mirum? quia manens in corpore non videtur, natura quippe ejus invisibilis. Sed potest invisibiliter vivere, quam oportet invisibiliter in obsequio conditoris manere. Nulla visibilia nisi per invisibilia videntur, quia oculus nichil videret corporeum, nisi illum res incorporea ad videndum acueret, & ita sensus vivificat carnalia corpora quæ videntur. Si vitam animæ in corpore manentis deprehendis ex motu membrorum, cur non perpendis vitam animæ post corpus & per ossa mortua in virtute miraculorum? multi mentis oculum purâ fide & uberiori ratione mundantes, egredientes corpore animas frequenter vident. Apparent in columbæ specie, ut ostendatur, quam simplici corde servierint. Justi in morte suâ Sanctorum visiones conspiciunt, ne mortem pertimescant. Animabus exeuntibus laus coelestis erumpit, & fragrantia coelestis odoris, ut non trepident. Magna vis est, quæ egredientem suscipit, cujus egressum sæpè nullus mortalium ferre potest. Meritum animæ non semper in suo egressu ostenditur, sed post mortem, quia qui Deo hic servire studuit, post mortem veriùs vivet. Justus quacunque morte præoccupatus fuerit, justitia ejus non auferetur ab eo, & ideò non obest, si durè moriatur. Exemplum de Prophetâ, quem leo occidit, sed de cadavere ejus non comedit.

Antè resurrectionem animas recipi in coelum, neque de omnibus fateri, neque de omnibus negare possumus. Nam sunt quædam, quæ à coelesti regno adhuc quibusdam mansionibus differuntur, quia perfectam justitiam non habuerunt. In judicio non tremescunt, quæ in coelo sunt, quòd corporum beatitudine perfruantur. Ipsa alioquin animarum vis subtilitate suâ aliquid prævidet. Aliquando per revelationem, aliquando cum jam sunt recessuræ, afflatæ divinitus in secreta coelestia mente immittuntur. Quis occulta Dei judicia cognovit? iniquorum animas in inferno esse credendum est; nam sicut electos beatitudo lætificat, sic à die exitus ignis reprobos excruciat. Si viventis hominis spiritus in corpore tenetur in corpore, cur non post mortem, cum incorporeus sit spiritus, etiam corporeo igne teneatur? teneri autem per ignem dicimus spiritum, ut in tormento ignis sit vivendo, videndo & sentiendo. Quis sanè sapiens, esse spiritus corporeos dixerit? ignem gehennæ corporeum esse non ambigo, quo certum est corpora cruciari. Si autem diabolus & angeli ejus, cum sint incorporei, corporeo sint igne cruciandi, quid mirum si animæ & antequam recipiant corpora, possint corporea sentire tormenta? Quod item nonnulli extrahuntur à corpore, & redeunt, & se aliquid audisse, vel vidisse dicunt, hoc ideò fit, ut tormenta inferni, quæ audita non crediderunt, saltem visa pertimescant. Sed humano cordi gravis valdè duricia est, ut ipsam etiam poenarum ostensionem, quæ omnibus utilis est, contemnat. Ipsa siquidem inferni supplicia, cum demonstrantur, aliis in adjutorium sunt, aliis ad testimonium, ut illi videant mala, quæ caveant, illi verò eò amplius puniantur, quò inferni supplicia etiam cognita vitare noluerunt. Quædam animæ in suis corporibus adhuc positæ poenale aliquid vident, quod quibusdam ad ædificationem suam, quibusdam ad ædificationem audientium.

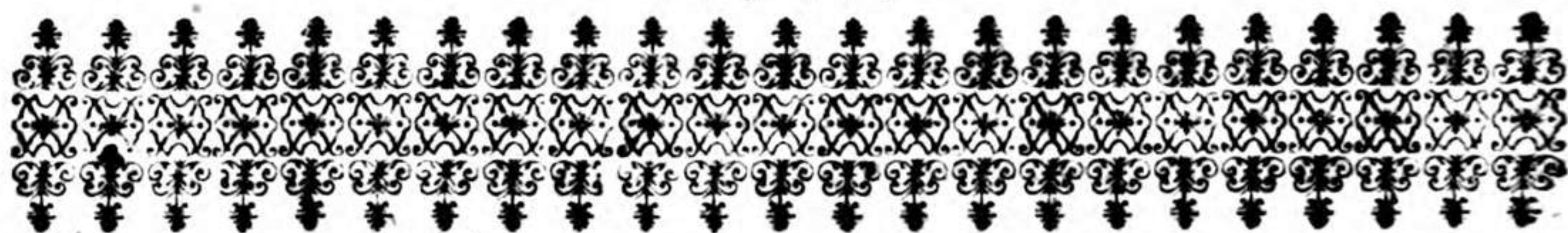

Purgatorius ignis credendus de quibusdam levibus culpis , pro eo , 1234.
 quod veritas dicit : *Si quis in Spiritum Sanctum blasphemiam dixerit ,*
neque in hoc seculo remittetur ei , neque in futuro. Sed illic saltem de
 minimis nichil quisquam purgationis obtinebit , nisi bonis hoc actibus in
 hac vitâ adhuc positus promereatur.

Anima mortalis & immortalis esse dicitur. Mortalis quæ beatè vi-
 vere facultatem amittit. Immortalis quæ nunquàm essentialiter vivere de-
 finit , & naturæ suæ vitam perdere non valet. Augustinus : *Si non præ-*
cessisset peccatum , mors subsecuta non esset. Mors animæ præcessit dese-
 rendo Deum , mors corporis secuta est , deserente animâ. Sæpe de cul-
 pis minimis pavor egredientes animas purgat , sicut dicitur de quodam
 sancto viro , qui ad mortem veniens vehementer tremuit , sed post mor-
 tem discipulis in stolâ candidâ apparuit. Quorundam etiam mentes tre-
 pidantium prius revelationibus roborat , ut mortem non pertimescant. Sex
 modis tangunt animum imagines somniorum , ventris plenitudine , vel ina-
 nitate , aliquandò illusione , aliquandò cogitatione simul & illusione. Ali-
 quandò revelatione. Aliquandò cogitatione simul & revelatione. Sancti
 autem viri inter illusiones atque revelationes ipsas visionum voces , aut
 ymagines quodam intimo sapore discreverunt. Nam si mens cauta
 non fuerit per discretionem spirituum multis vanita-
 tibus se immergit.

CHRONICON MENCONIS ABBATIS TERTII IN WERUM APUD OMLANDOS.

CHRONICA ista cum moralibus opusculis, quæ ad ingenium exercendum, vitam, ac mores informandos inseruntur, usque ad locum istum conscripsit Magister *Emo*, primus Abbas & fundator *Floridi-Horti*, vir venerandæ memoriæ, ac Spiritu Dei plenus, diligenter inserens omnia memorabilia, quæ non solum suis, sed & vicinis temporibus contigerunt, secundum annos Dominicæ Incarnationis singula diligenter explanans, de diluviis, de bellis, peregrinationibus, incendiis & aliis omnibus emergentibus, nihil intactum relinquens, in quo etiam opere Spiritu Dei actus de se tanquam de alio saepe loquitur, exemplo Moyses qui dicit, *Erat Moyses vir mirissimus super omnes habitatores in terrâ;* & Job. *Vir erat in terrâ Hus nomine Job, simplex & rectus.* Quod dicit Beatus Gregorius ipsos de se per Spiritum Sanctum tanquam de aliis dixisse, non ut seipsum extollerent, sed ut aliis exemplo prodesse, & Joannes etiam dicit, *discipulus quem diligebat Jesus, qui & recubuit in cenâ super pedibus Jesu, & dixit; Domine quis est qui tradet te.* Et Apostolus: *Scio hominem in Christo antè annos. xlv. &c.* & multa similia.

Circà finem vitæ suæ, ad aliquot annos nihil memorabilè contigit.

1237. Anno verò Domini *cio cc xxxvii.* præcessit hyems calida & humida, & in hoc distemperata, & ideo secutæ fuerunt infirmitates, quoniam secundum proprietatem temporum hyems debet esse frigida & humida. Quatuor enim sunt elementa, quatuor humores, quatuor tempora anni, quatuor ætates, quatuor principales venti, ut sit sanguis calidus, & humidus, sicut aër, adolescentia, auster, ver, dies naturalis, ab horâ diei tertiâ usque ad nonam. Melancholia frigida, & sicca, sicut terra; senium, ventus borealis; autumnus, dies naturalis ab horâ diei nonâ usque ad tertiam noctis. Phlegma frigidum & humidum, sicut aqua; senectus, venti occidentales, & dies naturalis ab horâ noctis tertiâ usque ad nonam. Colera calida & sicca, sicut ignis; juvenus, subsolanus; æstas, dies naturalis ab horâ diei tertiâ usque ad nonam. Cum ergo qualitates aëris & temporis secundum suas proprietates se habent, homines in sanitate conservantur. Si verò aër & anni tempora distemperantur, & tali aëris epidemiâ, id est, distemperantiâ variæ infirmitates secundum varietatem temporum & complexionum oriuntur. Cum ergo sicut prædiximus, lenis præcessisset hyems, quæ deberet esse potius frigida & humida,

humida, æstas verò fuerit horribiliter humida & frigida usque ad Kal. 1237. Aug. postea successit calor & siccitas satis immoderate, & sic ferè annus totus fuit distemperatus & naturæ contrarius. Undè aër corruptus spirando, vel edendo perceptus, diversas in hominibus generabat infirmitates. Secundum Physicos enim malus odor plus nocet quàm mala diætæ, & sic varia febris vexabat ubique homines, & maximè religiosos invalit quartana febris. Quotiens enim febris crebrescit, in religiosis maximè dominatur, fortè propter diætæ frigiditatem, vel potius quòd filios quos diligit Deus punit, & *flagellat omnem filium, quem recipit*. Lues etiam in linguis & ungulis equorum exorta est. Sed per sanguinis minutionem sub linguâ & super ungulis convaluerunt. Omnia ferè semina degenerarunt, fœnum abundavit propter irriguum. Autumno itaque prolabente, cum varia febris vexaret religiosos, in tantum ut per totam Frisiam vix sufficerent sani ministrare infirmis, nec etiam infirmitoria caperent infirmos, eodem tempore Reverendus Pater *Emo*, piæ recordationis & clarissimæ opinionis apud omnes religiosos & seculares sanè sapientes, typo febrium correptus, circa Festum Omnium Sanctorum paulatim coepit elanguescere, & ex abstinentiâ ciborum, quæ firmum est, ut dicit Hypocrates, contra febrium discrasiam remedium, deficere, & colorem vultûs, quem naturaliter habebat rubicundum, mutare, ac toto corpore attenuari. Attamen quamvis febre exardescente, & vires dissipante jam deficeret, vigorem tamen animi & constantiam mentis felix contemplatio cœlestium, & provida sollicitudo temporalium, & vigilans cura animarum confortabat, in tantum, ut rarò etiam his diebus, quibus ipsum febrilis calor exurebat, post præambuli frigoris incommoda lecto decumberet, sed nunc infirmos visitans, nunc in claustro constitutos verbo & exemplo confortans & animans, sicut verus pastor, deambulabat. Sed antequam exitus vitæ suæ describatur, volumus de ejus vitâ & villicatione quædam perstringere.

Mors &
encomi-
um B.
Emonis
Abbatis
I. Flo-
ridi-
Horti.

Reverendus siquidem Pater à primis infantiae rudimentis, studiis litteralibus implicitus, inter scholares fuit, in scripturis divinis adeò studiosus, ut aliis conscholaribus ludentibus & discurrentibus nunquàm otiosus inveniretur, nisi aut studeret, vel scriberet, vel illuminaret. Undè contigit, ut omnes Authores, videlicet Ethicos, Ovidianos, Virgilianos, Satiricos, & alia opera Poëtarum, & metrica opera Theologiæ, ut Aratorem, Sedulium, Theopistam, & similia, Priscianum majorem & minorem, & Petrum Heliam, ac alios libros, & Summas artis grammaticæ, nec-non & Summas dialecticæ cum fratre suo bonæ memoriæ, Domino Addone plenè conscriberet. Quos omnes ipsi ambo Parisiis, Aurelianis & Oxoniæ audierant, & ex ore Magistrorum glossaverant, & etiam glossas diversas & burfarios retulerant. Oxoniæ etiam Decreta, Decretales, Librum Pauperum, nec-non & alios libros Canonici Juris & Legalis, vigilias dividendo scripserunt, audierunt, & glossaverunt, nihil se habere credentes quamdiù ipsis aliquis liber defuit ex utilioribus, secundum illud Lucani de Julio: *nil credens actum dum quid superesset agendum*. Cum verò de Studiis mitterentur prædictis, Dominus Addo, beneficium in Emethâ obtinuit, ubi Magister Emo ad aliquod tempus multis præfuit scholaribus, & post modicum honestâ & communi electione in Hulsdengum electus est in Plebanum, & sic suscepto Ordine Sacerdotii plebem sibi commissam multâ cum diligentia gubernavit. Sine

Min m m m m

1237. delectu personarum, omnibus omnia factus, ut omnes lucrifaceret. Et cum esset artium liberalium, & maximè juris canonici ac legalis super omnes Clericos Frisæ sui temporis peritus, ac linguæ latinæ præcipuè facundiâ præditus, ita se Sacris conformavit, & in bonâ simplicitate quantum decuit virum tam sapientem, ambulavit, ut à clericis & laicis amaretur & honoraretur, vir formâ decorus, staturâ gracilis, & aliquantum longus, aspectu hilaris, in vultu serenus, in genis rubicundus, sermone admodum jucundus, conversatione mansuetus, locietate affabilis, eloquio cultus, vitâ & moribus præclarus, vir totius prudentiæ, in sermone verax, in consilio providus, in judicio justus, in commisso fidelis, in interventu strenuus, in bonitate conspicuus, in universâ morum honestate præclarus, & necesse fuit, ut quem Deus tantâ gratiâ perfuderat, ab omnibus amaretur. Cœlibatum autem vitæ ac continentiam carnis, adhuc secularis in tantum amplectebatur, ut & occursum foeminarum subterfugeret, tanquam si semper diceret: *tolle, tolle paleam, ne ignis amoris & libidinis semper exardescat.* Job. 31. *Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem de virgine.* Eccles. 19. *Vinum & mulieres apostatate faciunt etiam sapientes, & propter speciem mulieris multi perierunt.* Prov. 5. *Favus distillans labia meretricis & nitidius oleo guttur ejus, nivissima autem illius amara, quasi absinthium, & acuta quasi gladius biceps. Longè fac ab eâ viam tuam, & ne appropinques foribus domûs ejus.* Multos vulneratos dejecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab eâ. Semper illam præcedunt ardor & petulantia, semper comitantur foetor & immunditia, semper sequuntur dolor & poenitentia. Nunquid abscondere potest homo ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus? & in Eccles. dicitur cap. 25. *Commorari leoni & draconi placebit magis quàm habitare cum muliere nequam.* Familiaris enim est inimicus habitans non procul, sed propè. Job. 40. *Virtus ejus in lumbis ejus, & fortitudo illius in umbilico ventris ejus.* Nunquam fugatur, nisi cum fugitur. Nunquam maciatur, nisi cum maceratur caro.

Cum autem placuit ei, qui ipsum segregavit ex utero matris suæ, vocare eum per gratiam suam ad excellentioris vitæ initium, coepit habitum religionis concupiscere. Et ut gratiâ Dei, quæ secundum Beatum Gregorium aspirando prævenit, ut velimus, adjuvando persequitur ut possimus, in eo vacua non esset, ne panem otiosus comederet, non elegit in labores aliorum introire, & ad claustra ditiora se transferre, sed occultâ Dei inspiratione, ut ipsius gratia in eo abundantius esse dignosceretur, ad *Novum Claustrum* se transtulit propè villam *Rheomers-werff*, quod à quodam cognato suo & æquivoco fundatum, in temporalibus multis de causis fuit adeò desperatum, quòd nisi suâ solertiâ supervenisset, convalescere vix potuisset, maximè propter litem, quam dictus Fundator cum vicinis monachis Sancti Benedicti in *Feldwerth* habebat. Prædictus autem Sacerdos ad præfatum Claustrum accedens factâ compositione cum Domino Reindone Abbate vicini Monasterii, ad Ordinem Præmonstratensem se transtulit, & habitum candidum, in quo Angeli apparere consueverunt, prælegit.

Cumque die noctuque de ampliando Dei cultu sollicitus cogitaret, & Dei clementiam, à quo omne datum optimum, imploraret, ut ei socios, & maximè clericos, quorum contubernio, maximè in officio divino, & in

lectione, nec-non in exercitio, & sanctæ meditationis studio plurimum delectabatur, per gratiam suam assignaret, contigit, ut quâdam nocte cum hujusmodi desiderio ferveret, & sopori se dedisset, audivit sibi dici per nocturnam revelationem. *Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam* &c. Et evigilans exhilaratus est, eventum hujus oraculi spe latâ expectans, & statim in processu temporis Domino disponente, accesserunt ad eum duo adolescentes, qui seminarium dici poterant messis in Christo colligendæ, videlicet Dominus *Sifridus*, qui multis annis fuit Prior *Floridi-Horti*, & magister totius disciplinæ; Quoniam, Domino Abbate pro Ecclesiæ necessitate exeunte, ipse in choro & in omni disciplinâ serius fuit domûs observator, nec ad aliqua negotia exteriora per se agenda animum inflexit: Imò circa scolares laboravit, officium vestiarii peragens, omnia etiam officia, quomodo se singuli in disciplinâ ac rerum utilitate haberent veloci transitu circumspiciens, nunquàm tamen à choro & communi opere Conventûs se absentavit. Et ideò animam ejus cum Deo esse certissimè speratur. Obiit anno Domini CIOCCXXXII. Cùm fuisset Prior *Floridi-Horti*, annis XIX. Accessit & alius, videlicet Frater *Tbitardus Canonicus*, qui Ordinis zelator fuit indefessus, & artificio manuali, quo præminebat, novellam plantationem plurimum emendavit, chorum tamen nunquàm occasione laboris negligens, potius se vigiliis afficiebat.angebatur etiam in aliis de die in diem curis clericorum & scholarum, quos Magister Emo cum Priore præfato, spiritu charitatis summo studio in litteraturâ promovit, scientiam sibi divinitus collatam non sub modio, sed super candelabrum ponens, neque thesaurum concessum in terrâ abscondens, sed omnibus studere volentibus benignè participans. Undè cum Apostolo posset dicere: *innocens ego sum à sanguine omnium vestrum, qui non subterfugi, quominus annuntiarem vobis.* Cæteros autem labores, quos pro Ecclesiâ sustinuit, longum est describere, & maximè labores & sollicitudines quas habuit pro Ecclesiâ in *Werum*, quandò ibidem Claustrum fundavit, quod *Floridum-Hortum* nominavit, & hodiè per Dei gratiam ac ipsius providentiam in spiritualibus ac temporalibus rebus ac personis & virtutibus floret.

Quantas etiam sustinuit tribulationes dùm Romam pro confirmatione dictæ Ecclesiæ & privilegiis obtinendis pedes ivisset, non facile declaratur. Quæ tamen omnia parvi pendit, cum ad foelicem exitum Domino gratiam suam apponente perduxit. Convenerunt autem ad ipsum Laici non pauci, ex quibus quidam fuerunt bonæ opinionis homines, & nobiles, quos ipse libenti animo in conversos recepit, & cum omni diligentia, & disciplinâ, & honestate Claustrali informavit, fovebat, ac diligebat, & omnes sollicitudines de temporalibus eis commisit, quia ipse cum clericis in quantum potuit, ordini ac lectioni, nec-non & sanctæ meditationi studuit insistere, & divinum officium plenè ac perfectè in libris ordinis, & pausæ in psalmodiâ in Ecclesiâ novellâ ordinare, ac egit sic multo labore in principio, ut conformitatem librorum ordinis secundum usum Præmonstratensis Ecclesiæ in suâ plenè haberet etiam Ecclesiâ, benè observans quod Dominus præcepit, *primum quærite regnum Dei, & hæc omnia* scilicet temporalia, *adjicientur vobis.* Undè cùm hujus desiderii perfectionem non posset habere, nisi in ipso capite, scilicet Præmonstratensi Ecclesiâ, quia *dulcius ex ipso fonte bibuntur aquæ*, præsertim cum tunc temporis in totâ Alemanniâ liber ordinis non

1237. inveniretur, labori ac periculo se voluntarie subjiciens, cum solo comite videlicet prædicto Fratre Thitardo Præmonstratum pedes transivit, & ibi libros Ordinis, scilicet *Ordinarium*, *Capitulare*, *Collectaneum*, per seipsum conscripsit, *Graduale*, *Antiphonarium*, *Hymnarium*, notavit, & plenè correxit, Evangelia, Epistolas, & Lectiones matutinales, quæ omnia propter sui prolixitatem & temporis brevitatem, quia apud filiolos, quos adhuc in Christo parturivit, quibus absentia sua propter novitatem fuit non modicum periculosa, redire festinabat, ad plenum scribere non valuit, & ideò magnâ & mirabili, quantum ad novitatem suam in Ordine, usus sagacitate principia & fines notavit. Modum pronuntiandi Capitula, Collectas, Versiculos, Epistolas, Evangelia, & similia, notavit diligenter, etiam libello, quem *Signaculum* appellavit, singula assignans. Quæ omnia postmodum conscribi, ac plenè corrigi in Præmonstrato per Magistrum *Frethericum* de *Horto Sanctæ Mariæ* specialem amicum suum, & in his cohortatorem ac adiutorem, maximè in his, quæ spectabant ad uniformitatem Ordinis, corrigi de verbo ad verbum procuravit. Cumque in his & aliis, quæ ad instructionem novellæ domûs pertinebant, sollicitus & indefessus die noctuque invigilaret, humani generis adversarius, qui quieti contemplationis semper invidet, exteriores sibi suscitavit non paucas adversitates, ac principaliter litem cum Præposito de Skeldwaldâ, qui per seculares tam clericos, quàm laicos, & præcipuè per Dominum *Theodericum* Monasteriensem Episcopum, qui dicto Præposito favorem suum in tantum impendit, quòd ei omnes arduas causas, quæ ipsum specialiter contingebant, commisit. Undè cum idem Præpositus in his Synodalibus multas committeret enormitates, Magister *Emo* zelo ordinis sicut Phinees accensus, in faciem ei resistit, primùm pacificè suadens ac monens, ut his inordinatis actionibus ac evagationibus prætermisissis, Ecclesiæ suæ, sicut decet religiosum, provideret. Sed ille videns alios nobiles colla sua inclinare, & suis levitatibus applaudere, intolerabili irâ, sicut olim Aman contrâ Mardochæum, adversus eum exarsit, & per prædictum Episcopum, cujus omni tempore membranas quot voluit habebat, Venerabilem Patrem Magistrum Emonem, & Conventum suum fecit denuntiari excommunicatos, per totam viciniam interdicens firmissimè, ne quisquam ipsis in emptionibus, vel venditionibus communicaret, & per seculares gestus & mores, nec-non & liberalitatem suam, maximè in ebrietatibus, attraxit sibi Decanos, & alios nobiles terræ quàm plurimos, & sic non modicum angustiabatur Ecclesia Floridi-Horti, cum eodem tempore propter inundationem falsi maris, quæ antè paucos annos in Festo Marcelli præcesserat, & quasi quatuor annis fuit continuata, maxima fuerit annonæ caristia. Et licet talis angustia etiam viro constanti posset dolorem non modicum incutere, Dominus Emo tamen in Domino jactans cogitatum suum, qui eum & Conventum in Domino collectum enutrit, largiores in tali caristiâ præcepit eleemosinas erogari, nolens esse de numero illorum, qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt, semper sibi & fratribus suis de exemplis patientiæ Sanctorum dulcem quærens consolationem. Verùm Deus fidelis, qui non patitur justum tentari suprâ id quod potest sustinere, qui sperantibus in se dat in perturbatione & tribulatione auxilium, in persecutione solatium & in omni tentatione virtutem, ipse famulo suo in se speranti, & in suâ misericordiâ

miseriordiâ confidenti, hujus litis tam gloriosum dedit exitum, ut prædicto Episcopo à judicibus Papalibus excommunicato, Legati ejus in Frisiâ ad Synodalia nequaquam admitterentur, antequam tota causa esset terminata ad arbitrium & voluntatem sapediâti Patris, formam compositionis eo dictante, ac ipsis sigillantibus. Sic demùm Domino Episcopo præfato, cujus nomine missi fuerant synodare, ab excommunicatione absoluto, ad mensam à Decanis, & ad Synodalia à subditis sunt admissi. Et ita plenè impletum est, quod in Ecclesiâ dicitur: *Cum placuerunt Domino viæ hominis, inimicos ejus convertet ad pacem.* Acta sunt hæc anno Domini 1237. CC XXIII.

Has & multas alias tribulationes vir Dei ab extraneis patienter sustinuit, maximè super beneficiis in *Emetha*, & in *Skiramme*, super quibus non modicas sustinuit offensas, & malignorum insultus, cum tamen non pretio nec prece, vel etiam obsequiis intervenientibus eas suscepisset, sed à majori & saniori parte verorum patronorum piâ liberalitate offerentium. Et cum quidam ex eis post-modum instinctu maligni hostis, qui omnibus bonis operibus invidet, allecti ab aliis, vel etiam potiùs alios allicientes manu missâ ad aratrum retrò vellent aspicere, & donationem ritè factam revocare, ipse pro jure Ecclesiæ & concessione factâ, periculis se objiciens viriliter dimicavit; quoniam etsi inconcessa non licet appetere, oblata tamen licet accipere, ac recepta retinere. Qui enim aliquid Domino, vel Ecclesiæ offert vel promittit, solvere tenetur, quoniam & Ananias, qui sua obtulit, sed fideliter non solvit, morte punitus est. Ergò cum licuit Petro non solventem morte punire, multò magis licet oblatum solvendum exigere. Nec obstat quod Ecclesiæ illæ non vacabant de facto, nihilominus enim de jure vacabant, quia illa Ecclesia dicitur de jure vacare, quæ legitimum non habet pastorem, sed illæ ambæ legitimos non habebant pastores, quia ambo uxorati erant, & sic irregulares & excommunicati, *ext. de cleric. conjug. per tot. ext. de fil. præbit. cap. ut filii &c. ad præsentiam &c.* Præterea ille de Emethâ fuit filius Sacerdotis, & paternæ incontinentiæ amator, viduam duxerat, & sic per omnia irregularis. Nec obstat si non fuit ab omnibus facta electio, quia in omni electione majori & saniori parti cedendum est, *ext. de elect. dudum &c.* Notandum etiam est, quòd Professores Præmonstratensis Ordinis licitè possunt Ecclesias possidere, & curam animarum recipere, quoniam nec in ordine, nec in jure prohibetur, & quòd non prohibetur permittitur. *ext. de translat. Episc. vel elect. c. inter corporalia.* Contrà, videtur prohibitum, quòd non invenitur concessum. *Solutio:* edicta quædam sunt stricti juris, quædam bonæ fidei. Stricti juris de quibus dictum est, *nihil venit in judicium, nisi de quo actum est, ut veniat.* Et sic sunt edicta prohibitoria, ut si appellatio est interdicta in litteris Domini Papæ, tunc non licet appellare, nisi causa subsit legitima. Edictum etiam prohibitorium est, *non occides*, bonæ fidei sunt, de quibus dicitur: *non solum id venit in judicium, de quo actum est, ut veniat, sed & id, de quo non est actum, ut veniat.* Ut sunt edicta affirmativa, sicut omnibus licet judicare, advocare, testari, qui à jure non prohibentur, quidquid canon non exprimit, nos exprimere non debemus. Ubi constitutio promulgatur affirmativè, intelligitur concessum, nisi reperiat^{ur} prohibitum ut c. 31. q. 1. des. & seq. quod si. Si verò negativè promul-

Præmonstratenses possunt habere curas animarum.

1237. gatur, specialiter intelligitur prohibitum, maximè ubi fuit eadem ratio, nisi inveniatur concessum, ut c. 22. qu. 5. *si verò*. Nam cuncta licerent, nisi iura vetarent. Dicitur etiam 16. qu. 1. doctos ac per bonos monachos posse prædicare, baptizare, poenitentias dare, decimis, & primitiis frui. Idem dicitur proximis duobus Capitulis, quòd ligandi & solvendi habeant potestatem, & hi non ex ordine prohibeantur. Sanctus autem Augustinus, & Venerabilis Pater Norbertus Episcopi fuerunt, & curam gesserunt Ecclesiarum pariter ac monasteriorum, & subditis gerendam commiserunt. Undè de approbatâ consuetudine est, quòd à latere Domini Papæ Legatis, ubique terrarum Professoribus hujus Ordinis cura animarum conceditur. Venerabilis etiam Pater Dominus Emo Ecclesias istas nec ambitione avaritiæ concupivit, cum ipse parsimoniam, quæ decet religiosos, specialiter & quasi naturaliter amavit penitus omnem abhorrens superfluitatem, sed pro fratrum suorum imò pauperum Christianorum alimoniâ, quibus in illâ novitate multiplicatis animo plus quàm divitiis, in illâ famosâ frugum penuriâ, post diluvium Sancti Marcelli necessaria non sufficiebant, quia omnia necessaria humanis usibus in summo erant pretio, & pretium eorum quasi nullius pretii reputabatur. Quid ergò pauperibus Christi faceret? Ecclesias istas legitimè receperat. Licitè poterant à Conventu possideri. Et nuncii satanæ possessionem, impediabant. Attendit quod dixit Augustinus de Maximiano Episcopo Vagiensi. 23. qu. 3. *si defensionem rerum Ecclesiæ oblatam prætermisisset, non ejus fuisset laudata patientia, sed negligentia merito culpanda*. Neque Apostolus Paulus vitæ suæ transitoriae, sed Ecclesiæ Dei consuluit, quod contra illos, qui eum occidere conspiraverunt, adolescens ut tribuno traderetur effecit. Undè factum est, ut ad locum, quo fuerat deducendus, eum miles armatus deduceret, ne illorum pateret insidiis. Dicitur etiam 12. qu. 1. quòd Hilarius Episcopus omnia sua aut parentibus reliquit, aut pauperibus erogavit. Hic tamen factus Arelatensis Episcopus, quod tunc illa Ecclesia habuit, non solum possedit, sed & acceptis nervosis fidelium hæreditatibus ampliavit. Itaque divinarum Scripturarum doctissimi, si scirent res Ecclesiæ oblatas non debere defendi, nunquam eas deberent suscipere, qui & sua propter Deum reliquerant. In his tamen & aliis negotiis fora & Conventus secularium, quantum poterat, subterfugit, quorum ebrietates & insolentias epulantium, non solum in habitu religionis, sed etiam in seculari habitu adhuc positus, toto corde detestabatur, quia sicut dicitur, Prov. 20. *Luxuriosa res est vinum, & tumultuosa ebrietas*. Item in Eccles. 31. *Vinum multum potatum iritationem & iram, & ruinas multas facit*. Prov. 31. *Noli Regibus dare vinum, quia nullum secretum, ubi regnat ebrietas*. Multa enim mala facit ebrietas. Depauperat, Eccles. 19. *Vinum & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes*. Aufert cor, id est, discretionem cordis. Osee 4. *Vinum & ebrietas auferunt cor*. Turpitudinem denudat. Genes. 9. *Bibens Noe vinum inebriatus est & nudatus in tabernaculo*. Secreta revelat. Prov. 31. *Nullum secretum ubi regnat ebrietas*. Cor venenat. Prov. 23. *Ingreditur blandè, sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet*. Amaritudinem cordis facit. Eccles. 21. *Amaritudo anima vinum multum potatum*. Mentem enervat. Eccles. 35. *Ebrietatis animositas imprudentis ostensio, minorans virtutem, & faciens vulnera*. Rixas facit, poenam æternam parat, oculos excutit. Prov. 23. *Cui va? cujus patri va? cui rixa? cui fovea? cui sine causâ vul-*

nera? cui suffusio oculorum? nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ebrietas enim non voluptas, sed poena est. Tullius: Si videres istos epulones sicut boves opimos stridere & sudare, tunc intelligeres eos, qui maxime voluptatem sequuntur minime assequi. Ieronimus: Nihil adeo obruit intelligentiam, sicut comestio & ebrietas. Seneca: Ciborum copia subtilitas sensus impeditur. Ieronimus: Venter pinguis non gignit tenuem sensum. Seneca: Nihil aliud est ebrietas, quam voluntaria insana. Tullius: Mente uti recte non possunt multo cibo & potu repleti. Salvian: Ebriosus est servus omnium peccatorum. Ieron. 5. Saturavi eos & mæchati sunt. Paulus Apost. Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Ieronim. Quidquid seminarium est voluptatis, venenum puta. Seneca: Quis hostis unquam tam intumescens fuit, quantum in quosdam voluptates sua sunt. Eccles. 22. In multis escis invenitur infirmitas, & propter crapulam multi perierunt. Seneca: Potest nostra prudentia huic corpusculo longiorem prolongare miram, si voluptates quibus major pars perit, possumus regere & coercere. Idem: Fastidientis stomachi est multa degustare, qua ubi varia sunt & diversa, inquinant, non alunt. Idem: Si vis esse in perpetuis deliciis, non voluptatibus est adjiciendum, sed cupiditatibus detrahendum. Ieronim. Voluptas famem, non satietatem parit. Osee. 4. Comedent & non saturabuntur. Psal. Famem patientur ut canes. Luc. 15. de filio prodigo: Ego autem hic fame pereco. Seneca: Multus serviet, qui servit corpori. Eccles. 6. Omnis labor hominis in ore ejus. Ieronim. Tauri paucorum jugerum pascuis aluntur, unica sylva pluribus Elephantis sufficit, homo verò terram & mari, ac aëre pascitur. Gregorius: Non licet intueri, quod non licet concupisci. Non enim est securum intueri, delectabilia. Isai. 5. Vae qui consurgitis mane, ad sectandum ebrietatem, & ad potandum usque ad vesperam, vae qui potentes estis ad bibendum. Gregorius: Ebrietas est blandus demon, dulce venenum, suave peccatum, quam qui habet, se non habet, quam qui facit, non facit peccatum, sed ipse totus est peccatum. Augustinus: Ebrietas aufert memoriam, dissipat sensum, confundit intellectum, conturbat libidinem, involvit linguam, corrumpit sanguinem, omnia membra debilitat, vitam diminuit, & omnem salutem exterminat.

Propter has causas, & continentiam, quam quasi naturaliter amplectabatur, omnem penitus abominans superfluitatem, consortia potatorum fugiebat. Si quando iudex delegatus erat, personarum omnino acceptor non fuit. Levit. 18. Non facies quod iniquum est, nec injuste judicabis, non consideres vultum potentis. Jacob. 2. fratres mei nolite in personarum acceptione habere fidem. Actor. 11. in veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus. Prov. 17. qui justificat impium, & qui condemnat justum, uterque abominabilis est apud Deum. Isai 6. vae qui dicunt bonum malum, & malum bonum. Unde in Exodo; Elige tibi viros potentes, Deum timentes, amantes veritatem, detestantes avaritiam. Summopere enim cavebat, ne amor, vel timor, à recto tramite ipsum seducerent, & alia quæ ponuntur 3. qu. 5. propinquitatis ac familiaritatis affectio veritatem impedire solet. Amor etiam carnalis, & timor atque avaritia plerumque sensus hebetant humanos, & pervertunt opinionem, ut quæstum pietatem putent, & pecuniam quasi mercedem prudentiæ 11. qu. 3. quatuor modis humanum iudicium pervertitur. Timore, cum metu alicujus potestatis veritatem loqui pertimescimus, cupiditate, odio, amore, supra eodem cap. pauper dum non habet, quod offerat, non solum audiri contemnitur, sed & contra veritatem opprimitur. Quare citò violatur justitia.

Hæc omnia considerans vir Dei & spiritu sapientiæ repletus, quantum poterat iudicia subterfugit. Quando verò subterfugere non poterat, penitus non fuit acceptor personarum, sed viâ regiâ procedere sategit. Vir etiam tri-

1237. bulatis valdè compatiens, ac pœnitentibus post illatas sibi injurias indulgens, vindictam in calumniantes ac injuriantes, etiam cum posset non inferens, summum genus vindictæ reputans misericorditer indulgere, cum possis vindicare. Quia hæc est summa victoria de maligno hoste, qui est omnium malorum incentor, & nunquàm plenius vincitur quàm per patientiam & humilitatem. Undè quantum rigor disciplinæ permittebat, plùs appetebat à subditis amari, quàm timeri, & quasi unum ex illis, in omnibus gestibus & moribus se exhibuit, secundùm Eccles. 32. *rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis, quasi unus ex illis.* Dicitur etiam in libro Sapientiæ 6. *quoniam à Domino data est potestas, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera singulorum.* Et infra: *judicium durissimum, fili, in his, qui præsunt; exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur.* Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec reverebitur, magnitudinem ejus, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter illi cura est de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Undè summoperè vitavit typum superbiæ, contra humiles, parvos, & pauperes se præbens affabilem, attendens quòd dicitur in Ecclesiastico: *initium omnis peccati superbia, & qui tenuerit illam abominabilis erit apud Deum.* Sedes enim superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis, cum dicat Beatus Gregorius; *Superbia, natione cælestis, cælestes appetit meatus.*

Superbos autem & rebelles sine personarum acceptione corripuit, arguendo, obsecrando, increpando, bene obervans id, quòd alibi; *Parce humili, facilis oranti, frange superbum,* & quod in Æneid. Virgil. *parcere subiectis, & debellare superbos.* Quoniam sicut dicit Augustinus 23. qu. 1. *Cui licentia iniquitatis adimitur, utiliter vincitur. Quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, quàm pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior roboratur.* Et idem qu. 2. *In Prælati circa correctionem subditorum non est laudanda patientia, sed negligentia meritò culpanda.* Augustin. *Sæculi nequitia, est impunita nequitia.* Unde contigit, ut mali spiritus, qui secundùm Job, cum justum comedant, non dormiunt, ipsum etiam tentarent periculis & falsis fratribus. Nam in diebus suis multi labores in jejuniis, & vigiliis, ac silentio, nec-non in parsimoniâ cibi & potûs, quæ omnia decent religiosos qui non ferentes ipsum, multifarie perturbabant, & etiam plurimi apostatabant, quæ omnia ipse patienter sustinuit, sciens quoniam necesse est, ut veniant scandala, sed vix illi, per quem veniunt, & ex cujus culpâ. Super quo & alio loco dicit Dominus: *Ut non scandalisemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, &c.* Ubi dicit Gregorius; in quantum possumus, vitare scandalum proximorum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, utiliùs permittitur nasci scandalum, quàm veritas relinquatur. Undè versus: *scandala pro vitâ, doctrinâ, justitiâque, non fugias.* Beati enim qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Et Apostolus, *tribulationem patimur, sed non angustiamur. Aporiamur, sed non destruimur. Persecutionem patimur, sed non derelinquimur.*

Scientia
& erudi-
tio Emo-
nis.

Providebat intus & foris disciplinæ ac honestati, temperantiæ ac sobrietati, Fratrum discretè providens necessitati, rarò aut nunquàm superfluitati, in omni gestu compolitus, facie pro tempore jucundus, in verbis circumspectus, nec profusus, sed brevitati studens, omnibus donis naturalibus & gratuitis adornatus, præterquam in facundiâ sæculari, & linguâ Teutonica quam propter studium, & amorem vitæ spiritualis, & lectionis nec dilexit,

dilexit, nec exercuit. Qui licet esset in linguâ latinâ expeditissimus, & juris legalis ac canonici peritus, tamen ubique locorum maluit audire, quàm audiri, cum tamen multi propter gratiam sibi insitam, eum reverenter desiderabant audire. Adulari majoribus nec scivit, nec voluit, plausum vel favorem secularium, nec in dictis, nec in factis quæsit. Vanam gloriam ambientes in secreto mentis detestabatur. Humiles ac simplices in viâ mandatorum Dei gradientes venerabatur. Multiloquia omninò abhorruit, quoniam secundum quod dicitur; *in multiloquio non deest peccatum*. Et in Evangelio; *de omni verbo otioso reddent homines rationem*. Jacobus in Epistolâ Canonicâ I. *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum*. Et idem: *Si quis putat se religiosum esse, & non refrenat linguam suam, hujus vana est religio*. Prov. 12. *Propter verba labiorum proximat ruina malorum*. Ps. *Vir linguosus non diù erit in terrâ*. Imò multò minùs in cœlo. Prov. 13. *Qui custodit os suum, custodit animam*. Eccles. 14. *Beatus vir qui non est lapsus in verbo ex ore suo*. Jacobus 3. *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir*. Item. *Lingua medicum membrum est, & totum corpus mittit in gehennam, & totum corpus maculat, & inflamat rotam navitatis, inflammata à gehennâ*. Est enim inquietum malum, plena veneno mortifero. Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentium domatur ab humanâ naturâ, linguam autem nemo domare potest. Eccles. 19. *Quis est, qui non deliquerit in linguâ suâ? quis admirativè, vel ideò dicit quis, quia difficilè habetur, nili detur à Domino*. Eccles. 10. *Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ex ipsis, & lingua mea non prodatur me?* Et in vitis Patrum, quidam legitur orasse omni tempore, Domine, libera me à linguâ meâ. Seneca: *Tardi-loquum te esse jubeo, & propè erit tibi Deus*. Cato: *Proximus ille Deo est, qui scit ratione tacere*. Ovid. *Eximia est virtus præstare silentia rebus*. Idem: *Quis minor est unquam quàm tacuisse labor*. Amos 8. *In omni loco erit silentium*. Isai. 32. *Cultus justitia silentium*. A Deo factum est silentium. Isai. *In silentio & spe erit fortitudo nostra*. Eccles. 23. *Verbis tuis facite stateram & frænos ori tuo*.

Habebat & specialem gratiam consolandi per authoritates Sacræ Paginæ, quam semper gerebat in pectore, & in ore, nec-non & in opere. Legendo, scribendo, & utiliora notando, quia fuit mirabiliter studiosus, in lectione sacræ paginæ, creber & devotus in oratione, pervigil in matutinis observandis, & ferè usque-ad annos senectutis suæ. Matutinis cum conventu viriliter observatis, postea modicum vel nihil dormivit, quia illam partem noctis post Matutinas potius vigilabat, propter consuetudinem observatam Parisiis & Oxoniæ tempore studii, quando fratre suo Addone priorem partem noctis vigilante ac scribente, ipse partem posteriorem pervigilabat. Quæ divisio noctis in libris eorum potest perpendi, & maxime in Decretis & in libro Pauperum. Ex illâ ergò consuetudine post Matutinas hyemali tempore vigilabat scribendo, ut potè qui fermè omnes primitivos libros Chori & Missales familiarium Missarum in utroque clauastro, nec-non & multos alios scripsit, notavit & illuminavit. Conscriptis autem & correctis omnibus libris, qui ad divinum pertinent officium, attendens in vitâ contemplativâ post orationes proximam esse lectionem, deinde meditationem, multo fategit studio, ut armarium librorum in capitulo libris sacræ scripturæ impleret, hoc operis non solum sic in clericis, quos ad scribendum servidè incitabat, & per seipsum instruebat, verum etiam sedulitatem in foemineo sexu observans, sorores ad hoc habiles sollicitè in scribendo informabat, primò quidem textum veteris ac novi testamenti, & scholasticam historiam,

1237. expositiones Sanctorum Patrum, videlicet Augustini super Joannem, & Beati Gregorii ac aliorum, nec-non & magistrorum; Præterea faciens diligenter conscribi, tanquam, *nil credens actum si quid superesset agendum*. Quasi enim spiritu prophetico sæpè dicebat, quòd post tempora sua, dum inchoarentur opera lapidea, tepesceret studium librorum conscribendorum. Ipse verò interea legendo, corrigendo, & utiliora notando, ferè in omnibus libris armarii vestigia manûs suæ reliquit, nunquam otiosus existens, tanquam sibi cum Ieronimo diceret, *semper aliquid operare, ne te diabolus otiosum inveniat*. Et ideo Jacobus *otiositas inimica est animæ: & in desideriis est omnis otiosus*. Prov. 13. *anima operantium impinguabitur*. Et post à contrario *anima otiosa & mœrens marcescet, & extenuabitur*. Dicit etiam Poëta *otia si tollas periere cupidinis arcus*. Et similiter: *queritur Ægistus quare sit factus adulter, in promptu causa est, desidiosus erat*. Undè contigit, ut propter studium divinæ paginæ paratas haberet authoritates, modò de Dei præceptis, modò de Sanctorum exemplis, dulcedinem sibi, & aliis faciens consolationem, & ut esset & in ore suo sacra pagina sicut turris David quæ erat ædificata cum propugnaculis. *Mille clipei pendent ex eâ, omnis armatura fortium*. In Scripturâ enim divinâ sunt clipei, id est, præcepta Dei, ut, *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & diliges Proximum tuum sicut teipsum. Non concupisces. Non quæres ultionem &c.* Ibi est etiam armatura fortis, scilicet exempla Sanctorum, sicut exemplum innocentiae Abel Abraham obedientiae, Isaac simplicitatis, Jacob fortitudinis in labore, Joseph castitatis, Moyse mansuetudinis, qui inter millia fuit mitissimus, Phinees zeli & fortitudinis, Samuel benignitatis, qui de Principatûs culmine dejectus dixit: *absit ut cessem orare pro vobis*. David non reddendi malum pro malo, qui & Saul pepercit. Quapropter vir Dei collegit sic opuscula, manualia & brevia, sicut, *arborem vitiorum & virtutum*, quam prius editam ipse correxit, & multis locis supplevit. Similiter, *de differentiâ criminum, de differentiâ virtutum Politicarum & Theologicarum*, & tractatum *de animâ*. Vitas Patrum etiam in ordinem congruum secundum virtutes & vitia collegit, incipiens ab oratione, lectione, meditatione, quæ sunt membra præcipua vitæ contemplativæ, & sic de aliis, quæ ipse in suâ senectute plano stilo composuit, plus prospiciens utilitati legentium, quam ornatui illorum intendens. Seneca: *plus me occupat medulla sensuum, quam spuma verborum*. Chronica etiam de omnibus mirabilibus, quæ non solum suis imò & vicinis temporibus contigerunt, cum multâ diligentia conscripsit, secundum annos Dominicæ Incarnationis singula luculenter explanans, de diluviis, de bellis, peregrinationibus, incendiis, & aliis omnibus emergentibus, nihil intactum relinquens. Undè Spiritu Dei actus, de se tanquam de alio sæpè loquitur, exemplo Moysis, qui dicit, *& erat Moyses vir mitissimus super omnes habitatores in terrâ*. & Job. *Vir erat in terrâ Hus, nomine Job, simplex & rectus*. Quod dicit Beatus Gregorius ipsos de se per Spiritum Sanctum tanquam de aliis dixisse, non ut se extollerent, sed ut aliis exemplo prodescent. Et Joannes Evangelista dicit; *Discipulus ille quem diligebat Jesus, qui & recubuit super pectus Jesu*. & Apostolus; *Scio hominem in Christo &c.* & alia multa exempla.

Ratione igitur præviâ & spiritu intellectûs mores fratrum examinabat, & singulis in suis obsequiis contra vitia insidiantia consulebat, con-

scribens antidota multimoda. Generalia Ordinis instituta toto finu complectens commendabat assidue, caput totius religionis in communi statuens subditorum obedientiam, & dilectione mutuam, cum mediocritate cibi & potus, & castitate, & humilitate. Fratribus etiam in secularibus Ecclesiis & Conversis in grangiis (a) formam vivendi mirabili sagacitate in scriptis contradidit. Exhortabatur etiam, ut ubicumque duo Fratres Sacerdotes simul essent in Ecclesia, studerent ad mutuam charitatem, ad paritatem in prædicatione, secundum datam sibi à Domino sapientiam, in hebdomadarum partitione & confessione; priorem inter eos parochianis tantum ad inquisita respondere, negotia declinare, quantum fieri posset, minorem domi subsistere, ambos in Ecclesia antè omnes, & post omnes esse, disciplinæ Claustris meminisse, in parochia, vel alibi nunquam inebriari, propter infirmos, domos simul intrare, non interesse Conventibus secularium, post competentes dies in Abbatia se præsentare, vicissim in Claustro post orationem Conventui conjungi, rumores non deferre, sed per licentiam loqui, labores secundum formam claustris servare, clauso coenaculo comedere, breviter & discretè loqui in confessione, sine licentiâ Abbatis litteras non exequi, nec judicia exercere, in omni negotio testem habere, oblationes fideliter colligere, à Minori quantitatem conscribi, & præsentari, hospitium Religiosis tantum laicis ministrare, libellos Conventus servare, & non facile sine memoriali ac licentiâ præstare, alienos libros, super unum, non multiplicare, cognatos sine necessitate non frequentare, mores familiæ emendare, libenter quidquid possunt operari, apud seculares iudices non intercedere, pecuniam alienam non recipere, nec deferre, lætioni & studio operam intendere, vestes suas subdolis non præstare, nec pecuniam, ne Conversi cum hospitibus bibant inhibere, semetipsos non amare, se non habere plenam potestatem profiteri.

Non solum autem Canonicis & Secularibus Ecclesiis, sed & omnibus tam in claustris, quam in grangiis certam formam vivendi limitabat, videlicet qualiter infirmi, quomodo minuents sanguinem, quomodo custodes, quomodo in Claustro Sororum manentes se gerere deberent, ordinavit & conscripsit, nihil de Ordine mutans, sed dubia declarans, & minus expressa, sicut fidelis & bonus dispensator, supplens secundum quod in Ordine dicitur, quod singuli officiales se debent gerere secundum Abbatis ordinationem.

Anno igitur Domini cccc xxxvii. à diluvio Beatæ Julianæ xxiv. Nicolai xlii. Marcelli xix. ab Aquæ-ductu stabilito xlv. à Captivitate Jerusalem xlviii. Primæ peregrinationis xlvii. Secundæ xl. ab adventu Magistri Oliveri xxiv. Tertiæ peregrinationis eo prædicante xx. Quartæ peregrinationis prædicante Magistro Arnolde, & Joanne Zantense x. à Conversione Beati Augustini dccc xxviii. à Conversione Beati Benedicti dccc xi. à die Passionis Sancti Bonifacii dxi. transitus Sancti Ludgeri cccc xxviii. ex quo clauit Papa Gregorius d c xlvii. Translationis Magorum Coloniam lxxiii. Ordinis Carthusiensium c xlvii. Ordinis Cisterciensium c xxxix. Præmonstratensium cxvii. Plantationis *Horti-Sanctæ-Mariæ* lxxii. Floridi-Horti in Werum xxiv. transitus Sancti Francisci xi. translationis ejus 7. translationis Sanctæ Elizabeth II. translationis Emonis Fundatoris Novi-Claustri, quod dicitur

(a) Prædia erant rusticana quæ fratres laici excolebant propriis manibus. oratorium habentes, & Sacerdotem qui divinis operabatur & turmam laicalem regebat.

1237. Campus Rosarum xvi. Egburgis Donatæ in Novo-Claustro sepultæ xxiv. Anno Imperii Frederici II. Romanorum Imperatoris xvii. Regni Jerusalem xiii. Siciliae xli. indictione x. Pontificatus Domini Gregorii Papæ noni XI. Episcopatus Domini Ludolfi Monasteriensis Episcopi XII. Reverendus Pater Emo & piæ recordationis apud Deum & homines in nocte Beatæ Luciae Virginis quam semper specialiter dilexit, ac ei servivit, vigiliam ejus jejunando, & omnes, quos potuit, ad honorem ejus exhortando, accedente Festo ejus supplicavit eidem Virgini morbo invalescente, ut si eo anno secundum Dei ordinationem esset moriturus, eâ nocte ipsius precibus ad requiem transiret. Eâdem igitur, dictis Matutinis, coram positis fratribus & sororibus in Novo-Claustro, cui ipse tanquam rigator nomen *Campus Rosarum* (a) imposuit, de laboribus & ærumnis carnis ereptus dormivit cum patribus suis, omnibus qui adstabant fratribus non modicum flentibus & patrem se tantum amisisse lamentabiliter conquerentibus, nec-non & sororibus, quas ipse tanquam oviculas debiles, & infirmas, quò fragilior erat sexus, eò sollicitius nunc blandiciis demulcendo, nunc etiam minis & terroribus deterrendo, uni viro desponderat, virgines castas exhibere Christo. Corpore itaque ejus sacerdotalibus indumentis, ut decuit, & mos est de Prælati, involuto, & in Ecclesiam processionaliter delato, post lecta psalteria & Missas celebratas, sororibus extrâ portas cum cantu exequiali prosequen-
 tibus, & fratribus qui aderant comitantibus, in navi corpus est collocatum, & ad Abbatiam deductum, ubi completis psalteriis post nocturnas vigili-
 as, & officio divino, & Missis in Capitulo Claustrum, ubi ipse sibi sepulturam elegerat est sepultus. Capitulum quippè dum viveret diligens, propter studium Confessionum, correptionum, lectionis, & sanctæ meditationis, adstrinxit Sacerdotes, qui in obitu suo præsentem erant, ut corpus suum in Capitulo humarent, & si quando novum Capitulum fieret, in illud transferrent, ut sicut vivus locum illum dilexit, sic & ad illum intraret defunctus, ubi Deus omnipotens suâ ineffabili gratiâ, per Confessoris sui merita, multa infirmis confert beneficia sanitatum. Homo siquidem iste spiritu prophetiæ in quantum ab hominibus sciri voluit, à Deo fuit ditatus. Nam in anno obitus sui cuidam laico nobili in parochiâ *Werum*, qui fuit Cruce signatus, quærenti consilium, si adhuc præparare deberet pecuniam ad passagium Terræ Sanctæ, dixit præcisè: neque in diebus meis, neque tuis erit generalis peregrinatio in Terram Sanctam, quoniam post mortem meam, te adhuc fortè vivente, erit tanta dissensio in Ecclesiâ Dei, quòd propter bella intestina non poterunt Christiani contra paganos unanimiter dimicare. Dixit etiam quibusdam civibus super emptione prædiorum litigantibus, quòd fortè visuri essent diem, quando etiam si pecuniâ abundarent, vix eam auderent in prædia convertere propter carissimam intolerabilem, maximè cum essent multò plures venditores, quàm emptores, quòd anno 12. post mortem suam, per inundationem falsi in diversas plagas, manifestè accidit. Cuidam etiam familiari suo antè horam mortis quærenti,

Exequiæ
Emonis.

In Capi-
tulo se-
pelitur.

Miracula
in ejus
tumulo.

Prophe-
tiæ dono
claruit.

(a) Antea *Romerswerf* dictus, vicinus Monachis Felwerthensibus apud quos habitum Emo laicus nobilis assumpserat, & in suo feodo oratorium struxit anno 1204. quod postea, suggerente amitino suo Emone Hufdingæ Plebano Abbate Werumi, cui se comitem adjunxerat, in cœnobium Sororum Ordinis Præm. immutatum est.

quærenti, quem vellet sibi succedere, dixit Fratrem Paulum esse bonum, 1237.
 sed brevi tempore victurum, & Domini Pauli successorem nominatim ex-
 pressit; quæ omnia rei exitus vera esse probavit, post mortem quoque
 suam probabilia signa Deus dignatus est per eum operari. Nam etiam *Dammæ* cæcam illuminavit, mutam loqui fecit, & quandam per trien- Plura
 nium contractam & decumbentem, liberè fecit ambulare; cui etiam Deum miracul-
 & Sanctum Nicolaum ac alios Sanctos, cum esset pauperula, & necessaria la patra-
 deficerent, invocanti, responsum est cœlitus, ut Venerabilem Patrem *Emmo-* vit.
nem invocaret, quia ipsi collatio sanitatis suæ divinitus esset reservata. Et
 sic eo invocato sanitatem recepit. Post decessum tam Reverendi Patris &
 solliciti Pastoris, devota illorum Fratrum congregatio, quam idem Pater
 Venerabilis in Christo plantavit, & intentâ oratione munivit, Domini
Sibrandi Abbatis de *Horto Sanctæ Mariæ*, vices Patris Abbatis, videlicet
 Domini Præmonstratensis gerentis, pacificè ac humiliter expectavit adven-
 tum. Qui anno Domini c10cc xxxviii. vere inchoante veniens, assumpto 1238.
 secum Abbate de *Doccum*, in octavâ Epiphaniæ Capitulo præsedit, ac ex-
 hortatione præmissâ, Fratres de concordia monuit, & triplicem formam ele-
 ctionis secundum ordinem eis proposuit. Qui sine votorum examinatione Eligitur
 ac familiari scrutinio electionem in ipsum Abbatem Dominum Sibrandum, succes-
 eo quod esset vir honorabilis & discretus, & locum eundem semper di- for E-
 legerat, compromiserunt, adjunctis ei tribus Ecclesiæ Canonicis, qui in monis.
 formâ electionis approbatâ in Constitutionibus Domini Innocentii Papæ III.
 procedentes, cæteris intereâ Fratribus in Capitulo residentibus, Ecclesiam
 intrantes, Spiritus Sancti gratiâ invocatâ, & collatione invicem habitâ,
 unanimiter in personam Domini Pauli ejusdem Ecclesiæ Supprioris, consen- Paulus
 serunt. Quem cum in Capitulum reversi ad onus suscipiendum nominas- Abbas A.
 sent, sine contradictione ab omnibus est acceptatus. Fuit enim vir nobilis eligitur.
 & valdè litteratus, juris peritus, facundiâ & dulcedine linguæ præditus,
 & ab adolescentiâ claustrali disciplinâ imbutus. Imponente igitur Cantore
Te Deum laudamus, & campanis concrepantibus in Chorum est dedu-
 ctus, & dictâ debitâ oratione, in stallum Abbatis collocatus. Deinde in
 Capitulum reductus professiones Fratrum sine contradictione alicujus rece-
 pit, ac eodem anno in Ecclesiâ *Floridi-Horti* in die Beati Magni marty-
 ris, præsentibus Fratribus, à Domino Ludolfo Monasteriensi Episcopo ma-
 nus imponente, Abbatis Benedictionem accepit. Eodem anno proximâ
 die post S. Bavonis Festum, conflagrata est Ecclesia Sancti *Andree in Eme-*
thâ. Die Callixti data est sententia à Consulibus de solutione per duo
 millia marcarum exponenda in die Beati Martini. Subdiderunt se Fidejus-
 sores de quantitate, videlicet de c10cc. marcis, quia reliquum fuit ex
 gratiâ indultum. Et termini solutionis sunt assignati.

Eodem anno, videlicet anno Domini c10cc xxxviii. anno ab inchoa-
 tione Lateritii operis tertio, prædictus Abbas veniens in *Hortum-Sanctæ-*
Mariæ de consilio Domini *Sibrandi* Abbatis, ibidem conduxit Magistrum
Everardum Lapidariæ artis peritum, natione Colonensem ad novam Ec- Paulus
 clesiam in *Florido-Horto* faciendam, mercede ipsius taxatâ tam hyeme, quam Abbas
 æstate, videlicet ut reciperet præter victum æstivo tempore addiem vii. Da- fruit
 ventrienses, hyemali verò tempore à Festo Martini ad Purificationem tres, novam
 & hoc tempore sederet ad secandos lateres, sed satis damnosè propter diei Eccle-
siam.

Pppppp

1238. brevitatē & aëris obscuritatem. Quæ tamen forma conventionis post-modum propter suam & filiorum intolerabilem gulositatem mutata est, ut ad annum reciperet xxiv. libras, & ad diem perciperet duas uncias Groniensium. Idem autem Magister in vigiliâ Assumptionis fundum in atrio Ecclesiæ pertemptavit, & statim postea initiatum est fundamentum cum gravissimis laboribus & expensis, quia subito vacillat operis ædificium, cui debile subjacet fundamentum. Apposito igitur lineari perpendiculo Magister est metitus, quàm profunde fodiendum esset fundamentum, ita ut lignâ in fundo positâ omni tempore haberent aquam, quæ ipsa solet à putredine conservare, Hic autem perpendit per aquam, quæ erat in fossato atrii, ita ut illa æqualitas aquæ posset derivari per cuniculos terræ super tignorum superficiem ad duos pedes, cum tamen in illo autumnno fuisset siccitas maxima, & sic necesse fuit totum fundamentum fodere ad profunditatem xx. vel xviii. pedum. Præterea ad Occidentem, ubi est major pars ædificii, olim decurrebat amnis, cui nomen erat *Fivele*, ita ut esset ibi portus navium. Qui cum in *Emethâ* esset obstructus & desiccatus, paulatim fimo sterquilini, & straminibus fuit repletus, & ideo necesse fuit in profundum fodere, ut ad solidum fundum posset perveniri. Effosso igitur fundamento vicissim de caveâ ad caveam posita sunt inferius ligna abiegna adhuc recentia, & succorosa propter securiorem conservationem operis, prima in longum operis, videlicet ad Orientem & Occidentem, & desuper alia in transversum. Quibus cum multâ diligentia collocatis superjecta est terra primo pinguis, & fimosa, pro majori attractione humoris & conservatione lignorum, post-modum sicca, quæ condensata est truncis, accedentibus ad singulos quatuor viris fortibus, quibus lassatis, alii quatuor succedebant, & sic oportebat omni tempore hujusmodi foundationis interesse lxxx. viros, cum essent x. trunci, & vicissitudinalibus commutationibus carere non possent. Quibus pleno robore laborantibus tota villa contremuit, ita ut in vicinis domibus ollæ lacticiniorum effunderentur, & ova aucarum (*Anscrum*) ex tremore terræ commixta foetus perferre non possent. Cooperabantur autem fideliter cum parochianis ejusdem Ecclesiæ cives de Wakerfum, (a) ita ut ipsi ferè medietatem operis explerent. Et dabatur quotidie laborantibus medietas rotundi panis, & buccella casei ad meridiem, & tres, vel ad minus duæ magnæ situlæ ad bibendum. Et sic in magnâ hilaritate operabantur, & autoritate Domini Episcopi singulis operantibus quinque dies de injunctâ poenitentia indulgebantur. Canonici autem & Conversi fideliter & viriliter cooperabantur. Principales in promotione operis fuerunt, *Andreas* Prior, vir prudens in dulcedine jucunditatis, & vultus arrisione, homines ad operandum optimè alliciens, & Frater *Menko* tunc Vestiarius & Cellarius interior, nec-non & parvorum Magister, post-modum verò ejusdem Ecclesiæ Abbas effectus, & Frater *Itatus* Canonicus, & *Sigrepus* Conversus. Hi, quia efficaciores in duabus parochiis poterant habere petitiones, homines ad laborandum convocabant, & sæpè post diurnum laborem & sollicitudinem circa operis ordinationem & promotionem, aliis in vespere tendentibus ad quietem, etiam post occasum solis ostiatim circuibant, petendo, & ad crastinum laborem invitando, sibi & partitionibus parochiarum, prout qualitas operis exigeret vices distribuendo. Positio autem fundamenti intra quinquennium fuit consummata, Deo

(a) Fortè *Wiribum*, hodiè *Werdum*.

gratiam suam apponente, ut essent optima tempora, & frumentum ubique abundaret. Nam ab inceptione fundamenti usque ad tertium annum Ecclesiæ Floridi-Horti in singulis grangiis partitiones duas vel tres de clibanis frumenti poterat intrituratas relinquere anno futuro. Sed statim fundamento posito, tempora coeperunt in incremento annonæ vilescere, nam eo anno, cum fuisset siccitas magna antè Festum Joannis Baptistæ, postea successit pluvia maxima, quæ fundamentum Ecclesiæ in fine occidentali non modicum impedivit, quia sæpè terra de die effosa propter ponderositatem, & labilitatem ex pluviâ relabebatur, & sic non poterat illa cavea, cum haberet in latitudine, quantum ad statum Ecclesiæ, plusquam LX. pedes, & in longum XL. satis in fundo effodi, & complanari, nec ligna satis ad placitum collocari. Tamen per totam illam caveam ligna fuerunt in fundo collocata, & ad parietem finis Ecclesiæ duplicata. Fundus verò ad Aquilonem fuit debilior in eadem parte Occidentis, quam ad Austrum, & minus solidus, quia virgam Geometricam poterant levi labore ad finem imprimere. Undè si fortè ibi periculum eveniat, ex hoc sciatis evenisse. Non solum autem ex his causis finis Occidentalis plus descendit, sed etiam quia Orientalis jam prius fuerat ad xx. pedes exaltatus, & sic suum fundamentum fuit jam stabilitum, antequam aliud inchoaretur. Præterea quoniam difficile est super ædificare, nisi sciatur intentio primi Fundatoris, cum quilibet artifex discretus primò in mente disponat materiam sui operis, & diversos diversa juvant, idè primam ordinationem operis hoc loco duximus describendam, ut si posteris placuerit super ædificare, ex hoc habeant materiam proficiendi. Primum enim erat propositum, ut inter duo brachia Ecclesiæ fieret ciborium (a) in modum turris, cujus laquearia super tectum Ecclesiæ in hujusmodi operibus solent extolli, ut fenestræ super tectum prominentes chorum illuminarent, ubi tamen volebant campanas conventus suspendi. A latere verò ciborii super duas capellas, quæ firmissimum habent fundamentum, propositum erat fieri duas turres minores, & in fine occidentali tutrem magnam ad campanas parochiæ. Quæ omnia licet satis essent ad ornatum, tamen propter multos labores & expensas, quibus tam Prælati, quam universitas Fratrum quasi in fornace tribulationis fuerunt excocti, hoc ad præsens prætermiserunt, & posteris, qui labores eorum quasi gratis, & utinam non ingrati, erant intraturi, si facultates suppetere, hæc perficienda reliquerunt. Perficientibus autem cum inexplicabili difficultate, nam opus, sicut evidentia declarat, erat magnum, parietes diversi, Magister & operarii omnes summo pretio conducendi, anni durissimi supervenerunt, & multi, etiam qui prædiis abundabant, coacti sunt terram exire, & alimoniam undecumque poterant requirere. Nec hoc prætermittendum, quod Dominus Sibrandus Abbas de *Horto Sanctæ Mariæ* instigabat, ut in Sanctuario fierent duo altaria, sicut in Præmonstrato. Et idè dilata fuit Ecclesia ad Orientem, ut largus esset ministrorum circuitus, maximè propter pressuram offerentium & communicantium.

Anno Domini CIO CC XL. mortuus est Dominus Sibrandus Abbas Horti S. Mariæ, vir in omni populo valdè honorabilis, corpore pinguiissimus, staturâ procerus & robustus, ac benè dispositus, satis litteratus, facundus

(a) Tholus, gallicè *Dome*, columnis subnixus, fastigium tecti Ecclesiæ transcendens, medius inter Sanctuarium & Chorum.

Mors Sibrandi
Abbatis
Horti S.
Mariæ.

1240. in linguâ, & latinâ, & naturali, ingenio subtilissimus, qui Ecclesiam suam cum bonâ magnanimitate à perversis defendit strenuè, quia intus & foris magna suæ personæ habebatur reverentia. Ipse autem Ecclesiam *Floridi-Horti* specialiter dilexit, & in omnibus suis necessitatibus & antequàm esset Abbas, efficaciter promovit. Successit ei Dominus *Jarichus* ferè octogennarius, qui à primâ infantia in primâ fundatione religioni mancipatus, & satis litteratus, ac bonus prædicator, fuerat Ecclesiæ satis utilis. Sed post electionem statim cœpit corpore ac sensu deficere, & vix duobus annis in officio perstitit Abbatis, & renunciavit.

1241. Anno Domini CIO CC XLI. die Dominicâ in Festo S. Michaelis, lunâ xxvii. circâ horam nonam facta est Eclipsis solis, quæ secundùm rationes Philosophorum poterat esse naturalis per objectum terræ inter nos & solem. Cum enim sol est in medio zodiaci, & eclipticâ lineâ, & luna accedit ad ipsum, ut reaccendatur, ipsis in eadem lineâ directè convenientibus, sole suprâ & lunâ infrâ, & terra sic utrique in eadem lineâ directè supposita, necesse est lunari objectu nobis solarem subtrahi aspectum. Zodiacus enim circulus continet in latitudine XII. lineas, quarum mediam, quæ vocatur ecliptica, sol tunc perambulat, luna autem per totam ejus latitudinem vagatur. Undè licet omni mense luna ad solem accedens reaccendatur, non tamen uno semper loco & eadem lineâ directè in eclipticâ lineâ ei supponitur, & ideò non omni mense, vel anno fit Eclipsis. Sol autem in suâ Eclipsi nihilominus lucet, licet nos ejus aspectu fraudemur. Cum verò luna Eclipsim patitur, lumine privatur, quia lumen à se non habet, sed à sole. Cum enim sol est sub terrâ, & luna suprâ terram, vel è contrâ, uterque tamen in Eclipticâ lineâ, terra in eadem lineâ interposita privat lunam lumine, quod à sole contrahit. Et hoc semper circâ plenilunium XIV. vel XV. vel XVI. Sed si luna per aliam quamlibet, præter Eclipticam, ab oppositâ parte feratur, terra ob sui exiguitatem, solare non potest ei lumen adimere, & ideò luna non omni mense patitur Eclipsim. Poterit etiam eadem Eclipsis esse prodigialis, quia circâ idem tempus, decessit Dominus Gregorius Papa IX. qui fuit homo valdè litteratus, & Ecclesiæ sibi creditæ strenuus defensor, qui quinque volumina Decretalium, ob librorum diversitatem & prolixitatem in compendium voluminis unius per Magistrum *Remundum* ordinavit contrahi. Hic *Frethericum* Imperatorem, Deo & Ecclesiæ inobedientem, & multa signa incredulitatis habentem, sæpius monitum excommunicavit, ac postmodum anathemati subjecit. Post ipsum electus est quidam *Cælestinus*, qui post electionem tantùm XVI. dies supervixit, & sic Sedes Apostolica fermè per annum vacavit, *Fretherico* Imperatore electionem tam occultè, quàm manifestè impediente, & maximè per quosdam Cardinales, quos in captivitate detinuit, sine quibus electio non poterat celebrari. Et sic accidit illud Prophetæ, *vidi Israel sicut oves sine pastore*. Utrùm autem illa Eclipsis fuerit naturalis, vel prodigialis ei relinquimus, qui dicit, *non est vestrùm nosse tempora, vel momenta quæ Pater posuit in suâ potestate*. Et Apostolus: *observatis tempora, & menses, & annos, timeo ne frustra laboraverim in vobis*. Paraditus: *De lune gyris & solis sapè requiris, sed de stellarum scis ratione parum*.

Anno Domini CIO CC XLI. occisus est *Rudolfus*, primogenitus *Egberti* qui fuit Præfectus Villæ Groniensis, & hoc per *Tbizonem* militem & *Rodulfum*

dulfum filium cognatum ejusdem occisi, & per Gelekonidas & Popelingos 1241: confederatos in destructionem prædicti Egberti & fratrum suorum. Sed aliter quàm æstimatum fuit evenit. Nam *Egbertus* juvenis, cum fratre *Godescalco* effugiens, vocatis ad se *Rodulfo* de *Nurech* & *Menzone* ad amnem fratrulibus suis, auxillio militum de *Pedese*, & aliorum, domum suam viris & armis munivit. Prædicti autem occisores domum *Menzonis*, Ecclesiam Sanctæ Walburgis, & alias duas domos occuparunt, & sic aliquandiu pugnantes, plurimos hinc inde occiderunt. Sed plures & meliores ceciderunt de parte *Thisonis* & *Rodulfi*, & tandem eis deficientibus coeperunt cedere, & captæ sunt domus eorum, & quædam funditus destructæ, & ferè tota villa igni tradita, quandò *Rothgerus* Scultetus & sui fratres fuerunt *Thisonis* & *Rodulfi* principales coadjutores. E contra per *Thisonem*, & suos destructum est castrum in *Gronenburch*, quod fuit seminarium totius discordiæ, & domus militum de *Pedese*, videlicet *Adulfi* & *Rodulfi* fratrum, & similiter patrulium suorum, ubi & in optimis pomeriis & pretiosâ suppellectile multa bona sunt igne consumptâ, vel etiam destructa.

Electio
Inno-
centii
IV.

Eodem anno circa ad vincula Sancti Petri est electus ad apicem Apostolicæ Dignitatis Dominus Syneboldus Presbyter Cardinalis, & quia aliis diversa sapientibus, ipse dilexit vivere pacificè ac innocenter, dictus est *Inno-*
centius, quartus in illâ Sede hujus nominis hæres. Is statim post electionem suam confirmavit sententiam latam à Domino *Gregorio* Papâ contra *Fretbericum* Imperatorem, propter quòd insidias multas, & injurias perpeßus, tandem Roma secedens secundum illud, *si vos persecuti fuerint in unâ civitate fugite in aliam*. Primò se Januam, undè fuit oriundus, traiecit, ac post-modum Lugdunum super Rodanum in Burgundiâ secessit, & sic omnia jura Papalia Lugdunum sunt translata. Eodem anno Dominus Papa concessit (a) Moguntino Primati & Colonienfi Archiepiscopo, (*Conrado*) ut ab omni Clero suorum Suffraganeorum perciperent quintam omnium proventuum Ecclesiarum, eo quòd ipsi viderentur se periculo pro Ecclesiâ contra prædictum Imperatorem viriliter opponere. Super quo mota est quæstio & dissensio non modica, quia nec Archiepiscopus Bremensis, nec Trajectensis, nec Monasteriensis, nec aliqui Episcopi totius Alemanniæ, præter Leodiensem, & Osnabrugensem voluerunt in suis Diocesis hanc exactionem admittere. Sed pro relaxatione miserunt ad Dominum Papam supplicationes, qui nec voluit ad plenum revocare, nec etiam sententias à prædictis Archiepiscopis latas confirmare, sapienter expectans, ut medio tempore fierent amicabiles compositiones, quod & factum est. Nam & prædicti Archiepiscopi videntes se non posse ad plenum prosperari, suam mitigaverunt, & quod eis singuli Episcopi ex gratiâ apposuerunt, gratanter acceptarunt.

Anno Domini CIO CC XLII. mense Augusto in Inventionem S. Stephani 1242: Dominus Paulus, secundus Abbas *Floridi-Horti*, anno ab obitu Domini Emonis & suæ successionis v. acutissimâ febre correptus de Claustro Sororum ad Abbatiam est deductus. Sextâ die infirmitatis recepto officio communionis & inunctionis, cum summâ devotione & multiplicatis correptionibus, quas singillatim à singulis Sacerdotibus expetivit, sciens sibi horam mortis imminere, ad exemplum Domini *Emonis*, de lecto se erigens,

Mors
Pauli
Abbatis
Horti-
Floridi

Qqqqqq

(a) Sigefrido 3. Moguntino. De hac concessione nihil habet *Annalista Moguntinus*, Christianus Joannis.

1242. acceptâ stolâ & baculo, absolvit ab excommunicatione omnes, quos ipse auctoritate ordinariâ seu delegatâ excommunicavit, quoniam omnis excommunicatus à suo excommunicatore est absolvendus, nisi per appellationem ad audientiam superioris fuerit causa devoluta. Quo factò se in lectum recipiens circâ horam nonam in festo S. Ciriaci corâ positis fratribus, & de morte tanti Patris dolentibus, & gementibus, omnibus quæ ad suam salutem, aut Ecclesiæ utilitatem pertinebant sapienter pertractatis, dormivit cum Patribus suis, ac peractis illâ die ac nocte secundum consuetudinem psalmis, sequenti die per Venerabilem Virum Dominum *Hayonem Abbatem de Mer-nâ* à dextro latere Domini Emonis Abbatis, sicut ipse petivit, in Capitulo est sepultus. Qui mortis suæ quasi præsciens sæpius eo anno desideravit sibi complanari, ac poliri operimentum sarcophagi & denigrari, ac à latere Prædecessoris sui collocari. Erat autem hic Pater Venerabilis, in parentelâ nobilis, scientiâ excultus, Juris ac Theologiæ peritus, & in Deo justus ac fervidus, in sermone jocundus, in omnibus fratribus suis habilis & compositus, in morum honestate præclarus, facundiâ præcipuus, ita ut etiam dulcedinem linguæ suæ mirarentur audientes. Quem etiam Dominus tanquam aurum in fornace probatum multis tribulationibus fatigari permisit, tam ab extraneis, quàm etiam periculis cum falsis fratribus, in quibus viriliter contra hostes visibiles, & invisibiles decertavit. Etiam ubi necessaria erat patientia, quasi naturaliter erat patientissimus, juxta illud Salomonis; *melior est patiens viro forti*. Contra infestantes Ecclesiam fuit strenuissimus defensor, secundum illud: *ne des alienis bonorem tuum*. Cum enim quâdam vice Dominus *Ludolfus* Episcopus Monasteriensis, vir naturali ingenio pollens, instinctu quorundam æmulorum, Ecclesiam *Floridi-Horti* gravare voluisset, & publicè mandasset fidejussoribus super solutione Ecclesiæ in *Emetbâ* datis, ne conventui quiddam exponerent, nisi prius ex parte defuncti sibi satisficeret. Idem Abbas constanter allegabat ipsum antè obitum absolutionem petivisse, & cautionem de parendo mandatis Ecclesiæ præstitisse, & sic à suo Confessore absolutum in formâ Ecclesiæ, & ideò à Sacramentis Ecclesiæ, & sepulturâ non fuisse excludendum, cum etiam sacrilegis & aliis, qui ad Sedem Apostolicam essent mittendi, in extremis possit & à simplici Sacerdote, & maxime suo Confessore beneficium absolutionis impendi, acceptâ, ut dictum est, cautione, ut pareat mandatis Ecclesiæ, si supervixerit, & sic heredes tenentur ad interesse, nec moriens sic absolutus Sacramentorum & Ecclesiasticæ sepulturæ habebit aliquem defectum. *ext. de sepultur. Parochiano*. His & aliis allegationibus coegit Episcopum factum suum revocare, & Ecclesiam *Floridi-Horti* ab illâ impetitione liberam denunciare, & nihilominus prædictis fidejussoribus sub poenâ excommunicationis mandare, ut solutionem Ecclesiæ terminis statutis exponerent. Etiam hic præcisè dixit Episcopo, quòd nisi Ecclesiam in suo jure paternè defenderet, ei nullam procuracionem imponderet. Et sic Dominus Episcopus, cum esset vir sapiens, & juri Ecclesiastico satis deferens, omnia, quæ contra ipsum Abbatem, vel Ecclesiam suam fuerunt attentata, publicè in Synodo *Loppershem* revocavit.

Defuncto igitur hoc Venerabili Patre, cum Dominus *Elgerus* Abbas *Horti-Sancta-Maria* vices Patris Abbatis, videlicet Domini Præmonstratensis, gerens ivisset in Daniam pro visitatione faciendâ, Prior & Conventus pastore orbatu vocaverunt Priorem *Horti-Sancta-Maria* cum Domino Joanne Abbate de

Insula-Sancta-Maria, qui eo año missus fuit ad visitationem Circariæ Frisiæ. Quibus 1242.
 venientibus primò ordinatum fuit quoddam arbitrium, sed accedentibus dictis
 Prælati, ad Capitulum omnes Fratres unanimiter concordaverunt in personam
 Fratris *Menconis*, qui tunc erat Prior ejusdem loci. Qui post *Te Deum* cum
 aliis consuetis solemnitatibus percantatum, in Capitulum reductus profes-
 siones omnium fratrum concorditer accedentium recepit. Eadem nocte mor-
 tuus est Dominus *Rothuwardus*, Abbas Sancti Bonifacii in *Dockum*, morte
 subitanæ in *Florido-Horto*, cum eadem die Missam devotè celebrasset, &
 ideò de salute talium nullatenus est dubitandum, cum dicatur in Libro
 Sapientiæ: *justus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit*, ma-
 ximè quia idem Abbas, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus, Eccle-
 siam suam in bono statu conservavit, & in multis emendavit, & in lo-
 cum illum in optimâ vexit voluntate pro cooperatione pacis & concor-
 diæ in electione. Recepit autem prædictus Abbas electus administrationem
 Ecclesiæ *Floridi-Horti* anno sexto transitus Domini Emonis fundatoris, &
 primi Abbatis, in Festo Magni martyris, anno Foundationis ejusdem mona-
 sterii xxx. anno ætatis suæ similiter xxx. Professionis xiii. Subdiaconatus
 xi. Diaconatus ix. Sacerdotii vii.

Menko
3. Abbas
Horti-
Floridi,
electus
anno
1242.
Mors
Roth-
wardi
Abbatis
in Do-
ckum,
Ord.
Præm.

Anno Domini M CC XLV. præsidente Domino Innocentio Papâ iv. Pon- 1245.
 tificatus ejus anno iii. mense Julio, primâ die mensis, in octavâ Joannis
 Baptistæ, celebratum est Concilium apud Lugdunum Galliæ, quod est super
 Rhodanum in Ecclesiâ S. Joannis in pede montis, præsentibus Archiepis-
 copis & Episcopis fermè trecentis, tribus Patriarchis, Abbatum verò alio-
 rumque Prælatorum Ecclesiæ magnâ multitudine. Ubi cum citatus fuisset
 Fridericus Imperator, super objectis jam dudum sibi criminibus responsu-
 rus, cum non veniret, nec responsum mitteret, protelatum est Concilium
 ad decem, deindè ad octo dies. Tandem venerunt Magister Thadeus de
 Soëssa, & Magister Petrus de Vineâ, judices Palatii sui. Et surgens Magi-
 ster Thadeus, homo statu corporis & pulchritudine, scientiâ & facundiâ præ-
 ditissimus, verbis conabatur dealbatis ipsum excusare, cum tamen nullam
 ex parte ipsius cautionem sufficientem offerret. Causæ autem contrâ eum
 fuerunt principaliter quatuor. Primò arguebatur de ruptâ pace inter ipsum
 & Ecclesiam. Secundò de perjurio septemplici, quia fidelitatem, quam ju-
 ravit D. Innocentio III. in receptione Regni Siciliæ, & D. Honorio in co-
 ratione Imperii, & Gregorio IX. multoties non servavit. Tertiò de hæ-
 resi, utpote Clavium Ecclesiæ contemptor, Saracenorum amator & coha-
 bitator. Quartò de sacrilegio, quia Cardinales capi fecit & vinculari. Aliæ
 quoque in ipsum causæ allegatæ sunt, nempe quòd de Apuliâ & Siciliâ ferè
 omnes Archiepiscopos & Episcopos depulit, & Claustra destruxit, redditus
 Ecclesiarum & Claustrorum suæ deputans militiæ & avaritiæ, imò Sarra-
 cenorum, qui secum erant, procurationi. Undè assentiente universali Syno-
 do, quomodò ipse se omni honore & dignitate per iniquitates suas red-
 didit indignum, sententialiter ab Imperio est depositus: & omnes qui ei
 juramento fideliter fuerunt adstricti, sunt absoluti. Et mandatum est eis,
 ad quos pertinet electio, ut liberè idoneum eligant successorem. Factum
 est hoc, anno Imperii sui xxv. Regni Jerusalem xxi. Siciliæ xlix. ex quo
 submersus est avus Fredericus lv. anno enim Domini M C LXXII. Fridericus
 Imperator compunctus est de persecutione factâ in Alexandrum Papam.

Celebra-
tio Con-
cilio
Lugdunensis,

1245. Alexander enim tertius in Concilio habito apud Turoniam Fredericum avum ipsius excommunicavit. Qui apud Hizingonem eundem Apostolicum tenebrosis insidiis cum Rege Franciæ capere voluit, sed non perfecit. Anno verò MCLXXVII. quidam de Cardinalibus Sacramentum de satisfactione ab Imperatore receperunt. Quo factò Imperator Venetias venit, & ibi renunciavit causæ *Octaviani* Antipapæ, & secundum Canones ab excommunicationis sententiâ, quâ tenebatur, est absolutus coram multis, antè Ecclesiam, B. Marci Evangelistæ. Præfatus Imperator venit ad pedes prædicti Alexandri, & omnem Reverentiam, quam Imperator Apostolicis impendere consuevit, exhibuit. Anno verò MCLXXVIII. Fredericus crucem accepit, & postmodum Iconium obtinuit, & tandem anno MCLXXXV. pervenit ad loca Armeniæ, & ibi specie delectatus torrentis, nudus, transnatare conabatur, ibique diem clausit extremum, mense Augusto, die Dominico. Anno verò MCXCIX. obiit Henricus Imperator, filius antiquus Friderici, & Otto in Imperio successit, Regno Siciliae Friderico parvo, commisso. Innocentius enim tertius favorem suum impendit Ottoni contra Philippum Regem, qui pugnabat pro parvo, & coronavit Romæ eundem Ottonem coronâ & scepro Imperii, qui nimis ingratus benefactori suo Patrimonium S. Petri statim post coronam acceptam invasit, nec pepercit parvo Friderico, sed Apuliam hostiliter accessit, & sic Deum & homines contra se provocavit. Ideoque Summus Pontifex multis præmonitionibus præmissis ipsum excommunicavit. Deindè Barones ab ejus fidelitate absolvit, & sic Imperio perduto mortuus est in Saxoniâ cum signo maximæ contritionis, & sic devolutum est Imperium ad Fredericum juvenem.

Henricus
Landgra-
vius Thu-
ringiæ
eligitur
Impera-
tor in lo-
cum Fri-
derici.

Eodem anno lectus est ad Imperium D. Henricus Lantgravius Thuringiæ, frater mariti S. Elizabeth, vir, ut fama testabatur, per omnia devotus & judex optimus, qui à D. Papâ est confirmatus, & postmodum apud Francofordiam cum filio Friderici congressum faciens ipsum fugavit & quosdam de suis cœpit & occidit. Sed antequàm esset coronatus annuente eo, cujus judicia abissus multa, de medio sublatus est. Fortè quòd Dominus voluit adhuc castigare Ecclesiam, & temptare. Deuter. 13. *Tentat vos Dominus Deus vester, ut palàm sciat, utrum diligatis eum, vel fortè, sicut dicitur Sapient. 4. Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus. Placita enim Deo anima illius, propter hoc properavit educere eum de medio iniquitatum.* Eodem anno, à Cathedrâ Sancti Petri, cœpit exoriri siccitas, gelu in principio terram constringente, ut facillimè aratri tereretur, & sic labor agricolarum est deminutus, sed circà Pentecosten pluvia tamen increvit. Quapropter segetes in multâ parte perierunt, & sic eo anno facta est maxima penuria panis, & duravit usque post diluvia illa multiplicia, quæ fuerunt anno Domini CIOCCXLIX.

1246.

Prædica-
tio Cru-
cis con-
trà Fri-
dericum
Impera-
torem 2.

Anno Domini CIOCCXLVI. exivit Frater *Wilbrandus* de Ordine Minorum Fratrum anno XII. à prædicatione suâ priori, quando fuit cooperator venerabilis viri Domini Joannis Decani Osnaburgensis; nunc verò missus fuit à Domino Maguntino Archiepiscopo, cui Dominus Papa speciale super hoc dedit mandatum. Prædicavit autem crucem super Fredericum de Schwaben, quondam Romanorum Imperatorem, & indixit treugas ad quinquennium. Et multi secuti sunt ipsum in prædicationibus, quoniam largas dabat indulgentias, & plurimi crucem receperunt. Sed citò secuti sunt

sunt eum fratres sui dicentes, ipsum fuisse Ordini inobedientem, & ideo non esse audiendum. Quæ dissensio per Prælatos Frisiæ sic est sopita, quòd idem *Wilbrandus* iter suum ad Papam acceleraret de omni negotio suo melius certificandum. 1246

Eodem anno in Festo Lucæ Evangelistæ crescente rabie ventorum aggravata est inundatio falsi maris, & sic factum fuit diluvium particulate, & multæ naves fuerunt submersæ, vel contractæ, & homines submersi. Quædam verò ad aggeres appulsæ vix homines conservarunt. In eadem inundatione Abbas *Floridi-Horti* emit navem magnam à civibus de *Lywerth* (a) periculis marinis apud *Spich* (b) appulsam.

Anno Domini CIO CC XLVII. venit quidam de Ordine Minorum Fratrum cum quodam Romano ejusdem Ordinis, dicens se appellari Reinaldum, & ostendit litteras Domini Papæ directas ad quendam Reynoldum, & quæsit instantè pecuniam truncorum, & deposita Crucis, & legata Cruci in testamento defunctorum, quasi ad usum expensarum Domini Papæ. Sed Dominus Sicco, Decanus de *Fermessum*, & Nobiles terræ, pro libertatè Frisonum viriliter stantes in faciem ei restiterunt, dicentes, pecuniam illam conservari ad usum pauperum peregrinorum, qui de Frisiâ essent exituri, cùm generalis fieret peregrinatio, & sic vacuis crumenis, cùm confusione fuit reversus. Postea compertum est Fratribus, quòd Reinaldus fuit falsarius, & cùm illæ litteræ directæ fuissent cuidam Reynoldo, ac ipsum mors intercepisset, iste litteras illas qualitercunque arripiens, falsum sibi nomen imposuit, ut per illas collectâ pecuniâ, ab Ordine apostataret, vel fortè potiùs favorem Curia per pecuniæ præsentationem sibi vendicaret. Unde à fratribus suis est captus, & sicut decuit carceri mancipatus. O mirabilis honoris & dignitatum ambitio! quæ sicut Adam nudum in paradiso decipit, ita & quosdam ex istis omnibus renuntiantes, & quasi nudos non veretur tentare. Sed quid mirum! non fuit domus ab initio, in quâ Cain imitatores suos non habuit. In domo Noë, Cham patrem irrisit. In domo Abraham, Ismael Isaac illusit. In domo Isaac, Jacob Esau persequabatur. In domo Jacob fuerunt Simeon & Levi vasa iniquitatis, & Ruben, qui cubile Patris ascendit. Samuel sanctus, filios genuit perversos, sicut & Heli. In domo David, Amon corripit Thamar, Absalon surrexit contra Patrem. Josias etiam bonus & justus, filios habuit nequissimos. Imò Jesus Christus, in consolationem nostræ fragilitatis, in suo collegio voluit Judam avarum & ambitiosum, imò furem sustinere. 1247

Eodem anno Frater Wilbrandus ivit ad Curiam Domini Papæ, & quia multam pecuniam secum detulit nomine Redemptionis Crucis acceptam, & magna in Curia ex parte Frisonum promisit in rebus, & personis subsidia, multam ibi invenit gratiam. Quo existente in Curia, Rex Franciæ, qui jam coeperat se accingere ad peregrinationem in Terram Sanctam, quæ à paganis miserabiliter polluebatur, supplicavit Domino Papæ, ut dirigeret Prædicatores in Frisiam, qui animarent Frisones ad eundum cum ipso. Et sic negotium illud Fratri Wilbrando est commissum. Principaliter tamen Domino
Rrrrrr

(a) Aliàs *Lychtauert* Feverdianæ præfecturæ locus pastorem à *Lidlumi* Abbate excipiens, & in *Leovardienfi* diocesi situs.

(b) *Spich* vicus *Fivilengiorum* ad *Amasi* ostium.

1247. Alberto Archiepiscopo (a) Livoniæ, Estoniæ, & Prussiæ, fuit commissum, ut ipse in transitu suo per Frisiam prædicationem Fratris Wilbrandi roboraret, & eum defenderet. Venerunt autem post Exaltationem Sanctæ Crucis *Groningæ*, muniti multis litteris, & autoritatibus dispensationum, nec-non & privilegiis super libertatibus Frisonum. Convocatis ergo ibi Abbatibus, ac aliis Prælatibus Frisiæ, & juratis, ac Nobilibus Laïcis, & maximè Cruce signatis, ostensis litteris suis & autoritate, indixerunt tempus passagii transmarini in Maio proximo, anno futuro, mandantes ut omnes Cruce signati se ad illud tempus præpararent. Sed reclamatum est ab omnibus quod propter brevitatem temporis, penuriam argenti, & navium incertitudinem, nullo modo possent tam citò præparari, & sic dilatum est usque-ad Maium sequentis anni. Sed & tunc propter obsidionem Aquensis Civitatis, ad quam plurimi Frisones iverunt, iter transmarinum est dilatatum, & vota autoritate Domini Papæ commutata.

Eodem anno mortuus est Ludolfus, Episcopus Monasteriensis, vir per omnia pollens ingenio naturali, qui superbiam officialium Ecclesiæ Sancti Pauli potenter ac sapienter repressit, & bona Ecclesiæ viriliter de manibus eorum liberavit, in omnibus actibus suis fortunatus existens. Religiosos ac humiles satis dilexit, ac efficaciter defendit. Obiit autem Episcopatus sui anno XXII. Anno transitus Sancti Ludgeri primi Monasteriensis Episcopi CCCCXXXIII. Fuit in ordine Pontificum à Beato Ludgero XXVI. Successit ei Otto, secundus filius Hermannii de Lippia fratris Domini Gerardi Archiepiscopi Bremensis, & Domini Ottonis quondam Trajectensis Episcopi apud Covordiam à Rodulfo & Threntonibus occisi.

Eodem anno, mortuo D. Henrico Lantgravio Thuringiæ, qui fuit electus ad Imperium, & illud strenuè coepit administrare, missus est à Domino Papâ *Petrus S. Georgii ad velum aureum*, Diaconus Cardinalis Apostolicæ Sedis Legatus, qui veniens Coloniam convocavit omnes Episcopos ac Principes totius Alemanniæ in Festo Michaëlis. Qui omnes unanimiter conveniunt, nec deerat aliquis, quin vel per se venisset, vel per certum nuntium, vel per litteras se excusasset, & ratihabitionem misisset, ubi communiter omnibus assentientibus electus est ad apicem Imperii Wilhelmus, Comes Hollandiæ, filius sororis Ducis Brabantiae, Consobrinus Comitis Gelriæ. Erant autem principales in electione suâ cum Legato Domini Papæ, Maguntinus, Treverensis, Coloniensis Archiepiscopi, & Episcopi quamplurimi, cum aliis Principibus, ad quos pertinet electio, sicut dictum est, vel præsentibus, vel per se, vel per litteram excusantibus.

Eodem anno concremata est Ecclesia in Hrucrahufum (b), de quâ datæ sunt Episcopo centum markæ novorum Monasteriensium, sive Sterlingorum. Oblatæ sunt Ecclesiæ in Halwirth (c), & in Bèrum (d), de pugnâ Ra-

(a) Vide Crantzium l. 7. metrop. c. 14. & l. 7. Vandalicæ de hoc Alberto Archiepiscoporum Livonienfium primo & Episcopatus pridem erecti præfule quinto.

(b) Scribe *Rouvrerabufum*, parochia in Hunfingiis, cujus nullum superest vestigium.

(c) Lege *Holvuirde*, hodiè *Holvvierde*, vicus in orâ ferè Amasiæ, lateritiâ turre munitus.

(d) Idem quod Berumum, ambæ Ecclesiæ interdicto subjectæ ob cruentam pugnam à Ruperto & Albertidis incentoribus commissam, absolutæ sunt ab Episcopo Monasteriensi, pretio 40. marcarum prius penso.

perti & Albertidarum, & habuit Dominus Episcopus ab utrisque XL. marcas Monasteriensis monetæ.

Anno Domini CIOCCXLVIII. Pontificatus Innocentii Papæ quarti, quinto electionis D. Wihelmi Comitis Hollandiæ ad Romanum Imperium, ob-
fessa est Civitas Aquensis (a) ab eodem Rege, præbentibus sibi auxilium D. Petro Cardinali Apostolicæ Sedis Legato, Archiepiscopo Colonienfi, Episcopo Leodiensi, Comite Gelrenfi, Joanne de Avennes, Comite Hannoniæ, & aliis Nobilibus plurimis de Brabantiâ, Hollandiâ, Zelandiâ & Friâ. 1248.

Cumque ferè totâ æstate fuissent obsessi, circa Autumnum supervenerunt Frisones occupantes planitiem campi, versùs Aquilonem & Corum, antè introitum Civitatis, quem nemo Principum audebat priùs occupare. Aqua etiam ab Oriente obstructa fuit aggere fortissimo benè quadraginta pedum in altitudine, & sic aquæ præclusæ occuparunt ad minùs tertiam partem Civitatis. Undè dicti cives videntes se ex omni parte coarctatos, elegerunt inire pacem, & concordiam cum Rege, & tradere in manus ejus Civitatem. In festo B. Lucæ Evangelistæ ordinata est compositio, & juramento Advocati Civitatis Aquensis, & duodecim Nobilium ejusdem Civitatis confirmata. Qui omnes juraverunt servare obedientiam Domino Papæ, nec-non & Ecclesiæ ac Regi fidelitatem, quam aliis Imperatoribus servaverunt. Rex autem voce propriâ affirmavit in verbo Dei, nec-non in verbo Imperiali, quòd formam compositionis ordinatam fideliter servaret, & eos in libertatibus consuetis conservaret, ac roboraret, dummodò ei fidelitatem & obedientiam servarent. Acta sunt hæc die Dominico in Festo Lucæ Evangelistæ.

Licet autem quidam laboraverint primò bursas Frisonum emungere, antequam daretur eis licentia revertendi, tamen consilio & auxilio Abbatis *Floridi-Horti*, (b) qui de Capitulo Præmonstratensi rediens amore compatriotarum in castra diverterat, & nobilis viri ac fortis & facundi Thitardi de Dokingâ interventu obtentum est à Rege & Cardinali, quòd cum multâ honestate ac gratiarum sunt actione remissi, quoniam ex eo quòd campum, ubi incumbebat totum periculum belli, occupaverunt, & Aquenses cives tribus vicibus irrumpentes de civitate viriliter represserunt, præ omnibus aliis nationibus specialem consecuti sunt gloriam, ac ideò cum gloriâ sunt remissi. Rex verò in Festo Omnium Sanctorum Coronam Regni Alemanniæ recepit, & eodem die in throno Caroli Imperatoris est inthronisatus, præsentibus duobus Cardinalibus, videlicet Domino Hugone Sabinense, & prædicto Petro *ad velum aureum*, Archiepiscopo Colonienfi, & ferè omnibus Episcopis Alemanniæ.

Eodem anno Fredericus quondam Romanorum Imperator apud Parmam, Civitatem Longobardiæ, per potestatem ejusdem Civitatis, auxilio Octaviani Cardinalis & civium Mediolanensium in fugam est conversus, plurimis occisis, vel captis de suo exercitu, castris suis spoliatis ac incensis, & custodes castrorum ducti sunt in captivitatem. Occisus est ibi Magister Tadeus de Soëssa, judex Palatii Imperatoris, vir magnæ prudentiæ, facundiæ ac pulchritudinis. Eodem anno Conradus filius prædicti Frederici superatus est ab Abbate Sancti Galli, (c) & Episcopo Argentinenfi. (d)

Eodem anno Ludovicus, Rex Franciæ, arripuit iter in Terram Sanctam, & apud Marsiliam præcepit sibi præparari centum naves, sed Frederico im-

(a) Aquisgranum. (b) Menkonis. (c) Bertholdo. (d) Henrico 3.

1248. pediente non habuit nisi medietatem, quarum quælibet poterat capere mille viros, & sic cum L. millibus in Cyprum navigavit, & ibi hyemavit, præciens fratri suo Roberto Comiti Atrebatensi, ut sequeretur in vere cum aliis quinquaginta navibus, & sic simul in Terram Sanctam transfretaverunt. Eodem anno Thizo miles de Groninge circa Festum Omnium Sanctorum occisus est à Rodulfo de *Pedese* & suis complicitibus.

Eodem anno feriâ VI. post Octavam Sancti Martini, surgente rabie ventorum satis immoderatâ, primùm ab Affrico, demùm à Zephiro, postmodùm à Corò & Circio, facta est elevatio maris, & rupti sunt aggeres Oceani, & operuerunt aquæ superficiem terræ, ita ut in *Campo Rosarum*, aggerem plurimis locis supergrediens totam Curiam impleret, & sic dolores & gemitus non modicos suscitavit. In ipsâ maris æstuatione ventus Boream à Circio transiliens, ad Aquilonem se transtulit, & sic in aggeribus versis contrâ Aquilonem & Vulturnum, præter consuetudinem maximum damnum evenit. In ordeo etiam hyemali & tritico, quæ abundantius seminata fuerunt, propter siccitatem æstatis & autumnii, damnum accidit gravissimum. Sed citò rupto aggere mediterraneo juxtâ fossatum effluxionis aquarum, quod dicitur *Delf*, (a) aquæ hinc indè sunt diffusæ, maximè ad silvas australes, & maxima pars siliginis periit. Et sic modicum, imò nihil profuit agger Mediterraneus tanquam ex invidiâ factus, quia nihil est sapientia, nihil est consilium contrâ Deum, silvæ occidentales, cum non flaret ventus ab oriente, aggere suo conservato, eâ vice evaserunt.

1249. Anno Domini CIOCC XLIX. jam inchoante, anno à diluvio Sanctæ Julianæ LXXXVI. Sancti Nicolai LX. Marcelli XXXI. Lucæ Evangelistæ VI. Lunæ XIX. in Festo Joannis Evangelistæ, Zephirus contrâ proprietatem suæ lenitatis, borealiter intonans, post vespertas horribiliter increvit, & in tantum circa conticinium invaluit, quòd à diebus multis non est tantus fragor ventorum auditus, & ideò domus quamplurimæ tecto sunt nudatæ, Quædam etiam novæ & fortes corruerunt. Et nihil audiebatur ubique nisi dolor & mœstitia. Circà medium autem noctis, visus est splendor in aëre quodammodò scintillans, quem quidam putabant esse fulgur, sed tonitruum non est subsequutum. Quidam autemabant esse draconem, de quo dicit Isidorus *Etymol.* quòd igneæ sit naturæ, & in tempestatibus soleat elevari. Sed cum in calidissimis Ætiopiæ partibus soleat nasci ac habitare, de hoc splendore malumus humiliter dubitare, quàm temerè definire. Illud tamen intelleximus, quòd ubicumque visus fuit per totam Frisiam, cuilibet videbatur, quod quasi ad jactum balistæ à se distaret, & in terram descenderet. In primo galli cantu Zephiro successit Circius, qui est collateralis Boreæ ad occidentem, ac sic æstuatio maris irrupit aggeres, & inundatio operuit terram, & erat ubique dolor & gemitus, eo quòd Dominus flagella sic multiplicaret. Sed tamen Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui irascitur & misereatur, iram suam inter ipsa flagella mitigavit, nam si Circius Zephiro paulò antè in plenâ maris effusione successisset, & in tantâ vehementiâ perstitisset, Frisia vix substitisset. Sed Dominus, qui & ventis imperat & mari, & obediunt ei, qui ambulat super pennis ventorum, ipse ventum in occidente retinuit, donec jam instaret tempus, ut Charibdis aquas suas

(a) *Delf* ila portus maritimus in orâ Amistæ positus, munitionibus cinctus.

suas reciperet. Undè poterant dicere mortales: *nisi quòd Dominus adjuvit me, paulò minùs periissem.* Jeremias etiam; *sunt misericordiæ Domini quòd non sumus consumpti.* Et in Psalmo: *non secundùm peccata nostra fecit nobis.* In his omnibus non est averſus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Nam sicut dicit Beatus Greg. *Non cessant flagella divinæ justitiæ, quamdiù non cessant actiones culpæ.* Adhuc enim quidam evaserant, qui aliis jam punitis insultarent, sicut fecerunt vicinæ gentes in vastatione Judææ per Nabogdonosor, donec & ipsæ vastabantur. In crastino ergò Blasii, vigiliâ Agatæ Virginis feria v. increvit ventus horribiliter primùm à Zephro, post-modùm à Circio, & iterum elevatum est mare, & supergressum aggeres terram implevit, & sic instante Circio jugiter per triduum, singulis diebus naturaliter effudit se Oceanus. Nec tam immaniter elevabatur, quin domus in maritimis possent subsistere, & ideò non sunt tanti submersi, sicut olim in diluvio Sancti Marcelli, quin unâ effluxione nimis intemperatâ se quasi totum effudit, & multos in maritimis oppressit. Modo autem ut Dominus ubique ut plagam quasi æquâ lance communicavit, statim ut prior effluxio maris per diversa terrarum spatia fuit divisa, alia secunda, Oceani naturam ac principaliter Dei ordinationem subsequens, & aggeres contractos faciliter transiens, non solum per loca maritima exspatiabatur, sed etiam interiora spatia terrarum penetravit, & tunc agger Occidentalis, qui dicitur novus, fuit interruptus, quia ix. influxiones continuatæ fuerunt. Et quia plaga circa extremam partem hyemis accidit, aquæ totiens augmentatæ tardè defluerunt, & in humilioribus locis vix circa Festum Sancti Ludgeri terra fuit arabilis, & tunc ex quâdam vi falsuginis & matutino gelu terram constringente fuit terra valdè solubilis, & videbatur pinguis, delectabanturque agricolæ in facilitate laboris, ex tali solubilitate terræ, & ferè ubique locorum plus solito seminatum est. O cæcitas & ignorantia humani generis! quia de suâ præsumens scientiâ, & subtilitate incidit in laqueum quem tetendit. Si enim minùs aratum & seminatum esset, ipsum semen ad sustentationem hominum non modicam utilitatem conservasset, & jumenta laboribus fatigata, modicum pretium solverent. Quibus si in Vere parcitum esset, ex ipsorum pretio, & seminibus perditis ad sustentationem hominum non modicum profuisset. Cœpit autem semen terræ commissum prima folia pulchrè ostendere, sed natura aruit, quia non habebat humorem vegetantem, sed potius suâ falsugine arefacientem, quia quò magis Sol incalcebat, eò magis falsugo ad superficiem terræ trahebatur, & sic homines ad augmentum flagellationis suæ semen & laborem perdiderunt. Quidam etiam propter defectum graminum pecora in Threntiam, & quocumque poterant pro alimoniâ miserunt, ex quibus ad augmentum flagellationis plurima mortua sunt, & non fuit locus, quo quisquam flagellum Dei evaderet, secundùm illud; *Si ascendero in Cælum, tu ibi es, si descendero in infernum ades &c.* In silvis autem & aliis locis, ubi propter locorum eminentiam siligo per falsam aquam non poterat attingi, aliud accessit flagellum. In agris enim, eorum pascuis falsugine infectis, quasi nulla fuerunt gramina, nec fœnum in pratis, & sic misera pecora terram corruptam cum radicibus evulserunt, & ferè in illis locis omnia mortua sunt. Et sic nulla pars Frisiæ tum à flagellis libera.

Anno Domini c10cc L. similiter prior pars æstatis fuit nimis licca, & pestilentia animalium increvit, & ferè omnia pecora silvanorum, quæ fuerunt

1249.

1250.

Ssssss

1250. priori anno residua, vel ex novò aliis jam mortuis empta, moriebantur, & in calore æstivo corpora mortuorum animalium computrescebant, & fuit ibi foetor intolerabilis, de quo etiam homines corrumpebantur, quia ut dicit Galenus, plus inficit aër corruptus, quàm etiam cibi corrupti. Alia etiam pestis in silvis, in homines consurrexit, quòd quædam gutta venenosa oriebatur inter carnem & cutem, primo ad quantitatem glandis quercinæ, & credebant homines esse punctiorem alicujus venenosi volatilis. Sed qui diligentius examinabant dixerunt, quòd aliquot diebus, antequàm erumperet, poterant sentire distemperantiam, quæ quasi deambulabat per corpus quærens sibi exitum, & sæpius circa collum super scapulas erupit. Cui autem citò abscindebatur primo die, & locus ferro adurebatur, poterat convalescere. Alioquin infrà vii. dies moriebatur, vix paucis indè convalescentibus sine Chirurgiâ, fortè ex corrupto aëre, vel aliquâ venenosâ materiâ. In his, qui habebant humores corruptioni habiles, in calore ad exteriora trahebatur, quia calor est attractivus, & maximè sibi similia attrahit, quod est naturale omni creaturæ. Eccles. 13. *Omnis homo sibi simili associabitur.* Eccles. 27. *Volatilia ad sui similia conveniunt.* Dicit autem Galenus, quòd aër corruptus plus nocet, quàm cibi corrupti. Utrùm autem hæc pestis fuerit ex aëre corrupto de cadaveribus pecorum in silvis putrescentibus ad solem, vel cibis corruptis, vel quod credibilius est, ex divino flagello, Deo relinquimus, cujus judicium est summa causa omnium causarum. De tali pestilentia animalium dicit Virgilius in Georgicis, quòd olim in Venetiâ & Ilirico, ex corrupto aëre piscium & serpentium, qui in quadam inundatione super terram manentes, ex calore solis corrupti, aërem corruerunt, orta est pestilentia pecorum. De Ilirico dicit:

*Hic quondam morbo cæli miserranda coorta est
 Tempestas, totoque autumnu incanduit æstu:
 Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum,
 Corripitque lacus, infecit pabula tabo.
 Nec via mortis erat simplex, sed ubi ignea venit
 Omnibus acta sitis, miseros adduxerat artus,
 Rursus abundabat fluidus liquor, omniaque in se
 Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.
 Jam maris immensi prolem & genus omne natantum
 Littore in extremo ceu naufraga corpora fluctus
 Proluit: insulita fugiunt in flamina phocæ.
 Interit & curvis frustra defensa latebris
 Viscera, & attoniti squamis astantibus hydri.
 Ipsis est aër avibus non aquas, & illa
 Precipites alta vitam sub nube relinquunt.
 Præterea nec jam mutari pabula refert,
 Quasitaque nocent artes, cessere magistri.
 Balatu pecorum, & crebris mugitibus * aër,
 Arentesque sonant ripæ, collesque supini,
 In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo:
 Donec humo tegere ac foveis abscondere disunt.
 Nam neque erat coriis usus, nec viscera quisquam
 Aut undis abolere potest, aut vincere flammâ,
 Nec tondere quidem morbo illuvieque peresa
 Vellera, nec tales possunt attingere putres.
 Verùm etiam invisos si quis tentarat amictus,*

* Editiones jam habent amnes.

*Ardentes pabula atque immundus olentia sudor
Membra sequebatur, nec longo deinde moranti
Tempore contactos artus sacer ignis edebat.*

1250.

Hæc autem ideò interposuimus, ut si, quod absit, unquàm in futuris temporibus talis pestilentia ingruerit, maximè tempore æstivo, corpora talia profundo terræ infodiantur, ne aërem corrumpant, & hominibus ac pecoribus pestem inferant.

Eodem anno Dominus Innocentius Papa Lugduno Romam reversus est. Eodem anno cum Frisones tam graviter essent flagellati, Gronienses eis quasi insultabant, & pretium annonæ, quam de aliis terris navigiis advehebant, sine misericordiâ aggravabant. Sed ecce aliud vix ipsis accidit. Nam cum Conradus de Groninge, & Rodulfus milites de *Pedese*, & eorum complices, ac major pars Groniensium vicinis Frisonibus multas inferrent injurias, & nundinas equorum in pace consuetas non servarent, imò meliores equos pro placito suo sibi tollerent, ac etiam Nobiles de *Fivelgoniâ* captivassent, & *Hunesgonibus* multa inferrent damna & incommoda, tandem *Fivelgones* & *Hunesgones*, cum pro insulâ *Uthufensium* XXII. annis discordassent, pacem ultrò inter se ordinaverunt, quasi Deo destructionem Groniensium procurante. Et hæc facta sunt mediante Domino Siccone Decano de *Fermesum*, viro facundo, & secularibus negotiis idoneo, cum aliis viris discretis, religiosis, ac secularibus, ut tandiù pettractata & sanguine multorum aggravata terminaretur hoc modo, ut quarta pars cederet *Ernerensibus* (a), qui primo medietatem sibi usurpare volebant, reliquæ tres *Uthufensibus* & omnes occisi hinc inde à capitalibus utriusque partis solverentur. Fuerunt autem à parte *Fivelgonum* occisi ferè centum viri, Ab alterâ parte totidem, præter octodecim. Redemptiones captivitatum restitutæ, & hæ à capitalibus hinc inde, non ab illis qui receperunt. Pro spoliis manifestis & incendiis *Ernerenses* dederunt *Fivelgonibus*, & eorum capitalibus, scilicet *Uthufensibus*, XXIV. millia marcarum, monetæ *Fivelgonensis*, *Uthufenses* *Hunesgonibus* nongentas marcas. Spolia vestium, armorum, & omnia vulnera præter mutilationem sex membrorum, propter Deum & bonum pacis dimissa sunt. Pace igitur inter eos ordinatâ, istis tamen nondum finaliter terminatis, concurrerunt omnes quasi populus unus, ut invaderent Groningenses, & post audacter invadentes Castrum *Gronenburch* destruxerunt, quod erat contra illos de *Frentawaldâ* principaliter ædificatum in litore *Hunesæ*, ipsâ *Hunesâ* in quodam circulo ipsum castrum fere totum cingente, & putabatur multis & maximè vicinis non modicum nociturum. Postmodum Groningam obsederunt, sed propter humiditatem autumnii & aëris intemperiem hoc anno non profecerunt.

Anno Domini CIOCC LI. post Pascha *Fivelgones* & *Hunesgones* foedera sua datis obsidibus innovantes, adjunctis sibi Menternensibus, Groningam obsederunt. Et quidam vallum transeuntes per scalas coeperunt ascendere, & eos viriliter impugnare, qui tamen Saxi & balistis se diù deffenderunt, sperantes Frisones secundum consuetudinem suam citò ad propria reversuros, sed ipsis in obsidione ferè ad quatuor hebdomadas perseverantibus, Groningenses timentes ne, si bello caperetur civitas, nimia fieret strages,

1251.

(a) Id est incolis Eneri, quod est vicus apud Hunsingios turrim habens spectabilem instar Phari.

1251. se in manibus hostium tradiderunt, eo pacto, ut destruerentur muri, & domus lapideæ humiliarentur usque ad cellaria, Mercatores ibi cum omnibus rebus suis liberè manerent, milites salvis corporibus & rebus exirent, nunquam ibi stabilem mansionem habituri. Et sic muri pro majoti parte fuerunt destructi, & domus humiliatæ. Et milites ad illum annum ultrà Coverdiam, ubi poterant habitabant. Munitio etiam in *Pedese* (a) destructa est.

Eodem anno mortuus est Fredericus quondam Romanorum Imperator, anno depositionis suæ ab Imperio VI. & quantum in se fuit Conrado filio suo Imperium commisit, cujus mater fuit filia Joannis Regis Acaron, & sic jure hereditario debuit succedere in rebus maritimis, transmarinis in Asiâ. Qui statim exemplo Patris violenter occupat Siciliam, Apuliam, Calabriam, & loca vicina. Fautores D. Papæ etiam in Tusciâ instabat, sed tamen Romam non pervenit. Eodem anno flagellatus est in domo suâ miserabiliter Magister Gerbrandus de Ingaldum, homo multæ subtilitatis, litteraturæ, & summæ facundiæ, per Elculum & suos complices.

1252. Anno Domini CIOCC LII. milites de Groningâ in autumnno in primâ aurorâ quibusdam consilium addentibus in villam Groningæ prorumpentes, Hermannum Buchel occiderunt confidentem in pace, sibi, mediante Episcopo Trajectensi, juramento firmata, & Geliconidas multis spoliis & injuriis affecerunt, quia totam causam destructionis civitatis eis imposuerunt, dicentes eos vicinas terras commovisse, & tempore obsidionis, non, sicut poterant, restitisse. Undè interim conturbati *Fivelgones* & *Hunesgones*, collecto exercitu eos invadere voluerunt. Sed ipsi considerantes se non sufficere ad resistendum, gratiæ se commiserunt. Et Conradus in *Hunefgoniam*, Egbertus in *Fivelgoniam* se obsides tradiderunt, eo pacto, quod absque conditione parerent ipsorum ordinationi. Eodem anno mortuus est Dominus Ropertus, Decanus de *Lopershem*, recepto habitu religionis ab Abbate *Floridi-Horti*, & restitutis omnibus, quæ injustè acceperat. Mortuus est etiam *Menko*, Abbas de *Rip*, juris peritus, & honestæ scientiæ, morte subitanæ.

1253. Anno Domini CIOCC LIII. milites de Groningâ falsis promissionibus de locis, ubi obsides erant, evadentes, & collectis viribus Groningam venientes in Claustrum Minorum Fratrum se receperunt, & tam Claustrum, quam domos vicinas lapideas munientes, Geliconidas in Ecclesiâ S. Martini, Walburgis, Nicolai impugnabant. Tunc *Fivelgones* commonentes *Hunesgones* de fide datâ in auxilium eos vocabant. Sed ipsi inter se dissentientes non venerunt, & sic soli *Fivelgones* prædictos milites, & eorum coadjutores quam plurimos viriliter invaserunt, & die ac nocte impugnantes ad deditionem compulerunt, quibusdam tamen hinc indè prius occisis, & sic recepti sunt obsides Adulphus de *Pedese*, Egbertus de Groninge milites, cum tribus aliis, ac in *Fivelgoniam* deducti. Conradus autem subtiliter se prius de bello subtraxerat, sciens sanguinem suum plus quam alium desiderari. Cùm ergo prædicti obsides ad aliquot dies in liberâ custodiâ mansissent, hæredes occisorum & vulnerati conclamabant, ut arctiori custodiæ manciparentur, donec omnibus læsis satisfacerent. Et sic ingravescente tumultu populi

(a) Vulgò *Peyse* Trentiæ vicus arce munitus.

puli *Appengadomme* juxtâ turrin in superiori domate in trunco sunt reclusi, & ibi ad sex hebdomadas manserunt, donec præstarent sufficientes cautiones, quòd omnibus læsis satisfacerent, & sic ad propria sunt reversi.

Anno CIO CC XLIV. migravit Dominus Innocentius Papa IV. cum pro 1254.
defensione Ecclesiæ à Frederico, & filio suo Conrado, ac fautoribus eorum, multas sustinisset tribulationes. Successit Octavianus Cardinalis Diaconus Sanctæ Mariæ in viâ latâ, & dictus est Alexander IV. Eodem anno obiit Conradus filius Frederici quondam Imperatoris, & intromisit se de Regno Siciliae, Apuliae, Calabriae, Mainfridus filius Frederici naturalis, quem genuit de filiâ cujusdam Comitis non legitimâ. Iste plus patre & fratre studuit desævire in Ecclesiam & fautores Domini Papæ, & copulatis sibi Sarracenis, quasdam civitates in prædictis regionibus funditus evertit. Eodem anno *Enefgones* versi sunt in seditionem, *Federgones* contra *Husenses*, qui dicuntur *Henefetan*, & cum eis ferè omnes Frisones orientales. Nam *Federgones* sibi contöderaverunt parochiam de *Hinte* cum suis adjacentibus, & de *Sibetatesumbechte* & *Evesumbechte*. Insuper attraxerunt sibi *Nordenses* à parte alterâ, & *Reydeneses* ab alterâ, ut *Husenses* & *Brokmannos* penitus destruerent. Sed illi *Harlingos* contra *Nordenses* sibi attrahentes, & superiores *Emesgones*, contra *Reydeneses* se viriliter defenderunt. Et tunc effossa fuit obstructio aquæ *Gent*, quæ dicta fuit *Caldameresdom*. Contra *Brokmanni* per immisionem aquarum multa damna sunt perpessi.

Anno Domini CIO CCLV. Conradus & Nepos suus cum quibusdam 1255.
strenuis sociis, noctu de *Padapale* venientes, audaciâ inauditâ se periculo subjicientes, per scalas Ecclesiam Sancti Martini superius ascendentes, diluculo per coclear descendentes, ac strictis gladiis super incautos irruentes novem viros occiderunt, & interim reliqui per fenestras, & ubicumque poterant, desilierunt. Et sic omnes res & jumenta, quæ fuerant in Ecclesiâ, & multa vasa vini ex novo ablata militibus ad usus suos cesserunt, & exindè largas habuerunt expensas. Tandem advenientibus militibus de *Binechum*, videlicet Stephano, & fratre suo, & aliis duobus ad pacem sunt reducti in tali formâ, quòd super homicidiis, spoliis, & aliis damnis, nulla hinc indè fieret exactio. Insuper communes cives bonum pacis affectantes, omnia damna partibus indulserunt.

Anno Domini CIO CCLVI. Dominus Willelmus, Rex Romanorum, à 1256.
quibusdam militibus suis irritatus, surrexit contra Frisones extremos versus occidentem, qui dicuntur *Westlingi*, & æstivo tempore novem parochias obtinuit, & ibi Castrum ædificavit in locis arenosis, & equitibus instruxit. Sed cum reliquam partem terræ propter aquositatem & fossata non posset obtinere, hyemali tempore, cum essent aquæ congelatæ & meabiles, agmine confusus equestri, interiora terræ illius super glacies confiderenter adivit, & cum Frisones pedestri agmine occurrerent, militibus Regis glaciei minimè credentibus, & ideò fugientibus, sub pedibus equi Regis glacie fractâ, ipse comprehensus est, & agnitione ac proditioe cujusdam occultè terræ infossus est. Electus fuit ad Imperium Dominus Richardus, Comes & frater Regis Angliæ, qui cum pecuniam copiosè D. Conrado Archiepiscopo Coloniae, & aliis Principibus Alemanniæ distribuisset, nihil proficiens ad propria est reversus.

1257. Anno Domini CIO CC LVII. initiatus fuit novus agger in *Soude*, & satis fuit firmatus, sed cum non esset satis exaltatus, crescente nimis Oceano denuò antè Festum Gereonis *Fivela* fuit irrupta, quæ anno eodem, videlicet in æstate instanti, fuit reparata. Sed illa irruptio, quæ fuit in aggere Thitardi *Juldelenga*, non potuit stabiliri.

1259. Anno Domini CIO CC LIX. mortuus est Otto Monasteriensis Episcopus, natione Lippenfis. Successit Dominus Willelmus, nepos Domini Ludolfi Episcopi. Eodem anno consecrata est Ecclesia *Floridi-Horti* à Domino Christiano, Lecowienfi Episcopo, vigiliâ nativitatis Beatæ Virginis, præsentè Domino Willelmo electo Monasteriensis Ecclesiæ, cum Summo altari, & Sancti Viti, quod est in medio Ecclesiæ. Sequenti die, in Festo Beatæ Virginis, consecrata sunt alia quinque altaria. Eodem anno ipsa Ecclesia cum altaribus, & suis ornatibus, quatuor novis calicibus, fenestris, testudinibus, & cæteris necessariis, non sine maximis laboribus, & expensis, temporibus D. Pauli Abbatis fundata: Anno verò XVI. officii D. Menconis Abbatis per suam fervidam & laboriosam promotionem perfectâ, & decorata, ac dedicata; cum, ut præostensum est, essent tempora durissima propter frequentes inundationes falsi maris, & omnia necessaria, essent in summo pretio. Dedicata est autem Ecclesia anno à primâ fundatione Claustrî, & transitûs Fratrum in *Floridum-Hortum* XLVI. Eodem anno manifesto flagello Dei per terræ motum ac fulmina, & tonitruum, Civitates quædam Italiæ in majori parte sunt destructæ, cum essent prius admonitæ per quemdam Episcopum, ut de peccatis suis pœnitentiam agerent, & vitam suam emendarent. Sed illi non sicut Ninivitæ pœnitentiam egerunt, quin imò sicut Sodomitæ in peccatis suis perstiterunt. Et ideò apud *Trapanam* (a) civitatem, mons, in cujus pede Civitas posita erat, terræ motu scissus fuit, & pars ejus super ædificia ejus corruit, ita ut peregrinis nostris non invenirentur domus ad hospitandum in Civitate, sed in tentoriis manserint. Messana, est nobilissima Civitas Siciliæ, quæ vulgò dicitur *Messin*, fulmine succensa fuit superius, & inferius à terræ motu consumpta. Tertia verò civitas post *Trapanam* & *Messanam*, fuit *Anekon*, similiter terræ motu destructa. Quarta *Menkalion*. Quinta ad *Sanctum Antonium*. Sexta *Mons Marinus*. Septima *Castellum Paganorum*. Octava *Milleflore*. Nona *Quilian*. Decima *Mariget*.

Eodem anno Dominus Henricus (b) Episcopus Trajectensis, propter exactionem pecuniæ ultrâ consuetudinem, cum *Tbrentonibus* quatuor parochias de *Tbrentawalda* armatâ manu voluit invadere, sed cum obtento introitu silvæ quasi victores exultarent, & jam quatuor domos igni tradidissent, accurrentibus vicinis Frisonibus & ipsis civibus, Threntones in fugam versi sunt, & viginti occisi, centum secundum latinam computationem fugientes in *Hunesa* sunt submersi, & plurimi vulnerati, & turpiter dearmati, vel etiam nudati, & quidam captivati.

1260. Anno Domini CIO CC LX. talis Littera fuit à partibus transmarinis transmissa: „ Illustribus Regibus, Principibus, Venerabilibus Archiepiscopis, „ Episcopis, Abbatibus, & aliis Ecclesiarum Prælatibus, ac Nobilibus Viris,

Epistola
Episcopi
Bethleem-
mit. de
statu
Terræ
Sanctæ.

(a) Lege Trapanum.

(b) Henricus de Vianda, Comitæ Viandensis filius, ex Colonienfi Archidiacono fit Episcopus Trajectensis, postquam Goswinus dignitatem abdicasset ann. 1250.

„ Comitibus, Baronibus, Militibus, Universis præsentēs litteras inspecturis, 1260.
 „ Frater Thomas de Ordine Prædicatorum, Miseratione Divinā Bethleemi-
 „ tanus Episcopus, in partibus transmarinis Apostolicæ Sedis Legatus, Salu-
 „ tem in Filio Virginis gloriosæ, qui in Bethleem nasci dignatus est. Tribu-
 „ lationes Civitatum partium orientalium, quas passæ sunt, non solum ex
 „ longinquo, sed ex vicino, quasi post parietem audientes defecimus. Timor &
 „ hebetudo mentis cecidit super nos, & super filios nostros. Quis enim, ô Viri
 „ Catholici! non videt, non solum illam, sed illas Civitates quamplurimas &
 „ munitissimas ex terræ finibus ad se usque ab aquilone succensas, videns manum
 „ Domini durissimam, & inflexibilem tam sollicitè, tam attentè, tamque conti-
 „ nuè in totius ferè orbis excidium vigilantem; Veremur enim ne Jeremiæ ver-
 „ bum ad istarum partium incolas extendatur, dicentis; Ecce populus venit de
 „ terrâ Aquilonis, gens magna, consurgens de finibus terræ, sagittam & scutum
 „ arripiens, crudelis est, & non miserebitur. Audivimus famam ejus, disso-
 „ lutæ sunt manus nostræ. Nec mirum, quia ex tribus nobis unum formidamus
 „ instare, ut vel Terram Sanctam desertam & solitariam relinquamus, vel
 „ tradamur in manus, non solum sanguinem sitientium, sed etiam in hoc de-
 „ licias suas ponentium, ut vel eorum gladio consumamur, vel exponamur
 „ servituti perpetuæ infidelium, & non misereantium dominorum, qui nec die
 „ nec nocte dant requiem servis suis. Nam Tartari, potius nominandi Tartarei,
 „ gens effera, gens immitis, ferè totam Orientalem plagam indefensâ falce
 „ metentes, postquam Baldach (melius *Balbec*) Civitatem famosam, locum
 „ Regium, & Caput præcipuum paganorum suo dominio subjugarunt,
 „ expositis in ore gladii cum Caliphâ eorum omnibus ferè habitantibus in eâ-
 „ dem, è vestigio omnes consequenter Civitates, & Regna usque ad *Halap-*
 „ *piam*, conterrentes, demùm *Halapiam* infra quindenam per suam violenti-
 „ am occuparunt, divitiis & honoribus abundantem, & eam, per fraudem,
 „ non per vim obtinuerunt, per inhabitantes callide sibi traditam, & apertam,
 „ occisis cunctis viventibus in eâ. Tandem Castrum ipsi civitati annexum, quod
 „ fuit firmissimum, similiter propter quasdam inhabitantium discordias sub-
 „ intraverunt, in quo thesauros reppererunt quam plurimos cum lapidibus præ-
 „ tiosis. Quibus sublati Castrum subverterunt, & Civitatem per circuitum
 „ diruerunt. Quod videntes cæteri Regni illius nobiliores, scilicet Soldanus
 „ de *Ruspiâ*, Soldanus de *Camollâ*, Dominus de *Hambac*, & Dominus de
 „ *Amon*, & alii quamplures venerunt ad eum, & pedibus provoluti facti sunt
 „ ei obediētes. Soldanus verò *Damasci* trium regnorum Dominus, ab eorum
 „ facie fugiens, terram dimisit, & major pars populi sui ab eo recessit, & ad
 „ auxilium Babiloniorum confugit. Sed omnes Civitates Sarracenorum Regi
 „ Tartarorum claves cum nunciis miserunt, ejus dominio se submittentes,
 „ ut sic ferocitatem suam placarent. Non-nulli verò Sarracenorum, quos fi-
 „ des catholica Christicolis inimicos constituit Capitales, cum uxoribus, &
 „ filiis, & supellecilibus ad maritima confugiunt, & Christianorum manibus
 „ velut aves, quas insequitur accipiter, se committunt. Plures verò fugam ad
 „ Babilonios ineuntes, quod incredibile est auditu, se confractis viribus ve-
 „ lut attoniti per prærupta montium, & per spatia camporum dispergebant,
 „ sic quod parentes filiorum obliti, frater sororis, maritus uxoris, dimissis
 „ spoliis, aut per viam projectis, solam vitam salvare, conculcatis in itinere
 „ debilibus & infirmis, satagebant. Videte ergo si Tartarorum nomen con-

1260. „ venit his, qui id agunt, vel quia ad tartara pertrahuntur, vel quia tarta-
 „ reis satellitibus in omnibus concordant, vel à *Tartarisin*, quod in græco
 „ sonat tremere vel horrere. Procul dubio enim sunt horribiles & tremendi.
 „ Inebriant enim terram sanguine, & humum adipe pinguescunt, quia dies
 „ ultionis Domini, & annus retributionis venit. Et si non sufficiunt ista ad
 „ doloris cumulum & terroris, Antiochena Civitas prius de victoriâ despe-
 „ rans quàm perveniret ad bellum, cum toto principatu suo, eorum obedit
 „ voluntati. Princeps autem Antiochenus cum terrâ *Tripolitana* incredibili
 „ tremore confRACTUS, Antiochenorum vestigia est secutus. Itaque aliis uni-
 „ versis jugo se Tartarorum subjicientibus, aliis attonitis, & quasi stupidis
 „ ad terrorem fulminis ex Dei judicio fulgurantis, sola Civitas *Aconensis*
 „ & *Tyrus* cum castris domorum templi, & hospitalis, & Teutonicorum,
 „ quæ Fratres domorum prædictarum pro viribus muniverunt, ad tantum
 „ & tantorum conflictum se præparant sustinendum, die noctuque fossatis,
 „ machinis, & aliis instrumentis bellicis præparandis continuè insistant.
 „ Sed cum jam existente periculo non in incerto timeamus, licet cum la-
 „ crimis & suspiriis paucae reliquiae fidelium Provinciae Cismarinæ de die
 „ in diem tot & tantorum hostium impetum præstolantur, non tamen om-
 „ ninò dejicimur in Dei auxilio confidentes, & post Deum in vestro fe-
 „ stinato subsidio totam ponentes fiduciam spei nostræ, velut in singulari
 „ refugio, & consueto præsidio populi Cismarini. Et etiam idem Rex
 „ Tartarorum nobis litteras blasphemiae plenas in Deum viventem inau-
 „ ditæ superbiæ destinavit, & verè dicere possumus, dies hic est tribula-
 „ tionis & angustiae; & ideo eas expandimus voces coràm Deo vivo, di-
 „ centes unanimiter & orantes: Domine Deus noster, tu fecisti cœlum &
 „ terram, inclina aurem tuam, & audi omnia verba Regis Tartarorum, qui
 „ misit, ut exprobraret nobis Deum viventem, dicens posse tuum esse in
 „ cœlis Mangohan, non verò in terris. Nunc ergo Domine Deus, salvos
 „ nos fac de manu ipsius, ut sciant omnia regna terræ, quòd tu es Do-
 „ minus Deus solus. Nihilominus etiam expandimus coràm vobis, qui estis
 „ pugnatore præcipui Dei vivi, ut tantis auditis blasphemis vos zelus
 „ Dei ad vindictam accendat, & ad Terræ Sanctæ defensionem inflammet,
 „ & ad succursum provocet sanguinis populi Christiani. Non putetis, o
 „ viri Christianissimi! quòd ut animam vestram tantum liberetis vos Domi-
 „ nus viros præcellentes ordinavit, & Principes, sed ut tali tempore in cli-
 „ peum & defensionem vos Dominus præpararit. Propterea ad vestræ pie-
 „ tatis gremium fufis lacrymis post Deum præcipuè in tantæ necessitatis
 „ articulo recurrentes, quantum possumus supplicamus, ut ad defensionem
 „ Terræ Sanctæ, ubi Dominus noster Jesus Christus nasci ac mori digna-
 „ tus est pro nobis, ubi nostram operatus fuit salutem, pro quâ tanto la-
 „ boravit tempore universitas populi Christiani, cum studio omnique solli-
 „ citudine intendatis, nec patiamini, sicut infideles intendunt, nomen Do-
 „ mini Jesu in partibus Orientis deleri, & oblivioni mandari, sed potius
 „ exurgat velut gens inclita, apprehendat arma & scutum, & exurgat in
 „ adjutorium Terræ Sanctæ cum robore & vigore, ita quòd in æstate præsentis
 „ sui succursus remedio valeat recreari, donec tandem cum Regibus & Princi-
 „ pibus de subsidio Terræ Sanctæ altius disponat, & ad tot tantorumque ho-
 „ stium resistantiam invincibiliter animetur. Valeat universitas vestra in Do-
 „ mino. Datum Acon. Cal. Martii. Pontificatûs Domini Alexandri Papæ IV.
 „ Anno VI. Indictione III. (1257. Item

Item alia Epistola: „ Frater Thomas de Ordine Prædicatorum, Do-
 „ minici præsepî & virginalis puerperii Custos indignus, Apostolicæ Sedis
 „ Legatus, Discretis viris universis præpositis, & aliarum Ecclesiarum Recto-
 „ ribus Frisæ in Christo charissimis, Salutem in Filio Virginis gloriosæ, qui
 „ in Bethleem nasci dignatus est. Licet locorum intervalla, & personarum
 „ distantia nimia nos disjungat, tamen in quantum possumus, & divina
 „ gratia subministrat, libenter Provinciæ vestræ habitatoribus providemus,
 „ & ipsorum animarum periculis obviamus. Attendentes siquidem ex ac-
 „ cessu mulierum Frisæ ad has partes præ devotione, vel subsidio Terræ
 „ Sanctæ, pro locorum nimia distantia, & permultis aliis casibus, qui
 „ offerunt se in viâ, multa pericula provenire, cum contingat frequen-
 „ tius, instante humani generis inimico, quod cum aliquibus earum, prout
 „ fertur, adulteria & fornicationes à peregrinis gravia, dum iter faciunt,
 „ committantur, universitati vestræ consulimus, attentius vos monentes,
 „ quatenus omnes & singulas mulieres vestræ Provinciæ, quæ causâ devo-
 „ tionis, vel quâcumque aliâ de causâ, assumpserunt olim, vel assumen-
 „ de cætero signum Crucis, universi & singuli in suis parochiis monea-
 „ tis attentius, & inducere procuretis, ut pro causis prædictis partes non
 „ visitent Cismarinas, sed quod in viâ debebant expendere, vobis assign-
 „ nent, vel alicui fideli à vobis super hoc constituto, per fidelem nun-
 „ tium ad partes istas mittendum pro subsidio Terræ Sanctæ, vel aliquem,
 „ vel aliquos bonos viros, dictæ mulieres de dictâ conducant pecuniâ, loco
 „ earum mittendos pro subsidio memorato. Illos autem, quos vobis con-
 „ stiterit à x. annis, & suprâ, Crucis signaculum recepisse, attentè monere &
 „ inducere procuretis, ut exequantur votum crucis, vel redimant se à la-
 „ boribus ex causis legitimis excusantibus. Quibus omnibus prædictis mu-
 „ lieribus, & aliis prædicto modo excusandis, ex nunc autoritate nobis ab
 „ Apostolicâ Sede tributâ, illam indulgemus suorum veniam peccatorum, quam
 „ obtinerent, si Terram Sanctam visitassent. Datum Acon. &c.

Emissis autem præscriptis litteris *Hullebum*, Frater summi Regis Tartarorum, per quosdam nuntios didicit fratrem suum *Mangocan*, qui super omnes Tartaros regnaverat, universæ carnis debitum persolvere, sperans se dominium suscepturum, ulterius non processit. Verumtamen magnam reliquit partem exercitus ad custodiendas terras, quas expugnauerat, & præcepit omnes destruere munitiones. Postea venit idem exercitus in Terram Sanctam, & Castra juxta Jordanem fluvium est metatus, & tunc temporis tradita est eis Damascus cum omnibus munitionibus, sicut *Masbele*, & *Belmas*, & *Aschilon*, & *Psaltus*, & cætera Castra Sarracenorum. Et non solum Sarracenis, verum etiam Christianis fecerunt multa incommoda & partialitas fraudulenta. Civitatem quoque *Sidonie* destruxerunt, in quâ Christianos plurimos occiderunt. Quibus auditis Soldanus Babiloniæ, anno Domini cio cc lx. mense Augusto imminente, cum omni exercitu de partibus Ægypti egrediens, cum eis congressus est in terrâ Canaan, eosque vicit viriliter & potenter. In quo conflictu ibidem de Tartaris lx. millia ceciderunt, cæteri fugerunt. Dein cum Soldanus Babiloniam redire deberet, à quibusdam suis Ammiralibus est occisus, & alium Soldanum, prout intelleximus, elegerunt, virum ignobilem, virtutibus vacuum, cæterisque maleficiis criminofum. Quod patet ex eo, quod non multo post suam electionem, nobiliores, ut

1260. dicitur, occidit Ammirales. Insuper Bajulos suos Regno superposuit *Damasceno*, *Jerusalem* quoque ac Sepulchrum Domini in suam redegit potestatem, expulsis Surianis & aliis habitatoribus.

Hic libet paulisper intueri, quomodo est Dominus in paganis, quos curare non videtur, imò projecit à se, quia ipsi ab eo recesserunt. Ezech. *Non affligam te ultra, quoniam projecisti te.* Tamen in eis etiam complet quod dicitur Genes. 20. *Ego sum Deus tuus fortis, Zelotes, visitans iniquitates Parentum in filios usque in tertiam & quartam generationem eorum, qui me oderunt.* Duo autem fuerunt fratres, Salatinus & Saphatinus, qui Dominum suum Regem Ægypti occiderunt, & Regnum Ægypti possederunt, & postmodum Dominum de *Baldach*, quæ est Civitas maxima, habens dominium super omnes Sarracenos, sicut Roma super omnes Christianos, occiderunt. Unde & ejus dominium, sicut totam Asiam, usque ad Indiam obtinuerunt. Iste Saladinus cœpit Jerusalem anno Domini CIOCC LXXXII. captis & expulsis Christianis, & muros destruxit, præter templum & turrim David, & multas crudelitates exercuit contra Christianos. Idcirco sua crudelitas non fuit à Domino tolerata, nam eo mortuo, frater suus Saphatinus xv. filios suos occidit præter unum, qui Regnum *Halapie* obtinuit, & sic Saphatinus adhuc vivens filiis suis vii. Regna Asiæ divisit, qui nunc in quarta generatione, sicut patres eorum Dominis suis fecerant, à suis servis receperunt, quia & Rex Ægypti, & Rex Damasci, uterque à suis officialibus sunt occisi, & servus Regis Ægypti & Babylonis Regnum ipsum possedit, & Regnum Damasci Bajulo contradidit. Sicut olim Baltasar fuit quartus à Nabugodonosor, qui à Dario & Cyro fuit occisus, sicut prædixerat. Isa. x. *Vae Assur virga furoris mei.* Item 13. *Ecce Babilon illa gloriosa, in regnis inclita, sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorram, sic non habitabitur in perpetuum, sed requiescent ibi bestię, & replebuntur domus draconibus, habitabunt ibi Strutiones, & pilosi saltabunt ibi.* Similiter Nero fuit quartus post Augustum, qui Imperium perdidit, & seipsum cultello occidit. Et postea transivit Imperium ad Vespasianum, qui erat de aliâ generatione, & successit filius suus Titus, & post eum Domitianus frater Titi, qui propter suam nequitiam in tertiâ generatione Regnum perdidit. Quamò magis timere debent Christiani, quòd res malè acquisitæ non stabiliuntur. *Non roborabitur hoc quod ex impietate.*

1261. Anno Domini CIOCC LXI. mortuus est Dominus Conradus Archiepiscopus Colonienfis, qui erat in omnibus agendis vir magnanimus, & Ecclesiæ suæ defensor strenuus, qui Duces Brabantię & de Limburch, & Comites de Juliaco, & de Cleve, & de Monte potenter humiliavit, & Ecclesiam Coloniensem exaltavit, & ditavit. Successit Dominus Engelbertus de Falkenberg (a) Frater Comitis. Eodem anno consummatum fuit fundamentum Ecclesiæ in *Campo Rosarum*, & ipsa Ecclesia infra triennium in muris ædificata. Eodem anno Dominus Carolus Frater Regis Franciæ à Romanis in Senatorem est electus.

1262. Anno Domini CIOCC LXII. inundatione magnâ invalescente & vento impellente vehementissimo, multæ domus cotruerunt, & campanile in *Werum* cum omni suo instrumento loco motum est. Conventus Occidentalis

(a) San- Marthani falluntur qui ad annum 1272. exordia Episcopatus Engelberti rejecerunt.

totus corruit, & pars tignorum in *Campo Rosarum* de lignea Ecclesia corruit, & erat terrae motus, ita ut altaria parieti inhaerentia visibiliter moverentur, & Oceanus vehementer commotus aggeres infregerit, & aquae falsae superficiem terrae operuerunt, sic ut aqua per diem & noctem irrumperet, donec ferventissimo labore omnium Fratrum *Floridi-Horti*, & totius Parochiae, & Civium de *Waltersum*, spatium aquae-ductus lignis infixis, & straminibus cum terrâ interjectis, fuit obstructum, & in vigilia Purificationis exaltatum & firmatum. Quia verò terra fuit dulci aquâ satiata, falsugo eam infecit, sed fruges sequentis aetatis competenter fuerunt prosperatae.

Anno Domini CIOCCCLXIII. transivit Dominus Alexander Papa IV. in illo nomine. Successit Dominus Urbanus, qui fuit Patriarcha Jerosolimitanus, cum tamen vacasset Sedes ferè ad duos menses, propter dissensionem Cardinalium.

Anno Domini CIOCCCLXV. transivit Dominus Urbanus Papa, ut creditur dolo Principis Meinfredi veneno infectus. Successit Clemens IV.

Anno Domini CIOCCCLXVI. feriâ sextâ post festum Mathiae collectis hinc inde exercitibus quam-plurimis occisus est Meinfredus, Frederici Imperatoris Filius naturalis, à Domino Carolo Fratre Regis (*Ludovici IX.*) Franciae, Senatore Romanorum, & Comite Andegavenli quem Dominus Papa jam declaravit Regem Siciliae, Ducem Apuliae, ac Principem Calabriae, nec-non & Campaniae, habito congressu belli juxta Beneventum, quamplurimis Saracenis, Teutonicis, & aliis diversarum nationum populis, cum eo interemptis. Et sic Dominus Carolus Siciliam & praedictas terras potenter intravit, & ab indigenis satis honestè fuit receptus, quia tyrannidem Meinfredi & Sarracenorum, quibus terras illas repleverat, exemplo patris, exosam habuerunt. Sicque praedictus Carolus thesauros auri & argenti, quos Fredericus & Conradus in munitissimis locis deposuerant, omnes obtinuit.

Eodem anno feriâ secundâ post Ascensionem Domini, Abbas & Conventus *Floridi-Horti*, cum *Soudensibus*, & aliis consortibus, novum aggerem viriliter aggressi, eadem aetate in multâ firmitate ac altitudine compleverunt. Eodem anno Dominus Geraldus Episcopus Monasteriensis Castrum *Fretheburch* aedificavit contra cives de *Esketorp*, & eorum complices. Eodem anno destructum est Castrum in *Eletbe*, quod filii Rodgeri Sculteti *Tbrentiae* & fratrueles eorum coeperant aedificare, & propter hoc paulò post occisi fuerunt filii Adulfi de *Pedese*, eo quòd ipsi cum Geraldo *Clinke*, adjutorio Domini Henrici Trajectensis Episcopi, principaliter destruxerunt Castrum praedictum. Eodem anno in Festo duorum Euvaldorum, pridie ante Festum Francisci, nova Ecclesia in *Campo Rosarum* est aspersa in testudinibus, fenestris, Choro Sororum, & omnibus ornatibus perfecta, anno inquam à sui fundatione v. à primâ fundatione ipsius Claustrî LXII. quod fundatum fuit Claustrum anno Domini CIOCCIV. Anno verò ab inchoatione *Floridi-Horti* LIII. quod inchoatum fuit anno Domini CIOCCXIII. A fundatione verò novae Ecclesiae in *Florido-Horto* XXVIII. à Consummatione & Dedicatione ejusdem Ecclesiae, nec-non & Ecclesiae in *Emetha* VII. Consummata verò fuit dicta Ecclesia *Floridi-Horti* in tecto, testudinibus, fenestris, & omni suo ornatu, & cum novis calicibus decorata. Fundata quidem tempore Domini Pauli secundi Abbatis, sed ferè abundantius cum omni ornatu suo consummata tempore Domini Menkonis, tertii Abbatis Ecclesiae supradictae.

1267.

Anno Domini CIOCC LXVII. anno à diluvio Sancti Marcelli inchoante quinquagesimo, cum ventus per aliquot dies per Nothum & Africum mare concitasset, subito inter crepusculum & conticinium Africo successit crudelis Circius vehementi afflatu. & per plurimas Frisæ partes Oceanus aggeres infringens diluvium induxit. Sola verò *Fivelgonia* ab hac plagâ fuit libera, fortè quia suos aggeres plus aliis Frisonibus exaltavit, vel potius quia pauperes de diversis terris illuc confluentes, eleemosinis & hospitiiis benignius pertractabat, & potissimum quia jam ad XII. annos, vel ultrâ, per iudices eorum & alios potentes bonam servabat iustitiam, & æquum facit iudicium divitibus & potentibus, ac pauperibus, plurimum ad hoc studentibus & efficaciter cooperantibus honestis Frisæ civibus laicis Enelgero de *Skiramme*, Riperto de *Northensum*, Tammone Pugile de *Aldefum*, Consilium principaliter addente Abbate *Floridi-Hotti*, cuius consilio dicti laici, & alii nobiles satis terræ acquievere. Inundatio autem ista facta fuit, ut dictum est, anno L. inchoante, à famosâ plagâ diluvii, quæ fuit in nocte Sancti Marcelli, & eâdem feriâ, scilicet quartâ, & ferè eâdem lunatione, quia tunc erat luna 27. nunc verò 28. & ferè eodem die Paschæ, quia tunc erat dies Paschæ 7. idus Aprilis. Nec te moveat si fortè aliqui scriptores Cronicorum posuerunt famosum diluvium Marcelli fuisse anno Domini CIOCC XVIII. alii XIX. quia isti incepterunt annum à nativitate Domini, quo in carne apparuit, alii ab annuntiatione, quo scilicet in utero Virginis carnem assumpsit, & is erat annus XVIII. citò finiendus. A senioribus autem probatum fuit in libro experientiæ quòd natura Oceani est, ut anno L. plus solito elevetur. Undè cum olim à diluvio Julianæ, usque ad diluvium Marcelli fuissent anni LX. eò amplius & crudeliùs sæviebat. Hæc autem consideratio laicorum seniorum aliquo modo concordat rationi Physicorum, qui dicunt quinquagesimo anno, proprietatem planetarum aliquam habere mutationem. Et secundum hoc dicitur, quòd Abraham peritus in Astronomiâ quinquagesimum annum Jubilæum constituit, & annum Jubilæum Dominus in lege Moyfi confirmavit. Credibile autem est, quòd quia Frisia inter omnes nationes Christianorum decimas & primitias non solvit, plagam Oceani tolerare, quoniam Deo denegatur, secundum quod in Psalmo dicitur; *posuit terræ fructum, & salvus manet habitans in eâ*. Qui autem decimas dant, quadruplo remunerantur, scilicet abundantia fructuum, sanitate corporis, indulgentia peccatorum, & cum regno cœlorum. August. *Si decimam dederis, non solum abundantia perfrueris, sed sanitatem corporis consequeris*. Item: *qui præmium cœleste comparare, atque indulgentiam peccatorum suorum vult promereri, reddat decimam, & de IX. partibus studeat unam dare*. Undè Dominus per Malachiam III. *Vos configitis me in decimis & primitiis*. August. *Hæc est iustissima Dei consuetudo, ut si decimam Deo non dederis, tu ad decimam, quando corrupta est deducaris*. Item: *Dabis impio militi, quòd non vis dare Sacerdoti. Deus enim qui dignatur totum dare, decimam vult à nobis recipere, non sibi, sed vobis profuturam*. August. *Decima requiruntur ex debito, & sæpè tollit fiscus, quod non accipit Christus*. Et sic contigit sæpè in Frisiâ, quod non datur Christo, tollit Oceanus.

1268.

Anno CIOCC LXVIII. captus fuit Archiepiscopus Colonienfis à Comite Juliacenfi, & Simon Episcopus Paderburgensis (a) à Domino Gerardo, Episcopo Monasterienfi,

(a) Simon Comes de Lippia, Bernardi successor, annis præfuit viginti tribus teste Crantzio, sed belli & captivitatis inde secutæ non meminit.

Sola Frisia à decimarum solutione immunis.

Monasteriensi, qui collecto exercitu invaserunt terram prædicti Comitis, 1268. cum Comite de Falkenburch, qui fuit frater carnalis Domini Archiepiscopi Coloniensis, & aliis multis Principibus, ac Nobilibus, quorum plurimi cum eis capti fuerunt, congregatis contra eos Episcopis Leodiensi, Monasteriensi, & electo Traiectensi, Comite Gelrensi, & multis aliis nobilibus præbentibus Comiti de Juliaco auxilium, qui tamen deberet esse officialis Ecclesiæ Coloniensis, sed semper fuit inimicus, & ideò D. Coloniensis Archiepiscopus tunc terram suam incendiis vastavit.

Eodem anno dedicata fuit Ecclesia in *Campo Rosarum* per Venerabilem virum D. Edmundum, Episcopum Turonensem, (a) qui fuit de Ordine Militum Teutonicorum, quia Dominus Episcopus Monasteriensis, licet esset in Frisiâ, tamen propter captivitatem prædicti Episcopi Paderburnensis officio suo non fungebatur, non quòd sententia iudicis in eum fuerit prolata, sed quia omnis sacrilegium in Ecclesiasticas personas committens, ipso iure est excommunicatus, & maximè in Episcopos & Sacerdotes. Consecrata est autem Ecclesia in crastino Nativitatis Beatæ Virginis ad honorem ejusdem S. Virginis.

Dedicatio Ecclesiæ Campi Rosarum.

Eodem anno captus est Fredericus, dictus Conradinus à Cohrado patre, per Carolum Regem Apuliæ ac Siciliæ. Iste Fredericus genitus fuit à Frederico primo de *Stoph*, qui cum esset Dux Sueviæ primus de parentelâ illâ ad Imperium fuit sublimatus. Cui in quodam rivulo (b) submerso in Syriâ, successit filius suus Henricus, qui octavo anno imperii mortuus est, & quia Fredericus filius suus puer erat, electus fuit ad imperium Otto frater Ducis de Brunswick, cui avunculus suus Rex Angliæ dedit Ducatum Pictaviæ. Quo mortuo octavo anno imperii sui, traditum fuit imperium prædicto juveni Frederico, qui propter timorem Ottonis viventis, missus fuit ad Sarracenos transmarinos, & ne præsumeretur nobilis esse, diversas artes Mechanicas addidicit, velut sutoriam & fabricatoriam in auro & omni genere metallorum. Mortuo autem Ottone revocatus, ut dictum est, imperium obtinuit. Et heu! mores gentiliū, quos apud eos didicit, ac idololatriam & consortia eorum nimis diligens, Ecclesiam in tantum persequabatur, quòd à Domino Gregorio IX. sæpius excommunicatus, tandem ab Innocentio IV. apud Lugdunum fuit finaliter depositus. Quo mortuo, Conradus quem de filiâ Joannis (c) Regis Jerosolimitani genuerat, Regnum Siciliæ & Ducatum Apuliæ violenter sibi usurpavit, & Dominum Papam, ac Ecclesiam multipliciter inquietavit. Unde & eum Dominus de medio sustulit. Cujus filius fuit iste Fredericus, qui similiter sicut pater & avus per inobedientiam, quod est scelus idololatriæ, claves Ecclesiæ contempsit, ac Siciliam & prædictas terras violenter occupavit, cum à temporibus Constantini Imperatoris, qui primus inter Imperatores per Silvestrum Papam baptizatus (d) verus fuit Christianus, & prædictas terras Domino Papæ, ac Cardinalibus & eorum Officialibus liberè donavit, ut essent

X x x x x

(a) Nullum hujus nominis Episcopum lego in serie Archipræsulum Turonensium.

(b) Cydno Ciliciæ flumine Tarsum præterfluente, in quo pridem Alexander magnus se lavans, vitæ periculum subiit.

(c) Comitis Brennenfis.

(d) In veteratum errorem, tum circa baptismum, tum circa donationes Constantini, hauserat autor à vulgi fabulâ, dudum invalescente.

1268. quasi speciale patrimonium Sancti Petri, & de Regno, vel aliquo Dominio se nemo ibi intromitteret, sed de manu Domini Papæ reciperet, cum consensu Cardinalium in feodum, & fidelitatem Ecclesiæ Romanæ juraret. Quod quia Imperatores de parentelâ non servaverunt supradicta, imò omnes terras istas violenter occupaverunt, videlicet Regnum Siciliae, ac Ducatum Apuliæ, & Principatum Capuæ, ac Calabriae, & Beneventi, ideò in tertiâ generatione medius Fredericus fuit ab imperio depositus, & post quartam in isto juvene Frederico, qui fuit quintus, nomen illius parentelæ, quasi penitus abolitum, quia in lineâ ab avo descendente; nullus hæres est inventus, ut etiam in eis satis sit impletum, quod dixit Dominus Gen. 20. *Ego Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitates parentum in filios, usque in tertiam & quartam generationem, qui me oderunt.*

Eodem anno apud Coloniam occisus fuit Comes de *Falckenburch*, frater Domini Archiepiscopi Colonienſis, quia Civitatem occultè intraverat, ut faceret vindictam contra quosdam nobiles burgenſes, qui dicebantur fovere partes Comitis Juliacenſis in Archiepiscopi captivitate ac detentione. Eodem anno Ludovicus Rex Franciæ recepit Crucem in Terram Sanctam, anno à priori suâ peregrinatione xx. Item D. Papa Clemens per litteras suas omnes Christianos in auxilium peregrinationis dicti Regis invitavit, & ipse Rex per litteras suas, specialiter Frisones in consortium suum invitavit, ac sic per Frisiam ubique Crux prædicabatur, sed præcipuè per Fratrem *Herardum*, qui Claustrum Majorum Fratrum, seu Jacobitarum in *Norden* fundavit. Ponebantur etiam trunci in singulis Ecclesiis, quos potius gazophilacia dicere possumus, ad quæ singulis Dominicis Festisque diebus fiebant oblationes, & indulgebantur offerentibus quinque dies panis & aquæ, & plurimi nobiles, & divites, ac pauperes signum Crucis receperunt. Significavit etiam supradictus Rex per prudentem virum Dominum *Gerbrandum*, Abbatem de *Doccum*, sequenti anno post illum se in Maio exiturum, & ante Festum B. Joannis Baptistæ ad *Aguas-mortuas* de portu eodem in Terram Sanctam Domino annuente navigaturum, cum Regibus & Principibus & Episcopis sibi adhærentibus.

1269. Anno Domini CIOCC LXIX. navibus & peregrinis per totam Frisiam paratis, ne penuria victualium & pecuniæ tantum negotium valeret impedire, primùm in *Fivelgoniâ*, & postmodum per alias Frisiæ partes fuit ordinatum, ut potius pauciores proficiscerentur omnibus necessariis expediti, quàm multitudo nimia & indigens, quæ citò reverti cogeretur propter defectum necessariorum, vel Terram Sanctam potius aggravare, quàm in bellis adjuvare. Idcirco sic fuit ordinatum, quòd singuli peregrini ad minus haberent VII. marcas sterlingorum, & vestes, & arma necessaria, sex cados butyri, unam pernam de carnibus porcinis, & unum latus bovis & dimidium, modium seu duos quadrantes farinæ. Omnibus ergo paratis, feriâ quintâ in hebdomadâ Paschæ naves solemniter per Missam & alias orationes benedictas intraverunt peregrini cum multâ devotione, & multæ offensæ de homicidiis, mediante cruce fuerunt indultæ. Cumque prospero vento usque *Borkna Emesgonum* venissent, vento contrario impediante, fere ad viginti dies ibi sunt retardati. Exierunt de Frisiâ L. Cogones (a) de Fivelgoniâ spe-

(a) *Cogones*, navigii genus in formam conchæ, gallicè *Coque*.

cialiter quatuor, omnes hæ quinquaginta naves circà Ascensionem Domini in portu Flandriæ, qui dicitur *Stein*, fuerunt congregatæ (a), & ibi à Comitissâ Flandriæ (b) & suis officialibus honorificè suscepti per aliquod tempus demorati sunt, instrumenta nautica, & alia necessaria innovantes, ac supplentes. Deindè procedentes, licet quandoque per tempestatem navibus divisis, tandem *Marsiliam* venerunt, quæ vicina est portui ad *Aquas-Mortuas*. Sed Regem Franciæ cum suo comitatu non comprehenderunt, quia ipse per litteras suas promiserat usque-ad Festum S. Joannis Baptistæ se adventum Frisonum expectaturum, & tunc iis non venientibus itinere suo ad Terram Sanctam procedere properabat. Sed medio tempore recepit litteras à Domino Carolo Rege fratre suo, quòd Soldanus Babiloniæ misisset exercitum suum in Africam adversùs *Tunisiùm*, quo cum Africanos in itinere impugnaret, & quòd illo exercitu apud *Tunisiùm*, expugnato, faciliter Ægyptum intraret, & Babiloniæ Regem expugnaret, quòd etiam cum equestri agmine, de Africâ possit intrà quatuor dies in Ægyptum pervenire. Præterea per quosdam Prædicatores recepit litteras, quòd Rex *Tunisi*, jam Catholicam fidem recepisset, & paratus esset hoc publicè confiteri, & baptismum recipere, si posset à Christianis contrà proprios subditos defendi. Iis causis inductus Rex Franciæ in Africam transivit, cum tribus Regibus, & aliis multis Principibus, qui eum comitabantur, & circà littora *Tunisi*, ubi fuit antiqua Carthago, castra posuit. Est autem nunc *Tunisiùm* Metropolis totius Africæ, loco Carthaginis magnæ, sed longiùs à littore maris ædificatum. Quia inter *Tunisiùm* & littus maris apparent adhuc quædam vestigia murorum antiquæ Carthaginis olim à Scipione Africano destructæ, qui ab eventu nomen accepit, quia Africanos vicit, & Carthaginem quam olim Dido de *Tyro* veniens ædificavit, destruxit. Ibi præfatus Rex cum Principibus, & universo exercitu, ut prædictum est, littus ascendens statim cum paganis bellum commisit. Rex autem Babilonis, qui est Dominus totius Asiæ, præter Indiam & Armeniam, ut prædictum est, miserat exercitum suum in auxilium Africanorum, malens ibi cum Africanis progressum peregrinorum impedire, quàm in terrâ suâ cum eis dimicare. Inito ergò bello Dominus inopinabiliter contra innumerabilem populum paganorum Regi Franciæ & suis comperegrinis dedit victoriam, & ceciderunt de exercitu paganorum ferè quinque millia, reliquis in fugam conversis, & in civitatem se recipientibus, paucissimis de exercitu Christianorum occisis. Postea Christiani obsederunt Civitatem, quæ dicitur Carthago parva, non longè à *Tunisi* in littore maris positam & eam obtinuerunt, quibusdam civibus inde fugientibus, aliis verò occisis. Invenerunt autem Christiani non modicum fermenti in puteis absconditum, & etiam tetraë infossum, relictis verò ibi militibus, qui civitatem contra paganos defenderent, Rex Franciæ cum exercitu iterum planitiem campi inter *Tunisiùm* & littus maris occupavit, & ibi posuit castra. Sed aqua salsa & arenosa multos ibidem corripit, & ad mortem perduxit. Tanta enim ibi est falsedo maris, quòd accedente calore, qui est ibi maximus, aquæ in salem coalescunt, & vicinus fundus in-

(a) Portum in Flandriâ hoc vocatum nomine nullum invenio, est equidem oppidum in Flandriâ dictum *Steinvorde* in Castellaniâ *Montis-Casselli*, sed nec portum offert, nec *Stein* præcisè dicitur.

(b) *Margaretâ*.

1269. de falescit. Prætereà de cadaveribus non solum equorum, sed & hominum occisorum & submersorum, ex multo calore putrescentium, aer corrumpebatur, & multi peregrinorum moriebantur, quia secundum Galenum, aer corruptus quandoque plus nocet, quam cibi corrupti. In quâ corruptione Dominus Ludovicus Rex Franciæ auctor totius peregrinationis, & unus filiorum suorum (a) defunctus est. Huic autem Regi Ludovico ab omnibus perhibebatur testimonium, quod in hac malitiâ temporum solus inter Principes sæculi, inventus fuerit justus, & crucis Christi æmulator, & inimicorum crucis persecutor, quippe qui non solum modò, sed & antè xx. annos in magno exercitu, & gravissimis expensis ad Terram Sanctam profectus *Damietam* forti manu obtinuit, expugnato prius in littore maris exercitu Regis Babiloniæ, & plurimis paganorum occisis, sed postea fratre suo Roberto Comite Artebatense occiso à Rege Babiloniæ, dum ipse sine consilio fratris, montes ad pugnandum transisset, & ipse in auxilium fratris, quem adhuc vivere putabat, properaret, in descensu montis fuit captus, & sic pro suâ liberatione *Damietam* restituit, addito non inodico pondere auri & argenti. Sed Rex Babilonis *Damietam* sic receptam funditus destruxit, ne iterum à Christianis caperetur, & esset eis in refugium, & obsidionem Regni sui. Rex autem Franciæ *Acon* Civitatem novis muris munivit, & in multis roboravit, & tandem expensis exhaustus, & fratre cum multis militibus occiso, ad patriam revertens, ibi judicem suum reliquit cum expensis pro defensione Civitatis & Ecclesiæ transmarinæ, promittens se Deo auxiliante reversurum cum majori apparatu exercitus & largioribus expensis. Quod & fecisset, si non fuisset apud *Tunisium* morte præventus. Undè meritò cum Apostolo possumus cum admiratione clamare, sicut dicitur Rom. xl. *O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt opera Dei, & investigabiles viæ ejus! quis enim novit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Verùm Ecclesia non fuit tali Principe digna, sicut olim in diebus Jeremiæ, Josias Rex justissimus, qui excelsa abstulit, & cultum Dei renovavit, & tamen pro defensione pacis Terræ Sanctæ fuit occisus, quia populus jam idololatriæ assuetus, cum in publico propter timorem Regis non audebat, in occulto tamen idola coluit, & ideo Josiâ Rege occiso, Jerusalem fuit capta, & populus in captivitatem ductus. Et sic potest hic timeri, quod fortè tota Ecclesia, ut ille exercitus, non fuerit digna habere talem Principem. Vel fortè transmarini non fuerunt digni talem habere coadjutorem & defensorem propter suas civiles discordias, quia non solum Januenses, qui de Januâ, vulgò *Genua* Civitate venientes, *Akon* olim *Ptolemais* Civitatem inhabitabant, & Pisani de *Pisa* Civitate invicem discordaverunt, sed etiam illi, qui dicuntur milites Dei, videlicet de Hospitali Sancti Joannis, & de domo Teutonicâ, nec-non & Templarii debitam charitatem, secundum exigentiam religionis & nominis, quòd dicuntur milites Dei, non observant, sed invicem sibi inimicantur. Undè statim eodem anno disturbato exercitu Christianorum propter mortem prædicti Regis, & initis treugis inter Dominum Carolum, Regem Siciliæ, & Regem ac Principem Tunisi, Rex Babilonis, castra militum de domo Sancti Joannis, & de domo Teutonicâ obsedit, & obtinuit castrum

(a) Joannes Trifstanus Comes Valesiæ, quem seriùs mortuum referunt Historiographi Galliæ.

castrum in manu forti, quod credebatur inexpugnabile, & habitatores salvâ vitâ, auro & argento, & rebus omnibus, quas secum deportare poterant, præter arma liberè dimissi sunt, & ad Civitatem *Akon* pacificè reducti. Obtinuit & hæc castra *Crak*, *Duplicar*, *Merogad*, *Blonka-Castel*. Civitates verò *Cæsarea*, *Joppe*, *Antiochia*, prius à paganis captæ fuerunt. Similiter *Carphas*. Potest etiam esse, quod Dominus iratus fuit Regi Franciæ, quòd aliquibus litteris, vel relationi credidit, ut à viâ inceptâ in Terram Sanctam diverteret, & contrâ *Tunisium* tenderet in Africâ, cum non nisi contrâ detentores Terræ Sanctæ & Civitatis Jerusalem, ac Sepulchri Domini Crucem accepisset, & votum peregrinationis emississet, & peregrinos de Frisiâ, & aliis diversis terris invitasset, ut Terram Sanctam secum visitarent, & in contemptores Sepulchri Domini & Civitatis Sanctæ in Asiâ pugnarent. Sed prædictis litteris mutatus, in Africam tendens, propositum iter sibi, & omnibus peregrinis impedivit, sicut legitur 3. Reg. 13. quod Propheta de Judâ missus à Domino in Bethel ad Jeroboam, arguens eum, quod relicto Domino immolaverat vitulis aureis, cum contrâ præceptum Domini per pseudo Prophetam senem, panem & aquam cum eo comedisset, à leone in viâ est occisus, sed tamen leo nec carnes ejus, nec asinos suos devoravit, ut sic justitia, & sanctitas ostenderetur. Sic fortè Dominus prædictum Regem in omnibus aliis actibus justum corporaliter in vitâ punivit, ut animam ejus in Cœlo plenius remuneraret. Sed quia secundum Augustinum inquisitio divinæ voluntatis insipida est, causam mortis suæ illi relinquimus, cujus judicia sunt abissus multa. Meritò enim in talibus cessare debet humani sensus hebetudo, cum dicat Apostolus, Rom. 12. *non plus sapere quàm oportet sapere &c.* & 1. Cor. 2. *nihil judicavi me scire &c.* & 14. *ex parte cognoscimus &c.* & iterum videmus nunc per speculum. Philip. 3. *Ego non arbitror me cognovisse.* Eccles. 3. *altiora te ne quæsieris.* Prov. 30. *Sicut qui mel comedit multum non est ei bonum, sic qui scrutator est majestatis opprimetur à gloriâ.* Eccles. 8. *amice, quod voluerit Dominus, faciet, nec potest ei quisquam dicere, cur ita facis?* Potest tamen colligi ex Scripturis, quòd triplici ex causâ justi sæpè tolluntur de medio, qui hinc videntur utiles. Primò propter suam dignitatem, quia meruerunt educi de carcere hujus mundi, & ad gloriam Dei intrare. Apocal. *ambulabant mecum, quoniam digni sunt.* Secundò propter mundi, vel subditorum indignitatem, quia non sunt digni talibus habitatoribus propter suam malitiam. Isai. 7. *Colliguntur viri misericordiæ, quia non est qui intelligat, à facie enim malitiæ collectus est justus.* Hebr. 11. *Quibus dignus non erat mundus.* Tertiò propter sui securitatem, Sap. 4. *Raptus est de medio, ne malitia mutaret intellectum ejus.* Quæcumque harum causarum fuerit, quòd tam justum Regem voluerit de medio tolli, Deo relinquimus, qui novit, quæ ventura sunt, & antequàm fiant.

Interim autem peregrini Frisiæ venerunt Sardiniam, quæ est insula magna & potens, & cum intenderent secundum votum suum transire in Terram Sanctam, prædicatores cum magnâ instantiâ hortabantur eos transire in Africam ad Regem Franciæ, qui adhuc vivere putabatur, ut cum eo & cum aliis Regibus & Principibus *Tunisium* obsiderent, quatenus habitò ibi, ut sperabatur, triumpho, directè cum toto exercitu Regum ac Principum, contrâ Soldanum Babiloniæ aciem dirigerent. Et sic primò turbatio

Yyyyyy

1269. fuit in populo, quibusdam volentibus transire in Terram Sanctam, aliis malentibus sequi majorem exercitum in Africam, tum ut prædicatoribus suis obedirent, tum quòd consideraverunt, quòd ipsi tanquam pauci, in Terrâ Sanctâ modicum possent prodesse, antequam major exercitus illuc adveniret. Et sic consilio habito elegerunt transire versus *Tunisium*. Quòd pervenientes statim littus ascenderunt, cumque Regem Franciæ defunctum intellexissent, de consilio Caroli Regis elegerunt sibi in Ducem belli Dominum Henricum, Comitem de Lucelengburch, virum magnum, & fortem, ac bellicosum. Cum tamen Comes Flandriæ multum desideraret eos in Comitatu suo habere, & cum more Frisonum, impatientes moræ Frisones accelerarent ad bellum contra paganos, qui multitudine innumerali occupaverant planitiem campi inter *Tunisium* & castra Christianorum, Comes prædictus vix tardavit eos, donec suum ordinasset exercitum, & custodia, ac defensio contra exercitum paganorum sibi competeret. Itaque instaurato exercitu suo, veniens ad Frisones, & fovens eos tanquam gallina pullos, hortabatur, ne aliquâ temeritate equites suos præcederent, sed ipsum sequentes cum multâ discretionem, simul in hostes irruerent cum equitibus, & sic factò impetu contra paganos, eos in fugam verterent. Et casâ magnâ multitudine, plurimi ex eis ad vicinam aquam, quæ de magno mari, *Tunisium* influebat, confugerunt, & ibi tanti submergebantur, quot in gladio ceciderunt. Et sic Frisones ibi victoriam habuerunt satis gloriosam. Sed quia Carolus Rex vidit exercitum paganorum quotidie multiplicari, non solum de Africâ, sed & de Asiâ, imò de Siciliâ, tam paganos, quàm etiam malos Christianos, qui primùm Frederico Imperatori, postmodum filio suo Conrado, deindè Meinfredo Principi adhæserant, & à facie Caroli aufugerant, & quibus civitas *Tunisii* munitissima fuit, dissimulavit adversus eos ire in bellum. Ac sic Frisones moræ impatientes ad naves redierunt, & iter suum ad Terram Sanctam direxerunt. Sed in viâ illâ quàm plurimi moriebantur, & in mare missi sunt, quia ut videbatur de corrupto aère apud Africam ex cadaveribus mortuorum, & aquâ falsâ & pessimâ, de quâ supra dictum est, non modicum fuerunt distemperati. Reliqui versus *Akon* applicuerunt. Sed ibi non modicum defectum experti sunt, quia Patriarcha Jerosolimitanus mortuus erat, verùm tamen Vicarius Patriarchæ, ac Archiepiscopus Tyrensis, nec-non & milites Sancti Joannis, & de domo Teutonicâ, ipsos honorificè receperunt, cum communitate totius civitatis. Archiepiscopus autem Tyrensis prædicans, & innovans Crucem, ac indulgentiam, multos secum versus Tyrum abduxit, quia de Paganis ibi majus imminabat periculum, quàm apud *Akon*. Et sic quamdiù Frisones in terrâ illâ manserunt, Civitates & Castra Christianorum in bonâ pace manserunt. Intereâ Rex Carolus cum Principibus sibi adhærentibus acceptâ, ut dicebatur, pecuniâ non modicâ à Rege & civibus *Tunisii* pacem cum eis ordinavit. Insuper tributum, quod Rex *Tunisii* cum populo suo antiquitus solebat dare Regi Siciliae, innovavit.

1270. Anno Domini CIO CC LXX. peregrini Frisonum videntes quòd propter mortem Regis Franciæ, & filii sui, cum corpore patris & fratris in Franciam reversionem, ut etiam de regno suo disponderet, & quòd nullus Rex vel Princeps in Terram Sanctam comitaretur, vel sequeretur, quia ipsi etiam tanquam pauci & inermes non valerent contra Regem Babilonis, imò con-

trà multa Regna , vel gentes *Ægypti* , *Damasci* , *Halapiae* & de *Baldach* , 1270.
 ubi est thronus Papæ Paganorum , quem *Calipham* dicunt , pugnare , cum
 consilio Archiepiscopi prædicti , & Vicarii , quem Patriarcha reliquerat , &
 Magistrorum ac militum de domo Sancti Joannis , & domûs Teutonicorum ,
 iter suum in patriam reflexerunt. Oblatâ ibi pro defensione terræ satis
 largâ pecuniâ , licet tamen quidam prius sine communi consilio & licentiâ
 se nequiter subtraxissent. Et quia navibus in diversos portus Europæ de-
 ducti sunt , non simul redierunt , & multi defuncti in viâ , & quidam in
 Græciâ spoliati. Postmodum in vigiliâ Joannis Baptistæ , cum Rex Babilo-
 nis festinaret obsidere *Tripolim* cum innumerabili exercitu , Princeps Tripo-
 litanus fortis & potens in armis , sed numero exercitus valdè impar , con-
 stanti animo misit ei legationem , quod eum non oporteret properare ad
 obsidionem Civitatis, eo quod ipse vellet cogitatum suum jactare in Domino,
 cujus auxilio unus persequeretur mille , & duo fugaverant x. millia, qui fecit
 mirabilia in *Ægypto* , & Pharaonem cum populo suo demersit in profundum
 maris , & ideo si nollet cum eo habere Soldanus pacem , ipse cum fidu-
 ciâ & adjutorio Dei vellet cum populo suo contra eum usque ad mor-
 tem pugnare. Soldanus verò considerans audaciam suam & constan-
 tiam , nec-non & fiduciam in Domino , noluit se periculo committere , sed
 sapienter dissimulavit , dicens , quod pro tantâ virtute eum in gratiam suam
 vellet recipere , & ipsum cum Civitate suâ & omnibus quæ ad Civitatem
 pertinebant , liberum dimisit. Insuper tria Castella , videlicet *Meregard* ,
Duplicar , & *Crak* suæ custodiæ commisit , quæ prius ipse Soldanus de
 manu Christianorum jure belli acquisierat , ita ut ipse de illis ipsi competens
 pro recognitione tributum solveret , & sic à partibus illis Soldanus cum exer-
 citu recessit.

Anno Domini CIOCC LXXI. circa Dominicam Passionis Domini , versus 1271.
Akon Soldanus cum exercitu maximo applicuit , & sic cives cum magistris
 trium domorum , & consiliariis eorum , qui dicuntur milites Dei , non va-
 lentes , nec audentes , impetum ejus sustinere , & timentes , ne si bello ca-
 peret civitatem , penitus eos omnes deleret , ac sic in partibus illis Chri-
 stianitas deperiret , & peregrini nullum invenirent portum securum , neque
 refugium , pacem cum ipso inierunt , firmantes Treugas usque-ad xi. annos ,
 hoc interposito , si aliquis Rex potens de Ecclesiâ , terram illam intraret , &
 per eum bellum fieret , ipsi essent excusati. Et sic Soldanus Legatos eorum
 honorificè fecit ad se adduci , & sic ipsâ die Parasceves Treugas istas
 ordinaverunt , scilicet quod Aconenses cum omnibus civibus , ac Religiosis
 ibidem commorantibus , absque tributo , & omnibus exactionibus omnia sua
 possiderent , absque civitatibus , & castris , & suis attinentiis , quæ Soldanus
 jure belli acquisierat. His Treugis ordinandis , assensit , & interfuit Rex Cy-
 pri. Sed Dominus Eduardus Rex Angliæ , qui adhuc ibi morabatur , gravi-
 ter tulit , quia ut potè vir bellicosus , ex quo illuc venerat , semper fuit pa-
 ratus contra Soldanum in campo pugnare , si milites de tribus domibus , &
 cives hoc vellent admittere , & eidem , & Regi Cypri cum suis exercitibus
 assistere , & ideo statim ordinatis Treugis , non sine indignatione Rex An-
 gliæ recessit. Soldanus verò firmatis Treugis Legatos Aconensium cum ho-
 nore fecit reduci , & liberam dedit omnibus Christianis licentiam adeundi
 omnes terminos Regnorum suorum , & loca sancta visitandi , & sic multi ex

1270. indigenis, ac peregrinis Bethleem, ac Nazareth, & alia loca Sanctorum visiterunt, sed Sepulchrum Domini pauci visitabant, quia hoc sub poenâ excommunicationis fuit prohibitum, ne per oblationes, quas Christiani ibi faciebant, & diversa telonea, inimici Crucis Christi ditarentur, & fideles detrimentum paterentur.

Loquela reddita mutæ per intercessionem B. Emonis. Eodem anno Dominus qui per suam misericordiam innovat signa, & immutat mirabilia, duo gloriosa miracula operatus est in medio nostri, & digna memoriæ posterorum commendari. In *Florido-Horto* quædam beggina satis devota, nomine *Parutbewa*, quæ ad dimidium annum usum loquelæ amiserat, penitus muta effecta, dum ad sepulchrum Domini Emonis Abbatis cum gemitu & lacrimis oraret, infra elevationem hostiæ, meritis & intercessione prædicti Patris, & suæ fidei constantiâ, juxtâ ejus sepulchrum usum loquelæ recuperavit, ac Dominum voce publicâ benedixit, & suo benefactori liberâ voce gratias egit. Eodem etiam anno dum corpora Reverendorum virorum, videlicet Emonis fundatoris *Campi Rosarum*, & Domini Emonis qui multo tempore fuerat Prior ibidem, de loco lignæ Capellæ in novam Ecclesiam transferrentur, fuit ibidem puella sanctimonialis virgo, quæ duos annos & dimidium fuerat muta, dum per VII. dies à translatione ipsorum quotidie cum lacrymis & gemitibus eos ambos imploreret, & omnes sorores cum ipsâ supplicarent, octavo die, dum infra vespas & cœnam Conventus ad ostium Ecclesiæ cum fletu & planctu sola oraret, usum loquelæ planè recepit, & currens ad Conventum Sororum, quæ fuerant in cœnâ, liberâ voce clamavit; *agite gratias Deo & Patribus nostris, in Ecclesiâ sepultis, quia solutum est vinculum lingue meæ, & ecce loquor liberâ voce.* Sorores autem omnes de mensâ exilientes cantando, *Te Deum laudamus*, in Chorum ascenderunt. Quædam verò præ gaudio flentes Dominum benedixerunt, qui facit mirabilia, qui per se, vel suos mirabilium suorum signa etiam nostris temporibus dignatus est demonstrare. Eodem etiam anno in *Horto Sanctæ Mariæ* quædam foemina paupercula, toto contractâ corpore ad sepulchrum Domini Siardi, ejusdem loci tertii Abbatis, est sanitati omnium membrorum restituta, cum prius per revelationem signis manifestis ei hoc fuisset ostensum, quod ad sepulchrum hujus Patris esset sananda. Hic siquidem Pater triginta & tribus annis Ecclesiam Horti Sanctæ Mariæ gloriosè rexit, & eam in spiritualibus ac temporalibus mirabiliter ampliavit, se nihilominus in jejuniis, vigiliis, & laboribus non modicùm affligendo. Undè sanctâ conversatione suâ non solum suam familiam, sed & multos in vicinis locis ad Dei servitium provocavit. Et indè non solum hoc miraculum, sed & alia diversa ad ejus sepulchrum contigerunt. Hæc autem miracula Deus in nostris temporibus & multa alia per hos Reverendos Patres, ac alios Deo servientes, & se, ac familiam sibi creditam sollicitè custodientes, & sollicitudinem prætereâ sui & totius Ecclesiæ cum instantiâ quotidianâ fideliter gerentes, vitæque & exemplo multos erudientes, operatus est secundum illud, *qui docti fuerint, quasi splendor firmamenti erunt, & qui erudiunt multos quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Verùm Dominus per tam Reverendos Patres impleat, quod ipse dixit: *ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Cum sic gloriam sibi servientium in hoc ipso manifestet, & alios ad imitandum invitet.

Miraculum ad sepulchrum S. Siardi.

Anno

Anno Domini CIOCC LXXI. electus fuit ad Sedem Apostolicam Romanæ Ecclesiæ Gregorius X. cum essent in Terrâ Sanctâ peregrini in comitatu Domini Eduardi, Regis Angliæ, cum vacasset Sedes per tres annos & duos menses. Eodem enim anno prædictus juvenis Rex Angliæ patre adhuc vivente, post discessum Frisonum, cum honesto comitatu Terram Sanctam adivit, Rege Cypri sibi in itinere associato. Hi parati erant contra Regem Babilonis pugnare, sed fratres de tribus domibus dissuaserunt, asserentes, quòd impetum magnitudinis exercitûs sui non possent sustinere. 1271.

Eodem anno Archiepiscopus Colonienfis fuit de captivitate Comitiss Juliacensis liberatus. Eodem anno Orientales Frisones de *Emesgoniâ*, ac terrâ *Reydenfi*, cum illis de *Aldaombechte* confederati, domos Decanorum suorum destruxerunt, & combusserunt. Principium hujus seditionis fuit inter Wilbertum *Eppenga* & *Hrodbernum*, qui parvo suo, adhuc puerulo, obtinebat Ecclesiam in *Fermesum*, cum Decanatu adhærente, post mortem Siconis, & filii sui Gerkonis, ac nepotuli. Wilbertus enim primò suscitavit universitatem in *Aldaombechte* in Episcopum & Decanos super exactione bannorum, quibus universitas gravabatur, & sic attraxit sibi *Hêrewardum Lusum*; quo mediante omnes *Reydenfes* & tandem *Emesgones* simul conspiraverunt, quòd quidam eorum Decani satis immoderatè homines in bannis affligebant, & ideò domos eorum destruxerunt, & eos de terrâ depulerunt, licet ipsi filios suos eis dedissent obsides, quòd prudentium virorum de ipsis terris parerent ordinationi. Deindè homines de prædictis tribus terris concurrentes, domum *Hrodberni* obsederunt. Sed illa cum propugnaculis ita fuit vallata, quòd eam capere non potuerunt, imò per strenuos viros, qui eam defenderunt, XVI. viris ex eis occisis, vacui sine honore recesserunt. Et tunc confusi & erubescerentes, quòd ipse solus cum suâ parentelâ tribus terris resisteret, causam illam in universitatem *Fivelgoniæ* conjecerunt. Sed cum *Snelgerus* de *Skirame*, & alii nobiles cum consulibus requirerent à *Hrodberno* & suis cognatis, si vellent universitati cavere de indemnitate, si bellum ingravesceret, & universitas *Fivelgonum* defensionem terræ sic assumeret, si hostes irruerent, ipse sano usus consilio noluit sibi tantum periculum assumere, & se ac parentelam suam depauperare, imò potius domum suam lapideam, eis reliquit destruendam, & sic delatis omnibus armis & suppellectilibus per ipsum *Hrodbernum* ad loca secunda, domus est destructa. Dominus autem Gerardus, Episcopus Monasteriensis, videns jurisdictionem suam & suorum officialium annihilari, pro evidentiâ patrati sceleris, interdictum generale promulgavit, quod Sacerdotes eorum plurimi satis strictè observaverunt, præterquàm in *Aldaombechte*. Wilbertus & sui complices non solum sub obtentu beneficiorum, sed & sub poenâ proscriptionis, coegerunt plebanos eorum celebrare, assumentes sibi in argumentum excusationis, quòd plurimi Decani contra jura, Patribus successissent absque dispensatione Sedis Apostolicæ, & maximè quòd essent paternæ incontinentiæ imitatores.

Eodem anno coepit accrescere fames & ovium pestilentia, præter jugem pluviam trium annorum.

Anno Domini CIOCC LXXII. obiit Dominus Gerardus (a) Episcopus Monasteriensis, bonæ memoriæ, & sui Episcopatus strenuus defensor, qui castrum in *Luidengbusum* destruxit propter eorum rapinas, castrum etiam 1272.

Zzzzzz

(a) De Comitibus de Marca, vir sacerdotio illo majore dignus.

1272. in *Horstmere* (*Horstnow* juxtà Crantz.) Sancto Paulo & Ecclesiæ Monasteriensi obtinuit. Eodem anno destructum fuit Castrum novum juxtà *Eska-thorpb* post mortem prædicti Pontificis. Eodem anno stabilitus fuit aquæductus in *Sonde* in novalibus. Eodem anno fuit maxima fames in Frisiâ & per totam Westphaliâ, & mortalitas ovium, multa enim Frisonibus & maximè Orientalibus, à *Fivelgoniâ* usque ad Orientem, eo anno ad augmentum famis accesserunt incommoda. Primò quia per peregrinos terra fuit evacuata argento. 2. Quia propter nimiam pluviam per quatuor annos nimis modicum creverat frumentum, & maximè in silvis, ubi aliis temporibus solebat abundare, aut etiam in *Threntiâ*, nec secùs *Emesam*, nec alicubi ad emendum inveniebatur, nisi in Daciâ & Slaviâ, ubi Dominus qui irascitur & miscretur, magnam dedit copiam frumenti, ut saltem alicubi inveniretur, unde creatura Dei sustentaretur, quia & ipse dat corvis escam ipsorum, & pullis carnes, invocantibus eum. 3. Quia in odium *Emesgonum* & *Rheydensium* propter suam inobedientiam Dominus Episcopus nundinas secùs *Emesam* interdixerat, & ita Frisones non poterant pecora vendere, nec necessaria comparare cum butyro, caseis & equis, cum pecuniam non haberent, nec cum aliis rebus possent comparare. Et illi de Daciâ & Slaviâ pecora eorum & similia non curabant, sed solam pecuniam fitebant. Insuper Judices eorum in quibuslibet Civitatibus interdixerunt, ne frumenta de terris illis deportarentur, & sic mercatores tardaverunt, donec ab ipsis Judicibus mediante pecuniâ quasi secundo emerentur. Unde Dominus justus Judex, quia ipsi servis suis non compatiiebantur, eodem anno coepit eis retribuere retributiones, quia cum in terris suis æstivales fructus tardè soleant seminare, post Festum Sancti Bonifacii, circa tempus illud tanta increvit siccitas, quòd serè omnes fructus æstivales perierunt, & sic impletum est quod dicitur: *qui abscondit frumenta maledicetur in populis*; quia statim anno sequenti tanta facta est penuria, quanta prius abundantia. Sicut enim ait Beatus Gregorius, quia Dominus, cujus sapientiæ non est numerus, de consilio prudentiæ, ut nulla terra omnibus necessariis abundet, ordinavit, ut sic mutuam pacem inter se observent, sed quandoque una terra, quandoque altera, parte abundat, ut sic sibi invicem subserviant, quia statim sequenti anno mercatores coeperunt fabam de Frisiâ in Daciâ transvehere, quia illa eo anno in Frisiâ fuit prosperata. In *Grippevalda* enim, ubi multis annis frumenta superabundaverant, eo anno summa fuit egestas, sicut contigit in diebus Jacob & Joseph, ut terra Chanaan quæ præ omnibus aliis solebat frumento, & vino, & oleo abundare, egeret, & Ægyptii per prudentiam & merita Joseph abundarent. Quartò etiam aucta est penuria, quòd jam septem annis de loco ad locum serpserrat pestilentia pecorum, & plurima moriebantur. Istis verò duobus annis serè ubique moriebantur oves, & ideò non poterant homines lacticiniis famem sublevare, sicut quandoque solebant, & sic tantum fuit fames aggravata, quòd modius magnus ad tempus circa Pentecosten vendebatur pro decem & octo solidis sterlingorum paratorum denariorum ad manum. In *Menteravalda* (a) unus modius pro quatuor marcis sterlingorum ad inducias anni, ipsi enim immoderatas accipiunt usuras, ita ut pro unâ

(a) Mentervalda vicus olim vicinus Abbatix Cisterciensi & insignis, ut diximus supra.

marcâ ad manum, accipiant quatuor post annum; & ideò verum videtur esse quòd ideò laboraverint evertere jurisdictionem spiritualement, ut usuras suas liberè possent exercere. Prædia autem eo tempore, quasi nullius erant pretii, maximè in locis humilibus, ut in *Waltersum* (a) & eorum confiniis, propter subversionem avenæ, nec inveniebantur emptores propter defectum pecuniæ. Ideò tantum invaluit fames, quòd multi moriebantur fame, & plurimi erant morituri, si claustrales eis non subvenissent. Multi enim religiosi, sanè sapientes, & in Domino cogitatum jactantes, juverunt etiam non paucos, scientes illud Augustini, si videris fame morientem & non pavisti, occidisti. Et quia id sic fecerunt, Deus eis in suis necessariis melius providit. Qui enim, ut ait Augustinus, decimas ad eleemosinas dant, propter Deum quadruplo remunerantur, abundantia fructuum, sanitate corporis, indulgentia peccatorum, & regno Coelorum. In hac caristia plurimum angustati sunt silvani, & maximè in *Astalvaldâ* (b) & in *Broche* (c) propter humiditatem agrorum, & ideò non pauci confugerunt ad Villas, quidam mendicando, quidam & quasi pro solo victu serviendo, qui prius habebant proprios agros colendos, quia cum silvanis non prosperatur siligo, nec ad pecora, nec ad lacticia habent refugium. Multi etiam tam de Frisia, quam de Threntia, patriam exierant, sperantes se alicubi meliorem habere sustentationem. Nonnulli & de urtica, & tribulis, & lolio, miseram vitam utcumque sustentabant, maximè de lanceolâ, & sude, quia Dominus, qui in ira sua non solet nimis oblivisci, sapientius in charis annis permittit lanceolam in pratis, pisces in mari, & præcipue conchilia menarum plus solito abundare. Sed in illâ æstate paulò melius prosperata fuit annona, licet everteret pluvia plurimum agriculturam, quia eo anno ad Cathedram Petri coeperunt homines arare, & seminare, & ideò competenter fuit prosperatum. Post-modum circa Gregorii, cum tutissima est agricultura, increvit pluvia, ferè per septem hebdomadas. Et tunc quidquid projectum fuit in lutosos agros, modicum fructum attulit seminanti, & sic primæ sationis fructus melius fuerunt prosperati. Eodem anno in autumnò coepit oriri hominum mortalitas, & quidam etiam subitaneâ morte moriebantur.

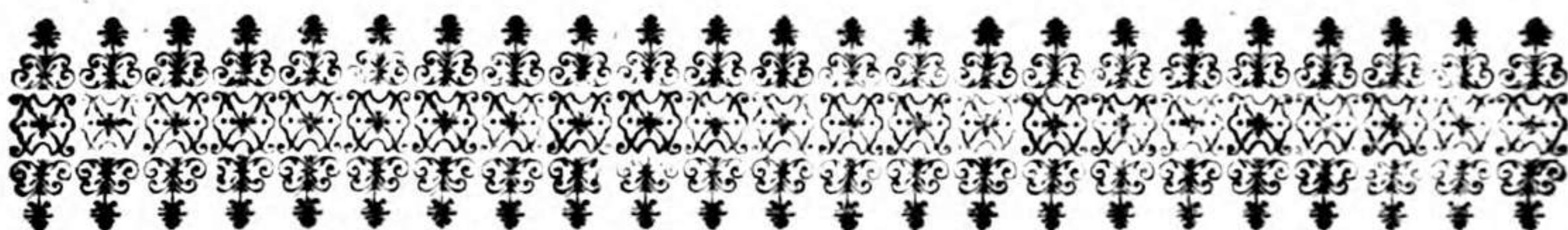
(a) Hodie *Wapsterveen*, vicus Trentiæ.

(b) *Asterwalda*, hodie *Oostwald*, in silvis australibus Omlandia existens.

(c) Nunc *Broeck*, vicus Drentiæ.

CHRONICON CANONICI ANONIMI FLORIDI-HORTI

Ab anno 1276. ad annum 1296.

1276. **R**ODOLPHUS Rex Allemanniæ, pro inobedientiâ Regis Bohemiæ (a) ipsum bello aggreditur, in quo Rex Bohemiæ victus occidit. Regnum suum heredibus confertur. *Folkringones* & *Gardringones* (b) de Menternâ pugnantes, centum viros exceptis quinque occiderunt. Fratres majores in *Winsum* (c), aliâs Jacobitæ, aut Prædicatores, in casâ locum habitationis cœperunt sibi præparare. Dominus Abbas Menko prædictus ad mandatum Domini Præmonstratensis, & Definitorum, studium puerorum transtulit ad Parochialem Ecclesiam *Emetba*.

Collatio beneficii in *Utbsum* antè mortem dicti Patris facta fuit Ecclesiæ *Floridi-Horti* cum omnibus attinentiis, per dispositionem Guardi Sacerdotis, qui tunc temporis verus pastor fuit Ecclesiæ prædictæ, homo nobilis & in omni conversatione suæ vitæ devotus, & honestus, & quia frugem melioris vitæ desideravit, & dilexit, solus noluit venire, sed gregem sui commissum secum adduxit, & in Ecclesiâ prænominatâ vixit.

1283. Anno Domini 1283. Dominus Ewerardus Monasteriensis Episcopus venit ad partes Frisiæ causâ visitandi, & ad corrigendos subditos suæ Diocesis secundum consuetudinem antiquam, & approbatam. Cumque *Usquert* devenisset, accessit ad eum Dominus *Oudgerus* Abbas *Floridi-Horti* petens humiliter confirmationem & investituram in Ecclesiâ *Utbsum*, quæ sibi & Conventui suo à veris patronis ejusdem Ecclesiæ absque prece & pretio antè introitum Venerandi Patris in Frisiam canonicè fuerat collata. Sed timens quidam Juris peritus Menolphus nomine, tali petitione auditâ, ex instinctu quorundam surrexit, & acceptâ licentiâ loquendi hujusmodi collationem, rationibus quibus potuit, allegavit, à Domino Episcopo minimè admittendam, vel potius irritandam, tum quia patroni non concordarent, tum quia Regula Beati Augustini non permetteret Canonicos suæ professionis sæcularia beneficia possidere. Affirmavit etiam nulla privilegia eis ad hoc

(a) Ottocari 2. cujus fata non. anno 1276, sed 1278 posuit Balbinus 7. Kal. Septembris belli exitum narrans, cujus initia Chronicon recenset.

(b) Familiæ nomina sunt ambo, Menternam habitantes.

(c) *Winsumum* vicus ad Hunesi flexum, in quo florebat Conventus Dominicanorum anno 1276 ædificatus.

hoc à Romanis Pontificibus indulta de jure communi, & rationes apposuit pro
 libitu suæ voluntatis ad confusionem petitionis Abbatis, licet minus rationabi- 1283:
 liter & justè, tamen petitionem Abbatis sine effectu protraxit. Cumque in di-
 ctum locum venissent Episcopus & sui, adfuit & magister Menolpurg allegans in
 Synodo, Ecclesiam Uthufensem vacare, & ex protractu temporis jus electionis
 Ecclesiæ ad Dominum Episcopum devolutum, quia patroni Ecclesiæ suo tempore
 non elegerunt, cum collatio fratribus in *Werum* facta propter rationes prædictas
 de jure subsistere non posset. Hujusmodi rationibus finitis, surrexit Magister
 Wiardus, qui tempore illo super omnes clericos, & magistros terræ Frisiæ
 scientiæ, & facundiæ donis imbutus, quam plurimum pollebat, & allegata
 prænominati magistri multis juribus, audientibus omnibus potenter evacua-
 vit, docens præclare Ordinem Præmonstratensem, super omnes Ordines Ec-
 clesiastica beneficia posse recipere. Habuit & rationes de privilegiis Ordini
 concessis, proponens articulum de privilegio Urbani quarti, qui talis est, *Ca-*
nonici verò ex nostrâ indulgentiâ speciali, possunt Ecclesias Parochiales ha-
bentes curam animarum impetrare, & impetratas per nostram licentiam offi-
ciare. Et sic cavillationes prædicti oratoris in tantum enervavit, quod de
 prædictis paulatim loqui cessaret. Advocatus Domini Abbatis, humiliter no-
 mine Abbatis, & Conventus, petiit à Domino Episcopo quod fuerat peten-
 dum. Sed Dominus Episcopus non ita benevolè justam petitionem exaudi-
 vit, sicut allegata patienter audivit. Et ideò protelationis causâ, partes usque
Fermesum protraxit. Ibidem verò cum advocatus Abbatis petitionem Abbatis
 nomine emissam, per jura, & argumenta declararet esse admittendam, & Meyn-
 co, & Godescalcus, & Ayboldus fratres, viri nobiles, & discreti, tam de seipsis,
 quàm de aliis veris patronis, dicerent constanter donationem beneficii per
 ipsos factam Abbati, & Conventui prædicto, nullâ de causâ immutandam,
 dummodò ipsis vita, & res ad defendendum hujusmodi violentiam remane-
 rent. Dicebant enim in facie Episcopi quod non consulerent alicui presbi-
 tero, quantacumque authoritatis esset, qui mitteret ipsum, ut veniret ad
 Ecclesiam ipsorum tali voluntate, ut eam officieret tanquam suam. Et ista
 propterea dicebant quia secretò intellexerant, quod in recessu proposuerat,
 ad officiandam Ecclesiam eorum alicui ex clero committere in confusionem
 Abbatis, & sui Conventus ac simul eorum Warandorum, & de isto articulo
 fuit valida præsumptio, & suspicio quod ob vindictam, dilationem quereretur.
 Quia Prælati Frisiæ & Diocesis audito quod ipse adventaret, dexteras dede-
 runt ad invicem in signum foederis, quod nullus eorum sine communi noti-
 tiâ, & consensu alterius, dictum Patrem colligere deberet, & hoc propter immo-
 deratas expensas, quas minus rationabiliter per suos fieri procurabat in domibus
 Religiosorum. Religiosi etiam in *Hunefgoniâ* per coercionem brachii sæcularis
 prohibitionem fieri sub quâdam poenâ contra in hujusmodi facto delinquentes
 statuerunt. Sed verba antiquorum proinde rarissimè falluntur, de quibus unus
 legitur sic dixisse: *quare fidem, & non invenies, fraus regnat.* Nam Mona-
 chi de *Advert* (a) qui super alios in Frisiâ divitiis gaudent, pactum fidei
 infregerunt, mittentes qui Dominum Episcopum cum suis de villâ *Baslot* (b)
 ad claustrum invitarent. Quo facto reliqui socii, & Prælati licet confusi,
 A a a a a a

Ordo
Præm.
poteft
possidea
re bene-
ficia cu-
ratis

(a) Latine Adoardia Ordinis Cisterciensis Abbatia, filia Clari-Campi.

(b) Bafflo, latine Baffloa, vicus in Hunfingiis; natalibus Rodolphi Agricola
 inclytus.

1283. aut ipsum receperunt, vel in paratâ pecuniâ, ratione procurationis ei compenter satisfecerunt. Nec ex hoc beneplacitum ipsius, & suorum plenariè sunt consecuti. Quia sæpissimè altius ascendunt injuriæ, & remanent ad vindictam in corde aliquorum, quàm remuneratio boni operis, quod ex bonâ voluntate, & conscientiâ procedit. Sed constantiâ horum fratrum, & eorum complicitum auditâ, Monasterienses propositum, sive intentionem paliabant, & Dominus Episcopus commisit hujusmodi causam suo officiali Magistro Henrico in recessu terminandam. Dissensiones hinc ibi subortas, quantum in se fuit ipse subtraxit, sicut in parochiis *Waltersum*, *Gersbusen* & *Suthebroke*, rei eventus demonstravit. Ubi beneficia clerici discordantes in maleficia propriæ salutis converterunt. De beneficio *Uthsum* quia tam citò nihil lucri adfuit, in post Synodo *Loppeßum* Abbatibus D. Folcardo de *Rotthum*, & D. Menardo de *Thiasingat-closter* (a), unâ cum Decano Alberto in *Loppeßum*, per litteram suam commisit, ut ad prænominatam Ecclesiam accederent, & voluntatem singulorum Warandorum intelligerent & prout verius, ac melius possent *Monasterium*, post ipsum mitterent in scriptis sigillis suis appensis. Quâ commissione sic factâ turbatio litigii prædicti modicum cessavit. Sed Henricus ad suam voluntatem, officialis non solum curiæ Colonienfis, verum & Monasteriensis effectus, sequenti anno in infirmitatem incidit, in quâ fortior solito factus, & sui minimè compos mortuus est, nec fuit qui adjuvaret, sed tum Dominus *Floridi-Horti*, propter alia impedimenta Ecclesiæ suæ, non ita fervidè causam commissam modo prædicto, ut decuit, & litteram commissionis habuit, finaliter studuit terminare.

1284. Anno Domini CIO CC LXXXIV. Frater Folcardus novus Abbas electus misit nuncios ad Abbatem de *Rotthum* & *Thiasingat-Closter* & ad Decanum Albertum, petens instanter, ut mandatum officialis eis adscriptum adimplere vellet. At illi annuerunt, & sic die statuto, Festo B. Nicolai Episcopi, unâ cum Domino Alberto Decano, qui fuit vir magnæ discretionis & competentis litteraturæ in negotiis Ecclesiasticis, & secularibus valdè tritus, duobus Monachis ex parte Abbatis adjunctis, *Uthusen* pervenit. Ibi quia voluntate singulorum Warandorum perscrutatâ, omnes concorditer absque omni prece & pretio in Dominum Abbatem & Conventum *Floridi-Horti* consenserunt, uno tantum Balone *Frouvekegna* excepto, qui quantum potuit reclamavit, propter metum Decanorum in *Ußquert*. Aliqui mediocres tacebant, quibus ipsi damnum pro ejusmodi electione affuturum dicebant. Fuit tamen voluntas eorum cum pluribus, permanere. Cumque plura obstacula prædictæ donationi non occurrerent, conscriptis litteris quibus fuerat necesse, & sigillatis sigillis duorum prædictorum, detulit secum Monasterium. Benedictione itaque Festo Conversionis Apostoli in Ecclesiâ Sti. Martini, per manus impositionem D. Ewerardi Episcopi benevolè & devotè acceptâ, omnia instrumenta super collatione *Uthusenfis* Ecclesiæ ad mandatum Domini Episcopi, ad manus D. Henrici Cantoris ad D. Paulum, & Gerardi Officialis Frisiæ, & Bullarii Domini Episcopi dimisit examinanda, & sic licentiâ Domini acceptâ, sine omni perturbatione satellitum, qui novos Prælatos spe lucri sæpissimè conturbant, curiâ Domini Episcopi exivit, & foeliciter est reversus. Post mensem verò Dominus

(a) Thesinge vicus in viciniâ Groningæ, Abbatiali Cœnobio monialium Ordinis Sti. Benedicti nobilitatus.

Episcopus misit duo paria litterarum per manum Hermannii *Busel* Domino 1284.
Abbatî, & Conventui *Floridi-Horti*, unum de jure patronatûs, aliud de investiturâ.

Anno eodem fuit hyems humida & cataractibus apertis recens aqua superabundavit, & superexspatiata est plana terræ, in tantum quod homines prudentes assererent, infra 50. annos nunquam sic aquam pluvialem increvisse. Pestilentia autem eodem anno Sacerdotum maxima, nam infra quindecim septimanas 42. moriebantur. *Lubeck* eo tempore incendiis conflagratur. Isto tempore igne devastatum est *Hamburch*, in tantum quod Domus lapideæ ceciderunt, ignis ardorem non sufferentes. Perierunt & tunc in solario cujusdam domûs centum personæ utriusque sexûs, naves in aquis ardebant, & pontes comburebantur, nec fuit qui posset adjuvare. Motiva autem causa incendii fuit braxatio cujusdam pauperis.

Anno CIOCCCLXXX. jam incepto, scrupulosa quæstio in terrâ *Fivelgonie* oritur in consulatu, quam dignitatem quilibet habere voluit, etiam si nihil juris in eâ illo anno habere dignoscatur, inter quos omnes principalis fuit Elbo & sui. Nam carnali fratri suo Rodmaro, cui competebat hujusmodi potestas, auferre conatus est eam, sed non prævaluit, & inter cives forenses contradictionem sibi procuravit contra Adulphum de *Takalverth* per quendam Tadeconem *Rembrechta*, qui minimè hæc attentasset sine instinctu prædicti Laici Elbonis, sed nec habuit effectum, sed fomitem controversiæ inter Nobiles generavit, quod ad infelicem exitum deductum est die Dominico, qui vocatur à vulgo *Sketnosmandery*, quia civile jus, per novos jurantes consuetum est ab antiquo novari in terrâ *Fivelgonie*, sed tunc omnino dissipatum est, nam die prænotato, non in foro, sed in *Hechissel* (forte *Hesselen*) convenerunt, ibique aciebus hinc inde directis, cum quinque Religiosi & probi sæculares ad concordiam inducere non possent potentes utriusque, auditus est clamor talis: pugnemus & defendamus nos! & statim rapido impetu commissum est prælium, & fugatus est Elbo & sui in ore gladii, nec est inventus dignus honore die illâ, quia sicut Elbo fuit causa motiva totius mali, sic etiam primus fugit interfugientes. Unde omnis multitudo per eum in fugam convertitur. Quidam de *Wirthum*, quidam de *Emum*, alii etiam de *Emethâ* timore perterriti currebant, & dispersi sunt, vulnerati sunt, & infinitis vestibus spoliati. Multi etiam Nobiles de societate Elbonis laici in pauperrimis domibus circa aggerem latitabant, cupientes effugere manus pugilis Toberti, & Adulphi & lociorum suorum, qui quasi leones ferocissimi, singulos, & universos partis adversæ insequiebantur. Et tunc in cimiterio *Tbiadmevit* occisus est quidam nobilis de *Ferwertb*, nomine *Focco*, per manum Odulphi. Occisi sunt, & alii quinque in modicâ horâ diei. Et sic extunc multiplicata sunt mala in terrâ.

Anno Domini CIOCCCLXXX. *Hunesgones* arma receperunt. Isti *Hunesgones* antea ad duos annos arma deposuerunt in tantâ voluntate quod nihil in manibus nisi virgas portabant. Debit autem pax ista durare ad 4. annos, secundum quod omnes masculini sexûs dummodò duodennes fuissent conjurarant. Sed contentio quæ fuit de consulatu inter Duerdeconem de *Faldaberâ*, & juvenem Gysonem de *Ferbrandâ* eos fecit perjuros, & subsecutum est bellum armorum, in quo occisi sunt primo *Duerdeco*, postea

Ordine
tempo-
rum nob
ritè ser-
vato
conti-
n. or
annalia
um
scripsit
sequen-
tia.

1284. *Gyso* per quos primò discordia mota fuit, & alii nobiles quamplures, ut *Eppo Hoyckna*, *Perð Popta*, *Rentbo Nama*, *Bebelto de Worthusiâ*, *Sido* & *Hayo*, & eorum complures. Grangiam Conventûs de *Mernâ*, in eâdem parochiâ manu armatâ invaserunt, auferentes frumenta, & alia comestibilia de domo lapideâ, quam & corruiere fecerunt, muro subfossò, & Conversis vulneratis, ac quibusdam fugatis, nec aliquam rationem pro se habuerunt, nisi quòd timerent ne inimici eorum monachis nescientibus domum possiderent in eorum confusionem. *Gotescalcus*, & *Ailbodus* fratres in *Uthsum*, grangiam de *Rothum*, quæ grangia fuit in agro, invaserunt, & omni frumento, ac aliis utensilibus spoliaverunt, pro eo quod monachi dicti, duas præbendas denegarent eis, nolentes fateri quòd pater dictorum fratrum, conventui illas contulisset.

1285. Anno Domini *MCCCLXXXV.* pluvialis aqua valdè terram implevit circà Festum Martini hyemalis trans Lavicam mare intumuit, & aggeribus contractis bis Occidentalem Frisiam spatio interposito superexspatiata est. Postcà die Nativitatis Christi cum frigore intolerabili congelatio aquarum subsequuta est, cum nive & grandine intermixta. Contigit & tunc temporis homines propter intolerabile frigus inter silvas, & villas in pascuis mori. Fuerunt & tunc aquæ congelatæ in tantum quòd solidum iter itinerantibus trans Lavicam præberent, intrantes per paludes & nemora. Ubi priùs ad centum annos nullus viam quæsit, indubitanter cum curribus pertransibant. Trans *Emesam* propè *Otterthum* (a), *Longere* (b) & *Knocka* cum equis homines in glacie solidum iter carpebant. Nec mirum quia ad Festum Petri Cathedræ gelavit, & pluvialis aqua est subsequuta usque ad Festum Gregorii. Et sic quidquid in autumno tritici aut hordei seminatum fuerat, deperit omninò. Gregorii Papæ Festo cum agriculturâ deberet esse potissima per gelu quod de manè fortiter terram corripuit, tardati sunt agriculatores & pabulum jumentorum in villis etiam ad greges pascendos non poterat inveniri propter æstatis præcedentis siccitatem, & hyemis subsequæ frigiditatem. Fuit enim fœnum tanti pretii, ut modius frumentalis benè repletus ad 4. vel 6. denarios vix emisset.

In *Daventriâ* plaustrum fœni pro decem solidis Daventriensibus vendebatur, & cum gramina nulla in pascuis crescerent, plures ruscâ confregerunt, & stramina rapientes de lectis suis, de domibus, pecudi apposuerunt, ne inediâ deperirent. Pretium vaccæ unius, fuerunt sex solidi sterlingenses, vel octo ad majus, propter defectum pabuli.

1287. Anno *MCCCLXXXVII.* decimâ quartâ die Decembris factum est diluvium in partibus Frisæ periculosum in homines, jumenta & res, & propter hoc famosum in tempus futurum. Aquæ autem sic coadunatæ & commotæ inter conticinium noctis & gallicinium liberè aggeres transeunt, & omne genus hominum quod in locis humilibus mansionem habuerat, cum tumebus domibus frumento fœnoque, gurges aquarum miserabiliter funditùs, evertens, ad silvas deportabat. Domus lapideæ quamplures corruerunt. In silvis etiam quærens ab imò evulsæ aquis ferebantur in locis humilibus. Sine obstaculo aquarum impetus transivit paludes. Nec fuit mirum, quia à tempore, cujus non exstat memoria, in partibus, tam magna falsi maris ebullitio ad

(a) Lege *Oosterdum*, vicus in Amisæ orâ supremus.

(b) Lege *Lidenger*.

ad mensuram quinque pedum non est visa. Et propter hoc infinita populi multitudo periit submersa. In Occidente, ut Sacerdotes & Decani con-
 jecerunt, à *Stauriâ* usque ad *Lavicam* triginta millia hominum submersa. A *Lavicâ* usque ad *Emesam* viginti millia perierunt. Orientales, ut sunt *Ru-
 stingi*, *Astingi* & *Herlingi*, à plagâ prædictâ immunes fuerunt. Agri etiam
 eorum rationales & pascuales fructum dederunt competentem; sed in lo-
 cis humilibus, ut est in *Sunedewalda* & *Sconamera* agri quamplurimum
 fuerunt destructi. Res mira. Vir unus, lupus unus, & canis & lepus in
 baculo ad silvas venerunt vivi. Multi etiam qui rabiem aquarum misera-
 biliter evaserunt, & plerique pauperes, recedente aquâ, paludes ascende-
 runt, construentes ibi casas, in quibus frumentum, quod ibi ab aquis
 fuerat projectum, tritabant. Circâ Martini hyemalis vacca pro 3. solidis
 aut 4. vendebatur, & hoc nullâ de causâ, nisi quod paucissimi paucos
 fructus collegerant.

1287.

Sequenti anno circâ Assumptionem Mariæ, etiam circâ exaltationem
 Sanctæ Crucis, Oceanus turbine ventorum commovetur, itâ ut pene om-
 nes naves quæ se alto pelago commiserant, periclitarentur, & submersi
 sunt centum gubernatores. In reliquâ populi multitudine, & divitiis, &
 præcipuè frumento, non minor plaga fuit, navibus annumeratis, quam illa
 quæ hyeme sævierat per inundationem falsi maris. Eodem anno pericu-
 losum bellum inter Ducem Brabantiae & Comitem Gelrensem oritur (a) in
 quo plus quàm duo millia hominum in spatio diei naturalis hinc inde
 vulnerati diem clausurunt extremum. Comes Gelrensis capitur, & Dominus
 Archiepiscopus Colonienfis, (b) qui dicto Comiti in adiutorium venerat
 cum suis ad expugnandum Principem Brabantiae.

1288.

Anno gratiæ ut suprâ septimo Kalendas Novembris circâ Festum Si-
 monis & Judæ in Oriente propè *Oterdum*, & in Occidente propè *Ufquert*
 in *Merna* & in *Suterdicke* propter destructionem aggerum, qui minimè
 in dictis locis fuerant reparati, falsum mare ebulliit, & superexpatiata est
 aqua planitiem terrarum, venitque ad locum humiliorem, ut est *Germor-
 volt* (c) *Waltersum*, *Astuvvalt* (d) ubique fluitando.

Anno Domini c10 cclxxxiv. inter pugilem Robertum de *Fermessum*
 & Adolphum de *Zuckawerth* & Limponem *Hagginga* ex parte una, El-
 bonem *Menalda*, Dodonem de *Hek*, & illos de *Stedum* ex parte alterâ,
 lis oritur, & propter hoc, proh dolor! jus civile Fivelgonum quod multo
 tempore floruerat, dissipatur. Sed ne à legentibus, nobis imponatur, illud
 Horatii; *dum brevis esse laboro, obscurus fio* &c. Anno gratiæ c10 cclxxxii.
 filius juvenis Elbonis *Menalda* de *Bellum*, decoratus æquivoco nomine
 patris duxit in uxorem quandam juvenculam nomine Ydam de *Mentera-
 waldâ*. Cumque ad annum commansissent, sponsa sponsum reliquit, &
 lares paternos revisit, & cùm culparetur de hujusmodi dissidio dicebat
 affirmativè, quòd nec in eum cui tradita fuerat consensisset aliquandò, nec
 ipse eam carnaliter cognovisset. Medio tempore Gaycko de *Imeckna*, &
 Bbbbbb

1284.

(a) Joannem Brabantiae Ducem & Rainaldum i. Comitem Gelriæ.

(b) Sigifridus.

(c) *Germervvalda* Fivilengiæ vicus, ubi Benedictinorum floruisse fertur Cœ-
 nobium.

(d) Lege *Astervvalda*.

1284. *Middewalda*, quòd Yda fuit neptis uxoris suæ, callidè disposuit ut quidam civis suus Folbertus nomine, filius Theodorici *Folpetra* fugitivam juvenculam duceret in uxorem. Quo factò *Elbonides* scandalum tale ægrè ferentes, habito consilio ductu Walbartinorum de *Senjedâ* in noctis silentio, ex improvîso patrem cum filio, & juvenculâ capiunt in domo lapideâ, & cum victorioso gaudio *Hellum* (a) omnes captivos deduxerunt. Sed Tidricus in brevi cum quadraginta marcis puri argenti datis Elboni, seipsum post paucos dies redemit. Deindè pro pecuniâ, & filio satagit, ut emendaret, & quia æmuli sui sibi nocte dieque præcavebant, fecit quod potuit, & viduam nomine Frouwam de Skelwaldâ relictam *Briwich*, temerè, & minùs justè cum filiâ parvulâ nocturno tempore captivam abduxit, & sic feminata sunt zizania undè amarissimæ segetes pullulabant, & hoc totum à juvenculâ originem sumpsit, quare præviâ ratione nomen habuit *Yda*, quia Ydos græcè divisio interpretatur, undè yda, id est divisa, & separata ab omni honore, & discretione, & sapientiâ quâ minimè utebatur, cum à legitimo viro cui primò nupserat, voluit absque congruâ ratione separari. Sed cum hæc ita congruè agerentur, & pugil Robertus consulatum haberet, & simul esset edictor, & alii quamplures Nobiles cum eo, ut *Aylwaldus Snelgerus*, ordinatum est, proindè consilio inter consules habito quòd *Folbertus* qui destinebatur captivus ab *Elbone*, in securum locum deberet mitti, & deindè cum deliberatione absolvi, ita ut vidua & filia priùs de captivitate redirent, & sic pax inter terras firmaretur. Sed tali consilio promulgato, quia non placuit *Elbonibus*, mandatum consulum protervè contempserunt. Quare Consules irati præceperunt, ut benè convenirent ad superbiam *Elbonis* & suorum comprimendam, & sic anno 1283. feriâ Apostolorum Petri & Pauli, Consules meliores, fortiores & agiliores terræ *Fivelgoniæ* conveniunt *Hellum* quasi vir unus, ut domum prædicti comburerent, & captivum potenti manu auferrent. Quo viso cum dictus *Elbo* & cognatio ejus tota, ac amici cum plures qui ipsum defendere venerant, Consulibus ac toti terræ resistere non possent, nec auderent, Principibus, placitis & consilio habito, probis & honestis viris mediantibus, fecit coactus quod priùs voluntariè facere nolebat, deditque captivum in manibus *Oudgeri*, Abbatis *Floridi-Horti*. Consules verò benedicebant communitati, & recesserunt illâ die cum gaudio & honore, dimittentes domum *Elbonis* in eo statu quo invenerunt. Sed Dominus Abbas *Floridi-Horti*, sicut minùs providè fecit, captivum ab *Elbone* recipiendo, sic etiam ipsum minùs cautè fecit custodiri in claustro, quia brevi intervallo temporis postea nullo sciente, tractus in ambitum Claustrum per fenestram manu illorum de *Mildevalda* deportatus evasit.

Medio tempore Dominus Episcopus Everardus misit litteras suas, ut juvenculam mitteret in locum securum, pro ipsius voluntate examinandâ, sed quia dictus laicus de constantia juvenculæ diffidebat, mandatum Episcopi contempsit, & curiam Domini Papæ appellavit, & Dominum *Tbitardum* Abbatem Clari-Campi in judicem obtinuit, qui autoritate Apostolicâ sententias contrarias sententiis Domini Episcopi promulgavit. Et sic multiplicatæ sunt sententiæ. Tandem per sententiam utriusque partis, facta est arbitraria commissio, in Decanum in *Loppeßum* virum constantem, & *Hesse-*

(a) *Hellum* Fivilengiorum vicus in sylvis Australibus.

lum Decanum in *Fermessum*, qui *Heßelus*, adhuc juvenis, habuit in loco suo Magistrum *Elbonem*, qui fuit juris peritus, & in omni consilio suo providens. Arbitrariâ compromissione sic factâ, ex mandato illorum in quos arbitrati fuerunt, pars utraque pro se, dedit aurum ad valorem quadraginta marcarum, & hoc sub tali conditione, ut si aliquis eorum à sententiâ arbitrariâ recedere vellet, si in sententiam concordarent, aurum amitteret, & pars consentiens illud recipere posset. Et sic illud aurum recepit Dominus *Floridi-Horti*. Habuit captivum, habuit aurum quod recepit, & ista duo bono zelo fecit, & magis pro *Elbone*, quàm pro parte alterâ, licet in exitu idem *Elbo* mala fuisset comminatus, quia captivo elapso, constanter de Abbate ipsum requisivit, & dixit, quod aut satisfacere ei deberet, aut captivum restituere. Prædicti arbitri quia non poterant concordare in sententiam cum pluries ad hoc convenissent, ab invicem discesserunt. Et sic omnia ad malum exitum tendebant. Sed Dominus *Oudgerus* Abbas piæ memoriæ hunc exitum non vidit. *Albertus* verò Decanus callidè, per nuncium antè horam mortis petiit ab eo aurum *Elbonis*, & obtinuit pro majori parte. Novo Abbate creato, statim affuit *Elbo* & sui, requirentes captivum, & totum aurum, tam illorum de *Mildewaldâ*, quàm etiam quod suum fuerat. Cui favit *Albertus* Decanus perhibens testimonium, quòd aurum illorum de *Mildevvaldâ* jure cedere deberet Laïco prædicto. Iis auditis *Robertus* venit, & sui tantummodò aurum quod dederant in pignus requirentes præviâ ratione, tum quia arbitri non concordabant, tum quia aurum alterius partis, fuerat pro majori parte D. *Alberto* restitutum. Dominus Episcopus misit litteras Domino (*Folcardo*) electo ut aurum partibus restitueret, sub obtentu amicitiae suæ: Præcepit etiam arbitris, ut ampliùs de causâ matrimoniali nullatenùs se intromitterent, dicens sententiam definitivam prædictæ causæ ad ipsius spectare definitionem. Tandem habito consilio cum paucis, inter duo mala minus elegit, & quod justius videbatur fecit, deditque pugili *Roberto* aurum illorum de *Mildevvalda*, & quod residuum fuit de auro prænominati *Elbonis* laïci, etiam remisit, nec per hoc gratiam est consecutus, quia Dominus *Albertus* in suo officio, in omnibus quibus potuit malefacturum se Abbati, & Ecclesiæ promisit. Et *Elbo* quasi leo rugiens ad prædam, cum suis, pessimo usus consilio, disposuit auferre boves, & aratra Ecclesiæ prædictæ. Conversis mutilatis, & verberatis, Abbati non minus facere proposuit. Sed suscitavit probos viros qualis fuit *Dodo* de *Hecke* vir discertus, *Haicke*, de *Heppenga* de *Emetha*, & *Eppo* *Bolesmoma* de *Stedum*, prædicto Domino in omni virtute consimiles, & *Eppo* *Stithenga* de *Germervvalda*, qui sæpèdicto laïco *Elboni*, si Abbatem, & Conventum suum in aliquo læderet, quòd in momento eorum adjutorio carere deberet, denuntiarunt. Et super prædictos nobiles monitus, facto, non voluntate quievit. Quia per mala consilia, & per malas diversas vexationes, Prælatos ad hoc excitavit. Quod & similiter fecit *Albertus* Decanus.

Anno Domini CIOCC LXXXV. Nordenfes arma receperunt propter homicidia quæ in dolo eis sæpissimè contigerant, cùm pacem servarent. Inceperunt enim tunc temporis proprium construere castrum, quod priùs non fecerant. Quia pax quæ est mater dilectionis & sanitatis plebis, viguit inter illos tredecim annis laudabiliter servata.

1285. Eodem anno Comes Hollandiæ maximam exactionem lapidum sub obtentu amicitiae suæ per nuncios & litteras exegit à Claustris trans-Lavicanis ad construenda Castra in *Westfreslande* dominio suo subjugato. Comes Gelrensis à captivitate Ducis Brabantiae absolvitur omni materia dissentionis terminatâ.

1290. Anno Domini cīō cc xc. frequens pluvia autumnalis, segetes cum foeno destruxit in agris & pratis propter nimiam abundantiam aquæ pluvialis, propè Arnem (*Arnheim*) & Daventriam. (*Daventer*) Rhenus & Isla (*Lijfel*) effluerunt, & destructa est *Betua* (a) propè Islam, domus multæ devalatæ sunt hominibus submersis. Item crastino Benedicti Abbatis rabies aquarum ventis agitata Frisiam replet, & in istâ congregatione aquarum, antiquum *Selsteth* funditus est evulsus in *Otterdum* (b), & aquæ transierunt terminos suos repleveruntque omnia prata.

Anno cīō cc xc. interea dum Ecclesia in transmarinis partibus gerneret à Paganis conculcata, & D. Papa Nicolaus (IV.) debita carnis solvisset, bella atrocissima per omnes fines Christianorum oriuntur. Nam Romæ Cardinales certabant pro Papatu, Rex Angliæ & Franciæ pro potentiâ & libidine dominandi.

1291. Anno cīō cc xci. est dissensio magna inter Alricum & Elbonem, Decanos in *Loppersum*, pro parte alterâ in tres parochias, *Schelvolde*, *Slothbra*, (c) *Hemmenis*, quæ concordēs fuerunt contrâ Decanos, & sic invaluit dissensio, quòd Decani non admitterentur ad Synodalia in silvis. Cum autem hinc indè sententiæ excommunicationis & interdicti fulminarentur, nec tamen esset finis, facto arbitrio convenerunt partes in Abbatem *Floridi-Horti*, & in *Skelvalda* & in *Asterloo* (d) Monasteriorum Præpositos, qui statim ut convenerunt concordabant Abbati in *Verum* committere, ut secundum quod condixerant, litteras dictaret.

1287. Anno Domini cīō cc lxxxvii. facta est visio mirabilis in Claustro Grisei Ordinis in Civitate Tripolitana. Monachus quidam dixit Missam coram Abbate suo, uno præsentē Ministro. Inter oblationem & communionem manus quædam missa apparuit, scribens super Corporale litteris aureis, in quo dictus Monachus Corpus Domini consecravit, „ Cedrus alta Libani „ succidetur, & Tripolis in brevi capietur, destruetur, Acharon capietur, „ & Mars Saturnum superabit, & Saturnus insidiabitur Jovi, & vespertilio „ subjugabit Dominum Apostolicum, infra quindecim annos erit unus Deus, „ & una fides & alter Deus evanescet, & filii Jerusalem à captivitate liberabuntur. Gens quædam veniet sine capite, & tunc vae Clero & tibi „ Christianitas. Navicula Petri jactabitur variis fluctibus, sed evadet & „ dominabitur in fine. In mundo erunt multa prælia, strages magnæ & „ fames valida, hominum mortalitas & regnorum mutationes. Terra Barbarorum convertetur, ordines mendicorum & aliæ sectæ quamplurimæ „ annihilabuntur. Bestia occidentalis & Leo orientalis totum mundum subjugabunt & tunc pax erit in toto orbe terrarum, & copia fructuum „ per 15. annos erit, & tunc erit commune passagium ab omnibus finibus „ ultra

(a) *Betite* urbs ad Lingam fluvium sita.

(b) *Oosterdum*, Fivelingiorum vicus ad oram Amisiæ.

(c) *Slothbra* vicus in sylvis Australibus, ubi arx nobilis Fraylenburgica.

(d) Vicus in sylvis Australibus Fivelingiæ, nunc extinctus sicut & monasterium.

„ ultra aquas congregatum ad Terram Sanctam , & vincent & Civitas Jeru-
 „ salem gloriabitur , & Sepulchrum Domini honorabitur in tantâ tranquil-
 „ litate. Audietur de Antichristo , & alia miracula. Ergo vigilate.

Anno Domini c^{io}ccxcvi. nova Ecclesia Skeramera (*Skiramere*) fun- 1296:
 data est , cujus ædificatio funditus super arenam totaliter incepta in tantâ
 sumptuositate , quòd tota illa Ecclesia lapidea , quæ prius ibi fuerat con-
 structa in palude , à proavis , qui eam suis temporibus ædificaverunt , unâ
 rigâ mortuorum in palude inferius fuit inventa , quoniam fodiebatur funda-
 mentum. Alia desuper. Tertia fuit tunc temporis quo fossum est funda-
 mentum , & illa complanata est per totum cimiterium , in quo non aparue-
 runt sepulchra antequam è novo fiebant.

Anno Domini c^{io}ccxcv. orta est dissensio magna & quæstio contra 1295:
Menaldamum & *Hellum*. Primò *Allius Zadema* & *Astavvalda* pro morte
 nepotis sui quem juvenis *Elbo* occidit , cui adhæsit semifrater suus *Uffo* &
 omnis cognatio simul coorta contra *Menaldamum* pro faciendâ vindictâ:
 2°. Quæstio fuit ab hæredibus *Lucii Rodmari* qui occisus fuit propè aquam ,
 sive mare *Seil-Skeld* : inter istos hæredes principalis fuit *Albero Aldinga* &
Lueppo Rondage , & omnis cognatio eorum , dicentes quod *Menaldama* &
 ejus adhærentes dictum *Rondagem* occidissent , & propter hoc potenter castrum
 occisi *Rodmari* munierunt , facientes conspiracyem cum dicto *Lueppo* & suis ,
 qui etiam munivit suam domunculam lapideam simul contra *Menaldamum* in
 tantâ constantiâ , quod *Elbo* senior qui fuit homo magni consilii , & mirabilis in-
 genii , cum suis sibi faventibus non potuit , nec scivit invenire concordiam , &
 bonum pacis. Medio tempore , cum prædicta mala sic essent in foribus , pu-
 gnatum est inter nepotes *Menaldama* & *Elbonem Haigienga* de *Slotbra* ,
 propè *Lunscræth*. De quâ pugnâ cum satisfacere vellent *Menaldamani* præ-
 dicto *Elboni* sine contradictione *Aylwardi Snelgra* qui fuit filius matertæ
Elbonis , noluit acceptare , sive recipere , sed protervè animo elatoq; ere-
 xit se contra *Menaldamum* , & cum eo omnis cognatio sua , ut fuerunt
Aylwardus , & *Aiso* fratres filii *Snelgeri* de *Skiramera* , & eorum filii ,
 & nepotes , *Brinckmarus* , & *Wiardus* fratres filii *Elbonis* , & eorum ad-
 jutores. Iis ita fieri incipientibus *Eschellus Merechia* in *Skelvvalda* incoe-
 pit contendere pro consulatu cum *Menaldamo* , & quia timuit nec potuit
 resistere eis , fecit conspiracyem cum *Elbone* & *Snelgera* & simul cum eo
 omnis cognatio ipsius , & sic in fortitudine juravit *Eschellus* , quia confœde-
 ratæ fuerunt in unum cum eo duæ sectæ de orientali parte silvæ , & de oc-
 cidentali *Snelgani* , & *Elbo* & multi de *Trentawaldâ* divites & nobiles ei
 astabant , & quamplures milites de villis diversis , & etiam silvis in secreto
 quantum potuerunt prædictas Flintas ad confusionem *Menaldingorum* pro-
 vocabant. *Elbo* verò & filii sui , nepotes & consanguinei in quantum vo-
 lebant , per majores & meliores , qui non fuerunt pro parte suæ sectæ ,
 petebat ab eis simpliciter pacem , & illam eis offerebat , dicens , quòd om-
 ne crimen , sive malum quod eis , sive suis imponerent , & omnem ma-
 teriam dissensionis inter eos exortam , qualiscumque esset & undecumque
 originem haberet , quòd lubenti animo ad verbum Domini Abbatis de
Werum & *Wretheronis Folricha* , *Aylwardi Snelgra* , & *Aylwardi Wal-*
breta finaliter componere vellet & emendare , secundum terræ justitiam ,
 simul & consuetudinem , sed quamvis sic rogaret , & prædicti nobiles cum
 eo , nichil est eis responsum , quod bonum pacis aperiret. Dicebat etiam

1295. interdum: istæ quatuor Flintæ (a), *aratra sunt instaurata*, quod verbum unus principalium eorum, qui etiam fuit principalis inter compositores, attingens ad quatuor sectas quas vocabat aratra sæpissime, revocabat cum fiducia, ponens spem in multitudine populi & non in Deo. Et cum ista tamen debuisset considerasse, quia fuit competentis litteraturæ & magnæ discretionis homo quoad sensum naturæ, & ideò suam spem in Domino posuisse & ab eo victoriam quæsisse debuisset, quod non fecit, & ideò defecit. Cum dies prælii advenisset, congregati sunt in unum contra *Menaldamum*. Et sicut isti parati venerunt ad pugnam, sic & *Linbraldus* & *Uffo*, fratres cum omnibus consanguineis, & amicis, quos habere potuerunt de orientali *Brocke* (b), & de villis, & silvis *Astuvvalda* (c), *Luidibrundkircha*, & *Sierdakircha*, & cum eis *Abero Aldinga*, & *Luippo Vodega*, cum omnibus consanguineis suis, & amicis, quos habere pretio, & precibus potuerunt, de silvis & villis, convenerunt in unum contra *Menaldingos* ab oriente, habentes propositum firmum destruere munitiones eorum, & ipsos omnes interficere, vel de terrâ fugare. Menaldingi verò cum non haberent magnum adiutorium de civibus, & silvis vicinis, nec surgeret eis confidentia, vocaverunt in adiutorium flintam *Walbertinorum*, cumque *Menaldamingi* ex utrâque parte vallati fuissent ab inimicis, nec aliquis esset, qui posset tardare inimicos, quin vellent irruere super eos; & cum libenter de omnibus causis, in quibus fuerunt, & essent nocentes, secundum consuetudinem terræ, & iustitiam libenter vellent commutare in melius, & cum omnibus bonum pacis fervare, quid plura? *Inelgerani* & eorum aratra, incoeperunt campanas trahere in turri *Skelvvalda*, ut manifestum fieret Orientali societati, quod ipsi ab Occidente convenissent, & statim concito cursu, cum clangore tubarum, & strepitu multitudinis processerunt, voluntatem opere volentes adimplere. Quod audientes *Menaldamingi* & videntes, intrepidi tanquam Machabæi circa domum lapideam *Dodonis Feddigna*, eis occurrerunt animo defendendi se & sua, cumque sic convenissent & fortiter dimicarent, conversi sunt in fugam tandem *Inelgerani*, & eorum turba magna, & insecuti sunt eos *Menaldamingi* sicut viri fortes. Aliquos denudabant, non-nullos vulnerabant, & multos mutilabant. In istâ fugâ occisus esset *Aylvvardus* Snelgera nisi Eppo Stitinga eum defendisset. *Eysø* & frater ejus hic idem passus fuisset, si equum velocem non habuisset; Occubuit tamen unus ex societate eorum qui fuit nationis *Skiramera*. Istis sic fugatis, congregati sunt *Menaldamingi*, ut pugnarent de novo contra duo aratra, quæ fuerunt instaurata ab Oriente, cumque etiam advenissent fugati sunt Orientales, & captus est *Uffo* frater *Brulbonis*, & alius quidam cum eo, & sic reversi sunt in die illâ *Menaldamenses* ad castrum suum cum omni societate eorum, cum gloriâ & victoriâ magnâ. Fuit tamen unus nobilis de societate eorum occisus, qui fuit nationis de *Middevvaldâ* (d). Cumque sic *Menaldamenses* uno die quatuor cornua insultantium devicissent in fortunâ bonâ, postmodum non sunt ista aratra in tali multi-

(a) Flintæ nomen Frisium, idem sonans ac factiones, sive sectas.

(b) Hodie *Zuit* & *Northbroeck* vicus silvanorum primarius, Satrapæ sedes, & in duas parochias divisus.

(c) Lege *Astervvalda*.

(d) *Midvvalda*, parochia amplissimi tractûs, cui fanum ingentis sublimitatis in crucis formam structum adhæret.

tudine instaurata contra eos, sed secreto in latibulis die noctuque, ipsorum 1295.
interitum moliebantur. Undè accidit quòd *Elfbatus Frethia*, nepos *Elbonis*
senioris, & cum eo *Elbo* juvenis, qui fuerunt ambo viri viriles, & in eis
aliqui armigeri, post crepusculum iverunt *Slutbra*, & violenter in manu forti
de quâdam domo extraxerunt *Abbonem Hagienga*, qui fuit unus ex maxi-
mis inimicis eorum, & cum eo *Renvardum* filium *Luidmari* divitis de *Herna*
qui habuit in uxorem neptem *Aylwardi* & *Aysonis Snelgera*, & eos sine vul-
neribus captivos traxerunt per silvas *Hellum*. Et quamvis isti sæpiùs machi-
nati essent mortem in *Menaldamenses*, tamen eis pepercerunt, & eos vivos in
vinculis detinebant. Sed nec sic pacem habere potuerunt, nam consilio
habito de nocte, incastellaverunt domum lapideam *Dodonis Jeldinga* in *Skel-*
devvalda. Istæ quatuor sectæ contra *Menaldamum*, & combusserunt domos
lignas. Quod audientes *Menaldamenses* cum paucis quos habebant ad ma-
num, invaserunt eos, & omnes qui fuerunt extrà castrum fugaverunt, &
tunc *Hesselus* Consul occisus est ab *Eppone* fratre *Elbonis*, & *Wiardus Trouva-*
ma vulneratus ad mortem, & captus. Tunc etiam miserunt in Orientali
Proke Menaldamenses pro adjutorio. Qui statim venerunt, & pugnantes ad
castrum miserunt in illud ignes per fenestras. Aliqui etiam fodiebant parie-
tem subtùs. Quibus sic dispositis defecerunt vires pugnantium superiùs in
castro propter acerbitem fumi, & ardorem ignis, præcipuè quia non
viderunt defensores, sivè adjutores aliquos, qui eos defenderent advenire.
Undè dederunt se, & sua in manus *Menaldamensium*, eâ conditione, ut
eos non occiderent. Quo factò mitigatum est etiam cor *Menaldamensium*,
& receperunt eos vivos, concedentes eis vitam, qui eorum quærebant
mortem. Contigit ergò sic ex bonitate *Menaldamensium*, quòd habuerunt
in castro *Elbonis*, quod fuerat unicum effugium eorum, viginti captivos,
quos omnes potuissent occidisse, & si fecissent, digna pro meritis dona
eis reddidissent. *Abero Aldinga* ad castrum *Rodmari* Lusci, proximi consan-
guinei sui, pro cuius morte iniit guerram, ductus est in sola camisia cathe-
nis duabus catenatus, ut ibi occideretur. Sed mediante Abbate *Floridi-*
Horti, & aliis Sacerdotibus bonis, qui cum eo fuerunt ordinatum est,
quod *Luippo Rondage*, & alii qui fuerunt cum eo in castro, sine timore,
& offensâ cum omnibus quæ habebant, abirent de castro, promittentes
quod ampliùs non obsiderent. Et ut nulla falsitas interveniret, per se etiam
castrum inutile reddiderunt. *Elbo* verò medietatem castri, & hæreditatis
emit, ab hæredibus *Rodmari* post paucos dies, & illam dimidietatem dedit 1296.
ad structuram Ecclesiæ in *Hellum*. Fuerunt enim aliqui hæredes qui nole-
bant post *Rondage* pugnare. *Inelgerani*, cum hoc factum audivissent *Ayl-*
wardus, & *Eyso*, miserunt pro Abbate *Floridi-Horti*, qui tum temporis fuit
in Novo-Claustro, rogantes intimè, ut sine morâ quantociùs posset iret
Hellum, in subsidium eorum, qui in castro capti fuerant, & faceret quan-
tùm pro eorum adjutorio posset ne occiderentur, vel aliàs destruerentur.
Cumque Abbas venisset divertit se *Hellum*; Sed quia vidit multitudinem
propè castrum *Dodonis Jeldeckna*, divertit faciem suam, ad domum illam, &
vidit superiùs *Jouttonem Abencma* expectantem exitum rei. Nam *Ubelo*, &
Herdricus fratres dicti *Mommanga*, & *Butto Buttesmona*, qui duxit sororem
eorum, cum omnibus consanguineis, & amicis volebant occidere *Toutto-*
nem, qui fuit superiùs in castro in vindictam, quia priùs filium *Buttonis*

1296. *Buttesmona*, qui duxit sororem eorum, cum omnibus consanguineis, & amicis volebant occidere *Touttonem*, qui fuit superius in castro in vindictam, quia prius filium *Buttonis Buttesmona* occidit. Quo audito Abbas procuravit cum *Eltato*, *Menalda*, & *Elbone*, & cum melioribus qui venerunt ab Orientali *Proke*, qui fuerunt consanguinei sui.

Iis itaque peractis monuit Abbas *Menaldamenses*, ut captivos omnes præcipuè vulneratos in bonâ custodiâ haberent. Quod ipsi sicut probi viri fecerunt. Sequenti verò die Abbas occurrit *Snelgromibus* in *Slothra*, dixitque eis quòd omnes viventes in castro, sine timore essent tuti de vitâ, quamquam aliqui ex eis essent vulnerati. Tunc fratres *Aylwardus* & *Eysô* coeperunt tractare cum Abbate de bono pacis, intimè rogantes, ut Abbas quantum posset pro concordia laboraret. Qui statim in bonâ voluntate annuit. Tempore intermedio cum *Inelgera*, & ejus adhærentes de quatuor flintis emendare non possent per bellum, neque iudices, & consules terræ, ut captivos *Ameldamenses* liberos de damno reciperent, nec surgeret eis spes aliquo modo emendandi, compulsi sunt necessitate magnâ petitionibus adire Abbatem de novo, ut ipsorum impotentiam, & defectum per suam discretionem sublevaret. Quod & fecit Abbas, sicut enim prius & postea, sic & tunc pro eis fideliter laboravit. *Elbo* verò, qui pater & patruus *Menaldamanorum* fuit, dicebat: sicut antè conflictum, volebam confidere Domino Abbati & *Aylwardo Snelgra* & aliis personis superius scriptis, si nunc volo esse principalis vobiscum, & cum aliis probis hominibus in compositione ordinandâ; & quia cum bonis suis dederunt seipsos in manus meas & meorum, ut parceremus eis in vitâ, est necesse, quia dedimus eis vitam, ut conferamus eis res temporales. Ista cum Abbas nunciasset *Inelgra* & sui valdè fuerunt confusi, sed quia aliud juvamen habere non potuerunt, placuit eis potiùs res amittere quàm personas, & sic totum negotium belli in contrarium venit. Nam quatuor flintæ sine retardatione voluerunt destruere *Menaldamenses* & bona eorum dissipare, quod totum in eos retortum est. Modus compositionis patet in litteris ab Abbate super hoc confectis, de quibus ipse tres retinuit, & *Menaldamenses* tres, & unaquæque flinta tres. Formam compositionis per se edixit, præhabito sermone sicut semper consuevit facere.

1280.

Quæstio
agitata
Parisiis
de festo
Concep-
tionis B.
M. Vir-
ginis.

Anno Domini CIOCCCLXXX. Hesselus Decanus de *Fermessum* exiit solum paternum, & venit Parisios pro remedio, & adjutorio alterius oculi sui, & etiam pro studio cum famulo, & duobus sociis. Hic cum esset Parisiis, audivit quòd duo magistri ad invicem disputaverunt de Conceptione Virginis Mariæ, utrum esset digna celebratione vel non? cum non possent convenire in unum, quid esset faciendum, quia alius dicebat, & rationibus firmis affirmabat, quod esset celebranda, alius in contrarium, quod non esset, docebat, factum est in die Conceptionis, quod Magister qui non volebat honorare Conceptionem Virginis Mariæ, & cepit suis scholaribus legere, ut suam disputationem defenderent, obmutuit in præsentia omnium qui aderant, cumque modum loquendi non haberet, rediit ad cor, & contritionem, & poenituit de suâ disputatione perversâ, quam fecerat contra Conceptionem Virginis gloriosæ, promittens si mater misericordiæ, usum loquendi donaret, quod omnibus diebus vitæ suæ festum in Conceptione Virginis Mariæ faceret, & omnibus quibus posset prædicaret

prædicaret esse Festum Conceptionis solemniter celebrandum. Quid multis moror? Mater omnis gratiæ quia sinum misericordiæ omnibus invocantibus eam de toto corde benignè aperit, non vindictam longiorem pro contemptu fecit, sed in momento, sicut obmutuit, ita usum loquelæ recepit, & palàm quid sibi acciderat prædicavit. (a) De quo signo Festum Conceptionis tunc in majori reverentiâ cœpit haberi, donec hic Decanus cum talia & similia Parisiis audivisset, & etiam ibidem totum officium de Conceptione invenisset, in reditu suo secum attulit, prout ibi invenit, & in Decanatu suo per licentiam Officialis Domini Episcopi per Villas primò fecit annuatim celebrari.

1280.

De Capellâ in Frewerth & qualiter sit constituta.

Fuit quædam Vidua *Tyadeka* in *Frewerth*, nobilis & dives simul & discreta, unicū habens filium nomine *Menconem*, qui cum in pueritiâ suâ infirmari cœpisset ad mortem, vovit pro filio, si Dominus daret ei vitam, & Mater misericordiæ Mariâ, quòd construeret Capellam in propriis bonis, & in tantum dotaret eam de proprio fundo, quòd sufficeret uni Sacerdoti. Quo voto sic emissio, filius revixit. Quod considerans dicta Domina præ gaudio & dilectione sæculi, aliquantulum retraxit animum à proposito, & cœpit tractare quomodò nobilissimam & ditissimam juvenculam terræ *Fivelgoniæ* filio suo assumeret in uxorem. Fuit enim tunc temporis in *Loppersum*, nobilis vidua dives & discreta, relicta Domini Gayconis quondam Decani ibidem, viri prudentissimi & insignis nobilitatis, unicam ex eo habens filiam nomine *Tetam*, providentem & in litterali scientiâ suprâ omnes mulieres pollentem. Iste etiam Decanus promisit in quadam infirmitate, cum consensu mulieris suæ *Tbialdis*, quòd construeret Capellam & filiam offerret religioni, sed quòd vovit, non ita citò & perfectè ut decuit, adimplevit. Et hoc potuit esse propter juventutem filia & spem longioris vitæ. Et ideò morte præventus est, & obiit in Domino in confessione purâ, & sepultus in *Florido-Horto* inter Canonicos dicti loci. Relicta verò ipsius non immemor voti Capellam construxit, & Canonicum in *Florido-Horto*, qui ibidem quotidie divina officia celebrabat, accepit, filiam etiam unicam jam duodennem de claustrò abstraxit. Medio tempore conceperunt amicitiam juvenis prædictus & juvencula prædicta, & sic evenit quòd accedente consensu matris, meritò duxit *Tetam* in uxorem, & facta est inter eos lætitia magna propter abundantiam divitiarum, & floridam vitam. Post anni circulum, cum dicta *Teta* parere festinaret, vir ejus correptus infirmitate mortuus est. Quòd audiens uxor præ nimio dolore abortivit, & ipsum nomine patris *Menconens* vocabat, & defunctus est puer, & sepultus apud patrem in *Campo Rosarum*. Et *Tyadeka* CL. marcas pro filii defuncti requie transcripsit in hæreditatem Monasterio. Concessit verò Abbas plenam fraternitatem *Tyadekæ* in Ecclesiâ *Floridi-Horti*. *Teta* juvencula viro & filio sic privata quando prius potuit rediit *Loppersum* in domum patris, ubi etiam postea correpta infirmitate vocavit Abbatem *Floridi-Horti*, & surgens de lecto tonsuram, & habitum cum summâ

1297.

Erectio
Capellæ
in Fre-
werth.

D d d d d d

(a) Hujus historiæ non meminit *Bulæus*, hanc ignoravit *Launoyus*, Parisiensis Academiæ celebres Historiographi.

1597. devotione accepit, bona paterna offerens secum in præsentia Sacerdotum, & matris quæ ad hoc consentiebat, Ecclesiæ *Floridi-Horti*. Quo factò defuncta est. Medio tempore antè mortem prænominatæ *Tetæ* mater ejus *Tialdis* insurrexit contrà Dominam Tyadecam, dicens, quòd omnia bona ipsius jure hæreditario, mediante filiâ, essent ad eam devoluta. Alia, scilicet Tyadeca in contrarium loquebatur. Nobiles cognati, & amici viduarum sequebantur eas, alii in voluntate aliquid offerendi, alii in voluntate retinendi. Et sic evenit quòd illi qui priùs fuerant amici, facti sunt inimici, & pro eis dividendis certarent, qui multa bona comportaverant. Iis taliter finitis rediit Tyadeca ad cor, revocans de voto quod vovit, & non implevit, & de amissione hæredis cœpit cogitare, quomodò adimpleret votum. Cumque *Fermessum* quæreret adjutorium, quasi omnes parochiani & Sacerdotes de *Halwirth* (a) cum Decano, & consilio Decani exclamabant dicentes, quod deberet ædificari Ecclesia in *Frewerth* (b), ne schisma fieret in parochiâ propter duas villas *Frevverth*, & *Crewerth* (c), quæ ei adherere volebant ratione novi ædificii, si ad hoc licentiam possent obtinere. Quibus rationibus auditis cum proficere non posset, nisi cum muneribus & petitionibus magnis, divertit se ad Abbatem *Floridi-Horti*, & ipsius invocat consilium cum auxilio. Abbas autem audiens ejus intentionem esse firmam, & habere voluntatem bonam ædificandi Ecclesiam, quia fuit ipsius pater spiritualis, respondit ei, iis verbis. Verba ista sunt priùs sæpè ab ore vestro prolata sine effectu; Nunc autem si vultis adimplere prout votum urget, & ratione voti tenemini, sciatis quod capella ista, si ædificabitur, non erit utilis Ecclesiæ nostræ, tamen ut divinus cultus augmentetur, promittite Deo & tibi quòd ad honorem Dei genitricis Mariæ, in proprio fundo constituetis Ecclesiam cum omnibus attinentiis ad divinum officium. Pro posse meo juvabo vos. Ad hæc verba Tyadeca vidua respondit tanquam voti compos. Omnia quæ dixistis volo cum effectu in maximâ voluntate adimplere, & hoc Deo, & vobis Pater charissime promitto. Adjecit etiam & dixit; Quia multa bona venerunt Ecclesiæ vestræ de domo nostrâ *Frewerth*, ut nunc & deinceps non habeatis damnum, dummodò vos & ego vixerimus, donec omnia plenariè fuerint consummata, quæ pertinent ad novam structuram, habeo voluntatem vobis, & Conventui vestro Ecclesiam cum suis pertinentiis offerre. Respondit Abbas: In nomine Jesu vivas & facias. Medio tempore ordinat Abbas negotium cum amicis, & notis suis ad Dominum Episcopum pro voluntate viduæ prænominatæ. Et quamvis quibusdam non placeret, tamen suam obtinuit voluntatem.

(a) *Heldwirth* cœnobium Ordinis Sti. Benedicti.

(b) *Frevvert* villa Fivilengiæ.

(c) *Crewerth* cujus parochiali Ecclesiæ addita fuit Capella B. Mariæ nuncupata.

F I N I S.

INDEX RERUM ET VERBORUM.

A.

A *Brey* Prioratus filialis Hyreeval-
lis. 130
Absentia Canonorum à suis Ec-
clesiis non extenditur ultra quinquen-
nium 416. *Absentia* à jure permiffa,
vel quæ est contrà canonici volunta-
tem non privat distributionibus. 413 425
Abftinentia à carnibus præfcripta etiam
infirmis Canonicis Hyreevallis. 128
Adamus Abbas Montis-Syon O. P. ac-
cusatus à fratribus & ab Epifcopo
Pragenfi, vindicatur à Rege Bohe-
miæ &c. 88 89
Adelbertus Monachus Gorziensis refor-
mat Medianenfes. 188
Adolphus Epifcopus Monafterienfis. 20.
Ajo parochia ab Hyreevalle pendens.
164
Albertus Patriarcha Jerofol. 38
Albertus Præpofitus Rothi O. P. in Sue-
viâ. 61
Albigenfes expugnati à Simone Monis-
fortis. 42
Alexander IV. fucceffor Innocentii IV.
533
Alnewich Abbatia O. P. laxius vivens
corrigitur. 64 112
Alteriacum Abbatia O. S. A. ejus funda-
tio. Abbatum feries & diplomata.
207 & feq.
Ancellus de Darnieulle fundator Xeno-
dochii Plumberiarum. 130
Andraas Epifcopus Lundenfis. 108
Anima natura, fedes, functiones. 498
& feq. Recipiuntur in cœlum antè
refurrectionem. 502
Anfelmus Epifcopus Laudun. ad precum
participationem admittitur à Capitulo
Generali Præm. 51
Apparitio facta monacho Grifeo cele-
branti Miffam, & mira prædicenti. 560
Appellatio à judice inferiori quando-
qam licita. 239

Aquisgranum obfeffum à Willelmo Co-
mite Hollandiæ, electo Imperatore
fe dedit per compositionem. 527
Arbogastus ex monacho Epifcopus Ar-
gentinenfis. 181
Arentella vicus infestus S. Deodato. 179
Arnaldus Archiep. Narbon. & Inquifitor
adverfùs Albigenfes. 41 42 43
Arnoldus de Erpte Vifitator Ordinis Præ-
monft. instituitur à Gervafio. 69
Arnsberga Abbatia O. P. 92
Articuli reformationis propofiti & requi-
fiti à Carolo IX. Rege Galliæ in Sy-
nodo Trid. 375
S. Abacuc Abbatia O. P. 39
S. Agatha Abbatia O. P. in Angliâ. 112
S. Amandi monachos reformat Gerva-
fius. 17
S. Auberti Abbatia O. S. A. 98

B.

Bannorum proclamationes poteft remitte-
tere Epifcopus. Non poteft permit-
tere ut fiant diebus ferialibus. 414
Bartholomæus Carres Albigenfium vice-
papa. 116
Beatrix Lotharingiæ Dûciffa, ejus ge-
fta. 197
Begeham Abbatia O. P. in Angliâ. 73
Bella-Vallis Prioratus O. S. B. ejus fun-
dator. 201
Bella Vallis Abbatia O. P. 77
Bellipedi Abbatia O. P. ejus Abbas Or-
dinem Carthufiæ ingreditur. 102
Bellum inter Ernerenfes & Uthufenfes
490. Inter Reidenfes & Emefgonas.
495. Inter Fivelgonas & Hunefgo-
nas, milites de Pedefe & Groningen-
fes. 531 & feq. Inter Orientales Fri-
fones 549 555. Inter Ducem Braban-
tiæ & Comitem Gelrensem. 557. In-
ter Menaldamingos & Walbertinos.
561 & feq.
Bellus-lucus Abbatia O. P. ejus fundator.
85

INDEX.

Benedictus Episcopus Roffensis. 73
Beneficia residentiam exigunt. 407 420
Beneficiorum pluralitas tollenda. Quando nam toleranda. 406 & seq.
Beneficium possidens pacificè per biennium non tenetur ostendere titulum. 426
Bodonismonasterium, quis ejus fundator, situs, extinctio. 204
Bona-vallis Prioratus pendens ab Hyreevalle. 130
Bonolium Parthenon O. P. 44
Bonus-fons Abbatia O. C. 59
Bonus-homo mons dividens Lotharingiam ab Alfatia. 182
Bruno de Braunsberg Abbas Romersdorffii O. P. ejus encomium. 69 109
Bulla Julii 3. citatoria ad Conc. Trid. 229
Burgalensis præpositura O. P. 96
Buxeria parthenon, nunc sæcularis Abbatia. 191

C.

Calmosiacum Abbatia O. S. A. ejus origo & fundator. 201 & seq.
Campus-Rosarum parthenon O. P. 433 516 539 & seq.
Candida-Casa urbs Episcopalis cujus sedes unita est O. P. 82
Canones & decreta de Eucharistia. 231. sq.
Canonicatum obtinens cum parochia illi unita, residere debet in parochia. 416
 Quomodo utrumque possideri potest. 422
Canonici Cathedrales sint quoad dimidiam partem Doctores. In elevatione Corporis Christi genuflectere debent. Fructus integros præbendæ percipiant dum Episcopi ministerio inserviunt. 405 & seq. Qui seminario præfecti sunt non mutantur nisi ex justa causa. 414
Capella monast. O. P. 13
Capenberga Abbas O. P. 56
Capitula Generalia Canonorum Regul. O. S. A. 145 & seq.
Capitulum Generale superius est ipso Abbate Præmonstrati. 99. Modus & forma tenendi Capitulum Gener. 444
Cardinalis in alienâ diœcesi non potest Ecclesiam consecrare. 421
Carnibus vesci extrâ infirmitorium non licet Præmonstratensibus, nec arma ferre. 92
Caroli V. Imp. epistola ad Psalmæum 250
Carolus Andegavensis Comes, Regnum

Siciliæ & Calabriam obtinet. 539
 In Terræ Sanctæ subsidium proficiscitur. 544
Carolus Cardinalis à Lotharingâ Episcopus Argentinenfis & Legatus indicit Capitula Generalia, edit constitutiones pro reformatione Canonorum Regul. 129 145 & seq.
Casa-Dei Abbatia O. P. 101
Castrum Portuense. 12
Casuum reservatio. 267
Causæ criminales & majores Præmonstratensium ad tribunal Ordinis pertinent. 109
Chemino Abbatia O. C. 54
Christiani cruce-signati quid in Oriente, quid in Hispaniâ gesserunt. 446. 447. sq.
Clarholtum præpositura O. P. 16 84
Clarus-Campus Abbatia O. C. 430
Clarus-fons Abbatia O. P. 111
Collecta pro subsidio Terræ Sanctæ Gervasio committuntur. 34
Cometes, quæ causa, quis effectus. 468
Commendarum abusus rescandus. 407 & seq.
Conceptionis B. M. V. festum agitur Parisiis à Doctoribus, quorum alter celebrationem festi negans de repente loquelam perdit. 564
Concili Trident. acta, decreta, vota Patrum. 217. & seq.
Concilium Generale an universalem Ecclesiam repræsentat. 221
Concilium Lateran. 442. & alibi.
Concilium Lugdun. exautorat Fridericum Imp. 523. Ei sufficit Henricum Landgravium Thuringiæ. 524
Concilium Moguntinum in causâ B. Engelberti. 486
Confirmationis Sacramentum an potest conferre simplex sacerdos. 296
Conradi Portuensis Episcopi epistola pro subsidio contra Albigenfes. 115
Conradi Archiep. Colon. laudabilia gesta. 538
Conradus ex Abbate Minoris-Augiæ fit Abbas Præmonstrati. 60 61

D.

Dedicatio Horti-Floridi. 484 534
Dei locus Abbatia O. P. 113
Dei-locus-in Jardo Abbatia O. P. 113
S. Deodatus Vosagum adit. 178. Alfatiam lustrat. 179. Novietum struit. 181. In Valle-Galileæ stationem ponit,

I N D E X.

nit, Ecclesias ædificat. 182. Piè moritur. 184.
Diluvia in Frisiâ frequenter contingunt. 457 459 492 460 462 528 556
Dispensatio in tertio & quarto gradu quibus in casibus concedenda. 417
Distributiones Canonicis absentibus ablatæ. 413. Nisi absentia contra absentis voluntatem sint. 425
Doxan parthenon O. P. in Bohemiâ. 91

E.

Ecbertus Bambergæ Episcopus. 49
Eclipsis solis anno 1241. undè orta. 519
Eduardus Rex Angliæ pro recuperatione Terræ Sanctæ strenuè pugnat. 549
Electio Abbatissarum potest fieri per vota secreta in aurem Episcopi suggesta. 414
Electio Metropolitanæ facta ab Episcopo exempto, ligat successorem. 413
Electio Abbatum anteire debet Regis consensus in Galliâ. 2
Electio Abbatis Corbeia præses ex commissione Apostolicâ Gervasius Abbas Præmonstrati. 2
Electio forma nova invecita à Gervasio Abbate Præm. 70
Electores Ecclesiastici primam antè omnes Archiepiscopos sedem obtinent in Concilio Trid. 220
Electus Abbas Dei loci in Jardo & electioni rebellis, per excommunicationem cogitur. 114
Emonis Abbatis primi in Werum vita & mores. 432 Ex pastore Husingis fit Præmonstratensis Canonicus. 434 Romam proficiscitur pro defensione sui monasterii. 436. Libros institutionum & cæremoniarum transcribit Præmonstrati. 439. Monasterii confirmationem obtinet ab Episcopo. 434 Parochiam Werumensem unit suo cœnobio. 443 Præmonstrati Abbati tanquam patri se & suam subijcit Ecclesiam. 444 Ex Præposito in Abbatem sublevatur. 484. Scientiâ & pietate claret. 505 Miraculis post mortem fulget. 512 548
Emonis fundatoris Floridi-Horti vita & mores. 429 Deposito habitu monastico candidum induit. 434. Fundat monasterium. ibid. Vita ejus singularis 442 Romam petit. ibid. Moritur piè. ibid.

Encherbertus S. Deodati Abbas monasterium dehonestans expellitur, & monachis Canonicos Regulares substituit Dux Fridericus. 190
Engelberti Colonienfis Archiep. mors. 486 & seq.
Episcopatus magni non sunt dividendi sine causâ legitimâ Summi Pontificis judicio relinquenda. 405
Episcopi an jure divino instituti. 399. Sententia Psalmæi. 342 391
Episcopi nec ordinare, nec confirmare possunt in alterius diœcesi, personas quæ non sunt illius diœcesis, nisi ordinandi habeant dimissorias. 412
Episcoporum causæ ex privilegiis Galliæ non sunt soli Rom. Pontifici reservatæ. 408
Episcopos - in - partibus extinguendos esse censuit Card. à Lothar. & alii Patres Tridentini. 274 382 386 392
Episcopus solemniter celebrans potest cogere Canonicos ut sibi inserviant, secus si privatas Missas celebret. 413
Episcopus quando & quas ob causas debet citatus comparere coram iudice. 241. Qui testes audiendi contra illum. ibid. Causæ criminales Episcoporum à Summo Pontifice tantum, judicandæ. ibid.
Epistola Caroli IX. Regis Galliæ ad Synodum Trid. 331 370
Eugibaldus autor vitæ canonicæ apud Hircevallem. 127
Examinari possunt ab Episcopis qui Sacra Scripturæ interpretationi destinantur etiam in monasteriis. 412
Excommunicatio ex convictu cum excommunicatis incurritur. 13
Exemptiones Ecclesiarum an conservandæ. 403
Extrema unctionis doctrina. 258 269

F.

Fabrica Ecclesiarum computus coram quibus sunt reddendi. 421
Ferricus à Lotharingiâ Princeps & Dominus Plomberiarum, ibi arcem struit. Ex Canonico Tullenfi eligitur præpositus S. Deodati. Ad matrimonium convolat. 173
Floressiâ Abbatia O. P. 74
Floridus - Hortus Abbatia O. P. filia Præmonstrati. 120 121
Fougerolles (Joannes) benefactor Hircevallis. Ejus sepulchrum & dentes. 131

Eeeeeee

INDEX.

Frewerth Capella erigitur à Tyadeka. 565
Friderici 2. Imp. educatio apud Saracenos. 541 Excommunicatur à Greg. IX. 520 Exautoratur imperio. 523 & seq. Moritur 532
Fridericus Præpositus Clarholti ad Monasteriensem Episcopatum aspirat, postea ad Corbeensem Abbatiam. Privatur suâ præpositurâ, contra Ordinem rebellat. 16 Excommunicatur. 92 94. Vexat successorem. 95
Frisia sola non solvit decimam. 540
Frisorum mores bellici. 462 In subsidium Terræ Stæ. crucem accipiunt. 642 & seq.
Fusniacum Abbatia O. C. 59
Fusnich Parthenon O. P. 109

G.

Garnerius Scholasticus Remensis juris professor. 64
Gaufridus Archiepiscopus Rothomagus pro debellandis Albigenibus intercedit. 115
Georgii Cardinalis, cognomento monachi, vita & mors. 283
Gerardus de Marka Episcopus Monasteriensis. 549
Gervasius Innocentio charus. 6 Pallium Archiepiscopo Remensi confert. 11. 12 Pro subsidio Terræ Stæ. prædicat. Eligitur Episcopus Sagienfis & sepelitur Sillesii. 124
Ghines parthenon O. P. in Angliâ. 63
Gorzienfis Abbatia fundatio, prærogativa. 188
Gratiam ab Apostolicâ Sede per subreptionem, impetratam non admittat Episcopus. 240 241
Greg. 9. electionem suam Episcopis provincie Remensis notificat. 118
Guido Archidiaconus Parisiensis. 69
Gundelbertus fundator Senonensis Abbatia, an fuit antistes Senonensis. 176

H.

Halle Abbatia O. P. in Angliâ. 81
Hamburnensis Abbatia O. P. 56 92
Harcia parthenon O. P. 98
Hayo Abbas de Merna O. P. 523
Hazelacum Abbatia in Alsatiæ finibus, nunc sæcularis præpositura. 181
Heldvuth cœnobium O. S. B. 566
Heilberg Abbatia O. P. in Diœcesi Bremenfi, fundata à Gebhardo Comite

in Werningerod 19
Heilsscm Abbatia O. P. 97
Hellinus Abbas Floressiæ ad Summi Pontificis præceptum in Terram Sanctam proficiscitur 39
Henricus 3. Rex Angliæ bellum indicit Baronibus Regni 18
Herculani patria, ejus historia de antiquitatibus Vallis-Galileæ 171
Herdricus præpositus in Schiwaldâ O. P. vexat Floridum - Hortum. 473 Præcipitur illi à Capitulo generali ut Domum suam alicui Patri Abbati subji-
 ciat. 474 Per Episcopum Monasteriensem cujus officialis erat feriuntur excommunicatione judices contra eum delegati à Capitulo Ordinis. 475 Relaxat excommunicationem Decanus Ecclesiæ Colonienfis. 478 Rescinditur eadem excommunicatio per Summum Pontificem. 479. Amove-
 tur ab officialis & præpositi munere. 482 Inobediens excommunicatur. Pacem cum Emone pascitur Episcopus Monasteriensis. Herdricus à Capitulo generali citatus comparere jubetur satisfactorius. 482
Hinsberga præpositura Virginum O. P. 58 109
Hireevallis, prioratus O. S. A. Illius situs 127
Hivanus Abbas Parcensis O. P. legatus Ducis Brabantia ad Flandriæ Comitem 19
Honorius 3. Flandros & Brabantinos ad sacram expeditionem excitat. 122
Hortus B. Mariæ Virginis Abbatia O. P. 434
Hubertus de Burgo magnus Angliæ Justitiarius. 71
Hunna S. Deodatum hospitio excipit, fovet abeuntem. 179 181 & seq.
Hugo Episcopus Leodientis 55
Hydulphus (Sanctus) institutor Mediani-
 Monasterii. 181

I.

Ianduria Abbatia O. P. 54
Joannes Abbas Casæ-Dei O. P. postu-
 lus Episcopus Adurenfis conceditur. 42 43
Joannes Cancellarius Romanæ Eccle-
 siæ. 33
Joannes monachus S. Dyonisii, eligitur
 Abbas Corbeia. 3

I N D E X.

- Joannes* Rex Jerusal. mandat Gervasio statum Terræ Sanctæ. 36
Joannes (Sanctus) in Merna abbatia O. P. 431
Joannis Archiep Trevir. epistola ad Psal-mæum Episcop Viridun. invitatoria ad Conc. Trid. 217
Joannis (Sancti) Ecclesia in suburbio Ambianensi O. P. incendio diruitur. Pro ejus restauratione intercedit Gervasius Abbas Præm. 68
S. Joseph Arimathensis corpus sibi vindicant Medianenses. 188
Incorrigibiles expelluntur è clauſtro & ordine secundum constitutiones O. P. 62 92
Ingeburgis Regina Franciæ postulat participationem orationum O. P. & obtinet 49
Innocentii 4. electio. 521 Ejus pro Ecclesiâ labores. 523 533 Ejus obitus ibid.
Ivo Cracoviensis Episcopus, & benefactor Hebdovici O. P. 83
- K.**
- Kneckſtedenium* Abbatia O. P. 56
- L.**
- Leo* Cardinalis protector O. P. 31
Leyſtone abbatia O. P. in Angliâ. 112
Lites definiendæ in partibus, nisi sint causæ majores. 408
Litteræ Henrici 2. Regis Galliæ ad Concil. Trid. 224
Litteræ Julii 3. ad Henricum 2. Regem Galliæ in causâ belli Parmensis. 255
Longobardi ab Ordine Præm. arcentur. 81
Longum-Mare, origo Volumnæ, antiquitus Eremitorum. 200
Ludolphus Episcopus Monasteriensis ex multiplici dote commendatus. 526
Ludovici (Sancti) expeditio in Terram Sanctam; ejus obitus. 527 542 544
Lutomissel Abbatia O. P. erecta in Episcopatum servato habitu & ritu Ordinis. 72
- M.**
- Macarius* Abbas Steinfeldiæ. 58
Maheri Episcopi Tullensis & præpositi S. Deodati vita, mores, interitus. 202 214
Mandata de providendo, expectativæ, nocent Ecclesiæ. 407
- Mainfridus* filius spurius Friderici Imp. occupat Siciliam. 533 Mortis Urbani Papæ autor probabilis. 539 Occiditur propè Beneventum. ibid.
Maria (Sancta) de Parvo-Ponte Brundusii, Abbatia O. P. in suis privilegiis impetita defenditur. 24 De laxiori vitâ accusatus Abbas increpatur ab Abbate Gervasio. 27 28
Marianus (Sanctus) Altiſſiodorensis Abbatia O. P. 61
Marius Abbas S. Petri-Montis fit Generalis Canoniorum Regul. Loth. 129
Maternus (Sanctus) falsò ab Apostolis missus dicitur. 175
Matrimonium clandestinè contrahens, est puniendus. 420
Medianum-Monasterium ad Canonicos Sæculares transit. 186 Restituitur Monachis. 187
Melitenſium privilegia servanda, sed illorum parochiæ subsunt visitationi Episcoporum. 405
Melovicium Abbatia O. P. Primus Abbas Stus. Gerlacus. 116
Menco autor Chronici, Abbas eligitur Floridi-Horti post Pauli mortem. 523
Michael Abbas Stellæ dignitatem abdicat 70
Milo Episcopus Bellovac. init concambium cum Gervasio Abbate Præm. 77
Missæ celebratio in privatis domibus extra necessitatem est vetita. 420
Monachi non possunt ædificare monasterium in parochiâ etiam si in illâ jus habeant, nisi accedat consensus Papæ 425
Monasterienſium Episcoporum series. 484
Moniales non possunt exire extrâ claustrum sine licentiâ superioris regularis, & Episcopi 422
Mons-Dei Carthusia. Ejus fundator. 100
Mors & canonisatio S. Francisci. 437
Mortalitas equorum quo medicamine prævertitur 487
Motuum terræ, quæ causa. 470. 485. 534
- N.**
- Nebus* Abbatia O. P. in Angliâ. 63. 64. 112
S. Nicolai reliquiæ quomodò in Lotharingiam advectæ. 201
Nicolaus Episcopus Tusculanus. 57
Novientum à S. Deodato erectum, dotatur ab Attico Duce. 179
Nudipedes incedebant Canonici Hyrevallis. 128

I N D E X.

O.

- Oliverus* prædicat crucem in Frisiâ. 440
 Pro defensione Floridi-Horti scribit
 ad Capitulum generale. 476
Oratio legatorum Wirtembergæ & Ar-
 gentinæ. 320 Legatorum Ducis Sa-
 xoniæ in Concil. Trid. 213 Cardina-
 lis à Lotharingiâ 333 Archiepiscopi
 de Zorâ. 335 Ferrarii Legati Regis
 Galliæ. 395
Ordines varii monachorum sub Grego-
 rio IX. exorti. 495
Ordo sacer & hierarchicus. 306 & seq.
Otto Trajectensis Episcopus occiditur. 488
Ottonis Episcopi Monasteriensis obitus. 534

P.

- Papa* an supra Concilium. 368
Parochia & Canonicatus vacant per adep-
 tionem alterius parochiæ possessæ pa-
 cificè. 414 415
Parochia S. Germani Ambianensis ablata
 Præmonstratensibus, pro ejus restitu-
 tione multi Abbates intercedunt apud
 Honorium 3. 21 22 23
Parochiæ collatio per ordinarium facta
 omisso concursu est nulla. 420
Parochus intra annum non ordinatus sa-
 cerdos ob defectum litterarum, vel ob
 aliam causam ab Ordinario probatam
 non cadit suo beneficio. 416
Parochus potest per quadrimestre comi-
 tari Episcopum suum in visitatione
 diœcesis. 418
Parochus Officiis aut Missis gravatus po-
 test compelli ad assumendum vicarios 412
Parœtiani cogi non possunt ad Missam
 & concionem parochialem sub pœnis
 & mulctis. 413
Paternitas quid est in in O. P. 122 123
Paulus Emonis successor in Florido-
 Horto Ecclesiam ædificat. 517 Vita,
 pietas & mors Pauli. 522
S. Paulus Virdunensis O. P. Abbatia. 79
Paupertatis votum rigidius observabant
 Hyreevallenses Canonici. 128
Pax Angliæ per quatuor clericos impe-
 dita. 35
Perreium, sive *Perrodium*, Abbatia O. P.
 ejus fundator. 69 84
Petrus Episcopus Vintoniensis fundator
 Abbatix de Halle. 80

- Petrus de Corbeil* Episcopus Senonensis. 81
S. Petrus de Camerot Abbatia O. P. in di-
 œcesi Policastrensi. 28
Philippus Cancellarius Parisiensis. 15 78
Philippus de Dreux Episcopus Bellova-
 cens. ejus vita, & gesta. 39 52
Pleinfesinum vicus Vallis-Galileæ, locus
 natalis Herculani. 171
Plocketa parthenon O. P. 83
Plumberiana Thermæ. 173
Portus-Suavis Abbatia Canonissarum sæ-
 cularium 198
Postula parthenon O. P. 74 In virilem
 abiit Abbatiam, sicut ex post factâ edi-
 tione didicimus.
Pœna decreta adversus falsarios littera-
 rum Superioris. 112
Pœnitentia publicæ usum revocandum
 suadent Trid. Patres. 404
Pœnitentia Sacramentum doctrinaliter
 examinatur à PP. Concil. Trid. 256
 Definitiones Patrum. 262 & seq.
Præcedentia in confesso Trid. disputata
 inter Legatos Galliæ & Hispan. 389
 391 395
Prædicatio Crucis contra Sthedingos. 493
Prædicatio Crucis contra Tolosates Albi-
 genes. 43
Præmonstratenses à solutione vicesimæ
 pro subsidio Terræ Stæ. exempti. 104
Præmonstratenses in diœcesi Thebanâ
 moribus degeneres. 79
Principes an possunt, vel debeant excom-
 municari. 408
Probatio per ferrum candens viguit in Fri-
 siâ sæculo 13. 462
Proprietarii excommunicantur à Capitu-
 lis generalibus O. P. 106 107
Protestatio Henrici 2. Regis Galliæ in
 Concilio Trident. 225 Legati Regis
 Hispaniarum. 389
Puella & viduæ in monasteriis moniali-
 um possunt esse pensionariæ. 421 422
 423

Q.

- S. Quiricius*, Abbatia O. P. in diœcesi
 Reatinâ traditur Gervasio ab Innoc. 3.
 Confirmatur ab Imp. Friderico. 29
 30 Abbas deponitur. 31

R.

- S. Radegundis* Abbatia O. P. in Angliâ. 71
Radulfus Abbas S. Joannis Ambian. 5
Radulphus

INDEX.

Radulphus (Beatus) Abbas Viconiæ dignitatem exuit, miraculis claret. 99
Raimaldus de Ribemonte Abbas S. Martini Laudunensis. 99
Reformationis articuli. 233 259
Regimen Episcopale quale esse debet. 239
Reginaldus Episcopus Tullensis. 77 Ejus mors funesta. 202 213
Regulares ad processionem potest cogere Episcopus si collegiorum servitio non sunt addicti. 415 Non possunt possidere propria. 422 426
Religiosæ O. P. decreto Pontificis & Ordinis prohibetur admittere. 97
Residentia an jure divino præscripta Episcopis. 354 & seq. 391
Romari-Montis Abbatia status primus, & modernus. 199
Romont Prioratus O. S. B. 178
Rothwardus Abbas Dockingæ, ejus vita 523

S.

Sacrificii Missæ doctrina. 297 & seq.
S. Salvator in Vosago Abbatia O. S. A. ejus fundatio. Abbatum elenchus 204 & seq.
Salvus-Conductus datur protestantibus ab Imperatore, à Patribus Concilii. 219 242 311
S. Samuel Abbatia O. P. in diocesi Jerusolimitana. 38 117
S. Samuel in Barolo Abbatia O. P. in Italia. 27
Sanctitas titulus olim Episcopis & Cardinalibus communis. 41
Sayna Abbatia. O. P. 109
Scheida præpositura O. P. 84
Schilvoldia præpositura O. P. incendio consumpta, restauratur. 483 485
Sessiones Concilii Trid. 220 221 223 261 394
Skiramere Cœnobium O. P. 490
Sibrandi Abbatis Horti-Mariæ vita, doctrina, mors. 519
Stigolfeim Vicus Alsatiæ cujus parœcia est de patronatu Abbatis Stivagii. 185
Simon Comes Montisfortis domitor Albigesum. 42 In obsidione Tholosæ occiditur. 86. De viri morte afflictam uxorem consolatur Gervasius. 87
Simon Episcopus Padeburgensis capitur ab Episcopo Monasteriensi, & Archiep. Coloniensi à Comite Juliacensi. 540 541

Sororum Ordinis Præm. claustra non licet ingredi, nec cum eis confabulari. 107
Statuta O. P. transmissa à Gregorio IX. 493
Statuta vetera & moderna Hyreév. Iis 132 & seq.
Stephanus Abbas Perrodii O. P. amoveatur tanquam epulo. 84
Stephanus Archiep. Cantuariensis. 18
Stephanus Cardinalis S. Adriani interpellatur ad deffensionem S. Mariæ de Parvo-Ponte. 26
Stephanus Noviomensis Episcopus procuraciones exigens à Præmonstratensibus compescitur. 9 43 45 47
Stivagium (Estival) totius Vosagi Abbatia antiquior. Quis ejus fundator, quis situs. 177
Stuprator qualiter puniendus. 415
Subsidium Terræ Sanctæ procurat Gervasius Abbas Præm. 5 7 & alibi
Syardus (B.) Abbas Horti-Mariæ, dormiens appetitur à malevolo qui cultro nasum vult ei amputare. 489

T.

Thenolii Abbas Gervasius. 2
Tepla Abbatia O. P. in Bohemiâ. 72 90
Terra Sancta status. 534 36 37
Thomas Abbas Domni-Martini excusat se à frequentatione Capituli Generalis. 120
Treuga Christianorum cum Soldano. 547
Tres-Fontes Abbatia. O. C. 64
S. Trinitas Abbatia O. P. in suburbio Tuamensi. 67
Tuamensis Metropolis profitebatur Ordinem Præm. 68
Tupholm Abbatia O. P. 108
Tyadeka construit capellam in Freverth 565

V.

Vagabondi qui censeantur. 419
Vallis Galilea descriptio 182. Jurisdictio Episcopalis præpositi 183. An S. Gerardo Episcopo Tullensi data est Ecclesia S. Deodati. 192 & seq.
Vallis-Labrum (Val-de-Liepvre) Prioratus O. S. B. filialis S. Dyonisii 174. pro illato damno prioratui satisfecit Dux Theodoric. 289
Vergavilla Abbatia monialium O. S. B. 175

Fffffff

INDEX.

<i>Peromandia</i> Abbatia. O. P.	44	lovacensem 39. Commendantur illi
<i>Vestis</i> antiqua & moderna Canonico- rum Hyereevallis 131. Eorum vita in la- xio-rem degenerat.	128	Abbatæ O. P. in Angliâ constitu- tæ. 40
<i>Vestitus</i> Præmonstratensium itineran- tium.	96 102	<i>Waltero</i> Episcopo Tornacensi concedit Gervasius canonicum Clari-fontis O. P. in contubernalem, 110
<i>Vicarii</i> perpetui non possunt constitui absque erectione tituli vicariæ.	412	<i>Warlaria</i> præpositura O. P. 56
<i>Vitonia</i> Abbatia O. P. Valterum habuit Abbatem.	67	<i>Werum</i> sive Floridus Hortus. 434
<i>Visitare</i> non potest Episcopus facellum carens curâ animarum.	426	<i>Wilbrandus</i> prædicator crucis in Frisiam à Papâ missus. 525
<i>Visitatio</i> monasteriorum in quibus cas- ibus permissa est Episcopis 404. Or- dinum capita visitare nunquam eis licet.	423	<i>Willemo</i> Archiep. Remensi Gervasius pallium ex commissione Papæ impo- nit. 11
W.		<i>Wilhelmus</i> Comes Flandriæ Imperator eligitur 526. Aquis-Granum sibi re- bellè cogit ad obedientiam 527. Fri- siones aggreditur perduelles. Glacie sub equi pedibus fractâ, obruitur & interit. 533
<i>Walo</i> Cardinalis ambit canonicatum Bel-		

PERMISSIO

Reverendissimi Patris ac D. Domini

VICARII GENERALIS.

NOS FRATER FRANCISCUS LE LORRAIN, Abbas Salinæ-Vallis, Sacræ Theologiæ Doctor, Vicarius Generalis Congregationis antiqui Rigoris Ordinis Præmonstratensis, per has præsentis manu nostrâ signatas & officii nostri sigillo munitas, facultatem impertimur Reverendo admodum Patri ac Domino CAROLO LUDOVICO HUGO, Sacræ Theologiæ Doctori, nec-non Abbati Stivagii præfatæ Congregationis, & Prælato Ordinario Tractûs Stivagiensis, quâ possit typis mandare, & publici juris facere librum, cui Titulus est *Sacræ antiquitatis monumenta historica, dogmatica, diplomatica, notis illustrata*. Datæ in dicto Monasterio Stivagiensi, die secundâ Julii anni supra millesimum septingentesimi vigesimi quarti, in decursu Visitationum nostrarum.

(L.S.)

F. FRANCISCUS LE LORRAIN,
Abbas Salinæ-Vallis, Vicarius
Generalis qui supra.

F. SERVATIUS NEEL,
Definitor assistens.

inmendare
Ingl' a co

acens
Clar-

P.
rtus.
ucis in f

of George
Papaz

2. In the
case of
any
other
case.

1